SFÎNTUL VASILE CEL MARE

SCRIERI

COLECȚIA

«PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI»

APARE
DIN INIȚIATIVA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE:

Pr. DUMITRU SOARE (președinte), Pr. Prof. ȘTEFAN ALEXE, Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Pr. Prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, ION CIUTACU (secretar).

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

17

SFÎNTUL VASILE CEL MARE

SCRIERI

PARTEA ÎNTÎIA

OMILII LA HEXAEMERON

OMILII LA PSALMI

OMILII ŞI CUVÎNTĂRI

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE, INTRODUCERE, NOTE ŞI INDICI DE
Pr. D. FECIORU

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1986

Coperta : VL. STOIANOV

PRESCURTĂRI

AB	Analecta Bollandiana, Bruxelles.
ACL	Antiquité Classique, Louvain.
AJPh	American Journal of Philology, Baltimore.
Ang	Angelicum, Roma.
Ant	Antonianum, Roma.
Aug	Augustiniana, Louvain.
BAR	Biblioteca Academiei Române.
BARC	Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj.
BAS	Basilius des Grossen, Bischofs von Căsarea, ausgewählte Homelien und Predigten, aus dem griechischen Urtext übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Dr. Anton Stegmann Stadtpfarrer in Heilbronn A/N, München, 1925 (Bibliothek der Kirchenväter², 47).
Bess	Bessarione, Roma.
BKV	Bibliothek der Kirchenväter, Kempten.
BKV²	Bibliothek der Kirchenväter, Kempten și München.
BM	Benediktinische Monatsschrift, Beuron.
BMN	Biblioteca Mănăstirii Neamțu.
BMMS	Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Sucevei.
BOR	Biserica Ortodoxă Română, București.
BSG	*Basile de Césarée*, Homélies sur l'Hexaéméron, texte grec, introduction et traduction de Stanislas Giet, 2-e édition revue et augmentée, Paris 1968 (Sources Chrétiennes, 28 bis).
Byz	Byzantion, Bruxelles.
BZ	Byzantinische Zeitschrift, Leipzig.
Can	Candela, Cernăuți.
CGD	Cuvinte puține oarecare din ceale multe ale celor întru sfinți Părinților noștri Vasilie celui Mare și Grigorie Cuvîntătoriului de Dumnezeu, tîlmăcite din limba Elinnească (de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei) și acum întîi tipărite în zilele prealuminatului și preaînălțatului nostru Domn Grigorie Dimitriu Ghica Voevod spre folosul neamului nostru, în București în sfînta Mitropolie, la anul 1826 de Matthei Băbeanul Tipograful.
DAL	Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie, Paris.
DCB	Dictionary of Christian Biography, Literature, London.
DDC	Dictionnaire de droit catholique, Paris.
DHG	Dictionnaire d'Histoire et de Géographie, Paris.
DOP	Dumbarton Oaks Papers, Cambridge (Mass.).
Dsp	Dictionnaire de la Spiritualité, Paris.
DThC	Dictionnaire de Théologie Catholique, Paris.
Dübner-Lefranc	*Fr. Dübner și E. Lefranc*, Către tineri, text grec, traducere și comentar, Paris, 1843.
ECQ	Eastern Churches Quarterly, Ramsgate.
EF	'Εκκλησιαστικὸς Φάρος, Alexandria.
EO	Echos d'Orient, Paris.
FF	Forschungen und Fortschritte, Berlin.
GB	Glasul Bisericii, București.
GOThR	The Greek Orthodox Theological Review.
Greg	Gregorianum, Roma.
GrP	Γρηγόριος Παλαμᾶς, Tesalonic.
HJ	The Hibbert Journal, Londra.
HSCP	Harvard Studies in classical Philology, Cambridge (Mass.).
HThR	Harvard Theological Review, Cambridge (Mass.).
IVV	*Iuliu Valaori*, Sfîntul Vasile cel Mare, (Bucăți alese), Text grec publicat de..., Bucuresci, 1905.
ÎLB	Îndreptarea Legii, București, 1692.
ÎLT	Îndreptarea Legii, Tîrgoviște, 1652.
JAC	Jahrbuch für Antike und Cristentum, Münster i. W.
JEH	The Journal of Ecclesiastical History, Londra.
JthSt	Journal of Theological Studies, Oxford.
LThK	Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i.Br.
LThK²	Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i.Br.

MA	Mitropolia Ardealului, Sibiu.
MAB	*M. A. Bailly*, Dictionnaire grec-français, XI-e éd., Paris, 1928.
MB	Mitropolia Banatului, Timișoara.
MDE	Mic Dicționar Enciclopedic, București, 1972.
MEPREO	Messager de l'Exarchat du Patriarchat Russe en Europe occidentale, Paris.
MG	Migne, Patrologia graeca, Paris.
MMS	Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași.
Mnem	Mnemosyne. Bibliotheca philologica Batavorum, Leiden.
MO	Mitropolia Olteniei, Craiova.
Mus	Le Muséon. Revue d'études orientales, Louvain.
NMil	*Dr. Nicodim Milaș*, Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii. Traducere făcută de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Kovincici, Vol. II, Partea II, Arad, 1936.
NPL	Nouveau Petit Larousse, Paris, 1968.
OC	Oriens Christianus, Wiesbaden.
OCh	Orientalia Christiana, Roma.
OCP	Orientalia Christiana Periodica, Roma.
OrSyr	L'Orient Syrien, Paris.
Ort	Ortodoxia, București.
PB	Pastor Bonus, Trier.
PC	Paraula Cristiana, Barcelona.
PhW	Philologische Wochenschrift, Leipzig.
Pid	Pidalion, Mănăstirea Neamțul, 1844.
PSt	Patristic Studies, Washington.
RACh	Reallexikon für Antike und Christentum, Stuttgart.
RB	Revue Bénédictine, Marcedsous.
REG	Revue des Etudes Grecques, Paris.
RES	Revista Espanola de Teologia, Madrid.
RFIC	Rivista di Filologia e Istruzione Classica, Turin.
RHE	Revue d'Histoire Ecclésiastique, Louvain.
RHR	Revue de l'histoire des Religions, Paris.
ROC	Revue de l'Orient Chrétien, Paris.
RQH	Revue des Questions Historiques, Paris.
RR	Ricerche Religiose, Roma.
RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma.
RSPT	Revue de Sciences Philosophiques et Théologiques, Paris.
RSR	*Recherches de Sciences* Religieuses, Paris.
SAB	Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Berlin.
SC	Scuola Cattolica, Milan.
SCH	Sources Chrétiennes, Paris.
SIF	Studi italiani di Filologia, Florența.
Sommer	*St. Basile*, Homélie sur la lecture des auteurs profans, expliquée littéralement, traduite et annotée, Paris, 1903.
SJThOcP	*Scottish Journal of Theology* Occasional Papers, Edinburg.
SO	Symbolae Osloenses, Oslo.
SP	Studia Patristica, Berlin.
ST	Studii Teologice, seria nouă, București.
STv	Studii Teologice, seria veche, București.
SVM	Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa. Tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.
Th	Θεολογία, Atena.
ThLZ	Theologische Literaturzeitung, Leipzig.
ThQ	Theologische Quartalschrift, Stuttgart.
ThEE	Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, Atena.
TU	Texte und Untersuchungen, Leipzig.
VB	Vocea Bisericii, București.
VC	Vigiliae Christianae, Amsterdam.
VCar	Verbum Caro, Taizé.
VS	La vie spirituelle, Paris.
ZKG	Zeitschrift für Kirchengeschichte, Stuttgart.
ZkTh	Zeitschrift für katholische Theologie, Innsbruck.
ZNW	Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft und Kunde der älteren Kirche, Giessen.

INTRODUCERE

A. VIAȚA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

Știrile despre viața sfîntului Vasile cel Mare le avem, în primul loc, în propriile sale scrieri și mai ales în *Scrisorile* lui, 366 la număr, apoi: a) *Cuvîntul funebru în cinstea sfîntului Vasile* rostit în 381 de sfîntul Grigore de Nazianz [1]; b) *Cuvîntul funebru* rostit de fratele său, sfîntul Grigore al Nisei [2]; c) *Viața cuvioasei Macrina* de sfîntul Grigore al Nisei [3]; d) *Cuvîntul sfîntului Efrem Sirul*, după unii pseudo-Efrem [4]; e) *Viața sfîntului Vasile cel Mare*, atribuită prietenului său sfîntul Amfilohie al Iconiei, este o lucrare scrisă în secolul al optulea [5]; f) în sfîrșit, în istoricii bisericești: Ieronim [6], Socrate [7], Sozomen [8], Teodoret [9], Filostorgiu [10], precum și Biblioteca lui Fotie [11].

Sfîntul Vasile se cobora dintr-o familie nobilă și bogată din Pont. În timpul persecuției lui Maximin (305—313), bunicul sfîntului Vasile și soția lui Macrina — care fusese ucenică a sfîntului Grigore Taumaturgul — au trebuit să-și părăsească toate averile și s-au refugiat în munții Pontului. «Era, spune sfîntul Grigore din Nazianz în cuvîntul său funebru, — pe firul căruia voi merge în prezentarea vieții sfîntului Vasile cel Mare —, vreme de prigonire, ba încă cea mai crudă și mai groaznică prigonire. Grăiesc, se înțelege, de prigonirea lui Maximin, care deși urma îndată după alți mulți prigonitori, a făcut ca toți cei

1. *Cuvîntul 43*, MG., 36, 493—608, tradus în românește de Pr. Prof. N. Donos, în: «Sf. Grigore de Nazianz, Apologia sau cuvîntarea în care arată motivele care l-au îndemnat să fugă de preoție și Elogiul sfîntului Vasile», Huși, 1931, p. 118—204.

2. MG, 46, 787—818.

3. MG, 46, 959—1000, tradusă în românește de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1947.

4. *S. P. N. Ephraem Syri Opera omnia quae exstant graece, latine, syriace in sex tomos distributa, Roma e Bibliotheca Vaticana prodeunt*, Tomus 2, Romae, 1743, 289—296.

5. În grecește și latinește la F. Combefis, *SS. Patrum Amphilochii Iconiensis, Methodii Patarensis et Andreae Cretensis opp.*, Paris, 1644, 155—225; numai în limba latină, în MG, 29, CCXCIV—CCCXVI.

6. *De viris illustribus*, 116.

7. *Istoria Bisericească*, IV, 26.

8. *Istoria Bisericească*, VI, 15—17.

9. *Istoria Bisericească*, IV, 19. 30.

10. *Istoria Bisericească*, II, 9.

11. Cod. 137. 141—144. 191.

mai dinainte să pară mai blînzi şi mai omenoşi, deoarece Maximin a dat frîu liber unei cruzimi neobişnuite, parcă şi-ar fi pus în minte să întroneze cu forţa însăşi nelegiuirea. Mulţi atleţi de-ai noştri au dat piept cu această prigoană, unii luptînd pînă la moarte, iar alţii pînă aproape de moarte, aceştia din urmă cruţaţi numai ca doar să supravieţuiască biruinţei lor, adică să nu piară odată cu luptele ce le-au purtat, ci să rămînă pentru urmaşi pilde de virtute, mărturii vii, columne însufleţite, propovăduitori muţi. Printre aceştia, între mulţi alţii, putem număra şi pe bunicii lui Vasile, după tată, care au umblat pe calea virtuţii, încît aceste vremuri de grea prigoană i-au învrednicit de frumoase cununi de biruinţă; aceasta pentru că erau pregătiţi şi dispuşi să sufere cu răbdare toate acele chinuri, pentru care Hristos încununează pe cei ce imită suferinţele îndurate de El pentru mîntuirea noastră. De altfel, întrucît martiriul lor se cuvenea să fie în conformitate cu legea — iar legea martiriului este aceasta: nici să nu ne aruncăm de bună voie în primejdie, atît pentru a cruţa pe prigonitori, cît şi pe cei mai slabi decît noi, dar nici să nu fugim de primejdie, cînd ea vine asupră-ne; în cazul dintîi am da dovadă de semeţie, în al doilea de laşitate — ce-au făcut ei pentru a cinsti pe Legiuitor? Sau mai bine zis, unde i-a dus dumnezeiasca pronie, care purta grijă de ei? S-au retras într-o pădure din munţii Pontului — căci în aceşti munţi sînt multe păduri dese şi foarte întinse — cu puţini tovarăşi de drum, care să-i şi slujească în timpul pribegiei. Alţii n-au decît să admire lungimea pribegiei — căci, după cum se spune, a durat şapte ani şi ceva — şi regimul aspru şi neobişnuit la care au fost nevoite să se supună acolo aceste trupuri nobile; au trebuit să trăiască sub cerul liber, să sufere frigul, arşiţa şi ploile; pe urmă singurătatea, lipsa totală de prieteni şi de societatea omenească, care trebuie să le fi căzut foarte greu unor oameni deprinşi să trăiască în mijlocul alaiurilor şi onorurilor. Eu voi povesti doar numai ceea ce mi se pare mai de seamă şi mai neobişnuit. Desigur, voi fi crezut de toată lumea, afară doar de cei ce cred că prigonirea şi primejduirea vieţii pentru Hristos ar fi lucruri de mică însemnătate, deşi acest fel de a judeca este foarte greşit şi chiar primejdios» [12].

Sfîrşindu-se persecuţia, în 313, bunicii sfîntului Vasile s-au întors la casele lor şi şi-au recăpătat şi libertatea şi averile ce le fuseseră confiscate. Au avut doi copii: Grigore, care a fost episcop într-un oraş din Capadocia, şi Vasile, tatăl sfîntului Vasile cel Mare. Acesta s-a stabilit în Cezareea Capadociei; s-a căsătorit cu o tînără orfană, Emilia; tatăl ei murise de moarte martirică în persecuţia lui Liciniu, iar

12. Traducerea Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 122—123.

mama ei murise de tînără. În Cezareea Capadociei, tatăl sfîntului Vasile a fost avocat și profesor de retorică; și, după cum îl caracterizează sfîntul Grigore din Nazianz, «Pontul îl recunoștea de profesor obștesc al virtuții» [13]. Vasile și Emilia au avut zece copii; aceștia în ordinea nașterii sînt: Macrina, numită cea tînără spre deosebire de bunica ei Macrina cea bătrînă, un fiu, mort pe cînd era copil, Vasile — sfîntul Vasile cel Mare —, Naucratie, mort în vîrstă de 27 de ani [14], Grigore — sfîntul Grigore al Nisei —, patru fete și Petru — sfîntul Petru al Sebastiei. O familie ca aceasta, tatăl «profesor obștesc de virtute», iar mama, fiică de mucenic, a dat Bisericii patru sfinți: Macrina cea tînără, Vasile, Grigore și Petru.

Sfîntul Vasile cel Mare s-a născut în 329 sau 330; este una din figurile cele mai strălucitoare ale secolului al patrulea. «Pentru toți, spune sfîntul Grigore de Nazianz, a fost un fel de lege a virtuții» [15];

13. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 129.

14. «Dintre cei 4 frați, al doilea după marele Vasile, istorisește sfîntul Grigore al Nisei în Viața Sfintei Macrina, se numea Naucratie și era bine înzestrat din fire, frumos la trup, vînjos, iute și întrecînd pe toți în îndemînare și iscusință la orice îndeletnicire. Pe cînd acesta avea 22 de ani, dăduse în fața oamenilor bune mărturii de învățătura și pregătirea ce avea, încît cei care îl ascultau rămîneau mișcați pînă în adîncul inimii; deodată, în urma unei dumnezeiești purtări de grijă, luînd în rîs și renunțînd la toată această pricepere, roadă a strădaniilor sale, s-a retras în viața cea singuratică și lipsită de averi, neluînd cu sine, în urma unui adînc îndemn al cugetului, decît pe sine însuși. I-a urmat doar unul din slujitori, cu numele Hrisafie, fie pentru că îi era credincios, fie poate pentru că își croise și el același plan de viață singuratică. Astfel își petrecea zilele Naucratie, singur, într-un ținut îndepărtat pe malul Irisului, un rîu ce trece prin mijlocul Pontului, izvorînd de fapt din Armenia și îndreptîndu-și apele prin părțile noastre spre Marea Neagră. Aici își aflase tînărul un adăpost în inima unui desiș, pe o sprînceană de deal închisă de niște povîrnișuri prăpăstioase ale muntelui, departe de zgomotul orașului, de mărșăluirile soldaților și de îndeletnicirile gălăgioase ale divanelor de judecată, scăpînd astfel de toată larma asurzitoare care însoțește viața omenească în orașe și îngrijind cu mîinile sale pe cîțiva bătrîni săraci și bolnavi, care se retrăseseră acolo, strădanie din care el a găsit cu cale să-și facă ocupația de căpetenie a întregii sale vieți. Bunul nostru tînăr mergea la vînătoare, prindea pești și, întrucît avea o rară îndemînare la vînarea oricărei sălbăticiuni, cu mare ușurință asigura prin vînat hrana trebuitoare neputincioșilor, înfrînînd totodată prin aceste oboseli și zburdălnicia tinereții. Dar prin aceasta el slujea, cu mare bucurie, și cerințelor mamei, ori și cînd ar fi venit acestea, iar mai cu seamă prin amîndouă felurile de isprăvi ale vieții sale: strunirea tinereții prin oboseli și întreptarea vieții sale, după pilda mamei, pe calea ce duce spre Dumnezeu. Trecuseră cinci ani de cînd Naucratie petrecea în acest chip, umplînd prin aceste nevoințe sufletul mamei de o fericire nespusă, pe de o parte fiindcă își împodobea viața cu chibzuință și cumpătare, iar pe de alta fiindcă își pleca întru totul puterea slujirii sale voinței celei ce l-a născut. Iată, însă, că într-o bună zi mama primi o grea și dureroasă lovitură, izvorîtă, cred eu, din cursa întinsă de cel rău, lovitură care a umplut de durere și jale întreagă familia noastră. Căci fără de veste Naucratie a fost răpit din viață, fără să fi fost vreo boală din care să fi urmat acea nenorocire și nici vreo altă pricină obișnuită sau cunoscută care să-i fi pricinuit tînărului moartea, ci doar, plecat fiind la vînatul cu care să poată mai departe asigura hrana celor neputincioși, a fost adus acasă în nesimțire, mort fiind deodată cu el și tovarășul său de viață, Hrisafie» (*Viața fericitei Macrina*, traducere de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Sibiu, 1947, 18—21).

15. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 119.

«a fost un bărbat nobil și mai presus de trup chiar înainte de a se muta din această viață» [16]. Sufletul tînărului Vasile, încă din copilărie, a fost format de Macrina, bunica lui, și Emilia, mama sa. Apoi a urmat tatăl său, profesorul de retorică, «profesorul obștesc al virtuții», care «i-a predat întreg ciclul științelor și a fost exercitat în evlavie, sau mai pe scurt, prin învățături elementare, a fost împins spre desăvîrșirea ce avea să urmeze» [17].

După terminarea instrucției din casa părintească, Vasile și-a continuat studiile la școlile din Cezareea. Despre studiile sale din Cezareea sfîntul Grigore din Nazianz ne face următoarea mărturisire : «Cît de apreciat era el și de profesori și de colegii săi, pe cei dintîi egalîndu-i, iar pe cei din urmă întrecîndu-i în orice știință ! Cît de mare renume a dobîndit el în scurtă vreme, atît în fața poporului de rînd, cît și în fața fruntașilor orașului ! Vădea o știință mult mai presus de cea obișnuită la oameni de vîrsta lui și o virtute a moravurilor mult mai presus decît chiar știința lui. Orator între oratori chiar în fața catedrelor profesorilor ; filozof între filozofi chiar și în fața sistemelor filozofice ; iar ceea ce este și mai important, preot între creștini chiar mai înainte de a fi primit darul preoției» [18].

Din Cezareea s-a dus la Constantinopole «capitala Orientului, renumită pentru cei mai desăvîrșiți oratori și filozofi, de la care Vasile, în scurtă vreme, și-a însușit cele mai de seamă învățături, datorită agerimii și talentului său» [19].

De la Constantinopole «a fost trimis de Dumnezeu și mînat de strașnica lui sete de știință la Atena» [20]. Sfîntul Grigore din Nazianz era «mai de mult timp în Atena» [21]. Studenții din Atena, veniți din toate ținuturile Greciei și din Occident, aveau obiceiul de a săvîrși o ceremonie de inițiere a tuturor tinerilor veniți pentru studii în Atena. Sfîntul Grigore din Nazianz ne vorbește de această inițiere, care îl aștepta și pe tînărul Vasile la sosirea lui în Atena : «Deci cînd se prezintă vreun tînăr și cade în mîinile celor pe care îi întîlnește întîi — și va cădea desigur cu voie sau fără voie — se pune în practică un obicei atic, în care seriozitatea este amestecată cu gluma. Mai întîi este găzduit la unul din cei care au pus mîna pe el, un prieten, o rudă, un compatriot, unul mai avansat în sofistică sau unul care procură bani și din această cauză este pentru noii veniți în mare cinste. După aceea noul

16. *Ibidem*, 120.
17. *Ibidem*, 130.
18. *Ibidem*, 131.
19. *Ibidem*, 132.
20. *Ibidem*, 132.
21. *Ibidem*, 133.

venit este hărţuit de toţi cu glume, ceea ce, dacă nu mă înşel, are rostul de a-i slăbi încrederea în sine, ca să poată pune de la început stăpînire pe el. Este hărţuit de unii mai cu îndrăzneală, de alţii mai cu socoteală, după cum este mai rustic sau mai urban. Pentru cei ce nu ştiu, acest lucru pare mai crud şi neomenos, dar pentru cei preveniţi este foarte plăcut şi camaraderesc, întrucît diferitele încercări nu-s făcute în serios, ci numai în glumă. Pe urmă, traversînd piaţa îl duc cu alai la baie. Pompa este aşa : cei ce conduc pe tînărul nou sosit se aşază cîte doi la distanţă egală şi astfel îl escortează pînă la baie. Cînd ajung aproape scot ţipete puternice şi sar ca şi cum ar fi loviţi de nebunie. Aceste ţipete nu-s pentru a înainta, ci pentru a se opri, ca şi cum recrutul n-ar fi primit în baie ; şi bătînd în uşi după ce au speriat bine pe tînăr, îi îngăduie intrarea şi astfel îl lasă liber ; după baie îl consideră intrat în corporaţia lor» [22]. Sfîntul Grigore din Nazianz cunoştea obiceiul acesta şi-l cunoştea şi pe tînărul student înainte de a veni la Atena pentru studii [23] ; şi «ţinînd seamă de severitatea moravurilor lui şi de severitatea lui în vorbire [24], a vorbit cu studenţii despre Vasile înainte de sosirea lui la Atena ; le-a vorbit aşa de frumos, încît Vasile a ajuns respectat de toţi. Şi astfel «aproape singur el, spune sfîntul Grigore, din toţi cei ce veniseră la studii în Atena, a fost scutit de formalităţile de intrare în lumea academică ateniană, bucurîndu-se de o cinste mai mare decît a oricărui nou venit» [25]. Aşa a început prietenia dintre Grigore şi Vasile. Prietenia aceasta s-a întărit mai tîrziu şi mai mult în urma discuţiilor filozofice dintre Vasile şi studenţii armeni pe care îi cunoştea din Cezareea, fiind prietene familiile lor cu familia părinţilor săi. Doresc, însă, să las pe sfîntul Grigore să povestească însuşi incidentul dintre studenţii armeni şi sfîntul Vasile : «Studenţii armeni au venit la Vasile cu prietenie falsă, mînaţi de pizmă, nu de bunăvoinţă, punîndu-i întrebări mai mult din ambiţie decît de dorul de ştiinţă, încercîndu-se să-l încline spre ei de la prima discuţie, căci, cunoscînd mai dinainte talentul acestui bărbat, nu se puteau împăca cu marea trecere de care se bucura el. Li se părea prea mare jignirea ca ei, care îmbrăcaseră mai dinainte mantaua de filozof şi erau cu gîtlejurile obosite de atîta oratorie, să fie mai puţin băgaţi în seamă decît un recrut străin. Eu, însă, naivul, care ţineam la atenieni, nebănuind pizma şi luîndu-mă după aparenţe, cînd am văzut pe armeni îngenuncheaţi în dispută şi întorcînd spatele ca să o ia la fugă, m-am simţit atins cînd am văzut biruită şi dispreţuită faima atenienilor, în persoana lor, am sărit în ajutorul lor, am redeschis disputa, i-am ajutat în

22. *Ibidem*, 134—135.
23. *Ibidem*, 132.
24. *Ibidem*, 135.
25. *Ibidem*, 135.

clipele cele mai grele — pentru că și un adaos mic are importanță în astfel de împrejurări — și am restabilit echilibrul luptei, cum se zice. Dar îndată ce-am înțeles latura nesinceră a discuției, care nu putea fi prea multă vreme ascunsă și s-a dat de gol singură, îndată am trecut de partea lui Vasile, am întors corabia în direcția contrară și am contribuit ca biruința finală să fie de partea lui. Vasile s-a bucurat mult de cele întîmplate — că avea minte foarte ageră — și înflăcărîndu-se atacă viguros pe dîrzii armeni, îi răni cu argumentele sale și nu s-a oprit pînă nu i-a pus pe fugă de-a binelea și s-a încununat cu biruința»[26].

Mai departe sfîntul Grigore vorbește despre felul viețuirii lor în Atena: «Mai tîrziu, cînd după trecerea timpului ne-am mărturisit reciproc aspirațiile intime și că ținta străduințelor noastre este filozofia, din acea clipă am avut totul în comun; trăiam sub același acoperămînt, mîncam la aceeași masă, aveam aceleași păreri, trăiam în deplină armonie și ne spoream reciproc, cu multă rîvnă, dragostea unuia către celălalt. Iubirile trupești, întrucît au bază trecătoare, trec și ele întocmai ca florile de primăvară, deoarece nici o flacără nu dăinuiește mai mult decît materia care o produce, ci se stinge îndată ce materia combustibilă s-a consumat; tot așa se petrece lucrul și cu dragostea, se stinge îndată ce s-a consumat jarul ei. Dimpotrivă, iubirile curate și plăcute lui Dumnezeu, avînd o temelie solidă, sînt cu mult mai durabile și, cu cît se dezvăluie mai mult frumusețea lor, cu atît mai mult se leagă de ele și leagă și între ei pe cei ce iubesc aceleași lucruri. Aceasta este, doar, legea dragostei celei mai presus de noi. Așa fiind raporturile dintre noi și pe astfel de «columne de aur fiind sprijinită această clădire solidă» cum zice Pindar, progresam mereu, folosindu-ne de ajutorul lui Dumnezeu și de dragostea noastră. O, cum să nu vărs lacrimi cînd îmi aduc aminte! Pe amîndoi ne îmboldeau aceleași speranțe spre învățătură, adică spre ceea ce-i mai dorit de oameni, și cu toate acestea invidia era departe de noi, fiind împinși numai de rîvnă. Ne luptam între noi nu pentru întîietate, ci ne luam la întrecere cum să ne-o atribuim unul altuia, întrucît fiecare socotea gloria dobîndită de celălalt ca și a sa proprie. Se părea că avem amîndoi un singur suflet, care punea în mișcare două trupuri. Chiar dacă ar trebui să nu credem pe cei ce afirmă că «toate sînt în toți», în cazul nostru este de crezut că fiecare din noi eram în celălalt și prin celălalt. Un singur lucru urmăream amîndoi: virtutea și realizarea speranțelor viitoare, să trăim adică viața viitoare înainte de a fi părăsit pe cea de aici. Cu privirile ațintite spre această țintă, numai spre atingerea ei ne călăuzeam toată activitatea

26. *Ibidem*, 135—136.

și toată viața noastră, urmînd poruncile legii și ațîțîndu-ne unul altuia bărbăția; și dacă n-ar fi prea mult din partea mea, aș afirma că fiecare eram pentru celălalt normă și dreptar, după care judecam ce este bun și ce nu. Petreceam și noi cu prieteni, dar nu cu cei desfrînați, ci cu cei cumpătați; nu cu cei scandalagii, ci cu cei mai cuminți și cu care petrecerea ne era de folos, dîndu-ne bine seama că mai ușor poți contracta viciul decît să te deprinzi cu virtutea, după cum mai ușor capeți boala decît să redobîndești sănătatea. Cît privește studiile, iubeam nu atît pe cele plăcute, cît mai ales pe cele folositoare, pentru că cele dintîi împing pe tineri spre viciu, pe cînd celelalte, spre virtute. Cunoșteam numai două căi: cea dintîi de mare preț, cea de a doua de o valoare mai mică; cea dintîi ducea spre casele noastre sfinte și spre profesorii care propovăduiau în ele, pe cînd cea de a doua, la profesorii de știință profană. Celelalte căi, adică cele ce duceau la serbări, teatre, întruniri sau ospețe, le lăsam pe seama altora, pentru că, după părerea mea, nimic nu-i mai de preț dacă nu duce la virtute și nu face mai buni pe cei ce apucă în acea direcție. Pentru noi lucrul cel mai de seamă era să fim creștini și să fim numiți creștini... Să vorbim pe scurt. Atena este primejdioasă pentru sufletele altora, dar deloc pentru cei evlavioși; este plină de bogăția cea rea, adică de idoli, mai mult decît restul Greciei, și este foarte greu să scapi neatras spre adorarea și închinarea la idoli; nouă, însă, n-a putut să ne aducă nici o pagubă, întrucît eram cu sufletele oțelite și bine apărate de această primejdie. Ba chiar dimpotrivă, dacă îmi este îngăduit a spune ceva și mai ciudat, noi tocmai aici ne-am întărit în credință, avînd prilej să cunoaștem minciunăria și falsitatea păgînismului și să disprețuim idolii tocmai acolo unde erau mai mult adorați. Se vorbește de un fluviu care curge de-a lungul oceanului fără să i se altereze dulceața apelor sale, sau de un animal care trăiește în mijlocul focului fără să fie mistuit de flăcări. Aceste exemple pot da o imagine a felului nostru de trai printre colegii noștri» [27].

Sfîntul Grigore din Nazianz ne vorbește de cursurile pe care le-a urmat sfîntul Vasile — retorica, gramatica, regulile povestirii, legile metricii și ale poeziei, filozofia, dialectica, astronomia, geometria, matematica și medicina [28] — dar despre profesorii pe care i-au audiat nu spune nici un cuvînt; vorbește de ei, dar nu dă nici un nume: «Am ajuns cei mai distinși pentru profesorii și colegii noștri, ba am ajuns cei mai celebri oameni în toată Grecia. Faima noastră a trecut și dincolo de hotarele Greciei, după cum am aflat din povestirile multora. Profesorii noștri, doar, erau cunoscuți pretutindeni unde se vorbea de

27. *Ibidem*, 137—140.
28. *Ibidem*, 142—143.

Atena. La fel și noi : unde se ducea vestea de profesorii noștri, ajungea și faima noastră, așa că nicăieri nu eram necunoscuți și obscuri, ci ajunsesem mai celebri decît Oreste și Pilade, decît Moleonizii cei cîntați în versurile lui Homer, renumiți pentru strînsa lor unire în timp de primejdie și pentru arta cu care mînau amîndoi un car, cu un singur bici și cu un singur frîu»[29]. De la istoricii Socrate[30] și Sozomen[31] aflăm numele a doi profesori de la Atena : Himerie și Proheresie. Tot ei ne dau știrea, pusă la îndoială de unii cercetători, că în Antiohia au avut profesor pe Libaniu.

După o ședere de patru-cinci ani în Atena, în 356, sfîntul Vasile și sfîntul Grigore s-au hotărît să se întoarcă în patrie. «Sosise ziua plecării, relatează sfîntul Grigore, cu obișnuitul ei cortegiu : cuvîntări de adio, alaiuri, salutări, jale, îmbrățișări, lacrimi. Nimic dealtfel nu-i mai înduioșător decît despărțirea colegilor de școală unii de alții și mai ales de Atena. A avut loc atunci un spectacol vrednic de milă, dar vrednic și de povestit. Împrejurul nostru se strînsese gloata colegilor și a celor de o vîrstă cu noi, ba încă și mulți profesori, afirmînd că orice-ar fi nu ne lasă să plecăm, conjurîndu-ne, costrîngîndu-ne, ademenindu-ne. Ce nu ziceau și ce nu făceau, după obiceiul celor îndurerați ? Aici, mă voi acuza întrucîtva și pe mine însumi, dar în același timp îl voi acuza și pe Vasile, acel suflet divin și ireproșabil, deși aceasta poate părea cam îndrăzneț. Arătînd el motivele care-l constrîng să se reîntoarcă în patrie, a izbutit să dezarmeze pe cei ce voiau să-l rețină și, deși cu multă părere de rău, totuși i s-a îngăduit să plece. Eu, dimpotrivă, am mai rămas în Atena, la drept vorbind, din slăbiciune, dar pe de altă parte și trădat de Vasile, care s-a îndurat să părăsească pe cel care nu l-ar fi părăsit niciodată și m-a lăsat pe mîna celor care mă rețineau. Înainte de a se întîmpla, acest lucru părea de necrezut. A fost întocmai ca și cum ai despica în două un corp, omorînd ambele părți, sau ca și cum ai desperechea doi juncani crescuți împreună și care au tras mult la același jug, care mugesc jalnic unul după altul, neputînd suporta despărțirea»[32].

Întors acasă, sfîntul Vasile n-a mai găsit în viață pe Macrina, bunica sa, și pe tatăl său, ci numai pe mama sa, pe Emilia, pe Macrina, sora lui cea mai mare, care în urma morții logodnicului ei se hotărîse să se consacre vieții duhovnicești, și pe Petru, fratele cel mai mic, pentru că fratele său Naucratie se călugărise, iar cele patru surori se măritaseră. Și după cum spune sfîntul Grigore din Nazianz, «Vasile a

29. *Ibidem*, 141.
30. *Istoria Bisericească*, IV, 26.
31. *Istoria Bisericească*, VI, 17.
32. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 143—144.

fost reţinut în Cezareea, pentru că locuitorii oraşului îl considerau «ca un al doilea întemeietor şi protector al cetăţii» [33]. A fost profesor de retorică vreme de doi ani în oraşul său. În urma succeselor repurtate ca profesor, tînărul Vasile, după spusele fratelui său, sfîntul Grigore al Nisei, «se umfla şi se înfumura, de pe urma învăţăturii celei din afară, ba se uita peste umăr şi la dregătoriile mai înalte şi se credea mai presus chiar decît slujbaşii cei mai străluciţi» [34]. Sora sa Macrina, spune mai departe sfîntul Grigore al Nisei, a văzut drumul alunecos pe care mergea fratele ei şi «l-a înduplecat să păşească spre ţinta adevăratei filozofii şi înţelepciuni, încît a lăsat la o parte mîndria lumească şi, ajungînd să dispreţuiască slava învăţăturilor deşarte, a trecut la viaţa cea cu adevărat activă; şi strădalnic făcîndu-se cu mîinile sale a început să se pregătească, prin deplina lipsire de slavă şi averi, pentru viaţa cea cu adevărat virtuoasă» [35]. De anii trăiţi în vîltorile lumii academice vorbeşte însuşi sfîntul Vasile în una din scrisorile sale, exagerînd negreşit datorită stării sufleteşti a omului desăvîrşit, care vede chiar în cele mai mici şi neînsemnate abateri păcate şi greşeli de neiertat: «Multă vreme mi-am irosit-o cu lucruri zadarnice; şi aproape întreaga mea tinereţe mi-am petrecut-o cu preocupări deşarte, îndeletnicindu-mă cu dobîndirea învăţăturilor unei înţelepciuni socotite de Dumnezeu nebunie. Dar cînd m-am deşteptat, ca dintr-un somn adînc, am ridicat ochii mei spre lumina minunată a adevărului Evangheliei şi mi-am dat seama de inutilitatea înţelepciunii stăpînitorilor lumii acesteia, care sînt pieritori; atunci am jelit mult viaţa mea cea ticăloasă şi mă rugam lui Dumnezeu să mă povăţuiască spre a mă duce la dogmele bunei credinţe. Şi, înainte de toate, m-am străduit să-mi îndrept unele din purtările mele, care se stricaseră din pricina legăturilor îndelungate cu oamenii răi. Aşadar, citind Evanghelia şi văzînd din ea că cel mai mare prilej pentru desăvîrşire este de a vinde averile şi a le împărţi fraţilor noştri săraci, de a avea cu totul lipsită de griji lumeşti viaţa aceasta şi de a nu avea nici un simţămînt de simpatie faţă de cele de aici, mă rugam lui Dumnezeu să găsesc pe un frate care a ales această cale a vieţii, ca, împreună cu el, să traversez scurtul vifor al acestei vieţi. Şi, într-adevăr, am găsit mulţi fraţi în Alexandria, mulţi fraţi în restul Egiptului, pe unii în Palestina, pe alţii în Cele-Siria şi pe alţii în Mesopotamia; i-am admirat pentru înfrînarea vieţii lor, dar şi pentru răbdarea lor în osteneli; m-am minunat şi de stăruinţa lor în rugăciuni; că erau stăpîni pe somnul lor, fără să fie doborîţi

33. *Ibidem*, 145.
34. *Viaţa fericitei Macrina*, traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1947, 17.
35. *Ibidem*, 17.

de vreuna din nevoile firii; păstrau totdeauna sus şi nerobit cugetul sufletului, în foame şi sete, în frig şi goliciune; nu se uitau la trup, nici nu voiau să-i dea trupului vreo purtare de grijă, ci, ca şi cum ar fi trăit în trup străin, arătau cu fapta că locuiesc vremelnic aici pe pămînt şi că-şi au în cer vieţuirea. Am admirat toate acele fapte, am fericit viaţa acelor bărbaţi, că arătau cu fapta că poartă în trupul lor omorîrea lui Iisus. Şi m-am rugat şi eu lui Dumnezeu, ca, pe cît îmi va fi cu putinţă, să fiu următor bărbaţilor acelora» [36]. Şi sfîntul Vasile, aşa cum spune în scrisoarea aceasta, a părăsit catedra de retor din Cezareea, a împărţit averile la săraci şi, după ce s-a botezat, a cercetat pe atleţii pustiei din Alexandria, Egipt, Palestina, Siria şi Mesopotamia, mînat de gîndul mărturisit în epistola sa.

La întoarcerea din această călătorie sfîntul Vasile şi-a împărţit şi restul averii sale la săraci şi s-a retras în Pont, pe malul rîului Iris, într-o localitate numită Anesi, nu departe de Neo-Cezareea, unde mama sa Emilia şi sora sa Macrina întemeiaseră o mînăstire de călugăriţe în care vieţuiau ca monahii. Sfîntul Vasile s-a stabilit pe celălalt ţărm al rîului Iris, în faţa mînăstirii maicii sale şi a înfiinţat şi el o mînăstire de călugări. Primul la care s-a gîndit sfîntul Vasile să-l aducă aici a fost prietenul şi colegul său de studiu. Îi scrie o scrisoare de poftire [37] în care îi descrie frumuseţile locului pe care l-a ales, «un loc, îi scrie el, aşa cum amîndoi, în ceasurile noastre de răgaz, obişnuiam, în joacă, să ni-l făurim cu mintea» [38]. Sfîntul Grigore nu s-a putut duce îndată, pentru că era reţinut «de dragostea de părinţi şi de grija bătrîneţii lor, precum şi din cauza ivirii unor nenorociri» [39]. A ajuns alături de prietenul lui în 358 şi împreună au alcătuit acea minunată *Filocalie*, o antologie din scrierile marelui gînditor alexandrin Origen. Încetul cu încetul, aşezămîntul duhovnicesc de pe malul Irisului s-a umplut de monahi, atraşi de faima numelui lui Vasile. Pentru monahii din mînăstirea sa a întocmit reguli de vieţuire: *Reguli mari* şi *Reguli mici* şi alte lucrări ascetice, care au ajuns mai tîrziu reguli de vieţuire pentru întreg monahismul ortodox. În 360, sfîntul Vasile, simplu monah, a luat parte ca observator la dezbaterile teologice din Constantinopole dintre omousieni şi anomei; la aceste dezbateri episcopul Cezareii, Dianie, din uşurinţă, spre marea supărare a lui Vasile, a semnat formula de credinţă de la Rimini. Semnătura lui Dianie a supărat mult pe Vasile şi a dus la o ruptură între el şi Dianie, episcopul de la care sfîntul Vasile primise botezul. Pe patul de moarte, în 362, episcopul l-a chemat pe Vasile

36. *Epistola 223*, MG, 32, 824.
37. *Epistola 14*, MG, 32, 276—277.
38. *Ibidem*, 276.
39. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 145.

la el spre a se împăca și a-i mărturisi că din neștiință și din ușurătatea minții și-a pus semnătura pe acordul de la Constantinopole. Nu după mult timp Dianie a răposat, ușurat de păcatul și greșeala ce-i stătea pe suflet. L-a sfîrșitul anului 362 sau începutul anului 363, a fost ales noul episcop al Cezareii, un laic, senatorul Eusebie, «un bărbat nu de rînd, spune sfîntul Grigore din Nazianz, de o evlavie vrednică de remarcat, cum s-a dovedit din felul cum s-a purtat în persecuția de pe acele vremuri» [40]. Noul episcop l-a luat pe Vasile ca ajutor al său în conducerea treburilor episcopiei și, pentru a-l avea necontenit, l-a făcut preot din citeț cum era pînă atunci [41]. Dar nu după multă vreme s-a iscat dușmănie între sfîntul Vasile și episcopul Eusebie. Și sfîntul Grigore din Nazianz, cu finețea lui de gîndire, adaugă: «Dar cred că e mai bine să trec sub tăcere din ce cauză și cum s-a iscat această dușmănie» [42]. Nu-i însă greu de aflat cauza; studiile strălucite ale lui Vasile, talentul lui oratoric, cunoștințele lui teologice și prețuirea de care se bucura în fața credincioșilor au încolțit în sufletul episcopului Eusebie ghimpele invidiei, această «boală a prieteniei» cum o va numi sfîntul Vasile în Omilia sa despre invidie [43]. Și sfîntul Vasile, pentru a nu împărți în două pe credincioșii din Cezareea, a preferat să plece din oraș (363) și s-a întors în Pont, «unde a luat conducerea monahilor, dîndu-le îndemnuri vrednice de ținut minte» [44]. Sfîntul Vasile n-a putut rămîne mult timp în mijlocul monahilor săi. Împăratul Valens își anunțase o vizită în Capadocia și sfîntul Grigore din Nazianz, prevăzînd primejdia ce amenința Cezareea prin venirea împăratului, înverșunat protector al arianismului, el însuși arian, botezat de un episcop arian, s-a grăbit să împace pe Eusebie, episcopul Cezareii, cu sfîntul Vasile, fiind încredințat că numai un om ca sfîntul Vasile, cu marea sa popularitate în mijlocul credincioșilor din capitala Capadociei, ar putea face față acestei primejdii. Cu asentimentul episcopului, care a intuit folosul ce-l va putea avea prin venirea sfîntului Vasile în Cezareea, sfîntul Grigore s-a dus în Pont la prietenul său. «N-a fost nevoie de multe vorbe, spune sfîntul Grigore, ca Vasile să se înfățișeze pe cîmpul de luptă și să ne ajute. Îndată ce ne-a văzut că venim la el cu

40. *Ibidem*, 147.
41. «Ca și în celelalte privințe, tot așa și aici el servește de exemplu strălucit pentru toți. Mai întîi a citit poporului cărțile sfinte (a ocupat treapta inferioară de citeț), el, care era interpretul acestor cărți, fără să disprețuiască această treaptă inferioară; apoi pe scaunul de preot, mai tîrziu de episcop, a lăudat pe Domnul fără să-și datorească avansarea furtului sau răpirii, fără să se îndese la onoruri, ci fiind urmărit de ele, fără să le dobîndească prin favoarea oamenilor, ci primind totul numai prin favoarea și grația dumnezeiască», *Ibidem*, 147.
42. *Ibidem*, 147.
43. MG, 31, 380.
44. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 148.

solie... a și plecat împreună cu noi din Pont; s-a aprins de rîvnă pentru adevărul care era în primejdie, s-a făcut bucuros tovarășul nostru de luptă și s-a pus cu totul la dispoziția mamei sale, Biserica»[45]. Puțin mai departe, sfîntul Grigore din Nazianz vorbește și de o altă problemă ce se punea sfîntului Vasile: «Pentru Vasile a doua problemă și a doua sforțare a fost să se poarte bine cu episcopul său, să împrăștie bănuiala lui, să convingă pe toți că ceea ce suferise el nu era decît o ispită a celui viclean, care pizmuiește tovărășiile făcute cu scop bun și, în fine, că el știe să respecte supunerea și disciplina bisericească. De aceea și venise, de aceea învăța, se supunea, îndemna, într-un cuvînt, era pentru episcopul său totul: sfetnic bun, ajutor isteț, tîlcuitor al Sfintelor Scripturi, indicator al celor ce trebuiau făcute, toiag al bătrîneții, stîlp al credinței, cel mai credincios în cele dinăuntru, cel mai harnic în cele din afară; într-un cuvînt, bunăvoința lui era așa de mare pe cît de mare era socotită mai înainte supărarea lui. În acest timp Vasile a obținut și puterea în biserică, deși ocupa un loc pe treapta a doua a ierarhiei; iar această putere a obținut-o tocmai datorită bunăvoinței sale. Era un lucru minunat această armonie și alianță în scopul guvernării Bisericii, căci în vreme ce episcopul conducea poporul, Vasile îl conducea pe dînsul; era întocmai ca un îmblînzitor de lei, care îmblînzea cu tact pe deținătorul puterii. De altfel episcopul avea nevoie de un sprijin și conducător ca acesta, deoarece era de curînd urcat pe tron, încă tot mai respira ceva din cele lumești, nepregătit de ajuns în cele duhovnicești și pe deasupra și zbuciumat de furtuna cea mare și lovit mereu de vrăjmașii cei îndîrjiți ai Bisericii. De aceea era încîntat de această alianță cu Vasile; că deși comanda acesta, avea iluzia că el comandă»[46].

Nu putea fi făcută o caracterizare mai frumoasă și totodată mai justă a sfîntului Vasile, spirit de conducător dublat de ascultare de monah, voință de neînfrînt, dublată de înțelegere plină de înțelepciune a oamenilor și situațiilor.

Întors în Cezareea, sfîntul Vasile organizează pe credincioși pentru preîntîmpinarea primejdiei. În acțiunea sa a fost ajutat de sfîntul Grigore din Nazianz, care cu smerenia care îl caracterizează mărturisește că întregul merit al biruinței de a-l face pe împăratul Valens să nu mai intre în Cezareea a fost al lui Vasile[47]. Sfîntul Vasile a luptat cu multă rîvnă și a biruit. «Dar credeți, întreabă sfîntul Grigore, că dacă a desfășurat atîta rîvnă, a depășit cumva limitele? Sau luptînd cu atîta bărbăție, i-a lipsit prudența? Sau a fost așa de prudent, încît să

45. *Ibidem*, 151.
46. *Ibidem*, 152—153.
47. *Ibidem*, 152.

evite primejdia? Sau dacă a făcut toate acestea minunat de bine și mai presus de așteptare, a rămas cu vreun pic de nemulțumire în suflet? Nicidecum, ci lăsînd la o parte toate vrăjmășiile se hotărăște și se pregătește de luptă; dă la o parte obstacolele și piedicile ce i se puneau în cale și încurajau pe ceilalți la luptă împotriva noastră. Pe unii îi atrage, pe alții îi reține, pe unii îi dă la o parte, pentru unii se face zid puternic și val de întărire, pentru alții, ciocan ce sfărîmă stînca, sau foc în spini, cum zice Sfînta Scriptură, care mistuie ușor mărăcinii care hulesc Dumnezeirea» [48].

Sfîntul Vasile a mai făcut o nouă împărțire a averii sale la săraci, a averii pe care o moștenise la moartea mamei sale. Dar, acest mare om al Bisericii nu s-a mărginit numai să-și împartă averile sale la cei nevoiași, ci a lucrat cu toată ființa sa pentru alinarea suferințelor celor din nevoie, cum a fost în marea secetă și foamete care a bîntuit Capadocia în anul 368. Acum sfîntul Vasile, «prin cuvîntările sale a deschis hambarele celor avuți și prin îndemnurile sale a realizat spusele Scripturii, «a împărțit pîine celor flămînzi» (Isaia, 58, 7), a săturat cu pîine pe cei săraci, i-a hrănit în timp de foamete; și sufletele celor flămînzi s-au umplut de bunătăți. Dar cum? Că acest lucru nu-i de puțină importanță. A adunat la un loc pe cei bîntuiți de foamete — că erau unii care de abia își trăgeau sufletul — bărbați și femei, copii și bătrîni, pe nenorociții de orice vîrstă; a strîns tot felul de alimente, care pot ajuta la potolirea foamei, oale pline de legume și de alte verdețuri. Apoi a imitat slujirea lui Hristos, Care încins cu un șorț nu S-a sfiit să spele picioarele ucenicilor Săi; tot așa și Vasile de-a valma cu slugile, care-i erau colaboratori, îngrijea de trupurile celor care aveau nevoie de ajutor, dar totodată și de sufletul lor, dîndu-le odată cu hrana și cinstea cuvenită, ajutîndu-i, cu alte cuvinte, din două părți... La aceasta se mai adaugă și hrana cuvîntului, o binefacere și o dărnicie desăvîrșită, de obîrșie cerească, căci cuvîntul este hrana îngerilor, cu care se nutresc și se adapă sufletele însetate de Dumnezeu și care nu umblă după hrana cea nestatornică și trecătoare, ci după cea care rămîne în veac. Astfel de hrană distribuia și el și încă din belșug, deși era cel mai sărac și mai lipsit din cîți cunoaștem noi, dar nu ca să potolească foamea de pîine sau setea de apă, ci foamea cuvîntului, cu hrană care cu adevărat este dătătoare de viață și hrănitoare, contribuind la creșterea duhovnicească a celui bine nutrit cu dînsa» [49].

În anul 370 scaunul Cezareii Capadociei a rămas vacant prin moartea episcopului Eusebie. Cu toată opoziția arienilor, care sub domnia lui Valens căpătaseră iarăși putere, ortodocșii au reușit să aleagă pe

48. *Ibidem*, 151—152.
49. *Ibidem*, 155—156.

sfîntul Vasile episcop în scaunul vacant. Nu puţin au contribuit la aceastã reuşită episcopul Eusebie al Samosatei şi episcopul Grigore al Nazianzului, tatăl sfîntului Grigore din Nazianz. Şi aici trebuie să-l aduc iarăşi martor pe sfîntul Grigore: «Îndată după încetarea din viaţă a celui ce-şi trăgea numele de la cuvîntul evlavie [50], care şi-a dat sufletul în braţele lui Vasile, acesta a fost înălţat pe tronul episcopal. De altfel nu fără trudă, nu fără invidia şi opoziţia episcopilor provinciei şi a plevei oraşului, care se asociase cu ei. Trebuia, însă, să biruiască Duhul Sfînt şi chiar a şi biruit cu multă prisosinţă, că a îndemnat să vină la ungerea lui bărbaţi plini de evlavie şi de rîvnă sfîntă din regiunile învecinate, printre care şi pe noul Avraam şi patriarh al nostru — înţeleg pe tatăl meu — cu care s-a petrecut ceva minunat. Era reţinut acasă nu numai de povara anilor, ci şi slăbit de boală şi aproape de a-şi da ultima suflare; şi cu toate acestea, întărit de Duhul Sfînt, s-a încumetat să pornească la drum, ca să-l ajute cu votul său. Ca să povestim mai pe scurt, a fost pus în trăsură, ca şi cum ar fi fost pus pe dric, şi la întoarcere a venit întinerit, voinic, cu privirea în sus, înviorat de hirotonia şi ungerea lui Vasile, ca şi cum el şi nu Vasile ar fi primit harul. Să se adauge şi acesta la vechile exemple, din care se vede că munca dă sănătate, rîvna învie morţii şi bătrîneţea se înviorează, cînd este împinsă de Duhul Sfînt» [51].

Ca episcop, sfîntul Vasile a luptat cu fapta, cu cuvîntul şi cu scrisul; prin tratate teologice şi prin scrisori adresate atît episcopilor răsăriteni cît şi celor apuseni pentru curmarea schismelor şi ereziilor vremii sale, «vizitînd pe unii, altora trimiţîndu-le soli, pe alţii chemîndu-i la el, îndemnînd, mustrînd, rugînd, ameninţînd, ocărînd, luptîndu-se pentru popoare, oraşe sau chiar persoane izolate, născocind diferite căi spre mîntuire, tămăduind pretutindeni, era un nou Veseleil, arhitectul cortului mărturiei, întrebuinţînd tot felul de materiale şi meşteşugiri pentru atingerea scopului şi aranjînd totul în vederea frumuseţii şi armoniei operei sale» [52]. A fost nu numai un luptător temut de duşmani, dar şi un excelent administrator, care şi-a condus eparhia cu grijă şi chibzuinţă. Cu toată boala de care suferea, care-i măcina necontenit slăbănogitul său trup, n-a rămas parohie din arhiepiscopia sa care să nu fie vizitată, cercetată şi îndrumată. Se întîmpla uneori ca întors dintr-o vizită, făcută unei biserici din provincie, să se ducă direct la biserica din Cezareea spre a nu lăsa pe credincioşii săi fără cuvîntul lui de învăţătură, cum aflăm din Omilia la Psalmul CXIV: «Aţi venit de cu vreme, de la miezul nopţii, în acest sfînt locaş al mucenicilor, ca să

50. Eusebie.
51. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 156—157.
52. *Ibidem*, 162.

îmblînziţi cu cîntări pe Dumnezeul mucenicilor şi aţi rămas pînă la amiaza acestei zile, aşteptînd sosirea mea. Gata vă este plata voastră, a celor care aţi preferat cinstea mucenicilor şi slujba lui Dumnezeu în locul somnului şi a odihnei. Dar dacă trebuie să-mi scuz şi eu întîrzierea şi lipsa îndelungată din mijlocul vostru, vă voi spune pricina : am folosit acest timp al zilei îngrijindu-mă de o altă biserică a lui Dumnezeu, la fel de cinstită ca şi aceasta, care se află la o depărtare destul de mare de voi. Dar pentru că Domnul a făcut să slujesc şi acelora liturghia şi să nu fiu lipsit nici de dragostea voastră, daţi, împreună cu mine, mulţumire Binefăcătorului, Care a condus, cu puterea Lui cea nevăzută, această slăbiciune văzută a trupului meu. Şi ca să nu vă ţin prea mult şi să vă obosesc, vă voi vorbi puţin despre psalmul pe care îl cîntaţi cînd am venit ; iar după ce vă voi hrăni sufletele voastre cu un cuvînt de mîngîiere pe măsura puterii, voi lăsa liber pe fiecare să se îngrijească de cele ale trupului» [53]. Boala îi măcina trupul — de aceea s-a şi stins la vîrsta de 49 de ani — dar rîvna de a învăţa pe credincioşi îi era atît de mare că, chiar bolnav, era în mijlocul lor şi le predica. Şi în Omilia la Psalmul LIX, printr-o potrivită comparaţie, descrie slăbiciunea trupului său : «Uitîndu-mă pe de o parte la rîvna voastră de a mă asculta, iar pe de altă parte la slăbiciunea puterii mele, mi-a venit în minte chipul unui prunc mai mărişor, dar încă neînţărcat, care chinuie sînul maicii sale secat de boală ; mama lui, deşi simte că-i sînt secate izvoarele laptelui, îi dă sînul, fiind trasă şi muncită de copil, nu ca să-şi hrănească pruncul, ci ca să-i ostoaie plînsul. Tot aşa şi eu ; chiar dacă puterile mele sînt secătuite de boala aceasta îndelungată şi felurită a trupului meu, totuşi am venit în faţa voastră, nu ca să rostesc o cuvîntare vrednică de a vă desfăta, ci ca să vă dau cîteva lămuriri, pentru că dragostea ce-mi purtaţi se mulţumeşte numai cu vocea mea ; am venit ca să vi se potolească şi vouă dorul» [54].

În afară de luptele duse cu schismaticii şi cu ereticii, cu duşmanii şi invidioşii, sfîntul Vasile a fost silit să lupte — şi cu ajutorul lui Dumnezeu să biruie — chiar cu împăratul Valens şi cu înalţii lui demnitari.

Îl voi lăsa şi aici, aşa cum am făcut-o şi mai înainte, tot pe sfîntul Grigore din Nazianz să ne vorbească despre această confruntare între sfîntul Vasile cel Mare şi împăratul Valens.

«A venit la noi iarăşi împăratul cel care se războia împotriva lui Hristos, siluitorul credinţei, de data asta şi mai pornit spre nelegiuire şi mai înverşunat, ca şi cum ar fi avut de luptat cu un adversar mai

53. MG, 29, 484.
54. MG, 29, 460.

puternic, făcînd tocmai ca duhul cel rău și necurat, care alungat din corpul omului, după ce rătăcește cîtva timp, se întoarce înapoi în el, ca să se sălășluiască întovărășit de mai multe duhuri rele, cum citim în Sfînta Evanghelie (Luca, 11, 24). Pe acest duh necurat l-a imitat și Valens, întîi, că doar s-ar răzbuna de biruința suferită mai înainte, și în al doilea rînd, ca să mai adauge ceva vechilor atacuri. I se părea lucru nedemn și urît ca el, cel ce domnea peste atîtea popoare, după ce dobîndise mare glorie, după ce izbutise a supune cu forța la erezie pe toți cei dimprejur și pusese mîna pe tot ce întîlnea în cale, la urmă să se lase biruit de un singur om și de o singură cetate, încît să se facă de rîs nu numai în fața patronilor ereziei, de care se lăsa condus, dar chiar și în fața tuturor muritorilor» [55]. «Cine nu cunoaște pe guvernatorul de atunci, pe Modest, care se purta cu noi cu cea mai mare asprime? Fusese botezat de arieni sau mai bine zis fusese scufundat în pieire. Acesta împlinea cu vîrf și îndesat poruncile împăratului, ca să-i facă plăcere și prin aceasta să-și consolideze și să-și asigure puterea pentru totdeauna. Înaintea acestui guvernator, care tuna împotriva Bisericii, care avea înfățișarea și amenința cu dinții ca un leu, de care gloata nici nu se putea apropia, a fost dus și nobilul Vasile. Dar s-a înfățișat nu ca și cum ar fi fost chemat la judecată, ci ca la un ospăț. Cum voi putea descrie, oare, cum se cuvinte atît furia prefectului cît și purtarea demnă a lui Vasile?

Guvernatorul l-a întrebat:

— Cum se face asta, tu, cutare — chemîndu-l pe nume, că nu voia să-i facă cinstea de a-l numi episcop — că îndrăznești să te împotrivești unei puteri așa de mari a împăratului și singur tu, între toți episcopii, te îndărătnicești așa?

— Ce anume și de care îndărătnicie este vorba, zise Vasile, că eu nu pot să te înțeleg?

— Că nu dai cinstea cuvenită împăratului, în timp ce toți ceilalți s-au plecat și s-au supus.

— Asta nu o îngăduie Împăratul meu, Dumnezeu, că fiind și eu făptură a lui Dumnezeu, nu pot numi pe o făptură dumnezeu și nu pot admite închinare la o făptură.

— Atunci, dar, ce părere ai tu despre noi, arienii?

— Nici una, cînd ne porunciți așa ceva.

— Cum? Pentru tine nu-i o onoare să fii în rînd cu noi și să ne ai de tovarăși?

— Voi sînteți demnitari și încă iluștri, nu tăgăduiesc, răspunse Vasile, dar nu sînteți vrednici de o cinste mai mare decît aceea ce se cu-

55. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 162—163.

vine lui Dumnezeu. A fi tovarăş cu voi, ce-i drept, este mare lucru, cum să nu fie ? Dar sînteţi şi voi făpturi ale lui Dumnezeu şi nu vă pot considera altfel decît pe cei ce-mi sînt încredinţaţi mie spre conducere. Pentru că nu persoana, ci credinţa caracterizează pe creştin.

Atunci prefectul, înfierbîntat de cele spuse, fierbînd şi mai tare de mînie, s-a sculat de pe tron şi a început a-i adresa cuvinte şi mai aspre.

— Cum ? Nu te temi tu de atîta putere ?

— De ce să mă tem ? Ce-aş putea să păţesc ?

— La ce te expui ? La una din multele pedepse ce-mi stau la îndemînă.

— Şi care sînt acestea, zise Vasile, n-ai putea să mi le spui ?

— Confiscarea averilor, surghiunul, tortura şi chiar moartea.

— Dacă ai altceva, atunci ameninţă-mă, zise Vasile, cît despre cele ce mi-ai pomenit, ele nu mă pot atinge deloc.

— Cum se poate asta ? l-a întrebat prefectul.

— Apoi de confiscarea averilor n-are a se teme cel ce nu posedă nimic, afară de cazul cînd ai în vedere aceste cîrpe de lînă şi cîteva cărţi, singura mea avere. De exil nu-mi pasă, întrucît nu sînt legat de o anumită localitate ; nu-i al meu pămîntul pe care-l locuiesc acum, ci al meu este tot pămîntul unde aş fi aruncat ; sau, mai bine zis, al lui Dumnezeu este tot pămîntul, pe care eu nu sînt decît un călător în trecere. Apoi la ce chinuri pot fi supus eu, care aproape că nu am trup, afară de cazul cînd te gîndeşti să mă dobori dintr-o singură lovitură. Atîta îţi stă în putere. Cît despre moarte, ea este pentru mine o binefacere, că m-ar duce mai curînd la Dumnezeu, prin Care trăiesc şi Căruia Îi slujesc, pentru că sînt aproape mort, şi de Care doresc mult să mă apropii.

Prefectul, încremenit de mirare, a zis :

— Pînă acum mie încă nu mi-a vorbit nimeni aşa şi cu atîta îndrăzneală.

Vasile i-a răspuns :

— Poate, pentru că n-ai dat peste un episcop. Acela, desigur, ţi-ar fi vorbit tot aşa în împrejurări asemănătoare. De altfel, prefecte, noi sîntem blînzi şi mult mai smeriţi decît alţi oameni, după cum ne şi porunceşte legea noastră, încît nu ne încreţim nici măcar sprîncenele, nici chiar în faţa unui om de rînd, necum în faţa unui mare demnitar, ca tine. Dar atunci cînd este atacat sau defăimat Dumnezeu, atunci dispreţuim totul, nu ne gîndim decît la jignirea adusă Lui şi chiar focul, chiar sabia, chiar fiarele sălbatice şi chiar unghiile de fier, cu care ni se sfîşie trupul, mai degrabă ne fac plăcere decît să ne îngrozească. Încît, ocărăşte-ne, ameninţă-ne, fă, în sfîrşit, tot ce-ţi place, folosindu-te

de puterea cu care ești înzestrat — poate să ajungă aceasta chiar pînă la urechile împăratului — fii sigur, însă, că nu ne vei putea birui și nici n-ai să ne poți convinge să adoptăm rătăcirea, chiar dacă ne-ai amenința și cu alte pedepse mai grele.

După ce a grăit așa și a primit acest răspuns, prefectul, văzînd firea atît de neînfricoșată și nebiruită a acestui bărbat, i-a dat drumul concediindu-l nu cu amenințări, ci cu oarecare respect și sfială. Apoi s-a dus repede la împărat și i-a spus : «Împărate, sîntem biruiți de acest conducător al Bisericii. Este mai presus de amenințări, nu poate fi înduplecat prin vorbe și este prea statornic pentru a fi sedus cu momeli. Putem încerca cu altcineva dintre oamenii de rînd ; cît despre acesta, ori trebuie să întrebuințăm fățiș forța, ori să renunțăm de a-l cîștiga prin amenințări». De aceea împăratul a cedat și fiind biruit de laudele aduse lui Vasile, a poruncit să nu mai fie întrebuințată față de el violența, ci a schimbat amenințarea în admirație ; și cu toate că n-a mers pînă acolo încît să primească și credința ortodoxă a lui Vasile, fiindu-i rușine de această convertire, căuta totuși motive de scuză, ceea ce îi face mare cinste» [56].

Uimit împăratul de tăria și credința sfîntului Vasile, a dorit să-l vadă. Sfîntul Grigore din Nazianz ne relatează două întîlniri ale împăratului cu sfîntul Vasile : «Mergînd cîndva împăratul la biserică împreună cu suita sa — era de sărbătoarea Bobotezei, cînd în biserică era mare aglomerație — s-a așezat în rîndul mirenilor. Nici acest lucru nu trebuie trecut cu vederea ! După ce împăratul a intrat înăuntru și cîntările psalmilor i-au lovit auzul întocmai ca un glas de tunet, după ce a văzut acea mare de capete și ordinea desăvîrșită din biserică și din altar, încît se părea mai degrabă ceva îngeresc decît omenesc ; după ce a văzut și pe sfîntul Vasile, cu trupul nemișcat, cu privirea și cu sufletul liniștit, ca și cum prin venirea împăratului nu s-a întîmplat nimic neobișnuit, ci stînd drept, cum spune Sfînta Scriptură despre Samuel, ca o columnă, înaintea lui Dumnezeu și a altarului, pe cînd toți ceilalți stăteau cu frică și cu sfială, după ce a văzut acestea — ceea ce nu mai văzuse niciodată — împăratul s-a simțit cuprins de un fel de sfială sau frică ; mintea a început a-i fi învăluită ca de un fel de ceață și a i se învîrti pămîntul înaintea ochilor. Dar mulțimea n-a băgat de seamă. Iar cînd a trebuit să aducă la sfînta masă darurile, pe care anume le pregătise și nu putea, după obicei, să le trimită prin altcineva, întrucît nu era sigur dacă vor fi primite, atunci deodată i s-a trădat suferința,

56. *Ibidem*, 165--169.

pentru că şovăia; şi dacă unul din slujitorii altarului n-ar fi întins mîna să-l sprijine, s-ar fi putut întîmpla să cadă» [57].

Mai mult, sfîntul Grigore din Nazianz istoriseşte că împăratul Valens a venit şi a doua oară să-l vadă pe sfîntul Vasile: «Şi ce frumos a vorbit Vasile împăratului şi cu cîtă înţelepciune, cînd acesta a venit iar la biserica noastră şi a păşit dincolo de catapeteasmă, pentru o întrevedere şi o convorbire, pe care de multă vreme o dorea! Nu putem spune altceva decît că glasul lui era întocmai ca glasul lui Dumnezeu, pe care şi cei din jurul împăratului şi noi, care intrasem odată cu el, l-am auzit. De altfel, aceasta este originea bunăvoinţei de mai tîrziu a împăratului faţă de noi şi cauza potolirii prigoanei. Această întrevedere, întocmai ca un torent, a spălat cea mai mare parte a defăimărilor ce ni se aduceau» [58].

Cu toate acestea ereticii arieni nu s-au lăsat şi au reuşit ca sfîntul Vasile să fie exilat. «Se făcuseră, spune sfîntul Grigore, toate pregătirile necesare. Sosise noaptea, căruţa era gata; vrăjmaşii lui Vasile aplaudau, pe cînd credincioşii boceau; noi eram în jurul celui gata de plecare; toate formalităţile pentru această ticăloşie erau împlinite. Şi atunci? Atunci Dumnezeu a zădărnicit planurile ereticilor. El, Care altădată a lovit pe întîii-născuţi ai egiptenilor, care apăsau pe Israil, a lovit şi acum cu boală pe fiul împăratului, şi încă pe neaşteptate. Odată cu decretul de exil i s-a adus împăratului şi vestea acestei boli şi atunci mîna lui a fost împiedicată să semneze decretul şi sfîntul a scăpat de primejdie, bărbatul pios a fost graţiat datorită frigurilor fiului, care a muiat asprimea tiranului. Poate fi ceva mai drept şi mai minunat? În vremea aceasta fiul împăratului suferea cu trupul chinuit de boală, iar împreună cu el suferea şi tatăl său. Ce să facă tatăl? Căuta pretutindeni leacul bolii şi pe cei mai buni medici; făcea nenumărate rugăciuni şi se prosterna cu faţa la pămînt. Negăsind nici un leac pentru boală, împăratul a făcut apel la credinţa lui Vasile; dar deoarece se ruşina din cauza nedreptăţii ce-i făcuse de curînd şi nu îndrăznea să-l cheme chiar el, a însărcinat cu acest lucru pe alţii dintre prietenii cei mai iubiţi ai lui. Atunci Vasile s-a înfăţişat fără întîrziere şi fără nici o obiecţiune; şi îndată, după venirea lui, boala s-a mai uşurat, iar tatăl a început să aibă nădejdi mai bune. Şi, desigur, dacă nu s-ar fi adăugat sare în apă, chemînd odată cu Vasile şi pe eretici, în care credea mai mult, copilul s-ar fi vindecat imediat şi ar fi fost dat sănătos în braţele tatălui său. Aşa credeau cei ce au fost de faţă» [59].

57. *Ibidem*, 169.
58. *Ibidem*, 169—170.
59. *Ibidem*, 170—171.

Şi la o minune a sfîntului Vasile, sfîntul Grigore din Nazianz adaugă altă minune :

«Se spune că nu mult timp după aceasta, acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu însuşi prefectul Modest. Fiind lovit şi el de o boală s-a plecat sub mîinile acestui bărbat sfînt. Prefectul suferea, plîngea, se zbătea ; de aceea a trimis după Vasile şi-l conjura, strigînd : «Iată, acum ai căpătat satisfacţie ! Izbăveşte-mă de această boală !» Lucru care s-a şi întîmplat, după cum a recunoscut-o chiar prefectul şi a spus-o la mulţi care nu ştiau ; că după această întîmplare nu mai înceta a lăuda pe Vasile şi a-i admira virtuţile» [60].

Sfîntul Grigore din Nazianz vorbeşte numai de aceste două minuni ale sfîntului Vasile cel Mare ; a trecut sub tăcere celelalte minuni ale lui şi a trecut sub tăcere şi întîlnirea sfîntului Vasile cu sfîntul Efrem Sirul care, auzind de faima învăţăturilor şi faptelor lui, a venit la Cezareea pentru a-l vedea şi a i se închina, dar n-a lăsat neconsemnată apărarea pe care a luat-o sfîntul Vasile unei femei văduve, pe care asesorul judecătorului din Cezareea voia să o ia cu sila de soţie. Femeia, ca să scape de urmărirea lui, s-a refugiat în biserica sfîntului Vasile. Judecătorul înfuriat a cerut sfîntului Vasile să-i predea femeia. Sfîntul a refuzat. Atunci judecătorul «a poruncit, scrie sfîntul Grigore din Nazianz, ca Vasile să se înfăţişeze înaintea lui şi să dea socoteală. Cînd Vasile s-a înfăţişat, judecătorul şedea în fotoliul său, arogant şi plin de mînie ; nu l-a tratat cu blîndeţe, ci i-a vorbit cum ar fi vorbit unui condamnat la moarte. Vasile stătea înaintea lui ca şi Iisus înaintea lui Pilat. Judecătorul porunci să-i smulgă lui Vasile haina de pe umeri. Acesta, însă, a zis : «Dacă vrei, n-am decît să scot şi cămaşa». Judecătorul îl ameninţă cu bătaia pe cel ce parcă nici nu avea trup. Judecătorul îl ameninţă pe Vasile că va fi supus torturii cu unghii de fier. Vasile i-a răspuns : «Prin această sfîşiere îmi vei aduce mîngîiere inimii, care, după cum vezi, mă apasă destul de tare». Cînd oraşul a aflat de năpasta căzută pe Vasile s-a umplut de furie, s-a aprins ; şi întocmai cum se agită albinele unui roi cînd i se dă fum, aşa şi cetăţenii, indiferent de neam sau de vîrstă, se îndemnau şi se aţîţau unii pe alţii. Toate obiectele se transformau în arme ; toţi se înarmau fie cu instrumentele meseriei lor, fie cu ce apuca fiecare, la întîmplare. Cu torţe în mîini, cu pietre gata de aruncat, cu ciomegele ridicate, toată lumea părea un singur om ; nu se auzea decît un singur strigăt ; toţi aveau unul şi acelaşi gînd. Pînă şi femeile nu rămăseseră neînarmate ; transformaseră furcile în lănci, încît nu mai semănau a femei ; erau atît de aprinse de mînie, încît dădeau dovadă de curaj bărbătesc. Ce a făcut atunci jude-

60. *Ibidem*, 171.

cătorul cel îndrăzneț și obraznic? A început a se ruga de Vasile și a se milogi. Vasile a îndepărtat cu forța poporul, care s-a dat la o parte cu respect, scăpînd astfel pe cel care-l batjocorise, iar acum îl implora» [61].

Sfîntul Vasile a avut de dus luptă chiar cu unii dintre episcopii săi, care nu i se arătau binevoitori pentru trei pricini: întîi, pentru că nu erau de acord cu dogmele de credință propovăduite de sfîntul Vasile, pe care le acceptau numai fiind constrînși de popor; al doilea, nu le trecuse supărarea că fusese ales el episcop al Cezareii și nu unul dintre ei; și al treilea, nu puteau suporta prestigiul de care se bucura sfîntul Vasile [62].

Împărțirea politică a Capadociei, apoi, în două provincii, cu capitale deosebite, a dus iarăși la conflict între sfîntul Vasile și episcopii celei de a doua provincii, care cereau să aparțină mai departe nu de mitropolitul din Cezareea, de sfîntul Vasile, ci de mitropolitul celei de a doua capitale. Sfîntul Vasile, în fața acestei noi situații, a întors lucrurile în favoarea lui, mai bine spus în folosul Bisericii, că și-a întărit eparhia prin sporirea numărului episcopilor, în rîndul cărora a ridicat la treapta de episcop și pe prietenul său, pe sfîntul Grigore din Nazianz [63], și pe fratele său, pe sfîntul Grigore al Nisei. «Au rezultat de aici, spune sfîntul Grigore din Nazianz, trei mari foloase: o mai bună îngrijire a sufletelor, autonomia bisericească a fiecărui oraș, iar în plus și curmarea războiului» [64].

Grija de cei săraci, ajutorarea celor din nevoi, ușurarea suferințelor celor bolnavi și îmbunătățirea vieții celor mutilați din naștere și din împrejurări nenorocite, a fost grija permanentă a întregii vieți a sfîntului Vasile; ca tînăr, a împărțit întreaga sa avere oropsiților soartei; ca preot, a dat hrană celor flămînzi în timpul secetei și foametei cumplite a anului 368; iar ca episcop, și-a lărgit acțiunile sale filantropice, pe de o parte dînd dispoziție horepiscopilor săi să înființeze în eparhiile lor așezăminte filantropice permanente, «impunîndu-le conducătorilor poporului [65] să aibă una și aceeași purtare, anume dragostea

61. *Ibidem*, 173—175.
62. *Ibidem*, 175.
63. Numirea sfîntului Grigore din Nazianz ca episcop al Sasimelor l-a nemulțumit mult și-și dezvăluie nemulțumirea chiar în cuvîntul funebru, rostit spre lauda sfîntului Vasile cel Mare: «Deși admir toate actele acestui bărbat, mai mult chiar decît se pot exprima prin cuvinte, în împrejurarea aceasta n-am de ce-l lăuda — și voi povesti aici supărarea mea, cu toate că multora le este cunoscută — pentru că a întrebuințat față de mine un procedeu nou și urît, a cărui neplăcere timpul n-a izbutit s-o steargă de tot. De aici se trage nestatornicia și turburarea vieții mele și imposibilitatea de a mă dedica vieții contemplative sau a fi socotit ascet» (*Ibidem*, 177).
64. *Ibidem*, 177.
65. Horepiscopilor și preoților.

și mărinimia față de cei nenorociți»[66], iar pe de altă parte a creat în apropierea Cezareii un mare complex filantropic, care cuprindea : biserică, spitale, leprozerii, azile pentru bătrîni, case pentru străini ; la acestea se adaugă clădirile cele de trebuință pentru satisfacerea nevoilor tuturor acestor așezăminte : bucătării, ateliere de tot felul și alte dependințe necesare ; nu lipseau nici școlile în care copiii învățau carte și nici școlile pentru învățarea meseriilor. Astfel, sfîntul Vasile cel Mare a creat lîngă orașul Cezareea un alt oraș, pe care poporul l-a numit cu numele întemeietorului lui : Vasiliada. «Ieși puțin afară din oraș, spune sfîntul Grigore din Nazianz, și privește acel nou oraș, monumentul evlaviei, tezaurul comun al tuturor, în care se adună nu numai prisosurile bogaților, dar din îndemnul lui Vasile se depun în el chiar unele din cele de neapărată trebuință, pentru că acolo sînt ferite de molii și apărate de hoți, neatinse de pizmă și scutite de stricare prin învechire. Privește locașul în care boala se suferă cu răbdare, nenorocirile sînt adesea binecuvîntate, iar milostivirea se găsește din belșug. În comparație cu acest oraș, ce însemnătate mai poate avea Teba cu cele șapte porți ale sale sau Teba cea din Egipt, zidurile Babilonului cele mari și frumoase, care acum nu mai există, cavoul lui Mausol din Caria, piramidele, colosul de aramă din Rodos sau templele cele mari și frumoase, care acum nu mai există, și multe altele pe care lumea le admiră și despre care ne vorbește istoria, dar care n-au adus alt folos celor ce le-au zidit decît, doar, puțină glorie ? Ochii noștri sînt acum scutiți de priveliștea tristă și plină de înduioșare a oamenilor morți înainte de moarte, adică avînd multe din membrele corpului lor moarte, din care cauză erau alungați din orașe, din case, din piață, de la băi, din mijlocul celor mai iubiți ai lor, bieți oameni cunoscuți mai degrabă după nume decît după figură[67] ; nu-i mai vedem în cete sau grupați în tabere, nu atît compătimiți pentru boală, cît mai degrabă urîți, niște bieți artiști, care cîntă melodii ce-ți sfîșie inima, dacă le-a mai rămas măcar vocea ! Dar ce să mai continui a vorbi despre aceste lucruri tragice, cînd nu există cuvinte prin care să se poată exprima o așa suferință ? Și Vasile este acela care ne-a convins pe toți ca, fiind oameni, să nu disprețuim pe oamenii aceștia și să nu necinstim pe Hristos, singurul cap al nostru, al tuturor, prin neomenia ce-am arătat-o față de dînșii ; ci, cînd vedem nenorociri străine, să ne silim a plasa bine avuțiile noastre, să împrumutăm lui Dumnezeu mila, de care și noi vom avea nevoie cîndva. Apoi acest bărbat nobil și de bună familie, cu un nume așa de strălucit, nu se sfia de a cinsti chiar cu bu-

66. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 183.
67. Cei bolnavi de lepră.

zele sale această boală [68], ci săruta pe bolnavi ca pe niște frați și nu — cum ar crede poate unii — în dorința de slavă deșartă. Că cine mai mult ca dînsul era scutit de această patimă? Ci pentru ca prin purtarea sa să înlăture și altora teama de a se apropia de corpurile acestor bolnavi, în interesul vindecării lor; cu alte cuvinte îi încuraja nu numai cu vorba, ci și cu fapta» [69].

Niște realizări ca acestea au generat în sufletele multora invidia și răutatea; au început să bîrfească, spunînd că arhiepiscopul Cezareii, prin acțiunile sale, uzurpă autoritatea politică a provinciei. Astfel de vorbe au ajuns și la urechile lui Ilie, guvernatorul Capadociei. Pentru a pune capăt acestor calomnii, sfîntul Vasile îi adresează guvernatorului o scrisoare în care, printre altele, îi scrie: «Poate spune, oare, cineva că aducem vreo vătămare ordinei de stat, cînd înălțăm Dumnezeului nostru o biserică, zidită măreț, iar împrejurul ei locuințe, dintre care una din ele pusă la dispoziția căpeteniei provinciei, iar altele mai mici, împărțite după rang slujitorilor bisericești, care pot fi folosite și de demnitarii și de însoțitorii voștri? Pe cine nedreptățim dacă zidim case pentru străini, case pentru cei care sînt în trecere pe aici, case pentru cei care din pricina bolilor au nevoie de îngrijiri, dîndu-le acestora ajutorul necesar: îngrijitori de bolnavi, doctori, animale de jug și căruțași? Aceste construcții au nevoie de meșteri și de lucrători care să procure celor ce locuiesc în ele cele de trebuință vieții și tot ce le poate ușura viețuirea, au nevoie apoi și de alte clădiri proprii pentru ateliere. Toate aceste construcții sînt o podoabă pentru locul în care se găsesc, iar pentru tine, guvernatorul nostru, un semn de laudă, aducător de slavă» [70]. Epistola aceasta, scrisă în 372, l-a liniștit pe guvernator, așa că sfîntul Vasile și-a putut continua fără stingherire măreața sa operă, care a dat naștere unui oraș unic în istoria lumii, Vasiliada.

Acum, folosindu-mă iar de Cuvîntul funebru al sfîntului Grigore din Nazianz, voi încerca să schițez profilul sufletesc și intelectual al Marelui Vasile.

Sfîntul Vasile a fost pentru toți un fel de lege a virtuții [71] și a fost mai presus de trup, chiar înainte de a se muta din această viață [72]; a preamărit virtutea și a urgisit viciul; avea farmec la povestit și știa să educe pe alții chiar cînd glumea [73]; mustra cu blîndețe, dar nu ducea

68. Unii îl învinuiau pe sfîntul Vasile că e mîndru și că umblă după slavă deșartă. Acestora sfîntul Grigore din Nazianz se adresează întrebîndu-i: «Este cu putință oare ca cel ce sărută pe leproși și se umilește atît de mult să disprețuiască pe cei sănătoși?» (*Ibidem*, 183).
69. *Ibidem*, 181—187.
70. *Epistola 94*, MG, 32, 488.
71. La Prof. N. Donos, *op. cit.*, 119.
72. *Ibidem*, 120.
73. *Ibidem*, 184.

blîndețea pînă la sălbăticie și nici indulgența pînă la slăbiciune [74]; inteligența și elocința lui lăsau în urmă pe toți oamenii; s-a curățit pe sine pentru a primi pe Duhul Sfînt spre a tîlcui Scripturile, spre a cerceta lucrurile dumnezeiești și spre a găsi cuvintele care să corespundă exact ideilor [75]. Într-un cuvînt, frumusețea lui Vasile a fost virtutea, măreția lui a fost vorbirea lui despre Dumnezeu, mersul lui în continuă înaintare, care, prin urcări treptate, l-a înălțat pînă la Dumnezeu [76]; întreaga viață a lui Vasile n-a fost decît o înălțare spre cer, dovedindu-se a fi om desăvîrșit într-o viață desăvîrșită [77].

Atît de mult strălucea virtutea lui Vasile, atît de mult îi copleșeau pe contemporani purtarea și felul lui de viețuire, încît unii, ca să dobîndească și ei aceeași faimă, îi imitau înfățișările sale exterioare; căutau să aibă o față palidă ca a lui, să aibă barba la fel cu barba lui, să vorbească fără grabă și rar și să-și dea un aer gînditor și meditativ. «Dar întrucît mulți nu-l puteau imita bine, spune sfîntul Grigore, deveneau caraghioși. Căutau să-i imite pînă și tăietura îmbrăcămintei, forma patului, felul lui de a mînca, toate lucruri cărora Vasile nu le dădea nici o importanță. De aceea se puteau vedea mulți Vasile, după înfățișarea exterioară, dar aceștia erau ca niște statui în umbră, sau, mai bine zis, ca niște ecouri care repetă vorbele» [78].

Și iată cît de frumos și cît de adevărat vorbește sfîntul Grigore de lucrările sfîntului Vasile! «Cînd pun mîna pe Hexaemeronul lui și citesc cu glas tare, mă simt aproape de Creatorul, încep a pricepe temeiurile creației, admir pe Creator cu mult mai mult decît mai înainte. Cînd citesc scrierile sale polemice, parcă văd cu ochii focul de la Sodoma, care preface în cenușă limbile rele și nelegiuite ale ereticilor, sau parcă văd turnul Babel, pe cît de rău construit pe atît de bine dărîmat de Vasile. Cînd citesc lucrările sale cu privire la Duhul Sfînt, aflu în ele pe Dumnezeul pe Care-L am și eu și prind curaj să grăiesc adevărul, sprijinindu-mă pe învățătura lui despre Dumnezeu și pe interpretarea lui. Cînd citesc celelalte interpretări pe care le scrie în trei sensuri, mă conving că nu trebuie să mă opresc la literă, nici să privesc lucrurile numai superficial, ci să pătrund mai departe, să cobor din adînc în adînc — că adîncul, spune Scriptura, adînc cheamă — să trec din lumină în lumină, pînă ce voi ajunge la punctul culminant. Cînd citesc laudele în cinstea mucenicilor, îmi disprețuiesc trupul, mă simt solidar cu cei lăudați și mi se trezește și mie dorul de luptă. În sfîrșit, cînd citesc lu-

74. *Ibidem,* 184—185.
75. *Ibidem,* 185.
76. *Ibidem,* 186.
77. *Ibidem,* 192.
78. *Ibidem,* 198—199.

cărările lui cu cuprins moral și practic, îmi curăț cu ele sufletul și trupul, ajung un templu gata să primească pe Dumnezeu, ajung un instrument muzical pus în mișcare de Duhul Sfînt, care cîntă slava și puterea lui Dumnezeu» [79].

Slăbit și istovit de boala de care suferea de pe cînd era tînăr, că de asta urmase la Atena și cursurile de medicină, slăbit și istovit de asceza ce o impunea trupului său, sfîntul Vasile s-a stins la o vîrstă încă tînără, cînd avea 50 sau 51 de ani, la întîi ianuarie 379. Înainte de a-și isprăvi alergarea în această viață, «a făcut și cu acest prilej o minune, nu mai mică decît cele amintite, spune sfîntul Grigore. Era aproape mort, lipsit de suflare și părăsit de cele mai multe semne ale vieții, cînd deodată, la cele mai din urmă cuvinte, a căpătat deodată vigoarea ca să poată rosti cuvintele pline de evlavie și să hirotonească pe cei mai credincioși slujitori ai săi, cărora odată cu punerea mîinilor le-a dat și Duhul Sfînt, pentru ca altarul să nu rămînă lipsit de ucenicii și colaboratorii din vremea sacerdoțiului său» [80].

Istoria Bisericii trebuie să-i fie recunoscătoare sfîntului Grigore din Nazianz că în cuvîntarea sa funebră ne-a lăsat zugrăvite și cele petrecute la înmormîntarea Marelui Vasile :

«Zăcea Vasile, aproape să-și dea cea din urmă suflare ; era așteptat să fie luat în primire de corul ceresc, către care de multă vreme își ațintise privirea. Împrejurul lui era adunat tot orașul, care nu se putea deprinde cu ideea acestei pierderi ; blestema moartea ca pe un tiran, voind parcă să-i apere sufletul, ca și cum, fie cu mîinile, fie cu puterea rugăciunilor, ar fi putut să-i constrîngă sufletul să rămînă în trup. Erau, de altfel, nebuni de durere și fiecare ar fi fost bucuros să-și dea viața în locul lui, dacă aceasta ar fi fost cu putință. La urmă s-au văzut biruiți — că trebuia să se arate că și el nu-i decît un om — ; și Vasile, rostind cuvintele : «În mîinile Tale depun sufletul meu», și-a dat sufletul în mîinile îngerilor, care aveau să-l ducă la cer ; dar aceasta după ce mai întîi a dat celor prezenți învățături asupra credinței și prin sfaturile lui i-a făcut să ajungă mai buni. Apoi s-a văzut un lucru mai mare decît toate ce s-au văzut vreodată. Acest bărbat sfînt a fost purtat pe brațele sfinților ; care mai de care se silea să pună sau să atingă, unul poala veșmîntului, altul umbra, altul năsăliile pe care era purtat sfîntul ; căci ce putea fi mai sfînt și mai curat decît trupul lui ? Alții se îmbulzeau ca să se apropie măcar de cei ce îl purtau, alții ca măcar să-l privească, în credința că și aceasta le poate fi de folos. Se umplură piețele, porticele, etajul al doilea și al treilea de cei ce-l pe-

79. *Ibidem*, 187—188.
80. *Ibidem*, 199—200.

treceau ; unii mergeau înainte, alții în urmă sau alături de el, înghesuiți unii în alții ; erau multe zeci de mii, de toate neamurile, de toată vîrsta, unii chiar necunoscuți. Cîntările de psalmi erau înăbușite de plînsete, iar tăria de suflet a tuturor era biruită de durere. Era o adevărată întrecere chiar între necreștini, păgîni, evrei sau străini. Că și ei se întreceau cu noi în plîns, ca și cum cel care ar fi plîns mai tare ar fi dobîndit un folos și mai mare. Contrar așteptărilor, durerea s-a încheiat la urmă cu nenorociri, întrucît cu prilejul acestei înmormîntări, din cauza grozavei îngrămădiri și îmbulzeli, și-au dat obștescul sfîrșit multe persoane ; și totuși erau socotite fericite că și-au găsit sfîrșitul așa, întrucît îl întovărășeau astfel pe Vasile la plecarea din viață, sau, cum ar putea spune un îndrăzneț, erau un fel de jertfă pe mormîntul lui. Cu greu trupul a fost smuls din îmbulzeala care aproape strivise pe cei care-l duceau ; și astfel a fost redat mormîntului părinților săi, adăugîndu-se preoților arhiereul, predicatorilor glasul cel puternic, care răsună încă în urechile mele, în fine adăugîndu-se martirilor un nou martir. Acum el este în cer, unde aduce jertfe pentru noi și se roagă pentru popor, căci deși ne-a părăsit, nu ne-a părăsit de tot» [81].

Iar acum sfîrșitul cuvîntării sfîntului Grigore din Nazianz și cu acesta și sfîrșitul spuselor mele despre viața sfîntului Vasile cel Mare :

«Așadar voi toți cei din jurul meu, toți cei ce alcătuiți corul lui, fie că sînteți de-ai noștri, fie că sînteți străini, atît cei din preajma altarului cît și cei de pe treptele cele mai de jos, asociați-vă cu mine să-l lăudăm pe Vasile, fiecare povestind și imitînd vreuna din virtuțile lui ; cei de pe tronuri, lăudați-l și imitați-l pe legiuitor ; cei ce guvernați orașul, ca pe un stîlp al acestui oraș ; cetățenii de rînd, ca pe un om de ordine ; oratorii, ca pe un profesor ; fecioarele, ca pe un conducător de mireasă ; cele căsătorite, ca pe un profesor al înfrînării ; monahii, ca pe cel ce vă întraripează ; cei ce trăiți în lume, ca pe un judecător ; cei simpli, ca pe cel ce vă arată calea ; cei iubitori de știință, ca pe un teolog ; cei fericiți, ca pe un frîu ; cei nenorociți, ca pe un mîngîietor ; bătrînii, ca pe un toiag ; tinerii, ca pe o școală ; săracii, ca pe un miluitor ; bogații, ca pe un bun administrator. Mi se pare că chiar și văduvele ar trebui să laude pe patronul lor, orfanii pe părintele lor, săracii pe amicul sărăciei, bolnavii pe doctorul tuturor bolilor și cunoscătorul tuturor leacurilor ; în sfîrșit, cei sănătoși, pe păzitorul sănătății lor. Cu alte cuvinte toți să lăudăm pe cel ce s-a făcut toate tuturor ca să dobîndească pe toți sau măcar pe cît mai mulți. Iar tu, Vasile, primește de la noi această cuvîntare de laudă, primește-o de la glasul care altădată îți era foarte plăcut, de la cel de aceeași vîrstă și de

81. *Ibidem,* 200—201.

aceeaşi treaptă cu tine. Dacă aceste laude sînt la înălţimea meritelor tale, aceasta se datoreşte ţie, întrucît cu sprijinul tău am alcătuit cuvîntarea; iar dimpotrivă, dacă sînt departe de a corespunde meritelor tale şi mult mai prejos de aşteptare, gîndeşte-te că nu puteam face ceva mai bun, că sînt apăsat la bătrîneţe de boală şi de dorul de tine! Doar şi lui Dumnezeu îi place ceea ce este făcut după puterea omului. Tu, însă, fiinţă sfîntă şi dumnezeiască, priveşte de sus spre noi! Potoleşte, prin rugăciunile tale, ghimpele trupului, care ne este dat de Dumnezeu pentru înţelepţirea noastră, sau dă-ne curaj ca să-l suportăm; şi îndreaptă viaţa noastră spre ceea ce ne este mai folositor; iar după ce ne vom muta din viaţa aceasta, primeşte-ne şi pe noi acolo, în corturile tale» [82].

Pentru alcătuirea vieţii sfîntului Vasile cel Mare intenţionat am folosit cuvîntarea funebră a sfîntului Grigore din Nazianz, care a fost alături de Marele Vasile şi la studiile din Atena şi la sihăstria din Pont şi la strădaniile sale pastorale ca preot şi episcop. Sînt prea frumoase şi prea adevărate cuvintele sfîntului Grigore, ca să nu le pun la îndemîna celor care vor avea ocazia să citească această carte, în care sînt date, în româneşte, gîndurile unuia din cei mai mari gînditori creştini.

B. OPERA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

Opera sfîntului Vasile cel Mare se tipăreşte pentru prima dată, necompletă însă, la Basel în 1532, cu o prefaţă de Erasm. Ediţia aceasta a fost retipărită la Veneţia în 1535, apoi iarăşi la Basel în 1551. O ediţie mai completă a dat Fronton du Duc şi F. Morellus la Paris în 1618, în trei volume, şi retipărită la Paris în 1638. La această ediţie Fr. Combefis a făcut note critice în două volume, tipărite la Paris în 1679, cu titlul: *Basilius Magnus ex integro recensitus*. În sfîrşit apare la Paris, în trei volume, între 1721 şi 1730, cea mai completă ediţie a operelor sfîntului Vasile cel Mare; ediţia aceasta a fost începută de J. Garnier, care a tipărit volumul întîi, Paris 1721 şi volumul 2, Paris 1722 şi terminată, după moartea lui Combefis, de P. Maran, care tipăreşte volumul al treilea la Paris în 1730. L. de Sinner a retipărit la Paris, în 1839, ediţia lui Garnier-Maran, corijată şi completată. Aceeaşi ediţie a fost încorporată cu cîteva texte noi de Abatele Migne în *Patrologia greacă*, volumele 29—32, Paris, 1857, reimprimată în 1886—1888. Traducerea latină numai, fără textul grec, a fost tipărită la Veneţia în 1750—1751, la Bergam în 1793, la Paris în 1835—1840.

În colecţia «Ἕλληνες πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» tipărită la Tesalonic, s-a publicat opera integrală a sfîntului Vasile cel Mare, textul original şi

82. *Ibidem*, 202—203.

traducerea în limba greacă modernă, în 10 volume; vol. 1—3, *Epistolele*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. Pan. C. Hristu, Tesalonic, 1972—1973; vol. 4, *Hexaemeronul*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. St. N. Saccu, Tesalonic, 1973; vol. 5, Omiliile la Psalmi, introducere, text grec, traducere și comentar de Sofia Caracasidu, Tesalonic, 1974; vol. 6—7, *Omiliile și Cuvîntările*, introducere, text grec, traducere și comentar de Vasile Psevtonca, Tesalonic, 1973; vol. 8—9, *Scrierile Ascetice*, introducere, text grec, traducere și comentar de C. Caracoli, Tesalonic, 1973; vol. 10, *Scrierile Dogmatice*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. T. Zisi, Tesalonic, 1974.

În limba engleză Bl. Jackson a tradus scrierea *Despre Sfîntul Duh, Omiliile la Hexaemeron* și *Scrisorile*, în vol. 8 al seriei a II-a a colecției: «A select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church», New York, 1895.

În limba germană operele complete ale sfîntului Vasile cel Mare s-au publicat în colecția: «Sämtliche Werke der Kirchenväter», aus dem Urtexte in das Deutsche übersetzt, vol. 19—26, Kempten, 1838—1842; V. Gröne a tradus în BKV în trei volume: *Omiliile la Hexaemeron, 21 de Omilii și Cuvîntări, selecțiuni din Scrierile Ascetice și din Scrisori*, Kempten, 1875—1881; Dr. Anton Stegmann, a tradus în BKV[2] în două volume: *111 Epistole, Omiliile la Hexaemeron* și *21 Omilii și Cuvîntări*, München, 1925.

În limba franceză Marie-Nicolas—Silvestre Guillon au tradus în colecția: «Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise grecque et latine», vol. 7: *Omilii la Sfînta Scriptură, Omilii dogmatice și morale, Panegirice*, din scrierile *Despre Sfîntul Duh*, și *Împotriva lui Eunomiu*, din lucrările ascetice și o selecție din Epistole; Yves Courtonne a publicat o nouă ediție a *Epistolelor* împreună cu o traducere a lor în limba franceză, în trei volume, Paris, vol. I, 1957, vol. II 1961 și vol. III 1968; în colecția SCH, B. Pruche a tradus scrierea *Despre Sfîntul Duh*, Paris, 1947; Stanislas Giet a tradus *Omiliile la Hexaemeron*, Paris, 1968, Alexis Smets și Michel van Esbroeck au tradus cele două *Omilii despre facerea omului*, pe care le consideră autentice, iar B. Sesboue, G. M. De Durand și Leon Doutreleau au tradus scrierea *Contra lui Eunomiu*, vol. I, Paris, 1982; J. Rivière a tradus texte alese din scrierile sfîntului Vasile în colecția «Les Moralistes Chrétiens», Paris, 1926.

SCRIERI AUTENTICE

1. Omilii la Hexaemeron [83]

Sfîntul Vasile cel Mare a rostit Omiliile la Hexaemeron, nouă de toate, cînd era preot, înainte de anul 370 [84], într-o săptămînă din postul mare, predicînd în unele zile de două ori pe zi, dimineața și seara. În aceste omilii comentează versetele 1—26 din capitolul întîi al Cărții Facerii, cele șase zile ale creației. În Omilia a noua făgăduiește credincioșilor că le va vorbi și despre facerea omului, dar n-a mai rostit o astfel de cuvîntare, deoarece sfîntul Ambrozie vorbește numai de aceste nouă omilii ale sfîntului Vasile.

Omiliile cuprind minunate descrieri ale puterii creatoare a lui Dumnezeu și ale frumuseților naturii. Citind acest minunat comentar al zilelor creației nu știi ce să admiri mai mult: cunoștințele multiple ale Marelui Vasile, care cuprind întreaga filozofie a antichității cu toate teoriile ei despre geneza lumii, temeinicia argumentelor scripturistice și raționale cu care surpă aceste teorii și prezintă concepția creștină despre creație, sau dragostea sa de Creator, pe Care-L preamărește pentru frumusețile create de El în lumea aceasta. Și împletește sfîntul Vasile frumusețile creației cu frumusețea gîndirii și cuvintelor sale. Omiliile la Hexaemeron i-au impresionat pe contemporani. Sfîntul Ambrozie îl imită în Hexaemeronul său, iar sfîntul Grigore din Nazianz exclamă cu admirație: «Cînd pun mîna pe Hexaemeronul lui Vasile și citesc cu glas tare, mă simt aproape de Creator și încep să pricep temeiurile creațiunii și admir pe Creator mai mult decît mai înainte» [85]. La numai 20 de ani după trecerea sfîntului Vasile la cele veșnice, în anul 400, Eustatie traduce în limba latină Hexaemeronul [86].

În limba română a fost tradus de: «ieromonahul și didascalul Ilarion, în sfînta Mănăstire Neamțul» [87]; de «Rafail smeritul monah din soborul starețului Paisie» [88]; de Samuil Micu Clain [89]; de mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul, care a revizuit traducerea lui Ilarion Dascălul [90]; de arhimandritul Sofronie Garboschi [91]; de Pr. I. Avramescu [92]. Fragmente din Hexaemeron a publicat Arhimandritul Benedict Ghiuș [93]; un fragment din Omilia a doua este publicat în volumul I din Efrem Sirul [94], iar Prof. Iuliu Valaori a publicat un fragment grec din Omilia IV [95] și alt fragment din Omilia V [96].

83. MG, 29, 4—208.
84. G. Bernardi susține (*La date de l'Hexaéméron de saint Basile*, în: SP, III, Berlin, 1961, 165—169) că sfîntul Vasile ar fi rostit aceste omilii în anul 378, de luni 12 martie pînă vineri 15 martie.
85. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 187.
86. Traducerea este tipărită în MG, 30, 869—968.
87. BAR, Ms. 3094, f. 1—279 v, anul 1782.
88. BAR, Ms. 1458, f. 1—230, anul 1805.
89. BARC, Ms. 415, f. 23—24. Se păstrează numai un fragment.
90. CGD, f. 1—46 v.
91. BMN, Ms. 198, f. 1—197, anul 1847.
92. MMS, 55 (1979), 362—376; 543—554; 716—726; 56 (1980), 110—128.
93. MO, 9 (1957), 63—65; 789—793.
94. *Cuvinte și învățături*, Mînăstirea Neamțul, 1818, 57.
95. IVV, 14—16.
96. IVV, 16—18.

2. Omilii la Psalmi [97]

Ni s-au păstrat de la sfîntul Vasile cel Mare omilii la 13 psalmi: la psalmii, 1, 7, 14, 28, 29, 32, 44, 45, 48, 59, 61, 114. Psalmului 14 îi consacră două omilii: în omilia întîia comentează versetele 1—4; în a doua comentează numai versetul 5: «argintul tău să nu-l dai cu camătă» şi-şi intitulează omilia aceasta: «Omilie la o parte a Psalmului XIV şi împotriva cămătarilor».

În omilia la Psalmul I, sfîntul Vasile vorbeşte despre valoarea şi folosul psalmilor: «Altele ne învaţă Profeţii, altele Legea şi altele felul de sfătuire al Proverbelor. Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor în toate: profeţeşte adevărul, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viaţă, ne învaţă cele pe care trebuie să le facem. Şi, ca să spun pe scurt, Cartea Psalmilor este o vistierie obştească de învăţături bune, dînd fiecăruia, după sîrguinţa lui, ce i se potriveşte. Tămăduieşte rănile vechi ale sufletelor şi aduce grabnică însănătoşire celui de curînd rănit; îngrijeşte pe cel bolnav şi păstrează sănătos pe cel care nu-i atins de boală; într-un cuvînt, îndepărtează, pe cît e cu putinţă, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viaţa oamenilor; şi face aceasta cu seducţie măsurată şi cu dulceaţă, sădind un gînd de înţelepciune» [98].

Omiliile la Psalmi au fost traduse de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă [99]. *Partea întîia a Omiliei la Psalmul 1* a fost tradusă de Arhimandritul Teoctist Scriban [100]. *Omilia împotriva cămătarilor* a fost tradusă, în afară de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [101], Pr. Gh. Ioaniţescu [102], Pr. Prof. N. Donos [103], Petru I. Papadopol [104]. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [105].

3. Omilii şi Cuvîntări [106]

Omiliile şi cuvîntările sfîntului Vasile cel Mare tratează subiecte morale şi dogmatice, la care se adaugă cuvîntări panegirice în cinstea sfinţilor şi un *Cuvînt către tineri*, în care dă îndrumări cum să folosească tinerii scrierile filozofilor păgîni.

Sînt 24 de omilii şi cuvîntări:

1. *Cuvîntul I despre post* [107], tradus în «Vieţile Sfinţilor» de la Neamţ [108] şi de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [109], Pr. Prof. N. Donos [110], Pr. Prof. C. Corniţescu [111], Pr. D. Fecioru [112].

97. MG, 29, 209—493.
98. MG, 29, 212.
99. *Sfîntul Vasile cel Mare, Comentar la Psalmi*, Bucureşti, 1939 (Izvoarele Ortodoxiei, 2), ediţia a II-a, Bucureşti, 1943).
100. VB, 2 (1872), 45—48; 57—64; 65—72.
101. CGD, f. 71v—74v.
102. *Sfîntul Grigore de la Nissa şi sfîntul Vasile cel Mare, Două discursuri contra cămătarilor*. Teză de licenţă, Ploieşti, 1907.
103. «Buletinul Episcopiei Huşilor», 4 (1928), 15—19.
104. *Sfîntul Vasile cel Mare şi sfîntul Grigore de Nissa, Omilie împotriva cămătarilor*, Rîmnicul-Vîlcii, 1939.
105. IVV, 78—80.
106. MG, 31, 164—617.
107. MG, 31, 164—184.
108. Luna februarie, 1812, f. 178—182v.
109. CGD, f. 82v—86.
110. MMS, 9 (1933), 45—56; 30 (1954), 26—30.
111. GB, 37 (1978), 249—256.
112. «Ortodoxia, Săptămînal de pilde şi învăţături creştine», 9 (1941), nr. 12; Colecţia: «Pagini alese din sfinţii părinţi». Nr. 8, Bucureşti, ed. I, 1941; ed. II, 1942; ed. III, 1943, MO, 25 (1973), 775—783.

2. *Cuvîntul II despre post* [113], tradus în «Vieţile Sfinţilor» de la Neamţ [114] şi de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [115], Pr. Prof. C. Corniţescu [116], Pr. D. Fecioru [117].

3. *Omilie la cuvintele: «Ia aminte de tine însuţi»* [118], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [119], Pr. V. G. Alexe [120], Pr. Prof. N. Donos [121], Pr. D. Fecioru [122], Medelnicerul I. Papazoglu [123], Pr. Matei Pîslaru [124].

4. *Cuvînt despre mulţumire* [125], tradus de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [126], Pr. Prof. C. Corniţescu [127], Pr. D. Fecioru [128]. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [129].

5. *La muceniţa Iulita şi completare la omilia rostită mai înainte despre mulţumire* [130], traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [131], Pr. D. Fecioru [132].

6. *La cuvintele Evangheliei după Luca: «Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi» şi despre lăcomie* [133], traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [134], Pr. Prof. N. Donos [135], Pr. D. Fecioru [136], Pr. Ioan Iliescu [137], Serafim Popescu [138], Prof. T. M. Popescu [139]. A mai fost tipărită şi la Cluj, fără numele traducătorului şi fără an, în Colecţia «Biblioteca Cartea Bună».

7. *Omilie către bogaţi* [140], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [141], Pr. Prof. C. Corniţescu [142], Pr. D. Fecioru [143], Pr. Nic. D. Tănăsescu [144].

113. MG, 31, 185—197.
114. Luna februarie, 1812, f. 182v—186.
115. CGD, f. 86v—89.
116. GB, 37 (1978), 256—261.
117. MO, 25 (1973), 965—970.
118. MG, 31, 197—217.
119. CGD, f. 139—143.
120. *Omilia sfîntului Vasile cel Mare respectiv la preceptul biblic «Ia seama»*, Tîrgovişte, 1912.
121. «Buletinul Episcopiei Huşilor», 6 (1929), 111—114; 124—126.
122. MO, 26 (1974), 55—63.
123. *Elocinţă bisericească*, Bucureşti, 1837, 11—33.
124. *Sfîntul Vasile cel Mare, Ia aminte la tine însuţi*, Rîmnicul Vîlcea, 1937.
125. MG, 31, 217—237.
126. CGD, 120—123v.
127. GB, 36 (1977), 651—656.
128. MO, 26 (1974), 433—440; 31 (1979), 49—55.
129. IVV, 29—30.
130. MG, 31, 237—261.
131. CGD, f. 123v—128.
132. MO, 26 (1974), 814—823.
133. MG, 31, 261—277.
134. CGD, f. 68v—71v.
135. Un fragment, în: MMS, 30 (1954), 21—22.
136. BOR, 63 (1945), 126—136 şi extras, Bucureşti, 1946; MO, 26 (1974), 965—972.
137. Un fragment, în: «Gînduri în linişte», Rîmnicul Vîlcea, 1931, 39—40.
138. MMS, 40 (1964), 117—125.
139. STv, 5 (1934—1936), 90—98 şi în extras şi în Colecţia «Mărgăritarele lumii», editată de Pr. Vasile Ionescu, Broşura nr. 2.
140. MG, 31, 277—304.
141. CGD, f. 74v—79.
142. GB, 37 (1978), 489—497.
143. MO, 20 (1968), 784—794, publicată cu titlul: *Cuvînt la Duminica XII după Rusalii*; BOR, 97 (1979), 351—361.
144. GB, 20 (1961), 57—64, publicată cu titlul: *Despre iubirea de aproapele.*

8. *Omilie rostită în timp de foamete și secetă* [145], tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [146], Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae [147], Pr. Prof. N. Donos [148], Pr. D. Fecioru [149], Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [150].

9. *Omilie, Dumnezeu nu este autorul relelor* [151], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [152], Ioan Mălăescu [153], D. Spînu [154], Gh. Tîțu [155].

10. *Omilia X, Împotriva celor ce se mînie* [156], traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [157], Pr. Prof. C. Cornițescu [158], Pr. D. Fecioru [159], Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [160].

11. *Omilia XI, Despre invidie* [161], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [162], Pr. Prof. C. Cornițescu [163], Pr. D. Fecioru [164], Prof. T. M. Popescu [165]. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [166].

12. *Omilia XII, La începutul Proverbelor* [167], tradusă de Pr. D. Fecioru [168].

13. *Omilia XIII, Îndemnătoare la botez* [169], tradusă de: Pr. Prof. C. Cornițescu [170], Pr. D. Fecioru [171].

14. *Omilia XIV, Împotriva celor ce se îmbată* [172], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [173], Pr. Prof. C. Cornițescu [174], Pr. D. Fecioru [175].

15. *Omilia XV, Despre credință* [176], tradusă de: Pr. Prof. N. Donos [177], Pr. D. Fecioru [178], Pr. Prof. N. Petrescu [179].

145. MG, 31, 304—328.
146. CGD, f. 143—147v.
147. GB, 38 (1979), 480—488.
148. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 3 (1927), 45—49; 72—73; *Modele de cuvîntări bisericești*, Huși, 1927, 1—23; MMS, 30 (1954), 19—22.
149. *Cuvînt rostit în timp de foamete și secetă*, București, 1946.
150. IVV, 11—13.
151. MG, 31, 329—353.
152. CGD, f. 112v—117.
153. BOR, 23 (1899—1900), 103—112; 218—227.
154. Can, 38 (1927), 267—282.
155. Cronica Romanului, 1934, 17—29.
156. MG, 31, 353—372.
157. CGD, 131—134v.
158. GB, 37 (1978), 44—50.
159. MO, 27 (1975), 547—553.
160. IVV, 34—36.
161. MG, 31, 372—385.
162. CGD, 117—120.
163. GB, 36 (1977), 905—909.
164. MO, 27 (1975), 409—415.
165. STv, 5 (1934—1936), 99—106 și extras.
166. IVV, 72—75.
167. MG, 31, 385—424.
168. MO, 27 (1975), 718—733.
169. MG, 31, 424—444.
170. GB, 37 (1978), 497—504.
171. GB, 38 (1979), 257—266.
172. MG, 31, 444—464.
173. CGD, 79—82v.
174. GB, 37 (1978), 50—56.
175. MB, 29 (1979), 687—693.
176. MG, 31, 464—472.
177. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 4 (1928), 166—168.
178. MB, 30 (1980), 83—86.
179. MB, 17 (1967), 488—493.

16. *Omilia XVI, La cuvintele: «La început era Cuvîntul»* [180] tradusă de: Pr. D. Fecioru [181], Pr. Prof. Vasile Gheorghiu [182], Pr. Prof. N. Petrescu [183].

17. *Omilia XVII, La mucenicul Varlaam* [184], tradusă în «Viețile Sfinților» de la Neamț [185].

18. *Omilia XVIII, La mucenicul Gordie* [186]. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [187].

19. *Omilia XIX, La sfinții patruzeci de mucenici* [188], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [189], Pr. D. Fecioru [190], Pr. Prof. Vasile Gheorghiu [191], în «Viețile Sfinților de la Neamțu» [192].

20. *Omilia XX, Despre smerenie* [193], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [194], Pr. Prof. C. Cornițescu [195], Pr. D. Fecioru [196]. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie [197].

21. *Omilia XXI, Despre a nu ne lipi de cele lumești și despre focul din afara Bisericii* [198], tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul [199], Pr. D. Fecioru [200], Ioan Iliescu [201].

22. *Către tineri, Cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni* [202], traducere de: Pr. D. Fecioru [203], Alex. Horhoianu [204], Pr. Prof. Petre Procopoviciu [205], Constantin D. Vasilescu [206], I. Zahariad [207]. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al acestei omilii [208].

180. MG, 31, 472—481.
181. MA, 24 (1979), 478—483.
182. Can 31 (1912), 457—462.
183. MO, 21 (1969), 279—284.
184. MG, 31, 484—489.
185. Luna noiembrie, 1811, f. 160—161 v.
186. MG, 31, 489—508.
187. IVV, 24—28.
188. MG, 31, 508—525.
189. CGD, f. 65v—68.
190. «Fîntîna Darurilor», 6 (1934), 195—201; MMS, 55 (1979), 377—381.
191. Can, 31 (1912), 356—359, 404—408.
192. Luna martie, 1813, f. 71 v—75 v.
193. MG, 31, 525—540.
194. CGD, f. 128—131.
195. GB, 36 (1977), 901—905.
196. MB, 29 (1979), 320—326 și un fragment în: «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XVIII, pe anul 1979, București, 1979, 67.
197. IVV, 32—34.
198. MG, 31, 540—564.
199. CGD, 134 v—139.
200. MB, 30 (1980), 86—96.
201. Un fragment în: «Gînduri în liniște», Rîmnicul Vîlcea, 1939, 39—40.
202. MG, 31, 564—589.
203. «Tinerimea Creștină», 5 (1935), nr. 1—2, 12—17; *Ortodoxia, Săptămînal de pilde și învățături creștine,* 10 (1941), nr. 2, tipărită de Pr. Vasile Ionescu în Colecția «Mărgăritarele lumii», Nr. 24; MO, 31 (1979), 332—341.
204. *Sfîntul Vasile, Cuvînt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scriitorilor profani,* Rîmnicul Vîlcea, 1938.
205. *Vasile Arhiepiscopul Kesareei Capadochiei, Cuvînt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgînilor,* Cernăuți, 1939.
206. *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri,* Ploiești, 1907.
207. *Consultare către tineri de santulu Vasilie cellu Mare,* București, 1852.
208. IVV, 39—66.

23. *Omilia XXIII, La sfîntul mucenic Mamant*[209], tradusă de Arhim. Teoctist Scriban[210].

24. *Omilia XXIV, Împotriva sabelienilor, a lui Arie și a anomeilor*[211].

4. Scrieri ascetice

1. *Mai dinainte formare ascetică*[212].

2. *Cuvînt ascetic și sfătuire despre renunțarea la lume și despre desăvîrșirea duhovnicească*[213], tradus în: «Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare de la mulți sfinți și dumnezeești părinți, spre folosul celor ce întru dînsa vor voi să se grijească de mîntuirea lor», Mînăstirea Neamțul, 1817, 1—30.

3. *Cuvînt despre asceză, cum trebuie să se împodobească monahul*[214].

4. *Cuvînt înainte. Despre judecata lui Dumnezeu*[215].

5. *Despre credință*[216].

6. *Reguli morale*[217]. Cuprinsul: Tabla de materii[218]; 80 de reguli, împărțite în capitole[219]. Pr. Prof. N. Petrescu a tradus fragmente din aceste reguli[220].

7. *Cuvînt ascetic I*[221].

8. *Cuvînt ascetic II*[222].

9. *Reguli mari*[223]. Cuprinsul: Cuvînt înainte[224]; Tabla de materii[225]; 55 Reguli (întrebări și răspunsuri)[226]. Au fost traduse de Prof. Nicolae Cotos[227].

10. *Reguli mici*[228]. Cuprinsul: Tabla de materii[229]; Cuvînt înainte[230]; 313 Reguli (întrebări și răspunsuri)[231].

11. *Epitimii (pentru călugări)*, în număr de 60[232].

12. *Epitimii pentru călugărițe*, în număr de 19[233].

209. MG, 31, 589—600.
210. VB, 28 mai 1872, 26—30.
211. MG, 31, 600—617.
212. MG, 31, 620—625.
213. MG, 31, 625—648.
214. MG, 31, 648—652.
215. MG, 31, 653—676.
216. MG, 31, 676—692.
217. MG, 31, 692—869.
218. MG, 31, 692—700.
219. MG, 31, 700—869.
220. MO, 28 (1976), 1019—1020; 29 (1977), 158—160; 571—573; 30 (1978), 584—586.
221. MG, 31, 869—881.
222. MG, 31, 881—888.
223. MG, 31, 889—1052.
224. MG, 31, 889—901.
225. MG, 31, 901—905.
226. MG, 31, 905—1052.
227. *Regulile (tractate) pe larg ale celui întru sfinți părintelui nostru Vasile, Arhiepiscopul Cesareei Capadociei, după întrebări și răspunsuri*, Cernăuți, 1907; Extras din Candela, 26 (1907), 24—30; 81—88; 146—162; 214—230; 284—300; 346—356; 568—575; 606—614.
228. MG, 31, 1052—1305.
229. MG, 31, 1052—1077.
230. MG, 31, 1080.
231. MG, 31, 1080—1305.
232. MG, 31, 1305—1313.
233. MG, 31, 1313—1316.

13. *Constituţii ascetice pentru cei ce vieţuiesc îndeobşte şi cei ce vieţuesc de unii singuri*[234]. Cuprinsul: Tabla de materii[235]; Cuvînt înainte[236]; 34 Capitole[237]. Au fost traduse de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[238]. Înainte de traducerea lui Grigore Dascălul Constituţiile ascetice au circulat în manuscris, iar o parte din ele — capitolele 18—19, 21—24, 26—34 — au fost publicate în: «Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare», Mînăstirea Neamţului, 1817, 31—89. Traducerea lui Grigore Dascălul a fost publicată de Dr. Vladimir de Repta[239].

5. Scrieri dogmatice

1. *Despre Sfîntul Duh către cel întru sfinţi Amfilohie episcopul Iconiei*[240], 30 de capitole în 79 paragrafe. A fost tradusă de Pr. Prof. C. Corniţescu[241]. Mai sînt traduse părţi din Capitolul 27[242] şi Capitolul 29[243].

2. *Combaterea apologeticului lui Eunomie cel rău credincios*[244]. Cuprinsul: Cuvîntul I[245], Cuvîntul II, Despre Fiul[246], Cuvîntul III, Despre Sfîntul Duh[247]

6. Epistole

În Patrologia Greacă a abatelui Migne sînt publicate 366 epistole[248], dintre care unele sînt socotite neautentice, împărţite în trei clase: Clasa întîia[249], Clasa a doua[250] şi Clasa a treia[251].

În româneşte au fost traduse următoarele epistole:

1. *Epistola 4 către Olimpie*[252]. Prof. Iuliu Valaori publică textul grec al acestei *epistole*[253].

2. *Epistola 14 către Grigore prietenul* (Sfîntul Grigore din Nazianz)[254]. Şi textul grec al acestei epistole a fost publicat de Prof. Iuliu Valaori[255]

234. MG, 31, 1316—1428.
235. MG, 31, 1316—1320.
236. MG, 31, 1321—1325.
237. MG, 31, 1325—1428.
238. CGD, f. 89 v—110.
239. *A celui întru sfinţi părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Chesariei Capadochiei. Aşezămînturi călugăreşti cătră cei ce se nevoiesc în vieaţa cea de obşte şi deosebi.* Retipărire în «Cuvinte puţine oarecare ale celor întru sfinţi părinţilor noştri Vasile cel Mare şi Grigore Cuvîntătoriul de Dumnezeu, tălmăcite din limba elinească, Bucureşti, 1826», Cernăuţi, 1898.
240. MG, 32, 68—217.
241. GB, 38 (1979), 696—710; 39 (1980), 756—771; 40 (1981), 37—58, 401—425.
242. Pid, f. 434—435; NMil, 139—141.
243. Pid, f. 436—436 v; NMil, 147—149.
244. MG, 29, 497—669.
245. MG, 29, 497—572.
246. MG, 29, 573—652.
247. MG, 29, 653—669.
248. MG, 32, 220—1112.
249. MG, 32, 220—381.
250. MG, 32, 381—1033.
251. MG, 32, 1033—1112.
252. MG, 32, 236—237.
253. IVV, 99—101.
254. MG, 32, 276—277.
255. IVV, 96—99.

3. *Epistola 30 către Eusebie episcopul Samosatelor*[256], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[257].

4. *Epistola 34 către Eusebie episcopul Samosatelor*[258], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[259].

5. *Epistola 42 către Hilon, ucenicul lui*[260], tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[261].

6. *Epistola 48 către Eusebie episcopul Samosatelor*[262], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[263].

7. *Epistola 51 către Vosporie episcopul*[264], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[265].

8. *Epistola 53 către horepiscopi*[266], tradusă în cărțile noastre de canoane cu titlul: *«Către episcopii cei de supt dînsul»*[267], și de Iosif al Argeșului[268].

9. *Epistola 54 către horepiscopi*[269], tradusă în cărțile noastre de canoane[270].

10. *Epistola 55 către Parigorie*[271] *presviterul*[272], tradusă în cărțile noastre de canoane[273].

11. *Epistola 57 către Meletie episcopul Antiohiei*[274], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae.[275]

12. *Epistola 66 către Atanasie episcopul Alexandriei*[276], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[277], Pr. Prof. N. Petrescu[278].

13. *Epistola 67 către Atanasie episcopul Alexandriei*[279], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[280], Pr. Prof. N. Petrescu[281].

14. *Epistola 68 către Meletie episcopul Antiohiei*[282], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[283].

256. MG, 32, 313.
257. MA, 24 (1979), 638.
258. MG, 32, 320—321.
259. MA, 24 (1979), 639.
260. MG, 32, 348—360.
261. CGD, f. 110—112.
262. MG, 32, 384—385.
263. SVM, 275—276.
264. MG, 32, 388—392.
265. SVM, 267—271.
266. MG, 32, 396—400.
267. ÎLT, 680—681; ÎLB, 547; Pid, f. 433—433 v; NMil, 137—138.
268. *Sfîntul Ioan Gură de Aur, Despre preoție*, București, 1820, 133—135.
269. MG, 32, 400—401.
270. ÎLT, 680; ÎLB, 547 (către protopopi); Pid, f. 432—432 v; NMil, 135—136.
271. În noua ediție a epistolelor sfîntului Vasile de Yves Courtonne, Paris, 1957, vol. I, 52, avem lectura: «Grigorie».
272. MG, 32, 401—404.
273. ÎLT, 680; ÎLB, 547 (Parigorie); Pid, f. 431 v—432; NMil, 134—135 (Grigorie).
274. MG, 32, 405—408.
275. SVM, 271—272.
276. MG, 32, 424—425.
277. MO, 31 (1979), 71—73.
278. MB, 29 (1979), 636—638.
279. MG, 32, 425—428.
280. MO, 31 (1979), 74.
281. MB, 29 (1979), 638—639.
282. MG, 32, 428—429.
283. MB, 29 (1979), 639—640.

15. *Epistola 69 către Atanasie episcopul Alexandriei*[284], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[285], Pr. Prof. N. Petrescu[286].

16. *Epistola 76 către magistrul Sofronie*[287], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[288].

17. *Epistola 80 către Atanasie episcopul Alexandriei*[289], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[290].

18. *Epistola 82 către Atanasie episcopul Alexandriei*[291], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[292].

19. *Epistola 90 către prea sfinții frați și episcopi din Apus*[293], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[294].

20. *Epistola 91 către Valerian episcopul ilirienilor*[295], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[296].

21. *Epistola 92 către italieni și gali*[297], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[298].

22. *Epistola 113 către presviterii din Tars*[299], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[300].

23. *Epistola 123 către monahul Urbicie*[301], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[302].

24. *Epistola 127 către Eusebie episcopul Samosatelor*[303], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[304].

25. *Epistola 128 către Eusebie episcopul Samosatelor*[305], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[306].

26. *Epistola 145 către Eusebie episcopul Samosatelor*[307], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[308].

27. *Epistola 155*[309], tradusă de Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu[310]

284. MG, 32, 429—433.
285. MO, 31 (1979), 74—76.
286. MB, 29 (1979), 640—642.
287. MG, 32, 449—452.
288. SVM, 274.
289. MG, 32, 456.
290. MO, 31 (1979), 71.
291. MG, 32, 457—460.
292. MO, 31 (1979), 77—78.
293. MG, 32, 472—476.
294. BOR, 100 (1982), 653—654.
295. MG, 32, 476.
296. BOR, 100 (1982), 655.
297. MG, 32, 477—484.
298. BOR, 100 (1982), 656—659.
299. MG, 525—528.
300. MA, 24 (1979), 825—826.
301. MG, 32, 544.
302. MA, 24 (1979), 826—827.
303. MG, 32, 553.
304. MA, 24 (1979), 639—640.
305. MG, 32, 553—557.
306. MA, 24 (1979), 640—641.
307. MG, 32, 593—596.
308. MA, 24 (1979), 641.
309. MG, 32, 612—613.
310. Ort, 31 (1979), 157—158.

28. *Epistola 160 către Diodor*[311], tradusă de Mitropolitul Grigore Dascălul[312], tradusă și în cărțile noastre de canoane[313].

29. *Epistola 162 către Eusebie episcopul Samosatelor*[314], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[315].

30. *Epistola 164 către Asholie episcopul Tesalonicului*[316], tradusă de C. Erbiceanu[317], Pr. Prof. N. Petrescu[318], Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu[319].

31. *Epistola 165 către Asholie episcopul Tesalonicului*[320], tradusă de C. Erbiceanu[321] și de Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu[322].

32. *Epistola 188, Canonică întîia, către Amfilohie despre canoane*[323], tradusă în cărțile noastre de canoane[324].

33. *Epistola 197 către Ambrozie episcopul Milanului*[325], tradusă de Pr. Prof. Ioan G. Coman[326].

34. *Epistola 199, Canonică a doua, către Amfilohie despre canoane*[327], tradusă în cărțile noastre de canoane[328].

35. *Epistola 204 către locuitorii din Neocezareia*[329], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[330].

36. *Epistola 207 către clericii din Neocezareia*[331], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[332].

37. *Epistola 210 către fruntașii din Neocezareia*[333], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[334].

38. *Epistola 217 către Amfilohie despre canoane*[335], tradusă în cărțile noastre de canoane[336].

39. *Epistola 223 către Eustație Sevastineanul*[337], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[338].

311. MG, 32, 621—628.
312. *Învățătură pe scurt pentru nunți*, București, 1827, 209—212; ed. II, Iași, 1832, 43—46.
313. Pid, f. 429—431; NMil, 126—129.
314. MG, 32, 632—633.
315. MA, 24 (1979), 641—642.
316. MG, 32, 633—637.
317. BOR, 22 (1898—1899), 142—143.
318. MB, 29 (1979), 642—644.
319. Ort, 31 (1979), 158—159.
320. MG, 32, 637—640.
321. BOR, 22 (1898—1899), 143—145.
322. Ort, 31 (1979), 159.
323. MG, 32, 664—684.
324. ÎLT, 658—664; ÎLB, 531—535; Pid, f. 404 v—413; NMil, 39—70.
325. MG, 32, 709—713.
326. ST, 27 (1975), 360—361.
327. MG, 32, 716—732.
328. ÎLT, 664—673; ÎLB, 535—542; Pid, f. 413—422 v; NMil, 70—107.
329. MG, 32, 744—756.
330. MMS, 55 (1979), 119—122.
331. MG, 32, 760—765.
332. MB, 29 (1979), 316—319.
333. MG, 32, 768—777.
334. MA, 23 (1978), 808—812.
335. MG, 32, 793—809.
336. ÎLT, 673—679; ÎLB, 542—546; Pid, f. 422 v—428 v; NMil, 108—125.
337. MG, 32, 820—833.
338. MA, 24 (1979), 52—57.

40. *Epistola 227 de consolare către clericii din Colonia*[339], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[340].

41. *Epistola 233 către Amfilohie, care i-a pus o întrebare*[341], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[342].

42. *Epistola 234 către Amfilohie, răspuns la o altă întrebare*[343], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[344].

43. *Epistola 235 către Amfilohie, răspuns la o altă întrebare*[345], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[346].

44. *Epistola 236 către acelaşi Amfilohie*[347], tradusă în cărţile noastre de canoane[348] şi de Pr. Prof. N. Petrescu[349].

45. *Epistola 237 către Eusebie episcopul Samosatelor*[350], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[351].

46. *Epistola 242 către apuseni*[352], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[353].

47. *Epistola 243 către episcopii italieni şi gali despre situaţia şi turburarea Bisericilor*[354], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[355].

48. *Epistola 248 către Amfilohie episcopul Iconiei*[356], tradusă de Pr. Prof. Dr Teodor Bodogae[357].

49. *Epistola 260 către episcopul Optimus*[358], tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu[359].

50. *Epistola 263 către apuseni*[360], tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae[361].

51. *Epistola 279*[362]. Textul grec al acestei epistole a fost publicat de Prof. Iuliu Valaori[363].

7. Scrieri liturgice

Oricare ar fi ipotezele sau concluziile cercetătorilor scrierilor liturgice ale Marelui Vasile, pentru un preot ortodox, pentru omul care slujeşte Sfîntul Altar şi stă în slujba nevoilor credincioşilor, Liturghia[364] şi Molitfele[365] sfîntului Vasile cel Mare sînt creaţia sufletului său inspirat de Dumnezeu.

339. MG, 32, 852—856.
340. MA, 24 (1979), 827—829.
341. MG, 32, 864—868.
342. MO, 31 (1979), 559—560.
343. MG, 32, 868—872.
344. MO, 32 (1980), 42—43.
345. MG, 32, 872—876.
346. MO, 32 (1980), 44—45.
347. MG, 32, 876—885.
348. ÎLT, 679—680; ÎLB, 546—547; Pid, f. 429; NMil, 126.
349. MO, 33 (1981), 86—90.
350. MG, 32, 885—888.
351. SVM, 277—278.
352. MG, 32, 900—901.
353. MB, 29 (1979), 645—646.
354. MG, 32, 901—912.
355. BOR, 97 (1979), 74—77.
356. MG, 32, 928—929.
357. MA, 24 (1979), 829—830.
358. MG, 32, 953—968.
359. MO, 34 (1982), 40—46.
360. MG, 32, 976—981.
361. SVM, 278—281.
362. MG, 32, 1016.
363. IVV, 95—96.
364. MG, 31, 1629—1656; 106, 1291—1310; coptică, 32, 1657—1678.
365. MG, 32, 1677—1685.

8. Scrieri metafrastice

Douăzeci și patru cuvinte alese de Simeon Magistrul și Logofetul din toate scrierile celui întru sfinți părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Cezareei Capadociei[366]*:*

1. *Despre virtute și viciu. Cuvîntul 1*[367].
2. *Despre învățătură și sfătuire. Cuvîntul 2*[368].
3. *Despre dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Cuvîntul 3*[369].
4. *Despre milostenie. Cuvîntul 4*[370].
5. *Despre bogăție și sărăcie. Cuvîntul 5*[371].
6. *Despre lăcomie. Cuvîntul 6*[372].
7. *Despre păcat. Cuvîntul 7*[373].
8. *Despre pocăință. Cuvîntul 8*[374].
9. *Despre rugăciune. Cuvîntul 9*[375].
10. *Despre post. Cuvîntul 10*[376].
11. *Despre moarte. Cuvîntul 11*[377].
12. *Despre tristețe și supărare. Cuvîntul 12*[378].
13. *Despre răbdare și îndelungă răbdare. Cuvîntul 13*[379].
14. *Despre judecata viitoare. Cuvîntul 14*[380].
15. *Despre conducere și stăpînire. Cuvîntul 15*[381].
16. *Despre lăcomia la mîncare și beție. Cuvîntul 16*[382].
17. *Despre mînie și dușmănie. Cuvîntul 17*[383].
18. *Despre invidie și rea voință. Cuvîntul 18*[384].
19. *Despre castitate și desfrînare. Cuvîntul 19*[385].
20. *Despre smerenie și slavă deșartă. Cuvîntul 20*[386].
21. *Despre fericire, nenorocire și prudență. Cuvîntul 21*[387].
22. *Despre pronie. Cuvîntul 22*[388].
23. *Despre suflet. Cuvîntul 23*[389].
24. *Despre cinstirea părinților, bătrîneții și tinereții. Cuvîntul 24*[390].

366. MG, 32, 1116—1381.
367. MG, 32, 1116—1133.
368. MG, 32, 1133—1145.
369. MG, 32, 1148—1153.
370. MG, 32, 1153—1168.
371. MG, 32, 1168—1181.
372. MG, 32, 1181—1196.
373. MG, 32, 1196—1217.
374. MG, 32, 1217—1237.
375. MG, 32, 1237—1245.
376. MG, 32, 1245—1256.
377. MG, 32, 1256—1277.
378. MG, 32, 1277—1288.
379. MG, 32, 1288—1297.
380. MG, 32, 1297—1305.
381. MG, 32, 1305—1316.
382. MG, 32, 1316—1328.
383. MG, 32, 1328—1336.
384. MG, 32, 1336—1345.
385. MG, 32, 1345—1353.
386. MG, 32, 1353—1360.
387. MG, 32, 1360—1365.
388. MG, 32, 1365—1373.
389. MG, 32, 1373—1376.
390. MG, 32, 1377—1381.

Scrieri îndoielnice şi neautentice

1. *Cuvîntul I despre facerea omului*[391], tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[392].

2. *Cuvîntul II despre facerea omului*[393], tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[394].

3. *Cuvîntul III despre rai*[395], tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[396].

4. *Omilie la Psalmul XXVIII*[397].

5. *Omilie la Psalmul XXXVII*[398].

6. *Omilie la Psalmul CXV*[399].

7. *Omilie la Psalmul CXXXII*[400].

8. *Comentar la profetul Isaia*[401].

9. *Despre adevărata curăţie în feciorie, către Litie episcopul Melitinei*[402].

10. *Cuvînt către călugării care ţin în locuinţele lor femei*[403].

11. *Argumente contra arienilor* (în traducere latină)[404].

12. *Expunerea celor întru sfinţi părinţii noştri Marele Vasile şi Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu despre sfînta şi ortodoxa credinţă* (în traducere latină)[405].

13. *Omilie despre Sfîntul Duh*[406].

14. *Omilie rostită în Lazacis*[407].

15. *Omilie la Sfînta Naştere a lui Hristos*[408], tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[409], Pr. Prof. N. Petrescu[410].

16. *Omilie despre pocăinţă*[411].

17. *Omilie către cei ce ne hulesc pe noi că spunem trei dumnezei*[412].

18. *Omilie la cuvintele: «Să nu dai somn ochilor tăi, nici să dormitezi cu genele tale»* (Prov., VI, 4)[413].

19. *Despre post, Cuvîntul III*[414], tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul[415].

391. MG, 30, 9—37.
392. CGD, f. 47—53 v.
393. MG, 30, 37—61.
394. CGD, f. 54—59 v.
395. MG, 30, 61—72.
396. CGD, f. 59 v— 62.
397. MG, 30, 72—81.
398. MG, 30, 81—104.
399. MG, 30, 104—116.
400. MG, 30, 116—117.
401. MG, 30, 117—668.
402. MG, 30, 669—809.
403. MG, 30, 812—828.
404. MG, 30, 827—832.
405. MG, 30, 831—836.
406. MG, 31, 1429—1437.
407. MG, 31, 1437—1457.
408. MG, 31, 1457—1476.
409. CGD, 62—65.
410. MO, 20 (1968), 970—979.
411. MG, 31, 1476—1488.
412. MG, 31, 1488 —1496.
413. MG, 31, 1497—1508.
414. MG, 31, 1508—1509.
415. CGD, f. 89—89 v.

20. *Cuvînt pentru o schiță a ascezei*[416].

21. *Despre botez, Cuvîntul I—II*[417].

22. *Cuvînt la instalarea preoților*[418], tradus de Ghenadie fost Argeșiu[419], Nicolae Milaș[420], Pr. Prof. N. Petrescu[421].

23. *Cuvînt despre consolare în necazuri* (în traducere latină)[422].

24. *Despre milă și judecată*[423].

25. *Omilie pentru mîngîierea celui bolnav*[424].

26. *Învățătură către fiul duhovnicesc*[425].

P. Lehmann[426], ultimul editor, caută să demonstreze, dar fără temeiuri puternice, că sfîntul Vasile cel Mare este autorul acestei lucrări. Ioan Popa a dat în românește această «Învățătură»[427].

LITERATURĂ DESPRE VIAȚA, OPERA ȘI DOCTRINA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

1. Literatură română

Acatistier, București, 1830, 342—351. — *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare de la mulți sfinți și dumnezeești părinți, spre folosul celor ce întru dînsa vor voi să se grijească de mîntuirea lor. Și viiața cuviosului părintelui nostru starețul Paisie, împreună cu oarecare din trimiterile sfinției sale*, Mînăstirea Neamțu, 1817, f. 1—89. — Gheorghe Alexe, *Sfîntul Vasile cel Mare în colindele religioase românești*, în «ST», 11 (1959), 73—84. — Pr. Prof. St. Alexe, *Critica marei plăgi a cametei la sfinții Părinți Capadocieni*, în «MMS», 36 (1960), 433—444. — Același, *Dumnezeirea Sfîntului Duh la sfîntul Vasile cel Mare*, în «SVM», 131—157. — Același, *Panegiric la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 17 (1958), 1153—1158. — Pr. V. G. Alexe, *Omilia Sfîntului Vasile cel Mare respectiv la preceptul biblic «Ia seama»*, tradusă după originalul grec de ..., Tîrgoviște, 1912. — Antonie, Mitropolitul Ardealului, vezi: Antonie Plămădeală. — Diac. Vasile Axinia, *Dispoziții canonice ale sfîntului Vasile cel Mare privind femeia creștină*, în «GB», 38 (1979), 725—737. — Același, *Influiența regulelor monahale ale sfîntului Vasile cel Mare asupra regulelor sfîntului Benedict de Nursia*, în «GB», 38 (1979), 498—510. — Pr. Dr. Mircea Basarab, *Chipul preotului după sfinții Trei Ierarhi*, în «MO», 22 (1970), 3—10. — Același, *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în concepția sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 286—300. — Arhim. Gr. Băbuș, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 15 (1956), 17—20. — Același, *Regulele monahale ale sfîntului Vasile cel Mare privitoare la cult și rugăciune*, în «GB», 17

416. MG, 31, 1509—1513.
417. MG, 31, 1513—1628
418. MG, 31, 1685—1688.
419. BOR, 3 (1877), 527—528; *Liturgica*, București, 1877, 194.
420. NMil, 259—260.
421. MO, 19 (1967), 468—469; MB, 29 (1979), 327—328.
422. MG, 31, 1687—1704.
423. MG, 31, 1705—1713.
424. MG, 31, 1713—1721.
425. MG, 31, 1703, să se vadă Migne, *Patrologia Latină*, 103, 683.
426. *Die Admonitio S. Basilii ad filium spiritualem*, München, 1955.
427. MO, 31 (1979), 58—69.

(1958), 446—453. — G. B., *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 31 (1972), 21—25. — Pr. Prof. Dumitru Belu, *Activitatea omiletică a sfîntului Vasile cel Mare*, în «MA», 24 (1979), 33—50. — Același, *Activitatea omiletică a sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 181—205. — Ioan Bianu, *Catalogul manuscriptelor românești*, Tomul I, Numerele 1—300, București, 1907. — Ioan Bianu și R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, Tomul II, Numerele 301—728, București, 1913. — Ioan Bianu și G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriptelor românești*, Tomul III, Numerele 729—1061, Craiova, 1931. — Pr. Gh. Bîzgan, *Principii omiletice în predica sfinților Trei Ierarhi*, în «MMS», 55 (1979), 292—303. — Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Actualitatea mesajului sfinților Trei Ierarhi*, în «MB», 25 (1975), 38—41. — Același, *Corespondența sfîntului Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea bisericii creștine*, în «SVM», 265—283. — Același, *Din scrisorile sfîntului Vasile cel Mare către sfîntul Atanasie al Alexandriei*, în «MO», 31 (1979), 70—78. — Același, *File dintr-o prietenie statornică: sfîntul Vasile cel Mare și sfîntul Eusebie, episcopul de Samosata*, în «MA», 24 (1979), 637—642. — Același, *O epistolă dogmatică a sfîntului Vasile cel Mare*, în «MA», 23 (1978), 807—812. — Același, *O importantă epistolă a sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 118—122. — Același, Prof. Stelian Papadopol, *Mersul gîndirii teologice a sfîntului Vasile cel Mare*, traducere de ..., în «MA», 24 (1979), 15—32. — Același, *Pagini celebre din activitatea de păstor a sfîntului Vasile cel Mare*, în «MA», 24 (1979), 51—57. — Același, *Patru epistole ale sfîntului Vasile cel Mare și tîlcul lor*, în «MA», 24 (1979), 824—830. — Același, *Strădaniile sfîntului Vasile cel Mare pentru unitatea Bisericii*, în «MB», 13 (1963), 494—506. — Același, *Tîlcul unei scrisori părintești a sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 314—319. — Același, *Umanismul creștin în viziunea sfinților Trei Ierarhi*, în «MA», 26 (1981), 66—73. — Același, *Un apel fierbinte la solidaritatea creștină: Predica sfîntului Vasile cel Mare la vreme de foamete și secetă*, în «GB», 38 (1979), 479—488. — Pr. Prof. Nicolae Bordașiu, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 38 (1979), 12—16. — Pr. Prof. Ene Braniște, *Predica la anul nou*, în «GB», 15 (1956), 13—16. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*, în «BOR», 76 (1958), 171—193. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare în cultul creștin*, în «SVM», 238—264. — Același, *Traduceri românești din scrierile omiletice ale sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 397—404. — Pr. Dr. Marin M. Braniște, *Elogiul prieteniei și păcii la sfinții Părinți Capadocieni*, în «ST», 9 (1957), 453—478. — Același, *Momente și aspecte ale prieteniei sfinților Părinți Capadocieni*, în «MO», 14 (1962), 40—56. — Pr. Prof. Ion Bria, *Teologie și Biserică la sfinții Trei Ierarhi*, în «ST», 23 (1971), 74—84. — Pr. I. Bunea, *Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain*, în «BOR», 94 (1976), 985—993. — Pr. Prof. Nicolae C. Buzescu, *Aspectul pnevmatic al ecleziologiei ortodoxe și importanța tradiției la sfîntul Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 90—107. — Calistrat Bîrlădeanu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cesariei Capadociei* (330—379), în «BOR», 21 (1897), 1038—1048. — Pr. Simion S. Caplat, *Unele aspecte omiletice în cuvîntările morale și panegirice la Sfîntul Vasile cel Mare*, în «ST», 17 (1965), 461—471. — Diac. Asist. I. Caraza, *Revelația divină în Hexaimeronul sfîntului Vasile cel Mare*, în «Ort.», 31 (1979), 115—132. — *Carte pentru pravilă din octoihul cel mare luată și cu altele îmbogățită*, Mînăstirea Neamțul, 1823, f. 248—254v. — *Catihisis sau învățătură în scurt pentru hristianitate ... în care la sfîrșit s-au adaos și două învățături cătră preoți a sfîntului Vasile cel Mare și a sfîntului Maxim Mărturisitoriul*, Iași, 1828, 118—123. — Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Sfîntul Vasile cel Mare, Comentar la Psalmi*, Traducere de ..., București, 1939; ediția a II-a, București, 1943 («Izvoarele Ortodoxiei», 2). — Pr. St. Călinescu, *Discurs pronunțat la 30 ianuarie în biserica Sf. Ecaterina*, în «BOR», 4 (1878), 342—343. — Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr, *Actualitatea ideilor pedagogice în unele din lucrările sfinților Trei Ierarhi*,

în «MA», 19 (1974), 57—64. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare*, în «Sfinţi şi părinţi ai Bisericii», Sibiu, 1936, 26—34. — Pr. Ioan Chirvasie, *Învăţătura despre Sf. Duh la Sf. Vasile cel Mare*, în «ST», 10 (1958), 475—484. — Prof. N. Chiţescu, *Aspecte ale ecleziologiei sfinţilor Trei Ierarhi*, în «ST», 14 (1962), 395—413. — Acelaşi, *Aspecte ecleziologice în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 158—180. — Acelaşi, Lukas Vischer, *Studiile patristice în perspectivă ecumenică*, traducere de... în «MB», 20 (1970), 520—529. — Pr. Mihai Colibă, *Regulile monahale ale sfîntului Vasile cel Mare în istoria vieţii religioase monahale şi a cultului creştin*, în «ST», 17 (1965), 241—253. — Pr. Prof. Dumitru M. Colotelo, *Sfinţii Trei Ierarhi, modele permanente pentru păstorii de suflete*, în «GB», 40 (1981), 31—36. — Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Aspecte ale artei literare în operele sfinţilor Trei Ierarhi*, în «ST», 21 (1969), 164—178. — Acelaşi, *Atitudinea practică a Sfinţilor Trei Ierarhi*, în «GB», 15 (1956), 535—540. — Acelaşi, *Elementele demonstraţiei în tratatul «Despre Sfîntul Duh» al sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 16 (1964), 275—302. — Acelaşi, *Elogiul minţii conducătoare în Omilia XII a sfîntului Vasile cel Mare intitulată: «La începutul proverbelor»*, în «MO», 20 (1970), 724—729. — Acelaşi, *Idei misionare, pastorale şi sociale înoitoare la sfinţii Trei Ierarhi*, în «ST», 3 (1951), 100—107. — Acelaşi, *La démonstration dans le traité «Sur le Saint Esprit» de Saint Basile le Grand*, în «SP», vol. IX, Part. III, Berlin, 1966. — Acelaşi, *O aniversare patristică de prestigiu. 16 veacuri de la moartea sfîntului Vasile cel Mare*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XVIII, pe anul 1979, Bucureşti, 1979, 74—77. — Acelaşi, *Opiniile lui Plutarh, sf. Ciprian şi Vasile cel Mare cu privire la invidie*, în «Prinos, Studii în cinstea Patriarhului Nicodim», Bucureşti, 1946, 255—272. — Acelaşi, *Patrologie*, Manual pentru uzul studenţilor Institutelor Teologice, Bucureşti, 1956, 163—167. — Acelaşi, *Personalitatea sfîntului Vasile cel Mare. Profil istoric şi spiritual* (330—379), în «SVM», 24—50. — Acelaşi, *Probleme de filozofie şi literatură patristică*, Bucureşti, 1944. — Acelaşi, *Rolul social al milei creştine la Părinţii Capadocieni*, Beiuş, 1945. — Acelaşi, *Studiile universitare ale părinţilor capadocieni*, în «ST», 7 (1955), 531—554. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile despre folosul culturii elene pentru educaţia creştină*, în «Miracolul clasic», Bucureşti, 1940, 218—254. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare adresează elogii sfîntului Ambrozie al Milanului. Transferul moaştelor sfîntului Dionisie din Capadocia*, în «ST», 27 (1975), 359—376. — Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Cuvîntare la sărbătoarea sfinţilor Trei Ierarhi* (Cluj, 30 ianuarie 1971), în «MA», 16 (1971), 154—156. — Acelaşi, *Învăţăminte ale sfinţilor Trei Ierarhi pentru problemele actuale ale Bisericii*, în «BOR», 90 (1972), 121—126. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, păstor de suflete*, în «MB», 29 (1979), 264—274. — Prof. Nicolae Comşa, *Manuscrisele româneşti din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944. — Prof. Ştefan Constantinescu, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 24 (1965), 13—16. — Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, *Actualitatea sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 249—251. — Acelaşi, *Les efforts de Saint Basile pour l'unité de l'Eglise*, în «Verbum Caro», vol. XXII, nr. 88, 89, 90, editura Mînăstirii Taizé. — Pr. Prof. C. Corniţescu, *Antropologia sfîntului Vasile cel Mare*, în «GB», 37 (1978), 81—87. — Acelaşi, *Învăţătura despre mîntuire a sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 94—104. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare despre Sfîntul Duh*, în «Ort.», 31, (1979), 108—114. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi interpreţi ai Sfintei Scripturi*, în «ST», 28 (1976), 82—93. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare interpret al Sfintei Scripturi*, în «Ort», 32 (1980), 308—320. — Ioan Cornoiu, *Serbarea sfinţilor Trei Ierarhi, patronii seminariilor, la Seminarul Central*, în «BOR», 30 (1907), 1297—1305. — Pr. Matei Corugă, *Sfîntul Vasile cel Mare. La 1600 de ani de la trecerea sa la cele veşnice*, în

«MMS», 55 (1979), 95—98. — Diacon Prof. Sorin Cosma, *Idei moral-sociale în operele sfinților Trei Ierarhi*, în «MB», 24 (1974); 50—55. — Nicolae Cotos, *Sfîntul Vasile cel Mare, Regulele (tractate) pe larg ale celui întru Sânți părintelui nostru Vasilie Arhiepiscopul Cesareei Capadociei, după întrebări și răspunsuri*. Traducere după Migne ser. gr. XXXI, col. 889—1052, de... Cernăuți, 1907. (Extras din revista Candela). — Costică Crăciun, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 39 (1980), 27—30. — Arhim. Justinian Dalea, *Predica sfinților părinți din secolul de aur al Bisericii creștine*, în «GB», 17 (1958), 1057—1064. — Diac. Prof. Teodor Damșa, *Bogăția și sărăcia în lumina omiliilor sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 301—313. — Același, *Iubirea și mila creștină. Preliminarii la analiza unei concepții creștine despre asistența socială la sfîntul Vasile cel Mare*, în «MB», 30 (1980), 440—445. — Același, *Principiile de bază ale asistenței creștine după omiliile sfîntului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 595—609. — I. David, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MO», 24 (1972), 117—121. — Diac. Conf. P. I. David, *Cuvînt la prăznuirea sfîntului Vasile cel Mare*, 379 — 1 ianuarie — 1979, în «MO», 31 (1979), 98—101. — Același, *Noi veșnic sîntem printre voi! Poem pentru sfinții Trei Ierarhi*, în «MO», 32 (1980), 71—75. — Sfîntul Dimitrie al Rostovului, vezi: *Viețile sfinților de la Neamțu*, 1807—1815; de la București, 1835—1836; de la București, 1901—1906; de la Chișinău, 1909—1915. — Pr. Prof. N. Donos, *Din învățăturile sfinților Trei Ierarhi*, în «MMS», 30 (1954), 19—23. — Același, *Modele de cuvîntări bisericești*, traduse de..., Huși, 1927. — Același, *Sfîntul Grigorie din Nazianz, Apologia sau Cuvîntarea în care arată motivele ce l-au îndemnat să fugă de preoție și Elogiul sfîntului Vasile cel Mare, precedate de o biografie a sfîntului Grigorie, alcătuită de preotul Grigorie*, traducere de ... Huși, 1931. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare, Despre post*, în «MMS», 30 (1954), 26—30. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare, Postul*, în «MMS», 9 (1933), 45—56. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 35 (1959), 74—77. — Dosoftei, *Pomenirea dintru svinț părinții noștri și a toate învățători Vasile Marele, Grigorie Bogoslov și Ioan Zlatoust*, text publicat de Prof. N. A. Ursu, în «MMS», 55 (1979), 129—131. — Pr. Gheorghe Drăgulin, *Doctrina trinitară a sfîntului Vasile cel Mare în discuțiile teologilor contemporani*, în «GB», 38 (1979), 489—497. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare și Școala Alexandrină*, în «MO», 31 (1979), 87—97. — *Dreptarul (ori Regulamentul) sfîntului Vasile cel Mare, cuprinzînd teoria și practica monahismului îndeobște*, în «Vechi rînduieli ale vieții monahale», Mînăstirea Dobrușca, 1929, 231—279. — Felix Dubneac, *La beauté du christianisme et ses brillantes élites*, Riopelle, USA, fără an, 271—274. — Effraim Illarion Cîntatore, *Acatistul celor dintre sfinți părinți ai noștri mari dascăli ai lumii și ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur ... izvodit și alcătuit întocmai după biografiile acestor sfinți ...* de ..., București, 1893. — Efrem Sirul, *Cuvinte și învățături*, Vol. I, Mînăstirea Neamțul, 1818, 57. — Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, *Lumea și observarea de noi înșine în gîndirea sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 82—86. — Prof. Alex. Elian, *Predică la Sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 25 (1966), 28—31. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura elină*, în «BOR», 76 (1963), 66—70. — Ghenadie Enăceanu, *Cuvînt la sfinții Trei Ierarhi*, în «BOR», 5 (1881), 275—286. — Același, *Patristica sèu studiul istoricu asupra părinților bisericesci* tradusă de ..., Bucuresci, 1878, 110—119. — G. Erbiceanu, *Discurs la solemnitatea patronală a Seminarului Veniamin din Mănăstirea Socola, pronunciat în 1873*, în «BOR», 2 (1876), 526—548. — Același, *Pentru ce să sărbează la 30 ianuarie cei trei mari dascăli ai Bisericii ortodoxe împreună, că în aceeași lună să sărbează fiecare separat; care-i cauza?* în «BOR», 29 (1905—1906), 1193—1197. — Același, *Ulfila, Viața și doctrina sa*, în «BOR», 22

(1898—1899), 142—145. — Pr. D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române, Sfîntul Sinod*, în «ST», 11 (1959), — 17 (1965) — Acelaşi, *Manuscrisele de la Neamţu, Traduceri din sfinţii părinţi şi din scriitorii bisericeşti*, în «ST», 4 (1952), 489—499. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Pătimirea sfinţilor patruzeci de mucenici*, traducere de..., Bucureşti, 1944. — Acelaşi, *Predică la Sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 19 (1960), 23—28. — Acelaşi, *Sărbătorirea patronului Institutului Teologic din Bucureşti*, în «BOR», 71 (1953), 191—201. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt rostit în timp de foamete şi secetă*, în româneşte de ..., Bucureşti, 1946. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Despre post*, în româneşte de ..., Bucureşti, 1941; ed. II, Bucureşti, 1942; ed. III, Bucureşti, 1943. — Acelaşi, *Sfîntul Andrei al Cretei, Cuvînt la Tăierea împrejur a Domnului şi la sfîntul Vasile*, trad. de..., în «MO», 20 (1968), 98—102. — Firmilian, Mitropolitul Olteniei, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «Albina», nr. 4, din 28 ianuarie, 1938; *Cuvîntul din 31 ianuarie*, 1938. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare*, în «Albina», nr. 1, din 4 ianuarie, 1935. — Arhid. Prof. Ioan Floca, *Sfîntul Vasile cel Mare reorganizator al vieţii monastice*, în «SVM», 330—354. — Ilie Frăcea, *Sfîntul Vasile cel Mare despre frumuseţea lumii*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XV, pe anul 1976, Bucureşti, 1976, 220—222. — Pr. Prof. Const. N. Galeriu, *Valori permanente în viaţa şi opera sfinţilor Trei Ierarhi*, în «ST», 27 (1975), 118—124. — Arhid. Ioasaf Ganea, *Sfîntul Vasile cel Mare ca liturgist*, în «MO», 32 (1980), 435—441. — Pr. Mihai Georgescu, *Idei morale şi sociale în comentarul la Psalmi al sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 10 (1958), 463—474. — Ghenadie al Argeşului, *Discursu panegiricu la 30 ianuarie la serbarea sfinţilor Trei Ierarhi*, în «BOR», 1 (1874—1875), 217—222. — Acelaşi, *Liturgica sêu explicaţia serviciului divin*, Bucuresci, 1877, 194—195. — Arhim. Chesarie Gheorghiescu, *Sfinţii Trei Ierarhi — modele de dascăli şi păstori în Biserica creştină*, în «GB», 33 (1974), 38—49. Pr. Prof. Vasile Gheorghiu, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, ţinută în biserica seminarială din Cernăuţi, cu hramul sfinţii Trei Ierarhi, în 30 ianuarie (12 februarie) 1907, în «Can», 30 (1911), 73—79. — Arhim. Benedict Ghiuş traduce articolul lui Jean Gribomont, *Concepţia sfîntului Vasile cel Mare despre idealul creştin şi asceza evanghelică*, în «MO», 31 (1979), 79—87. — Acelaşi, *Soborul celor întru sfinţi părinţilor noştri a toată lumea marilor Trei Ierarhi şi învăţători: Vasile cel Mare, Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu şi Ioan Gură de Aur*, în «MO», 32 (1980), 69—70. — Samir Gholam, *Vasiliada sau instituţia de binefacere a Sfîntului Vasile cel Mare*, în «GB», 32 (1973), 735—748. — G. I. Gibescu, *Sfîntul Marele Ierarh Vasile, Arhiepiscopul Cesariei Capadociei*, în «BOR», 35 (1911), 76—93. — Grigore Dascălul, *Cuvinte puţine oarecare ale celor întru sfinţi ... Vasilie cel Mare* ... tălmăcite de... Bucuresci, 1826, f. 1—147. — Prof. N. Grosu, *Sfîntul Vasile cel Mare, chip plin de har şi de lumină*, în «Ort.», 31 (1979), 160—167. — Ieromonah Ştefan Guşă, *Predica la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MMS», 55 (1979), 139—141. — Al. Horhoianu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scriitorilor profani*. Traducere din greceşte de ... Rîmnicul-Vîlcea, 1938. — Adrian Hriţcu, Episcop, *Aspecte ale vieţii sociale oglindite în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 88—94. — Ioan Ianovici, *Prolog ţinut în biserica seminarială la priveghere spre ziua sfinţilor Trei Ierarhi*, în anul 1887, în «Can», 6 (1887), 171—175. — Pr. I. Iliescu, *Gînduri în linişte*, Râmnicul-Vâlcii, 1931, 37—40. — Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvinte şase pentru preoţie*, traducere de Iosif, Episcopul Argeşului, Bucureşti, 1820, 133—135. — Acelaşi, *Mărgăritare*, Bucureşti, 1891, f. 171 v. — Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, Mînăstirea Neamţul, 1814. *Sholii la Scară din lucrările sfîntului Vasile cel Mare*. — Pr. Gheorghe Ioaniţescu, *Sfîntul Grigorie de la Nissa şi sfîntul Vasilie cel Mare, Două*

discursuri contra cămătarilor, traducere şi analiză, Teză pentru licenţă de ..., Ploieşti, 1907. — Acelaşi, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «BOR», 29 (1905—1906), 1290—1294. — Arhim. Gherman Ionescu de la Tazlău, *Acatistul sfîntului Ierarh Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Chesariei Capadociei, cu icoasele care s-au aşezat după peasna a 6, ce sînt prescrise de pe original sau compunerea Cuvioşiei Sale Părintelui* ..., Iaşi, 1879, retipărit la Mînăstirea Neamţul în 1933 şi integrat în Acatistierul de la Bucureşti din 1971 şi din 1982. — Pr. Prof. Ion Ionescu, *Traduceri din opera sfîntului Vasile cel Mare în manuscrisele româneşti din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România*, în «GB», 38 (1979), 737—756. — Diac. Asist. Dr. Viorel Ioniţă, *Cinstirea sfîntului Vasile cel Mare în Biserica Ortodoxă Română*, în «GB», 38 (1979), 1135—1140. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, la 1600 de ani de la moartea sa*, în «GB», 38 (1979), 450—468. — Acelaşi, *Viaţa şi activitatea sfîntului Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 16—27. — Pr. Prof. Cicerone Iordăchescu, *Istoria vechii literaturi creştine (epoca de aur 325—461)*. Partea a II-a, Iaşi, 1935, 138—158. — Iosif, Mitropolit Primat, *Sfîntul Vasile, Arhiepiscopul Cesariei Capadociei* (329—379), traducere de ..., Bucureşti, 1898. — Diac. I. Ivan, *Lucrări ale sfîntului Vasile cel Mare în manuscrise şi tipărituri la Mînăstirea Neamţ*, în «MMS», 55 (1979), 99—113. — Prof. Iorgu Ivan, *Opera canonică a sfîntului Vasile cel Mare şi importanţa ei pentru unitatea Bisericii*, în «SVM», 355—377. — Acelaşi, *Tălmăciri şi îndrumări ale sfîntului Vasile cel Mare pentru cei doritori de desăvîrşire morală*, în «GB», 39 (1980), 54—67. — *Îndreptarea Legii*, Tîrgovişte, 1652, 654—705; *Îndreptarea Legii*, Bucureşti, 1962, 531—547. — *Învăţătură pentru nunţi*, tălmăcită de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei, Bucureşti, 1827, Ediţia I, 209—212; Ediţia a II-a, Bucureşti, 1832, 43—46. — Pr. Vasile Juravle, *Reprezentarea sfîntului Vasile cel Mare în iconografia bisericească ortodoxă* (în pictura murală şi icoane), în «BOR», 100 (1982), 663—673. — Al. Lascarov Moldovanu, *Vieţile Sfinţilor*, prelucrate de ..., Volumul I, ed. a II-a, Bucureşti, 1940, 5—47. — I. D. Lăudat, *Manuscrise şi tipărituri ale sfîntului Vasile cel Mare în limba română*, în «MMS», 55 (1979), 114—117. — Gh. Liţiu, *Sfinţii Trei Ierarhi, mila creştină*, în «MB», 3 (1953), 118—119. — Pr. Prof. Vasile Loichiţă, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «Can», 49 (1938), 230—241. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi. Cuvinte pentru prăznuirea lor*, în «MB», 6 (1956), 4—16. — Pr. L. Magheţ-Valiuc, *Atitudinea sf. Vasile cel Mare faţă de cultură*, în «MB», 7 (1957), 52—58. — Pr. Prof. Grigore Marcu, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 18 (1973), 78—82. — Pr. Prof. Veniamin Micle, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 18 (1973), 84—87. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, predicator al cuvîntului lui Dumnezeu*, în «MB», 29 (1979), 610—633. — Acelaşi, *Tematica moral-religioasă a predicilor sfinţilor Trei Ierarhi*, în «MO», 27 (1975), 394—404. — Pr. Paul Mihail, *Manuscrise româneşti din Biblioteca Moldovei*, în «MMS», 50 (1974), 432—460; 51 (1975), 133—164; 52 (1976), 120—146. — Vasile Mihoc, *Praznicul Anului Nou*, în «MB», 22 (1972), 55—57. — Acelaşi, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 21 (1976), 166—168. — Diac. Şt. Gh. Milea, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 28 (1969), 20—24. — Dr. Nicodim Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoţite de comentarii*, traducere făcută de Dr. Nicolae Popovici şi Uroş Covincici, Arad, 1936, vol. II, partea II, 39—149; 259—260. — Nicolae Mladin, Mitropolit, *Sfinţii Trei Ierarhi, dascăli ai Ortodoxiei*, în «Telegraful Român», 97 (1949), nr. 4—5, 1—2. — C. Moise, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 11 (1952), 512—516. — Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, *Sfinţii Trei Ierarhi în Biserica Românească*, în «Ort», 12 (1960), 3—33. — Iustin Moisescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvînt înainte la: Sfîntul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvîrşirea sa*, în «SVM», Bucureşti, 1980, 5—6. — Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Natura şi harul în gîndirea teo-*

logică a sfîntului Vasile cel Mare, în «Ort», 31 (1979), 75—89. — Acelaşi, *Sensul duhovnicesc al înţelegerii Sfintei Scripturi în concepţia teologică a sfîntului Vasile cel Mare*, în «GB», 38 (1979), 710—724. — Diac. Prof. Nicu Moldoveanu, *Sfîntul Vasile cel Mare şi muzica bisericească*, în «SVM», 411—416; 1—51; 417—428. — Zeno Munteanu, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «MB», 14 (1964), 68—72. — Pr. Prof. N. Neaga, *Vechiul Testament în preocupările sfîntului Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 133—145. — Pr. Lect. Dr. Nicolae Necula, *Anafora sfîntului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt* (introducere, traducere şi note), în «GB», 38 (1979), 1141—1156. — Nicodim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Viaţa şi operele sfinţilor părinţi şi învăţători ai Bisericii*, partea II, după Farrar, Mînăstirea Neamţul, 1934, 196—269. — Acelaşi, *Din vieţile sfinţilor, 1 ianuarie. Tăierea împrejur, Sfîntul Vasile cel Mare, Anul Nou*, Mînăstirea Neamţu, 1927. — Nicolae, Mitropolitul Banatului, vezi: Nicolae Corneanu. — Pr. Gheorghe A. Nicolae, *Aspecte din natură şi viaţă în «Comentarul la Psalmi» al sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 17 (1965), 322—333. — Pr. Prof. Mircea Nişcoveanu, *Doctrina sfîntului Vasile cel Mare în exorcismele sale*, în «GB», (1976), 742—751. — Acelaşi, *Teologia sfîntului Vasile cel Mare în rugăciunile euharistice*, în «ST», 19 (1967), 290—301. — Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, *Egalitatea oamenilor în concepţia sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 48 (1972), 355—366. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare, pentru folosirea bunurilor materiale*, în «GB», 38 (1979), 469—478. — Petru I. Papadopol, *Sfîntul Vasile cel Mare şi sfîntul Grigore din Nissa, Omiliile împotriva cămătarilor*. Traducere din limba elină însoţită de cîte un studiu asupra vieţii şi operii autorilor de... Rîmnicul-Vîlcea, 1939. — Medelnicerul I. Papazoglu, *Elocinţă bisericească sau Cuvinte ale celor dintru sfinţi Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare şi Ioan Gură de Aur*, Traducere din limba grecească veche de..., Bucureşti, 1837. — Pr. P. Partenie, *Despre sfinţii Trei Ierarhi*, în «BOR», 38 (1914), 598—906. — Prof. Const. C. Pavel, *Atitudinea sfinţilor Trei Ierarhi faţă de problemele morale ale vremii lor*, în «ST», 29 (1977), 222—232. — Acelaşi, *Atitudinea sfîntului Vasile cel Mare faţă de cultura şi filozofia antică*, în «SVM», 312—329. — Victor Percec, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, rostită în capela seminarială cu ocazia hramului bisericii, la 30 ianuarie (12 faur, st. n.) 1912, în «Can», 32 (1913), 69—73. — Pr. Prof. N. Petrescu, *Învăţături morale de sfîntul Vasile cel Mare*, Traducere de..., în «MO», 28 (1976), 1019—1020; 29 (1977), 157—160; 571—573; 30 (1978), 584—586. — Acelaşi, *Scrisoarea a 234-a şi a 235-a, către Amfilohie de Iconium*, în «MO», 32 (1980), 42—45. — Acelaşi, *Scrisoarea a 236-a către Amfilohie de Iconium*, în «MO», 33 (1981), 86—90. — Acelaşi, *Scrisoarea a 243-a a sfîntului Vasile cel Mare*, în «BOR», 97 (1979), 72—81. — Acelaşi, *Scrisori ale sfîntului Vasile cel Mare, documente ale strădaniei sale pentru păstrarea şi apărarea unităţii dreptei credinţe*, în «BOR», 100 (1982), 650—662. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, luminat propovăduitor al dreptei credinţe, Epistole dogmatice: Scrisoarea a 233-a: Despre cunoaşterea lui Dumnezeu*, în «MO», 31 (1979), 559—560. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare neobosit apărător al unităţii dreptei credinţe, Din scrisorile sale pentru curmarea schismei din Antiohia*, în «MB», 29 (1979), 634—648. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, scrisoarea a 260-a, Tîlcuirea ortodoxă a trei texte scripturistice* (Facere, IV, 15; IV, 23—24; Luca, II, 34—35), *către episcopul Optimus*, în «MO», 34 (1982), 40—46. — *Pidalion*, Mînăstirea Neamţu, 1844, f. 403 v—437. — Pr. Matei Pislaru, *Sfinţii Părinţi despre Muncă*, în «GB», 19 (1960), 43—47. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Ia seama la tine însuţi!* Traducere din greceşte însoţită de o descriere a vieţii acestui mare dascăl al lumii şi ierarh, de... Rîmnicul-Vîlcea, 1937. — Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Biserica slujitoare*, Bucureşti, 1972, 127—130. — Acelaşi, *Idei sociale în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM»,

284—311. — Protos. Ioasaf Popa, *Caracterul vasilian al actualului regulament mînăstiresc*, în «GB», 17 (1958), 578—584. — I. Popa, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare către fiul duhovnicesc*, în «MO», 31 (1979), 55—69. — Pr. Prof. Ion D. Popa, *Aspecte moral-sociale în predica şi viaţa sfinţilor Trei Ierarhi*, în «GB», 39 (1980), 389—399. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Predicatorul milosteniei*, în «ST», 23 (1971), 224—234. — Pr. David Popescu, *Cuvînt la sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 20 (1961), 205—211. — Acelaşi, *La sfinţii Trei Ierarhi*, în «GB», 35 (1976), 43—47. — I. Popescu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Arhiepiscop de Cesareea Capadociei*, Bucureşti, 1896. — M. Popescu, *Sfîntul Vasile şi Fericitul Augustin ca oratori*, în «BOR», 20 (1896), 588—591; 700—706. — Pr. Simeon Popescu, *Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cesareei Capadociei. Viaţa şi minunile sale*, Sibiu, 1906. — Prof. T. M. Popescu, *Sfinţii Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, în «BOR», 70 (1952), 60—73. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare*, în «BOR», 63 (1945), 681—687. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare, Două omilii traduse de...* Bucureşti, 1936. — Prof. Euseviu Popovici, *Cuvîntare ţinută în biserica seminarială a Mitropoliei din Cernăuţi, în ziua patronilor ei, a celor Trei Ierarhi...* în «Can», 2 (1883), 152—154. — Arhid. Prof. Vasile Prescure, *Personalitatea morală a sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 14 (1962), 283—299. — Acelaşi, *Viaţa monahală creştină după «Regulele monahale» ale sfîntului Vasile cel Mare*, în «MO», 31 (1979), 528—535. — Prof. Petre Procopoviciu, *Vasile, Arhiepiscopul Kesareei Kapadochiei, Cuvînt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgînilor*, traducere de..., Cernăuţi, 1939. — Acelaşi, *Pareneză ţinută în ziua de sfinţii Trei Ierarhi, în biserica seminarială din Cernăuţi*, în «Can», 38 (1927), 364—367. — Acelaşi, *Pareneză la sărbătoarea sfinţilor Trei Ierarhi*, în «Can», 49 (1938), 374—378. — *Prolog pe lunile decemvrie, ianuarie şi fevruarie*, Mînăstirea Neamţu, 1854, f. 91 v—95 v; 98—100 v; 101—102 v; 126 v—127 v; 158—159; 162—163 v. — Pr. Prof. P. I. Provinceanu şi Pr. N. St. Georgescu, *Viaţa sfîntului Vasile, prelucrare după Vieţile sfinţilor*, Cîmpina, 1936. — *Psaltire*, Chişinău, 1818, f. 22—23. — C. R. *Viaţa monahală după Regulele sfîntului Pahomie şi sfîntului Vasile*, în «Ortodoxul», 1 (1880), 259—263; 298—301. — Pr. Prof. Dumitru Radu, *Spiritualitate şi slujire la sfinţii Trei Ierarhi*, în «ST», 26 (1974), 183—189. — Dr. Iacob Radu, *Manuscriptele Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare*, Studiu Bibliografic, Bucureşti, 1923. — Prot. Simion Radu, *La sfinţii Trei Ierarhi*, în «MMS», 45 (1969), 57—60. — Vasile Rădulescu, *Predică la sfîntul Vasile cel Mare*, în «GB», 29 (1970), 11—14. — Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Preotul — slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor după sfinţii Trei Ierarhi*, în «BOR», 88 (1970), 99—105. — Acelaşi, *Sfîntul Vasile cel Mare şi creştinii din Scythia Minor şi Dacia Nord-Dunăreană*, în «SVM», 378—393. — Dr. Vladimir de Repta, *A celui întru sfinţi părintelui nostru Vasilie Arhiepiscopul Chesariei Capadochiei, Aşezămînturi călugăresci cătră cei ce se nevoiesc în vieaţa de obsce şi deosebi*. Retipărire din «*Cuvinte puţine oare care ale celor întru sfinţi părinţilor noştri Vasilie cel Mare şi Grigorie Cuventătoriul de Dumnedzeu*, tălmăcite din limba elinească, Bucureşti, 1826», editată de..., Cernăuţi, 1898. — Mihai Rezuş, *Sfînta Liturghie a sfîntului Vasile cel Mare şi Iordanul*, în «BOR», 48 (1930), 55—56. — Pr. Prof. Petru Rezuş, *Sfinţii Trei Ierarhi, pilde de desăvîrşire creştină*, în «GB», 16 (1957), 34—43. — Ştefan Saghin, *Prolog ţinut în capela seminarială în ajunul zilei sfinţilor Trei Ierarhi*, ... în «Can», 3 (1884), 175—178. — Pr. Prof. V. Gh. Sibiescu, *Legăturile sfîntului Vasile cel Mare cu Scythia Minor (Dobrogea)*, în «Ort», 31 (1979), 146—159. — Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Predică la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 19 (1974), 123—125. — Acelaşi, *Sfinţii Vasile, Grigore şi Ioan, îndrumători ai teologiei actuale*, în «MA», 18 (1973), 39—44. — Nicolae N. Smochină şi N. Smochină, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea, «Pravila Sfin-*

ților Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare», întocmită de ritorul și scolasticul Lucaci, în 1581, în «BOR», 83 (1965), 1043—1062. — Pr. Dumitrache Stamate și Pr. Hristofor Manoilescu, *Acatistul sfîntului Vasile cel Mare*, tipărit de Pr. Gh. T. Gheorghiu, Botoșani, 1932. — Pr. Dr. Asist. Alex. I. Stan, *Ortodoxia și frumusețea stilului teologic al sfinților Trei Ierarhi*, în «ST», 34 (1982), 185—200. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare în teologia sistematică ortodoxă în ultimii treizeci de ani*, în «ST», 34 (1982), 167—174. — Pr. Prof. Liviu Stan, *Concepția canonică a sfinților Trei Ierarhi*, în «MO», 18 (1966), 9—15. — Pr. Prof. D. Stăniloae, *Ființa și ipostasurile în Sfînta Treime după sfîntul Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 53—74. — Același, *Învățătura despre Sfînta Treime în scrierea sfîntului Vasile, «Contra lui Eunomie»*, în «SVM», 51—69. — Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, «BAR», 1—1600, București, 1978; vol. II, 1601—3100; București, 1983. — G. Ștrempel, Fl. Moisil și L. Stoianovici, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV (1062—1380), București, 1967. — Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului, *Cuvînt la ziua sfîntului părintelui nostru Vasilie cel Mare, episcopul Capadochiei*, în «MA», 32 (1977), 149—152. — Sebastian Șebu, *Sfinții Trei Ierarhi — modele alese de înțelegere și trăire actuală a creștinismului*, în «MA», 21 (1976), 142—147. — Aurelian Tăutu, *Viața sfîntului părintelui nostru Vasile cel Mare*, Cernăuți, fără an. — Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Învățăturile sfinților Trei Ierarhi, dreptar permanent al preoțimei ortodoxe*, în «BOR», 72 (1954), 33—39. — Același, *La pomenirea sfinților Trei Ierarhi*, în «MO», 29 (1977), 213—216. — Același, *Opera sfîntului Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, în «SVM», 7—23. — Același, *Opera sfîntului Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, Conferință la Fundația «Pro Oriente» din Viena, în «MMS», 55 (1979), 256—258. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, în «MMS», 55 (1979), 69—81. — Pr. Prof. Nicolae Terchilă, *Istoria filozofiei tradusă după Dr. Otto Siebert*, revizuită și întregită, Sibiu, 1943, 97—98. — Timotei Lugojanul, Episcop-Vicar, *Spiritualitatea sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 105—130. — Dr. Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic cuprinzînd pe scurt viețile sfinților*, București, 1898, 848—856. — N. Tomaziu, *Panegiric la sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 29 (1953), 90—92. — Iuliu Valaori, *Bucăți alese*, Text grec publicat și adnotat de..., București, 1905. — Vasile Episcopul Oradiei, vezi : Vasile Coman — *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980. — Sfîntul Vasile cel Mare, *Despre lăcomie*, Cluj (fără numele traducătorului și fără an), tipărită în colecția «Biblioteca Cartea Bună». — Constantin D. Vasilescu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri*. Traducere însoțită de biografie și analiză introductivă, Teză pentru licență de..., Ploiești, 1907. — Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura vremii lor*, în «ST», 13 (1961), 56—65. — Nicolae Vătămanu, *1600 de ani de la înființarea Vasiliadei*, în «BOR», 87 (1969), 297—311. — *Viața sfîntului Vasile cel Mare*, Oradea, 1928 («Viețile Sfinților», nr. 1). — *Viața sfîntului Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Khesariei Kapadochiei*, Editura ziarului Glasul Monahilor, București. — *Viețile sfinților pe limba moldovenească, întocmite pe temeiul cărților «Viețile sfinților» ale sf. Dimitrie al Rostovului, tălmăcite pe limba rusască și tipărite în Tipografia Sinodală din Moscova cu depliniri, însemnări lămuritoare și cu chipurile sfinților, pe luna ianuarie*, Chișinău, 1909, 14—66; 1078—1081. — *Viețile sfinților pe luna ianuarie*, Mînăstirea Neamțu, 1812, 7. — *Viețile sfinților din luna ianuarie*, București, 1835, 5—30; 469—475. — *Viețile Sfinților...* tipărite... de un pios creștin (Iorgu Dumitrescu din comuna Podu Bărbierului, județul Dîmbovița), Volumul V, pe luna ianuarie, București, 1904, 14—95; 1488—1506. — *Viețile sfinților*

pe scurt, Vol. I, Luna Ianuarie, Chişinău, 1931, 7—8. — *Vieţile sfinţilor pe luna februarie*, Mînăstirea Neamţul, 1812, f. 178—186. — *Vieţile sfinţilor pe luna martie*, Mînăstirea Neamţul, 1813, f. 71 v—75 v. — *Vieţile sfinţilor pe luna noiembrie*, Mînăstirea Neamţul, 1811, f. 160—161 v. — Episcop Visarion, *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*, Mînăstirea Dobruşca-Soroca, 1929. — Arhid. Prof. Dr. Consantin Voicu, *Învăţătura despre creaţie la sfîntul Vasile cel Mare*, în «SVM», 70—93. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 32 (1977), 499—504. — Acelaşi, *Unitatea Bisericii în oikumene după sfîntul Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 275—285. — Prof. Teodora Voinescu, *Sfîntul Vasile cel Mare în vechea artă religioasă din România*, în «SVM», 394—410. — Emilian Voiuţchi, *Cuvîntare ţinută în biserica seminarială a Mitropoliei, în ziua patronilor ei, a marilor învăţători ai lumii şi ierarhi...*, în «Can», 3 (1884), 179—183. — Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Aspecte ale desăvîrşirii în viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «Ort», 30 (1978), 604—637. — Acelaşi, *Circulaţia scrierilor sfîntului Vasile cel Mare în literatura noastră bisericească*, în «Îndrumătorul bisericesc» — 1979, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Clujului, Cluj-Napoca, 1979. — Acelaşi, *Despre viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare, la 1600 de ani de la trecerea sa către Domnul*, Craiova, 1979. — Acelaşi, *Din viaţa şi învăţătura sfîntului Vasile cel Mare*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe române din Viena», XVIII, pe anul 1979, Bucureşti, 1979, 69—73. — Acelaşi, *Învăţături duhovniceşti din viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 41 (1965), 43—54. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare despre muncă*, în «MO», 31 (1979), 10—48. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare despre muncă (la 1600 de ani de la trecerea sa la cele veşnice)*, Craiova, 1979. — Acelaşi, *Munca manuală în monahism după Sfîntul Vasile cel Mare* (329—379), în «MMS», 31 (1955), 501—521. — Acelaşi, *Opere ale sfîntului Vasile cel Mare în literatura noastră bisericească*, în «Ort», 31 (1979), 28—52. — Acelaşi, *Panegiric la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MMS», 32 (1956), 27—29. — Acelaşi, *Porunca muncii după sfîntul Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 259—263. — Acelaşi, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul XVII*. Izvoare, traduceri, circulaţie, Craiova, 1983. — I. Zahariad, *Consultare către tineri de santulu Vasilie cellu Mare*, tradusă dinu limba ellenă de..., Bucureşti, 1852. — Arhid. Prof. Ioan Zăgrean, *Probleme morale în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 206—237. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi în actualitatea Bisericii noastre*, în «MA», 17 (1972), 44—51. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi, strălucite şi neîntrecute modele de virtute creştină*, în «MB», 22 (1972), 25—38. — Ioana Zmeu, *Sfîntul Vasile cel Mare în Bibliografia românească*, în «SVM», 429—454. — Pr. Prof. Dr. Ioan Zugrav, *Un manuscris din anul 1419 al Liturghiei sfîntului Vasile cel Mare*, în «Can», 48 (1937), 263—282.

2. Literatură străină

Apoll. Agresta, *Vita del protopatriarca S. Basilio Magno*, Roma, 1658; Messina, 1681. — M. Albertz, *Untersuchungen über die Schriften des Eunomius*, Diss. Wittenberg, 1908. — A. d'Alés, *Le Prince du Siele scrutateur des âmes d'après St. Basile*, în «RSR», 23, 325—327. — P. Allard, *Saint Basile*, ed. 7, Paris, 1929. A fost publicată mai întîi în «RQH», 64 (1898—1899). — Acelaşi, *Saint Basile*, în «DThC», II, 1, 441—455. — B. Altaner, *Augustinus und Basilius der Grosse. Eine quellenkritische Untersuchung*, în «RB», 1950, 17—24. — Acelaşi, *Beiträge zur Geschichte der altlateinischen Uebersetzungen von Väterschriften*, în «HJ», 61 (1941), 208—212 (traducerea lui Rufin). — Acelaşi, *Eustathius, der lateinische Uebersetzer der Hexaemeron*

— *Homilien Basilius des Grossen*, în «ZNW», 39 (1940), 161—170. — B. Altaner—A. Stuiber, *Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, VII Aufl., Freiburg—Basel—Wien, 1966, 290—298. — Amand, *Fatalism*, 383—400. — D. Amand, *Carnéade et saint Basile, Pronostics météorologique et polémique antiastrologique dans l'Hexaéméron. Etude littéraire et historique des chapitre 4 à 7 de la sixième homélie de l'Hexaéméron, suivie d'un glossaire*. Thèse dactylographiée, Louvain, 1939, avec, en appendice, une édition critique provisoire de la sixième homélie de l'Hexaéméron. — Acelaşi, *Essai d'une histoire critique des éditions générales grecques et gréco-latines de saint Basile*, în «RB», 52—56 (1940—1946). — Acelaşi, *L'ascèse monastique de saint Basile, Essai historique*, Paris, 1949, cu o listă completă a operelor ascetice ale sfîntului Vasile; recenzie la această lucrare: S. Giet, în «RSR», 1949, 333—342. — Acelaşi, *Le système cénobit. basilien comparé au cénobit. pachomien*, în «RHR», 1957, 31—80. — E. Amand, *À propos d'une édition princeps*, în «RB», 62 (1952), 300—301. — Acelaşi, *À propos d'un livre récent: «Bildersprache» et critique d'authenticité des oeuvres basiliennes*, în «RB», 54 (1942), 145—150. — Acelaşi, *Les ascétiques de saint Basile de Césarée. Exposé des problèmes d'authenticité*, Louvain, 1935. — Acelaşi, *Les états de texte des homélies pseudo-basiliennes sur la création de l'homme*, în «RB», 1949, 3—54 (se ocupă de cele două omilii *De hominis structura* atribuite lui Vasile: MG, 30, 10—62 şi Grigore al Nisei: MG, 44, 257—297, păstrate în două recenziuni diferite, una mai lungă şi alta mai scurtă. Cea lungă nu poate fi atribuită nici lui Vasile şi nici lui Grigore). — Acelaşi, *Une ancienne version latine inédite de deux homélies de staint Basile*, în «RB», 57 (1947), 12—81. Se dă o descriere a Cod. Parisinus Lat. 10593, ediţia textului latin al omiliei *despre har* şi la *muceniţa Iulita*, şi o comparaţie a textului grec şi latin. — Acelaşi, *Une homélie grecque inédite antinestorienne du V-e siècle sur l'incarnation du Seigneur*, în «RB», 58 (1948), 223—263 (textul şi traducerea acestei omilii fals atribuite sfîntului Vasile; studiul conceptelor dogmatice şi a stilului îl dă ca autor probabil pe Proclu al Constantinopolului). — E. Armand şi M. C. Moons, *Une curieuse homélie grecque inédite sur la virginité, adressée aux pères de famille*, în «RB», 63 (1953), 18—69; 211—238 (ediţie şi traducere a omiliei despre feciorie atribuită sfîntului Vasile. Autorul este un arian). — E. Amand de Mendieta, *La virginité chez Eusèbe d'Emèse et l'ascétisme familial dans la première moitié du IV-e siècle*, în «RHE», 50 (1955), 777—820 (Pseudo-Vasile, *Omilia despre feciorie*). — Acelaşi, *L'édition critique des homélies de Basile de Césarée*, în «SP», Vol. VII, Part. I, Berlin, 1966. — Acelaşi, *The Critical Edition of Saint Basil's Homelies on the Hexaemeron*, în «SP», III (TU, 78), Berlin, 1961, 38—43. — Acelaşi, *The Pair Kerygma and Dogma in the Theological Thought of Saint Basil of Caesarea*, în «JThSt», N. S., 16 (1965), 129—142. — Acelaşi, *The «Unwritten» and «Secret» Apostolic Traditions in the Theological Thought of Saint Basil of Caesarea*, în «SJThOcP», 13 (1965). — E. Amand de Mendieta et S. Rudberg, *Eustathius, Ancienne version latine des neuf homélies sur l'Hexaéméron de Basile de Césarée*, Berlin, 1958. — A. G. Amatucci, *Qualche osservazioni sul πρὸς τοὺς νέους di Basilio*, în «RFIC», 1949, 191—197. — S. Antoniades, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, Leiden, 1939, 149—152, 346—357. — D. Armand, *Saint Basile, ascèse monastique. Essai historique*, Maredsous, 1948. — A. Arnou, *Unité numérique et unité de nature chez les pères après le Concile de Nicée*, în «Greg», 15 (1934), 242—254. — J. L. Assmann, *Der Heilige Basilius der Grosse*, în «PB», 34 (1922), 10, 401—406. — M. Aubinau, *Trente-deux homélies de Basile de Césarée, retrouvées dans le codex Athonite*, Stavronikita 7, în «SO», 51 (1976), 155—158. — Fr. Baert, *De S. Basilio M.* în «Acta SS Iunii», 2, *Antverp.*, 1698, 807—958. — D. S. Balanos, Oi

τρεῖς ἑράρχαι καὶ ἡ ἐποχή των, Atena, 1926. — Acelaşi, Πατρολογία (οἱ ἐκκλησιαστικοί πατέρες καὶ συγγραφεῖς τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, Atena, 1930, 289—304. — O. Bardenhewer, *Les pères de l'Église leur vie et leurs oeuvres,* traduction par Godat et Verschaffel, Paris, 1899, II, 69—89. — Acelaşi, *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* III Bd., II Aufl., Freiburg i.Br., 1923, 130—162. — G. Bardy, *Basile de Césarée,* în «DDC», 2, 218—224. — Acelaşi, *Basile de Césarée,* în «DHG», 6 (1932), 1111—1126. — Acelaşi, *Basile de Césarée,* în «Dsp.», I, 1273—1283. — Acelaşi, *Basilius von Caesarea,* în «RACh», 1 (1950), 1261—1265. — Acelaşi, *L'Homélie de saint Basile Adversus eos qui calumniantur nos,* în «RSR», 16 (1926), 21—28. — Acelaşi, *Littérature grecque chrétienne,* Paris, 1927, 122—126. — Bartelink, în «VC», 1963, 85—104 (*Limba biblică şi teologică la sfîntul Vasile cel Mare).* — P. Batiffol, *L'ecclésiologie de saint Basile,* în «EO», 21 (1922), 9—30. — Acelaşi, *Le Siège apostolique (359—451),* Paris, 1924, 85—115. — Acelaşi, *Anciennes littératures chrétiennes I. La littérature grecque,* 3-e éd., Paris, 1901, 292—295. — Chr. Baur, *Basilius der Grosse,* în «LTLK», II, 1931, 26—28. — A. Bayle, *St. Basile, archevêque de Césarée* (329—379), Avignon, 1878. — G. Bernardi, *La date de L'Hexaéméron de Saint Basile,* în «SP», III (TU, 78), Berlin, 1961, 165—169. — J. Bernardi, *Le mot* τρόπαιον *appliqué aux martyrs,* în «VC», 8 (1954), 174—175. — Acelaşi, *La prédication des Pères Cappadociens. Le prédicateur et son auditoire,* Marseille, 1968. — J. Besse, *Saint Basile,* în «DThC», II, 1, 455—459. — M. Bessières, *La tradition manuscrite de la correspondance de saint Basile,* Oxford, 1923. — J. F. Béthune-Baker, *The Méaning of Homoousios in the Constantinopolitan Creed,* Cambridge, 1901. — J. Bidez, *Le traité d'astrologie cité par saint Basile dans son Hexaméron,* în «ACL», 7 (1938), 19—21. — P. Bilaniok, *The Monk as pneumatophore in the writings of St. Basil the Great,* în «Diakonia», 15 (1980), 1, 49—53. — G. Blond, *L'hérésie encratite vers la fin du IV-e siècle,* în «RSR», 1944, 157—210. — Fr. Böhringer, *Die Kirche Christi und ihre Zeugen oder die Kirchengeschichte in Biographien,* 2. Aufl., Bd. 7. *Die drei Kapadozier, I. Basilius von Cäsarea,* Stuttgart, 1875. — C. G. Bonis, Αἱ τρεῖς κανονικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πρὸς Ἀμφιλόχιον, în: BZ, 64 (1951), 62—78. — Acelaşi, Ἀμφιλόχιος καὶ Μέγας Βασίλειος, σχέσεις λογικοῦ καὶ ἀποκαλύψεως, πίστεως καὶ γνώσεως, Tesalonic, 1949. — Acelaşi, Μεγάλου Βασιλείου εἰς τό Πρόσεχε σεαυτῷ, în: Ἐπετηρίς θεολ, σχολ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1956—1957, 233—261. — Acelaşi, *The Problem Concerning Faith and Knowdledge as Expounded in the Letters of St. Basil the Great to Amphilochius of Iconium,* în «The Greek Orthodox Theological Review», 5 (1959), 27—44. — Acelaşi, *Vasile cel Mare al Cezareii* (329), 330—1.1. 379). *Viaţa şi Operele, Scrierile şi Doctrina,* Atena, 1975 (în greacă). — G. Bonwetsch, *Zum Briefwechsel zwischen Basilius und Apollinaris,* în «ThStKr», 82 (1909), 625—628. — Hr. Boukil, Ἡ οὐσία τῆς θρησκίας κατὰ τοὺς Καππαδόκας πατέρες, Tesalonic, 1967. — W. Bousset, *Apophtegmata,* Tübingen, 1923, 335—336. — Nic. Bratiotis, *Sfîntul Vasile cel Mare, prototipul omului duhovnicesc,* Atena, 1974. — Acelaşi, Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι καὶ τό κανονικὸν πρόβλημα, Atena, 1930. — F. H. Brigham, *St. Basil and the Greeks,* în «Classical Folia», 14 (1960), 35—38. — J. V. A. Broglie, *L'Eglise et l'Empire romain au IV-e siècle,* Paris, 1868, IV, I, 1—233. — E. Bruck, *Kirchenväter und soziales Erbrecht,* Berlin, 1956, 3—10. — E. Buonaiuti, *Attraverso l'Epistolario di S. Basilio,* în «Rivista stor.-crit. delle scienze teol.», 4 (1908), 122—132. — Burberi, Αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ἰδέαι Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Atena, 1955. — L. Busch, *Basilius und die Medizin,* în «Therapeutische Berichte», 29 (1957), 111—121. — A. M. Busquets, *San Basilio predicador de la limosna,* în «PC», 19 (1934), 16—31. — G. Büttner, *Basileios des Grossen Mahnworte an die Jugend über den nützlichen Gebrauch der heidnischen Literatur. Eine Quellenuntersuchung,* München, 1908. — Acelaşi, *Beiträge zur Ethik Basileios des Grossen* (Progr.),

Landshut, 1913. — Cadiou, în «REG», 1957, 500—505. (*Sf. Vasile în corespondenţa sa*). — J. F. Callahan, *Basil of Caesarea. A. New Source for St. Augustine's Theory of Time*, în «HSCP», 63 (1958), 437—454. — Acelaşi, *Greek Philosophy and the Cappadocian Cosmology*, în «DOP», 12 (1958); 31—57. — C. Callinicos, *Contribuţii la studiul problemei datelor epistolelor sfîntului Vasile cel Mare*, în «EF», 61 (1979), 19—139 (în greacă). — J. M. Campbell, *The Influence of the Second Sophistic on the Styl of the Sermons of St. Basil the Great*, Washington, 1922. — H. v. Campenhausen, *Griechische Kirchenväter*, Stuttgart, 1955, 86—100. — Canzori, Ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἐθνικὴ παιδεία, ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ Πλούταρχος, în «EF», 1908, 378—388. — Capelle, *La procession du Saint Esprit d'après la liturgie de Saint Basile*, în «OrSyr», 1922, 69—77. — I. Carmiris, Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1858. — E. Caspar, *Geschichte des Papsttums*, I, Tübingen, 1930, 220—232. — F. Cavallera, *La schisme d'Antioche*, Paris, 1905, 5—14. — A. Cavallin, *Die Legendenbildung um den Mailänder Bischof Dionysios*, în «Eranos» (1945), 136—149, *(Epistola 197)*. — Acelaşi, *Studien zu den Briefen des hl. Basilius*, Lund, 1944. — Acelaşi, *Zum Verhältnis zwischen regierendem Verb und Participium coniunctum*, în «Eranos», 1946, 280—295, *(Epistola 109)*. — F. Cayré, *Précis de Patrologie et d'histoire de la théologie*, tome I, 2-e édition, Paris, 1931, 395—404; 420—435. — R. Ceillier, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, Paris, 1737, VI, 60—433; ed. II, IV, 349—548. — M. Cesaro, *Natura e cristianesimo negli Exameron di san Basilio e di sant'Ambrogio*, în «Didaskalion», 7 (1929), 53—123. — Ulysse Chevalier, *Répertoire des sources historiques du Moyen Âge, Bio-bibliographie*, Paris, 1905, 455—457. — W. K. L. Clarke, *St. Basil the Great, A Study in Monasticism*, Cambridge, 1913. — Damiano Como, *S. Basilio il Grande commemorato in Sicilia*, în «Oc.», 19 (1979), 2—7. — Congar, *La déification dans la tradition spirituelle de l'Oriente* în «VS», 43, (1935), 91—107. — G. I. Conidari, Ὁ Μέγας Βασίλειος πρότυπον οἰκουμενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτου, Atena, 1970. — T. B. Constantinos, Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, Atena, 1975. — G. Coppola, *I codici Laurenziani delle lettere di S. Basilio e il papiro Berol.* 6795, în «Rivista indo-greco-italiana», 7 (1923), 19—28. — Acelaşi, *L'archetipo dell'epistolario di Basilio*, în «Studi italiani di filologia classica», 3 (1923), 137—150. — Costits, Τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1936. — Yves Courtonne, *Saint Basile et l'hellénisme. Étude sur la rencontre de la pensée chrétienne avec la sagesse antique dans l'Hexaméron de saint Basile le Grand*, Paris, 1934. — Acelaşi, *Un témoin du IV-e siècle oriental. S. Basile et son temps d'après sa correspondance*, Paris, 1973. — M. Crovini, *I malintesi di un famoso episodio storico del secolo IV. S. Basilio e Papa Damaso*, în «SC», 6 (1928), 321—344. — P. M. Cruice, *Examen critique sur l'Hexaméron de s. Basile*, Paris, 1844. — F. I. Cucule, Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν δοξασιῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, în: Περιοδικὸν Ξενοφάνης, Atena, 1908, 161—182; 286—292; 328—333. — P. Cucules, *Vasile, Grigore din Nazianz şi Ioan Gură de Aur ca educatori* (în greceşte), Atena, 1951. — Ar. Curtidu, Ἡ φύσις καὶ οἱ Ἕλληνες πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, în Περιοδικὸν Μελέτη, 1909, 66—76. — H. A. Daniel, *Codex liturgicus ecclesiae orientalis*, Lipsiae, 1853, 421—438. — J. Daniélou, *Grégoire de Nysse à travers les lettres de saint Basile*, în «VC», 19 (1955), 37 ş.u. — Acelaşi, *La typologie de la semaine au 4-e siècle*, în «RSR», 1948, 382—411. — R. Devreesse, *L'édition du commentaire d'Eusèbe de Césarée sur Isaia. Interpolations et omissions*, în «RB», 42 (1933), 540—555. (Nu este al sfîntului Vasile). — A. N. Diamantopulos, Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ἡ Ρώμη, în: Ἐναίσιμα Χρ. Παπαδοπούλου, Atena, 1931, 38—57. — Acelaşi, Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα (Πρὸς τοὺς νέους) Πάπυρος, 2, Atena, 1938. — F. Diekamp, *Ein angeblicher Brief des hl. Basilius gegen Eunomius*, în «ThQ», 77 (1895), 277—285. — Acelaşi, *Literargeschichtliches zur*

Eunomianischen Kontroverse, în «BZ», 18 (1909), 1—13; 190—194. — G. Dimopulos, *Făclia Cezareii, Sf. Vasile cel Mare*, Atena, ed. III, 1979. (În greceşte). — Dionisie, Mitropolitul Dramei, *Cei Trei ierarhi şi mesajele lor în epoca noastră*, Drama, 1975. τ(În greceşte). — C. Diovuniotis, 'Ο Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος ὡς φοιτητα τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν, Atena, 1931. — Acelaşi, Περὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων κατὰ ὸν Μέγαν Βασίλειον, Atena, 1923. — A. Dirking, *S. Basilii Magni de divitiis et pau-l pertate sententiae quam habeant rationem cum veterum philosophorum doctrina*. Diss. Münster, 1911. — Acelaşi, *Die Bedeutung des Wortes Apathie beim hl. Basilius dem Grossen*, în «ThQ», 134 (1954), 202—212. — H. Doergens, *Der Hl. Basilius und die classischen Studien. Eine gymnasial pädagogische Studie*, Leipzig, 1857. — H. Dörries, *Basilius und das Dogma vom Heiligen Geist*, în «Lutherische Rundschau», 6 (1956—1957), 247—262. — Acelaşi, *Deo Spiritu Sancto, Der Beitrag des Basilius zum Abschluss des trinitarischen Dogmas*, Göttingen, 1956. — Acelaşi, *Die Beichte im alten Mönchtum: Judentum, Urchristentum, Kirche*, în «Festschrift für J. Jeremias», Berlin, 1960, 255—259. — Acelaşi, *Symeon von Mesopotamien* (TU 4, 10, 1), Leipzig, 1941, 451—465 (Regulile). — J. Dräseke, *Apollinaris von Laodiceia*, Leipzig, 1892, 100—121. — Acelaşi, *Der Briefwechsel des Basilios mit Apollinarios*, în «ZKG», 8 (1886), 85—123. — B. Drak, *Beschauliches und tätiges Leben im Mönchtum nach der Lehre Basilius des Grossen*, în «Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie», 7 (1960), 297—309; 8 (1961), 92—108. — H. Dressler, *A Note on the De Nabuthe of St. Ambrose*, în «Traditio», 5 (1947), 311—312. (Comparaţie cu Sf. Vasile). — I. W. Driessen, *Les recueils manuscrits arméniens de saint Basile*, în «Mus», 66 (1953), 65—95. — A. Benito Duran, *El discurso de san Basilio a los jovenes el modo de leer con utilidad los libros de los gentiles. Primera introduccion humanistico-cristiana a la filosofia, Discurso*, Cienca, 1959. — Acelaşi, *El nominalismo arriano y la filosofia cristiana*, în «Augustinus», 5 (1960), 206—226. — Acelaşi, *Filosofia de S. Basilio en sus Homilias sobre los Psalmos*, în «SP», 5, 446—472. — M. G. de Durand, *Un passage du III-e livre contre Eunome de saint Basile dans la tradition monastique*, în «Irénikon», 54 (1981), 36—52. — H. Eickhoff, *Zwei Schriften des Basilius und Augustinus als geschichtliche Dokumente der Vereinigung von klassischer Bildung und Christentum*, Schleswig, 1897. — D. Eirenidis, Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Atena, 1881. — H. Engberding, *Die Verehrung des hl. Basilius des Grossen in der byzantinischen Liturgie*, în «Die christliche Osten in Vergangenheit und Gegenwart», 2 (1937), 16—22. — R. Engdahl, *Beiträge zur Kenntnis des byzant. Liturgie*, Berlin, 1908. — V. Ernst, *Basilius des Grossen Verkehr mit den Okzidentalen*, în «ZKG», 16 (1896), 626—664. — J. Ernst, *Die Ketzertaufangelegenheiten in der altchristlichen Kirche nach Cyprian*, Mainz, 1901, 3—6; 22—32 (despre epistolele canonice). — B. K. Exarhos, Παιδαγωγικαὶ γνῶμαι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1938. — P. Fediuk, *Ecclesial Conscousness and Fonctions of Church Leaders oecording Basil of Caesarea* (Ph. D. Diss.), Univ. St. Michael' College (Canada), 1974. — P. J. Fedwick, *St. Basil the Great and the Ascetic Life*. Roma, 1978. — Joh. Elias Feisser, *De vita Basilii Magni, Dissertatio historico-theologica inaug.*, Groningae, 1828. — J. Fessler — B. Jungmann, *Institutiones Patrologiae*, Insbruck, I, 491—532. — E. Fialon, *Étude littéraire sur Saint Basile*, Paris, 1861. — Acelaşi, *Étude historique et littéraire sur St. Basile, suivie de l'Hexaéméron*, traduit en français, Ed. II, Paris, 1869. — R. Foerster, *Libanii Opera XI: Epistulae 840—1544 una cum pseudepigraphis et Basilii cum Libanio commercio epistolico*, Leipzig, 1922. — M. M. Fox, *The Life and Times of St. Basil the Great as Revealed in his Works*, Washington, 1939. — Funk, *Ein angebliches Wort Basilius des Grossen über die Bilderverehrung*, în «ThQ», 70 (1888), 297—298. — P. Galtier, *Le Saint-Esprit en nous d'après les Pères grecs*, Roma, 1946, 143—165. — Paul Gashko,

St. Basil the Great on Fasting and Prayer, în «One Church» (Youngstown, Ohio) XXX, 2 (1976), 55—59. — E. Gaspar, *Geschichte des Papsttums,* I, Tübingen, 1930, 220—232. — M. S. H. Gelsinger, *The Epiclesis in the Liturgy of Saint Basil,* în «ECQ», 10 (1954), 243—248. — J. de Ghellinck, *Patristique et Moyen Âge,* vol. III, Gembloux, 1948, 311—338. — Acelaşi, *Quelques appréciations de la dialectique d'Aristote durant les conflicts trinitaires du IV-e siècle,* în «RHE», 26 (1930), 5—42. — Acelaşi, *Un cas de conscience dans la carrière de S. Basile,* în «Miscellanea Vermeersch I» (Analecta Gregor. 9/10), Roma, 1935, 217—237. — S. Giet, *Comment naissent les légendes,* în «RSR», 1948, 273—276 (despre camătă). — Acelaşi, *De saint Basile à saint Ambroise. La condamnation du prêt à intérêt au IV-e siècle,* în «RSR», 1944, 95—128. — — Acelaşi, *La doctrine de l'appropiation des biens chez quelgues — uns des Pères,* în «RSR», 1948, 55—91. — Acelaşi, *Le rigorisme de saint Basile,* în «RSR», 1949, 333—342. — Acelaşi, *Les idées et l'action sociales de saint Basile le Grand,* Paris, 1941. — Acelaşi, *Saint Basile a-t-il donné une suite aux homélies de l'Hexaméron?* în «RSR», 33 (1946), 317—358. — Acelaşi, *Saint Basile et le concile de Constantinople de 360,* în «JThSt», N. S. 6 (1955), 94—99. — Acelaşi, *Sasimes. Une méprise de saint Basile,* Paris, 1941. — F. Gillmann, *Das Institut der Chorbischöfe im Orient,* München, 1903, 99—105 (Despre epistolele 53 şi 54). — Mario Girardi, *«Semlicità» e ortodossia nel dibattito antiariano di Basilio di Cesarea: la raifigurazione del' eretico,* Bari, 1978. — M. Goemans, *Het tractaat van Basilius den Groote over de klassieke studie,* Nijmegen, 1945. — A. Grandsire, *Nature et hypostases divines dans saint Basile,* în «RSR», 13 (1923), 130—152. — H. Grégoire. *Dazmana est bien Dazimon,* în «Byz», 10 (1935), 760—763 (*Epistola 212*). — J. Gribomont, *Esotérisme et Tradition dans le traité du Saint-Esprit de Saint Basile,* în «Oecumenica», 1967, 22—58. — Acelaşi, *Études suédoises et reclassement de la tradition manuscrite de saint Basile,* în «Mus», 67 (1954), 51—69. — Acelaşi, *Études sur l'histoire du texte de saint Basile,* în «Scriptorium», 8 (1954), 298—304. — Acelaşi, *Eustathe de Sébaste,* în «DSp», 4, 2 (1961), 1708—1712. — Acelaşi, *Eustathe le Philosophe et les voyages de jeune Basile de Césarée,* în «RHE», 54 (1959), 115—124. (Epistola 1). — Acelaşi, *Histoire du text des Ascétiques de saint Basile,* Louvain, 1953. — Acelaşi, *Les Règles épistolaires de saint Basile, Lettres 173 et 22,* în «Ant», 54 (1979), 255—287. — Acelaşi, *Les Règles Morales de saint Basile et le Nouveau Testament,* în «SP», II, Berlin, 1957, 416—426. — Acelaşi, *L'exhortation au renoncement attribuée à saint Basile,* în «OCP», 21 (1955), 375—398. — Acelaşi, *Obéissance et Evangile selon saint Basile le Grand,* în «VS», Suppl. 21 (1952), 192—215. — Acelaşi, *Saint Basile et le Monachisme enthousiaste,* în «Irénikon», 53 (1980), 123—144. — C. Gronau, *Das Theodizeeproblem in der altchristlichen Auffassung,* Tübingen, 1922. — Acelaşi, *De Basilio, Gregorio Nazianzeno, Nyssenoque Platonis imitatoribus,* Diss. Braunschweig, 1912. — Acelaşi, *Poseidonios, eine Quelle für Basilius Hexahemeron,* Braunschweig, 1912. — Acelaşi, *Poseidonios und die jüdisch-christliche Genesisexegese,* Leipzig, 1914, 7—12; 281—293. — Gross, *La divinisation du chrétien d'après les pères Grecs, contribution historique à la doctrine de la grace,* Paris, 1938. — J. Grotz, *Die Entwicklung des Bussstufenwesen in der vornicänischen Kirche,* Freiburg i. Br., 1955, 404—415. — V. Grumel, *Saint Basile et le siège apostolique,* în «EO», 21 (1922), 280—292. P. De Guchteneere, *Les «Constitutions ascétiques» attribuées à saint Basile. Etat des questions,* Louvain, 1954. — F. M. Guétet, *La tradition manuscrite des Ascétiques attribuées à S. Basile,* în «Mélanges Bénédictins», St. Wandrille, 1947. — M. R. P. Mc. Guire, *S. Ambrosii de Nabuthe,* Washington, 1927, 4—6. — J. H. van Haeringen, *Qui fuerit Basilii Magni de mundi procreatione orationum ordo,* în «Mnem», N. S. 63 (1925), 53—56. — A. Hagzerty-Krappe, *La vision de saint Basile et la légende de la mort de l'empereur Iulien,*

în «Revue Belge», 7 (1928), 1029—1034. — François Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca*, Troisième édition, mis à jour et considérablement augmentée, Bruxelles, 1957, nr. 244—262 p. — R. P. C. Hanson, *Basile et la doctrine de la tradition en relation avec le Saint-Esprit*, în «Verbum Caro», vol. 22, nr. 88, 1968. — A. von Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, vol. 2, 5 ed., Tübingen, 1931, 259—284. — J. Hausherr, *Les grands courants de la spiritualité orientale*, în «OCP», 1935, 129—132. *(Doctrina ascetică a lui Vasile)*. — W. Hengsberg, *De ornatu rhetorico, quem Basilius Magnus in diversis homiliarum generibus adhibuit*, Diss. Bonn, 1957. — P. Henry, *Les états du texte de Plotin*, Paris, 1938, 159—196 (Cap. V, Sfîntul Vasile). — K. Holl, *Amphilochius von Ikonium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern*, Tübingen, 1904, 122—158. Acelaşi, *Enthusiasmus und Bussgewalt*, Leipzig, 1898, 257—268. — J. M. Hornus, *La Divinité du Saint-Esprit comme condition du salut personnel selon Basile*, în «VCar», 23 (1969), 33—62. — Pan. C. Hristu, Βασίλειος ὁ Μέγας, διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας în «ThEE», III, 681—696. — Acelaşi, Κοινονιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1951. — Acelaşi, Ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου în : Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς, vol. X, Tesalonic. Acelaşi, Ὁ Μέγας Βασίλειος. Βίος καὶ πολιτεία, συγγράμματα, θεολογικὴ σκέψις, Atena, 1978. — Acelaşi, Ὁ ὑπαρκτικὸς διάλογος κατὰ τοὺς θεολόγους τῆς Καππαδοκίας, Tesalonic, 1961. — Acelaşi, *Sensul mîntuirii la Capadocieni*, în «Clironomia», 2 (1973), 347—374. — M. Huglo, *Les anciennes versions latines des homélies de saint Basile*, în «RB», 64 (1954), 129—132 (data versiunilor vechi latine). — P. Humbertclaude, *À propos du commentaire sur Isaie attribué à saint Basile*, în «RSRUS», 10 (1930), 47—68. — Acelaşi, *La doctrine ascétique de saint Basile de Césarée*, Paris, 1932. — E. v. Ivanka, *Die Authorschaft der Homilien : Εἰς τὸ Ποίησωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*, în «BZ», 36 (1936), 46—57. — Acelaşi, *Hellenisches und Christliches im frühbyzantinischen Geistesleben*, Viena, 1948, 28—67. — L. V. Jacks, *St. Basil the Great and Greek-Literature*, Washington, 1922. — W. Jaeger, *Early Christianity and Greek Paideia*, Cambridge (Mass.), 1961, 75—100. — Acelaşi, *Basilius und der Abschluss des trinitarischen Dogmas*, în «ThLZ», 83 (1958), 255—258. — Alb. Jahn, *Basilius Magnus platonizans*, Bern, 1839. — J. Janini Cuesta, *La penitencia medicinal desde la Didascalia Apostolorum a S. Gregorio de Nisa*, în «RES», 7 (1947), 337—362. — R. Janin, *Saint Basile, archevêque de Césarée et docteur de l'Église*, Paris, 1929. — Ath. Jevtici, *Introduction à la théologie du Saint Esprit chez les Pères cappadociens*, în «MEPREO», 83—84, (1973), 145—162. — Acelaşi, *Învăţătura Părinţilor Capadocieni despre Sfîntul Duh*, în «Revista Patriarhatului Sîrb», Belgrad, 7 iulie nr. 5, 1973. (În limba sîrbă). — G. de Jerphanion, *Histoire de Saint Basile dans les peintures cappadociennes et dans les peintures romaines du moyen âge*, în «Byz», (1931), 535—558. — Acelaşi, *Une nouvelle méthode en géographie historique ? Dazmana-Dazimon ?* în «OCP», 2 (1936), 260—272 ; 491—496. — C. F. H. Johnston, *The Book of St. Basil the Great on the Holy Spirit*, Oxford, 1892. — J. Joosen (P. Calasanctius), *De beeldsprak bij den heiligen Basilius den Grote met een inleiding over de opvattingen van de griekse en romeinse rhetoren aangaande beeldsprak*, Nijmegen, 1941. — M. Jugie, *De epiclesi eucharistica secundum Basilium Magnum*, în «Acta Academiae Velehradensis», 19 (1948), 202—207. — I. Kaldellis, *Cei trei ierarhi şi epoca noastră*, în 'Ο Παμήν,40, 2 (1975), 36—40 (în greceşte). — J. N. D. Kelly, *Early Christian Doctrines*, London, 1958, 258—269. — K. Kirch, *Helden des Christentums*, I, 2, Paderborn, 1919, 73—131. — W. K. L. Klarke, *Basile the Great. A Study in Monasticism*, 1913. — C. R. W. Klose, *Ein Beitrag zur Kirchengeschichte. Basilius der Grosse nach seinem Leben und seiner Lehre*, Stralsund, 1835. — A. Kranich, *Der hl. Basilius in seiner Stellung zum «Filioque»*, Braunsberg, 1882. — Acelaşi *Die Asketik in ihrer dogmatischen Grundlage bei Basilius dem Grossen*, Paderborn,

1896. — Vasile Krivoşein, *Ecleziologia sfîntului Vasile cel Mare*, Prezentare de Paraschiv V. Ion, în «GB», 29 (1970), 128—144. — W. (Möller †), G. Krüger, *Basilius der Grosse, Bischof von Cäsarea in Kappadocien*, în «Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche», vol. 2, Leipzig, 1897, 436—439. — W. Kulokov, *Păcatul şi pasiunea după învăţătura Sfîntului Vasile cel Mare*, în 'Ελπίς, Varşovia, 1933, I, 122—142, (în limba rusă). — G. B. Ladner, *The Idea of Reform. Its Impact on Christian Thought and Action in the Age of the Fathers*, Cambridge (Mass.), 1961, 63—132. — A. Lagarde (= J. Turmel), *La confession dans saint Basile*, în «RHL», 8 (1922), 534—548. — Eutychios Lamerand, *La Fête de trois Hiérarques dans l'Eglise grecque*, în «Bess», 4, (1898), 164—167. — E. Lanne, *Les anaphores eucharistiques de St. Basile et la communauté, ecclésiale*, în «Irénikon», 55 (1982), 307—331. — A. Laube, *De litterarum Libanii et Basilii commercio*, Breslau, 1913. — F. Laun, *Die beiden Regeln des Basilius, ihre Echtheit und ihre Entstehung*, în «ZKG», 44 (1925), 1—61. — P. A. Lavron et A. Vaillant, *Les Règles de S. Basile en vieux slave*, în «Revue des Etudes Slaves», 10 (1930), 5—35. — G. Lazzati, *L'Aristotele perduto e gli scrittori cristiani*, Milan, 1938, 34—43. (Epistola 22). — J. Lebon, *Le Pseudo-Basile (Adv. Eunom. IV—V) est bien Didyme d'Alexandrie*, în «Mus», 50 (1938), 61—83. — Acelaşi, *Le sort du consubstantiel nicéen*, în «RHE», 48 (1953), 632—682. — L. T. Lefort, *Les Constitutions ascétiques de saint Basile*, în «Mus», 69 (1956), 5—10. — E. Leggio, *L'Ascetica di S. Basilio il Grande*, Turin, 1934. — P. Lehmann, *Ein Ermahnungsschreibn Basilius' des Grossen, die Benediktiner-Regel und der Basilius-Uebersetzer*, în «FF», 29 (1955), 214—215. — J. Levie, *Les sources de la septième et huitième Homélie de St. Basile sur Hexaméron*, în «Musée Belge», 1920, 113—149. — R. Leys, *L'Image de Dieu chez Grégoire de Nysse*, Bruxelles, 1951, 130—138 (Socoate pe Grigore al Nisei ca autor al lucrării *De structura hominis*). — L. Lohn, *Doctrina Sancti Basilii de processionibus divinarum personarum*, în «Greg», 10 (1929), 329—364; 461—500. — F. Loofs, *Eustathius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriefe*, Halle a. S., 1898. — M. Lootens, *De H. Basilius de Groote en het monnikenwezen*, Louvain, 1946. — V. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris, 1944. — Lot-Borodine, *La doctrine de la déification dans l'Église grecque jusqu'au XI-e siècle*, în «RHR», 1932, 1—43, 525—574; 1933, 8—55. — M. J. Lubatschiwskyj, *Des hl. Basilius liturgischer Kampf gegen Arianismus. Ein Beitrag zur Textgeschichte der Basiliusliturgie*, în «ZkTh», 66 (1942), 20—38. — P. Maas, *Der Briefwechsel zwischen Basileios und Libanios*, în «SAB», (1912), 1112—1126. — J. Maier, *Die Eucharistielehre der drei grossen Kappadozier Diss*, Freiburg i. Br., 1915. — A. Malzew, *Die göttliche Liturgien unserer heiligen Väter Johannes Chrysostomos, Basilios d. Gr. und Gregorios Dialogos*, Berlin, 1890; a treia ediţie, 1902, sub titlul: *Liturgikon*; a patra ediţie, 1912. — E. Mangenot, *Hexaéméron*, în «DThC», VI, 2325—2353. — Prud. Maran, *Vita S. Basilii M*, în al III-lea volum al ediţiei maurine, Paris, 1730, p. XXXVII—CXCII, reprodusă în «MG», vol. 29, V—CLXXVII. — H. Markowski, *Zum Briefwechsel zwischen Basileios und Libanios*, în «Berliner PhW», 1913, 1150—1152. — J. Marshall, *The Influence of the Second Sophistic on the Style of the Sermones of Saint Basil*, Washington, 1922. — V. Martin, *Essai sur les lettres de St. Basile le Grand*, Nantes, 1865. — P. de Meester, *Authenticité des liturgies de saint Basile et de saint Jean Chrysostome*, în «DAL», VI (1925), 1596—1604. — R. Melcher, *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, 1923. — G. Mercati, *Varia sacra*, fasc. 1, Roma, 1903, 57—82 (Despre scrisoarea 16). — H. Merki, *'Ομοίωσις θεῷ, Von der platonischen Angleichung an Gott zur Gottähnlichkeit bei Gregor von Nyssa*, Fribourg, 1952, 165—173. — E. Michaud, *St. Basile de Césarée et St. Cyrille d'Alexandrie sur la question trinitaire*, în «Revue intern. de Théol.», 6 (1898), 354—371. — D. M. Moraitis, *Cea mai veche formă a litur-*

ghiilor *sfinților Vasile și Ioan Gură de Aur*, în «Epist. Epeteris», Tesalon., 1957, 1—38 (în grecește). — Același, *Ἐργασία καὶ ἐπάγγελμα κατὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, Tesalonic, 1947. — Același, *Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου* în : Θεολογία, 7 (1929) 70—75. — J. Moreau, *Les anaphores des Liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile comparèes aux canons romain et gallican*, Paris, 1927. — E. F. Morison, *St. Basil and his Rule*, Oxford, 1912. — P. von der Muehll, *Basilius und der letzte Brief Epikurs*, în «Museum Helveticum», 12 (1955), 47—49. — M. G. Murphy, *Saint Basil and Monasticism*, Washington, 1930. — F. Nager, *Die Trinitätslehre des hl. Basilius des Grossen*, Paderborn, 1912. — Nicolaidis, *Ἡ προσωπικότης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, în «GrP», 1962, 30—38 ; 96—107 ; 172—183 ; 243—255. — H. W. Norman, *The Anglo-Saxon Version of the Hexameron of St. Basil and the Saxon Remains of St. Basil's Admonitio ad filium spiritualem with a Translation*, London, 1848. — D. M. Nothomb, *Charitè et Unitè. Doctrine de saint Basile le Grand sur la charitè envers le prochain*, în «PrO», 4 (1954), 310—321 ; 1955, 3—13. — I. Opelt, *Die duitgesalbte Taube als Lockvogel*, în «JAC», 1 (1958), 109—111. *(Epistola 10)*. — M. A. Orfanos, *Creație și mîntuire după sfîntul Vasile al Cesareii*, Atena, 1975 (în grecește). — T. Orlandi, *Basilio di Cesarea nella letteratura copta* (con un'appendice di J. Gribomont), în «RSO», 48 (1975), 49—59. — B. Otis, *Cappadocian Thought as a Coherent System*, în «RSO», 48 (1975), 49—59. — B. Otis, *Cappadocian Thought as a Coherent System*, în «DOP», 12 (1958), 95—124. — F. M. Padelford, *Address to Young Men on the Right Use of Greek Literature : Essays on the Study and Use of Poetry by Plutarch and Basil the Great*, New York, 1902, 97—120. — T. Papaconstantinu, *Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἡ δογματικὴ αὐτοῦ διδασκαλία*, ed. a 3-a, Atena, 1931. — Stylian Papadopulos, *Corespondența lui Vasile cel Mare și Grigore Teologul*, în «Th», 50, (1979), 279—319. (în grecește). — Același, *Mersul gîndirii teologice a sfîntului Vasile cel Mare*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, în «MA», 34 (1979), 15—32. — Același, *Schița unei biografii a sfîntului Vasile*, în «ETh», 1 (1980), 16—89 (în grecește). — Același, *Viața unui om mare (Sfîntul Vasile cel Mare)*, Atena, 1979 (în grecește). — Olimpia Papadopulos-Tsanana, *Antropologia sfîntului Vasile cel Mare*, Tesalonic, 1970 (în grecește). — Arhim. Hristofor N. Papanutsopulos, *Creația după Hexaemeronul sfîntului Vasile*, Atena, 1972 (în grecește). — J. Pargoire, *Basile de Césarée et Basiliens*, în «DAL», II, 1, 501—510. — G. Pasquali, *De litterarum Libanii et Basilii*, în «SIF», 3 (1923), 129—136. — Același, *Doxographica aus Basilius Scholien*, în «Nachrichten von der k. Ges. der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Kl.*, 1910, 194—228. — Același, *Gregorii Nysseni Opera, Epistolae*, Berlin, 1925. (Epistola 10 neautentică). — L. Pautigny, *L'Hexamèron de saint Basile*, în «Revue clergé Franc.», 9 (1897), 247—258. — Fr. Van de Paverd, *Die Quellen der Kanonischen Briefe Basileios des Grossen*, în «OCP», 38 (1972), 5—63. — A. S. Pease, *Caeli enarrant*, în «HThR», 34 (1941), 163—200. (Studiu despre Hexaemeron). — C. Pera, *I teologi e la teologia dal III al IV secolo*, în «Ang», 19 (1942), 78—95. (Acțiunea lui Eunomie și reacțiunea lui Vasile). — G. Peradze, *Die alt-christliche Literatur in der georgischen Überlieferung*, în «OCh», 1928/29, 282—286 (traducere din georgiană). — G. Pesenti, *Un rifacimento greco-volgare della vita di S. Basilio scritta da Gregorio Asceta*, in «Festgabe Heisenberg», editat de F. Dölger, Leipzig, 1929, 316—322. — D. A. Petracacos, *Οἱ μοναχικοὶ θεσμοὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Leipzig, 1907. — N. G. Petropulos *Ὁ κανονικὸς θεσμὸς τῆς φιλίας. Ἡ φιλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, ἐν Ἀθήναις*, în «GrP», 44 (1961), 23—28 ; 92—102 ; 210—218. — G. Pfeilschifter, *Kein neues Werk des Wulfila*, în «Festgabe Alois Knöpfler zur Vollendung des 60. Lebensjahres gewidmet», München, 1907, 192—224. *(Epistola 165)*. — T. Pichler, *Das Fasten bei Basilius dem Grossen und im antiken Heidentum*, Innsbruck, 1955. — C. Pitra, *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta*, I, Roma, 1864, 576—618 (*Epistolele*

188, 199, 217). — W. E. Pitt, *The Origin of the Anaphora of the Liturgy of St. Basil*, în «JEH», 12 (1961), 1—13. — P. Plass, *De Basilii et Ambrosii exceptis ad historiam animalium pertinentibus*, Marpurgi Cattorum, 1905. — C. G. van der Pot, *Specimen theologicum de Basilio Magno, oratore sacro*, Amsterdam, 1835. — Gius. del Pozzo, *Dilu eidazioni critico-istoriche sulle relazioni degli antichi e moderni scrittore della vita di s. Basilio Magno*, Roma, 1746. — F. Probst, *Liturgie des vierten Jahrhunderts und deren Reform*, Münster i. W., 1893, 124—156; 377—412. — B. Pruche, *Autour du Traité sur le Saint-Esprit de Saint Basile de Césarée*, în «RSR», 52 (1964), 204—232. — Acelaşi, *Δόγμα et Κήρυγμα dans le Traité sur le Saint-Esprit de Saint Basile de Césarée*, în «SP», IX, Berlin, 1966. — Acelaşi, *L'originalité du traité de saint Basile sur le Saint-Esprit*, în «RSPT», 32 (1948), 207—221. — V. Pseftogas, *Omiliile sfîntului Vasile cel Mare ca izvor al imnografiei*, în «Clironomia», 6 (1974), 261—272 (în greceşte). — Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne, depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle*, Tome III, Le IV-e siècle, Paris, 1930, 235—317. — Johannes Quasten, *Initiation aux Pères de l'Église* traduction de l'anglais par J. Laporte, tome III, Paris, 1963, 295—339. — A. Raes, *L'authenticité de la Liturgie byzantine de saint Basile*, în «Mélanges S. Salaville», «REB», 16 (1958), 158—161. — Acelaşi, *Un nouveau document de la liturgie de saint Basile*, în «OCP», 26 (1960), 401—411. — K. Rahner, *Basileios der Grosse*, în «LThK», ed. 2, II, 1958, 33—35. — W. M. Ramsay, *The Church in the Roman Empire*, ed. 2, London, 1893, 443—464. (Cu privire la scrisorile istorice). — J. Rasneur, *L'homoiousianisme dans ses rapports avec l'orthodoxie*, în «RHE», 4 (1903), 189—206; 411—431. — G. F. Reilly, *Imperium and Sacerdotium according to St. Basil the Great*, Washington, 1945. — P. Renaudin, *La Messe copte. Liturgie copte alexandrine, dite de Saint Basile le Grand*, în «ROC», 4 (1899), 12—43. — M. Richard, *Saint Basile et la mission du diacre Sabinus*, în «AB», 67 (1949), 178—202. — H. De Riedmatten, *La Correspondance entre Basile de Césarée et Apollinaire de Laodicée*, în «JThSt», N. S. 7 (1956), 199—210; 8 (1975), 53—70. — Q. Ring, *Das Basiliusproblem*, în «ZKG», 51 (1932), 365—383. — Acelaşi, *Drei Homilien aus der Frühzeit Basilius' des Grossen*, Paderborn, 1930. — H. L. Rivas, *El conocimento analogico de Dios en los santos Padres de Capadocia*, în «Rivista de Teologia», 8 (1959), 68—74. — J. Rivière, *Saint Basile, évêque de Césarée*, Paris, 1925. — W. M. Roggisch, *Platons Spuren bei Basilius dem Grossen*, Diss. Bonn, 1949. — J. M. Ronnat, *Basile le Grand*, Paris, 1955. — M. Rothenhäusler, *Der hl. Basilius und die klösterliche Profess*, în «BM», 4 (1922), 280—290. — R. Rougier, *Le sens des termes dans les controverses trinitaires postnicéennes*, în «RHR», 73 (1916), 48—63; 74 (1917), 133—189. — Ed. Rouillard, *La tradition manuscrite des homélies diverses de Saint Basile*, în «SP», III (TU 78), Berlin 1961, 116—123. — Acelaşi, *Peut-on retrouver le texte authentique de le prédication de Saint Basile* în «StP», vol. IX, Berlin. — Acelaşi, *Recherches sur la tradition manuscrite des «Homélies diverses» de S. Basile*, în «Revue Mabillon», 48 (1958), 81—98. — O. Rousseau, *La recontre de saint Ephrem et de saint Basile*, în «OrSyr», 2 (1957), 261—284. — L. Roux, *Étude sur la prédication de Basile le Grand, archevêque de Césarée*, Strasbourg, 1867. — S. Y. Rudberg, *Codex Upsaliensis Graecus 5*, în «Eranos», 50 (1952), 60—70. — Acelaşi, *Études sur la tradition manuscrite de saint Basile*, Upsala, 1953. — Acelaşi, *Indications stichométriques contenues dans quelques manuscrits de Basile*, în «Eranos», 52 (1954), 191—194. — Acelaşi, *Le texte de l'homélie pseudo-basilienne sur l'incarnation du Seigneur*, în «RB», 62 (1952), 189—200. — Acelaşi, *The Manuscript Tradition of the «Moral» Homilies of St. Basil*, în «SP», III (TU 78), Berlin, 124—128. — Acelaşi, *Welche Vorlage benutzte Erasmus für seine editio princeps der Basilius-Homilien?*, în «Eranos», 58 (1960), 20—28. — Sachelariu, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Λόγοι. Ὁ κατὰ

μεθυόντων καὶ ὁ κατὰ πλουτούντων Atena, 1939. — S. Salaville, *Liturgies Orientales*, Paris, 1932. — P. Scazzoso, *La componente ecclesiologica del linguaggio trinitario di S. Basilio*, Aug. 13 (1973), 507—514. — J. Schäfer, *Basilius' des Grossen Beziehungen zum Abendlande, ein Beitrag zur Geschichte des 4. Jahrh. n. Chr.*, Münster i. W., 1909. — F. Schemmel, *Basilius und die Schule von Caesarea*, în «PhW» 42 (1922), 620—624. — T. Schermann, *Die Gottheit des Heiligen Geistes nach den griechischen Vätern des vierten Jahrhunderts*, Freiburg i. Br., 1901, 89—145. — Acelaşi, *Die griechischen Quellen des hl. Ambrosius in l. III de Spir. S.*, München, 1902, 59—70. — B. Scheve, *Basilius der Grosse als Theologe. Ein Beitrag zur Frage nach der theologischen Arbeitsweise der Väter*, Nijmegen, 1943. — E. Scholl, *Die Lehre des hl. Basilius von der Gnade*, Freiburg i. Br., 1881. — E. Schwartz, *Die Kanonessammlungen der alten Reichskirche*, în «ZSK», 25 (1936), 22—27. (Despre scrisorile canonice). — Acelaşi, *Zur Kirchengeschichte des vierten Jahrhunderts*, în «ZNW», 34 (1935), 158—213. (Schisma meletiană). — O. Seeck, *Die Briefe des Libanius zeitlich geordnet*, Leipzig, 1906, 30—34, 468—471. — T. L. Shear, *The Influence of Plato on St. Basil the Great*, Diss. Baltimore, 1906. — A. Siegmund, *Die Überlieferung der griechischen christlichen Literatur in der lateinischen Kirche*, München, 1949, 51—55. — E. R. Sievers, *Leben des Libanios*, Berlin, 1868, 294 ş.u. — A. Smets, *Introduction à l'étude des homèlies Pseudo-basiliennes sur la création de l'homme, mémoire dactylographié*, Louvain, 1959. — G. Soell, *Die Mariologie der Kappadozier im Lichte der Dogmengeschichte*, în «ThQ», 131 (1951), 163—188; 288—319; 426—457. — G. P. Sotiriu, *Mesajele pedagogice ale celor Trei Ierarhi*, Atena, 1979 (în greceşte). — G. Soury, *Le traité de saint Basile sur les lettres hellèniques. Influence de Plutarque*, în «Actes du Congrès de l'Assoc. G. Budé», Grenoble, 1948, 152—154. — Th. Spidlik, *La sophiologie de Saint Basile*, Roma, 1961. — Gavriil Stavronichitianu, Ὁμιλία εἰς Βαρλαάμ, în «GrP», 1933, 281—285. — E. Stéphanu, *Le sixième jour de l'Hexaméron de saint Basile*, în «EO», 35 (1932), 385—398. — Acelaşi, în «EO», 37 (1934), 238—240. (Comentarul la Isaia nu-i autentic). — T. B. Strong, *The History of the Theological Term «Substance»*, în «JThSt», 2 (1901), 224—235; 3 (1902), 22—40; 4 (1903), 28—45. — M. Tadin, *La lettre 91 de saint Basile a-t-elle été adressée à l'évêque d'Aquilée Valérin?*, în «RSR», 37 (1950), 457—468. — Tatachi, Ἡ συμβολὴ τῆς Καππαδοκίας στὴ Χριστιανικὴ σκέψη, Atena, 1960, 67—138. — W. A. Tieck, *Basil of Caesarea and the Bible*, Diss., New York, 1953. — F. Tillmann, *Besitz und Eigentum bei Basilius dem Grossen*, în «Festschr. f. Joseph Mausbach», 1931, 33—42. — J. Tixeront, *Précis de Patrologie*. Douzième édition, Paris, 1934, 222—227. — J. Torossian, *Versiunea armeană a omiliilor sfîntului Vasile la Hexaimeron*, în «Bazmavep», 91 (1934), 327—336; 412—425 (în armeană). — K. Treu, *Fragmente von vier Handschriften der Basiliushomilien im Moskau* (Leninbibliotheck Gr. 166, 7—9, 20. 26) în «SP», vol. IX, Berlin. — B. Truecker, *Politische und sozialgeschichtliche Studien zu den Basiliusbriefen*, Bonn, 1961. — J. Trunk, *De Basilio Magno sermonis Attici imitatore*, Progr. Stutgardiae, 1911. — D. G. Tsanis, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφια, Ἐπιγράμματα εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, în «GrP», 54 (1971), 130—142; 220—239. — G. Tsananas, *Humor bei Basilius dem Grossen*, în «Philoxenia», Münster, 1980, 259—279. — K. Unterstein, *Die natürliche Gotteserkenntnis nach der Lehre der kappadozischen Kirchenväter Basilius, Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa*, Straubing, 1902—1903. — H. Urs von Balthasar, *Die grossen Ordensregeln*, Einsiedeln, 1948, 29—98. — Vallée, *Dissertatio qua expenditur celebris locus s. Basilii Magni de processione Spiritus S. a Patre Filioque*, Paris, 1721. — P. Vallianos, *The Attitude of Three Hierarchs towards the Knowledge and Learning*, în «GOThR», 24 (1979), 1, 43—57. — E. Vandenbussche, *La part de la dialectique dans la théologie d'Euno-*

mius «le technologue», în «RHE», 40 (1944/45), 47—72. — Vasson, *Saint Basile le Grand, ses oeuvres oratoires et ascétiques*, Paris, 1894. — E. Venables, *Basilus of Caesarea*, în «DCB», 1 (1900), 282—297. — Villemain, *Eloquence chrétienne au IV-e siècle*, Paris, 1849, 114—134. — M. Viller și K. Rahner, *Aszese und Mystik in der Väterzeit*, Freiburg i. Br., 1939, 122—133. — H. De Vis, *Homélies coptes de la Vaticane*. Texte copte et traduit, 2 vol. Copenhagen, 1929, 203—241 (*Omilie la arca lui Noe*, text și traducere). — L. Vischer, *Basilius der Grosse*, Diss., Basel, 1953. — Același, *Das Problem der Freundschaft bei den Kirchenvätern*, în «ThZ», 9 (1953), 173—200. — Același, *Studiile patristice în perspectivă ecumenică*, traducere de Prof. N. Chițescu, în «MB», 20 (1970), 520—529. — Arhim. Eusebie Vittis, *Sf. Vasile cel Mare despre Cuvîntul vieții*, Tesalonic, 1970 (în grecește). — W. Völker, *Basilius, Ep. 366 und Clemens Alexandrinus*, în «VC», 7 (1953), 23—26. — A. Vööbus, *Syrische Herkunft der Pseudo-Basilianischen Homelie über die Jungfräulichkeit*, în «OC», 40 (1956), 69—77. — A. C. Way, *On the Authenticity of the Letters attribued to St. Basil in the so-called Basil-Apollinaris Correspondence*, în «AJPh», 1931, 57—65. — Același, *The Authenticity of Letter 41 in the Julio Basilian Correspondence*, în «AJPh», (1930), 67—69. — Același, *The Language and Style of the Letters of St. Basil*, Washington, 1927. — R. Weijenborg, *De authenticitate et sensu quarumdam epistolarum S. Basilio Magno et Apollinario Laodiceno adscriptarum*, în «Ant», 33 (1958), 197—240; 371—414; 34 (1959), 245—298. — Magnus Weinberger, *Die Geschichte Josephs angeblich verfasst von Basilius dem Grossen aus Cäsarea, nach einer syrischen Handschrift*, Halle, 1893. — H. Weiss, *Die grossen Kappadozier Basilius, Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa als Exegeten. Ein Beitrag zur Geschichte der Exegese*, Braunsberg, 1872. — K. Weiss, *Die Erziehungslehre der drei Kappadozier. Ein Beitrag zur patristischen Pädagogik*, Freiburg i. Br., 1903. — C. Weyman, *St. Basilius über die Lektüre der heidnischen Klassiker*, în «HJ», 30 (1909), 287—296. — J. G. Werenberg, *Dissertatio de prudentia Basilii Magni in refutandis haereticis*, Lipsiae, 1724. — A. Wilmart, *Le discours de saint Basile sur l'ascèse en latin*, în «RB», 27 (1910), 226—233. — N. G. Wilson, *Saint Basil on the value of Greek literature*. Greek text, translation and commentary, London, 1975. — J. Wittig, *Des heiligen Basilius des Grossen geistliche Uebungen auf der Bischofskonferenz von Dazimon, 374/375, im Anschluss an Isaia 1—16*, Breslau, 1922. — Același, *Die Friedenspolitik des Papstes Damasus I. und der Ausgang der arianischen Streitigkeiten*, Breslau, 1912. — Același, *Leben, Lebensweisheit und Lebenskunde des hl. Metropoliten Basilius des Grossen von Caesarea*, în «Ehrengabe Joh. Georg Herzog v. Sachsen editat de F. Fessler», Freiburg i. Br., 1920, 617—638. — Același, *Studien zur Geschichte des Papstes Innozenz I. und der Papstwahlen des 5. Jahrhunderts*, în «ThQ», 84 (1902), 388—439. (Cu privire la scrisorile istorice). — H. A. Wolfson, *The Philosophy of the Church Fathers*, vol. I, Faith, Trinity, Incarnation, Cambridge (Mass.), 1956, 337—346. — A. Yevtich, *Operele teologice ale sfîntului Vasile cel Mare între «niceeni» și «orientali»*, în «Teolochki Pogledi», nr. 4, 1979, 177—192 (în sîrbă). — G. D. Zaharulis, Αἱ σχέσεις Βασιλείου τοῦ Μεγάλου πρὸς Ἀπολινάριον Λαοδικείας καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταλλαγεῖσται ἐπιστολαί, în Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, Constantinopole, 25 (1905), 44—48. — K. V. Zettersteen, *Eine Homilie des Amphilochius von Ikonium über Basilius von Caesarea*, în «OC», 9 (1934), 67—98. — J. F. Zeys, *De perverso Basilii Magni judicio quod in orat. sua de modo e litteris gr. utilitate proposuit*, Gottingae, 1806. — Th. Zisis, *Proprietate și bogăție după cei trei Ierarhi*, în «GrP», 62 (1979), 109—123 (în grecește). — F. Zucchetti, *Eustazio di Sebaste e Basilio di Caesarea*. în «RR», 2 (1926), 17—22.

I.
OMILII
LA HEXAEMERON

«Dacă ți se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ți admirația spre Dumnezeu, Care le-a rînduit așa pe acestea! Că nu se micșorează admirația pentru lucrurile mărețe din natură, dacă se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socotești adevărate, simpla ta credință să-ți fie mai puternică decît argumentele logice».

Sf. Vasile cel Mare, *Omilia I, 1, la Hexaemeron.*

OMILIA I

«La[1] început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»

I

Pentru cel care vrea să vorbească despre întocmirea lumii, potrivit început este să pună, înainte de a-și începe cuvîntul, începutul, care stă la temelia ordinii celor ce se văd în lume. Că nu trebuie să vorbești de facerea cerului și a pămîntului ca de o întocmire făcută de la sine, așa cum și-au închipuit unii, ci ca de o lucrare, ce-și are pricina de la Dumnezeu.

Care auz este vrednic, oare, de măreția celor ce au să fie spuse? Cît de pregătit se cade să fie, oare, sufletul, care are de întîmpinat auzirea unor astfel de mărețíi? Trebuie să fie curățit de patimile trupului, să nu fie întunecat de grijile lumești, să-i placă să muncească, să-i fie dragă cercetarea și să se uite pretutindeni de jur în jurul lui, de unde ar putea căpăta vreun gînd vrednic de Dumnezeu.

Dar, înainte de a cerceta înțelesul cel adevărat al cuvintelor Scripturii, înainte de a afla cît de adînc este sensul acestor puține cuvinte ale Cărții Facerii, să ne aducem aminte de cel ce ne-a vorbit de facerea lumii. Chiar dacă din slăbiciunea minții noastre nu vom putea ajunge pînă în adîncul gîndirii scriitorului, totuși, de vom lua aminte la vrednicia de credință a celui ce vorbește, vom fi conduși singuri la înțelegerea celor pe care ni le spune.

Moisi este cel care a scris cartea aceasta. Moisi, acel bărbat vestit, despre care Scriptura a dat mărturie că era plăcut lui Dumnezeu încă

1. Aceste două cuvinte de la începutul Cărții Facerii au avut chipuri deosebite în traducerile românești ale Bibliei. Biblia lui Șerban din 1688 le redă: *«De-nceput»*; peste un secol, în 1795, Biblia de la Blaj scrie: *«Întru început»*; și sub această formă se continuă în Biblia de la Petersburg din 1819, în Biblia de la Buzău din 1854, în Biblia de la Sibiu din 1856 și în Biblia de la București din 1914. Biblia tipărită de Societatea Biblică Britanică la Iași în 1874 adoptă o altă lectură: *«La început»*; și această lectură se continuă atît în Bibliile românești editate de Societatea Biblică Britanică, precum și în edițiile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române începînd cu cea din 1936 de la București. Traducînd și eu acest început al Cărții Facerii, am fost ispitit la început de lectura vechii tradiții, a secolelor XVII, XVIII, XIX și cea singulară din secolul XX, mai ales că un gînditor român contemporan a dat, într-un frumos și just comentariu, un conținut bogat cuvîntului *«întru»*; am adoptat, însă, în traducerea de față lectura *«la început»*, pentru că tradiția vie e mai puternică decît tradiția moartă.

de pe cînd era copil de sîn [2]. Pe acesta l-a înfiat fiica lui Faraon [3], l-a crescut împărăteşte şi i-a dat pentru instruirea lui dascălii înţelepţi ai egiptenilor. Moisi a urît tirania şi s-a reîntors la smerenia celor de un neam cu el, *«alegînd mai bine să pătimească împreună cu poporul lui Dumnezeu, decît să aibă desfătarea cea trecătoare a păcatului»* [4]. Avea din fire dragostea de adevăr; de aceea se vede că chiar înainte de a lua conducerea poporului său, din pricina urii lui fireşti faţă de rău, a luptat împotriva celor răi cu preţul vieţii sale; fiind izgonit de cei cărora le făcuse bine, a părăsit cu bucurie viaţa zgomotoasă egipteană şi s-a dus în Etiopia [5]. Şi acolo, lăsînd la o parte toate celelalte îndeletniciri, vreme de patruzeci de ani s-a ocupat cu contemplarea existenţelor. Cînd era de optzeci de ani, a văzut pe Dumnezeu [6], atît cît este cu putinţă unui om să-L vadă; dar, mai bine spus, atît cît nimeni nu L-a putut vedea, după cum dă mărturie Însuşi Dumnezeu: *«Dacă va fi între voi vreun profet al Domnului, în vedenie Mă voi face cunoscut lui şi în somn voi grăi cu el; nu tot aşa am grăit şi cu slujitorul Meu Moisi, care este credincios în toată casa Mea; cu el grăiesc gură către gură, la arătare şi aievea, iar nu în ghicituri»* [7].

Aşadar Moisi, care a fost învrednicit, la fel cu îngerii, să vadă pe Dumnezeu faţă către faţă, el ne istoriseşte cele pe care le-a auzit de la Dumnezeu. Să ascultăm, dar, cuvintele adevărului, grăite *«nu în cuvinte de înduplecare ale înţelepciunii omeneşti»* [8], ci *«în cuvinte de învăţătură ale Duhului»* [9], care nu au scopul să aducă laudă de la cei ce le ascultă, ci mîntuire celor ce sînt instruiţi de ele.

II

«Întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul» [10]

Minunea gîndului acestuia îmi opreşte cuvîntul. Ce să spun mai întîi? De unde să-mi încep tîlcuirea? Să vădesc deşertăciunea învăţăturii filosofilor profani sau să laud adevărul învăţăturii noastre? *

Multe au grăit filosofii eleni despre natură, dar nici una din ideile lor n-a rămas neclintită şi nerăsturnată; totdeauna ideile celui de al

2. *Ieş.*, 2, 2; *Fapte*, 7, 20.
3. *Ieş.*, 2, 10.
4. *Evr.*, 11, 25.
5. *Ieş.*, 2, 11—25.
6. *Ieş.*, 33, 11.
7. *Num.*, 12, 6—8.
8. *I Cor.*, 2, 4.
9. *I Cor.*, 2, 15.
10. *Fac.*, 1, 1.

* Această afirmaţie a Sfîntului Vasile poate surprinde pe un intelectual din zilele noastre, pentru el, însă, şi pentru mentalitatea timpului său, astfel de idei erau monedă curentă. În ciuda acestei afirmaţii, prin care Sfîntul Vasile minimalizează folosul filosofiei, el pledează cu tărie pentru folosirea filosofiei.

doilea au surpat ideile celui dintîi, așa că nu mai e nevoie să le vădesc cu deșertăciunea lor; e îndestulătoare combaterea unora de către alții.

Acești filosofi, necunoscînd pe Dumnezeu, n-au pus la temelia creației universului o cauză rațională; ci ideile lor despre facerea lumii sînt concluziile neștiinței lor inițiale despre Dumnezeu. De aceea unii, pentru a explica facerea lumii, au alergat la ipoteze materiale, atribuind elementelor lumii cauza creării universului; alții și-au închipuit că natura celor văzute este formată din atomi, corpi indivizibili, molecule și pori; corpi indivizibili, care, cînd se unesc unii cu alții, cînd se despart unii de alții; și astfel duc la nașterea și distrugerea existențelor din natură; corpurile, la rîndul lor, care dăinuiesc mai mult, își au cauza dăinuirii lor în unirea mai trainică a atomilor.

Cu adevărat pînză de păianjen țes cei ce au scris acestea, punînd la facerea cerului, a pămîntului și a mării niște cauze atît de slabe și lipsite de trăinicie. Că nu știau să spună: *«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»*. De aceea necredința în Dumnezeu, care locuia în ei, i-a înșelat și au spus că universul este fără cîrmuire și fără rînduire și că este purtat la întîmplare.

Ca să nu pățim și noi așa, Moisi, care a scris despre facerea lumii, chiar de la cele dintîi cuvinte, ne-a luminat mintea cu numele lui Dumnezeu, zicînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»*.

Ce frumoasă orînduire de cuvinte! A spus mai întîi: *«Întru început»*, ca să nu socotească unii că lumea este fără de început. Apoi a adăugat: *«a făcut»*, ca să arate că ceea ce a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a lui Dumnezeu. După cum olarul, cu aceeași meserie, face nenumărate vase, fără să-și irosească meseria și puterea, tot așa și Creatorul acestui univers nu are putere creatoare numai pe măsura creării unei singure lumi, ci puterea lui este nesfîrșită; și-a exprimat numai voința, și a și adus la existență măreţiile celor ce se văd.

Așadar, dacă lumea are început și a fost făcută, caută să afli cine i-a dat început și cine este Creatorul! Dar, mai bine spus, ca nu cumva tu, căutînd cu gînduri omenești, să te abați de la adevăr, Moisi ți-a luat-o înainte cu cele ce ne-a învățat, punînd ca o pecete și ca un talisman în inimile noastre numele cel de mult preț al lui Dumnezeu, zicînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu»*. Dumnezeu, fericita fire, îmbelșugata bunătate, Cel dorit de toți cei înzestrați cu cuvînt și rațiune, frumusețea cea mult dorită, începutul existențelor, izvorul vieții, lumina cea spirituală, înțelepciunea cea neapropiată. Acesta *«a făcut întru început cerul și pămîntul»*.

III

Să nu-ţi închipui, omule, că cele ce le vezi sînt fără început şi nici, pentru că cele ce se mişcă pe cer aleargă împrejurul tău în cerc şi pentru că începutul cercului scapă simţurilor noastre, să socoteşti că natura celor ce se mişcă în cerc este fără început. Că nici despre cercul acesta — adică suprafaţa plană descrisă de o linie — nu trebuie să presupunem că este fără de început, pentru că scapă simţurilor noastre şi nu-i putem găsi nici începutul, nici sfîrşitul. Dimpotrivă, chiar dacă începutul şi sfîrşitul cercului scapă simţurilor noastre, totuşi cel care a descris cercul, l-a început într-adevăr dintr-un punct oarecare, cu un centru şi cu o anumită distanţă de centru. Aşa şi tu, pentru că cele ce se mişcă în cerc revin la locul de pornire, avînd o mişcare continuă şi neîntreruptă, să nu te înşele aceasta şi să spui că lumea este fără de început şi fără de sfîrşit. Că *«chipul lumii acesteia trece»* [11] şi că *«cerul şi pămîntul vor trece»* [12]. Cele ce ni s-au dat nouă acum de învăţătura cea de Dumnezeu insuflată sînt, în puţine cuvinte, vestire mai dinainte a învăţăturilor despre sfîrşitul şi transformarea lumii.

«Întru început a făcut Dumnezeu». Trebuie, deci, neapărat ca cele ce au început în timp să se sfîrşească tot în timp. Dacă facerea lumii a început în timp, nu te îndoi nici de sfîrşitul ei. Că geometria, cercetările aritmetice, studiile despre corpurile solide, vestita astronomie, această deşertăciune pentru care se munceşte atît, la ce scop duc, dacă cei care se ocupă cu aceste ştiinţe au gîndit că lumea aceasta văzută este coeternă cu Dumnezeu, Creatorul universului, dacă ridică lumea materială şi mărginită la aceeaşi slavă cu firea cea neînţeleasă şi nevăzută a Dumnezeirii şi nici atîta n-au putut gîndi că, dacă părţile unui întreg sînt supuse stricăciunii şi schimbării, trebuie neapărat ca şi întregul să sufere aceleaşi schimbări la care sînt supuse părţile lui. Dar atît *«au rătăcit în cugetele lor şi s-a întunecat inima lor cea neînţelegătoare şi spunînd că sînt înţelepţi au ajuns nebuni»* [13], încît unii au afirmat că cerul există din veşnicie împreună cu Dumnezeu, iar alţii au spus că cerul este Dumnezeu, că e fără început şi fără de sfîrşit şi că este cauza rînduielii fiecărei părţi din lume.

IV

Într-adevăr, bogăţia înţelepciunii lumii le va mări cîndva cumplita lor osîndă, că aceştia, ocupîndu-se atît de mult cu lucrurile deşar-

11. *I Cor.*, 7, 31.
12. *Matei*, 24, 35.
13. *Rom.*, 1, 21—22.

te, au rămas de bună voia lor orbi pentru înţelegerea adevărului. Aceştia măsoară distanţele între stele, descriu şi stelele dinspre polul nord, pe care le vedem mereu, şi pe cele de la polul sud, cunoscute celor ce locuiesc în acele regiuni, dar necunoscute nouă, împarte bolta de miazănoapte a cerului şi a ciclului zodiac în mii şi mii de părţi, observă cu precizie răsăritul, oprirea şi apusul stelelor, mişcarea tuturor stelelor faţă de cele dinaintea lor şi timpul în care fiecare din stelele rătăcitoare îşi împlinesc mişcarea lor de revoluţie, dar o singură ştiinţă din toate n-au descoperit, ştiinţa de a înţelege pe Dumnezeu, Creatorul universului, pe dreptul Judecător, Care răsplăteşte după vrednicie pe cei ce vieţuiesc în lume, şi n-au descoperit nici ştiinţa de a avea despre judecarea lumii o idee potrivită cu sfîrşitul lumii. Că neapărat lumea se va schimba, de vreme ce şi starea sufletelor are să se schimbe într-un alt fel de viaţă; că după cum viaţa noastră de aici este înrudită cu natura acestei lumi, tot aşa şi viitoarea vieţuire a sufletelor noastre va primi soarta proprie acestei situaţii.

Aceşti învăţaţi sînt atît de departe în a se uita cu luare aminte la aceste adevăruri, încît chiar izbucnesc în rîs cînd le vorbim de sfîrşitul acestei lumi şi de naşterea din nou a veacului.

Şi pentru că începutul stă în chip firesc înaintea celor ce vin după început, trebuia neapărat ca Moisi, care avea să vorbească de cele ce şi-au primit în timp existenţa, să pună cuvîntul acesta înaintea tuturor, zicînd: *«Intru început a făcut»*.

V

Dar, după cum se pare, a fost şi înainte de lumea aceasta ceva, care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost consemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători şi încă prunci cu cunoştinţa. Era o stare mai veche decît facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veşnică, pururea fiitoare; în ea, Ziditorul şi Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină spirituală, potrivită fericirii celor ce-L iubesc pe Domnul, firile raţionale şi nevăzute şi toată podoaba celor spirituale, cîte depăşesc mintea noastră, ale căror nume nici nu este cu putinţă să le descoperim. Acestea umplu lumea cea nevăzută, după cum învaţă Pavel, zicînd: *«In El s-au făcut toate, fie cele văzute, fie cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpînii, fie puteri»* [14], fie oştile îngerilor, fie dregătoriile arhanghelilor.

14. *Col.*, 1, 16.

Cînd, însă, trebuia adusă între existențe și lumea aceasta — mai întîi ca o școală și ca un loc de învățătură a sufletelor omenești, apoi, ca să spun pe scurt, ca o locuință potrivită tuturor celor supuși nașterii și stricăciunii — atunci, de aceeași natură cu lumea, cu viețuitoarele și plantele din lume, a adus la existență și scurgerea timpului, care se grăbește totdeauna, trece mai departe și nu-și oprește deloc drumul. Nu-i, oare, așa timpul, al cărui trecut a dispărut, al cărui viitor nu-i încă de față, iar prezentul fuge înainte de a-l cunoaște bine? Așa este și natura tuturor celor din lume: sau cresc, sau se sfîrșesc; întemeiere și stabilitate nu-și pot arăta. Se cădea, dar, ca trupurile viețuitoarelor și ale plantelor, legate în chip necesar de scurgere și stăpînite de mișcarea care le duce spre naștere și stricăciune, se cădea, deci, să fie cuprinse de natura timpului, care este înrudit cu cele supuse schimbării.

De la acest fapt a pornit Moisi pentru a vorbi despre lume, învățîndu-ne cu înțelepciune despre facerea lumii, zicînd: *«Întru început a făcut»*, adică: la începutul acesta al timpului. Cînd Moisi spune că s-au făcut *«întru început»*, n-o spune ca și cum ar da mărturie că timpul este mai vechi decît toate cele făcute, ci spune că cele văzute și percepute de simțurile noastre au luat început în urma celor nevăzute și spirituale.

Poartă numele de *«început»* și cea dintîi mișcare, ca în acest text al Scripturii: *«Început al căii celei bune este a face dreptate»* [15]; că mai întîi de la săvîrșirea faptelor de dreptate pornim spre viața cea fericită. Poartă numele de *«început»* și lucrul din care se face ceva și care există în el, ca de pildă temelia casei sau carena corăbiei, după cum este scris: *«Început al înțelepciunii este frica de Domnul»* [16]; că evlavia este temelia și fundamentul desăvîrșirii. Poartă numele de *«început»* și tehnica sau arta, potrivit căreia se săvîrșesc lucrurile tehnice sau artistice, de pildă înțelepciunea lui Veseleil, folosită pentru împodobirea cortului [17]. Adeseori poartă numele de *«început»* și faptele care au un sfîrșit bun, de pildă, început al milosteniei este lauda de la Dumnezeu, iar început al oricărei fapte de virtute este sfîrșitul pregătit în făgăduințe.

VI

Așadar, pentru că acest cuvînt *«început»* are atîtea sensuri, vezi dacă nu cumva acest cuvînt se potrivește tuturor acestor sensuri. Îți este

15. *Prov.*, 16, 7.
16. *Prov.*, 1, 7.
17. *Ieș.*, 31, 2—3.

cu putință să afli din ce timp a început alcătuirea lumii acesteia, dacă, întorcîndu-te în urmă cu gîndul din timpul de acum, te vei sili să găsești cea dintîi zi a facerii lumii; vei găsi astfel din care moment este prima mișcare în timp; apoi vei vedea că au fost puse mai întîi, ca niște temelii și fundamente, cerul și pămîntul; apoi vei vedea că o rațiune tehnică a condus împodobirea celor ce se văd, așa cum îl arată sensul cuvîntului *«început»*; apoi că lumea aceasta n-a fost gîndită în zadar, nici în deșert, ci pentru un scop folositor și pentru marea trebuință pe care o aduce celor ce există pe pămînt, dacă lumea este într-adevăr o școală a sufletelor înzestrate cu rațiune și un loc unde se poate învăța cunoașterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute și simțite în lume o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute, precum zice apostolul, că *«cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la facerea lumii se văd, înțelegîndu-se din făpturi»* [18].

Sau poate că s-a zis: *«Intru început a făcut»* din pricină că facerea cerului și a pămîntului s-a făcut într-o clipită și în afară de timp, deoarece «începutul» este ceva indivizibil și fără dimensiune. După cum *«începutul»* căii încă nu-i calea, iar *«începutul»* casei nu-i casa, tot așa și *«începutul»* timpului nu-i timpul, dar nici cea mai mică parte din timp. Iar dacă cineva s-ar ambiționa să spună că *«începutul»* este timp, să știe acela că împarte *«începutul»* în părțile timpului, adică în început, în perioada de la mijloc și în perioada de la sfîrșit. Este, însă, cu totul de rîs să te gîndești la un început al *«începutului»*. Cel care împarte *«începutul»* în două face două începuturi în loc de unul; dar, mai bine spus, multe și nenumărate, pentru că părțile tăiate se împart mereu în altele. Deci Moisi a spus: *«Intru început a făcut»*, ca să cunoaștem că lumea a luat ființă fără scurgere de timp, odată cu voința lui Dumnezeu. Alți traducători ai Scripturii [19] au redat mai clar sensul acestui cuvînt, spunînd: *«În scurt a făcut Dumnezeu»*, adică: dintr-o dată, în puțină vreme.

Atît despre *«început»*. Puține din cele multe cîte se pot spune.

18. *Rom.*, 1, 20.

19. Prin *«alți traducători ai Scripturii»*, Sfîntul Vasile a avut în vedere pe Achila, Simah și Teodotion. Pe doi din aceștia, pe Achila și Simah, îi și numește în Omilia la Psalmul XLIV, capitolul 4. — *Achila* (sec. II), păgîn de origine, se creștinează; vine, însă, în conflict cu Biserica și trece la iudaism. Îmbrățișînd această nouă religie, traduce în grecește Vechiul Testament. Pentru fidelitatea traducerii sale, dusă pînă la servilism, iudeii o adoptă în locul Septuagintei((cf. Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Pr. Prof. Gh. Barna, *Studiul Vechiului Testament*, București, 1955, p. 47—48). — *Simah* (sec. II), după Epifaniu de neam samarinean trecut la iudaism, a făcut și el o nouă traducere în grecește a Vechiului Testament, din care s-au păstrat numai fragmente. Traducerea, deși cu parafraze, este socotită o traducere bună, nu servilă ca a lui Achila (cf. *Op. cit.*, p. 48). — *Teodotion* a trăit pe timpul împăratului Comod (180—183); după Irineu era originar din Efes, iar după alții din Pont; a fost ebionit sau marcionit. Traducerea Vechiului Testament făcută de

VII

Artele se împart în arte creatoare, arte practice și în arte teoretice. Artele teoretice au ca rezultat lucrarea intelectuală; artele practice, însăși mișcarea trupului, care, dacă încetează, s-a pierdut și nu mai rămîne nimic privirilor; de pildă dansul și cîntatul din flaut nu au un rezultat, ci se sfîrșesc odată cu terminarea lucrării; artelor creatoare, chiar dacă le încetează lucrarea, le rămîne totuși lucrul săvîrșit; astfel arhitectura, tîmplăria, arta de a lucra arama, arta țesutului și toate cele ca acestea arată din destul prin ele însele principiile de creație, chiar dacă nu este de față meșterul care le-a lucrat; și poți admira pe arhitect după opera sa, precum și pe făurar sau pe țesător.

Așadar, ca să arate că lumea este o operă de artă, pusă înaintea tuturor spre a fi privită și contemplată și ca să facă cunoscută înțelepciunea Creatorului ei, înțeleptul Moisi n-a folosit alt cuvînt, ci a zis: *«Întru început a făcut»*, n-a zis: «a lucrat», nici «a adus-o la existență», ci: *«a făcut»*.

Și pentru că mulți și-au închipuit că lumea este din veșnicie coeternă cu Dumnezeu și nu vor să accepte că este făcută de Dumnezeu, ci că lumea există automat alături de El, ca umbră a puterii Lui, și pentru că mărturisesc că Dumnezeu este într-adevăr cauza lumii, dar o cauză independentă de voința Lui, așa cum trupul este cauza umbrei sau făclia cauza luminii, profetul, vrînd să îndrepte o înșelăciune ca aceasta, s-a folosit de această preciziune a cuvintelor, spunînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu»*. Nu i-a dat lumii cauza existenței ei, așa cum spun aceia, ci că Dumnezeu Însuși a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înțelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare. Moisi ți-a arătat pe Meșter, Care nu numai că a intrat în ființa tuturor celor din lume, dar a și pus toate părțile ei în armonie unele cu altele și a făcut un tot armonic, corespunzător și de acord cu El.

«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul».

Cu aceste două margini — cer și pămînt — Moisi ți-a lăsat să înțelegi existența întregului univers; a dat cerului întîietatea în ordinea creației și a spus că pămîntul este al doilea în ordinea existenței. Negreșit, au fost făcute odată cu cerul și pămîntul și cele ce sînt între cele două extreme. Deci, chiar dacă Moisi n-a spus nimic despre ele-

el ține calea de mijloc, între traducerea servilă a lui Achila și traducerea mai liberă a lui Simah. Traducerea lui Teodotion a fost mult prețuită de Origen (cf. *Op. cit.*, p. 49).

mentele lumii, de foc, de apă, de aer, tu, însă, cu propria ta minte, înțelege mai întîi că toate aceste elemente sînt amestecate în tot ce există«. În pămînt vei găsi și apă și aer și foc, odată ce din pietre sare foc, iar fierul, care este și el născut din pămînt, dacă este frecat, scoate cu îmbelșugare foc. Și e lucru vrednic de mirare cum focul, cînd este în corpuri, stă cuibărit acolo fără să vatăme, dar cînd este chemat afară, mistuie pe cele pe care mai înainte le păzea nevătămate. Săpătorii de fîntîni arată, apoi, că în pămînt se găsește apă; iar existența aerului în pămînt o arată vaporii, care se ridică din pămîntul umed încălzit la soare. Înțelege, apoi, că dacă cerul ocupă prin natura lui locul cel de sus, iar pămîntul este în partea cea de jos — că spre cer se ridică cele ușoare, iar spre pămînt cad cele grele, că susul și josul sînt potrivnice unul altuia — Moisi, care a consemnat pe cele care sînt prin natura lor foarte depărtate unele de altele, a consemnat implicit și pe cele care ocupă locul dintre aceste două extreme. Deci nu căuta o expunere a tuturor existențelor, ci prin cele ce ți s-au arătat, înțelege-le și pe cele trecute sub tăcere!

VIII

«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul».

Cercetarea ființei fiecărei existențe, fie a celor pe care le contemplăm, fie a celor care ne cad sub simțuri, ar lungi mult de tot interpretarea noastră, iar pentru expunerea celor cu privire la această problemă s-ar cheltui mai multe cuvinte decît cele cîte s-ar putea spune despre fiecare din problemele de care ne ocupăm. Dealtfel nici n-ar fi de folos pentru zidirea Bisericii să ne ocupăm de ele.

Despre ființa cerului ne sînt îndestulătoare cele spuse de Isaia, care, prin cuvinte simple, ne-a dat o idee clară despre natura cerului, zicînd: *«Cel Ce a întărit cerul ca fumul»* [20], adică: Cel Ce a dat cerului, pentru alcătuirea lui, o natură subțire, nu tare, nici groasă. Iar despre forma cerului ne sînt îndestulătoare tot cele spuse de Isaia, spre slava lui Dumnezeu: *«Cel Ce a pus cerul ca o boltă»* [21].

Același lucru să ni-l spunem și despre pămînt. Să nu cercetăm cu curiozitate care este ființa lui, nici să nu ne sfărîmăm mintea, căutînd ce este sub el, nici să căutăm o natură lipsită de însușiri, care prin ea însăși ar fi fără însușiri, ci să știm bine că toate cîte le vedem la el sînt rînduite pentru a-i da existență și pentru a-i completa ființa. Că n-ai să ajungi la nimic, dacă ai încerca să elimini cu rațiunea pe fie-

20. *Isaia*, 51, 6.
21. *Isaia*, 40, 22.

care din însuşirile care sînt în el. Dacă îndepărtezi negrul, recele, greul, densul, însuşirile pe care ţi le dă gustul sau alte însuşiri, pe care le găsim pămîntului, atunci nu mai rămîne nimic din pămînt.

Părăsind, dar, aceste cercetări, te sfătuiesc să nu cauţi să afli nici pe ce stă pămîntul. Îţi va ameţi mintea, pentru că gîndirea ta nu va ajunge la un rezultat sigur. Dacă vei spune că aerul este aşternut sub lăţimea pămîntului, vei rămîne nedumerit, întrebîndu-te : Cum substanţa moale şi cu totul goală a aerului rezistă, deşi este apăsată de o greutate atît de mare ? Cum nu alunecă aerul în toate părţile, evitînd prăbuşirea împreună cu pămîntul şi cum nu se urcă deasupra pămîntului care îl apasă ? Iarăşi dacă vei presupune că apa este temelia pămîntului şi aşa te vei întreba : Cum pămîntul, care este greu şi dens, nu se scufundă în apă, ci el, care-i atît de greu, este ţinut de apă, care este mai slabă decît el ? Pe lîngă asta trebuie să te mai întrebi : Pe ce stă apa ? Şi iarăşi vei fi nedumerit, pe ce substanţă tare şi rezistentă stă fundul celei din urmă temelii ?

IX

Iar dacă vei presupune un alt corp, mai greu decît pămîntul, care ar putea opri pămîntul să se ducă jos, să-ţi aminteşti că şi corpul acela are nevoie de un altul, care să-l susţină şi să nu-l lase să cadă. Iar dacă am putea presupune un reazăm şi aceluia, mintea noastră va căuta iarăşi şi aceluia un alt reazăm şi aşa vom merge la nesfîrşit, născocind alte temelii pentru cele pe care le-am găsit. Şi cu cît vom merge mai departe cu mintea, cu atît vom fi siliţi să aducem mai mare putere de sprijin, care să poată rezista întregii greutăţi pe care o are de susţinut. De aceea pune hotar minţii tale, ca nu cumva cuvîntul lui Iov să-ţi mustre curiozitatea, că iscodeşti cele ce nu pot fi înţelese şi să fii întrebat şi tu de el : *«Pe ce s-au întărit stîlpii pămîntului ?»* [22].

Iar dacă uneori auzi în psalmi spunîndu-se : *«Eu am întărit stîlpii lui»* [23], gîndeşte-te că psalmistul a numit «stîlpi» puterea care susţine pămîntul. Iar cuvintele psalmistului : *«Pe mări l-ai întemeiat pe el»* [24] ce altceva arată decît că apa este revărsată de jur împrejurul pămîntului ?

— Dar cum se face că apa, care este curgătoare şi se îndreaptă spre locurile înclinate, stă suspendată şi nu se revarsă nicăieri ?

22. *Iov*, 38, 6.
23. *Ps.*, 74, 3.
24. *Ps.*, 23, 2.

— Nu te gîndești că aceeași nedumerire, ba chiar mai mare nedumerire, îți pune gîndirii tale pămîntul, care stă suspendat, el, care e mai greu decît apa ?

Trebuie, dar, neapărat, fie că acceptăm că pămîntul se ține singur, fie că plutește pe ape, să nu ne depărtăm de gîndul cel binecredincios, ci să mărturisim că toate se țin prin puterea Creatorului. Aceasta trebuie să ne-o spunem atît nouă înșine cît și celor care ne întreabă pe ce se sprijină această mare și grozavă greutate a pămîntului, că *«în mîna lui Dumnezeu sînt marginile pămîntului»* [25]. Acesta este cel mai sigur răspuns, pe care-l putem da minții noastre, și este de folos și ascultătorilor noștri.

X

Unii fizicieni spun, cu cuvinte elegante, că pămîntul stă nemișcat din anumite pricini : din pricina locului pe care îl ocupă în centrul universului și din pricina distanței, totdeauna egală cu marginile universului ; de aceea nu poate să se încline în vreo parte ; așa că rămîne neapărat nemișcat, pentru că distanța egală, pe care o are din toate părțile de jur împrejurul lui, îi face cu neputință înclinarea în vreo parte. Locul acesta din centrul universului, pe care pămîntul îl ocupă, nu l-a dobîndit nici ca o moștenire, nici prin sine însuși, ci este locul lui firesc și necesar. Deoarece corpul ceresc ocupă în înălțime cel mai îndepărtat loc, urmează, spun acești fizicieni, că toate obiectele grele, care cad de sus, se îndreaptă din toate părțile spre centru ; și în care direcție se îndreaptă părțile într-acolo se îndreaptă și întregul. Dacă pietrele, lemnele și toate obiectele de pămînt se îndreaptă în jos, atunci negreșit și pentru întregul pămînt acesta îi este locul propriu și potrivit ; iar dacă vreun obiect ușor se ridică din centru, negreșit că se va îndrepta spre locurile cele mai de sus. Deci corpurilor grele le este proprie mișcarea în spre jos ; iar josul, așa cum s-a arătat, este centrul. Să nu te minunezi, dar, dacă pămîntul nu cade nici într-o parte ; nu cade, pentru că ocupă, potrivit naturii lui, locul din mijloc. Trebuie, deci, neapărat ca pămîntul să rămînă la locul său ; poate, însă, să-și schimbe locul, dacă face vreo mișcare potrivnică naturii sale.

Dacă ți se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ți admirația spre Dumnezeu, Care le-a rînduit așa pe acestea ! Că nu se micșorează admirația pentru lucrurile mărețe din natură, dacă

25. *Ps.*, 94, 4.

se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socotești adevărate, simpla ta credință să-ți fie mai puternică decît argumentele logice.

XI

Același lucru îl putem spune și despre cer, că s-au scris de înțelepții lumii tratate pline de multe cuvinte despre natura cerului. Unii au spus că cerul este compus din cele patru elemente, pentru că se poate pipăi și vedea; participă pămîntului din pricină că e tare, focului din pricină că se vede și celorlalte elemente din pricina compoziției lui. Alți înțelepți, însă, au respins această teorie ca de necrezut și au introdus în alcătuirea cerului a cincea substanță corporală, imaginată de ei. Pentru ei cerul este un corp eteric, care, după cum spun ei, nu-i nici foc, nici aer, nici pămînt, nici apă, pe scurt, nici unul din corpurile simple; că pentru corpurile simple mișcarea proprie lor este mișcarea în linie dreaptă; pentru cele ușoare, ridicarea în sus; iar pentru cele grele, coborîrea în jos; și nici mișcarea circulară nu este aceeași cu mișcarea în sus sau mișcarea în jos; și, în scurt, mișcarea în linie dreaptă se deosebește foarte mult de mișcarea circulară. Și acești învățați spun: corpurile care au, potrivit naturii lor, deosebite mișcările lor, au deosebite și naturile lor.

Dar nu-i cu putință să presupunem că cerul este format din primele corpuri, pe care le numim elemente, pentru că corpurile alcătuite din elemente diferite nu pot avea mișcarea uniformă și liberă, deoarece fiecare element, care există în corpurile compuse, are prin natura lui altă și altă mișcare. De aceea, mai întîi, cele compuse cu greu se pot menține într-o singură mișcare continuă, pentru că elementul care are o singură mișcare nu se poate acorda și nici nu se poate împăca cu toate celelalte elemente, care au mișcări contrarii; dimpotrivă, elementul care are însușirea de a fi ușor este vrăjmaș elementului care are însușirea de a fi greu. Cînd ne mișcăm spre înălțime, sîntem îngreuiați de elementul pămînt; iar cînd sîntem purtați în jos, ne mișcăm împotriva elementului foc, că sîntem atrași în jos împotriva naturii elementului foc; iar tendința elementelor de a se îndrepta în direcții contrare duce la distrugerea corpului compus din acele elemente. Tot ceea ce este unit silnic și împotriva firii se menține unit puțină vreme; iar aceasta, forțat și cu greutate; dar se descompune repede în elementele din care a fost compus, întorcîndu-se fiecare din cele ce au fost unite la locul său propriu.

Din pricina acestor necesități logice, după cum spun învățații aceia, ei au respins ipotezele celor de dinaintea lor și au avut nevoie de o ipoteză proprie; au emis ipoteza unei a cincea naturi corporale pentru facerea cerului și a stelelor de pe cer. Un alt învățat, unul din cei plini de idei și cu cuvinte amăgitoare, s-a ridicat împotriva acelora, le-a risipit ideile lor și le-a înlăturat, punînd în locul lor propria lui părere.

Dacă am încerca acum să vorbim de toate cîte spun acești învățați, am cădea și noi în aceeași pălăvrăgeală ca și ei. Noi, însă, să-i lăsăm pe acești învățați să se lupte între ei. Să nu mai vorbim de natura existențelori ci să dăm crezare lui Moisi, care a spus: «*A făcut Dumnezeu cerul și pămîntul*» și să slăvim pe Marele Meșter al celor făcute cu înțelepciune și măiestrie. Din frumusețea celor văzute să înțeiegem pe Cel Care-i mai presus de frumusețe, iar din măreția celor care cad sub simțurile noastre și din corpurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreție, Care depășește toată mintea cu mulțimea puterii Sale. E drept, nu cunoaștem natura existențelor; dar este atît de minunat cît ne cade sub simțuri, încît mintea cea mai ascuțită se vădește a fi neputincioasă în fața celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Creatorului, Căruia se cuvine toată slava, cinstea și puterea, în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A II-a

Despre : «Pămîntul era nevăzut şi netocmit»

I

Azi dimineaţă am explicat cîteva cuvinte din Scriptură şi am găsit atît adînc de gînduri ascunse în ele, încît am pierdut cu totul curajul să merg mai departe. Dacă pridvoarele sfintelor sînt aşa, iar tindele bisericii sînt atît de cinstite şi de înalte, încît întunecă ochii minţii noastre cu străfulgerarea frumuseţii lor, cum vor fi sfintele sfintelor ? Cine-i în stare a îndrăzni să intre în sfintele sfintelor sau cine va privi pe cele mai presus de grai ? Chiar a le privi este cu neputinţă, iar cuvîntul cu greu tîlcuieşte ceea ce gîndeşte mintea ! Dar pentru că în faţa dreptului Judecător este hotărîtă răsplata, nu vrednică de dispreţuit, chiar numai pentru că doreşti să faci cele ce trebuie, n-am să şovăi să-mi continui tîlcuirea, deşi sînt departe de vrednicia acestei tîlcuiri. Iar dacă, cu ajutorul Duhului, nu mă voi depărta de scopurile urmărite de Scriptură, atunci n-am să fiu socotit vrednic de respins. Şi, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, voi zidi şi eu cît de cît Biserica lui Dumnezeu.

«Pămîntul era nevăzut şi netocmit» [1], spune Scriptura.

— Cum se face că, deşi amîndouă — şi cerul şi pămîntul — au fost create avînd aceeaşi cinste, cerul a fost făcut desăvîrşit, iar pămîntul este încă nedesăvîrşit şi neterminat ? Sau, pe scurt, care era partea «*netocmită*» a pămîntului şi pentru care pricină pămîntul era «*nevăzut*»?

— Tocmirea desăvîrşită a pămîntului o formează belşugul din el : odrăslirea a tot felul de plante, creşterea pomilor înalţi — roditori şi neroditori — culorile frumoase şi mirosurile plăcute ale florilor şi toate cîte, puţin mai în urmă, răsărind din pămînt, la porunca lui Dumnezeu, vor împodobi pămîntul care le-a dat naştere. Aşadar, pentru că nimic din acestea nu era pe pămînt, pe bună dreptate, Scriptura a numit pămîntul «*netocmit*».

Acelaşi lucru îl putem spune şi despre cer. Nici nu era încă terminat şi nici nu primise propria lui podoabă ; nu era luminat nici de lună,

1. *Fac.*, 1, 2.

nici de soare și nici încununat cu cetele de stele. Încă nu se făcuseră acestea. Deci n-ai păcătui față de adevăr dacă ai spune că și cerul era *«netocmit»*.

Scriptura a mai spus încă și că pămîntul era *«nevăzut»*. Aceasta, pentru două pricini: sau pentru că nu era încă omul, cel care avea să-l privească, sau pentru că era cufundat sub apă, care plutea pe suprafața lui și nu putea să fie văzut; că nu erau încă adunate apele în adunările lor, pe care, adunîndu-le mai pe urmă Dumnezeu, le-a numit mări.

— Dar ce vrea să spună cuvîntul *«nevăzut»* ?

— Cuvîntul *«nevăzut»* arată pe de o parte ceea ce nu se vede cu ochii trupului; de pildă: mintea noastră; pe de altă parte arată ceea ce este văzut, datorită naturii lui, dar este ascuns de un corp care îl acoperă; de pildă: fierul în adîncul pămîntului.

Socotim că potrivit acestei din urmă însemnări s-a spus despre pămînt că era *«nevăzut»*; că era acoperit cu apă. Mai mult, pentru că nu fusese făcută încă lumina, nu este de mirare ca pămîntul să se găsească în întuneric; că văzduhul, care era deasupra lui, era neluminat; deci, și pentru această pricină, Scriptura a spus că pămîntul era *«nevăzut»*.

II

Dar cei care falsifică adevărul, cei care nu-și învață mintea să urmeze Scripturii, ci strică sensul Scripturii după voia lor, aceia spun că prin aceste cuvinte este arătată materia.

Această materie, spun ei, prin natura ei, era *«nevăzută și netocmită»*; era prin ea însăși fără însușiri și lipsită de chip și formă; această materie a fost luată de Ziditor și El, cu înțelepciunea Lui, i-a dat formă, a pus în ea ordine și așa, cu această materie a adus la ființă pe cele văzute.

Dacă materia este nefăcută, urmează mai întîi că este de aceeași cinste cu Dumnezeu și trebuie să fie învrednicită de aceeași prețuire. Dar poate fi, oare, o mai mare lipsă de credință ca aceea de a da materiei celei fără de însușiri, fără de chip, urîtă în cel mai înalt grad, urîțenie nespusă — ca să folosesc chiar cuvintele acelora — de a da, deci, materiei aceeași cinstire ca și înțeleptului, puternicului și preabunului Creator și Ziditor al universului? În al doilea rînd, dacă materia a fost atît de capabilă încît să primească toată știința lui Dumnezeu — că aceia compară materia cu puterea lui Dumnezeu, a cărei urmă nu poate fi găsită [2] — atunci materia este îndestulătoare prin ea însăși să acopere toată puterea de gîndire a lui Dumnezeu. Iar dacă aceia spun că materia este inferioară lucrării lui Dumnezeu, și așa în-

2. *Rom.*, 11, 33.

vățătura lor se va preface într-o blasfemie și mai nesocotită, pentru că din pricina defectuozității materiei Dumnezeu n-ar mai fi putut face și lucra propriile Sale opere.

I-a înșelat, însă, slăbiciunea firii omenești. Noi oamenii avem pentru fiecare meserie o materie cu care lucrăm; de pildă fierarul lucrează fierul; dulgherul, lemnul. Apoi, la aceste meserii, altceva este materia care se lucrează, altceva este forma după care se lucrează materia și altceva este lucrul săvîrșit, potrivit formei pe care meșterul o are înaintea sa [3]. Materia se ia din afară; forma este potrivit meseriei; iar lucrul săvîrșit este o sinteză a celor două: a formei și a materiei. Și aceia gîndesc că Dumnezeu a făcut lumea așa cum face un om o lucrare. Ziditorul, spun ei, a luat lumea din afara Lui; iar înțelepciunea Creatorului universului i-a dat lumii forma. Deci, după ei, lumea este alcătuită din materia pe care Dumnezeu o avea înaintea Sa — care-și avea existența în altă parte — și din forma și modelul primite de la Dumnezeu. Din spusele acestea se vede că ei tăgăduiesc participarea integrală a marelui Dumnezeu la crearea lumii; după ei, Dumnezeu a contribuit într-o mică măsură la facerea lumii, ca unul care ar contribui cu ceva pentru facerea unui ospăț.

Din pricina josniciei gîndurilor lor n-au putut să vadă înălțimea adevărului. Au judecat pe cele dumnezeiești după cele omenești. Da, aici pe pămînt, meseriile au apărut în urma materiei pe care omul o prelucrează, pentru că meseriile au fost cerute de nevoile vieții. Lîna a fost înainte; arta de a țese lîna a venit pe urmă, pentru a împlini o nevoie cerută de firea omenească. La fel, lemnul a fost înainte; tîmplăria a venit pe urmă, transformînd de fiecare dată lemnul pentru o trebuință anumită: corăbierului îi face vîsla; plugarului, lopata; ostașului, sulița.

Dumnezeu, însă, înainte de a fi cele ce se văd acum, a gîndit și a pornit să aducă la existență cele ce nu erau; în același timp a gîndit și cum trebuie să fie lumea și ce formă să-i dea materiei, ca să fie în armonie cu ea. Cerului i-a rînduit o natură potrivită cerului, iar formei pămîntului i-a dat o substanță proprie și trebuincioasă lui. Focului, apei și aerului le-a dat forma pe care a voit-o și le-a adus la existență așa cum o cerea rațiunea fiecăreia din cele create. A unit într-o prietenie nesfărîmată, într-o singură unitate și armonie, întreaga lume, alcătuită din diferite părți.

3. În mintea sau în modelul din fața lui.

Să înceteze, dar, plăsmuitorii de basme, care din pricina slăbiciunii propriilor lor gînduri măsoară cu minţile lor puterea cea de neînţeles a lui Dumnezeu, cu neputinţă de explicat de limba omenească!

III

«*A făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul*» [4].

Nu pe jumătate fiecare, ci a făcut tot cerul şi tot pămîntul; în acelaşi timp şi substanţa şi forma lor. Că Dumnezeu nu este descoperitor de forme; este Creator; a creat însăşi natura existenţelor.

Să ne spună, însă, nouă aceia cum s-a întîlnit una cu alta: puterea activă a lui Dumnezeu şi natura pasivă a materiei? Materia, care oferea un obiect fără formă şi Dumnezeu, Care avea ştiinţa formelor fără materie, pentru ca să ia de la celălalt ceea ce lipsea fiecăruia: Creatorul să aibă ceva în care să-şi arate ştiinţa, iar materia să lepede urîţenia şi lipsa de formă?

Dar despre acestea de ajuns atîta.

Să ne întoarcem la cele ce spuneam la început: «*Pămîntul era nevăzut şi netocmit*».

Cînd Moisi a spus: «*Intru început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul*», a trecut sub tăcere: apa, aerul, focul şi toate acelea care se nasc din aceste elemente; că acestea erau în univers ca nişte completări ale lumii; dar istoria facerii lumii le-a lăsat la o parte, pentru a deprinde mintea noastră cu cercetarea; i-a dat puţine date, ca să mediteze asupra celor care nu s-au spus. Nu s-a spus despre apă că a făcut-o Dumnezeu; dar a spus că pămîntul era nevăzut. Dacă era nevăzut, atunci gîndeşte-te singur cu ce voal era acoperit. Nu putea să-l acopere focul, pentru că focul este luminos şi dă mai degrabă lumină decît întunecime celor de care se apropie. Nici aerul nu era atunci voalul care acoperea pămîntul; că aerul este transparent şi diafan; primeşte chipurile obiectelor văzute şi le transmite privirilor celor care se uită la ele. Rămîne să ne gîndim că apa acoperea faţa pămîntului, pentru că materia lichidă nu fusese încă trimisă la locul său. Din această pricină pămîntul nu era numai «*nevăzut*», ci şi «*netocmit*». Că încă şi acum mulţimea umezelii este o piedică pentru rodirea pămîntului. Aceasta era, dar, cauza că pămîntul nu se vedea şi era netocmit. Că netocmire a pămîntului este ceea ce-i este propriu; podoaba lui firească, însă, sînt holdele de pe cîmpii, care se clatină ca valurile mării, livezile înverzite, pline cu fel de fel de flori, dealurile acoperite cu verdeaţă, munţii, cu vîrfurile lor, umbriţi de păduri. Nimic din acestea nu avea încă atunci

4. *Fac.*, 1, 1.

pămîntul; avea, însă, dureri de naștere pentru nașterea tuturor acestora, datorită puterii puse în ea de Creator și aștepta doar timpul rînduit, ca, la porunca Lui dumnezeiască, să scoată la lumină cele zămislite.

IV

Moisi spune:

«Și întuneric era deasupra adîncului» [5].

Iarăși alte prilejuri de basme și începuturi ale unor plăsmuiri lipsite de credință, care răstălmăcesc cuvintele Scripturii pentru presupuneri personale!

După cei care născocesc aceste basme, întunericul nu este, cum e firesc, aerul lipsit de lumină sau locul umbrit de un corp care se interpune sau, pe scurt, un loc lipsit de lumină din orice altă pricină, ci este o putere rea; dar mai bine spus, aceia zic că întunericul este însuși răul, care-și are început în el însuși, dușman și potrivnic al bunătății lui Dumnezeu. Așa socotesc ei întunericul. Că spun ei: Dacă Dumnezeu este lumină [6], atunci, potrivit logicii gîndirii, întunericul va fi o putere care se împotrivește lui Dumnezeu; nu-și are existența de la altcineva, ci este un rău născut din el însuși; întunericul este dușman al sufletelor, creator al morții, potrivnic al virtuții; își datorește luiși existența, n-a fost făcut de Dumnezeu.

Dar aceștia se înșală, interpretînd greșit cuvintele inspirate ale profetului. Cîte învățături rele și lipsite de dreapta credință nu s-au plăsmuit din răstălmăcirea acestor cuvinte scripturistice? Cîți lupi cumpliți, care au sfîșiat turma lui Dumnezeu, n-au atacat sufletele, luînd început de la aceste cuvinte ale Scripturii? Oare nu și marcioniții? [7] Nu tot de

5. *Fac.*, 1, 2.
6. *I Ioan*, 1, 5.
7. Marcioniții, adepții ereticului Marcion. Marcion s-a născut în Sinope din Pont, pe la anul 85. Tatăl său era episcop. Excomunicat de propriul său tată — după unele izvoare din pricina învățăturii lui greșite, după altele din pricină că a sedus o fecioară consacrată lui Dumnezeu — s-a dus la Roma, unde a început să-și răspîndească învățătura sa. Descoperit ca eretic, a fost excomunicat în anul 144. Moare pe la 160. Marcion a fost cel mai periculos eretic din veacul al doilea. Sfîntul Policarp l-a numit «întîiul născut al lui satana». N-a întemeiat o școală, ci o biserică. De aici și primejdia. Nu poate fi socotit gnostic, cum a fost socotit o vreme din pricina legăturilor sale cu gnosticul sirian Cerdon, pentru că Marcion nu are nici învățătura despre emanația eonilor, nici pleroma, nici sizighiile, nici Sofia. Dualismul învățăturii sale despre doi Dumnezei, disprețul lui față de materie, respingerea Vechiului Testament, rigurozitatea moralei sale nu trebuie explicate printr-o influență gnostică, ci prin concepția lui despre Vechiul și Noul Testament, pornită dintr-o interpretare greșită și unilaterală a doctrinei sfîntului apostol Pavel despre Lege și Evanghelie. Învățătura lui este strict antiiudaică. El voia să facă din creștinism o religie de-sine-stătătoare, liberată de orice legătură cu iudaismul, cu Vechiul Testament. Din pricina aceasta arunca Vechiul Testament, iar din Noul Testament primea numai Evanghelia după Luca, fără genealogie, și zece epistole din epistolele apostolului Pavel, purificate de pretinsele falsificări iu-

aici și valentinienii ?[8] Nu și urîta erezie a maniheilor[9], pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătui față de ceea ce i se cuvine.

Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ți singur prilejuri de pierzanie ? Cuvintele Scripturii sînt simple și ușor de înțeles de toți.

Scriptura spune : *«Pămîntul era nevăzut»*.

— Din ce pricină ?

— Pentru că îi acoporea *«adîncul»*.

— Dar care este înțelesul cuvîntului *«adînc»* ?

— Înseamnă apă multă, la al cărei fund cu greu se poate ajunge.

— Știm, însă, că multe corpuri se văd cînd apa este limpede ! Cum, dar ? Nu s-a văzut prin apă nici o parte din pămînt ?

— Nu, pentru că aerul, care se întindea deasupra lui, era neluminat și întunecat. Cînd raza soarelui străbate apele, atunci de multe ori arată pietricelele din fundul ei ; dar cînd e noapte adîncă, cu nici un chip nu se poate vedea ce este sub apă. Deci, așa cum spune profetul, pămîntul era nevăzut, pentru că deasupra lui era *«adîncul»*, iar acesta era întunecat.

Nici *«adîncul»* nu era o mulțime de puteri potrivnice, așa cum și-au închipuit unii ; dar nici întunericul nu este o putere conducătoare și rea, care luptă împotriva binelui. Că două puteri egale, care se luptă între ele, se nimicesc una pe alta, ar avea necontenit frămîntări, iar războiul dintre ele ar fi fără de sfîrșit. Dacă una ar depăși în putere pe cealaltă,

daice. Harnack, într-o monografie despre Marcion — *Marcion, Das Evangelium vom fremden Gott*, Leipzig, 1921, ediția II 1924 — a încercat să reabiliteze omul și opera. Face din Marcion un al doilea Pavel, un interpret autentic al Evangheliei ; vede în el un Luther al Bisericii primare. Lucrarea lui Harnack s-a bucurat de mare succes. In trei ani au apărut două ediții. E contestabil dacă Harnack, cu tot talentul lui și cu toată știința lui, a reușit să facă din ereticul Marcion un autentic creștin, dar e incontestabil că lucrarea lui a avut o influență nefastă asupra spiritului poporului german.

8. Valentinienii, adepții gnosticului Valentin. — Valentin, eretic gnostic din secolul al doilea, s-a născut probabil în Alexandria. A răspîndit învățătura sa în Egipt și în Asia, iar între anii 136 și 165 în Roma. Descoperit aici ca eretic, a fost izgonit din Biserică și a fugit în Cipru.

9. Maniheii, adepții lui Mani. Mani n-a fost un eretic creștin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religii. Mani considera pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale și strict naționale. Pentru aceasta tendința religiei sale este universalistă ; s-a întins în apus pînă în Africa de nord, iar în răsărit pînă în China și s-a continuat în ereziile neomaniheice de mai tîrziu ale pavlicienilor în răsărit și ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215—216 în Mesopotamia. La vîrsta de 24 de ani își începe predica. Călătorește mai întîi în India, unde întemeiază o comunitate ; în 241 se întoarce în patria sa și, favorizat de regele Sapur I, își continuă predica mai bine de 30 de ani, pînă cînd urgia magilor și mînia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sînt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărății : împărăția luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, și împărăția întunericului, a răului, în fruntea căreia stă satana ; fiecare împărăție are cîte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie și eshatologie *maniheică*.

atunci cea biruită ar fi complet nimicită; iar dacă aceia susțin că lupta între rău și bine este egală și nu-s nici învingători și nici învinși, atunci se ajunge la un război fără de sfîrșit și la o stare nenorocită continuă; iar dacă binele, datorită puterii sale, biruie, atunci pentru ce răul nu-i biruit desăvîrșit? Iar dacă... dar nu mi-i îngăduit să spun cîte aș putea gîndi! Mă minunez, însă, cum nu se spăimîntă de ei înșiși acești oameni, cînd sînt purtați de mintea lor să rostească niște blasfemii atît de neîngăduite!

Nu este, deci, un gînd binecredincios să spui că răul este făcut de Dumnezeu, pentru că nimic din cele contrarii nu vine de la contrarul său; nici viața nu naște moarte, nici întunericul nu este început al luminii, nici boala nu aduce sănătate; în schimbările stărilor sufletești schimbările se fac de la contrarii la contrarii; dar la nașteri, cel născut nu se naște din cineva care are o natură potrivnică lui, ci din cei de aceeași natură.

Dar pot fi întrebat:

— Dacă răul nu este nici nenăscut, nici făcut de Dumnezeu, de unde își are existența? Că nimeni din cei ce viețuiesc nu va spune că răul nu există! Ce să spunem?

— Răul nu are o existență vie și însuflețită, ci este o stare sufletească potrivnică virtuții, din pricină că cei care nu sînt cu luare aminte asupra vieții lor se depărtează de bine.

V

Nu căuta, dar, răul în afară de tine și nici nu-ți închipui o natură care să fie cauza răului, ci fiecare să se recunoască pe el însuși cauza răului care este în el.

Din relele care ni se întîmplă în viață, pe unele ni le aduce firea noastră omenească, de pildă: bătrînețea și bolile; altele sînt datorită întîmplării, de pildă: faptele, care, în afara gîndului nostru, au cauze străine, adeseori dureroase sau vesele, de pildă: cînd găsești o comoară săpînd o fîntînă sau cînd, ducîndu-te în piață, îți iese în cale un cîine turbat; alte rele depind de noi, de pildă: a-ți înfrîna poftele sau a da frîu liber plăcerilor, a-ți stăpîni mînia sau a bate pe cel care te-a supărat, a spune adevărul sau a minți, a fi blînd și măsurat sau îngîmfat și mîndru. Peste toate acestea tu ești stăpîn! Nu căuta începuturile lor în afară de tine, ci cunoaște că răul ia început din căderile cele din voia ta. Dacă răul ar fi fără voia noastră și nu cu voia noastră, atunci n-ar atîrna asupra celor ce fac rău atîta frică de legi și nici n-ar fi atît de nemiloase pedepsele date de tribunale pe măsura faptelor săvîrșite de răufăcători.

Acestea să fie cele spuse de mine despre adevăratul rău. Că boala, sărăcia, lipsa de slavă și moartea și toate cele ce aduc tristețe peste oameni nu merită să fie catalogate în ceata celor rele, pentru că cele potrivnice lor nu le numărăm între cele mai mari bunuri. Unele din aceste rele țin de firea omenească, altele sînt chiar de folos multora, cînd vin peste ei.

Trecînd sub tăcere pentru moment orice interpretare alegorică sau întemeiată pe presupuneri, să acceptăm, urmînd voia Scripturii, ideea unui *«întuneric»*, un întuneric ca atare și neprelucrat.

Mintea, însă, caută să știe dacă întunericul a fost făcut odată cu lumea, dacă este mai vechi decît lumina și de ce-i mai vechi ceea ce este mai rău, adică întunericul ?

La aceste întrebări răspundem că întunericul nu are existență în sine însuși, ci este aer lipsit de lumină.

— Dar ce loc din lume a fost lipsit pe neașteptate de lumină, încît întunericul să fie peste ape ?

Noi socotim că dacă exista ceva înainte de facerea lumii acesteia materiale și stricăcioase, negreșit trebuia să fie în lumină. Nici vredniciile îngerești, nici toate oștile cerești, pe scurt, nici orice fire spirituală din cele cunoscute sau necunoscute după nume și din duhurile slujitoare nu se găseau în întuneric, ci aveau o stare cuvenită lor, erau în lumină și în toată veselia cea duhovnicească. Nimeni nu se va împotrivi celor spuse de mine, dar mai ales acela care așteaptă, între făgăduințele bunătăților, lumina cea mai presus de ceruri, despre care Solomon a spus : «*Lumina veșnică pentru cei drepți*» [10], iar apostolul spune : «*Mulțumind cu bucurie Tatălui, Care ne-a învrednicit să luăm parte la moștenirea sfinților întru lumină*» [11]. Dacă cei osîndiți sînt trimiși în întunericul cel mai din afară [12], negreșit că cei care au săvîrșit cele vrednice de laudă se odihnesc în lumina cea mai presus de lume.

Așadar, după ce la porunca lui Dumnezeu a fost făcut cerul — cerul s-a întins dintr-o dată și a cuprins pe cele care se găseau în interiorul lui; fiind un corp continuu, în stare să despartă pe cele dinăuntru de cele din afară — cerul a întunecat neapărat locul de care s-a despărțit, întrerupînd lumina din afară.

Trei factori contribuie la facerea umbrei : lumina, corpul și locul neluminat. Deci întunericul de la începutul lumii a venit de la umbra corpului ceresc. Ca să înțelegi spusele mele, îți dau un exemplu ! Fă-ți

10. *Prov.*, 13, 9.
11. *Col.*, 1, 12.
12. *Matei*, 8, 12.

la amiaza zilei în jurul tău un cort dintr-un material des și gros și singur te-ai închis în întuneric. Tot așa închipuie-ți și întunericul cel de la începutul lumii; întuneric nu exista mai înainte, ci a urmat datorită altor factori.

Acesta era, deci, *«întunericul»*, despre care Scriptura spune că *«era deasupra adîncului»*, pentru că părțile cele mai de jos ale aerului ating în chip natural suprafețele corpurilor. Atunci apa le acoperea pe toate. De aceea spune Scriptura că trebuia neapărat ca întunericul să fie deasupra adîncului.

VI

«Și Duhul lui Dumnezeu, spune Moisi, *se purta deasupra apei»* [13]

Moisi vorbește aici de duhul[14] acesta de pe pămînt, adică de mișcarea aerului; și atunci acceptă că scriitorul Cărții Facerii ți-a enumerat părțile lumii, că adică Dumnezeu a făcut cerul, pămîntul, apa și aerul, iar acesta din urmă, în mișcare și în curgere; sau — ceea ce este și mai adevărat, sens acceptat și de cei care au comentat textul acesta înaintea noastră — de Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfînt, pentru că Scriptura folosește pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta și nimeni altul nu se numește Duhul lui Dumnezeu decît Duhul cel Sfînt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime. Iar dacă accepți interpretarea aceasta vei avea și un folos mai mare.

— Dar cum *«se purta»* Duhul pe deasupra apei ?

— Nu-ți voi spune cuvîntul meu, ci al unui bărbat sirian[15], care era tot atît de departe de înțelepciunea lumii pe cît era de aproape de știința cea adevărată. Acesta spunea că în limba siriană, cuvîntul *«se purta»* arată mai mult decît cuvîntul grec, pentru că limba siriană este înrudită cu limba ebraică și deci mai apropiată de ceea ce Scripturile au vrut să spună. Înțelesul acestui cuvînt ar fi următorul: Cuvîntul *«se purta»*, spune el, se interpretează prin: *«încălzea și dădea viață apelor»*, după chipul găinii, care clocește și dă putere de viață ouălor. Acesta este înțelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: *«Duhul se purta»*, adică pregătea apele pentru nașterea vieții. Încît din acest text se poate vedea ceea ce se căuta de unii, anume că nici Duhul cel Sfînt nu este lipsit de putere creatoare.

13. *Fac.*, 1, 2.
14. Adică de *vînt*; în limba greacă cuvîntul πνεῦμα înseamnă și *duh* și *vînt*.
15. Acest sirian a fost identificat cu Diodor al Tarsului, contemporan cu sf. Vasile cel Mare, cu Teofil al Antiohiei, cu Efrem Sirul și cu Afraat (cf. BSG, p. 169, nota 3 și p. 545).

VII

«Şi a zis Dumnezeu : «Să se facă lumină !» [16].

Cel dintîi cuvînt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeţii, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toţi şi peste toate, privelişte veselă şi plăcută. S-a arătat cerul, care mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atîta frumuseţe pe cît o mărturisesc şi astăzi ochii noştri. Văzduhul s-a umplut de lumină ; dar, mai bine spus, avea atîrnată în el chiar lumina în întregime, care trimitea pretutindeni, pînă la marginile văzduhului, iuţile împărţiri ale strălucirii ei. În sus, lumina ajungea pînă la eter şi cer ; în lăţime, lumina, într-o clipită de vreme, lumina toate părţile pămîntului : partea de miazănoapte, de miazăzi, de răsărit şi de apus. Aşa este natura luminii ; fină şi diafană ; n-are nevoie de o durată de timp ca să străbată aerul. După cum privirile noastre n-au nevoie de timp, ca să ajungă pînă la obiectele pe care vrem să le vedem, tot aşa şi razele luminii cuprind iute pe toate pînă la marginile văzduhului, atît de iute încît nu-ţi poţi imagina o durată de timp mai scurtă.

După ce a fost făcută lumina, a fost şi eterul mai plăcut, iar apele au ajuns mai luminoase ; nu primeau numai strălucirea luminii, ci trimiteau şi ele în schimb reflexul luminii, sărind din apă, din toate părţile, strălucirile ei. Cuvîntul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespus de plăcute şi nespus de preţioase. După cum cei care aruncă untdelemn în adîncul mării [17] luminează locul în care au aruncat untdelemnul, tot aşa Făcătorul universului, aruncînd glas în lume, a pus dintr-odată în lume frumuseţea luminii.

«Să se facă lumină !»

Şi porunca s-a făcut faptă. Şi s-a făcut o substanţă, decît care mai plăcută spre desfătare nici nu era cu putinţă s-o născocească mintea omenească. Cînd spunem glas, cuvînt sau poruncă a lui Dumnezeu, nu înţelegem prin cuvîntul dumnezeiesc sunetul scos de organele vocale, nici aerul lovit de limbă, ci socotim că ia formă de poruncă sensul dat de voinţa lui Dumnezeu, pentru a fi înţeles uşor de cei cărora se adresează.

«Şi a văzut Dumnezeu că lumina este frumoasă» [18]

Ce laudă vrednică am mai putea aduce noi luminii, cînd ne-a luat-o înainte mărturia Creatorului, că lumina este frumoasă ! La noi, oamenii,

16. *Fac.*, 1, 3.
17. E vorba de scufundători (cf .BSG, p. 172, nota 1).
18. *Fac.*, 1, 4. — În traducerea acestui verset, ca şi în traducerea versetelor 8, 10, 12, 18, 21 şi 25 din acest capitol al Facerii, sfîntul Vasile mă sileşte să părăsesc tradiţia

rațiunea noastră lasă ochii să judece frumosul și nu spune altceva decît atît cît mărturisește simțul văzului. Iar dacă frumusețea trupească se datorește simetriei mădularelor, a unora față de altele și a culorii pielii, cum se poate vorbi, oare, de frumusețea luminii, cînd natura luminii este simplă și la fel în toate părțile ei? Sau poate că frumusețea luminii nu stă în părțile care o alcătuiesc, ci în mărturia pe care ea o dă ochilor noștri că e plăcută și nesupărătoare? E la fel ca și cu aurul; nu e frumos datorită simetriei părților lui, ci culorii lui; că atrage privirile și are aspect plăcut. Luceafărul de seară, apoi, este foarte frumos, nu pentru că are părțile lui proporționale, ci pentru că este nesupărătoare și plăcută strălucirea pe care o trimite privirilor noastre. În afară de asta, judecata lui Dumnezeu despre frumusețea luminii n-a privit numai aspectul ei plăcut pe care îl dă ochilor, ci a avut în vedere și folosul ei de mai tîrziu. Că nu erau încă ochi care să judece lumina.

«Și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric» [19].

Cu alte cuvinte, Dumnezeu a făcut să nu se amestece lumina cu întunericul, ci să stea separate una de alta. Le-a despărțit și le-a separat foarte mult una de alta.

VIII

«Și a numit Dumnezeu lumina zi, și întunericul l-a numit noapte» [20].

Acum, după ce a fost făcut soarele, este zi cînd văzduhul este luminat de soare și cînd soarele strălucește în emisfera de deasupra pămîntului; este noapte cînd soarele ascunzîndu-se face umbră pămîntului. Atunci, la început, ziua și noaptea nu se datorau mișcării soarelui, ci se făcea zi și urma noapte, cînd se revărsa lumina aceea care a fost făcută la început și cînd iarăși se retrăgea potrivit măsurii rînduite de Dumnezeu.

«Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, zi una» [21].

Seara este hotarul comun dintre zi și noapte, iar dimineața este vecinătatea nopții cu ziua. Așadar, ca să dea zilei onoarea de a fi fost făcută înainte, Scriptura a vorbit mai întîi de sfîrșitul zilei, apoi de sfîrșitul nopții, pentru că zilei îi urmează noaptea. Starea în lume, înainte

traducerilor înaintașilor noștri, începînd cu traducătorii Bibliei de la București din 1688 și pînă la ultima ediție a Bibliei, București, 1982 și să înlocuiesc: *«bună»*, *«bine»* și *«bune»* cu: *«frumoasă»*, *«frumos»* și *«frumoase»*. Aș fi dorit să păstrez lectura tradițională, dar nu mă lasă comentarul la aceste versete al Marelui Vasile. Poate că viitorii revizuitori ai Bibliei, dacă vor citi comentariile sfinților părinți la textul scripturistic, atunci cînd vor face revizuirea vechii traduceri a Bibliei, îmi vor da dreptate; vor accepta «inovația» și mă vor urma.

19. *Fac.*, 1, 4.
20. *Fac.*, 1, 5.
21. *Fac.*, 1, 5.

de facerea luminii, nu era noaptea, ci întunericul; noapte s-a numit atunci cînd Dumnezeu a despărţit întunericul de zi şi întunericul a primit numire nouă, ca să se deosebească de zi.

«Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă», adică durata unei zile şi a unei nopţi. Scriptura nu le-a numit încă zi şi noapte, ci le-a numit pe amîndouă cu numele părţii mai principale. Acest obicei îl vei găsi în toată Scriptura; în măsurarea timpului, Scriptura numără zilele, nu şi nopţile împreună cu zilele. *«Zilele anilor mei»* [22], spune psalmistul; iar Iacov: *«Zilele vieţii mele, puţine şi rele»* [23]; şi iarăşi psalmistul: *«Toate zilele vieţii mele»* [24]. Încît cele spuse acum de Scriptură, făcînd istorie, a ajuns lege pentru timpurile de mai tîrziu.

«Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, zi una».

— Pentru ce n-a spus: «ziua întîia», ci: *«zi una»*? Doar era firesc să o numească: «ziua întîia», că avea să-i adauge ziua a doua, a treia, a patra, pentru că era în fruntea celor care vin după ea.

A spus *«una»*,

sau pentru că voia să determine măsura zilei şi a nopţii, unind timpul zilei şi al nopţii, ca să se plinească durata celor douăzeci şi patru de ore ale unei zile care cuprinde negreşit şi ziua şi noaptea, încît chiar dacă din pricina schimbărilor mersului soarelui se întîmplă ca o zi să aibă mai multe ore ca cealaltă, totuşi durata celor două, a zilei şi a nopţii, să se înscrie în timpul destinat lor; ca şi cum Moisi ar fi spus: *«zi una»* este durata unei zile, măsura celor douăzeci şi patru de ore;

sau pentru că învîrtirea cerului de la un semn pînă la acelaşi semn se face într-o singură zi, încît ori de cîte ori este seară şi dimineaţă în lume, potrivit învîrtirii soarelui, această învîrtire nu se face în mai mult timp, ci atît cît se împlineşte durata unei zile;

sau mai adevărată este explicaţia transmisă în cuvintele cele de taină, că Dumnezeu, Cel Ce a făcut timpul, a pus timpului măsuri şi semne: durata zilelor; şi măsurînd timpul cu săptămîna, porunceşte ca săptămîna să se învîrtă mereu în ea însăşi, pentru a număra mişcarea timpului; iar pe săptămînă să o împlinească *«ziua cea una»*, întorcîndu-se spre ea însăşi de şapte ori; şi această întoarcere este în formă de cerc, că începe dintr-un punct şi se sfîrşeşte în acelaşi punct. Aceeaşi însuşire o are şi veacul; se întoarce spre el însuşi şi niciodată nu se sfîrşeşte. Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură «ziua întîia», ci: *«zi una»*, ca şi din numirea ei să i se vadă în-

22. *Ps.*, 89, 10.
23. *Fac.*, 47, 9.
24. *Ps.* 22, 8.

rudirea cu veacul. În chip propriu și natural, ziua întîia a fost numită *«una»* pentru a arăta unicitatea veacului; că veacul nu are părtășie cu altceva. Dacă Scriptura ne vorbește de *«multe veacuri»* și în multe locuri vorbește de *«veacul veacului»* și de *«veacurile veacurilor»*, dar nici în acele locuri *«veacul»* nu este numărat *cel dintîi, cel de al doilea,* nici *cel de al treilea*; în acele locuri ni se arată mai degrabă deosebiri de situații și de felurite lucruri, dar nu circumscrieri, sfîrșituri și succesiuni de veacuri. Că spune Scriptura: *«Ziua Domnului cea mare și luminată»* [25]; și iarăși: *«Pentru ce căutați ziua Domnului? Aceea este întuneric și nu lumină»* [26]. Negreșit *«întuneric»* celor vrednici de întuneric. Scriptura cunoaște și ziua cea neînserată, cea continuă, cea fără de sfîrșit, pe care psalmistul a numit-o *«a opta»* [27], pentru că se află în afara acestui timp săptămînal. Încît fie de zici *«zi»*, fie de zici *«veac»*, vei exprima aceeași idee. Dacă ai numi *«zi»* starea aceea, una este și nu multe; iar dacă ai numi-o *«veac»*, unul este și nu multe. Așadar Scriptura, ca să ducă mintea noastră spre viața ce va să fie, a numit *«una»* icoana veacului, pîrga zilelor, pe cea de o vîrstă cu lumina, sfînta duminică, cea cinstită cu învierea Domnului.

«Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, zi una».

Dar cuvintele pe care le-am spus despre seara aceea au făcut să vină peste noi seara aceasta și ele îmi pun aici hotar cuvîntului meu.

Iar Tatăl luminii celei adevărate, Cel Ce a împodobit ziua cu lumină cerească, Cel Ce a luminat noaptea cu strălucirile focului, Cel Ce a pregătit odihna veacului ce va să fie cu lumină spirituală și fără de sfîrșit, să vă lumineze inimile voastre cu cunoștința adevărului, să păstreze viața voastră fără poticneli, dîndu-vă să umblați ziua cu bun chip, să străluciți ca soarele în strălucirea sfinților spre laudă mie în ziua lui Hristos, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor. Amin.

25. *Ioel*, 2, 11.
26. *Amos*, 5, 8.
27. *În titlurile psalmilor 6 și 11.*

OMILIA A III-a

Despre tărie

I

Acestea sînt lucrările celei dintîi zile; dar, mai bine spus, cele ale *«zilei una»* [1]. Să nu lipsim ziua aceasta de vrednicia ei firească, pe care numai ei i-a dat-o Ziditorul, nenumărîndu-o la un loc cu celelalte zile.

Ieri am vorbit de lucrările făcute de Dumnezeu în *«zi una»* și am împărțit pentru ascultătorii mei interpretarea cuvintelor Scripturii; am dat dimineața hrană sufletelor, iar seara bucurie. Acum să mă îndrept spre minunile celei de a doua zile. Spun aceasta, nu pentru că mă gîndesc la destoinicia mea, a celui ce interpretează Scriptura, ci la harul celor scrise în Scriptură, care, în chip firesc, sînt ușor de înțeles, dar și dulci și plăcute celor care preferă adevărul în locul ipotezelor. Așa precum și psalmistul arată foarte mult dulceața pe care o dă adevărul: *«Cît sînt de dulci,* spune el, *gurii mele cuvintele Tale! Mai mult decît mierea în gura mea!»* [2]. Ieri, pe cît a fost cu putință, am veselit inimile voastre cu cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu; astăzi, am venit iarăși, în a doua zi, să vedem minunile lucrărilor celei de a doua zile.

N-am să uit că mulți meseriași, cu meserii obositoare, care cu drag își scot hrana zilnică din munca lor, au venit la mine și m-au rugat să fie mai scurtă cuvîntarea, ca să nu lipsească multă vreme de la meseria lor. Ce pot să le spun acestora? Atît doar, că partea de timp, împrumutată lui Dumnezeu, nu se pierde, ci se dă înapoi cu mare adaos. Dumnezeu va înlătura toate întîmplările aducătoare de greutăți; va da trupului putere, sufletului sîrguință, afacerilor înlesnire și reușită în toată viața celor care aleg pe cele duhovnicești. Chiar dacă în viața aceasta nu ne reușesc cele pentru care ne sîrguim, totuși învățătura Duhului este bună comoară pentru veacul ce va să fie. Scoate, dar, din inima ta toată grija pentru viața ta și adu-mi-te aici pe tine în întregime! Că n-ai nici un folos de prezența trupului tău aici, dacă inima ta se ostenește pentru comoara cea pămîntească.

1. *Fac.*, 1, 5.
2. *Ps.*, 118, 103.

II

«Şi a zis Dumnezeu să se facă tărie în mijlocul apei şi să se despartă apă de apă» [3].

Ieri am auzit cuvintele lui Dumnezeu: *«Să se facă lumină»* [4], iar astăzi: *«Să se facă tărie».* Dar se pare că au ceva mai mult cuvintele de acum; n-au rămas la o simplă poruncă, ci au arătat şi pricina pentru care se cerea facerea tăriei: *«Ca să se despartă apă de apă».*

Dar, mai întîi, să ne întoarcem puţin în urmă şi să cercetăm în ce chip vorbeşte Dumnezeu. Oare aşa cum vorbim noi? Se face mai întîi în mintea lui Dumnezeu o întipăritură care vine de la lucrurile din afară, apoi, după ce şi le-a închipuit, alege din cele ce are în minte pe acelea ce-I sînt proprii şi apropiate şi le formulează? Apoi dă organelor vocale cele gîndite şi aşa, cu ajutorul aerului, prin mişcarea articulată a vocii, face cunoscută gîndirea ascunsă în El? Oare nu e basm să spui că Dumnezeu are nevoie de atîta trecere de timp pentru a-Şi arăta gîndurile Sale? Nu-i mai cucernic, oare, să spui că voinţa dumnezeiască şi cel dintîi impuls al mişcării spirituale este Cuvîntul lui Dumnezeu? Scriptura Îl înfăţişează pe larg, ca să arate că Dumnezeu nu numai că a voit să facă lumea, ci şi că a adus-o la existenţă cu un colaborator. Că Scriptura putea continua să spună despre toate, aşa cum a spus la început: *«La început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul»* [5]; apoi: *«A făcut lumina»* [6]; apoi: *«A făcut tăria»* [7]. Dar iată că Scriptura Îl arată pe Dumnezeu poruncind şi vorbind; şi fără să o spună, arată pe Cel Căruia Îi porunceşte şi-I vorbeşte. Scriptura procedează aşa, nu pentru că ne-ar pizmui de L-am cunoaşte, ci vrea să ne înflăcăreze dorul de cunoaştere prin semnele şi indicaţiile pe care ni le dă despre un lucru de taină. Da, un lucru pe care-l dobîndeşti cu trudă îl primeşti cu bucurie şi-l păstrezi cu plăcere; dar cel pe care-l dobîndeşti iute, îl dispreţuieşti cu uşurinţă. De aceea Scriptura ne apropie încetul cu încetul, pe o oarecare cale şi cu rînduială, de ideea Unuia-Născut.

Totuşi firea cea fără de trup nu avea nevoie de cuvînt rostit cu vocea, pentru că chiar cele pe care le gîndea puteau fi transmise Colaboratorului. Atunci pentru ce aveau nevoie de cuvînt cei care puteau să-şi împărtăşească unul altuia gîndurile? Vocea este pentru auz, iar auzul pentru voce. Iar acolo unde nu-i aer, nici limbă, nici ureche, nici canal întortochiat care să ducă sunetele la creier, acolo nu-i nevoie

3. *Fac.*, 1, 6.
4. *Fac.*, 1, 3.
5. *Fac.*, 1, 1.
6. *Fac.*, 1, 3.
7. *Fac.*, 1, 6.

nici de cuvinte, ci, precum s-ar putea spune, înseşi gîndurile cele din inimă se prefac în voinţă.

Deci, aşa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deştepta mintea noastră spre căutarea persoanei căreia i-au fost spuse cuvintele, a luat, cu înţelepciune şi cu dibăcie, forma aceasta de exprimare.

III

În al doilea rînd, trebuie să cercetăm dacă *«tăria»* aceasta, care a fost numită şi ea cer, este alt cer decît cerul care s-a făcut la început; în scurt, dacă sînt două ceruri.

Cei care au filosofat despre cer ar voi mai degrabă să li se taie limbile decît să accepte acest lucru ca adevărat. Aceşti filosofi presupun că există un singur cer şi acesta nu este de aşa natură ca să i se mai adauge un al doilea sau un al treilea sau mai multe ceruri, deoarece, după cum gîndesc ei, toată substanţa cerului a fost folosită la alcătuirea unui singur cer. Cerul, spun ei, este un singur corp, care se mişcă circular, şi acesta este mărginit; dacă substanţa pentru facerea cerului s-a întrebuinţat la primul cer, atunci n-a mai rămas nimic pentru facerea celui de al doilea sau celui de al treilea. Acestea îşi închipuie cei care dau Creatorului pentru facerea lumii o materie necreată. Sînt purtaţi de la cel dintîi basm născocit de ei la minciuna care urmează. Noi le cerem înţelepţilor eleni să nu ne ia în rîs pe noi înainte de a se pune ei de acord unii cu alţii. Că sînt între filosofi unii care susţin că sînt nenumărate ceruri şi lumi; sînt alţii, însă, care caută să vădească netemeinicia ideilor acelora, folosind argumente mai puternice şi demonstraţii geometrice constrîngătoare, spunînd că nu este substanţă pentru alt cer decît pentru unul. Noi vom rîde, însă, şi mai mult de pălăvrăgeala lor geometrică şi meşteşugită; ei văd doar că aceeaşi cauză dă naştere băşicilor de apă, la una sau mai multe, dar se îndoiesc de existenţa mai multor ceruri; se îndoiesc că puterea creatoare a lui Dumnezeu ar fi îndestulătoare să aducă mai multe ceruri la existenţă. Cînd ne gîndim la covîrşitoarea putere a lui Dumnezeu, socotim că tăria şi măreţia acestor ceruri nu se deosebesc întru nimic de băşicile de apă pe care le fac izvoarele. Deci, cuvîntul filosofilor care spun: «e cu neputinţă» ni se pare de rîs şi de batjocură. Atît de departe sîntem de a ne îndoi de existenţa unui al doilea cer, încît căutăm şi pe al treilea, de a cărui privire a fost învrednicit fericitul Pavel [8]; iar psalmistul, cînd vorbeşte de *«cerurile cerurilor»* [9], ne face să ne gîndim la mai multe ceruri. Aceste ceruri n-ar fi cu nimic mai ciudate decît cele şapte cer-

8. *II Cor.*, 12, 2.
9. *Ps.*, 148, 4.

curi, în care, după cum mărturisesc toți filosofii, se poartă cele șapte planete, care sînt și vîrîte unul în altul, în chipul vaselor puse unele în altele. Iar aceste planete, spun ei, pentru că se mișcă contrar mișcării întregului cer, prin despicarea eterului, scot un sunet atît de plăcut și armonios, încît întrece dulceața cîntecelor. Cînd li se cere celor ce susțin acestea să fie confirmate de simțuri spusele lor, ce spun? Spun că noi, fiind obișnuiți de la început, de cînd ne-am născut, cu sunetul acela, din îndelungata lui auzire nu-l mai simțim acum, așa cum fierarii nu mai simt zgomotul din fierării, pentru că li se bate mereu cu ciocanul în urechi. A combate sofisticăria și slăbiciunea ideilor lor, pe care toți le descoperă cum le aud, nu este treaba unui bărbat, nici a unui om care știe să-și cruțe timpul, nici a unuia care se gîndește la puterea de judecată a ascultătorilor săi.

Dar să lăsăm ideile filosofilor profani pe seama celor din afară de Biserică, iar noi să ne întoarcem la învățătura Bisericii.

S-a spus de unii din cei dinaintea noastră că în textul acesta al Scripturii nu e vorba de facerea unui al doilea cer, ci este o tîlcuire a celui dintîi cer; că Scriptura, la început, a vorbit pe scurt de cer și de pămînt, iar aici ni se arată mai pe larg chipul în care a fost făcut fiecare. Eu, însă, spun că deoarece s-a dat celui de al doilea cer și alt nume și o întrebuințare deosebită, acesta este alt cer decît cel făcut la început, de o natură mai tare, căruia i s-a dat și o întrebuințare deosebită în univers.

IV

«Și a zis Dumnezeu: «Să se facă tărie în mijlocul apei și să se despartă ape de ape». Și a fost așa. Și a făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei» [10].

Dar înainte de a ne ocupa de înțelesul celor scrise în Scriptură, să destrămăm cele spuse de alții împotriva acestora.

Aceia ne întreabă:

— Dacă este sferic corpul tăriei; așa cum îl vede privirea noastră, iar apa este curgătoare și alunecă în jos împrejurul locurilor înalte, cum poate apa să stea pe suprafața boltită a tăriei?

Ce le vom răspunde la această obiecție?

Dacă un lucru se vede în spre noi rotund în partea sa concavă, nu trebuie neapărat ca suprafața lui exterioară să fie sferică și nici ca întregul corp să fie rotund și alunecos, mai ales că vedem că bolțile de piatră ale băilor și construcțiile locuințelor în formă de peșteră au în interior o formă semicirculară, dar acoperișurile de sus sînt adesea

10. *Fac.*, 1, 6—7.

plane. Deci, pentru cele spuse, nici cei ce sînt împotriva noastră să nu-și facă griji și nici nouă să nu ne mai facă supărări, spunînd că în cele de sus nu se poate ține apa.

În continuare ar trebui să spun care este natura *«tăriei»* și pentru care pricină a fost pusă să despartă apele. Cuvîntul *«tărie»* este folosit de obicei în Scriptură pentru cele ce au o tărie covîrșitoare. De pildă cînd spune: *«Domnul este tăria mea și scăparea mea»* [11]; și: *«Eu am întărit stîlpii lui»* [12]; și: *«Lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui»* [13]. Învățații profani numesc corp tare, corpul care este solid și plin, în opoziție cu corpul matematic; corpul matematic își are existența numai în dimensiuni, adică în lățime, adîncime și înălțime; corpul tare pe lîngă dimensiuni are și rezistența. Scriptura obișnuiește să numească *«tărie»* ceea ce este tare și rezistent; de multe ori folosește acest cuvînt despre aerul condensat, ca atunci cînd spune: *«Eu Cel Ce întăresc tunetul»* [14]. Scriptura a numit tărie a tunetului tăria și rezistența vîntului care se oprește în cavitățile norilor; și pentru că se rupe silnic de acolo, dă naștere zgomotului tunetului. Și aici, dar, socotim că acest cuvînt a fost pus pentru a arăta o natură tare, în stare să țină apa, care alunecă și se împrăștie ușor.

Dar pentru că, după concepția comună, se pare că *«tăria»* își are nașterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa înghețată sau cu materia aceea care-și are originea din strecurarea unei materii lichide, care este piatra de cristal, despre care se spune că ia naștere printr-o presiune foarte mare a apei, sau că tăria este asemenea pietrei străvezii, care se formează în mine; că piatra aceasta este luminoasă și de o claritate deosebită; dacă este găsită în starea ei naturală, fără să fie mîncată de vreo rosătură, iar adîncul ei fără să fie străbătut de vinișoare, se pare că are aproape transparența aerului.

Noi nu asemănăm *«tăria»* cu nici una din aceste materii. Într-adevăr, a avea despre cele cerești niște idei ca acestea înseamnă a fi copil și a avea mintea ușoară. Deci, nici dacă toate elementele sînt în toate cele din lume: focul în pămînt, aerul în apă și așa mai departe, nici dacă nici unul din elementele acestea, care ne cad sub simțuri, nu este curat și neamestecat fie cu un element intermediar fie cu unul contrar, totuși noi nu acceptăm să se spună că «tăria» este făcută din una din aceste substanțe simple sau din amestecul lor, pentru că sîntem învățați de Scriptură să nu lăsăm mintea noastră să-și închipuie ceva dincolo de cele ce ne sînt îngăduite.

11. *Ps.*, 17, 1.
12. *Ps.*, 74, 3.
13. *Ps.*, 150, 1.
14. *Amos*, 4, 13.

Să nu ne scape nici aceea că Scriptura, după ce a spus că Dumnezeu a poruncit: *«Să se facă tărie»* [15], n-a spus simplu: «Şi s-a făcut tărie», ci: *«Şi a făcut Dumnezeu tăria»* [16] şi iarăşi: *«A despărţit Dumnezeu»* [17].

Surzilor, auziţi! Orbilor, vedeţi! Şi cine este surd, dacă nu acela care nu aude, cînd Duhul Sfînt strigă cu glas atît de mare? Şi cine este orb, dacă nu acela care nu vede dovezile atît de lămurite despre Unul-Născut?

«Să se facă tărie» [18] este glasul cauzei primare. *«A făcut Dumnezeu tăria»* [19] este mărturia Puterii făcătoare şi creatoare.

V

Dar să ne întoarcem spre a continua tîlcuirea.

«Să se despartă apă de apă» [20].

După cît se pare, revărsarea apelor este fără de hotar; acoperea din toate părţile, cu valurile ei, pămîntul şi era suspendată pe deasupra lui; astfel apa depăşea în volum pe toate celelalte elemente. De aceea, Scriptura a numit-o mai înainte *«adînc»* [21], pentru că apa înconjura din toate părţile pămîntul. Pricina unei mulţimi atît de mari de ape o vom arăta mai tîrziu. Negreşit, nimeni dintre voi, dintre cei foarte ascuţiţi la minte, dintre cei care privesc cu pătrundere această substanţă, care trece şi curge, nu va osîndi spusele mele, că aş fi formulat ipoteze imposibile şi false, şi nici nu-mi va cere să arăt ce punct de sprijin a avut firea apelor. Vor fi de acord şi cei ce sînt împotriva spuselor mele, că pricina care face ca pămîntul, care este mai greu decît apa, să stea suspendat în mijlocul universului, tot aceea, negreşit, face ca şi acea cantitate enormă de apă, care prin firea ei are tendinţa de a curge în jos şi a se răspîndi în chip egal în toate părţile, deci, aceeaşi pricină va face ca apa să rămînă imobilă în jurul pămîntului.

Aşadar, apa, care este fără de hotar, era revărsată de jur împrejurul pămîntului; şi apa nu era pe măsura pămîntului, ci îl întrecea de multe ori, pentru că Marele Meşter, prevăzînd dintru început cele ce aveau să fie, a rînduit cele dintîi pentru trebuinţa celor care vor veni pe urmă.

— Dar pentru ce era nevoie să fie atît de multă apă?

15. *Fac.*, 1, 6.
16. *Fac.*, 1, 7.
17. *Fac.*, 1, 7.
18. *Fac.*, 1, 6.
19. *Fac.*, 1, 7.
20. *Fac.*, 1, 6.
21. *Fac.*, 1, 2.

— Focul este de neapărată trebuinţă universului, nu numai pentru buna rînduială a celor de pe pămînt, ci şi pentru desăvîrşirea universului. Că universul ar fi fost mutilat dacă i-ar fi lipsit unul din cele mai mari şi mai însemnate elemente. Dar aceste două elemente — apa şi focul — sînt potrivnice între ele, unul distruge pe celălalt; focul distruge apa, cînd o întrece în putere; apa distruge focul, cînd îl acoperă cu mulţimea ei. Trebuia, dar, să nu fie luptă între ele, dar nici lipsa lor completă să fie pricină pentru pieirea universului. Dumnezeu, purtînd grijă de univers, a rînduit ca apa să fie într-o cantitate atît de mare, încît, deşi mistuită de puterea focului, să se poată întinde pînă la marginile rînduite ei la facerea lumii. Aşadar, Cel Ce a aşezat pe toate cu cumpănă şi cu măsură — că după cum spune Iov: *«la El sînt numărate şi picăturile de ploaie»* [22] — ştia cît timp i-a rînduit lumii spre dăinuire şi cît de multă hrană să-i fie dată focului. Aceasta-i pricina belşugului de ape la facerea lumii.

Cît priveşte necesitatea focului, nimeni nu-i atît de străin de toate cele ce se petrec în lume, încît să mai aibă nevoie să-l învăţ raţiunea sa. Că nu numai toate meseriile, care întreţin viaţa, au nevoie de lucrarea focului, adică ţesătoria, cizmăria, zidăria şi plugăria, dar nici odrăslirea pomilor, nici coacerea roadelor, nici naşterea vietăţilor celor de pe pămînt şi celor din apă, nici hrana acestora n-ar fi fost cu putinţă să se facă la început şi nici n-ar fi durat cu vremea, dacă n-ar fi fost căldura. Aşadar, crearea focului este de neapărată trebuinţă atît pentru alcătuirea cît şi pentru dăinuirea celor ce au fost făcute. Este necesar şi de belşug de apă, pentru că focul o consumă neîncetat şi neapărat.

VI

Uită-te de jur împrejur peste toată făptura şi vei vedea că puterea căldurii domneşte în toate cele ce se nasc şi pier. De aceea este multă apă revărsată pe pămînt, întinsă dincolo de ţărmurile care se văd, ba încă însămînţată şi în adîncurile pămîntului. Că din pămînt este belşugul de izvoare, scurgerile de ape din mai multe locuri în puţuri, curgerea rîurilor, a puhoaielor şi a celor ce sînt pururea curgătoare; toate, ca să fie păstrată apa în multe şi felurite vistierii.

Din părţile de răsărit şi miazănoapte curge rîul Ind, cel mai mare dintre toate fluviile, după cum scriu geografii; din părţile de mijloc ale Anatoliei, fluviile Bactru [23], Hoaspe [24] şi Araxe [25], din care se desprinde

22. *Iov*, 36, 27.
23. Rîu în Asia.
24. Rîu în Elam, vechi stat, la apus de Tigru.
25. Numele mai multor fluvii din Asia.

Tanais[26], care se varsă în lacul Meotis[27]; pe lîngă aceste rîuri, rîul Fasis[28], care izvorăşte din munţii Caucazului, şi nenumărate alte rîuri dinspre părţile de nord, care se varsă în Pontul Euxin[29]. În părţile dinspre miazăzi şi apus, de sub muntele Pirineu, rîurile Tartes[30] şi Istru[31], dintre care primul se varsă în marea cea de dincolo de coloane[32], iar Istru curge prin Europa şi se varsă în Pont. Dar pentru ce mai e nevoie să enumăr rîurile care izvorăsc din munţii Ripe[33], care sînt dincolo de cele mai adînci părţi ale Sciţiei? Dintre acestea ar fi Rodan[34] şi nenumărate alte rîuri, pe care merg corăbii; acestea udă părţile apusene ale galilor, celţilor şi ale barbarilor din vecinătatea lor; toate se varsă în oceanul de apus[35]. Alte rîuri dinspre miazăzi, prin Etiopia; unele vin spre Marea noastră[36], altele îşi varsă apele în marea care este în afara mării navigabile: Egon şi Nise, cel numit Hremete[37]; în afară de acestea Nilul, care nici nu seamănă cu celelalte rîuri atunci cînd acoperă Egiptul ca o mare. Astfel, pămîntul locuit de noi este înconjurat de apă, îmbrăcat cu oceane mari şi udat de nenumărate rîuri pururea curgătoare, datorită înţelepciunii Celui Ce a rînduit ca apa, vrăjmaşa focului, să fie greu de nimicit.

Va fi, însă, un timp cînd toate vor fi arse prin foc, după cum zice Isaia în cele pe care le spune către Dumnezeul universului: *«Cel Ce spune adîncului: Pustii-te-vei şi toate rîurile tale le voi usca»*[38].

Deci, aruncînd înţelepciunea cea nebună, primeşte împreună cu noi învăţătura cea adevărată, simplă la cuvînt, dar fără de greşeală în ce priveşte cunoştinţa.

VII

Pentru aceasta *«să se facă tărie în mijlocul apei şi să se despartă apă de apă»*[39].

Am spus ce înseamnă în Scriptură cuvîntul *«tărie»*. Scriptura nu numeşte *«tărie»* substanţa rezistentă şi tare, care are greutate şi este solidă; că pămîntul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanţa celor care stau deasupra pămîntului este fină

26. Rîul Don.
27. Marea de Azov.
28. Rîu în Transcaucazia.
29. Marea Neagră.
30. Guadalquivir.
31. Dunărea.
32. Oceanul Atlantic.
33. S-a spus că aceşti munţi ar fi Carpaţii (cf. BSG, p. 219, nota 8).
34. Ronul.
35. Oceanul Atlantic.
36. Marea Mediterană.
37. Aceste rîuri n-au fost identificate (cf. *BSG*, p. 220, nota 3).
38. *Isaia*, 44, 27.
39. *Fac.*, 1, 6.

și rarefiată și nu-i percepută de nici unul din simțurile noastre, substanța aceasta s-a numit «tărie», în comparație cu substanțele foarte fine, care nu pot fi sesizate de simțirea noastră.

Gîndește-te la un loc care desparte umezeala! Acest loc duce în sus ce este fin și purificat și lasă jos tot ce este des și pămîntesc; aceasta, ca să se păstreze de la început pînă la sfîrșit aceeași bună întocmire a văzduhului, micșorîndu-se în parte umezeala.

Tu nu crezi în mulțimea apei de la începutul lumii, dar nu te uiți la mulțimea căldurii care, chiar cînd este mică, are mare putere de a nimici umezeala. Căldura trage la sine umezeala, așa cum face ventuza, apoi face să dispară umezeala, pe care a atras-o, după chipul flăcării lumînării; flacăra, prin feștila lumînării, trage spre ea hrana ce-i este pusă înainte și o preface iute în fum.

Cine se îndoiește că eterul nu este fierbinte și arzător? Dacă focul n-ar fi fost ținut de hotarul constrîngător al Creatorului lui, ce l-ar fi oprit să nu aprindă pe toate și să le ardă în continuare, nimicind totodată și umezeala din toate cele ce există?

De aceea este apă în văzduh; că se preface în nori locul cel de sus din ridicarea vaporilor, pe care îi trimit în sus rîurile, izvoarele, văile, lacurile și toate mările; dacă nu s-ar face asta, eterul le-ar cuprinde pe toate și le-ar arde. Dar nu vedem, oare, că și soarele acesta, în timp de vară, într-o scurtă clipită de vreme, lasă zvîntate și uscate locurile pline de apă și umede?

— Dar unde este apa aceea de la începutul lumii?

— Să ne-o arate cei care se grozăvesc că știu toate! Nu sare în ochi orișicui că prin căldura soarelui s-a pierdut, prefăcîndu-se în vapori?

— Dar nu-i atît de cald soarele, spun aceia.

— Da, atît doar le-a mai rămas să spună! Uitați-vă pe ce fel de argumente se sprijină pentru a combate evidența! Pentru că soarele, spun ei, este alb la culoare și nu-i roșu, nici galben, de aceea nici nu este foc prin natura lui; dar mai spun și aceea că fierbințeala pe care o trimite soarele se datorește învîrtirii lui iuți. Ce cîștigă ei din asta? Ca să arate că soarele nu distruge umezeala? Eu, însă, chiar dacă nu sînt adevărate spusele lor, nu le resping, pentru că îmi întăresc cuvîntul meu. Spuneam mai sus că este necesară mulțimea de ape din pricină că apa este evaporată de căldură. Dar n-are nici o importanță dacă fierbințeala este naturală sau se naște în alt chip, odată ce are aceleași urmări asupra acelorași materii. Lemnele, fie că se aprind și ard frecîndu-se unele de altele, fie că ard de la o flacără exterioară, rezultatul în amîndouă cazurile este la fel și asemănător. Cu

toate acestea, noi vedem înțelepciunea Celui Ce cîrmuiește universul, că mută soarele din unele părți ale lumii în alte părți, pentru ca nu cumva, rămînînd deasupra aceloraşi părți, să distrugă frumusețea lumii de prea multă căldură; cînd îl duce în părțile de miazăzi la solstițiul de iarnă, cînd îl mută la semnele care arată ziua egală cu noaptea; şi de aici îl mută iarăşi spre părțile de nord la solstițiul de vară, încît prin mutarea lui încetul cu încetul în jurul pămîntului se păstrează buna întocmire a văzduhului. Să se uite aceşti învățați dacă nu se contrazic ei înşişi! Spun că marea nu creşte, cu toate că se varsă în ea rîurile, din pricină că o evaporă soarele; soarele lasă în mare sărătura şi amărăciunea apei mării şi ridică apa curată şi bună de băut; aceasta se face datorită descompunerii pe care o face soarele apei mării; partea uşoară din apă o ridică, iar partea groasă şi pămîntească, asemănătoare noroiului şi drojdiei, o lasă acolo; aceasta face că apa mării este amară, sărată şi cu puterea de uscare. Dar aceştia care grăiesc aşa despre mare, iarăşi se schimbă şi spun că soarele nu micşorează cu nimic umiditatea.

VIII

«Şi a numit Dumnezeu tăria cer» [40].

Propriu vorbind, numirea de *«cer»* se potriveşte altcuiva, dar, prin asemănare, are parte şi *«tăria»* de această numire. Am văzut că în multe locuri Scriptura numeşte *«cer»* locul care se vede deasupra noastră — că văzduhul fiind dens şi continuu cade lămurit sub privirile noastre, aşa că, din pricină că este văzut, merită să fie numit *«cer»*, ca în aceste locuri unde se spune: *«Păsările cerului»* [41]; şi iarăşi: *«Cele zburătoare sub tăria cerului»* [42]; la fel şi cuvintele: *«Se suie pînă la ceruri»* [43]; iar cînd Moisi a binecuvîntat seminția lui Iosif, îi dă binecuvîntarea din roadele cerului, din rouă, din mutările soarelui, din conjuncțiile lunii, din vîrful munților şi al dealurilor celor veşnice [44], pentru că locul acesta din jurul pămîntului, prin buna lui întocmire cu aceste bunuri, îndestulează seminția lui Iosif. Dar şi cînd îl blestemă pe Israil, zice: *«Să fie cerul de deasupra capului vostru de aramă»* [45].

— Ce vor să spună aceste cuvinte?

40. *Fac.*, 1, 8.
41. *Ps.*, 8, 8.
42. *Fac.*, 1, 20.
43. *Ps.*, 106, 26.
44. *Deut.*, 33, 13—15.
45. *Deut.*, 28, 23.

— Completa uscăciune și lipsa apei celei din văzduh, prin care face neroditor pămîntul.

Așadar, cînd Scriptura zice că se pogoară rouă și ploaie din cer, înțelegem că e vorba de apele care au fost rînduite să ocupe locul cel de sus. Cînd se adună vaporii de apă în înălțime și aerul ajunge des din pricina apăsării vînturilor, umiditatea, care pînă atunci era în nori sub formă de aburi, se condensează și se preface în picături care cad în jos, din cauza greutății lor; și așa ia naștere ploaia; iar cînd umiditatea, izbită de violența vînturilor, se preface în spumă și apoi, dacă se răcește tare și îngheață cu totul, atunci sparge norul și se coboară în jos ca zăpadă. În scurt, potrivit aceleiași rațiuni, poți vedea că toată umezeala din văzduh se alcătuiește deasupra capului nostru. Nimeni să nu compare duhovniceasca noastră învățătură, care este simplă și nemeșteșugită, cu curiozitățile celor ce au filosofat despre cer. Pe cît de frumoasă este frumusețea femeilor cinstite față de a curtezanelor, pe atît este de mare și deosebirea dintre învățăturile noastre și învățăturile filosofilor profani. Aceștia prezintă în învățăturile lor probabilități siluite; aici, în Scriptură, adevărul stă de față, lipsit de cuvinte meșteșugite. Și pentru ce să ne ostenim noi să combatem minciuna lor, cînd e destul să le punem cărțile lor față în față și să asistăm în liniște la războiul dintre ei?

Acești filosofi, de care am vorbit, nu-s nici cu numărul mai puțini, nici cu vrednicia inferiori, dar cu vorbăria cu mult mai deosebiți decît cei care au o învățătură potrivnică lor și care spun că lumea va pieri într-adevăr prin foc, dar va renaște prin rațiunile seminale, care au rămas în cele arse. Pornind de la acest principiu, filosofii vorbesc de nenumărate pieiri ale lumii și de nenumărate renașteri. Filosofii aceștia se depărtează, însă, de adevăr și nu fac altceva decît să taie drumuri greșite, care-i duc la învățături false.

IX

Trebuie să spunem un cuvînt și despre învățații noștri din Biserică; aceștia vorbesc despre despărțirea apelor; și, sub pretextul unei învățături duhovnicești și a unor gînduri mai înalte, au recurs la alegorie, zicînd că prin ape se înțeleg, în chip figurat, puterile spirituale și netrupești; sus, deasupra tăriei, au rămas puterile cele mai bune, iar jos, în locurile din jurul pămîntului și în cele materiale, au rămas puterile cele rele. Din pricina asta, spun ei, apele care sînt deasupra cerurilor laudă pe Dumnezeu [46], cu alte cuvinte puterile cele de sus

46. *Ps.*, 148, 4.

sînt vrednice, din pricina curăţeniei minţii lor, să dea Ziditorului lauda cuvenită; apele de sub ceruri, însă, sînt duhurile răutăţii, care au căzut din înălţimea lor firească în adîncul răutăţii. Aceste duhuri sînt numite *«mări»*, pentru că ele fac turburare şi revoltă, pentru că sînt învălurate de furia patimilor, pentru că firea lor este lesne schimbătoare, iar voinţa nestatornică.

Să respingem cuvintele acestea ca pe nişte interpretari făcute în vis şi ca pe nişte basme băbeşti! Să înţelegem prin apă, apa; iar despărţirea făcută de tărie s-o interpretăm potrivit cauzei date de Scriptură. Iar dacă apele cele mai presus de ceruri sînt luate vreodată spre slăvirea Stăpînului obştesc al universului, noi pe acelea nu le socotim firi cugetătoare. Nici *«cerurile»* nu sînt însufleţite, pentru că *«spun slava lui Dumnezeu»* [47], nici *«tăria»* nu este o fiinţă înzestrată cu simţuri, pentru că *«vesteşte facerea mîinilor Lui»* [48]. Iar dacă cineva va spune că cerurile sînt puteri contemplative, iar tăria, puteri lucrătoare şi săvîrşitoare ale lucrărilor pe care le au de îndeplinit, să privim cuvintele lui ca pe nişte cuvinte plăcute, dar nu vom spune că sînt adevărate. Tot aşa nici roua, bruma, frigul şi arşiţa nu sînt firi spirituale şi nevăzute, pentru că în profeţia lui Daniil sînt puse să laude pe Creatorul universului [49]; iar cei cu mintea sănătoasă socotesc cuvintele lui Daniil, interpretate în chip spiritual, ca nişte cuvinte care completează slava adusă Ziditorului. Că nu numai apele de deasupra cerurilor împlinesc lauda lui Dumnezeu [50], pentru că sînt întîile în cinste din pricina calităţii lor superioare, dar şi altele, că spune Scriptura: *«Lăudaţi-L pe Domnul toţi cei de pe pămînt, balaurii şi toate adîncurile»* [51]. Deci, chiar adîncul, pe care cei care interpretează alegoric Scriptura l-au aruncat în partea cea mai rea a lumii, n-a fost socotit de psalmist vrednic de aruncat, ci l-a cuprins şi pe el în corul obştesc al creaţiei; şi, potrivit glasurilor puse în el, împlineşte în chip armonios cîntarea de laudă în cinstea Creatorului.

X

«Şi a văzut Dumnezeu că este frumos» [52].

Prin aceste cuvinte Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu I-au încîntat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu priveşte frumuseţile făpturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înţelesul dat

47. *Ps.*, 18, 1
48. *Ps.*, 18, 1.
49. *Cînt. Tin.*, 41, 48—49.
50. *Ps.*, 148, 4.
51. *Ps.*, 148, 7.
52. *Fac.*, 1, 8.

aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvîrşit şi serveşte bine scopului pentru care a fost făcut. Deci Dumnezeu, punînd mai dinainte un scop precis creaţiei Sale, a examinat cu raţiunile Sale de Creator pe cele create, parte cu parte, şi le-a lăudat pentru că împlinesc scopul pentru care au fost create. La o statuie, dacă se pune o mînă într-o parte, un ochi în altă parte, şi în sfîrşit toate părţile ei aşezate în diferite locuri, statuia nu va părea frumoasă celui care ar privi-o; dar dacă toate mădularele sînt aşezate la locul lor, chiar un nepriceput în artă va vedea frumuseţea mădularelor statuii. Artistul, însă, vede frumuseţea fiecărei părţi din opera sa înainte de terminarea ei şi laudă fiecare parte, pentru că se duce cu gîndul la sfîrşitul operei lui. Un astfel de artist ni-l arată Scriptura acum pe Dumnezeu, Care cu pricepere Îşi laudă parte cu parte operele Sale. Dar laudă cuvenită o va aduce şi cînd va sfîrşi de creat întreaga lume.

Să punem, însă, şi noi aici sfîrşit cuvintelor noastre despre cea de a doua zi a facerii lumii, ca să dăm timp ascultătorilor celor sîrguitori să se gîndească la cele auzite, pentru ca, dacă au găsit în ele ceva de folos, să le ţină minte şi să le cerceteze cu stăruinţă, ca şi cum le-ar mistui, şi să aştepte apoi să răsară în sufletele lor folosul; iar pe cei care muncesc pentru a-şi agonisi cele de trai să-i slobozesc, ca să se ocupe de meseriile lor, spre a veni cu sufletul lipsit de griji la ospăţul cuvintelor pe care le voi rosti deseară.

Iar Dumnezeu, Cel Ce a creat operele Sale mari, dar rînduieşte să fie rostite şi aceste mici cuvinte ale mele, să vă dea vouă în tot lucrul înţelegerea adevărului Lui, ca să înţelegeţi din cele văzute pe Cel nevăzut, iar din frumuseţea şi măreţia zidirilor să vă faceţi o idee potrivită de Cel Ce ne-a zidit — *«că cele nevăzute de la zidirea lumii se văd, înţelegîndu-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire»* [53] — încît şi de pe pămînt şi din văzduh şi din cer şi din apă şi din noapte şi din zi şi din toate cele văzute să luăm evidente dovezi despre Binefăcătorul nostru. Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici duşmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o necontenită aducere-aminte de El, Căruia toată slava şi închinăciunea, acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin.

53. *Rom.*, 1, 20.

OMILIA A IV-a

Despre adunarea apelor

I

Sînt orașe care de dis-de-dimineață pînă seara ospătează privirile oamenilor cu fel de fel de spectacole date de cei ce fac minunății [1], cu spectacole unde se cîntă cîntece de desfrîu și de rușine, care nasc în sufletele oamenilor mare desfrînare; și oamenii le ascultă vreme îndelungată de nu se mai satură de ele. Mulți fericesc pe cei care-și părăsesc prăvăliile din piață și lucrul din ateliere, de pe urma căruia trăiesc, și de dragul trîndăviei și plăcerii își irosesc acolo viața ce le este rînduită; nu-și dau seama că aceste spectacole desfrînate sînt o școală obștească de desfrîu pentru cei care stau și le privesc, iar melodiile armonioase ale flautelor și cîntecelor de rușine se înscăunează în sufletele ascultătorilor și nu fac altceva decît să-i convingă să se desfrîneze și să joace după ritmul chitarelor și flautelor. Alți oameni, înnebuniți după cursele de cai, se luptă pentru cai și în vis; schimbă, în visele lor, carele de luptă, schimbă vizitiii; pe scurt, nu scapă nici în închipuirile din somn de nebunia după cursele de cai din timpul zilei.

Iar noi, pe care Domnul, Marele Făcător de minuni și Meșter, ne-a chemat să ne arate operele Sale, să pregetăm oare să le privim sau să șovăim să ascultăm cuvintele Duhului? Să nu vedem oare frumusețea universului? Să nu stăm în fața acestui mare și variat atelier al creației dumnezeiești? Să nu ne întoarcem fiecare cu mintea la vremurile cele de mai înainte cînd ele s-au creat? De vei face așa, vei vedea cerul așezat, după cuvîntul profetului, ca o boltă [2]; pămîntul nemărginit; nemărginit în mărime și greutate, întemeiat pe el însuși; aerul, revărsat pretutindeni, moale și flexibil prin natura lui, dînd continuu celor ce-l respiră hrana proprie, iar din pricina simplității lui se dă la o parte înaintea celor ce se mișcă; și-i înconjoară din toate părțile, ca să nu fie nici o piedică celor ce merg; vine în urma celor ce îl taie și se așază cu ușurință în jurul lor. Vei vedea apoi apa, cea

1. Adică de scamatori și saltimbanci.
2. *Isaia*, 40, 22.

bună de băut și hrănitoare, pusă în slujba noastră și pentru alte trebuințe, adunată cu bună rînduială în locurile rînduite ei, potrivit cuvintelor din Scriptură, de curînd citite.

II

«Și a zis Dumnezeu: «Să se adune apa cea de sub cer într-o adunare și să se arate uscatul». Și s-a făcut așa și s-a adunat apa cea de sub cer întru adunările sale și s-a arătat uscatul. Și a numit Dumnezeu uscatul pămînt și adunările apelor le-a numit mări» [3].

Cîte supărări nu mi-ai făcut, învățatule, cînd în cuvîntările de mai înainte mă întrebai cum se face că pămîntul era nevăzut, cînd orice corp, în chip natural, este colorat și orice culoare este văzută de ochi? Poate nu ți se păreau îndestulătoare cele ce-ți spuneam! Scriptura doar spusese că pămîntul era nevăzut de noi, nu nevăzut prin natura lui; era nevăzut de noi din pricina apei care era peste el și acoperea atunci tot pămîntul. Iată că acum, însăși Scriptura își lămurește spusele sale! Că zice: *«Să se adune apele și să se arate uscatul!»*. Sînt date la o parte perdelele, ca să se vadă ceea ce nu se vedea mai înainte.

Poate, însă, că cineva va căuta să afle pe lîngă cele spuse și aceasta:

Mai întîi, apa, în chip firesc, se revarsă spre locurile cele de jos. Pentru ce atunci Scriptura spune că face asta la porunca Creatorului? Atîta vreme cît apa stă pe loc drept, rămîne nemișcată, neavînd unde să curgă; dar pe un loc înclinat, o ia la vale; apa din frunte se pornește îndată; cea din urma ei se mișcă și ea și îi ia locul, iar pe al aceleia, următoarea; și așa fuge mereu apa care a luat-o înainte, iar apa care o urmează o împinge; și mersul apei este cu atît mai iute, cu cît apa care curge în jos este mai grea și locul spre care se îndreaptă este mai adînc. Deci dacă așa este firea apei, atunci este de prisos porunca lui Dumnezeu ca să se adune apele într-o adunare, că apele, potrivit tendinței lor firești de a curge în jos, s-ar fi adunat de la sine la locul cel mai adînc din toate locurile și nu s-ar fi oprit înainte de a se netezi suprafața apelor. Că nici un loc nu este atît de neted ca suprafața apei.

Apoi mi se mai pune o altă întrebare:

Cum de s-a poruncit apelor să se adune într-o singură adunare, cînd se vede că sînt multe mări, despărțite, prin așezarea lor, foarte mult unele de altele?

3. *Fac.*, 1, 9—10.

La prima întrebare răspund așa: Tu cunoști mișcările apei, că apa curge în jos, că nu stă într-un loc și că în chip firesc o pornește spre locurile aplecate și adînci, după ce Stăpînul a dat apei această poruncă. Dar ce putere avea apa înainte de a i se fi poruncit să urmeze această cale, nici tu n-o știi și nici n-ai auzit pe altul care să fi văzut.

Gîndește-te că glasul lui Dumnezeu, prin natura lui, are putere creatoare și că porunca, dată atunci zidirii, a arătat celor zidite de Creator calea pe care trebuia să o urmeze în viitor. Ziua și noaptea au fost create în același timp; și de atunci pînă acum ele urmează una după alta și nu încetează să împartă timpul în mod egal.

III

«Să se adune apele!».

Natura apelor a primit poruncă să curgă și apele niciodată nu obosesc, pentru că sînt silite necontenit de porunca aceea. Aceasta o spun cu privire la natura curgătoare a apei, că sînt ape care curg de la sine, de pildă izvoarele și rîurile; mai sînt și alte ape adunate la un loc, care nu curg; dar acum vorbesc de apele care se mișcă.

«Să se adune apele într-o singură adunare».

Dacă tu vreodată, stînd lîngă un izvor care dă multă apă, ai să te întrebi: Cine este cel care împinge apa aceasta din sînul pămîntului? Cine o silește să meargă înainte? Ce fel sînt vistieriile din care pornește? Care este locul spre care se grăbesc? Cum se face că izvoarele acestea nu încetează să curgă, iar locurile spre care se duc nu se umplu? La toate aceste întrebări este un singur răspuns: Datorită acelui dintîi glas! Porunca aceea face ca apa să alerge. Așa că atunci cînd vorbești de ape adu-ți aminte de acel prim glas: *«Să se adune apele!»*. Trebuia să alerge apele, ca să-și ocupe propriul lor loc; apoi, ajunse în locurile hotărîte lor, să rămînă pe loc și să nu se ducă mai departe. De aceea după cuvîntul Ecleziastului: *«Toate pîraiele se duc în mare și marea nu se umple»* [4]. Că și apele curg datorită poruncii dumnezeiești, iar marea rămîne împrejmuită de hotarele ei, datorită legii celei dintîi, care a spus: *«Să se adune apele într-o adunare»*. Dar pentru ca apa, care este nestabilă, să nu se reverse în afara locurilor care au primit-o, mutîndu-se totdeauna dintr-un loc în altul și în continuare să înece tot pămîntul, Dumnezeu a poruncit apei: *«Să se adune într-o adunare»*. De aceea de multe ori se înfurie marea din pricina vînturilor și-și ridică valurile la mare înălțime; dar cînd ajunge la țărm se întoarce înapoi, prefăcînd în spumă furia ei. *«Oare de Mine*

4. *Ecl.*, 1, 7.

nu vă veți teme, zice Domnul, Care am pus nisipul hotar mării?» [5]. Nisipul, dar, cel mai slab dintre toate lucrurile, pune frîu furiilor cumplite ale mării. Ce oprea Marea Roșie să inunde tot Egiptul, care este mai jos decît Marea Roșie, și să se unească cu marea de lîngă Egipt, dacă nu porunca Ziditorului, care a legat-o? Că nivelul Egiptului e mai jos decît nivelul Mării Roșii ne-au convins cu fapta cei care au voit să unească una cu alta cele două mări, cea egipteană [6] și cea indiană, între care este Marea Roșie. Dar lucrarea nu s-a mai făcut. Primul care a început a fost Sesostris, regele Egiptului [7], iar mai tîrziu Darius, regele mezilor [8], a voit să reia lucrarea. Am spus acestea ca să înțelegem puterea poruncii: *«Să se adune apele într-o adunare»*, adică: să nu se facă altă adunare de ape din aceasta, ci ceea ce s-a adunat să rămînă la cea dintîi adunare.

IV

Apoi, Cel care a spus: *«Să se adune apele într-o adunare»* ți-a arătat că apele erau multe, împărțite în multe locuri. Că și văile munților, deschise cu prăpăstii adînci, aveau adunare de ape; apoi cîmpii multe și șesuri, întru nimic mai mici decît cele mai mari oceane, nenumărate văgăuni cu fel de fel de forme; toate erau atunci pline cu apă; dar la porunca dumnezeiască s-au golit, pentru că apa a fost împinsă din toate părțile într-o singură adunare.

Nimeni să nu spună: Dacă era apă pe fața pămîntului, atunci negreșit toate văgăunele, care acum au apele mării, erau pline de apă. Unde, dar, aveau să fie adunări de ape, cînd toate adîncimile pămîntului erau mai dinainte ocupate?

La această întrebare vom răspunde așa: Cînd trebuia ca apa să se separe într-o adunare, atunci au fost făcute și vasele. Nu era atunci marea cea de dincolo de Gadira [9], nici oceanul acela mare, în care nu îndrăznesc corăbierii să intre, care se află de jur împrejurul insulei britanice și al Iberiei occidentale [10]; atunci, la porunca lui Dumnezeu, s-a creat această mare întindere de ape, prin adunarea unor mulțimi de ape.

5. *Ier.*, 5, 22.
6. Adică Marea Mediterană.
7. Trei faraoni din dinastia a XII-a egipteană, sec. XX—XIX, î.d.Hr., au purtat numele Sesostris.
8. Darie I, fiul lui Histaspe (521—486 î.d.Hr.), a refăcut unitatea împărăției persane, recucerind Babilonul, Susania și Media; a supus Tracia și Macedonia; a luptat împotriva sciților la Dunărea de Jos (514 î.d.Hr.); a fost înfrînt de greci la Maraton (490 î.d.Hr.).
9. Astăzi: Cadix (Cadiz).
10. Poate Irlanda (cf. BSG, p. 256, nota 3).

La spusa unora că învățătura noastră despre facerea lumii este contrazisă de experiență — că nu se vede toată apa strînsă într-o adunare de ape — se pot spune multe; dealtfel, lucruri cunoscute de toată lumea. Dar n-ar fi, oare, de rîs să mă lupt cu niște oameni ca aceștia? N-ar trebui, oare, să ne pună înainte și băltoacele și apele care se adună în urma ploilor mari și să creadă că prin acestea combat învățătura noastră? Scriptura, însă, a numit *«o adunare»*, cea mai mare și cea mai desăvîrșită adunare de ape. Că și fîntînile sînt adunări de apă în puțurile făcute în pămînt de mîna omului, în care curge apa aflată în umezeala pămîntului. Deci nu orice adunătură de ape poartă numele de *«adunare de ape»*, ci adunarea aceea covîrșitoare și foarte mare, în care se arată dintr-odată întregul element al apei. După cum focul este împărțit în mici părticele pentru trebuințele de aici de pe pămînt, dar în eter este în întregime, iar aerul se împarte și el în mici bucăți, dar în întregime cuprinde tot locul din jurul pămîntului, tot așa și cu apa; chiar dacă sînt mici adunări izolate, dar una este adunarea, care deosebește întreg elementul de toate celelalte. Că lacurile, care sînt în părțile de miazănoapte și cele care sînt pe pămîntul grecesc, în Macedonia, în Bitinia și în Palestina, sînt negreșit adunări de ape; dar acum este vorba de cea mai mare dintre toate, asemănătoare în greutate cu pămîntul. Nimeni nu mă va contrazice că și lacurile au mulțime de apă, dar nu pot fi numite, după dreapta socoteală, mări, chiar dacă unele au apa sărată ca marea cea mare; au, însă, pămînt în ele, cum sînt: lacul Asfaltitis [11] din Iudeea și lacul Servonitis [12], care se întinde în pustiul arabic dintre Egipt și Palestina. Acestea sînt lacuri, dar este o singură mare, după cum istorisesc cei care au făcut înconjurul lumii [13]. Chiar dacă Marea Hircaniană [14] și Marea Caspică sînt mări închise, după cum socotesc unii, totuși trebuie să luăm aminte și la cele ce spun geografii, că ele comunică între ele și se leagă cu marea cea mare, după cum și Marea Roșie se unește, după spusele unora, cu marea de dincolo de Gadira.

Dar sînt întrebat:

— Pentru ce a numit Dumnezeu *«mări»* adunările apelor?

— Pentru că apele s-au strîns într-o adunare, dar întinderile de apă, adică golfurile, cuprinse de pămîntul ce stă în jurul lor, cu formele lor, le-a numit Dumnezeu mări: marea de la miazănoapte, marea de la miazăzi, marea de la răsărit și iarăși marea de la apus; întinderile

11. Marea Moartă (cf. BSG, p. 260, nota 2).
12. Un lac mlăștinos în Egipt, pe coasta Mediteranei, aproape de Pelusa (cf. BSG, p. 260, nota 2).
13. Negreșit, lumea cunoscută pe acea vreme.
14. Probabil lacul Aral (cf. BSG, p. 261, nota 4).

de apă au nume speciale: Pontul Euxin, Propontida[15], Helespontul[16], Marea Egee, Marea Ionică, Marea Sardiniei, Marea Siciliei, Marea Tireniană şi nenumărate alte numiri de mări, pe care a le înşira aici ar cere şi mult timp şi n-ar fi nici plăcut. Asta e pricina că Dumnezeu a numit întinderile de ape *«mări»*.

Şirul cuvintelor ne-a dus să vorbim despre acestea. Să ne întoarcem, însă, la ceea ce ne-am propus de la început.

V

«Şi a zis Dumnezeu: «Să se adune apele într-o adunare şi să se arate uscatul».

Dumnezeu n-a spus: «Să se arate pămîntul», ca să nu-l arate iarăşi netocmit — că era cu mult mîl şi plin de apă — nu luase propria lui formă şi putere. În acelaşi timp, ca să nu spunem că soarele este pricina uscării pămîntului, Creatorul a pregătit uscarea pămîntului înainte de facerea soarelui. Aţinteşte-ţi mintea la cele scrise în Scriptură! N-a curs de pe faţa pămîntului numai apa, care îl acoperea, ci şi apa cîtă era amestecată cu pămîntul în adînc; a ieşit şi aceasta, ascultînd de porunca de neînlăturat a Stăpînului.

«Şi s-a făcut aşa».

Au fost de ajuns cuvintele acestea, ca să se arate înfăptuit glasul Creatorului.

În multe cópii ale Scripturii este adăugat acest text: *«Şi s-a adunat apa cea de sub cer în adunările lor şi s-a arătat uscatul».* Aceste cuvinte nu le au nici ceilalţi tălmăcitori[17] ai Scripturii şi se pare că nici textul ebraic nu le are. Într-adevăr, pare de prisos ca după ce Scriptura a spus: *«Şi s-a făcut aşa»*, să se mai istorisească aceleaşi fapte. Cele mai bune cópii ale Scripturii au lîngă acest text un obel[18]; iar obelul arată că textul acela este neautentic.

«Şi a numit Dumnezeu uscatul pămînt; iar adunările apelor le-a numit mări».

— Dar pentru ce s-a spus mai înainte: *«Să se adune apele într-o adunare şi să se arate uscatul»* şi nu s-a scris: «S-a arătat uscatul»?

15. Marea de Marmara.
16. Strîmtoarea Dardanele.
17. Achila, Simah şi Teodotion.
18. Obelul este o linie între două puncte ÷, pentru a marca greşelile unui manuscris.

Şi iarăşi : Pentru ce s-a spus : *«S-a arătat uscatul şi a numit Dumnezeu uscatul pămînt»* ?

— Pentru că uscatul este o însuşire care caracterizează natura obiectului, iar pămîntul este numirea simplă a obiectului. După cum vorbirea este o însuşire a omului, iar cuvîntul *«om»* arată fiinţa în care se găseşte această însuşire, tot aşa şi uscatul este o însuşire proprie şi specială a pămîntului. Obiectului care are ca însuşire uscatul i s-a spus pămînt, după cum celui care are însuşirea de a necheza i se spune cal. Acest lucru se vede nu numai la pămînt, ci şi la celelalte elemente ; fiecare element are o însuşire proprie care o deosebeşte de celelalte şi fiecare element se cunoaşte după însuşirea aceea. Apa are ca însuşire proprie răceala ; aerul, umiditatea ; focul, căldura. Aceste elemente, gîndite în minte în chipul în care s-a spus mai înainte, sînt elementele primare ale corpurilor compuse ; unite într-un corp, corpul are unite în el aceste însuşiri care cad sub simţurile noastre. Nici unul dintre obiectele care se văd şi cad sub simţuri nu este simplu şi neamestecat ; pămîntul este uscat şi rece ; apa este umedă şi rece ; aerul este cald şi umed, iar focul este cald şi uscat. Astfel, datorită însuşirii elementului de legătură, are puterea de a se uni unul cu altul ; prin însuşirea comună se amestecă cu elementul învecinat, iar prin comuniunea cu cel înrudit se uneşte cu elementul contrar. De pildă, pămîntul, care este uscat şi rece, se uneşte cu apa datorită înrudirii cu răceala, dar prin apă se uneşte şi cu aerul ; apa, aşezată între cele două, cuprinde cu cele două elemente ale sale, ca prin două mîini, elementele înrudite : răceala pămîntului şi umiditatea aerului ; aerul la rîndul său, prin poziţia sa de la mijloc, face pace prin elementele în luptă — între apă şi foc — fiind unit cu apa prin umezeală, iar cu focul prin căldură. Focul, care prin natura sa este cald şi uscat, se uneşte prin căldură cu aerul, iar prin uscăciune se întoarce iarăşi la comuniunea cu pămîntul. Şi aşa se face un cerc şi o horă armonioasă, toate de acord şi în înţelegere unele cu altele. Mai ales acestei armonii i se potriveşte de minune şi numirea de element.

Am spus acestea pentru a arăta pricina pentru care Dumnezeu a numit uscatul pămînt şi nu pămîntul uscat. Pentru că uscatul n-a fost adăugat mai pe urmă pămîntului, ci era dintru început o însuşire constitutivă a sa. Cele care sînt pricina unui obiect sînt anterioare şi mai de preţ decît cele care sînt adăugate pe urmă naturii obiectului, încît este firesc să se recunoască pămîntul după caracteristicile sale anterioare şi mai vechi.

VI

«Şi a văzut Dumnezeu că este frumos» [19].

Aceste cuvinte ale Scripturii nu vor să arate că marea avea o înfăţişare plăcută în ochii lui Dumnezeu. Că nu cu ochii vede Creatorul frumuseţile zidirii, ci priveşte pe cele făcute cu nespusa Sa înţelepciune. Plăcută privelişte este marea înspumată, atunci cînd este stăpînită de linişte adîncă! Dar plăcută este şi atunci cînd i se ondulează spatele la suflările uşoare de vînt şi arată celor ce o privesc culori albastre şi purpurii, atunci cînd nu loveşte cu furie uscatul învecinat, ci îl cuprinde cu paşnice îmbrăţişări!

Nu trebuie să gîndim aşa cînd Scriptura spune că marea I s-a arătat lui Dumnezeu frumoasă şi plăcută, ci în acele cuvinte Scriptura a vorbit de frumuseţea creaţiei. Mai întîi că apa mării este izvorul întregii umidităţi de pe pămînt; trece prin porii nevăzuţi ai pămîntului, aşa cum o arată pămînturile spongioase sub care se infiltrează marea furioasă; şi, împinsă de vîntul care o mişcă, apa iese afară spărgînd suprafaţa pămîntului, iar din pricina filtrării pierde amărăciunea şi ajunge apă bună de băut. Dacă apa, la ieşirea din pămînt, ia de la mine mai multă căldură, atunci, datorită aceloraşi cauze care o mişcă, de cele mai multe ori, apa fierbe sau ajunge ca focul; lucrul acesta poţi să-l vezi şi pe insule şi pe coastele mării. Uneori, chiar departe de mare, pe pămînt — ca să asemănăm pe cele mici cu cele mari — locurile, care sînt vecine cu apele fluviilor, manifestă aceleaşi fenomene.

Pentru ce am spus toate acestea? Ca să arăt că tot pămîntul este găurit pe dedesubt şi că apa se reîntoarce din mare în pămînt pe canale nevăzute.

VII

Aşadar, Dumnezeu a văzut că marea este frumoasă şi pentru căile ascunse ale apei din adîncul pămîntului; că este frumoasă şi pentru că este un mare vas în care curg rîurile; că este frumoasă şi pentru că primeşte de pretutindeni toată apa lor, dar rămîne în hotarele ei; dar este frumoasă şi pentru că este începutul şi izvorul apelor din aer. Apa cea fină a mării, încălzită de razele soarelui, se preface în vapori, care sînt atraşi spre înălţime; apoi cînd se răcesc, din pricină că ajung mai sus decît răsfrîngerea de pe pămînt a razelor soarelui, unde şi umbra norului face mai mare răceala, se preface în ploaie şi îngraşă pămîntul. Nimeni nu va pune la îndoială cuvintele mele, dacă se duce cu gîndul la căldările sub care arde focul; sînt pline cu apă, dar adeseori rămîn goale, pentru că toată apa fiartă s-a prefăcut în aburi. Acelaşi lucru

19. *Fac.*, 1, 10

poţi să-l vezi şi din cele ce fac corăbierii; aceia, ca să-şi potolească în împrejurări grele oarecum setea, fierb apa mării şi strîng în bureţi vaporii de apă.

Frumoasă este marea pentru Dumnezeu şi pentru alte pricini; e frumoasă, pentru că îmbrăţişează de jur împrejur insulele, dîndu-le în acelaşi timp şi frumuseţe şi siguranţă. Mai mult, marea apropie pămînturile care sînt la mari depărtări unele de altele şi face pentru cei ce călătoresc pe mare neîmpiedicate legăturile dintre aceste pămînturi; prin aceste legături marea ne dăruieşte cunoaşterea faptelor necunoscute; negustorilor le dă prilej de îmbogăţire şi ajută cu uşurinţă nevoilor vieţii; celor bogaţi le ajută să exporte surplusul lor de produse, iar celor lipsiţi le ajută să-şi împlinească lipsurile.

Dar pot, oare, ochii mei vedea cu atîta amănunţime frumuseţea mării, cîtă s-a arătat ochilor Celui Ce a făcut-o ?

Dacă marea este frumoasă şi de laudă în ochii lui Dumnezeu, cum să nu-I fie mai frumoasă adunarea unei astfel de biserici, în care sunetul amestecat, asemănător valului care atinge ţărmul mării, pornit din glasul bărbaţilor, femeilor şi copiilor se înalţă către Dumnezeu în timp ce ne rugăm ? O linişte adîncă păstrează neclătinată biserica aceasta, pentru că duhurile răutăţii nu pot să o turbure cu învăţături eretice.

Fiţi, dar, vrednici de lauda Domnului, păstrînd în cel mai potrivit chip această bună rînduială, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A V-a

Despre odrăslirea pămîntului

I

«Şi a zis Dumnezeu: «Să răsară pămîntul iarbă verde, care să semene sămînţă după fel şi pom roditor, care să facă rod după fel, a cărui sămînţă a lui să fie în el» [1].

Era firesc ca după ce pămîntul s-a odihnit, despovărat de greutatea apei, să primească porunca de a odrăsli mai întîi iarbă, apoi pomi, aşa cum vedem că se întîmplă şi acuma. Că glasul acela de atunci, acea primă poruncă, a ajuns o lege a naturii şi a rămas lege a pămîntului, dîndu-i pe viitor puterea de a naşte şi rodi.

«Să răsară pămîntul».

La naşterea celor ce ies din pămînt, are loc mai întîi odrăslirea; apoi cînd cele odrăslite ies puţin din pămînt, ajung iarbă; iarba după ce a crescut puţin, este verdeaţă; şi pe măsură ce creşte capătă articulaţii noi pînă ce ajunge la desăvîrşire şi dă seminţe. Că iarba şi verdeaţa sînt la fel în toate plantele.

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Să odrăslească de la sine pămîntul, fără să aibă nevoie de ajutorul cuiva!

Pentru că unii socotesc că soarele este cauza celor ce răsar din pămînt, că adică prin atracţia căldurii lui scoate la suprafaţa pămîntului puterea de germinaţie, care este în adîncul lui, de aceea Dumnezeu a dat pămîntului această podoabă înainte de facerea soarelui, ca să înceteze cei rătăciţi să se mai închine soarelui, ca unuia care ar fi cauza vieţii. Dacă vor ajunge să creadă că toate cele care fac podoaba pămîntului sînt înainte de facerea soarelui, atunci vor părăsi nemăsurata lor admiraţie ce o au pentru soare, gîndindu-se că soarele este mai nou în ce priveşte facerea lui decît iarba şi plantele.

— Oare dobitoacelor le-a fost pregătită mai dinainte hrana, iar neamul nostru omenesc nu s-a arătat vrednic de nici o purtare de grijă?

1. Fac., 1, 11.

— Dar tocmai pentru că Dumnezeu a dat mai înainte boilor și cailor nutreț, ți-a pregătit ție bogăție și desfătare. Cel Ce hrănește dobitoacele sporește astfel și bună starea vieții tale. Că ce este, oare, facerea semințelor, dacă nu o pregătire pentru viețuirea ta? Dar, în afară de asta, multe din verdețuri și legume sînt și pentru hrana noastră.

II

«Să răsară pămîntul iarbă verde, care să semene sămînță după fel».

Deci, chiar dacă iarba este de folos animalelor, totuși folosul acelor verdețuri se întoarce tot spre noi; și nouă ne sînt de folos semnițele. Dar textul acesta al Scripturii trebuie citit așa: *«Să răsară pămîntul iarbă verde și sămînță, care să semene după fel»* [2]. Cuvintele Scripturii puse în această ordine vor putea restabili șirul firesc al cuvintelor; că textul vechi, dat de Scriptură, nu este de acord cu cele ce se petrec în natură: o plantă mai întîi răsare; apoi apare verdeața; apoi crește iarba și în sfîrșit ajung la desăvîrșire cele ce au crescut, dînd naștere seminței.

Dar poate că sînt întrebat:

— Cum se face că Scriptura ne arată că toate cîte au răsărit din pămînt au semințe; noi, însă, vedem că nici trestia, nici pirul, nici menta, nici șofranul, nici usturoiul, nici papura și nici alte mii de plante n-au semințe?

La această întrebare răspundem așa:

Multe din plantele de pe pămînt au puterea semințelor în tulpină sau în rădăcină. De pildă trestia, după nașterea sa anuală, scoate din rădăcină un colțișor, care ține loc de sămînță pentru viitor. Așa și cu alte multe plante cîte sînt răspîndite pe pămînt; au în rădăcini puterea de a lăsa urmași. Deci decît orice altă spusă este mai adevărată spusa aceasta: sau este sămînță în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-l spună Scriptura prin cuvintele: *«după fel»*. Colțișorul trestiei nu odrăslește măslinul, ci din trestie iese altă trestie, iar din semințe răsar plante înrudite cu semințele aruncate în pămînt. Și astfel, ceea ce a ieșit din pămînt la cea dintîi naștere a plantei, aceea se păstrează și pînă acum; iar prin răsărirea în continuare se păstrează *«felul»*.

«Să răsară pămîntul».

Gîndește-mi-te că aceste puține cuvinte și această poruncă scurtă au făcut ca pămîntul cel neroditor să odrăslească dintr-o dată și să se

2. Sf. Vasile cel Mare face următoarea corectură textului Scripturii, fără să schimbe vreun cuvînt; în loc de: σπεῖρον σπέρμα — care să semene sămînță, pune: σπέρμα σπεῖρον — sămînță care să semene.

pornească spre naşterea de roade. Pămîntul şi-a aruncat haina lui tristă şi de doliu; a îmbrăcat o altă haină strălucitoare; se veseleşte de podoabele pe care le-a primit; arată mii şi mii de felurite plante.

Vreau să rămînă în tine şi mai puternică minunea creaţiei, pentru ca, oriunde te-ai găsi şi lîngă orice fel de plantă te-ai afla, să-ţi aduci aminte cu tărie de Creator. Cînd vezi un fir de iarbă verde şi o floare, să te duci cu mintea la firea omenească, aducîndu-ţi aminte de imaginea înţeleptului Isaia, care a spus că *«tot trupul este ca iarba şi toată slava omului, ca floarea ierbii»* [3]. Puţinii ani ai vieţii, bucuria cea scurtă şi veselia fericirii omeneşti au găsit în cuvintele profetului o prea frumoasă icoană. Astăzi trupul îţi este înfloritor şi plin de carne din pricina desfătării; faţa ţi-i rumenă că eşti în floarea vîrstei; eşti zdravăn şi puternic, iar cînd te porneşti, nu ţi se poate nimeni împotrivi; mîine, tot tu, eşti vrednic de milă, fie vestejit de vreme, fie istovit de boală. Cutare este vestit cu mulţimea banilor săi; are în jurul lui mulţime de linguşitori; suită de prieteni făţarnici, care caută să-i fie pe plac; nenumărate rude, dar şi acestea făţarnice; roi de servitori, care stau lîngă el fie pentru a-l servi la masă, fie pentru alte trebuinţe; pe aceştia îi tîrăşte după el şi cînd iese din casă şi cînd se întoarce, ca să stîrnească invidia celor care-l întîlnesc. Adaugă-i acestui bogătaş şi oarecare putere politică sau dregătorii primite de la împăraţi sau conducere de popoare sau conducere de oşti; adaugă-i crainicul, care strigă cu glas puternic, mergînd înaintea lui, lictori de o parte şi de alta, care bagă spaima în supuşi — că de la ei vin loviturile, confiscările de averi, arestările, închisorile. Da, nesuferită este frica pe care o are de aceştia poporul de sub mîna lor! Iar după acestea ce-i? Într-o singură noapte sau temperatura mare, sau pleurezia, sau pneumonia răpeşte pe om, îl duce dintre oameni şi-l dezgoleşte dintr-o dată de toată înşelăciunea care-l înconjura, iar slava lui s-a dovedit a nu fi decît un vis. Dreptate a avut, deci, profetul, cînd a asemănat slava omului cu slăbiciunea florii.

III

«Să răsară pămîntul iarbă verde, care să semene sămînţă [4] *după fel şi după asemănare».*

Încă şi acum ordinea creşterii plantelor dă mărturie de cea dintîi împodobire a pămîntului. Într-adevăr, odrăslirea face începutul oricărui fel de iarbă şi verdeaţă. Fie că odrăslirea dă din rădăcină, dintr-un colţişor de jos, ca la pir şi la şofran, planta trebuie să odrăslească şi să iasă

3. *Isaia*, 40, 6.
4. Probabil că revenirea la lectura textului Scripturii se datoreşte copistului.

afară, fie că dă din sămînță și așa trebuie neapărat să fie întîi odrăslirea; după aceea vine colțul plantei, apoi iarba verde, apoi rodul, care se coace pe paiul uscat acum și gras.

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Cînd sămînța a căzut în pămînt și are umezeală și căldură potrivită, se face moale și poroasă; apoi pune stăpînire pe pămîntul din jurul ei și absoarbe din el tot ce-i este propriu și înrudit; în urmă acele părticele foarte fine din pămînt intră în porii seminței și-i măresc volumul, încît se înrădăcinează în partea de jos, iar din partea de sus ies la suprafață firele de iarbă la fel de numeroase ca și firele rădăcinii. Firul de iarbă, încălzit mereu, își trage prin rădăcină umezeala; odată cu căldura trage din pămînt și hrana care-i trebuie, pe care o distribuie în pai, în coajă, în tecile grîului, în bobul de grîu și în mustățile spicului. Și așa, crescînd încetul cu încetul, fiecare plantă ajunge la măsura sa proprie, fie grîu, fie legume, fie ierburi, fie mărăcini.

Un singur fir de iarbă, o singură plantă sînt de ajuns să-ți facă mintea să contemple măiestria cu care s-au făcut toate! Cum este de pildă paiul de grîu încins cu noduri, ca și cum l-ar lega spre a putea suporta greutatea spicului, ca să nu cadă la pămînt cînd este plin de rod! Ovăzul sălbatic are paiul gol, pentru că vîrful nu-i cu nimic îngreuiat, pe cînd paiul de grîu este întărit cu acele legături. Bobul de grîu este pus, apoi, într-o învelitoare, ca să nu fie cu ușurință răpit de pasările care mănîncă semințe; bobul mai este apărat încă și de vîrfurile ascuțite ale mustăților spicului, care, ca niște bolduri, nu lasă să fie vătămat de micile viețăți.

IV

Ce să spun? Ce să trec sub tăcere? În vistieriile cele bogate ale naturii este greu de găsit ceea ce-i de mare preț, dar este cumplită pagubă să lași ceva la o parte.

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Și îndată pămîntul a răsărit împreună cu ierburile hrănitoare și pe cele otrăvitoare; cu grîul și cucuta; cu celelalte ierburi bune de hrană și spînzul, mărul lupului, mătrăguna și sucul macului. Ce dar? Să nu mai mulțumim Creatorului pentru plantele cele folositoare, ci să-L învinuim pentru cele vătămătoare vieții noastre? Să nu ne gîndim, oare, la aceea că nu toate plantele au fost create pentru stomacul nostru? Plantele rînduite pentru hrana noastră sînt la îndemîna noastră și cunoscute de toți. Că fiecare din creaturi își împlinește rolul său în creație. Oare Dumnezeu nu trebuia să creeze taurul, a cărui putere este atît de trebuincioasă vieții noastre, pentru că sîngele de taur este

otrăvitor, sau dacă l-a creat să-l fi făcut fără sînge? Rațiunea care locuiește în tine este îndestulătoare să te apere de cele vătămătoare. Nu știu, oare, oile și caprele să fugă de ierburile care le primejduiesc viața numai datorită simțului lor, care deosebește pe cele vătămătoare? Iar tu, care ești înzestrat cu rațiune, tu, pe care te ajută știința medicală, pe care experiența celor care au fost vătămați mai înainte te învață să le eviți, spune-mi, îți este greu să te depărtezi de plantele otrăvitoare? Nici una din ierburile făcute de Dumnezeu nu-i de prisos, nu-i nefolositoare: sau dau hrană uneia dintre necuvîntătoare, sau sînt descoperite de știința medicală pentru vindecarea bolilor noastre. Graurii mănîncă cucută, pentru că datorită alcătuirii trupului lor nu-i vatămă otrava cucutei; au fini porii de deasupra inimii și mistuie ceea ce au înghițit înainte ca răceala lăsată de cucută să le vatăme părțile principale ale trupului lor. Spînzul este hrana prepelițelor, care evită vătămarea, prin însușirea mestecării. Chiar aceste plante otrăvitoare ne sînt și nouă folositoare în unele ocazii. Cu mătrăguna doctorii vindecă insomniile, iar cu sucul de mac potolesc durerile cumplite ale trupurilor. Unii, cu cucuta, au îndepărtat furia poftelor trupești, iar cu spînzul au vindecat boli învechite. Deci ceea ce socoteai că ai ceva de spus împotriva Creatorului, aceea te face să-I aduci un adaos de mulțumire.

V

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Scriptura ne vorbește de hrana cea multă pe care ne-o dau de la sine aceste plante din rădăcinile lor, din tulpini și din roade. Și apoi cîtă hrană nu ni se mai adaugă de pe urma cultivării lor și a agriculturii?

Dumnezeu n-a poruncit ca pămîntul să facă îndată și sămînță și rod, ci ca pămîntul să răsară, să înverzească și să ajungă la desăvîrșire în semințe, pentru ca acea primă poruncă să-i fie naturii o școală pentru continuarea mai departe a poruncii.

Pot fi, însă, întrebat:

— Cum produce pămîntul semințe *«după fel»*, cînd adeseori semănăm grîu curat și culegem grîu negru? [5]

— Dar grîul acesta nu-i o schimbare într-un alt fel de grîu, ci este ca o boală și slăbiciune a seminței. N-a încetat de a fi grîu, ci s-a înnegrit din pricina arderii, după cum o poți vedea și din numele lui. Că grîul, ars tare din pricina unui ger prea puternic, a căpătat altă culoare

5. Marele nostru îndrăgostit de scrierile sfinților părinți, ierarhul și teologul care a dat în limba neamului său cele mai multe lucrări din scrierile patristice, Grigore Dascălul, în notele de la traducerea Hexaemeronului, spune: «poate acela iaste, pre carele noi îl numim tăciune» (CGD, f. 21, nota 1).

și alt gust. Se spune chiar că dacă un grîu ca acesta găsește iarăși un pămînt potrivit și bună întocmire a văzduhului își recapătă vechiul lui chip. Deci nu vei găsi că între plante se petrece ceva împotriva poruncii Creatorului. Iar așa numita zîzanie și toate celelalte semințe străine, care sînt amestecate cu semințele cele bune de mîncare, pe care de obicei Scriptura le numește neghină [6], nu se produc prin o transformare a bobului de grîu, ci au fost dintru început cu felul lor propriu.

Neghinele sînt o imagine a celor care strică învățăturile Domnului, care nu învață cu cuvîntul o învățătură curată, ci sînt stricați de învățătura celui rău; aceștia se amestecă în trupul sănătos al Bisericii, ca, pe furiș, să bage în sufletele celor simpli învățăturile lor vătămătoare. Domnul chiar aseamănă desăvîrșirea celor ce cred în El cu creșterea semințelor, zicînd: *«Ca atunci cînd omul aruncă sămînța în pămînt; și el doarme și se scoală, noaptea și ziua, iar sămînța răsare și crește, cum el nu știe. Că pămîntul rodește de la sine: mai întîi pai, apoi spic, după aceea grîu deplin în spic»* [7].

«Să răsară pămîntul iarbă».

Și într-o clipită de vreme, pămîntul, ca să păzească legile Creatorului, începînd cu odrăslirea, a trecut plantele prin toate fazele lor de creștere și le-a adus îndată la desăvîrșire. Livezile erau încărcate cu belșugul ierbii; cîmpiile bine roditoare, acoperite cu semănături, care prin mișcarea spicelor lor dădeau imaginea valurilor mării. Orice fel de iarbă și orice fel de verdeață, fie dintre păioase, fie dintre legume, umpleau atunci din belșug întreg pămîntul. Că nu aveau nici o lipsă cele ce au răsărit atuncea din pămînt: nici nepriceperea plugarilor, nici vremuirile văzduhului, nici vreo oarecare altă pricină care să le vatăme. Și nici osînda [8] nu împiedica belșugul pămîntului; că acestea au fost mai înainte decît păcatul pentru care am fost osîndiți să mîncăm pîinea noastră întru sudoarea feței [9].

VI

Și Dumnezeu a zis:

«Și pom roditor, care să facă rod, căruia sămînța lui în el după fel și asemănare pe pămînt».

La acest cuvînt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus, cei care în chip firesc se ridică la mare înălțime: brazii,

6. *Matei*, 13, 25.
7. *Marcu*, 4, 26—28.
8. *Fac.*, 3, 17—18.
9. *Fac.*, 3, 19.

cedrii, chiparoșii, pinii; toate crîngurile s-au acoperit îndată de tufani deși; și așa numiții arbuști, care slujesc la facerea coroanelor: trandafirul, mirtul și dafinul, care nu erau mai înainte pe pămînt; toți, într-o clipită de vreme, au apărut, fiecare cu mirosul său propriu, deosebiți prin însușiri foarte precise de alți arbuști, fiecare cunoscut prin caracterul său propriu. Numai că atunci trandafirul era fără spini; mai tîrziu a fost adăugat spinul frumuseții florii, ca să avem durerea aproape de veselia desfătării, spre a ne aduce aminte de păcat, din pricina căruia pămîntul a fost osîndit să răsară spini [10].

Dar mi se poate spune:

— Pămîntul a primit poruncă să dea din el «*pom roditor, ca să facă rod pe pămînt a cărui sămînță să fie în el*»; dar vedem că mulți arbori nu au nici roade, nici semințe. Ce vom spune?

— Vom spune că arborii mai de preț prin natura lor au avut parte de o mențiune specială. Vom spune apoi că un observator atent va vedea că toți arborii au sau semințe sau o putere de același fel cu semințele. Plopii negri, sălciile, ulmii, plopii albi și toți copacii la fel cu aceștia, la prima vedere par că nu au nici un rod, dar dacă sînt cercetați cu de-amănuntul vei descoperi că fiecare din ei are sămînță. Că grăuntele, care se află sub frunză — pe care cei care se ocupă cu facerea de cuvinte îl numesc mishos [11] — are putere de sămînță. Toți arborii care răsar din mlădițe, din ele, de cele mai multe ori, ies la iveală rădăcinile. Poate că țin loc de sămînță și lăstarii rădăcinilor, pe care grădinarii îi smulg, îi plantează în alt loc și fac de crește un pom de același fel. Dar, după cum am spus, au fost învredniciți de mențiune mai întîi arborii aceia care contribuie mai mult la menținerea vieții noastre, toți arborii cîți aveau să primească pe om cu roadele lor proprii, ca să-i pregătească hrană din belșug. Vița de vie, care dă vinul, avea să veselească inima omului [12], iar măslinul, dînd rod, poate bucura fața omului cu untul de lemn. Cîte din cele date la iveală de natură nu aleargă cu grăbire spre același scop? Rădăcina viței de vie, mlădițele de jur împrejur, pline de verdeață, se întind mult pe pămînt; lăstarul, cîrceii, agurida, strugurii. Ți-i de ajuns să te uiți la vița de vie — numai să te uiți cu pricepere la ea — ca să-ți aducă aminte de firea ta. Îți amintești negreșit de comparația făcută de Domnul! Domnul S-a numit pe Sine viță, pe Tatăl lucrătorul [13], iar pe cei sădiți prin credință în Biserică, pe fiecare din noi, i-a numit mlădițe [14]; pe toți ne cheamă să aducem rod bogat, ca nu

10. *Fac.*, 3, 18.
11. Cuvîntul acesta înseamnă: *coadă*, cu toate sensurile sale.
12. *Ps.*, 103, 16.
13. *Ioan*, 15, 1.
14. *Ioan*, 15, 5.

cumva, osîndiţi fiind ca nefolositori, să fim daţi focului [15]. Şi Scriptura nu conteneşte a asemăna pretutindeni sufletele oamenilor cu viţa de vie : *«Vie s-a făcut iubitului, în pisc, în loc gras»* [16]; şi : *«Vie a sădit şi a împrejmuit-o cu gard»* [17]. E lămurit că numeşte *«vie»* sufletele oamenilor, în jurul cărora a pus gard, adică siguranţa dată de porunci şi paza îngerilor. Că spune Scriptura : *«Străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de el»* [18]. Apoi, Dumnezeu a înfipt în jurul nostru, ca nişte araci, şi a pus în Biserică *«întîi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învăţători»* [19], iar prin pildele vechilor şi fericiţilor bărbaţi, Dumnezeu ridică la înălţime gîndurile noastre şi nu le lasă aruncate la pămînt şi vrednice de a fi călcate în picioare. Apoi, ca prin nişte cîrcei, prin legăturile dragostei ne ţine strîns uniţi de semenii noştri ; şi, rezemaţi pe ei, să tindem mereu spre înălţime ; şi asemeni viţei de vie agăţătoare să ne urcăm spre culmile celor mai înalte virtuţi. Dumnezeu cere apoi de la noi să primim a fi săpaţi ; iar sufletul este săpat atunci cînd leapădă grijile lumeşti, care sînt poveri pe inimile noastre. Deci, cel care leapădă dragostea trupească şi dragostea de bani sau socoteşte vrednică de scuipat şi de dispreţuit admiraţia pentru această ticăloasă slavă deşartă, acela, ca şi cum şi-ar fi scăpat sufletul, ca şi cum ar fi răsuflat, descarcă de pe el povara deşartă a gîndului pămîntesc. Şi, după cum spune proverbul, nu trebuie nici să te grozăveşti, să faci adică totul de ochii lumii, nici să cauţi lauda celor din afară, ci să fii cu rod, strîngînd pentru bunul Lucrător [20] arătarea faptelor tale [21]. Să fii *«ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu»* [22]. Să nu-ţi pierzi niciodată nădejdea, ci să ai totdeauna, prin credinţă înfloritoare, mîntuirea. Aşa vei imita acest pom care e totdeauna verde şi te vei lua la întrecere cu el în facerea de roade, dînd din belşug milostenie în orice vreme.

VII

Dar să ne întoarcem cu cercetarea la cele rînduite de Dumnezeu cu atîta măiestrie !

Cîte feluri de arbori n-au răsărit atunci ? Unii pentru fructe, alţii pentru acoperitul caselor, alţii pentru facerea corăbiilor, alţii pentru foc. Şi iarăşi între aceşti copaci, în fiecare din ei, podoaba deosebită a părţilor lor. Este foarte greu să descoperi însuşirea fiecăruia şi greu de vă-

15. *Ioan*, 15, 2. 6.
16. *Isaia*, 5, 1.
17. *Matei*, 21, 33.
18. *Ps.*, 33, 7.
19. *I Cor.*, 12, 28.
20. *Ioan*, 15, 1.
21. *Matei*, 6, 4. 6. 18
22. *Ps.*, 51, 7.

zut deosebirea unuia de neamurile celorlalţi copaci! Unii din ei au rădăcinile înfipte adînc în pămînt, iar alţii le au la suprafaţă; unii cresc drept în sus şi au un singur trunchi; altora le place să se lungească pe pămînt şi se împart chiar din rădăcină în multe ramuri. Cum se face că arborii care au ramurile lungi şi întinse mult în aer au şi rădăcinile adînci, răspîndite în cerc cît mai mult, ca şi cum natura le-ar fi pus nişte temelii pe măsura greutăţii ramurilor de sus? Cît de deosebită este coaja lor? Unii au coaja netedă, alţii au coaja crăpată; unii n-au decît o coajă, alţii au coaja formată din mai multe membrane. Şi lucru minunat este că vei găsi în copaci semne asemănătoare tinereţii şi bătrîneţii omului. La copacii tineri şi cu bogat frunziş, coaja le e întinsă, dar la cei bătrîni se zbîrceşte oarecum şi se înăspreşte. Copacii tineri, dacă sînt tăiaţi, odrăslesc din nou; cei bătrîni, însă, rămîn fără moştenitori; tăierea le este ca un fel de moarte. Unii au observat că pinii tăiaţi sau chiar arşi se prefac în pădure de stejari. Ştim apoi că unor arbori, prin îngrijirea grădinarilor, li se corijează defecţiunile naturale; de pildă rodiile acre şi migdalii mai amari, cînd li se găureşte tulpina de lîngă rădăcină şi primesc un butac gras de pin, care ajunge pînă în inima lor, îşi schimbă gustul lor neplăcut într-un gust plăcut. Nimeni, dar, care trăieşte în păcat să nu-şi piardă nădejdea! De vreme ce ştie că grădinăritul schimbă însuşirile arborilor, cu atît mai mult trebuie să ştie că sufletul care se îngrijeşte de virtute poate birui tot felul de boli. Atît este de mare deosebirea pomilor fructiferi în ce priveşte rodul lor, încît nici nu poate fi rostit prin cuvînt. Că deosebirea dintre fructe nu diferă numai de la soi de pom la soi de pom, ci este mare deosebire chiar între fructele aceluiaşi soi; alta este înfăţişarea rodului de parte bărbătească şi alta a celor de parte femeiască; grădinarii ştiu a-i deosebi; ei împart palmierii în palmieri-bărbaţi şi palmieri-femei. Şi poţi vedea palmierul, numit de ei femeie, că-şi lasă ramurile în jos, ca şi cum ar dori şi ar pofti să se împreune cu bărbatul; iar cei care îngrijesc de palmieri bagă în ramurile palmierilor-femei un fel de seminţe ale palmierilor-bărbaţi, aşa numitele psen [23]; şi aşa, ca şi cum ar avea o senzaţie de plăcere, îşi ridică iarăşi ramurile şi-şi recapătă forma lor proprie. Acelaşi lucru se spune şi despre smochin. De aceea unii sădesc smochinii sălbatici lîngă cei domestici; iar alţii leagă smochinii cei sălbatici de smochinii cu rod bun şi domestici, ca să le vindece slăbiciunea acestora şi să le întărească rodul care cădea jos şi se risipea.

Ce vrea să-ţi spună această enigmă a naturii? Că de multe ori trebuie să primim întărire de la cei străini de credinţa noastră spre ară-

23. *Grigore Dascălul* pune această notă la cuvîntul *psen*: «Aşa să numesc roadele finicilor celor ce sînt parte bărbătească; iar a celor ce sînt parte fămeiască să numesc valan» (CGD, f. 23, nota 1).

tarea faptelor noastre bune. Dacă vei vedea pe vreun păgîn sau pe altcineva care s-a despărţit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viaţă castă şi se străduieşte şi în alte privinţe să aibă purtări bune, îndreaptă-ţi şi mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezenţa smochinilor sălbatici îşi adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele şi să-şi hrănească cu şi mai multă grijă de rodul său.

VIII

Acestea sînt, ca să spun puţine din cele multe, deosebirile dintre arbori în ce priveşte naşterea lor.

Dar despre fructele lor, cine ar putea vorbi de varietatea lor, de formele lor, de culoarea lor, de însuşirea gustului lor, de folosul fiecărui fruct ? Cum se coc unele goale la soare, iar altele ajung la maturitate fiind acoperite cu coji ? Pomii, al căror fruct este moale, au frunzele groase, ca să acopere rodul, ca la smochini ; iar pomii, al căror fruct este tare, au uşoară acoperirea cu frunze, ca la nuc. Că fructele cele dintîi au nevoie de mai mult ajutor din pricina slăbiciunii lor, pe cînd pe celelalte le-ar vătăma acoperişul mai gros al umbrei. Nu vezi cum e spintecată frunza viţei de vie, tocmai pentru ca strugurele să reziste şi la vătămările aerului, dar să primească din belşug şi raza soarelui prin despicăturile frunzelor ? Nimic fără pricină ; nimic la întîmplare ; toate făcute cu înţelepciune negrăită. Care cuvînt ar putea să o explice ? Ar putea, oare, mintea omenească să le cerceteze cu de-amănuntul pe toate, încît să le vadă însuşirile, să deosebească bine diferenţele dintre ele şi să înfăţişeze fără vreo lipsă cauzele ascunse ale lor ?

Prin rădăcină trag o singură apă ; dar altfel hrăneşte rădăcina însăşi, altfel coaja tulpinei, altfel lemnul şi altfel inima copacului. Aceeaşi apă ajunge frunză şi se împarte în ramurile mari şi în crenguţe ; face să crească fructele ; lacrima plantei şi sucul ei vin din aceeaşi cauză. Atît de mare este deosebirea dintre ele, încît nici un cuvînt nu o poate arăta. Alta este lacrima papurei şi altul este sucul copacului cu balsam ; iar unele mlădiţe din Egipt şi Libia lăcrimează alt fel de sucuri. Se spune că şi chihlimbarul este tot sucul unor plante ; şi sucul acesta capătă natura pietrei ; mărturie pentru cele spuse sînt firişoarele de pai şi fiinţele mici de tot care se văd prin ele, prinse şi rămase în el cînd sucul era moale. Pe scurt, cel care nu cunoaşte din experienţă deosebirile dintre sucuri după însuşirile lor nu va găsi cuvinte ca să arate lucrarea lor. Şi iarăşi, cum aceeaşi umezeală în viţa de vie se preface în vin, iar în măslin în untdelemn ? Şi lucru minunat nu este numai aceea că în viţa de vie umezeala se îndulceşte, iar în măslin ajunge grasă, ci şi aceea că în fructele dulci este foarte felurită schimbarea dulcelui ; un

dulce este în strugure, altul în smochină și altul în curmală. Vreau încă să cercetezi cum aceeași apă este plăcută simțului atunci cînd, ajungînd în unii pomi, se îndulcește, dar înțeapă gustul atunci cînd, ajungînd în alți pomi, se înăcrește; și iarăși este aspră la gust, schimbîndu-se într-o foarte mare amărăciune, cînd apa ajunge în pelin sau în scamonie[24]. În ghindă sau în fructul cornului, apa ajunge aspră; în terebint[25] și în nuc, ajunge moale și uleioasă.

IX

Dar pentru ce să vorbim de arborii de departe, cînd, în același smochin, apa capătă însușiri contrarii? În sucul tulpinii este foarte amară, pe cînd în fruct foarte dulce. La vița de vie la fel; în mlădițe este foarte acră, iar în struguri foarte plăcută. Dar cîtă deosebire și în culori! Dacă te uiți în livezi, aceeași apă se înroșește în această floare, iar în alta se face purpurie; în una e albastră, în alta, albă. Și tot în flori, apa dă mai multă diversitate în mirosuri decît în varietatea culorilor.

Văd, însă, că din pricina nesațului meu de a privi toată varietatea din arbori și plante, cuvîntul mi s-a întins peste măsură de mult; dacă nu-l voi trage cu sila de la contemplarea creației și nu-l voi lega, o zi întreagă nu mi-ar ajunge spre a vă înfățișa, din aceste foarte mici lucruri ale creației, marea înțelepciune a Creatorului.

«Să răsară pămîntul pom roditor, care să facă rod pe pămînt».

Și îndată culmile munților s-au umplut, grădinile s-au întocmit cu multă artă, malurile rîurilor s-au înfrumusețat cu nenumărate feluri de plante. Unele erau gata să împodobească masa omului, altele să dea hrană dobitoacelor cu frunzele și cu rodurile lor, iar altele ca să ne fie de folos în știința medicinii cu seva, sucul, acele și fructul lor. Și, ca să spun pe scurt, pe toate cîte ni le-a descoperit o îndelungată experiență, care a adunat ceea ce este folositor din cazurile particulare; pe toate acestea le-a adus la ființă marea purtare de grijă a Creatorului, Care a prevăzut totul dintru început.

Deci, cînd vezi plantele cele de pe lîngă casă, cele sălbatice, cele care cresc în apă, cele care cresc pe pămînt, cele care au flori sau cele care n-au flori, cunoaște din acestea mici pe Cel Mare, adaugă-I mereu admirația ta și mărește-ți dragostea pentru Creator! Cercetează cum a făcut pe unii arbori plini de verdeață, iar pe alții goi; din cei plini de verdeață, pe unii cu frunzele căzătoare, iar pe alții totdeauna cu frunze; că își pierd frunzele și măslinii și pinii, chiar dacă nu se vede cum își schimbă frunzele, încît pare că niciodată nu sînt lipsiți de frunzișul lor.

24. Plantă purgativă (cf. MAB la cuvîntul: σκαμμωνία).
25. Arbore rășinos, cu tulpina înaltă și frunze mari, care crește pe coastele Mediteranei, din a cărui scoarță se extrage terebentină (cf. MDE, la cuvînt).

Palmierul este totdeauna cu frunze; păstrează frunzele de la cea dintîi lăstărire pînă la sfîrşit. Uită-te, apoi, şi la aceea că tamarinul este un arbore amfibiu; se numără şi între cei care trăiesc în apă şi se înmulţeşte şi în pustiuri. De aceea şi Ieremia, pe bună dreptate, compară cu un arbore ca acesta pe cei cu purtări rele, care înclină cînd într-o parte, cînd în alta [26].

X

«Să răsară pămîntul».

Această mică poruncă s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii şi într-o raţiune măiastră. Porunca aceasta a săvîrşit miile şi miile de însuşiri ale plantelor şi ale arborilor mai iute decît un gînd de-al nostru. Pămîntul are în el şi acum această poruncă şi-l sileşte, în fiecare anotimp al anului, să dea la iveală puterea pe care o are pentru răsărirea plantelor, seminţelor şi arborilor. După cum titirezul, după ce a fost fixat în vîrf, se învîrteşte în continuare de la cea dintîi lovitură ce i se dă, tot aşa şi natura, luînd început de la cea dintîi poruncă, se continuă în tot timpul care urmează pînă ce se va ajunge la sfîrşitul obştesc al universului.

Spre acest sfîrşit să ne grăbim şi noi toţi, plini de rod şi fapte bune, ca, fiind sădiţi în casa Domnului, să înflorim în curţile Dumnezeului nostru, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

26. *Ier.*, 17, 6.

OMILIA A VI-a

Despre facerea luminătorilor

I

Se cuvine ca cel care priveşte pe atleţi luptînd să aibă şi el oarecare putere. Lucrul acesta îl poţi vedea în legile serbărilor publice, care poruncesc celor care stau în amfiteatrul stadionului să stea cu capetele descoperite. Şi mi se pare că fiecare trebuie să fie la rîndul său nu numai privitor al celor ce luptă, ci şi luptător. La fel se cuvine ca şi cel ce cercetează priveliştile cele mari şi minunate ale creaţiei, ca şi cel care aude vorbindu-se de înţelepciunea cea covîrşitoare şi nespusă a lui Dumnezeu, să aibă în el însuşi pricinile pentru care doreşte să contemple cele ce-i stau înainte şi să participe împreună cu mine, după puterea lui, la această luptă, nu atît ca judecător cît ca împreună-luptător, pentru ca nu cumva să-mi scape mie găsirea adevărului, şi greşeala mea să ajungă pagubă comună pentru cei care mă ascultă.

Pentru ce vă spun acestea ? Pentru că e vorba să cercetez alcătuirea lumii şi să contemplu universul, nu pe temeiul principiilor filosofiei lumii, ci pe temeiul învăţăturilor pe care Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul lui, Care i-a vorbit lui Moisi aievea, nu prin enigme. De aceea trebuie neapărat ca cei care doresc să vadă aceste măreţe lucruri să aibă exercitată mintea lor pentru înţelegerea învăţăturilor ce ne stau în faţă.

Dacă vreodată într-o noapte senină, privind frumuseţea cea nespusă a stelelor, ţi-ai făcut o idee despre Arhitectul universului şi te-ai întrebat cine a brodat cerul cu aceste flori şi te-ai gîndit că în cele ce vezi pe cer plăcerea este mai mare decît trebuinţa ; şi iarăşi dacă ziua, cu mintea trează, ai cunoscut minunăţiile zilei şi prin cele văzute te gîndeşti la Cel nevăzut, atunci eşti pregătit să asculţi cele ce se vor grăi şi eşti potrivit să faci parte din mulţimea care se găseşte în această biserică[1] sfîntă şi fericită.

Haide, dar, aşa precum ghizii conduc prin cetăţi pe cei care nu cunosc cetăţile, haide, ca tot aşa şi eu să vă conduc, pentru a vă arăta mi-

1. Textual : *teatru*

nunile ascunse ale acestei mari cetăţi. Cetatea aceasta era vechea noastră patrie; din ea ne-a izgonit demonul, ucigaşul omului, cînd a luat în robie pe om cu momelile sale. Vei vedea în această cetate facerea cea dintîi a omului, dar şi moartea, care îndată ne-a cuprins pe noi; moartea pe care a născut-o păcatul, primul născut al demonului, cauza răului. Te vei cunoaşte atunci pe tine însuţi; te vei cunoaşte că eşti din pămînt cu firea, dar operă a mîinilor lui Dumnezeu; prin puterea pe care o ai eşti cu mult în urma necuvîntătoarelor, dar eşti rînduit conducător al celor necuvîntătoare şi neînsufleţite; eşti inferior prin construcţia trupului tău, dar, prin bogăţia raţiunii, puternic să te înalţi pînă la cer.

Dacă ştim acestea, ne vom cunoaşte pe noi înşine, vom cunoaşte pe Dumnezeu, ne vom închina Creatorului, vom sluji Stăpînului, vom slăvi pe Tatăl, vom iubi pe Hrănitorul nostru, vom fi cucernici faţă de Binefăcătorul nostru, nu vom înceta de a ne închina Începătorului vieţii noastre — şi al celei de aici şi al celei viitoare — Care prin bogăţia pe care ne-a dat-o ne dă temeinică încredere în bunătăţile făgăduite, iar prin trăirea celor prezente ne convinge de cele pe care le aşteptăm.

Dacă cele trecătoare sînt aşa, cum vor fi cele veşnice? Dacă cele văzute sînt atît de frumoase, cît de frumoase vor fi cele nevăzute? Dacă măreţia cerului depăşeşte măsura minţii omeneşti, ce minte omenească va putea descoperi natura celor veşnice? Dacă soarele, care este supus stricăciunii, este atît de frumos şi atît de mare, dacă este iute în mişcare şi-şi face cu atîta regularitate mişcările sale de revoluţie, dacă are o mărime cu dreaptă măsură în univers, încît nu depăşeşte măsura faţă de întregul univers, iar prin frumuseţea lui este ca un ochi strălucitor aşa cum se cuvine creaţiei, dacă nu te mai poţi sătura de a-l privi, cît de strălucitor în frumuseţe trebuie să fie Soarele dreptăţii? [2] Dacă pentru un orb este o pagubă să nu vadă soarele acesta, cît de mare va fi paguba celui păcătos, lipsit de Lumina cea adevărată? [3]

II

«Şi a zis Dumnezeu: «Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pămînt, ca să despartă ziua de noapte» [4].

Cerul şi pămîntul fuseseră făcute mai înainte [5]; după facerea lor a fost creată lumina [6]; apoi a fost despărţită ziua de noapte [7]; apoi iarăşi

2. *Mal.*, 3, 2.
3. *Ioan*, 1, 9.
4. *Fac.*, 1, 14.
5. *Fac.*, 1, 1.
6. *Fac.*, 1, 3.
7. *Fac.*, 1, 4—5.

s-a făcut tăria[8] şi arătarea uscatului[9]; apa s-a adunat într-o adunare cu margini fixe şi determinate[10]; pămîntul s-a umplut cu cele ce au răsărit din el; a odrăslit mii şi mii de feluri de plante şi s-a umplut cu toate soiurile de arbori[11]. Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este cauza şi tatăl luminii şi nici ca cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu să-l socotească creator al celor răsărite din pămînt. De aceea a fost făcut soarele în a patra zi; atunci a spus Dumnezeu: *«Să se facă luminători pe tăria cerului»*[12]. Cînd ai aflat pe Cel Care a spus aceste cuvinte, atunci uneşte în mintea ta şi pe Cel Care le-a auzit!

«A zis Dumnezeu: «Să se facă luminători!»[13]. *Şi a făcut Dumnezeu pe cei doi luminători»*[14].

— Cine a spus şi cine a făcut?

— Nu înţelegi că în aceste cuvinte este vorba de două persoane? Că pretutindeni în istoria creaţiei este semănată în chip tainic dogma teologiei.

Scriptura spune apoi şi pentru ce nevoie au fost făcuţi luminătorii.

«Ca să lumineze pe pămînt»[15], spune Scriptura.

Dar aş putea fi întrebat:

— Dacă lumina a fost făcută mai înainte, pentru ce se spune acum iarăşi că soarele a fost făcut ca să lumineze (εἰς φαῦσιν)[16]?

— Mai întîi nimeni să nu rîdă de singularitatea cuvîntului φαῦσις, pentru că noi creştinii nu alegem ca voi cuvintele pe care le folosim, nici nu urmărim aşezarea lor armonioasă. La noi nu sînt cizelări de cuvinte, nici nu căutăm cuvinte care să sune frumos la ureche, ci, în orice împrejurare, preferăm cuvintele cu înţeles bun. Ia aminte, aşadar, dacă Scriptura n-a arătat prin cuvîntul φαῦσις ceea ce voia să spună; în loc de: φωτισμός a spus: φαῦσις. Cuvintele acestea nu sînt contrare celor ce s-au spus despre lumină. Atunci, la început, s-a adus la existenţă natura luminii; acum, corpul acesta ceresc a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini prim-născute. După cum altceva este focul şi altceva lampa — focul are puterea să lumineze, iar lampa este făcută să lumineze pe cei care au nevoie de lumină — tot aşa şi acum au fost creaţi lumină-

8. *Fac.*, 1, 6.
9. *Fac.*, 1, 9.
10. *Fac.*, 1, 10.
11. *Fac.*, 1, 11—12.
12. *Fac.*, 1, 14.
13. *Fac.*, 1, 14.
14. *Fac.*, 1, 16.
15. *Fac.*, 1, 14: Εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς.
16. Cuvîntul φαῦσις provoca rîsul grecilor culţi, pentru că acest cuvînt era necunoscut în limba clasică greacă; a fost folosit prima dată în Septuaginta: *Fac.*, 1, 14, 15; *Ps.*, 73, 16; *Iudit*, 13, 13.

torii, ca să fie vehicule ale acelei lumini prea curate, adevărate și nemateriale. După cum apostolul spune că unii sînt luminători în lume [17], dar alta este Lumina cea adevărată [18] a lumii, la care participînd sfinții au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvindu-le de întunericul neștiinței, tot așa și acum, Creatorul universului, încărcînd soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii.

III

Nimănui să nu i se pară de necrezut spusele acestea. Altceva este strălucirea luminii și altceva corpul încărcat de lumină.

Mai întîi la toate lucrurile compuse deosebim esența celui care primește și însușirea care se adaugă. Așadar, după cum altceva este albul prin natura sa și altceva este corpul înălbit, tot așa și cele de care vorbim acum — lumina și corpul încărcat de lumină — sînt deosebite prin fire, dar unite prin puterea Creatorului. Să nu-mi spui mie că este cu neputință ca acestea să stea despărțite! Nici eu nu spun că-mi este cu putință — și mie și ție — să despărțim lumina de corpul soarelui, ci spunem că cele care pentru mintea noastră nu sînt despărțite, acelea pot fi despărțite în realitate de Creatorul naturii. Ție ți-i cu neputință să desparți puterea arzătoare a focului de strălucirea focului, dar Dumnezeu, vrînd, printr-o minune nemaiîntîlnită, să-i atragă luarea aminte a lui Moisi, slujitorul Său, a pus în rug foc, care nu lucra decît prin strălucirea lui, dar din care era eliminată puterea arzătoare [19]. Așa precum mărturisește și psalmistul zicînd: «*Glasul Domnului, care taie para focului*» [20]. De aceea și pe noi un cuvînt ne învață în taină că atunci cînd vom da răspuns de faptele săvîrșite în viață, natura focului se va împărți, pe de o parte în lumină, spre desfătarea celor drepți, iar pe de altă parte în durere arzătoare, rînduită celor osîndiți.

În al doilea rînd, și din fazele lunii ne putem încredința de cele ce urmărim să dovedim. Cînd luna descrește și se împuținează, nu se mistuie tot corpul ei, ci avem iluzia de creștere și de micșorare, pentru că lumina care stă în jurul ei se îndepărtează și se apropie iarăși. Că nu se mistuie corpul lunii, cînd luna se micșorează, ne stau mărturie puternică cele ce le vedem la lună. Cînd văzduhul este curat și nu-i încețoșat, mai ales cînd luna este ca secera, poți vedea, dacă te uiți cu atenție, că partea ei nestrălucită și neluminată este înconjurată de o linie care împlinește rotundul ei din timpul lunii pline, încît se vede clar un cerc desăvîrșit, dacă privirea noastră unește sînul umbrit și

17. *Filip.*, 2, 15.
18. *Ioan*, 1, 9.
19. *Ieș.*, 3, 2.
20. *Ps.*, 28, 7.

înaburit al lunii cu partea luminoasă, care o înconjoară. Să nu-mi spui mie că lumina lunii este de împrumut, că lumina ei se micşorează cînd se apropie de soare şi că iarăşi creşte cînd se depărtează. Nici nu caut să cercetez acest lucru acum, ci să arăt că altul este corpul ei şi altul este cel care o luminează. Acelaşi lucru gîndeşte-mi-l şi despre soare, cu singura deosebire că soarele, odată ce a primit lumina în el, o are amestecată cu el şi nu o leapădă; iar luna, care îmbracă şi dezbracă oarecum lumina, ea însăşi ne încredinţează de adevărul celor ce am spus despre soare.

Aceşti luminători au fost rînduiţi să despartă ziua de noapte. Mai înainte, Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric [21]; atunci Dumnezeu a făcut natura lor potrivnice una alteia, încît nu era nici un amestec între ele şi nu era nici o părtăşie între întuneric şi lumină. Ceea ce este umbra în timpul zilei, aceea trebuie socotită a fi întunericul în timpul nopţii. Dacă umbra, atunci cînd străluceşte o lumină, cade de la corpuri în opoziţie cu lumina, iar dacă dimineaţa întunericul se întinde spre apus, iar seara se pleacă spre răsărit şi la amiază se trage spre miazănoapte, iar noaptea, la rîndul ei, se îndreaptă spre partea opusă razelor soarelui, atunci urmează că noaptea nu-i altceva, potrivit naturii ei, decît umbra pămîntului. Că după cum în timpul zilei umbra se face în spatele unui corp, care stă în faţa luminii, tot aşa şi noaptea vine cînd văzduhul, care înconjură pămîntul, este umbrit. Acest înţeles îl au cuvintele Scripturii, cînd spune că Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric; că întunericul fuge la apropierea grabnică a luminii, pentru că atunci, cînd au fost create la început, au fost create prin natura lor străine una de alta. Acum, însă, Dumnezeu a rînduit ca soarele să măsoare ziua, iar luna a făcut-o stăpîna nopţii, cînd este lună plină; că atunci cei doi luminători stau aproape drept faţă în faţă. Cînd răsare soarele, luna, la vreme de lună plină, se coboară şi dispare, iar la răsăritul soarelui apare iarăşi la răsărit. Dacă în celelalte faze ale lunii, lumina lunară nu este egală cu noaptea, aceasta nu are nici o legătură cu cele cercetate acum de noi. Afară doar atît că atunci cînd este lună plină, luna stăpîneşte noaptea cu lumina ei, este mai strălucitoare decît stelele şi luminează pămîntul; dar împarte deopotrivă cu soarele măsura timpului.

IV

«Şi să fie spre semne şi spre vremi şi spre zile şi spre ani» [22].

Aceste semne ale luminătorilor sînt de neapărată trebuinţă pentru viaţa omenească. Dacă nu vei iscodi peste măsură *«semnele»* date de

21. *Fac.*, 1, 4.
22. *Fac.*, 1, 14.

aceşti luminători, vei afla, pe temeiul observaţiilor unei îndelungate experienţe, folosul lor. Datorită lor poţi afla multe despre ploile cele mari, multe despre secetă şi mişcarea vînturilor, care suflă în unele locuri sau peste tot, care suflă cu putere sau potolit. Despre unul din *«semnele»* date de soare ne-a vorbit şi Domnul, spunînd că va fi furtună, pentru că cerul era posomorît şi roşu [23]. Cînd soarele se ridică prin ceaţă, razele lui se înnegresc, iar culoarea lui se vede ca sîngele şi cărbunii aprinşi; desimea văzduhului dă această imagine privirilor noastre. Este clar că văzduhul des şi strîns, nefiind împrăştiat de razele soarelui, nu mai poate fi stăpînit din pricina năvalei aburilor ieşiţi din pămînt; şi atunci marea umiditate aduce furtună peste ţinuturile peste care s-au adunat. La fel cînd luna este înconjurată ca de nişte ape stătătoare şi cînd soarele este înconjurat de aşa numitele haloes [24], înseamnă sau că văzduhul este plin de apă sau că au să vină vînturi puternice; aşa-numitele antelii [25], care merg împreună cu mişcarea soarelui, sînt semne ale unor fenomene petrecute în văzduh; tot aşa şi toiegele [26], care apar în nori, în linie dreaptă, de culorile curcubeului, arată ploi sau furtuni mari sau, în scurt, de cele mai multe ori, schimbări ale văzduhului. Cu privire la creşterea şi descreşterea lunii, cei care se ocupă cu aceste fenomene au observat multe semne, pentru că văzduhul din jurul pămîntului se schimbă neapărat odată cu aceste forme ale lunii. Dacă luna este limpede şi curată în a treia zi, atunci arată că va fi vreme senină statornică; dacă se arată groasă şi roşiatică la cornuri, ameninţă că are să vină sau ploaie violentă, sau vînt puternic de la miazăzi. Cine nu ştie cît folos nu aduc aceste semne vieţii omeneşti? Dau putinţă corăbierului să stea cu corabia în port, pentru că vede mai dinainte primejdia vînturilor; dau putinţă călătorului să îndepărteze de la el cu multe zile înainte necazurile unei călătorii, pentru că posomorîrea văzduhului îl face să se aştepte la o schimbare a vremii. Plugarii, care se ostenesc cu semănăturile şi cu cultivarea pomilor, de la aceste semne află care este timpul bun de lucru. De altfel Domnul a prezis că la pieirea lumii au să se arate *«semne»* în soare şi lună şi stele: soarele se va preface în sînge, iar luna nu-şi va mai da lumina ei [27]. Acestea sînt semnele sfîrşitului lumii.

23. *Matei*, 16, 3.
24. Cerc luminos în jurul soarelui (cf. *MAB* la cuvîntul: ῥάβδος).
25. Fenomen de reflecţie luminoasă, care dublează imaginea soarelui (cf. MAB, la cuvîntul: ἀνθήλιος).
26. Linii transversale care brăzdează orizontul cînd ploaia cade în depărtare sau cînd soarele absoarbe umiditatea solului (cf. MAB la cuvîntul: ἅλως).
27. *Matei*, 24, 29.

V

Dar cei care sar peste șanțuri [28] folosesc cuvintele acestea ale Scripturii pentru apărarea horoscopului și spun că viața noastră depinde de mișcarea cerurilor; de aceea și haldeii citesc în stele semne ale întîmplărilor din viața noastră. Cuvîntul Scripturii este simplu: *«Să fie spre semne»*; dar ei spun că aici nu e vorba de schimbările văzduhului, nici de schimbările anotimpurilor, ci de soarta pe care o avem în viață.

Ce spun ei? Spun că întîlnirea stelelor mișcătoare, adică a planetelor, cu stelele din zodiac, după forma pe care o au cînd se întîlnesc unele cu altele, determină cutare și cutare naștere; iar alte raporturi ale acelorași stele determină o soartă contrară.

Poate că nu-i fără de folos pentru lămurirea acestor lucruri să iau cuvîntul mai de sus. Nu voi spune nimic de la mine, ci voi folosi chiar cuvintele astrologilor pentru a-i combate, ca pe cei cuprinși mai de mult de această rătăcire să-i tămăduiesc, iar pe ceilalți să-i întăresc, ca să nu cadă în rătăcirea aceasta.

Cei care au descoperit horoscopul, văzînd că în lungimea timpului le scapă multe din pozițiile stelelor, au luat o măsură de timp foarte mică, ca și cum într-un timp foarte scurt — *«ca într-o clipă și într-o clipită de ochi»* [29] după cum zice apostolul — ar fi o mare deosebire între nașterea unui om și nașterea altui om; și spun: Cel care s-a născut în această clipită de vreme va fi stăpîn peste orașe, domn peste popoare, foarte bogat și prea puternic; iar altul, care s-a născut în altă clipită de vreme, va ajunge un cerșetor, un om fără căpătîi, va merge din ușă în ușă ca să-și cîștige pîinea cea de toate zilele. De aceea astrologii au împărțit așa numitul ciclu zodiac în douăsprezece părți; și pentru că soarele străbate în treizeci de zile a douăsprezecea parte a acestei sfere, pe care ei o numesc fixă, au împărțit în treizeci de părți fiecare din cele douăsprezece părți; apoi pe fiecare parte din aceste ultime părți le-au împărțit iarăși în șaizeci de părți, apoi iarăși pe fiecare din aceste șaizeci le-au tăiat în cîte șaizeci de părți.

Să luăm, deci, nașterile celor care se nasc și să vedem dacă astrologii vor putea păzi cu precizie această împărțire a timpului.

Îndată ce se naște copilul, moașa se uită dacă e băiat sau fată; apoi așteaptă strigătul, semn că cel născut este viu. Cîte clipite din cele șaizeci vrei să treacă în această vreme? Moașa îi spune haldeului

28. Manuscrisul *Parisinus graecus 476* are pe margine în dreptul acestui text: «Proverb despre cei care încearcă cele imposibile» (cf. BSG, p. 348, nota 2). *Grigore Dascălul* comentează: «Cuvînt cu pildă grăit, pentru cei ce trec hotarul între oricare lucru, precum unul ce ar vrea să sae preste vreo groapă sau șanțu, făcut spre opreală și apoi cade înlăuntru. *Iar aicea să înțeleage, cum că cei ce fac socoteale strîmbe»* (CGD, f. 27, nota 2).

29. *I Cor.*, 15, 52.

de noul născut. Vrei să-mi spui cîte clipite de vreme au trecut pînă a ajuns glasul moașei la urechea haldeului, mai ales dacă haldeul, care însemnează ora, se află în afara camerei unde s-a născut copilul? Că trebuie ca cel care va face horoscopul să noteze foarte exact ora nașterii copilului, fie de se întîmplă ziua, fie noaptea. Cîtă mulțime de clipite din cele șaizeci vrei să punem că a trecut în acest timp? Trebuie neapărat apoi să fie găsită steaua horoscopului, nu numai în care parte din cele douăsprezece părți ale zodiacului se găsește, ci și în care parte din această a douăsprezecea parte și în care din cele șaizeci de părți în care am spus că este împărțită; sau, ca să fie găsirea cît se poate mai exactă, în care din cele șaizeci de părți din primele șaizeci de părți se găsește steaua. Și această cercetare amănunțită și neînțeleasă a timpului trebuie neapărat făcută, spun ei, cu fiecare planetă, pentru a găsi în ce legătură stă ea cu stelele fixe și ce figură formau între ele atunci cînd s-a născut copilul.

Deci, dacă este cu neputință să cunoști exact clipa în care s-a născut copilul, iar cea mai mică greșeală a stricat totul, se fac de rîs și cei care se ocupă cu această știință, care nu e știință, dar și cei care se uită cu uimire la ei, ca la unii care ar putea să le cunoscă destinul lor.

VI

Dar ce concluzie trag ei din toate aceste cercetări? Cutare, spun ei, va fi cu părul creț și cu privirea strălucitoare, pentru că s-a născut în zodia berbecului, că așa arată acest animal; dar va fi și mare la suflet, pentru că berbecul are în el fire de conducător; va fi și darnic, dar și strîngător, pentru că animalul acesta leapădă lîna fără părere de rău și și-o dobîndește ușor datorită firii sale. Cel născut în zodia taurului va fi răbdător în nenorociri și muncitor, pentru că taurul trage la jug. Cel născut în zodia scorpionului va fi bătăuș prin asemănarea cu acest animal. Cel născut în zodia cumpenii va fi drept, din pricina egalității talerelor cîntarelor pe care le folosim. Ce poate fi mai de rîs decît acestea? Berbecele, de care tu legi nașterea omului, este a douăsprezecea parte a cercului, în care soarele atinge semnele de primăvară; cumpăna și taurul la fel; fiecare din aceste zodii sînt cîte a douăsprezecea parte din așa numitul ciclu zodiac. Deci, dacă spui că în ciclul zodiac stau cauzele principale care determină viața oamenilor, pentru ce atunci caracterizezi firea oamenilor care se nasc după dobitoacele care trăiesc printre noi? Cel născut în zodia berbecului este darnic, nu pentru că acea parte a cercului îl face să aibă un astfel de caracter, ci pentru că oaia are o fire ca aceasta! Pentru ce ne faci să punem la îndoială vrednicia de credință a stelelor, dar încerci să ne convingi

cu behăitul oilor? Dacă cerul are aceste însuşiri morale, pe care le ia de la animale, atunci şi cerul se supune unor principii străine, şi deci cerul depinde de dobitoace. Iar dacă este de rîs să spui aceasta, cu mult mai de rîs este ca din lucruri care nu au nici o legătură unele cu altele să încerci să construieşti probabilităţi. Dar aceste iscusinţe sînt asemănătoare pînzelor de păianjen, în care de cade un ţînţar sau o muscă sau vreo altă gînganie slabă este legată şi prinsă; dar dacă se apropie o vietate mai puternică, aceea trece uşor prin ţesăturile acelea slabe, le rupe şi le distruge.

VII

Şi astrologii nu se mărginesc numai la atîta! Ci chiar voia noastră liberă, care este stăpîna fiecăruia din noi — adică săvîrşirea virtuţii şi a viciului — ca şi cauzele faptelor noastre sînt făcute de astrologi tot dependente de cele de pe cer. A-i combate este de-a dreptul ridicol; dar pentru că mulţi sînt stăpîniţi de această rătăcire, poate că e bine să n-o trecem sub tăcere.

Mai întîi să-i întrebăm pe aceştia: Se schimbă, oare, poziţiile stelelor de nenumărate ori în fiecare zi? Că sînt stele care se mişcă necontenit, aşa numitele planete; unele din ele se ajung mai repede unele pe altele; altele îşi fac mai încet mişcările lor de revoluţie, aşa că de multe ori în acelaşi ceas se şi privesc unele pe altele şi se şi ascund; iar cei care fac horoscopul spun că în timpul naşterilor are foarte mare putere dacă cel care se naşte este privit de o planetă făcătoare de bine sau de o planetă făcătoare de rău. Adeseori aceia, negăsind timpul în care să dea mărturie planeta cea făcătoare de bine, din pricina necunoştinţei uneia din acele foarte mici secţiuni a zodiacului, atunci ei aşează acel moment într-o parte a zodiacului în care se află destinul cel rău. Că mă silesc să folosesc chiar cuvintele lor. În spusele lor, însă, este multă prostie şi încă mai multă necredinţă. Că stelele care fac rău mută cauza răutăţii lor asupra Creatorului stelelor. Dacă răul vine datorită naturii stelelor, atunci Creatorul este autorul răului; iar dacă fac răul cu voinţa lor cea liberă, urmează că ele sînt fiinţe care ştiu să facă alegerea între fapte şi că folosesc mişcările lor în chip liber şi cu de la sine putere. Dar este mai mult decît o nebunie să-ţi imaginezi aşa ceva despre cele neînsufleţite! Apoi ce mare nesocotinţă este să nu împarţi binele şi răul fiecăruia după meritul lui, ci cutare să fie făcător de bine, pentru că planeta s-a aflat în cutare loc, iar cutare să fie făcător de rele, pentru că a fost văzut de cutare planetă şi iarăşi să-şi piardă răutatea, dacă planeta îşi schimbă puţin poziţia! Dar destul despre acestea! Dacă în fiecare clipită de vreme stelele trec de la o poziţie la alta, iar între aceste nenumărate schimbări,

adeseori într-o zi, figurile lor formează naşteri împărăteşti, pentru ce nu se nasc în fiecare zi împăraţi? Sau, altfel vorbind, pentru ce se mai moşteneşte atunci demnitatea de împărat? Că nu se poate crede că fiecare împărat este atît de grijuliu încît să pună de acord naşterea fiului său cu poziţia stelelor care arată naşterea de împăraţi! Dar cine dintre oameni este stăpîn peste un lucru ca acesta! Cum se face că Ozia a născut pe Ioatam, Ioatam a născut pe Ahaz, iar Ahaz a născut pe Ezechia [30] şi naşterea nici unuia din ei n-a căzut într-un timp în care stelele arătau o stare de robie? În afară de asta, dacă nu sîntem noi autorii faptelor noastre bune şi rele, ci le săvîrşim în chip constrîngător, datorită naşterii noastre, atunci de prisos sînt legiuirile care au hotărît care fapte trebuie făcute şi care evitate, de prisos sînt judecătorii care laudă virtutea şi osîndesc răutatea! Nu-i de vină hoţul că fură, nici ucigaşul că ucide; chiar dacă n-ar fi voit-o, i-ar fi fost cu neputinţă să-şi stăpînească mîna, că soarta îl silea să o facă. În acest caz, cei mai proşti dintre toţi ar fi cei care se ostenesc cu meseriile. Că atunci plugarul ar avea de toate din belşug, fără să mai arunce seminţe şi fără să-şi mai ascută secera; negustorul ar fi peste măsură de bogat, fie de vrea, fie de nu vrea, că soarta îi adună banii; atunci nădejdile cele mari ale creştinilor ar zbura ca vîntul. Nici dreptatea n-ar mai fi lăudată, nici păcatul osîndit, pentru că omul nu săvîrşeşte nimic cu libera sa voie. Da, acolo unde stăpîneşte necesitatea şi destinul, meritul nu are loc, aşa cum cere dreapta judecată.

Dar voi nu aveţi trebuinţă să vă vorbesc mai mult despre aceste lucruri, că sînteţi sănătoşi la suflet şi nici timpul nu-mi îngăduie să-mi întind peste măsură cuvîntul adresat acelora.

VIII

Să ne întoarcem la şirul cuvintelor Scripturii!

Scriptura spune:

«Să fie spre semne şi spre vremi şi spre zile şi spre ani».

Despre semne am vorbit. Cînd Scriptura spune *«spre vremi»*, socot că vorbeşte despre schimbările anotimpurilor: de iarnă, de primăvară, de vară şi de toamnă, a căror revenire regulată ne-o dă mişcarea pe care Dumnezeu a rînduit-o acestor luminători. Se face iarnă, cînd soarele stă mai mult în părţile de miazăzi şi prelungeşte îndelung umbra nopţii peste locurile pe care noi le locuim, încît se răceşte cerul din jurul pămîntului, iar toţi aburii umezi strînşi în jurul nostru dau naştere la ploi mari, îngheţuri şi multă zăpadă. Cînd soarele se întoarce

30. *Matei*, 1, 9.

iarăşi din ţinuturile de la miazăzi şi ajunge pe la mijloc, încît să împartă egal timpul între noapte şi zi, atunci, cu cît stă mai mult în locurile cele de deasupra pămîntului, cu atît mai mult readuce vremea cea bună şi se face primăvară, începătoarea înfrunzirii tuturor verdeţurilor, face de reînvie cea mai mare parte dintre arbori şi tuturor vietăţilor de pe uscat şi din apă le păstrează neamul prin naşterea unora din altele. De acolo soarele o ia la goană spre solstiţiul de vară şi spre părţile de miazănoapte, cînd se fac cele mai lungi zile. Şi din pricină că stă cea mai multă vreme în văzduh, înfierbîntă aerul de deasupra capetelor noastre, usucă tot pămîntul şi prin asta ajută la creşterea seminţelor şi grăbeşte coacerea fructelor pomilor; iar cînd soarele este foarte arzător, face la amiază puţină umbră, pentru că luminează din înălţime tot locul din jurul nostru. Cele mai lungi zile sînt acelea în care umbrele sînt cele mai scurte; şi iarăşi cele mai scurte zile sînt acelea în care umbrele sînt cele mai lungi. Aceasta se întîmplă la noi, aşa numiţii eteroscioţi [31], la toţi cîţi locuim în părţile de miazănoapte ale pămîntului; pentru că sînt unii oameni care, timp de două zile pe an, la amiază, sînt cu totul fără umbră; pe aceştia îi bate soarele drept în creştet şi-i luminează de jur împrejur în chip egal, încît este luminată chiar apa din fîntînile adînci, care sînt strîmte la gură; de aceea unii îi numesc pe aceşti oameni şi ascioţi [32], iar cei care locuiesc dincolo de ţara cu mirodenii [33], aruncă umbrele în amîndouă părţile; că ei singuri, pe pămîntul locuit de noi, trimit la amiază umbrele spre miazăzi şi de aceea unii îi numesc pe aceştia nofiscioţi [34]. Toate acestea se întîmplă cînd soarele se îndreaptă spre partea de miazănoapte. Din toate acestea putem presupune cît este de mare căldura lăsată de razele soarelui în aer şi ce rezultate dă.

După vară ne vine anotimpul toamnei, care sfarmă covîrşitoarea năduşeală, micşorează puţin cîte puţin căldura şi ne apropie de iarnă nevătămaţi, cu ajutorul unei temperaturi moderate; atunci soarele se întoarce din părţile de miazănoapte iarăşi spre părţile de miazăzi.

Acestea sînt rotaţiile anotimpurilor, care, fiind o urmare a mişcărilor soarelui, ne rînduiesc viaţa noastră.

31. *Grigore Dascălul* dă această explicaţie: «adecă carii spre o parte aruncăm umbra din trupurile noastre întră amiazăzi» (CGD, f. 29, col. 2), iar MAB la cuvîntul: ἑτερόσκιος: «acolo unde umbra se proiectează totdeauna din aceeaşi parte (nord sau sud), ca în zonele temperate».

32. Adică: fără umbră.

33. *Grigore Dascălul* explică: «Iar cei ce lăcuiesc de ceaia parte de Arabia cea roditoare de aromate mirositoare» (CGD, f. 29, nota 2); BSG, p. 366, nota 2: «fără îndoială Arabia»; iar BAS, p. 102, nota 2: «Arabia».

34. *Grigore Dascălul explică*: «adecă despre amîndouă părţile aruncători de umbră» (CGD, f. 29 v, col. 1); MAB la cuvîntul: ἀμφίσκιος: «care proiectează umbra în două părţi sau de jur împrejur».

«Să fie spre semne și spre zile», spune Scriptura.

Nu ca să facă zilele, ci ca să stăpînească zilele. Că ziua și noaptea au fost făcute înainte de facerea luminătorilor. Aceasta ne-o arată și psalmistul, cînd spune : Dumnezeu a pus *«soarele spre stăpînirea zilei, iar luna și stelele spre stăpînirea nopții»* [35].

— Dar cum are soarele stăpînire asupra zilei ?

— Soarele poartă în el lumină; atunci cînd trece de orizont aduce ziua, împrăștiind întunericul. N-ai greși dacă ai defini ziua așa : Văzduhul luminat de soare ; sau : Ziua este măsura de timp, în care soarele stă în emisfera de deasupra pămîntului.

Dar soarele și luna au fost rînduiți să fie semne și *«spre ani»*.

Luna, după ce îndeplinește de douăsprezece ori drumul său, săvîrșește durata unui an ; numai că adeseori este nevoie de adăugarea unei luni pentru a se ajunge la o completare exactă a anotimpurilor, așa cum calculau anul în timpurile vechi evreii și grecii.

Anul solar, la rîndul lui, este timpul cît îl face soarele, prin mișcarea sa, întorcîndu-se la același semn de la care a plecat.

IX

«Și a făcut Dumnezeu doi luminători mari» [36].

Cuvîntul *«mare»* are cînd o însemnare absolută [37] — ca atunci cînd spunem : mare este cerul, mare este pămîntul, mare este marea — cînd o însemnare relativă, și aceasta în cele mai multe cazuri — ca atunci cînd spunem : calul este mare, boul este mare ; mărimea lor nu stă în volumul mare al trupului lor, ci în raport cu animalele la fel cu aceste animale, de la care iau mărturie pentru mărimea lor. Cum să înțelegem, dar, această noțiune de *«mare»* ? În care din cele două sensuri : cel absolut sau cel relativ ? Să spunem despre acești luminători ca despre furnică sau despre alte viețăți mici că sînt mari, pentru a arăta mărimea trupului lor în comparație cu a altor viețuitoare de același fel cu ele sau că acești luminători sînt mari prin ei înșiși, așa cum se arată ei prin constituția proprie a măreției lor ? Sînt de părere că sînt mari, potrivit acestui din urmă înțeles. Nu sînt mari, pentru că sînt mai mari decît stelele mai mici, ci pentru că lumina revărsată de ei se întinde pe o atît de mare suprafață, încît e îndestulătoare să lumineze și cerul și

35. *Ps.*, 135, 8—9.
36. *Fac.*, 1, 16.
37. *Grigore Dascălul* n-a folosit cuvnîtul *absolut* pentru grecescul ἀπόλυτον, deși îl avea în traducerea latină, pentru că nu era înțeles de contemporanii săi ; de aceea îl traduce printr-o perifrază : «fiindcă acest graiu, adecă mare întru un chip dezlegată și slobodă are înțeleagerea și neadusă cătră alt oarecare lucru» (CGD, f. 29 v, col. 2).

văzduhul, împreună cu tot pămîntul şi marea. În orice parte a cerului s-ar găsi aceşti luminători — şi cînd răsar şi cînd apun şi cînd sînt la mijlocul cerului — se arată la fel oamenilor de pretutindeni; aceasta e dovada clară a covîrşitoarei lor mărimi, pentru că din nici un loc de pe întinsul pămîntului nu par mai mari sau mai mici. Obiectele care stau departe de noi le vedem mai mici; şi cu cît ne apropiem de ele cu atît descoperim mai bine mărimea lor. Faţă de soare, nimeni nu este nici mai aproape, nici mai departe, ci distanţa este la fel pentru cei care locuiesc pămîntul în orice parte s-ar găsi. Dovadă este că şi indienii şi britanicii văd soarele la fel; nici celor care locuiesc în părţile de răsărit nu li se arată că soarele îşi micşorează mărimea lui cînd apune şi nici celor ce locuiesc în părţile de apus nu li se arată mai mic atunci cînd răsare; şi nici cînd este la mijlocul cerului nu-şi schimbă înfăţişarea în mai mare sau mai mic.

Să nu te înşele însă ceea ce vezi! Să nu socoteşti că soarele este de un cot, pentru că atît pare celor ce îl privesc! E firesc ca volumul obiectelor care sînt la foarte mari depărtări de vederea noastră să se micşoreze, pentru că puterea noastră vizuală este neputincioasă să străbată locul care este între noi şi ele; se pierde oarecum din pricina acestei distanţe şi nu percepe decît puţin din cele pe care le vede. Mică fiind, dar, privirea noastră, face ca şi obiectele pe care le vedem să le socotim mici; că slăbiciunea noastră proprie o trecem la obiectele pe care le vedem. Vederea, deci, ne minte, iar pe criteriul ei de judecată nu poţi pune temei.

Adu-ţi aminte de cele ce ţi se întîmplă ţie! Singur te vei încredinţa de cele ce spun! Dacă vreodată, din vîrful unui munte, ai privit o cîmpie mare şi netedă, cît de mari ţi s-au arătat perechile de boi? Cît de mari plugarii? Nu ţi s-au părut ca nişte furnici? Dacă dintr-un turn înalt, aşezat lîngă un mare noian de ape, ţi-ai arunca privirile spre mare, cît de mari îţi vor părea cele mai mari insule? Cît de mare ţi se va arăta una din corăbiile încărcate cu mii de poveri, purtată de pînzele albe pe albastra mare? Nu ţi se va părea mai mică decît o porumbiţă? Pentru că aşa, după cum ţi-am spus, vederea, pierdută în văzduh şi cu puterea stinsă, nu-i îndestulătoare să perceapă exact obiectele văzute. Apoi vederea ne spune că cei mai mari munţi, brăzdaţi de văi adînci, sînt netezi şi rotunzi, pentru că vederea percepe numai înălţimile lor, neputînd ajunge, din pricina slăbiciunii ei, pînă la văgăunile lor adînci. Privirea nu ne poate arăta formele corpurilor aşa cum sînt ele, ci socoteşte rotunde chiar turnurile pătrate. Deci totul ne arată că privirea, atunci cînd este vorba de distanţe foarte mari, nu ne dă o imagine precisă a lucrurilor, ci una ştearsă.

Deci, așa cum ne spune Scriptura, luminătorul acesta este mare, de nenumărate ori mai mare decît cum se vede.

X

Și cele ce-am să-ți spun să-ți fie semn vădit de măreție! Pe cer sînt o mulțime nenumărată de stele, dar toată lumina lor, adunată la un loc, nu ajunge să risipească întunecimea nopții. Dar numai ce se arată la orizont soarele, acest luminător, dar, mai bine spus, chiar cînd este așteptat, înainte de a se ridica cu totul deasupra pămîntului a pus pe fugă întunericul, a întunecat stelele cu lumina lui, iar aerul din jurul pămîntului, care pînă atunci era înghețat și dens, l-a topit și l-a împrăștiat. De aici vin vînturile cele de dimineață și roua care cade pe pămînt cînd vremea e senină. Cînd pămîntul este atît de întins și mare, cum ar fi putut soarele să-l lumineze în întregime, într-o clipită de vreme, dacă luminătorul acesta n-ar slobozi lumina din rotocolul său cel mare? Aici uită-mi-te la înțelepciunea Marelui Meșter, că la atîta distanță de noi i-a dat soarelui căldura măsurată. Are atîta căldură, încît să nu ardă nici peste măsură pămîntul, dar nici din lipsa de căldură să-l înghețe și să-l lase fără rod.

Surori să fie cele ce am spus de soare cu cele ce voi spune despre lună.

Mare este și corpul lunii! După soare este cel mai luminos astru. Dar mărimea lunii nu rămîne văzută totdeauna, că uneori cercul ei este întreg, iar alteori se vede cu lipsuri și împuținată; arată lipsă în cealaltă parte a ei; că o parte a ei se umbrește cînd crește, iar o altă parte a ei se ascunde cînd descrește.

O pricină nespusă a înțeleptului Creator a făcut ca luna să aibă această felurită schimbare a formelor ei. Sau poate că înțeleptul Creator a vrut să ne dea o pildă vădită de cum este firea noastră omenească. Că nimic din cele omenești nu este statornic; ci unele ies din neființă și merg spre desăvîrșire, iar altele, după ce au ajuns la dezvoltarea lor și au crescut la cea mai de sus măsură a lor, iarăși, prin pierderi treptate, se mistuie și se distrug; și împuținîndu-se, pier. Creatorul, deci, a vrut să ne dea învățături despre cele cu privire la noi prin fazele lunii; iar noi, luînd cunoștință de grabnica schimbare a celor omenești, să nu ne îngîmfăm cînd ne merge bine în viață, nici să ne lăudăm cu puterea, nici să ne mîndrim cu bogăția cea nestatornică, ci să disprețuim trupul care suferă schimbări și să ne îngrijim de suflet, de bunul cel nemișcător. Iar dacă te întristează luna, că-și pierde lumina prin scăderile ei treptate, să ți se întristeze mai mult sufletul, care are strînsă în el virtutea, dar din pricina neluării aminte își pierde frumusețea sa și nu rămîne niciodată în aceeași stare sufletească, ci adeseori se schimbă și ajunge altul din

pricină că n-are temelie tare. Cu adevărat, așa cum spune Scriptura: *«Cel nebun se schimbă ca luna»* [38].

Socot, apoi, că fazele lunii contribuie nu puțin la starea corpurilor viețuitoarelor și a celorlalte vegetale care răsar din pămînt. Că altfel este starea corpurilor cînd se micșorează luna și altfel cînd crește. Cînd se micșorează, corpurile se ușurează și se golesc; cînd crește și se grăbește să ajungă plină, și corpurile își capătă și ele plinătatea lor, pentru că umezeala, amestecată cu căldura, pătrunde pe nesimțite în ele, ajungînd pînă în adîncul lor. Lucrul acesta îl arată cei care dorm afară cînd e lună plină; li se umplu cavitățile capului cu multă umezeală; apoi carnea, de curînd tăiată, se schimbă iute în contactul cu razele lunii; la fel se întîmplă și cu creierii viețuitoarelor, cu părțile moi ale vietăților din mare, cu măduvele copacilor. Luna n-ar putea face ca toate acestea să participe la schimbările ei dacă n-ar avea o putere mai presus de fire, o putere extraordinară, așa cum dă Scriptura mărturie.

XI

Și schimbările atmosferice sînt în legătură cu fazele lunii, așa cum ne dau mărturie turburările atmosferice neașteptate, care, la vreme de lună nouă, vin după o vreme senină și liniștită; atunci norii se împing și se izbesc unii de alții, atunci sînt frămîntările apelor din strîmtorile mărilor, atunci fluxul și refluxul mării, care se numește ocean; iar cei ce locuiesc în apropierea oceanului au descoperit că de regulă fluxul și refluxul sînt o urmare a fazelor lunii. Că apa din strîmtorile mărilor își schimbă mersul într-o parte și în alta după fazele lunii; cînd luna se înnoiește, marea nu stă liniștită deloc, ci se frămîntă și se clatină necontenit pînă ce se face iarăși lună plină; atunci își continuă fluxul și refluxul ei regulat. Marea de apus are flux și reflux; cînd se depărtează de țărm, cînd îl inundă iarăși, ca și cum luna cu aspirațiile ei ar trage-o îndărăt, iar cu expirațiile ei ar împinge-o spre hotarele ei.

Am spus acestea pentru a dovedi mărimea celor doi luminători și pentru a vă arăta că nici chiar o silabă nu este de prisos din cuvintele cele insuflate de Dumnezeu. Și totuși cuvîntul nostru n-a vorbit de nici una din problemele mari ale acestor luminători. Că despre mărimea și depărtările soarelui și ale lunii se mai pot descoperi multe cu ajutorul gîndirii dacă cugeți cu mare luare aminte asupra energiilor și puterilor lor.

Dar, cu gînd de mulțumire către Dumnezeu, trebuie să mărturisim neputința noastră, ca să nu se creadă că măsurăm cu mintea noastră mărețele creații ale Creatorului, ci din puținele noastre cuvinte să se conchidă cît de multe și cît de mari sînt cele ce au fost lăsate la o

38. *Inț. Sir.*, 27, 11.

parte. Să nu măsori luna cu ochiul, ci cu mintea, care este cu mult mai precisă decît ochii pentru descoperirea adevărului.

Basme vrednice de rîs au fost răspîndite de babele cărora le place băutura şi care pălăvrăgesc pretutindenea că luna, prin puterea unor vrăji, îşi părăseşte locul şi se pogoară spre pămînt. Cum poate, oare, un descîntec al vrăjitoarelor să mişte luna pe care Însuşi Cel Prea Înalt a întemeiat-o? Care loc ar primi-o, după ce ar fi fost trasă în jos? Vrei să-ţi fac dovada măreţiei ei cu cîteva exemple? Oraşele din întreaga lume, oricît ar fi de departe unele de altele, toate primesc în chip egal lumina lunii în străzile îndreptate către răsărit. Dacă luna nu s-ar afla în faţa tuturor străzilor, atunci ar lumina negreşit doar străzile strîmte, care sînt îndreptate direct spre ea, iar peste străzile care depăşesc lăţimea lunii, luna ar lăsa să cadă razele sale piezis şi dintr-o parte. Acest lucru se poate observa şi cu lămpile din casele noastre. Cînd stau mai mulţi oameni în jurul lămpii, umbra celui care stă chiar în faţa ei se întinde în linie dreaptă, dar umbrele celorlalţi se pleacă şi într-o parte şi în alta. Dacă n-ar fi corpul lunar foarte mare, lumina lunii nu s-ar întinde la fel în toate părţile pămîntului. Cînd luna răsare în regiunile echinocţiului se împărtăşesc la fel de lumina ei atît cei care locuiesc în părţile friguroase şi se găsesc sub rotaţiile constelaţiei Ursei, cît şi cei din părţile de miazăzi, care sînt vecini cu regiunile arzătoare. Deci, întinzîndu-se lumina ei peste toţi pe o atît de mare lăţime, luna ne dă o foarte limpede mărturie de mărimea ei. Cine, dar, va nega că nu-i foarte mare corpul lunii, cînd luna se arată egală pe întinderi atît de mari şi în acelaşi timp atît de numeroase?

Dar destule sînt cele spuse despre mărimea soarelui şi a lunii! Iar Cel Care ne-a dăruit minte să cunoaştem marea înţelepciune a Creatorului din cele mai mici creaţii ale zidirii Lui, să ne dea putere să dobîndim idei mai înalte despre Ziditor din creaţiile Lui mari, deşi în comparaţie cu Făcătorul lor, soarele şi luna sînt ca ţînţarul şi furnica. Că de la nici una din creaturi nu putem dobîndi o idee vrednică de măreţia Dumnezeului universului; ne dau doar mici şi slabe imagini, aşa precum ne dă şi fiecare din cele mai mici vietăţi şi plante.

Să ne mulţumim, dar, cu cele ce am spus! Eu să mulţumesc Celui Ce mi-a dăruit această mică slujire a cuvîntului, iar voi să mulţumiţi Celui Care vă hrăneşte cu aceste duhovniceşti bucate, Celui Care şi acum, cu nimicnicia glasului meu, v-a hrănit oarecum cu pîine de orz [39]. Să vă hrănească Dumnezeu totdeauna pe măsura credinţei voastre, dăruindu-vă arătarea Duhului [40], în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

39. *Ioan*, 6, 9.
40. *I Cor.*, 12, 7.

OMILIA A VII-a

Despre tîrîtoare

I

«Şi a zis Dumnezeu: «Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii după fel şi pasări zburătoare sub tăria cerului după fel» [1].

După crearea luminătorilor, se umplură şi apele cu vietăţi, ca să se împodobească şi această parte, apele.

Pămîntul şi-a primit podoaba lui de la cele ce au răsărit în el; cerului i-a dat podoabă florile stelelor şi a fost împodobit şi cu perechea celor doi luminători care, ca nişte ochi gemeni, se uită spre pămînt. Rămăsese să se dea şi apelor podoaba lor.

A venit porunca şi îndată rîurile au început să lucreze: lacurile au ajuns roditoare, dînd naştere la vieţuitoare, fiecare după felul lor propriu şi după natura apelor; marea a născut tot felul de specii de animale înotătoare; nici apa din bălţi şi din mlaştini n-a fost nelucrătoare, nici n-a rămas lipsită de participarea ei la desăvîrşirea creaţiei; se vede doar că din apa bălţilor şi a mlaştinilor ies, ca dintr-o apă fiartă, broaştele, musculiţele, ţînţarii. Cele ce se văd încă şi acum sînt o dovadă a celor ce au fost atuncea.

Astfel apa a fost silită să slujească poruncii Creatorului. Nespusa şi marea putere a lui Dumnezeu a arătat vii, lucrătoare şi mişcătoare tot felul de vieţuitoare ale apelor; şi este cu neputinţă să numeri speciile lor. Odată cu porunca, apele au şi primit capacitatea de a naşte.

«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii».

Acum, pentru întîia oară, a fost creată o fiinţă vie, înzestrată cu simţire. Că plantele şi arborii, chiar dacă se zice că trăiesc, pentru că participă la facultatea de hrănire şi de creştere, totuşi nu sînt nici vietăţi, nici însufleţite.

Pentru aceea: *«Să scoată apele tîrîtoare».*

Orice vieţuitoare înotătoare, fie de înoată la suprafaţa apei, fie de taie apa în adînc, sînt prin firea lor tîrîtoare, pentru că îşi tîrăsc trupul pe apă. Chiar dacă unele dintre vieţuitoarele din apă au picioare şi

1. *Fac.*, 1, 20.

merg — mai ales că multe din ele sînt amfibii, de pildă : focile, crocodilii, hipopotamii, broaştele, crabii — totuşi au înotul înaintea mersului.

De aceea : «*Să scoată apele tîrîtoare*».

În aceste puţine cuvinte, care neam de tîrîtoare a fost lăsat la o parte ? Care neam n-a fost cuprins în porunca creaţiei ? Nu şi cele care nasc fiinţe vii, de pildă : focile, delfinii, narcele [2] şi cele asemenea acestora, aşa numiţii peşti cartilaginoşi ? Nu şi cele care se nasc din ouă, aşa cum se nasc aproape toate felurile de peşti ? Nu cîte sînt cu solzi ? Nu cîte sînt din neamul crustaceelor ? Nu cîte au aripioare şi cîte n-au ? Glasul poruncii a fost mic ; da, mai bine spus, nici n-a fost glas, ci numai un impuls, o mişcare a voinţei ; dar în această poruncă sînt tot atîtea idei, cît de diferiţi sînt peştii şi grupurile de peşti, pe care a-i descrie pe toţi cu de-amănuntul este la fel cu a număra valurile mării sau a măsura cu pumnii apa mării.

«*Să scoată apele tîrîtoare*».

Între acestea sînt cele care trăiesc în noianuri de ape, lîngă ţărmuri, în adînc de ape, printre pietre ; cele care trăiesc în grupe, cele care trăiesc singuratice, chiţii, peştii cei foarte mari şi cei foarte mici. Prin aceeaşi putere şi printr-o unică poruncă au venit la existenţă şi vieţuitoarele mici şi cele mari.

«*Să scoată apele*».

Porunca aceasta îţi arată înrudirea firească dintre înotătoare şi apă ; că peştii mor dacă îi desparţi puţin de apă ; peştii nu pot respira aerul acesta ; că ceea ce este aerul pentru pămînteni, aceea este apa pentru înotătoare. Cauza este limpede. Noi avem plămîni, un organ moale şi cu mulţi pori ; plămînii, primind aerul prin dilatarea toracelui, risipesc şi răcesc căldura dinăuntru nostru ; la peşti, dilatarea şi contractarea bronhiilor, care primesc şi scot afară apa, îndeplinesc funcţiunea respiraţiei. Peştii au parte proprie de moştenire, fire proprie, hrană proprie şi un fel propriu de viaţă. De aceea nici unul din animalele înotătoare nu primeşte să fie domesticit şi nici nu suferă atingerea mîinii omeneşti.

II

«*Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii după fel*».

Acum este pîrga fiecărui fel de vieţuitoare din apă, care, ca şi seminţele din natură, primesc porunca de a se arăta. Mulţimea lor va

2. *Grigore Dascălul* îl defineşte aşa : «Peaşte de mare, aşa numindu-se de la narko, care iaste cuvînt ellinesc, şi va să zică amorţesc» (CGD, f. 32, nota 3) ; NPL la cuvîntul : torpille : «Peşte marin putînd atinge lungimea de un metru ; are de fiecare parte a capului un organ electric, care la descărcare este în stare să paralizeze prada şi să răstoarne un om».

avea loc din naşterea lor, a unora din altele, cînd trebuie să crească şi să se înmulţească. Altei specii aparţin acele vieţuitoare despre care spunem că au carapace, de pildă: scoicile, scoicile cu două valve, scoicile marine în spirală, stridiile şi alte nenumărate vietăţi cu carapace. Pe lîngă acestea, altă specie, de care spunem că au cochilia moale: racii, creveţii şi cele asemănătoare acestora. Pe lîngă acestea, altă specie, vietăţile aşa numite moi, a căror carne este moale şi spongioasă: caracatiţele, sepiile şi cele asemenea lor. Iar între acestea sînt nenumărate deosebiri: balauri, ţipari, care trăiesc în mîlul rîurilor şi lacurilor, care, după forma lor, se apropie mai mult de tîrîtoare decît de peşti. Alta este specia înotătoarelor, care se nasc din ouă, şi alta este specia celor care nasc pui vii. Nasc pui vii: cîinii de mare şi, în scurt, toate cîte au pielea cartilaginoasă. Cele mai multe vieţuitoare din neamul chiţilor nasc pui vii: delfinii şi focile; despre aceştia se spune că atunci cînd puii lor sînt mici îi bagă iarăşi în pîntece dacă văd vreo primejdie oarecare.

«Să scoată apele după fel».

Altul este felul înotătoarelor din neamul chiţilor şi altul este acela al peştilor mici. Şi iarăşi, între peşti, nenumărate sînt deosebirile dintre ei, împărţiţi pe speciile lor. Au nume speciale, hrană deosebită; forma, mărimea, însuşirile trupeşti, toate despărţite unele de altele, cu foarte mari deosebiri; sînt rînduiţi în fel de fel de specii. Cîţi din cei ce vînează peştii din familia tonilor pot să ne numere deosebirile felurilor lor? Deşi se spune că aceştia pot să spună şi numărul peştilor, chiar dacă sînt în mari grupuri! Cine dintre cei ce au îmbătrînit la ţărmurile mării sau pe malurile rîurilor pot să ni-i descrie cu de-amănuntul pe toţi peştii? Alte feluri de peşti cunosc cei care pescuiesc în Marea Indiană, alte feluri cei care vînează în golful egiptean; alte feluri locuitorii insulelor şi altele, mauritanii. Toate aceste feluri de peşti — şi mici şi mari — i-a adus la existenţă acea poruncă şi acea putere nespusă. Multe sînt particularităţile vieţii lor, multe sînt şi deosebirile prin care fiecare din peşti îşi continuă specia. Cei mai mulţi dintre peşti nu clocesc ca păsările, nici nu fac cuiburi, nici nu-şi hrănesc cu osteneală puii, ci apa primeşte oul, care cade în ea şi-l face vietate. În fiecare neam de peşti succesiunea este neschimbată şi nu se amestecă un neam de peşte cu alt neam de peşte; la ei nu se întîmplă la fel ca la animalele de pe pămînt, de pildă cu catîrul şi cu unele păsări, care prin încrucişare îşi schimbă speţa. Nici unul dintre peşti nu-i înarmat cu jumătate de dinţi ca boul şi oaia; nici unul nu rumegă, afară numai de scar [3], după cum spun unii. Toţi peştii au dinţi deşi şi foarte ascuţiţi, ca să nu

se strecoare afară hrana în timpul mestecatului. Că dacă hrana n-ar fi tăiată iute şi trimisă în stomac, ar fi luată de apă în timp ce o fărîmiţează.

III

Fiecare neam de peşte are hrana sa deosebită. Unii peşti se hrănesc cu mîl, alţii cu alge, alţii se mulţumesc cu ierburile care cresc în apă. Cei mai mulţi peşti se mănîncă unii pe alţii; cel mai mic dintre ei este hrana celui mai mare. Dacă se întîmplă vreodată ca peştele care a înghiţit un peşte mai mic să fie prada altuia, atunci ajung împreună în pîntecele celui din urmă.

Ce altceva, oare, facem noi, oamenii, cînd împilăm pe cei săraci? În ce se deosebeşte de peştele cel din urmă omul, care, prin lacoma lui iubire de bogăţie, îi bagă pe cei slabi în sînurile nesăţioase ale lăcomiei lui? Un om a luat acelea pe care le avea săracul; dar tu, înghiţindu-l pe acela, ţi-ai făcut din bogăţia lui bogăţia ta. Făcînd această nedreptate mai nedrept te-ai arătat şi mai lacom decît lacomul. Vezi să nu te aştepte şi pe tine acelaşi sfîrşit ca şi pe peşti: undiţa sau vîrşa sau mreaja. Că negreşit şi noi, dacă vom face multe nedreptăţi, nu vom scăpa de osînda cea din urmă.

Cunoscînd, însă, că şi într-un animal slab este multă viclenie şi uneltire, vreau să te facă să fugi de imitarea celor răi.

Racului de mare îi place carnea stridiei; dar n-o poate vîna pentru că stridia este îmbrăcată cu o cochilie tare. Că natura a întărit trupul ei slab cu o îngrăditură de nesfărîmat. De aceea stridia se numeşte ostracoderm, adică cu pielea ţestoasă. Şi pentru că stridia este îmbrăcată de jur împrejur cu două carapace, care se îmbucă exact una cu alta, cleştii crabului sînt cu totul neputincioşi. Şi ce face crabul? Cînd vede că stridia se încălzeşte cu plăcere în locuri nebătute de vînt şi-şi desface carapacele ei la razele soarelui, atunci crabul aruncă pe furiş o pietricică între cele două carapace, împiedică închiderea lor şi astfel cu viclenie găseşte cu ce să împlinească lipsa de putere.

Atîta răutate au şi cei care nu sînt înzestraţi cu raţiune, nici cu glas! Iar eu te vreau pe tine, care imiţi crabul în adunarea de averi şi viclenii, să te opreşti de a vătăma pe semeni! Ca un crab este cel care se apropie cu viclenie de fratele său, cel care tăbărăşte în vremuri de restrişte asupra aproapelui său şi se bucură de nenorocirile altora. Nu imita pe aceşti oameni sortiţi osîndei! Mulţumeşte-te cu cele ce ai! Pentru cel înţelept este mai bine să fie sărac, să-i fie de ajuns cele ce are decît să trăiască în îmbuibare şi desfăţ.

3. Peşte de mare din recifurile de corali cu culori variate şi strălucitoare, de unde numele obişnuit de peşte-papagal (cf. NPL, la cuvîntul: scare).

N-am să trec cu vederea nici viclenia și prefăcătoria caracatiței, care de fiecare dată ia culoarea pietrei pe care se așază. Și astfel, mulți pești, care înoată fără luare aminte, se așază pe caracatiță, așa-zicînd ca pe o piatră; și ajung îndată vicleanului pradă.

Așa este purtarea celor care caută să fie totdeauna pe placul celor care au putere, care-și schimbă firea după nevoile de fiecare dată, care nu trăiesc conduși mereu de același fel de a voi, ci ajung ușor alții și alții: cinstesc castitatea față de cei caști, sînt desfrînați cînd sînt cu desfrînații, își schimbă părerea spre plăcerea fiecăruia. Nu-i ușor să scapi de acești oameni și nici să te păzești de vătămarea lor, pentru că sub masca prieteniei au adînc ascunsă răutatea lor. Pe oameni cu astfel de purtări, Domnul îi numește lupi răpitori[4] îmbrăcați în piele de oaie. Fugi de această purtare cu multe fețe și cu multe chipuri! Urmărește adevărul, sinceritatea, simplitatea! Șarpele este cu multe fețe; de aceea a și fost osîndit să se tîrască[5]. Dreptul este fără vicleșug, ca Iacov[6]. De aceea *«Dumnezeu face să locuiască în casă cei care au un singur fel de a se purta»*[7].

«Marea aceasta este mare și largă; acolo sînt tîrîtoare, cărora nu este număr, vietăți mici și mari»[8]. Totuși între ele este o întocmire înțeleaptă și cu bună rînduială. Pe pești nu-i putem numai învinui; sînt pești care merită să fie imitați.

Cum se face că fiecare neam de pești, după ce i s-a dat locul lui propriu, nu intră peste alte neamuri, ci locuiește în propriile lui hotare? Peștii n-au geometrie, care să le împartă locuințele; nu sînt împrejmuiți cu ziduri; nu sînt hotărniciți cu pietre de hotar, ci singuri și-au luat locul care îi este de folos fiecăruia. Golful acesta hrănește cutare neamuri de pești, celălalt altele; unele golfuri sînt pline de pești, altele goale. Nici un munte cu vîrfurile lui ascuțite întinse în sus nu-i desparte, nici rîul care să le taie trecerea, ci o lege a naturii distribuie în chip egal și drept locuința de care are nevoie fiecare neam de pești.

IV

Dar noi nu ne purtăm așa!

— Pentru ce?

— Pentru că mutăm hotarele veșnice, pe care ni le-au pus părinții noștri![9] Împărțim pămîntul, lipim casă lîngă casă, ogor lîngă ogor, ca

4. *Matei*, 7, 15.
5. *Fac.*, 3, 14.
6. *Fac.*, 25, 27.
7. *Ps.*, 67, 6.
8. *Ps.*, 103, 26.
9. *Prov.*, 22, 28.

să luăm ceva de la vecin[10]. Chiții știu locuința ce li s-a dat lor de la natură; au primit să locuiască marea, care e în afara ținuturilor locuite de oameni, marea fără insule, dincolo de care nu este uscat. Pe marea aceea nu umblă corăbiile, nu se știe nimic de ea și nici o nevoie n-a convins pe corăbieri să îndrăznească să o străbată[11]. Marea aceasta au luat-o în stăpînire chiții, care în mărime se aseamănă cu cei mai înalți munți, după cum spun cei care i-au văzut; și chiții rămîn în hotarele lor și nu vatămă nici insulele și nici orașele de la țărmurile mării. Astfel, fiecare neam de pești locuiește în părțile de mare ce i s-a rînduit, ca în niște orașe și sate și patrii străbune.

Sînt, însă, și unii pești călători, trimiși ca de un senat obștesc peste hotare, care la un semnal pleacă cu toții. Cînd le vine vremea rînduită de naștere, pleacă, deșteptați de o lege obștească a naturii, unii dintr-un golf, alții din altele și se zoresc spre marea dinspre miazănoapte. Și pe acești pești îi poți vedea în timpul urcării, uniți ca un puhoi, curgînd prin Propontida spre Pontul Euxin. Cine îi pornește? Ce poruncă împărătească? Care ordonanță afișată în piață arată timpul de plecare? Cine îi conduce în locul cel străin?

Vezi cum legea lui Dumnezeu împlinește totul și ocîrmuiește chiar cele mai mici lucruri? Peștele nu se împotrivește legii lui Dumnezeu, iar noi oamenii nu suferim învățăturile cele mîntuitoare! Nu disprețui pe pești, pentru că sînt fără de glas și cu totul lipsiți de rațiune, ci teme-te să nu fii mai fără de rațiune decît peștii, împotrivindu-te rînduielii Ziditorului. Ascultă pe pești că slobod aproape glas prin ceea ce fac, spunîndu-ne că pentru continuarea neamului nostru sîntem trimiși în această călătorie într-o îndepărtată țară străină. Peștii nu sînt înzestrați cu rațiune, dar au puternic întemeiată în ei legea naturii, care le arată ceea ce trebuie să facă. «Să mergem, spun ei, în marea cea din miazănoapte! apa de acolo e mai dulce decît apa altei mări, că soarele rămîne mai puțin deasupra ei și nu scoate din ea, cu razele lui, toată apa bună de băut». Și peștilor de mare le place apa dulce; de aceea se urcă adeseori din mare în susul rîurilor și se duc departe de mare. De aceea preferă ei altor golfuri Pontul Euxin, pentru că este potrivit să-și depună icrele și să crească puii. Iar după ce a fost îndeplinit cu îndestulare tot ce-au urmărit, se întorc acasă toți, cu tot poporul lor. Și care este pricina întoarcerii lor? Că o auzim de la aceste viețuitoare ce tac! «Marea dinspre miazănoapte, spun acei pești, nu este adîncă; are suprafața netedă în fața vînturilor violente; are puține coaste și locuri de adăpost; de aceea vînturile o frămîntă ușor pînă în

10. *Isaia*, 5, 9.
11. Oceanul Atlantic.

adînc, încît nisipul din adîncuri se amestecă cu valurile; dar este şi rece în vreme de iarnă şi se umple cu apa multor rîuri mari». Asta e pricina că peştii, după ce s-au bucurat într-o măsură potrivită de apele Pontului în timpul verii, iarna se duc cu grabă spre căldura cea din adîncul apei a locurilor celor însorite; fugind de vînturile cumplite din părţile de miazănoapte, se adăpostesc în locurile mai puţin bîntuite de vînturi.

V

Am văzut lucrul acesta şi am admirat înţelepciunea lui Dumnezeu cea întru toate.

Dacă cele necuvîntătoare născocesc şi-şi găsesc mijloace pentru mîntuirea lor, dacă peştele ştie ce trebuie să aleagă şi de ce trebuie să se ferească, ce vom spune noi cei înzestraţi cu raţiune, cei instruiţi de lege, cei îndemnaţi de făgăduinţe şi înţelepţiţi de Duhul, cînd rînduim viaţa noastră mai fără de minte decît peştii? Ei ştiu să se îngrijească pentru viitor, iar noi, pentru că nu nădăjduim în viitor, ne cheltuim dobitoceşte viaţa în plăceri. Peştii străbat atîtea şi atîtea noianuri de ape, ca să găsească un oarecare folos; dar tu ce poţi spune, tu, care trăieşti în trîndăvie? Că trîndăvia este început al facerii de rău. Nimeni să nu dea vina pe neştiinţă! Este sădită în noi o lege naturală, care ne arată să ne apropiem de bine şi să ne depărtăm de cele ce ne vatămă.

N-am să mă depărtez de exemplele pe care ni le dau vieţuitoarele din mare, pentru că pe ele le studiem acum.

Am auzit pe cineva din cei ce locuiesc la ţărmurile mării, că ariciul de mare, această vietate foarte mică şi de toţi dispreţuită, adeseori învaţă pe corăbieri cînd va fi vreme bună şi cînd va fi furtună. Ariciul de mare, cînd prevede o turburare a vînturilor, se vîră sub o piatră mare, se agaţă de ea, ca de o ancoră, şi este ţinut de piatră, ca să nu fie tîrît cu uşurinţă de valuri. Corăbierii cînd văd semnul acesta ştiu că este de aşteptat o mişcare puternică a vînturilor. Nici un astrolog, nici un haldeu, care cunoaşte turburările văzduhului după răsăritul stelelor, n-a învăţat acestea pe ariciul de mare, ci Domnul mării şi al vînturilor a pus în mica vietate urma vădită a marii Lui înţelepciuni. La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le priveşte cu ochiul cel neadormit. Este de faţă lîngă toţi şi lîngă toate, dînd mîntuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?

«Bărbaţi, iubiţi-vă femeile voastre» [12], chiar dacă sînteţi din alte localităţi, cînd veniţi în comuniunea nunţii. Jugul primit prin binecu-

12. *Efes.*, 5, 25.

vîntare să ajungă legătură a firii, să fie unire a celor care au stat pînă atunci departe unul de altul!

Vipera, cea mai cumplită dintre tîrîtoare, întîmpină spre nuntă pe mirenă [13]. Vipera își face cunoscută prezența prin șuierătură, chemînd mirena din adîncurile mării pentru împreunarea de nuntă; mirena se supune și se împreună cu vietatea aceea veninoasă.

Ce vreau să spun cu acest cuvînt? Chiar dacă soțul ar avea o fire aspră și sălbatică, soția trebuie neapărat să-l suporte și nici o pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie? Dar îi e bărbat! Este bețiv? Dar este unită cu el potrivit firii! Este aspru și neplăcut? Dar este mădularul tău și cel mai de cinste dintre mădulare!

VI

Să asculte și bărbatul îndemnul ce și lui i se cuvine! Vipera își varsă afară veninul, respectînd nunta; iar tu n-ai să lepezi, oare, asprimea sufletului și neomenia ta, ca să respecți unirea?

Poate că exemplul viperei ne va fi de folos și în alt chip, pentru că unirea viperei cu mirena este un adulter al naturii. Să afle, dar, cei care strică casele străine cu ce fel de tîrîtoare se aseamănă!

Cînd vă spun acestea, am un singur scop: să zidesc Biserica. Să se înfrîneze, deci, patimile celor desfrînați, luînd învățătură din exemplele viețuitoarelor de pe pămînt și din apă!

Slăbiciunea trupului meu, însă, și ceasul tîrziu al serii mă silesc să-mi opresc aici cuvîntul. Deși aveam încă multe de adăugat celor care mă ascultă cu drag; multe, vrednice de admirat, despre viețuitoarele care trăiesc în mare și despre marea însăși. Cum se închează în sare apa mării? Cum piatra cea de mare preț, coralul, cînd stă în apă este iarbă, iar cînd este scoasă la aer se întărește, căpătînd tăria pietrei? De unde a pus natura mărgăritarul cel foarte prețios într-o viețuitoare de cea mai joasă valoare, în scoică? Cele pe care le doresc vistieriile împăraților stau aruncate lîngă țărmuri, lîngă maluri, lîngă pietre aspre, așezate în carapacele scoicilor! De unde hrănesc pinele [14] lîna de aur, pe care nici un vopsitor cu culori felurite n-a putut-o imita pînă acum? De unde scoicile marine în spirală dăruiesc împăraților hainele de purpură, care, prin frumoasele lor culori, lasă în urmă și florile livezilor?

13. Pește în adîncurile stîncoase ale coastelor mediteraneene, cu corpul lung ca al țiparului, foarte lacom, cu mușcături dureroase; carnea lui era foarte prețuită de romani (cf. NPL, la cuvîntul: murène).

14. *Grigore Dascălul* explică: «Pinnele sînt un neam de scoice de mare, din care crește ca niște păr de aur» (CGD, f. 35 v, nota 4); MAB, la cuvîntul πίννα: «Pină marină, un fel de scoică de pe care se culege inul marin».

«Să scoată apele !».

Şi care lucru din cele de neapărată trebuinţă n-a ieşit din apă ? Care lucru din cele de mare preţ n-a fost dăruit de apă vieţii ? Unele pentru slujba oamenilor, altele pentru contemplarea minunăţiilor creaţiei, iar altele înfricoşătoare, pentru a ne învăţa să părăsim nepăsarea şi trîndăvia.

«A făcut Dumnezeu chiţii cei mari» [15].

Nu s-a spus că sînt mari pentru că sînt mai mari decît crevetele şi menida [16], ci pentru că, după mărimea trupului lor, se aseamănă cu cei mai înalţi mulţi, adeseori par a fi nişte insule, cînd înoată la suprafaţa apei. Chiţii, pentru că sînt aşa de mari, nu locuiesc pe lîngă coaste şi ţărmuri, ci în oceanul numit Atlantic. Nişte animale ca acestea au fost create ca să ne sperie şi să ne înspăimînte. Dacă auzi că cele mai mari corăbii, cu pînzele întinse şi cu vînt prielnic, sînt oprite atît de uşor de un peşte mic numit eheneis [17] încît ţine corabia multă vreme nemişcată, ca şi cum ar fi înrădăcinată în ocean, oare n-ai şi în acest mic peşte aceeaşi dovadă a puterii Ziditorului ? Nu numai peştele sabie [18], peştele fierăstrău, peştele cîine, balenele şi rechinii sînt înfricoşători, ci şi acul trigonului marin [19] — chiar cînd animalul este mort — şi iepurele de mare nu sînt mai puţin înfricoşători, că vatămă iute şi necruţător.

Astfel Ziditorul vrea ca prin toate mijloacele să te facă să fii cu mintea trează, ca, prin nădejdea în Dumnezeu, să scapi de vătămarea lor.

Dorim să ieşim din adîncurile apelor şi să ne întoarcem pe uscat. Minunile creaţiei venind peste noi, unele după altele ca nişte valuri, au înecat cuvîntul nostru cu năvălirile lor repetate şi continui. Cu toate că m-aş mira, dacă mintea mea n-ar întîlni pe uscat minuni şi mai mari, încît să o facă să alerge iarăşi la mare ca şi Iona [20].

15. *Fac.*, 1, 21.
16. Peşte osos, destul de comun pe coastele mediteraneene, în lungime de 20 cm (*cf.* NPL, la cuvîntul : mendole).
17. *Grigore Dascălul* explică : «Eheniis va să zică ţiitoriu şi opritoriu de corabie ; din lucrarea ce face peştişorul acesta au dobîndit şi numele» (CGD, f. 35 v, nota 6) ; iar în NPL, la cuvîntul : rémora : «Peşte marin, nu mai lung de 40 cm ; are pe cap un disc în formă de ventuză, care îi permite să fie transportat de alţi peşti, de cetacee sau chiar de corăbii. Cei vechi credeau că peştii aceştia sînt în stare să oprească sau să întîrzie corăbiile ; de aici şi numele lor».
18. Peşte în mările calde şi temperate, lung de 4 metri, ale cărui fălci superioare sînt prelungite ca lama unei săbii (cf. NPL la cuvîntul : espadon).
19. Peşte cartilaginos, plat, în părţile europene, lung de 1,50 m care are în coadă un ac veninos (cf. NPL la cuvîntul : pastenague).
20. *Iona*, 1, 3.

Mi se pare, însă, că acest cuvînt al meu, dînd peste mii şi mii de minuni, şi-a uitat măsura şi a păţit la fel ca acei corăbieri care, dacă nu au un semn fix, care să le arate mişcarea corăbiei, adeseori nu ştiu cît drum au parcurs. Acelaşi lucru mi se pare că mi s-a întîmplat şi mie vorbind despre creaţie; nu mi-am dat seama de mulţimea celor ce am spus. Dar chiar dacă această cinstită adunare mă ascultă cu plăcere, chiar dacă istorisirea minunilor Stăpînului e dulce urechilor robilor Săi, totuşi îmi ancorez cuvîntul, rămînînd ca restul să vi-l dau mîine.

Să ne sculăm, dar, cu toţii! Să-I mulţumim lui Dumnezeu pentru cele pe care le-am grăit şi să-I cerem să ne ajute să completăm cele ce au rămas.

Facă Dumnezeu ca şi voi, cînd veţi sta la masă, să povestiţi în timpul mesei toate cîte cuvîntul meu vi le-a spus astă dimineaţă şi toate cîte le-a spus astă seară. Iar cînd vă va cuprinde somnul, gîndiţi-vă la ele, ca să vă desfătaţi şi în somn de bucuria din această zi şi să puteţi spune şi voi: *«Eu dorm, dar inima mea priveghează»* [21], cugetînd ziua şi noaptea la legea Domnului [22], Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

21. Cînt., 5, 2.
22. Ps., 1, 2.

OMILIA A VIII-a

Despre cele zburătoare și despre cele din apă

I

«Și a zis Dumnezeu : «Să scoată pămîntul suflet viu după fel, cu patru picioare, tîrîtoare și fiare după fel» [1].

A venit porunca ; și, mergînd pe drumul ei, pămîntul a și primit propria lui podoabă. Mai înainte spusese : *«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii»* [2] ; aici : *«Să scoată pămîntul suflet viu»*.

— Este, oare, însuflețit pămîntul ? Au dreptate, oare, proștii manihei, cînd spun că pămîntul are suflet ?

— Pămîntul a scos la iveală ceea ce se afla în el, nu pentru că Dumnezeu a spus : *«Să scoată»*, ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pămîntului și puterea de a scoate din el. Nici cînd pămîntul a auzit : *«Să răsară iarbă verde și pom roditor»* [3], pămîntul n-a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici n-a scos la suprafață finicul sau stejarul sau chiparosul, care nu stăteau ascunși undeva jos în sînurile pămîntului. Nu ! Ci Cuvîntul dumnezeiesc creează cele ce se fac.

«Să răsară pămîntul» [4]. Nu să răsară ceea ce fusese pus în el mai dinainte, ci să dobîndească ceea ce nu are, adică puterea de a lucra, putere dăruită de Dumnezeu prin poruncă pămîntului. Tot așa și acum : *«Să scoată pămîntul suflet»*, nu sufletul care este în el, ci cel dat lui de Dumnezeu prin poruncă. În afară de asta, învățătura maniheilor se întoarce chiar împotriva lor. Dacă pămîntul a scos sufletul, atunci a rămas fără suflet. Dar dezgustătoarea lor gîndire se dezgolește singură.

— Dar pentru ce s-a poruncit ca apele *«să scoată tîrîtoare cu suflete vii»* [5], iar pămîntul *«să scoată suflet viu»* ?

— Să ne gîndim, însă, că firea celor care înoată în apă participă, după cum se pare, mai nedesăvîrșit la viață, pentru că stau în densita-

1. *Fac.*, 1, 24.
2. Fac., 1, 20.
3. *Fac.*, 1, 11.
4. *Fac.*, 1, 11.
5. *Fac.*, 1, 20.

tea apei; aud greu; vederea le e încețoșată, pentru că văd prin apă; n-au nici ținere de minte, nici imaginație și nici cunoștința obișnuită. De aceea cuvîntul Scripturii ne arată oarecum că la viețuitoarele din apă viața trupească le conduce mișcările sufletești, pe cînd la vietățile de pe uscat, a căror viață este mai desăvîrșită, sufletul are întreaga conducere. Simțurile le sînt mai pătrunzătoare; iar celor mai multe dintre patrupede le este ascuțită înțelegerea celor din jur și fidelă amintirea celor petrecute în trecut. De aceea, după cum se pare, vietățile cele din apă au fost create cu trupuri însuflețite — că tîrîtoarele cu suflete vii au fost scoase din ape — iar vietățile cele de pe uscat au primit porunca aceea ca sufletul să cîrmuiască trupurile lor, deoarece viețuitoarele care trăiesc pe pămînt participă mai mult la puterea vitală. Necuvîntătoare sînt și cele de pe uscat; totuși fiecare, prin glasul pe care îl are de la natură, arată multe din simțămintele sufletești. Că glasul lor exprimă și bucuria și durerea și cunoașterea celor de lîngă ele și nevoia de hrană și despărțirea de cele cu care pasc și alte nenumărate simțăminte. Vietățile din apă, însă, nu sînt numai fără de glas, dar sînt și sălbatice, incapabile de a fi instruite și folosite de oameni spre a le fi tovarăși de viață. *«Cunoscut-a boul pe stăpînul său, iar asinul ieslea domnului său»* [6]. Peștele nu cunoaște pe cel care îl hrănește; asinul, însă, recunoaște glasul cu care este obișnuit; cunoaște drumul pe care de multe ori a mers, iar uneori îi este conducător omului care rătăcește drumul; și se spune că nici un alt animal de pe pămînt nu are auzul atît de ascuțit ca el. Care vietate din mare ar putea imita ranchiuna, mînia și urgia continuă a cămilelor? O cămilă, bătută de mult, păstrează amintirea bătăii vreme îndelungată și se răzbună cînd găsește prilejul.

Ascultați, voi ranchiunoșilor, voi care socotiți virtute ținerea de minte a răului, cu cine vă asemănați cînd păstrați supărare pe vecini, ca pe o scînteie ascunsă în cenușă, pînă cînd găsiți prilej, ca să vă aprindeți mînia ca pe o flacără.

II

«Să scoată pămîntul suflet viu».

— Pentru ce scoate pămîntul suflet viu?

— Ca să cunoști deosebirea dintre sufletul animalului și sufletul omului. Puțin mai tîrziu vei cunoaște cum a fost făcut și sufletul omului. Acum ascultă despre sufletul animalelor!

6. *Isaia*, 1, 3.

După cum scrie Scriptura *«sîngele este sufletul oricărui animal»* [7]. Sîngele, cînd se încheagă, se preface în carne; iar carnea, cînd se strică, se desface în pămînt; urmează, deci, că sufletul animalului este pămîntesc.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Uită-te cîtă legătură are sufletul cu sîngele, sîngele cu carnea, carnea cu pămîntul! Acum întoarce-te iarăşi de la pămînt la carne, de la carne la sînge şi de la sînge la suflet şi vei găsi că pămîntul este sufletul animalelor! Să nu socoteşti că sufletul animalelor este mai vechi decît ipostasa trupurilor lor şi nici că rămîne mai departe după descompunerea trupului! Fugi de vorbăria prostească a falnicilor filosofi, care nu se ruşinează să spună că sufletele lor şi sufletele cîinilor sînt la fel unele cu altele, care spun că ei au fost cîndva femei, arbuşti, peşti de mare. Dacă filosofii aceia au fost vreodată peşti, n-aş putea-o spune; dar, pentru că au scris acestea, sînt mai fără de minte decît peştii. Şi eu susţin aceasta cu tărie.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Dar pentru ce, după ce cuvîntul meu a înaintat atîta, am tăcut nu puţină vreme? Poate că mulţi se minunează. Dar ascultătorii mai sîrguincioşi cunosc pricina tăcerii mele. Pentru ce am tăcut? Cei care se uitau unul la altul şi-şi făceau semne cu capul mi-au atras atenţia şi mi-au adus aminte de cele de care n-am vorbit. Da, am trecut cu vederea o întreagă specie a creaţiei şi aceasta nu foarte mică; şi, mergînd mai departe, cuvîntul meu a lăsat-o cu totul necercetată.

«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii şi pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului» [8].

Am vorbit aseară despre înotătoare atît cît ne-a îngăduit timpul; să venim astăzi la cercetarea vietăţilor de pe pămînt. Din mijlocul textului Scripturii ne-au scăpat pasările. Trebuie, dar, neapărat, după cît se pare, să fac şi eu iarăşi acelaşi drum, aşa cum fac călătorii uituci, care lăsînd acasă ceva de mare însemnătate, chiar dacă au făcut mult drum, se întorc înapoi, îndurînd oboseala călătoriei ca pe o meritată pedeapsă pentru neatenţia lor. Da, nu sînt de dispreţuit cele pe care le-am lăsat; sînt a treia parte din vieţuitoarele creaţiei, dacă trei sînt felurile vietăţilor: cele de pe pămînt, cele zburătoare şi cele din apă.

«Să scoată apele, spune Scriptura, *tîrîtoare cu suflete vii după fel şi pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului».*

— Pentru ce Dumnezeu a dat ca şi pasările să se nască din ape?

7. *Lev.*, 17, 11.
8. *Fac.*, 1, 20.

— Pentru că este oarecare înrudire între zburătoare și înotătoare. După cum peștii taie apa și prin mișcarea aripioarelor merg înainte, iar prin schimbarea cozii își dirijează mișcările lor, atît de jur împrejur cît și în linie dreaptă, tot așa și la pasări; poți vedea că taie aerul cu aripile în același chip ca și peștii. Deci, pentru că și la unele viețuitoare și la altele una le este însușirea aceea de a înota, una li s-a dat și înrudirea, aceea de a se naște din apă. Se deosebesc de înotătoare prin aceea că pasările au picioare; pentru că își caută hrana pe pămînt, de aceea au neapărată nevoie să se slujească de picioare. Păsărilor răpitoare li s-a dăruit pentru vînat ascuțișul unghiilor, iar celorlalte slujirea de picioare pentru procurarea hranei și pentru celelalte nevoi ale vieții. Dintre pasări, cîteva au picioarele slabe, cum sînt rîndunelele, care nici nu pot merge, nici nu pot vîna, și pasările numite lăstuni, care se hrănesc cu cele ce sînt purtate de aer. Pentru rîndunică, zborul ei din apropierea pămîntului îi servește de picioare.

III

Dar nenumărate sînt între pasări și deosebirile neamurilor lor; dacă cineva ar vorbi despre ele în același chip în care am cercetat peștii, va găsi că unul este numele pasărilor, dar între ele sînt mii și mii de deosebiri în ce privește mărimea, formele și culorile; dar și în ce privește viața lor, faptele lor, obiceiurile lor, este o mare deosebire între ele, încît este cu neputință de descris. Au și încercat unii să creeze cuvinte noi, ca să se determine însușirea fiecărui neam de pasări. Și au numit pe unele pasări shizoptere [9], de pildă pe vulturi; pe altele, dermoptere [10], care sînt liliecii; pe altele ptilote [11], cum sînt viespile; pe altele coleoptere [12], cum sînt cărăbușii ca și toate zburătoarele care se nasc în teci și în învelitori, care, după ce sparg gogoașa, sînt liberate pentru zbor. Dar nouă ne este îndestulător numele lor obștesc pentru a arăta însușirea deosebită a fiecărui neam de pasăre, precum și deosebirile făcute de Scriptură în păsări curate și necurate. Altul este neamul pasărilor care mănîncă carne; aceste pasări au altfel construit trupul lor potrivit cu felul hranei lor: au unghii ascuțite, ciocul întors, aripile iuți, ca să prindă cu ușurință prada și să o facă bucățele pentru a se hrăni. Într-un fel este construit trupul pasărilor care se hrănesc cu semințe și alt fel al pasărilor care se hrănesc cu ce găsesc. Iar printre aces-

9. Care are aripile formate din pene separate (cf. MAB, la cuvîntul :εχιζόπτερος).
10. Care are aripile de piele (cf. MAB, la cuvîntul: δερμόπτερος).
11. Încărcat cu pene (cf. MAB, la cuvîntul: πτιλωτός); *Grigore Dascălul* traduce: «cu aripile fulgoase» (CGD, f. 37 v, col. 2).
12. Cu aripile învelite într-un fel de teacă (cf. MAB, la cuvîntul: κολεόπτερος); *Grigore Dascălul* traduce: «cu aripile ca tecile» (CGD, f. 37 v, col. 2).

tea, deosebirile sînt foarte multe. Unele trăiesc în stoluri, afară de cele răpitoare, care nu au altă întovărășire între ele decît împreunarea perechilor. Nenumărate alte păsări iubesc și trăiesc mai multe la un loc, cum sînt porumbeii, cocorii, graurii, gaițele; și iarăși printre acestea unele nu au conducători, sînt oarecum autonome; altele primesc să stea sub un conducător, de pildă cocorii. Dar mai sînt și alte deosebiri între ele: unele rămîn pe loc și sînt băștinașe, altele pleacă foarte departe; la apropierea iernii își schimbă locul, așa cum fac multe dintre pasări; dacă sînt hrănite de om, se îmblînzesc și se domesticesc, afară de pasările slabe care, din pricina spaimei lor mari și a lipsei de curaj, nu suferă ca omul să pună mîna pe ele. Dar sînt și pasări cărora le place să stea pe lîngă oameni și să locuiască împreună cu noi. Alte păsări trăiesc în munți, iar altele iubesc pustia. O deosebire foarte mare este și între glasurile lor. Unele păsări sînt vorbărețe și limbute, altele tăcute; unele sînt cîntărețe și mult glăsuitoare, altele, străine de muze, nu cîntă; unele au talentul de a imita, fie din fire, fie prin exercițiu; altele emit același glas, într-un singur fel, neschimbat. Mîndru este cocoșul, iubitor de frumusețe păunul, desfrînați sînt porumbeii și găinile, dornice de împreunare în toată vremea. Vicleană și geloasă este prepelița, care cu răutate ajută pe vînători să prindă alte pasări.

IV

După cum am spus, nenumărate sînt felurile de viețuire și de lucrare ale pasărilor. Dacă însușirea unui stat este ca fiecare membru al lui să-și îndrepte toată energia sa spre un scop obștesc, atunci unele necuvîntătoare formează un stat, așa cum poți vedea la albine. Comună le e locuința albinelor, comun și zborul; toate fac aceeași lucrare; dar cel mai mare lucru la ele este că lucrează sub conducerea unei regine[13], a unei conducătoare, și nu pornesc în livezi pînă ce nu văd pe regina lor că a început zborul. Regina nu este aleasă de albine (că adeseori nepriceperea poporului pune la conducere pe cel mai rău), nici nu-și are puterea prin tragere la sorți (că tragerile la sorți sînt fără judecată și adesea dau puterea celui care este în urma tuturor), nici nu-i instalată în palatele împărătești, prin moștenire părintească (pentru că și aceștia, de cele mai multe ori, ajung din pricina petrecerilor și lingușelilor, neinstruiți și lipsiți de orice virtute), ci datorită firii ei are întîietate față de celelalte albine, deosebindu-se și prin mărimea trupului și prin forma ei și prin blîndețea caracterului ei. Are și regina ac, dar nu se folosește de el pentru a se apăra. Că albinele au legi firești nescrise, care porun-

13. Textual: unui rege, pentru că cei vechi socoteau că albinele au rege (cf. BSG, p. 447, nota 1).

cesc celor care dobîndesc cea mai mare putere să fie zăbavnici în a pedepsi; iar albinele, toate cîte nu urmează pilda reginei, se căiesc de nesocotința lor, că mor îndată ce-și înfig acul.

Să audă aceasta creștinii, cărora li s-a poruncit să nu răsplătească răul cu rău[14], ci să biruiască răul cu binele[15]. Imită, dar, creștine, purtarea albinei!

Albina își face fagurii fără să vatăme pe cineva și fără să strice rodul altora. Se știe că albinele adună ceara din flori, iar mierea — lichidul acesta împrăștiat în flori, în chip de rouă — o sug cu gura și o bagă în găurile fagurilor. De aceea mierea este la început lichidă, apoi cu timpul se coace și-și capătă dulceața și starea ei.

Bune și cuvenite laude a dobîndit albina de la Proverbele lui Solomon, numind-o înțeleaptă[16] și lucrătoare[17]. Atît este de harnică atunci cînd culege hrana (*«Ostenelile albinei,* spun *Proverbele, sînt întrebuințate de împărați și de oamenii de rînd pentru sănătatea lor»*[18]), și atît de înțelept își meșterește depozitele mierii (că întinde ceara în membrane subțiri și construiește celulele fagurelui dese și unele lîngă altele), încît strînsa legătură a acestor celule, a unora de altele, dă rezistență întregului fagure. Fiecare celulă se ține de cealaltă printr-o membrană subțire, care în același timp și desparte și unește celulele. Celulele apoi sînt zidite unele peste altele în două și trei etaje. Albina se ferește să facă o singură încăpere, ca nu cumva mierea, din cauza greutății, să se scurgă în afară. Află că descoperirile geometriei sînt o nimica pentru prea înțeleapta albină. Toate celulele fagurelui sînt exagonale și cu laturile egale; nu sînt puse de-a dreptul unele peste altele, ca să nu se slăbească fundurile celulelor care sînt legate cu cele deșarte, ci unghiurile exagoanelor celor de jos sînt temelie și reazem celor de deasupra, ca să poată suporta greutatea și ca fiecare celulă să poată ține mierea pusă în ea.

V

Cum aș putea să-ți spun cu de-amănuntul toate particularitățile din viața păsărilor?

Cocorii fac noaptea de strajă cu schimbul; unii dorm, iar alții merg de jur împrejur și-i ajută pe cei care dorm să fie fără grijă; apoi cînd s-a împlinit timpul de strajă, cocorul care a stat de pază scoate un strigăt și se duce la culcare; și vine de stă de strajă acela ce urmează, dîndu-i la rîndul său și celui de dinainte liniștea de care el a avut parte.

14. *Rom.*, 12, 17.
15. *Rom.*, 12, 21.
16. *Prov.*, 6, 6.
17. *Prov.*, 6, 7.
18. *Prov.*, 6, 8.

Vei vedea că aceeași ordine o păstrează și la zbor. Șirul de cocori este condus cînd de un cocor, cînd de altul; o vreme anumită stă un cocor în fruntea zborului, apoi trece înapoi și dă conducerea drumului celui care vine după el.

Berzele, apoi, nu sînt departe de a avea o înțelegere rațională. Astfel vin toate în același timp în ținuturile de aici și tot așa, ca la un semn, pleacă toate; iar ciorile de la noi le însoțesc și le petrec, dîndu-le, după cît mi se pare, ajutor împotriva păsărilor războinice. Dovadă, mai întîi, că atunci cînd pleacă berzele nu se vede nici o cioară; apoi, cînd se întorc ciorile sînt pline de răni, aduc pe ele semnele vădite ale apărării și ajutorului dat berzelor în luptă. Cine le-a rînduit lor legile ospitalității? Cine le-a amenințat că vor fi acuzate de dezertare, de nu lipsește nici una de la această însoțire?

Să audă cei neospitalieri, cei care încuie ușile, cei care nu dau acoperiș în vreme de iarnă și de noapte călătorilor străini! Iar grija pe care o au de berzele bătrîne e îndestulătoare copiilor noștri, dacă ar vrea să vadă, pentru a-i face să-și iubească părinții! Negreșit, nimeni nu-i atît de lipsit de minte, încît să nu se socotească vrednic de rușine, văzîndu-se mai lipsit de virtute decît cele mai fără de minte păsări. Berzele, cînd văd că tatălui lor i-au căzut penele de bătrînețe, stau în jurul lui și-l încălzesc cu penele; îi pregătesc din belșug hrana, iar la zbor îi dau ajutorul ce-l pot da, ajutîndu-l și dintr-o parte și din alta cu aripa. Și atît de cunoscut a ajuns tuturora lucrul acesta, încît unii au numit răsplătirea facerilor de bine antipelargosis [19].

Nimeni să nu se plîngă de sărăcie! Nimeni să nu-și piardă nădejdea în viață, cînd vede că în casă nu i-a mai rămas nici o avere! Să se uite la dibăcia rîndunicii! Rîndunica, atunci cînd își face cuib, aduce paiele cu ciocul; și pentru că nu poate căra lutul cu picioarele, își moaie în apă vîrfurile aripilor, apoi le tăvălește în praful cel mai fin și așa înlocuiește lipsa lutului; și, încetul cu încetul, leagă între ele cu lut paiele, ca și cum le-ar lipi cu clei; își face cuibul și crește în el puii; dacă ceva le înțeapă ochii puilor, rîndunica are din fire o doctorie, cu care face sănătoasă vederea puilor.

Acestea să-ți dea povață, ca să nu te apuci de rele din pricina sărăciei, nici să-ți pierzi toată nădejdea cînd vin peste tine cumplite necazuri, nici să stai cu mîinile încrucișate și să nu lucrezi! Dimpotrivă, aleargă la Dumnezeu! Dacă Dumnezeu dăruiește unei rîndunici unele ca acelea, cu cît mai mult va da celor care Îl strigă din toată inima lor!

19. *Grigore Dascălul* dă această explicație: «Barza ellinească se zice pelargos; de la acest cuvînt s-au făcut antipelargosis, care însemnează răsplătirea facerilor de bine, pentru purtarea de grijă a berzelor ce o au către născătorii lor cînd îmbătrînesc» (CGD, f. 39, nota 2).

Alcionul este o pasăre de mare; ea obişnuieşte să scoată pui pe ţărmurile mării, depunîndu-şi ouăle chiar în nisip; şi scoate pui cam pe la mijlocul iernii, atunci cînd marea, frămîntată de multe şi puternice vînturi, se izbeşte de ţărmuri. Ei bine, cînd alcionul cloceşte ouăle timp de şapte zile, toate vînturile se potolesc, iar valul mării se linişteşte. Că numai în atîtea zile alcionul scoate puii din ouă. Dar pentru că puii au nevoie de hrană, Dumnezeu, marele Dăruitor, mai dăruieşte acestei prea mici vietăţi încă alte şapte zile ca să-şi crească puii. Toţi corăbierii ştiu aceasta şi au numit zilele acelea alcionide, după numele păsării.

Ei bine, purtarea de grijă, pe care Dumnezeu a legiuit-o peste cele necuvîntătoare, să te îndemne să-I ceri lui Dumnezeu cele spre mîntuire! Ce minune n-ar face, oare, Dumnezeu pentru tine, care ai fost făcut după chipul Lui, cînd, pentru o pasăre atît de mică, porunceşte mării celei întinse şi înfricoşătoare să se stăpînească şi să se liniştească în mijlocul iernii?

VI

Se spune că turturica, dacă se desparte vreodată de soţul ei, nu mai vrea să trăiască cu altul, ci rămîne singură, că în amintirea soţului de altădată refuză orice altă însoţire.

Să audă femeile, cît de cuviincioasă este văduvia chiar la cele necuvîntătoare! Este de preferat necuviinţei pe care o aduce căsătorirea de mai multe ori.

Foarte nedrept este vulturul cu creşterea puilor. Dacă scoate doi pui, pe unul din ei îl aruncă la pămînt, împingîndu-l cu lovituri de aripi; îşi opreşte numai unul, pentru că îi este greu să-i hrănească pe amîndoi. Dar, după cum se spune, vulturul de mare nu-l lasă să piară pe cel aruncat jos, ci-l ridică şi-l creşte cu puii lui.

Aşa sînt părinţii care cu scuza sărăciei îşi leapădă pruncii; tot aşa şi cei care nu împart drept între copii moştenirea. Drept ar fi ca, după cum în chip egal i-au adus la viaţă, tot aşa să le dea la fel şi mijloacele de trai.

Să nu imiţi pasările care au unghiile ca un cîrlig! Acestea, cînd văd că puii îndrăznesc să zboare, îi scot din cuib, lovindu-i cu aripile, şi-i împing jos şi nu mai au pe viitor nici o grijă de ei.

Vrednică de laudă este iubirea de pui a ciorii. Cioara, chiar după ce puii au zburat din cuib, zboară după ei, le dă de mîncare şi-i hrăneşte vreme îndelungată.

Multe neamuri de păsări n-au nevoie de împreunare cu bărbătuşii ca să nască. La celelalte păsări ouăle fără bănuţ nu scot pui; despre vulturi, însă, se spune că de multe ori nasc fără să se împreuneze şi încă pînă la vîrstă foarte înaintată; că adesea viaţa lor li se prelungeşte pînă la o sută de ani.

Notează-mi aceasta din istoria păsărilor, pentru ca atunci cînd vei vedea pe cineva că rîde de taina noastră, spunînd că este cu neputinţă şi peste fire să nască o fecioară, păzindu-şi neîntinată fecioria, tu atunci să-ţi aduci aminte că Cel Care a binevoit *«în nebunia propovăduirii să mîntuiască pe cei ce cred»* [20], a luat-o înainte şi ţi-a dat în natură nenumărate temeiuri de a crede în minuni.

VII

«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii şi păsări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului» [21].

Dumnezeu a poruncit păsărilor să zboare *«pe pămînt»* — pentru că pe pămînt este hrana lor — şi *«sub tăria cerului»*.

Aşa cum am arătat mai înainte [22], aici văzduhul se numeşte *«cer»*, pentru că se vede; şi se numeşte şi *«tărie»*, pentru că aerul de deasupra capetelor noastre, datorită aburilor care se ridică de jos, este mai dens şi mai condensat în comparaţie cu un corp eteric.

Ai, aşadar, cerul înfrumuseţat, pămîntul împodobit, marea îmbogăţită cu vieţuitoarele născute în ea, văzduhul plin de păsările care zboară prin el. Toate au fost aduse de la neființă la ființă prin porunca lui Dumnezeu, precum şi celelalte toate pe care cuvîntul meu le-a lăsat la o parte. Că am căutat să nu stărui mai mult asupra lor, ca să nu par că depăşesc măsura; dar tu, om iubitor de cercetare, gîndeşte-te singur la toate acestea; şi, cunoscînd în toate înţelepciunea lui Dumnezeu, să nu încetezi nicicînd a-l admira şi nici a slăvi pe Creator prin toată creaţia.

În întuneric ai pasările de noapte; în lumină, pe cele care călătoresc ziua. Liliecii, bufniţele şi cucuvelele sînt păsări care îşi caută noaptea hrana lor. Deci şi tu, în vreme de noapte, cînd nu-ţi vine somnul, ţi-i de ajuns să te gîndeşti la păsările de noapte, să cercetezi însuşirile lor pentru a slăvi pe Cel Ce le-a făcut. Să te gîndeşti că pri-

20. *I Cor.*, 1, 21.
21. *Fac.*, 1, 24.
22. *Omilia III*, 8.

vighetoarea stă neadormită cînd clocește și nu contenește a cînta întreaga noapte. Să te gîndești că liliacul are patru picioare și zboară. Să te gîndești că din toate păsările numai el are dinți, că naște ca viețuitoarele cu patru picioare, că zboară prin aer, nu slujindu-se de aripi, ci de o membrană de piele. Să te gîndești că liliecii au din fire dragoste între ei, că se țin și se atîrnă unul de altul ca un șir, lucru pe care oamenii nu-l fac cu ușurință; că multora le place să stea mai degrabă despărțiți și deosebiți decît împreună și uniți. Să te gîndești că cei care se îndeletnicesc cu înțelepciunea cea deșartă se aseamănă cu ochii cucuvelei. Că privirea cucuvelei este vie în timpul nopții, dar se întunecă la lumina soarelui. Tot așa și mintea acelora este foarte pătrunzătoare cînd cercetează cele deșarte ale lumii acesteia, dar se întunecă atunci cînd e vorba de înțelegerea luminii celei adevărate.

Poți aduna și ziua de pretutindeni, cu foarte multă ușurință, multe temeiuri, ca să admiri pe Creator. Să te gîndești că te deșteaptă la lucru o pasăre din curte, cocoșul, care cu mult înainte de a se lumina de ziuă, cu voce ascuțită, strigă și vestește că are să răsară soarele; se scoală dis-de-dimineață împreună cu călătorii, iar pe plugari îi scoate să-și lucreze pămîntul. Să te gîndești că treaz este neamul gîștelor și că au un simț foarte ascuțit pentru cele ascunse. Ele au salvat cîndva cetatea împărătească, Roma, dînd de veste că dușmanii, prin niște găuri nevăzute de sub pămînt, voiau să pună mîna pe cetățuia Romei.

În care neam de păsări nu arată natura o minune deosebită a lui Dumnezeu? Cine-i vestește mai dinainte pe vulturi de moartea oamenilor, cînd se războiesc unii cu alții? Poți vedea nenumărați vulturi însoțind oștile; că din pregătirea armelor au dovada celor ce vor urma. O astfel de comportare nu este departe de felul de a gîndi al oamenilor.

Cum să-ți povestesc înfricoșătoarele năvăliri ale lăcustelor? La un semn se ridică toate și se așază pe tot latul ogoarelor; dar nu se ating de roade înainte de a li se da porunca dumnezeiască. Să te gîndești, apoi, cum sturzii le urmăresc și vindecă rana pe care vor să o facă, pentru că sturzii au o poftă nesfîrșită de mîncare. Iubitorul de oameni Dumnezeu l-a făcut pe sturz să nu se mai sature, spre binele oamenilor.

Cum cîntă greierul? Să te gîndești că la amiază cîntecul lui e mai dulce; atunci scoate sunetul prin tragerea aerului, care-i dilată pieptul.

Cînd vezi zburătoarele numite insecte, de pildă albinele și viespile — aceste insecte s-au numit entoma[23], pentru că par a avea în toate părțile trupului niște tăieturi — gîndește-te că ele n-au respirație, nici plămîni, ci se hrănesc cu aer prin toate părțile trupului lor; de aceea dacă sînt muiate în untdelemn mor, că li se astupă porii; dar dacă sînt băgate iute în oțet, capătă iarăși viață, deschizîndu-li-se porii.

Dumnezeul nostru n-a creat nimic de prisos și nici n-a lăsat vreo lipsă din cele de neapărată trebuință.

Iarăși, dacă te uiți la viețățile cărora le place apa, vei găsi o altă întocmire a trupului lor; tălpile picioarelor nu le sînt despicate ca la cioară, nici întoarse în formă de cîrlig ca la pasările care se hrănesc cu carne, ci le au late și legate cu o pieliță, ca să înoate cu ușurință în apă, împingînd apa cu pielițele de la picioare, ca și cum ar avea vîsle.

Iar dacă vezi că lebăda își bagă gîtul în adîncul apei și de acolo își scoate hrana, vei descoperi și atunci înțelepciunea Ziditorului, că de aceea i-a făcut lebedei gîtul mai lung decît picioarele, pentru că băgîndu-l în apă, ca pe o sfoară de undiță, își face rost de hrana ascunsă în adînc.

VIII

Cînd citești de mîntuială cuvintele Scripturii, ți se par scurte silabele acestea: *«Să scoată apele pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului»*[24]; dar dacă le cauți înțelesul, atunci iese la iveală marea minune a înțelepciunii Ziditorului. Cîte deosebiri n-a prevăzut Dumnezeu între păsări? Nu le-a deosebit El pe unele de altele după neam? Cum a însemnat pe fiecare neam de păsări cu însușiri deosebite?

A trecut ziua vorbindu-vă de minunile cele din văzduh. Ne cheamă acum uscatul pentru a ne arăta fiarele, tîrîtoarele și dobitoacele; este gata să ne arate și uscatul la rîndul lui viețuitoare de aceeași cinste cu vegetalele, cu neamul înotătoarelor și cu toate zburătoarele.

«Să scoată pămîntul suflet viu de dobitoace, de fiare și de tîrîtoare, după fel»[25].

23. În grecește insectele se numesc ἔντομα; Primul sens al acestui cuvînt este: tăiat.
24. *Fac.*, 1, 20.
25. *Fac.*, 1, 24.

Ce spuneţi voi, care nu credeţi în cele spuse de Pavel despre schimbarea noastră la învierea cea de obşte[26], cînd vedeţi că multe din vietăţile ce zboară în aer îşi schimbă forma lor? Unele ca acestea se istorisesc despre viermele indian, purtătorul de corn! Acest vierme se schimbă mai întîi în omidă, apoi cu trecere de vreme se preface în bondar; dar nu rămîne nici în această formă, ci se întraripează cu aripi moi şi late.

Aşadar, cînd voi, femeilor, vă aşezaţi ca să depănaţi lucrul acestor vietăţi, adică firele pe care vi le trimit sirii[27] pentru facerea hainelor voastre, aduceţi-vă aminte de schimbările acestei vietăţi şi luaţi evidentă învăţătură despre înviere şi nu vă mai îndoiţi de schimbarea pe care ne-o vesteşte tuturora Pavel.

Dar simt că spusele mele au depăşit măsura cuvenită. Cînd mă uit la mulţimea celor spuse, văd că a fost prea lungă cuvîntarea mea; dar cînd mă uit iarăşi la felurítele chipuri ale înţelepciunii lui Dumnezeu în creaturi, socot că nici n-am început încă să vorbesc. N-a fost, însă, fără de folos că v-am ţinut atîta vreme. Ce aţi fi putut face pînă la venirea serii? Nu vă silesc cei care vă invită la masă! Ospeţele nu vă aşteaptă! De aceea, dacă vreţi, să ne folosim de acest post trupesc spre veselia sufletelor.

De multe ori ai slujit trupului ca să te desfătezi! Pune-ţi azi trupul în slujba sufletului! *«Desfătează-te în Domnul şi-ţi va da ţie cererile inimii tale»*[28]. Dacă îţi place bogăţia, ai aici bogăţie duhovnicească! *«Judecăţile Domnului sînt adevărate, toate îndreptăţite, dorite mai mult decît aurul şi piatra preţioasă»*[29]. De cauţi desfătare şi iubeşti plăcerea, ai cuvintele lui Dumnezeu, care pentru omul care are sănătoasă simţirea cea duhovnicească *«sînt mai dulci decît mierea şi fagurele»*[30].

Dacă vă dau drumul şi pun capăt adunării, unii vor alerga să joace zaruri; iar acolo, jurăminte, discuţii înfocate şi supărări pentru cei ce iubesc banii. Diavolul stă de faţă prin zarurile însemnate cu puncte şi aprinde nebunia în jucători. Aceiaşi bani trec de la unul la altul; acum îl îngîmfă pe unul că a biruit şi-l întristează pe celălalt; dar iarăşi îl face pe acesta de se mîndreşte şi pe celălalt îl ruşinează.

Care e folosul că posteşti cu trupul, dar îţi încarci sufletul cu mii şi mii de păcate? Iar cel care nu joacă zaruri, dar îşi petrece timpul

26. *I Cor.*, 15, 35—50.
27. *Grigore Dascălul* explică: «Sirii sînt un norod indienesc, carii lucrează mătase» (CGD, f. 41, nota 3), iar BSG: «popor din Asia, aş spune chinezii» (p. 473, nota 4).
28. *Ps.*, 36, 4.
29. *Ps.*, 18, 10—11.
30. *Ps.*, 18, 11.

altfel, cîte deşertăciuni nu grăieşte? Cîte lucruri nesocotite nu aude? Că timpul liber, petrecut fără frica de Dumnezeu, este dascăl de păcate pentru cei care nu ştiu să folosească timpul.

Poate veţi găsi şi ceva folositor în cele ce spun eu. Dacă nu găsiţi, atunci statul vostru aici v-a făcut cel puţin să nu păcătuiţi. Deci cu cît vă ţin mai mult, cu atît mai mult vă depărtez de la păcat.

Pentru un om care judecă înţelepţeşte sînt de ajuns cele ce am spus, dacă acesta nu se uită la bogăţia creaţiei, ci la slăbiciunea puterii mele şi la bucuria deplină a celor de faţă.

Pămîntul v-a primit cu cele ce a răsărit din el; marea cu peştii; văzduhul cu păsările; gata este uscatul să vă arate, la rîndul său, creaturi de aceeaşi valoare ca şi celelalte.

Aceasta să ne fie, deci, măsura ospăţului nostru din această dimineaţă, ca nu cumva saţul prea mare să vă micşoreze plăcerea ospăţului din astă seară.

Iar Cel Care a umplut pe toate cu făpturile Sale, lăsîndu-ne în toate cele create amintiri vădite ale minunilor Lui, să vă umple şi inimile voastre de bucurie duhovnicească, în Iisus Hristos Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A IX-a

Despre cele de pe uscat

I

Cum vi s-a părut masa cuvintelor de azi dimineață ? Mie mi se pare că cele ce v-am oferit se aseamănă cu bunăvoința unei gazde sărace, care se ambiționează să fie o gazdă care dă mese luxoase și bogate, dar din lipsa unor bucate scumpe și alese indispune pe oaspeți, că le pune pe masă din belșug mîncăruri sărăcăcioase ; și astfel ambiția gazdei se preface în ocară din pricina lipsei de bun gust. Așa gîndesc și eu despre mine, dacă nu cumva voi veți socoti să spuneți altceva. Dar oricum ar fi, nu trebuie să disprețuiți bucatele cu care eu vă ospătez. Că nici lui Elisei nu i-au întors spatele, ca unei nepricepute gazde, prietenii lui, cînd i-a ospătat cu verdețuri sălbatice [1].

Cunosc legile alegoriei ; nu le-am descoperit eu, ci le-am găsit în lucrările altora. Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că *«apa»* de care vorbește Scriptura nu este apă, ci altceva de altă natură, și interpretează cuvintele *«plantă»* și *«pește»* cum li se pare lor ; la fel și *«facerea tîrîtoarelor»* și *«facerea fiarelor»* le interpretează răstălmăcindu-le după propriile lor gînduri, întocmai ca tălmăcitorii de vise, care tălmăcesc în propriul lor interes aparițiile din timpul somnului. Eu cînd aud că Scriptura zice : *«iarbă»*, înțeleg iarbă ; cînd aud : *«plantă»*, *«pește»*, *«fiară»*, *«dobitoc»*, pe toate le înțeleg așa cum sînt spuse. Nu mă rușinez de Evanghelie [2]. Dar nici, pentru că cei care au scris despre pămînt au vorbit multe despre formele pămîntului, spunînd că pămîntul este asemănător unei sfere sau unui cilindru sau unui disc, rotunjit egal din toate părțile, sau în forma unei lopeți adîncite la mijloc — că cei care au scris despre lume au fost duși la formularea acestor ipoteze, combătîndu-se între ei — da, nici pentru aceasta nu voi ajunge să spun că facerea lumii, așa cum ne-o relatează Scriptura, este de mai puțin preț, pe motivul că Moisi, slujitorul lui Dumnezeu, n-a spus nimic despre forma pe care o are pămîntul, n-a spus

1. *IV Regi*, 4, 39.
2. *Rom.*, 1, 16.

că perimetrul pămîntului are 180.000 de stadii [3], n-a măsurat cît de mult se întinde umbra pe care o lasă pămîntul, cînd soarele în mişcarea lui se află sub pămînt, şi nici n-a spus că umbra pămîntului pe lună dă naştere eclipselor. Şi pentru că Moisi a trecut sub tăcere aceste lucruri, care nu ne sînt folositoare, voi socoti eu, oare, pentru aceasta de mai puţină valoare cuvintele Duhului decît înţelepciunea cea nebună [4] sau, mai bine spus, să nu slăvesc eu pe Cel Care nu pune mintea noastră să se îndeletnicească cu cele deşarte, ci a rînduit să fie scris în Scriptură toate acelea care duc la zidirea şi desăvîrşirea sufletelor noastre? Mi se pare, însă, că cei care nu înţeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea credit Scripturii, punînd pe seama ei propriile lor idei, schimbînd sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. Înseamnă, însă, să te faci mai înţelept decît cuvintele Duhului, cînd, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci, să fie înţeleasă Scriptura aşa cum a fost scrisă!

II

«Să scoată pămîntul suflet viu de dobitoace, de fiare şi de tîrîtoare» [5].

Gîndeşte-te la cuvintele lui Dumnezeu, care străbat creaţia! Au început de atunci, de la facerea lumii, şi lucrează şi acum şi merg mai departe pînă la sfîrşitul lumii. După cum sfera, dacă se împinge şi este pe un loc înclinat, merge la vale datorită construcţiei sale şi a însuşirii locului, şi nu se opreşte înainte de a ajunge pe un loc şes, tot aşa şi existenţele, mişcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creaţia, supusă naşterii şi pieirii, şi păstrează pînă la sfîrşit continuarea speţelor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc speţa. Din cal se naşte un cal, din leu un leu, din vultur un vultur şi fiecare din vieţuitoare îşi păstrează speţa prin continui naşteri pînă la sfîrşitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însuşirile vieţuitoarelor, ci, ca şi cum acum ar fi fost făcute, merg veşnic proaspete împreună cu timpul.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Această poruncă a rămas statornică în pămînt şi nu încetează să stea în slujba Creatorului. Unele vieţuitoare sînt aduse la existenţă prin naştere din cele care existau mai înainte, iar altele încă şi acum se nasc chiar din pămînt. Că pămîntul scoate afară, în vreme de ploaie, nu numai greieri, nici numai alte nenumărate feluri de zburătoare care

3. La greci o stadie măsura 600 paşi; lungimea stadiei varia între 147 şi 192 metri (cf. NPL, la cuvîntul: stade).
4. *I Cor.*, 3, 19.
5. *Fac.*, 1, 24.

străbat aerul, care nici nu au nume, pentru că sînt foarte mici, ci dă din el chiar șoareci și broaște. Că în jurul Tebei din Egipt, cînd, pe vreme de arșiță mare, plouă mult, se umple îndată țara de șoareci de cîmp. Pe țipari nu-i vedem că se nasc altfel decît din nămol; că nu se nasc nici din ouă, nici în alt chip, ci nașterea lor este din pămînt.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Animalele cele de pe pămînt privesc spre pămînt; dar omul, sadul cel ceresc, se deosebește de animale atît prin forma alcătuirii lui trupești, cît și prin vrednicia sufletului său. Cum este forma animalelor cu patru picioare? Capul le este plecat spre pămînt, privesc spre pîntece și urmăresc să-i facă pîntecelui cu orice chip plăcere. Capul tău, însă, este ridicat spre cer; ochii tăi privesc cele de sus. Că dacă vreodată te faci de rîs prin patimile trupului, slujind trupului și celor de sub pîntece, te-ai alăturat dobitoacelor celor fără de minte și te-ai asemuit lor [6]. Altă grijă îți este cu cuviință ție! Să cauți cele de sus, unde este Hristos! [7] Să-ți fie mintea mai presus de cele pămîntești! Să-ți rînduiești viața după forma pe care ți-a dat-o Dumnezeu! În ceruri să-ți fie vietuirea! [8] Patria ta cea adevărată este Ierusalimul cel de sus [9]. Cetățenii și compatrioții tăi sînt cei întîi-născuți înscriși în ceruri [10].

III

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Sufletul necuvîntătoarelor nu s-a arătat, fiind ascuns în pămînt, ci a luat ființă odată cu trupul lor, la porunca Creatorului. Sufletul lor este același în toate și are aceeași caracteristică: nu are darul vorbirii; dar fiecare din animale se deosebește printr-o însușire deosebită. Boul este potolit, măgarul leneș, iar calul înfierbîntat de pofta părții femeiești; lupul nu se poate domestici; vulpea e vicleană, cerbul fricos, iar furnica harnică; cîinele este recunoscător și ține minte prietenia. Fiecare dintre animale a fost creat în același timp și i s-a dat atunci fiecăruia și însușirea lui firească. Odată cu leul s-a născut și mînia lui, dorința lui de o viață singuratică și neprietenia lui cu cei din aceeași familie cu el. Este tiranul animalelor; iar din pricina firii lui mîndre nu acceptă egalitatea de rang cu mulțimea animalelor. Leul nu se apropie de mîncarea de ieri, nici nu se întoarce la rămășițele propriei lui prăzi. Natura a pus în el organele unui glas ca acela, încît multe

6. *Ps.*, 48, 12.
7. *Col.*, 3, 1.
8. *Filip.*, 3, 20.
9. *Evr.*, 12, 22.
10. *Evr.*, 12, 23.

animale, care îl întrec în fugă, sînt prinse de multe ori numai datorită mugetului lui. Iute este pantera și cu mișcări repezi; trupul îi este mlădios ca apa și ușor, în stare să urmeze îndată mișcările sufletului. Leneșă este firea ursului, iar felul de a se purta, specific: viclean și ascuns; la fel îi este și trupul: greoi, tare, prost alcătuit, așa cum se potrivește unei viețăți reci, care locuiește în vizuini.

Dacă ne gîndim cît de mare este la aceste animale grija pe care, în chip firesc, o au de viața lor, nu învățată de la cineva, atunci vom fi îndemnați sau să ne păzim pe noi înșine și să purtăm grijă de mîntuirea sufletelor noastre, sau să ne osîndim și mai mult, cînd vedem că nu imităm nici animalele necuvîntătoare. Adeseori ursul, cînd are răni adînci, se vindecă singur, astupînd, cu toată îndemînarea, rănile cu o plantă, care în chip natural este uscată, numită lumînărică. Poți vedea că și vulpea se vindecă singură cu rășină de pin. Broasca țestoasă, după ce se satură de carnea de viperă, mănîncă cimbru, care este un antidot și n-o mai vatămă veninul viperei. Șarpele își vindecă boala de ochi, mîncînd mărar.

Iar prevestirile pe care le fac animalele despre schimbarea vremii nu lasă în umbră orice pricepere omenească? Oaia, cînd se apropie iarna, înghite hrana cu lăcomie, ca și cum s-ar aproviziona pentru lipsa ce are să vină. Boii, care stau închiși vreme îndelungată în timpul iernii, cînd se apropie primăvara, printr-o simțire a firii lor, așteaptă o schimbare a vremii, că din staulele lor privesc spre uși și toți, ca la un semnal, își schimbă înfățișarea. Unii din cei care cercetează viața animalelor au observat că ariciul de uscat își face două ieșiri în ascunzătoarea lui; cînd suflă crivățul astupă ieșirea de la miazănoapte; iar cînd vîntul se schimbă și bate de la miazăzi, se mută în partea dinspre miazănoapte.

Ce nu ne arată nouă oamenilor cele necuvîntătoare prin toate acestea? Ne arată nu numai că sînt sub purtarea de grijă a Ziditorului nostru, ci și că au un simț al viitorului. Cu asta ne învață să nu ne topim pentru viața de aici, ci toată rîvna noastră să ne fie pentru veacul ce va să fie. Luînd, omule, pildă de la furnică nu te vei osteni pentru tine, și nu-ți vei depozita, oare, în viața de aici odihnele veacului ce va să fie? Că furnica își adună vara hrana pentru iarnă; nu-și amînă din lene timpul, pentru că n-au venit încă greutățile iernii; dimpotrivă, muncește cu foarte mare sîrguință pînă ce își pune în cămările ei hrană îndestulătoare. Și nu face asta cu trîndăvie, ci, cu gînd înțelept, meșteșugește ca să se păstreze hrana cît mai multă vreme; taie cu cleștii săi partea din mijloc a boabelor, ca nu cumva să încolțească și să nu fie bune de mîncare; cînd simte că sînt umede, le usucă; dar nu le

întinde în orice vreme, ci cînd presimte că văzduhul are să fie mai mult timp frumos. Fii liniştit, n-ai să vezi ploaie căzînd din nori cîtă vreme furnicile au grîul întins afară !

Ce cuvînt va fi îndestulător, ce auz va putea cuprinde, ce timp ne va ajunge să spunem şi să istorisim toate minunile Marelui Meşter ? Să spunem şi noi cu profetul : *«Cît s-au mărit lucrurile Tale, Doamne ! Toate întru înţelepciune le-ai făcut !»* [11] Aşadar nu ne putem apăra îndestulător că n-am fost învăţaţi din cărţi cele ce ne sînt spre folos, cînd legea cea nescrisă a naturii ne învaţă să alegem cele ce ne folosesc.

Ştii ce bine să faci aproapelui ? Acela pe care vrei să ţi-l facă altul ţie ! Ştii ce este răul ? Ceea ce nu vrei să suferi de la altul ! Nici arta care se ocupă cu strîngerea plantelor pentru studii, nici ştiinţa despre plante n-au învăţat pe cele necuvîntătoare la ce folosesc plantele ; şi totuşi fiecare vieţuitoare are în chip firesc priceperea de a-şi procura ce este spre folosul şi mîntuirea ei ; are în ea ceva tainic care îi spune ce se potriveşte cu firea ei.

IV

Şi în noi oamenii sînt virtuţi fireşti pe care sufletul nostru le săvîrşeşte nu printr-un învăţămînt omenesc, ci sînt înnăscute în însăşi firea noastră. De pildă nimeni nu ne învaţă să urîm boala, dar din fire avem repulsie faţă de ceea ce ne supără, după cum şi sufletul, fără să-l fi învăţat cineva, se fereşte de rău. Răul este o boală a sufletului, iar virtutea, sănătatea sufletului. Bine au definit unii sănătatea : echilibru al energiilor naturale. Nu te-ai depărta de adevăr dacă ai defini la fel şi sănătatea sufletească. Pentru că sufletul, în chip firesc şi fără să fie învăţat, doreşte ce îi este propriu, de aceea toţi laudă castitatea, aprobă dreptatea, admiră curajul şi rîvnesc priceperea. Aceste virtuţi sînt mai proprii sufletului decît trupului sănătatea.

Copiilor, iubiţi pe părinţii voştri ! *«Părinţilor, nu întărîtaţi pe copiii voştri !»* [12]. Nu spune oare acelaşi lucru şi firea noastră omenească ? Pavel, deci, nu dă un sfat nou, ci întăreşte legăturile firii. Dacă leoaica îşi iubeşte pe cei născuţi din ea, iar lupul se luptă pentru căţeluşii lui, ce va spune omul, care nu ascultă de poruncă şi strică şi firea, fie atunci cînd copilul necinsteşte bătrîneţele tatălui, fie atunci cînd tatăl prin o a doua căsătorie uită pe copiii din prima căsătorie. De nebiruit este la cele necuvîntătoare dragostea dintre părinţi şi pui, pentru că Dum-

11. *Ps.*, 103, 25.
12. *Efes.*, 6, 4.

nezeu, Cel Ce le-a creat, a înlocuit în ele lipsa rațiunii cu bogăția simțirilor. De unde, între mii de oi, mielul, care sare din staul, cunoaște culoarea și glasul mamei, se grăbește spre ea și caută izvoarele sale de lapte? Chiar dacă ar avea puțin lapte ugerele mamelor, mielul se mulțumește cu ele, lăsînd la o parte mulțime de ugere îngreunate de lapte; iar mama își cunoaște mielul ei între mii și mii de miei. Un singur glas, aceeași culoare, mirosul la fel la toți — atît cît mirosul nostru îl poate percepe — și totuși la oaie simțirea este mai pătrunzătoare decît perceperea noastră, iar datorită ei fiecare oaie își cunoaște mielul. Cățelul nu are încă dinți și totuși se apără cu gura de cei care îl supără. Vițelul nu are încă coarne și știe unde au să-i crească armele lui.

Acestea sînt o dovadă că firea tuturor viețuitoarelor n-a căpătat de la cineva învățătură pentru cele ce le sînt de folos și că nimic nu este în ele fără rînduială și nehotărît, ci toate poartă urmele înțelepciunii Celui Care le-a făcut, arătînd în ele că au fost aduse pe lume gata pregătite pentru paza mîntuirii lor.

Cîinele este lipsit de rațiune, dar are un simț la fel de puternic ca și rațiunea. Cele pe care înțelepții lumii le-au descoperit abia după îndelungate străduințe depuse în cursul vieții lor — mă gîndesc la combinațiile silogistice — pe acestea le știe din fire cîinele, fără să fie învățat. Cînd cîinele caută urma fiarei, dacă descoperă că urmele se împart în multe direcții, cercetează abaterile fiecărei urme și prin ceea ce face aproape că dă drumul unui glas care construiește un silogism; că își spune: fiara a luat-o sau în partea asta sau în asta sau în asta; dar n-a luat-o nici în partea asta, nici în asta; rămîne deci că a luat-o în partea asta; și astfel prin eliminarea urmelor false, descoperă urma adevărată. Ce fac mai mult cei care stau serioși în fața diagramelor, trăgînd linii în praf, ca din trei premise să elimine două, pentru a găsi adevărul în aceea care a mai rămas? Dar ținerea de minte a acestui animal pentru binefacerile primite, pe care dntre cei nerecunoscători față de binefăcători nu-i face de rușine? Se spune de mulți cîini că s-au lăsat să moară peste stăpînii lor uciși în pustie. Unii cîini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpîni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigași și au făcut ca răufăcătorii să fie osîndiți.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut și îi hrănește, dar se împrietenesc cu *«cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate»* [13], care se așează la aceeași masă cu ei și chiar în timp ce mănîncă suferă să fie hulit Cel Care-i hrănește?

13. *Ps.*, 74, 5

V

Dar să ne întoarcem la cercetarea creației. Animalele care se prind cu mai mare ușurință nasc mulți pui. De aceea fac mulți pui iepurii, caprele sălbatice și oile sălbatice, care nasc gemeni, ca să nu li se stingă neamul din pricina animalelor mîncătoare de carne. Animalele care mănîncă pe altele, însă, fac puțini pui. Astfel leoaica abia dacă este mama unui leu. Că, după cum se spune, puiul de leu se naște sfîșiind cu vîrful unghiilor pîntecele maicii sale. Viperele, apoi, ies afară după ce mai întîi mănîncă pîntecele mamei, dînd cuvenita plată celeia ce le-a născut [14]. Deci nimic din cele ce există nu este în afara proniei lui Dumnezeu și nici lipsit de grija ce i se cuvine.

Dacă te uiți chiar la mădularele animalelor, vei vedea că Ziditorul nici n-a adăugat ceva de prisos, nici n-a luat ceva din cele ce erau de neapărată trebuință.. Animalelor mîncătoare de carne le-a dat dinți ascuțiți, că de niște dinți ca aceia au nevoie pentru felul hranei lor; iar celor care sînt pe jumătate înarmate cu dinți le-a dat diferite depozite pentru hrană. Pentru că hrana pe care au luat-o întîi n-a fost fărîmițată îndeajuns, li s-a dat să o aducă iarăși înapoi, pentru ca rumegînd-o s-o facă proprie pentru hrană. Stomacul întîi, stomacul al doilea, stomacul al treilea și stomacul al patrulea nu sînt de prisos animalelor care le au, ci fiecare din ele împlinește o funcție de neapărată trebuință.

Lung îi este gîtul cămilei; este lung ca să-i fie deopotrivă cu picioarele și să poată ajunge iarba cu care se hrănește.

Scurt și vîrît între umeri este gîtul ursului, al leului, al tigrului și al tuturor animalelor de acest fel, că nu se hrănesc cu iarbă, nici n-au nevoie să se plece la pămînt, că se hrănesc cu carne și se îndestulează din vînatul animalelor.

Pentru ce elefantul are trompă? Pentru că elefantul, care este un animal mare, cel mai mare dintre animalele de pe uscat, care sperie pe cei pe care-i întîlnește, trebuia să aibă un trup greu și cu multă carne. Dacă i s-ar fi dat gîtul mare și pe măsura picioarelor, s-ar fi mișcat cu greu și, din pricina covîrșitoarei lui greutăți, ar fi înclinat totdeauna în jos; dar așa capul îi este legat de șira spinării cu cîteva vertebre ale gîtului, iar trompa împlinește funcția gîtului; cu ea aduce mîncarea la gură și soarbe apa. Dar și picioarele elefantului sînt nearticulate, unite ca niște coloane, pentru ca să-i susțină greutatea. Dacă i s-ar fi pus picioare slabe și moi, dese i-ar fi fost dislocările articulațiilor, că n-ar fi putut să-i ușureze greutatea cînd s-ar fi poticnit și ar fi vrut să se

14. *Grigore Dascălul* face următorul comentar acestui text: «Că adecă precum au făcut ia maicii sale, așa i să face și eii de la ai săi fii» (CGD, f. 44, nota 1).

ridice. Așa, însă, elefantul are sub picior o labă mică și nu are articulație nici la legătura piciorului, nici la genunchi. Că alunecarea articulațiilor n-ar fi putut susține carnea cea multă a animalului, care se revarsă de jur împrejur și tremură. De aceea elefantul are nevoie de trompă, care se coboară pînă la picioare. Nu-i vezi pe elefanți că merg în fruntea falangei de ostași ca niște turnuri însuflețite sau ca niște dealuri de carne, care, prin mișcarea lor care nu poate fi oprită în loc, taie șirul strîns al dușmanilor? Dacă părțile de jos ale elefantului n-ar fi fost făcute pe măsura trupului, elefantul n-ar fi putut trăi nici un an; dar așa unii relatează că elefantul trăiește trei sute de ani și chiar mai mult decît atît. De aceea trebuia să aibă picioarele tari și nearticulate. Iar hrana, după cum am spus, și-o ia elefantul de jos și o ridică în sus cu trompa, care este în formă de șarpe și flexibilă. Așa că adevărat este cuvîntul că în cele create nu poți găsi nimic de prisos și nici vreo lipsă. Iar pe acest animal, care este atît de mare prin volumul lui, Dumnezeu ni l-a supus nouă, încît poate fi învățat să ne înțeleagă și să primească loviturile ce i se dau. Prin aceasta ni se arată lămurit că Dumnezeu ne-a supus nouă toate, pentru că ne-a făcut după chipul Său [15].

Poți vedea înțelepciunea cea nepătrunsă a lui Dumnezeu nu numai în animalele cele mari, dar și în cele mai mici viețăți poți admira nu mai puțină minune. După cum nu mă minunez mai mult de vîrfurile cele înalte ale munților, care, pentru că sînt aproape de nori și le bat necontenit vînturile, păstrează zăpada pe ei, deci nu mă minunez mai mult de ele decît de văile cele adînci, care scapă nu numai de vînturile care suflă cu tărie, dar au și un aer totdeauna cald, tot așa și în alcătuirea trupurilor animalelor nu mă minunez mai mult de mărimea elefantului decît de șoarece, care sperie pe elefant, decît de acul cel foarte fin al scorpionului, pe care Marele Meșter l-a găurit ca pe un fluier, încît prin el bagă veninul în cei pe care îi rănește. Nimeni, din pricina asta, să nu învinuiască pe Făcător că a adus pe pămînt și animale veninoase, care ne vatămă viața și ne sînt dușmani! Atunci ar trebui să învinuim și pe pedagogul care pune ordine în ușurătatea tinereții, înțeleptind pe cel nestăpînit cu lovituri și bice.

VI

Fiarele sînt o dovadă de credință! Ai încredere în Domnul? «*Peste aspidă și vasilisc vei păși și vei călca peste leu și peste balauri*» [16]. Prin credință vei avea puterea să calci peste șerpi și scorpioni. Nu știi, oare, de Pavel? Pe cînd Pavel aduna găteje, s-a prins o viperă de mîna lui și

15. *Fac.*, 1, 27.
16. *Ps.*, 90, 13.

nu l-a vătămat cu nimic, pentru că sfîntul a fost găsit plin de credință [17]. Dar dacă ești necredincios, teme-te, nu atît de fiară cît de necredința ta, prin care ajungi să fii vătămat ușor de orice stricăciune.

Simt, însă, iarăși că-mi cereți să vă vorbesc de facerea omului și mi se pare că aproape aud pe ascultători strigînd în inimile lor : «Ne-ai dat învățături despre firea celor care sînt sub stăpînirea noastră, dar despre noi nu știm nimic !». Trebuie, dar, să vorbesc neapărat și despre om, cu toate că mă reține o sfială. Da, într-adevăr, lucrul cel mai greu dintre toate pare a fi să te cunoști pe tine însuți. Că nu numai ochiul, care vede pe cele din afară de el, nu poate să se vadă pe el însuși, dar chiar și mintea noastră, care vede repede păcatul altuia, este zăbavnică în a-și cunoaște propriile ei păcate. De aceea și acum cuvîntul meu a înfățișat pe cele străine, dar cînd e vorba de cercetarea celor ale mele este leneș și plin de sfială, cu toate că cel care se cercetează cu pricepere pe sine însuși poate cunoaște pe Dumnezeu, nu atît din alcătuirea cerului și a pămîntului, cît și din alcătuirea propriei noastre firi, așa precum spune și profetul : «*Minunată s-a făcut știința Ta de către mine*» [18], cu alte cuvinte, cunoscîndu-mă pe mine, am cunoscut covîrșitoarea Ta înțelepciune.

«*Și a zis Dumnezeu : «Să facem pe om»* [19].

Unde-mi este acum iudeul, care altădată, cînd lumina teologiei lumina ca prin niște ferestre, cînd a doua Persoană era arătată tainic, că nu se arătase încă vădit, iudeul se lupta cu adevărul, spunînd că Dumnezeu a vorbit cu El Însuși ? Că spunea : Dumnezeu a spus și Dumnezeu a făcut ! Așa ca atunci cînd a spus : «*Să se facă lumină și s-a făcut lumină*» [20]. Într-adevăr și atunci le era iudeilor la îndemînă nechibzuința în cele ce spuneau ! Care fierar sau tîmplar sau cizmar, stînd singur în fața uneltelor sale, fără să fie alături de el un ajutor, își spune lui însuși : «Să facem cuțitul» sau : «Să încheiem plugul» sau : «Să lucrăm încălțămintea» ? Nu îndeplinește, oare, în tăcere lucrarea pe care o are de făcut ? Într-adevăr, cumplită vorbărie ! Să te faci ție însuți stăpîn și supraveghetor și să te îndemni pe tine însuți tiranic și silnic ! Totuși, cei care nu s-au sfiit să calomnieze pe Domnul, ce nu pot să spună cînd limba le este deprinsă cu minciuna ? Cuvintele Scripturii, însă, le închid desăvîrșit gura.

«*Și a zis Dumnezeu : «Să facem pe om»*.

17. *Fapte*, 28, 3—6.
18. *Ps.*, 138, 5.
19. *Fac.*, 1, 26.
20. *Fac.*, 1, 3.

Spune-mi : Este, oare, și acum vorba de o singură persoană ? Nu ! Că nu este scris : «Să se facă om !». Atîta vreme cît nu se arătase omul, omul care avea să fie instruit, predica teologiei era ascunsă în adînc ; dar acum, la facerea omului, credința se descoperă și dogma adevărului se arată clar.

«Să facem pe om!»

Ascultă, tu care lupți împotriva lui Hristos, ascultă că Dumnezeu vorbește cu Cel Care a luat parte cu El la facerea lumii, cu Cel *«prin Care a făcut și veacurile*[21]*, Care ține pe toate cu cuvîntul puterii Sale»*[22]. Dar luptătorul acesta împotriva lui Hristos nu primește în liniște cuvîntul dreptei credințe. După cum fiarele acelea care urăsc cumplit pe om, cînd sînt închise în cuști, urlă în închisoarea lor și-și dau pe față cruzimea, dar nu pot să-și satisfacă furia, tot așa și neamul acesta, dușman al adevărului, iudeii, nemaiavînd ce să spună, spun că multe sînt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvînt ; ei spun : «Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus : «Să facem pe om !» Născocire iudaică ! Basm ieșit din ușurătatea minții lor ! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii ! Îndepărtînd pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitori ! Fac din cei care sînt robi împreună cu noi domni ai creării noastre. Omul cînd ajunge la desăvîrșire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului ? Uită-te și la cuvintele care urmează :

«După chipul nostru»[23].

Ce spui în fața acestor cuvinte ? Nu cumva unul și același este chipul lui Dumnezeu și al îngerilor ? Că trebuie neapărat ca aceeași formă să aibă și Fiul și Tatăl. Negreșit înțelegem forma așa cum se cuvine lui Dumnezeu, nu în chip trupesc, ci în însușirea dumnezeirii.

Ascultă și tu, care ești din proaspăta tăiere împrejur, care profesezi iudaismul, făcînd-o pe creștinul. Cui îi spune Dumnezeu : *«După chipul nostru»* ? Cui altcuiva decît *«Celui Care este strălucirea slavei și chipul ipostasului*[24]*, Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut»* ?[25]. Deci propriei Sale icoane vii, Celui Care a spus : *«Eu și Tatăl una sîntem»*[26] și : *«Cel Care M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl»*[27]. Acestuia Îi spune : *«Să facem pe om după chipul nostru»*. Deci acolo unde-i un singur chip, unde-i neasemănarea ?

21. *Evr.*, 1, 2.
22. *Evr.*, 1, 3.
23. *Fac.*, 1, 26.
24. *Evr.*, 1, 3.
25. *Col.*, 1, 15.
26. *Ioan*, 10, 30.
27. *Ioan*, 14, 9.

«Şi a făcut Dumnezeu pe om» [28].

Scriptura nu spune: «Au făcut». A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte [29], iar prin ultimele [30] excluzînd păgînismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înţelegi pe Fiul împreună cu Tatăl şi să fugi de primejdia politeismului.

«După chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el» [31].

Iarăşi Scriptura vorbeşte de persoana Celui Care a lucrat împreună cu El. Că n-a spus: «După chipul Lui», ci *«După chipul lui Dumnezeu».*

În ce are omul *«chipul lui Dumnezeu»* şi cum participă la *«asemănare»* [32] vă voi spune, dacă va da Dumnezeu, în alte cuvîntări.

Acum atîta să fie spus: Dacă este un singur chip, de unde ţi-a venit nefericita rătăcire de la dreapta credinţă, să spui că Fiul nu este asemenea cu Tatăl? Cîtă nerecunoştinţă! Asemănarea de care te-ai împărtăşit n-o dai Binefăcătorului? Socoţi că eşti stăpîn pe cele pe care le-ai primit prin har şi nu-I îngădui Fiului să aibă fireasca asemănare cu Cel Ce L-a născut?

Dar seara, care a trimis de demult soarele spre asfinţit, ne porunceşte să tăcem. Să lăsăm cuvîntul nostru să se odihnească aici, mulţumindu-se cu cele spuse. Acum am spus numai atîta ca să vă deştept rîvna. O cercetare mai pe larg o vom face, cu ajutorul Duhului, în cuvintele ce vor urma. Plecaţi-mi, bucuroşi, adunare iubitoare de Hristos! În locul oricărei mîncări scumpe şi a dulciurilor de multe feluri, împodobiţi cinstitele voastre mese cu pomenirea celor spuse aici.

Să se ruşineze anomeul [33], să fie făcut de ruşine iudeul, să se bucure de dogmele adevărului cel binecredincios şi să fie slăvit Domnul, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

28. *Fac.*, 1, 27.
29. Prin: *«Să facem pe om după chipul Nostru».*
30. Prin: *«Şi a făcut Dumnezeu pe om».*
31. *Fac.*, 1, 27.
32. *Fac.*, 1, 26.
33. Anomeu, eretic arian extremist, care tăgăduia deofiinţimea Fiului cu Tatăl, susţinînd că Fiul nu are nici o asemănare cu Tatăl.

II.
OMILII
LA PSALMI

I

OMILIE LA PSALMUL I

I

«Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și folositoare» [1]. De aceea a fost scrisă de Duhul pentru toți oamenii, ca fiecare să luăm, din ea, ca dintr-un spital obștesc al sufletelor, tămăduirea pentru propria noastră boală. Că spune Scriptura : *«Tămăduirea va pune capăt marilor păcate»* [2]. Altele ne învață Profeții, altele Cărțile istorice, altele Legea și altele felul de sfătuire al Proverbelor. Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor din toate : profețește cele viitoare, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viață, ne învață cele pe care trebuie să le facem. Și, ca să spun pe scurt, Cartea Psalmilor este o vistierie obștească de învățături bune, dînd fiecăruia, după sîrguința lui, ce i se potrivește. Tămăduiește rănile vechi ale sufletelor și aduce grabnică însănătoșire celui de curînd rănit; îngrijește pe cel bolnav și păstrează sănătos pe cel care nu-i atins de boală ; într-un cuvînt, îndepărtează, pe cît e cu putință, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viața oamenilor ; și face aceasta cu seducție măsurată și cu dulceață, sădind în suflet gînd plin de înțelepciune.

Duhul cel Sfînt a văzut că neamul omenesc este greu de îndrumat spre virtute și că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul viețuirea cea dreaptă. De aceea ce face ? A unit dogmele cu plăcerea cîntatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură ; face la fel ca doctorii cei înțelepți ; aceștia adeseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mîncare doctorii mai amare. Pentru aceasta, dar, ni s-au alcătuit aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentru ca celor care sînt copii cu vîrsta sau cei care sînt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cîntă, dar de fapt își instruiesc sufletul. Că n-a plecat de la biserică cineva din cei mulți și trîndavi păstrînd cu ușurință în minte vreo poruncă apostolică sau profetică ; dar cuvintele psalmilor le cîntă și acasă și le fredonează și în piață. Dacă unul,

1. *II Tim.*, 3, 16.
2. *Ecl.*, 10, 4.

din cei care se sălbăticesc cumplit din pricina mîniei, intră în biserică, ei bine, cînd începe să se cînte psalmul, atunci, datorită melodiei, pleacă din biserică cu sălbăticia sufletului potolită.

II

Da, psalmul este linişte a sufletelor, conducător al păcii; potoleşte turburarea şi vîlvătaia gîndurilor, înmoaie mînia sufletului şi înfrînează pe cel desfrînat. Psalmul leagă prietenii, uneşte pe cei de departe, împacă pe cei învrăjbiţi. Cine se mai poate socoti vrăjmaş cu cel cu care a înălţat acelaşi glas spre Dumnezeu? Cîntatul psalmilor aduce, deci, cel mai mare bun: dragostea. Cîntatul împreună este ca un lanţ care duce la unire; uneşte poporul în simfonia unui singur cor. Psalmul pune pe fugă pe demoni şi aduce pe îngeri într-ajutor; este armă pentru frica de noapte, odihnă pentru ostenelile zilei; este întărirea pruncilor, podoabă celor în floarea vîrstei, mîngîiere bătrînilor, găteală foarte potrivită femeilor. Psalmul populează pustiurile, cuminţeşte pieţele; este carte elementară de învăţătură pentru cei ce intră în viaţă, creştere pentru cei ce înaintează în vîrstă, întărire pentru cei maturi. Psalmul este glas al Bisericii; psalmul înveseleşte sărbătorile; psalmul creează tristeţea cea după Dumnezeu; psalmul scoate lacrimă şi din inimă de piatră; psalmul este lucrul îngerilor, vieţuire cerească, parfum duhovnicesc. Ce descoperire înţeleaptă a Învăţătorului, Care a meşteşugit ca odată cu cîntarea să învăţăm şi cele ce ne folosesc! De aceea se şi întipăresc mai bine în suflete învăţăturile. Învăţătura dată cu sila de obicei nu rămîne; dar învăţătura primită cu plăcere şi cu bucurie se fixează mai trainic în sufletele noastre. Ce nu poţi învăţa din psalmi? Nu, oare, măreţia bărbăţiei? Nu, oare, exactitatea dreptăţii? Nu, oare, sfinţenia castităţii? Nu, oare, desăvîrşirea înţelepciunii? Nu, oare, chipul pocăinţei? Nu, oare, măsura răbdării? Nu, oare, tot ce ai putea spune despre faptele cele bune? În psalmi este cu putinţă să găseşti învăţătura desăvîrşită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a lui Hristos, ameninţarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduinţele slavei, descoperirile tainelor; toate sînt strînse, ca într-o mare şi obştească vistierie, în Cartea Psalmilor, pe care profetul a armonizat-o cu instrumentul muzical numit psaltire, deşi sînt multe instrumente muzicale. După părerea mea, profetul, inspirat de Duhul, a arătat harul cel de sus care răsună în psaltire, pentru că dintre toate instrumentele muzicale numai psaltirea îşi are cauza sunetelor în părţile de sus ale ei. La chitară şi la liră arama răsună de dedesubtul locului unde pana atinge coardele; psaltirea, însă, are cauzele ritmurilor armonioase în partea de sus, ca şi noi să căutăm a cugeta cele de sus şi să nu

ne pogorîm la patimile trupului din pricina dulceții melodiei. Socot, însă, că profetul, prin construcția acestui instrument muzical, ne-a arătat, în chip adînc și înțelept, și aceea că oamenii, care au sufletele bine constituite și armonioase, se urcă ușor la cele de sus.

Să vedem acum și începutul psalmilor.

III

«Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor» [3].

Constructorii, cînd ridică mărețe și înalte clădiri, pun temeliile lor în raport cu înălțimea; armatorii, cînd au de încheiat o corabie, care poate încărca zece mii de amfore [4], încheie carena corăbiei în legătură cu greutatea încărcăturilor. La fel și la facerea ființelor. Natura face întîi inima; inima ia de la natură structura sa în raport cu ființa pe care are s-o alcătuiască, pentru că trupul se țese împrejurul inimii, potrivit legilor proprii care stau la temelia diferitelor forme și mărimi ale ființelor. Ceea ce este temelia pentru o casă, carena pentru o corabie și inima unei vietăți pentru trup, aceeași putere mi se pare că o au și aceste puține cuvinte de la începutul Psaltirii pentru întreaga alcătuire a Cărții Psalmilor. David avea să dea în psalmii săi multe sfaturi pline de osteneli, pline de mii de sudori și oboseli; de aceea a arătat mai dinainte luptătorilor pentru buna credință sfîrșitul lor fericit, pentru ca, nădăjduind în bunătățile gătite nouă, să îndurăm fără supărare durerile vieții. Tot așa și călătorilor, care merg pe un drum anevoios și greu de umblat, le ușurează oboseala hanul care anume îi așteaptă; iar pe negustorii care fac comerț pe mare, dorința de a aduce încărcături de mărfuri îi face să îndrăznească a călători pe mare; în sfîrșit, plugarilor nădejdea unei bune recolte le fură de sub ochi ostenelile. De aceea și Îndreptătorul obștesc al vieții, marele Învățător, Duhul adevărului [5], a pus înainte, cu înțelepciune și dibăcie, răsplățile, pentru ca, ridicîndu-ne mai presus de ostenelile din fața noastră, să ne grăbim cu mintea spre desfătarea veșnicelor bunătăți.

«Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor».

Propriu vorbind și în primul loc, vrednic de fericire este binele adevărat. Iar acesta este Dumnezeu. De aceea și Pavel, voind să amintească de Hristos, zice: *«Potrivit arătării fericitului Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos»* [6]. Fericit cu adevărat este Cel Care prin

3. *Ps.*, 1, 1.
4. Amforă, vas antic cu două torți pentru păstrarea sau transportul lichidelor și grînelor, cu o capacitate de circa 20 litri.
5. *Ioan*, 14, 17.
6. *Tit.*, 2, 13.

Sine este bun, spre Care privesc toate, pe Care Îl doresc toate, adică Firea cea neschimbată, Vrednicia de Stăpîn, Viața cea neturburată, Viețuirea cea lipsită de durere, în Care nu este schimbare, pe Care nu o atinge transformarea, Izvorul cel curgător, Harul cel îmbelșugat, Comoara cea neîmpuținată. Oamenii, însă, sînt neînvățați și iubitori de cele lumești; nu cunosc natura binelui însuși, adeseori fericesc pe cele care nu merită; fericesc bogăția, sănătatea, strălucirea vieții; dar nimic din acestea nu-i bun prin natura sa, nu numai pentru că acestea înclină ușor spre cele potrivnice, ci și pentru că nici nu pot să-i facă buni pe cei care le au. Cine-i drept pentru că are bani? Cine-i cast pentru că e sănătos? Dimpotrivă, adeseori trec în slujba păcatului cei care se folosesc rău de ele. Fericit este, dar, cel care are pe acelea care sînt vrednice de luat în seamă, cel care participă la bunurile care nu se pierd.

— Cum îl vom cunoaște, însă, pe acesta?

— Cum? Că *«n-a umblat în sfatul necredincioșilor»!*

Dar înainte de a spune ce înseamnă *«a umbla în sfatul necredincioșilor»*, vreau să vă lămuresc nedumerirea pusă de textul acesta. Că cineva m-ar putea întreba:

— Pentru ce profetul face o alegere și fericește numai pe bărbat? Nu exclude, oare, pe femei de la această fericire? Doamne ferește! Una este virtutea: atît pentru bărbat cît și pentru femeie; pentru că așa precum crearea amîndurora s-a bucurat de aceeași cinstire, tot așa și răsplata să fie pentru amîndoi tot de aceeași cinstire. Ascultă ce spune Cartea Facerii! *«A făcut Dumnezeu pe om; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el; bărbat și femeie i-a făcut pe ei»* [7]. Cei care au aceeași fire au și aceleași lucrări; iar cei care săvîrșesc aceeași faptă, aceia primesc și aceeași plată.

Dar atunci pentru ce, amintind pe bărbat, a trecut sub tăcere pe femei?

— Pentru că odată ce este vorba de o singură fire — firea omenească — psalmistul a socotit că este de ajuns să arate întreaga fire prin cel care conduce firea, adică prin bărbat.

Așadar *«fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor»*.

Uită-te cît de precise sînt cuvintele! Fiecare cuvînt este plin de învățături. Psalmistul n-a spus: «care nu umblă în sfatul necredincioșilor», ci: *«care n-a umblat»*. Că nu-i vrednic de fericire cel care este încă în viață, pentru că-i este necunoscut sfîrșitul; dar cel care a împlinit ceea ce era dator să facă, cel care și-a încheiat viața cu un sfîrșit care nu poate fi pus la îndoială, acela negreșit este fericit.

7. *Fac.*, 1, 27.

— Dar, atunci pentru ce spune, tot în psalmi, că sînt fericiți cei *«care umblă în legea Domnului»* ? [8] Că aceste cuvinte spun că sînt fericiți nu cei care au umblat, ci cei care încă umblă.

— Pentru că cei care săvîrșesc binele au lauda în însăși fapta pe care au săvîrșit-o; dar cei care se feresc de rău nu mai sînt de lăudat dacă înclină o dată sau de două ori spre păcat, ci dacă vor putea să evite pentru totdeauna săvîrșirea răului.

În șirul cuvîntului meu, însă, mi-a venit în minte și o altă nedumerire :

Pentru ce psalmistul nu fericește pe cel ce săvîrșește virtutea, ci pe cel ce nu face păcatul ? Că așa va fi numit fericit și calul și boul și piatra. Da, care ființă neînsuflețită a stat pe calea păcătoșilor, sau care ființă necuvîntătoare a șezut pe scaunul ciumaților ? [9].

Așteaptă puțin și vei afla răspunsul ! Psalmistul adaugă : *«Ci în legea Domnului voia lui»* [10]. Iar cugetarea legii dumnezeiești o poate face numai o ființă cugetătoare. Noi, însă, spunem și aceea că început pentru dobîndirea faptelor bune este îndepărtarea de fapte rele. Că spune psalmistul : *«Ferește-te de rău și fă binele !»* [11].

IV

Psalmistul, ducîndu-ne, cu înțelepciune și dibăcie, la virtute, a făcut din îndepărtarea de fapte rele început al faptelor bune. Dacă ți-ar fi pus îndată înainte săvîrșirea faptelor desăvîrșite, ai fi pregetat să le faci ; dar așa te obișnuiește mai întîi cu faptele mai ușoare, ca să îndrăznești mai pe urmă spre cele mai grele. Aș spune că practicarea bunei credințe se aseamănă cu o scară ; cu scara aceea pe care a văzut-o odinioară fericitul Iacov ; unul din capete era jos, pe pămînt, iar celălalt capăt se urca mai presus de cer [12]. Deci, cei care se îndreaptă spre viața cea virtuoasă trebuie să meargă pe urmele virtuții începînd cu primele trepte și de la ele să pășească pe treptele următoare, pînă ce se urcă, printr-un urcuș săvîrșit încetul cu încetul, la înălțimea pe care o poate atinge firea omenească. După cum prima treaptă a unei scări este îndepărtarea de pămînt, tot așa și cu viețuirea cea după Dumnezeu ; început al urcușului este îndepărtarea de rău. Pe scurt, abținerea de la o faptă oarecare este mai ușor de îndeplinit ; de pildă poruncile : *«Să nu u-*

8. *Ps.*, 118, 1.
9. *Ps.*, 1, 1.
10. *Ps.*, 1, 2.
11. *Ps.* 36, 27.
12. *Fac.*, 28, 12.

cizi»[13], *«Să nu fii desfrînat»*[14], *«Să nu furi»*[15]; fiecare din aceste porunci are nevoie de abținere și de nemișcare; dar poruncile: *«Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți»*[16], *«Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor»*[17], *«Dacă te silește cineva să mergi cu el o milă*[18], *mergi cu el două»*[19], au nevoie pentru săvîrșirea lor de strădanii de atleți, au trebuință de suflet tînăr. Minunează-te, dar, de înțelepciunea celui care ne duce la desăvîrșire prin porunci mai ușoare și mai lesne de îndeplinit!

Psalmistul ne propune, deci, trei fapte care merită să fie păzite: să nu umblăm în sfatul necredincioșilor, să nu stăm pe calea păcătoșilor și să nu ședem pe scaunele ciumaților[20]. Urmînd firii lucrurilor, psalmistul a pus această rînduială și spuselor lui. Mai întîi ne sfătuim, apoi reținem cele ce ne-am sfătuit și în sfîrșit rămînem la cele sfătuite. Așadar, înainte de toate vrednică de fericire este curățenia gîndirii noastre, pentru că sfatul pe care îl facem în inima noastră este rădăcină a faptelor pe care le săvîrșim cu trupul. Desfrînarea, care se aprinde mai întîi în sufletul celui iubitor de plăcere, lucrează stricăciunea prin trup. De aceea și Domnul spune că cele care mișcă pe om spre faptă pornesc dinăuntrul omului[21].

Pentru că păcatul față de Dumnezeu se numește necredință, să nu se întîmple să ne îndoim cîndva de Dumnezeu din pricina necredinței. Umbli în sfatul necredincioșilor, dacă spui în inima ta: Este, oare, Dumnezeu, Care conduce pe toate cele din lume? Este, oare, Dumnezeu în cer, Care chiverniseşte pe cele ale fiecăruia? Este, oare, judecată? Este, oare, răsplătire fiecăruia după faptele lui? Pentru ce, oare, drepții sînt săraci, iar păcătoșii bogați? Pentru ce, oare, drepții sînt bolnavi, iar păcătoșii sănătoși? Pentru ce, oare, drepții sînt lipsiți de slavă, iar păcătoșii încărcați de slavă? Nu cumva, oare, lumea se mișcă de la sine și niște întîmplări iraționale rînduiesc într-un chip neregulat viața fiecăruia? Dacă ai gîndit așa, *«ai umblat în sfatul necredincioșilor»*. Fericit este, dar, acela care nu s-a îndoit de Dumnezeu, acela care n-a fost mic la suflet față de întîmplările din viață, ci așteaptă cele ce au să fie; fericit este acela care n-a avut gînd necredincios despre Cel Ce ne-a zidit.

13. *Ieș.*, 20, 13.
14. *Ieș.*, 20, 14.
15. *Ieș.*, 20, 15.
16. *Matei,* 19, 19.
17. *Matei,* 19, 21.
18. Milă, 8 stadii; la greci, o stadie măsura 600 pași, a căror lungime varia între 147 și 192 metri, o milă, deci, avea între 1176 metri și 1536 metri.
19. *Matei,* 5, 41.
20. *Ps.*, 1, 1.
21. *Matei,* 15, 18.

Fericit este și *«acela care n-a stat pe calea păcătoșilor»* [22]. Cale s-a numit viața noastră, din pricina grabei spre sfîrșit a fiecăruia din noi, cei care ne-am născut. După cum cei care dorm în corăbii sînt duși în porturi în chip automat de vînt, deși nu simt aceasta, ci drumul corăbiei îi grăbește spre sfîrșitul călătoriei, tot așa și noi, scurgîndu-se timpul vieții noastre printr-o mișcare continuă și neîncetată, ne grăbim spre sfîrșitul propriu al fiecăruia din noi pe drumul neștiut al vieții noastre. De pildă: tu dormi și timpul te tîrăște cu el; te-ai trezit și nici nu-ți dai seama cîtă vreme a trecut; și totuși viața ni se scurge, deși lucrul acesta ne scapă simțurilor noastre. Toți oamenii alergăm pe un drum oarecare, zorindu-ne fiecare spre sfîrșitul nostru. De aceea toți sîntem pe cale. Abia de-ți dai seama că te găsești pe cale. Ești călător în viața aceasta. Toate trec, toate rămîn în urma ta! Ai văzut pe cale plantă sau iarbă sau apă sau ceva din cele ce sînt vrednice de privit; te-ai desfătat puțin, apoi ai trecut mai departe. Ai întîlnit iarăși stînci, văgăuni, prăpăstii, pietre, copaci sau chiar fiare sălbatice, tîrîtoare, mărăcini și altele din cele ce te supără; te-ai supărat puțin, apoi le-ai părăsit. Așa e viața! Nici cele vesele nu rămîn pururea, nici pe cele triste nu le avem mereu. Calea nu este a ta, dar nici cele pe care le ai nu sînt ale tale. Cu cei ce călătoresc se întîmplă așa: n-a apucat bine cel dintîi să-și miște pasul și îndată cel de după el i-a și luat locul; iar după acela cel care-l urmează.

V

Uită-te că și cele din viață sînt la fel! Astăzi tu lucrezi pămîntul, iar mîine altul și după acela altul. Vezi ogoarele acestea și casele cele mărețe? Cîte nume n-au schimbat de cînd sînt fiecare din acestea? Se spunea că sînt ale cutăruia; au trecut la altul; iar acum se spune că sînt ale altuia. Nu este, dar, viața noastră o cale pe care a mers altădată altul și pe care merg toți unul după altul?

«Fericit, dar, *cel care n-a stat pe calea păcătoșilor!»*.

— Dar ce înseamnă: *«n-a stat»*?

— Cînd noi oamenii sîntem în vîrsta cea dintîi, nu sîntem nici vicioși, nici virtuoși — că vîrsta aceea nu e capabilă nici de viciu, nici de virtute —; dar cînd ni se maturizează rațiunea, atunci se întîmplă cele ce s-au scris: *«Dar cînd a venit porunca, păcatul a înviat, iar eu am murit»* [23]. Din patimile trupului răsar gînduri rele, care se nasc în sufletele noastre. Într-adevăr, după ce a venit porunca, cu alte cuvinte cunoașterea celor bune, dacă porunca nu biruie gîndul cel rău, ci îl în-

22. *Ps.*, 1, 1.
23. *Rom.*, 7, 9—10.

găduie, atunci cugetul nostru este subjugat de patimi. Da, atunci a înviat păcatul și a murit mintea, fiind ucisă de păcat. *«Fericit,* dar, *cel care nu zăbovește pe calea păcătoșilor»*, ci cu un gînd mai bun se pornește spre viețuirea cea binecredincioasă.

Sînt două căi, potrivnice una alteia; una este largă și încăpătoare; cealaltă, strîmtă și îngustă. Două sînt și călăuzele și fiecare caută să atragă pe oameni spre ele. Calea cea netedă și înclinată are o călăuză vicleană, un demon rău, care prin plăceri atrage spre pierzare pe cei care îl urmează; calea cea anevoioasă și cu urcuș are călăuză un înger bun, care prin ostenelile virtuții duce pe cei care îl urmează spre un sfîrșit fericit. Cîtă vreme fiecare din noi este copil urmărește ce este plăcut în viața de acum și nu se îngrijește de viitor; dar cînd ajunge bărbat, după maturizarea gîndurilor, vede că viața îi este împărțită înspre virtute și viciu și că privirea sufletului este îndreptată spre fiecare din ele; atunci are putința să judece paralel însușirile fiecăreia din ele. Și vede că viața păcătoșilor este plină de desfătările veacului acestuia, pe cînd viața drepților arată pe tăcute numai bunătățile veacului ce va să fie. Și pe cît de bune sînt cele viitoare, pe care le făgăduiește viața celor ce au să se mîntuiască, pe atît de obositoare sînt cele pe care le oferă cele din lumea aceasta. Că cel care duce o viață plăcută și desfrînată nu se gîndește la ce va fi pe urmă, ci se gîndește numai la desfătarea de aici. Orice suflet care vrea să aleagă virtutea este cuprins de amețeală și subjugat de gînduri, cînd se gîndește la cele ce-l așteaptă; dar cînd privește la cele din lumea aceasta, preferă plăcerea. Într-o parte vede plăcerea trupului, în cealaltă înrobirea trupului; într-o parte beție, în cealaltă post; într-o parte rîsete nestăpînite, în cealaltă lacrimi din belșug; într-o parte dansuri, în cealaltă rugăciune; într-o parte flaute, în cealaltă suspine; într-o parte desfrînare, în cealaltă feciorie. Și pentru că binele poate fi înțeles cu adevărat de rațiune numai prin credință — că binele stă departe de noi și ochiul nu l-a văzut și urechea nu l-a auzit [24] — pe cînd dulceața păcatului este la îndemînă, iar desfătarea țîșnește prin fiecare simț, de aceea fericit este cel care nu se îndreaptă spre pierzanie din pricina momelilor plăcerii, ci, prin răbdare, culege nădejdea mîntuirii, iar la alegerea uneia din cele două căi n-a pășit pe calea care duce la păcat.

VI

«Și pe scaunul ciumaților n-a șezut» [25]. Este, oare, vorba de scaunele acestea pe care ne odihnim trupurile — că ce îndemn spre păcat dă lemnul, ca să mă depărtez ca de ceva vătămător de scaunul care a fost

24. *I Cor.*, 2, 9.
25. *Ps.*, 1, 1.

ocupat mai înainte de un păcătos — sau trebuie să socotim că prin scaun este vorba de rămînerea hotărîtă și neclintită în judecata pe care o facem despre păcate? Da, de acest lucru trebuie să ne ferim! Pentru că rămînerea cu stăruință în păcate creează în sufletele noastre o stare sufletească pe care cu greu o înlăturăm. Cînd patima se învechește în suflet și cînd cu timpul gîndul cel păcătos se întărește, atunci este greu să-ți vindeci patima sau chiar să n-o poți vindeca deloc; că, așa cum se întîmplă de cele mai multe ori, obiceiul se preface în natură. Ar fi de dorit să nu ne atingem de păcat; iar dacă păcatul ne ispitește încă o dată după experiența făcută, să fugim de păcat ca de o rană pe care ne-ar face-o o fiară otrăvitoare, așa cum a scris Solomon despre femeia cea rea: «*Nu-ți întoarce privirea spre ea, ci fugi, nu zăbovi!*» [26]. Cunosc pe unii care din tinerețe au alunecat spre patimile trupului și, din pricina obișnuinței cu păcatul, au rămas în păcate pînă la adînci bătrîneți. După cum porcii, care se tăvălesc în mocirlă, bătătoresc mereu pe ei noroiul, tot așa și aceștia se încarcă în fiecare zi de rușine din pricina plăcerii.

E o fericire să n-ai în mintea ta păcatul! Dar dacă prin viclenia vrăjmașului ai primit în suflet gînduri de necredință, caută să nu rămîi în păcat; iar dacă ai pățit și asta, caută să nu te statornicești în păcat. Deci, să nu șezi pe scaunul ciumaților!

Dacă ai înțeles ce vrea să spună cuvîntul psalmistului prin «*scaun*», că adică vorbește de rămînerea noastră permanentă în păcat, cercetează, deci, pe cine a numit psalmistul «ciumați»! Cei care se pricep la boli spun că ciumatul, cînd se atinge de un om sau de un animal, prin molipsire, dă boala aceasta tuturor celor de care se apropie. Că natura acestei boli este de așa fel că îmbolnăvește pe toți; se ia de la unul la altul. Ciumații sînt lucrători ai fărădelegii; dau boala unul altuia; se îmbolnăvesc unii de la alții și pier împreună. Nu vezi, oare, pe desfrînații care stau în piață, care rîd de oamenii cuminți, care-și povestesc faptele lor rușinoase și isprăvile întunericului și înșiră pasiunile lor necinstite ca pe niște fapte mari sau ca pe niscai fapte de vitejie? Aceștia sînt ciumații, aceștia sînt oamenii care se străduiesc să ducă la toți păcatul lor propriu și ambiționează să facă pe mulți asemenea lor, ca, în părtășia păcatelor, să scape de ocară. Și după cum nu-i cu putință ca focul, care se atinge de o materie inflamabilă, să nu treacă la toată materia, dacă mai ales se întîmplă să bată și un vînt care să ducă flacăra, tot așa nu-i cu putință ca păcatul, dacă se atinge de unul, să nu treacă la toți cei de care se apropie, mai ales cînd duhurile răutății aprind păcatul. Da; duhul desfrînării nu suferă să mărginească necinstea numai la

26. *Prov.*, 9, 19.

unul singur, ci cuprinde îndată pe toți cei de aceeași vîrstă; acolo chefuri, beții și istorisiri pline de rușine; o femeie desfrînată bea împreună cu ei; unuia îi zîmbește, pe altul îl ațîță și pe toți îi aprinde spre același păcat. Este mică, oare, ciuma aceasta sau este mică răspîndirea răului? Ce se întîmplă, însă, cu cel care invidiază pe omul lacom sau pe omul care, datorită altui păcat, este învestit cu putere politică strălucită sau pe omul care conduce popoarele sau pe conducătorul de oștiri, cînd invidia îi este amestecată cu cele mai rușinoase patimi? Nu primește, oare, în sufletul lui ciuma, impropriindu-și păcatul celui invidiat? Invidioșii caută să aibă și ei situațiile strălucite din viață și viața lor să fie la fel cu a oamenilor celebri; ostașii, în cele mai multe cazuri, caută să se asemene cu conducătorii de oștiri, iar locuitorii orașelor invidiază pe cei de la putere. Și, pe scurt, cînd păcatul unuia este socotit de mulțime vrednic de imitat, atunci se poate spune, propriu și potrivit, că în viața sufletelor a pătruns ciuma. Într-adevăr, cînd cineva ajunge strălucit datorită răutății lui, atunci pe mulți din cei care alunecă îi atrage ușor să săvîrșească aceeași răutate. Astfel, pentru că stricăciunea se întinde de la unul la altul, putem spune că unii ca aceștia și-au îmbolnăvit de ciumă sufletele lor.

Să nu șezi, dar, pe scaunul ciumaților, nici să iei parte la adunarea oamenilor stricați și bolnavi de ciumă și să nu rămîi printre cei care dau sfaturi rele.

Cuvîntarea mea este încă la început, dar văd că mulțimea celor spuse a depășit măsura. Deci nici voi nu veți putea ține minte cu ușurință mai multe decît v-am spus și nici eu nu pot să vorbesc mai mult, pentru că mă părăsește vocea din pricina slăbiciunii care mă însoțește. Iar dacă spusele mele n-au fost complete, totuși ele au arătat că trebuie să fugim de păcat și să ajungem desăvîrșiți prin săvîrșirea faptelor bune. Și pentru că ați ascultat cu dragă inimă cele ce v-am spus, vă făgăduiesc, de mă va ajuta Dumnezeu, să completez cele ce lipsesc, dacă nu cumva slăbiciunea mea mă va reduce la tăcere completă.

Domnul să-mi dea mie plată pentru cele ce-am spus, iar vouă rod pentru cele ce ați auzit, cu harul lui Hristos Însuși, că a Lui este slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

II

OMILIA LA PSALMUL VII

Psalmul lui David, pe care l-a cîntat Domnului pentru cuvintele lui Husi, fiul lui Iemeni

I

Titlul Psalmului VII pare că este împotriva celor istorisite în Cartea Regilor, în care sînt scrise cele cu privire la David. Acolo se istorisește că Husi, prietenul cel bun al lui David, este fiul lui Arhi, iar aici că Husi este fiul lui Iemeni. Dar nici acesta, nici alt careva din cei despre care se vorbește acolo nu este fiul lui Iemeni. Oare, n-a fost numit Husi fiul lui Iemeni pentru fapta lui mare și plină de vitejie, pe care a arătat-o față de David, prietenul lui, cînd s-a dat, așa zicînd, de partea lui Abesalom, pentru a zădărnici sfaturile lui Ahitofel, bărbat foarte dibaci și foarte priceput în fapte războinice ? [1]

Ahitofel îl sfătuise pe Abesalom să nu-i dea răgaz tatălui său, care era nepregătit, ci să-l atace de îndată ; Husi, însă, nu l-a lăsat pe Abesalom să primească sfatul lui Ahitofel, ci l-a sfătuit să amîne atacul pentru a se pregăti — «*pentru ca* după cum spune Scriptura, *Domnul să aducă peste Abesalom toate relele*» [2] — Husi i-a dat lui Abesalom sfatul ca să-i dea răgaz lui David să-și adune oștirea. Abesalom a primit sfatul lui Husi zicînd : «*Sfatul lui Husi, fiul lui Arhi, mai bun decît sfatul lui Ahitofel*» [3]. Și Husi, prin preoții Sadoc și Abiatar l-a vestit pe David de cele plănuite și i-a poruncit să nu rămînă noaptea în pustia Aravot, ci l-a zorit să plece de acolo [4].

Deci, datorită sfatului său bun, Husi a ajuns mîna dreaptă a lui David ; a primit numele de «*fiul lui Iemeni*» după fapta lui de vitejie.

Deci a fost numit «*fiul lui Iemeni*», adică «fiul dreptei». Așa e obiceiul Scripturii ; numește pe oamenii răi mai degrabă după păcatele lor decît după numele părinților lor, iar pe cei buni îi numește «fii» după

1. *II Regi*, 17, 1—13.
2. *II Regi*, 17, 14.
3. *II Regi*, 17, 14.
4. *II Regi*, 17, 15—16.

virtutea care îi caracterizează. Apostolul numește pe diavol *«fiul pierzării»* : *«Pînă nu se va descoperi, zice el, cel nelegiuit, fiul pierzării»* [5]. Și Domnul, în Evanghelie, a numit pe Iuda *«fiul pierzării»*, că spune : *«Nimeni n-a pierit decît fiul pierzării»* [6] ; iar pe cei instruiți în cunoașterea lui Dumnezeu îi numește fii ai înțelepciunii : *«Înțelepciunea, spune Domnul, a fost socotită dreaptă de fiii ei»* [7] ; și : *«Dacă va fi acolo fiul păcii»* [8]. Nu-i de loc de mirare, dar, ca și acum să fie trecut sub tăcere tatăl trupesc al lui Husi, iar prietenul cel bun al lui David să fie numit «fiul dreptei» ; a primit numele cuvenit lui de la fapta pe care a săvîrșit-o.

II

«Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit, mîntuiește-mă !» [9].

S-ar părea că cererea aceasta este simplă și că oricine ar putea, pe bună dreptate, să spună : *«Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit, mîntuiește-mă !»*. Dar nu-i așa ! Cel care-și pune nădejdea în om, cel care umblă după altceva din cele din viață, de pildă după putere, după bani sau după cele socotite de mulțime a fi strălucite, nu poate să spună : *«Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit !»*. Că este poruncă să nu nădăjduiești în boieri [10] ; și : *«Blestemat este omul care are nădejdea în om»* [11]. După cum nu se cuvine să cinstești pe altcineva decît pe Dumnezeu, tot așa nici nu se cuvine să nădăjduiești în altcineva decît în Dumnezeu, Domnul tuturora. *«Nădejdea mea* [12] *și lauda mea este Domnul»* [13], spune psalmistul.

— Dar pentru ce psalmistul mai întîi se roagă să fie mîntuit de cei ce-l prigonesc și apoi să fie izbăvit ?

— Explicarea va lămuri cuvîntul.

«Mîntuiește-mă de toți cei ce mă prigonesc și mă izbăvește, ca nu cumva să răpească, ca un leu, sufletul meu» [14].

— Care este deosebirea între a mîntui și a izbăvi ?

— De mîntuire au nevoie mai ales cei slabi ; de izbăvire, cei care sînt ținuți în robie. De aceea, cel care are în el însuși slăbiciunea, dar primește în sine credința, este condus la mîntuire de propria sa cre-

5. *II Tes.*, 2, 3.
6. *Ioan*, 17, 12.
7. *Matei*, 11, 19.
8. *Luca*, 10, 6.
9. *Ps.*, 7, 1.
10. *Ps.*, 145, 2.
11. *Ier.*, 17, 5.
12. *Ps.*, 70, 6.
13. *Ps.*, 70, 8.
14. *Ps.*, 7, 1—2.

dință. Că spune Domnul: *«Credința ta te-a mîntuit»* [15]; și: *«Fie ție cum ai crezut!»* [16]. Cel care are, însă, nevoie să fie izbăvit așteaptă ca cineva din afară să depună prețul de răscumpărare. Așadar cel în primejdie de moarte, știind că unul este Cel Ce mîntuie, unul este Cel Ce izbăvește, zice: «În Tine am nădăjduit, mîntuiește-mă de slăbiciune și izbăvește-mă de robie!». Socot, însă, că atleții viteji ai lui Dumnezeu au luptat din destul în toată viața lor cu dușmanii cei nevăzuți; dar după ce au scăpat de toate prigonirile lor, cînd ajung la sfîrșitul vieții, sînt cercetați de stăpînitorul veacului, ca să-i ia în stăpînire, dacă ar găsi că au răni de pe urma luptelor sau unele pete și urme de păcat; dacă, însă, vor fi găsiți fără răni și fără pete, îi lasă să se odihnească liberi în Hristos, pentru că au fost nebiruiți.

Psalmistul se roagă, deci, atît pentru viața de aici, cît și pentru viața ce se va să fie; și zice: «*Mîntuiește-mă*, aici, *de cei ce mă prigonesc*», *dar* «*izbăvește-mă*, acolo, în vremea cercetării, *ca nu cumva să răpească, ca un leu, sufletul meu*». Și acestea le poți afla de la Însuși Domnul, cînd a grăit despre timpul patimii Sale: «*Acum vine stăpînitorul lumii acesteia și întru Mine nu va avea nimic*» [17]. Dar Domnul, nefăcînd păcat, spunea că întru El nu are nimic; omului, însă, îi este de ajuns dacă va îndrăzni să spună: «Vine stăpînitorul lumii acesteia și întru mine va avea puține și mici».

Poate vom păți acestea dacă nu vom avea pe cineva care să ne răscumpere, nici pe cineva care să ne mîntuie. Față de cele două posibilități care ne stau înainte, două sînt și cele ce urmează: «Mîntuiește-mă de mulțimea celor ce mă prigonesc și izbăvește-mă, ca să nu fiu cumva răpit, ca și cum n-ar fi Cel Ce răscumpără».

III

«Doamne, Dumnezeul meu, de am făcut aceasta, de este nedreptate întru mîinile mele, de am răsplătit cu rău celor ce mi-au făcut mie rele, să cad gol de la vrăjmașii mei. Să prigonească, dar, vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă» [18].

Scriptura obișnuiește să ia cuvîntul *«răsplată»* nu numai cu privire la cele ce sînt socotite bune sau rele, ci și cu privire la acțiuni inițiale, ca în textul: *«Răsplătește robului tău»* [19]; în loc să spună: «Dă», a spus: «*Răsplătește*». Datul este începutul binefacerii; darea înapoi este com-

15. *Luca*, 7, 50.
16. *Matei*, 8, 13.
17. *Ioan*, 14, 30.
18. *Ps.*, 7, 3—5.
19. *Ps.*, 118, 17.

pensarea egală pe care o face cel care a primit binefacerea; răsplata este al doilea început și stadiu al faptelor bune sau rele făcute unora. Sînt de părere că atunci cînd se pretinde ceva și nu se cere, atunci se caută o răsplătire, prezentată în sensul acesta: «Dă-mi ceea ce firea te obligă în chip necesar!». Cum este datoria părinților de a purta grijă de copii; că, potrivit dragostei firești, părinții sînt datori să poarte grijă de copii cu cele necesare vieții. Dealtfel Scriptura spune că părinții sînt datori să strîngă avere pentru copii [20], ca aceștia să aibă din ce să trăiască. În acest înțeles sînt luate în Scriptură cuvintele: datul și răsplata în acțiunile inițiale. *«De am făcut aceasta și de am răsplătit cu rău celor ce mi-au făcut mie rele, să cad gol de la vrăjmașii mei»*. Cade *«gol de la vrăjmași»* numai acela care cade din deplinătatea harului lui Hristos.

«Să prigonească, dar, vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă și să calce la pămînt viața mea» [21].

Sufletul dreptului, despărțit de dragostea față de trup, are viața lui ascunsă în Dumnezeu împreună cu Hristos; deci poate spune împreună cu apostolul: *«Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine»* [22]; și: *«Iar ceea ce trăiesc acum în trup, în credință trăiesc»* [23]. Sufletul păcătosului, însă, care trăiește după trup și-i amestecat cu plăcerile trupului, se tăvălește în patimile trupului ca într-o mocirlă, iar vrăjmașul calcă în picioare sufletul lui, îl murdărește și mai mult și caută să-l îngroape; se suie pe cel căzut, îl calcă la pămînt cu picioarele, cu alte cuvinte calcă în trup viața celui ce a alunecat în păcat.

«Și slava mea în țărînă să o așezi» [24].

Sfinții, avîndu-și viețuirea în ceruri și punîndu-și faptele lor bune în vistieriile cele veșnice, au slava lor în ceruri; slava oamenilor pămîntești, însă, și a celor care trăiesc după trup se sălășluiește, spune Scriptura, în țărînă. Cel care-i slăvit pentru bogăția cea pămîntească, cel care-i înconjurat de cinstea cea de scurtă durată dată de oameni, și cel care se încrede în însușirile lui trupești și are slava lui în el însuși, nu-i urcat în ceruri, ci rămîne în țărînă.

«Scoală-te, Doamne, întru mînia Ta! Înalță-Te întru hotarele vrăjmașilor mei!» [25].

20. *II Cor.*, 12, 14.
21. *Ps.*, 7, 5.
22. *Gal.*, 2, 20.
23. *Gal.*, 2, 20.
24. *Ps.*, 7, 5.
25. *Ps.*, 7, 6.

Profetul se roagă sau ca taina învierii Domnului să lucreze la nimicirea păcatului oamenilor sau se roagă pentru înălţarea pe cruce a Domnului, care avea să se săvîrşească după ce răutatea duşmanilor avea să se urce pînă la cea mai înaltă limită; sau, în sfîrşit, cuvintele: *«Înalţă-Te întru hotarele vrăjmaşilor mei!»* au un înţeles ca acesta: Oricît s-ar înălţa şi ar ieşi la iveală răutatea, răspîndindu-se fără de măsură şi fără de hotar, Tu, Doamne, poţi, cu bogăţia puterii Tale, ca un doctor bun, să pui mai dinainte stăpînire pe marginile întinderii răului şi să opreşti boala care înaintează şi se întinde; poţi să curmi înaintarea ei, cu rănile Tale dătătoare de învăţătură.

IV

«Scoală-Te, Doamne, Dumnezeul meu, cu porunca pe care ai poruncit-o!» [26].

Cuvintele acestea se pot referi la taina învierii Domnului. Profetul se roagă să se scoale Judecătorul, ca să pedepsească orice păcat, ca să se desăvîrşească poruncile date nouă mai înainte. Pot să se refere, însă, şi la starea de atunci a treburilor profetului, care Îl roagă pe Dumnezeu să se scoale spre răzbunarea poruncii, pe care a poruncit-o. Porunca dată de Dumnezeu era: *«Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta»* [27]; şi porunca aceasta a călcat-o fiul său. De aceea David, spre îndreptarea lui şi a fiului său şi spre înţelepţirea multora, Îl roagă pe Dumnezeu să nu fie îndelung răbdător; Îl roagă să se scoale spre răzbunarea propriei Sale porunci. «Nu pe mine mă vei răzbuna, Doamne, ci porunca Ta, care a fost dispreţuită, porunca pe care Tu ai poruncit-o!».

«Şi adunare de popoare Te va înconjura» [28].

E lămurit că, dacă este pedepsit un nedrept, mulţi nedrepţi se vor întoarce. «Pedepseşte, Doamne, spune profetul, răutatea acestuia *ca adunare de popoare să Te înconjoare!»*.

«Şi pentru aceasta, întoarce-Te la înălţime!» [29]

Pentru adunarea, care Te înconjoară, pe care ai dobîndit-o prin pogorîrea cea după har şi prin întruparea Ta, întoarce-Te la înălţimea slavei, pe care o aveai înainte de a fi lumea! [30]

«Domnul va judeca pe popoare» [31]

26. *Ps.*, 7, 7.
27. *Ieş.*, 20, 12.
28. *Ps.*, 7, 8.
29. *Ps.*, 7, 9.
30. *Ioan*, 17, 24.
31. *Ps.*, 7, 9

În multe locuri ale Scripturii este presărată învățătura despre judecată, deoarece pentru învățarea bunei credințe este foarte necesară și foarte potrivită celor care au crezut în Dumnezeu prin Iisus Hristos.

Dar învățătura despre judecată este scrisă în Scriptură în multe feluri; de aceea cei care nu disting exact sensurile învățăturii o interpretează în fel și chip și fac multe confuzii. De pildă: «*Cel care crede în Mine nu este judecat; dar cel care nu crede este și judecat*» [32]. Dacă cel care nu crede este asemenea celui neevlavios, cum se spune că neevlavioșii nu vor învia la judecată? [33] Dacă cei credincioși au ajuns prin credință fii ai lui Dumnezeu, și pentru aceasta sînt vrednici a fi numiți și ei dumnezei, cum «*Dumnezeu a stat în adunarea dumnezeilor și în mijloc pe dumnezei va judeca*»? [34] Dar se pare că în Scriptură cuvîntul «*a judeca*» este luat cînd în sensul de «a încerca», cînd în sensul de «a pedepsi». De pildă în sensul de «a încerca», așa cum este în acest text: «*Judecă-mă, Doamne, că eu întru nerăutate am umblat*» [35], pentru că tot acolo adaugă: «*Încearcă-mă, Doamne, și mă ispitește*» [36]; în sensul de «a pedepsi», ca în acest text: «*Dacă ne-am judeca pe noi înșine, n-am mai fi judecați*» [37]; adică «dacă ne-am cerceta pe noi înșine, n-am mai fi supuși pedepsei». Iarăși s-a zis: «*Domnul se va judeca cu tot trupul*»; cu alte cuvinte: cînd Domnul va cerceta cele săvîrșite de oameni, se va judeca cu fiecare și va pune față în față poruncile Lui cu faptele săvîrșite de păcătoși; Domnul se va apăra cu dovezi, că toate ce-L privesc pe El le-a făcut spre mîntuirea celor judecați, pentru ca păcătoșii să se convingă că sînt vinovați de păcate; și, auzind sentința dumnezeiască, să primească de bună voie pedeapsa ce li se dă.

V

Cuvîntul «*a judeca*» are și altă însemnare, potrivit celor spuse de Domnul: «*Împărăteasa de la miazăzi se va ridica la judecată și va osîndi neamul acesta*» [38]. Domnul spune că cei care au întors spatele dumnezeieștii învățături, cei care n-au iubit frumosul și binele, cei care au respins dogmele învățătorești ale înțelepciunii, puși în comparație și față în față cu cei din aceeași generație, care s-au distins prin grija lor față de cele bune și frumoase, vor lua o pedeapsă mai grea, tocmai datorită comparației unora cu alții. Socot, însă, că nu vom fi judecați la fel toți cei care am luat de la dreptul Judecător trupul acesta pămîntesc,

32. *Ioan*, 3, 18.
33. *Ps.*, 1, 5.
34. *Ps.*, 81, 1.
35. *Ps.*, 25, 1.
36. *Ps.*, 25, 2.
37. *I Cor.*, 11, 31.
38. *Matei*, 12, 42.

pentru că cele ce vin din afară peste fiecare din noi, care sînt foarte mult diferite, fac să se schimbe judecata. Că păcatele sau ne sînt grele cînd le facem cu propria noastră voie sau ne sînt ușoare cînd săvîrșirea lor n-a stat în puterea noastră, ci un concurs de împrejurări ne-au silit să le facem fără voia noastră. Să presupunem că vine la judecată desfrînarea. Unul a făcut acest păcat, pentru că de la început a trăit într-o casă cu moravuri desfrînate: s-a născut din părinți desfrînați, a fost crescut înconjurat de obiceiuri rele, de beții, de chefuri și de istorisiri rușinoase; un altul a avut multe exemple care-l îndemnau la fapte bune: educația, profesorii, auzirea cuvintelor dumnezeiești, lecturi mîntuitoare, sfaturile părinților, povestiri cu pilde de curățenie și cumințenie, un trai înfrînat; mai tîrziu acesta este tîrît în același păcat ca și celălalt. Cînd va da socoteală de faptele săvîrșite în viață, nu va merita, oare, unul ca acesta o pedeapsă mai grea decît cel dintîi? Unul va fi învinuit numai de prilejurile de mîntuire, care au fost semănate în sufletul lui și de care nu s-a folosit în chip sănătos; celălalt, pe lîngă aceasta, va fi învinuit și pentru că, avînd ajutoare ca să se mîntuie, s-a pierdut singur și din pricina neînfrînării și din pricina unei neglijențe de foarte scurtă durată. La fel și cel care a fost crescut dintru început în buna credință, care a evitat orice învățătură ce strică dogmele despre Dumnezeu, care a fost crescut în legea lui Dumnezeu care înfierează orice păcat și îndeamnă la virtute, nu va avea, dacă trece de idololatrie, același cuvînt de apărare ca cel care a fost născut din părinți păgîni și dintru început a trăit între neamurile care învață idololatria.

«Domnul va judeca pe popoare».

Într-un chip va judeca pe iudeu și în alt chip pe scit. Unul se reazemă pe lege, se laudă cu Dumnezeu și cearcă pe cele ce sînt în dezacord cu credința lui; a fost catehizat de lege, i-au sunat la ureche mereu ideile cele de obște, a învățat cărțile profetice și cărțile legii; ei bine, dacă unul ca acesta este găsit că săvîrșește fărădelegi, i se vor socoti cu mult mai grele păcatele. Sciții sînt nomazi, crescuți în moravuri sălbatice și neomenești, obișnuiți să se poarte aspru unii cu alții, nu-și pot stăpîni mînia, se pornesc lesne cu supărări unii pe alții, sînt obișnuiți să judece certurile dintre ei cu sabia, pentru că sînt învățați ca prin sînge să pună capăt luptelor. Ei bine, dacă sciții se vor purta unii cu alții omenoși și îngăduitori, atunci, prin aceste purtări ale lor, ne vor face nouă și mai grea pedeapsa.

«Judecă-mă, Doamne, după dreptatea mea și după nerăutatea din mine» [39].

39. *Ps.*, 25, 1.

S-ar părea că aceste cuvinte au în ele ceva lăudăros și că se aseamănă cu rugăciunea fariseului care se înalță pe sine[40]. Dar pentru cel care privește cuvintele acestea în chip chibzuit, va vedea că profetul e departe de o astfel de stare sufletească.

«*Judecă-mă, Doamne,* spune David, *după dreptatea mea !*».

Felurit este cuvîntul despre dreptate și grele de atins sînt marginile dreptății desăvîrșite ! Este o dreptate a îngerilor, care depășește dreptatea oamenilor ; iar dacă există o dreptate mai presus de îngeri, atunci superioritatea acelei dreptăți este pe măsura măreției ei ; dar dreptatea lui Dumnezeu Însuși, dreptate care depășește toată mintea, este negrăită și neînțeleasă de orice fire creată.

VI

«*Pe mine,* dar, *Doamne, judecă-mă după dreptatea mea !*», adică după dreptatea care e accesibilă oamenilor și cu putință celor ce trăiesc în trup.

«*Și după nerăutatea mea din mine*».

Așa este mai cu seamă starea sufletească a psalmistului ! Este departe de mîndria fariseică. David numește «*nerăutate*» a lui simplitatea și nepriceperea în cele ce sînt de folos cunoașterii, așa precum spun Proverbele : «*Cel fără de răutate crede orice cuvînt*»[41]. Pentru că noi oamenii din nepricepere cădem, cînd nu ne păzim, în multe greșeli, psalmistul roagă pe Dumnezeu și cere să dobîndească iertare după nerăutatea lui. De aici se vede lămurit că spusele acestea arată smerenia celui ce le-a rostit mai mult decît mîndria lui. Că spune : «*Judecă-mă după dreptatea mea și judecă-mă după nerăutatea care este întru mine !*». Pune, Doamne, față în față dreptatea mea cu slăbiciunea omenească ! Așa judecă-mă ! Cunoscînd simplitatea mea, să nu mă osîndești pe mine ca pe un grabnic spre păcat, nici ca pe unul care se uită cu mare luare aminte la lucrurile lumii.

«*Sfîrșească-se răutatea păcătoșilor !*»[42].

Cel care roagă pe Dumnezeu aceste lucruri este pe față ucenic al poruncilor evanghelice. Se roagă pentru cei ce-i fac rău[43] și-I cere lui Dumnezeu să fie îngrădită răutatea păcătoșilor cu hotar și să aibă sfîrșit. Ca și cum ar spune, rugîndu-se pentru cei bolnavi cu trupul : «Sfîr-

40. *Luca,* 18, 11—12.
41. *Prov.,* 14, 15.
42. *Ps.,* 7, 10.
43. *Matei,* 5, 44.

șească-se boala celor bolnavi !». Cel care iubește pe dușmanii lui și vrea să facă bine celor care îl urăsc. se roagă pentru cei care îi fac rău ; se roagă lui Dumnezeu să oprească și să pună hotar revărsării mai departe a păcatului, pentru ca păcatul să nu se întindă mai mult și să dea naștere cangrenei.

«Și vei călăuzi pe drumul cel drept pe cel drept» [44].

Călăuzit drept se numește cel drept ; și călăuzită drept se numește inima care săvîrșește virtutea.

— Ce vrea să spună aici rugăciunea profetului ?

— Profetul se roagă aici ca cel care este în stăpînirea dreptății să fie călăuzit de Dumnezeu pe calea cea dreaptă. Deși n-ai putea spune că în cel drept ar putea fi ceva strîmb, întortochiat și sucit, totuși este de neapărată trebuință cererea aceasta pentru cel drept, pentru ca gîndul lui cu dinadinsul drept și fără abateri să fie îndrumat cu ajutorul dat de Dumnezeu, ca nici din slăbiciune să nu se abată cîndva de la canonul adevărului și nici să fie vătămat cu învățături stricate de dușmanul adevărului.

«Cel ce cercetezi cu dreptate inimile și rărunchii, Dumnezeule !» [45].

Scriptura, în multe locuri, socoate inima conducător al sufletului și tot așa, în multe locuri, socoate rărunchii partea pasională a sufletului ; și aici au aceeași însemnare, că psalmistul spune : «Dumnezeule, judecă-mă pentru dogmele pe care le am despre buna credință și pentru mișcările mele cele pătimașe, că *«Tu cercetezi inimile și rărunchii !»*. Cercetare este mai ales ancheta care se face de judecători, cu toate mijloacele de verificare, celor anchetați, pentru ca cei care ascund ceea ce se caută să scoată la lumină prin forța chinurilor lucrul cel ascuns. În cercetările cele fără greșeală ale dreptului Judecător sînt cercetate gîndurile noastre, dar și faptele noastre. Nimeni, dar, să n-o ia înaintea adevăratului Judecător, nici să judece înainte de timp, *«pînă ce va veni Domnul, Care va și lumina cele ascunse ale întunericului și va arăta gîndurile inimilor»* [46]. Dumnezeu, cercetînd inimile și rărunchii, Își arată dreptatea Sa. A fost cercetată inima lui Avraam, dacă iubește pe Dumnezeu din tot sufletul lui și din toată inima sa [47], cînd i-a poruncit lui Avraam să aducă jertfă pe Isaac, ca să arate că nu iubește pe fiul său mai mult decît pe Dumnezeu. Cercetat a fost și Iacov, împotriva căruia a uneltit fratele său Isav, pentru ca, în mijlocul atîtor păcate ale lui Isav, Iacov să strălucească neîntunecîndu-i-se iubirea de frate. Inimile

44. *Ps.*, 7, 10.
45. *Ps.*, 7, 10.
46. *I Cor.*, 4, 5.
47. *Matei*, 22, 27 ; *Marcu*, 12, 30. 33 ; *Luca*, 10, 27.

acestora au fost cercetate. Au fost cercetați rărunchii lui Iosif, cînd, în fața dragostei nebune a desfrînatei lui stăpîne, Iosif a preferat curăția castității în locul plăcerii rușinoase. Iosif a fost cercetat pentru ca cei care privesc la judecata lui Dumnezeu să înțeleagă că cinstea care s-a dat lui Iosif i s-a dat pe bună dreptate, deoarece castitatea lui a strălucit în acele mari încercări.

VII

«Ajutorul meu de la Dumnezeu» [48].

Propriu vorbind, cei care luptă în războaie cer ajutor împotriva atacurilor dușmanilor; dar și în lume, cel care se simte atacat de dușmanii cei nevăzuți și vede pericolul ce-i stă în față din partea dușmanilor, care-l înconjoară, zice: «Ajutorul meu nu-i de la bogăție, nici de la împrejurări trupești, nici de la puterea și tăria mea, nici de la rude, *ci ajutorul meu de la Dumnezeu»*. Cît este de mare ajutorul trimis de Domnul celor care se tem de El am aflat și din altă parte, din psalmul care spune: *«Lupta-va îngerul Domnului în jurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei»* [49]; și din altă parte: *«Îngerul cel ce m-a izbăvit»* [50].

«Cel ce mîntuie pe cei drepți la inimă» [51].

«Drept la inimă» este cel care n-are mintea pornită spre exagerare, nici spre micșorare, ci se îndreaptă spre calea de mijloc a virtuții. Cel care se îndepărtează cît de puțin de curaj se îndreaptă spre lașitate, iar cel care depășește mai mult curajul cade în cutezanță. De aceea Scriptura îi numește pe aceștia oameni strîmbi, pentru că prin exagerare sau prin micșorare se îndepărtează de calea de mijloc. După cum o linie este strîmbă cînd își pierde direcția ei dreaptă și este cînd convexă, cînd concavă, tot așa și o inimă este strîmbă cînd se înalță din pricina îngîmfării și cînd se înjosește din pricina durerilor și a micșorării sufletești. De aceea Eclesiastul spune: *«Ce este strîmb nu se va putea îndrepta»* [52].

«Dumnezeu este judecător drept, tare și îndelung răbdător; nu aduce mînie în fiecare zi» [53].

Se pare că profetul spune cuvintele acestea adresîndu-se celor care se tulbură din pricina celor ce se întîmplă în viață. Profetul potolește

48. *Ps.*, 7, 11.
49. *Ps.*, 33, 7.
50. *Fac.*, 48, 16.
51. *Ps.*, 7, 11.
52. *Ecl.*, 1, 15.
53. *Ps.*, 7, 12.

oarecum cu ele turburarea oamenilor, ca nu cumva să nu mai creadă în purtarea de grijă de univers a lui Dumnezeu, atunci cînd văd că David rămîne nerăzbunat de răzvrătirea fiului său, ci dimpotrivă răutatea lui Abesalom se împlinește așa precum fiul său gîndise mai înainte. Profetul le îndreaptă acest gînd prostesc și le dă mărturie, zicînd: *«Dumnezeu este judecător drept, tare și îndelung răbdător; nu aduce mînie în fiecare zi».* Nimic din cele ce se întîmplă în viață nu se întîmplă fără judecată, ci Dumnezeu măsoară cu aceeași măsură cu care omul și-a măsurat mai dinainte faptele din timpul vieții lui. Da, cînd am făcut un păcat, voi primi o plată vrednică de păcatul pe care l-am făcut. Așadar *«nu grăiți nedreptate împotriva lui Dumnezeu!»* [54], că *«Dumnezeu este judecător drept».* Nici nu gîndiți lucruri așa de joase despre Dumnezeu, încît să socotiți că Dumnezeu nu poate să se răzbune! Nu! Că Dumnezeu este și *«tare»*!

— Dar atunci care este pricina că nu aduce degrabă pedeapsă peste cei păcătoși?

— Pentru că este *«îndelung-răbdător; nu aduce mînie în fiecare zi».*

«Dacă nu vă veți întoarce, sabia Lui o va luci» [55].

Cuvintele acestea sînt pline de amenințare. Îl fac să se întoarcă la El pe cei zăbavnici la pocăință. Dumnezeu nu amenință îndată cu lovituri, cu răni și cu moarte, ci, cu sclipiri de arme, îi pregătește oarecum pentru apărare. După cum cei care-și curățesc armele arată că pornesc la război, tot așa și cuvintele acestea, voind să arate mișcarea lui Dumnezeu spre pedepsire, au spus că Dumnezeu Își *«va luci sabia».*

«Arcul Lui l-a încordat și l-a pregătit; și în el a pregătit vasele morții» [56].

Nu mușchii sînt cei ce încordează arcul lui Dumnezeu, ci puterea Lui pedepsitoare, care este cînd întinsă, cînd destinsă. Cuvintele acestea îl amenință pe păcătos; că, dacă va stărui în păcat, îi sînt pregătite cele ce îl vor trimite la pedeapsă.

«În el a pregătit vasele morții».

Vase ale morții sînt puteri care nimicesc pe dușmanii lui Dumnezeu.

«Săgețile Lui le-a lucrat pentru cei care ard» [57].

După cum focul a fost lucrat de Ziditor pentru materia care arde — că n-a fost creat pentru diamant, că diamantul nu este topit de foc,

54. *Ps.*, 74, 5.
55. *Ps.*, 7, 13.
56. *Ps.*, 7, 13—14.
57. *Ps.*, 7, 14.

ci pentru lemnele care ard — tot așa și săgețile lui Dumnezeu au fost lucrate de El pentru sufletele care ard cu ușurință, pentru că acelea sînt alcătuite din multă materie, proprie pentru nimicire. Cei care au primit mai dinainte și au în ei săgețile aprinse ale diavolului, aceia primesc săgețile lui Dumnezeu. Pentru asta a spus psalmistul: «*Săgețile Lui le-a lucrat pentru cei ce ard*». Înflăcărează, ard și topesc sufletul: dragostea trupească, pofta de bani, mînia aprinsă, supărările și teama; acestea înstrăinează de Dumnezeu. Cel care nu-i rănit de săgețile dușmanului și-i îmbrăcat cu penoplia lui Dumnezeu, acela rămîne neatins de săgețile cele aducătoare de moarte.

VIII

«*Iată cel rău a simțit dureri de naștere pentru nedreptate, a zămislit durere și a născut nelegiuire*» [58].

În ce privește ordinea lor, cuvintele acestea par a fi spuse confuz, pentru că femeile gravide mai întîi zămislesc, apoi simt dureri de naștere și în urmă nasc; aici, însă, sînt puse mai întîi durerile de naștere, apoi zămislirea și la urmă nașterea; dar cînd e vorba de zămislirea care are loc în inimă, cuvintele acestea sînt foarte semnificative. Pornirile nesocotite ale desfrînaților, poftele nebunești și pline de furie au fost numite dureri de naștere pentru că se nasc în suflet cu iuțeală și durere. Cel care n-a ajuns stăpîn pe gîndurile sale rele în timpul unei astfel de porniri a zămislit durere; iar cel care prin fapte rele a aprins răutatea în inima sa a născut nelegiuire.

Se pare că David a spus cuvintele acestea fiindu-i rușine că este tatăl unui copil nelegiuit: «nu-i copilul meu, spune David, ci a ajuns fiul tatălui care prin păcat și l-a făcut al său». Pentru că după Ioan «*cel ce face păcatul este de la diavolul*» [59]. Iată, prin nedreptate, a simțit pentru el dureri de naștere, l-a zămislit, l-a adus oarecum în cele mai proprii mădulare ale lui sub măruntaiele propriei sale dispoziții și l-a purtat în pîntece; apoi l-a născut, făcînd vădită nelegiuirea lui, pentru că s-a făcut cunoscută tuturor răzvrătirea lui împotriva tatălui său.

«*Groapă a săpat și a adîncit-o*» [60].

În dumnezeieștile Scripturi nu găsim spus în sens bun cuvîntul «*groapă*», după cum nici cuvîntul «fîntînă» nu-l găsim spus în sens rău. Groapă este locul unde a fost aruncat Iosif de frații săi [61]. Și tot cuvîntul

58. *Ps.*, 7, 15.
59. *I Ioan*, 3, 8.
60. *Ps.*, 7, 16.
61. *Fac.*, 37, 20—24.

«groapă» îl întrebuinţează Scriptura, cînd spune că au fost loviţi egiptenii *«de la cel întîi născut al lui Faraon pînă la cel întîi născut al roabei celei din groapă»* [62]; iar în Psalmi: *«Socotit am fost cu cei ce se pogoară în groapă»* [63]; şi în Ieremia zice: *«Părăsitu-M-au pe Mine izvor de apă vie şi şi-au săpat loruşi gropi surpate care nu vor putea ţine apă»* [64]. Dar şi în Daniil este scris de groapa cu lei în care a fost aruncat Daniil [65]. Avraam, însă, sapă fîntînă [66]; la fel şi slugile lui Isaac [67]; iar Moisi, venind la fîntînă, s-a odihnit [68]; şi poruncă primim de la Solomon să bem apă din vasele noastre şi din izvorul fîntînilor noastre [69]; iar Mîntuitorul vorbeşte lîngă fîntînă despre taine dumnezeieşti [70]. Pricina pentru care cuvîntul *«groapă»* este folosit cu privire la cele rele, iar cuvîntul *«fîntînă»*, cu privire la cele bune, socotim că este aceasta: apa din gropi vine din afară, cade de sus; în fîntîni însă, sînt vine de apă, care sînt acoperite cu pămînt înainte de a se săpa locurile acelea; ies la iveală, însă, după ce se dă la o parte pămîntul care le acoperă şi orice altă materie de deasupra lor, care este tot pămînt. Şi în suflete este, aşadar, un fel de groapă, atunci cînd gîndurile cele bune, care cad în suflete, se schimbă şi se falsifică. Dacă cineva îşi schimbă ideile despre cele bune care cad în el, atunci preface acele idei bune în idei rele şi potrivnice adevărului şi nu mai vrea să mai aibă în suflet ceva bun. Şi iarăşi, în suflete sînt fîntîni; cînd sînt date la o parte gîndurile cele rele care le acopăr, atunci străluceşte lumină şi iese la iveală izvor de apă bună de băut, în cuvînt şi în dogme. De aceea este de neapărată trebuinţă ca fiecare să-şi facă sieşi o fîntînă, ca să păzească porunca amintită mai înainte, care spune: *«Bea apă din vasele tale şi din izvorul fîntînilor tale!»* [71].

Aşa vom fi fii ai celor care au săpat fîntîni, ai lui Avraam, ai lui Isaac şi ai lui Iacov. Nu trebuie să facem groapă, ca să nu cădem în adîncitură, aşa cum a spus David în acest psalm, nici să auzim cele scrise în Ieremia spre mustrarea păcătoşilor, despre care Dumnezeu a spus cuvintele pe care le-am adăugat puţin mai înainte: *«Părăsitu-M-au pe Mine izvor de apă vie şi şi-au săpat loruşi gropi surpate, care nu vor putea ţine apă»* [72].

62. *Ieş.*, 12, 29.
63. *Ps.*, 87, 4.
64. *Ier.*, 2, 13.
65. *Dan.*, 6, 16.
66. *Fac.*, 21, 30.
67. *Fac.* 26, 18.
68. *Ieş.*, 2, 15.
69. *Prov.*, 5, 15.
70. *Ioan*, 4, 7—26.
71. *Prov.*, 5, 15.
72. *Ier.*, 2, 13.

III

OMILIA I
LA PSALMUL XIV

I

«Doamne, cine va locui în locaşul Tău sau cine se va sălăşlui în muntele cel sfînt al Tău ?» [1].

Textul acesta, vrînd să ne descrie pe omul desăvîrşit, pe cel care va avea parte de fericiri, se foloseşte de o oarecare ordine şi metodă a însuşirilor care se văd la un om desăvîrşit şi face începutul descrierii sale pornind de la cele dintîi însuşiri, de la cele mai apropiate.

«Doamne, cine va locui în locaşul Tău ?».

Locuirea este o şedere vremelnică, nu o viaţă întemeiată; este o şedere trecătoare, cu nădejdea unei mutări în o locuinţă mai bună. Un bărbat sfînt se socoteşte trecător în viaţa aceasta; se grăbeşte spre o altă viaţă. De aceea şi David spune despre el însuşi: *«Străin sînt la Tine şi pribeag ca şi părinţii mei»* [2]. Străin a fost şi Avraam şi nici pe o palmă de pămînt nu era stăpîn; iar cînd i-a trebuit pămînt pentru îngropare, l-a cumpărat cu bani [3]. Cuvîntele psalmistului arată că se cuvine ca cel care trăieşte în trup să se socotească străin; dar după ce se va muta din viaţa aceasta, se va odihni în locurile lui proprii. De aceea în viaţa aceasta locuieşte vremelnic împreună cu cei de alt neam, iar în mormînt şi-a neguţătorit locuinţă, pămîntul care i-a primit trupul. Cu adevărat fericit este unul ca acesta, pentru că nu se topeşte după lucrurile de pe pămînt ca după nişte lucruri care ar fi ale lui, nici nu se lipeşte de cele de aici ca de o patrie firească, ci ştie că a căzut din bunătăţile raiului şi că locuiesc vremelnic pe pămînt, îngreunat de vieţuirea de aici, venită peste el în urma osîndei, întocmai ca cei care pentru nişte greşeli au fost izgoniţi peste hotare de judecători. Dar rar este un om ca acesta, care să nu se uite la cele din lumea aceasta ca la nişte bunuri ale lui, care să ştie că este trecătoare folosirea bogăţiei, care să soco-

1. *Ps.*, 14, 1.
2. *Ps.*, 38, 17.
3. *Fac.*, 23, 16; *Fapte*, 7, 16.

tească de scurtă durată bunăstarea trupului, care să-şi dea seama cît de nesigură este floarea slavei omeneşti.

«Cine va locui în locaşul Tău ?».

Se numeşte locaş al lui Dumnezeu trupul dat de Dumnezeu ca locuinţă sufletului omului.

— Cine se va uita la trupul acesta ca la ceva străin ?

— După cum oamenii străini arendează pămînt străin şi lucrează ogorul după voinţa celui de la care l-au luat, tot aşa şi nouă ni s-a dat, după Scriptură, grija de trup, ca să-l lucrăm cum se cuvine şi să-l dăm înapoi plin de roadă Celui Ce ni l-a dat. Dacă trupul este vrednic de Dumnezeu, atunci ajunge cu adevărat locaş al lui Dumnezeu, aşa precum Dumnezeu a locuit în sfinţi. Aşa este trupul celui care se socoate locuitor vremelnic în această lume. De aceea psalmistul se întreabă : *«Doamne, cine va locui în locaşul Tău ?».*

După această întrebare, vine o altă întrebare, care arată un spor duhovnicesc, o propăşire :

«Şi cine se va sălăşlui în muntele cel sfînt al Tău ?».

Iudeul cel pămîntesc, atunci cînd aude de *«munte»*, aleargă cu gîndul la muntele Sion.

— *«Cine se va sălăşlui în muntele cel sfînt al Tău ?».*

— Cel care locuieşte ca străin în trup, acela se va sălăşlui în muntele cel sfînt. Muntele acela este ţara cea mai presus de cer, ţara cea strălucită şi luminoasă, despre care apostolul spune : *«V-aţi apropiat de muntele Sion, de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc, în care este adunare sărbătorească de îngeri şi Biserica celor întîi născuţi, înscrişi în ceruri»* [4].

II

Dacă vei trece, deci, pe lîngă trupul tău cu nepăsare, ca pe lîngă o locuinţă străină, dacă nu te vei lipsi de el ca de ceva al tău, — că ţi-ai omorît mădularele tale cele de pe pămînt [5] şi ai ajuns sfînt — atunci, eşti vrednic de sălăşluirea în muntele cel sfînt, pe care poftind-o psalmistul zicea : *«Voi trece în locul unde este cortul cel minunat»* [6] ; şi : *«Cît de iubite sînt locaşurile Tale, Doamne al puterilor !»* [7]. Acolo, în sălăşluirea aceea din muntele cel sfînt, de care vorbeşte psalmistul, ne sălăşluieşte şi iubirea de aproapele, ne sălăşluieşte şi prietenia pe care o facem cu bogăţia cea nedreaptă. *«Faceţi-vă,* spune Domnul, *prieteni din*

4. *Evr.*, 12, 22.
5. *Col.* 3, 5.
6. *Ps.*, 41, 4.
7. *Ps.*, 83, 1.

bogăția cea nedreaptă, pentru ca, atunci cînd veți săraci, aceia să vă primească în corturile cele veșnice» [8]. Despre viețuirea aceea spune Domnul în formă de rugăciune: *«Părinte sfinte, fă ca acolo unde sînt Eu să fie și aceștia»* [9]. Rar este și cel care locuiește ca un străin în trup, dar și cel care se sălășluiește în munte! De aceea psalmistul zice cu nedumerire: *«Cine va locui?»* și: *«Cine se va sălășlui?»*, ca și aceste cuvinte: *«Cine a cunoscut gîndul Domnului?»* [10]; și: *«Cine vă va vesti vouă că arde un foc»* [11]; și: *«Cine vă va vesti vouă focul cel veșnic?»* [12] și: *«Cine este, oare, economul credincios și înțelept?»* [13].

Cuvîntul «*cine*» este o formulă de întrebare, care cere răspuns de la Domnul cel Sfînt, Căruia psalmistul I se adresează. Și glasul cel dumnezeiesc, dînd răspuns la această întrebare, ce spune?

«Cel ce umblă fără prihană și face dreptate» [14].

Dacă este fără prihană cel căruia nu-i lipsește nici una din faptele bune și-și duce viața lui fără să fie pătat de vreun viciu, atunci care-i deosebirea între el și cel care face dreptate? Oare nu au același sens cele spuse în aceste formule duble: *«Cel ce umblă fără prihană»* și *«Cel ce face dreptate»*? Sau fiecare din cele două formule înfățișează o idee deosebită, ca să arate că *«cel fără prihană»* este desăvîrșit în orice virtute după omul lăuntric, iar *«cel care face dreptate»* este cel care săvîrșește partea practică prin lucrările trupești. Nu trebuie numai să facem o faptă de dreptate, ci trebuie să o facem dintr-o dispoziție sufletească dreaptă, potrivit celor spuse: *«Drept să urmezi ce este drept»* [15], adică fapta pe care o săvîrșim să o săvîrșim pe temeiul dreptății. De pildă cineva, un particular, face un medicament care este de folos bolnavilor, dar unul ca acesta n-a făcut medicamentul ca un doctor, pentru că fapta lui n-a fost însoțită de arta medicinii.

Așadar *«cel ce umblă fără prihană»* este omul desăvîrșit în ce privește mintea; iar *«cel ce face dreptate»* este, după cuvîntul apostolului, *«lucrătorul care n-are de ce să se rușineze înaintea Domnului»* [16].

III

Uită-te la precizia acestor cuvinte! Psalmistul n-a spus: «Cel ce a umblat fără prihană», ci: *«Cel ce umblă fără prihană»*; n-a spus: «Cel

8. *Luca*, 16, 9.
9. *Ioan*, 14, 3.
10. *Isaia*, 40, 13.
11. *Isaia*, 33, 14.
12. *Isaia*, 33, 14.
13. *Luca*, 12, 42.
14. *Ps.*, 14, 2.
15. *Deut.*, 16, 20.
16. *II Tim.*, 2, 16.

ce a făcut dreptate», ci: «*Cel ce face dreptate*». Că nu o singură faptă desăvîrşeşte pe omul vrednic, ci trebuie ca faptele de virtute să se întindă pe întreaga viaţă.

«*Cel ce grăieşte adevăr în inima sa, care n-a viclenit cu limba sa*» [17].

Iarăşi, şi aici, cele spuse se aseamănă unele cu altele; «*a grăi adevărul în inima sa*» şi: «*a nu vicleni cu limba sa*» se aseamănă cu cuvintele: «*a fi fără prihană*» şi: «*a face dreptate*». După cum acolo cuvintele psalmistului ne arată şi pe cel desăvîrşit în ascuns, dar şi pe cel care în viaţă merge pe calea cea dreaptă, tot aşa şi aici; pentru că cele ce se grăiesc ies din prinosul inimii [18], cuvîntul curge ca dintr-un izvor, din dispoziţia sufletească lăuntrică; omul a spus mai întîi adevărul în inimă, apoi îl spune cu cuvîntul, în chip neviclenit, prin lucrarea limbii.

Cuvîntul «*adevăr*» înseamnă două lucruri: unul, înţelegerea pe care o avem despre lucrurile care privesc viaţa fericită; altul, cunoştinţa sănătoasă pe care o avem despre orice lucru care priveşte viaţa de aici. Adevărul acela care ajută la mîntuire este în inima omului desăvîrşit; acest adevăr trebuie împărtăşit aproapelui în toate împrejurările fără viclenie; iar dacă omul desăvîrşit nu cunoaşte adevărul cu privire la cunoştinţele despre lucrurile din viaţă, atunci lucrul acesta nu-i va fi o piedică pentru dobîndirea mîntuirii. Dacă nu cunoaştem adevărul cu privire la cîte stadii are pămîntul sau marea, cîte stele se mişcă şi cît de mult întrece în iuţeală o stea pe altă stea, ei bine, nimic din toate acestea nu ne împiedică să dobîndim fericirea făgăduită.

Poate că textul acesta al psalmului ne arată că nu se cuvine să vorbim oricui despre «*adevăr*», adică despre cele tainice, ci numai celui apropiat; cu alte cuvinte, să nu spunem tainele credinţei noastre tuturor, la întîmplare, ci numai celor ce se împărtăşesc cu sfintele taine.

Iar dacă Domnul nostru este «*adevăr*» [19], atunci fiecare din noi avem întipărit şi oarecum pecetluit acest adevăr în inimile noastre. Iar cînd vorbim despre adevăr să nu viclenim în inimile noastre cuvîntul Evangheliei atunci cînd îl vestim prin predică semenilor noştri.

«*Care n-a viclenit cu limba sa*».

În multe locuri din Scriptură viclenia este arătată ca duşman al lui Dumnezeu, că spune Scriptura: «*Pierde-va Domnul toate buzele cele viclene*» [20]; şi: «*Viclenie este în inima celor ce meşteşugesc rele*» [21]. Se zice că vicleneşti cînd amesteci ce este bun cu ce este rău. După cum vinul se falsifică atunci cînd îl amesteci cu unul mai rău sau cînd îi

17. *Ps.*, 14, 2—3.
18. *Matei*, 12, 34.
19. *Ioan*, 14, 6.
20. *Ps.*, 11, 3.
21. *Prov.*, 12, 21.

adaugi apă și după cum aurul se falsifică atunci cînd îl amesteci cu argint și aramă, tot așa și adevărul este falsificat cînd cuvintele rele se întrețes cu sfintele cuvinte.

IV

«Nici n-a făcut rău aproapelui său» [22].

Despre care «aproape» vorbesc cuvintele acestea nu se îndoiește nimeni din cei care au auzit din Evanghelie de cel care l-a întrebat pe Domnul: *«Și cine este aproapele meu?»* [23]. Aceluia Domnul i-a spus pilda celui care s-a coborît din Ierusalim la Ierihon; pe acela l-a întrebat: *«Cine dintre aceștia ți se pare că a fost aproapele?»* [24]. Iar acela a răspuns: *«Cel ce a făcut milă cu el»* [25]. Prin aceste cuvinte Domnul ne-a învățat să socotim pe orice om aproapele nostru.

Grea de împlinit este și porunca aceasta! Este nevoie de multă grijă pentru a nu vătăma pe aproapele nostru nici cu o faptă mică, nici cu una mai mare; să nu-l vătămăm cu cuvîntul, să nu-l lipsim de vreunul din bunurile sale, să nu-i voim răul, să nu-i invidiem buna lui stare.

«Și ocară n-a primit pentru cei de aproape ai săi» [26].

Cuvintele acestea nasc îndoială; că una din două: sau n-a făcut nimic vrednic de a fi ocărît de cei de aproape ai lui și de aceea n-a primit de la ei ocară; sau el n-a ocărît pe nici unul din cei de aproape ai lui, pentru păcatele lor omenești sau pentru mutilări trupești sau pentru alte infirmități ale trupului. Că, după cum este scris, nici păcătosul nu trebuie ocărît: *«Nu ocărî pe omul care se întoarce de la păcat»* [27]. Nici n-am cunoscut că ocara a fost vreodată de folos celor ce au păcătuit; apostolul, în sfaturile pe care le-a dat ucenicului său Timotei, a îngăduit numai mustrarea, îndemnul și certarea [28], dar nicidecum ocara, pentru că este nepotrivită. După cum se pare, mustrarea are ca scop îndreptarea păcătosului, pe cînd ocara este spre rușinarea celui ce a păcătuit. A face de ocară sărăcia, nașterea din oameni de jos, neștiința de carte sau boala trupului este cu totul nesocotit și o faptă străină de un om vrednic. Cele care nu ni se întîmplă din alegerea noastră sînt fără voia noastră; de aceea de defectele pe care le au oamenii fără voia lor se cuvine să avem mai degrabă milă decît ocară.

22. *Ps.*, 14, 3.
23. *Luca*, 10, 29.
24. *Luca*, 10, 36.
25. *Luca*, 10, 37.
26. *Ps.*, 14, 3.
27. *Înț. Sir.*, 8, 6.
28. *II Tim.*, 4, 2; *I Tim.*, 4, 13.

V

«Defăimat să fie înaintea Lui cel ce vicleneşte, iar pe cei ce se tem de Domnul, îi slăveşte» [29].

Un suflet mare, care nu se pleacă deloc în faţa împrejurărilor omeneşti, sau un bărbat, care a săvîrşit în cel mai înalt grad virtutea, dă fiecăruia cele ce i se cuvin: defaimă pe cei ce viclenesc, chiar dacă ar fi investiţi cu mari puteri, chiar dacă ar fi plini de bogăţii, chiar dacă ar fi de neam mare, chiar dacă şi-ar striga în gura mare strălucirea lor, dacă vede că în ei există numai viclenie; pe unii ca aceştia îi defaimă, adică îi socoteşte o nimica. Dar iarăşi îi slăveşte, îi laudă, îi socoteşte fericiţi pe cei ce se tem de Domnul, chiar dacă ar fi săraci, chiar dacă ar fi de neam de jos, chiar dacă ar fi simpli la cuvînt, chiar dacă ar fi neputincioşi cu trupul, pentru că a fost învăţat de Duhul să fericească pe unii ca aceştia. Că spune Scriptura: *«Fericiţi toţi cei ce se tem de Domnul»* [30]. Acelaşi suflet mare are cel care defaimă pe cel ce vicleneşte, chiar dacă cel defăimat se laudă cu strălucirea vieţii lui; dar slăveşte pe cel care se teme de Domnul, chiar dacă acela este sărac în viaţă, chiar dacă este uşor de dispreţuit, chiar dacă nu are nimic din cele din afară, care să-l facă vrednic de preţuire.

«Cel ce se jură aproapelui său şi nu-şi calcă jurămîntul» [31].

— Pentru ce în aceste cuvinte jurămîntul este îngăduit celui desăvîrşit în fapte bune, iar în Evanghelie este interzis cu totul? În acest psalm se spune: *«Cine va locui?»* şi: *«Cine se va sălăşlui?»* şi: *«Cel ce se jură aproapelui său şi nu-şi calcă jurămîntul»*, iar în Evanghelie se spune: *«Eu, însă, vă spun: Să nu vă juraţi deloc»* [32]. Ce vom spune?

— Pretutindeni Domnul urmăreşte acelaşi scop: arată mai dinainte consecinţele păcatelor şi taie de la bun început păcatul. După cum legea spunea: *«Să nu faci desfrînare»* [33], iar Domnul a spus: *«Nici să nu pofteşti»* [34]; după cum legea spunea: *«Să nu ucizi»* [35], iar Domnul a dat o lege mai desăvîrşită: *«Nici să nu te mînii»* [36], tot aşa şi aici, legea se mulţumeşte cu jurămîntul drept, dar Domnul taie prilejul oricărui jurămînt. Că cel care se jură drept poate cîndva să şi greşească fără să vrea; dar cel ce nu se jură deloc evită primejdia unui jurămînt fals.

În multe locuri, legea numeşte jurămîntul afirmare neschimbată despre fiecare lucru; de pildă: *«Juratu-m-am şi am hotărît să păzesc*

29. *Ps.*, 14, 4.
30. *Ps.*, 127, 1.
31. *Ps.*, 14, 4.
32. *Matei*, 5, 34.
33. *Ieş.*, 20, 14.
34. *Matei*, 5, 28.
35. *Ieş.*, 20, 13.
36. *Matei*, 5, 22.

judecățile dreptății Tale»[37]; și: «*Juratu-s-a Domnul și nu-I va părea rău»*[38]. Nu înseamnă că David a adus pe Dumnezeu ca martor al celor spuse pentru a îndepărta îndoiala, ci că a întărit cu dogme neschimbate și neclintite harul făgăduinței ce i s-a făcut de Dumnezeu. Așa se poate spune și de cuvintele de aici: «*Cel ce se jură aproapelui său*», adică încredințează pe aproapele său că nu-și calcă jurămîntul, ca să fie de acord cu cele spuse de Domnul: «*Să fie cuvîntul vostru ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu*»[39].

Să spui, deci, da, cînd ai de afirmat niște lucruri adevărate; dar despre lucruri care nu sînt adevărate, de te-ar ruga toți oamenii, nu te lăsa nicicînd înduplecat să afirmi ceva împotriva adevărului. Dacă un lucru nu s-a întîmplat, să urmeze tăgăduirea; dacă lucrul s-a întîmplat, afirmarea ta să-l confirme. Caută să prezinți adevărul așa cum este el, fără să mai intercalezi ceva în el, folosind cuvinte simple. Cel care nu te crede să aibă pagubă necredința lui. Că este cu totul rușinos și nesocotit să te învinuiești singur că nu meriți să fii crezut și că trebuie să-ți întărești cuvîntul cu jurămînt.

Sînt unele cuvinte care au forma de jurămînt, dar nu sînt jurăminte, ci mîngîiere pentru cei ce le aud. De pildă Iosif, făcînd pe egipteanul, folosind cuvîntul νή[40], s-a jurat pe sănătatea lui Faraon[41]; la fel și apostolul, arătînd dragostea lui pentru corinteni, a spus: «(νή) *pe lauda voastră, pe care o am în Hristos Iisus, Domnul nostru*»[42]. Apostolul, căruia i s-a încredințat predicarea Evangheliei, n-a călcat învățătura evanghelică, ci a rostit un cuvînt simplu, cu formă de jurămînt, pentru a arăta în acest chip lauda pe care o avea la corinteni, laudă care era pentru el mai prețioasă decît orice.

VI

«*Celui ce-ți cere dă-i și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața*»[43]. Cuvintele acestea ne îndeamnă la acțiune socială, la dragoste mutuală, la ceea ce este propriu firii noastre. Omul este ființă sociabilă și socială. În viețuirea noastră obștească, însă, și în legăturile pe care le avem unii cu alții este de neapărată nevoie să dăruim pentru ajutorarea celui sărac. «*Celui ce-ți cere dă-i*». Dumnezeu vrea ca tu, în simplitatea inimii tale, să fii darnic cu cel ce-ți cere, dar, totuși, cu rațiunea, să deosebești nevoia fiecăruia din cei care îți cer.

37. *Ps.*, 118, 106.
38. *Ps.*, 109, 5.
39. *Matei*, 5, 37.
40. — mă jur pe.
41. *Fac.*, 42, 15.
42. *I Cor.*, 15, 31.
43. *Matei*, 5, 42.

Dealtfel din Faptele Apostolilor am învăţat în ce chip se poate săvîrşi lucrul acesta de cei care-şi împlinesc cu pricepere scopul credinţei lor. Că se spune acolo : *«Toţi cîţi aveau ţarini sau case le vindeau şi aduceau preţurile celor vîndute şi le puneau la picioarele apostolilor ; şi se dădea fiecăruia după cum avea cineva trebuinţă»* [44]. Pentru că mulţi au mai mult decît le este de neapărată trebuinţă şi pentru că fac din cerere prilej de neguţătorie şi temei de plăcere desfrînată, s-a socotit necesar ca să adune banii cei cărora li s-a încredinţat grija de săraci ; şi aceia, cu pricepere şi rînduială, să facă împărţirea celor necesare după trebuinţele fiecăruia. După cum bolnavii au nevoie de multe ori de vin, dar trebuie negreşit căutat timpul, măsura şi calitatea şi este nevoie şi de doctor pentru darea vinului, tot aşa şi rînduiala ajutorării celor nevoiaşi nu poate să lucreze cu folos la toţi. Negreşit nu-i folositoare dărnicia acestei slujiri celor care alcătuiesc cîntece plîngăreţe, ca să moaie inimile femeilor, nici celor care fac din infirmităţile trupului lor şi din răni prilej de neguţătorie. Acordarea de ajutoare acestora ajunge prilej de răutate. Lătratul unora ca aceştia trebuie potolit cu cîţiva bani ; trebuie, însă, să arătăm milă şi iubire de fraţi faţă de cei care sînt învăţaţi să sufere necazul cu răbdare. Despre aceştia ni se va spune: *«Am flămînzit şi Mi-aţi dat să mănînc»* [45] şi celelalte.

«Şi de la cel ce voieşte să se împrumute de la tine nu întoarce faţa» [46]. Porunca aceasta se leagă cu cuvintele de mai înainte ale psalmului. Că şi cel care cere aici, fiind sărac, cere împrumut de la tine ; îţi arată pe Cel bogat din ceruri, Care-ţi va plăti datoria în locul lui. Scriptura spune : *«Cel ce miluieşte pe sărac împrumută pe Dumnezeu»* [47]. Garanţia împrumutului este împărăţia cerurilor, de care, facă Dumnezeu ca noi toţi să ne învrednicim cu harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui şi Sfîntului Duh slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

44. *Fapte*, 4, 34—35.
45. *Matei*, 25, 35.
46. *Matei*, 5, 42.
47. *Prov.*, 19, 17.

IV

OMILIA A II-a
LA O PARTE DIN PSALMUL XIV

Împotriva cămătarilor

I

Vorbindu-vă ieri despre Psalmul XIV, timpul nu mi-a îngăduit să ajung pînă la sfîrșitul psalmului. Am venit, însă, acum, ca un datornic bun, să plătesc datoria, pe care n-am plătit-o ieri.

Textul care a rămas necomentat din psalm este scurt la auz. De aceea poate că mulți dintre voi nici n-au observat că a fost lăsat la o parte, socotind că n-a mai rămas nimic de explicat. Știind, însă, că acest scurt text are o mare putere pentru lucrurile din viață, m-am gîndit că nu trebuie să trec cu vederea folosul pe care-l avem de pe urma tîlcuirii lui. Profetul, înfățișînd în acest psalm pe bărbatul desăvîrșit care are să se urce la viața cea neturburată, a enumerat printre faptele lui mari și pe aceea că n-a dat cu camătă argintul său. În multe locuri din Scriptură este hulit păcatul acesta. Iezechiel pune între cele mai mari păcate «*camăta și adaosul*» [1], iar legea le interzice în termeni preciși : «*Să nu iei camătă de la fratele tău și de la aproapele tău*» [2] ; și iarăși zice : «*Viclenie peste viclenie și camătă peste camătă*» [3]. Iar despre cetatea cea plină de păcate, ce spune psalmistul ? «*N-a lipsit din piețele ei camăta și vicleșugul*» [4]. Și acum, în psalmul acesta, profetul a adăugat același lucru pentru a-l caracteriza pe omul desăvîrșit, zicînd :

«*Argintul său nu l-a dat cu camătă*» [5].

Într-adevăr, este culmea neomeniei ca de la cel lipsit de cele necesare vieții, care-ți cere împrumut ca să se ajute în viață, tu să nu te mulțumești cu capitalul, ci să născocești venituri și să aduni bogății de

1. *Iez.*, 22, 12.
2. *Deut.*, 23, 20.
3. *Ier.*, 9, 6.
4. *Ps.*, 54, 11.
5. *Ps.*, 14, 5.

pe urma nenorocirilor săracului. Domnul ne-a poruncit lămurit, zicînd : «*De la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața*» [6].

Iubitorul de argint, însă, văzînd pe omul silit de nevoi că îi cade la picioare, rugîndu-l — că ce umilințe nu face, ce nu grăiește ? — n-are milă de cel care se înjosește atîta, nu se gîndește că și el e om ; nu-i înduplecat de rugămințile lui, ci rămîne nemișcat și aspru ; nu se uită la rugăciunile lui, nu-l mișcă lacrimile lui ; stăruie în refuzul său, se jură și se blestează că și el n-are deloc bani ; că și el caută, de-ar găsi pe cineva care să-l împrumute ; își întărește cu jurăminte minciuna și adaugă neomeniei sale un nou păcat : jurămîntul fals. Dar cînd cel care cere împrumut îi amintește de camătă și-i numește vreo ipotecă, atunci iubitorul de argint, coborîndu-și sprîncenele, începe să zîmbească și-și aduce aminte de prietenia de părinte ; îl numește cunoscut și prieten și-i spune : «Am să caut să văd dacă n-am ceva bani puși deoparte. Da, am o sumă de bani dată mie de un prieten spre păstrare pentru a-i aduce venit ; acela, însă, a hotărît dobînzi mari ; eu voi micșora negreșit ceva din dobînzi și-ți voi împrumta banii cu dobîndă mai mică». Cămătarul ia o înfățișare ca aceasta ; îl mîngîie pe nenorocit cu astfel de cuvinte și-l ademenește ; îl leagă cu polițe și nenorocitul pleacă ; și, pe lîngă sărăcia care-l doboară, îi mai ia și libertatea. Că cel care-și ia sarcina să plătească dobînzi, pe care nu le poate plăti, se supune de bună voie unei robii pe viață.

Spune-mi ! Ceri bani și cîștig la acești bani de la cel sărac ? Dacă ți-ar fi putut spune că e mai bogat, ce-ar mai fi căutat la ușa ta ? A venit să-l ajuți și a dat de un dușman ! A căutat leacuri și a găsit otravă! Ar fi trebuit să ușurezi sărăcia omului, dar tu i-ai mărit lipsa. Cauți ca pustia să rodească. Întocmai ca un doctor care se duce la bolnavi, dar în loc să-i vindece le mai ia și bruma de sănătate ce le-a mai rămas, tot așa și tu, faci din suferințele nenorociților prilej de îmbogățire. Și după cum plugarii se roagă să plouă ca să li se înmulțească semințele, tot așa și tu ceri ca oamenii să fie săraci și lipsiți, ca banii să-ți producă bani. Nu-ți dai seama că născocind din camătă creșterea bogăției tale, îți faci mai mare adaosul de păcate ? Cel care-ți cere bani de împrumut simțindu-se amenințat nu știe ce să facă ; cînd se uită la sărăcia lui este deznădăjduit, că nu știe de va putea achita împrumutul și dobînzile ; dar cînd se uită la nevoia ce o are, îndrăznește să se împrumute. În urmă, unul, silit de nevoie, este învins ; celălalt e vesel, că l-a înlănțuit cu polițe și ipoteci.

6. *Matei*, 5, 42.

II

Cînd cel ce se împrumută ia banii, este mai întîi strălucitor şi vesel; se bucură de o floare străină, care vrea să arate că i s-a schimbat viaţa: masă întinsă, haine luxoase; slugile, şi ele, au altă înfăţişare, sînt mai vesele; vin apoi linguşitori, oaspeţi, nenumăraţi paraziţi ai caselor. Dar îndată ce banii încep să se scurgă, iar timpul, cu trecerea lui, adaugă dobînzile, nopţile nu-i mai aduc aceluia odihnă, ziua nu-i mai este veselă, soarele nu-l mai încîntă, ci-i amărăşte viaţa; urăşte zilele care-i grăbesc scadenţa, se teme de luni, care-i măresc dobînzile. Dacă doarme, vede în vis pe creditor. Urît vis! Creditorul stă la căpătîiul lui. Dacă e treaz, dobînda îi stăpîneşte gîndul, dobînda îi este grija lui. Scriptura spune: «*Creditorul şi datornicul se întîlnesc unul cu altul; dar Dumnezeu pe amîndoi îi cercetează*» [7]. Unul, ca un cîine, urmăreşte prada; celălalt, ca un vînat gata prins, se teme de întîlnire. Sărăcia i-a răpit îndrăzneala. Amîndoi numără pe degete scadenţa; unul se bucură de creşterea dobînzilor, celălalt suspină de adaosul nenorocirilor. «*Bea apă din vasele tale!*» [8], spune Scriptura; adică: cercetează puterile tale, nu merge la izvoare străine, ci culege din livezile tale cele ce-ţi pot uşura viaţa! Ai lucruri de aramă, haine, vite, vase fel de fel! Vinde-le! Caută să dai totul, afară de libertate.

Poate, însă, că-mi vei spune:

— Mi-i ruşine să le vînd.

— Ce va fi, dacă, puţin mai tîrziu, un altul le va căra, va striga la licitaţie bunurile tale şi le va vinde pe un preţ de nimica chiar în ochii tăi?

Nu te du la uşi străine! «*Fîntîna străină este cu adevărat strîmtă*» [9]. Mai bine este să-ţi uşurezi nevoile încetul cu încetul, cu gîndul chibzuite, decît să scapi de ele dintr-o dată cu bani străini, iar mai pe urmă să-ţi pierzi toată averea! Dacă ai cu ce plăti, de ce nu cauţi să scapi de greutăţile de-acum cu banii aceştia? Iar dacă nu poţi plăti, atunci vindeci un rău cu alt rău. Nu primi să fii asaltat de creditor! Nu suferi să fii căutat şi urmărit ca un vînat! Început al minciunii este împrumutul, pricină de nemulţumire, de nerecunoştinţă şi de jurămînt fals. Altele sînt cuvintele celui care cere împrumut şi altele sînt cînd i se cere împrumutul înapoi. «Dacă nu l-aş fi întîlnit atunci, îşi spune datornicul, poate că aş fi găsit alte mijloace să scap de strîmtoare. Nu mi-ai pus tu banii în mînă fără voia mea? Aramă avea aurul tău, iar monedele erau false!».

7. *Prov.*, 29, 13.
8. *Prov.*, 5, 15.
9. *Prov.*, 23, 26.

Dacă cel ce te împrumută îți este prieten, caută să nu-i pierzi prietenia! Dacă ți-e dușman, nu căuta să cazi în mîinile dușmanului! Te împodobești pentru puțină vreme cu lucruri străine, dar mai tîrziu vei pierde și averea pe care o ai de la părinți. Ești sărac acum, dar ești liber! După ce te-ai împrumutat nu numai că nu vei fi bogat, dar îți vei pierde și libertatea! Cel ce s-a împrumutat este rob celui ce l-a împrumutat; este rob mercenar, care face o slujbă ce i se impune. Cîinii se îmblînzesc cînd primesc hrană; cel ce dă cu împrumut se înfurie și mai mult cînd primește; nu încetează a lătra, ci cere tot mai mult. Dacă te juri, nu te crede; îți scotocește toată casa și-ți neguțătorește polițele. Dacă ieși din casă, te trage la el și te tîrăște; dacă te ascunzi înăuntru, stă în fața casei tale și-ți bate la ușă. Te face de rușine în fața soției, te insultă în fața prietenilor, te ia de gît în piață; rea întîlnire în timp de sărbătoare; îți face traiul netrai.

Dar poate că îmi spui:

— Eram la mare strîmtoare și nu aveam de unde face rost de bani.

— Care ți-i folosul că ai amînat cu o zi strîmtorarea ta? Că va veni peste tine iarăși *«sărăcia ca un bun alergător»* [10] și strîmtorarea va fi aceeași, ba încă cu adaos. Că împrumutul nu-i scăpare deplină de sărăcie, ci o mică amînare a greutăților pe care le ai. Să suferim astăzi greutățile lipsei! Să nu le amînăm pe mîine, împrumutîndu-ne! Dacă nu te-ai împrumutat ești la fel de sărac și astăzi și-n zilele următoare; dar dacă te-ai împrumutat vei suferi și mai cumplit, pentru că dobînzile îți măresc sărăcia. Acum nimeni nu te învinuiește că ești sărac, că răul acesta este fără voia ta; dar dacă ajungi să plătești dobînzi, toți te vor mustra pentru nesocotința ta.

III

Să nu adăugăm, dar, din nesocotința noastră, un rău făcut cu voia noastră, pe lîngă relele, care vin peste noi fără voia noastră. Nebunie copilărească este să nu ne mărginim la cele ce avem, ci, întemeiați pe nădejdi nesigure, să ne expunem la o pagubă reală și de neînlăturat. Da, de pe acum te gîndești cu ce vei plăti datoria. Din banii pe care-i împrumuți? Dar nu-ți ajung să-ți acoperi nevoile și să plătești și datoria. Dacă pui, însă, la socoteală și dobînzile, de unde se vor înmulți atît de mult banii, încît să-ți ușureze și nevoile și să-ți acopere și capitalul, iar în afară de asta să mai nască și dobînzi? Îmi spui, poate, că nu vei da împrumutul din banii pe care i-ai luat. Dar, atunci, de unde? Să așteptăm, deci, nădejdile acelea și să nu ne repezim ca peștii la momeală. După cum aceia odată cu hrana înghit și undița, tot așa și noi, odată cu

10. *Prov.*, 24, 34.

banii împrumutați, sîntem străpunși și de dobînzi. Sărăcia n-aduce rușine. Pentru ce să ne adăugăm și ocara adusă de datorii? Nimeni nu vindecă o rană cu altă rană, nici nu se vindecă răul cu rău, nici nu se alungă sărăcia cu dobînzi. Ești bogat? Nu te împrumuta! Ești sărac? Nu te împrumuta! Dacă ești bogat n-ai nevoie să te împrumuți, iar dacă n-ai nimic, nu vei avea cu ce să-ți plătești împrumutul. Nu-ți da viața ta pe mîna gîndurilor ce ți le vei face mai tîrziu, ca să nu fericești zilele cînd nu plăteai dobînzi. Într-o singură privință ne deosebim noi cei săraci de cei bogați: că sîntem fără griji. Dormim și rîdem de bogați că nu pot dormi; sîntem fără de griji și veseli, iar bogații sînt totdeauna încruntați și plini de griji. Datornicul, la rîndul lui, este și sărac și plin de griji; noaptea-i fără somn; și tot fără somn îi este și ziua; e plin de gînduri toată vremea. Face socoteală cît prețuiește averea lui, cît casele cele luxoase ale altora, moșiile celor bogați, îmbrăcămintea celor pe care-i întîlnește, tacîmurile și vesela celor ce dau ospețe. «De-ar fi acestea ale mele, își zice el, aș da atîta și atîta și aș scăpa de camătă!». Aceste gînduri se înscăunează în inima lui și noaptea, iar ziua e cuprins tot de astfel de gînduri. Dacă bate cineva la ușă, datornicul se ascunde sub pat. A intrat cineva în casă cu forța, îi bate cu putere inima. Latră cîinele? Îl trec sudorile, îl cuprinde neliniște mare și se uită de jur împrejur unde să fugă. Cînd se apropie scadența, se îngrijește ce minciună să găsească, ce scuză să plăsmuiască pentru a amîna pe cămătar.

Nu te gîndi numai cum te simți cînd iei bani cu împrumut, ci și ce ai să simți cînd ți se va cere împrumutul înapoi! Pentru ce te înjugi cu o fiară care naște dobînzi după dobînzi? Se spune că iepuroaicele în același timp și nasc și hrănesc și zămislesc. La fel și banii cămătarilor: în același timp și sînt împrumutați și nasc și sporesc. Însă n-ai primit împrumutul în mîini, și cămătarii îți și cer dobînda pentru luna aceea. Și iarăși banii aceștia împrumutați dau naștere la rîndul lor unui alt rău, acela la altul și răul crește la nesfîrșit. De aceea, acest fel de lăcomie își merită numele ce-l are. Socot că se numește camătă din pricina relelor multe la care dă naștere. Altminteri cum și-ar fi putut lua o numire ca aceasta? [11]. Sau poate se numește așa din pricina durerilor și tristeților pe care le produce de obicei în sufletele celor ce se împrumută. Precum sînt durerile aceleia ce naște, așa este și scadența pentru cel datornic. Camătă la camătă! Rea odraslă din niște părinți răi. Cametele să se numească *«pui de vipere»* [12], pentru că ele sînt odraslele cametelor. Se spune că viperele cînd se nasc, mănîncă pîntecele mamelor lor; și cametele se nasc mîncînd casele datornicilor. Semințele cresc cu timpul,

11. În limba greacă cuvîntul lăcomie înseamnă și *camătă* și *naștere*.
12. *Matei*, 23, 33.

iar animalele tot cu timpul ajung la maturitate; camăta, însă, astăzi naşte şi tot astăzi începe să nască. Animalele care nasc de timpuriu, de timpuriu încetează de a naşte; banii, însă, care încep să se înmulţească de timpuriu, adaugă la nesfîrşit ban lîngă ban. Fiecare din cele ce cresc, cînd ajung la mărimea lor proprie, se opresc din creştere; dar argintul lacomilor, cu cît trece timpul, cu atît se înmulţeşte. Animalele, după ce transmit urmaşilor puterea de a naşte, încetează de a naşte; dar banii cămătarilor nasc şi după ce au născut alţi bani; fac de întineresc şi banii cei vechi. Să n-ajungi să ai de-a face cu această fiară nemaiauzită!

IV

Uită-te la soare! E liber! Pentru ce-ţi invidiezi libertatea vieţii tale? Nici un luptător cu pumnii nu se fereşte atîta de loviturile rivalului său, cît se fereşte datornicul de întîlnirile cu creditorul, ascunzîndu-şi capul după ziduri şi coloane.

Poate că cineva îmi va spune:

— Cu ce-am să mă hrănesc?

— Ai mîini, ai o meserie, munceşte cu ziua, intră slugă! Multe sînt mijloacele de trai, multe sînt prilejurile! Nu poţi munci, că eşti neputincios? Cere de la cei ce au! E ruşinos cerşitul? Dar mai ruşinos este să fugi de cel care te-a împrumutat! Negreşit, nu spun asta ca să-ţi dau porunci, ci ca să-ţi arăt că toate sînt mai uşor de suportat decît împrumutul. Furnica poate să se hrănească fără să ceară şi fără să se împrumute, iar albina dăruieşte rămăşiţele hranei ei reginei, căreia natura nu i-a dat nici mîini, nici meserie. Tu, însă, om, vieţuitoare care poate deprinde uşor orice meserie, tu nu găseşti, oare, din toate meseriile, una, care să-ţi întreţină viaţa?

Totuşi nu vedem venind să se împrumute pe cei lipsiţi de cele de neapărată trebuinţă vieţii — că unii ca aceştia nici nu găsesc creditori — ci se împrumută cei care fac cheltuieli mari, care fac lux inutil, care sînt robi plăcerilor femeieşti. Femeia spune: «Îmi trebuie rochie luxoasă şi bijuterii; copiilor mei le trebuie podoaba strălucită a hainelor; dar şi slugilor mele le trebuie îmbrăcăminte înflorată şi felurită; iar la masă, belşug!». Un bărbat, care slujeşte femeii sale în unele ca acestea, se duce la zaraf şi, înainte de a se folosi de banii împrumutaţi, schimbă un stăpîn cu altul; şi schimbînd mereu pe cei care-l împrumută, prin continuarea răului, nu-şi mai dă seama în ce încurcătură se găseşte. Şi după cum hidropicii nu-şi închipuie că sînt bolnavi, din pricina îngrăşării lor, tot aşa şi cel care se tot împrumută îşi închipuie că e bogat, pentru că mereu ia şi mereu dă, achitînd împrumutul ajuns la scadenţă cu alt împrumut nou; şi astfel, prin continuarea împrumuturilor, cîştigă

încrederea creditorilor. Dar, după cum cei care se îmbolnăvesc de holeră varsă ce au mîncat mai înainte și, dacă introduc o nouă mîncare înainte de a li se curăți bine stomacul, o varsă iarăși și pe aceasta cu durere și cu zguduituri, tot așa și aceștia, plătind camătă peste camătă, fac un al doilea împrumut înainte de a scăpa de împrumutul de mai înainte; pentru moment, se laudă cu banii altora, dar mai tîrziu își plîng proprii lor bani. O, pe cîți nu i-au pierdut banii străini! Cîți îmbogățiți, ca în vis, n-au căzut în pagube nespus de mari!

Mi se poate, însă, spune:

— Mulți s-au îmbogățit din împrumuturi!

— După părerea mea, mai mulți s-au spînzurat. Tu îi vezi pe cei care s-au îmbogățit, dar nu-i numeri pe cei care s-au spînzurat, care, nemaiputînd îndura rușinea de creditori, au preferat moartea prin spînzurătoare decît o viață plină de ocară. Am văzut o priveliște jalnică: copii din oameni liberi duși de vînzare în piață din pricina datoriilor părinților. N-ai bani ca să-i lași copiilor? Nu le lua și libertatea! Un singur lucru păstrează-le: bunul libertății, averea pe care ai moștenit-o tu de la părinți! Nimeni niciodată n-a fost dat în judecată pentru că tatăl lui a fost sărac; datoria părintească, însă, duce la închisoare. Nu lăsa un zapis care să fie un blestem părintesc pentru copiii și nepoții tăi!

V

Ascultați, bogaților, ce sfaturi dau săracilor din pricina neomeniei voastre! Să rabde mai bine săracul greutățile vieții decît să primească nenorocirile care vin de pe urma dobînzilor. Dar ce nevoie ar mai fi de cuvintele acestea, dacă ați asculta de Domnul?

— Care este sfatul pe care îl dă Domnul?

— Să dați cu împrumut acelora de la care nu nădăjduiți să luați înapoi! [13]

Poate, însă, mă va întreba cineva:

— Dar ce fel de împrumut este acela care nu-i legat cu nădejdea restituirii împrumutului?

— Înțelege puterea spuselor Domnului și vei admira iubirea de oameni a legiuitorului! Cînd vrei să dai săracului pentru Domnul, datul este și dar și împrumut; este dar, din pricină că nu mai nădăjduiești să ți se dea înapoi; este împrumut, din pricina marii dărnicii a Stăpînului, Care îți va plăti datoria în locul săracului; Dumnezeu, primind prin sărac puțin, îți va da mult. *«Cel care miluiește pe sărac împrumută pe Dumnezeu»* [14]. Nu vrei, oare, să ai pe Stăpînul universului girant, că-ți vei

13. *Luca*, 6, 34.
14. *Prov.*, 19, 17.

primi înapoi banii împrumutați ? Dacă vreunul din bogații orașului ți-ar mărturisi că vor plăti pentru alții împrumutul, nu-i vei primi, oare, girul ? Iar pe Dumnezeu nu-L vei primi girant al săracilor ? Dă arginții care-ți stau degeaba ; nu-i îngreuna cu adaosuri și vei avea bine și de la Dumnezeu și de la sărac! Tu vei avea siguranța că nu-ți pierzi banii, pentru că îi păzește Dumnezeu, iar săracul va avea cîștigul din folosirea lor. Iar dacă dorești și adaos, atunci mulțumește-te cu cele de la Domnul. El îți va da, în locul săracilor, și împrumutul și dobînda. Așteaptă cele ale iubirii de oameni de la Cel care este cu adevărat iubitor de oameni. Da, dobînzile pe care le iei de la săraci sînt culmea neomeniei. Îți faci cîștig din nenorociri, scoți bani din lacrimi, spînzuri pe cel gol, lovești pe cel înfometat; milă de loc; nici un gînd că este om ca și tine acela ce suferă. Și mai numești și fapte de omenie cîștigurile ce le ai din unele ca acestea ! Vai de cei ce spun că *«amarul este dulce și dulcele amar»* [15] și de cei ce spun că ura de oameni este iubire de oameni. Nu erau ca acestea nici ghicitorile pe care Samson le punea oaspeților săi : *«Din cel ce mănîncă a ieșit mîncarea, iar din cel tare a ieșit dulceața»* [16]; iar din cel ce urăște pe oameni a ieșit iubirea de oameni. *«Nu culeg din spini struguri, nici din ciulini, smochine»* [17], nici din camătă iubire de oameni. *«Tot pomul rău face roade rele»* [18]. Cei care iau sută la sută, cei care iau zece la sută sînt înfricoșători chiar atunci cînd li se aude numele ; iar cei care cer lunar dobîndă sînt ca demonii care dau naștere la somnambuli ; se năpustesc asupra săracilor la soroacele lunii. Datul cu camătă este rău și pentru cel ce dă și pentru cel ce ia ; unuia îi aduce pagubă în bani, altuia pagubă în suflet. Plugarul, cînd culege spicul, nu mai caută iarăși sămînța la rădăcina spicului ; tu, însă, culegi și roadele și nu renunți nici la capital. Semeni, fără să ai pămînt ; seceri, fără să fi semănat. Nu știi pentru cine aduni, dar îți stă în față cel ce plînge din pricina cametei. Este necunoscut cel care are să se bucure de averea ta adunată din camătă. Este nelămurit dacă nu vei lăsa cumva altora bucuria bogăției tale, iar ție să-ți aduni numai răul nedreptății tale.

Așadar *«să nu-ți întorci fața de la cel care voiește să se împrumute de la tine»* [19] și să nu dai argintul tău cu camătă, pentru ca, fiind învățat din Vechiul și Noul Testament cele ce-ți sînt de folos, să pleci cu bună nădejde la Domnul, ca acolo să primești dobînzile faptelor tale bune, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor, Amin.

15. *Isaia*, 5, 20.
16. *Jud.*, 14, 14.
17. *Matei*, 7, 16.
18. *Matei*, 7, 17.
19. *Matei*, 5, 42.

V

OMILIE LA PSALMUL XXVIII

Psalmul lui David. La ieşirea din cort

I

Psalmul al douăzeci şi optulea are şi un titlu comun, care zice: *«Psalmul lui David»*; dar are şi ceva special, că se adaugă: *«La ieşirea din cort»*.

Ce înseamnă aceste cuvinte? Să ne gîndim ce înseamnă *«ieşire»* şi ce înseamnă *«cort»*, ca să fim în cele ce vrea să spună psalmul. Din punct de vedere istoric, se pare că preoţilor şi leviţilor li s-a poruncit aceasta, ca, după terminarea lucrului, să-şi amintească de acelea pe care erau datori să le pregătească pentru slujbă. Psalmul le arată preoţilor şi leviţilor, care terminau slujba şi ieşeau din cort, cele ce se cuvenea a fi pregătite şi cele ce aveau ei de făcut în ziua următoare, anume: fiii berbecilor, slavă şi cinste, slavă numelui Lui şi că nu se cuvenea să slujească altundeva decît în curtea Domnului şi în locul sfinţeniei. Pentru mintea noastră, care contemplă cele înalte, şi prin sensul măreţ care se află în dumnezeiasca Scriptură, psalmul acesta ne arată că legea veche este a noastră şi că ne privesc pe noi cele spuse în psalm; aşa că nu trebuie să înţelegem prin *«berbec»* partea bărbătească a oilor, nici prin *«cort»* locuinţa făcută din această materie neînsufleţită, nici prin *«ieşirea din cort»* plecarea din templu, ci prin *«cort»* trebuie să înţelegem acest trup al nostru, aşa cum ne-a învăţat apostolul, cînd zice: *«Care, fiind în cort, suspinăm»* [1]; şi iarăşi psalmul spune: *«Şi bici nu se va apropia de cortul tău»* [2]; iar prin *«ieşire din cort»* trebuie să înţelegem plecarea din viaţa aceasta, pentru care psalmul ne porunceşte să ne pregătim, aducînd Domnului cutare şi cutare, că lucrarea noastră din viaţa de aici este merindă pentru viaţa viitoare. Iar cel care aduce aici *«slavă şi cinste Domnului»* îşi strînge luişi slavă la dreapta răsplătire a Judecătorului.

1. *II Cor.*, 5, 4.
2. *Ps.*, 90, 10.

În multe copii ale Cărții Psalmilor găsim puse cuvintele: *«Aduceți Domnului, fii ai lui Dumnezeu!»*. Și pentru că nu orice dar este primit de Dumnezeu, ci darul adus din inimă curată — că spune Scriptura: *«Nu sînt curate rugăciunile din simbria desfrînatei»* [3]; și iarăși Ieremia: *«Oare rugăciunile și cărnurile sfinte vor îndepărta de la tine răutățile sau cu ele te vei curăți?»* [4] — de aceea psalmul vrea ca mai întîi să fim *«fii ai lui Dumnezeu»* și abia atunci să pornim a aduce lui Dumnezeu darurile noastre; iar acestea nu așa cum se întîmplă, ci darurile pe care le-a poruncit Dumnezeu. Zi mai întîi *«Tată»* și apoi cere cele ce urmează! Cercetează-te pe tine însuți din ce fel de viață te-ai ridicat! Dacă ești vrednic numește *«Tată»* al tău pe Dumnezeul cel Sfînt. Apropierea noastră de Cel Sfînt se face prin sfințenie. Dacă voiești să fii totdeauna fiu al Celui Sfînt, atunci sfințenia să te adopte! Aduceți, așadar, daruri lui Dumnezeu, nu voi cei luați la întîmplare, nici voi cei din cei întîmplători, ci voi, care sînteți fii lui Dumnezeu! Daruri mari ai a cere! De aceea Tatăl alege pe cei mari ca să-I aducă daruri. Și pentru ca Dumnezeu să nu-ți arunce jos gîndurile tale, nici să te facă să cauți un berbec, acest animal cu patru picioare și behăitor, iar prin jertfirea acestuia să te aștepți să faci îndurător pe Dumnezeu, psalmul spune: *«Aduceți lui Dumnezeu, fii ai lui Dumnezeu!»*. Dumnezeu nu are nevoie de fiu, ca să I se aducă fiul, ci dacă fiul este ceva mare; că ceea ce se aduce se cuvine să fie ceva mare și vrednic de starea sufletească de fiu și de vrednicia părintească. Așadar *«aduceți,* spune psalmul, *pe fiii berbecilor»* [5], pentru ca și aceștia, cei aduși de voi, să se schimbe din fii ai berbecilor în fii ai lui Dumnezeu.

II

Berbecul este un animal care conduce; conduce oile la pășuni hrănitoare și la odihna apelor, apoi iarăși în tîrle și staule. Unii ca aceștia sînt și întîi-stătătorii turmei lui Hristos; conduc turma cea cuvîntătoare la hrana cea înfloritoare și bine mirositoare a învățăturii celei duhovnicești; iar prin apa cea vie, dăruită cu prisosință de Duhul, o adapă și o înviorează, crescînd-o spre aducere de roadă; o conduce la odihnă și o pune la adăpost de cei care-i întind curse. Psalmul vrea să fie aduși Domnului fiii acestora de către fiii lui Dumnezeu. Iar dacă berbecii sînt cei care merg în fruntea celorlalți, fiii acestora vor fi cei formați pentru viața virtuoasă prin rîvna faptelor bune dobîndite din învățătura întîistătătorilor.

3. *Prov.*, 19, 13.
4. *Ier.*, 11, 15.
5. *Ps.*, 28, 1.

«Aduceți, dar, Domnului, fii ai lui Dumnezeu, aduceți Domnului pe fiii berbecilor!» [6].

Ai aflat cui vorbește? Ai aflat despre cine? Psalmul spune:

«Aduceți Domnului slavă și cinste» [7].

— Dar cum noi, care sîntem pămînt și cenușă [8], aducem *«slavă»* marelui Domn? Dar cum și *«cinste»*?

— Aducem slavă, prin faptele cele bune, cînd strălucesc faptele noastre înaintea oamenilor, ca oamenii, văzînd faptele noastre, să slăvească pe Tatăl nostru cel din ceruri [9]. Este cu putință să slăvim pe Dumnezeu prin castitatea noastră și prin sfințenia care îmbracă pe toți cei care mărturisesc dreapta credință, după sfatul lui Pavel, care spune: *«Slăviți pe Dumnezeu în mădularele voastre»* [10]. Această slavă o cere Domnul de la cei care au crezut în El și au fost cinstiți cu harul înfierii. Scriptura spune: *«Fiul slăvește pe Tatăl»* [11]; și: *«Dacă tată sînt eu, unde este slava mea?»* [12]. Iar, după cele ce spun Proverbele, cel care cinstește pe Dumnezeu aduce cinste lui Dumnezeu cu ostenelile lui cele drepte și Îi aduce pîrgă din fructele dreptății lui [13]. Aduce Domnului slavă și cinste tot cel ce teologhisește după cum s-a rînduit, ca să nu cadă din credința cea dreaptă despre Tatăl, despre Dumnezeirea Unuia-Născut și despre slava Sfîntului Duh; întinde mai departe slava adusă lui Dumnezeu cel care poate să explice în ce chip a fost creat universul și cum se menține, datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu, care se întinde pînă la cele mai mici existențe, și în ce chip, după viețuirea de aici, vor veni toate la judecată; cel care poate, cu gînduri limpezi și neamestecate, să contemple fiecare existență în parte, care, după ce însuși a contemplat toate, poate vorbi și altora despre bunătatea lui Dumnezeu și despre judecata Lui cea dreaptă. Acesta este cel ce dă slavă și cinste Domnului, cel care-și pune viața în armonie cu o contemplație ca aceasta. Lumina unui astfel de om strălucește înaintea oamenilor dacă Tatăl cel din ceruri este slăvit și prin cuvîntul lui și prin fapta lui și prin tot felul de virtuți [14]. Cel îndrăgostit de slava omenească nu aduce slavă și cinste Domnului, nici cel care cinstește argintul, nici cel care cinstește plăcerile trupului, nici cel ce admiră învățăturile străine cinstirii de Dumnezeu. După cum aducem slavă Domnului prin faptele cele bune, tot așa

6. *Ps.*, 28, 1.
7. *Ps.*, 28, 2.
8. *Fac.*, 18, 27.
9. *Matei*, 5, 16.
10. *I Cor.*, 6, 20.
11. *Mal.*, 1, 6.
12. *Mal.*, 1, 6.
13. *Prov.*, 3, 9.
14. *Matei*, 5, 16.

prin faptele cele rele Îl hulim. Ce spune Domnul celor ce păcătuiesc? «*Din pricina voastră numele Meu este hulit între neamuri*» [15] Și iarăși apostolul: «*Prin călcarea legii, necinstești pe Dumnezeu*» [16]. Că neluarea în seamă și disprețuirea legilor înseamnă defăimare a Legiuitorului. O casă în care au loc mînie, insultă, ocară și rîs, petrecere și desfrînare, are o faimă proastă, iar necinstea celor petrecute în ea trece asupra stăpînului casei aceleia. Trebuie, deci, să înțelegem că după cum prin faptele bune este slăvit Dumnezeu, tot așa prin faptele rele este slăvit dușmanul. Cînd iau mădularele lui Hristos și le fac mădulare ale desfrînatei [17], am mutat slava de la Cel Ce mă mîntuie la cel ce mă pierde. Necredinciosul schimbă slava nestricăciosului Dumnezeu în slava omului stricăcios, a pasărilor, a animalelor cu patru picioare și a tîrîtoarelor celor de pe pămînt [18]; cel care cinstește și se închină zidirii în locul Ziditorului nu aduce lui Dumnezeu slavă, ci creaturilor. Deci cel care vorbește de o creatură oarecare, apoi se închină ei, să cunoască în ce ceată se orînduiește. Să ne temem, dar, ca nu cumva, aducînd slavă și laudă prin păcatele noastre diavolului, să fim dați împreună cu el rușinii celei veșnice [19]. Că păcatul nostru ajunge în noi slavă pentru cel ce ne-a îndemnat la păcat, o poți înțelege din acest exemplu: Doi generali vin unul împotriva altuia cu oaste; cînd învinge oastea unuia din ei, slava revine generalului care e în fruntea ei; iar cînd învinge oastea celuilalt, slava este a generalului acelei oștiri. Tot așa și cu tine; în faptele tale cele bune, Domnul este cel slăvit, iar în cele rele, dușmanul. Nu-i nevoie, însă, să te gîndești la ostașii de care ți-am vorbit și nici să te duci cu mintea la generali, ci uită-te la tine însuți și vei găsi în tine tot adevărul exemplului. Cînd mintea ta se luptă cu patimile, dacă biruie datorită tăriei și atenției ei, atunci premiul victoriei este adus împotriva patimilor și prin tine se încununează oarecum Dumnezeu; dar dacă mintea ta se molešește și cedează plăcerii, ajungi sclav și prizonier al păcatelor, pentru că mintea dă vrăjmașului laudă, înălțare și mîndrie.

III

«*Închinați-vă Domnului în curtea cea sfîntă a Lui*» [20].

După rodirea celor ce-am cerut noi de la Dumnezeu, este de neapărată trebuință închinarea. Dar închinare, nu săvîrșită în afara Bisericii, ci în însăși «*curtea lui Dumnezeu*». «Să nu-mi născociți, spune psalmistul,

15. *Rom.*, 2, 24.
16. *Rom.*, 2, 23.
17. *I Cor.*, 6, 15.
18. *Rom.*, 1, 23.
19. *Matei*, 25, 41.
20. *Ps.*, 28, 2.

curţi şi adunări deosebite ! Una este curtea cea sfîntă a lui Dumnezeu !». Mai înainte «*curte*» era sinagoga iudeilor. Dar după păcatul săvîrşit de ei împotriva lui Hristos, curtea lor este pustie [21]. De aceea şi Domnul zice : «*Am şi alte oi, care nu sînt din staulul acesta*» [22]. Domnul, vorbind aici de cei dintre neamuri rînduiţi mîntuirii, arată o «*curte*» proprie, alta decît aceea a iudeilor. Aşadar nu se cuvine să ne închinăm lui Dumnezeu în afara curţii acesteia sfinte, ci fiind înăuntrul ei, ca nu cumva fiind cineva în afara ei, nici fiind atras de cei din afară, să piardă de a fi în curtea Domnului. Mulţi stau în chip de rugăciune, dar nu sînt în «*curte*», pentru că mintea lor colindă prin alte părţi, pentru că gîndul lor este atras de grija cea deşartă. Dar este cu putinţă, dacă ne ridicăm cu mintea sus, să înţelegem prin «*curte*» vieţuirea cea cerească. De aceea «*cei sădiţi aici în casa Domnului*» [23], care este Biserica Dumnezeului celui viu, «*în curţile Dumnezeului nostru vor înflori*» [24] ; dar cel care face din pîntece Dumnezeu, cel care preţuieşte mai mult decît orice slava sau argintul sau orice altceva, chiar dacă pare a fi vrednic în adunările cele văzute, acela nici nu se închină Domnului, nici nu este în curtea cea sfîntă.

«*Glasul Domnului peste ape*» [25].

În multe locuri din Scriptură vei găsi cuvîntul «*glas*». Deci, pentru a înţelege ce înseamnă «*glasul Domnului*» este bine să adunăm, din dumnezeiasca Scriptură, pe cît e cu putinţă, cele scrise despre «*glas*». De pildă, în proorocia făcută lui Avraam : «*Şi îndată s-a făcut glas, zicînd: «Nu te va moşteni acesta*» [26] ; iar pe timpul lui Moisi : «*Şi tot poporul a auzit glasul şi a văzut luminile*» [27] ; şi la Isaia, iarăşi : «*Glasul celui ce zice : «Strigă !*» [28]. În noi glasul este sau aerul lovit sau felul acela de aer pe care vrea să-l întipărească cel ce exprimă ceva. Ce este, dar, «*Glasul Domnului*» ? Care din două : se înţelege lovirea aerului sau aerul lovit, care ajunge pînă la auzul celui către care se îndreaptă glasul sau nici una din acestea, ci «*glasul Domnului*» este ceva de alt gen, o închipuire a părţii conducătoare a sufletelor oamenilor, cărora Dumnezeu vrea să le facă cunoscut propriul Său glas, în aşa fel încît închipuirea aceasta are analogie cu închipuirile pe care adeseori le avem în vise. După cum nu din lovirea aerului în închipuirile din somn luăm cunoştinţă de unele cuvinte şi sunete şi nici nu primim glasul din vis cu auzul, ci este prins de

21. *Ps.*, 68, 29.
22. *Ioan*, 10, 16.
23. *Ps.*, 91, 13.
24. *Ps.*, 91, 13.
25. *Ps.*, 28, 3.
26. *Fac.*, 15, 4.
27. *Ieş.*, 20, 18.
28. *Isaia*, 40, 6.

însăşi inima noastră, tot aşa trebuie să socotim şi glasul care vine de la Dumnezeu la profeţi.

«Glasul Domnului peste ape», adică peste ceva material, pentru că norii, cînd sînt plini de apă, dau naştere la sunet şi zgomot, cînd se izbesc unii de alţii; de aceea spune psalmistul: *«Glasul Domnului peste ape»*. Dar chiar dacă zgomotul apelor care se sparg se face cu oarecare sunete, chiar dacă marea frămîntată de vînturi se umflă de valuri şi scoate sunet puternic, totuşi aceste lucruri neînsufleţite au glasul lor de la Domnul. Cuvîntul acesta al psalmului arată, deci, că aproape întreaga zidire strigă, vestind pe Creatorul ei [29]. Iar cînd din nori se slobozeşte un tunet, nu trebuie să socotim altceva decît că Dumnezeul slavei a tunat şi că Domn este Cel Ce ţine prin El Însuşi firea apelor.

«Domnul peste ape multe» [30].

Din istoria facerii lumii am învăţat despre apa cea de deasupra cerurilor, despre apa adîncului şi despre o altă apă, adunarea mărilor [31]. Cine este, dar, Cel Care le ţine pe acestea şi nu le lasă, în virtutea pornirii lor naturale, să se scurgă spre cele de jos, dacă nu Domnul, Care străbate totul, Care are putere şi peste ape? Dar este poate şi o interpretare mai tainică a cuvintelor: *«Glasul Domnului peste ape»*; atunci cînd la botezul lui Iisus a fost glas de sus: *«Acesta este Fiul Meu cel iubit»* [32]; atunci Domnul era *«peste ape multe»*, sfinţind apele prin botezul Său, iar Dumnezeul slavei, cu măreţia glasului Său, a tunat din înălţime. Şi celor ce se botează li se spune glasul lăsat de Domnul, Care zice: *«Mergînd, botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh»* [33].

«Glasul Domnului peste ape». Tunetul ia fiinţă atunci cînd un aer uscat şi puternic, rămas în sînurile norilor, este învîrtit cu mare forţă în cavităţile lor, căutînd o ieşire afară. Norii, însă, rezistă din pricina condensării celei mari şi prin frecarea lor dau naştere zgomotului aceluia puternic produs de vînt. Norii, întocmai ca nişte băşici, umflaţi de vînt, nu pot rezista mai departe ca să oprească aerul din ei, se rup în chip forţat, lasă aerul să iasă afară şi dau naştere la zgomotele acelea care au loc în timpul tunetului. Din cauza aceasta ia naştere şi fulgerul. Aşadar Domnul este Cel Ce este peste ape şi Cel Ce lucrează zgomotele cele mari ale tunetului, făcînd ca în natura cea liniştită a aerului să aibă loc un zgomot atît de mare. Poţi, potrivit învăţăturii bisericeşti, să numeşti tunet şi predania săvîrşită din marele glas al Evangheliei după botez în sufletele celor ce s-au desăvîrşit. Că Evanghelia este tunet o arată uce-

29. *Ps.*, 18, 1.
30. *Ps.*, 28, 3.
31. *Fac.*, 1, 7—10.
32. *Matei*, 3, 17.
33. *Matei*, 28, 19.

nicii cărora Domnul le-a schimbat numele, numindu-i fiii tunetului [34]. De aceea glasul unui tunet ca acesta nu-i în orice om la întîmplare, ci numai în acela care este vrednic să se numească roată. Că spune Scriptura : *«Glasul tunetului Tău în roată»* [35]. Şi eşti roată dacă eşti pornit spre cele dinainte, atingîndu-te, ca o roată, de pămînt cu o mică porţiune, şi dacă eşti în întregime aşa cum era acela despre care Iezechiel spunea : *«Şi am văzut şi iată o roată era pe pămînt ţinută de patru animale ; şi chipul lor şi făptura lor ca chipul Tarsului»* [36].

IV

«Dumnezeul slavei a tunat ; Domnul peste ape multe» [37].

Ape sînt şi sfinţii, pentru că rîuri curg din pîntecele lor [38], adică învăţătura duhovnicească, aceea care udă sufletele ascultătorilor. Şi iarăşi : aceştia iau apă, care saltă spre viaţa veşnică, apă, care ajunge, în cei care o primesc bine, izvor de apă care saltă spre viaţa veşnică [39]. Domnul este peste nişte ape ca acestea. Adu-ţi aminte şi de istoria lui Ilie, care atunci cînd cerul a fost închis trei ani şi şase luni şi cînd era senin pe vîrful Carmelului, a auzit glas de ape multe, apoi a urmat şi tunet din nori şi a curs apă [40]. Aşadar *«Domnul peste ape multe»*.

«Glasul Domnului întru tărie» [41].

După cum în roată este *«glasul»*, tot aşa *«întru tărie este glasul Domnului»*. Cel ce poate toate în Hristos, Care-l întăreşte [42], acela ascultă poruncile Domnului şi le face. Glasul Domnului nu este într-un suflet slab şi molatec, ci în unul care lucrează, cu putere şi cu tărie, binele.

«Glasul Domnului întru mare cuviinţă» [43].

Marea cuviinţă este în chip deosebit o mare virtute. Cel care se sileşte, aşa cum se cuvine, pentru lucrarea faptelor mari, aude că este cu mare cuviinţă. Cînd un suflet este nerobit de gîndul cărnii şi primeşte de la Dumnezeu măreţie şi o dregătorie potrivită lui, datorită simţirii însuşirilor care sînt în el, atunci în el este *«glasul Domnului»*. Cei care au despre Dumnezeu gînduri de mare cuviinţă, care cercetează într-un chip înalt cuvintele Scripturii despre crearea lumii, care pot dobîndi pentru bunătatea lor purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care încă şi în cheltuieli sînt fără cruţare şi foarte darnici pentru uşurarea nevoilor

34. *Marcu*, 3, 17.
35. *Ps.*, 76, 16.
36. *Iez.*, 1, 15—16
37. *Ps.*, 28, 3.
38. *Ioan*, 7, 38.
39. *Ioan*, 4, 14.
40. *III Regi*, 18, 42—45.
41. *Ps.*, 28, 4.
42. *Filip.*, 4, 13.
43. *Ps.*, 28, 4.

fraţilor, aceştia sînt cei cu mare cuviinţă; în ei locuieşte «*glasul Domnului*». Într-adevăr, cel cu mare cuviinţă dispreţuieşte pe toate cele trupeşti, socotindu-le fără de valoare în comparaţie cu cele nevăzute. Pe cel cu mare cuviinţă nu-l va supăra nici un necaz din viaţă, nu-l va turbura nici o patimă, nu-l vor sminti nici păcatele oamenilor răi şi vrednici de dispreţ şi nici nu-l va înjosi necurăţia cărnii. Nu-l pot atinge patimile josnice, pentru că, din pricina înălţimii gîndirii sale, patimile acestea josnice nu-l pot privi în faţă. Se vorbeşte şi de o mare cuviinţă a lui Dumnezeu, ca în textul acesta: «*S-a înălţat slava Ta mai presus de ceruri*» [44]. Cei care gîndesc lucruri mari despre Dumnezeu, aceia măresc şi mai mult marea cuviinţă a lui Dumnezeu.

V

«*Glasul Domnului sfărîmă cedrii*» [45].

În Scriptură, cedrul este uneori lăudat, pentru că e stabil, pentru că nu putrezeşte, pentru că e bine mirositor şi pentru că face umbră mare; alteori, însă, e defăimat, pentru că este neroditor şi greu de încovoiat; este o imagine deplină a celui necredincios. «*Văzut-am pe cel necredincios*, spune Scriptura, *fălindu-se şi înălţîndu-se ca cedrii Libanului*» [46]. În acest sens a fost luat şi în textul acesta: «*Glasul Domnului sfărîmă cedrii*». După cum a spus că glasul Domnului este în sufletul cu mare cuviinţă, tot aşa spune că glasul Domnului sfărîmă pe cei ce se fălesc în zadar şi pe cei ce se ridică pe ei înşişi în înălţimile aparente ale lumii acesteia: bogăţia sau slava sau dregătoria înaltă sau frumuseţea trupului sau puterea sau tăria. «*Sfărîmă Domnul cedrii Libanului*». Cei care se împăunează cu faptele făcute de alţii şi-şi adună cu ele loruşi trufie sînt cedrii ai Libanului. După cum cedrii sînt prin ei înşişi înalţi, mai cresc şi pe munţi înalţi şi astfel, din adaosul înălţimii muntelui, ajung şi mai mîndri, tot aşa şi cei ce se sprijină pe lucrurile stricăcioase ale lumii sînt cedrii din pricina trufiei lor, din pricina îngîmfării minţii lor, dar se mai numesc cedri ai Libanului din pricină că se laudă cu înălţime străină, pentru că de pe pămînt şi de pe lucrurile cele pămînteşti, ca de pe vîrful Libanului, se ridică şi se îngîmfă. Domnul nu sfărîmă pe toţi cedrii, ci pe cedrii Libanului, pentru că Libanul era locul idololatriei. Toate sufletele, care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu, se numesc cedrii Libanului şi merită să fie sfărîmate. Sînt, însă, şi unii cedri ai lui Dumnezeu, pe care îi acoperă mlădiţele cele agăţătoare ale viei mutate din Egipt [47], aşa cum am învăţat din Psalmi: «*Acoperit-a umbra ei mun-*

44. *Ps.*, 8, 1.
45. *Ps.*, 28, 5.
46. *Ps.*, 36, 35.
47. *Ps.*, 79, 9.

ții și mlădițele ei cedrii lui Dumnezeu» [48]. Împreună cu celelalte idei despre Hristos, Domnul nostru se numește și viță de vie; că spune: *«Eu sînt vița, voi mlădițele»* [49]. Cedri ai lui Dumnezeu sînt cei care mai înainte erau neroditori și buni de ars; venind, însă, sub acoperămîntul lui Hristos și îmbrăcîndu-se cu El, acoperă, cu harul de la Hristos, nerodirea vieții lor. Așadar pe cedrii lui Dumnezeu îi păzesc mlădițele roditoare ale viței de vie care îi îmbracă, iar pe cedrii Libanului îi sfărîmă Domnul.

«Și-i va fărîmița pe ei ca pe vițelul Libanului» [50].

Adu-ți aminte de vițelul de care e vorba în *«Ieșire»*, pe care l-au făcut iudeii ca să se închine lui [51] și pe care Moisi l-a fărîmițat și l-a dat poporului să-l bea [52]. Împreună cu vițelul acela Domnul va face să dispară tot Libanul și toată închinarea la idoli împămîntenită în Liban.

«Iar cel iubit ca fiul rinocerilor» [53].

Unul-Născut Fiul, Care a dat viață lumii [54], cînd S-a adus pe Sine Însuși jertfă și prinos lui Dumnezeu pentru păcatele noastre [55], se numește și Miel al lui Dumnezeu și Oaie; că spune Scriptura: *«Iată Mielul lui Dumnezeu»* [56]; și iarăși: *«Ca o oaie la junghiere s-a adus»* [57]; dar cînd trebuie să lupte și să doboare puterea, care atacă neamul omenesc, putere sălbăticită și îndobitocită, atunci se numește fiu al rinocerilor. Că, după cum știm din Cartea lui Iov, rinocerul este un animal a cărui putere nu poate fi biruită, un animal care nu se lasă supus de oameni. *«Nu-l vei lega*, spune Iov, *cu curea* [58], *nici va dormi la iesle»* [59]. Și, în acel loc al profeției, se spun multe despre acest animal: că îi place libertatea și că nu se supune oamenilor. Trebuie să se țină seama, însă, că Scriptura folosește numele rinocerului în două sensuri: cînd îl laudă, cînd îl defaimă. Uneori zice: *«Izbăvește de sabie sufletul meu* [60] *și de coarnele rinocerilor smerenia mea»* [61]. Scriptura spune aceste cuvinte pentru a defăima poporul cel dușmănos, care s-a sculat împotriva Domnului în timpul patimilor. Alteori zice: *«Înălța-se-va cornul Meu ca al rinocerului»* [62]. Se pare că de multe ori numele rinocerului se ia pentru

48. *Ps.*, 79, 11.
49. *Ioan*, 15, 5.
50. *Ps.*, 28, 6.
51. *Ieș.*, 32, 4.
52. *Ieș.*, 32, 20.
53. *Ps.*, 28, 6.
54. *Ioan*, 6, 33.
55. *Efes.*, 5, 2.
56. *Ioan*, 1, 29.
57. *Isaia*, 53, 7; *Fapte*, 8, 32.
58. *Iov*, 39, 10.
59. *Iov*, 39, 9.
60. *Ps.*, 21, 22.
61. *Ps.*, 21, 23.
62. *Ps.*, 91, 10.

a arăta cele rele, din pricina firii războinice a acestui animal; dar se ia și pentru a arăta cele bune, din pricină că are cornul ridicat în sus și din pricina firii lui dornice de libertate. Și pe scurt, pentru că în multe locuri din Scriptură poți găsi cuvîntul «*corn*» luat în loc de «*slavă*», de pildă: «*Va înălța cornul poporului Său*»[63]; și: «*Va înălța cornul lui întru slavă*»[64]; sau și pentru că acest cuvînt «*corn*» este luat adeseori în loc de «putere» — de pildă: «*Apărătorul meu și cornul mîntuirii mele*»[65]; iar Hristos este puterea lui Dumnezeu[66] — de aceea, pentru că Hristos are un singur corn, adică are o singură putere, aceea a Tatălui, este numit rinocer.

VI

«*Glasul Domnului, Celui ce taie para focului*»[67].

Para focului a fost tăiată și în istoria celor trei tineri din Babilon[68], cînd focul din cuptorul cel de patruzeci și nouă de coți s-a revărsat și a ars pe toți cei din jurul lui[69]. Para focului a fost tăiată la porunca lui Dumnezeu, iar cuptorul a primit vînt, adiere și răcoreală, care a adus tinerilor o stare de liniște, ca sub umbra unor copaci. «*A fost*, spune Scriptura, *ca un vînt răcoros care sufla*»[70]. Cu mult mai de mirare a fost să se taie natura focului decît să se despartă Marea Roșie[71]. Cu toate acestea glasul Domnului taie și apa care curge mereu și unirea focului, deși, după părerile omenești, se pare că focul nu poate fi tăiat, nici împărțit; și totuși la porunca Domnului este tăiat și împărțit și focul. Socot că focul pregătit spre pedeapsă diavolului și îngerilor lui[72] se taie la glasul Domnului; și iată și pricina: în foc sînt două puteri: una care arde și alta care luminează; puterea usturătoare și pedepsitoare a focului rămîne celor vrednici de ardere, iar puterea luminoasă a focului, prin strălucirea lui, este sortită celor fericiți. Glasul Domnului, deci, taie para focului și o împarte în așa fel încît focul pedepsei să fie neluminos, iar lumina odihnei să rămînă nearzătoare.

«*Glasul Domnului, care cutremură pustiul*»[73].

Cutremurul este rînduit de Domnul spre binefacerea pustiului, pentru ca, schimbîndu-se de a mai fi pustiu, să ajungă pămînt locuit; și, le-

63. *Ps.*, 148, 13.
64. *Ps.*, 111, 9.
65. *Ps.*, 17, 3.
66. *I Cor.*, 1, 24.
67. *Ps.*, 28, 7.
68. *Dan.*, 3, 8—28.
69. *Dan.*, 3, 22.
70. *Dan.*, 3, 50 (După ediția lui A. Rahlfs).
71. *Ieș.*, 14, 21.
72. *Matei*, 25, 41.
73. *Ps.*, 28, 8.

pădînd ocara nerodirii de copii, să primească lauda naşterii de mulţi copii — *«mulţi sînt fiii pustiei, mai mulţi decît ai aceleia cu bărbat»* [74] — şi, umplîndu-se de vuietul apelor, să se prefacă din pustiu cum era mai înainte în lacuri de ape.

«Şi va cutremura Domnul pustiul Cadeş» [75].

Domnul nu va cutremura toată pustia, ci numai pustiul Cadeş, adică sfinţenia ; căci Cadeş se tîlcuieşte : sfinţenie.

«Glasul Domnului, care desăvîrşeşte cerbii» [76].

Aceeaşi explicaţie, care s-a dat mai înainte, trebuie să se dea şi cu privire la desăvîrşirea cerbilor, pe care o lucrează glasul Domnului. Aşadar, pentru că cerbul a primit o alcătuire ca aceea a trupului lui, încît să fie mai presus de vătămarea animalelor tîrîtoare, chiar mai mult, după cum spun cei ce au observat unele ca acestea, otrava viperei îi este chiar ceva curăţitor — dealtfel toate cele otrăvitoare sînt luate în Scriptură ca o imagine a celor rele şi potrivnice, de pildă Domnul zice : *«V-am dat putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului»* [77], iar psalmul făgăduieşte iarăşi profetului David : *«Peste aspidă şi vasilisc vei păşi»* [78] — trebuie neapărat ca atunci cînd în Scriptură auzim numele cerbului, cuvîntul acesta să ne ducă cu mintea la tot ce poate fi mai bun, că se spune în Scriptură : *«Munţii cei înalţi, cerbilor»* [79] ; şi : *«Cerbul doreşte spre izvoarele apelor»* [80]. Aşadar pentru că orice drept îşi are traiul în cele înalte, *«alergînd la ţintă spre răsplata chemării celei de sus»* [81] de aceea se înalţă la izvoarele cele cu apă bună de băut, căutînd primele principii ale teologiei. Cerbul trage cu răsuflarea gurii lui animalele otrăvitoare, care se ascund în găuri şi le scoate din ascunzişurile lor cu forţa suflării lui. După cum sfîntul este numit vultur, pentru că gîndirea lui zboară spre cele înalte şi pentru că e dezlipit de pămînt cea mai mare parte a vieţii lui, după cum este numit oaie, din pricină că este blînd şi dă tot ce are, după cum este numit berbec, din pricină că are rol de conducător, şi după cum este numit porumbiţă, din pricina nerăutăţii lui, tot aşa este numit şi cerb, din pricină că se împotriveşte celor rele. De aceea şi Solomon zice : *«Cerbul să-ţi vorbească de prietenie, iar puiul de cerb de harurile tale»* [82]. Solomon cu aceste cuvinte ne învaţă că cerbii, de care am vorbit mai înainte, sînt destoinici pentru învăţarea teologiei.

74. *Isaia*, 54, 1.
75. *Ps.*, 28, 8.
76. *Ps.*, 28, 9.
77. *Luca*, 10, 19.
78. *Ps.*, 90, 13.
79. *Ps.*, 103, 19.
80. *Ps.*, 41, 1.
81. *Filip.*, 3, 14.
82. *Prov.*, 5, 19.

VII

«Glasul Domnului, care desăvîrşeşte cerbii» [83].

Cînd vedem un om al lui Dumnezeu desăvîrşit şi bine pregătit, să urmărim folosul pe care-l avem din convorbirea cu el, că acolo unde este cerbul, este pusă pe fugă toată răutatea animalelor tîrîtoare. Că animalele otrăvitoare nu suportă mirosul cerbului şi fug din faţa coarnelor lui.

«Şi va descoperi desişurile» [84].

Glasul Domnului desăvîrşeşte mai întîi cerbii, apoi descoperă desişurile, locurile acelea în care se găsesc crescuţi laolaltă tufanii sălbatici şi neroditori, în care se refugiază de obicei mai ales animalele otrăvitoare. Aşadar, pentru că cerbul se desăvîrşeşte datorită alcătuirii trupului pe care a primit-o de la Dumnezeu, de aceea dreptul, asemănîndu-se cu el, descoperă desişurile, pentru ca cei ce corup viaţa noastră să fie predaţi goi şi gata de îndreptare, şi pentru că *«orice pom care nu face rod bun se taie de secure şi în foc se aruncă»* [85]. Desişurile, adică sufletele acoperite de tufani şi de buruieni, în care se cuibăresc, întocmai ca nişte fiare, feluritele patimi ale păcatelor, sînt curăţite neapărat de *«cuvîntul lui Dumnezeu, care este mai ascuţit decît orice sabie cu două tăişuri»* [86]. Dar pentru că mulţi oameni, împovăraţi de grijile vieţii, au sufletele lor ca un pămînt plin de mărăcini, care nu-i lasă să se hrănească cu rodnicia cuvîntului lui Dumnezeu, *«Domnul descoperă desişurile»*, adică urîţenia, necuviinţa şi vătămarea grijilor din viaţa aceasta, pentru ca, fiind luminat locul unde se găseşte binele şi răul, oamenii să nu mai aibă, din pricina neştiinţei, judecăţi nepotrivite despre lucruri. Că mulţi pe cele bune le socotesc rele, cînd sînt dureroase, iar pe cele rele le caută din pricina plăcerii care le însoţeşte. Nespusă este rătăcirea oamenilor cu privire la nişte lucruri ca acestea! Sînt, aşadar, pomi roditori, pomi buni prin natura lor, precum şi toţi cedrii, care primesc laudă; desişurile, însă, sînt pline de pomi răi, pe care glasul lui Dumnezeu le descoperă şi le vădeşte, ca să nu înşele pe cei care socot că vor găsi în ele vreun fruct folositor.

«Şi în Biserica Lui oricine spune slavă» [87].

Să asculte cuvintele psalmului şi să se ruşineze cei ce se pun în Biserică pe vorbărie multă! Ce spune psalmul? Cel care este în Biserica lui Dumnezeu nu grăieşte vorbe rele, nu spune deşertăciuni, nu rosteşte cuvinte pline de lucruri ruşinoase, ci în *«biserica Lui oricine spune*

83. *Ps.*, 28, 9.
84. *Ps.*, 28, 9.
85. *Matei*, 3, 10.
86. *Evr.*, 4, 12.
87. *Ps.*, 28, 9.

slavă». În biserică se află sfinţii îngeri, care scriu cuvintele; este Domnul, Care caută la stările sufleteşti ale celor ce intră în biserică. Rugăciunea fiecăruia este cunoscută de Dumnezeu; unul cere cele cereşti după starea lui sufletească, altul după ştiinţa lui; altul rosteşte de mîntuială cuvintele numai cu vîrful buzelor, dar inima lui e departe de Dumnezeu. Dacă se roagă, cere sănătate trupească, bogăţie materială şi slavă pămîntească. Dar, după cum ne învaţă psalmul, nu trebuie să ceară nimic din acestea, ci în biserica lui Dumnezeu *«oricine spune slavă»*. *«Cerurile spun slava lui Dumnezeu»* [88]. Lucrul îngerilor este să slăvească pe Dumnezeu. Da, un singur lucru are de făcut toată oştirea puterilor cereşti: să înalţe slavă Creatorului. Apoi întreaga fire, fie cea fără de grai, fie cea cu grai, fie cea mai presus de lume, fie cea din jurul pămîntului, slăveşte pe Creator. Dar oamenii ticăloşi îşi părăsesc casele şi aleargă la biserică spre a se folosi cu ceva; nu-şi pleacă urechile la cuvintele lui Dumnezeu, nu se uită la firea lor, nu se întristează cînd sînt cuprinşi de păcate, nu se căiesc cînd îşi amintesc de păcatele lor şi nu tremură de frica judecăţii, ci zîmbesc, îşi strîng unii altora mîinile şi fac vorbitor din casa de rugăciune, neascultînd de psalmul acesta, care li se împotriveşte şi le spune: *«În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă»*. Tu, însă, nu numai că nu spui slavă, dar eşti şi piedică pentru celălalt, întorcîndu-l spre tine, iar cu zgomotul tău acoperi învăţătura Duhului. Vezi, dar, ca nu cumva, ieşind de aici, în loc să primeşti răsplată pentru slava pe care trebuie s-o spui, să fii osîndit împreună cu cei care hulesc numele lui Dumnezeu. Ai psalmii, ai profeţia, ai poruncile evanghelice, ai predica apostolilor! Limba ta să cînte psalmi, mintea ta să caute să afle înţelesul celor spuse în cîntări, ca să cînţi şi cu gura, dar să cînţi şi cu mintea [89]. Să nu socoteşti că Dumnezeu are nevoie de slavă! Vrea, însă, să fii vrednic de a-L slăvi. Pentru că *«ceea ce seamănă omul, aceea va şi secera»* [90]. Seamănă şi tu slavă ca să culegi cununi, cinste şi laude în împărăţia cerurilor! Că nu fără de folos s-au spus, ca o digresiune, cuvintele: *«În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă»*, ci s-au spus pentru aceia care în biserica lui Dumnezeu vorbesc fără sfîrşit şi vin la biserică fără de folos. Dara-ar Dumnezeu să fie fără de folos şi nu spre paguba lor!

VIII

«Domnul va locui potopul» [91].

Potopul este revărsare de apă, care face să dispară tot ce este sub ape; potopul curăţă tot ce era mai înainte murdar. Psalmistul numeşte

88. *Ps.*, 18, 1.
89. *I Cor.*, 14, 15.
90. *Gal.*, 6, 7.
91. *Ps.*, 28, 10.

aici potop harul botezului; că sufletul care şi-a spălat păcatele prin botez şi a fost curăţit omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuinţă a lui Dumnezeu în Duhul. La fel cu acestea sînt şi cele spuse în psalmul al treizeci şi unulea. Că după ce a zis: *«Fărădelegea mea am cunoscut, şi păcatul meu nu l-am acoperit»* [92]; şi: *«Pentru aceasta se va ruga către Tine tot cel cuvios»* [93], a adăugat: *«Dar potop de ape multe de el nu se va apropia»* [94]. Că nu se apropie păcatele de cel ce a primit botezul iertării păcatelor prin apă şi prin Duh. Înrudite cu acestea sînt şi cele spuse în profetul Mihea: *«Că voitor de milă este: întoarce-Se-va şi ne va milui pe noi; va afunda păcatele noastre şi vor fi aruncate în adîncurile mării»* [95].

«Şi va şedea Domnul Împărat în veac» [96].

Domnul, aşezîndu-Se în sufletul cel luminat de potop, face din acel suflet un fel de tron al Său.

«Domnul va da tărie poporului Său. Domnul va binecuvînta pe poporul Său cu pace» [97].

Din poporul cel păcătos Domnul nimiceşte *«pe cel tare şi pe cea tare»* [98], iar celui care face dreptate îi dă putere, pentru că *«celui ce are i se va da»* [99]. Împuternicit spre lucrarea faptelor bune, dreptul ajunge vrednic de binecuvîntarea cea de la Dumnezeu. Se pare, însă, că cea mai desăvîrşită dintre binecuvîntări este pacea, pentru că pacea dă echilibru părţii conducătoare din om. Omul care doreşte şi lucrează pacea se caracterizează prin aceea că are potolit felul lui de viaţă; dar cel războit de patimi nu participă deloc la pacea cea de la Dumnezeu, pe care a dat-o Domnul ucenicilor Lui [100], pace care, depăşind toată mintea [101], va păzi sufletele celor vrednici. Această pace o doreşte şi apostolul în biserici, cînd zice: *«Har vouă şi pacea să se înmulţească»* [102].

Facă Dumnezeu ca şi noi, care ne luptăm bine şi care am nimicit gîndul trupului, care-i vrăjmaş al lui Dumnezeu, noi care am ajuns într-o stare de linişte sufletească şi de neturburare, să ne facă Dumnezeu fii ai păcii, ca să luăm parte în pace la binecuvîntarea lui Dumnezeu, în Hristos Iisus Domnul, Căruia slava şi puterea, acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin.

92. *Ps.*, 31, 5.
93. *Ps.*, 31, 7.
94. *Ps.*, 31, 7.
95. *Mih.*, 7, 18—19
96. *Ps.*, 28, 10.
97. *Ps.*, 28, 11.
98. *Isaia*, 3, 1.
99. *Matei*, 25, 29.
100. *Ioan*, 14, 27.
101. *Filip.*, 4, 7.
102. *I Petru*, 1, 2.

VI

OMILIE LA PSALMUL XXIX

Psalmul cîntării de la inaugurarea casei lui David

I

Alcătuirea trupului omenesc este în chip figurat psaltire și instrument armonic muzical pentru înălțarea de imne Dumnezeului nostru. Faptele trupului nostru, care duc la slăvirea lui Dumnezeu, sînt psalmi, atunci cînd trupul, în armonie cu rațiunea, ne face să nu săvîrșim nimic distonant în mișcările noastre. Iar cîntare este tot ce ține de contemplația înaltă și de teologie. Deci psalmul este un text muzical, cînd este cîntat cu frumos ritm dintr-un instrument muzical așa cum cer regulile armoniei; cîntarea, însă, este un text cîntat melodios cu vocea, fără amestecul vreunui instrument muzical. Așadar aici, pentru că psalmul este intitulat «*Psalmul cîntării*», socotim că psalmul acesta face aluzie la fapta care trebuie să urmeze contemplației.

Acest «*Psalm al cîntării*», după cum îl arată titlul lui, cuprinde cîteva cuvinte la inaugurarea casei, adică a templului. După sensul lui literal, se pare că psalmul, cîntat cu instrumentul muzical numit psaltire, vorbește de celebrul templu care a fost ridicat pe timpul lui Solomon; dar, după sensul său spiritual, titlul psalmului arată întruparea Fiului lui Dumnezeu și inaugurarea casei Lui, adică, a trupului Lui construit într-un chip nou și minunat. În psalmul acesta găsim multe spuse din partea Domnului. Sau poate se cuvine să înțelegi prin «*casă*» Biserica zidită de Hristos, precum scrie și Pavel în Epistola către Timotei: «*Ca să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu*» [1]. Iar prin inaugurarea Bisericii trebuie să înțelegem reînnoirea minții, care se face prin Sfîntul Duh, în fiecare din cei care alcătuiesc trupul Bisericii lui Hristos. Este, însă, și o armonie dumnezeiască și muzicală, nu aceea care are unele cuvinte ce înveselesc auzul, ci aceea care potolește și îmblînzește duhurile cele rele, care supără sufletele cele ușor de ispitit.

1. *I Tim.*, 3, 15.

«Înălța-Te-voi, Doamne, că m-ai ridicat și n-ai veselit pe vrăjmașii mei asupra mea» [2].

Cum este înălțat *«Cel Ce locuiește întru cele înalte»* [3] de cei sortiți să locuiască pe acest pămînt umil? Dacă Dumnezeu este în cer sus, iar tu pe pămînt jos, în ce chip vei înălța pe Dumnezeu? Ce vrea să spună profetul prin această făgăduință? Nu cumva spune că Dumnezeu este înălțat de puterile care gîndesc despre El lucruri mari și cu cuviință dumnezeiască și care trăiesc spre slava lui Dumnezeu? Cel care se îndreaptă cu știință spre fericire, înalță pe Dumnezeu, iar cel care se îndreaptă spre cele potrivnice, nici nu-i îngăduit s-o spunem, cît de mult umilește în el însuși pe Dumnezeu.

II

Lui Dumnezeu Îi atribuim toată starea sufletului nostru, care este în armonie cu faptele noastre. De aceea cînd dormităm și lucrăm ceva cu lenevie, se zice că Dumnezeu doarme, pentru că Dumnezeu ne socotește nevrednici a veghea asupra noastră. Dar cînd simțim vreodată vătămarea ce o avem de pe urma somnului și spunem: *«Scoală-te, Doamne, pentru ce dormi?»* [4], da, atunci *«nu va dormita, nici va adormi Cel Ce păzește pe Israil»* [5]. Alții întorc ochii lui Dumnezeu de la ei, pentru că sînt rușinoase și nevrednice faptele lor de ochii lui Dumnezeu. Cei care se pocăiesc spun: *«Pentru ce-Ți întorci fața Ta?»* [6]. În afară de aceștia, alții sînt scoși din mintea lui Dumnezeu; și ca și cum ar fi fost dați uitării, zic: *«Uiți sărăcia noastră și necazul nostru!»* [7]. Și, pe scurt, oamenii fac cele spuse în chip omenesc despre Dumnezeu, închipuindu-și pe Dumnezeu după felul în care trăiește fiecare din ei.

«Înălța-Te-voi, Doamne, că m-ai ridicat și n-ai veselit pe vrăjmașii mei asupra mea! Să nu aduci ceva umilitor și josnic asupra vieții mele!». Dar de unde este în mine puterea de a Te înălța? De acolo, că Tu, Doamne, luîndu-mi-o înainte, *«m-ai ridicat»!* Psalmistul în chip vădit a spus: *«m-ai ridicat»*, în loc de: «m-ai așezat la înălțime». Adică: «M-ai făcut să fiu mai presus de cei ce s-au răsculat împotriva mea; sînt întocmai ca un copil, care nu știe să înoate și pe care cineva îl ia de mînă și-l ține deasupra apei». Așadar, cel care, cu ajutorul lui Dumnezeu, se ridică din cădere, acela din recunoștință Îl înalță pe Dumnezeu prin faptele sale bune. Sau după cum un luptător în arenă, fiind cuprins

2. *Ps.*, 29, 1.
3. *Ps.*, 112, 5.
4. *Ps.*, 43, 25.
5. *Ps.*, 120, 4.
6. *Ps.*, 43, 26.
7. *Ps.*, 43, 26.

de slăbiciune, este sprijinit de cineva, ca să nu-i fie primejdioasă căderea și astfel biruie pe adversar, cel care l-a ajutat îi dă luptătorului prilejul biruinței, iar adversarului îi răpește bucuria căderii. Nu necazurile, care vin asupra sfinților pentru a-i încerca, pricinuiesc bucurie dușmanilor noștri nevăzuți, ci dușmanii noștri se bucură, bat din palme și se veselesc atunci cînd, din pricina mulțimii necazurilor, ne pierdem nădejdea, nu mai putem judeca și renunțăm să ducem mai departe lupta. De pildă, Iov : a pierdut averea ; a rămas fără copii ; trupul îi era plin de puroi și de viermi [8] ; dar nu i-a dat vrăjmașului prilej de bucurie. Dacă, însă, copleșit de dureri, ar fi spus un cuvînt de hulă, așa cum l-a sfătuit femeia [9], atunci s-ar fi bucurat dușmanii. Tot așa și Pavel : a flămînzit, a însetat, a fost gol, a fost pălmuit, a ostenit, a fost pribeag [10], dar n-a bucurat pe dușman, ci, dimpotrivă, dușmanul a fost zdrobit, văzîndu-l că suferă așa încercările, încît Pavel putea să spună cu dispreț : *«Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos ?»* [11].

III

«Doamne, Dumnezeul meu, strigat-am către Tine și m-ai vindecat !»[12].

Fericit este acela care-și cunoaște rana din adîncul lui, încît să poată veni la doctor și să spună : *«Vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasele mele !»* [13] ; și : *«Eu am zis : Doamne, miluiește-mă, vindecă sufletul meu, că am greșit Ție !»* [14].

În versetul din psalmul pe care-l tîlcuim, David mulțumește lui Dumnezeu pentru vindecarea pe care i-a dat-o, că spune : *«Doamne, Dumnezeul meu !»*. Dumnezeu nu este Dumnezeul tuturor, ci al acelora care, prin dragoste, și L-au făcut apropiat pe Dumnezeu, că este Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov. Dacă ar fi Dumnezeul tuturora, Dumnezeu n-ar fi mărturisit acelora lucrul acesta ca ceva deosebit. Și iarăși Iacov spune : *«Te-a ajutat pe tine Dumnezeul meu»* [15]. Și Toma, după ce s-a încredințat, L-a îmbrățișat pe Stăpîn și a zis : *«Domnul meu și Dumnezeul meu !»* [16], cuvinte ce se cuvin unei stări sufletești profetice.

«Strigat-am către Tine și m-ai vindecat».

8. *Iov*, 1, 13—19.
9. *Iov*, 2, 9.
10. *I Cor.*, 4, 11—12.
11. *Rom.*, 8, 35.
12. *Ps.*, 29, 2.
13. *Ps.*, 6, 2.
14. *Ps.*, 40, 4.
15. *Fac.*, 49, 25.
16. *Ioan*, 20, 28.

N-a fost nici un interval de timp între strigătul meu şi harul Tău, ci îndată ce am strigat mi-a venit şi vindecarea. Că spune Scriptura: *«Încă grăind tu, voi zice: Iată, aicea sînt!»* [17]. Aşadar cînd ne rugăm lui Dumnezeu, trebuie să rostim tare rugăciunea, ca grabnică să ne răsară vindecarea.

«Doamne, scos-ai din iad sufletul meu!» [18].

Pentru vindecarea aceasta, psalmistul mulţumeşte lui Dumnezeu. David, din pricina bolii, a coborît în iad, dar a fost scos din iad prin puterea Celui Care a învins în locul nostru, pe cel ce are puterea morţii.

«Mîntuitu-m-ai de cei care se coboară în groapă» [19].

În multe locuri din Scriptură *«gropi»* se numesc săpăturile de sub pămînt făcute special pentru păzirea celor înlănţuiţi. Astfel se spune în Ieşire: *«De la cel întîi născut al lui Faraon pînă la cel întîi născut al roabei celei din groapă»* [20]. Pe Ieremia l-au aruncat în groapă [21], iar pe Iosif, din invidie, fraţii lui l-au închis într-o groapă care nu avea apă [22]. Fiecare faptă, pe care o facem, sau ne pogoară la cele de jos, îngreunîndu-ne din pricina păcatului, sau ne ridică la cele de sus, întraripîndu-ne spre Dumnezeu. «Mîntuitu-m-ai, dar Doamne, pe mine, care mai înainte duceam viaţă păcătoasă; m-ai despărţit de cei ce se coboară în loc întunecat şi friguros». Acest înţeles îl au cuvintele: *«M-ai ridicat»* [23], adică: «M-ai oprit din alunecarea mea spre cele de jos, ca să nu dai prilej duşmanilor mei să se bucure de mine». La fel sînt şi cele spuse de David în altă parte: *«Cel ce face picioarele mele ca ale cerbului şi peste cele înalte mă pune»* [24]. Întoarcerea la cele înalte este numită de David scăparea şi ridicarea din groapă.

«Cîntaţi Domnului cei cuvioşi ai Lui!» [25].

Nu tot cel ce are în gură cuvintele psalmului cîntă Domnului, ci cei care înalţă, din inimă curată, cîntările de psalmi. Toţi cîţi sînt cuvioşi şi păstrează dreptatea cea către Dumnezeu, toţi aceia pot să cînte lui Dumnezeu psalmi în chip armonios, urmînd ritmurile cele duhovniceşti. Dar cîţi nu stau aici în biserică venind de la desfrînări! Cîţi nu vin de la hoţii! Cîţi nu ascund în inimile lor viclenie şi minciună! Se pare că au în gura lor cîntare de psalmi, dar nu cîntă cu adevărat psalmi. Că psalmul acesta, pe care îl tîlcuim, cheamă pe cel cuvios să cînte

17. *Isaia*, 58, 9.
18. *Ps.*, 29, 3.
19. *Ps.*, 29, 3.
20. *Ieş.*, 12, 29.
21. *Ier.*, 38, 6.
22. *Fac.*, 37, 24.
23. *Ps.*, 29, 1.
24. *Ps.*, 17, 36.
25. *Ps.*, 29, 4.

psalmi ! «*Nu poate pomul rău să facă roade bune*» [26], nici inima rea nu poate scoate cuvinte ale vieții. «*Faceți, dar, pomul bun și roadele lui bune*» [27]. Curățiți-vă inimile, ca să rodiți cu duhul, pentru ca, ajungînd cuvioși, să puteți cînta cu pricepere psalmi Domnului.

IV

«*Și lăudați amintirea sfințeniei Lui !*» [28].

N-a spus : «Lăudați sfințenia Lui», ci : «*Lăudați amintirea sfințeniei Lui*», adică : «Mulțumiți !». Că aici «lauda» se ia în loc de «mulțumire». «Mulțumiți, deci, că ați ajuns în amintirea sfințeniei Lui, voi care mai înainte ajunseserăți în uitarea sfințeniei Celui Ce v-a făcut pe voi, din pricină că erați cufundați în răutate și erați pîngăriți de necurățeniile trupului vostru. Așadar, lăudați-L, ca să dobîndiți iertare de păcatele pe care le-ați săvîrșit în chip nesănătos !».

«*Că urgie este în mînia Lui și viață în voința Lui*» [29].

Mai întîi a spus ceva trist, că este urgie în mînia lui Dumnezeu ; apoi ceva mai vesel, că este viață în voința Lui. Celor care nu pot înțelege exact sensul acestor cuvinte li se pare că cele spuse în acest verset al psalmului sînt o tautologie ; că atunci cînd profetul spune că este «*urgie în mînia lui Dumnezeu*», spune același lucru și prin «urgie» și prin «mînie». Dar este foarte mare deosebirea între ele. Mînia este un proces de gîndire prin care se aduc anumite lucruri triste asupra celui ce le merită ; urgia este chiar durerea și pedeapsa care se dau de dreptul Judecător pe măsura nedreptății săvîrșite. Printr-un exemplu am să fac mai lămurite cele ce vreau să spun. Cînd doctorul constată la un bolnav care e partea inflamată și ascunsă, hotărăște că bolnavul are neapărată nevoie de operație. Această hotărîre este numită de Scriptură mînie. După hotărîrea aceasta a doctorului, care este în ajutorul bolnavului, urmează lucrarea care aduce la îndeplinire cele hotărîte : Cuțitul taie și produce durere celui operat. Acest lucru se numește urgie a lui Dumnezeu. Să venim acum la cele ce spuneam mai înainte și vei vedea urmarea acestei idei. «*Că urgie este în mînia Lui*», cu alte cuvinte este pedeapsă după dreapta judecată a lui Dumnezeu, dar «*viață în voința Lui*». Ce vrea să spună, dar, psalmistul ? Că ceea ce voiește Dumnezeu este aceasta : voiește ca oamenii să ia parte la viața Lui ; dar relele, care vin peste oameni, nu vin din voința lui Dumnezeu, ci sînt aduse de păcătoși, după meritul lor. Așadar Dumnezeu dăruiește fiecăruia viața prin

26. *Matei*, 7, 18.
27. *Matei*, 12, 33.
28. *Ps.*, 29, 4.
29. *Ps.*, 29, 5.

voința Sa proprie, dar urgia și-o atrage fiecare singur asupra lui, *«în ziua urgiei, a descoperirii și a dreptei judecăți a lui Dumnezeu»* [30]. Scriptura obișnuiește să pună cele rele înaintea celor bune, pentru că bucuria este mai plăcută cînd vine după necazuri : *«Eu voi ucide,* spune Dumnezeu, *și Eu voi face viu»* [31]. Binefacerea vine în rîndul al doilea, după pedeapsă. *«Voi bate, dar Eu voi vindeca»* [32]. El te face să suferi, dar tot El îți ia suferința ; te-a lovit, dar mîinile Lui te-au vindecat. Ne dă mai întîi cele rele, pentru ca harurile să fie durabile și să ne străduim să păstrăm cele ce ne-a dat.

«Seara se va sălășlui plîngere, iar dimineața bucurie» [33].

Adu-ți aminte de cele petrecute în timpul patimilor Domnului și vei afla ce vor să spună cuvintele acestea ! Seara, plîngere a cuprins pe ucenicii Domnului, cînd L-au văzut atîrnat pe cruce ; dimineața, însă, bucurie, cînd, după înviere, alergau veseli unii la alții, dînd bunele vestiri că au văzut pe Domnul. Sau poate, în general vorbind, se numește seară veacul acesta în care cei care au plîns în chip fericit se vor mîngîia la sosirea dimineții. Că *«fericiți sînt cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia»* [34] ; și : *«Fericiți sînt cei ce plîng, că aceia vor rîde»* [35]. Așadar, dacă cei din zilele veacului acestuia, care este de pe acum la sfîrșit și înclină spre apusul lui, vor viețui, plîngîndu-și păcatele lor, aceia se vor bucura cînd va sosi acea dimineață adevărată. Că *«cei ce seamănă cu lacrimi, cu bucurie vor secera»* [36], adică în veacul ce va să fie.

V

«Iar eu am zis întru belșugul meu : Nu mă voi clătina în veac !» [37].

După cum mulțimea mărfurilor din piață face belșugul orașului și spunem că o țarină este îmbelșugată cînd dă roade multe, tot așa și sufletul este îmbelșugat cînd e plin cu tot felul de fapte bune. Sufletul, însă, trebuie lucrat mai întîi cu multă sîrguință, apoi trebuie îngrășat cu curgerile cele bogate ale apelor cerești, încît o sămînță să rodească treizeci, una șaizeci și una o sută [38], ca să aibă parte de binecuvîntarea care spune : *«Binecuvîntate să fie hambarele tale și rămășițele tale !»* [39]. Cel care se simte stăpîn pe el însuși va vorbi cu încredere și va întări cu

30. *Rom.*, 2, 5.
31. *Deut.*, 32, 39.
32. *Deut.*, 32, 39.
33. *Ps.*, 29, 5.
34. *Matei*, 5, 4.
35. *Luca*, 6, 21.
36. *Ps.*, 125, 6.
37. *Ps.*, 29, 6.
38. *Matei*, 13, 8.
39. *Deut.*, 28, 5.

cuvîntul și cu fapta că nu poate fi nimicit de potrivnic, pentru că este ca o țarină plină, pe care a binecuvîntat-o Dumnezeu.

«Doamne, întru voința Ta, dă frumuseții mele putere !» [40].

Cei care s-au ocupat cu cercetarea virtuților au spus că unele virtuți au nevoie de cercetări, iar altele n-au nevoie de cercetări. De pildă, prudența are nevoie de cercetări, pentru a arăta care fapte sînt bune și care sînt rele ; castitatea are nevoie de cercetarea faptelor pe care trebuie să le facem și a acelora de care trebuie să fugim ; dreptatea are nevoie de cercetare a celor ce trebuie date și a celor ce nu trebuie date ; bărbăția are nevoie de cercetarea situațiilor care inspiră teamă și a celor care nu inspiră teamă ; frumusețea și puterea, însă, sînt virtuți care n-au nevoie de cercetare, pentru că ele sînt o consecință a privirii noastre. Unii înțelepți au definit frumusețea ca fiind simetria și armonia privirilor sufletului, iar puterea au înțeles-o ca o consecință a virtuților supuse cercetărilor. Totuși, ca să se nască în suflet și frumusețe, dar și putere pentru săvîrșirea celor ce trebuie făcute, avem nevoie de harul dumnezeiesc. Așadar, după cum psalmistul a spus mai sus, că : *«viața este în voința Lui»* [41], tot așa acum înalță pe Dumnezeu prin mulțumire, zicînd : *«Întru voința Ta, dă frumuseții mele putere».* «Frumos eram după fire, spune David, dar sînt slab, pentru că, prin cădere, am murit din pricina vicleniei șarpelui [42]. Frumuseții mele, pe care am luat-o de la Tine de la cea dintîi creare, mi-ai adăugat puterea de a face cele ce trebuie». Frumos e orice suflet, privit în simetria puterilor sale proprii ; dar frumusețea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască și fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curățită mintea. Cel ce-și aținteşte ochii la luminile și harurile lui Dumnezeu primește ceva de la El, ca de la o culoare își colorează propriul lui chip cu o strălucire înfloritoare. Asta e pricina că și fața lui Moisi a fost slăvită, atunci cînd, vorbind cu Dumnezeu, fața lui a primit ceva din frumusețea lui Dumnezeu [43]. Cel care-și dă seama de virtutea lui, sloboade acest glas de mulțumire : *«Doamne, întru voința Ta, dă frumuseții mele putere !».* După cum virtuților, care au nevoie de cercetare, le urmează virtuțile care n-au nevoie de cercetare — frumusețea și puterea — tot așa sînt unele rele care n-au nevoie de cercetare : urîțenia și slăbiciunea. Că ce poate fi mai urît și mai neplăcut ca un suflet plin de patimi ? Uite-mi-te la cel mînios și la sălbăticia din el ! Privește pe cel îndurerat, la umilirea lui și la decăderea sufletului lui ! Cine ar putea privi pe cel decăzut din pricina desfrîului sau a lăcomiei la mîncare

40. *Ps.*, 29, 7.
41. *Ps.*, 29, 5.
42. *Fac.*, 3, 1—19.
43. *Ieș.*, 34, 35.

sau pe cel îngrozit de frică? Starea lor sufletească se transmite pînă în vîrful mădularelor trupului, așa după cum și urmele frumuseții sufletului se arată în starea sufletească a omului sfînt. Trebuie, dar, să avem grijă mai dinainte de frumusețea noastră, pentru ca și Mirele-Cuvîntul, primindu-ne, să ne spună: «*Toată ești frumoasă, iubita mea, și întinăciune nu este în tine!*» [44].

VI

«*Dar Ți-ai întors fața Ta și m-am tulburat*» [45].

«Atîta vreme cît razele supravegherii Tale străluceau peste mine, spune David, trăiam într-o stare bună și neturburată; dar cînd Ți-ai întors fața Ta de la mine s-a vădit pornirea mea cea pătimașă și plină de turburare a sufletului meu». Se spune că Dumnezeu Își întoarce fața Lui de la noi în timpuri de greutăți, cînd ne lasă în seama încercărilor, pentru ca să se facă cunoscută tăria luptătorului. Așadar, dacă «*pacea care covîrșește toată mintea*» [46] întărește inimile noastre, putem scăpa de turburarea și învălmășeala patimilor. Și pentru că întoarcerea este potrivnică voinței lui Dumnezeu, iar turburarea este potrivnică frumuseții și puterii, urmează că turburarea este urîțenie și slăbiciune a sufletului, născute din înstrăinarea de Dumnezeu. Să ne rugăm, dar, ca totdeauna să strălucească peste noi fața lui Dumnezeu, ca să fim într-o stare sufletească vrednică de un om sfînt; să fim blînzi și în orice chip neturburați, pregătiți de a împlini cele bune. «*Pregătitu-m-am*, spune Scriptura, *și nu m-am turburat*» [47].

«*Către Tine, Doamne, voi striga și Dumnezeului Meu mă voi ruga*»[48].

De multe ori s-a spus de strigarea către Domnul că trebuie să strige numai cel care dorește lucruri mari și cerești. Dacă, însă, cineva cere de la Dumnezeu lucruri mici și pămîntești să se folosească de un glas mic și strîns, să nu se ridice la înălțime și nici să ajungă la auzul Domnului.

«*Ce folos de sîngele meu, dacă mă cobor în stricăciune?*» [49].

«Pentru ce am strigat, spune psalmistul, și pentru ce m-am rugat Ție, Domnul meu și Dumnezeul meu? Pentru ce am nevoie, spune mai departe psalmistul, de bunăstarea trupului meu și de mulțimea sîngelui, odată ce trupul meu va fi dat nimicirii obștești? *Dar îmi chinuiesc trupul și-l supun robiei* [50], pentru ca nu cumva, din pricina sîngelui puter-

44. *Cînt.*, 4, 7.
45. *Ps.*, 29, 7.
46. *Filip.*, 4, 7.
47. *Ps.*, 118, 60.
48. *Ps.*, 29, 8.
49. *Ps.*, 29, 9.
50. *I Cor.*, 9, 27.

nic și clocotitor, mulțimea cărnii mele să-i dea prilej de păcat!». Nu-ți linguși, omule, trupul cu somn, cu băi, cu așternuturi moi! Spune totdeauna cuvîntul acesta: *«ce folos de sîngele meu, dacă mă cobor în stricăciune?»* Pentru ce îngrijești atîta un lucru care, puțin mai tîrziu, se va strica? Pentru ce te îngrași și pui carne pe tine? Nu știi, oare, că, cu cît îți faci mai grasă carnea, cu atît îți faci mai grea închisoarea sufletului tău?

«Au doară țărîna Te va lăuda sau va vesti adevărul Tău» [51].

«Cum Te va lăuda pe Tine, Dumnezeule, exclamă psalmistul, omul cel de țărînă și trupesc? Cum va vesti adevărul cel care nu găsește timp nici pentru învățătură, cel care-și are mintea cufundată în atîta greutate a trupului? De aceea eu îmi topesc trupul și nu-mi cruț sîngele care-mi este amestecat în carnea trupului meu, ca să nu am nimic în mine care să mă împiedice a Te lăuda și a înțelege adevărul».

VII

«Auzit-a Domnul și m-a miluit. Domnul a fost ajutorul meu» [52].

După ce psalmistul a povestit care erau lucrurile pentru care a strigat către Dumnezeu, a simțit îndată ajutorul lui Dumnezeu; de aceea ne îndeamnă și pe noi să cerem aceleași lucruri, zicînd: *«Auzit-a Domnul și m-a miluit, Domnul a fost ajutorul meu»*. Să ne rugăm, dar, și noi și să strigăm strigătul cel duhovnicesc; să cerem cele mari și să nu ne îngrijim de trup — *«că cei ce sînt în trup nu pot plăcea lui Dumnezeu»* [53] — ca să ne audă și pe noi Domnul, să miluiască slăbiciunea noastră și, după ce ne-am bucurat de ajutorul cel dumnezeiesc, să zicem și noi:

«Întors-ai plîngerea mea spre bucurie mie» [54].

Nu oricărui suflet îi vine de la Dumnezeu bucurie, ci numai celui ce și-a plîns mult păcatele sale cu vaiete puternice și jale continuă; dacă s-ar fi jeluit ca și cum ar fi fost de față la moartea lui. Ei bine, numai plînsetul acestuia se preface întru bucurie. Că a plînge este un lucru de laudă o arată copiii cei ce șed în piață și zic: *«Am plîns cu voi și nu v-ați jeluit; v-am cîntat din fluier și n-ați jucat»* [55]. Fluierul este un instrument muzical care are nevoie de suflare ca să poată scoate melodia. De aceea socot că orice profet se numește în chip figurat fluier, din pricină că este pus în mișcare de Sfîntul Duh. Pentru asta a spus Domnul: *«V-am cîntat din fluier și n-ați jucat»*. Da, cuvintele

51. *Ps.*, 29, 9.
52. *Ps.*, 29, 10.
53. *Rom.*, 8, 8.
54. *Ps.*, 29, 11.
55. *Luca*, 7, 32.

profetice ne îndeamnă să lucrăm în ritmul cel bun al sfintei profeţii, care se numeşte joc. Dar profeţii şi plîng din pricina noastră, ca să ne îndemne şi pe noi să plîngem, pentru ca datorită cuvintelor profetice, venind la cunoştinţa păcatelor noastre, să plîngem pierderea noastră, chinuindu-ne trupul cu munci şi osteneli. Unuia ca acesta, deci, i se sfîşie haina de jale pe care a îmbrăcat-o ca să-şi plîngă păcatul. Dar îmbracă apoi veşmîntul veseliei şi haina mîntuirii, aceste haine strălucitoare şi de nuntă, cu care cel împodobit nu va fi aruncat afară din cămara cea de nuntă.

«Rupt-ai sacul meu şi m-ai încins cu veselie» [56].

Sacul este împreună-lucrător spre pocăinţă, este simbol al umilinţei. Că spune Domnul : *«De mult s-ar fi pocăit, stînd în sac şi în cenuşă»* [57]. Pentru că şi apostolul *«cu faţa descoperită schimbă aceeaşi icoană din slavă în slavă»* [58] şi numeşte slavă a sa proprie lucrul dat lui de Domnul.

«Ca să-Ţi cînte şi Ţie slava mea» [59].

Slava dreptului este duhul care este în el. Aşadar cel ce cîntă cu duhul să zică :

«Ca să-Ţi cînte Ţie slava mea şi nu mă voi mîhni» [60].

Psalmistul spune : «nu voi mai face nimic, care, la amintirea păcatului meu, să-mi mîhnească şi să-mi rănească inima.

«Doamne, Dumnezeul meu, în veac Te voi lăuda» [61].

«Te voi lăuda» în loc de : *«Îţi voi mulţumi»*.

«Pentru că m-ai iertat, spune psalmistul, în urma pocăinţei mele şi pentru că mi-ai dat iarăşi slavă, îndepărtînd ruşinea ce mă acoperea din pricina păcatelor mele, de aceea Te voi lăuda în veac. Care durată de timp ar mai putea fi atîta de mare, ca să pot uita nişte binefaceri ca acestea ?».

56. *Ps.*, 29, 11.
57. *Luca*, 10, 13.
58. *II Cor.*, 3, 18.
59. *Ps.*, 29, 12
60. *Ps.*, 29, 12.
61. *Ps.*, 29, 12.

VII

OMILIE LA PSALMUL XXXII

I

«Bucurați-vă, drepților, în Domnul! Celor drepți li se cuvine laudă!» [1].

Cuvîntul *«bucurie»*, obișnuit în Scriptură, arată starea veselă și bucuroasă a sufletului, care se vede în cei vrednici de bucurie. *«Bucurați-vă, drepților, în Domnul»*, nu cînd vă merg bine treburile gospodăriilor voastre, nici cînd sînteți sănătoși cu trupul, nici cînd ogoarele voastre sînt pline cu tot felul de roade, ci *«bucurați-vă»* pentru că aveți pe Domnul, o frumusețe ca aceasta, o bunătate ca aceasta, o înțelepciune ca aceasta. Să vă fie de ajuns bucuria aceasta, pe care o aveți de la El! Dealtfel trebuie să ne bucurăm de Domnul, așa cum ne bucurăm și ne veselim cînd ni se făgăduiesc lucrurile pe care le dorim foarte mult. De aceea cuvintele psalmului îndeamnă pe cei drepți să simtă un sentiment de vrednicie, că au fost învredniciți să fie robii unui Stăpîn ca acesta și să se bucure de această robie cu bucurie nespusă și cu săltări, săltîndu-le oarecum inima în entuziasmul dragostei de bine. Dacă vreodată a intrat în inima ta o idee neașteptată despre Dumnezeu, căzînd ca o lumină, și ți-a luminat sufletul, încît să iubești pe Dumnezeu și să disprețuiești lumea și toate cele trupești, cunoaște din imaginea aceea slabă și de scurtă durată întreaga stare sufletească a drepților, care au ajuns să se bucure de Dumnezeu în chip egal și fără întrerupere. Poate, potrivit rînduielii lui Dumnezeu, ți-a venit și ție vreodată bucuria aceea, ca prin o mică gustare să-ți amintești de bunătățile de care ești lipsit; pentru cel drept, însă, bucuria cea dumnezeiască și cerească este continuă, pentru că în cel drept locuiește odată pentru totdeauna Duhul cel Sfînt. Și cel dintîi *«fruct al Duhului este dragostea, bucuria, pacea»* [2]. *«Bucurați-vă, deci, drepților în Domnul!»*. Domnul este oarecum loc încăpător pentru drepți; și neapărat cel ce este în El se bucură și se veselește. Dar ajunge și dreptul loc în care

1. *Ps.*, 32, 1.
2. *Gal.*, 5, 22.

se află Domnul; Îl primeşte în el. Păcătosul, însă, face loc diavolului său, pentru că nu ascultă de cel ce a spus: *«Nu daţi loc diavolului»* [3] şi nici de Eclesiast: *«Dacă duhul celui ce are putere se va ridica asupra ta, să nu laşi locul tău»* [4]. Fiind, deci, în Însuşi Domnul şi privind, pe cît ne este în putinţă, lucrurile cele minunate ale Lui, adunăm astfel, din contemplarea lor, veselie în inimile noastre.

«Celor drepţi li se cuvine laudă».

După cum unui picior strîmb nu i se potriveşte o încălţăminte dreaptă, tot aşa nici lauda lui Dumnezeu nu se potriveşte inimilor stricate. După părerea mea, de aceea Domnul le-a luat demonilor puterea de a-L face cunoscut, pentru că nu este potrivit ca demonii să vorbească de Mîntuitorul. Pavel ceartă duhul cel pitonicesc [5], ca să nu fie recomandat el, sfîntul, de un duh necurat. Acelaşi înţeles îl au şi cuvintele: *«Dumnezeu a zis păcătosului: «Pentru ce povesteşti tu dreptăţile Mele?»* [6]. Să căutăm, dar, să fugim de orice lucru strîmb şi sucit şi să ne îndreptăm mintea noastră şi puterea de judecată a sufletului după canonul cel drept ca, ajungînd drepţi, să ni se îngăduie să lăudăm pe Domnul. Şarpele, cel ce a deschis drumul păcatului, se zice sucit, pentru că face multe înclinări şi abateri în drumul său — dar, sabia lui Dumnezeu stă deasupra balaurului, şarpele cel sucit [7] —; şarpele, tîrîndu-se pe pămînt, are mersul neregulat; partea dinainte se mişcă într-un fel, mijlocul îi urmează piezis, iar coada în sens contrar. Deci, cel ce urmează şarpelui îşi arată sucită viaţa lui, o arată neregulată şi plină de contraziceri; dar cel ce merge pe urma Domnului Dumnezeu îşi face drepte cărările lui şi drepte urmele picioarelor lui. *«Drept este Domnul Dumnezeul nostru* [8] *şi dreptate a văzut faţa Lui»* [9]. Dacă două linii se pun una lîngă alta, direcţia lor dreaptă se păstrează între ele; dacă, însă, în faţa unei linii drepte se aşează un lemn strîmb, se va vedea că lemnul cel strîmb nu mai este în armonie cu linia dreaptă. Aşadar, pentru că lauda lui Dumnezeu este dreaptă, este nevoie de o inimă dreaptă, ca lauda să-i convină şi să i se potrivească. Iar dacă *«nimeni nu poate să zică: Domnul Iisus, decît în Duhul Sfînt»* [10], cum poţi aduce laudă fără să ai duhul cel drept, înnoit în cele dinăuntru ale tale? [11]

3. *Efes.*, 4, 27.
4. *Ecl.*, 10, 4.
5. *Fapte*, 16, 18.
6. *Ps.*, 49, 17.
7. *Isaia*, 27, 1.
8. *Ps.*, 91, 15.
9. *Ps.*, 10, 7.
10. *I Cor.*, 12, 3
11. *Ps.*, 50, 11.

II

«Lăudaţi pe Domnul în chitară; în psaltire cu zece strune cîntaţi-I Lui» [12].

Mai întîi trebuie să lăudăm pe Domnul în chitară, adică să facem să fie armonioase lucrările pe care le facem cu trupul. Şi pentru că am păcătuit cu trupul, cînd am făcut mădularele noastre roabe păcatului spre fărădelege [13], tot cu trupul vom şi lăuda, folosindu-ne de el ca de un instrument muzical spre iertarea păcatului. Ai ocărît? Binecuvintează! Ai luat averea altuia? Dă-i-o înapoi! Te-ai îmbătat! Posteşte! Te-ai îngîmfat? Smereşte-te! Ai invidiat? Roagă-te! Ai ucis? Suferă mucenicia sau ceea ce are tot atîta putere ca şi mucenicia, prin mărturisire chinuieşte-ţi trupul! Iar atunci, după mărturisire, eşti vrednic să cînţi lui Dumnezeu *«în psaltire cu zece strune»* [14]. Dar trebuie mai întîi să săvîrşeşti lucrurile prin trup, să le săvîrşeşti în armonie cu Dumnezeu Cuvîntul, ca aşa să te urci la contemplarea celor spirituale. Poate că mintea, care caută cele de sus, se numeşte psaltire, pentru că felul cum e construit acest instrument muzical îşi are puterea sunetelor, în partea de sus. Faptele trupului aduc oarecum jos laudă lui Dumnezeu; dar tainele care se vestesc cu mintea îşi au de sus pricinile, pentru că le insipră Duhul. Aşadar, cel care are ochii aţintiţi la toate poruncile şi face din ele un fel de concert şi simfonie, acela cîntă lui Dumnezeu dintr-o psaltire cu zece strune, pentru că zece sînt şi poruncile cele generale, scrise la cea dintîi dare a legii.

«Cîntaţi Domnului cîntare nouă!» [15].

Adică, slujiţi lui Dumnezeu *«nu întru vechimea literei, ci întru înnoirea duhului»* [16]. Cel care nu înţelege legea în chip trupesc, ci cunoaşte spiritualitatea ei, acela cîntă cîntare nouă. Da, vechimea şi bătrîneţea Testamentului au trecut, iar pentru noi a urmat cîntarea cea nouă şi înnoitoare a învăţăturii Domnului, care înnoieşte tinereţea noastră ca a vulturului [17], cînd stricăm pe omul cel din afară şi ne înnoim din zi în zi [18]. Cel care tinde spre cele dinainte ajunge mereu, mereu mai nou. Deci, cel care ajunge mereu mai nou, acela cîntă lui Dumnezeu cîntare mai nouă. De obicei se zice că ceva este mai nou sau ceea ce nu s-a mai văzut sau ceea ce a venit de curînd la existenţă. Deci, dacă povesteşti chipul minunat, care depăşeşte toată firea, al

12. *Ps.*, 32, 2.
13. *Rom.*, 6, 19.
14. *Ps.*, 91, 3.
15. *Ps.*, 32, 3.
16. *Ps.*, 7, 6.
17. *Ps.*, 102, 5.
18. *II Cor.*, 4, 16.

întrupării Domnului, cînți cîntare nouă și străină; iar dacă istorisești renașterea și reînnoirea întregii lumi, învechită de păcat, dacă vestești tainele învierii, și așa cînți cîntare nouă și ivită de curînd.

III

«Cîntați-I frumos, cu strigăt de biruință» [19].

Ascultați porunca: *«Cîntați frumos»*, cu mintea neîmprăștiată, cu sinceră stare sufletească! *«Cu strigăt de biruință cîntați!»*. Ca niște ostași buni, după victoria lor împotriva dușmanilor, înălțați imne pricinuitorului victoriei. Că spune Domnul: *«Îndrăzniți, Eu am biruit lumea!»* [20]. Care este, oare, omul acela care să fie în stare să se împotrivească vicleanului, dacă nu se refugiază sub acoperămîntul Marelui General și dacă nu doboară de acolo, prin credința în El, pe vrăjmașul său, lovindu-l cu săgeți? *«Cîntați, dar, frumos, cu strigăt de biruință»*. Strigătul de biruință este un strigăt nearticulat, scos laolaltă de cei ce luptă în război. Așadar, cîntați într-un glas, într-o suflare și în unirea prin dragoste. Dar ce trebuie să spună cei care cîntă?

«Că drept este Cuvîntul Domnului» [21].

Asta e pricina că îi cheamă mai întîi pe cei drepți să laude, pentru că drept este și Cuvîntul care are să fie slăvit, Cuvîntul Domnului, *«Care este întru început la Dumnezeu și este Dumnezeu»* [22]. Drept este Tatăl, drept este Fiul, drept este Sfîntul Duh.

«Toate lucrurile Lui întru credință» [23].

Ce înțeles au cuvintele acestea? Lucru este cerul, lucru este pămîntul, lucru este marea, aerul, toate cele neînsuflețite, cele însuflețite, cele cuvîntătoare, cele necuvîntătoare. Cum, dar, sînt în credință toate? Ce credință este în cele neînsuflețite? Ce credință în cele necuvîntătoare? Ce credință în piatră? Ce credință în cîine? Nici cele neînsuflețite, nici cele necuvîntătoare nu sînt întru credință. Cuvintele psalmului n-au lăsat nimic la o parte, ci pe toate le-a cuprins, spunînd: *«Toate lucrurile Lui întru credință»*. Ce înțeles au, dar, cele spuse? Dacă te uiți la cer, spune psalmistul, și la ordinea din el, cerul îți este conducător credinței; arată în el însuși pe Meșterul Care l-a făcut. Dacă te uiți la frumusețile de pe pămînt, iarăși și prin ele ți se mărește credința în Dumnezeu. Că n-am crezut în Dumnezeu văzîndu-L cu ochi trupești, ci prin puterea minții Îl vedem pe Cel nevăzut din cele văzute. Așadar, *«toate lucrurile Lui întru credință»*. Dacă te uiți

19. *Ps.* 32, 3.
20. *Ioan*, 16, 33.
21. *Ps.*, 32, 4.
22. *Ioan*, 1, 1.
23. *Ps.*, 32, 4.

bine la piatră, vei vedea că și ea îți face dovada Celui Care a făcut-o. Chiar furnica, chiar țînțarul, chiar albina. Adeseori, chiar în lucrurile cele mici se arată înțelepciunea Creatorului. Același este și Cel Ce a întins cerul și a revărsat mulțimile imense ale oceanelor, și Cel Ce a găurit acul cel foarte fin al albinei ca pe un fluier, ca prin el să-și verse veninul. Nimic să nu-ți fie merinde de necredință! Să nu spui: La întîmplare s-a făcut lucrul acesta! De la sine s-a făcut cutare lucru! Nimic fără ordine, nimic fără o hotărîre, nimic în zadar! Nimic din cele ce sînt n-au venit la întîmplare! Sau să zici: Întîmplare rea, ceas rău! Cuvintele acestea sînt cuvinte de oameni fără carte! *«Nu se vînd oare două pasări pe un ban? Dar nici una din ele nu cade fără voia cea dumnezeiască!»* [24]. Cîți sînt perii capului! Dar nici unul din ei nu este uitat! [25] Vezi că ochiului dumnezeiesc nu-i scapă vederii lui nimic din cele mai mici lucruri?

«Domnul iubește milostenia și judecata; de mila Domnului este plin tot pămîntul» [26].

Dacă judecata lui Dumnezeu ar fi fost numai judecată și ne-ar fi răsplătit automat după vrednicia faptelor pe care le-am făcut, ce nădejde ar mai fi? Cine dintre noi toți s-ar mai fi mîntuit? Dar așa, *«Domnul iubește milostenia și dreptatea»*. Că Domnul face din milostenie ajutor de judecător; o ridică pe tronul dumnezeiesc de judecată și așa judecă pe fiecare. Că spune Scriptura: *«Dacă Te vei uita la fărădelegi, Doamne, Doamne, cine va suferi?»* [27]. Deci, nici milostenia fără judecată și nici judecata fără milă. Dumnezeu, înainte de judecată, iubește milostenia; după milostenie, vine la judecată. Acestea sînt unite una cu alta: mila cu judecata. Asta, pentru ca nu cumva mila, fiind singură, să se îngîmfe și nici judecata, tot singură, să ducă la deznădejde. Judecătorul vrea să te miluiască și să-ți împărtășească din îndurările Lui. Dacă după păcat te va găsi umilit, cu inima zdrobită, cu lacrimi multe pentru faptele tale rele, dacă te va vedea că dai pe față, fără să te rușinezi, pe cele ce le-ai făcut în ascuns, că rogi pe frați să te ajute să te vindeci, dacă te vede că ai ajuns într-adevăr vrednic de miluit, îți dă din belșug milostenia Lui; dar dacă inima îți rămîne nepocăită, cugetul mîndru, dacă nu crezi în veacul ce va să fie, dacă nu te temi de judecată, atunci folosește cu tine judecata. Este ca un doctor plin de grijă și iubitor de oameni, care mai întîi încearcă să dezumfle buboiul cu spălături și prișnițe ușoare; dar cînd vede că umflătura dă junghiuri, nu cedează și rămîne tare, lasă la o parte uleiul și tratamen-

24. *Matei*, 10, 29.
25. *Matei*, 10, 30.
26. *Ps.*, 32, 5.
27. *Ps.*, 129, 3.

tul cel fără dureri şi alege folosirea bisturiului. Dumnezeu foloseşte milostenia cu cei ce se pocăiesc, dar foloseşte şi judecata cu cei îndărătnici. Acelaşi lucru îl spune şi Isaia lui Dumnezeu : *«Mila Ta este în balanţă»* [28]. Că şi Dumnezeu pune milostenia împreună cu judecata ; măsoară cu balanţa, cu numărul şi cu greutatea, după vrednicia fiecăruia.

IV

«De mila Domnului este plin tot pămîntul». Aici este despărţită mila de judecată. Dar numai pămîntul este plin de mila Domnului, pentru că judecata este păstrată la vremea hotărîtă. Aici mila este fără judecată, că Domnul n-a venit să judece lumea, ci să mîntuiască lumea [29] ; dincolo, însă, judecată fără milă, pentru că nu se poate găsi om fără pată, chiar de-ar fi trăit o zi de la naşterea lui [30]. Deci, dacă vezi că răutatea se întinde din zi în zi, iar neamul omenesc cel trecător vrednic de mii şi mii de morţi, pentru atîtea păcate cîte face, minunează-te de bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu, a păsuirii Lui şi a îndelungii Lui răbdări [31]. Atîta vreme cît sîntem pe pămînt avem nevoie de milă. Cei din ceruri sînt vrednici de fericire, nu de milă. Sau poate că noi sîntem numiţi pămînt din pricina osîndei aduse peste noi pentru păcatul strămoşesc, noi, care am auzit de la Dumnezeu : *«Pămînt eşti şi în pămînt vei merge !»* [32], noi, care sîntem plini de îndurările lui Dumnezeu, *«că morţi fiind prin păcate* şi prin greşeli, miluindu-ne Dumnezeu, *ne-a făcut vii împreună cu Hristos»* [33].

«Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor» [34].

Unde sînt cei care nesocotesc Duhul ? Unde sînt cei care Îl despărţesc de puterea creatoare ? Unde sînt cei care-L separă de legătura strînsă cu Tatăl şi cu Fiul ? Să audă psalmul acesta, care zice : *«Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor»*. Nici Cuvîntul, această vorbă comună, să nu fie socotit că-şi are fiinţa din nume şi cuvinte, nici Duhul nu este un suflu împrăştiat în aer, ci Cuvîntul este Cuvîntul, *«Care dintru început este la Dumnezeu»* [35], iar Duhul este Duhul cel Sfînt, Care a primit în chip deosebit această numire. După cum Cuvîntul cel creator a întărit cerul,

28. *Isaia*, 28, 17.
29. *Ioan*, 3, 17.
30. *Iov*, 14, 4—5
31. *Rom.*, 2, 4.
32. *Fac.*, 3, 19.
33. *Efes.*, 2, 5.
34. *Ps.*, 32, 6.
35. *Ioan*, 1, 1.

tot așa Duhul cel din Dumnezeu, *«Care de la Tatăl purcede»* [36] — adică Cel Care iese din gura Lui, ca să nu socotești că Duhul este unul dintre cele din afară și dintre creaturi, ci să crezi că-și are ipostasa de la Dumnezeu — are în El toate puterile. Prin Duhul s-a întărit toată puterea cerească; adică tot ce este puternic, statornic și sigur în sfințenie și în toată virtutea cuvenită puterilor celor sfinte care își au ajutorul de la Duhul Sfînt. În acest psalm este scris: *«Duhul gurii Lui»*, în altă parte este spus: *«Cuvîntul gurii Lui»*, ca să se înțeleagă că Mîntuitorul și Duhul cel Sfînt sînt din Tatăl. Așadar, pentru că Mîntuitorul este Cuvîntul Domnului, iar Duhul cel Sfînt, Duhul gurii Lui, și pentru că și unul și altul au conlucrat la zidirea cerurilor și a puterilor din ele, de aceea s-a spus: *«Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor»*. Că nimic nu se sfințește decît prin prezența Duhului. Aducerea îngerilor la existență a făcut-o Cuvîntul, Făcătorul universului; dar sfințenia din ei a adus-o Duhul cel Sfînt. Că îngerii n-au fost creați mai întîi prunci și apoi, prin exercițiu, s-au desăvîrșit puțin cîte puțin și așa au ajuns vrednici de primirea Duhului, ci de la cea dintîi facere a lor și, ca să spunem așa, de la plămădirea ființei lor, au avut pusă în ei sfințenia. De aceea sînt și greu de întors spre răutate; că au fost dintru început îmbibați în sfințenie, ca într-o vopsea oarecare, și au avut prin darul Sfîntului Duh statornicia în virtute.

V

«Adunînd, ca un burduf, apele mării, punînd în vistierii adîncurile» [37].

Psalmistul n-a spus: «Adunînd apele mării ca într-un burduf», ci *«ca un burduf»*. Așa a adunat Dumnezeu apele mării. Gîndește-te cum e burduful; că acum se umflă, cînd aerul, care intră în el, umflă pielea, și acum se dezumflă, cînd iese afară aerul care-l întindea. Tot așa și marea; uneori clocotește și fierbe sălbăticită și umflată de vînturi, alteori iarăși, datorită liniștei, se smerește. În unele cópii ale Cărții Psalmilor găsim: *«Adunînd, ca într-un burduf, apa mării»*. Cuvintele acestea ne trimit la istoria cea veche, cînd Marea Roșie, fără să o despartă cineva, nici să o țină, s-a adunat în sine, ca și cum ar fi fost închisă într-un burduf, pentru că porunca dumnezeiască n-a lăsat-o să se reverse.

«Punînd în vistierii adîncurile».

Ar fi fost mai firesc să se fi zis, așa cum se spune îndeobște: «Punînd vistieriile în adîncuri», adică, ținînd bogăția Lui în locuri tainice; dar așa, psalmistul spune că adîncurile sînt ca niște odoare

36. *Ioan*, 15, 26.
37. *Ps.*, 32, 7.

vrednice de vistieriile dumnezeieşti. Oare nu cumva sînt numite *«adîncuri»* cuvintele despre judecata dumnezeiască pentru că ele sînt nespuse şi neînţelese de gîndurile omeneşti, pentru că aceste cuvinte rămîn numai în cunoştinţa lui Dumnezeu, potrivit cărora Dumnezeu rînduieşte pe fiecare? Că judecăţile lui Dumnezeu despre fiecare au fost numite *«adînc»* o aflăm din alt psalm, în care se spune: *«Judecăţile Tale, adînc mult»* [38]. Aşadar, dacă cercetezi de ce viaţa păcătosului este lungă, iar zilele dreptului sînt puţine în vieţuirea aceasta vremelnică, de ce omul nedrept o duce bine, iar dreptul se necăjeşte, de ce copilul este răpit înainte de a ajunge la maturitate, de unde sînt războaiele, pentru ce naufragiile, cutremurele, secetele, inundaţiile, de ce au fost create cele stricăcioase ale oamenilor, de ce unul este rob, iar altul liber, unul este bogat, iar altul sărac — că mare este deosebirea şi în săvîrşirea păcatelor şi în săvîrşirea virtuţilor; de pildă, femeia care a fost vîndută unuia care ţine o casă de prostituţie este silită să păcătuiască, iar alta, care are parte de la început de o stăpînă bună, este crescută în feciorie — de ce aceasta o duce bine, iar aceea se chinuieşte; dacă cercetezi acestea te întrebi: care este răsplata de la Judecător pentru fiecare din aceştia? Gîndindu-te la toate acestea, adu-ţi aminte că judecăţile lui Dumnezeu sînt adînci; şi pentru că sînt închise în vistieriile cele dumnezeieşti, nu pot fi înţelese de oricine. Celui credincios i s-a dat de Dumnezeu această făgăduinţă: *«Îţi voi da vistierii ascunse»* [39]. Cînd, însă, vom fi învredniciţi de cunoaşterea *faţă către faţă* [40], vom vedea şi *«adîncurile lui Dumnezeu în vistierii»*. Iar dacă vom aduna cele spuse în Scriptură despre burdufuri, atunci vom înţelege şi mai bine ceea ce a vrut să spună David. Cei care se înnoiesc zi de zi, cei care primesc în ei vinul cel nou din *«viţa cea adevărată»* [41], aceia se numesc în Evanghelie *«burdufuri noi»* [42]; iar cei care nu vor să lepede pe omul cel vechi sînt *«burdufuri vechi»* [43], pentru că nu li se poate încredinţa primirea vinului nou. *«Nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi»* [44], ca nu cumva şi vinul să se verse şi burdufurile acelea să se strice cu totul şi să nu mai fie bune de nici o treabă, odată ce varsă din ele şi vinul bun şi vinul nou. *«Vinul cel nou trebuie pus în burdufuri noi»* [45]. Vinul cel nou şi duhovnicesc, care se fierbe în Duhul cel Sfînt — cu alte cuvinte cunoaşterea adevărului

38. *Ps.*, 35, 6.
39. *Isaia*, 45, 3.
40. *I Cor.*, 13, 12.
41. *Ioan*, 15, 1.
42. *Matei*, 9, 17.
43. *Matei*, 9, 17.
44. *Matei*, 9, 17.
45. *Matei*, 9, 17.

— care niciodată nu se învecheşte, trebuie pus în omul cel nou, care, pentru că poartă totdeauna în trupul lui omorîrea lui Iisus [46], se poate spune, pe bună dreptate, că este om nou.

VI

«Să se teamă de Domnul tot pămîntul şi de El să se cutremure toţi cei ce locuiesc în lume» [47].

Pentru că *«frica de Domnul este începutul înţelepciunii»* [48], de aceea sînt instruiţi prin frică cei care gîndesc cele pămînteşti. Teama trebuie înţeleasă neapărat ca o îndrumătoare spre bunacredinţă, iar dragostea desăvîrşeşte pe cei pe care i-a luat şi care fuseseră crescuţi de teama aceea dătătoare de ştiinţă. Psalmul porunceşte întregului pămînt să se teamă.

«Să se cutremure de El: toţi cei ce locuiesc în lume». Orice mişcare săvîrşită fie cu lucrarea minţii, fie cu lucrarea trupului, să se săvîrşească după voinţa lui Dumnezeu. Aşa înţeleg eu cuvintele: *«Să se cutremure de El»*. Ochiul să nu se mişte fără Dumnezeu, mîna să nu se mişte fără Dumnezeu, iar inima să nu cugete cele ce nu sînt plăcute lui Dumnezeu. Şi, ca să spun pe scurt, nimeni să nu se cutremure, nici să se mişte de altceva decît de frica de Dumnezeu.

«Că El a zis şi s-au făcut; El a poruncit şi s-au zidit» [49]. La cele două idei spuse mai înainte: *«Să se teamă tot pămîntul»* şi: *«Să se cutremure toţi cei ce locuiesc în lume»*, psalmistul a adăugat: *«El a zis şi s-au făcut; El a poruncit şi s-au zidit»*. Pentru că omul este alcătuit dintr-o plăsmuire pămîntească şi din suflet, care locuieşte în trup, se numeşte pămînt ceea ce este plăsmuit din pămînt, iar cel ce locuieşte în lume se numeşte suflet, căruia i-a fost sortit să vieţuiască în trup. Cuvintele: *«El a zis şi s-au făcut»* se pot atribui foarte bine pămîntului. Cu privire la plăsmuirea noastră din pămînt, sînt cuvintele: *«s-au făcut»*, iar cu privire la suflet, care este zidit după chipul lui Dumnezeu, sînt cuvintele: *«s-a zidit»*. Dar deoarece cuvîntul: *«zidire»* se ia de multe ori în înţelesul de: orînduire nouă, îmbunătăţire, ca de pildă: *«Dacă este cineva în Hristos zidire nouă»* [50]; şi: *«Ca pe cei doi să-i zidească într-un om nou»* [51], se poate ca: *«s-a făcut»* să se refere la prima creare a omului, iar *«s-a zidit»* la cea de a doua naştere prin harul lui Hristos. Da, pe

46. *II Cor.*, 4, 10.
47. *Ps.*, 32, 8.
48. *Prov.*, 1, 7.
49. *Ps.*, 32, 9.
50. *II Cor.*, 5, 17.
51. *Efes.*, 2, 15.

cît este de mare deosebirea între poruncă și cuvîntul simplu, pe atît de mare este între zidire și facere.

«Domnul risipește sfaturile neamurilor și leapădă gîndurile popoarelor» [52].

Cuvintele acestea sînt o explicare a celor spuse mai înainte, anume că Dumnezeu a zidit pe cei ce cred în El, prin risipirea sfaturilor neînțelepte ale popoarelor, pe care le aveau despre idololatrie și despre toată deșertăciunea și prin lepădarea sfaturilor conducătorilor. Dar, este cu putință ca aceste cuvinte să fie puse în legătură și cu timpul patimilor Domnului, cînd unii socoteau că răstignesc pe Împăratul slavei, iar El reînnoia omenirea, prin iconomia crucii. La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat și al ostașilor; au fost risipiți toți cîți au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhiereilor, ale cărturarilor și ale împăraților poporului. Învierea a distrus toate planurile lor. Iar dacă vei citi toate cîte le-a lucrat Dumnezeu asupra neamurilor necredincioase, toate cîte sînt scrise în istoria fiecărui neam, vei vedea că aceste cuvinte ale psalmului au multă putere, luate chiar în sens literal. Pe cînd Ioram, fiul lui Ahaav, împărățea în Israil, atunci împăratul Siriei, fiul lui Ader, venind împotriva lui cu multă putere și cu mînă grea, a înconjurat Samaria, încît celor încercuiți le lipseau cele necesare vieții și se ajunsese să se vîndă un cap de măgar de cincizeci de sicli [53] de argint, iar un sfert de metru de găinaț de porumbel cinci sicli de argint [54]. Atunci, dar, ca să se împlinească profeția lui Elisei, au fost risipite sfaturile Siriei; sirienii și-au părăsit corturile lor și toată avuția lor și au fugit, lăsînd atîta avuție în Samaria încît o măsură din făina cea mai bună se vindea cu un siclu, iar două măsuri de orz, tot cu un siclu [55]. Așa a știut Dumnezeu să risipească sfaturile neamurilor! Și cum a lepădat sfaturile conducătorilor, o aflăm de la Ahitofel, cînd David s-a rugat lui Dumnezeu, zicînd: *«Risipește sfatul lui Ahitofel!»* [56]. Deci cînd auzi pe cineva că te amenință grozav și-ți spune că va aduce asupra ta tot felul de necazuri, pagube, răni, moarte, caută către *«Domnul Care risipește sfaturile neamurilor și leapădă gîndurile popoarelor»*.

VII

«Sfatul Domnului rămîne în veac; gîndurile inimii Lui din neam în neam» [57].

52. *Ps.*, 32, 10.
53. Un siclu cîntărea cam 100 grame.
54. *IV Regi*, 6, 25.
55. *IV Regi*, 7, 1. 16. 18.
56. *II Regi*, 15, 31.
57. *Ps.*, 32, 11.

Nu vezi învățăturile neamurilor și filosofia lor deșartă? Nu vezi cît de subtil și de deșerți sînt filosofii lor în descoperirea învățăturilor prin teorii logice, prin prescripții morale, prin învățături fiziologice și prin alte învățături, numite învățături de inițiere? Nu vezi că toate sînt risipite și făcute nefolositoare și că numai adevărul Evangheliei stăpînește acum în lume? Multe sînt sfaturile în inima oamenilor, dar sfatul Domnului a biruit. Iar dacă vrem ca sfatul lui Dumnezeu să rămînă statornic și tare în sufletele noastre, trebuie neapărat să fie risipite mai întîi din noi gîndurile omenești. După cum cel ce vrea să scrie pe o tăbliță de ceară, trebuie, mai întîi, să șteargă ce-a fost scris mai înainte, întinzînd bine ceara și așa să scrie literele pe care le vrea, tot așa și inima, care voiește să primească în chip lămurit cuvintele dumnezeiești, trebuie curățită de gîndurile cele potrivnice.

«Gîndurile inimii Lui din neam în neam».

Dar, pentru că două sînt popoarele cele alese și două sînt și Testamentele care s-au dat lor, este cu putință ca prin cuvintele: *«Gîndurile Lui din neam în neam»* să se înțeleagă — odată ce neamul este amintit de două ori — și două gînduri: unul, potrivit căruia am primit Testamentul cel dintîi, altul, cel care ne-a dăruit învățătura cea nouă și mîntuitoare a lui Hristos.

«Fericit este neamul, căruia Domnul este Dumnezeul lui, poporul pe care l-a ales spre moștenire Luiși» [58].

Nimeni nu fericește pe poporul iudeu, ci pe poporul acela care a fost ales pe merit dintre toate popoarele. Noi sîntem neamul, al cărui Domn este Dumnezeul nostru; noi sîntem și poporul pe care l-a ales [59] spre moștenire Luiși; sîntem neam, pentru că am fost aleși din multe neamuri [60]; sîntem popor, pentru că am fost chemați în locul poporului care a fost lepădat. Și pentru că *«mulți sînt chemați, dar puțini aleși»* [61], Domnul fericește nu pe cel chemat, ci pe cel ales: *«Fericit este acela pe care l-ai ales»* [62]. Pentru ce îl fericești? Pentru moștenirea pe care o așteaptă! Moștenirea veșnicelor bunătăți! Oare nu cumva psalmistul fericește aici mai întîi totalitatea neamurilor și apoi rămășița lui Israil, care se va mîntui, potrivit celor spuse de apostol, după ce va veni la credință totalitatea neamurilor? [63] Negreșit nu se mîntuie oricine la întîmplare, ci numai *«rămășița, după alegerea harului»* [64]. De aceea psalmistul spune: *«Poporul pe care l-am ales spre moștenire Luiși».*

58. *Ps.*, 32, 12.
59. *I Petru*, 2, 9.
60. *I Petru*, 2, 9.
61. *Matei*, 20, 16.
62. *Ps.*, 64, 4.
63. *Rom.*, 11, 5. 25.
64. *Rom.*, 11, 5.

VIII

«Din cer a privit Domnul; văzut-a pe toţi fiii oamenilor din locaşul Său cel gata» [65].

Domnul priveşte de sus la cei care rămîn în vrednicia lor şi care săvîrşesc cele date spre împlinirea firii omeneşti; iar pe cei care sînt coborîţi în adîncul răutăţii, îi cercetează altfel, prin pogorîrea la ei. Că spune Scriptura: *«Strigătul Sodomei şi al Gomorei s-a înmulţit şi păcatele lor sînt mari foarte. Pogorîndu-Mă, dar, voi vedea dacă păcatele lor se săvîrşesc după strigătul lor, care a venit la Mine»* [66]; şi iarăşi: *«S-a pogorît Domnul să vadă cetatea şi turnul, pe care le-au zidit fiii oamenilor»* [67]. În psalmul acesta se spune: *«Din cer a privit Domnul; văzut-a pe toţi fiii oamenilor»*. Uită-te la înaltul Privitor! Uită-te la Cel Ce de sus Care Îşi pleacă ochii spre faptele omeneşti! Oriunde ai merge, orice-ai face, fie la întuneric, fie ziua, ai asupra ta ochiul lui Dumnezeu, Care te priveşte!

«Din locaşul Său cel gata».

Porţile nu se deschid, perdelele nu se dau la o parte! Gata este spre privire locaşul lui Dumnezeu. Domnul priveşte la toţi fiii oamenilor. Nici unul nu scapă privirii Lui. Nu-i întuneric, nu-s ziduri, care să-i acopere, nu-i nici o piedică ochilor lui Dumnezeu. Aşa de bine priveşte Dumnezeu pe fiecare, că priveşte şi inimile, pe care Însuşi le-a plăsmuit fără vreun amestec de răutate. Că simplă a plăsmuit Dumnezeu, Creatorul oamenilor, inima oamenilor, ca să păstreze în ea chipul lui Dumnezeu. Mai pe urmă, însă, noi, prin împreunarea cu patimile trupului, ne-am făcut inima felurită şi complicată, stricînd în ea tot ce era dumnezeiesc, simplu şi necomplicat. Şi, pentru că Dumnezeu este creatorul inimilor, El cunoaşte şi toate faptele noastre. Cînd spunem «fapte» spunem şi cuvintele şi gîndurile şi în general orice mişcare a omului. Că numai Cel Ce înţelege toate faptele noastre ştie din ce dispoziţie sufletească şi cu ce intenţie le facem; dacă le facem să plăcem oamenilor sau le facem ca să slujim poruncilor date nouă de Dumnezeu. De aceea vom da socoteală pentru orice cuvînt deşert [68]; dar nu vom pierde plata nici pentru un pahar de apă rece [69], pentru că Domnul cunoaşte toate faptele noastre.

65. *Ps.*, 32, 13—14.
66. *Fac.*, 18, 20—21.
67. *Fac.*, 11, 5.
68. *Matei*, 12, 36.
69. *Matei*, 10, 42.

IX

«Nu se mîntuie împăratul cu oştire multă» [70].

Nu dau mîntuire împăratului nici puterea oştilor, nici zidurile cetăţilor, nici falanga pedeştrilor, nici puterea cavaleriei şi nici pregătirea puterii navale. Că Domnul pune pe împăraţi şi-i schimbă, şi nu este putere decît de Dumnezeu rînduită [71]. *«Nu se mîntuie împăratul cu oştire multă»*, ci cu harul cel dumnezeiesc, încît este adevărat şi pentru împăraţi cuvîntul că *«prin har sînteţi mîntuiţi»* [72]. Că şi plugarul nu se bucură atît de munca de pe ogorul său, cît de ajutorul lui Dumnezeu, Care a făcut să crească cele lucrate de el. Că *«nici cel ce sădeşte nu este cineva, nici cel ce udă, ci Dumnezeu, Care face să crească»* [73]. Dacă *«inima împăratului este în mîna lui Dumnezeu»* [74], atunci urmează că nu se mîntuie prin puterea armată, ci prin puterea ajutorului dumnezeiesc. Nu orice împărat, însă, este în mîna lui Dumnezeu, ci numai împăratul care-i vrednic de numirea de împărat. Unii au definit puterea împărătească supraveghere legală sau conducere peste toţi, care nu e răspunzătoare de păcat.

«Şi uriaşul nu se va mîntui cu mulţimea tăriei lui» [75].

Se numeşte uriaş cel cu putere fizică şi cu tărie trupească. Aşadar, nici împăratul nu are de la ostaşi ajutor îndestulător pentru mîntuirea lui şi nici voinicul nu-i în stare să-şi fie îndeajuns pentru toate. Slăbiciune şi neputinţă sînt toate cele omeneşti faţă de puterea cea adevărată. De aceea, *«Dumnezeu a ales pe cele slabe ale lumii, ca să ruşineze pe cele tari»* [76]; şi: *«Din gura pruncilor şi a celor ce sug ai săvîrşit laudă, ca să zdrobeşti pe vrăjmaş şi pe răzvrătitor»* [77]. Harul cel dumnezeiesc a strălucit mai ales atunci cînd a lucrat în prunci şi în nepricepuţi.

«Mincinos este calul spre mîntuire şi întru mulţimea puterii lui nu te va mîntui» [78].

Sfinţii nu s-au folosit de cai. Se pare că nici Israil n-a cîştigat războaiele folosindu-se de puterea cailor şi nici vreunul din sfinţi n-a socotit că este potrivită folosirea cailor. Faraon s-a folosit de cai [79], iar

70. *Ps.*, 32, 16.
71. *Rom.*, 13, 1.
72. *Efes.*, 2, 5.
73. *I Cor.*, 3, 7.
74. *Prov.*, 21, 1.
75. *Ps.*, 32, 16.
76. *I Cor.*, 1, 27.
77. *Ps.*, 8, 3.
78. *Ps.*, 32, 17.
79. *Ieş.*, 14, 9. 23.

îngîmfatul Senaherib se lăuda cu mulțimea cailor [80]. De aceea, *«pe calul și călărețul* lui Faraon *i-a aruncat în apă»* [81], iar pe călăreții lui Senaherib i-a cuprins somnul [82]. De aceea și legea dată prin Moisi, dînd legi cu privire la împărat, zice: *«Să nu-și înmulțească luiși caii»* [83].

«Întru mulțimea puterii lui nu te va mîntui».

Pavel spune: *«Cînd sînt slab, atunci sînt tare»* [84]. Că mulțimea puterii trupești este piedică pentru mîntuirea duhului.

X

«Iată ochii Domnului spre cei ce se tem de El» [85].

În altă parte psalmistul spune: *«Ochii Domnului spre cei drepți»* [86]; aici, însă: *«spre cei ce se tem de El».* Cînd privim spre Domnul și ochii noștri sînt spre El, încît să putem spune: *«Iată precum sînt ochii slugilor în mîinile stăpînilor lor, așa sînt ochii noștri spre Domnul, Dumnezeul nostru»* [87], atunci atragem ochiul Domnului ca să ne privească.

«Spre cei ce nădăjduiesc în mila Lui» [88].

Psalmistul înfățișează aici smerenia celor ce slujesc Domnului, pentru că ei nădăjduiesc în mila Lui. Da, cel care nu are încredere în faptele lui virtuoase și nici nu așteaptă să se îndreptățească din fapte, acela își pune singura lui nădejde în îndurările lui Dumnezeu. Cînd își aduce aminte de cuvintele: *«Iată, Domnul și plata Lui»* [89], cînd își amintește că Dumnezeu va da fiecăruia după fapta lui și se gîndește la faptele lui rele, se teme de pedeapsă și tremură de amenințări; și, ca să nu fie înecat de tristețe, are bune nădejdi în îndurările lui Dumnezeu și în iubirea Lui de oameni. Nădăjduiește că sufletul lui va fi izbăvit de moarte și va fi hrănit de Dumnezeu în vreme de foamete.

«Și sufletul nostru va răbda întru Domnul, că ajutorul și sprijinitorul nostru este» [90].

Cuvintele acestea ne îndeamnă la răbdare, încît dacă vreodată ajungem sub stăpînirea unuia din cei care vor să ne strivească, noi să nu ne despărțim de dragostea de Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus [91], ci

80. *IV Regi*, 19, 23.
81. *Ieș.*, 15, 1.
82. *Ps.*, 75, 7; *IV Regi*, 19, 35.
83. *Deut.*, 17, 16.
84. *II Cor.*, 12, 10.
85. *Ps.*, 32, 18.
86. *Ps.*, 33, 14.
87. *Ps.*, 122, 2. 3.
88. *Ps.*, 32, 18.
89. *Isaia*, 40, 10.
90. *Ps.*, 32, 20.
91. *Rom.*, 8, 39.

să răbdăm cu tot sufletul nostru necazurile, aşteptînd ajutorul de la Dumnezeu.

«Că întru Dînsul se va veseli inima noastră şi întru numele Lui cel sfînt am nădăjduit» [92].

Cuvintele acestea sînt în armonie cu cele de la începutul psalmului : *«Bucuraţi-vă, drepţilor, în Domnul»* [93] ; şi : *«Întru Dînsul se va veseli inima noastră»*. Şi mi se pare că apostolul, potrivit acestor cuvinte, a spus : *«In acestea toate biruim cu prisosinţă prin Cel Ce ne-a iubit pe noi»* [94] ; şi : *«Dar nu numai atît, ci ne şi lăudăm în necazuri»* [95]. Cînd psalmistul spune : *«Sufletul nostru va răbda întru Domnul»* [96], o spune ca să arate că nu silit, nici strivit de necazuri rabdă, ci că primeşte cu toată bucuria suferinţele pentru numele Domnului. Psalmistul nu zice numai *«răbdăm»*, ci şi : *«Întru Dînsul se va veseli inima noastră şi întru numele cel sfînt al Lui am nădăjduit»*. E de ajuns să ne numim creştini, ca să scăpăm de toată vătămarea vrăjmaşilor. Se zice că numele lui Dumnezeu este sfînt ; negreşit nu pentru că ar avea în silabele numelui o putere sfinţitoare, ci pentru că orice însuşire a lui Dumnezeu şi orice idee, care este gîndită în chip deosebit despre El, este sfîntă şi curată.

«Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit întru Tine» [97].

Vezi cu cîtă pricepere s-a rugat psalmistul ? A făcut din propria sa stare sufletească măsura revărsării milostivirilor lui Dumnezeu asupra lui. «Atît de mare să fie mila Ta spre noi, spune psalmistul, cît de mare nădejde am pus noi în Tine ! Toată nădejdea noastră să se întoarcă întru odihnă [98], pentru ca, schimbîndu-se trupul smereniei noastre, să înţelegem că a ajuns asemenea cu chipul trupului slavei» [99].

92. *Ps.*, 32, 21.
93. *Ps.*, 32, 1.
94. *Rom.*, 8, 37.
95. *Rom.*, 5, 3.
96. *Ps.*, 32, 20.
97. *Ps.*, 32, 22.
98. *Ps.*, 114, 7.
99. *Filip.*, 3, 21 ; *Rom.*, 8, 29.

VIII

OMILIE LA PSALMUL XXXVI

al lui David, cînd şi-a schimbat faţa sa înaintea lui Abimelec şi i-a dat drumul şi s-a dus

I

Ideea cuprinsă în titlul acestui psalm ne duce cu mintea la două ipoteze. Titlul pare că vorbeşte şi de cele făcute de David în Nomba, oraşul preoţilor [1], şi de cele petrecute în Get, la Anhus, împăratul celor de alt neam [2]. David şi-a schimbat faţa şi cînd a vorbit cu Abimelec preotul, ascunzîndu-şi fuga, prefăcîndu-se că încearcă să slujească poruncii împărăteşti, cînd a luat şi pîinele punerii înainte şi sabia lui Goliat, dar şi-a schimbat faţa şi cînd a rămas în mijlocul duşmanilor, cînd i-a auzit vorbind între ei, pregătindu-se de luptă. Că spune Scriptura: *«Zis-au slugile lui Anhus între ei: «Nu este acesta David, împăratul pămîntului? Nu acestuia i-au ieşit înainte dansatoarele zicînd: «David a ucis cu zecile de mii, iar Saul cu miile?»* [3]. *«Şi s-a temut David,* spune Scriptura, *de faţa lui Anhus şi şi-a schimbat faţa lui înaintea ochilor lor»* [4].

Cum, dar, titlul psalmului îl numeşte Abimelec, iar istoria ne vorbeşte de Anhus, împăratul celor din Get? Din tradiţie, a ajuns pînă la noi cuvîntul că împăraţii celor de alt neam purtau în general un nume comun — acela de Abimelec — dar fiecare împărat avea şi un nume propriu. Acelaşi lucru se poate vedea şi la împăraţii romani; îndeobşte se numeau Cezari şi Auguşti, dar aveau şi numele lor proprii. Tot aşa şi la egipteni, cu numele Faraon; Faraon se numea împăratul de pe timpul lui Iosif [5] şi tot Faraon se numea şi împăratul Egiptului de pe timpul lui Moisi, cu patru generaţii mai tîrziu [6]; Faraon se numeşte şi cel de pe

1. *I Regi*, 22, 1—23.
2. *I Regi*, 21, 1—15.
3. *I Regi*, 21, 11.
4. *I Regi*, 21, 12—13.
5. *Fac.*, 39, 1.
6. *Ieş.*, 2, 5.

timpul lui Solomon, că spune Scriptura : «Solomon a luat pe fiica lui Faraon» [7]; dar și împăratul Egiptului de pe vremea profeției lui Ieremia se numea tot Faraon [8]. La fel cu Abimelec : pe vremea lui Avraam a fost un Abimelec, pe vremea lui Isaac un alt Abimelec, iar acum se numește tot Abimelec, cel de pe vremea lui David. Despre cel de pe vremea lui Avraam, Scriptura spune : *«Și au zis Abimelec și Ahuzat, care luase pe nora lui, și Filoc, căpetenia oștirii lui, către Avraam»* [9]. Despre cel de pe timpul lui Isaac, Scriptura spune : *«Și a stat mulți ani acolo ; și uitîndu-se Abimelec, împăratul filistenilor, pe fereastră, a văzut pe Isaac jucîndu-se cu Rebeca»* [10]. Tot așa și acum pe timpul lui David : prin Abimelec, de care e vorba în titlu, este arătat numele îndeobște de împărat. Numele de Anhus, dat de istorie, este numele lui propriu, cel din naștere. În fața acestuia, deci, David și-a schimbat fața lui, cînd a fost adus de mîinile slugilor, cînd bătuse la porțile cetății și-i curgeau balele pe barbă, spune Scriptura [11], încît Anhus a zis slugilor : *«Pentru ce l-ați adus la mine ?* [12] N-am nevoie de epileptici ! L-ați adus aici, ca să fie apucat de epilepsie în fața mea ?». Și așa, slobozindu-l de acolo, a scăpat cu viață, spune Scriptura, în peștera Odolam [13]. Scăpînd, dar, David din mare primejdie, a înălțat rugăciunea aceasta de mulțumire lui Dumnezeu, Care l-a izbăvit.

«Bine voi cuvînta pe Domnul, spune David, *în toată vremea»* [14].

Scăpînd de moarte, David își pune oarecum lege vieții lui, formîndu-și sufletul său pentru o viețuire curată, în așa fel încît nici o clipă din viața lui să nu lipsească fără a binecuvînta pe Dumnezeu, ci să pună pe seama lui Dumnezeu începutul faptelor lui, și mari și mai mici. «Nu voi socoti, spune David, că s-au făcut acestea datorită grijii mele, nici că s-au petrecut datorită întîmplării ! Nu, ci *în toată vremea voi binecuvînta pe Domnul,* nu numai în clipele fericite ale vieții mele, ci și în vremuri de restriște». De aceste cuvinte fiind învățat apostolul, a spus : *«Bucurați-vă totdeauna, rugați-vă neîncetat, mulțumiți pentru toate»* [15]. Vezi cît de mare este dragostea lui David ? Nu s-a descurajat în fața necontenitelor rele, nu numai cînd a fost izgonit din patrie, dintre rude, dintre cei apropiați ai lui, din averile lui, ci și cînd s-a predat de nevoie dușmanilor și cînd era aproape să fie sfîșiat de ei. N-a spus : «Pînă cînd au să

7. *III Regi*, 3, 1.
8. *Ier.*, 44, 5 (ediția A. Rahlfs).
9. *Fac.*, 21, 22.
10. *Fac.*, 26, 8.
11. *I Regi*, 21, 13.
12. *I Regi*, 21, 14.
13. *I Regi*, 22, 1.
14. *Ps.*, 33, 1.
15. *I Tes.*, 5, 16—18.

ţină relele acestea?». Nu s-a descurajat că i se prelungeau necazurile, deoarece ştia că *«necazul aduce răbdare, răbdarea încercare, iar încercarea nădejde»* [16]. Într-adevăr, pentru cei bine pregătiţi necazurile sînt un fel de hrană atletică, sînt exerciţii care urcă pe luptător la slava Tatălui. Da, cînd sîntem ocărîţi, noi binecuvîntăm; cînd sîntem huliţi, noi ne rugăm; cînd sîntem chinuiţi, noi binecuvîntăm; cînd sîntem necăjiţi, ne lăudăm cu necazul nostru [17]. Că e ruşinos să binecuvîntăm pe Dumnezeu cînd ne merge bine şi să tăcem cînd vin peste noi necazuri şi nevoi, dimpotrivă, atunci trebuie să mulţumim lui Dumnezeu chiar mai mult, pentru că ştim că Dumnezeu *«îl ceartă pe cel pe care-l iubeşte şi bate pe tot fiul pe care îl primeşte»* [18].

«Pururea lauda Lui în gura mea» [19].

Se pare că profetul făgăduieşte un lucru imposibil. Cum se poate ca lauda lui Dumnezeu să fie pururea în gura omului? Cînd grăieşte vorbe obişnuite şi lumeşti nu are lauda lui Dumnezeu în gura lui. Cînd doarme, tace negreşit. Iar cînd mănîncă şi bea, cum va scoate gura lui laudă? Faţă de acestea spunem că este şi o gură spirituală a omului dinăuntru, cu care omul se hrăneşte, participînd la Cuvîntul vieţii, Care este pîinea pogorîtă din cer [20]. Despre gura aceea spune şi profetul: *«Deschis-am gura mea şi am tras duh»* [21]; iar Domnul ne îndeamnă să avem deschisă gura, ca să primim mai din belşug hrana adevărului, că zice: *«Lărgeşte gura şi o voi umplea!»* [22]. Se poate, dar, să se numească laudă a lui Dumnezeu ideea despre Dumnezeu care este continuă în suflet, care este întipărită odată pentru totdeauna şi este oarecum pecetluită în partea conducătoare a sufletului. Se poate, după cum sfătuieşte apostolul, ca omul vrednic să le facă pe toate spre slava lui Dumnezeu, încît orice faptă, orice cuvînt şi orice lucrare intelectuală să aibă în ea puterea laudei; că dreptul fie de mănîncă, fie de bea, pe toate le face spre slava lui Dumnezeu [23]. Unul ca acesta doarme, dar inima lui veghează, după cum spune autorul Cîntării Cîntărilor [24]. Că, în cele mai multe cazuri, majoritatea închipuirilor din timpul somnului sînt ecouri ale gîndirii din timpul zilei.

16. *Rom.*, 5, 3—4.
17. *I Cor.*, 4, 12—13.
18. *Evr.*, 12, 6.
19. *Ps.*, 33, 1.
20. *Ioan*, 6, 33.
21. *Ps.*, 118, 131.
22. *Ps.*, 80, 9.
23. *I Cor.*, 10, 31.
24. *Cînt.*, 5, 3.

II

«Întru Domnul se va lăuda sufletul meu» [25].

«Nimeni, spune David, să nu mă laude că am scăpat de primejdii datorită gîndului meu! Că mîntuirea nu-i nici în puterea omului, nici în înțelepciunea lui, ci în harul lui Dumnezeu». *«Să nu se laude, spune* Scriptura, *cel bogat cu bogăția lui, nici cel înțelept cu înțelepciunea lui, nici cel tare cu tăria lui, ci în aceasta să se laude cel ce se laudă, în a înțelege și a cunoaște pe Domnul Dumnezeul lui»* [26]. Uită-te acum cum apostolul laudă pe împreună-lucrătorii Evangheliei: *«Care este împreună-rob și slujitor al vostru în Domnul»* [27]. Dacă cineva se laudă cu frumusețea trupului sau cu strălucirea părinților, atunci sufletul lui nu se laudă în Domnul; unul ca acesta se laudă cu deșertăciuni. Nu au ceva vrednic de laudă nici cei care practică artele medii: conducătorii, doctorii, oratorii sau arhitecții, care construiesc cetăți sau piramide sau labirinturi sau alte construcții costisitoare sau construcții colosale de clădiri. Cei care se laudă cu acestea n-au sufletul lor în Domnul. Ne este de ajuns nouă pentru orice altă vrednicie că ne numim robi ai unui Stăpîn ca acesta. Nu se va lăuda, oare, tare unul care slujește împăratului, pentru că a fost pus în acea treaptă de slujire? Dar cel care a fost învrednicit să slujească lui Dumnezeu va căuta, oare, laudele sale în altă parte, ca și cum nu i-ar fi de ajuns invocarea Domnului pentru a covîrși orice slavă și strălucire? Deci: *«Întru Domnul se va lăuda sufletul meu»*.

«Să audă cei blînzi și să se veselească [28], pentru că fără de război, spune David, am dobîndit mîntuirea, numai pentru că mi s-a schimbat fața, fiind înșelați dușmanii mei prin împreună lucrarea lui Dumnezeu. *Să audă cei blînzi*, că este cu putință ca și cei ce stau liniștiți să ridice trofee și să fie declarați biruitori. *Și să se veselească*, fiind întăriți prin exemplul meu de puterea blîndeții. Am luat acest har de la Dumnezeu pentru că am fost blînd». *«Adu-Ți aminte Doamne, de David și de toată blîndețea lui!»* [29]. Cea mai mare dintre virtuți este blîndețea; de aceea a și fost pusă între fericiri: *«Fericiți cei blînzi*, spune Domnul, *că aceia vor moșteni pămîntul»* [30]. Că pămîntul acela, Ierusalimul cel ceresc, nu este pradă de război a celor ce luptă, ci moștenire pe care o primesc bărbații îndelung răbdători și blînzi. Cuvintele *«Să audă cei blînzi»* sînt la fel ca și cuvintele: «ucenicii lui Hristos». Poate că David a voit ca, în chip profetic, să ajungă pînă la noi minunea binefacerii pe

25. *Ps.*, 33, 2.
26. *Ier.*, 9, 22—23.
27. *Col.*, 4, 7.
28. *Ps.*, 33, 2.
29. *Ps.*, *131, 1.*
30. *Matei*, 5, 5.

care a făcut-o Dumnezeu cu el. Să audă de această binefacere şi cei care, după multe generaţii, au să ajungă ucenici ai lui Hristos! Pe aceştia i-a numit *«blînzi»*; lor Domnul le-a spus: *«Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima»* [31]. Sînt numiţi *«blînzi»* cei cu moravurile potolite, cei slobozi de orice patimă, pentru că nu au în sufletele lor nici o turburare. De aceea Scriptura mărturiseşte despre Moisi că a fost mai blînd decît toţi oamenii de pe pămînt [32].

III

«Măriţi pe Domnul împreună cu mine!» [33].

Spre slăvirea Domnului psalmistul ia un cor potrivit lui. «Nimeni din cei care fac turburări, spune David, nici din cei zgomotoşi, nici din cei care-şi aţîţă sufletul cu patimile trupului să nu se amestece cu mine, ci voi cei blînzi, voi care aţi făcut sufletul vostru tare şi statornic, voi care aţi scuturat de pe voi trîndăvia şi somnolenţa pentru împlinirea îndatoririlor, voi *măriţi pe Domnul împreună cu mine*». Măreşte pe Domnul cel care rabdă încercările pentru buna credinţă cu mintea trează, cu gînd înalt şi slobod. Mai măreşte apoi pe Domnul cel care priveşte cu suflet mare şi cu gînduri adînci măreţiile creaţiei, ca din măreţia şi frumuseţea creaturilor să contemple pe Creatorul lor [34]. Cu cît vei căuta să adînceşti mai mult raţiunile pentru care au fost făcute existenţele şi raţiunile după care se conduc, cu atît mai mult vei contempla măreţia Domnului; şi, pe cît îţi va sta în putinţă, vei mări pe Domnul. Dar pentru că o singură minte şi cercetarea unui singur om nu sînt îndestulătoare să înţeleagă cît de puţin măreţiile lui Dumnezeu, psalmistul ia pe toţi blînzii pentru săvîrşirea îndeobşte a acestei lucrări. Că trebuie să ne scăpăm cu totul de zgomotele din afară şi să facem linişte desăvîrşită în locul cel tainic de sfat al inimii, pentru ca aşa să contemplăm adevărul. Ascultă pe cel care-şi mărturiseşte păcatul! Ce spune acela? *«Turburatu-s-a de mînie ochiul meu»* [35]. Dar turbură ochiul sufletului nu numai mînia, ci şi pofta, laşitatea şi invidia; şi, pe scurt, toate patimile zăpăcesc şi turbură vederea clară a sufletului. După cum cu ochii turburi nu putem vedea clar cele din jurul nostru, tot aşa nici cu o inimă turburată nu putem ajunge la înţelegerea adevărului. Trebuie să te îndepărtezi de lucrurile din lume şi să nu introduci în sufletul tău gînduri străine nici cu ochii, nici cu urechile, nici cu vreun alt simţ. Luptele pe

31. *Matei*, 11, 29.
32. *Num.*, 12, 3.
33. *Ps.*, 33, 3.
34. *Rom.*, 1, 20.
35. *Ps.*, 6, 7.

care le dau gîndurile cele trupeşti umplu cele dinăuntru ale omului cu zgomote netăcute şi cu răscoale nepotolite.

«*Căutat-am stăruitor pe Domnul şi m-a auzit*» [36].

David spune: «Aceasta s-o audă cei blînzi, că în acel timp greu, cînd toată mînia celor ce mă urau era pornită împotriva mea, cînd orice mînă era înarmată asupra mea, cînd eram gol şi neînarmat şi mă aşteptam la orice chin din partea duşmanilor mei, atunci nu mi-am turburat gîndurile cu teama, nu mi-am îndepărtat inima de Dumnezeu, nu m-am deznădăjduit de mîntuirea mea, ci *am căutat pe Domnul*. Nu l-am căutat, aşa de mîntuială, nu mi-am pus o nădejde trecătoare în El, ci L-am căutat cu stăruinţă. Da, *L-am căutat cu stăruinţă*, pentru că mai mult spun aceste cuvinte decît cuvîntul: «L-am căutat», după cum mai mult spune «cercetare stăruitoare» decît «cercetare». *Stinsu-s-au cei ce cercetau stăruitor cercetările stăruitoare*» [37]. David, prin cuvîntul «*căutare stăruitoare*» arată liniştea şi neturburarea sufletului său.

IV

«*Şi din toate necazurile m-a izbăvit*» [38].

Toată viaţa celui drept este necăjită. Că spune Scriptura: «*Strîmtă şi îngustă este calea*» [39] şi: «*Multe sînt necazurile drepţilor*» [40]. De a-

36. *Ps.*, 33, 4.
37. *Ps.*, 63, 6. — Sf. Vasile cel Mare are acest text: «εξέγιπον γὰρ ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις; în Septuaginta textul se află sub o formă puţin schimbată: «ἐξέγιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσει»; în traducere, primul: *stinsu s-au cercetînd stăruitor cercetări stăruitoare*»; al doilea: «*stinsu-s-au cercetînd stăruitor cu cercetare stăruitoare*». Înaintaşii noştri au tradus în felul următor: Biblia de la Bucureşti din 1688: «*părăsiră, cercetînd cercetări*»; Biblia de la Blaj din 1795: «*stinsu-s-au iscodind iscodiri*»; aceeaşi traducere în Biblia de la Petersburg din 1819, în Biblia de la Buzău din 1854—1856 şi în Biblia de la Sibiu din 1856—1858 a lui Şaguna; Biblia de la Bucureşti din 1914 a Sfîntului Sinod traduce: «*stinsu-s-au născocind iscodiri*»; Biblia din Bucureşti din 1936, «tipărită din îndemnul şi cu purtarea de grijă a Înalt Prea Sfinţitului Dr. Miron Cristea, Patriarhul Românilor, cu aprobarea Sfîntului Sinod», traduce: «*şi iscodiri peste iscodiri au făcut*»; la fel şi Biblia de la Bucureşti din 1944, «tipărită prin osîrdia Înalt Prea Sfinţitului Nicodim, Patriarhul României»; Biblia de la Bucureşti din 1968, «tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, cu aprobarea Sfîntului Sinod» vine cu o modificare, traducînd: «*au pierit cînd le iscodeau*»; aceeaşi traducere şi în Biblia de la Bucureşti din 1975, pe care o adoptă şi Biblia de la Bucureşti din 1982, «tipărită sub îndrumarea şi purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române». Este instructiv să se arate cum apare acest text în Bibliile traduse după textul ebraic, nu după textul Septuagintei: Biblia de la Iaşi din 1874, tipărită de Societatea Biblică Britanică, traduce: «*pun la cale ca să întindă curse; zic: «Cine va vedea?»*; ediţia britanică, din ultimii ani, apărută fără loc şi an de tipărire, traduce: «*se sfătuiesc împreună să întindă curse şi zic: «Cine ne va vedea?»*. În sfîrşit Biblia lui Vasile Radu şi Gala Galaction, care urmează tot originalul ebraic, traduce: «*se sfătuiesc să întindă curse şi grăiesc: «Cine ne va vedea?»*.
38. *Ps.*, 33, 4.
39. *Matei*, 7, 14.
40. *Ps.*, 33, 18.

ceea şi apostolul zice: *«Întru toate fiind necăjiţi»* [41]; şi: *«Că prin multe necazuri trebuie să intrăm întru împărăţia lui Dumnezeu»* [42]. Dumnezeu izbăveşte de necaz pe sfinţii Lui; nu-i lasă neîncercaţi, dar le dă răbdare. Dacă *«necazul lucrează răbdare, iar răbdarea încercare»* [43], atunci cel ce îndepărtează necazul se lipseşte de încercare. Aşadar, după cum nimeni nu este încununat fără adversar, tot aşa nimeni nu poate fi numit încercat decît numai prin necazuri. *«Din toate necazurile m-a izbăvit*, spune David; *nu m-a lăsat să fiu fără de necazuri, dar, odată cu încercarea, mi-a dăruit şi izbăvirea, adică puterea de a suferi»* [44].

«Apropiaţi-vă de El şi vă luminaţi; şi feţele voastre să nu se ruşineze» [45].

Psalmistul cheamă *«pe cei ce stau în întuneric şi în umbra morţii»* [46] să vină la Domnul şi să se apropie de razele Dumnezeirii Lui, pentru ca prin această apropiere, fiind luminaţi de adevăr, să primească, prin har, luminarea Lui. După cum lumina aceasta din lume nu este pentru toţi la fel, ci numai pentru cei care au ochi şi stau cu ei deschişi, pentru cei care se pot bucura fără nici o piedică de trecerea soarelui pe bolta cerului, tot aşa şi *«Soarele dreptăţii* [47], *Care luminează pe tot omul ce vine în lume»* [48], nu hărăzeşte tuturor strălucirea Lui, ci numai celor care duc o viaţă vrednică de El. Că spune Scriptura: *«Lumina a răsărit* nu pentru cel păcătos, *ci pentru cel drept»* [49]. Şi după cum soarele a răsărit, dar nu pentru lilieci, nici pentru celelalte animale care pasc noaptea, tot aşa şi lumina are, prin natura ei, însuşirea de a lumina şi a străluci; dar nu toţi se împărtăşesc de strălucirea ei. Astfel *«oricine face rele urăşte lumina şi nu vine la lumină, ca să nu se vadă faptele lui»* [50]. *«Apropiaţi-vă*, dar *de El şi vă luminaţi; şi feţele voastre să nu se ruşineze»*. Fericit este acela care, în ziua dreptei judecăţi a lui Dumnezeu, cînd va veni Domnul să lumineze cele ascunse ale întunericului şi să vădească gîndurile inimilor [51], va îndrăzni să stea sub lumina aceea a vădirilor şi va pleca fără să fie ruşinat, pentru că are conştiinţa nepătată de fapte rele. Cei care au făcut fapte rele vor învia spre ocară şi ruşinare, pentru că văd în ei înşişi ruşinea şi chipurile păcatelor. Şi poate că ruşinea să fie mai groaznică decît întunericul şi decît

41. *II Cor.*, 4, 8.
42. *Fapte*, 14, 22.
43. *Rom.*, 5, 3—4.
44. *I Cor.*, 10, 13.
45. *Ps.*, 33, 5.
46. *Luca*, 1, 79.
47. *Mal.*, 4, 2.
48. *Ioan*, 1, 9.
49. *Ps.*, 96, 12.
50. *Ioan*, 3, 20.
51. *I Cor.*, 4, 5.

focul cel veşnic în care au să locuiască veşnic păcătoşii, avînd necontenit în ochi urmele păcatului săvîrşit în trup, urme care rămîn pururea în amintirea sufletului lor, ca o vopsea ce nu se poate şterge. Puţini vor fi aceia care, apropiindu-se de lumina cea adevărată şi descoperindu-li-se faptele, vor putea să plece de acolo, după descoperirea faptelor lor ascunse, cu feţele nefăcute de ruşine.

V

«Săracul acesta a strigat şi Domnul l-a auzit» [52].

Sărăcia nu este totdeauna ceva de laudă; este de laudă sărăcia săvîrşită de bună voie, după sfatul evanghelic [53]. Că mulţi sînt săraci, dar cu voinţa sînt foarte lacomi; pe aceştia sărăcia nu-i mîntuie, ci voinţa îi osîndeşte. Deci, nu cel lipsit de toate este negreşit vrednic de a fi fericit, ci cel care socoteşte porunca lui Hristos mai bună decît comorile lumii. Pe aceştia şi Domnul îi fericeşte, zicînd: *«Fericiţi cei săraci cu duhul»* [54]; nu cei săraci cu averea, ci cei care au ales sărăcia din imboldul sufletului lor. Că nici un lucru care nu-i făcut cu voinţa nu-i vrednic de a fi fericit. De aceea orice virtute, dar mai cu seamă aceasta, înainte de toate, se caracterizează prin libertatea de voinţă. Psalmul, deci, spune: *«Săracul acesta a strigat»*. Prin pronumele demonstrativ *«acesta»*, Scriptura atrage atenţia sufletului tău spre cel sărac după Dumnezeu, spre cel flămînd, spre cel însetat, spre cel gol. Scriptura ţi-l arată aproape cu degetul: *«Săracul acesta»*! Acesta este ucenicul lui Hristos! Este, însă, cu putinţă să urci aceste cuvinte şi la Hristos, Care, bogat fiind cu firea, pentru că toate cele ale Tatălui sînt ale Lui, a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui [55]. Însuşi Domnul a început orice faptă care duce la fericire, dîndu-se pe Sine pildă ucenicilor Săi.

Să ne întoarcem la fericiri. Dacă vei cerceta fiecare fericire, vei găsi că Domnul, înainte de a învăţa cu cuvîntul, a învăţat cu fapta. *«Fericiţi cei blînzi»* [56]. Cum învăţăm blîndeţea? *«Învăţaţi de la Mine,* a spus El, *că sînt blînd şi smerit cu inima»* [57]. *«Fericiţi făcătorii de pace!»* [58]. Cine ne va învăţa binele păcii? El, Făcătorul de pace, Cel Care face pace, Cel care împacă pe cei doi într-un om nou [59], Cel Care a împăcat prin sîngele crucii Lui atît pe cele din ceruri, cît şi pe cele de pe

52. *Ps.*, 33, 6.
53. *Matei*, 19, 21.
54. *Matei*, 5, 3.
55. *II Cor.*, 8 ,9.
56. *Matei*, 5, 5.
57. *Matei*, 11, 29.
58. *Matei*, 5, 9.
59. *Efes.*, 2, 15.

pămînt[60]. *«Fericiți cei săraci»*[61]. El este Cel Ce a sărăcit și S-a golit pe El Însuși în chip de rob[62], ca noi toți să luăm, din plinătatea Lui, har pentru har[63].

Așadar, dacă te vei lăsa condus de Sfîntul și iubitorul de oameni Duh, nu înălțîndu-te pe tine, ci smerindu-te pe tine, ca să înalți pe alții, strigă cu duhul și roagă-te cu glas tare; nu rosti nimic josnic și umil, ca să ceri ceva din cele pămîntești și lumești; atunci o strigare ca aceasta va fi auzită de Domnul, Care este sfîrșitul auzirii. Ca să fii izbăvit din toate necazurile fără să fii rănit, fără să te simți înjosit, fără să ajungi rob gîndurilor trupului.

Dar care e și chipul, prin care e izbăvit săracul?

«Lupta-va îngerul Domnului de jur împrejurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei»[64].

Psalmistul a arătat pe cine numește sărac: pe cel ce se teme de Domnul. Pentru că cel ce se teme de Domnul este încă în ceata de rob; dar cel care a fost desăvîrșit de dragoste s-a înălțat la vrednicia de fiu. De aceea robul se numește și sărac, pentru că nu are nimic propriu; fiul, însă, este și bogat, pentru că este moștenitor al bunătăților părintești. *«Lupta-va îngerul Domnului de jur împrejurul celor ce se tem de El»*. Îngerul stă alături de oricine a crezut în Domnul, dacă nu-l alungăm niciodată prin faptele noastre rele. După cum fumul alungă albinele, iar pe porumbei îi pune pe fugă mirosul urît, tot așa și pe paznicul vieții noastre, pe înger, îl îndepărtează păcatul cel cu miros urît și vrednic de multe lacrimi. Dacă ai în sufletul tău fapte vrednice de pază îngerească și dacă locuiește în tine o minte bogată în contemplările adevărului, atunci, pentru bogăția faptelor tale prețioase de virtute, Dumnezeu așează neapărat lîngă tine străjeri și paznici, te întărește de jur împrejur cu paza îngerilor. Uită-te cît e de mare firea îngerilor, că un singur înger este asemănat cu o întreagă armată și cu o tabără cu mulțime de oameni. Datorită măreției Celui Care te păzește, Domnul îți dăruiește tabără, iar datorită tăriei îngerului, Domnul te înconjoară ca și cu niște ziduri și te întărește cu tăria Lui. Aceasta înseamnă *«de jur împrejur»*. După cum zidurile cetăților sînt așezate de jur împrejurul cetăților și opresc din toate părțile atacurile dușmanilor, tot așa și îngerul înalță zid împotriva dușmanilor care te atacă din față, te apără de dușmanii care ar veni din spate și nu lasă nepăzite nici

60. *Col.*, 1, 20.
61. *Matei*, 5, 3.
62. *Filip.*, 2, 7.
63. *Ioan*, 1, 16.
64. *Ps.*, 33, 7.

laturile. *«Cădea-vor dinspre latura ta o mie şi zece mii de-a dreapta ta»* [65], iar pe tine nu te va atinge nici o rană de la vreunul din duşmanii tăi, că va porunci pentru tine îngerul Lui.

VI

«Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul» [66].

În multe locuri din Scriptură am observat că puterile sufletului au aceleaşi nume ca şi mădularele noastre exterioare. Şi pentru că Domnul nostru este pîinea cea adevărată [67] şi trupul Lui este adevărată mîncare [68], trebuie neapărat ca plăcerea bucuriei pîinii să o avem prin o gustare spirituală. După cum nu putem înfăţişa celor necunoscători atît de bine prin cuvînt cum e gustul mierii, cît prin însăşi simţirea gustului ei, tot aşa nici bunătatea Cuvîntului ceresc nu poate fi arătată lămurit prin învăţături ; dar dacă încercăm cît mai mult dogmele adevărului, putem, prin propria noastră experienţă, să înţelegem bunătatea Domnului. Psalmistul a spus : *«Gustaţi»* ; n-a spus : *«Îmbuibaţi-vă»* ; pentru că acum cunoaştem în parte şi vedem adevărul ca prin oglindă şi ghicitură [69], dar va veni cîndva vremea cînd arvuna de acum şi gustarea aceasta a harului ne va duce la desfătarea cea desăvîrşită. După cum pe cei care sufăr de stomac, care n-au poftă de mîncare şi resping mîncărurile, doctorii îi vindecă de boala lor deşteptîndu-le pofta prin vreun condiment pus în mîncăruri, încît simţul gustului este excitat de acel condiment şi face să le sporească pofta de mîncare tot mai mult, tot aşa şi cu Cuvîntul adevărului. «Însăşi experienţa Cuvîntului adevărului, spune psalmistul, vă îndeamnă ca pofta să vă fie mereu fără saţiu. De aceea *gustaţi*, ca să fiţi fericiţi, flămînzind şi însetînd pururea de dreptate».

«Fericit bărbatul, care nădăjduieşte în El» [70].

Cel ce doreşte pururea Cuvîntul nu-şi va pune în nimic altceva nădejdea decît în Domnul.

«Temeţi-vă de Domnul toţi sfinţii Lui ; că n-au lipsă cei ce se tem de El» [71].

Dacă frica nu ne-ar instrui viaţa noastră, ar fi cu neputinţă, fiind în trup, să săvîrşim sfinţenia. Că spune Scriptura : *«Străpunge cu frica Ta trupul meu»* [72]. Că după cum cei străpunşi de cuie au nemişcate mă-

65. *Ps.*, 90, 7.
66. *Ps.*, 33, 8.
67. *Ioan*, 6, 32.
68. *Ioan*, 6, 55
69. *I Cor.*, 13, 12.
70. *Ps.*, 33, 8.
71. *Ps.*, 33, 9.
72. *Ps.*, 118, 120.

dularele trupului lor și nu pot lucra nimic, tot așa și cei care au sufletul țintuit de frica cea dumnezeiască evită neajunsurile păcatului provocate de patimi. Pentru cel ce se teme de Dumnezeu nu există lipsă; cu alte cuvinte, cel împiedicat de frica de Dumnezeu de la orice faptă nesăbuită, acela n-are nici o lipsă pentru îndeplinirea virtuții, ci este desăvîrșit, pentru că nu-i lipsește nimic din bunătățile de care are nevoie firea omenească. După cum nu este desăvîrșit cu trupul cel căruia îi lipsește ceva din mădularele cele de neapărată trebuință, ci-i nedesăvîrșit prin ceea ce-i lipsește, tot așa și cel care disprețuiește vreuna din porunci, pentru că îi lipsește aceea este nedesăvîrșit tocmai prin ceea ce-i lipsește. Dar cel ce are în sufletul său frica cea desăvîrșită, iar pentru evlavie se poartă cu sfială față de toate, nu va păcătui cu nimic, pentru că nimic nu disprețuiește.

VII

«Bogații au sărăcit și au flămînzit, iar cei ce-l caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele» [73].

Să ne zidească sufletele noastre cuvintele acestea, ca să disprețuim bogăția cea materială! Cuvintele acestea ne învață cît de nestatornică este bogăția banilor! Înclinată spre cădere este bogăția, ca valul purtat uneori într-o parte și alteori în alta de furia vînturilor. Se poate că psalmistul numește pe poporul Israil *«bogat»*, pentru că a lui a fost înfierea, a lui slujba dumnezeiască, ale lui făgăduințele, ai lui părinții [74]. Aceștia, deci, *«au sărăcit»*, din pricina păcatului lor față de Domnul; dar cei care, în locul lor, *«au căutat pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele»*. Dar cum s-a făcut de au sărăcit și au flămînzit? Cum? Pentru că au ucis *«Pîinea vieții»* [75], a venit peste ei foamete de Pîine; și pentru că au uneltit împotriva Izvorului cu apă vie [76], a venit peste ei setea și li s-a prelungit pedeapsa setei; nu foame de pîinea cea materială, nici sete de apă, ci foame de auzirea cuvîntului Domnului [77]. Deci *«au sărăcit și au flămînzit»*; dar cei dintre neamuri, care au învățat să caute pe Domnul, *«nu se vor lipsi de tot binele»*. Dumnezeu este însuși binele desăvîrșit; și de acest bine nu se vor lipsi toți cei care Îl caută pe Domnul. Un om neinstruit, unul care nu poate deosebi binele de rău, să nu-mi numească mie bine, binele, care are în el desfătarea cea trecătoare, ce se duce odată cu stricarea trupului! Că cel care pune bogăția materială și însușirile trupești în categoria binelui, așează binele, cuvîntul acesta sfînt,

73. *Ps.*, 33, 10.
74. *Rom.*, 9, 4—5.
75. *Ioan*, 6, 48.
76. *Ioan*, 4, 10—14.
77. *Amos*, 8, 11.

care se cuvine numai lui Dumnezeu, în rîndul lucrurilor josnice, de care nici nu merită să vorbim, și odată cu aceasta cade în cea mai cumplită contrazicere: sau spune că apostolii n-au dobîndit bunurile cele trupești, pentru că n-au căutat pe Domnul sau dacă L-au căutat și n-au dobîndit niște bunuri ca acestea va învinui Scriptura, care spune că cei care caută pe Domnul nu vor fi lipsiți de nici un bine. Dar și sfinții au căutat pe Domnul și n-au fost lipsiți de înțelegerea aceea pe care o căutau și n-au fost lipsiți nici de bunătățile cele din odihna cea veșnică. Că despre bunătățile acelea s-au spus, propriu vorbind, cuvintele: *«de tot binele»*. Că desfătările trupești au mai multă durere decît plăcere; căsătoriile au lipsa de copii; văduvia, desfrîul; agricultura are lipsa de roade; negutătoriile pe mare au naufragiile; bogățiile au uneltirile, iar petrecerile, îmbuibările și necontenitele desfătări au tot felul de boli și tot felul de patimi. Pavel a căutat pe Domnul și nu i-a lipsit nimic din bunătăți, cu toate că, cine ar putea număra suferințele trupești cu care a trăit tot timpul vieții lui? De trei ori a fost bătut cu toiege, o dată a fost bătut cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu el, o noapte și o zi a petrecut-o în adînc, în călătorii adeseori, în foame și sete, în posturi adeseori, în osteneală și în trudă, în nevoi adeseori [78].

Aș putea fi, însă, întrebat:

— Cum? N-a fost, oare, Pavel lipsit de bunurile cele trupești, cînd, pînă în cea din urmă clipă a vieții lui, a fost un om înfometat, însetat, gol și biciuit? [79]

— Da, așa e! Dar urcă-mi-te cu mintea la binele real, ca să înțelegi și simfonia Scripturii și să nu te lași nici doborît de îndoiala gîndului!

VIII

«Veniți, fiilor, ascultați-mă! Frica Domnului vă voi învăța» [80].

În aceste cuvinte avem glasul unui dascăl, care ne vorbește din adîncul sufletului lui, care cu milostivire de părinte ne cheamă la învățătură. Da, ucenicul este fiu duhovnicesc al dascălului. Cel care primește învățătura bunei credințe de la cineva este format oarecum și adus la desăvîrșire de dascălul său, întocmai ca pruncii, care sînt formați în pîntecele mamelor care i-au născut. De aceea și Pavel a numit fii întreaga Biserică a galatenilor; galatenii au căzut din învățăturile primite mai înainte, au fost oarecum avortați; dar Pavel i-a luat din nou și a format în ei, ca de la început, pe Hristos; și pentru că îndreptarea ce-

78. *II Cor.*, 11, 25—27.
79. *I Cor.*, 4, 11.
80. *Ps.*, 33, 11.

lor greșiți a făcut-o cu durere și necaz, Pavel a spus că a avut în suflet dureri de naștere, pricinuite de tristețea pentru cei căzuți: *«Fiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi»* [81].

«Veniți, fiilor, ascultați-mă!».

— Dar ce oare vrea să ne învețe părintele nostru cel duhovnicesc?

— *«Frica Domnului vă voi învăța!»*, ne spune el.

Pentru că mai sus a poruncit să ne temem de Domnul și a arătat și folosul pe care-l avem de pe urma fricii — că *«n-au lipsă cei ce se tem de El»* [82] — acum ne dă și o învățătură a fricii dumnezeiești. Că trebuie să fim sănătoși o poate spune oricine, chiar un om de rînd; dar cum trebuie să dobîndim sănătatea, aceasta o poate spune numai cel care cunoaște știința medicală. Nu orice frică este bună și mîntuitoare; dimpotrivă, este și o frică vrăjmașă, pentru care profetul se roagă să nu fie în sufletul lui, zicînd: *«De la frica vrăjmașă scoate sufletul meu»* [83]. Da, frica vrăjmașă este aceea care ne bagă în suflet spaima de moarte, aceea care ne face să ne plecăm în fața persoanelor cu rang mare. Cum va putea, oare, cel care se teme de acestea să se împotrivească păcatului pînă la moarte în vreme de mucenicie și să plătească ce este dator Domnului, Care a murit pentru noi și a înviat? Și cel care se teme de demoni are frică vrăjmașă în el. Pe scurt, o astfel de frică pare a fi o patimă care este vlăstar al necredinței. Nici un om, care crede că are lîngă el un ajutor puternic, nu se teme de cei ce încearcă să-l turbure. Vrei să-ți spun că este și o frică mîntuitoare, o frică aducătoare de sfințenie, frica aceea care ia naștere în sufletul nostru prin îndeletnicirea cu virtutea, nu cu patima? Cînd vrei să te pornești spre săvîrșirea vreunui păcat, gîndește-mi-te la acel scaun de judecată, înfricoșător și cumplit, al lui Hristos, pe care va sta Judecătorul *«pe scaun înalt și prea înălțat»* [84]; atunci va sta de față toată făptura tremurînd de arătarea Lui slăvită, iar noi avem să ne înfățișăm unul cîte unul, ca să ni se cerceteze faptele, pe care le-am săvîrșit în viață; atunci lîngă cel care a făcut multe rele cît a trăit vor sta îngeri înfricoșători și groaznici, care aruncă foc din ochi și foc din gură, pentru a arăta gîndul lor cumplit, și cu fețele lor asemănătoare nopții, pentru a arăta sălbăticiunea lor și ura lor de oameni; apoi prăpastie adîncă, întuneric, din care nu poți ieși, și foc fără strălucire, care are în întuneric putere arzătoare; apoi neam de viermi otrăvitori și mîncători de trupuri, care mănîncă fără saț și niciodată să-

81. *Gal.*, 4, 19.
82. *Ps.*, 33, 9.
83. *Ps.*, 63, 1.
84. *Isaia*, 6, 1.

turați, care prin ronțăitul lor pricinuiesc dureri nesuferite; apoi chinul acela mai cumplit ca toate chinurile, ocara aceea și veșnica rușine. De acestea teme-te! Și instruit de frica aceasta, împiedică sufletul tău, ca și cu un frîu, de la poftirea celor rele. Această frică de Domnul ne-a poruncit David să o predicăm; dar să n-o predicăm așa de mîntuială, ci celor dispuși să o asculte; nu celor care au căzut departe, ci celor care aleargă cu dorința de a fi mîntuiți; nu *«celor străini de Testamente»* [85], ci celor care s-au unit cu Cuvîntul prin botezul înfierii. De aceea psalmistul a spus: *«Veniți»*, adică: «Apropiați-vă de mine, fiilor, prin fapte bune, ca să fiți învredniciți a ajunge *fii ai luminii* [86] prin nașterea din nou. Ascultați cei ce aveți deschise urechile inimii! *Frica Domnului vă voi învăța!*, frica, de care cuvintele psalmistului v-au vorbit puțin mai înainte».

IX

«Care este omul care voiește viață, care dorește să vadă zile bune?» [87].

Dacă voiește cineva viața, spune psalmistul, să nu voiască viața aceasta obișnuită, pe care o trăiesc și animalele, ci viața cea adevărată, pe care nu o întrerupe moartea. Acum, spune Scriptura, muriți și *«viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu; dar cînd se va arăta Hristos, viața noastră, atunci și voi vă veți arăta împreună cu El întru slavă»* [88]. Așadar viața cea reală este Hristos, iar viețuirea noastră în El este viață adevărată. La fel și zilele; unele sînt bune, acelea pe care le arată profetul în făgăduința sa: *«Care este omul, care voiește viață, care dorește să vadă zile bune?»*. Zilele veacului acestuia sînt rele, pentru că și veacul acesta, fiind o măsură a lumii — despre care s-a zis că *«lumea întreagă este sub stăpînirea celui viclean»* [89] — se aseamănă cu natura lumii a cărei măsură este; iar părți ale timpului acestuia sînt zilele acestea; de aceea zice apostolul: *«Răscumpărînd vremea, că zilele sînt rele»* [90]; iar patriarhul Iacov zice: *«Zilele anilor mei, puține și rele»* [91]. Așadar, acum noi nu sîntem în viață, ci în moarte. De aceea și apostolul se ruga zicînd: *«Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?»* [92]. Alta este viața spre care ne cheamă cuvintele psalmistului!

85. *Efes.*, 2, 12.
86. *I Tes.*, 5, 5.
87. *Ps.*, 33, 12.
88. *Col.*, 3, 3—4.
89. *I Ioan*, 5, 19.
90. *Efes.*, 5, 16.
91. *Fac.*, 47, 9.
92. *Rom.*, 7, 24.

Acum, zilele noastre sînt rele; dar altele sînt cele bune, pe care moartea nu le întrerupe; că Dumnezeu va fi lumina lor veşnică, luminîndule cu lumina slavei Lui. Aşadar, să nu socoteşti cumva, cînd auzi *«zile bune»*, că în făgăduinţa dată de psalmist este vorba de viaţa de aici! Nu! Că zilele acestea, pe care le aduce soarele de pe cer, sînt stricăcioase; şi nimic stricăcios nu este potrivit să se aducă dar celui nestricăcios. Dacă sufletul este nestricăcios, atunci nestricăcioase trebuie să fie şi darurile ce i se aduc. *«Chipul lumii acesteia trece»* [93]. Iar dacă legea este umbra bunătăţilor viitoare [94], gîndeşte-mi-te cum vor fi sîmbetele cele pline de bucurie şi sfinte din zilele cele veşnice, cum vor fi lunile cele noi şi sărbătorile; şi gîndeşte-mi aşa cum merită legea cea duhovnicească!

«Opreşte-ţi limba de la rău şi buzele tale să nu grăiască vicleşug» [95].

Dacă vrei să fii în zilele cele bune, dacă iubeşti viaţa, fă porunca vieţii! Că spune Domnul: *«Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele»* [96]. Cea dintîi poruncă este *«să-ţi opreşti limba de la rău şi buzele tale să nu grăiască vicleşug»*. Da, cel mai la îndemînă şi cel mai felurit este păcatul săvîrşit cu limba. Te-ai mîniat? Limba ţi-o ia înainte! Eşti prins de pofte? Ei bine, ai şi limba, înainte de toate, ca o codoaşă şi ca o sfătuitoare care lucrează împreună la păcat şi te ascunde de cei din jur. Limba îţi este şi armă spre nedreptate, cînd nu grăieşte cele ce vin din inimă, ci rosteşte cuvinte înşelătoare. Dar pentru ce trebuie să înşir cu cuvîntul toate păcatele pe care le facem cu limba? Plină este viaţa noastră de greşelile săvîrşite cu limba! Cuvinte de ruşine, glumele nelalocul lor, flecărelile, cuvinte care nu se cuvin, bîrfiri, vorbe uşuratice, jurăminte false, mărturii mincinoase; toate aceste rele şi încă mai multe decît acestea, sînt creaţii ale limbii. Iar cei care deschid gura împotriva slavei lui Dumnezeu şi grăiesc nedreptate spre înălţime, cu ce alt organ, dacă nu cu limba, săvîrşesc această nelegiuire? Dar pentru că *«din cuvintele tale te vei îndrepta şi din cuvintele tale te vei osîndi»* [97], opreşte-ţi limba de la rău şi nu-ţi strînge comori zadarnice cu o limbă mincinoasă! Opreşte-ţi şi buzele tale să nu grăiască viclenii! Cu alte cuvinte, fă ca mădularul tău, ce ţi-a fost dat spre slujba cuvîntului, să se îndepărteze de la orice lucrare rea! Viclenia este o faptă rea, săvîrşită cu gînd ascuns, care se oferă semenului sub chipul unor binefaceri.

93. *I Cor.*, 7, 31.
94. *Evr.*, 10, 1.
95. *Ps.*, 33, 12.
96. *Ioan*, 14, 23.
97. *Matei*, 12, 37.

X

«Ferește-te de rău și fă bine ; caută pacea și o urmează» [98].

Sfaturi temeinice, care ne duc la buna credință, ne învață să ne stăpînim limba, să ne depărtăm de gînduri viclene și să ne ferim de rău. Omului desăvîrșit nu i se potrivește îndepărtarea de rău, ci celui care este la învățăturile elementare i se cuvine să se îndepărteze de pornirea spre rău ; și după ce s-a scăpat de obișnuința cu o viață rea, ca de o cale rea, să înceapă lucrarea faptelor bune. Că este cu neputință să începi a face binele dacă mai întîi nu te-ai depărtat și n-ai fugit cu totul de rău, după cum este cu neputință să fii sănătos, dacă n-ai scăpat de boală, să fii într-o cameră călduroasă, dacă n-ai îndepărtat deplin din ea frigul. Acestea nu pot sta împreună unele cu altele. Tot așa și cel care vrea să ducă o viață virtuoasă se cuvine să se scape de orice atingere cu păcatul.

«Caută pacea și o urmează».

Despre pace Domnul a spus : *«Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum lumea vă dau Eu»* [99]. Caută, dar, pacea Domnului și urmeaz-o ! Și o vei urma nu în alt chip decît *«alergînd la țintă spre răsplata chemării de sus»* [100]. Sus este pacea cea adevărată ! Pentru că atîta vreme cît sîntem legați în trup, sîntem legați de multe lucruri, care ne turbură. Caută, dar, pacea, care e dezlegarea de turburările din această lume ! Dobîndește o minte liniștită, o stare sufletească neînvălurată și neturburată, care să nu fie clătinată nici de patimi, nici de dogmele cele mincinoase, care *«prin cuvinte ademenitoare»* [101] te atrag să le dai crezare ! Fă aceasta, ca să dobîndești *«pacea lui Dumnezeu, care covîrșește toată mintea»* [102] și-ți întărește inima ! Cel care caută pacea Îl caută pe Hristos, că El este pacea, *«El a zidit pe cei doi într-un om nou, făcînd pace* [103]*, împăcînd prin sîngele crucii Sale atît pe cele din cer, cît și pe cele de pe pămînt»* [104].

XI

«Ochii Domnului spre cei drepți și urechile Lui spre rugăciunea lor» [105].

98. *Ps.*, 33, 13.
99. *Ioan*, 14, 27.
100. *Filip.*, 3, 14.
101. *Col.*, 2, 4.
102. *Filip.*, 4, 7.
103. *Efes.*, 2, 14.
104. *Col.*, 1, 20.
105. *Ps.*, 33, 14.

După cum sfinţii sînt *«trup al lui Hristos şi mădulare în parte»* [106] — şi Dumnezeu a aşezat în Biserică pe unii ochi, pe alţii limbi, pe unii să ţină loc de mîini, iar pe alţii să ţină loc de picioare — tot aşa şi sfintele puteri cele duhovniceşti, care sînt în locul cel ceresc, unele se numesc ochi, pentru că li s-a încredinţat supravegherea noastră, iar altele se numesc urechi, pentru că primesc rugăciunile noastre. Psalmistul în versetul acesta, a numit ochi şi urechi puterea care ne supraveghează şi primeşte rugăciunile noastre. *«Ochii Domnului spre cei drepţi şi urechile Lui spre rugăciunea lor»*. Pentru că oricare faptă a dreptului este vrednică de privirea lui Dumnezeu şi pentru că orice cuvînt al lui este lucrător şi plin de putere — că dreptul nu grăieşte nici un cuvînt deşert — de aceea psalmul spune că dreptul este totdeauna privit şi totdeauna ascultat.

«Iar faţa Domnului spre cei ce fac rele, ca să piardă de pe pămînt pomenirea lor» [107].

Socot că aici este numită *«faţă»* venirea cea arătată şi vădită a Domnului la judecată. De aceea s-a zis că ochii Domnului privesc asupra celui drept [108], pentru că ochii Lui ne privesc încă de departe. Dar însăşi faţa Lui se va arăta, ca să nimicească toată pomenirea răutăţii. Să nu înţelegi cumva că faţa lui Dumnezeu este plăsmuită trupeşte, pentru că atunci ar părea cu totul nesocotite cele spuse de Scriptură, anume că separat sînt ochii lui Dumnezeu care privesc cu strălucire asupra celui drept şi separată este faţa lui Dumnezeu care se îndreaptă spre cei răi. Că nici nu există ochi fără faţă, nici faţă fără ochi. Aşadar omul nu poate să vadă faţa lui Dumnezeu şi să trăiască [109], dar îngerii celor mici din Biserică văd faţa Tatălui nostru cel din ceruri [110]. Acum, pentru că sîntem înconjuraţi de slăbiciunea trupului, ne este cu neputinţă să cuprindem priveliştea arătării celei slăvite; dar îngerii, pentru că n-au acoperămînt asemănător cu trupul nostru, nu sînt de nimic împiedicaţi să privească necontenit faţa slavei lui Dumnezeu. Deci şi noi, cînd vom fi fii ai învierii, atunci vom fi învredniciţi de cunoaşterea lui Dumnezeu faţă către faţă [111]. Atunci, drepţii vor fi învredniciţi de bucuria privirii chipului lui Dumnezeu, iar păcătoşii vor fi osîndiţi, pentru ca să fie nimicit tot păcatul de dreapta judecată a lui Dumnezeu.

106. *I Cor.*, 12, 27.
107. *Ps.*, 33, 15.
108. *Ps.*, 33, 14.
109. *Ieş.*, 33, 20.
110. *Matei*, 18, 10.
111. *I Cor.*, 13, 12.

XII

«Strigat-au drepții și Domnul i-a auzit pe ei și din toate necazurile lor i-a izbăvit pe ei» [112].

Strigătul drepților este spiritual; este strigăt cu mare glas în ascunsul inimii, în stare să ajungă chiar pînă la urechile lui Dumnezeu. Cel care cere lucruri mari și se roagă pentru cele cerești, acela strigă și face auzită rugăciunea, pe care o trimite lui Dumnezeu.

«Strigat-au drepții». N-au cerut nimic josnic, nici pămîntesc, nici ceva fără de preț. De aceea Domnul a primit glasul lor *«și din toate nevoile i-a izbăvit pe ei»*; nu slobozindu-i atît din necazuri, cît făcîndu-i mai tari decît necazurile.

«Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui» [113].

Prin bunătatea Lui, Dumnezeu este aproape de toți; noi înșine, prin păcat, ne depărtăm de El. Că spune Scriptura: *«Iată, cei ce se depărtează de Tine vor pieri»* [114]. De aceea se spune că Moisi s-a apropiat de Dumnezeu [115]. Iar dacă un altcineva se aseamănă cu Moisi, acela ajunge aproape de Dumnezeu pentru virtuțile sale și faptele lui bune.

Dar cuvintele acestea sînt o profeție directă la venirea în trup a Domnului și sînt de acord cu cele spuse mai înainte. Acolo s-a zis: *«Fața Domnului spre cei ce fac rele»* [116], cu alte cuvinte, arătarea Lui la judecată se va face pentru nimicirea oricărei răutăți; aici se spune: *«Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită»*; cuvintele acestea vestesc venirea în trup a Domnului, care se și apropie și nu este departe. Să te încredințeze de aceasta și profeția lui Isaia, care zice: *«Duhul Domnului peste Mine; pentru aceasta M-a uns pe Mine; M-a trimis să binevestesc săracilor, să vindec pe cei zdrobiți cu inima, să propovăduiesc robiților iertare și orbilor vedere»* [117]. Pentru că Domnul a fost trimis doctor celor zdrobiți cu inima, de aceea psalmistul zice aceasta: *«Aproape este Domnul»*. «Vouă vă grăiesc celor smeriți și celor ce și-au zdrobit gîndirea lor, ca să vă veseliți și, cu bucuria celor așteptate, să vă îndemn la îndelungă răbdare». Zdrobire de inimă înseamnă nimicirea gîndurilor omenești. Cel care disprețuiește pe cele de aici și se predă pe sine Cuvîntului lui Dumnezeu, cel care oferă puterea conducătoare a sufletului său gîndurilor celor mai presus de om și dumnezeiești, acela poate fi cel care are inima zdrobită și o face jertfă pe care Dumnezeu nu

112. *Ps.*, 33, 16.
113. *Ps.*, 33, 17.
114. *Ps.*, 72, 26.
115. *Ieș.*, 24, 2.
116. *Ps.*, 33, 15.
117. *Isaia*, 61, 1.

o va urgisi. Că *«inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi»* [118]. *«Aproape este*, dar, *Domnul de cei cu inima zdrobită și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui»*. Cel care nu se îngîmfă și nici nu se gîndește la ceva din cele omenești, acela este și zdrobit cu inima și smerit cu duhul. Dar este smerit și omul care umblă în păcat, pentru că mai ales păcatul smerește mai mult decît toate. După cum și spunem că s-a smerit aceea care a stricat și pierdut sfințenia fecioriei, precum spune Scriptura că *«Amnon, tăbărînd pe Tamara, a smerit-o»* [119]. Așadar, toți cîți au pierdut vrednicia și înălțimea sufletului, fiind aruncați la pămînt de păcat, și au ajuns oarecum una cu pămîntul, se înclină și se tîrăsc ca șarpele de nu se mai pot ridica deloc, aceia se smeresc, dar nu cu duhul. Smerenia lor nu e de laudă. Dar toți cîți au harul Duhului Sfînt, care se smeresc pe ei de bună voie față de cei mai mici decît ei și spun despre ei, ca și apostolul, că sînt robii lor în Hristos [120] și *«lepădătura tuturor pînă acum»* [121] și iarăși: *«am ajuns ca un gunoi al lumii»* [122], cei care se folosesc în chip duhovnicesc de smerenie, care se fac pe ei înșiși a fi cei mai de pe urmă dintre toți, ca să fie întîii dintre toți în împărăția cerurilor, ei bine pe aceștia îi fericește Domnul, zicînd: *«Fericiți cei săraci cu duhul»* [123].

«Multe sînt necazurile drepților și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul» [124].

«În toate fiind necăjiți, dar nu strîmtorați» [125], spune apostolul. De aceea și Domnul spune ucenicilor Lui: *«În lume necaz aveți; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea!»* [126]. Deci, dacă vezi vreodată pe cei drepți că sînt bolnavi, betegi cu trupul, despuiați de averile lor, răniți, ocărîți, cu totul nevoiași și lipsiți de cele de neapărată trebuință, adu-ți aminte că *«multe sînt necazurile drepților și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul»*. Cel ce zice că nu s-ar cuveni ca dreptul să aibă necazuri, nu spune altceva decît că nu se potrivește unui atlet să aibă adversar. Dacă atletul nu se luptă, ce pricini de cunună ar mai avea?

De patru ori s-a spus în psalmul acesta în ce chip izbăvește Domnul de necaz pe cei pe care voiește să-i izbăvească. Primul: *«Căutat-am pe Domnul și m-a auzit și din toate necazurile m-a izbăvit»* [127]; al doilea, iarăși: *«Săracul acesta a strigat și Domnul l-a auzit și din toate neca-*

118. *Ps.*, 50, 18.
119. *III Regi*, 13, 14.
120. *II Cor.*, 4, 5.
121. *I Cor.*, 4, 13.
122. *I Cor.*, 4, 13.
123. *Matei*, 5, 3.
124. *Ps.*, 33, 18.
125. *II Cor.*, 4, 8
126. *Ioan*, 16, 33.
127. *Ps.*, 33, 4.

zurile lui l-a mîntuit» [128]; al treilea: «*Strigat-au drepții și Domnul i-a auzit pe ei și din toate necazurile lor i-a izbăvit pe ei*» [129]; și ultimul: «*Multe sînt necazurile drepților și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul*» [130].

XIII

«*Păzește Domnul toate oasele lor; nici unul din ele nu se va zdrobi*» [131].

Care din două? Trebuie să interpretăm literal aceste cuvinte și să ne mulțumim cu sensul care cade îndată în urechile noastre, anume că oasele acestea ale drepților, care sînt sprijin trupului, nu se vor zdrobi, datorită pazei date lor de Domnul? Și care din două: vor fi păzite nezdrobite oasele dreptului numai cînd trăiește și este în această viață sau și cînd va fi slobozit de legătura trupului, cînd nu va mai fi nici o pricină să i se zdrobească oasele dreptului? Dar știm din experiență că multe oase ale drepților au fost zdrobite, ale acelora care s-au dat pe ei înșiși la tot felul de pătimiri pentru mărturisirea lui Hristos. Prigonitorii le-au zdrobit unora picioarele și le-au străpuns adeseori cu cuie mîinile și capetele. Cine ar putea, oare, tăgădui că cei ce s-au desăvîrșit prin mucenicie n-au fost cei mai drepți dintre toți? Dar, oare, nu cumva după cum se numește om sufletul și mintea omenească, tot așa și părțile sufletești ale lui se numesc la fel după cele ale trupului? Așa cum Scriptura numește pe cele ale omului lăuntric, care este ascuns, atunci cînd zice: «*Ochii înțeleptului sînt în capul lui*» [132]; cu alte cuvinte, partea ascunsă a înțeleptului are puterea de a prevedea și de a gîndi. Și iarăși, de asemenea, Scriptura numește ochi și pe ochii sufletului și pe ochii trupului, nu numai în exemplul pe care l-am dat mai sus, ci și atunci cînd Scriptura zice că «*porunca Domnului este strălucită și luminează ochii*» [133]. Ce trebuie să spunem de cuvintele: «*Cel ce are urechi de auzit, să audă!*» [134]? Este lămurit că unii oameni au urechi mai bune, care pot auzi mai bine cuvintele lui Dumnezeu. Cel le spune celor care nu au acele urechi? «*Surzilor, ascultați! Orbilor, vedeți!*» [135]; și: «*Deschis-am gura mea și am tras Duh*» [136]; și: «*Dinții păcătoșilor ai zdro-*

128. *Ps.*, 33, 6.
129. *Ps.*, 33, 16.
130. *Ps.*, 33, 18.
131. *Ps.*, 33, 19.
132. *Ecl.*, 2, 14.
133. *Ps.*, 18, 9.
134. *Matei*, 13, 43; *Marcu*, 4, 9. 23; *Luca*, 8, 8; 14, 35.
135. *Isaia*, 42, 18.
136. *Ps.*, 118, 131.

bit» [137]. Toate cuvintele acestea s-au spus de facultăţile omului, care slujesc hranei celei duhovniceşti şi cuvîntului duhovnicesc. La fel şi : *«Pîntecele meu mă doare»* [138] ; şi : *«Ca să nu se poticnească piciorul dreptului»* [139]. Toate cuvintele la fel cu acestea se referă la omul lăuntric. Pe temeiul celor spuse sînt şi oase în părţile cele ascunse ale omului, care fac legătura şi armonia puterilor sufleteşti. Şi după cum oasele prin tăria lor susţin slăbiciunea cărnii, tot aşa şi în Biserică sînt unii, care, datorită tăriei lor, pot să poarte lipsurile celor slabi. Şi după cum oasele sînt legate unele cu altele pe la încheieturi cu nervi şi tendoane care cresc pe oase, tot aşa şi legătura dragostei şi a păcii lucrează în Biserica lui Dumnezeu un fel de legătură şi unire a oaselor celor duhovniceşti. Despre oasele acestea, care se desfac din legătura lor şi ajung oarecum dezarticulate, profetul spune : *«Risipitu-s-au oasele noastre lîngă iad»* [140]. Iar dacă vreodată turburarea şi tremuratul cuprind oasele, profetul se roagă şi zice : *«Vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasele mele»* [141]. Iar cînd oasele îşi păstrează propria lor legătură, pentru că sînt păzite de Domnul, nici unul din ele nu se va zdrobi, ci sînt vrednice să înalţe slavă lui Dumnezeu, că spune psalmistul : *«Toate oasele mele vor zice : Doamne, Doamne, cine este asemenea Ţie ?»* [142]. Ai văzut natura oaselor celor spirituale. Poate că de aceea şi Biserica va spune : *«Toate oasele mele vor zice»*, va spune cuvintele acestea în legătură cu taina învierii. Că spune Iezechiel : *«Acestea zice Domnul oaselor acestora : Iată Eu aduc în voi duh de viaţă şi voi da peste voi vine şi voi pune peste voi carne şi veţi trăi şi veţi cunoaşte că Eu sînt Domnul»* [143]. Oasele acestea, deci, care au redobîndit viaţa, vor mulţumi Celui Ce le-a înviat şi vor zice : *«Doamne, Doamne, cine este asemenea Ţie ?»*.

XIV

Se potrivesc acum de minune cuvintele :

«Moartea păcătoşilor este rea» [144].

Pentru că este o moarte a drepţilor, care, prin natura ei, nu este rea şi bună. Căci cei care au murit împreună cu Hristos [145] au o moarte bună ; dar şi cei care au murit păcatului [146] mor de o moarte bună

137. *Ps.*, 3, 7.
138. *Ier.*, 4, 19.
139. *Prov.*, 3, 23.
140. *Ps.*, 140, 8.
141. *Ps.*, 6, 2.
142. *Ps.*, 34, 9.
143. *Iez.*, 37, 5—6.
144. *Ps.*, 33, 20.
145. *Rom.*, 6, 8 ; *II Tim.*, 2, 10.
146. *Rom.*, 6, 2.

și mîntuitoare. «*Moartea păcătoșilor, însă este rea*». Vine peste ei osînda, ca și peste «*bogatul acela, îmbrăcat în porfiră și vison, care se bucura în fiecare zi luminat*» [147].

«*Și cei ce urăsc pe cel drept vor greși*» [148].

Aceștia urăsc pe cel drept, pentru că trăiesc în păcate; păcatele lor sînt vădite de purtarea celui drept, pentru că viața lor este pusă în comparație cu o viață mai bună, așa cum ai pune o linie strîmbă în fața unei linii drepte. Și pentru că trăiesc în păcate, urăsc pe cel drept de frica vădirii păcatelor lor; iar pentru că îl urăsc, se înconjoară iarăși de păcate. Multe sînt, însă, și pricinile pentru care cel drept poate fi urît. Mai întîi îndrăznirea cu care dreptul vădește pe cei păcătoși; că păcătoșii defaimă cuvîntul cel sfînt și urăsc pe cei care îi țin de rău pe față. Apoi iubirea de întîietate și iubirea de putere împing pe mulți să urască pe cei mai buni. Mai este încă o pricină, neștiința cu privire la ideea de drept și cu privire la întrebarea: cine este cel drept?

«*Moartea păcătoșilor este rea*».

Se poate că psalmistul numește «*moarte*» chiar întreaga viață, pentru că apostolul a numit trupul acesta «*moarte*», zicînd: «*Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?*» [149]. Cei care se folosesc rău de trupul acesta și-l pun în slujba oricărui păcat își pregătesc loruși «*moarte rea*».

«*Mîntui-va Domnul sufletele robilor Săi și nu vor greși cei ce nădăjduiesc în El*» [150].

Pentru că cei ce au fost creați să slujească Domnului au fost ținuți în robie de dușmani, Domnul va răscumpăra sufletele acestora cu cinstit sîngele Lui. De aceea nimeni din cei ce nădăjduiesc în El nu va fi cercetat întru păcate.

147. *Luca*, 16, 19.
148. *Ps.*, 33, 20.
149. *Rom.*, 7, 24.
150. *Ps.*, 33, 21.

IX

OMILIE LA PSALMUL XLIV

La sfîrșit, pentru cei ce se vor schimba. Fiilor lui Core spre înțelegere. Cîntare pentru cel iubit

I

Se pare că și psalmul acesta țintește la desăvîrșirea firii omenești; și este de folos pentru scopul propus celor care voiesc să trăiască după virtute. Cei care propășesc au nevoie pentru a se desăvîrși de învățătura pe care psalmistul acesta o dă, al cărui titlu este: *«La sfîrșit, pentru cele ce se vor schimba»*; ascuns, însă, a spus: pentru oameni. Că mai ales noi, dintre toate ființele cugetătoare, ne schimbăm și ne modificăm în fiecare zi și aproape în fiecare ceas. Nu sîntem aceiași nici în ce privește trupul, nici în ce privește mintea; trupul nostru totdeauna crește și se mărește, este în mișcare și schimbare; sau crește de la mic la mai mare, sau de la un trup desăvîrșit se micșorează și ajunge mai mic. Copilul, care merge la școală și este în stare să învețe carte sau o meserie, nu este la fel cu pruncul de curînd născut. Și este recunoscut că față de copil, altul este tînărul, care simte în el puterile tinereții; față de tînăr, altul este bărbatul și prin tăria și mărimea trupului, dar și prin desăvîrșirea puterii de gîndire. Dar, după ce bărbatul ajunge pe culme și dobîndește o stabilitate a vîrstei, începe iarăși, încetul cu încetul, să dea înapoi; tăria trupului i se trece pe nesimțite, iar puterile trupești îi scad, pînă cînd, cuprins de bătrînețe, pierde și cea mai din urmă putere. Așadar, noi sîntem cei care ne schimbăm, iar psalmul prin cuvintele *«pentru cei ce se vor schimba»* face lămurit aluzie la noi oamenii. Că nu îngerii se schimbă. Nici unul dintre ei nu este nici copil, nici tînăr, nici bătrîn, ci rămîne în starea în care au fost creați de la început și-și păstrează constituția lor întreagă și neschimbată. Ne schimbăm, așa cum am arătat, în ce privește trupul; iar în ce privește sufletul și omul lăuntric, gîndurile noastre ni se schimbă totdeauna după întîmplările care vin peste noi. Alții sîntem cînd sîntem veseli și cînd în viață ne merg

toate din plin, alții sîntem în situații grele, cînd vin peste noi întîmplări nedorite. Ne schimbăm și cînd ne mîniem; și luăm atunci chip de fiară; ne schimbăm și cînd sîntem cuprinși de pofte; și atunci ajungem animale din pricina vieții duse în plăceri; că armăsari înnebuniți după femei sînt cei care tăbărăsc cu furie asupra femeilor semenilor lor [1]; cel viclean seamănă cu vulpea, ca Irod [2], iar nerușinatul se numește cîine, ca Nabul Carmelitul [3]. Vezi cît de felurită și cu cîte fețe este schimbarea noastră? Minunează-te, dar, de cel care ne-a dat această numire atît de potrivită!

II

De aceea mi se pare că bine și drept a redat unul din interpreți această idee printr-un alt cuvînt; în loc de: *«pentru cei ce se vor schimba»* a spus: *«pentru crini»*. A socotit că merită să fie comparată firea omenească pieritoare cu moartea grabnică a florilor. Dar pentru că aceste cuvinte duc mintea noastră spre viitor — că spun: *«pentru cei ce se vor schimba»*, deci ele ne arată o schimbare ce se va petrece cîndva mai tîrziu — să cercetăm dacă nu cumva aceste cuvinte fac aluzie la înviere, cînd ni se va da nouă schimbarea; o schimbare în mai bine, o schimbare duhovnicească. Că spune Scriptura: *«Se seamănă întru stricăciune, învie întru nestricăciune»* [4]. Vezi schimbarea? *«Se seamănă întru slăbiciune, învie întru putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc»* [5]; cînd întreaga creație materială se va schimba împreună cu noi, — că spune Scriptura: *«Cerurile ca o haină se vor învechi; Dumnezeu le va schimba ca pe un veșmînt, și se vor schimba»* [6] — atunci și soarele va fi de șapte ori mai mare, după cum spune Isaia, iar luna va avea mărimea de acum a soarelui [7]. Dar pentru că n-au fost scrise pentru toți cuvintele lui Dumnezeu, ci numai pentru cei care au urechi, potrivit omului lăuntric, de aceea i s-a pus psalmului acestuia titlul: *«pentru cei ce se vor schimba»* și după cum socot și pentru cei care au grijă de ei înșiși, pentru cei care propășesc totdeauna spre mai bine prin exercițiile bunei credințe. Aceasta este cea mai bună schimbare, pe care o dăruiește dreptul Celui Prea Înalt. Această schimbare a simțit-o și fericitul David, cînd, gustînd bunătățile virtuții, s-a îndreptat pre cele dinainte.

1. *Ier.*, 5, 8.
2. *Luca*, 13, 38.
3. *I Regi*, 25, 4.
4. *I Cor.*, 15, 42.
5. *I Cor.*, 15, 43—44.
6. *Ps.*, 101, 27.
7. *Isaia*, 30, 26.

— Şi ce-a spus David ?

— *«Zis-am: Acum am început. Aceasta este schimbarea dreptei Celui Prea Înalt!»* [8]. Deci nu poate să nu se schimbe cel ce propăşeşte în virtute. Pavel spune : *«Cînd eram prunc, grăiam ca un prunc, gîndeam ca un prunc, cugetam ca un prunc ; dar cînd am ajuns bărbat, am lepădat cele ale pruncului»* [9]. Şi iarăşi, cînd a ajuns bărbat, Pavel nu s-a oprit din lucrarea sa, ci *«uitînd cele dinapoi şi tinzînd la cele dinainte, a alergat la ţintă, spre răsplata chemării celei de sus»* [10]. Este, dar, o schimbare *«a omului lăuntric, care se înnoieşte din zi în zi»* [11].

Pentru că David vrea să ne vestească cele cu privire *«la cel iubit»*, Care a primit pentru noi rînduiala întrupării, profetul spune că a dedicat cîntarea aceasta fiilor lui Core, acelora care sînt vrednici de acest har. Este cîntare, nu psalm, pentru că s-a transmis să se cînte numai cu vocea, nu însoţită de vreun instrument muzical. Este o cîntare *«pentru cel iubit»*. Mai este oare nevoie să-ţi spun cine este *«cel iubit»*, de Care este vorba aici ? Sau chiar ştii de cine e vorba, înainte de a o spune eu, pentru că îţi aduci aminte de cele spuse în Evanghelie : *«Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit, de Acesta să ascultaţi !»* [12]. Acesta este *«Cel iubit»* al Tatălui, ca Unul-Născut; Acesta este *«Cel iubit»* al întregii creaţii, ca părinte iubitor de oameni şi bun apărător. Acelaşi este, prin fire, şi iubit şi bun. Bine au definit unii «bunul», spunînd că este «bun» ceea ce-i dorit de toată lumea. Nu oricine poate ajunge la desăvîrşirea dragostei, nici nu poate cunoaşte *«pe Cel* cu adevărat *iubit»*, ci numai cel ce s-a dezbrăcat de omul cel vechi, cel stricat de poftele înşelăciunii şi s-a îmbrăcat în omul cel nou, cel reînnoit întru cunoştinţă, după chipul Ziditorului [13]. Cel care iubeşte banii şi rămîne uimit în faţa frumuseţii stricăcioase a trupurilor, cel care iubeşte nespus de mult slava aceasta mică a lumii, cel care-şi cheltuieşte puterea dragostei în lucruri care nu se cuvin, acela a rămas orb pentru privirea Celui Care este în realitate *«Cel iubit»*. De aceea spune Domnul : *«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău»* [14]. Cuvintele *«din tot»* nu suferă împărţire. Cîtă dragoste vei cheltui pentru cele de jos, pe atîta îţi va lipsi neapărat din întregul dragostei. Asta e pricina că, din toţi, puţini au fost numiţi prieteni ai lui Dumnezeu ; de pildă Moisi, despre care este scris că a fost prieten al lui Dumnezeu [15],

8. *Ps.*, 76, 10.
9. *I Cor.*, 13, 11—12.
10. *Filip.*, 3, 13—14.
11. *II Cor.*, 4, 16.
12. *Matei*, 17, 5.
13. *Efes.*, 4, 22—24.
14. *Matei*, 22, 37.
15. *Ieş.*, 33, 11.

de pildă Ioan [16]. Că spune Domnul : *«Prietenul mirelui, care stă, se bucură mult»* [17]. Cu alte cuvinte, cel care are statornică și neschimbată prietenia pentru Hristos, acela este vrednic de prietenia lui Hristos. De aceea și ucenicilor, care ajunseseră desăvîrșiți, Domnul le spune : *«Nu vă mai spun robi, ci prieteni, că robul nu știe ce face stăpînul său»* [18]. Deci cel desăvîrșit poate cunoaște pe Cel Care este în realitate *«Cel iubit»*. Prieteni ai lui Dumnezeu și prieteni unii cu alții sînt în realitate numai sfinții. Nici un om rău, nici un om care nu-i instruit în învățătura evanghelică nu-i prieten al lui Hristos. Frumusețea prieteniei nu face casă bună cu răutatea, pentru că nimic rușinos, nimic nepotrivit nu poate încăpea în simfonia prieteniei.

III

«Scos-a [19] inima mea cuvînt bun» [20].

Unii au socotit că aceste cuvinte au fost spuse din partea Tatălui despre Cuvîntul, Care a fost dintru început la El [21], pe Care, spun aceia, L-a scos ca din inimă și din cele dinăuntru ale Lui ; dintr-o inimă bună, spun ei, a ieșit *«Cuvînt bun»*. După cum socot eu, cuvintele acestea se referă la o persoană profetică. Într-adevăr, cuvintele care urmează nu ne arată că interpretarea se referă la Tatăl, că Tatăl n-ar fi spus despre limba Lui : *«Limba mea este trestie de scriitor, ce scrie degrab»* [22].

«Frumos cu frumusețea, mai mult decît fiii oamenilor» [23].

Covîrșirea frumuseții nu se arată dintr-o comparație cu frumusețea oamenilor ; că mai jos spune profetul : *«Pentru aceasta te-a uns pe tine*

16. *Ioan,* 13, 23 ; 21, 20.
17. *Ioan,* 3, 29.
18. *Ioan,* 15, 15.
19. Ar fi trebuit ca în traducerea acestui verset să adopt traducerea făcută de părintele dr. *Olimp N. Căciulă în lucrarea : Sfîntul Vasile cel Mare,* Comentar la *Psalmi,* București, 1939 p. 209—210 (Izvoarele Ortodoxiei, nr. 2) : *«Rîgîit-a inima mea cuvînt bun»*, pentru că traduce exact cuvîntul grecesc : ἐξερεύξατο — rîgîit-a. Dar cum s-au ferit traducătorii Bibliei de la București din 1688 — și nu se poate spune că aceia n-au știut grecește — și cum s-au ferit și revizuitorii de mai tîrziu ai Bibliei lui Șerban Cantacuzino, m-am ferit și eu de a folosi cuvîntul *«a rîgîi»* și am adoptat traducerea din Bibliile din București din 1936 și 1938, care au găsit cea mai fericită formulă, folosind cuvîntul *«a scoate»*, care se apropie ca funcționalitate cel mai mult de cuvîntul *«a rîgîi»*, mai mult chiar decît *«a izbucni»* folosit de traducătorii din 1688 (*«izbucni inima mea cuvînt bun»*) și incomparabil mai mult decît cuvîntul, cu totul nepotrivit, *«a răspunde»* folosit de revizuitorii Bibliilor din Blaj, Petersburg, Buzău, Sibiu, București, 1914, 1968, 1975, 1982. — Traducerile care urmează textul ebraic nici nu pot fi luate în seamă. Biblia Britanică scrie : *«Cuvinte pline de farmec îmi clocotesc în inimă»*, iar Radu-Galaction traduc :*«Inima mea este mișcată de cuvinte prea frumoase»*.
20. *Ps.,* 44, 1.
21. *Ioan,* 1, 1.
22. *Ps.,* 44, 2.
23. *Ps.,* 44, 3.

Dumnezeul, Dumnezeului tău, cu untdelemnul bucuriei» [24]. N-a spus: *«Te-am uns Eu, Dumnezeul»*, ci: *«Te-a uns»*, încît din aceasta se vede că este vorba de o altă persoană. Și care persoană poate fi decît profetul, care a primit lucrarea care era în el, a Sfîntului Duh?

«Scos-a, spune profetul, *inima mea cuvînt bun»*. Rîgîiala este scoaterea afară a aerului ascuns în stomac, produs de fermentarea mîncării; cînd bulele de aer care se formează în stomac se sparg, atunci aerul din ele se ridică în sus și este scos afară. Cel care se hrănește cu Pîinea cea vie, Care S-a pogorît din cer și a dat viață lumii [25], cel care este plin de tot cuvîntul, ce iese din gura lui Dumnezeu [26] — așa cum obișnuiește să spună figurat Scriptura — deci sufletul care a fost hrănit cu învățăturile sfinte, scoate o rîgîială asemănătoare cu mîncărurile pe care le-a mîncat. Și pentru că mîncarea pe care a luat-o profetul a fost spirituală și bună, de aceea și el scoate — rîgîie — cuvînt bun. Că *«omul bun din vistieria cea bună a inimii lui scoate ce este bun»* [27]. Să căutăm, dar, și noi hrana, pe care ne-o dă Cuvîntul pentru săturarea sufletelor noastre — că spune Scriptura: *«Cînd dreptul mănîncă, își satură sufletul său»* [28] — pentru ca, potrivit cu cele ce ne hrănim, să scoatem din noi nu orice cuvînt, ci cuvînt bun. Omul rău, pentru că e hrănit cu învățături rele, scoate — rîgîie — din inima lui cuvînt rău. Nu vezi cuvintele pe care le rîgîie gurile ereticilor? Nu vezi cît sînt de cumplite și de rău mirositoare? Ele arată cît de mare este boala care se află în adîncul acestor ticăloși. Că *«omul rău din vistieria cea rea a inimii lui scoate ce este rău»* [29]. Caută ca nu cumva, gîdilîndu-ți-se auzul, să îngrămădești în juru-ți învățători [30] care pot să aducă boală în cele dinăuntru ale tale și să-ți prilejuiască rîgîială de cuvinte rele, pentru care vei fi osîndit în ziua judecății. Că spune Domnul: *«Din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osîndi»* [31].

«Eu grăiesc lucrurile mele împăratului» [32].

Foarte mult ne duc și cuvintele acestea la ideea că aici este vorba de o persoană profetică. *«Eu grăiesc lucrurile mele împăratului»* în loc de: «Mă voi mărturisi Judecătorului și o iau înaintea acuzatorului, prin arătarea faptelor mele». Că am primit porunca ce spune: *«Spune tu mai întîi fărădelegile tale ca să te îndreptezi»* [33].

24. *Ps.*, 44, 9.
25. *Ioan*, 6, 33.
26. *Deut.*, 8, 3; *Matei*, 4, 4.
27. *Matei*, 12, 35.
28. *Prov.*, 13, 26.
29. *Matei*, 12, 35.
30. *II Tim.*, 4, 3.
31. *Matei*, 12, 37.
32. *Ps.*, 44, 1.
33. *Isaia*, 43, 26.

«Limba mea este trestie de scriitor, ce scrie degrab» [34].

După cum trestia este un instrument de scris, iar mîna celui ce știe să scrie o mișcă pentru a însemna cele ce voiește să fie scrise, tot așa și limba celui drept, mișcată de Sfîntul Duh, scrie cuvintele vieții veșnice în inimile credincioșilor; nu-i muiată în cerneală, ci în *«Duhul Dumnezeului celui viu»* [35]. Sfîntul Duh este *«scriitor»* pentru că este înțelept și învață pe toți; scrie și *«degrab»*, pentru că iute este mișcarea minții Lui. Duhul scrie în noi gîndurile, *«nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii»* [36]. Duhul scrie în inimi pe măsura plăcii inimii, mai mult sau mai puțin; și, potrivit cu curățenia pregătită mai dinainte, scrie sau gînduri înțelese de toți sau mai greu de înțeles. Din pricina iuțelii cu care sînt scrise, toată lumea este plină de cuvîntul Evangheliei.

Cuvintele care urmează în psalm, mi se pare că trebuie să le luăm ca început propriu; să nu le legăm cu cuvintele de mai înainte, ci să le unim cu cele ce urmează. Da, cuvintele: *«Frumos cu frumusețea»* [37], socot că au fost spuse despre Domnul, potrivit persoanei către care se îndreaptă cuvîntul.

IV

«Frumos cu frumusețea, mai mult decît fiii oamenilor. Vărsatu-s-a har pe buzele Tale» [38].

La această traducere a textului ebraic ne duc și traducerile lui Achila [39] și Simah [40]. Achila traduce: «Cu frumusețe Te-ai înfrumusețat mai mult decît fiii oamenilor»; iar Simah: «Cu frumusețea, frumos ești mai mult decît fiii oamenilor».

Deci psalmistul, care a privit dumnezeirea Lui, Îl numește *«frumos cu frumusețea»*. Nu-I laudă frumusețea trupului, pentru că *«L-am văzut și nu avea chip, nici frumusețe, ci chipul Lui era fără de cinste, micșorat mai mult decît fiii oamenilor»* [41]. Se vede, dar, că profetul, privind la strălucirea Lui și umplîndu-se de străfulgerările care ieșeau din strălucirea aceea, cu sufletul rănit de acea frumusețe, a fost mișcat spre dragostea dumnezeiască a frumuseții spirituale; cînd aceasta se arată în sufletul omenesc, atunci toate cele iubite mai înainte apar pline de rușine și de lepădat. De aceea și Pavel, cînd a văzut pe *«Cel frumos cu frumusețea»*,

34. *Ps.*, 44, 2.
35. *II Cor.*, 3, 3.
36. *II Cor.*, 3, 3.
37. *Ps.*, 44, 3.
38. *Ps.*, 44, 3.
39. Despre Achila, nota 19 de la Omilia 1 la Hexaemeron.
40. Despre Simah, aceeași notă.
41. *Isaia*, 53, 2—3.

le-a socotit pe toate gunoaie, ca să cîștige pe Hristos [42]. Cei din afara învățăturii celei adevărate numesc nebunie predica Evangheliei [43], disprețuind simplitatea vorbirii Scripturilor; noi, însă, cei care ne lăudăm cu crucea lui Hristos [44], cărora ni s-au arătat prin Duhul cele dăruite nouă de Dumnezeu, nu în cuvinte de învățătură ale înțelepciunii omenești [45], știm că este bogat harul care se revarsă de la Dumnezeu în cuvintele despre Hristos. Din pricina asta, în puțină vreme, predica a pătruns aproape în toată lumea, pentru că bogat și îmbelșugat s-a revărsat harul peste propovăduitorii Evangheliei, pe care Scriptura i-a numit buze ale lui Hristos. Tot din această pricină, predica Evangheliei, deși este scrisă cu cuvinte ușor de disprețuit, are mare putere de a conduce și de a atrage la mîntuire. Și tot sufletul este stăpînit de dogme neclătinate și-i întărit prin har pentru a crede nezdruncinat în Hristos. De aceea apostolul zice: *«Prin Care am luat harul și apostolia spre ascultarea credinței»* [46]; și iarăși: *«Mai mult decît ei toți m-am ostenit; dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine»* [47].

V

«Vărsatu-s-a har pe buzele Tale. Pentru aceasta Te-a binecuvîntat pe Tine Dumnezeu în veac» [48].

Este scris în Evanghelie: *«Se mirau de cuvintele harului ce ieșeau din gura Lui»* [49]. De aceea, pentru că psalmul a voit să înfățișeze cu tărie mulțimea harului care ieșea din cuvintele Domnului, a zis: *«Vărsatu-s-a har pe buzele Tale»*, din pricina belșugului harului din cuvîntul Său.

«Te-a binecuvîntat pe Tine, spune psalmul, *Dumnezeu în veac»*.

Este lămurit că aceste cuvinte trebuie să se refere la firea Sa omenească, pentru că Domnul *«sporea cu înțelepciunea, cu vîrsta și cu harul»* [50]. Potrivit acestor cuvinte, înțelegem că harul I s-a dat ca o răsplată pentru faptele Sale mari. Asemănătoare acestor cuvinte sînt și cuvintele: *«Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea; pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtașii Tăi»* [51]. La fel cu acestea sînt și cele scrise de Pavel în Epistola către Filipeni: *«S-a smerit, făcîndu-se ascultător pînă la moarte*

42. *Filip.*, 3, 8.
43. *I Cor.*, 1, 21.
44. *Gal.*, 6, 14.
45. *I Cor.*, 2, 12—13.
46. *Rom.*, 1, 5.
47. *I Cor.*, 15, 10.
48. *Ps.*, 44, 3.
49. *Luca*, 4, 22.
50. *Luca*, 2, 52.
51. *Ps.*, 44, 9.

și încă moarte de cruce, de aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat pe El» [52]. Deci este lămurit că despre firea omenească a Mîntuitorului au fost spuse cuvintele psalmului, sau pentru că Biserica este trupul Domnului, iar El cap al Bisericii; după cum am arătat, sînt buze ale lui Hristos cei ce slujesc Cuvîntului ceresc — după cum Pavel avea în el pe Hristos care îi vorbea [53] sau un altul, dacă este asemenea lui Pavel în virtute — tot așa și fiecare din noi, cei care credem, sîntem celelalte mădulare ale trupului lui Hristos. Așadar cuvintele: «*Te-a binecuvîntat pe Tine*» înseamnă: a umplut mădularele Tale și trupul Tău de bunătățile Tale «*în veac*», adică la nesfîrșit.

«Încinge sabia Ta peste coaspa Ta, Puternice, cu podoaba Ta și cu frumusețea Ta» [54].

Socotim că aceste cuvinte se referă metaforic la Cuvîntul cel viu al lui Dumnezeu unit cu trupul. Cuvîntul acesta este *«lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri, pătrunde pînă la despărțirea sufletului și a duhului, încheieturilor și măduvelor și este judecător al simțirilor și cugetelor inimii»* [55]. Și deoarece coapsa este simbolul procesului din timpul nașterii, Scriptura spune: *«Acestea au fost sufletele care au ieșit din coapsele lui Iacov»* [56]. Așadar, după cum Domnul nostru Iisus Hristos este numit viață [57], cale [58], pîine [59], viță [60], lumină adevărată [61] și-i numit și cu alte nenumărate numiri, tot așa este numit și sabie [62], care taie partea pătimașă a sufletului și omoară mișcările care ne duc spre poftă. Apoi pentru că Dumnezeu-Cuvîntul avea să se unească cu slăbiciunea trupului, bine a fost adăugat cuvîntul: *«Puternice»*, pentru că acest cuvînt este dovada celei mai mari puteri, anume ca Dumnezeu să poată fi în fire de om. Facerea cerului și a pămîntului, a mării și a aerului, facerea celor mai mari stihii ale lumii și dacă te gîndești la facerea celor mai presus de lume și a celor de sub pămînt, toate acestea nu arată atît de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvîntul cît iconomia întrupării și pogorămîntul la smerenia și slăbiciunea firii omenești.

«Cu podoaba Ta și cu frumusețea Ta».

Podoaba se deosebește de frumusețe. Se numește podoabă ceea ce completează la vreme potrivită maturitatea proprie; cu podoabă este

52. *Filip.*, 2, 8—9.
53. *II Cor.*, 13, 3.
54. *Ps.*, 44, 4—5.
55. *Evr.*, 4, 12.
56. *Ieș.*, 1, 5.
57. *Ioan*, 14, 6.
58. *Ioan*, 14, 6.
59. *Ioan*, 6, 51.
60. *Ioan*, 15, 1. 5.
61. *Ioan*, 1, 9.
62. *Evr.*, 4, 12.

grîul copt, ajuns la seceriş; cu podoabă este fructul viţei de vie, copt desăvîrşit la vremea potrivită a anului şi gata pentru desfătare; frumuseţea, însă, este armonia care înfloreşte în felul cum sînt alcătuite mădularele şi are har în ea.

«Încinge sabia Ta peste coapsa Ta, Puternice! Cu podoaba Ta», adică, la plinirea timpului; şi: *«cu frumuseţea Ta»*, cu alte cuvinte, cu dumnezeirea Ta, pe care o contemplăm şi o gîndim. Că ceea ce este în realitate frumos depăşeşte orice înţelegere şi putere omenească; de aceea frumosul real se poate contempla numai cu mintea. Au cunoscut frumuseţea lui Dumnezeu-Cuvîntul ucenicii, cărora le explica în deosebi pildele. Pe Muntele Taborului Petru şi fiii tunetului au văzut frumuseţea Lui [63] strălucind mai mult decît strălucirea soarelui şi au fost învredniciţi să vadă cu ochii lor o asemănare a slăvitei Lui veniri.

«Încordează, propăşeşte şi împărăţeşte!» [64].

Adică, odată ce ai început să porţi grijă de oameni prin întruparea Ta, poartă-le grijă cu tărie, continuu şi neîmpuţinat! Aceasta va face drum şi cale propovăduirii Evangheliei şi va supune pe toţi împărăţiei Tale. Să nu ne mire că a fost spus poruncitor cuvîntul: *«propăşeşte»*, pentru că aşa obişnuieşte totdeauna Scriptura să-şi exprime dorinţele. De pildă: *«Facă-se voia Ta!»* [65], în loc de: «de s-ar face»; şi: *«Vie împărăţia Ta!»* [66], în loc de: «de-ar veni!».

VI

«Pentru adevăr, blîndeţe şi dreptate; şi Te va povăţui minunat dreapta Ta» [67].

Iarăşi cuvintele: *«a propăşi şi a împărăţi pentru adevăr, blîndeţe şi dreptate»* sînt aşa formulate, ca şi cum Domnul le-ar primi ca pe un fel de plată. Trebuie, însă, înţelese aceste cuvinte aşa: «Pentru că cele omeneşti au fost stricate de minciună, de aceea, pentru a semăna adevărul, împărăţeşte peste oamenii stăpîniţi de păcat! Că Tu eşti adevărul!» [68]. Şi: *«pentru blîndeţe»*, pentru ca, prin pilda Ta, toţi să fie aduşi la blîndeţe şi bunătate». De aceea şi Domnul spunea: *«Învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima»* [69]. Iar dovada de *«blîndeţe»* a dat-o chiar cu faptele Lui: fiind ocărît, tăcea; fiind biciuit, suferea.

63. *Matei*, 17, 1—9; *Marcu*, 9, 2—9; *Luca*, 9, 27—36.
64. *Ps.*, 44, 5.
65. *Matei*, 6, 10.
66. *Matei*, 6, 10.
67. *Ps.*, 44, 6.
68. *Ioan*, 14, 6.
69. *Matei*, 11, 29.

«Şi te va povăţui minunat dreapta Ta».

Nu stîlp de nor, nici lumină de foc[70], ci însăşi *«dreapta Ta».*

«Săgeţile Tale sînt ascuţite, Puternice» [71].

«Săgeţi ascuţite ale celui Puternic» sînt cuvintele cele bine gîndite, care ajung în inimile ascultătorilor; ele lovesc şi rănesc sufletele cele simţitoare. Că spune Scriptura: *«Cuvintele înţelepţilor sînt ca nişte ţepuşi de fier pentru boi»* [72]. De aceea şi psalmistul se roagă cîndva să fie izbăvit de cei vicleni din neamul lui; şi cere de la Dumnezeu, pentru vindecarea limbii celei viclene, săgeţile ascuţite ale Celui Puternic[73]; cere, însă, să fie de faţă şi cărbunii cei pustiitori[74], pentru ca pe cîţi nu-i vor atinge săgeţile cele cuvîntătoare din pricina învîrtoşeniei inimii lor, pe aceia să-i atingă osînda, pe care psalmistul a numit-o cărbuni pustiitori. Toţi cîţi s-au făcut pe ei înşişi pustii de Dumnezeu au neapărată trebuinţă de pregătirea cărbunilor pustiitori.

Acum, însă, *«săgeţile Tale sînt ascuţite».*

Sufletele care au primit credinţa sînt rănite de aceste săgeţi şi aprinse de marea dragoste de Dumnezeu; spun şi ele ca şi mireasa din Cîntarea Cîntărilor: *«Rănită de dragoste sînt eu!»* [75]. Da, nepovestită şi nespusă este frumuseţea Cuvîntului! Nespusă este podoaba înţelepciunii Lui şi înfăţişarea lui Dumnezeu în chipul Lui! Fericiţi sînt, dar, cei care doresc să vadă frumuseţea cea adevărată! Pentru că sînt legaţi de frumuseţea Lui prin dragoste şi pentru că sînt îndrăgiţi de dragostea cea cerească şi fericită, uită rudele şi prietenii, uită casa şi toată averea, uită şi de nevoia trupească de a mînca şi de a bea, şi se dau cu totul dragostei celei dumnezeieşti, dragostei celei curate. Prin săgeţi ascuţite să înţelegi şi pe cei trimişi în toată lumea să semene Evanghelia, care, din pricină că au fost ascuţiţi, au strălucit prin faptele lor de dreptate şi au pătruns cu fineţe în sufletele acelora pe care i-au învăţat. Săgeţile acestea, trimise mai dinainte pretutindenea, au pregătit popoarele să se supună lui Hristos. Mi se pare că ar dobîndi cuvintele psalmului, prin inversare, o ordine mai firească, încît înţelesul lor să fie acesta: *«Încordează, propăşeşte şi împărăţeşte şi Te va povăţui minunat dreapta Ta; şi popoarele sub Tine vor cădea, pentru că săgeţile Tale ascuţite sînt în inima duşmanilor împăratului».* Nici un luptător împotriva lui Dumnezeu, nici un mîndru, nici un îngîmfat nu cade la picioarele lui Dumnezeu, ci cei care s-au supus Lui datorită credinţei. Dar săgeţile care cad în

70. *Ieş.*, 13, 21.
71. *Ps.*, 44, 7.
72. *Ecl.*, 12, 11.
73. *Ps.*, 119, 4.
74. *Ps.*, 119, 4.
75. *Cînt.*, 2, 5.

inimile celor ce au fost cîndva duşmani ai Împăratului îi atrag să dorească adevărul, îi atrag la Domnul, încît, deşi au fost duşmani ai lui Dumnezeu, îi fac să se împace cu El datorită învăţăturilor.

VII

«Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului; toiag de dreptate, toiagul împărăţiei Tale. Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea; pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtaşii Tăi!» [76].

Pentru că psalmistul a spus multe despre firea omenească a Cuvîntului lui Dumnezeu, acum întoarce cuvîntul spre înălţimile Unuia-Născut şi zice: *«Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului»*, adică, împărăţia Ta dincolo de veacuri şi mai veche decît ne putem închipui. Şi bine a făcut psalmistul, că, după supunerea popoarelor, înalţă imne măreţiei împărăţiei lui Dumnezeu.

Toiag de dreptate, toiagul împărăţiei Tale».

Pentru aceasta I-a şi dat numele Lui propriu, numindu-L lămurit Dumnezeu: *«Scaunul Tău, Dumnezeule»*. Toiagul lui Dumnezeu este un toiag, care ne învaţă; iar cînd ne învaţă, ne învaţă să facem judecăţile noastre drepte, nu strîmbe. De aceea este numit *«toiag de dreptate»*, toiagul împărăţiei Lui. *«De vor lăsa fiii lui legea Mea şi după judecăţile Mele nu vor umbla* [77]*, îi voi cerceta cu toiagul fărădelegile lor»* [78]. Vezi dreapta judecată a lui Dumnezeu? Nu o foloseşte la întîmplare, ci asupra păcătoşilor. Toiagul acesta se mai numeşte şi toiag de mîngîiere, că spune Scriptura: *«Toiagul Tău şi varga, acestea m-au mîngîiat»* [79]. Toiagul acesta mai este şi toiag de zdrobire: *«Îi vei păştea pe dînşii cu toiag de fier, ca pe vasele olarului îi vei zdrobi»* [80]. Sînt zdrobite cele de pămînt şi de lut, spre binefacerea celor pe care-i păstoreşte; de aceea sînt daţi *«spre pieirea trupului ca să se mîntuiască duhul»* [81].

VIII

«Pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtaşii Tăi».

Pentru că trebuia să înfăţişeze ungerea cea preînchipuitoare şi pe arhiereii şi împăraţii preînchipuitori, a fost uns cu adevărata ungere

76. *Ps.*, 44, 8—9.
77. *Ps.*, 88, 30.
78. *Ps.*, 88, 32.
79. *Ps.*, 22, 5.
80. *Ps.*, 2, 9.
81. *I Cor.*, 5, 5.

trupul Domnului, prin locuirea în trupul Lui a Sfîntului Duh, Care a fost numit untdelemn de bucurie. A fost uns *«mai mult decît părtaşii Lui»*, adică, mai mult decît toţi oamenii, care au avut părtăşie cu Hristos. Pentru că acelora li s-a dat o parte din împărtăşirea Duhului, pe cînd peste Fiul lui Dumnezeu s-a pogorît Duhul cel Sfînt, aşa după cum a spus Ioan : *«A rămas peste El»* [82]. Bine a fost numit Duhul *«untdelemn de bucurie»*, pentru că unul din roadele cultivate de Duhul Sfînt este bucuria [83]. Şi pentru că psalmul vorbeşte amestecat despre Mîntuitorul din pricina firii Sale omeneşti şi a rînduielii întrupării, psalmistul se îndreaptă iarăşi spre firea omenească a lui Dumnezeu şi zice : *«Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea»*, în loc de : «Ceilalţi oameni cu osteneală, cu exerciţii şi cu luare aminte reuşesc adeseori să iubească binele şi să urască răul. Tu, însă, ai o firească înrudire cu binele şi o firească înstrăinare de fărădelege». Şi nouă nu ne este greu, dacă voim, să dobîndim dragoste pentru dreptate şi ură faţă de fărădelege. Dumnezeu a dat în chip folositor sufletului raţional toată puterea, atît de a iubi, cît şi de a urî, ca să ne îndreptăm, conduşi de raţiune, pentru a iubi dreptatea şi a urî viciul. Sînt, însă, şi cazuri cînd folosirea urii este lăudată, că spune Scriptura : *«N-am urît, oare, pe cei ce Te urăsc pe Tine, Doamne ? Şi nu m-am mistuit din pricina duşmanilor Tăi ? Cu ură desăvîrşită i-am urît»* [84].

IX

«Smirnă, aloe şi casie din veşmintele Tale, din palate de fildeş, din care Te-au înveselit fiice de împăraţi întru cinstea Ta» [85].

În continuare, cuvîntul profetic coboară mai jos şi pune înaintea tuturor cele cu privire la iconomia întrupării ; şi cu ochii ţintă la Duhul, Care-i descoperă cele ascunse, a venit la patimile Domnului, că spune : *«Smirnă, aloe şi casie din veşmintele Tale»*. Smirna este simbol al îngropării, iar evanghelistul Ioan ne-a spus-o zicînd că Domnul a fost îngropat de Iosif Arimateanul cu smirnă şi aloe [86]. Casia este şi ea smirnă, dar de un fel foarte fin. Dacă mirodenia aceasta este presată, tot ce curge din ea este aloe, iar ceea ce rămîne solid se numeşte smirnă. De aceea şi buna mireasmă a lui Hristos împrăştie mirosul de smirnă pentru patimile Sale ; împrăştie mirosul de aloe, pentru că Domnul n-a rămas nemişcat şi neactiv, nici nelucrător în cele trei zile şi trei nopţi, ci s-a pogorît în iad pentru rînduiala cu privire la înviere, ca să le împlinească pe toate ;

82. *Ioan*, 1, 32.
83. *Gal.*, 5, 22.
84. *Ps.*, 138, 20—21.
85. *Ps.*, 44, 10.
86. *Ioan*, 19, 39.

împrăştie şi mirosul de casie; casia este o coajă foarte fină, bine mirositoare, care îmbracă o bucată de lemn. Aşadar se poate că psalmul ne arată adînc şi înţelept prin numele de casie patima crucii, pe care a suferit-o pentru binefacerea întregii creaţii. Ai, dar, smirna pentru îngropare, aloea pentru pogorîrea în iad — pentru că orice picătură se duce în jos — casia pentru răstignirea trupului Său pe lemn. Din această pricină, zice psalmul: *«Te-au înveselit fiice de împăraţi întru cinstea Ta»*. Cine ar putea fi fiicele de împăraţi dacă nu sufletele nobile, mari şi împărăteşti? Acestea, pentru că au cunoscut pe Hristos datorită pogorămîntului Lui spre cele omeneşti, L-au înveselit pe El întru cinste, întru credinţă adevărată, întru dragoste desăvîrşită, cinstindu-I dumnezeirea Sa. Aromatele acestea — adică pilda cuvintelor şi alcătuirea dogmelor — spune psalmistul, nu sînt de puţină însemnătate pentru a fi aduse veşmintelor lui Hristos; dimpotrivă, să se aducă din toate palatele. Psalmistul numeşte *«palate»* casele cele mari, care sînt construite din fildeş; şi socot că profetul vrea să ne arate prin aceste cuvinte bogăţia dragostei lui Hristos pentru lume.

«Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită şi înfrumuseţată» [87].

Psalmistul vorbeşte aici despre Biserică, despre care am învăţat din Cîntarea Cîntărilor, că este singura porumbiţă desăvîrşită a lui Hristos [88], care aşează în locul din dreapta lui Hristos pe cei cunoscuţi pentru faptele lor bune şi-i desparte de cei răi, aşa precum păstorul desparte oile de capre [89]. Stă, dar, împărăteasa, adică sufletul logodit cu Mirele-Cuvîntul, care nu-i stăpînit de păcat, ci participă la împărăţia lui Hristos, de-a dreapta Mîntuitorului, în haină aurită, adică ţesută din dogme spirituale şi înfrumuseţate, împodobită cuviincios şi măreţ. Psalmul spune că haina miresei să fie înfrumuseţată, pentru că dogmele nu sînt de un singur fel, ci variate şi felurite, cuprinzînd învăţături morale, naturale şi mistice.

X

«Ascultă, fiică, şi vezi şi pleacă urechea ta şi uită pe poporul tău şi casa părintelui tău; şi va pofti împăratul frumuseţea ta, că Acesta este Domnul tău şi I se vor închina Lui» [90].

Este chemată Biserica la ascultarea şi păzirea poruncilor; şi o apropie mult prin numele pe care i-l dă, numind-o *«fiică»*, adoptînd-o oarecum prin iubire.

87. *Ps.*, 44, 11.
88. *Cînt.*, 6, 8.
89. *Matei*, 25, 32.
90. *Ps.*, 44, 12—13.

«Ascultă, fiică, și vezi». Prin *«vezi»* o învață să-și aibă deprinsă mintea cu contemplația. Îi spune: «Privește creația și, folosindu-te de ordinea ce este în ea, înalță-te la contemplarea Creatorului!». Apoi, ca să-i plece cerbicia înaltă a mîndriei, îi spune: *«Pleacă urechea ta!»*. «Nu alerga la miturile păgînilor, ci primește smerenia glasului din cuvîntul evanghelic; *pleacă urechea ta* la învățătura de acolo, ca *să uiți* obiceiurile cele rele ale păgînilor și învățăturile *părinților tăi!* De aceea *uită pe poporul tău și casa părintelui tău»*. Și pentru că *«tot cel ce face păcatul este născut din diavol»* [91], aruncă-mi învățăturile demonilor, uită jertfele, dansurile de noapte, miturile care te înflăcărează la desfrînare și la toată destrăbălarea! De aceea te-am numit fiică a mea, ca să urăști pe tatăl tău de mai înainte, care te-a născut spre pieire! Dacă, prin uitare, vei șterge petele învățăturilor rele, luîndu-ți propria-ți frumusețe, vei fi dorită de Mine și de Împărat. *Că Acesta este Domnul tău și I se vor închina Lui»*. Necesitatea supunerii este arătată prin cuvintele: *«Acesta este Domnul tău»*. Toată zidirea se va închina Lui, pentru că *«în numele lui Iisus Hristos se va pleca tot genunchiul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt»* [92].

«Și se vor închina Lui fiicele Tirului cu daruri; feței Tale se vor ruga bogații poporului» [93].

Se pare că în țara Hanaanului idololatria era în floare. Tirul este capitala Hanaanului. Psalmul, îndemnînd Biserica la ascultare, zice că și fiica Tirului va veni cîndva cu daruri. Și bogații se vor închina feței Tale cu daruri. N-a spus: «Se vor închina Ție cu daruri», ci *«Feței Tale»*. Că nu ne închinăm Bisericii, ci Capului Bisericii [94], pe Care Scriptura L-a numit *«față»*.

XI

«Toată slava fiicei împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și înfrumusețată. Aduce-se-vor împăratului fecioare în urma ei» [95].

După ce s-a curățit de învățăturile vechii răutăți, după ce s-a supus învățăturii, după ce a uitat pe poporul ei și casa tatălui ei, Duhul cel Sfînt spune cele cu privire la ea. Și pentru că a văzut frumusețea ei cea întru ascuns, zice: *«Slava fiicei împăratului»* — adică a Miresei lui Hristos, care prin înfiere a ajuns fiica împăratului — *«este înăuntru»*. Psalmul ne îndeamnă să pășim spre tainele din adîncul slavei bisericești, pentru că frumusețea miresei este înăuntru. Cel care se gătește pe sine

91. *I Ioan*, 3, 8.
92. *Filip.*, 2, 10.
93. *Ps.*, 44, 14.
94. *Efes.*, 5, 23.
95. *Ps.*, 44, 15—16.

pentru Tatăl, Care vede în ascuns,[96] cel care se roagă și face pe toate nu pentru a fi văzut de oameni,[97] ci spre a I le arăta numai lui Dumnezeu, acela are toată slava înăuntru, ca și fiica împăratului. Așadar țesăturile cele de aur, cu care este îmbrăcată și înfrumusețată toată, sînt înăuntrul ei. Nu căuta nimic la aurul din afară și la frumusețea ei trupească, ci gîndește-te la haina aceea care este vrednică să împodobească pe cel după chipul Creatorului, după cum zice apostolul : *«Dezbrăcîndu-vă de omul cel vechi și îmbrăcîndu-vă în cel nou, care se înnoiește spre a ajunge la cunoașterea Celui Ce l-a zidit»* [98] ; iar cel îmbrăcat *«cu milostivirea îndurărilor, cu bunătate, cu smerenie, cu îndelungă răbdare, cu blîndețe»* [99], se îmbracă pe dinăuntru și împodobește pe omul cel dinăuntru. Și Pavel ne îndeamnă să ne îmbrăcăm în Domnul Iisus [100], nu după omul din afară, ci să facem așa ca aducerea aminte de Dumnezeu să acopere mintea noastră. Sînt de părere că haina duhovnicească se țese atunci cînd fapta analoagă se împletește cu cuvîntul de învățătură. După cum haina, pe care o îmbrăcăm, se țese din împletitura urzelii cu bătătura, tot așa și haina sufletului este foarte frumoasă, dacă faptele sînt o urmare firească a învățăturii pe care o are mai dinainte sufletul, pentru că sufletul duce, prin învățătură și faptă, o viață virtuoasă. Iar ciucurii, care atîrnă de haină, sînt și ei spirituali; de aceea se și zic de aur. Și pentru că învățătura este mai mult decît fapta, este ca un ciucure care prisosește țesăturii față de faptă. Miresei Domnului îi urmează unele suflete care n-au primit semințele învățăturilor străine ; ele vor fi aduse împăratului, urmînd-o pe mireasă. Să audă, dar, și cele care au făgăduit fecioria lor Domnului, că fecioarele vor fi aduse împăratului ! Și sînt fecioare acelea care sînt lîngă Biserică, care urmează Bisericii și nu se depărtează de buna rînduială bisericească.

«Aduce-se-vor fecioarele *întru veselie și bucurie ; aduce-se-vor în Biserica împăratului»* [101].

Nu cele care în chip silit trăiesc în feciorie, nici cele care de supărare sau nevoie au îmbrățișat această viață sfîntă, ci cele care *«întru veselie și bucurie»* se bucură de o faptă mare ca aceasta ; ele vor fi aduse împăratului ; și vor fi aduse nu într-un oarecare loc, ci *«în Biserica împăratului»*. Vasele sfinte, pe care nu le-a întinat întrebuințarea omenească, se vor aduce în sfintele sfintelor și vor avea puterea să intre în locurile cele de taină, unde picioare pîngărite n-au călcat. Ce

96. *Matei*, 6, 4. 6.
97. *Matei*, 6, 1.
98. *Col.*, 3, 9—10.
99. *Col.*, 3, 12.
100. *Rom.*, 13, 14.
101. *Ps.*, 44, 17—18.

lucru mare este să fii adus în Biserica împăratului, o arată profetul, care se roagă pentru el și spune : *«Una am cerut de la Domnul ; aceasta voi căuta, să locuiesc în casa Domnului toate zilele vieții mele, să văd frumusețea Domnului și să cercetez Biserica Lui»* [102].

XII

«În locul părinților tăi s-au născut fiii tăi ; pune-vei pe ei căpetenii peste tot pămîntul» [103].

Pentru că mai sus i s-a poruncit să uite pe poporul ei cu casa părinților ei, ca răsplată pentru ascultarea ei, acum în loc de părinți ia pe fii, care au strălucit în niște dregătorii așa de mari, încît poate să-i pună căpetenii peste tot pămîntul. Cine sînt fiii Bisericii ? Sînt fiii Evangheliei, care au ajuns căpetenii peste tot pămîntul. Că spune Scriptura : *«În tot pămîntul a ieșit vestirea lor»* [104] ; și : *«Vor sta pe douăsprezece scaune și vor judeca pe cele douăsprezece seminții ale lui Israil»* [105]. Dacă ai să înțelegi pe patriarhi prin părinții miresei, nici așa cele spuse despre apostoli nu sînt înlăturate. În locul patriarhilor, miresei i s-au născut, prin Hristos, fii, care fac faptele lui Avraam [106] ; și de aceea sînt egali cu patriarhii, pentru că săvîrșesc aceleași fapte ca și ei, pentru care părinții s-au învrednicit de mari cinstiri. Așadar sfinții sînt căpetenii peste tot pămîntul, din pricină că și-au împropriat binele ; însăși natura binelui le dă această întîietate, așa cum i-a dat lui Iacov stăpînire peste Isav. Că spune Scriptura : *«Fii domn peste fratele tău !»* [107]. Așadar cei care au ajuns egali cu părinții, care, datorită virtuții lor, au depășit pe toți, sînt fii ai miresei lui Hristos și sînt puși de mama lor căpetenii peste tot pămîntul. Uită-mi-te cît de mare e puterea împărătesei încît pune căpetenii peste tot pămîntul !

«Pomeni-voi numele Tău în tot neamul și neamul. Pentru aceasta popoarele Te vor lăuda în veac și în veacul veacului» [108]. În sfîrșit, cuvîntul acesta este spus ca din partea Bisericii : *«Pomeni-voi numele Tău în tot neamul și neamul»*. Dar care este pomenirea Bisericii ? Lauda popoarelor !

102. *Ps.*, 26, 7—8.
103. *Ps.*, 44, 19.
104. *Ps.*, 18, 4.
105. *Matei*, 19, 28.
106. *Ioan*, 8, 39.
107. *Fac.*, 27, 29.
108. *Ps.*, 44, 20—21.

X

OMILIE LA PSALMUL XLV

La sfîrșit. Pentru fiii lui Core. Psalm pentru cele ascunse

I

Mi se pare că psalmul acesta cuprinde profeție despre cele ce vor fi la sfîrșitul lumii. Și Pavel, cunoscînd acest sfîrșit, a spus : «*Apoi sfîrșitul, cînd va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatălui*» [1]. Sau pentru că faptele noastre ne duc la sfîrșit, fiecare potrivit specificului ei propriu ; fapta bună la fericire, iar fapta rea la osînda veșnică. Sfaturile date de Duhul în acest psalm duc la sfîrșit bun pe cei care le urmează. Aceasta este pricina că psalmul are titlu : «*La sfîrșit*», pentru că învățăturile lui se referă la sfîrșitul fericit al vieții omenești.

«*Pentru fiii lui Core*». Și psalmul acesta a fost spus «*pentru fiii lui Core*», pe care Duhul nu-i desparte unul de altul, deoarece cuvintele profetice au ieșit din gurile lor ca dintr-un suflet și dintr-un glas, fiind cu totul de acord unul cu altul ; nici unul din ei n-a profețit altceva decît ceilalți, ci harisma profetică li s-a dat în mod egal, pentru că egală le era și dispoziția sufletească față de cele bune.

Psalmul mai are și titlu : «*Pentru cele ascunse*», adică pentru cele ce nu pot fi rostite cu cuvîntul, pentru cele ascunse în taină. Cînd vei ajunge la fiecare verset al psalmului, vei afla taina cuvintelor ; vei afla că nu oricine, la întîmplare, poate privi tainele dumnezeiești, ci numai acela care poate fi instrument muzical armonios al făgăduinței, încît, în loc de instrumentul muzical numit psaltire, sufletul lui să fie mișcat prin lucrarea Sfîntului Duh.

«*Dumnezeu este scăparea și puterea noastră, ajutor întru necazurile care ne împresoară foarte*» [2].

Orice om are nevoie de mult ajutor din pricina slăbiciunii pe care o are din fire, că multe lucruri rele și dureroase cad asupra lui. Precum omul care caută scăpare în toate împrejurările grele, fugind în vreun

1. *I Cor.*, 15, 24.
2. *Ps.*, 45, 1.

loc de scăpare sau refugiindu-se pe un vîrf înalt, înconjurat de zid puternic, din pricina năvălirii dușmanilor, tot așa se refugiază la Dumnezeu socotind adăpostirea în Dumnezeu singura lui odihnă. Dar, pentru că este recunoscut de toți că scăparea ne este numai la Dumnezeu, vrăjmașul a adus între oameni multă rătăcire și confuzie în ce privește alegerea celui ce poate mîntui. Și diavolul, uneltind ca un vrăjmaș împotriva oamenilor, îi înșeală iarăși pe cei împotriva cărora a uneltit și-i face să se refugieze la el ca la un paznic, așa că răul care vine peste ei este dublu: sau sînt prinși cu sila sau sînt pierduți prin înșelăciune. Asta e pricina că necredincioșii își caută scăparea la demoni și la idoli, pentru că au pierdut cunoașterea adevăratului Dumnezeu din pricina confuziei pe care diavolul a băgat-o în sufletul lor. Dar greșesc și cei care cunosc pe Dumnezeu, pentru că nu știu să facă deosebire între lucruri; de aceea fac cu nesocotință cererile lor pentru cele ce le cred de folos; că cer unele lucruri ca bune, dar adeseori nu sînt spre folosul lor, și fug de altele ca rele, care uneori le aduc mare folos. De pildă, este bolnav cineva? Se roagă de sănătate, ca să scape de boala dureroasă. A pierdut cineva bani? Se supără tare din pricina pagubei. Dar adeseori și boala este de folos, cînd este vorba să învețe minte pe cel păcătos, precum este vătămătoare și sănătatea, cînd ajunge merinde de păcate pentru omul sănătos. Tot așa și banii au fost puși de unii în slujba desfrînării, iar sărăcia a cumințit pe mulți care mergeau pe căi greșite. Nu fugi, dar, de ce nu trebuie, nici nu căuta scăpare acolo unde nu trebuie! De un singur lucru trebuie să fugi, de păcat, și o singură scăpare ai de cele rele, Dumnezeu! «*Nu vă încredeți în cei puternici!*» [3]. Nu vă lăudați cu bogăția, că e nestatornică![4] Nu vă bizuiți pe puterea trupului! Nu umblați după strălucirea slavei omenești! Nici una dintre ele nu te mîntuie. Toate-s trecătoare, toate-s înșelătoare! O singură scăpare este, Dumnezeu! «*Blestemat este omul care își pune nădejdea în om*» [5] sau în cele omenești.

II

«*Dumnezeu este scăparea și puterea noastră*» pentru acela care poate să spună: «*Toate le pot în Hristos, Care mă întărește*» [6]. Mulți pot spune: «*Dumnezeu este scăparea noastră*», sau: «*Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă*» [7]; dar foarte puțini sînt aceia care o pot spune, ca

3. *Ps.*, 145, 2.
4. *I Tim.*, 6, 14.
5. *Ier.*, 17, 5.
6. *Filip.*, 4, 13.
7. *Ps.*, 89, 1.

profetul David, cu aceeași stare sufletească. Puțini sînt cei care să nu se minuneze de cele omenești, cu toate că toți depind de Dumnezeu. Îl respiră pe Dumnezeu și trebuie să-și aibă în El toată nădejdea și încrederea. Ne-o arată faptele, cînd, în necazurile noastre, alergăm la orice om decît la Dumnezeu. Ți se îmbolnăvește copilul? Te duci la descîntătoare sau la cel care pune în jurul gîtului nevinovaților copii semne curioase sau, în cele din urmă alergi la doctori și la doctorii și neglijezi pe Cel Ce poate să-l vindece. Dacă te turbură vreun vis, alergi la cel ce tălmăcește visele; dacă te temi de dușman, te gîndești să-ți iei în ajutor vreun om. Și, ca să spun pe scurt, la fiecare nevoie arăți că numai cu cuvîntul numești *«scăpare»* pe Dumnezeu, dar cu fapta cauți ajutorul în cele nefolositoare și deșarte. Pentru cel drept, însă, Dumnezeu este ajutor adevărat. După cum un general, care are sub comanda sa o oștire vitează, este gata totdeauna să ajute acea parte din armată care este copleșită de dușmani, tot așa și Dumnezeu este ajutorul nostru, este împreună-luptător cu oricine luptă împotriva meșteșugirilor diavolului, trimițînd duhurile Sale cele slujitoare pentru mîntuirea celor din nevoi. Necazul îl găsește pe orice drept din pricina grijilor din viață, căci este găsit de necazuri cel care se depărtează de calea cea largă și lată și merge pe calea cea strîmtă și îngustă [8]. Plin de viață și-a alcătuit profetul psalmul său, cînd a spus: *«În necazurile, care ne împresoară foarte»*. Da, ca niște ființe pline de viață ne cuprind necazurile; totuși necazurile lucrează răbdare, răbdarea încercare, iar încercarea nădejde [9]. De aceea și apostolul zice: *«Prin multe necazuri trebuie să intrăm întru împărăția lui Dumnezeu»* [10]; și: *«Multe sînt necazurile drepților»* [11]. Dar omul curajos și neturburat, răbdînd încercarea adusă de necaz, va zice: *«Biruim în acestea toate, prin Cel Ce ne-a iubit pe noi»* [12]. Și Pavel era atît de departe de a se lăsa abătut și de a șovăi în necazuri, încît din covîrșirea relelor făcea prilej de laudă, zicînd: *«Nu numai atît, ci ne și lăudăm în necazuri»* [13].

III

«Pentru aceasta nu ne vom teme cînd se va cutremura pămîntul și se vor muta munții în inimile mărilor» [14].

8. *Matei*, 7, 13. 14.
9. *Rom.*, 5, 3—4.
10. *Fapte*, 14, 22.
11. *Ps.*, 33, 18.
12. *Rom.*, 5, 37.
13. *Rom.*, 5, 3.
14. *Ps.*, 45, 2.

Profetul arată că mare este tăria încrederii lui Hristos, că, chiar dacă toate vor ajunge cu susul în jos, chiar dacă pămîntul s-ar răsturna cutremurîndu-se, chiar dacă munții și-ar părăsi așezarea lor și se vor muta în mijlocul mării, *«nu ne vom teme»*, pentru că avem *«pe Dumnezeu scăpare și putere și ajutor întru necazuri foarte»* [15]. Cine are o inimă atît de netemătoare, cine are gîndurile atît de neturburate, încît în o învălmășeală mare ca aceasta să nu-și îndrepte mintea la Dumnezeu — pentru că are nădejdea în El — și să se înspăimînte de ceva din cele ce se întîmplă ? Noi, însă, nu răbdăm mînia unui om ; iar dacă un cîine sare la noi sau vreo altă fiară sălbatică, nu privim la Dumnezeu, *«ajutorul nostru întru necazuri»*, ci, spăimîntați, ne gîndim numai la noi înșine.

«Vuit-au și s-au turburat apele lor» [16].

Psalmistul vorbise mai sus de cutremurul pămîntului și de mutarea munților ; acum vorbește de frămîntarea și răvășirea mării din pricină că au căzut munții în mijlocul mărilor. *«Sunat-au și s-au turburat apele lor»*, adică apele mărilor. Mai mult, turburarea din ape este făcută chiar de munții care n-au fost așezați dintru început în mare ; dar prin zguduitura lor produc multă frămîntare apelor mării. Așadar, cînd pămîntul se va cutremura, apele mării vor vui și vor fierbe din adîncuri, iar munții se vor muta și vor îndura mare turburare din pricina puterii covîrșitoare a Domnului ; atunci netemătoare să ne fie inima, spune psalmistul, pentru că avem nădejdi tari și sigure în Dumnezeu.

«Turburatu-s-au munții de tăria Lui» [17].

Poți înțelege și metaforic ideea acestor cuvinte, anume că psalmistul a numit munți pe oamenii mîndri de măreția lor, pe oamenii care nu vor să știe de tăria lui Dumnezeu și se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu ; aceștia, fiind apoi învinși de cei ce predică cu putere și pricepere cuvîntul înțelepciunii, își vin în fire, se tem de Domnul și se smeresc în fața tăriei lui Dumnezeu. Se poate ca profetul să-i fi numit munți și pe boierii veacului acestuia și pe părinții înțelepciunii pieritoare, care sînt turburați de tăria lui Hristos, pe care a arătat-o în agonia de pe cruce față de cel ce avea puterea morții. Dezbrăcîndu-se, ca un luptător viteaz, Hristos a luptat împotriva stăpîniilor și puterilor și *«le-a dat cu hotărîre pe față, biruindu-le prin cruce»* [18].

15. *Ps.*, 45, 1.
16. *Ps.*, 45, 3.
17. *Ps.*, 45, 3.
18. *Col.*, 2, 15.

IV

«Curgerile rîului veselesc cetatea lui Dumnezeu» [19].

Apele cele sărate, frămîntate puternic de vînturi, au vuit și s-au turburat; dar curgerile rîului, care merg la vale fără zgomot și curg liniștite pe lîngă cei care sînt vrednici a le primi, veselesc cetatea lui Dumnezeu. Cel drept bea acum apă vie [20], dar o va bea și mai tîrziu mai din belșug, cînd va fi înscris ca cetățean în cetatea lui Dumnezeu. Acum bea *«din oglindă și ghicitură»* [21], pentru că înțelege puțin cîte puțin din contemplările dumnezeiești; atunci, însă, va primi totodată rîul plin de ape, în stare să inunde de bucurie toată cetatea lui Dumnezeu. Ce poate fi rîul lui Dumnezeu decît Duhul cel Sfînt, Care sălășluiește în cei vrednici prin credința celor ce au crezut în Hristos? Că spune Domnul: *«Rîuri de apă vor curge din pîntecele celui ce crede în Mine»* [22]; și iarăși: *«Dacă cineva va bea din apa pe care o dau Eu, se va face în el izvor de apă care saltă spre viața veșnică»* [23]. Așadar, rîul acesta veselește împreună toată cetatea lui Dumnezeu, adică Biserica celor ce viețuiesc în ceruri. Sau trebuie să înțelegem că cetatea, care se veselește de revărsările Sfîntului Duh, este toată făptura spirituală, de la puterile cele mai presus de lume pînă la sufletele omenești. Unii definesc cetatea o adunare de oameni constituită, care se conduce după lege. Această definiție dată cetății se potrivește și cetății celei de sus, Ierusalimului ceresc. Și acolo este o adunare a celor întîi-născuți înscriși în ceruri; este constituită din pricină că viețuirea sfinților este neschimbată; și este condusă după legea cea cerească. Nu-i este dat nici unei firi omenești să știe care-i rînduiala acelei viețuiri și toată frumusețea ei. Sînt acelea *«pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit; pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El»* [24]; în afară de aceasta, sînt acolo zeci de mii de îngeri, *«adunarea sărbătorească a sfinților, Biserica celor întîi născuți înscriși în ceruri»* [25]. Despre cetatea aceea spune David: *«Prea slăvite s-au grăit de tine, cetatea lui Dumnezeu!»* [26]. Acelei cetăți Dumnezeu îi făgăduiește prin Isaia: *«Te voi pune bucurie veșnică, veselie din neam în neam* [27]*; și nu va fi zdrobire, nici chin în hotarele tale, ci*

19. *Ps.*, 45, 4.
20. *Ioan*, 4, 10.
21. *I Cor.*, 13, 12.
22. *Ioan*, 7, 38.
23. *Ioan*, 4, 14.
24. *I Cor.*, 2, 9.
25. *Evr.*, 12, 23.
26. *Ps.*, 86, 2.
27. *Isaia*, 60, 15.

se vor chema mîntuire zidurile tale» [28]. Ridică-ți, dar, ochii sufletului, caută cu vrednicie cele de sus, cele despre cetatea lui Dumnezeu! Cine ar putea gîndi după vrednicie despre fericirea de acolo, pe care o veselește rîul lui Dumnezeu, iar meșter și creator este Dumnezeu? [29]

«Cel Prea Înalt a sfințit locașul Său» [30].

Poate că aici psalmistul vorbește de trupul cel purtător de Dumnezeu, care a fost sfințit prin unirea cu Dumnezeu. Deci să înțelegi prin *«locașul Celui Prea Înalt»* arătarea lui Dumnezeu în trup.

V

«Dumnezeu este în mijlocul cetății, nu se va clătina; o va ajuta Dumnezeu dis-de-dimineață» [31].

Și pentru că Dumnezeu este în mijlocul cetății, Dumnezeu îi dăruiește ajutorul Lui neclătinat de la cele dintîi licăriri ale luminii. Fie că e vorba de Ierusalimul cel de sus, fie că e vorba de Biserica cea de jos, numele de cetate li se potrivește. *«Cel Prea Înalt a sfințit* în ea *locașul Său»*. Și prin locașul acesta, în care a locuit Dumnezeu, Dumnezeu a venit în mijlocul cetății și i-a dăruit putința de a nu se clătina. Dumnezeu este în mijlocul cetății și-și întinde în chip egal razele proniei Lui pînă la marginile ei. Așa se păstrează dreptatea lui Dumnezeu, pentru că împarte tuturor, cu aceeași măsură, bunătatea Sa.

«O va ajuta Dumnezeu dis-de-dimineață». La noi, aici pe pămînt, soarele cel material face dimineața atunci cînd se ridică deasupra orizontului; Soarele dreptății [32], însă, face dimineața în suflete odată cu răsărirea luminii spirituale și atunci face zi în sufletul celui care L-a primit. În timpul neștiinței, noi oamenii sîntem în întuneric. Cînd, însă, vom deschide puterea conducătoare a sufletului nostru, ca să primim *«strălucirea slavei»* [33], și vom fi luminați de lumina cea veșnică, atunci *«o va ajuta Dumnezeu dis-de-dimineață»*. Cînd ajungem fii ai luminii, cînd noaptea-i pe sfîrșite și se apropie ziua [34], atunci ajungem vrednici de ajutorul lui Dumnezeu. Așadar Dumnezeu ajută cetății, făcînd în ea dimineața, prin răsărirea și arătatea Lui. *«Iată Om,* zice Scriptura, *numele Lui: Răsărit»* [35]. Celor cărora le va răsări lumina cea spirituală, acelora li se face ziuă, pentru că s-a risipit întunericul neștiinței și al

28. *Isaia*, 60, 18.
29. *Evr.*, 11, 10.
30. *Ps.*, 45, 4.
31. *Ps.*, 45, 5.
32. *Mal.*, 4, 2.
33. *Evr.*, 1, 3.
34. *Rom.*, 13, 12.
35. *Zah.*, 6, 12.

răutății. Pentru că lumină a venit în lume, ca cel care merge în ea să nu se împiedice [36]; de aceea ajutorul lui Dumnezeu trebuie primit dimineața. Sau poate, pentru că învierea a fost *«la mînecare adîncă»* [37], va ajuta cetatea *«dis-de-dimineață»*, Cel Care a biruit moartea în dimineața celei de a treia zi a învierii.

VI

«Turburatu-s-au neamurile, plecatu-s-au împărățiile, dat-a Cel Prea Înalt glasul Lui. Cutremuratu-s-a pămîntul» [38].

Gîndește-mi-te la o cetate dușmănită de dușmani care s-au pornit cu război asupra ei, pe care multă vreme o înconjuraseră multe neamuri și împărați, care au avut sceptrurile fiecărui popor; apoi gîndește-mi-te la un general, de neînvins cu puterea, care vine pe neașteptate în ajutorul cetății aceleia; sfărîmă asediul, împrăștie adunarea popoarelor, pune pe fugă pe împărați numai pentru că a strigat cu putere la ei și le-a înspăimîntat inimile lor cu tăria glasului lui. Negreșit cîtă turburare se face atunci cînd neamurile sînt urmate și cînd împărații o iau la fugă! Un zgomot nedeslușit și un vuiet fără de sfîrșit iese din fuga lor gălăgioasă; tot locul e plin de fugari înspăimîntați și zgomot se întinde pretutindeni în orașele și satele care îi primesc. Un ajutor ca acesta este dat de Mîntuitorul cetății lui Dumnezeu prin cuvintele: *«Turburatu-s-au neamurile, plecatu-s-au împărățiile; dat-a Cel Prea Înalt glasul Lui. Cutremuratu-s-a pămîntul»*.

«Domnul puterilor cu noi; sprijinitorul nostru, Dumnezeul lui Iacov» [39].

Văzut-a psalmistul pe Dumnezeu întrupat, văzut-a născut din Sfînta Fecioară pe Emanuil, Care se tîlcuiește *«Cu noi este Dumnezeu»* [40] și de aceea a strigat profetic: *«Dumnezeul puterilor cu noi»*, arătînd că Acesta este Cel Ce s-a arătat sfinților profeți și patriarhi. «Sprijinitor al nostru, spune el, nu-i alt Dumnezeu decît cel propovăduit de profeți. Dar este Dumnezeul lui Iacov, Dumnezeul Care a vorbit cu slujitorul Său, zicînd: *Eu sînt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac, Dumnezeul lui Iacov*» [41].

36. *Ioan*, 11, 9—10.
37. *Luca*, 24, 1.
38. *Ps.*, 45, 6.
39. *Ps.*, 45, 7.
40. *Matei*, 1, 22.
41. *Ieș.*, 3, 6.

VII

«Veniţi şi vedeţi lucrurile lui Dumnezeu, minunile pe care le-a pus pe pămînt, punînd capăt războaielor pînă la marginile pămîntului» [42].

Cuvintele acestea îi cheamă pe cei ce sînt departe de cuvîntul adevărului; îi cheamă să se apropie datorită cunoaşterii, zicîndu-le: *«Veniţi şi vedeţi!»*. După cum ochii trupului, cînd stau departe, înţeleg puţin din cele văzute; dar dacă se apropie de obiectele la care se uită înţeleg clar pe cele ce le văd, tot aşa şi cu privirea cu ochii minţii; cel care nu-i apropiat, prin fapte, de Dumnezeu nu poate vedea lucrurile lui Dumnezeu cu ochii curaţi ai minţii. De aceea, *«veniţi»*, apropiaţi-vă mai întîi, apoi *«vedeţi»* lucrurile Domnului, care sînt minunate şi prea slăvite. Din pricina lor, spăimîntîndu-se neamurile acelea, care erau mai înainte războinice şi răsculate, s-au liniştit. *«Veniţi, fiilor, ascultaţi-mă!»* [43]; şi: *«veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi»* [44]. Părintesc este glasul Celui Care-i cheamă la El cu braţele deschise pe cei care erau rătăciţi mai înainte. Cel ce ascultă chemarea, cel ce se apropie şi se lipeşte de Cel Care porunceşte, va vedea pe Cel Ce a împăcat pe toate prin cruce *«fie pe cele de pe pămînt, fie pe cele din ceruri»* [45].

«Arcul va sfărîma şi va frînge arma şi pavezele cu foc le va arde» [46].

Vezi cît e de paşnic Domnul puterilor, cu toate că are cu El puterile nevăzute ale cetelor îngereşti? Vezi vitejia, dar totodată şi iubirea Lui de oameni a Marelui General al puterilor? Acesta, deşi este Domnul puterilor şi are toate adunările cetelor îngereşti, nu răneşte pe nici un duşman, nu doboară pe nimeni, nu se atinge de nimeni, ci sfărîmă arcurile şi armele, iar pavezele le arde cu foc. *«Sfărîmă arcul»*, ca să nu mai fie slobozite din el săgeţile cele aprinse; *«va frînge armele»* cele pentru lupta din apropiere, ca să nu poată primi răni cei care sînt aproape de duşmani; şi *«pavezele le va arde cu foc»*, ca să lase fără armuri pe duşmani. Şi face toate acestea spre binele duşmanilor.

VIII

«Îndeletniciţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sînt Dumnezeu» [47].

Atîta vreme cît ne îndeletnicim cu lucrurile din afara lui Dumnezeu, nu putem cuprinde cunoaşterea lui Dumnezeu. Care om, îngrijin-

42. *Ps.*, 45, 8.
43. *Ps.*, 33, 11.
44. *Matei*, 11, 28.
45. *Col.*, 1, 20.
46. *Ps.*, 45, 9.
47. *Ps.*, 45, 10.

du-se de cele ale lumii și afundîndu-se în ispitele trupului, poate să fie cu luare aminte la cuvintele despre Dumnezeu și să fie îndestulător de pregătit pentru contemplarea unor lucruri atît de mari? Nu vezi că este înăbușit de spini cuvîntul care a căzut între spini? [48] Spini sînt plăcerile trupului, bogăția, slava și grijile lumești! Cel ce simte nevoia cunoașterii lui Dumnezeu va trebui să fie în afară de toate acestea, să se scape de patimi și așa să primească cunoașterea lui Dumnezeu. Cum poate intra ideea de Dumnezeu într-un suflet care-i strîmtorat de gîndurile care-l stăpîneau mai dinainte? Știa și Faraon că este propriu numai celui liber să caute pe Dumnezeu și de aceea ocăra pe Israil, zicînd: *«Stați fără lucru, sînteți leneși și ziceți: Domnului Dumnezeului nostru ne vom ruga»* [49]. Această îndeletnicire este bună și folositoare celui ce se îndeletnicește, că aduce liniștea care te înalță la învățăturile cele mîntuitoare; dar era rea îndeletnicirea atenienilor, care cu nimic altceva nu-și petreceau timpul decît să spună și să audă ceva nou [50]. Această îndeletnicire o imită și acum unii, care-și cheltuiesc timpul lor liber din viață cu găsirea de învățături totdeauna noi. O astfel de îndeletnicire este prietenă cu duhurile cele necurate și rele. Că zice Domnul: *«Cînd duhul cel necurat iese din om, spune: «Voi merge în casa din care am ieșit; și venind, voi găsi casa aceea goală și măturată»* [51]. Să nu se întîmple ca timpul liber pe care îl avem să facă intrare vrăjmașului, ci să avem casa noastră lăuntrică ocupată, căutînd, prin Duhul Sfînt, să locuiască mai dinainte în noi Hristos. După ce Domnul hărăzește pace celor turburați mai înainte de dușmani, le spune: «Liberați-vă de dușmanii care vă hărțuiesc din toate părțile, ca să contemplați în liniște cuvintele adevărului!». De aceea și Domnul spune: *«Tot cel ce nu se leapădă de toate averile sale nu poate fi ucenic al Meu»* [52]. Trebuie, dar, să ne eliberăm de grijile căsătoriei, ca să ne îndeletnicim cu rugăciunea; să ne eliberăm de sîrguința de a aduna averi, de pofta după slava lumii acesteia, de plăcerile pe care ni le aduce desfătarea, de invidie și de orice gînd rău asupra semenului nostru, pentru ca, fiind liniștit sufletul nostru și neturburat de nici o patimă, strălucirea lui Dumnezeu să fie curată și neîntunecată ca într-o oglindă.

«Înalța-Mă-voi între neamuri, înălța-Mă-voi pe pămînt» [53].

Lămurit spune Domnul aceste cuvinte despre patima Lui, așa cum este scris în Evanghelie: *«Și Eu, cînd Mă voi înălța, pe toți îi voi trage*

48. *Matei*, 13, 7; *Marcu*, 4, 7; *Luca*, 8, 7.
49. *Ieș.*, 5, 17.
50. *Fapte*, 17, 21.
51. *Matei*, 12, 43—44.
52. *Luca*, 14, 33.
53. *Ps.*, 45, 10.

la Mine» [54]; și: *«Precum Moisi a înălțat șarpele în pustie, tot așa trebuie să Se înalțe Fiul Omului pe pămînt»* [55]. Pentru că avea să Se înalțe pe cruce pentru neamuri și să primească înălțarea peste tot pămîntul, de aceea psalmul spune: *«Înălța-Mă-voi între neamuri, înălța-Mă-voi pe pămînt».*

«Domnul puterilor cu noi, sprijinitorul nostru, Dumnezeul lui Iacov» [56].

Bucurîndu-se de ajutorul lui Dumnezeu, psalmistul a slobozit de două ori același glas: *«Domnul puterilor cu noi»*, ca și cum ar năvăli și ar sări asupra dușmanului, datorită încrederii desăvîrșite pe care o are în Mîntuitorul sufletelor noastre, fiind convins că dușmanul nu-i va putea face nimic. Că *«dacă Dumnezeu este cu noi, cine este împotriva noastră?»* [57]. Cel Care i-a dăruit lui Iacov biruința, iar după luptă l-a numit Israil [58], Acela este sprijinitorul nostru, El va lupta pentru noi. Noi să rămînem liniștiți, că *«El este pacea noastră, Cel Ce a făcut din amîndouă una* [59], *ca să zidească pe cei doi într-un om nou»* [60].

54. *Ioan*, 12, 33.
55. *Ioan*, 3, 14.
56. *Ps.*, 45, 11.
57. *Rom.*, 8, 31.
58. *Fac.*, 32, 28.
59. *Efes.*, 2, 14.
60. *Efes.*, 2, 15.

XI

OMILIE LA PSALMUL XLVIII

Psalm fiilor lui Core

I

Unii dintre filosofii păgîni au scris despre scopul vieții omenești și au ajuns la diferite concepții despre scopul ei. Unii au definit că scopul vieții este știința; alții că scopul vieții este lucrarea practică; alții că scopul vieții este a te folosi în chip diferit de viață și de trup; iar cei care trăiesc ca dobitoacele au definit că scopul vieții este plăcerea. Pentru noi, scopul vieții, în vederea căruia facem totul și spre care ne grăbim, este fericita viețuire în veacul ce va să fie. Iar aceasta se împlinește în a ne lăsa stăpîniți de Dumnezeu. Ceva mai bun decît aceasta nici cu gîndul n-ar putea fi descoperit de firea cea rațională, de om. Spre această viețuire fericită ne îndeamnă apostolul, zicînd: *«Apoi sfîrșitul, cînd va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatăi»* [1]. Același lucru îl arată și Sofonie în profeția lui, zicînd din partea lui Dumnezeu: *«Că judecata Mea este spre adunarea neamurilor, ca să primesc pe împărați și să vărs peste ei mînia Mea. Că de focul mîniei Mele se va topi tot pămîntul; că atunci voi întoarce la multe popoare limba la neamul ei, ca să cheme toți numele Domnului, ca să slujească Lui sub un jug»* [2]. Socot, dar, că folosul psalmilor care au acest titlu se referă la acest scop. Cu ideea aceasta sînt de acord și psalmii care au titlurile: *«Spre biruință»* sau *«Cîntare de biruință»* sau *«Biruitorului»*. Iar pentru că *«moartea a fost înghițită de biruință»* [3] și a fost nimicită de Cel Ce a zis: *«Eu am biruit lumea»* [4], și pentru că toate au fost biruite de Hristos; și: *«În numele Lui se va pleca tot genunchiul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt»* [5], pe bună dreptate Duhul cel Sfînt în cîntări de biruință vestește mai dinainte cele ce au să fie.

1. *I Cor.*, 15, 24.
2. *Sof.*, 3, 9—10.
3. *I Cor.*, 15, 54.
4. *Ioan*, 16, 33.
5. *Filip.*, 2, 10.

«Ascultaţi acestea toate neamurile, luaţi în urechi toţi cei ce locuiţi lumea: pămîntenii şi fiii oamenilor, împreună bogatul şi săracul» [6].

Auditoriul e foarte mare. Psalmul cheamă la ascultare toate neamurile, pe toţi cei ce umplu locuinţele lumii. După părerea mea, îi atrage şi pe pămînteni şi pe fiii oamenilor şi pe bogaţi şi pe săraci; îi cheamă să-i asculte această înaltă predică. Dar ce foişor atît de înalt a ridicat pe tot pămîntul, încît din înălţimea lui să poată vedea toate neamurile şi să cuprindă cu ochiul toată lumea? Cine este crainicul acesta cu un glas atît de mare, încît strigătul lui să fie auzit de atîtea urechi? Care este locul care să poată primi pe cei ce se adună? Ce fel este dascălul şi cît de mare îi e înţelepciunea, încît să descopere învăţături vrednice de o adunare ca aceasta? Aşteaptă puţin şi ai să afli că vrednice de cele făgăduite sînt cele ce urmează! Cel care adună şi-i cheamă pe toţi cu predica este Mîngîietorul, Duhul adevărului [7], Care, prin profeţi şi apostoli, adună pe cei ce au să se mîntuiască. Şi pentru că *«în tot pămîntul a ieşit vestirea lor şi la marginile lumii cuvintele lor»* [8], de aceea, *«ascultaţi toate neamurile şi toţi cei ce locuiţi în lume»*. Pentru aceasta şi Biserica este alcătuită din oameni cu fel de fel de îndeletniciri, ca nimeni să nu rămînă în afară de folos. Trei sînt perechile celor chemaţi, în care este cuprins tot neamul omenesc: *«neamurile»* şi *«cei ce locuiesc în lume»*; *«pămînteni»* şi *«fiii oamenilor»*; *«bogaţi şi săraci»*. Pe cine, dar, a lăsat afară şi nu i-a chemat? Pe nimeni! Că pe cei străini de credinţă i-a chemat prin *«neamuri»*. *«Cei care locuiesc lumea»* sînt cei ce se găsesc în Biserică. *«Pămîntenii»* sînt cei ce gîndesc cele pămînteşti şi fac voile trupului. *«Fiii oamenilor»* sînt cei care se îngrijesc de ceva şi-şi exercitează raţiunea; că raţiunea este specificul omului. *«Bogaţii şi săracii»* se cunosc din însuşi numele ce-l poartă; unii au mai multă avere decît le trebuie, iar alţii sînt lipsiţi de averi. Dar pentru că Doctorul sufletelor n-a venit să cheme pe cei drepţi la pocăinţă, ci pe cei păcătoşi [9], de aceea din fiecare pereche a rînduit mai întîi la chemare pe cei ce au să fie osîndiţi. Că mai rele sînt neamurile decît cei ce locuiesc în lume; totuşi ele au fost preferate la chemare, pentru ca să aibă parte de folosul Doctorului mai întîi cei care se găsesc într-o stare proastă; şi iarăşi au fost rînduiţi pămîntenii înaintea fiilor oamenilor şi bogaţii înaintea săracilor; ceata cea deznădăjduită, a căror mîntuire este grea, a fost chemată înaintea săracilor. Aşa este iubirea de oameni a Doctorului faţă de cei mai slabi: lor le este mai întîi de folos. Totodată, comuniunea chemării este un mijloc care duce la pace, în aşa fel

6. *Ps.*, 48, 1—2.
7. *Ioan*, 14, 16—17..
8. *Ps.*, 18, 4.
9. *Matei*, 9, 13.

că cei care altădată erau potrivnici unii altora din pricina îndeletnicirilor lor, pe aceştia să-i obişnuiască prin Biserică să se iubească unii pe alţii. Să cunoască bogatul că este chemat alăturea de cel sărac la o predică de aceeaşi cinste. *«Împreună,* spune psalmul, *bogatul şi săracul»*. Să lase afară bogatul superioritatea lui faţă de cei mai jos decît el, să lase îngîmfarea pe care i-o dă bogăţia! Aşa să intre în Biserica lui Dumnezeu! Nici bogatul să nu se mîndrească faţă de cel sărac, nici săracul să nu se teamă de puterea celor bogaţi; nici fiii oamenilor să nu dispreţuiască pe pămînteni, dar, iarăşi, nici pămîntenii să nu se simtă străini faţă de aceştia. Neamurile să se obişnuiască cu cei care locuiesc lumea, iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sînt străini de Testamente.

II

«Gura mea va grăi înţelepciune şi cugetul inimii mele pricepere» [10].

Pentru că după apostol *«cu inima se crede spre îndreptăţire, iar cu gura se mărturiseşte spre mîntuire»* [11], iar lucrarea acestora două pune temelia desăvîrşirii, de acea psalmul a unit într-un verset pe acestea două: lucrarea gurii şi cugetul inimii. Dacă în inimă nu se află mai dinainte binele, cum va scoate cu gura comoara aceasta cel care n-o are în ascunsul lui? Iar dacă cineva nu face cunoscut cu cuvîntul bunătăţile pe care le are în inima sa, aceluia i se va spune: *«Înţelepciune ascunsă şi comoară neştiută; ce folos este de amîndouă?»* [12]. De aceea, spre folosul celorlalţi gura mea să vorbească înţelepciune; iar spre propăşirea mea, inima mea să cugete pricepere.

«Pleca-voi spre pildă urechea mea, deschide-voi în psaltire gîndul meu» [13].

Profetul vorbeşte aici încă de persoana sa, ca să nu-i fie dispreţuite cuvintele, că ar fi o descoperire omenească. De aceea spune: «Acelea pe care le-am învăţat de la Duhul, pe acelea vi le vestesc; nimic nu spun de la mine, nimic omenesc. Dar pentru că am ajuns să ascult gîndurile Duhului, Care mi-a predat în taină înţelepciunea lui Dumnezeu, mă deschid vouă şi vă fac cunoscut gîndul; deschid gura mea, dar nu altfel decît în psaltire. Psaltirea este un instrument muzical care scoate sunete în armonie cu melodia vocii. Aşadar psaltirea cea raţională se deschide, mai cu seamă atunci cînd faptele sînt săvîrşite în deplin acord cu cuvintele. Acela este psaltire duhovnicească care a făcut şi a învăţat;

10. *Ps.*, 48, 3.
11. *Rom.*, 10, 10.
12. *Înţ. Sir.*, 20, 31.
13. *Ps.*, 48, 4.

acela își deschide în psaltire gîndul, pentru că poate adăuga la învățăturile lui propria sa pildă. Și pentru că știe că în viața lui nu este nimic nearmonios, nimic care să sune urît la ureche, poate rosti cu îndrăznire aceste cuvinte :

«Pentru ce să mă tem în ziua cea rea? Fărădelgea călcîiului meu nu mă va înconjura» [14].

Psalmistul numește zi rea ziua judecății, despre care s-a spus: *«Ziua Domnului, care nu vindecă»* [15]; aceea vine asupra tuturor neamurilor. În ziua aceea, spune profetul, pe fiecare îl vor înconjura sfaturile lui [16]. «Atunci, spune psalmistul, nu mă voi teme de ziua cea rea, pentru că n-am săvîrșit nici o fărădelege în calea vieții mele. Nu vor sta lîngă mine urmele păcatelor mele și nici nu mă vor înconjura, ca să mă vădească cu învinuire tăcută! Nici un alt acuzator nu va sta atunci lîngă tine ; înseși faptele, fiecare cu înfățișarea cu care a fost săvîrșită : adulterul, furtul, desfrînarea, însoțite de noapte, de chipul săvîrșirii lor și de amănuntele lor caracteristice; pe scurt, fiecare păcat cu însușirea lui proprie; și-ți va pune în față vădit amintirea lui. Pe mine, însă, nu mă vor înconjura urmele păcatelor, pentru că am plecat spre pildă urechea mea și am deschis în psaltire gîndul meu».

III

«Cei care se încred în puterea lor și cu mulțimea bogăției lor se laudă» [17].

Spre două categorii de oameni își îndreaptă profetul cuvintele acestea : spre pămînteni și spre bogați. Pămîntenilor le vorbește pentru a le nimici părerea ce o au de puterea lor; bogaților, pentru a le nimici îngîmfarea lor din pricina mulțimii bogăției lor. Și le spune : «Voi care vă încredeți în puterea voastră !». Aceștia sînt pămîntenii ; cei care-și pun nădejdea în puterea trupului, care socot că omul are în sine îndestulătoare putere ca să facă tot ce voiește. Iar voi, spune mai departe psalmistul, voi care vă încredeți într-o bogăție nestatornică [18], ascultați ! Aveți nevoie de preț de răscumpărare, ca să dobîndiți libertatea care vi s-a luat, pentru că ați fost biruiți prin silnicia diavolului. Diavolul, luîndu-vă robi, nu vă va slobozi de sub tirania lui pînă ce mai întîi nu va fi convins să vrea să vă schimbe cu un preț de răscumpărare de aceeași valoare. Trebuie, însă, ca prețul de răscumpărare să nu fie la fel

14. *Ps.*, 48, 5.
15. *Isaia*, 13, 9.
16. *Osea*, 7, 2.
17. *Ps.*, 48, 6.
18. *I Tim.*, 6, 17.

cu cel din robie, ci să se deosebească în mare măsură, dacă vrea de buna sa voie să-i slobozească de robie pe cei robiţi. De aceea un frate nu poate să vă răscumpere. Că nici un om nu este puternic să convingă pe diavol să elibereze de sub stăpînirea lui pe cel ce i-a căzut odată în mînă. Mai mult, omul nici pentru el nu poate da lui Dumnezeu jertfă de ispăşire pentru păcatele lui ! Cum va putea, dar, face asta pentru altul ? Ce bun atît de mare ar putea avea omul în veacul acesta, ca să fie un schimb îndestulător pentru răscumpărarea sufletului, preţios prin firea lui, de vreme ce sufletul a fost făcut după chipul Creatorului ? Ce strădanie în veacul acesta ar putea fi merinde îndestulătoare sufletului omenesc pentru veacul ce va să fie ? Sînt atît de uşor de înţeles toate acestea ! De aceea chiar dacă cineva ar socoti că este unul dintre cei puternici din viaţa aceasta, chiar dacă ar fi înconjurat de mulţime de avere, psalmul acesta îl învaţă să renunţe la părerea bună ce o are despre el, să se smerească sub mîna cea tare a lui Dumnezeu [19], să nu-şi pună încrederea într-o aparentă putere şi nici să se laude cu mulţimea bogăţiei lui. Este, însă, cu putinţă să ne urcăm cu mintea puţin mai sus ; cei care se încred în puterea lor şi cei care se laudă cu mulţimea bogăţiei lor să se gîndească la puterile sufletului lor ; să se gîndească la aceea că sufletul nu-i puternic ca să se mîntuiască singur. Chiar dacă ar fi desăvîrşit cineva dintre fiii oamenilor, dar dacă îi lipseşte înţelepciunea lui Dumnezeu, o nimica va fi socotit. Chiar dacă ar avea cineva mintea plină cu ideile înţelepciunii lumii, chiar dacă ar fi dobîndit bogăţie de cunoştinţe, totuşi unul ca acesta să audă întregul adevăr : tot sufletul omenesc a căzut sub răul jug de robie al duşmanului obştesc al tuturor oamenilor ; şi, lipsit de libertatea pe care o avea de la Creator, a fost luat prizonier prin păcat. Dar orice prizonier are nevoie de un preţ de răscumpărare pentru liberarea lui. Nici fratele nu poate răscumpăra pe fratele lui şi nici el pe el însuşi, pentru că cel ce răscumpără trebuie să fie cu mult mai bun decît cel care e prizonier şi rob. Dar, ca să spun pe scurt, nici un om n-are putere în faţa lui Dumnezeu să ispăşească pentru cel ce a păcătuit, pentru că el însuşi este sub păcat. *«Că toţi au păcătuit şi sînt lipsiţi de slava lui Dumnezeu, îndreptîndu-se în dar cu harul Lui, prin răscumpărarea cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru»* [20].

IV

«Nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispăşire pentru Sine şi preţ de răscumpărare sufletului Său» [21].

19. *I Petru*, 5, 6.
20. *Rom.*, 3, 23—24.
21. *Ps.*, 48, 7—8.

Nu cere, dar, pe fratele tău pentru răscumpărarea ta, ci pe Cel Care depășește firea ta! Nici pe un simplu om, ci pe Omul-Dumnezeu, Iisus Hristos, singurul Care poate da jertfă de ispășire pentru noi toți, pentru că *«pe El L-a rînduit Dumnezeu jertfă de ispășire prin credința în sîngele Lui»* [22]. Moisi era frate cu fiecare om din poporul lui Israil și totuși n-a putut răscumpăra poporul. Cum, dar, un om luat la întîmplare va răscumpăra pe om?

«Fratele nu răscumpără» spune David; dar îndată, sub formă de întrebare, adaugă: *«Au îl va răscumpăra omul?»* [23].

Moisi n-a scăpat pe popor de păcat, ci a amînat pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatul săvîrșit de popor. Moisi nici pentru el n-a putut da jertfă de ispășire, pentru că și el greșise. Într-adevăr, după ce Moisi văzuse atîtea și atît de mari minuni și semne, a slobozit acel glas plin de îndoială: *«Ascultați-mă, neascultătorilor! Oare din piatra aceasta vă voi scoate apă?»* [24]. De aceea și Domnul, la cuvîntul acesta, a spus lui Moisi și Aaron: *«Pentru că n-ați crezut în Mine, ca să Mă sfințiți înaintea fiilor lui Israil, de aceea nu veți băga voi adunarea aceasta în pămîntul pe care l-am dat lor»* [25]. Moisi, așadar, nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru sine. Dar ce lucru atît de mare poate găsi omul ca să-l dea pentru răscumpărarea sufletului lui? S-a găsit, însă, ceva egal în valoare cu toți oamenii, care a fost dat preț de răscumpărare pentru sufletul nostru: sfîntul și prea cinstitul sînge al Domnului nostru Iisus Hristos, care s-a vărsat pentru noi toți. *«Căci cu preț am fost cumpărați»* [26]. Așadar, *«dacă fratele nu răscumpără, îl va răscumpăra omul?»*. Iar dacă omul nu poate să ne răscumpere pe noi, atunci Cel Ce ne-a răscumpărat nu este om. Nu cumva, însă, să-L socotești numai om pe Domnul nostru ignorîndu-I puterea dumnezeirii Lui din pricină că a trăit printre noi în asemănarea trupului păcatului! Domnul n-a avut nevoie să dea lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru El, nici să-și răscumpere propriul Lui suflet, pentru că *«păcat n-a făcut, nici nu s-a aflat vicleșug în gura Lui»* [27]. Așadar, nu este nimeni în stare să se răscumpere pe el însuși, dacă nu vine Cel Ce liberează de robie pe poporul Său, nu cu argint, nici cu daruri, după cum scrie Isaia [28], ci cu sîngele Lui. Acesta ne-a răscumpărat, nu fiindu-I Lui frați, ci dușmani prin păcatele noastre, nici El fiind un simplu om, ci Dumnezeu; iar după ce ne-a dăruit libertatea, ne-a numit și frați ai Lui, că spune Scriptura:

22. *Rom.*, 3, 25.
23. *Ps.*, 48, 7.
24. *Num.*, 20, 10.
25. *Num.*, 20, 12.
26. *I Cor.*, 6, 20.
27. *Isaia*, 53, 9; *I Petru*, 2, 22.
28. *Isaia*, 52, 3.

«Spune-voi numele Tău fraților mei» [29]. Dacă te uiți la firea Celui Ce ne-a răscumpărat, vei vedea că nu ne este nici frate, nu este nici om; dar dacă te uiți la pogorămîntul Lui, pe care l-a făcut din har pentru noi, atunci se pogoară la firea omenească și ne numește frați. El *«nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru Sine»*, ci pentru toată lumea. Nu are nevoie de jertfă de ispășire, ci El Însuși este jertfă de ispășire. *«Că Arhiereu ca acesta ne trebuia: cuvios, fără răutate, fără pată, osebit de cei păcătoși, mai înalt decît cerurile, Care nu are nevoie în fiecare zi să aducă jertfă ca arhiereii, mai întîi pentru păcatele lor, apoi pentru cele din neștiință ale poporului»* [30].

Psalmul zice apoi:

«Și s-a ostenit în veac și va trăi pînă în sfîrșit» [31].

Cel Ce este însăși viața [32], puterea, firea cea neostenită, a ostenit în veacul acesta, cînd, *«fiind ostenit de călătorie, S-a așezat lîngă puț»* [33].

V

«Care nu va vedea stricăciune cînd va vedea pe înțelepți murind» [34].

«Tatăl nu va da pe cel cuvios al Lui să vadă stricăciune» [35] cînd mor cei care laudă înțelepciunea cea pieritoare. Iar dacă vrei să iei cele spuse și despre oamenii drepți, adu-ți aminte de Iov, care spune: *«Omul se naște spre osteneală»* [36]; și iarăși apostolul: *«Mai mult decît ei toți m-am ostenit»* [37]; și: *«În osteneli mai mult»* [38]. Cel care s-a ostenit în veacul acesta, acela va trăi pînă în sfîrșit; dar cel care a dus-o în petreceri și desfrînări, care pentru a duce o viață molatecă s-a îmbrăcat în porfiră și vison, veselindu-se în fiecare zi luminat [39], care a fugit de ostenelile cele pentru virtute și nici nu s-a ostenit în veacul acesta, nu va trăi nici în cel ce va să fie, ci va vedea de departe viața, chinuindu-se în flacăra cuptorului. Dar acela care a asudat în nenumărate nevoințe pentru virtute, care, pentru a o dobîndi, a trăit mai mult în osteneli, acela are să trăiască pînă în sfîrșit, ca Lazăr, care s-a ostenit în multe necazuri [40] și ca Iov, care s-a ostenit mult în luptele lui cu potrivnicul. Iov a spus:

29. *Ps.*, 21, 24.
30. *Evr.*, 7, 26—27.
31. *Ps.*, 48, 8.
32. *Ioan*, 14, 6.
33. *Ioan*, 4, 6.
34. *Ps.*, 48, 9.
35. *Ps.*, 15, 10.
36. *Iov*, 5, 7.
37. *I Cor.*, 15, 10.
38. *II Cor.*, 11, 23.
39. *Luca*, 16, 19.
40. *Luca*, 16, 20—21.

«Acolo s-au odihnit cei osteniți» [41]. De aceea și Domnul cheamă la odihnă pe cei osteniți și împovărați [42]. Dar care e pricina pentru care cei ce se ostenesc cu fapte bune se numesc împovărați ? Pentru că *«mergînd mergeau și plîngeau, aruncînd semințele lor ; și venind vor veni cu bucurie, ridicînd snopii lor»* [43], pline de roadele pe care le-au dat, proporțional cu semințele semănate. Se numesc împovărați pentru că au semănat cu binecuvîntări și tot cu binecuvîntări au și secerat [44], și cu bucurie veșnică își adună loruși și spicele cu roadele cele duhovnicești. Așadar cel răscumpărat cu jertfa de ispășire pe care a dat-o Dumnezeu pentru el, acela s-a ostenit în veacul acesta, iar după acestea *«va trăi pînă la sfîrșit»*. Acesta chiar *«nu va vedea stricăciune, cînd va vedea pe înțelepți murind»*. Cel care a ales calea cea strîmtă și anevoioasă în locul celei netede și deschise [45], în vremea cercetării lui Dumnezeu, cînd vor fi duși la veșnică osîndă cei care n-au crezut în cuvintele lui Dumnezeu, pentru că au mers după voile inimii lor deșarte, acela nu va vedea stricăciunea, suferința aceea continuă. Psalmistul numește *«înțelepți»* sau pe cei abili în viclenie, despre care Ieremia spune că *«sînt înțelepți în a face rău, dar să facă bine nu știu»* [46], sau îi numește înțelepți și pe ucenicii *«stăpînitorilor veacului acestuia, care sînt pieritori»* [47], care *«zicînd că sînt înțelepți au înnebunit»* [48], pentru că *«înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu»* [49]. Și pentru că înțelepciunea aceasta este făcătoare de nebunie, Scriptura spune că Dumnezeu va pierde înțelepciunea înțelepților, iar priceperea celor pricepuți o va nimici [50]. Așadar aparențele de adevăr *«ale cunoștinței mincinoase»* sînt pricina morții celor care le primesc. Moartea aceasta, însă, nu o va vedea cel care a fost răscumpărat *«de Cel Ce a binevoit să mîntuiască pe cei ce cred în nebunia propovăduirii»* [51].

VI

«Împreună vor pieri cel nebun și cel nepriceput și vor lăsa străinilor bogăția lor și mormintele lor, casele lor în veac ; locașurile lor în neam și neam ; numit-au cu numele lor pămînturile lor» [52].

41. *Iov*, 3, 17.
42. *Matei*, 11, 28.
43. *Ps.*, 125, 6.
44. *II Cor.*, 9, 6.
45. *Matei*, 7, 13—14.
46. *Ier.*, 4, 22.
47. *I Cor.*, 2, 6.
48. *Rom.*, 1, 22.
49. *I Cor.*, 3, 19.
50. *Isaia*, 29, 14.
51. *I Cor.*, 1, 21.
52. *Ps.*, 48, 9—11.

Mai sus, psalmistul a numit cu un nume general pe *«înțelepți»*, pe care acum îi împarte și-i numește *«nebuni și nepricepuți»*. Este lămurit că i-a numit *«înțelepți»*, folosindu-se de numele acesta, potrivit părerii pe care aceia o au despre ei. După cum psalmistul, urmînd obișnuinței celor rătăciți, numește dumnezei pe cei care nu sînt prin fire dumnezei, tot așa a numit *«înțelepți»* și pe *«cei nebuni și nepricepuți»*. Este cu putință să facem deosebire cu mintea între *«nebun»* și *«nepriceput»*. «Nebun este omul lipsit de judecată, care nu are înțelegerea clară a lucrurilor obștești și omenești. Tot așa obișnuința numește oameni cu judecată pe cei care deosebesc ce este de folos și ce este vătămător în lucrurile din viață, după cum se spune și în Evanghelie: *«Fiii veacului acestuia sînt mai înțelepți în neamul lor decît fiii luminii»*[53]. Nu *«mai înțelepți»* oricum, ci în ce privește ieșirile din feluritele încurcături din viața aceasta în trup. Aceștia sînt numiți și *«economi nedrepți»* [54] din pricina priceperii cu care rînduiesc ei viața. În sensul acesta sînt cu judecată și șerpii [55], care-și pregătesc ascunzișurile, iar în primejdii își feresc în tot felul capul de lovituri. *«Nepriceput»*, însă, este cel care nu are însușirile cele deosebite ale omului. Acestea sînt: înțelegerea lui Dumnezeu Tatăl; credința în Cuvîntul, Care era întru început la Dumnezeu [56]; luminarea, care vine de la Sfîntul Duh. Mintea aceasta o au cei care pot spune împreună cu Pavel: *«Iar noi avem mintea lui Hristos»* [57]. Obiceiul Scripturii, însă, este și de a folosi în chip schimbat cuvintele acestea; astfel numește *«nebun»* pe cel fără Dumnezeu, ca atunci cînd spune: *«Zis-a cel nebun întru inima sa: Nu este Dumnezeu»* [58]; și iarăși numește *«nepriceput»* tot ce este vătămător în viață, așa cum spune apostolul de cei care au căzut *«în pofte nesocotite și vătămătoare»* [59]. În chipul acesta și *«nebunul»* și *«nepricepuitul»* spre același sfîrșit se îndreaptă: pieirea. Poate, însă, să spună cineva că *«nebun»* se numește și cel care trăiește ca păgînii, iar *«nepriceput»* cel care viețuiește ca iudeii, păzind litera legii. Acestui nebun i-a spus Dumnezeu din pricina necredinței lui în Dumnezeu, care era în el: *«Nebune, în această noapte îți vor lua sufletul tău din tine»* [60]. *«Nepriceput»* este numit Israil cel după trup, după profetul, care zice: *«Și era Efraim ca o porumbiță nepricepută; pe egiptean chema și la asirieni mergea»* [61]. Așadar, pentru că aceștia au fost striviți de propria lor necunoștință, am ajuns noi, cei străini, moștenitorii bogă-

53. *Luca*, 16, 8.
54. *Luca*, 16, 8.
55. *Matei*, 10, 16.
56. *Ioan*, 1, 2.
57. *I Cor.*, 2, 16.
58. *Ps.*, 13, 1.
59. *I Tim.*, 6, 9.
60. *Luca*, 12, 20.
61. *Osea*, 7, 11.

ției lor. Ale noastre sînt poruncile, ai noștri sînt profeții, ai noștri patriarhii, ai noștri drepții din veac! Cei care s-au pierdut singuri din pricina nebuniei lor ne-au lăsat nouă bogăția lor. Casele acestora, ale nebunului și nepriceputului, sînt morminte în veac. Da, sînt morminte în veac casele acelora care au avut viața plină de fapte moarte, urmare a tot păcatul. Cel care a ajuns mort prin păcatele lui nu mai locuiește în casă, ci în mormînt, că e mort sufletul lui. În casă, deci, locuiește omul neviclean în purtări și simplu, ca Iacov, despre care s-a scris că *«era om fără vicleșug și bun, locuind în casă»* [62]. În mormînt, însă, locuiește omul cu totul rău, care nu se pocăiește de faptele lui moarte, ci se aseamănă cu un mormînt văruit, care pe dinafară este frumos, iar înăuntru este plin de oase moarte și de toată necurăția [63]. De aceea, cînd vorbește unul ca acesta, nu deschide gura cu cuvîntul lui Dumnezeu, ci are gîtul lui mormînt deschis. Așadar, dacă cineva crede în Hristos, dar faptele lui nu sînt de acord cu credința lui, acela, pentru că dă atenție unor învățături rele și pentru că răstălmăcește voia Scripturii, își sapă luiși mormînt în piatră.

VII

«Locașurile lor în neam și neam», adică morminte sînt casele lor în veac. Apoi, psalmistul explică cine sînt morminte; apoi, ca să arate că vorbește despre trupuri în care locuiesc sufletele care au murit din pricina răutății lor, a adăugat cuvintele: *«Locașurile lor în neam și neam»*, pentru că de obicei totdeauna trupurile oamenilor se numesc locașuri. Aceștia sînt cei care *«au numit cu numele lor pămînturile lor»*. Numele celui necredincios nu este scris în cartea celor vii [64], nici nu se numără cu Biserica celor întîi-născuți, cei numărați în ceruri [65]; ci numele celor necredincioși rămîne aici pe pămînt, pentru că au preferat viața aceasta trecătoare și de scurtă durată în locul corturilor celor veșnice. Nu vezi cum cei ce clădesc în orașe piețe, localuri pentru gimnastică, cei care înalță ziduri și construiesc conducte de apă își pun numele pe aceste construcții pămîntești? Unii și-au dat numele lor chiar herghelilor de cai, gîndindu-se că așa își vor prelungi pentru multă vreme pomenirea lor în viață; chiar pe morminte și-au arătat alții măreția faptelor lor, lăsîndu-și numele lor pe mormintele lor. Aceștia sînt cei care se gîndesc la cele pămîntești și la slava de aici și socotesc că le e de ajuns pentru fericirea lor să fie pomeniți de oameni. Dacă vezi pe vreunii din cei care

62. *Fac.*, 25, 27.
63. *Matei*, 23, 27.
64. *Ps.*, 68, 32.
65. *Evr.*, 12, 23.

se laudă mult cu falsa cunoștință, care răspîndesc niște învățături rele și în locul numelui de creștin se numesc cu numele vreunuia din ereziarhi, cu numele lui Marcion [66] sau a lui Valentin [67] sau al altuia din cei care mișună acum, cunoaște că și aceștia și-au pus numele lor pe cele pămîntești, pentru că s-au alăturat unor oameni stricați și cu totul pămîntești.

VIII

«Și omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor. Această cale le este sminteală lor și celor ce vor găsi de bune spusele lor» [68].

«Mare este omul și de cinste bărbatul milostiv» [69], pentru că are cinstea în constituția lui firească. Că cine altul din cei de pe pămînt a fost făcut după chipul Ziditorului? Cui a dăruit conducerea și stăpînirea peste toate, a celor de pe pămînt, a celor din apă și a celor din văzduh? [70] L-a făcut puțin mai prejos de vrednicia îngerilor [71], din pricina unirii cu trupul pămîntesc; pe om l-a făcut din pămînt [72], iar *«pe slujitorii Lui, pară de foc»* [73]. Cu toate acestea este și în oameni puterea de a înțelege și a pricepe pe Ziditorul și Creatorul lor. A suflat în fața lui [74], adică a pus în om o parte din harul Lui, ca ceea ce este asemenea să cunoască pe Cel asemenea. Totuși omul este într-o cinste foarte mare, pentru că este creat după chipul Ziditorului, fiind cinstit mai mult decît cerul, mai mult decît soarele, mai mult decît corurile stelelor — că despre cine din cele din ceruri se spune că este chipul Dumnezeului Celui Prea Înalt? Soarele are, oare, în el chipul Ziditorului? Dar luna, dar celelalte stele? Toate sînt neînsuflețite și materiale. Au numai corpuri luminoase în care nu este gîndire, nu sînt mișcări provocate de voință, nu este libertate de voință; sînt roabe supuse unei necesități constrîngătoare, potrivit căreia se mișcă necontenit fără schimbare — deci, mai mult decît acestea, omul a fost ridicat la mare cinste, dar n-a înțeles, ci a încetat de a urma lui Dumnezeu și de a se asemăna Ziditorului și a ajuns rob patimilor trupului. *«Alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor»*, cînd, nechezînd ca un armăsar, se pornește cu patimă asupra femeii aproapelui [75], cînd, pîndind ca un lup răpitor, ia

66. Despre Marcion, nota 7 din Omilia II la Hexaemeron.
67. Despre Valentin, nota 8, din aceeași Omilie.
68. *Ps.*, 48, 12—13.
69. *Prov.*, 20, 6.
70. *Fac.*, 1, 28.
71. *Ps.*, 8, 6.
72. *Fac.*, 2, 7.
73. *Evr.*, 1, 7.
74. *Fac.*, 2, 7.
75. *Ier.*, 5, 8.

averile străine[76]; alteori, din pricina șireteniei cu care se poartă cu fratele său, se aseamănă cu viclenia vulpii[77]. Este, într-adevăr, culmea prostiei și a lipsei dobitocești de rațiune să nu-și dea seama omul nici de felul cum a fost creat la început — că a fost creat după chipul Ziditorului — nici să vrea să se gîndească la aceea că pentru el sînt rînduideile acelea atît de mari și din ele să cunoască cinstea ce i s-a dat, ci dimpotrivă să uite că, aruncînd chipul Celui ceresc, a luat chipul celui pămîntesc. Dar ca să nu rămînă omul în păcat, «*Cuvîntul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi*»[78]; și atît de mult S-a smerit pe Sine, încît «*S-a făcut ascultător pînă la moarte, și încă moartea pe cruce*»[79]. Dacă nu-ți amintești de tăcerea ta cea dintîi, atunci fă-ți o idee de vrednicia ta din prețul ce s-a dat pentru tine! Uită-te la schimbul ce s-a făcut și cunoaște-ți vrednicia! Ai fost cumpărat cu preacinstitul sînge al lui Hristos! Nu ajunge rob păcatului! Înțelege ce cinste ai, ca să nu te asemeni cu dobitoacele cele necuvîntătoare!

«*Această cale a lor este sminteală lor*».

Dumnezeu, Cel Ce rînduiește pe toate cele ale noastre, ne împiedică să umblăm în păcat; ne pune piedici și opreliști, pentru ca să ne îndepărtăm de viața cea nesocotită și «*după acestea să binevoim cu gura noastră*», odată ce cu inima am crezut spre îndreptățire, iar cu gura am mărturisit spre mîntuire[80]. Pavel prigonea și pustia Biserica și pregătea calea spre răutate[81]; «*după acestea, însă, a binevoit cu gura lui*», vestind în sinagogi: «*Acesta este Hristos*»[82].

IX

«*Ca niște oi în iad s-au pus; moartea îi va paște pe ei*»[83].

Cel ce răpește spre a înrobi, fiind dușman, i-a aruncat în fortăreața sa și i-a dat să-i pască moartea pe cei îndobitociți, pe cei ce s-au asemănat dobitoacelor celor fără de minte, care, ca niște oi, n-au nici pricepere, nici putere de a se apăra. De la Adam pînă la viețuirea cea după legea lui Moisi[84], moartea păștea pe oameni, pînă cînd a venit adevăratul Păstor, Cel Care și-a pus sufletul Său pentru oi[85]; și așa, după ce

76. *Iez.*, 22, 27.
77. *Iez.*, 13, 4.
78. *Ioan*, 1, 14.
79. *Filip.*, 2, 8.
80. *Rom.*, 10, 10.
81. *Fapte*, 8, 3.
82. *Fapte*, 9, 22.
83. *Ps.*, 48, 14.
84. *Rom.*, 5, 14.
85. *Ioan*, 10, 15.

i-a înviat împreună cu El, i-a scos din închisoarea iadului în dimineața învierii și i-a predat celor drepți, adică sfinților Lui îngeri, ca să-i pască.

«Și-i vor stăpîni pe ei cei drepți dimineața» [86].

Fiecărui credincios îi este dat un înger însoțitor, vrednic să vadă pe Tatăl cel din ceruri. Așadar, aceștia, cei drepți, îi vor stăpîni pe cei liberați din robia prea amară; și-i vor stăpîni pe cei ce au ajuns dimineața, adică pe cei ce vin la răsăritul luminii. Privește toată înlănțuirea cuvintelor Scripturii! *«Omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte»*. Omul, care avea cinste, datorită alcătuirii lui, din pricina păcatului, care a locuit în el, nu și-a mai dat seama de el însuși și s-a alăturat dobitoacelor. Apoi, pentru că s-a înstrăinat de Dumnezeu-Cuvîntul, a ajuns un nesocotit, așa că dușmanul l-a dus în iad, ca pe o oaie fără de păstor, și l-a dat morții să-l pască. De aceea, cel care a fost izbăvit de acolo și a scăpat de păstorul cel rău spune: *«Domnul mă paște!»* [87]. Și nu mai este moarte, ci viață; nu mai este cădere, ci înviere; nu mai este minciuna, ci adevărul.

«Și ajutorul lor se va învechi în iad» [88].

Psalmistul vorbește sau despre moarte, care n-a putut ține, cu tot ajutorul dat, pe cei pe care-i păștea din pricina Acelui Care a distrus stăpînirea morții [89], că ajutorul lor al dușmanului și a morții este învechit și neputincios; tot atunci va fi vădit și ajutorul oamenilor care au fost înșelați pentru că s-au lăudat mult cu mintea lor, cu bogăția lor, cu slava și cu puterea lor; *«în iad ajutorul se va învechi»*, vădindu-i-se slăbiciunea; sau poate că profetul spune în cuvintele acestea că ajutorul drepților, care au fost izbăviți de Domnul, se va prelungi în iad, pentru că *«ei n-au primit făgăduințele, Dumnezeu avînd în vedere ceva mai bun pentru noi,* ca cei luați mai înainte *să nu ajungă fără noi la desăvîrșire»* [90].

«Dar Dumnezeu va izbăvi sufletul meu din mîna iadului, cînd mă va apuca» [91].

Clar profețește aici psalmistul despre pogorîrea Duhului în iad, Care va răscumpăra împreună cu alții și sufletul profetului, ca să nu rămînă acolo.

86. *Ps.*, 48, 15.
87. *Ps.*, 22, 1.
88. *Ps.*, 48, 15.
89. *Evr.*, 2, 14.
90. *Evr.*, 11, 40.
91. *Ps.*, 48, 16.

X

«Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul sau cînd se va înmulți slava casei lui» [92].

«Să nu te temi, spune psalmistul, *cînd se va îmbogăți omul»*. Este de neapărată trebuință și predica aceasta celor care locuiesc lumea, pămîntenilor, fiilor oamenilor, bogaților și săracilor. *«Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul»*. «Cînd vezi, spune profetul, pe cel nedrept că se îmbogățește, iar pe cel drept că sărăcește, să nu te temi în sufletul tău. Să nu ți se turbure gîndul că pronia lui Dumnezeu nu cercetează cele omenești sau să socotești poate că pronia dumnezeiască este undeva, dar nu ajunge pînă la pămînt, ca să vadă și pe cele ale noastre. Dacă ar exista pronie, spui tu mai departe, atunci Dumnezeu ar trebui să împartă fiecăruia cele ce i se cuvin în așa fel încît să îmbogățească pe drepți, care știu să se folosească de bogăție, iar pe cei răi, care fac din bogăție instrumentul propriei lor răutăți, să-i sărăcească. Așadar, pentru că sînt mulți între neamuri și între pămînteni care gîndesc unele ca acestea, care din pricina văzutei inegalități în împărțirea bunurilor materiale gîndesc că lumea este lipsită de pronia lui Dumnezeu, de aceea psalmul acesta le vorbește acestora, pentru a le potoli această pornire neghioabă. Pe aceștia îi cheamă psalmul, chiar de la primele sale cuvinte, să-i asculte învățăturile. Se mai poate ca aceste cuvinte să fie adresate numai celui sărac, spunîndu-i: *«Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul»*. Că săracii mai cu seamă au nevoie de mîngîiere, ca să nu tremure în fața celor cu foarte mari averi. Psalmistul spune: «Nu-i este de nici un folos bogăția bogatului cînd moare, pentru că nu poate lua cu el bogăția lui. Bogatul a cîștigat de pe urma desfătării cu bogăția lui numai atît cîtă fericire i-au putut-o face lingușitorii în viața aceasta. Cînd va muri, spune profetul, nu va lua cu sine toată bogăția de care a fost înconjurat; abia de va lua o haină, care să-i acopere urîțenia; și asta, dacă vor socoti cu cale slugile care îl vor îmbrăca. Bine-ar fi de-ar avea parte de puțin pămînt! Dar și acesta are să-i fie dat de milă de cei care-l vor înmormînta; i-l vor da din respect pentru firea omenească la care toți participăm, nu pentru a-i face un dar bogatului; pentru a cinsti omul în general». Nu te neliniști, dar, de cele de pe lumea asta, ci așteaptă ziua aceea fericită și fără de sfîrșit! Vei vedea atunci că sărăcia i-a fost dreptului spre bine, la fel și neslăvirea ca și lipsa desfătării. Să nu te turburi, dar, acum că așa socotitele bunuri sînt împărțite pe nedrept. Vei auzi ce are să i se spună bogatului: *«Ai luat cele bune*

92. *Ps.*, 48, 17.

ale tale în viaţa ta!», iar săracului că a primit cele rele [93]. De aceea e firesc că unul se mîngîie, iar altul se chinuie [94].

«Şi te va lăuda cînd îi vei face bine» [95].

Profetul vorbeşte aici de omul pămîntesc, care socoteşte bunuri numai cele ce par că aduc fericire în viaţa aceasta: bogăţia, sănătatea, puterea; despre acestea, deci, spune psalmistul că va lăuda pe Dumnezeu cînd îi va face bine; dar în împrejurări grele, dă drumul la ocări. Lăsînd la o parte acum pe sărac, psalmistul îşi îndreaptă cuvîntul său către Dumnezeu şi spune că bogatul numai cînd îi merge bine mulţumeşte lui Dumnezeu; dar cînd vin peste el unele împrejurări grele nu mai rămîne acelaşi. De acest fel este şi învinuirea pe care diavolul i-a adus-o lui Iov, spunîndu-i că nu pe degeaba cinsteşte Iov pe Domnul, ci că are bogăţia ca plată a evlaviei lui şi celelalte [96]. De aceea Dumnezeu, ca să dovedească virtutea bărbatului, l-a lipsit de tot ce avea, ca prin toate să se arate mulţumirea pe care Iov I-o aducea lui Dumnezeu.

XI

«Intra-va pînă la neamul părinţilor lui» [97].

Socot că psalmistul vorbeşte aici despre păcătos; că păcătosul atîta cunoaşte pe Dumnezeu cît i-a dat datina părinţilor lui; prin propria lui putere de gîndire, păcătosul nu mai dobîndeşte nimic, nici nu-şi adaugă ceva la cunoaşterea adevărului. Psalmistul spune: «Atît de mult îl ajuţi Tu, Dumnezeule, pe păcătos, şi el numai atîta idee are despre Tine, cît a fost în neamul părinţilor lui». Profetul arată apoi lenea cea mare a minţii păcătosului; arată că cel care se tăvăleşte în bogăţie şi desfătare este cu totul pămîntesc şi iubitor de trup şi că are mintea înăbuşită de grijile lumeşti. De aceea,

«Pînă în veac nu va vedea lumină» [98].

Cei care au îngăduit să fie conduşi de dascăli orbi s-au lipsit singuri de desfătarea luminii. Au dealtfel şi un sens ca acesta cuvintele: *«Intra-va pînă la neamul părinţilor lui»*, adică: «Nu te răzbuni, Doamne, numai pe cei care au continuat să ducă o viaţă rea şi să se ţină de învăţăturile părinteşti, dar străine de dreapta credinţă, ci-i cauţi şi pe conducătorii învăţăturilor celor rele!». Da, şi acest sens îl au cuvintele:

93. *Luca*, 16, 25.
94. *Luca*, 16, 25.
95. *Ps.*, 48, 19.
96. *Iov*, 1, 9.
97. *Ps.*, 48, 20.
98. *Ps.*, 48, 20.

«Intra-va pînă la neamul părinților lui». Că nu-i vinovat numai cel care are idei rele despre Dumnezeu, ci și cel care-i duce pe aceștia la pierzare. Așa sînt cei care au moștenit răutatea strămoșilor și nu pot să și-o spele din pricină că s-a prefăcut în obicei cu vremea. *«Pînă în veac nu va vedea lumină»*. Că sînt trimiși *«în întunericul cel mai din afară; acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților»* [99]. Și suferă aceasta potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, pentru că în viața aceasta, prin facerea celor rele, au urît lumina.

«Omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor» [100].

Cuvinte pline de durere! Omul, care-i numai cu puțin mai prejos de îngeri [101], despre care și Solomon a spus: *«Mare lucru este omul și de cinste bărbatul milostiv»* [102], acesta, din pricină că n-a înțeles propria-i vrednicie, ci s-a supus patimilor trupului, *«s-a alăturat dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor»*.

99. *Matei*, 8, 12.
100. *Ps.*, 48, 21.
101. *Evr.*, 2, 7. 9.
102. *Prov.*, 20, 6.

XII

OMILIE LA PSALMUL LIX[1]

I

Uitîndu-mă pe de o parte la rîvna voastră de a mă asculta, iar pe de altă parte la slăbiciunea puterii mele, mi-a venit în minte chipul unui prunc mai mărişor, dar încă neînţărcat, care chinuie sînul maicii sale, secat de boală; mama lui, deşi simte că-i sînt uscate izvoarele laptelui, îi dă sînul, fiind trasă şi smucită de copil, nu ca să-şi hrănească pruncul, ci ca să-i ostoaie plînsul. Tot aşa şi eu: Chiar dacă puterile mele sînt secătuite de boala aceasta îndelungată şi felurită a trupului meu, totuşi am venit în faţa voastră, nu ca să rostesc o cuvîntare vrednică de a vă desfăta, ci să vă dau cîteva lămuriri, pentru că dragostea ce-mi purtaţi se mulţumeşte numai cu vocea mea, ca să vi se potolească şi vouă dorul. Să fie salutată, dar, Biserica lui Dumnezeu şi să învețe să spună ce nu de mult am spus: *«Dă-ne nouă ajutor ca să ne scoţi din necaz; că deşartă este mîntuirea omului»*[2]. Poate că ideea acestui psalm nici nu-mi îngăduie să mă scuz cu boala mea, pentru că necazul este prilej de ajutor, nu pricină de slăbiciune[3]. Cei care s-au lepădat de Dumnezeu din pricina păcatelor, apoi datorită iubirii de oameni a lui Dumnezeu au fost iarăşi primiţi, au bun prilej să spună:

«Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi şi ne-ai doborît. Mîniatu-Te-ai şi Te-ai milostivit spre noi»[4]. Dar, mai bine spus, pentru că aceste cuvinte mă duc la continuarea ideii psalmului, haide să facem, verset cu verset, interpretarea lui.

II

După titlul pe care-l poartă psalmul acesta, istoria acestui psalm nu s-a găsit încă scrisă cuvînt cu cuvînt în istoriile cele de Dumnezeu in-

1. În Septuagintă psalmul acesta are următorul titlu: *«La sfîrşit, celor ce se vor schimba; la inscripţia pe coloană; lui David; spre învăţătură; cînd a ars Mesopotamia Siriei şi Siria Sova şi s-a întors Ioab şi a bătut pe Edom în valea Sărurilor, douăsprezece mii»*. Sfîntul Vasile comentează acest titlu în comentarul său.
2. *Ps.*, 59, 12.
3. *Rom.*, 5, 3—4.
4. *Ps.*, 59, 1.

suflate. Totuși unele fapte, care s-ar potrivi cu cele spuse în titlu, se vor găsi de cei care cercetează cu dragoste de osteneală în Cartea a doua a Regilor, în care se scrie : *«Și a bătut David pe Adrazar, fiul lui Raab, împăratul din Soba, pe cînd mergea el să pună mîna pe rîul Eufrat. Și a luat David o mie de care de-ale lui și șapte mii de călăreți și douăzeci de mii de bărbați pedeștri. Și a sfărîmat David toate carele și a luat din ele o sută de care»* [5]. Mai jos puțin spune : *«Și a împărățit David peste Israil și făcea David judecată și dreptate ; și Ioab, fiul lui Saurias, era peste armată»* [6]. Și după puține : *«Și au trimis fii lui Amon și au năimit pe sirienii din Roob și pe sirienii din Soba, douăzeci de mii de bărbați* [7]. *Și a văzut Ioab că s-a făcut împotriva lui front de luptă ; atunci a ales din toți fiii lui Israil și i-a așezat împotriva sirienilor* [8]. *Și au văzut robii lui Adrazar că au căzut înaintea lui Israil ; și de bunăvoie au mers cu Israil și i-au slujit lui»* [9]. În textele acestea ale istoriei găsim fapte care se potrivesc cu cele spuse în titlul psalmului ; numai că timpul la care se referă titlul psalmului este un timp în care David era foarte strălucit și foarte vestit prin faptele lui de vitejie din război. Încît merită să cercetăm pentru ce psalmul începe cu vaiete și plîngeri, cînd ar fi trebuit să fie vesel și fericit pentru faptele sale mari. Unele sînt cuvintele celor ce sărbătoresc și altele ale celor supărați. Cîntecele de biruință sînt temei de sărbătoare pentru tot poporul, nu numai pentru ostași, ci și pentru lucrătorii de pămînt, pentru negustori, pentru meseriași, că toți participă la bunătățile păcii. Cum, dar, spune David : *«Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît» ?* Că doar Dumnezeu i-a ajutat pe biruitori ! Cum i-a doborît pe cei pe care i-a ridicat atîta, dîndu-le arme, care, cai, robi, țară care să plătească bir, Arabia, întreaga Fenicie și Mesopotamia ? Merită să cercetăm dacă nu cumva cuvintele acestea conțin o nerecunoștință. Cel care mai întîi a ucis pe Adrazar, împăratul din Soba, luînd de la el mii de care, șapte mii de călăreți și douăzeci de mii de bărbați pedeștri, care iarăși a luat în robie pe împăratul Siriei și l-a pus să-i plătească bir și într-o clipită de vreme a ucis douăzeci și două de mii de ostași de-ai lui, care printr-o a treia victorie a biruit pe fiii lui Amon, care-și așezase oștirea la poarta cetății, prin Ioab, generalul șef, care, împărțindu-și armata în două, pe unii din dușmani i-a atacat din față, iar pe alții i-a înconjurat pe la spate și i-a luat prizonieri, cum, dar, David, fată de niște fapte mari ca acestea, este trist, grăiește amărît, spunînd : *«Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît, mîniatu-Te-ai*

5. *II Regi*, 8, 3—4.
6. *II Regi*, 8, 15—16.
7. *II Regi*, 10, 6.
8. *II Regi*, 10, 9.
9. *II Regi*, 10, 19.

şi Te-ai milostivit spre noi»? Timpul, deci, de care vorbeşte titlul psalmului a fost timpul marilor biruinţe ale lui David, dar puterea celor scrise în psalm se referă *«la sfîrşit»*; iar prin *«sfîrşit»* înţelege cele ce se vor întîmpla la sfîrşitul veacurilor. De aceea s-a şi scris în titlul psalmului: *«celor ce se vor schimba»*. Dar, ca să spunem pe scurt, în psalmul acesta se vorbeşte de tot neamul omenesc, pentru că folosul psalmului trece la toţi oamenii. Cei care se schimbă şi se vor schimba sînt cei ce nu-şi păstrează nici aceeaşi stare a trupului, nici nu rămîn mereu la acelaşi fel de a gîndi, ci-şi schimbă trupul după schimbările pe care le aduc vîrstele, iar gîndirea şi-o modifică după feluritele întîmplări din viaţă. Alţii sîntem, cînd sîntem copii; alţii, cînd sîntem tineri; alţii, cînd ajungem bărbaţi; şi iarăşi ne schimbăm cu totul cînd îmbătrînim; alţii sîntem cînd ne merg toate în chip fericit şi alţii ajungem cînd vin vremuri grele peste noi; alţii sîntem cînd sîntem bolnavi; alţii, cînd sîntem sănătoşi; alţii, cînd ne căsătorim şi alţii cînd sîntem în doliu. Sau se poate ca din pricină că psalmul nu spune: *«celor ce se schimbă»*, ci: *«celor ce se vor schimba»*, cuvintele să cuprindă în ele indicarea unei profeţii, pentru că s-a pus cuvîntul acesta la timpul viitor, aşa că ar urma să ne gîndim la cei care au să se schimbe, după ce-şi vor părăsi deşarta datină a părinţilor şi-şi vor potrivi vieţuirea lor după desăvîrşirea cea după Evanghelie. Nu s-a scris, deci, psalmul acesta pentru iudeii de atunci, ci pentru noi, care ne vom schimba, schimbînd închinarea la mai mulţi dumnezei cu buna credinţă, rătăcirea idolilor cu cunoaşterea Celui Ce ne-a făcut, pentru noi care am preferat cuminţenia cea după lege în locul plăcerii celei fără de lege, care am schimbat flautele, dansurile şi beţia cu cîntarea de psalmi, cu postul şi cu rugăciunea. N-ai păcătui, deci, faţă de adevăr, dacă ai spune că psalmul acesta pentru noi a fost scris. De aceea, ale noastre sînt cuvintele cele dumnezeieşti, ale noastre şi ale Bisericii lui Dumnezeu, ca daruri trimise de Dumnezeu; ele se citesc la fiecare slujbă bisericească şi sînt ca o hrană dăruită sufletelor de către Duhul. Dar psalmul are în titlul său şi cuvintele: *«la inscripţia pe coloană»*; cu alte cuvinte, să nu asculţi psalmul acesta cu nepăsare, nici aşa cum se şterg cele scrise pe un material prost, tot aşa şi tu, scriind psalmul acesta cu mintea ta pentru puţin timp în memorie, să-i îngădui apoi să se amestece cu alte gînduri şi să se şteargă; dimpotrivă, scrie-l ca pe o coloană în sufletul tău, adică să-l ai neclintit şi permanent tot timpul în memoria ta. Iar dacă iudeul ne va îndepărta de cele scrise în psalm ca pe nişte străini, să-l convingem cu înseşi cuvintele psalmului, arătîndu-i amestecul chemării; că Dumnezeu adună pe cele despărţite, cheamă pe cele de departe, pe mulţi îi face una prin credinţa în Hristos. *«Al Meu este Galaad şi al Meu este Manase»*, spune psal-

mul [10]; a vorbit și de Efraim [11], l-a luat și pe Iuda [12] și l-a numărat împreună cu ei și pe Moab [13]; a amenințat că va călca și Idumea [14]; tuturor le binevestește supunere: *«Mie cei de alt neam s-au supus»* [15].

III

«Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi» [16].

«Lepădat-ai pe măsura păcatelor lor, spune psalmistul, pe cei ce s-au depărtat de Tine. Nimicit-ai mulțimea răutății noastre, pentru că ne-ai făcut bine din pricina slăbiciunii noastre. Te-ai mîniat, cînd *eram din fire fii ai mîniei* [17], *neavînd nădejde și fiind fără Dumnezeu în lume* [18]. Te-ai îndurat de noi, cînd ai dat pe Unul-Născut al Tău jertfă de ispășire pentru păcatele noastre, ca să găsim în sîngele Lui răscumpărarea. N-am fi cunoscut binefacerile pe care ni le-ai făcut, dacă nu ne-ai fi adăpat cu *vinul umilinței»* [19]. Psalmistul numește «vin» pe Cuvîntul Care îl face simțitor pe cel cu inima împietrită.

«Dat-ai semn celor ce se tem de Tine, ca să fugă din fața arcului» [20].

Moisi a însemnat pragurile caselor israeliților cu sînge de oaie [21], iar Tu ne-ai dat nouă semn însuși sîngele Mielului cel nevinovat, Care s-a junghiat pentru păcatele lumii. Și Iezechiel spune că Dumnezeu a dat semn pe frunțile oamenilor: «*Mergeți*, spune profetul, *după el și tăiați; să nu cruțați, nici să vă milostiviți. Omorîți, pînă ce-i veți pierde, pe bătrîn, tînăr, prunc, fecioară și femei; dar de toți care au pe ei semn, să nu vă atingeți*» [22].

«Dumnezeu a grăit în locul cel sfînt al Său: Bucura-Mă-voi și voi împărți Sichemul» [23].

Sichemul este locul acela vestit pe care Iacov l-a dat lui Iosif [24]; preînchipuire care numai în aparență a fost dăruit lui Israil. «Voi împărți acest testament vestit și voi împărți și moștenirea poporului. Voi face, deci, părtaș la testament și la moștenire și pe ceilalți oameni». După ce

10. *Ps.*, 59, 7.
11. *Ps.*, 59, 7.
12. *Ps.*, 59, 8.
13. *Ps.*, 59, 8.
14. *Ps.*, 59, 9.
15. *Ps.*, 59, 9.
16. *Ps.*, 59, 1.
17. *Efes.*, 2, 3.
18. *Efes.*, 2, 12.
19. *Ps.*, 59, 3.
20. *Ps.*, 59, 4.
21. *Ieș.*, 12, 7.
22. *Iez.*, 9, 5—6.
23. *Ps.*, 59, 6.
24. *Fac.*, 48, 22.

a fost împărţit testamentul la toţi şi după ce folosul lui a fost făcut un bun comun tuturor celor cărora Dumnezeu le-a făcut bine, atunci şi *«valea corturilor va fi măsurată»* [25]; adică, lumea toată va fi împărţită în părţi de pămînt în fiecare loc, ca la o tragere la sorţi. Atunci va uni pe cele despărţite *«Cel Ce împacă fie pe cele de pe pămînt, fie pe cele din ceruri* [26]; *şi dărîmînd peretele din mijloc al vrajbei va face una din amîndouă»* [27].

IV

«Al Meu este Galaad şi al Meu este Manase» [28].

Galaad este nepotul lui Manase. Psalmistul a spus cuvintele acestea ca să arate şirul patriarhilor, care se pogoară de la Dumnezeu, din care este Hristos după trup.

«Şi Efraim, tăria capului Meu ; Iuda, împăratul Meu» [29].

Alătură, prin unire, părţile rupte şi dezlipite unele de altele.

«Moab, vasul nădejdii» [30].

Sau, după cum spune un altul din traducători : *«vasul spălării»*, sau: *«vasul lipsei de grijă»*. Adică, omul acela de dispreţuit, care este ameninţat să nu intre în Biserica Domnului. Nu vor intra moabitul şi amonitul pînă în a treia şi pînă în a zecea generaţie şi pînă în vremea din veac. Totuşi pentru că botezul dă iertare de păcate şi este prilej de lipsă de grijă pentru datornici, psalmistul arată răscumpărarea prin botez şi apropierea de Dumnezeu cînd zice : *«Moab, vasul spălării»* sau : *«vasul lipsei de grijă»*.

Aşadar *«toţi cei de alt neam»* plecîndu-se *«s-au supus»* [31] jugului lui Hristos ; de aceea va călca *«peste Idumeea cu încălţămintea Lui»* [32]. Iar încălţăminte a Dumnezeirii este trupul cel purtător de Dumnezeu, cu care a venit printre noi. Şi profetul, fericind cu această nădejde timpul venirii Domnului, zice :

«Cine mă va duce în cetate întărită ?» [33].

Poate că psalmistul vorbeşte aici de Biserică ; îi zice *«cetate»*, pentru că este o adunare în care se locuieşte în chip legal ; îi zice *«întărită»*, pentru că-i întărită datorită credinţei. De aceea unul din traducătorii

25. *Ps.*, 59, 6.
26. *Col.*, 1, 20.
27. *Efes.*, 2, 14.
28. *Ps.*, 59, 7.
29. *Ps.*, 59, 7—8.
30. *Ps.*, 59, 8.
31. *Ps.*, 59, 9.
32. *Ps.*, 59, 9.
33. *Ps.*, 59, 10.

Psaltirii a tradus în chip minunat, zicînd : *«în cetate înconjurată de ziduri»*. «Cine, dar, îmi va da mie, vrea să spună profetul, să văd priveliştea aceasta mare : Dumnezeu locuind între oameni ?». Aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul : *«Mulţi profeţi şi drepţi au dorit să vadă ceea ce vedeţi, şi n-au văzut»* [34].

V

«Dă-ne ajutor din necaz !» [35].

Să nu cerem ajutor de la tăria, nici de la sănătatea trupului ; să nu căutăm să dobîndim sprijin de la cei socotiţi de oameni a fi străluciţi ; nu în mulţimea banilor, nici în mărimea puterii, nici în înălţimea slavei stă puterea, ci Domnul hărăzeşte ajutor celor ce I-l cer din necazul cel peste măsură de mare. Un om ca acesta era Pavel, care-şi făcea o laudă din necazurile lui [36]. De aceea putea să spună : *«Cînd sînt slab, atunci sînt tare»* [37]. *«Dă-ne,* Doamne, *ajutor din necaz, pentru că necazul aduce răbdare, iar răbdarea încercare, iar încercarea nădejde, iar nădejdea nu ruşinează»* [38]. Vezi unde te ridică necazul ? La nădejdea, care nu ruşinează ! Eşti bolnav ? Fii vesel, că *«pe care îl iubeşte Domnul, pe acela îl ceartă»* [39]. Eşti sărac ? Bucură-te, că vei moşteni bunătăţile lui Lazăr ! [40] Eşti batjocorit din pricina numelui lui Hristos ? Eşti fericit, că batjocorirea ta ţi se va schimba în slavă de înger !

Să ne convingem, dar, pe noi înşine, fraţilor, ca în vreme de încercare să nu alergăm la nădejdi omeneşti şi nici să aşteptăm de acolo ajutor, ci să facem cererile noastre cu lacrimi şi suspine, cu rugăciune stăruitoare şi cu priveghere prelungită. Acela primeşte ajutor din necaz, care dispreţuieşte ca deşert ajutorul omenesc şi se sprijină pe nădejdea Celui Ce poate să ne mîntuiască, în Iisus Hristos Domnul nostru, Căruia slava şi puterea, în vecii vecilor, Amin.

34. *Matei*, 13, 17.
35. *Ps.*, 59, 12.
36. *Rom.*, 5, 3.
37. *II Cor.*, 12, 10.
38. *Rom.*, 5, 3—5.
39. *Evr.*, 12, 6.
40. *Luca*, 16, 22.

XIII

OMILIE LA PSALMUL LXI

La sfîrşit ; Pentru Iedutum ; Psalmul lui David

I

Cunoaştem doi psalmi care au titlul *«Pentru Iditum» :* psalmul al treizeci şi optulea şi cel pe care-l avem în faţă. Şi socotim că David este autorul lor. Psalmii au fost dedicaţi lui Iditum spre folosul lui : pentru a îndrepta patimile din sufletul lui şi pentru a le cînta înaintea poporului. Prin cîntarea psalmului se slăvea şi Dumnezeu, iar cei care auzeau armonia cîntării îşi îndreptau moravurile. Iditum era cîntăreţ de cîntări sfinte, după cum ne istoriseşte Istoria Paralipomenilor : *«Şi cu ei Eman şi Iedutum ; şi trîmbiţe şi chimvale, care să răsune, şi instrumente muzicale pentru cîntările lui Dumnezeu»* [1] ; iar mai jos puţin [2], zice : *«Şi David împăratul şi căpeteniile armatei au aşezat în slujbe pe fiii lui Asaf, pe Eman şi pe Iditum, ca să cînte din chinire* [3], *din navle* [4] *şi din timpane»* [5]. Şi un psalm şi altul vorbesc foarte pe larg de răbdare, care potoleşte mînia sufletului, alungă orice îngîmfare şi aduce smerenia. Că este cu neputinţă ca cel care nu primeşte să fie mai jos decît toţi şi în urma tuturora să nu-şi poată stăpîni mînia cînd este insultat şi să nu biruie încercările prin îndelungă răbdare, cînd este necăjit. Cel care dobîndeşte mare smerenie nu i se turbură sufletul de cuvintele de ocară, pentru că îşi cunoaşte mai dinainte nimicnicia sa ; dacă i se spune : «sărăntocule», se ştie pe sine că este sărac, că este lipsit de toate şi că în fiecare zi are nevoie de ajutorul Domnului ; dacă i se spune : «neam

1. *I Cron.*, 16, 41—42.
2. *I Cron.*, 25, 1.
3. Chinitră, harpă cu zece coarde. Biblia din 1688 traduce : *copuze* ; Bibliile din 1795, 1819, 1854 şi 1856 traduc : *copze* ; Biblia din 1914 traduce : *cobze* ; Bibliile din 1936 şi 1944 traduc : *ţitere* ; Bibliile din 1968, 1975 şi 1982 traduc : *harpe*.
4. Navla, un fel de instrument cu coarde. Bibliile din 1688, 1795, 1819, 1854, 1856 şi 1914 traduc : *alăute* ; Bibliile din 1936 şi 1944 traduc : *psaltiri* ; Bibliile din 1968, 1975 şi 1982 traduc : *chitare*.
5. Biblia din 1688 traduce : *tîmpene* ; Bibliile din 1795, 1819, 1854, 1856 şi 1914 traduc : *chimvale* ; Bibliile de la Bucureşti 1936 şi 1944 traduc : *ţimbale* ; Bibliile din Bucureşti 1968, 1975 şi 1982 traduc : *chimbale*.

prost, din oameni de jos», îi este pregătită mai dinainte inima, că știe că este făcut din pămînt. De aceea psalmistul zice în psalmul al treizeci și optulea : «*Zis-am, păzi-voi căile mele*» [6] ; vorbește aici de silnicia pe care i-o face păcătosul și de îndelunga lui răbdare. Că spune David : «*Cînd a stătut păcătosul împotriva mea, am amuțit și m-am smerit și am tăcut de bunătăți*» [7]. Apoi mai jos zice : «*Dar toate sînt deșertăciune ; tot omul ce viețuiește*» [8] ; apoi : «*Strînge comori, dar nu știe pentru cine le va aduna*» [9]. În psalmul pe care-l comentăm, însă, începe cu îndoiala, ca și cum ar vorbi cu sufletul lui, ca o continuare a celor spuse mai înainte. «Sufletul, spune psalmistul, fiind supus gîndului trupului, se întărîtă spre mînie și supărare. Deci, pentru ce să-mi fac rob patimilor celor rele, sufletul, căruia Dumnezeu, Care l-a creat, i-a încredințat conducerea trupului și a patimilor din el ? Trebuie, dar, să stăpînim patimile și să slujim lui Dumnezeu. Este cu neputință ca sufletul să fie stăpînit și de păcat și de Dumnezeu, ci trebuie să stăpînim răutatea și să ne supunem Stăpînului universului». De aceea profetul, adresîndu-se celui ce aduce ispitele și ridică asupra lui mulțime de rele și se străduiește să-i robească gîndul pe care-l are duhul, și să-l supună trupului, îi spune acestea, vădindu-i zădarnica pornire împotriva lui : «Pentru ce mă silești să fiu rob celor ce nu mi-s îngăduite ? Am Stăpîn ! Cunosc pe adevăratul Împărat !».

II

«*Oare nu lui Dumnezeu se va supune sufletul meu ? Că de la El este mîntuirea mea*» [10].

Profetul a spus pricina pentru care se silește să se supună : pentru că mîntuirea îi este de la Dumnezeu. Creatorului Îi este propriu de a se îngriji de siguranța făpturilor Sale. Sau spune : «*De la El este mîntuirea*», pentru că, văzînd profetic mai dinainte ce are să fie viitoarea întrupare a Domnului, zice acestea : «Trebuie să slujim lui Dumnezeu și să-L iubim pe El, Care a adus neamului omenesc o binefacere atît de mare, încît nici pre propriul Lui Fiu nu L-a crutat, ci L-a dat pentru noi toți» [11]. Scriptura obișnuiește să numească pe Hristosul lui Dumnezeu : «*mîntuire*», după cum spune și Simeon : «*Acum liberează pe robul Tău, Stăpîne, că au văzut ochii mei mîntuirea Ta*» [12]. Să ne supunem, dar, lui Dumnezeu, pentru că de la El ne este mîntuirea. Iar ce este mîntuirea

6. *Ps.*, 38, 1.
7. *Ps.*, 38, 2—3.
8. *Ps.*, 38, 8.
9. *Ps.*, 38, 10.
10. *Ps.*, 61, 1.
11. *Rom.*, 8, 32.
12. *Luca*, 2, 29—30.

ne-o explică profetul. Nu este o simplă lucrare care ne dă un oarecare har, ca să scăpăm de neputință și să avem o bună stare a trupului. Dar ce este atunci mîntuirea ?

«Pentru că El este Dumnezeul meu și Mîntuitorul meu, sprijinitorul meu, nu mă voi clătina mai mult» [13].

Dumnezeul nostru este Fiul lui Dumnezeu. Același este și Mîntuitor al neamului omenesc ; El este Cel Care sprijină neputințele noastre, Cel Care potolește din sufletele noastre clătinarea care ne vine de la ispite. *«Nu mă voi clătina mai mult»*. Psalmistul mărturisește în chip omenesc de clătinare : *«Mai mult»*. Psalmistul spune asta pentru că este cu neputință să nu fie în sufletul omului clătinare din pricina ispitelor. Atîta vreme cît facem păcate mici și puține ne clătinăm oarecum puțin ca și plantele mișcate de o ușoară boare de vînt, dar cînd păcatele sînt mai multe și mai mari, se mărește și clătinarea pe măsura creșterii păcatelor. Unii se clatină mai mult ; alții chiar pînă într-atît încît sînt scoși din rădăcină și trîntiți la pămînt, cînd duhurile răutății smulg, mai puternic ca orice furtună, rădăcinile sufletului, care erau întărite prin credința în Dumnezeu. «Eu, zice profetul, m-am clătinat ca om, dar *«mai mult nu mă voi clătina»*, pentru că sînt sprijinit de mîna dreaptă a Mîntuitorului».

III

«Pînă cînd vă ridicați asupra omului ? Voi toți îl ucideți, ca pe un zid povîrnit și ca pe un gard surpat» [14].

Iarăși psalmul se luptă cu slugile rele ale diavolului, învinovățind uneltirea nemăsurată adusă de ele asupra oamenilor. «Oamenii, spune psalmul, sînt ființe slabe, iar voi vă năpustiți asupra lor ; și nu vă mulțumiți cu primul atac, ci îl atacați a doua oară și a treia oară, pînă cînd distrugeți sufletul celui ce v-a căzut în mînă, încît ajunge asemenea *«unui zid povîrnit și unui gard surpat»*. Zidul, atîta vreme cît rămîne în picioare, este tare ; dar cînd s-a clătinat, atunci neapărat cade în întregime și se risipește. Bucățile care sînt unite se pot îndrepta după ce s-au clătinat, dar cele alcătuite din mai multe pietre, îndată ce s-au prăbușit, nu se mai pot îndrepta. Așadar psalmul arată că firea omului, fiind alcătuită, a fost clătinată de păcat și trebuie negreșit să se desfacă, încît fiind refăcută iarăși de Meșterul Care a zidit-o la început, să dobîndească tăria și puterea de a nu se mai desface și de a rămîne neatacată, pentru a nu mai cădea a doua oară. Spune Scriptura : *«Sînteți ogorul lui Dumnezeu ; zidirea lui Dumnezeu sînteți»* [15]. Zidirea aceasta a clătinat-o

13. *Ps.*, 61, 2.
14. *Ps.*, 61, 3.
15. *I Cor.*, 3, 9.

dușmanul ; dar crăpăturile din ea le-a reparat Creatorul. Așadar a trebuit să vină neapărat căderea din pricina păcatului, dar mare este ridicarea din păcat din pricina nemuririi.

«Dar prețul Meu s-au sfătuit să-l lepede ; alergat-au cu sete ; cu gura lor binecuvîntau, dar cu inima lor blestemau» [16].

Preț al omului este sîngele lui Hristos. *«Sînteți cumpărați cu preț,* spune Scriptura ; *nu vă faceți robi oamenilor»* [17]. Ostașii celui rău s-au sfătuit să ne facă nefolositor prețul acesta, spre a ne duce iarăși în robie pe noi, care am fost odată eliberați.

«Alergat-au cu sete». Psalmistul vorbește aici de puternica uneltire a demonilor ; că aleargă împotriva noastră, însetînd de pierderea noastră.

«Cu gura lor binecuvîntau, dar cu inima lor blestemau».

Mulți sînt cei care laudă faptele cele rele ; pe flecar îl numesc om plăcut, pe cel ce spune vorbe de rușine om de societate, iar pe cel aspru și mînios îl numesc om serios ; pe cel zgîrcit și fără de milă îl laudă că e om econom ; pe cel risipitor îl laudă că e darnic, iar pe cel desfrînat și destrăbălat îl laudă ca pe un om petrecăreț și slobod ; și, ca să spun pe scurt, dau oricărui păcat numele virtuții contrare păcatului. Unii ca aceștia binecuvintează cu gura, dar cu inima blestemă. Căci cu lauda cuvintelor lor aduc tot blestemul în viața acelora, făcîndu-i vrednici de veșnică osîndă cu laudele pe care le aduc.

Psalmistul vorbește iarăși sufletului, pentru a-i mări supunerea lui față de Dumnezeu, spunîndu-i :

«Dar lui Dumnezeu supune-te, suflete al meu, că de la El este răbdarea mea» [18].

Psalmistul arată mărirea încercărilor ; spune ceea ce a spus și apostolul, anume că Dumnezeu nu ne lasă să fim încercați mai mult decît putem suferi [19] ; că *«de la El este răbdarea noastră»*.

IV

«În Dumnezeu este mîntuirea mea și slava mea ; Dumnezeu este ajutorul meu și nădejdea mea în Dumnezeu» [20].

Fericit este cel care nu se bucură de cele mari din viața aceasta, ci-și are slava lui în Dumnezeu ; fericit este cel care are pe Hristos laudă a lui, cel care poate să spună ca apostolul : *«Mie, însă, să nu-mi fie*

16. *Ps.*, 61, 4.
17. *I Cor.*, 7, 23.
18. *Ps.*, 61, 5.
19. *I Cor.*, 10, 13.
20. *Ps.*, 61, 7.

a mă lăuda decît în crucea lui Hristos» [21]. Acum, însă, mulți își găsesc slava lor în trup, ca cei care se îndeletnicesc cu întrecerile sportive; sau, ca să spun pe scurt, cei care se laudă cu floarea vîrstei lor; mulți, apoi, își găsesc slava lor în vitejia din războaie, socotind virtute uciderea semenilor lor. Că vitejia în războaie și trofeele ridicate de generali și de cetăți sînt pe măsura mulțimii uciderilor. Alții își găsesc slava înconjurînd cu ziduri cetățile, iar alții în construcția conductelor de apă și a mărețelor localuri sportive. Cutare își cheltuiește averea cu spectacolele de lupte cu fiarele, bucurîndu-se de strigătele deșarte ale mulțimilor; se îngîmfă cu laudele lor, se socotește mare, dar slava lui stă în rușinea lui [22]; altul își arată păcatul lui scris pe afișe în locurile cele mai de seamă ale cetății; altul își găsește slava în bogăție, iar altul, că este orator destoinic și nebiruit sau că este priceput în înțelepciunea lumii. Se cuvine, însă, să ne fie milă de slava tuturor acestora și să fericim pe aceia care își fac din Dumnezeu slava lor. Iar dacă cineva se îngîmfă că este în slujba împăratului și că e cinstit foarte mult de împărat, cît de mult ar trebui să te mîndrești tu, care ești în slujba marelui Împărat, care ești poftit de El, fiindu-I foarte apropiat, tu, care ai luat Duhul făgăduinței, încît, pecetluit de El, să te arăți fiu al lui Dumnezeu?

Profetul, cunoscînd folosul nădejdii celei adevărate în Dumnezeu, îndeamnă pe popor să aibă aceeași rîvnă ca și el, zicînd:

«Nădăjduiți în El toată adunarea popoarelor, revărsați înaintea Lui inimile voastre» [23].

Este cu neputință să primim în noi harul cel dumnezeiesc, dacă n-am izgonit patimile răutății, care stăpîneau mai înainte sufletele noastre. Am cunoscut doctori care nu dădeau doctoriile mîntuitoare înainte ca bolnavii să-și golească stomacurile de materia care a dat naștere bolii, pe care nesățioșii au primit-o datorită unei hrăniri rele. Dar și un vas, care a avut în el mai înainte un lichid rău mirositor, nu poate primi în el parfumul dacă nu e bine spălat. Așadar trebuie să vărsăm din noi cele ce erau mai înainte, ca să putem primi pe cele pe care vrem să le punem.

«Dar deșerți sînt fiii oamenilor» [24].

Psalmistul a văzut că nu toți oamenii urmează poruncii lui Dumnezeu, nici nu primesc să nădăjduiască în Dumnezeu, ci își pun nădejdea în deșertăciunile vieții. De aceea, zice:

«Dar deșerți sînt fiii oamenilor, mincinoși sînt fiii oamenilor» [25].

21. *Gal.*, 6, 14.
22. *Filip*, 3, 19.
23. *Ps.*, 61, 8.
24. *Ps.*, 61, 9.
25. *Ps.*, 61, 9.

Pentru ce sînt deşerţi ? Pentru că sînt mincinoşi ! Mai cu seamă de unde se vede minciuna lor ? O spune psalmul :

«În cîntarele lor, ca să nedreptăţească» [26].

Ce fel de cîntare ? Oare toţi oamenii se folosesc de cîntare ? Oare toţi sînt vînzători de lînă sau vînzători de carne sau toţi vînd aur sau argint sau, ca să spun pe scurt, toţi îşi au îndreptată îndeletnicirea lor spre aceste materii, pe care negustorii obşnuiesc să le schimbe cu cîntare şi cu greutăţi de cîntărit ? Dar multe sînt felurile meseriilor, care n-au nevoie de cîntar, nici nu se folosesc de el ; mulţi sînt corăbieri, mulţi lucrează în tribunale şi au funcţii de conducere ; la aceştia este în uz minciuna, iar viclenia nu o săvîrşesc cu cîntarul. Ce vrea să spună, dar, psalmul ? Profetul vrea să spună că fiecare din noi are în ascunsul sufletului lui un cîntar, făcut de Cel Ce ne-a creat, cu care putem deosebi natura lucrurilor : *«Pus-am înaintea feţei tale viaţa şi moartea, binele şi răul»* [27], două entităţi opuse una alteia ; pune-le în talerele balanţei tale de judecată, cîntăreşte-le exact, ca să vezi ce-ţi este mai de folos : să alegi sau plăcerea cea trecătoare şi prin ea să primeşti moarte veşnică sau să alegi osteneala pentru virtute, ca virtutea să-ţi fie pricinuitoarea veşnicei desfătări ! *«Oamenii sînt mincinoşi»*, pentru că au stricate criteriile de judecată ale sufletului. Pe aceştia îi jeleşte profetul, zicînd : *«Vai de cei ce numesc întunericul lumină şi lumina întuneric, de cei ce spun că amarul este dulce şi dulcele amar»* [28].

Poate că cineva îmi va spune :

— Ale mele sînt cele prezente ! Cine ştie pe cele viitoare ?

— Rău cîntăreşti, omule ! Alegi pe cele rele în locul celor bune, pe cele deşarte în locul celor adevărate, pui înainte pe cele trecătoare în locul celor veşnice, preferi plăcerea care se duce, în locul bucuriei, care nu încetează nicicînd şi e fără de sfîrşit ! *«Mincinoşi sînt, dar, fiii oamenilor în cîntare, ca să nedreptăţească»*. Dar se nedreptăţesc mai întîi pe ei înşişi, apoi pe cei de lîngă ei ; pe ei, pentru că sînt răi sfătuitori pentru faptele ce vor să săvîrşească ; pe cei de lîngă ei, pentru că le sînt pildă rea. Nu poţi spune în ziua judecăţii : «N-am cunoscut binele !». Ţi-l pun înainte propriile tale cîntare, care-ţi dau temeinică deosebire a binelui şi răului. Greutatea trupului o cunoaştem din înclinările cîntarului, iar pe cele ce trebuie să le alegem în viaţă le deosebim prin libertatea de voinţă a sufletului nostru. Pe aceasta a numit-o profetul cîntar, pentru că poate să se încline deopotrivă şi într-o parte şi în alta.

26. *Ps.*, 61, 9.
27. *Deut.*, 30, 15.
28. *Isaia*, 5, 20.

V

«Nu nădăjduiţi spre nedreptate şi spre jefuire nu poftiţi» [29].

Mai sus a spus: *«Nădăjduiţi în El toată adunarea popoarelor»* [30]. A văzut psalmistul lenea noastră la supunere, de aceea a şi hotărît: *«Dar deşerţi sînt fiii oamenilor»* [31]; acum ne opreşte, zicînd: *«Să nu nădăjduim spre nedreptate»*. Cel care socoteşte că bogăţia adunată din nedreptate îi este prilej îndestulător pentru a fi puternic şi a stăpîni se aseamănă cu un bolnav care-şi pune sănătatea trupului în creşterea bolii. *«Nu nădăjduiţi spre nedreptate»*. Ea este piedică spre orice lucrare. *«Şi spre jefuire nu poftiţi»*. Profetul ne îndeamnă să nu poftim lucrurile străine.

«Bogăţia de-ar curge, nu vă lipiţi inima de ea!» [32].

Dacă vezi pe vreunul din cei foarte bogaţi, nu-i ferici viaţa! Dacă ţi-ar curge banii de pretutindeni şi din izvoare îmbelşugate, nu privi cu plăcere înmulţirea lor! *«Bogăţia de-ar curge!»*. Minunat este cuvîntul! Curgătoare este natura bogăţiei. Trece pe lîngă cei ce o au mai repede ca torentul. Obişnuieşte să treacă de la unul la altul. După cum un rîu, care vine de la înălţimi, atinge pe cei ce stau pe malurile lui, dar îndată ce i-a atins, rîul şi trece mai departe, tot aşa şi uşurătatea bogăţiei trece foarte repede şi alunecă degrabă; aşa îi este firea, se mută de la unul la altul. Astăzi moşia aceasta este a unuia, mîine a altuia, iar după puţin timp a altuia. Uită-te la casele din oraş! De cîte ori nu şi-au schimbat proprietarii de cînd au fost zidite! Au purtat cînd numele unui proprietar, cînd al altuia. Şi aurul fuge totdeauna din mîinile celui care-l are, se mută la altul şi de la acela la altul. Mai degrabă poţi ţine apa în mîini decît să-ţi păstrezi necontenit averea. De aceea, bine a spus psalmistul: *«De-ar curge bogăţia, nu vă lipiţi inima»*. Nu te împătimi cu sufletul de ea, ci ia de la bogăţie atît cît îţi este de folos! N-o iubi prea mult, nici n-o admira ca pe unul din marile bunuri, ci ia-o în slujba ta ca pe o unealtă! Apoi tuturor celor spuse psalmistul adaugă o hotărîre; nu sînt cuvintele lui, ci hotărîrea pe care a auzit-o de la Însuşi Dumnezeu şi spune:

«O dată a grăit Dumnezeu şi aceste două lucruri am auzit» [33].

Să nu se turbure nimeni că ar fi ciudate cuvintele acestea, ca adică *«Dumnezeu o dată a grăit»* şi că profetul *«două lucruri a auzit»*. Este cu putinţă ca cineva să grăiască o dată, dar în acea «o dată» să fie multe cele

29. *Ps.*, 61, 10.
30. *Ps.*, 61, 8.
31. *Ps.*, 61, 9.
32. *Ps.*, 61, 10.
33. *Ps.*, 61, 11.

spuse. De pildă, un om care se întîlneşte *«o dată»* cu altul vorbeşte despre multe; şi poate cel ce a auzit cuvintele lui să spună: «O dată a vorbit cu mine, dar mi-a grăit despre multe». Iată acum care este sensul celor spuse de profet : «O dată mi-a fost arătarea lui Dumnezeu, dar două sînt lucrurile pe care le-a grăit». Profetul n-a spus : «Un lucru mi-a grăit Domnul, iar eu am auzit două», că aşa s-ar părea că este o contrazicere în cuvintele Sale. Dar care sînt cele două pe care le-a auzit !

«Că puterea este a lui Dumnezeu şi a Ta este, Doamne, mila» [34].

«Dumnezeu, spune profetul, este puternic în judecată, dar Acelaşi este şi milostiv. Aşadar nu nădăjduiţi spre nedreptate, nici nu vă lipiţi de bogăţie, nici nu alegeţi deşertăciunea, nici să aveţi stricat criteriul de judecată al sufletului». Ştiind, dar, că este puternic Stăpînul nostru, temeţi-vă de tăria Lui, dar nu vă deznădăjduiţi de iubirea Lui de oameni. Pentru a nu nedreptăţi, este bună frica ; iar pentru cel ce a alunecat o dată în păcat, ca să nu cadă în deznădejde, îi este bună nădejdea în mila lui Dumnezeu. Puterea este a lui Dumnezeu, iar mila tot de la El.

«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui» [35].

«Cu ce măsură măsuraţi, vi se va măsura» [36]. Ai necăjit pe fratele tău ? Primeşte la fel ! Ai răpit averile celor mai lipsiţi decît tine, ai lovit pe săraci, ai ruşinat pe cineva cu ocări, ai calomniat, ai spus minciuni, ai stricat casele altora, ai jurat strîmb, ai mutat hotarele moştenite de la părinţi [37], ai tăbărît pe averile orfanilor, ai împilat pe văduve, ai preferat plăcerea de aici în locul bunătăţilor făgăduite, primeşte-ţi răsplata acestor fapte ! Ceea ce seamănă fiecare, aceea şi culege [38]. Iar dacă ai făcut fapte bune, primeşte răsplăţi înmulţite şi pentru acelea ! *«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»*. Dacă-ţi vei aduce aminte de-a lungul întregii tale vieţi de această hotărîre, vei putea evita mulţime de păcate, întru Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia slava şi puterea, în vecii vecilor, Amin.

34. *Ps.*, 61, 11.
35. *Ps.*, 61, 11.
36. *Matei*, 7, 2.
37. *Prov.*, 22, 28.
38. *Gal.*, 6, 8.

XIV

OMILIE LA PSALMUL CXIV

I

Ați venit de cu vreme, de la miezul nopții, în acest sfînt locaș al mucenicilor, ca să îmblînziți cu cîntări pe Dumnezeul mucenicilor și ați rămas pînă la amiaza acestei zile, așteptînd sosirea mea. Gata vă este plata voastră, a celor care ați preferat cinstea mucenicilor și slujba lui Dumnezeu în locul somnului și a odihnei. Dar dacă trebuie să-mi scuz și eu întîrzierea și lipsa îndelungată din mijlocul vostru, vă voi spune pricina : am folosit acest timp al zilei îngrijindu-mă de o altă biserică a lui Dumnezeu, la fel de cinstită ca și aceasta, care se află la o depărtare destul de mare de voi. Dar pentru că Domnul a făcut să slujesc și acelora liturghia și să nu fiu lipsit nici de dragostea voastră, dați, împreună cu mine, mulțumire Binefăcătorului, Care a condus, cu puterea Lui cea nevăzută, această slăbiciune văzută a trupului meu. Și ca să nu vă țin prea mult și să vă obosesc, vă voi vorbi puțin despre psalmul pe care îl cîntați cînd am venit ; iar după ce vă voi hrăni sufletele voastre cu un cuvînt de mîngîiere pe măsura puterii mele, voi lăsa liber pe fiecare să se îngrijească de cele ale trupului.

Care erau, dar, cuvintele pe care le cîntați ?

«Iubit-am, că va auzi Domnul glasul rugăciunii mele» [1].

Nu oricine poate spune : *«Iubit-am»*, ci numai cel ajuns desăvîrșit, cel care a depășit frica de rob și se află în duhul înfierii. Cuvîntului *«iubit-am»* nu i se potrivește : «pe cineva», ci se subînțelege : «pe Dumnezeul universului», pentru că, propriu vorbind, *cel vrednic de iubit* este numai Dumnezeu ; că toți definesc că *cel vrednic de iubit* este acela pe care toți îl doresc. Da, Dumnezeu este bun, cel dintîi și cel mai desăvîrșit dintre bunuri. «Pe acest Dumnezeu L-am iubit, spune profetul, pe acest Dumnezeu, Care este cel mai de seamă bun dintre cele ce pot fi dorite ; și cu bucurie am primit, de dragul Lui, suferințele». Care sînt aceste suferințe le spune psalmistul puțin mai tîrziu : durerile morții, primejdiile iadului, necazul, chinul ; acestea toate i s-au părut lui David vrednice de iubit pentru dragostea de Dumnezeu și pentru nădejdea gătită celor ce primesc să sufere pentru buna credință. «N-am îndurat suferințele acestea, spune profetul, împotriva voinței mele, nici silit, nici constrîns ; ci din dragoste și din tot sufletul am

1. *Ps.*, 114, 1.

primit suferinţele, ca să pot spune: «*Pentru Tine sîntem omorîţi în fiecare zi*» [2]. Se pare că cele spuse de psalmist sînt întru totul asemenea cu cele grăite de apostol din aceeaşi stare sufletească: «*Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strîmtorarea sau prigonirea sau foametea sau goliciunea sau primejdia sau sabia?*» [3]. Am iubit, dar, pe toate acestea, spune psalmistul, ştiind că sufăr primejdiile pentru buna credinţă, avînd ca privitor şi împărţitor de premii pe Stăpînul universului. «*Că va auzi Domnul glasul rugăciunii mele*». Aşa poate şi fiecare din noi să ducă pînă la capăt ostenelile cele pentru săvîrşirea poruncilor; aşa, dacă îşi duce viaţa ca şi cum l-ar avea privitor pe Dumnezeul universului.

II

«*Că a plecat urechea Lui spre mine*» [4].

Profetul a spus: «*a plecat*», nu ca să-ţi faci vreo idee trupească, că Dumnezeu ar avea urechi şi că le-ar pleca pentru a auzi glasul liniştit al nostru, aşa cum facem noi cînd ne apropiem auzul de cei care ne vorbesc pe şoptite, pentru ca prin apropierea urechii să auzim ce ni se spune, ci a spus: «*a plecat*», ca psalmistul să-şi arate slăbiciunea lui: «Din pricina iubirii Sale de oameni, Dumnezeu S-a pogorît la mine, care mă aflu jos la pămînt; S-a pogorît întocmai ca un doctor iubitor de oameni care-şi apropie urechea de un bolnav ce nu poate grăi tare din pricina marii lui slăbiciuni, pentru ca, din apropierea lui, să afle cele de care are nevoie bolnavul. «*A plecat*, dar, *urechea Lui spre mine*». Auzul cel dumnezeiesc n-are nevoie ca cineva să grăiască cu glasul pentru a-l auzi; că Dumnezeu cunoaşte cele cerute numai din mişcarea inimii noastre. Oare n-ai auzit că Moisi, fără să grăiască ceva, ci rugîndu-se Domnului cu suspinuri negrăite, a fost auzit de Domnul, Care i-a spus: «*Pentru ce strigi la Mine?*» [5]. Dumnezeu aude şi sîngele dreptului [6] care nu are nici limbă, nici glas, care să străbată aerul; că prezenţa faptelor drepţilor este strigăt mare înaintea lui Dumnezeu.

«*Şi în zilele mele Îl voi chema*» [7].

Noi, dacă ne rugăm o zi întreagă sau un ceas, dacă ne întristăm puţin pentru păcatele noastre, ei bine, sîntem fără de grijă, ca şi cum am fi făcut ceva mai mult decît păcatele ce le-am săvîrşit. Sfîntul acesta, însă, spune că va arăta o mărturisire măsurată pe tot timpul vieţii lui; că zice: «*În toate zilele mele Îl voi chema*». Apoi, ca să nu socoteşti că chema pe Dumnezeu pentru că îi mergea bine în viaţa

2. *Ps.*, 43, 24.
3. *Rom.*, 8, 35.
4. *Ps.*, 114, 2.
5. *Ieş.*, 14, 15.
6. *Fac.*, 4, 10.
7. *Ps.*, 114, 2.

aceasta și că toate treburile lui îi curgeau ca apa, vorbește de mărimea necazurilor în care se găsea; cu toate acestea, însă, numele lui Dumnezeu nu l-a uitat.

«Cuprinsu-m-au durerile morții, spune el; *primejdiile iadului m-au aflat»* [8].

Propriu vorbind, cuvîntul *«dureri»* [9] se referă la durerile nașterii, cînd pîntecele mamei se mărește și împinge fătul afară; apoi părțile nașterii sînt apăsate și întinse în timpul nașterii prin convulsiunile și contractările țesuturilor, care pricinuiesc femeilor care nasc suferințe cumplite și dureri groaznice. Mută acum durerile acestea și la durerile morții, care cuprind pe om la despărțirea sufletului de trup. Profetul spune, deci, că n-a suferit puțin, ci că a încercat chiar durerile morții și că a ajuns la primejdia coborîrii în iad. Oare a suferit numai durerile acestea cu care se laudă sau le-a suferit pe acestea de multe ori și fără voia lui? Dar nici una din faptele pe care le săvîrșește silit nu merită laudă! Uită-te, însă, la măreția sufletească a atletului! Pentru că *«m-au cuprins durerile morții și primejdiile iadului m-au aflat,* am fost atît de departe de a mă feri de încercările acestea, încît de bună voia mea m-am supus la mult mai multe încercări decît acestea. De bună voia mea *mi-am aflat mie însumi necaz și durere* [10]; dar n-am fost cuprins de ele fără voia mea». Mai înainte spusese: *«Primejdiile iadului m-au aflat»,* acum spune: *«Necaz și durere am aflat».* «Pentru că acolo am rămas neîncovoiat de cele aduse asupra mea de ispititorul, de aceea, ca să arăt bogăția dragostei mele de Dumnezeu, am adăugat necaz la necaz și durere la durere; dar n-am înfruntat suferințele cu propria-mi putere, ci pentru că *numele Domnului am chemat»* [11]. Tot așa spune și apostolul: *«În toate acestea biruim cu prisosință prin Cel Ce ne-a iubit pe noi»* [12]. Biruie acela care nu cedează în fața relelor care vin asupra lui în chip necesar; dar biruie cu prisosință cel care de bună voie își atrage asupra lui dureri pentru a-și arăta răbdarea. Cel care a căzut în vreun păcat de moarte să spună: *«Cuprinsu-m-au durerile morții»;* că spune Scriptura: *«Tot cel ce face păcatul este născut din diavol»* [13]. «Cînd eram lucrător al păcatului, spune psalmistul, moartea mă purta în pîntece; atunci m-au aflat și primejdiile iadului. Cum m-am vindecat? M-am vindecat, pentru că, prin pocăință, am aflat necaz și durere. Mi-am născocit mie însumi prin pocăință necaz și durere pe măsura mărimii păcatului; și așa am îndrăznit să

8. *Ps.,* 114, 3.
9. ὠδῖνος
10. *Ps.,* 114, 4.
11. *Ps.,* 114, 4.
12. *Rom.,* 8, 37.
13. *I Ioan,* 3, 8.

chem numele Domnului. Şi iată ce am spus: «*O, Doamne, izbăveşte sufletul meu!*» [14]. Sînt ţinut în robia aceasta; dă Tu pentru mine preţul de răscumpărare şi izbăveşte sufletul meu!

III

«*Milostiv este Domnul şi drept*» [15].

Pretutindeni Scriptura uneşte dreptatea cu îndurările lui Dumnezeu, ca să ne înveţe că nici mila lui Dumnezeu nu este lipsită de judecată şi nici judecata nu este lipsită de milă. Dar chiar cînd miluieşte, Dumnezeu măsoară celor drepţi, cu judecată, îndurările Sale; iar cînd judecă, ne judecă, gîndindu-Se la slăbiciunea noastră; şi ne răsplăteşte mai mult cu iubirea Sa de oameni decît cu măsurarea cea deopotrivă.

«*Şi Dumnezeul nostru miluieşte*» [16].

Se numeşte milă simţămîntul acela pe care îl avem faţă de cei care se găsesc, fără să merite, într-o stare umilitoare; simţămîntul acesta se naşte în noi atunci cînd aceia ne sînt dragi. Ne e milă de cel care a căzut din cea mai mare bogăţie în cea mai cumplită sărăcie, de cel care din sănătos cu trupul cum era a ajuns bolnav de moarte, de cel care se bucura de frumuseţea şi tinereţea trupului, dar şi le-a stricat din pricina patimilor ruşinoase. Dar pentru că şi noi eram odinioară slăviţi, datorită vieţuirii noastre în rai, am ajuns, prin cădere, neslăviţi şi umiliţi; de aceea, Dumnezeu ne miluieşte văzîndu-ne ce am ajuns din ceea ce-am fost. Pentru asta Dumnezeu l-a strigat pe Adam cu glas plin de milă: «*Adame, unde eşti?*» [17]. Cel Ce ştie toate nu căuta să afle, ci voia ca Adam să înţeleagă ce a ajuns din ceea ce era. «*Unde eşti?*», în loc de: «În ce cădere ai ajuns de la o atît de mare înălţime!».

IV

«*Cel Ce păzeşte pruncii este Domnul. Smeritu-m-am şi m-a mîntuit*» [18].

Chiar dacă am judeca aceste cuvinte după raţiunea firească, totuşi omul n-ar putea fiinţa, dacă Dumnezeu n-ar păzi copiii şi încă prunci. Cum s-ar putea hrăni sau mişca cei purtaţi în pîntece în nişte spaţii atît de strîmte în care nu se pot învîrti, ci-şi duc viaţa în locuri întunecoase şi umede, unde nici nu pot respira, nici nu pot trăi viaţa omenească, ci sînt purtaţi ca peştii în apă, dacă n-ar fi ţinuţi vii de paza lui Dumnezeu? Şi apoi pruncul cum ar putea dăinui numai o clipă

14. *Ps.*, 114, 4.
15. *Ps.*, 114, 5.
16. *Ps.*, 114, 5.
17. *Fac.*, 3, 9.
18. *Ps.*, 114, 6.

atunci cînd, din pîntecele mamei, ajunge în locul acesta neobişnuit pentru el, unde este învăluit de răceala aerului, dacă n-ar fi salvat de Dumnezeu? Aşadar *«Cel Ce păzeşte pruncii este Domnul. Smeritu-m-am şi m-a mîntuit»*. Sau cuvintele acestea pot fi înţelese şi aşa: Pentru că m-am întors şi am ajuns ca pruncul şi am primit împărăţia lui Dumnezeu ca un copil [19], iar din pricina nerăutăţii m-am coborît la smerenia copiilor, de aceea: *«Cel Ce păzeşte pruncii este Domnul; şi pentru că m-am smerit, m-a mîntuit»*.

V

«Întoarce-te, suflete, la odihna ta, că Domnul ţi-a făcut ţie bine» [20].

Luptătorul cel bun îşi pune înaintea sa cuvintele acestea de mîngîiere, spunînd la fel cu Pavel: *«Lupta cea bună m-a luptat, călătoria am săvîrşit, credinţa am păzit; de acum mi s-a gătit cununa dreptăţii»* [21]. Aceste cuvinte şi le spune şi luişi profetul: «Pentru că ai împlinit, suflete, îndestulător lungimea vieţii acesteia, *întoarce-te, dar, la odihna ta, că Domnul ţi-a făcut ţie bine*». Celor care au luptat după lege [22] în viaţa aceasta de aici le stă înainte odihna veşnică, dată nu ca o datorie a lui Dumnezeu pentru faptele lor, ci oferită ca un har de Dumnezeu, Marele Dăruitor, celor ce au nădăjduit în El. Apoi profetul, înainte de a vorbi despre bunătăţile de acolo, povesteşte despre greutăţile din lumea aceasta, de care a scăpat, şi mulţumeşte pentru asta Eliberatorului sufletelor, Care l-a izbăvit de robia cea felurită şi amară a patimilor.

Şi care sînt aceste greutăţi?

«Că a scos sufletul meu din moarte, ochii mei de la lacrimi şi picioarele mele de la alunecare» [23].

Psalmistul descrie odihna cea viitoare în comparaţie cu cele de aici. «Aicea, spune el, *m-au cuprins durerile morţii*; acolo, însă, Dumnezeu *a scos sufletul meu din moarte*; aici, *ochii mei vărsau lacrimi* din pricina necazului; acolo, însă, nu mai este lacrimă, care să întunece luminile ochilor celor care se veselesc de contemplarea frumuseţii slavei lui Dumnezeu, *că Dumnezeu a luat toată lacrima de la toată faţa»* [24]; aici, mare e primejdia alunecării — de aceea şi Pavel spune: *«Cel ce i se pare că stă, să caute să nu cadă»* [25] — acolo, însă, trainice sînt temeliile, viaţa nu se mai schimbă, nu mai este teama căderii în

19. *Matei*, 18, 3.
20. *Ps.*, 114, 7.
21. *II Tim.*, 4, 7—8
22. *II Tim.*, 2, 5.
23. *Ps.*, 114, 8.
24. *Isaia*, 25, 8.
25. *I Cor.*, 10, 12.

păcat, nici ațîțarea trupului, nici conlucrarea femeii pentru săvîrșirea păcatului, pentru că la înviere nu mai este bărbat și femeie [26], ci viața este una și neamestecată, pentru că cei care au bineplăcut Stăpînului lor locuiesc în țara celor vii. Însăși lumea aceasta este muritoare și loc al celor muritori. Și pentru că este compusă constituția tuturor celor văzute, urmează ca tot ce este compus să fie supus desfacerii; iar noi, care sîntem în lume, fiind părți ale lumii, sîntem părtași sorții întregii lumi. Pentru asta chiar înainte ca sufletul să se despartă de trup prin moarte, noi oamenii murim de mai multe ori. Să nu ți se pară ciudat ceea ce-ți spun! Uită-te la realitatea lucrurilor. În trei săptămîni de ani, omul suferă trei schimbări și modificări de vîrste și de viață; în fiecare săptămînă de ani, un hotar propriu circumscrie trecutul și cuprinde în el lămurit schimbarea. Vîrsta copilului, în primii șapte ani, se încheie cu schimbarea dinților. Limita copilului capabil să învețe carte este pînă la adolescență. Cînd adolescentul împlinește douăzeci și unu de ani și cînd părul începe să-i umbrească obrajii, adolescența dispare pe nesimțite și tînărul ajunge bărbat. Cînd vezi, deci, că un bărbat a încetat de a mai crește cu trupul, că are siguranță în gîndire și nu mai are în el nici un semn care să-i arate tinerețea, nu te gîndești oare că în el a murit trecutul? Iarăși bătrînul, care a luat o altă înfățișare trupească și altă stare sufletească, este lămurit altul decît cel de mai înainte. Așadar și viața oamenilor este plină de mai multe morți, nu numai în schimbările de la o vîrstă la alta, ci și în căderile sufletelor în păcat. Dar acolo unde nu mai este schimbare, nici a trupului, nici a sufletului — pentru că nu este nici schimbare de gîndire, nici schimbare de părere și nici împrejurarea nu mai clintește statornicia și neturburarea gîndurilor — acolo este țara celor vii cu adevărat, care sînt totdeauna la fel cu ei înșiși. Profetul spune că mai ales în țara aceea vom putea să bineplăcem Dumnezeului universului, pentru că acolo nimic din cele din afară nu ne va mai întrerupe de la scopul slujirii celei adevărate și de aceeași cinste cu îngerii. «*Să ne nevoim*, spune apostolul, *ca fie petrecînd în trup, fie ieșind din trup, să fim bineplăcuți Lui*» [27]. Țara aceea este țara celor vii, în care nu-i noapte, nu-i vis, amăgirea morții; în care nu-i mîncare, nu-i băutură, proptelele slăbiciunii noastre; nu-i boală, nu-i suferință, nu-s spitale, nu-s tribunale, nu-s negutătorii, nu-s meserii, nu-s bani, nu-i conducerea celor răi, nu-i pricină de războaie, rădăcina vrăjmășiei, ci e țara celor vii, nu a celor care mor din pricina păcatelor, ci a celor ce trăiesc viața cea adevărată, viața în Hristos Iisus, Căruia se cuvine slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

26. *Matei*, 22, 30.
27. *II Cor.*, 5, 9.

III.

OMILII ȘI CUVÎNTĂRI

OMILIA I DESPRE POST

Cuvîntul I

I

«Sunați din trîmbiță în ziua cea binevestită a Domnului» [1]. Poruncă profetică sînt cuvintele acestea! Dar citirile din Sfînta Scriptură, pe care le-am citit astăzi, sînt mai puternice decît sunetul trîmbiței și mai lămurite decît orice instrument muzical. Ne vestesc sărbătoarea premergătoare acestor zile.

Am cunoscut harul posturilor prin proorocul Isaia. Isaia a lepădat postul iudaic și ne-a arătat adevăratul post, spunînd: *«Nu postiți în judecăți și în certuri, ci dezleagă toată legătura nedreptății»* [2]; iar Domnul a zis: *«Nu fiți triști, ci spală-ți fața ta și unge-ți capul tău»* [3].

Să fim deci cuprinși de niște simțăminte ca acestea, așa cum am și fost învățați! Să nu ne mîhnim de zilele ce se apropie! Să fim veseli în ele, așa cum se cuvine sfinților. Cel trist nu primește cunună, iar cel care suspină nu biruie. Nu te întrista cînd ți se poartă de grijă! E o nebunie să nu te bucuri de sănătatea sufletului și să te mîhnești de schimbarea mîncărurilor, lăsînd să se înțeleagă că-ți face mai multă bucurie plăcerea stomacului decît purtarea de grijă a sufletului. Săturarea mărginește plăcerea numai la pîntece; postul, însă, urcă folosul la suflet. Bucură-te, că ți s-a dat de Doctor un leac ce ucide păcatul. După cum viermii, care se înmulțesc în pîntecele copiilor, sînt distruși cu doctorii foarte amare, tot așa și postul, vrednic cu adevărat de acest nume, cînd pătrunde în suflet, omoară păcatul ascuns în adînc.

II

«Unge-ți capul tău și spală-ți fața ta». Cuvintele acestea ale Scripturii te duc la taine. Cel uns a fost uns, cel spălat a fost spălat. Tu îndreaptă această poruncă la suflet! Unge capul cu ungere sfîntă, ca să

1. *Ps.*, 80, 4.
2. *Isaia*, 58, 4. 6.
3. *Matei*, 6, 16—17.

ajungi părtaş al lui Hristos şi aşa apropie-te de post. Nu-ţi ascunde faţa ca actorii! Faţa ţi-o ascunzi atunci cînd vrei să nu-ţi dezvălui sufletul. Ţi-o ascunzi cu minciuna, ca şi cu un voal. Să nu fii actor! Actorul înfăţişează pe scenă persoane străine. Este rob, dar o face pe stăpînul! Este om de rînd, şi o face pe împăratul. Tot aşa şi în viaţa aceasta. Mulţi oameni teatralizează, ca pe o scenă, viaţa lor; una au în inimă şi alta arată oamenilor. Nu-ţi ascunde deci faţa! Ceea ce eşti, aceea arată-te! Nu lua înfăţişare tristă, căutînd să fii slăvit pentru că pari înfrînat. Facerea de bine trîmbiţată n-are folos, iar postul dat în vileag n-are cîştig. Că faptele bune, făcute numai pentru a fi văzute de oameni, nu-şi duc roadele în veacul de apoi, ci iau sfîrşit odată cu laudele lumii. Aleargă aşadar cu bucurie la darul postului! Postul e un dar din bătrîni. Nu s-a învechit, nici n-a îmbătrînit! E totdeauna nou, e veşnic în floare.

III

Socoteşti oare că pun începutul postului odată cu darea legii? Nu! Postul e mai vechi ca legea. Dacă vei avea răbdare, vei vedea că spusele mele sînt adevărate. Să nu socoteşti că postul a început cu ziua curăţirii poruncită poporului lui Israil în a zecea zi a lunii a şaptea[4]. Nu! Străbate istoria sfîntă, cerceteaz-o, ca să afli începutul postului! Postul nu-i descoperire nouă. E un odor al strămoşilor. Şi e vrednic de respect tot ce e vechi. Respectă deci vechimea postului! Are aceeaşi vîrstă ca şi omenirea.

Legea postului a fost dată în paradis. Adam a primit întîia oară porunca de a posti: *«Nu mîncaţi din pomul cunoştinţei binelui şi răului»*[5]. Cuvîntul: *«Nu mîncaţi»* este o lege a postului şi înfrînării. Dacă Eva ar fi postit şi n-ar fi mîncat din pom, n-am mai fi avut trebuinţă de postul de acum, că *«n-au trebuinţă cei sănătoşi de doctori, ci cei bolnavi»*[6]. Ne-am îmbolnăvit prin păcat, să ne vindecăm prin pocăinţă! Iar pocăinţa fără post este neputincioasă. Îndreaptă-te, dar, înaintea lui Dumnezeu prin post. Mai mult; chipul în care au trăit primii oameni în rai este o imagine a postului, nu numai pentru că ducînd o viaţă îngerească ajunseseră, prin cumpătare, la asemănarea cu îngerii, ci şi pentru că nu erau cunoscute locuitorilor paradisului toate cele născocite mai tîrziu de om: nici băutul vinului, nici tăiatul animalelor, nici toate cele cîte turbură mintea omenească.

4. *Lev.*, 25, 9.
5. *Fac.*, 2, 17.
6. *Matei*, 9, 12.

IV

N-am postit, şi am fost alungaţi din rai! Să postim, dar, ca să ne întoarcem în rai! Nu vezi că Lazăr a intrat prin post în paradis? Nu imita neascultarea Evei! Nu lua din nou sfătuitor pe şarpe, care ne sfătuieşte să mîncăm, ca să ne cruţăm trupul! Nu-ţi găsi scuza în boala trupului sau în slăbiciune! Nu-mi spune mie scuzele! Spune-le lui Dumnezeu, Care ştie totul! Îmi spui că nu poţi să posteşti! Dar să te ghiftuieşti în toate zilele vieţii tale şi să-ţi striveşti trupul sub greutatea mîncărurilor, poţi? Ştiu că doctorii nu prescriu bolnavilor mîncăruri felurite, ci post şi înfrînare. Cum dar? Dacă poţi să posteşti şi să te înfrînzei cînd eşti bolnav, pentru ce spui că nu poţi s-o faci cînd eşti sănătos? Ce este mai uşor pentru stomac: să petreacă noaptea cu o mîncare uşoară sau să stea împovărat de mulţimea mîncărurilor? Dar, mai bine spus, nu să stea, ci să se întoarcă necontenit şi pe o parte şi pe alta, rupîndu-se şi strîmtorîndu-se; afară numai dacă vei spune că şi corăbierii salvează mai uşor de la înec o corabie încărcată cu poveri decît una mai sprintenă şi mai uşoară. Lucrurile, însă, se petrec cu totul dimpotrivă: o mică înălţare a valurilor dă la fund o corabie încărcată cu multe poveri, pe cînd o corabie cu o încărcătură potrivită trece uşor prin furtună, că n-o împiedică nimic să plutească pe deasupra valurilor. Tot aşa se întîmplă şi cu trupurile oamenilor. Împovărate necontenit cu prea multă mîncare, trupurile se îmbolnăvesc cu uşurinţă; dar dacă folosesc mîncare puţină şi uşoară scapă şi de suferinţa pe care o aşteaptă de pe urma bolii, ca de o furtună ce se porneşte împotriva lor, dar se depărtează şi de suferinţa care începe a se ivi, ca de o ciocnire cu o stîncă din mijlocul mării. Stomacul, care are menirea să întreţină trupul, mistuie cu uşurinţă mîncărurile simple şi uşoare; dar dacă i se dau mîncăruri costisitoare şi felurite, nu poate să le mistuie şi dă naştere la fel de fel de boli.

V

Dar să ne întoarcem cuvîntul nostru la istoria postului. Să arătăm cît este de vechi, să arătăm că toţi sfinţii l-au primit, ca pe o moştenire strămoşească, şi l-au păzit, transmiţîndu-l din tată în fiu. Aşa s-a păstrat acest bun şi a ajuns, din neam în neam, pînă la noi.

În rai nu era vin, nu se tăiau vite şi nici nu se mînca carne. După potop a apărut vinul. După potop s-a spus: «*Mîncaţi de toate ca pe iarba verde*» [7]. Cînd n-a mai fost nădejde de desăvîrşire, s-a îngăduit ca omul să se înfrupte din toate aceste lucruri. Înainte de potop, nu se cunoştea vinul; dovadă Noe, care nu ştia ce-i vinul. Nu se ivise încă vinul în

7. *Fac.*, 9, 3.

viaţa oamenilor şi nici nu ajunsese obicei băutul vinului. Noe n-a văzut pe un alt om bînd vin şi nici el nu încercase gustul vinului, aşa că fără să-şi dea seama a fost vătămat de vin. «*Noe*, spune Scriptura, *a sădit vie, a băut din rodul ei şi s-a îmbătat*» [8], nu pentru că era beţiv, ci pentru că nu ştia cît trebuie să bea. Deci, descoperirea băutului de vin este mai nouă decît paradisul, aşa că postul este foarte vechi.

Ştim că Moisi prin post s-a urcat în munte [9]. Că n-ar fi îndrăznit să se apropie de vîrful muntelui care fumega, nici n-ar fi cutezat să intre în nor, dacă n-ar fi fost înarmat cu postul. Prin post a primit poruncile scrise pe plăci de degetul lui Dumnezeu. Sus, pe munte, postul a prilejuit darea legii; iar jos, la poalele lui, lăcomia la mîncare a înnebunit pe oameni să se închine idolilor. «*Poporul*, spune Scriptura, *s-a aşezat să mănînce şi să bea şi s-a sculat să joace*» [10]. O singură îmbătare cu vin a zădărnicit cele patruzeci de zile de post şi de rugăciune ale lui Moisi. Plăcile scrise cu degetul lui Dumnezeu, pe care le primise postul, pe acelea le-a sfărîmat beţia, că profetul n-a socotit cu cale ca un popor beat să primească legile lui Dumnezeu [11]. Şi astfel, poporul, care învăţase să cunoască pe Dumnezeu prin minuni nespus de mari, a alunecat într-o clipită, prin lăcomie, la mîncare, la închinarea de idoli. Pune faţă în faţă aceste două: postul, care apropie de Dumnezeu, şi desfătarea, care îndepărtează de mîntuire. Dar să ne coborîm încă mai mult pe calea istoriei, îndreptîndu-ne spre cele petrecute mai tîrziu.

VI

Ce a pîngărit pe Isav şi l-a făcut rob fratelui său? Nu o singură mîncare în schimbul căreia şi-a dat dreptul de întîi născut? [12] Oare nu rugăciunea, unită cu postul, a dăruit mamei sale pe Samuil? [13] Cine a făcut pe Samson viteaz mare şi nebiruit? Oare nu postul, prin care a şi fost zămislit în pîntecele maicii sale? [14] Postul l-a născut, postul l-a alăptat, postul l-a făcut bărbat, postul poruncit mamei lui de înger: «*Tot ce iese din viţa de vie să nu mănînce şi vin şi băuturi ameţitoare să nu bea*» [15].

Postul naşte pe profeţi, întăreşte pe cei puternici. Postul înţelepţeşte pe legiuitori. Postul este bun talisman al sufletului, tovarăş cre-

8. *Fac.*, 9, 20—21.
9. *Ieş.*, 24, 18.
10. *Ieş.*, 32, 6.
11. *Ieş.*, 32, 19.
12. *Fac.*, 25, 33—34.
13. *I Regi*, 1, 13.
14. *Jud.*, 13, 4.
15. *Jud.*, 13, 14.

dincios al trupului, armă pentru luptători, loc de exercițiu pentru atleții credinței. Postul îndepărtează ispitele, postul îndeamnă spre evlavie. Postul este tovarăș al înfrînării, creator al castității. În timp de război face eroi, iar în timp de pace propovăduiește liniștea. Pe credincios îl sfințește, iar pe preot îl desăvîrșește, că nu-i cu putință să îndrăznească cineva a săvîrși sfintele slujbe fără să postească; aceasta nu numai în slujba noastră de acum, tainică și adevărată, ci și în cea preînchipuitoare, care se aducea în legea cea veche.

Postul l-a făcut pe Ilie să vadă priveliște de taină. După ce timp de patruzeci de zile și-a curățit sufletul prin post, a fost învrednicit să vadă pe Domnul în peștera din muntele Horiv, atît cît e cu putință unui om să-L vadă [16]. Prin post a dat înapoi văduvei viu copilul și astfel prin post a fost puternic chiar față de moarte [17]. O voce ieșită dintr-o gură, care a postit, a închis unui popor nelegiuit cerul trei ani și șase luni [18]. Și ca să moaie inima neîmblînzită a celor îndărătnici, a preferat să sufere și el ca și aceia. De aceea a și spus: «*Viu este Domnul; nu va fi apă pe pămînt decît numai atunci cînd voi spune eu*» [19]. Și a făcut Ilie ca, prin foamete, întreg poporul să postească, ca să îndrepte răutatea oamenilor, pricinuită de desfătare și de viață desfrînată.

Ce fel de viață a avut Elisei? Prin ce a reușit Elisei să fie găzduit de sunamiteancă? [20] Prin ce ospăta Elisei pe profeți? Oare nu cu ierburi sălbatice și cu puțină făină împlinea legea găzduirii? [21] Cînd oaspeții au mîncat odată cu celelalte verdețuri și o buruiană otrăvitoare erau să moară dacă n-ar fi fost distrusă otrava prin rugăciunea postitorului [22]. Și, ca să spun pe scurt, postul i-a ajutat pe toți sfinții să viețuiască potrivit voii lui Dumnezeu.

Există o piatră, numită amiantă [23], pe care focul n-o mistuie; cînd e pusă la flacără pare că s-a prefăcut în cărbune; dar cînd e scoasă din foc, se face mai curată, ca și cînd ar fi fost spălată cu apă. Tot așa erau și trupurile celor trei tineri din Babilon [24]. Prin post au căpătat firea amiantei. În văpaia cea mare a cuptorului, ca și cum ar fi avut de aur trupurile lor, n-au fost vătămați din pricina focului. Mai mult chiar, s-au arătat mai puternici decît aurul, că focul nu i-a topit, ci i-a lăsat întregi. Și doar nimic nu putea rezista acelei văpăi, hrănită mereu

16. *III Regi*, 19, 8—13.
17. *III Regi*, 17, 22.
18. *III Regi*, 18, 1.
19. *III Regi*, 17, 1.
20. *IV Regi*, 4, 8
21. *IV Regi*, 4, 42—44.
22. *IV Regi*, 4, 39—41.
23. Silicat natural, hidrat de calciu și magneziu cu țesătură fibroasă, rezistent la temperatură înaltă (cf. NPL, la cuvînt).
24. *Dan.*, 1, 8—16.

cu catran, cu smoală și cu vreascuri, care ieșea afară din cuptor ca la patruzeci și nouă de coți, că distrugea totul din jur, mistuind mulți haldeeni. Dar cei trei tineri, pentru că au intrat în cuptor întovărășiți de post, au călcat în picioare focul acela cumplit și au respirat, în acea văpaie mare, aer plăcut și răcoros. Pentru ce? Pentru că au fost hrăniți de post! Focul n-a îndrăznit să se atingă nici de părul capului lor [25].

VII

Daniil, «bărbatul doririlor» [26], care n-a mîncat pîine și n-a băut apă trei săptămîni [27], cînd a fost aruncat în groapa cu lei, a învățat și pe lei să postească [28]. Ca și cum i-ar fi fost trupul făcut din piatră sau din altă materie tare, leii n-au putut să-și înfigă dinții în el. Postul a călit trupul lui Daniil ca pe o călitură de fier, încît, ajungînd de nebiruit, leii nici n-au deschis gura împotriva sfîntului.

Postul a stins puterea focului, postul a închis gurile leilor. Postul trimite rugăciunile la cer, dîndu-le aripi în drumul lor spre înălțime. Postul este creșterea caselor, mama sănătății, pedagogul tinereții, podoaba bătrînilor, tovarăș bun de drum celor ce călătoresc, tovarăș credincios al soților. Bărbatul nu pune la îndoială cinstea casei sale cînd vede că femeia lui postește; nici femeia nu se topește de gelozie cînd bărbatul său sfințește postul. Cine și-a împuținat bunurile casei cînd a postit? Numără astăzi bunurile pe care le ai în casă și numără-le și după ce-ai postit. Nu va lipsi nimic din cele din casă din pricina postului. Nici o vietate nu-și plînge moartea. Nicăieri nu-i sînge, pentru că pîntecele cel neînduplecat n-a mai dat nici o poruncă împotriva vietăților. Cuțitul bucătarilor s-a liniștit; masa se mulțumește cu cele ce răsar singure din pămînt.

Sabatul a fost dat iudeilor *«ca să se odihnească vita ta și robul tău»*, spune Scriptura [29]. Postul să fie odihnă slugilor, care te slujesc în toată vremea! Odihnește-ți bucătarul! Dă libertate celui ce-ți slujește la masă! Oprește mîna celui ce-ți toarnă vin! Să contenească odată și cel meșter la facerea feluritelor dulciuri! Să se liniștească odată și casa de zgomote nenumărate, de fum, de mirosuri de fripturi, de cei ce aleargă în sus și în jos, care slujesc pîntecelui ca unui stăpîn neînduplecat! Și cei care percep impozite îngăduie cîteodată supușilor să aibă puțină libertate. Deci să dea și pîntecele puțină odihnă gurii! Să facă pîntecele cu noi un armistițiu de cinci zile, el care totdeauna cere și nicio-

25. *Dan.*, 3, 24—50.
26. *Dan.*, 9, 23; 10, 11.
27. *Dan.*, 10, 2.
28. *Dan.*, 6, 16—22.
29. *Ieș.*, 20, 10.

dată nu încetează; el care ia astăzi şi mîine nu-şi aduce aminte. Cînd pîntecele e plin, dă lecţii de înfrînare; cînd e gol, uită de lecţiile date.

VIII

Postul nu ştie ce-i camăta. Masa celui ce posteşte nu miroase a procente. Pe orfanul celui ce-a postit nu-l înăbuşă datoriile părinteşti ca nişte şerpi care se încolăcesc în jurul lui. Mai mult, postul îi dă prilej de bucurie. După cum setea face plăcută băutura, iar foamea, cînd se iveşte, face ca masa să fie dorită, tot aşa şi postul înveseleşte pe cel ce mănîncă. Că postul, aşezîndu-se la mijloc şi întrerupînd necontenita desfătare cu mîncăruri, face să ţi se pară mîncarea nespus de plăcută, ca ceva nou şi necunoscut. Deci, dacă voieşti să-ţi fie masa dorită, primeşte schimbarea pe care o aduce postul! Dar tu, cuprins de pofta de a mînca numai bunătăţi, ai distrus, fără să-ţi dai seama, pofta de mîncare. Din dorinţa de plăcere, ai alungat plăcerea. Da, nici un lucru nu este atît de dorit încît să n-ajungă de dispreţuit, dacă te desfătezi necontenit de el. Că ne bucurăm mai mult de acele lucruri pe care le dobîndim mai rar. La fel şi Creatorul nostru a făcut ca prin schimbarea pusă de El în viaţă să ne bucurăm de cele ce ne dăruieşte. Nu vezi că şi soarele este mai strălucitor după trecerea nopţii, privegherea mai dulce după somn, iar sănătatea mai dorită după boală? Şi masa deci este mai plăcută după post. Aceasta atît pentru cei bogaţi şi cu masa îmbelşugată, cît şi pentru cei care au o masă sărăcăcioasă şi întîmplătoare.

IX

Teme-te de pilda bogatului! [30] Masa îmbelşugată, de care s-a desfătat tot timpul vieţii lui, l-a aruncat în focul gheenii. Se pîrjolea în văpaia cuptorului, nu pentru că era învinuit de nedreptate, ci de prea multă mîncare şi desfătare. Ca să stingem acel foc, avem nevoie deci de apă.

Dar postul nu-i folositor numai pentru viaţa de dincolo, ci-i folositor chiar pentru trupul nostru. Trupurile cele mai sănătoase se îmbolnăvesc şi-şi schimbă starea sănătăţii, fiindcă firea oboseşte şi nu poate suporta povara unei sănătăţi prea înfloritoare. Vezi dar, ca nu cumva scuipînd acum apa, să doreşti mai tîrziu o picătură, ca bogatul din Sfînta Evanghelie! Nimeni nu s-a îmbătat cu apă. Pe nimeni nu l-a durut capul vreodată că a fost îngreuiat de apă. Nimeni n-a avut nevoie de picioare străine dacă a trăit bînd apă. Nimănui nu i s-au împleticit picioarele, nimănui nu i-au ajuns mîinile netrebnice, dacă au fost adă-

30. *Luca*, 16, 19—31.

pate cu apă. Că greutatea mistuirii, urmare de neînlăturat pentru toți cei care mănîncă prea multe bunătăți, dă naștere în trup la boli necruțătoare. Fața celui ce postește îți inspiră respect; nu-i îmbobocită de roșeață nerușinată, ci-i împodobită cu o paloare pe care-i zugrăvită înfrînarea. Ochiul celui ce postește este blînd, mersul măsurat, fața serioasă, neturburată de rîs nestăpînit. Cel ce postește este măsurat la cuvînt și curat la inimă.

Adu-ți aminte de sfinții cei din veac *«de care lumea nu era vrednică, care au pribegit în cojoace, în piei de capră, lipsiți, strîmtorați, îndurînd rele»* [31]. Imită viața lor, de cauți soarta lor! Ce l-a odihnit pe Lazăr în sînurile lui Avraam? [32] Oare nu postul? Viața sfîntului Ioan Botezătorul a fost un post [33]. N-a avut pat, n-a avut masă, n-a avut pămînt de arat, n-a avut bou de arătură, n-a avut grîu, n-a avut brutar, n-a avut nimic din cele ce sînt de trebuință pentru întreținerea vieții. Pentru aceasta *«nici nu s-a ridicat cineva mai mare decît Ioan Botezătorul din cei născuți din femei»* [34]. Pe Pavel, pe lîngă alte virtuți, l-a urcat la al treilea cer și postul, pe care-l numără între laudele cele pentru necazuri. Dar mai presus de toate pildele spuse pînă acum este Domnul nostru, Care a întărit prin post trupul luat pentru noi [35]. Astfel, întărit prin post, a primit în El ispitele diavolului și ne-a învățat ca prin post să ne pregătim și să ne exercităm pentru luptele ce le vom da împotriva ispitelor, iar prin foame să facem de rușine pe potrivnic. Că diavolul, din pricina Dumnezeirii Domnului, n-ar fi putut să se apropie de El, dacă Domnul nu s-ar fi coborît prin foame pînă la slăbiciunea firii omenești. Înainte de a se înălța la ceruri, însă, s-a atins iarăși de mîncare [36], ca să ne încredințeze că trupul Său a înviat.

Tu, însă, nu încetezi să te îngrași și să pui carne pe tine! Lași ca mintea să se topească de foame și nu-ți pasă deloc de învățăturile cele mîntuitoare și făcătoare de viață! Nu știi oare că după cum pe cîmpul de luptă ajutorul dat unora din luptători duce la înfrîngerea dușmanilor lor, tot așa și cel care face pofta trupului luptă împotriva duhului, iar cel care dă ajutor duhului robește trupul? Duhul și trupul sînt potrivnici unul altuia, ne spune Pavel [37]. Deci, dacă vrei să-ți întărești mintea, domesticește-ți trupul prin post. Acest înțeles îl au cuvintele Apostolului: *«Cu cît se strică omul nostru cel din afară, pe*

31. *Evr.*, 9, 37—38.
32. *Luca*, 16, 23.
33. *Matei*, 3, 4.
34. *Matei*, 11, 11.
35. *Matei*, 4, 1—11.
36. *Luca*, 24, 43.
37. *Gal.*, 5, 17.

atît se înnoieşte omul cel dinăuntru» [38] şi : *«Atunci sînt puternic cînd sînt neputincios»* [39].

Pentru ce nu vrei să dispreţuieşti mîncărurile cele stricăcioase ? Pentru ce nu vrei să doreşti masa cea din împărăţia cerurilor, pe care ţi-o pregăteşte postul de aici ? Nu ştii oare că prin mîncare nemăsurată îngraşi viermele ce te va chinui ? Care om îndestulat cu hrană îmbelşugată şi trăit într-o necontenită desfătare a primit vreun har duhovnicesc ? Moisi, ca să primească a doua oară legea, a trebuit să mai postească o dată. Ninevitenii, dacă n-ar fi pus şi vitele la post, n-ar fi scăpat de nenorocirea ce-i ameninţa [40]. Ale căror oase au rămas oare în pustie ? Oare nu ale acelora care doreau să mănince carne ? [41] Aceia, atîta vreme cît s-au mulţumit cu mana şi cu apa din piatră, au învins pe egipteni, au mers pe mare şi în seminţiile lor nu era bolnav [42]. Dar cînd şi-au adus aminte de căldările cu cărnuri [43], cînd s-au întors, prin poftele lor, în Egipt, n-au mai văzut pămîntul făgăduinţei. Nu te înfricoşează pilda aceasta ? Nu te cutremuri oare de grozăvia lăcomiei, care te poate lipsi de bunătăţile nădăjduite ? Nici înţeleptul Daniil n-ar fi văzut vedeniile, de nu-şi făcea prin post mai curat şi mai luminat sufletul. Mîncărurile grase ridică în sus un fel de aburi întunecoşi, care, ca un nor des, împiedică luminile Sfîntului Duh să se coboare asupra minţii. Da, şi îngerii au o mîncare ! Şi mîncarea lor este pîinea, că spune profetul : *«Pîine îngerească a mîncat omul»* [44]. Mîncarea lor nu e nici carnea, nici vinul, nimic din cele atît de rîvnite de cei robiţi pîntecelui. Postul este o armă împotriva oştirii dracilor, că spune Domnul : *«Neamul acesta nu iese decît prin rugăciune şi prin post»* [45].

Atît de mari sînt bunătăţile ce le avem de pe urma postului ! Îmbuibarea, însă, este cel dintîi pas pe calea desfrîului. Odată cu petrecerea, cu beţia şi cu mîncărurile pregătite cu multă grijă, vine şi tot felul de desfrînare dobitocească. Din pricina poftei odrăslite în suflet de pe urma îmbuibării cu mîncare şi cu vin, oamenii ajung ca nişte armăsari înverşunaţi [46]. Legăturile nefireşti dintre oameni sînt datorate beţivilor ; ei caută pe femeie în bărbat şi pe bărbat în femeie. Postul, dimpotrivă, cunoaşte măsura chiar în căsnicie ; şi, osîndind lipsa de măsură chiar în cele îngăduite de lege, lasă răgaz potrivit stăruinţei în rugăciune.

38. *II Cor.*, 4, 16.
39. *II Cor.*, 12, 10.
40. *Iona*, 3, 3—9.
41. *Num.*, 14, 37.
42. *Ps.*, 104, 37.
43. *Ieş.*, 16, 3.
44. *Ps.*, 77, 25.
45. *Marcu*, 9, 29.
46. *Ier.*, 5, 8.

X

Dar nu mărgini folosul postului numai la îndepărtarea de mîncare! Adevăratul post stă în îndepărtarea de păcate. *«Dezleagă orice legătură a nedreptății»* [47]. Treci cu vederea insulta ce ți-a pricinuit aproapele, iartă-i păcatele! *«Nu postiți în judecăți și în certuri»* [48]. Nu mănînci carne, dar mănînci pe fratele tău! Te abții de la vin, dar nu-ți stăpînești ocările! Postești toată ziua, aștepți să vină seara, ca să mănînci, dar îți cheltuiești toată ziua în judecăți! *«Vai de cei ce se îmbată, dar nu de vin!»* [49]. Mînia este o beție a sufletului; îl face pe om fără de judecată ca și vinul. Tristețea este și ea o beție, că turbură mintea. Frica, cînd ia naștere fără de motiv, este o altă beție. *«Mîntuie sufletul meu de frica vrăjmașului»*, spune Scriptura [50]. Și, ca să spun pe scurt, fiecare din stările sufletești, care turbură mintea, poate să fie numită pe bună dreptate beție. Gîndește-te la omul mînios cît este de beat de patimă! Nu mai este stăpîn pe el însuși; nu se mai cunoaște pe el și nici nu cunoaște pe cei de față; ca într-o luptă de noapte, pune mîna pe tot ce apucă, se năpustește asupra tuturor, spune ce-i vine la gură; nu poate fi oprit; înjură, lovește, amenință, se jură, strigă, plesnește. Fugi de această beție, dar nu primi nici beția pricinuită de vin! Nu căuta să bei vin înainte de a începe postul! Să nu-ți servească beția călăuză spre post. Beția nu este ușă spre post, nici avariția ușă spre dreptate, nici desfrînarea ușă spre castitate, și, ca să spun pe scurt, nu se poate intra la virtute prin viciu. Altă ușă duce la post! Beția duce la desfrîu. La post duce cumpătarea. Atletul, înainte de a se duce la întreceri, se exercitează; cel care postește, înainte de a posti, se înfrînează. Nu te deda beției înainte de aceste cinci zile de post, ca și cum ai vrea să-ți scoți paguba pentru zilele cîte vei posti și ca și cum ai vrea să înșeli pe Legiuitor. Te ostenești zadarnic dacă-ți chinuiești trupul, dar nu-ți tămăduiești viciul. Cămara în care, prin beție, îți depozitezi vinul este nesigură; torni într-un vas găurit. Vinul curge, luîndu-și drumul său, iar la fund rămîne păcatul. Sluga fuge de la un stăpîn bătăuș; tu, însă, rămîi în slujba vinului, deși te lovește în cap în fiecare zi. Măsura cea mai bună pentru băutul vinului este trebuința trupului. Dacă vei depăși hotarele acestei măsuri, a doua zi te vei scula cu capul greu, neodihnit, amețit, cu gura plină de miros greu de vin; ți se va părea că toate se învîrt în jurul tău, că toate se clatină. Beția aduce somn, fratele morții, dar și o veghere, care se aseamănă cu visurile.

47. *Isaia*, 58, 6.
48. *Isaia*, 58, 4.
49. *Isaia*, 28, 1.
50. *Ps.*, 83, 2.

XI

Ştii oare cine este Cel pe Care ai să-L primeşti cînd te împărtăşeşti? Este Cel Care ne-a făgăduit: «*Eu şi Tatăl Meu vom veni la el şi la el vom locui*» [51]. Pentru ce I-o iei înainte cu beţia şi închizi intrarea Stăpînului? Pentru ce îndemni pe duşman să ocupe mai dinainte intrările tale? Beţia nu primeşte pe Domnul; beţia alungă Duhul Sfînt. Fumul alungă albinele, beţia alungă harurile duhovniceşti.

Postul este podoaba oraşului, stabilitatea pieţii, pacea caselor, salvarea averilor. Vrei să vezi nobleţea postului? Compară seara de astăzi cu cea de mîine! Vei vedea oraşul schimbat într-o linişte adîncă din turburat şi zvăpăiat cum era. Aş dori ca ziua de astăzi să se asemene cu ziua de mîine în sfinţenie, iar zilei de mîine să nu-i lipsească nimic din veselia zilei de astăzi.

Iar Domnul, Care ne-a adus pînă în aceste zile, să ne dea nouă, ca unor luptători, să arătăm, în aceste lupte premergătoare, statornicia şi tăria inimii noastre, spre a ajunge la ziua hotărîtă a încununării. Acum, cu încununarea prăznuirii mîntuitoarelor patimi, iar în veacul ce va să fie la dreapta judecată a lui Hristos, cu încununarea răsplătirii faptelor săvîrşite de noi în viaţă, că Lui se cuvine slava în veci, Amin.

51. *Ioan*, 14, 23.

OMILIA A II-A DESPRE POST

Cuvîntul II

I

«Îndemnaţi, preoţi, pe popor, zice Domnul. Grăiţi la urechile Ierusalimului»[1]. Îndestulătoare este puterea cuvîntului să mărească celor zeloşi rîvna, iar celor leneşi şi trîndavi să le deştepte zelul. De aceea generalii, cînd pornesc oştirea la război, ţin soldaţilor, înainte de începerea luptei, cuvîntări de îmbărbătare; iar îndemnul lor are atîta putere, încît adeseori îi face pe mulţi să dispreţuiască moartea. Tot aşa şi profesorii de gimnastică şi antrenorii, cînd duc pe atleţi în arene, ca să ia parte la întreceri, le ţin lungi cuvîntări de necesitatea ostenelilor pentru dobîndirea coroanelor, iar în urma acestor discursuri mulţi au fost convinşi să-şi pună în primejdie trupurile de dragul victoriei.

Trebuie să ţin, dar, şi eu un cuvînt de îndemn, cînd îi pornesc pe ostaşii lui Hristos la lupta împotriva nevăzuţilor duşmani, cînd pregătesc pe atleţii credinţei să dobîndească, prin înfrînare, cununile dreptăţii.

Ce cuvînt de îmbărbătare să vă ţin?

Cei care se pregătesc de război şi cei care se exercitează în arenă trebuie să-şi întreţină bine trupul cu mîncare îmbelşugată, pentru că au de înfruntat mari oboseli, dar cei care au de luptat *«nu împotriva sîngelui şi a cărnii, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestuia, împotriva răutăţii»* [2], trebuie să se exercite, în vederea luptei, prin înfrînare şi prin post. Untdelemnul îngraşă pe atlet, iar postul întăreşte pe cel credincios. Cu cît vei împuţina mai mult greutatea trupului, cu atît vei face ca sufletul să strălucească de sănătate duhovnicească. Biruinţa asupra duşmanilor celor nevăzuţi n-o dobîndeşti cu puterile trupului, ci cu răbdarea sufletului şi cu suferirea necazurilor.

1. *Isaia*, 40, 1. 2.
2. *Efes.*, 6, 12.

II

Pentru cei ce postesc de bună voie, postul le este folositor tot timpul, pentru că demonii nu îndrăznesc să atace pe cel ce posteşte, iar îngerii, păzitorii vieţii noastre, stau cu plăcere lîngă cei care-şi curăţesc sufletul cu post. Dar cu mult mai folositor este postul acum, cînd predicarea postului s-a vestit în toată lumea. Că nu-i insulă, nu-i continent, nu-i popor, nici chiar în părţile cele mai îndepărtate ale lumii, în care să nu se fi predicat postul. Soldaţi, drumeţi, corăbieri, negustori, cu toţii au auzit de această poruncă a postului şi o primesc cu bucurie. Să nu rămînă, deci, nimeni netrecut în catalogul celor ce postesc! În el sînt trecute toate neamurile, toate vîrstele şi toate dregătoriile.

În fiecare biserică îngerii înscriu pe cei ce postesc. Ia aminte, dar, ca nu cumva din pricina unei mici plăceri ce ţi-o dau bucatele, să suferi paguba de a nu fi înscris de înger, fugind dinaintea celui care înrolează ostaşi. E mai mică primejdia cînd un soldat aruncă pavăza şi fuge decît atunci cînd un creştin aruncă postul, arma cea tare şi puternică.

Eşti bogat? Nu insulta postul, socotindu-l nevrednic să stea cu tine la masă! Nu-l alunga cu necinste din casa ta, biruit de desfătare, ca nu cumva postul să te învinuiască înaintea Legiuitorului posturilor, Care, prin pedeapsa ce-ţi va da, să te supună la un mult mai aspru post. Săracul să nu ia în bătaie de joc postul care altădată a fost tovarăşul de casă şi de masă al săracului. Femeile să postească şi ele, că şi lor le este postul tot atît de potrivit şi de firesc ca şi respiraţia. Copiii să fie adăpaţi cu apa postului, ca şi plantele bine crescute. Bătrînilor le este uşor postul pentru că de mult s-au obişnuit cu el. Călătorilor postul le este tovarăş bun de drum; îi face uşori şi sprinteni, pe cînd îmbuibarea îi sileşte să ducă poveri, să poarte în spate greutăţile cu care s-au desfătat. Cînd soldaţii pleacă la luptă într-o ţară îndepărtată iau cu ei alimentele de trebuinţă hranei, nu plăcerii. Iar noi, care pornim la luptă cu duşmanii nevăzuţi, care ne grăbim spre patria cea de sus, nu trebuie oare să ne mulţumim numai cu cele de trebuinţă hranei sufletului, mai ales că sîntem necontenit pe cîmpul de bătaie?

III

Îndură, dar, toate suferinţele, ca un bun ostaş! Luptă-te după toate regulile luptei, ca să fii încununat, ştiind bine cuvintele apostolului: «*Tot cel ce se luptă se înfrînează de la toate*» [3].

3. *I Cor.*, 9, 25.

Am să vă spun un gînd ce mi-a venit acum în minte. Merită să-l cunoaşteţi. Soldaţilor li se măreşte raţia de hrană pe măsura eforturilor ce le depun; ostaşilor duhovniceşti, cu totul dimpotrivă: cel care are mai puţină hrană, acela are mai mare dregătorie. Coiful nostru este altul decît coiful soldaţilor; al lor este din aramă, al nostru din nădejdea cea mîntuitoare [4]; pavăza lor este din lemn sau din piele, a noastră, pavăza credinţei [5]. Noi ne îmbrăcăm cu platoşa dreptăţii [6]; ei poartă o cămaşă de zale. Avem şi noi o sabie cu care ne apărăm, sabia Duhului [7], ei, o sabie de fier. Tot aşa, nu acelaşi fel de hrană face tăria celor două oştiri; pe noi ne întăresc dogmele credinţei, pe soldaţi, îmbuibarea pîntecelui.

Scurgerea anului ne-a adus în aceste zile de post mult dorite. Să le primim cu dragoste, ca pe nişte doici bătrîne, cu care Biserica ne-a alăptat spre evlavie. Cînd vrei, deci, să posteşti, nu te posomorî ca iudeii, ci veseleşte-te, după cum scrie la Evanghelie [8]. Nu plînge că-i va fi foame pîntecelui, ci veseleşte-te împreună cu sufletul de desfătările cele duhovniceşti. Ştii ce spune apostolul: *«Trupul pofteşte împotriva Duhului, iar Duhul împotriva trupului»* [9]. Şi pentru că unul se împotriveşte celuilalt, să tăiem plăcerile trupului, spre a mări tăria sufletului, pentru ca, biruind prin post patimile, să ne încununăm cu cununile înfrînării.

IV

Pregăteşte-te, dar, să fii vrednic de sfinţenia postului. Să nu strici înfrînarea cu beţia. Să nu spui: «Să mă îmbăt astăzi, pentru că de mîine am cinci zile de post!». E un gînd rău şi viclean. Nimeni nu-şi aduce în casă amante şi desfrînate cînd vrea să se căsătorească. Femeia luată cu cununie nu suferă să locuiască sub acelaşi acoperiş cu desfrînatele. Tot aşa şi tu! Cînd aştepţi postul, nu băga mai înainte în trupul tău beţia, femeie desfrînată, femeia tuturor, mama neruşinării, rîzăreaţa, zăpăcita, cea gata la tot felul de necuviinţe. Să nu intre postul şi rugăciunea într-un suflet pîngărit de beţie! Domnul primeşte înlăuntrul locaşurilor sfinte pe cel ce posteşte; pe cel beat, însă, îl alungă ca pe un pîngărit şi nelegiuit. Dacă mîine vii duhnind şi împuţit de vin, cum să socotesc post beţia ta? Să nu-ţi închipui că te ţin de rău că n-ai băut vin bun şi curat! Nu, ci că eşti pîngărit de vin! În care ceată te aşezi? Între beţivi sau între postitori? Beţia din ziua trecută te trage la ea, iar

4. *I Tes.*, 5, 8.
5. *Efes.*, 6, 16.
6. *Efes.*, 6, 14.
7. *Efes.*, 6, 17.
8. *Matei*, 6, 16. 17.
9. *Gal.*, 5, 17.

ziua de azi îţi spune că e post. Beţia te ţine în mîinile ei ca un rob; şi nu-ţi va da drumul, că are dovezile de nezdruncinat ale robiei tale: mirosul vinului, care a rămas în tine ca într-un butoi. Şi nu-ţi va fi de nici un folos prima ta zi de post, pentru că în tine sînt încă rămăşiţele beţiei. Cînd pîrga nu-i bună, poţi arunca tot rodul. *«Beţivii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu»* [10]. Ce folos ai dacă începi postul cu beţia? Ce folos mai ai de post, dacă beţia te alungă din împărăţia lui Dumnezeu? Nu vezi că cei mai iscusiţi maeştri de călărie pun la post caii de curse înainte de începerea alergărilor? Tu, însă, cu bună ştire, mănînci peste măsură. Cu lăcomia ta întreci şi dobitoacele. Cu un stomac încărcat nu poţi nici merge, nici dormi. Da, un stomac încărcat cu multe mîncăruri nu poate sta liniştit; este silit necontenit să se frămînte.

V

Postul păzeşte pruncii, face curat pe tînăr, umple de vrednicie pe bătrîn; părul alb, împodobit cu postul, este mai vrednic de respect. Postul este pentru femei podoaba cea mai potrivită; este frîu pentru oamenii în floarea vîrstei, talismanul căsniciei, păzitorul fecioriei. Aşa sînt binefacerile pe care le aduce postul în fiecare casă.

Ce să mai spunem de înrîurirea pe care o are postul asupra vieţii de obşte a creştinilor? Postul pune rînduială între toţi credincioşii; adoarme strigătul, alungă cearta, aduce la tăcere înjurăturile. Dascălul nu potoleşte atît de repede gălăgia copiilor, cum potoleşte postul zgomotul. S-a sculat oare cu chef cel ce a stat la o masă de post? La ce dansuri deşănţate a dat naştere postul? Postul, ca un judecător aspru, goneşte rîsetele dezmăţate, cîntecele desfrînate, dansurile deşuchiate. Dacă oamenii ar lua postul ca sfătuitor al faptelor lor, n-ar mai fi nici o piedică să domnească pacea adîncă în toată lumea; nu s-ar mai răscula popoarele unele împotriva altora, nu s-ar mai bate oştirile. Dacă ar domni postul nu s-ar mai făuri arme, n-ar mai fi tribunale, n-ar mai fi închisori; pădurile şi pustiurile n-ar mai avea tîlhari, oraşele denunţători, iar mările piraţi. Dacă oamenii ar fi ucenicii postului, nu s-ar mai fi auzit, precum spune Iov, glasul celui care cere birul [11]. Dacă postul ar cîrmui viaţa noastră, atunci viaţa n-ar mai fi atît de plină de plîns şi de tristeţe. Postul i-ar fi învăţat pe toţi să se înfrîneze nu numai de la mîncare, dar să izgonească şi iubirea de arginţi, lăcomia, precum şi orice viciu. Dacă păcatele acestea ar fi fost îndepărtate, n-ar mai fi fost vreo piedică de a avea pace deplină, de a fi lipsiţi de turburare sufletească.

10. *I Cor.*, 6, 10.
11. *Iov*, 3, 18.

VI

Dar așa, cei care nu vor să postească, cei care urmăresc traiul bun ca pe singura fericire din viață, nu numai că adună asupra lor bogat roi de păcate, dar își distrug și trupurile. Să vezi cîtă deosebire va fi între fețele lor din astă seară și cele de mîine. În astă seară, buhăite, plesnind de sînge, pline de sudoare, cu ochii urduroși, obraznici, cu vederea turbure, din pricina fumurilor beției strînse înăuntrul lor. Mîine, serioase, modeste; își vor relua culoarea lor firească; pline de chibzuială, cu vederea sigură, pentru că nu mai este vreo pricină care să le turbure activitatea.

Postul ne face asemenea cu îngerii, ne face să locuim cu drepții, ne înțelepțește viața. Postul l-a făcut legiuitor pe Moisi. Samuil este rodul postului; Ana, mama lui, postind, s-a rugat lui Dumnezeu zicînd: *«Adonai Doamne, Eloi Savaot, dacă căutînd vei căuta peste roaba ta și îmi vei da sămînță de bărbat, îl voi da pe el dar înaintea Ta»* [12]; *«Vin și sicheră nu va bea pînă în ziua morții lui»* [13]. Postul l-a alăptat pe marele Samson. Atîta vreme cît postul a însoțit pe Samson, dușmanii săi cădeau cu miile [14], smulgea din țîțîni porțile orașelor [15], iar leii nu se puteau împotrivi puterii mîinilor lui [16]. Dar cînd s-a apucat de beție și de desfrîu, a fost prins cu ușurință de dușmani [17], a fost lipsit de ochi [18] și a ajuns de batjocura copiilor celor de alt neam [19]. Prin post Ilie a închis cerul trei ani și șase luni [20]. Ilie, cînd a văzut că oamenii din pricina belșugului se desfrînează, i-a făcut, prin foamete, să postească fără voia lor. Așa a oprit păcatul, care se întinsese mult. Deci, prin post, Ilie a oprit păcatul lor, ca și cum ar fi folosit sabia sau focul.

VII

Săracilor, primiți postul, tovarășul vostru de casă și de masă! Slugilor, primiți postul, odihna necontenitelor voastre osteneli! Bogaților, primiți postul, doctorul care vă vindecă bolile ce vă vin din pricina prea multelor mîncăruri, postul care, prin schimbarea mîncărurilor, vă face mai plăcute bucatele de care vă săturaserăți din obișnuința cu ele! Bolnavilor, primiți postul, mama sănătății voastre! Sănătoșilor, primiți

12. *I Regi*, 1, 11.
13. *Jud.*, 13, 14.
14. *Jud.*, 15, 15—17.
15. *Jud.*, 16, 3.
16. *Jud.*, 14, 5—6.
17. *Jud.*, 17, 1—20.
18. *Jud.*, 17, 21.
19. *Jud.*, 17, 24—27
20. *III Regi*, 17, 1.

postul, păzitorul sănătăţii voastre! Întreabă pe doctori, şi-ţi vor spune că este primejdioasă o sănătate prea mare. De aceea doctorii micşorează, prin post, greutatea trupurilor, pentru ca nu cumva, din pricina îngrăşării, să se curme puterea vieţii; cu bună ştiinţă doctorii micşorează cu postul îngrăşarea trupului, ca printr-un nou fel de hrană să-i dea libertate trupului, iar stomacului putere. Postul este, dar, folositor tuturor oamenilor şi tuturor trupurilor; este potrivit pretutindeni: în case, în pieţe, noaptea, ziua, în oraşe şi în pustie.

Aşadar, pentru că postul ne dăruieşte în toate împrejurările vieţii foloase atît de mari, să-l primim, după cuvîntul Domnului[21], cu bucurie, fără să ne întristăm ca făţarnicii şi să arătăm, fără să ne prefacem, bucuria sufletului.

Socot că nu trebuie să mă străduiesc atît de mult ca să vă îndemn să postiţi, cît trebuie să vă îndemn să nu cădeţi astăzi în păcatul beţiei. Da, mulţi postesc fie din obicei, fie că se ruşinează de alţii. Mă tem, însă, de beţie, pe care iubitorii de vin o păstrează ca pe o moştenire părintească. Unii, lipsiţi de judecată, ca şi cum ar pleca într-o călătorie îndepărtată, beau astăzi mult vin, ca să le ajungă pentru cele cinci zile de post. Dar nu ştii oare că pîntecele nu ţine ce bagi în el? Pîntecele este un zaraf necinstit, cămară nesigură. Pui în el multe lucruri, dar nu păstrează ce-i încredinţezi şi face numai pagubă. Vezi ca nu cumva mîine, cînd vei veni la biserică, după ce te-ai îmbătat azi, să ţi se spună cele citite acum. *«Domnul zice: «N-am ales postul acesta!»* [22]. Pentru ce amesteci, dar, cele ce nu se pot amesteca? Ce părtăşie este între beţie şi post? Ce legătură între beţie şi înfrînare? Ce legătură între Biserica lui Dumnezeu şi templul idolilor? [23] Biserica lui Dumnezeu este locaşul în care locuieşte Duhul lui Dumnezeu [24], iar templu de idoli sînt cei care-şi murdăresc trupul cu beţia. Ziua de astăzi este pridvorul postului. Cel întinat în pridvor nu mai este vrednic să intre întru cele sfinte. Sluga care vrea să se împace cu stăpînul nu ia ca sprijinitor şi mijlocitor pe duşmanul stăpînului. Beţia este duşman al lui Dumnezeu; postul, început al pocăinţei. Deci, dacă vrei să vii la Dumnezeu, fugi de beţie! Fugi, ca nu cumva să te îndepărtezi şi mai mult de Dumnezeu.

Dar pentru ca postul să fie vrednic de laudă, nu-i de ajuns numai să ne înfrînăm de la mîncăruri; trebuie să postim post primit şi bineplăcut lui Dumnezeu. Iar postul adevărat este înstrăinarea de păcat, în-

21. *Matei*, 6, 16—17.
22. *Isaia*, 58, 5.
23. *II Cor.*, 6, 16.
24. *I Cor.*, 3, 16.

frînarea limbii, oprirea mîniei, îndepărtarea de pofte, de bîrfeli, de minciună, de jurămîntul strîmb. Lipsa acestora este post adevărat. În ele stă postul cel bun.

VIII

Să ne desfătăm în Domnul, cugetînd la cuvintele Duhului și primind poruncile și învățăturile mîntuitoare, care ne îndreaptă sufletele. Să ne ferească Dumnezeu de postul cel cumplit, pe care și profetul se silește să-l îndepărteze prin rugăciune, zicînd: *«Domnul nu va omorî prin foamete sufletele drepților»* [25]; și: *«N-am văzut pe cel drept părăsit, nici sămînța lui cerșind pîine»* [26]. În aceste cuvinte profetul n-a vorbit de pîinile cele materiale, că știa că feciorii patriarhului Iacov se coborîseră în Egipt pentru pîine, ci de hrana cea duhovnicească, prin care omul nostru lăuntric se desăvîrșește. Să ne ferească, deci, Dumnezeu de postul cu care Domnul a amenințat pe iudei: *«Iată vin zile, zice Domnul, și voi aduce peste pămîntul acesta foamete, nu foamete de pîine, nici sete de apă, ci foamete de a auzi cuvîntul Domnului»* [27]. Dreptul Judecător a adus peste ei foametea aceea, pentru că a văzut că trupul lor se îngrășa și punea carne pe el, iar mintea le slăbea de lipsa hranei învățăturilor adevărului.

În zilele ce vin, Duhul cel Sfînt vă va ospăta, cu bucurie, dimineața și seara. Nimeni să nu lipsească de bună voie de la acest ospăț duhovnicesc. Să luăm parte cu toții la paharul cel cumpătat pe care Înțelepciunea l-a umplut și ni l-a pus deopotrivă înaintea tuturor, ca fiecare să bea din el atîta cît poate. Înțelepciunea *«și-a amestecat paharul ei și a junghiat jertfele ei»* [28], adică *«hrana celor desăvîrșiți, ale căror simțuri sînt deprinse prin obișnuință să deosebească binele de rău»* [29]. Cu această hrană săturîndu-ne din destul, să dea Dumnezeu să fim găsiți vrednici a lua parte la veselia ospățului Mirelui, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în veci, Amin.

25. *Prov.*, 10, 13.
26. *Ps.*, 36, 25.
27. *Amos*, 8, 11.
28. *Prov.*, 9, 2.
29. *Evr.*, 5, 14.

OMILIA A III-A LA CUVINTELE :

«Ia aminte de tine însuţi» [1]

I

Dumnezeu, Creatorul nostru, ne-a dat uzul vorbirii, ca să descoperim unii altora simţămintele inimilor, şi, datorită naturii noastre comune, să facem cunoscute celorlalţi oameni gîndurile noastre, dîndu-le la iveală ca din nişte cămări ascunse ale inimii. Dacă am fi alcătuiţi numai din suflet, ne-am înţelege unii cu alţii numai prin gîndire; dar pentru că sufletul nostru îşi zămisleşte gîndurile în ascuns în trup, ca sub o perdea, este nevoie de cuvinte şi de nume ca să facem cunoscute cele aflate în adîncul nostru. Cînd gîndirea noastră e rostită, atunci este purtată de cuvînt ca de o luntre, străbate aerul şi trece de la cel ce grăieşte la cel ce aude. Dacă e tăcere adîncă şi linişte, cuvîntul poposeşte în urechile ascultătorilor ca într-un port liniştit şi nebîntuit de vînturi; dacă, însă, zgomotul făcut de ascultători suflă împotriva lui ca o furtună cumplită, atunci cuvîntul naufragiază, risipindu-se în aer.

Faceţi aşadar, prin tăcere, linişte cuvintelor mele. Poate că vă vor părea folositoare unele din gîndurile aduse de cuvintele mele.

Greu de prins este cuvîntul adevărului şi lesne poate scăpa celor ce nu sînt cu luare aminte. De aceea Duhul a rînduit ca el să fie scurt şi strîns, să spună mult în puţine cuvinte, ca prin scurtimea lui să poată fi uşor de ţinut minte. Că firesc este ca o cuvîntare bună să nu-şi ascundă ideile în cuvinte obscure, dar nici să aibă idei de prisos şi goale, care să nu atace tema în miezul ei.

Aceste calităţi are şi textul citit nouă adineauri din cărţile lui Moisi, de care îşi aduc aminte negreşit cei care au fost cu luare aminte la citirea lui, afară doar de a trecut neobservat pe lîngă urechile voastre din pricina scurtimii sale. Iată textul: *«Ia aminte de tine însuţi, ca nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat»* [2].

Noi oamenii păcătuim uşor cu gîndul. De aceea Cel Care a zidit una cîte una inimile noastre [3], ştiind că cele mai multe păcate le săvîr-

1. *Deut.*, 15, 9.
2. *Deut.*, 15, 9.
3. *Ps.*, 32, 15.

șim din imboldul gîndurilor noastre, a poruncit ca în primul loc mintea să ne fie curată. Și pentru că păcătuim ușor cu mintea, Dumnezeu ne cere să avem de ea mai multă purtare de grijă și pază. Că precum doctorii cei prevăzători întăresc cu mult înainte, prin mijloace profilactice, părțile mai slabe ale trupurilor, tot așa și purtătorul obștesc de grijă și adevăratul doctor al sufletelor a prevăzut cu o pază mai puternică mai ales aceea parte a sufletului nostru pe care o știm mai înclinată spre păcat. Trupul, ca să săvîrșească o faptă, are nevoie de timp, de prilej, de osteneli, de ajutători și de alte înlesniri; mintea, însă, dă naștere la gînduri într-o clipă și le săvîrșește fără oboseală; iar gîndurile cresc fără piedică și le e potrivită orice vreme. Se întîmplă uneori ca unuia dintre oamenii serioși, mîndru de respectul ce i se dă pentru faptele lui, îmbrăcat pe dinafară în haina înfrînării, prin mișcarea nevăzută a inimii lui, să-i alerge mintea la locul păcatului, chiar cînd se află în mijlocul celor ce-l fericesc pentru virtutea lui; cu închipuirea a văzut cele poftite, și-a ticluit o întîlnire rușinoasă și, zugrăvindu-și lămurit plăcerea în cămara ascunsă a inimii sale, a săvîrșit păcatul înlăuntrul lui, fără de martori, necunoscut de nimeni, pînă va veni Cel Ce descoperă cele ascunse ale întunericului și vădește păcatele inimilor [4]. Ferește-te, dar, ca nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat, pentru că *«cel ce se uită la femeie pentru a o pofti a și săvîrșit desfrînare în inima sa»* [5]. Da, păcatele săvîrșite cu trupul sînt împiedicate de multe pricini; dar cel ce păcătuiește cu gîndul păcătuiește tot atît de repede pe cît a și gîndit. Deci acolo unde căderea este grabnică, acolo ni s-a poruncit să avem și pază mai puternică. De aceea, ni s-a spus: *«Nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat»* [6]. Dar mai bine să venim la cuvintele care încep textul acesta!

II

«Ia aminte de tine însuți!». Fiecare animal are, prin fire, de la Dumnezeu, Creatorul lumii, instinctul conservării ființei sale. De cercetezi temeinic totul, vei vedea că cele mai multe animale se feresc instinctiv de tot ce le vatămă și iarăși, printr-o pornire naturală, se îndreaptă să mănînce numai ce le este folositor. Nouă, însă, Dumnezeu, învățătorul nostru, ne-a dat această mare poruncă ca noi să facem cu ajutorul rațiunii ceea ce animalele fac din instinct; ne-a poruncit ca, pe cele săvîrșite de animale instinctiv, noi să le facem cu luare aminte și cu o continuă supraveghere a gîndurilor, ca să putem păzi cu străș-

4. *I Cor.*, 4, 5.
5. *Matei*, 5, 28.
6. *Deut.*, 15, 19.

nicie darurile date nouă de Dumnezeu : să fugim de păcat, după cum animalele fug de ierburile otrăvitoare, să urmărim dreptatea, după cum ele caută iarba cea hrănitoare. *«Ia aminte de tine însuți»*, ca să poți deosebi ce-i vătămător de ce-i mîntuitor.

Luarea aminte este dublă : una, prin care privim lumea înconjurătoare cu ochii trupului ; alta, prin care contemplăm pe cele nemateriale cu puterea rațională a sufletului. Dacă am spune că porunca *«Ia aminte de tine însuți»* se referă la funcțiunea vizuală a ochilor, ne vom convinge îndată că e cu neputință. Într-adevăr, cum ar putea omul să se cuprindă cu ochiul cu totul pe sine ? Ochiul nu poate să se vadă nici pe sine ; nu ajunge să vadă creștetul capului, nu vede spatele, fața și nici cum sînt așezate măruntaiele înlăuntru. Și ar fi necucernic să spui că poruncile Domnului sînt cu neputință de îndeplinit ! Rămîne deci să raportăm această poruncă la funcțiunea minții. *«Ia aminte de tine însuți»*, adică : analizează-te pe tine însuți în toate privințele ! Să ai neadormit ochiul sufletului pentru paza ta, pentru că *«prin mijlocul lațurilor treci»* [7] ; în multe locuri sînt înfipte de dușmanul tău curse ascunse ; uită-te la toate cele din juru-ți *«ca să scapi din cursă ca o căprioară și din laț ca o pasăre»* [8]. Căprioara nu cade în curse pentru că are vederea pătrunzătoare. De aceea și numele ei de căprioară și l-a căpătat de la vederea ei pătrunzătoare [9]. Pasărea, la rîndul ei, dacă e atentă, cu ajutorul aripilor ei ușoare, zboară mai presus de vicleșugurile vînătorilor. Vezi, dar, să nu pari mai nepriceput decît animalele cînd e vorba de propria-ți pază ! Păzește-te, să nu cazi în curse și să ajungi pradă diavolului, *«vînat de el spre a face voia lui»* [10].

III

«Ia aminte de tine însuți», adică : Nu lua seama nici la cele ale tale, nici la cele din jurul tău, ci numai la tine însuți. Altceva sîntem noi înșine, altceva cele ale noastre și altceva cele din jurul nostru. Sufletul și rațiunea sîntem noi înșine, întrucît am fost făcuți după chipul Creatorului. Trupul și simțurile sale sînt cele ale noastre. Averile, artele și meseriile sînt cele dimprejurul nostru.

— Ce spune deci această poruncă ?

— Nu lua aminte la trup, nici nu urmări cu orice chip binele trupului : sănătatea, frumusețea, desfătarea cu plăceri, viața lungă ; nu admira averile, slava și puterea ; nu socoti mare lucru pe cele ce sînt

7. *Înț. Sir.*, 9, 18.
8. *Prov.*, 6, 5.
9. În limba greacă cuvîntul «căprioară» — δορκάς derivă de la verbul δέρκομαι, care înseamnă : a avea privirea pătrunzătoare.
10. *II Tim.*, 2, 26.

în slujba acestei vieți trecătoare, ca nu cumva prin rîvna pentru ea să disprețuiești viața ta cea adevărată, ci ia aminte de tine însuți, adică de sufletul tău. Pe el împodobește-l, de el poartă de grijă, pentru ca prin luarea aminte să fie îndepărtată toată întinăciunea venită peste el din pricina răutății, să fie curățit de toată rușinea provenită de pe urma păcatului, să fie împodobit și să strălucească cu toată frumusețea virtuții. Cercetează-te pe tine cine ești, cunoaște-ți firea ta! Cunoaște că trupul tău e muritor, iar sufletul nemuritor! Cunoaște că viața noastră este dublă: una, proprie trupului, iute trecătoare; alta, înrudită cu sufletul, fără de sfîrșit. *«Ia aminte, deci, de tine însuți»!* Nu te alipi de cele muritoare, ca și cum ar fi veșnice, nici nu disprețui pe cele veșnice, ca și cum ar fi trecătoare. Nu te uita la trup, că este trecător, ci poartă grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor [11]. Ia seama cu toată luarea aminte de tine însuți, ca să știi să împarți fiecăruia ce-i de folos: trupului, hrană și îmbrăcăminte; sufletului, dogmele credinței, creștere bună, deprinderea virtuții, îndreptarea patimilor. Nu îngrășa mult trupul, nici nu căuta să pui pe dînsul multă carne, pentru că *«trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului, împotrivindu-se unul altuia»* [12]. Ia seama ca nu cumva îngrășînd trupul să dai multă putere părții celei rele din tine. După cum la talerele balanței de îngreunezi un taler, ușurezi pe celălalt, tot așa cu trupul și cu sufletul: mărirea unuia aduce negreșit micșorarea celuilalt. Dacă trupul e gras și îngreunat cu multă carne, mintea neapărat își îndeplinește slab și neputincios funcțiunile sale; dacă, însă, sufletul e puternic și prin îndeletnicirea cu faptele și gîndurile bune se ridică la propria sa măreție, atunci e firesc ca starea trupului să se vestejească.

IV

Porunca de a lua aminte de tine însuți este folositoare și bolnavilor, dar foarte potrivită și celor sănătoși. Doctorii poruncesc celor bolnavi să ia aminte de ei înșiși și să nu neglijeze nimic din cele ce slujesc la vindecarea lor. Tot așa și Cuvîntul, Doctorul sufletelor noastre, vindecă, cu acest mic ajutor, sufletul îmbolnăvit de păcat.

«Ia aminte de tine însuți», ca după mărimea păcatului să primești și ajutorul tratamentului. Ți-i mare și greu păcatul? Ai nevoie de pocăință adîncă, de lacrimi amare, de privegheri îndelungate și de post necontenit. Ți-i ușor și mic păcatul? Să-ți fie și căința la fel cu greșeala. Numai *«ia aminte de tine însuți»*, ca să cunoști cînd ți-i sănătos și cînd ți-i bolnav sufletul. Că mulți oameni, din pricina marii lor ne-

11. Evidentă influența sfîntului Vasile asupra imnografiei.
12. *Gal.*, 5, 17.

luări aminte, suferă de boli grele, boli de nevindecat; și nici aceia nu știu că sînt bolnavi. De asta mare este folosul acestei porunci chiar pentru cei sănătoși cu faptele. Deci aceeași poruncă tămăduiește și pe cei bolnavi, dar desăvîrșește și pe cei sănătoși.

Fiecare dintre noi, cei ce sîntem ucenici ai Cuvîntului, sîntem slujitorii uneia din slujbele poruncite nouă de Evanghelie. Că în casa cea mare, în Biserica aceasta, nu sînt numai tot felul de vase, de aur, de argint, de lemn și de lut [13], ci și felurite meserii. Că are casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu [14], vînători, călători, arhitecți, zidari, plugari, păstori, atleți, ostași. Porunca aceasta scurtă se potrivește tuturor acestora, îmboldind pe fiecare atît pentru a săvîrși cum trebuie meseria lui, cît și pentru a le stimula voința. Ești vînător, trimis de Domnul, Care a spus: *«Iată Eu trimit vînători mulți și ei îi vor vîna pe ei de pe orice munte»* ? [15] Ia aminte, cu foarte multă grijă, să nu-ți scape vînatul, ci să aduci la Mîntuitorul pe cei pe care, sălbăticiți de păcat, i-ai prins prin cuvîntul adevărului. Ești călător? Ești la fel cu cel care spune această rugăciune: *«Îndreaptă pașii mei»* [16]. Ia aminte de tine însuți, să nu te rătăcești din drum, să nu te abați la dreapta sau la stînga. Mergi pe calea cea împărătească! Arhitectul să pună credinței trainică temelie, care este Iisus Hristos [17]. Zidarul să vadă cum zidește! Nu cu lemne, cu iarbă, cu trestie, ci cu aur, argint și pietre prețioase [18]. Ești păstor? Ia aminte să nu neglijezi ceva din îndatoririle tale de păstor! Care sînt acestea? Pe cel rătăcit, întoarce-l, pe cel rănit, oblojește-l, pe cel bolnav, tămăduiește-l. Ești plugar? Sapă de jur împrejur smochinul cel neroditor și dă-i toate îngrijirile ca să rodească [19]. Ești ostaș? [20] Suferă pentru Evanghelie [21], luptă lupta cea bună [22]: împotriva duhurilor răutății [23], împotriva patimilor trupului la toată armătura lui Dumnezeu [24]; nu te încurca în treburile vieții ca să placi celui ce te-a înscris în oaste [25]. Ești atlet? *«Ia aminte de tine însuți»* ca nu cumva să calci legile atletice, că nimeni nu este încununat

13. *II Tim.*, 2, 20.
14. *I Tim.*, 3, 15.
15. *Ier.*, 16, 15.
16. *Ps.*, 118, 133.
17. *I Cor.*, 3, 11.
18. *I Cor.*, 3, 12.
19. *Luca*, 13, 8—9.
20. *II Tim.*, 2, 3.
21. *II Tim.*, 1, 8.
22. *I Tim.*, 1, 18.
23. *Efes.*, 6, 12.
24. *Efes.*, 6, 13.
25. *II Tim.*, 2, 4.

dacă nu luptă după lege [26]. Imită pe Pavel, care alerga, se lupta și lovea [27]. Și tu, ca un bun luptător, ai fixă privirea sufletului; acoperă părțile slabe ale trupului, apărîndu-te cu mîinile; fii cu privirea necontenit ațintită spre adversar! Cînd alergi, zorește spre cele dinainte [28]; aleargă așa ca să primești premiul [29]. Cînd lupți, luptă împotriva dușmanilor nevăzuți. Așa te vrea să fii toată viața această poruncă a Scripturii! Să nu cazi în luptă, să nu dormi, ci să fii în frunte, cumpătat și cu luare aminte de tine însuți.

V

Nu-mi va ajunge ziua să povestesc cîtă putere are această poruncă din Scriptură și cît este de potrivită tuturor celor ce slujesc Evangheliei lui Hristos. *«Ia aminte de tine însuți» !* Fii treaz, sfătuiește-te, păzește cele prezente, poartă grijă de cele viitoare! Nu părăsi, din pricina lenei, cele de față și nici nu-ți închipui că ai în mînă cele ce nu sînt și poate nici nu vor fi. Nu este oare o greșeală firească la tineri, datorită ușurătății minții lor, de a socoti că au tot ce nădăjduiesc? În liniștea nopții sau cînd au răgaz își fac planuri irealizabile și, cu ușurătatea minții lor, sînt purtați de colo-colo; își imaginează viață strălucită, căsătorie bogată, copii mulți, bătrîneți adînci, cinste de la toți oamenii. Apoi, pentru că nimic nu le poate opri nădejdile, se înalță cu mintea la cele mai mărețe situații pe care le pot avea oamenii: își închipuie că au să aibă case frumoase și mari, pline cu tot felul de obiecte de preț; le înconjoară cu atîta pămînt cît imaginația lor deșartă poate să-l taie din tot pămîntul lumii, iar recoltele bogate ale acestor întinse domenii le strîng în hambare imaginare. La acestea mai adaugă cirezi de vite, mulțime nenumărată de slugi, demnități politice, stăpînire peste popoare, conducere de oștiri, războaie, trofee și chiar demnitatea de împărat. Terminînd toate acestea, prin plăsmuirile goale ale minții lor, în nebunia lor mare, par că se și desfată de cele nădăjduite, ca și cum ar și fi prezente și le-ar sta la picioare. Același cusur îl au și leneșii, cînd visează, deși le este treaz trupul.

Potolind, dar, această îngîmfare a minții și înflăcărare a gîndurilor, și oprind ca prin un frîu nestatornicia minții, Scriptura dă această mare și înțeleaptă poruncă: *«Ia aminte de tine însuți» !* Nu-ți imagina cele ce nu există, ci întrebuințează spre folosul tău cele ce sînt!

26. *II Tim.*, 2, 5.
27. *I Cor.*, 9, 26.
28. *Filip.*, 3, 13.
29. *I Cor.*, 9, 24.

Cred, însă, că Legiuitorul a dat acest îndemn şi ca să smulgă un alt cusur omenesc. În adevăr, fiecăruia îi place să se intereseze mai mult de treburile altuia decît de propriile lui griji. Şi, ca să scăpăm de acest cusur, porunca spune: Încetează de a te interesa de păcatele altuia! Nu mai da răgaz gîndurilor să se ocupe de cusururile altora, ci *«Ia aminte de tine însuţi»*, adică: întoarce-ţi ochiul sufletului spre cercetarea propriilor tale cusururi. Da, mulţi oameni, după cuvîntul Domnului, văd paiul din ochiul fratelui, dar nu văd bîrna din ochiul lor [30]. Nu înceta deci de a te cerceta pe tine însuţi, ca să vezi dacă viaţa ta merge după poruncile Domnului; dar nici nu te uita în jur la ceilalţi oameni, ca să vezi dacă ai putea găsi vreo pată la cineva, aşa cum a făcut fariseul acela nesuferit şi îngîmfat, care stătea şi-şi dădea dreptate, iar pe vameş îl defăima [31], ci cercetează-te necontenit pe tine însuţi să vezi dacă nu cumva ai păcătuit cu gîndul, dacă nu cumva limba a alunecat, luînd-o înaintea minţii, dacă nu cumva ai săvîrşit cu mîinile ceva nesocotit. De vei găsi în viaţa ta multe păcate — şi vei găsi negreşit, că eşti om — spune ca vameşul: *«Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul»* [32]. Aşadar, *«Ia aminte de tine însuţi»!*

Aceste cuvinte îţi vor fi de folos şi dacă ai o stare înfloritoare şi strălucită, iar viaţa ta se deapănă fără de piedică. Ele îţi vor fi un bun sfătuitor; îţi vor aduce aminte de nestatornicia lucrurilor omeneşti. Iar dacă eşti strîmtorat de nenorociri, cuvintele acestea îţi vor răsuna la timp în inima ta. Ele te vor face să nu te înalţi cu îngîmfare mîndrindu-te fără margini, dar nici să cazi, de deznădejde, în mare descurajare. Te mîndreşti cu bogăţia? Te lauzi cu strămoşii? Te făleşti cu patria, cu frumuseţea trupului şi cu cinstea ce ţi-o dau oamenii? *«Ia aminte de tine însuţi»*, că eşti muritor! *«Pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce»* [33]. Priveşte la cei care înaintea ta s-au bucurat de aceeaşi viaţă strălucită! Unde sînt cei învestiţi cu înalte demnităţi politice? Unde sînt retorii cei neîntrecuţi? Unde sînt cei care organizau şi subvenţionau serbările populare? Unde sînt străluciţii crescători de cai de curse, generalii, satrapii, tiranii? Nu sînt toţi pulbere? Nu sînt toţi basm? Nu se reduce amintirea vieţii lor la cîteva oase? Uită-te în morminte şi deosebeşte, dacă poţi, cine e sluga şi cine e stăpînul, cine e săracul şi cine e bogatul! [34] Deosebeşte, de-ţi stă în putere, pe întemniţat de împărat, pe cel puternic de cel neputincios, pe cel frumos de cel urît! Dar

30. *Matei*, 7, 3.
31. *Luca*, 18, 11—12.
32. *Luca*, 18, 13.
33. *Fac.*, 3, 19.
34. Iarăşi un text care a influenţat imnografia.

dacă ai să-ţi aminteşti de firea ta omenească, n-ai să te mîndreşti nicicînd, ci ai să-ţi aduci aminte de tine însuţi, dacă *«iei aminte de tine însuţi»*.

VI

Iarăşi, eşti de neam prost şi fără slavă, eşti cel mai sărac dintre săraci, fără casă, fără patrie, bolnav, lipsit de cele de trebuinţă zilei, plin de frică în faţa autorităţilor, dispreţuit de toţi din pricina smereniei vieţii tale? Chiar Scriptura o spune: *«Săracul nu poate suferi ameninţarea»* [35]. Dar, nici nu-ţi pierde nădejdea, că n-ai nimic din cele rîvnite de oameni! Dimpotrivă, gîndeşte-te şi la bunătăţile pe care le ai de pe acum de la Dumnezeu, dar şi la cele ce-ţi sînt păstrate, prin făgăduinţă, pentru mai tîrziu. Mai întîi eşti om, singurul dintre vieţuitoare făcut cu mîna lui Dumnezeu [36]. Oare, dacă judeci drept, nu-i de ajuns aceasta, ca să te bucuri cel mai mult că ai fost făcut de mîinile lui Dumnezeu, Cel Ce a creat totul? Mai mult încă: fiind făcut după chipul Creatorului tău, vei putea, printr-o bună vieţuire, să te înalţi pînă la aceeaşi cinste cu îngerii. Ai primit suflet raţional. Cu el cunoşti pe Dumnezeu. Cu mintea contempli natura existenţelor; cu ea, culegi fructul cel prea plăcut al înţelepciunii. Toate animalele de pe pămînt, domestice şi sălbatice, toate cîte trăiesc în apă şi cîte zboară prin văzduh, îţi sînt roabe şi supuse. N-ai inventat tu, omule, artele şi meseriile? N-ai întemeiat tu oraşele? N-ai născocit tu toate cîte-s de trebuinţă şi cîte-s spre desfătare? Nu-ţi sînt mările accesibile, datorită raţiunii tale? Nu slujesc vieţii tale pămîntul şi marea? Nu-ţi arată văzduhul, cerul şi corurile de stele ordinea lor? Pentru ce te superi că nu ai cal cu frîu de argint? Ai, însă, soarele, care, prin alegarea lui cea iute, te luminează ca o făclie în fiecare zi! N-ai strălucirile argintului şi ale aurului? Ai, însă, luna, care, prin strălucirea ei, te scaldă cu nemăsurata ei lumină! Nu umbli în trăsuri aurite? Dar picioarele tale îţi sînt cea mai potrivită trăsură! Pentru ce, dar, fericeşti pe cei cu punga plină, dar au trebuinţă de picioarele altora ca să se mişte? Nu dormi pe pat de fildeş? Ai, însă, pămîntul mult mai de preţ decît fildeşul, care-ţi face odihna dulce, somnul grabnic şi lipsit de griji! Nu locuieşti sub acoperiş de aur? Ai, însă, cerul care străluceşte cu frumuseţile de nedescris ale stelelor! Şi toate acestea sînt numai bunătăţile cele omeneşti date ţie de Dumnezeu! Dar sînt altele şi mai mari! Pentru tine, Dumnezeu între oameni [37]; pentru

35. *Prov.*, 13, 8.
36. *Fac.*, 2, 7.
37. *Ioan*, 1, 14.

tine, împărţirea Duhului[38]; pentru tine, nimicirea morţii[39]; pentru tine, nădejdea învierii[40]; pentru tine, poruncile dumnezeieşti, care-ţi desăvîrşesc viaţa; pentru tine, calea către Dumnezeu, prin îndeplinirea poruncilor[41]; pentru tine, pregătită împărăţia cerurilor[42]; pentru tine, cununile dreptăţii[43] gătite ţie, celui ce pentru virtute nu fugi de ostenelile virtuţii.

VII

Dacă vei lua aminte de tine însuţi vei găsi în jurul tău încă mai multe frumuseţi şi bunătăţi decît acestea. Te vei desfăta cu cele ce ai şi nu te vei supăra de cele ce-ţi lipsesc. Să ai necontenit înaintea ochilor porunca aceasta! Îţi va fi de mare ajutor. De pildă: a pus mînia stăpînire pe gîndurile tale şi, împins de furie, rosteşti cuvinte necuviincioase şi faci fapte cumplite şi sălbatice? Dacă vei lua aminte de tine însuţi, vei potoli mînia ca pe un mînz nesupus şi neînfrînat, atingînd-o cu lovitura raţiunii ca şi cum ai atinge-o cu o vargă; îţi vei stăpîni limba şi nu-ţi vei îndrepta mîinile spre cel ce te-a mîniat. Iarăşi: năvălesc pofte rele şi, ca un tăun, îţi aţîţă sufletul spre porniri nestăpînite şi desfrînate? Dacă vei lua aminte de tine însuţi, îţi vei aminti că plăcerea de acum va avea sfîrşit amar, că gîdilirea de acum din trupul tău, pricinuită de plăcere, va naşte viermele cel înveninat[44] care te va munci în veci în iad, şi că înflăcărarea trupului va ajunge mama focului veşnic[45]. Ei bine, atunci plăcerile vor pleca îndată, fugărite; şi minunată potolire şi linişte se va pogorî în sufletul tău, aşa cum se potoleşte gălăgia unor slujnice zburdalnice la sosirea unei stăpîne înţelepte.

«Ia aminte, dar, *de tine însuţi»!* Cunoaşte că o parte a sufletului tău este raţională şi cugetătoare, iar alta, iraţională şi pătimaşă. E firesc ca prima să conducă, iar cealaltă să asculte şi să se supună raţiunii. Deci să nu laşi ca raţiunea, fiind robită, să ajungă sclava patimilor, dar iarăşi, nici să îngădui patimilor să se ridice împotriva raţiunii şi să pună stăpînire pe suflet.

Mai mult, luarea aminte şi studierea atentă a propriei tale persoane te va conduce şi la cunoaşterea lui Dumnezeu. Dacă iei aminte la tine însuţi nu mai ai nevoie să descoperi pe Creator în celelalte creaturi; vei contempla în tine însuţi, ca într-un microcosmos, marea înţelepciune a

38. *Evr.*, 2, 4; *Fapte*, 2, 3.
39. *I Cor.*, 15, 26. 55.
40. *I Cor.*, 15, 12. 22
41. *Matei*, 19, 17. 21.
42. *Matei*, 25, 34.
43. *II Tim.*, 4, 8.
44. *Isaia*, 66, 24; *Marcu*, 9, 44. 46. 48.
45. *Matei*, 25, 41.

Creatorului tău. Din sufletul tău necorporal vei cunoaşte că şi Dumnezeu este necorporal; că nu e circumscris în spaţiu, pentru că nici mintea ta nu avea mai înainte şedere în spaţiu, ci ajunge în spaţiu prin unirea sa cu trupul. Vei crede că Dumnezeu este nevăzut, gîndindu-te la sufletul tău; că şi el nu poate fi văzut cu ochii trupului. Da, sufletul n-are nici culoare, nici formă, nici nu poate fi definit prin vreo caracterizare materială, ci se cunoaşte numai din funcţiunile sale. Tot aşa şi Dumnezeu; nu căuta să-L înţelegi cu ajutorul ochilor, ci, îngăduindu-i minţii credinţa, caută să ai o înţelegere spirituală despre El! Admiră pe Meşter pentru chipul minunat prin care a legat sufletul tău cu trupul, încît sufletul să se întindă pînă la extremităţile trupului, făcînd unitare mădularele cele mai deosebite ale trupului. Gîndeşte-te la puterea pe care sufletul o dă trupului, la dragostea trupului pentru suflet: trupul primeşte de la suflet viaţa, iar sufletul de la trup, durerile. Gîndeşte-te ce minunate cămăruţe are sufletul pentru păstrarea cunoştinţelor! Cunoştinţele noi dobîndite nu întunecă pe cele mai de dinainte, ci sînt păstrate neamestecate şi clare, săpate în partea conducătoare a sufletului, ca într-o coloană de aramă. Gîndeşte-te, apoi, că sufletul îşi pierde propria frumuseţe dacă alunecă spre patimile trupului; şi iarăşi, dacă se curăţă de urîţenia pricinuită de viciu, se înalţă prin virtute la asemănarea cu Creatorul.

VIII

Dacă vrei, după ce ai privit sufletul, priveşte şi alcătuirea trupului şi admiră ce locaş potrivit a creat Dumnezeu sufletului. Dintre toate vieţuitoarele numai pe om l-a creat Dumnezeu cu facultatea de a sta drept. Ca să cunoşti, din poziţia lui, că viaţa ta este o origine dumnezeiască. Toate patrupedele privesc la pămînt şi sînt plecate spre pîntece; numai omul are privirea gata spre cer, ca să nu se îndeletnicească cu pîntecele, nici cu pasiunile cele de sub pîntece, ci să aibă toată pornirea lui spre înălţime. Apoi, aşezînd capul în partea cea mai de sus a trupului, a pus în el cele mai alese simţiri. Acolo sînt vederea, auzul, gustul şi mirosul, aşezate toate aproape unele de altele. Şi cu toate că sînt înghesuite într-un loc foarte îngust, nici una din ele nu împiedică funcţiunea celei din vecinătate [46]. Ochii au luat locul cel mai înalt, ca nici una din părţile trupului să nu le stea în cale; stau sub o mică ieşitură a sprîncenelor şi-şi îndreaptă privirile drept înainte din cel mai înalt punct al trupului. Urechile iarăşi nu se deschid în linie dreaptă, ci primesc sunetele din aer printr-un drum întortochiat. Şi acesta-i tot semn de cea mai înaltă

46. În rugăciunea de la tunderea părului de la slujba botezului, se simte influenţa sfîntului Vasile cel Mare.

înţelepciune ! Pe de o parte ca sunetul să pătrundă în ureche neîmpiedicat şi să răsune mai bine izbindu-se de cotiturile urechii, iar pe de altă parte să nu cadă în ureche ceva din afară spre a împiedica simţul auzului. Uită-te şi la limbă ! Cît e de moale şi cît de uşor se întoarce şi într-o parte şi în alta, ca prin varietatea mişcărilor ei să îndeplinească toate nevoile vorbirii ! Dinţii, la rîndul lor, sînt şi organele vorbirii — că dau limbii sprijin puternic — dar şi slujitorii hranei, că unii o taie, iar alţii o fărîmiţează. Şi aşa dacă vei cerceta cu atenţia cuvenită şi toate celelalte organe ale trupului, dacă vei cunoaşte bine cum este tras aerul în plămîni, cum este păstrată căldura în inimă, dacă vei cunoaşte organele mistuirii şi canalele prin care circulă sîngele, atunci din toate vei vedea adînca înţelepciune a Creatorului tău şi vei spune şi tu ca profetul : «*Minunată este ştiinţa Ta, mai presus de mine*» [47]. Aşadar, «*ia aminte la tine însuţi*», ca să iei aminte la Dumnezeu, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

47. *Ps.*, 138, 6.

OMILIA A IV-A DESPRE MULȚUMIRE

Cuvînt

I

Ați auzit cuvintele spuse de apostol tesalonicenilor, în care le dă legi pentru întreaga viață. Pavel a dat învățătura sa celor din jurul său, dar folosul ei se întinde la întreaga viața omenească. «*Bucurați-vă pururea, a spus Pavel, rugați-vă neîncetat, mulțumiți pentru toate*» [1].

Ce înseamnă a ne bucura, care-i folosul ce-l avem de aici și cum e cu putință să ne rugăm neîncetat și să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate, vă voi spune, pe cît voi putea, puțin mai tîrziu. Acum, însă, trebuie, mai întîi, să vă vorbesc de cele ce spun potrivnicii noștri, care ne învinuiesc că este cu neputință de îndeplinit porunca aceasta.

Ce virtute este, spun ei, să petrecem ziua și noaptea veseli și bucuroși, într-o necontenită veselie sufletească ? Cum e cu putință să facem asta, cînd, fără voia noastră, ne înconjură mii și mii de necazuri care coboară neapărat tristețe în sufletul nostru, din pricina căreia a ne bucura și a ne veseli este cu mult mai cu neputință decît a nu simți usturime cînd stăm pe cărbuni aprinși și de a nu suferi cînd sîntem înțepați.

Poate că unii din cei de aici, suferind de această boală de gîndire, găsesc astfel de dezvinovățiri pentru păcate [2] și, din pricina lenevieí lor de a păzi poruncile, încearcă să hulească pe Legiuitor că dă porunci cu neputință de îndeplinit.

Cum e cu putință să mă bucur pururea, spun aceștia, cînd pricinile bucuriei nu sînt în stăpînirea mea ? Cele ce ne fac să ne bucurăm sînt în afară de noi și nu stau în puterea noastră. De pildă : sosirea unui prieten, traiul îndelungat cu părinții, găsirea banilor pierduți, cinstea ce ne-o dau oamenii, însănătoșirea după o boală grea și toate celelalte, care fac fericirea vieții noastre : o casă îmbelșugată cu de toate, o masă plină, tovărășii în stare să ne înveselească, discuții și priveliști care ne

1. *I Tes.*, 5, 16—18.
2. *Ps.*, 140, 4.

fac plăcere, sănătatea rudelor şi prietenilor noştri; într-un cuvînt, tot ce ne aduce fericire în viaţă. Ne întristează nu numai durerile noastre, ci şi durerile prietenilor şi rudelor noastre, încît toate acestea micşorează neapărat bucuria şi veselia sufletului nostru. Pe lîngă acestea, dacă ai vedea căderea vrăjmaşului, nenorocirile venite asupra prigonitorilor, răsplata binefăcătorilor şi, pe scurt, dacă n-ar turbura viaţa noastră nici unul din necazurile prezente sau viitoare, atunci da, ar fi cu putinţă să se nască în sufletul nostru bucuria. Deci, pentru ce ni s-a dat o astfel de poruncă a cărei îndeplinire nu stă în puterea voii noastre, ci este consecinţa unor fapte care ne depăşesc? Apoi, cum mă voi ruga neîncetat, cînd trebuinţele trupului trag neapărat spre el gîndurile sufletului, nefiind cu putinţă ca mintea să se împartă în acelaşi timp şi spre rugăciune şi spre trebuinţele trupului?

II

Dar mi s-a poruncit să şi mulţumesc pentru toate. Voi mulţumi oare cînd sînt torturat, cînd sînt chinuit, cînd sînt tras pe roată, cînd mi se scot ochii? Voi mulţumi cînd sînt rănit pe nedrept de cel ce mă urăşte, cînd deger de frig, cînd mor de foame, cînd sînt pus în butuci, cînd rămîn dintr-o dată fără de copii, cînd mi se prăpădeşte femeia, cînd sărăcesc de pe urma cufundării corăbiei, cînd cad în mîna piraţilor pe mare sau a hoţilor pe uscat, cînd sînt rănit, cînd sînt calomniat, cînd rătăcesc ca un cerşetor, cînd stau în închisoare?

Acestea şi încă mai multe ca acestea izvodesc ei, hulind pe Legiuitor. Socotesc că-şi pregătesc o apărare a păcatelor lor, prin hula pe care o aduc poruncilor date nouă, spunînd că sînt cu neputinţă de îndeplinit

Ce le vom răspunde?

Apostolul urmăreşte altceva, anume să ne ridice sufletele noastre de jos la înălţime, să ne mute la o vieţuire cerească; dar cei care nu pot ajunge la înălţimea de cugetare a Legiuitorului, legaţi de pămînt şi de trup, tăvălindu-se în patimile trupului, ca viermii în puroi, pun în discuţie putinţa împlinirii poruncilor apostolice.

Apostolul, însă, nu îndeamnă pe orice om, la întîmplare, să se bucure pururea, ci numai pe cel asemenea lui, pe cel care nu mai trăieşte în trup, ci are încă din timpul vieţii sale pe Hristos în el[3], pentru că dragostea de trup nu poate sta împreună cu cea mai înaltă treaptă a binelui. Dar chiar dacă i s-ar tăia unuia ca acesta trupul, durerea tăieturii nu rămîne decît în partea sensibilă a trupului, deoarece durerea nu poate

3. *Gal.*, 2, 20.

să ajungă pînă la partea spirituală a sufletului. Dacă, după sfatul apostolului, am omorît mădularele noastre cele pămîntești[4] și purtăm în trup omorîrea lui Hristos[5], atunci neapărat rana primită de trupul cel omorît nu ajunge la suflet, pentru că el a pierdut orice legătură cu trupul. Înjosirile, pagubele, moartea celor dragi nu se vor sui pînă la minte și nici dragostea celor de aici nu-i va turbura înălțimea sufletului. Dacă cei care cad în necazuri gîndesc la fel cu apostolul nu vor pricinui dureri nici altora, pentru că nu suferă din pricina celor ce li se întîmplă; iar dacă trăiesc după trup[6], nici atunci nu se vor întrista, ci se vor socoti niște ticăloși, nu atît din pricina nenorocirilor în care au căzut, cît din pricină că n-au făcut ce trebuia. Pe scurt, sufletul care-i legat cu dorul de a fi împreună cu Creatorul și este obișnuit să se bucure de frumusețile cele de sus nu schimbă bucuria și veselia lui cu nestatornicia de multe feluri a pasiunilor trupești; dimpotrivă, pe cele ce sînt pentru alții supărătoare, el le face adaos de bucurie. Așa era apostolul; se bucura în neputințe, în strîmtorări, în prigoniri, în nevoi și-și prefăcea în laude lipsurile sale[7]; se bucura în foamete, în sete, în frig, în goliciune, în prigoniri, în strîmtorări; din a căror pricină alții erau nemulțumiți și-și pierdeau nădejdea în viață, de acelea el se bucura[8].

Da, cei care nu cunosc gîndirea apostolului Pavel și nici nu înțeleg că el ne cheamă la o viețuire evanghelică îndrăznesc să acuze pe Pavel că ne-a poruncit lucruri cu neputință de îndeplinit.

Să afle, însă, aceștia cît de multe prilejuri de bucurie binecuvîntată ne stau înainte prin bunătatea lui Dumnezeu! Din neexistență am fost aduși la existență; am fost făcuți după chipul Ziditorului[9]; avem minte și cuvînt, care ne completează firea; cu ajutorul lor am cunoscut pe Dumnezeu. Dacă cercetăm cu luare aminte frumusețile creației, atunci prin ele citim, ca într-o carte, marea înțelepciune și purtarea de grijă de toate a lui Dumnezeu. Sîntem în stare să deosebim binele de rău; însăși natura ne învață să alegem ce ne este de folos și să evităm ce ne vatămă. Înstrăinîndu-ne de Dumnezeu prin păcat, am fost chemați iarăși la înrudirea cu El, fiind izbăviți din necinstita robie prin sîngele Unuia-Născut; ne stau înainte nădejdile învierii, desfătările bunătăților îngerești, împărăția cea din ceruri, bunătățile făgăduite, care depășesc puterea minții și cuvîntului.

4. *Col.*, 3, 5.
5. *II Cor.*, 4, 10.
6. *Rom.*, 8, 13.
7. *II Cor.*, 12, 9—10.
8. *II Cor.*, 11, 27.
9. *Fac.*, 1, 26.

III

Pentru ce nu se cuvine, dar, să socotim acestea îndestulătoare pricini de veselie fără de sfîrșit și de bucurie necontenită, ci să socotim că duce o viață vrednică de bucurie cel ce slujește pîntecelui, cel ce se veselește în cîntece și cel ce se tăvălește și sforăie într-un pat moale? După părerea mea, aceștia ar trebui plînși de cei ce au minte, și dimpotrivă, fericiți cei ce-și petrec viața de aici în nădejdea veacului ce va să fie, schimbînd pe cele prezente cu cele veșnice, chiar dacă cei uniți cu Dumnezeu ar trăi în foc ca cei trei tineri în Babilon [10], chiar dacă ar fi închiși cu leii [11], chiar dacă ar fi înghițiți de chiți [12]; aceștia trebuie să fie fericiți de noi, că ei trăiesc cu bucurie; nu se întristează din pricina greutăților de față, ci se bucură întru nădejdea celor ce ne sînt păstrate pentru mai tîrziu. Pe acel luptător îl socotesc bun, care, odată intrat în stadionul credinței, suferă cu bărbăție loviturile vrăjmașilor cu nădejdea slavei încununării. La concursurile atletice, celor ce s-au obișnuit cu ostenelile în locurile de exerciții, nu le pasă de durerea pricinuită de răni, ci, disprețuind oboselile de o clipă, se pornesc cu furie asupra adversarilor lor, cu dorința de a fi proclamați învingători. Tot așa și cel rîvnitor; chiar dacă ar veni peste el un necaz din cele mai mari, bucuria nu i se va întuneca, pentru că «*suferința aduce răbdare; răbdarea încercare; încercarea nădejde; iar nădejdea nu rușinează*» [13]. Pentru aceea ni s-a și poruncit de Pavel în altă parte să răbdăm în necaz și să ne bucurăm întru nădejde [14]. Nădejdea este, dar, aceea care face ca bucuria să locuiască în sufletul celui rîvnitor. Dar același apostol ne poruncește să plîngem cu cei ce plîng [15], iar filipenilor le spune că plîngea pentru vrăjmașii crucii lui Hristos [16]. Pentru ce să mai spunem că Ieremia plîngea [17], că Iezechiel a scris din porunca lui Dumnezeu plîngerile conducătorilor [18] și că mulți sfinți plîngeau? «*Vai, mamă, pentru ce m-ai născut?*» [19]; și: «*Vai că a pierit cel cuvios de pe pămînt și nu mai este între oameni cel ce face bine*» [20]; «*Vai că m-am făcut ca cel ce adună paie la seceră!*» [21]. Și, ca să spun pe scurt, cercetează toate cuvintele drepților și te vei convinge că toți plîng lumea aceasta și viața aceasta

10. *Dan.*, 3, 21.
11. *Dan.*, 6, 17—24.
12. *Iona*, 2, 1.
13. *Rom.*, 5, 3—5.
14. *Rom.*, 12, 12.
15. *Rom.*, 12, 15.
16. *Filip.*, 3, 18.
17. *Plîng.*, 1, 1.
18. *Iez.*, 2, 10.
19. *Ier.*, 15, 10.
20. *Mih.*, 7, 2.
21. *Mih.*, 7, 1.

nefericită din lume. *«Vai că șederea mea în țară străină s-a prelungit!»* [22]. Apostolul Pavel avea dorința să i se despartă sufletul de trup, ca să fie împreună cu Hristos [23]. Se plîngea de prelungirea rămînerii pe pămînt ca de o piedică în calea bucuriei. David ne-a lăsat în versuri plîngere pentru prietenul său Ionatan; tot în versuri plîngea și pe dușmanul lui: *«Rău îmi pare de tine, fratele meu Ionatan!»* [24]; și: *«Plîngeți pe Saul, fiicele lui Israil!»* [25]. Pe Saul îl plînge că a murit în păcat, iar pe Ionatan, pentru că a fost tovarăș cu el pînă la sfîrșitul vieții. Dar pentru ce să mai dau și alte exemple? Și Domnul a plîns pentru Lazăr [26], a plîns și pentru Ierusalim [27] și fericește pe cei ce jelesc și pe cei ce plîng [28].

IV

Cum se împacă exemplele de mai sus, mi s-ar putea spune, cu cuvintele apostolului: *«Bucurați-vă pururea»* [29]. Lacrima și bucuria nu se nasc din aceleași pricini; lacrima se naște de obicei cînd un fapt fără de veste lovește și descurajează sufletul ca o lovitură, strîmtorînd aerul din învelișul inimii; bucuria este ca o tresărire a sufletului, care se veselește de cele ce s-au întîmplat după voia sa. Din pricina asta se și deosebesc semnele trupești ale lacrimilor și ale bucuriei: cei întristați au fața galbenă, vînătă și rece, pe cînd cei veseli au o stare trupească înfloritoare, aproape să le sară sufletul și să iasă afară de plăcere.

Față de acestea, vom spune că plînsul și lacrimile sfinților luau naștere din pricina dragostei de Dumnezeu. Uitîndu-se necontenit la Cel iubit și înmulțindu-și de aici bucuria, se îngrijeau și de starea sufletească a semenilor lor: plîngeau pentru păcătoși și-i îndreptau cu lacrimile lor. După cum cei ce stau pe țărm suferă împreună cu cei ce sînt pe cale să se înece în mare, dar nu pierd din vedere propria lor siguranță cînd scapă de la înec pe cei în primejdii, tot așa și cei care suspină pentru păcatele semenilor lor nu-și pierd propria lor veselie; dimpotrivă, își măresc și mai mult bucuria, pentru că sînt învredniciți de bucuria Domnului pentru lacrimile vărsate pentru frați. De aceea sînt fericiți cei ce plîng, sînt fericiți cei ce jelesc, că aceia se vor mîngîia [30], aceia vor rîde [31]. Iar rîs aici nu numește zgomotul făcut de gîtlej, datorită înfier-

22. *Ps.*, 119, 5.
23. *Filip.*, 1, 23.
24. *II Regi*, 1, 26.
25. *II Regi*, 1, 24.
26. *Ioan*, 11, 35.
27. *Luca*, 19, 41.
28. *Matei*, 5, 4; *Luca*, 6, 21.
29. *I Tes.*, 5, 16.
30. *Matei*, 5, 4.
31. *Luca*, 6, 21.

bîntării sîngelui, ci veselia aceea curată şi lipsită de orice umbră de tristeţe. Apostolul îngăduie, dar, să plîngem cu cei ce plîng [32], pentru că lacrimile acestea sînt ca o sămînţă şi un împrumut al bucuriei veşnice. Urcă-mi-te cu mintea şi vezi dacă se potriveşte vieţii îngerilor o altfel de viaţă decît una de bucurie şi de veselie, că au fost învredniciţi să stea înaintea lui Dumnezeu şi să se bucure de frumuseţea nespusă a slavei Ziditorului nostru! Către viaţa îngerească îndemnîndu-ne apostolul, ne-a poruncit să ne bucurăm pururea.

V

Iar despre aceea că Domnul a plîns pentru Lazăr şi pentru Ierusalim, acestea avem a spune: Domnul a mîncat şi a băut, nu pentru că avea nevoie să mănînce şi să bea, ci pentru a-ţi lăsa măsuri şi hotare pentru pasiunile cele de neapărată trebuinţă ale sufletului. Tot aşa a şi lăcrimat ca să îndrepte starea nefericită şi zguduitoare a celor înclinaţi spre tînguire şi iubitori de plîns. Şi lacrimile, ca orice altceva, au nevoie de măsură: pentru cine trebuie să plîngi, cît de mult trebuie să plîngi, cînd şi cum trebuie să plîngi. Plînsul Domnului nu era un plîns pătimaş, ci un plîns învăţătoresc. Aceasta se vede din cuvintele Sale: *«Lazăr, prietenul nostru, a adormit! Să merg să-l deştept!»* [33]. Care dintre noi plînge un prieten adormit şi despre care aşteaptă să se deştepte puţin mai tîrziu? *«Lazăre, vino afară!»* [34]. Cel mort capătă viaţă, cel cu picioarele legate merge. Minune în minune. Picioarele îi erau legate cu feşi, dar nu-i împiedicau mişcarea. Era mai mare Cel Care întărea decît ceea ce îl împiedica să meargă. Pentru ce, dar, Cel Care avea să săvîrşească o astfel de minune a socotit vrednică de lacrimi moartea lui Lazăr? Nu este oare lămurit că Domnul, văzînd neputinţa noastră, a îngrădit cu măsuri şi cu hotare pasiunile noastre fireşti? A îndepărtat neomenia, ca pe ceva sălbatic, dar a înlăturat şi dragostea de tristeţe şi plînsul prea mult, ca pe ceva josnic. Pentru aceea Domnul, lăcrimînd pentru prietenul Lui, a arătat că participă în întregime la firea omenească şi ne-a eliberat şi de o exagerare şi de alta: nu ne îngăduie nici să fim copleşiţi de dureri, dar nici să fim nesimţitori faţă de întristări. Astfel, după cum Domnul a primit să flămînzească, după ce se mistuia mîncarea, după cum a primit să-I fie sete, după ce se pierdea umezeala din trup, şi după cum a obosit, slăbindu-I-se muşchii şi nervii din pricina călătoriei, fără însă ca Dumnezeirea să fie biruită de oboseală, ci pentru că trupul Său arăta semnele fireşti ale naturii Sale omeneşti, tot aşa a primit să şi lăcrimeze, îngăduind

32. *Rom.*, 12, 15.
33. *Ioan*, 11, 11.
34. *Ioan*, 11, 43.

trupului să arate un semn firesc al său, care se întîmplă cînd cavitățile encefalului, pline de aburii provocați de întristare, dau afară, ca prin niște canale, prin porii ochilor, greutatea umezelii. Pentru aceasta, cînd auzim pe neașteptate vreo veste tristă, avem amețeli, întunecimi și ne vuiește capul, că este zguduit de aburii pe care îi trimite în sus căldura strînsă în adînc. Socotesc, apoi, că după cum norul dă naștere la picături de ploaie, tot așa și desimea aburilor din cap dă naștere la lacrimi. Din această pricină capătă oarecare ușurare cei ce plîng, pentru că prin plîns li se golește pe nesimțite greutatea ce apasă asupra lor. Cele ce se petrec în viață adeveresc spusele mele. Am cunoscut mulți oameni căzuți în grele nenorociri, care, oprindu-și cu forța curgerea lacrimilor, au căzut mai tîrziu unii în boli grele, dambla și paralizie, iar alții chiar au murit, pentru că, sub povara durerilor, puterea lor s-a frînt ca o slabă proptea. Același lucru se poate vedea la flacără; flacăra se stinge cînd e înăbușită de propriul ei fum; tot așa se întîmplă și cu puterea care ține în viață ființele: dacă nu pot să răsufle, se vestejesc de durere și se sting.

VI

Să nu invoce, dar, plîngăreții, lacrimile Domnului pentru a-și acoperi patima lor! Că după cum mîncarea pe care a mîncat-o Domnul nu este pentru noi pricină de îmbuibare, ci, dimpotrivă, cea mai înaltă pildă de înfrînare și cumpătare, tot așa și lacrimile Sale nu sînt o lege pentru plîns, ci o măsură cuviincioasă și o regulă minunată, potrivit căreia se cuvine să suferim cu demnitate și cu bună-cuviință supărările, rămînînd în hotarele firii. Așadar nu este îngăduit nici femeilor, nici bărbaților să jelească și să plîngă fără măsură, ci să se întristeze atît cît trebuie din pricina durerilor, să verse cîteva lacrimi, și pe acestea în tăcere, fără să scoată strigăte, fără să se bocească, fără să-și rupă hainele, fără să-și presoare țărînă pe cap și fără să facă ceva necuvenit, la fel cu cei care nu sînt instruiți pentru ceruri. Cel curățit prin dumnezeiasca învățătură trebuie să fie îngrădit, ca de un zid tare, de dreapta rațiune, ca să se apere cu vitejie și cu tărie de atacurile unor astfel de patimi și să nu îngăduie mulțimii pasiunilor să se năpustească asupra lui. Numai un suflet lipsit de bărbăție, care nu are tăria ce i-o dă nădejdea în Dumnezeu, poate fi sfîșiat și zdrobit de dureri. Că precum viermii se nasc mai ales în lemnele cele mai slabe, tot așa supărările se lipesc de oamenii cu caractere slabe. Era, oare, de oțel inima lui Iov? Era oare de piatră trupul lui? Într-o clipită de vreme i-au murit cei zece copii, fiind striviți, cu o singură lovitură, în casa veseliei, în timp ce se desfătau, dărîmînd dia-

volul casa peste copii [35]. A văzut masa plină de sînge, a văzut pe copiii săi, născuți de-a lungul anilor, morți în același timp; nu s-a văitat, nu și-a smuls părul din cap, n-a dat drumul la strigăte nepotrivite, ci a rostit acea mulțămită celebră, pe care toți o laudă: *«Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, așa s-a întîmplat! Fie numele Domnului binecuvîntat!»* [36]. Era oare Iov fără milă? Dar cum se poate spune una ca asta, cînd el însuși spune despre el: *«Am plîns de mila oricărui năpăstuit»* [37]? Oare nu mințea spunînd acestea? Nu, pentru că adevărul mărturisește despre el că, pe lîngă celelalte virtuți, avea și pe aceasta de a spune adevărul: *«Omul era fără prihană,* zice Scriptura, *drept, cinstitor de Dumnezeu și spunea adevărul»* [38]. Tu însă jelești cu cîntece de jale și încerci să-ți moi sufletul cu bocete! Și precum artiștii iau altă înfățișare și alte haine cînd intră pe scenă, tot așa socotești și tu că se cuvine să apară și cel care jelește: să aibă haină neagră, părul murdar, în casă întuneric, necurățenie, praf și cîntece de jale, care să păstreze mereu vie în suflet rana durerii. Pe toate acestea lasă-le să le facă cei ce n-au nădejde [39]. Tu, însă, ai fost învățat despre cei adormiți în Hristos că *«se seamănă întru stricăciune și se scoală întru nestricăciune; se seamănă întru slăbiciune și se scoală întru putere; se seamănă trup sufletesc și se scoală trup duhovnicesc»* [40]. Pentru ce, dar, plîngi pe cel ce a plecat să-și schimbe îmbrăcămintea? Nici pe tine nu te plînge, că ai fost lipsit de un ajutor în viață! *«Este mai bine să nădăjduiești în Domnul decît să nădăjduiești în om»* [41]. Nu-l plînge pe cel mort, ca și cum ar fi suferit ceva cumplit. Puțin mai tîrziu îl va deștepta trîmbița din ceruri și-l vei vedea stînd înaintea scaunului de judecată a lui Hristos. Nu mai slobozi, deci, cuvinte josnice și fără de minte, ca acestea: «Vai ce nenorocire neașteptată a venit peste mine!», sau: «Cine s-ar fi gîndit să mi se întîmple asta!», sau: «Nicicînd nu m-aș fi așteptat să ascund în pămînt cel mai iubit cap al meu!». Chiar cînd am auzit pe altul rostind astfel de cuvinte, ar trebui să roșim, pentru că am învățat atît din amintirea celor trecute cît și din experiența celor prezente că durerile sînt legate în chip necesar de firea noastră.

VII

Așadar, nici morțile înainte de vreme, nici alte nenorociri ce cad pe neașteptate peste noi nu ne vor înspăimînta vreodată dacă sîntem povă-

35. *Iov*, 1, 18—19.
36. *Iov*, 1, 21.
37. *Iov*, 30, 25.
38. *Iov*, 1, 1.
39. *I Tes.*, 4, 13.
40. *I Cor.*, 15, 42—44.
41. *Ps.*, 117, 9.

ţuiţi de învăţătura dreptei credinţe. De pildă : am avut un copil, singurul moştenitor, mîngîierea bătrîneţilor, fala neamului, floarea celor de o vîrstă cu el, sprijinul casei; era în cei mai frumoşi ani ai vieţii lui; copilul mi-a fost răpit şi s-a dus; a ajuns pămînt şi ţărînă cel care cu puţin înainte rostea cuvinte dulci la auz, care era cea mai plăcută privelişte ochilor mei, cel ce l-am născut[42]. Ce voi face? Îmi voi rupe haina, mă voi tăvăli pe jos, voi boci, mă voi văita, mă voi arăta celor din jur ca un copil care ţipă şi se zbate din pricina loviturilor, sau dimpotrivă, uitîndu-mă, la necesitatea celor întîmplate, că legea morţii este neînduplecată, că se întinde egal peste toate vîrstele şi că desface pe rînd pe toate cele alcătuite, voi mai fi oare tulburat de ce mi s-a întîmplat, îmi voi mai chinui mintea ca şi cum ar fi zdruncinată de o lovitură neaşteptată, odată ce am fost învăţat, mai dinainte, că, fiind muritor am copil muritor şi că nimic din cele omeneşti nu e statornic şi nici nu rămîne necontenit la cei ce le au? Dar şi oraşe mari şi renumite prin strălucirea clădirilor, prin puterea locuitorilor, vestite şi prin belşugul ţinutului şi al pieţei, au dispărut, iar azi numai ruinele mai poartă simbolurile vechii lor străluciri. Corăbii, scăpate de multe ori din naufragii, care au străbătut mările de multe ori şi au transportat pentru negustori multe încărcături, au dispărut la o suflare de vînt. Oştiri, care au biruit adeseori în lupte pe duşmani, schimbîndu-li-se steaua norocului, au ajuns privelişte şi povestire vrednică de plîns. Popoare întregi şi insule, ajunse la mare putere, care au ridicat trofee multe pe uscat şi pe mare, care au adunat multă bogăţie din prăzile de război, sau au fost măcinate de timp sau, ajungînd în robie, au schimbat libertatea cu sclavia. Şi, în scurt, chiar de mi-ai vorbi de cele mai mari şi mai cumplite rele, viaţa, luînd-o înainte, îţi dă nenumărate pilde.

Aşadar, după cum cunoaştem greutatea unui lucru după înclinările talerelor balanţei şi după cum verificăm calitatea aurului frecîndu-l de piatră, tot aşa şi noi, dacă vom avea în minte măsurile puse nouă de Domnul, nu vom depăşi niciodată hotarele cumpătării. Dacă vreodată se va abate asupra ta vreo întîmplare din cele nedorite, să nu te turburi, mai ales că mintea ţi-i pregătită mai dinainte; apoi, uşurează greutatea celor prezente cu nădejdea celor viitoare. După cum cei bolnavi de ochi îşi întorc privirile de la obiectele foarte strălucitoare şi şi le odihnesc pe flori şi pe cîmpiile înverzite, tot aşa şi sufletul nu trebuie să privească necontenit la cele ce pricinuiesc întristare, nici să se lipească de nenorocirile prezente, ci să-şi plimbe privirea spre contemplarea adevăratelor bunătăţi. Şi vei reuşi să te bucuri pururea, dacă vei privi

42. Textul acesta a influenţat pe autorul slujbei înmormîntării pruncilor.

necontenit la Dumnezeu; iar nădejdea răsplătirii va uşura necazurile vieţii. Ai fost batjocorit? Caută la slava pe care o ai păstrată în ceruri pentru răbdarea ta! Ai suferit vreo pagubă? Uită-te la bogăţia cea cerească şi la comoara pe care ţi-ai agonisit-o prin faptele tale bune! Ai fost alungat din patrie? Dar ai patrie Ierusalimul cel ceresc! Ai pierdut copilul? Ai, însă, înger, împreună cu care vei dănţui împrejurul tronului lui Dumnezeu şi te vei veseli cu o veselie veşnică!

Astfel, punînd faţă în faţă necazurile prezente cu bunătăţile nădăjduite, îţi vei păstra sufletul neîndurerat şi neturburat, aşa cum ne îndeamnă legea apostolului. Să nu se veselească peste măsură sufletul tău de cele ce fac bucurie oamenilor, dar nici să fie doborît şi umilit de tristeţi şi descurajări din pricina nenorocirilor. Dacă ai să te obişnuieşti aşa în toate împrejurările vieţii, atunci vei duce o viaţă nebîntuită şi neturburată de valuri. Şi vei reuşi cu uşurinţă aceasta, dacă va locui împreună cu tine porunca care te îndeamnă să te bucuri pururea, dacă vei îndepărta cele ce turbură trupul, dacă vei aduna cele ce veselesc sufletul, dacă nu vei pune la inimă nimic din cele din lumea aceasta şi dacă vei avea mintea aţintită la nădejdea bunătăţilor celor veşnice; numai gîndul la aceste bunătăţi este îndestulător să umple sufletul de bucurie şi să facă să sălăşluiască în inimile noastre o veselie îngerească, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi stăpînirea în veci, Amin.

OMILIA A V-a
LA MUCENIȚA IULITA

Completare la Omilia rostită mai înainte despremulțumire

I

Prăznuirea fericitei muceniţe Iulita este pricina slujbei bisericești de azi! V-am vestit ziua, pentru că în această zi se face pomenire de marea luptă, dusă în trup femeiesc de Iulita, cea mai fericită dintre femei, dacă este bine să numim femeie pe aceea care, prin măreţia sufletului ei, a lăsat în urmă slăbiciunea firii omeşti. A dus cea mai vitejească luptă. A umplut de uimire atît pe cei ce au fost de faţă la lupta ei, cît şi pe cei ce mai tîrziu au auzit istorisirea încercărilor la care a fost supusă.

Socot că Iulita a rănit mai ales pe diavol, vrăjmaşul nostru obştesc, care nu suferă să fie biruit de femei. Diavolul, care se lăuda că va zgudui lumea, că va pune mîna pe lume ca pe un cuib, că va ridica lumea ca pe nişte ouă părăsite [1] şi că va pustii oraşele, el s-a văzut biruit de virtutea unei femei. Căuta să dovedească, în vreme de prigoană, că Iulita nu poate, din pricina slăbiciunii firii omeneşti, să păstreze pînă la sfîrşit credinţa sa în Dumnezeu; dar a aflat, prin încercarea la care a fost supusă, că Iulita şi-a biruit firea, că şi-a bătut joc de ameninţările lui pe atît pe cît diavolul se aştepta să se plece în faţa chinurilor.

Iulita avea un proces cu unul din puternicii oraşului, bărbat lacom şi violent, care-şi adunase averea prin jaf şi prin răpire. Acesta, după ce-i răpise Iulitei mult pămînt şi după ce pusese mîna pe moşiile, satele, vitele şi slugile ei şi pe toată averea mobilă a femeii, a dat-o în judecată, sprijinindu-se pe calomniatori, pe martori falşi şi pe judecători cumpăraţi. În ziua judecăţii, după ce crainicul a chemat pe împricinaţi, iar apărătorii erau gata, Iulita a început să vorbească de tirania omului. Şi pe cînd voia să spună că de la început a fost stăpîna averii şi că o stăpîneşte de vreme îndelungată, pe cînd, deci, voia să se plîngă de silnicia şi lăcomia lui, acela s-a sculat şi a spus: «Judecata nu mai poate

1. *Isaia*, 10, 14.

avea loc, pentru că legea nu îngăduie să se bucure de drepturile civile cei care nu se închină zeilor, împăraţilor şi nu se leapădă de credinţa în Hristos». Judecătorul a socotit că sînt drepte spusele lui şi că propunerea trebuie neapărat îndeplinită. Au fost aduse îndată tămîie şi cărbuni. Judecătorul a spus împricinaţilor că dacă vor tăgădui pe Hristos se vor bucura de legi şi de toate avantajele legale; dar dacă se vor ţine de credinţă, nu se vor putea bucura nici de tribunale, nici de legi şi nici de celelalte drepturi cetăţeneşti, pentru că, potrivit legilor, sînt lipsiţi de drepturile cetăţeneşti.

II

Ce s-a întîmplat după aceasta? A fost oare Iulita ademenită de bogăţie? Şi-a neglijat oare folosul ei, din ambiţie faţă de cel ce a nedreptăţit-o? S-a speriat oare de primejdia ce atîrna asupra ei din partea judecătorilor? Deloc, ci a spus: «Ducă-se viaţa! Piară avuţia! Mai bine să-mi piară trupul decît să rostesc un cuvînt împotriva Dumnezeului Care m-a creat!». Şi cu cît vedea că judecătorul este cuprins de mai multă furie la auzul acestor cuvinte şi era aprins de cumplită mînie împotriva ei, cu atît mai mult mulţumea lui Dumnezeu că, punîndu-i-se la îndoială stăpînirea asupra unor averi stricăcioase, i s-a dat prilejul să ajungă stăpîna bunătăţilor cereşti. Are să i se ia pămîntul, ca să dobîndească paradisul; are să fie osîndită cu necinste, ca să fie învrednicită de cununile slavei! Are să-i fie torturat trupul şi are să i se ia viaţa cea trecătoare, ca să primească nădejdile cele fericite, ca să fie cu toţi sfinţii în bucuria împărăţiei cerurilor! A fost întrebată de multe ori şi tot de atîtea ori a dat acelaşi răspuns; şi, spunînd că este roaba lui Hristos, blestema pe cei ce o îndemnau să se lepede de Hristos. Atunci judecătorul nedreptăţii a lipsit-o nu numai de averile sale, care-i fuseseră răpite pe nedrept şi împotriva legilor, dar a osîndit-o, după socoteala sa, la moarte, dînd-o focului. Iar Iulita n-a alergat cu atîta grabă la nici una din bucuriile vieţii cît a alergat la foc. Pe faţa ei, în înfăţişarea ei, în vorbele ce le rostea şi în veselia ce înflorea din întreaga sa făptură, era zugrăvită bucuria sufletului ei. Prin toate îndemna pe femeile care erau de faţă să nu se poarte ca nişte femei atunci cînd este vorba să îndure suferinţe pentru credinţă şi nici să spună că sînt nişte făpturi slabe. Le spunea: «Sîntem din acelaşi aluat ca şi bărbaţii; am fost făcute ca şi ei după chipul lui Dumnezeu; destoinice de virtute, la fel ca pe bărbaţi, le-a creat Dumnezeu şi pe femei! Oare nu sîntem în totul înrudite cu bărbaţii? Dumnezeu n-a luat numai carne cînd a făcut-o pe femeie, ci şi os din oasele lui [2]. De aceea sîntem şi noi, ca şi bărbaţii, datoare Stă-

2. *Fac.*, 2, 21—23.

pînului cu statornicie, cu tărie de caracter şi cu răbdare !». Spunînd acestea, a sărit în foc, iar focul, învăluind trupul sfintei ca o cămară de nuntă luminoasă, a trimis sufletul ei la cer şi la moştenirea cuvenită ei, iar cinstitul ei trup l-a păstrat nevătămat pentru cei apropiaţi ai ei. Acesta, aşezat în cea mai frumoasă biserică a oraşului, sfinţeşte şi locul şi sfinţeşte şi pe cei care se apropie de el ; iar pămîntul, binecuvîntat prin petrecerea sfintei Iulita pe el, a izvorît din sînurile sale apă plăcută la gust. Astfel fericita, ajungînd în loc de mamă muceniţă, hrăneşte pe locuitorii oraşului cu apă, ca şi cum i-ar hrăni cu lapte. Apa aceasta este păzitoare pentru cei sănătoşi, povăţuitoare celor ce se bucură cu cumpătare de plăceri şi mîngîiere celor bolnavi. Harul dat de proorocul Elisei locuitorilor din Ierihon [3], ni l-a dat şi nouă muceniţa, că, prin binecuvîntarea ei, apele sărate din jurul locului mucenicie sale s-au prefăcut în ape dulci, bune şi plăcute.

III

Bărbaţilor, să nu vă arătaţi în credinţă mai prejos decît femeile! Femeilor, să nu rămîneţi în urma pildei date de sfînta Iulita, ci, hotărîte, stăruiţi în credinţă ! Aţi văzut din mucenicia sfintei că slăbiciunea firii nu vă este piedică pentru săvîrşirea virtuţilor.

Multe aveam de gînd să vă vorbesc despre muceniţă ! Dar cuvîntarea începută ieri şi rămasă neterminată nu-mi îngăduie să lungesc mai mult cuvîntul. Îmi displace tot ce nu-i dus pînă la capăt. Este lipsit de farmec un portret care nu seamănă decît pe jumătate cu originalul ; sînt zadarnice oboselile unei călătorii dacă nu ajungi la sfîrşitul călătoriei hotărîte şi nici la punctele de oprire fixate ; un vînat mic este ca şi cum n-ar fi vînat, iar cei ce aleargă în arenă pierd premiul dacă rămîn numai cu un pas în urmă. Şi eu, deci, explicînd ieri cuvintele apostolului, nădăjduiam că voi putea tălmăci în puţine cuvinte înţelesul lor ; dar am văzut că am lăsat la o parte mai multe decît am spus. De aceea socot că trebuie să completez cele ce lipsesc.

Apostolul spunea : «*Bucuraţi-vă pururea, rugaţi-vă neîncetat, mulţumiţi pentru toate*» [4].

Că trebuie să ne bucurăm pururea, am spus îndeajuns în cuvîntarea de ieri, deşi nu îndestulător faţă de subiect. Dar dacă trebuie să ne rugăm neîncetat şi dacă este cu putinţă de împlinit această poruncă, voi sînteţi gata să mi-o cereţi, iar eu voi face după putinţă apologia acestei porunci.

3. IV *Regi*, 2, 21.
4. *I Tes.*, 5, 16—18.

Rugăciunea este o cerere făcută lui Dumnezeu de credincioşi pentru dobîndirea unui bine. Nu e nevoie negreşit ca cererea să se facă numai prin cuvinte, şi nici nu socotesc că Dumnezeu are trebuinţă să-I amintim prin cuvinte de dorinţele noastre, pentru că El ştie cele ce ne sînt de folos, chiar dacă noi nu-I cerem. Ce vreau să spun? Că nu trebuie să facem rugăciunile rostind silabele cuvintelor, ci mai bine împlinind puterea rugăciunii prin libera voinţă a sufletului nostru şi prin fapte de virtute, care să se întindă pe tot cursul vieţii noastre. «*Ori de mîncaţi*, spune apostolul, *ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi*» [5]. Cînd te aşezi la masă, roagă-te; cînd iei pîinea să o mănînci, înalţă mulţumiri către Cel Ce ţi-a dat-o; cînd întăreşti cu vin slăbiciunea trupului [6], adu-ţi aminte de Cel Ce ţi-a dat darul spre veselia inimii [7] şi mîngîierea bolilor. Te-ai săturat? Să nu uiţi de Binefăcător! Cînd îţi pui cămaşa, mulţumeşte Celui Ce ţi-a dat-o! Cînd te îmbraci cu haina, să ţi se mărească dragostea către Dumnezeu, Care ne-a dăruit îmbrăcăminte potrivită şi pentru iarnă şi pentru vară, îmbrăcăminte care ne păstrează şi viaţa, dar ne acoperă şi ruşinea! A trecut ziua? Mulţumeşte Celui Ce ne-a dăruit soarele spre slujba lucrurilor celor din timpul zilei, Celui Ce ne-a dat focul ca să lumineze noaptea şi să slujească celorlalte nevoi ale vieţii. Noaptea să-ţi dea alte pricini de rugăciune. Cînd ridici ochii la cer şi priveşti frumuseţea stelelor, roagă-te Stăpînului celor văzute şi închină-te lui Dumnezeu, prea bunul meşter al universului, Care a făcut pe toate cu înţelepciune [8]. Cînd vezi că toate vieţuitoarele sînt cuprinse de somn, închină-te iarăşi Celui Ce ne-a slobozit, fără voia noastră, să încetăm lucrul, datorită somnului, şi, prin puţină odihnă, să ne reînnoim puterile de muncă.

IV

Să nu-ţi fie, însă, întreaga noapte sortită somnului şi nici să accepţi să-ţi faci nefolositoare jumătate din viaţă, lăsîndu-te în voia somnului, ci împarte-ţi timpul nopţii între somn şi rugăciune. Visurile chiar să-ţi dea prilej de gîndire cu privire la credinţă. Că de cele mai multe ori închipuirile din vis sînt ecouri ale preocupărilor din timpul zilei. Ce preocupări avem ziua pe acelea le avem şi în vis. Aşa făcînd «*te vei ruga neîncetat*». Nu-ţi faci rugăciunea cu cuvinte, dar unindu-te tot timpul vieţii tale cu Dumnezeu prin purtarea ta, viaţa ta va fi o rugăciune continuă şi neîntreruptă.

5. *I Cor.*, 10, 31.
6. *I Tim.*, 5, 23.
7. *Ps.*, 103, 16.
8. *Ps.*, 103, 25.

Apostolul a mai spus : *«Mulţumiţi pentru toate»*.

Cum este cu putinţă să se împlinească această poruncă, mă vei întreba, cum este cu putinţă ca un suflet îndurerat din pricina nenorocirilor şi oarecum silit de dureri să nu izbucnească în plînsete şi lacrimi, ci să aducă mulţumiri ca pentru nişte bunătăţi adevărate ? Am suferit de pe urma răutăţii vrăjmaşului meu ! Cum voi putea să mulţumesc pentru asta ? A fost răpit un copil înainte de vreme şi dureri mai cumplite decît ale naşterii rănesc pe îndurerata mamă pentru iubitul ei copil. Cum ? Va lăsa oare plînsetul şi va rosti cuvinte de mulţumire ? Cum e cu putinţă asta ?

Da, dacă se va gîndi că Dumnezeu este un tată mai bun pentru copilul pe care l-a născut, un chivernisitor şi un sprijinitor mai înţelept al vieţii copilului ei. Pentru ce nu îngăduim înţeleptului Stăpîn să-Şi chivernisească cum crede făpturile Sale, ci ne indignăm, ca şi cum am fi lipsiţi de nişte bunuri ale noastre, şi suferim pentru cei ce au murit, ca şi cum ar fi fost nedreptăţiţi ? Tu, însă, gîndeşte-te că n-a murit copilul tău, ci a fost dat înapoi ; n-a răposat prietenul tău, ci a plecat într-o călătorie îndepărtată şi a pornit cu puţin mai înainte pe drumul pe care va trebui să mergem şi noi. Să-ţi fie porunca lui Dumnezeu tovarăş de casă, să-ţi fie ca o lumină şi ca o strălucire, care să-ţi dea necontenit puterea de a pătrunde în esenţa lucrurilor. Dacă porunca lui Dumnezeu a supravegheat dintru început sufletul tău şi dacă sufletul tău are despre fiecare lucru părerea cea adevărată, atunci nimic din cele ce vin peste tine nu te poate schimba ; dimpotrivă, pregătit mai dinainte, sufletul tău va rezista ca o stîncă de la ţărmul mării, neîncovoiat şi neclătinat nici de vînturile cele puternice, nici de năpăstuirea valurilor. Pentru ce nu te-ai obişnuit mai dinainte să socoteşti muritor pe cel muritor ? Pentru ce ai lăsat să primeşti pe nepregătite moartea neaşteptată a copilului tău ? Dacă te-ar fi întrebat cineva, cînd ţi s-a vestit la început naşterea copilului : «Ce este noul născut ?», ce ai fi răspuns ? Ai fi spus, oare, altceva decît că cel născut este om ? Iar dacă este om, atunci negreşit este şi muritor ! Ce lucru de mirare este, deci, dacă a murit cel muritor ? Nu vezi că soarele răsare şi apune ? Nu vezi că luna creşte, apoi descreşte ? Nu vezi pămîntul că înverzeşte, apoi se usucă ? Care lucru din cele din jurul nostru dăinuieşte veşnic ? Care lucru are o natură nemişcată şi neschimbătoare ? Uită-te la cer ! Uită-te la pămînt ! Nici ele nu dăinuiesc veşnic ! *«Cerul şi pămîntul vor trece,* spune Domnul ; *stelele vor cădea din cer, soarele se va întuneca şi luna nu-şi va mai da lumina sa»* [9]. Pentru ce este dar de mirare dacă şi noi, care sîntem o părticică din lume, participăm la aceeaşi soartă cu întreaga lume ? Vă-

9. *Matei*, 24, 35. 29.

zînd toate acestea, cînd va veni peste tine o parte din cele comune întregului univers, suferă în tăcere, nu fără durere, nici cu nesimțire — că ce răsplată are nesimțirea ? — ci cu adevărată durere și cu nenumărate suferințe. Suferă, însă, ca un luptător viteaz care-și arată tăria și vitejia lui nu numai prin loviturile date dușmanilor, ci și prin tăria cu care suferă rănile primite. Suferă ca un căpitan de corabie, înțelept și neturburat, care, datorită îndelungatei lui experiențe în conducerea corăbiei, își păstrează sufletul drept, nedoborît și mai presus de orice furtună. Pierderea unui copil iubit sau a soției sau a altcuiva de care sîntem legați printr-o mare dragoste, nu pricinuiește durere celui care are mai dinainte pregătită mintea, celui căruia dreapta rațiune îi conduce viața, celui care nu merge pe calea bătătorită a obișnuinței. Chiar animalelor le este dureroasă despărțirea. Însumi am văzut odată un bou plîngînd la iesle moartea tovarășului său de pășune și de jug. Poți vedea și la celelalte animale cît de puternică este obișnuința. Tu, însă, n-ai fost învățat așa, nici n-ai fost instruit așa ! Nu-i nepotrivit ca începutul prieteniei să se facă printr-o lungă conviețuire și printr-o îndelungată obișnuință ; dar e cu totul lipsit de judecată să plîngem o despărțire pentru motivul că am conviețuit multă vreme cu cineva.

V

De pildă : Ți-a făcut parte Dumnezeu de o tovarășă de viață, care-ți face plăcută viața, care este creatoarea veseliei căminului tău și pricinuitoarea bucuriilor tale, care înmulțește bunurile casei tale, iar în necazuri îndepărtează cea mai mare parte din supărări. Ei bine, soția ta ți-a fost răpită dintr-odată ! Durerea să nu te scoată din minți ! Nici să spui că cele petrecute se datoresc întîmplării, ca și cum n-ar fi un ocrotitor care cîrmuiește lumea ! Din pricina marii tale dureri să nu născocești unele învățături greșite și să spui că Dumnezeu este rău, nici să cazi din granițele bunei credințe. Pentru că voi cei doi ați ajuns un singur trup [10], îți este îngăduit să primești cu durere tăierea și despărțirea legăturii dintre voi ; dar asta nu-ți dă dreptul să gîndești ce nu se cade sau să rostești ceva ce nu ți-i de folos. Gîndește-te că Dumnezeu, Care ne-a plăsmuit și ne-a dat suflet, a dat fiecărui suflet o anumită dăinuire a vieții și fiecăruia i-a fixat un alt termen al ieșirii din viață. Unuia i-a dat să rămînă mai mult timp în trup ; altuia i-a poruncit să i se desfacă mai curînd legăturile trupului, potrivit pricinilor cu neputință de spus ale înțelepciunii și dreptății Lui. După cum unii din cei din închisori stau mai mult în mizeria temnițelor, iar alții scapă de această mizerie mai repede, tot așa și cu sufletul ; unele suflete stau mai mult, iar altele

10. *Fac.*, 2, 24 ; *Matei*, 19, 5.

mai puțin în viața aceasta, după măsura vredniciei fiecăruia și după cum a hotărît mai dinainte Creatorul despre fiecare din noi, cu înțelepciune și adînc și cu neputință de înțeles de mintea omenească. N-ai auzit ce spune David: *«Scoate din temniță sufletul meu»* ?[11] N-ai auzit despre sfînt că i-a fost slobozit sufletul lui ?[12] Ce a făcut Simeon cînd a primit în brațe pe Domnul nostru ? Căror cuvinte le-a dat drumul ? N-a spus: *«Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne»* ?[13] Pentru cel ce se grăbește spre viața de sus, viețuirea în trup îi este mai împovărătoare decît temnița și închisoarea. Nu căuta deci ca hotărîrile date de Dumnezeu să urmeze dorinței tale! Gîndește-te că cei care au fost uniți în viața aceasta, apoi au fost despărțiți prin moarte, sînt asemenea unor călători care merg pe același drum; călătorind împreună mai multă vreme, obișnuința unuia cu altul îi unește; dar după ce au terminat drumul pe care-l aveau de făcut împreună și deci după ce drumurile li se despart, pentru că nevoia îi mînă pe fiecare pe alt drum, nu mai rămîn împreună de dragul obișnuinței și nici nu pierd din vedere scopul călătoriei lor, ci, aducîndu-și aminte de pricina care dintru început i-a pornit la drum, fiecare pornește cu grabă spre propria sa țintă. Așadar, după cum alta le era ținta călătoriei lor, dar s-au împrietenit datorită obișnuinței călătoriei lor împreună, tot așa și celor uniți, prin căsătorie sau prin altă legătură socială, le stă negreșit înainte un sfîrșit deosebit al vieții; iar sfîrșitul vieții, mai dinainte hotărît, desparte negreșit pe cei uniți.

VI

Deci, dacă ești chibzuit, nu trebuie să te întristezi din pricina despărțirii, ci să mulțumești lui Dumnezeu, Care dintru început ți-a făcut parte de o căsătorie fericită. Dar tu, chiar pe cînd îți trăia soția sau prietenul sau copilul sau altcineva, pentru care acum te bocești, nu mulțumeai Celui Ce ți-a dat aceste daruri, ci-L învinuiai de cele ce-ți lipseau. Dacă erai numai cu femeia ta, Îl învinuiai că nu ai copiii pe care-i voiai; dacă aveai copii, Îl învinuiai că nu ești destul de bogat sau că vedeai pe vrăjmașii tăi fericiți. Vezi, dar, ca nu cumva noi înșine să fim pricina pierderilor celor iubiți ai noștri, nesimțindu-i cînd sînt lîngă noi și dorindu-i după ce s-au dus. Și pentru că nu mulțumim lui Dumnezeu pentru bunătățile ce ni le-a dat, pierdem neapărat pe cei dragi nouă spre a le simți lipsa. După cum ochii nu pot vedea obiectele cînd acestea sînt așezate foarte aproape de ei, ci au nevoie de o anumită distanță, tot așa și sufletele cele nemulțumitoare, numai cînd pierd bunurile simt harul

11. *Ps.*, 141, 10.
12. *Tobie*, 3, 6.
13. *Luca*, 2, 29.

pe care l-au avut. Cînd se bucurau de cele mai mari daruri nu ştiau să dea mulţumită Dătătorului; după ce le-au pierdut, laudă ce-au avut. Nimeni dintre noi, dacă vrea să fie socotit înţelept, să nu uite să mulţumească pentru tot ce i se întîmplă în viaţă. Dacă am cerceta adînc viaţa noastră, am vedea că este plină de farmec; dar pentru a-i vedea farmecul, trebuie să acceptăm să ne uităm la cei ce sînt în urma noastră; şi astfel, din comparaţia vieţii noastre cu a lor, vom putea să ne dăm seama ce valoare au bunurile pe care le avem.

Eşti slugă? Este un altul într-o stare mai umilită decît a ta! Mulţumeşte lui Dumnezeu că eşti mai sus decît altul, că nu eşti osîndit să învîrţi piatra morii, că nu eşti bătut. Dar nici unuia ca acesta nu-i lipsesc pricinile de a mulţumi lui Dumnezeu. Nu poartă lanţuri, nu-i sînt picioarele puse în butuci. Cel întemniţat are îndestulătoare pricină să mulţumească: trăieşte, vede soarele, respiră aerul! Să mulţumească pentru acestea! Ai fost osîndit pe nedrept? Bucură-te, cu nădejdea bunătăţilor viitoare! Ai fost osîndit pe bună dreptate? Şi acum mulţumeşte! Eşti pedepsit aici pe pămînt pentru cele ce-ai făcut, şi n-ai să mai fii păstrat pentru pedeapsa veşnică, pentru toate păcatele tale!

Astfel, cel înţelept poate să înalţe binefăcătorului Dumnezeu nenumărate mulţumiri în întreaga sa viaţă şi în orice stare s-ar găsi. Dar aşa, cei mai mulţi oameni fac la fel cu cei nemulţumitori: dispreţuiesc cele ce au şi doresc cele ce le lipsesc; nu numără pe cei din urma lor, spre a mulţumi Binefăcătorului pentru cele ce au, ci, prin comparaţie cu cei dinaintea lor, socotesc cît le lipseşte şi se supără şi se necăjesc din pricina bunurilor altora, ca şi cum aceia i-ar fi lipsit de propriile lor bunuri.

Robul e nemulţumit că nu-i liber. Cel născut liber e nemulţumit că nu s-a născut în altă ţară mai cu vază, că nu-i dintr-o familie renumită prin nobleţe, că nu-şi poate număra neamul pînă la al şaptelea bunic, care să fi fost celebru crescător de cai de cursă sau care să-şi fi cheltuit averea în luptele de gladiatori. Cel de neam slăvit se plînge că nu-i putred de bogat; cel bogat se întristează şi se jeleşte că nu-i stăpîn peste oraşe şi popoare; generalul se plînge că nu-i împărat, împăratul se plînge că nu stăpîneşte toată lumea de sub soare, ci mai sînt încă popoare nesupuse sceptrului său. Toate acestea îi conving că nu trebuie să mulţumească Binefăcătorului pentru ceva.

Noi, însă, lăsînd la o parte supărarea pentru cele ce ne lipsesc, să ne învăţăm să mulţumim lui Dumnezeu pentru cele ce avem.

În împrejurările grele ale vieţii să spunem înţeleptului Doctor: *«Întru necaz mic, pedeapsa Ta spre noi»* [14]. Să spunem: *«Bine este mie că*

14. *Isaia*, 26, 16.

m-ai smerit!» [15]. Să spunem: *«Suferințele din vremea de acum nu sînt vrednice de slava care ni se va descoperi»* [16]. Să spunem: *«Puțin am fost bătuți pentru cele ce-am păcătuit!»* [17]. Să rugăm pe Domnul: *«Ceartă-ne, Doamne, dar cu judecată, nu cu mînie!»* [18]. *«Fiind judecați de Domnul, sîntem pedepsiți, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea»* [19].

Dacă ducem o viață strălucită, să spunem cuvintele lui David: *«Ce voi da în schimb Domnului, pentru toate cîte mi-a răsplătit mie?»* [20]. Ne-a adus de la neființă la ființă; ne-a cinstit cu rațiune; ne-a dăruit meseriile ca ajutoare ale vieții; ne scoate hrana din pămînt [21]; ne-a dat animale ca să ne slujească [22]; pentru noi ploile; pentru noi soarele; pentru noi frumusețile munților și ale șesurilor; pentru noi sînt pregătite retragerile din înălțimile munților; pentru noi curg rîurile; pentru noi izvorăsc izvoarele; pentru noi se întinde cît vezi cu ochii marea pentru a face comerț; pentru noi bogățiile din mine și tot felul de desfătări. Toată creația ne oferă daruri, datorită harului bogat și îmbelșugat făcut nouă de Dumnezeu, binefăcătorul nostru.

VII

Dar pentru ce să vorbim de binefacerile cele mici ale lui Dumnezeu? Pentru noi, Dumnezeu între oameni [23]; pentru trupul cel stricat *«Cuvîntul S-a făcut trup și a locuit între noi;* [24] cu noi, cei nerecunoscători, Binefăcătorul; la cei ce locuiesc în întuneric [25], Soarele dreptății [26]; pe cruce, Cel fără patimă; în moarte, Viața [27]; în iad, Lumina [28]; pentru cei căzuți, învierea [29], duhul înfierii [30], împărțirea darurilor, făgăduința cununilor și toate celelalte, pe care nici nu-i ușor să le numeri, pentru care sînt potrivite cuvintele profetului: *«Ce vom da în schimb Domnului, pentru toate cîte ne-a răsplătit nouă?»* [31]. Mai mult, în aces-

15. *Ps.*, 118, 71.
16. *Rom.*, 8, 18.
17. *Iov*, 15, 11.
18. *Ier.*, 10, 24.
19. *I Cor.*, 11, 32.
20. *Ps.*, 115, 3.
21. *Ps.*, 103, 16.
22. *Fac.*, 1, 28.
23. *Bar.*, 3, 38.
24. *Ioan*, 1, 14.
25. *Isaia*, 9, 2; *Matei*, 4, 16.
26. *Mal.*, 4, 2.
27. *Ioan*, 11, 25; 1, 4.
28. *Ioan*, 1, 4.
29. *Ioan* 11, 25.
30. *Rom.*, 8, 15.
31. *Ps.*, 115, 3.

te cuvinte nu se spune că marele Dăruitor «a dat», ci că *«a răsplătit»*, ca și cum n-ar fi El Cel Ce a dăruit pentru prima dată, ci ca și cum El ar răsplăti pe cei care I-au oferit Lui daruri, că mulțumirea pentru cele primite este socotită tot o binefacere. Dumnezeu, Care ți-a dat averea, îți cere milostenie prin mîna săracului; deși Dumnezeu primește înapoi bunurile Sale, totuși îți mulțumește pe deplin, ca și cum ai fi făcut milostenia din propriile tale bunuri. Așadar, *«ce vom da în schimb Domnului pentru toate cîte ne-a răsplătit nouă?»*. Voi mai stărui încă asupra cuvintelor profetului; profetul, văzîndu-și sărăcia, era, pe bună dreptate, nedumerit că nu are nimic vrednic prin care să răsplătească binefacerile Domnului. Da, Dumnezeu, pe lîngă binefacerile acestea, atît de mari și de strălucite, care cu adevărat sînt covîrșitoare, ne-a făgăduit pentru mai tîrziu mult mai multe binefaceri: desfătarea paradisului, slava din împărăția cerurilor, aceeași cinste cu îngerii, vederea lui Dumnezeu, care este pentru cei învredniciți culmea bunătăților, după care tînjește orice fire rațională, pe care să dea Dumnezeu să o dobîndim și noi, după ce ne vom curăți de patimile trupului.

Dar poate că cineva mă va întreba:

— Cum îmi voi arăta față de prietenul meu prietenia și dragostea? (Că dragostea este cea dintîi și cea mai desăvîrșită dintre virtuți, pentru că dragostea este plinirea legii) [32]. Cum? Ducîndu-ne la cei peste care au venit mari nenorociri, să nu plîng cu ei, să nu vărs lacrimi alături de ei, ci să dau mulțumită lui Dumnezeu pentru cele ce li s-au întîmplat? A suferi cu mulțumire propria ta nenorocire este un semn de răbdare și de tărie de caracter; dar a mulțumi lui Dumnezeu pentru nenorocirile altora înseamnă a te bucura de nenorocirile lor și a mînia pe cei îndurerați, mai ales că apostolul ne-a poruncit să plîngem cu cei ce plîng [33].

Ce vom răspunde unor astfel de cuvinte?

Este iarăși nevoie să amintim cuvintele Domnului, prin care ne-a poruncit pentru cine să ne bucurăm și pentru cine să plîngem. *«Bucurați-vă, spune Domnul, și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri»* [34]. Și iarăși: *«Fiicele Ierusalimului, nu Mă plîngeți pe Mine, ci plîngeți pe copiii voștri»* [35]. Deci dumnezeiescul Cuvînt ne poruncește să săltăm și să ne veselim împreună cu drepții, dar să jelim și să ne tînguim împreună cu cei ce varsă lacrimi de pocăință sau să plîngem pe cei ce nu au cunoștința păcatului, că ei nici măcar nu știu că pier.

32. *Rom.*, 13, 10.
33. *Rom.*, 12, 15.
34. *Matei*, 5, 12.
35. *Luca*, 23, 28.

VIII

Nu trebuie să socotești că îndeplinește porunca dragostei cel ce plînge la moartea oamenilor sau cel ce jelește împreună cu cei ce bocesc. Nu laud pe doctorul care, în loc să ajute pe bolnavi, el însuși se umple de boli, nici pe căpitanul unei corăbii, care, în loc să întărească pe cei din corabie, în loc să lupte cu vînturile, în loc să biruiască valurile și în loc să încurajeze pe cei înfricoșați, are rău de mare și se sperie la fel cu cei care n-au mai călătorit pe mare. Tot așa este și cel care, ducîndu-se la cei ce plîng, nu le dă ajutorul cuvîntului său, ci el însuși se împărtășește cu urîțenia patimilor acelora. Este firesc să te întristeze nenorocirile celor ce plîng; arăți că iei parte la durerea lor, dacă nu te bucuri de nenorocirea lor și nici nu ești nepăsător față de suferința lor; dar nu trebuie să fii tîrît mai departe împreună cu cei îndoliați, să te vaiți sau să bocești împreună cu cel ce jelește sau să-l imiți și să cauți să fii la fel cu cel înnegrit de suferință, de pildă, să te închizi în casă, să te îmbraci în negru, să te culci pe jos, să nu-ți tai părul. Cu acestea mărești mai mult durerea decît o potolești. Nu vezi oare că durerea crește, dacă pe lîngă răni mai ai și buboaie și dacă pe lîngă friguri mai suferi și de dureri de splină, iar mîinile, cu atingerea lor plăcută, micșorează durerea? Așadar, tu să nu mărești cu purtarea ta durerea celuilalt, dar nici să nu cazi în aceeași durere ca și el. Cel ce ridică pe cel ce zace jos trebuie să fie mai puternic decît cel căzut; dar dacă zace jos ca și celălalt, are și el nevoie de un altul care să-l ridice. Se cuvine să fii mișcat de cele întîmplate și să te întristezi în tăcere de nenorociri, arătîndu-ți durerea sufletească prin turburarea obrazului și prin respectul ce-l ai în fața durerii; și iarăși, nu se cade să începi a grăi, sărind îndată la mustrări, ca și cum ai vrea să insulți și să calci în picioare pe cei doborîți de dureri (că sînt împovărătoare mustrările pentru cei cu sufletul chinuit de dureri, iar cuvintele celor nesimțitori la durerile altora sînt și anevoie de primit și fără de mîngîiere pentru cei ce suferă), ci trebuie să îngădui celui îndurerat să se vaite, să se plîngă și să spună cuvinte goale și nefolositoare; mai tîrziu, însă, după ce durerea s-a micșorat și s-a potolit, caută să-l mîngîi cu grijă și cu blîndețe. Tot așa fac și îmblînzitorii de cai; nu pun de la început frîu cailor tineri, nici nu-i împoldesc cu pintenii (că așa i-ar învăța să se ridice în două picioare și să trîntească pe călăreț), ci la început îi lasă să meargă și să alerge după voia lor; apoi cînd văd că și-au cheltuit toată furia, datorită propriei lor alergători și iuțeli, atunci, fiind domoliți, pun mîna pe ei și-i fac as-

cultători prin meşteşugul lor. Dacă vei face şi tu aşa, va fi după cuvîntul lui Solomon: *«Mai bine este a merge în casa plîngerii decît în casa ospăţului»* [36]; dacă te vei folosi de cuvinte chibzuite şi blînde, vei da celui în suferinţă din sănătatea ta şi nu te vei îmbolnăvi şi tu de durerea lui, ca la bolile de ochi.

IX

Plîngeţi, dar, cu cei ce plîng! Cînd vei vedea pe fratele tău că varsă lacrimi de căinţă pentru păcatele sale, plîngi împreună cu el, ia parte la durerea lui! Aşa vei putea să-ţi îndrepţi propriile tale păcate prin păcatele altora. Că cel care varsă lacrimi fierbinţi pentru păcatele semenului său se vindecă pe sineşi cu lacrimile vărsate pentru fratele său. Aşa era cel ce a spus: *«Mîhnire m-a cuprins pentru păcătoşii care părăsesc legea Ta!»* [37]. Plîngi pentru păcat! Păcatul este o boală a sufletului. Păcatul este moartea sufletului nemuritor. Păcatul este vrednic de plîns şi de tînguire fără tăcere. Pentru păcat să curgă orice lacrimă, iar suspinul să nu înceteze a ieşi din adîncul inimii. Pavel plîngea pentru vrăjmaşii crucii lui Hristos [38]. Ieremia plîngea pentru cei ce piereau din popor; şi pentru că nu-i erau îndestulătoare lacrimile ochilor săi, căuta izvor de lacrimi şi cel mai îndepărtat loc de popas: *«Şi voi şedea,* spune el, *şi voi plînge pe poporul acesta zile multe, voi plînge pe cei pierduţi»* [39].

Astfel de lacrimi şi astfel de plînset fericeşte Domnul [40]. Domnul nu fericeşte pe cel ce varsă cu uşurinţă lacrimi pentru orice întristare şi-i înclinat cu uşurinţă spre plîns în orice împrejurare. Nu de mult am văzut pe unii, cărora le plac petrecerile, că se îmbată pe motiv că sînt înduraţi şi încearcă să-şi îndreptăţească neînfrînarea lor cu cuvintele lui Solomon, care spune: *«Daţi vin celor îndureraţi»* [41]. Proverbul acesta nu îngăduie beţia, ci îndeamnă la conservarea firii omeneşti. Să las, însă, la o parte sensul tainic al acestui proverb în care vinul înseamnă veselia cea spirituală! Dar chiar sensul literal al cuvîntului arată marea purtare de grijă de oameni a lui Dumnezeu, şi anume, ca nu cumva să nu se mai îngrijească de hrană cei greu de mîngîiat şi adînc îndureraţi, fiind doborîţi de marea lor durere. Dumnezeu le porunceşte acestora să-şi întărească

36. *Ecl.*, 7, 3.
37. *Ps.*, 118, 53.
38. *Filip.*, 3, 18.
39. *Ier.*, 9, 1.
40. *Matei*, 5, 4.
41. *Prov.*, 31, 6.

cu pîine inima zdrobită de durere și să-și sprijine cu vin puterea lor înfrîntă. Se știe doar că iubitorii de vin și bețivii nu-și alină cu vin durerea, ci schimbă un rău cu alt rău; sînt niște negustori vicleni care schimbă bolile trupului cu bolile sufletului; imitînd pe cei care vor să echilibreze talerele unei balanțe, își scad durerea pe cît își măresc plăcerea. Socot, însă, că vinul trebuie să vină în ajutorul firii; nu se cade ca cei îndurerați să bea atît de mult vin curat încît să li se întunece mintea; durerea nu se scurge odată cu vinul, ci adaugă sufletului și urmările rele ale beției. Iar dacă rațiunea este doctorul durerii, atunci beția va fi socotită cea mai mare nenorocire, pentru că împiedică vindecarea sufletului.

Cercetează, dar, amănunțit cu mintea cele spuse și vei vedea că porunca apostolului este și cu putință de îndeplinit și folositoare. De vei asculta de dreapta rațiune, vei ști cum să te bucuri pururea, cum să te rogi neîncetat, cum să mulțumești pentru toate, în ce chip să mîngîi pe cei îndurerații, ca în toate privințele să fii desăvîrșit, cu ajutorul Sfîntului Duh și cu sălășluirea harului Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A VI-a
LA CUVINTELE EVANGHELIEI DUPĂ LUCA :

«Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi» [1] şi despre lăcomie

1

Sîntem ispitiţi în două chipuri : sau prin necazurile care încearcă inimile noastre, ca pe aur în cuptor, vădind, prin răbdarea în suferinţe, tăria inimilor noastre, sau adeseori chiar prin buna stare materială, care pentru mulţi este o astfel de încercare a tăriei inimilor noastre. Că-i la fel de greu să-ţi păstrezi sufletul neînfrînt, cînd eşti în necazuri, ca şi să nu te mîndreşti, umilind pe alţii, cînd eşti bogat şi ai de toate.

Pildă de cel dintîi fel de încercare este marele Iov, luptătorul cel neînvins, care a primit, cu inimă neturburată şi cu gînduri neschimbate, asaltul diavolului, pornit asupra lui cu furia unui torent. S-a arătat cu atît mai mare decît ispitele diavolului, cu cît atacurile date de duşman păreau mai mari şi mai de neînvins.

Printre alte multe pilde de ispitele care ne vin de pe urma unei vieţi înfloritoare şi pline de belşug este şi bogatul de care ni s-a citit azi din Evanghelie.

Bogatul acesta avea bogăţie, dar mai nădăjduia alta. Şi Dumnezeu cel iubitor de oameni nu l-a osîndit de la început pentru purtarea lui lipsită de recunoştinţă, ci mereu îi adăuga altă bogăţie la bogăţia de mai înainte, doar-doar îl va sătura odată şi-i va îndupleca sufletul să fie darnic şi milostiv.

«*Unui bogat*, spune Evanghelia, *i-a rodit ţarina ; şi cugeta întru sine, zicînd : «Ce voi face ? Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi*» [2].

— Dar pentru ce a rodit ţarina unui om care nu avea de gînd să facă nici un fel de bine din belşugul rodurilor sale ?

— Ca să se vadă şi mai bine îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, Care-şi întinde bunătatea Sa chiar şi asupra unor astfel de oameni. Că

1. *Luca*, 12, 18.
2. *Luca*, 12, 16—18.

Dumnezeu plouă peste drepți și peste nedrepți și răsare soarele Său peste răi și peste buni [3]. Dar o astfel de bunătate a lui Dumnezeu adună mai multă osîndă pe capul celor răi.

Dumnezeu a adus ploaie peste pămîntul lucrat de mîinile lacomilor; a dat soarele, ca să încălzească semințele și să înmulțească rodurile prin buna rodire a pămîntului. De la Dumnezeu sînt unele ca acestea: pămînt roditor, vremi potrivite, belșug de roade, ajutorul animalelor de muncă și altele, prin care înflorește lucrarea pămîntului. Dar de la bogat, ce? Purtare aspră, ură de oameni, lipsă de dărnicie. Acestea dă bogatul în schimb Binefăcătorului său. Nu și-a adus aminte că are aceeași fire ca și ceilalți oameni. Nu s-a gîndit că trebuie să-și împartă prisosul bogăției sale cu cei săraci. N-a ținut seamă de poruncile: *«Nu zăbovi de a face bine celui sărac»* [4]; și: *«Milosteniile și credința să nu-ți lipsească»* [5]; și: *«Frînge cu cel flămînd pîinea ta»* [6]. N-a ascultat nici strigătul profeților, nici al învățătorilor. Jitnițele lui plesneau, apăsate de mulțimea celor puse în ele, dar inima sa cea lacomă nu se mai umplea. Adăugînd mereu noi avuții la cele vechi, mărindu-și averea cu adaosurile din fiecare an, a căzut în această încurcătură, din care nu putea ieși: din pricina lăcomiei, inima nu-l lăsa să se lipsească de rodurile din anii trecuți, iar din pricina mulțimii noilor roduri, nu mai avea unde să le pună. De asta chibzuielile sale erau fără de sfîrșit, iar grijile lui de netrecut. De asta zicea întru sine: *«Ce voi face?»*.

Cărui om nu i-ar fi milă de un suflet atît de chinuit? Nefericit, din pricina belșugurilor țarinilor sale; nefericit, din pricina bogățiilor pe care le avea; și mai nefericit, din pricina celor așteptate. Pămîntul nu-i produce roade, ci-i odrăslește suspine; nu-i adună belșug de roade, ci griji, necazuri și încurcătură groaznică. Se plînge la fel cu cei săraci. Oare cel strîmtorat de sărăcie nu dă drumul aceluiași strigăt: «Ce voi face? De unde hrană? De unde haine?» Aceleași cuvinte le rostește și bogatul: «Ce *voi face?*». Se tînguie, măcinîndu-i-se inima de griji. Ceea ce bucură pe alții, aceea îl mistuie pe lacom. Nu-l bucură toate bogățiile de care îi este plină gospodăria, ci îi pișcă sufletul bogăția ce stă pe afară și nu mai încape în hambarele sale, ca nu cumva, aruncîndu-și privirea la cei din jurul lui, să aibă prilej să facă vreun bine celor nevoiași.

3. *Matei*, 5, 45.
4. *Prov.*, 3, 27.
5. *Prov.*, 3, 3.
6. *Isaia*, 58, 7.

II

Mi se pare că boala sufletului lacomului se asemănă cu patima mîncăcioşilor care voiesc mai bine să crape de prea multă mîncare decît să dea celor lipsiţi ce le rămîne.

Gîndeşte-te, omule, la Cel Care ţi-a dat bogăţia! Adu-ţi aminte de tine însuţi, cine eşti, ce administrezi, de la cine ai luat bogăţiile tale şi pentru ce ai fost preferat multor oameni! Eşti slujitorul bunului Dumnezeu, iconomul semenilor tăi. Să nu-ţi închipui că toate bunurile ce le ai au fost pregătite numai pentru pîntecele tău! Ai faţă de bogăţiile ce le stăpîneşti aceeaşi părere pe care o ai faţă de bogăţiile străine. Bogăţiile te bucură pentru puţină vreme, dar apoi dispar fără urmă şi ţi se va cere de ele socoteală exactă. Tu, dimpotrivă! Încui toate avuţiile tale cu uşi şi cu zăvoare; şi după ce le-ai sigilat cu peceţi, priveghezi, cuprins de griji, te sfătuieşti cu tine însuţi, luîndu-te ca sfetnic pe tine, nebunule, şi te întrebi: «*Ce voi face ?*». Uşor îţi era să răspunzi aşa: «Voi sătura sufletele celor flămînzi, voi deschide hambarele şi voi chema pe toţi nevoiaşii. Voi imita pe Iosif în predica sa despre iubirea de oameni [7]. Voi rosti acele cuvinte pline de mărinimie: Veniţi la mine toţi cei lipsiţi de pîine! Fiecare din voi să ia cît îi trebuie, ca dintr-un izvor obştesc, din bunătăţile date mie de Dumnezeu». Dar tu, bogatule, nu spui aşa! Pentru ce? Pentru că, din pricina invidiei, nu doreşti ca ceilalţi oameni să se bucure de aceeaşi bunăstare ca şi tine; şi, făcînd în adîncul sufletului tău acest sfat viclean, te gîndeşti, nu cum să dai fiecărui om nevoiaş cele de care are nevoie, ci cum să strîngi toate, ca pe toţi să-i lipseşti de folosul lor.

Stăteau lîngă bogat cei ce îi cereau sufletul [8], iar el se sfătuia cu sufletul său cum să-şi mănînce averile. Avea să fie luat din lume în noaptea aceea, iar el se gîndea la mulţi ani de desfătare.

Dumnezeu i-a îngăduit să se sfătuiască în toată voia şi să-şi dea la iveală gîndurile, pentru ca să primească pedeapsa vrednică de alegerea sa.

III

Să dea Dumnezeu să nu păţeşti şi tu ca acest bogat! Pentru asta s-a scris în Evanghelie pilda bogatului, ca să fugim de asemănarea cu el.

Imită, omule, pămîntul! Fă roade ca el! Nu te arăta mai rău decît pămîntul cel neînsufleţit! Pămîntul nu dă roduri pentru propria lui desfătare, ci pentru ca roadele sale să-ţi slujească ţie. Şi tu, dacă vei

7. *Fac.*, 47, 16—17
8. *Luca*, 12, 20.

arăta rod de binefacere, rodul acesta ți-l aduni pentru tine, că mulțumirile pentru faptele bune se întorc la săvîrșitorii lor. Ai dat celui flămînd; dar ce ai dat rămîne tot al tău și ți se întoarce cu adaos. După cum grîul care cade în pămînt dă rod celui ce l-a aruncat, tot așa și pîinea dată celui flămînd aduce mult folos mai tîrziu. Să dea Dumnezeu ca sfîrșitul lucrării pămîntului tău să fie început al seminței cerești! *«Semănați,* spune Scriptura, *pentru voi înșivă întru dreptate»* [9]. Pentru ce te chinui, pentru ce te muncești, străduindu-te să închizi bogăția în ziduri de lut și de cărămidă? *«Mai bun este un nume bun decît bogăție multă»* [10]. Iar dacă ți-s dragi banii pentru cinstea ce o ai de pe urma lor, gîndește-te că este mai de folos, pentru slava ta, să fii numit tată a nenumărați copii, decît să ai nenumărate monezi în pungă. Banii îi vei lăsa pe pămînt, chiar dacă nu vrei; dar cinstea, ce o ai de pe urma faptelor bune, o vei duce înaintea Stăpînului, cînd tot poporul, stînd împrejurul Judecătorului obștesc, te va numi hrănitorul și binefăcătorul lui și te va numi cu toate numele ce se cuvin iubirii de oameni. Nu vezi pe cei care-și cheltuiesc, de dragul unei cinstiri de scurtă durată și de dragul aclamațiilor și al aplauzelor mulțimii, averea lor în teatre, cu luptători de lupte greco-romane, cu măscărici și cu luptători cu fiare sălbatice, spectacole de care ar trebui să ne scîrbin privindu-le? Și tu te zgîrcești să cheltuiești avuția ta, prin care te vei urca la o slavă atît de mare? Dumnezeu te va primi, îngerii te vor aplauda, toți oamenii, cîți sînt de la începutul lumii, te vor ferici; slava veșnică, cununa dreptății, împărăția cerurilor vor fi răsplățile bunei administrări a acestor bogății stricăcioase. Dar la nici una din ele nu te gîndești! De dragul celor de aici disprețuiești pe cele nădăjduite! Haide, deci, și împarte-ți în felurite chipuri bogăția! Fii generos, fii strălucitor la față cînd dai avuția ta celor lipsiți! Să se spună și despre tine cuvintele Scripturii: *«A risipit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veac!»* [11]. Nu scumpi produsele tale, îngreunînd nevoile celor lipsiți! Nu aștepta să lipsească grîul de pe piață, ca să-ți deschizi hambarele, că *«cel ce scumpește prețul grîului este blestemat de popor»* [12]. Nu aștepta vremuri de foamete, din dragostea de aur! Nu aștepta o lipsă generală, ca să-ți înmulțești averile! Nu face comerț cu nenorocirile oamenilor! Nu preface mînia lui Dumnezeu în prilej de înmulțire a averilor tale! Nu înrăutăți, cu biciul neomeniei tale, ranele celor în suferință! Te uiți la aur, dar la frate nu te uiți! Cunoști bine ce scrie

9. *Osea,* 10, 12.
10. *Prov.,* 22, 1.
11. *Ps.,* 111, 8.
12. *Prov.,* 11, 26.

pe monezi, deosebeşti moneda falsă de cea bună, dar nu cunoşti deloc pe fratele tău în vreme de nevoie.

IV

Lucirea aurului te desfătează, dar nu te gîndeşti cîte suspine ale nevoiaşului te urmăresc. Cum să-ţi pun sub ochi suferinţele săracului? Săracul se uită de jur împrejur în casa lui şi vede că în casa lui nu-i aur şi nici nu va fi vreodată. Mobilele şi hainele lui, toate în valoare de cîţiva bani, sînt singura avere a săracului. Ce să facă? Îşi aruncă în sfîrşit ochii la proprii săi copii şi se hotărăşte să-i ducă în piaţă şi să-i vîndă ca prin ei să scape de moartea ce-l ameninţă. Gîndeşte-te acum ce luptă se dă în sufletul lui: între foamea care-l ameninţă şi dragostea părintească! Foamea îl ameninţă cu cea mai crudă moarte, iar firea se împotriveşte, sfătuindu-l să moară împreună cu copiii lui. Porneşte de multe ori de-acasă să-şi înfăptuiască gîndul, şi tot de atîtea ori se întoarce. În cele din urmă, însă, este biruit, silit de nevoie şi de trebuinţe peste care nu poate trece. Care-s gîndurile ce chinuiesc pe tată? «Pe care dintre copii, îşi spune el, să-l vînd mai întîi? Care dintre copiii mei va plăcea mai mult vînzătorului de grîu? Să-l duc pe cel mai mare? Dar vîrsta lui mă ruşinează! Să-l duc pe cel mai tînăr? Dar mi-i milă de tinereţea lui, că nici nu-şi dă seama de nenorocirea ce ne ameninţă! Copilul acesta seamănă mult cu părinţii; celălalt învaţă bine. Vai, în ce încurcătură mă găsesc! Ce voi face? Pe care dintre copii să sacrific? Ce suflet de fiară să iau? Cum să-mi ascund firea de om? Dacă-i voi opri pe toţi, îi voi vedea pe toţi morţi de foame; dacă voi vinde pe unul din ei, cu ce ochi mă voi uita la ceilalţi, cînd ei mă bănuiesc că nu-i iubesc? Cum voi mai sta în casă, cînd însumi m-am lipsit de copii? Cum mă voi aşeza la masă, cînd mi-am dobîndit mîncarea de pe masă cu un astfel de preţ?». Şi în urmă săracul, cu ochii plini de lacrimi, merge totuşi să-şi vîndă pe cel mai iubit dintre copii.

Pe tine, bogatule, nu te mişcă suferinţa lui, nu iei în seamă că şi el e de aceeaşi fire cu tine. Foamea îl strînge de gît pe nenorocit şi tu îl duci cu vorba, îl iei în rîs, îi măreşti şi mai mult nenorocirea. Săracul îşi vinde rodul propriilor sale măruntaie, ca să-şi cumpere cele ale gurii, iar ţie nu numai că nu-ţi amorţeşte mîna, care primeşte preţul unor astfel de nenorociri, ci mai mult încă te tîrguieşti asupra preţului, te tocmeşti ca să dai cît mai puţin şi să iei cît mai mult şi, în toate chipurile, cauţi să îngreunezi nefericitului nenorocirea. Lacrimile lui

nu te mişcă, iar suspinul lui nu-ţi înmoaie inima; rămîi neînduplecat şi aspru. Numai aur vezi, numai aur îţi închipui. Aur visezi cînd dormi, şi la aur te gîndeşti cînd eşti treaz. După cum nebunii nu văd lucrurile cum sînt, ci cum şi le închipuie nebunia lor, tot aşa şi sufletul tău, stăpînit de dragostea de bani, vede numai aur, vede numai argint. Ţi-i mai plăcut la vedere aurul decît soarele. N-ai altă dorinţă decît ca totul să se prefacă în aur şi născoceşti orice ca să ţi se împlinească dorinţa.

V

Ce nu faci de dragul aurului? În mîinile tale grîul se preface în aur, vinul în aur, lîna în aur. Orice afacere, orice gînd îţi aduce aur; chiar aurul, pe care-l dai cu împrumut, se înmulţeşte prin dobîndă. Nu te mai saturi de aur şi pofta ta de aur nu are hotar.

De multe ori dăm copiilor lacomi să mănînce cît vor din mîncărurile ce le plac, pentru ca, prin mîncatul peste saţiu, să-i dezgustăm de ele. Cu lacomul nu putem face aşa; lacomul, cu cît se îndoapă mai mult, cu atît doreşte mai mult.

«De-ar curge în valuri bogăţia, spune Scriptura, *nu vă lipiţi inima de ea»* [13]. Tu însă, bogatule, pui stavilă bogăţiei care se revarsă, astupi găurile prin care poate să iasă. Ce-ţi face, însă, bogăţia stăvilită şi închisă? Pentru că-i închisă cu sila înlăuntru şi-i prea multă, rupe stăvilarele, sfărîmă hambarele bogatului şi dărîmă jitniţele lui întocmai ca năvala duşmanilor. Bogatul, însă, nu se dă bătut; zideşte alte hambare mai mari, şi nu-i sigur de nu le va lăsa tot stricate moştenitorului lui. Ba se poate, mai degrabă, să fie el smuls din viaţă şi să plece mai înainte de a le ridica, aşa cum dorea sufletul său lacom. Iar bogatul din Evanghelie şi-a găsit un sfîrşit pe măsura sfătuirilor sale rele.

Voi, dacă vreţi să mă ascultaţi, deschideţi toate uşile hambarelor voastre, daţi drumul bogăţiei să curgă cu îmbelşugare. După cum apele unui rîu mare cînd străbat pămîntul prin numeroase canale îl fac roditor, tot aşa şi voi, daţi drumul pe felurite căi bogăţiei să se reverse în casele săracilor. Dacă fîntînile sînt sleite din cînd în cînd, dau mai multă apă. Dar dacă se lasă apa în fîntînă, apa se strică. Tot aşa şi bogăţia: dacă stă pe loc, este nefolositoare; dar dacă se mişcă şi-i dată şi altora, este şi folositoare tuturora şi rodnică. O, cît este de mare lauda primită de la cei cărora le-a făcut bine! Să n-o dispreţuieşti! Cît este de mare lauda primită de la dreptul Judecător! Să n-o pui la îndoială! Pretutindeni să-ţi stea în faţă pilda bogatului osîndit din Evanghelia de azi! Îşi păzea cu grijă bogăţiile pe care le avea şi se nelinişte apentru

13. *Ps., 61, 10.*

bogăţiile nădăjduite, cu toate că nu ştia precis de va mai trăi mîine. Se gîndea la ziua de mîine, dar astăzi o lua înainte cu păcatul. Nu venise încă nimeni să-i ceară ceva, dar i-o lua înainte, arătîndu-şi sălbăticimea sufletului său. Nu-şi strînsese încă de pe cîmp roadele şi era şi osîndit pentru lăcomia lui. Pămîntul îl întîmpina cu rodurile sale : arăta în brazde holde bogate de grîu, scoatea la iveală pe coardele viţei struguri mulţi, făcea ca măslinul să fie încărcat de rod, iar pomii făgăduiau toată desfătarea fructelor; dar stăpînul pămîntului era lipsit de dărnicie şi fără rod; nu strînsese încă de pe cîmp roadele pămîntului şi se chinuia ca cei nevoiaşi ! Şi totuşi cîte primejdii nu-l mai păşteau pînă la strîngerea recoltei ! Grindina putea s-o nimicească, arşiţa să i-o răpească din mîini, iar ploaia căzută din nori, la timp nepotrivit, să distrugă roadele. Pentru ce nu te rogi Domnului să ducă la bun sfîrşit darurile Sale ? Tu, însă, luîndu-I-o înainte, te faci nevrednic de primirea darurilor ce ţi le-a arătat.

VI

Vorbeşti întru ascuns cu tine însuţi, dar cuvintele tale sînt judecate în cer. De asta de acolo îţi vin şi răspunsurile.

— Care sînt cuvintele bogatului ? Ce spune ?

— *«Suflete, ai multe bunătăţi strînse ! Mănîncă, bea, veseleşte-te în fiecare zi !»* [14].

Ce nebunie ! De-ai avea suflet de porc, n-ai putea să-i făgăduieşti sufletului altceva ! Atît de dobitoc eşti, atît de neînţelegător faţă de bunătăţile sufleteşti, încît dai sufletului mîncărurile destinate trupului şi dai sufletului acelea pe care şi stomacul le dă afară ! De ţi-ar fi sufletul virtuos, de-ai fi plin de fapte bune, de-ai fi prieten cu Dumnezeu, de-ai avea multe virtuţi, da, atunci ai avea dreptul să spui sufletului tău să se bucure ! Dar pentru că te gîndeşti la cele pămînteşti, pentru că pîntecele ţi-i dumnezeu, pentru că eşti cu totul trupesc, robit patimilor, ascultă-ţi numele ce ţi se potriveşte, nume pe care nu ţi l-au pus oamenii, ci însuşi Domnul : *«Nebune, în această noapte, îţi vor cere sufletul tău de la tine ! Iar cele ce-ai gătit ale cui vor fi ?»* [15].

Batjocura cuvenită nebuniei lui e mai mare ca osînda cea veşnică. Avea să fie luat de pe pămînt după puţină vreme, şi totuşi îşi făcea planuri de viitor, spunînd : *«Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi !»* [16].

14. *Luca*, 12, 19.
15. *Luca*, 12, 20.
16. *Luca*, 12, 18

Foarte bine faci, i-aş putea spune. Merită să fie stricate hambarele nedreptăţii. Dărîmă, cu propriile tale mîini, pe cele pe care le-ai zidit rău! Distruge jitniţele tale, de la care nimeni n-a plecat vreodată mîngîiat! Dărîmă casa, care a fost paznicul lăcomiei tale! Ridică acoperişurile, dărîmă zidurile, arată soarelui grîul mucezit! Scoate din închisoare bogăţia înlănţuită! Pune în văzul lumii cămările cele întunecate ale lui mamona!

«Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi!».

De le vei umple şi pe acestea, ce vei mai născoci oare? Le vei strica din nou şi iar le vei zidi? Poate fi oare o mai mare nebunie să te chinui mereu să zideşti cu zel şi să dărîmi cu zel? De vrei, ai jitniţe! Casele săracilor? *«Strînge-ţi comoară în ceruri!»* [17]. Comorile strînse acolo nu le mănîncă moliile, nu le strică putreziciunea, nu le fură hoţii [18].

— Voi da săracilor, îmi răspunzi tu, după ce voi umple hambarele cele noi!

— Mulţi ani ţi-ai mai hotărît vieţii tale! Ia aminte, însă, ca nu cumva moartea să se grăbească şi s-o ia înaintea planurilor tale! Făgăduinţa ta nu-i dovada bunătăţii tale, ci a vicleniei tale! Făgăduieşti, nu pentru ca să dai mai tîrziu, ci ca să amîni pentru moment datul. Că, în sfîrşit, ce te împiedică să dai acum? Nu-i nici un nevoiaş? Nu-ţi sînt pline hambarele? Nu te aşteaptă răsplata? Nu este clară porunca? Flămîndul se topeşte de foame, cel gol îngheaţă, datornicul este dus la închisoare. Tu, însă, amîni milostenia ta pe mîine! Ascultă ce-ţi spune Solomon: *«Nu zice: Du-te şi vino mai tîrziu şi-ţi voi da mîine, că nu ştii ce aduce ziua de mîine!»* [19]. Cît de mari porunci dispreţuieşti, pentru că urechile îţi sînt astupate de iubirea de argint! Cît de mult ar trebui să mulţumeşti bunului Dumnezeu, Binefăcătorului tău, cît de vesel ar trebui să fii, cît de mîndru de cinstea ce ţi se dă, că nu turburi uşile altora, ci alţii vin la ale tale! Dar aşa, eşti trist, greu de găsit, te fereşti să întîlneşti pe cineva, ca nu cumva să fii silit să-ţi scape ceva din mîini. Nu cunoşti alt răspuns decît acesta: «N-am! Nu dau! Şi eu sînt sărac!».

Da, eşti cu adevărat sărac şi lipsit de orice faptă bună! Eşti sărac în iubirea de oameni, sărac în credinţa în Dumnezeu, sărac în nădejdea vieţii veşnice!

17. *Matei*, 6, 20.
18. *Matei*, 6, 20.
19. *Prov.*, 3, 28.

Împarte grîul tău fraţilor tăi! Dă astăzi nevoiaşului ceea ce mîine e putred! Cel mai cumplit chip de zgîrcenie e acela să nu dai celor nevoiaşi din cele ce se strică!

VII

— Dar pe cine nedreptăţesc dacă ţin bogăţiile mele?

— Spune-mi, bogatule, care sînt bogăţiile tale, de unde le-ai luat şi le-ai adus în viaţă? Bogaţii se asemănă cu un om care, ocupînd un loc în teatru, ar opri pe alţii să mai intre, deoarece socoteşte că spectacolul este numai pentru desfătarea lui şi nicidecum pentru desfătarea tuturor. Bogaţii consideră averile, care sînt comune tuturor oamenilor, ca ale lor, pentru că ei au pus mîna mai întîi pe ele. Dacă fiecare om şi-ar opri pentru sine numai atît cît îi trebuie pentru satisfacerea nevoilor sale şi dacă ar da ce-i prisoseşte celui nevoiaş, atunci nimeni n-ar mai fi bogat, nimeni sărac. N-ai ieşit gol din pîntece? Nu te vei întoarce iarăşi gol în pămînt? De unde este, dar, bogăţia ta? De spui că o ai datorită întîmplării, atunci eşti un necredincios, că nu cunoşti pe Creatorul tău şi nu mulţumeşti Celui Ce ţi-a dat bogăţia. De mărturiseşti că o să ai de la Dumnezeu, spune-mi motivul pentru care ai primit-o de la El. Nu este oare nedrept Dumnezeu, că a făcut între oameni o repartiţie neegală a bunurilor? Pentru ce tu eşti bogat şi acela sărac? Negreşit, pentru ca tu să-ţi primeşti răsplata bunătăţii tale şi a administrării credincioase a bogăţiei, iar acela să fie cinstit cu marile recompense ale răbdării. Tu, care bagi totul în sînurile nesăturate ale zgîrceniei, cum poţi socoti că nu nedreptăţeşti pe nimeni, cînd lipseşti de cele de trai pe atîţia nevoiaşi? Cine-i lacom? Acela care nu se mulţumeşte cu cele ce are! Cine-i hoţ? Acela care ia cele ce sînt ale fiecăruia dintre noi! Oare nu eşti lacom, nu eşti hoţ cînd îţi însuşeşti cele ce ţi-au fost date în administrarea ta? Cel care dezbracă pe cel îmbrăcat se numeşte borfaş. Merită oare alt nume cel care nu îmbracă pe cel gol, odată ce poate face asta? Pîinea, pe care o ţii tu, este a celui flămînd; haina, pe care o păstrezi în lăzile tale, este a celui dezbrăcat; încălţămintea, care se strică în casele tale, este a celui desculţ; argintul, pe care-l ţii îngropat, este al celui nevoiaş. Deci, pe atîţia oameni nedreptăţeşti cîtor ai putea să le dai din avuţiile tale.

VIII

Frumoase sînt cuvintele tale, dar mai frumos e aurul, îmi răspunde bogatul.

Tot așa răspund și desfrînații cînd le vorbim de castitate. Că acelora, cînd le vorbim de rău pe femeia cu care trăiesc, pomenirea ei le ațîță și mai mult pofta.

Cum să-ți pun sub ochi toate suferințele săracilor, ca să cunoști din cîte suspine îți strîngi averile tale! O, ce mare preț vei pune în ziua judecății pe aceste cuvinte: «*Veniți, binecuvîntații părintelui Meu, de moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămînzit și Mi-ați dat să mănînc; am însetat și Mi-ați dat să beau; gol am fost și M-ați îmbrăcat*»[20]. Și cîtă frică, sudoare și întuneric te va cuprinde cînd vei auzi osînda: «*Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în întunericul cel mai din afară, cel gătit diavolului și îngerilor lui. Că am flămînzit și nu Mi-ați dat să mănînc; am însetat și nu Mi-ați dat să beau; gol am fost și nu M-ați îmbrăcat*»[21]. În ziua judecății nu-i acuzat răpitorul, ci cel ce nu și-a împărțit averile!

Ți-am spus cele ce am socotit că-ți sînt de folos. De crezi spusele mele, îți stau în față bunătățile făgăduite; de nu asculți de cuvintele mele, amenințarea este scrisă, de care mă rog lui Dumnezeu să scapi, ajungînd la gînduri mai bune, ca să fie bogăția ta preț de răscumpărare păcatelor tale și să te îndrepte spre bunătățile cerești ce-ți sînt pregătite, cu harul Celui Ce ne-a chemat pe toți la împărăția Lui, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

20. *Matei*, 25, 34—36.
21. *Matei*, 25, 41—43.

OMILIA A VII-a

Către bogați

I

Am vorbit și mai demult de tînărul acesta[1], iar cel care m-a ascultat cu luare aminte își amintește negreșit cele spuse atunci. Mai întîi, că tînărul acesta nu-i același cu legiuitorul de la Luca[2]; legiuitorul era un ispititor și punea întrebări viclene Mîntuitorului; tînărul acesta l-a întrebat cu gînd curat pe Domnul, dar n-a primit cu inima deschisă învățătura Lui. Dacă ar fi pus întrebările cu gînd viclean, n-ar fi plecat întristat în urma răspunsurilor Domnului[3]. Pentru aceea Scriptura ne-a înfățișat sufletul lui oarecum amestecat: pe de o parte vrednic de laudă, iar pe de altă parte nefericit și foarte deznădăjduit. Era vrednic de laudă, că a cunoscut pe adevăratul Învățător, că, părăsind trufia fariseilor, mîndria legiuitorilor și îngîmfarea cărturarilor, a dat acest nume singurului Învățător bun și adevărat; era iarăși vrednic de laudă și că s-a interesat cum ar putea să moștenească viața veșnică. Dar ceea ce vădește că în adîncul sufletului lui nu urmărea adevăratul bine, ci căuta ce place celor mulți, este aceea că, deși a aflat de la adevăratul Dascăl învățături mîntuitoare, nu le-a înscris în inima sa, nici n-a împlinit cu fapta sfaturile date, ci a plecat întristat, fiind întunecat de patima dragostei de avuție. Aceasta vădește ciudățenia purtării sale și dezacordul cu el însuși.

Îl numești învățător și nu te porți ca un ucenic? Mărturisești că este bun și respingi sfaturile pe care ți le dă? Și doar Cel bun oferă lucruri bune! Îl întrebi de viața veșnică, dar arăți că ești cu totul prins de desfătarea vieții de aici! Ce poruncă anevoiasă, grea sau peste puteri ți-a dat Învățătorul? A spus: «*Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor!*»[4]. Dacă ți-ar fi spus să te ostenești, muncind pe ogoare, sau să înfrunți primejdiile comerțului pe mare sau să ai toate necazurile celor care fac afaceri, da, atunci ar fi trebuit să te întristezi, că porunca ar fi fost greu de împlinit; dar dacă-ți făgăduiește să te facă moștenitor al vieții celei

1. *Matei*, 19, 16—24.
2. *Luca*, 10, 25—37.
3. *Matei*, 19, 22.
4. *Matei*, 19, 21.

veşnice pe o cale atît de lesnicioasă, care nu are nici osteneală, nici sudoare, nu te bucuri de uşurinţa mîntuirii, ci pleci jelind şi întristat la suflet, şi-ţi faci nefolositoare toate virtuţile pentru care te-ai ostenit pînă acum. Dacă, după cum spui, nici n-ai ucis, nici n-ai fost desfrînat, nici n-ai furat, nici n-ai dat mărturie mincinoasă împotriva cuiva [5], zadarnică ţi-i rîvna pentru săvîrşirea acestor virtuţi, pentru că nu adaugi şi virtutea ce-ţi lipseşte, singura prin care vei putea intra în împărăţia lui Dumnezeu. Nu te-ai bucura oare mult cînd ai auzi că un doctor ţi-ar făgădui să-ţi îndrepte mădularele strîmbe fie din naştere, fie din pricina vreunei boli? Negreşit! Dar cînd marele Doctor al sufletelor vrea să te facă desăvîrşit în cele mai de seamă virtuţi ce-ţi lipsesc, nu primeşti binefacere, ci te superi şi te tînguieşti! E lămurit, deci, că eşti departe de porunca dragostei de aproapele şi fals ai mărturisit cînd ai spus că iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi? Că iată, porunca dată ţie de Domnul te vădeşte cu totul lipsit de adevărata dragoste. Dacă ar fi fost adevărat ce spuneai, că ai păzit din tinereţe porunca dragostei şi că ai dat fiecăruia tot atît cît ţi-ai dat şi ţie, de unde ai această mulţime de averi? Îngrijirea celor nevoiaşi risipeşte bogăţia. Dacă toţi şi-ar împărţi averile lor şi le-ar da celor nevoiaşi, atunci fiecare ar primi cîte puţin pentru îndestularea nevoilor lor. Deci, cel care iubeşte pe aproapele său ca pe sine însuşi n-ar avea mai mult decît semenul său. Ori se vede că tu ai multe bogăţii! De unde-s acestea? De acolo că ţi-i mai dragă propria-ţi desfătare decît ajutorarea celor mulţi. Da, cu cît îţi înmulţeşti avuţia, cu atît îţi împuţinezi dragostea de aproapele. Dacă ai fi iubit pe semenul tău, de mult te-ai fi gîndit la înstrăinarea averilor tale; dar aşa, averile îţi sînt mai lipite de tine decît mădularele de trup, iar despărţirea de averi te doare mai mult decît tăierea celor mai de seamă mădulare. Dacă ai fi îmbrăcat pe cel gol, dacă ai fi dat pîinea ta celui flămînd, dacă ai fi deschis uşa ta oricărui străin, dacă ai fi fost tatăl orfanilor, dacă ai fi luat parte la suferinţele celui neputincios, pentru care avuţii te-ai mai fi întristat acum? Oare te-ai mai întrista să dai ce-a mai rămas, dacă de multă vreme te-ai fi gîndit să împarţi celor săraci averea? În piaţă nimeni nu se întristează cînd îşi dă banii ca să cumpere cele ce-i lipsesc; ba dimpotrivită, cu cît cumpără la un preţ mai mic lucruri de valoare mai mare cu atît se bucură mai mult că a făcut o afacere strălucită. Tu, însă, te întristezi cînd dai aur, argint şi moşii, adică piatră şi lut, ca să dobîndeşti viaţa cea fericită!

5. *Matei*, 19, 20.

II

La ce-ți vei întrebuința bogăția? Ca să te îmbraci cu o haină scumpă? Dar ți-s de ajuns doi coți de pînză ca să-ți faci o cămașă, iar o haină pe deasupra îți împlinește toată nevoia de îmbrăcăminte. Îți vei folosi bogăția pentru hrană? Dar ți-i de ajuns o pîine ca să-ți umpli stomacul! Pentru ce, deci, te întristezi? Că ești lipsit de ceva? Că ești lipsit de slava pe care ți-o dă averea? Dar dacă nu vei umbla după slava aceasta de jos, vei găsi slava cea adevărată și strălucitoare, care te duce în împărăția cerurilor.

— Îmi place să am avere, mi se poate spune, chiar dacă nu-mi aduce nici un folos.

— Dar știe orișicine că numai un om fără de minte umblă după lucruri nefolositoare!

Ți se vor părea poate ciudate cuvintele ce-am să ți le spun, deși sînt întru totul prea adevărate. Bogăția pe care o împarți, așa cum spune Domnul, de obicei rămîne; dar dacă o păstrezi, se înstrăinează; dacă o păzești, nu o vei avea; dar nu o vei pierde, dacă o vei împărți. «*A împărțit, a dat săracilor*, spune Scriptura, *dreptatea lui rămîne în veac*» [6].

Multor oameni, însă, nu le este dragă bogăția pentru haine și pentru mîncare, ci s-a născocit de diavol un vicleșug care bagă în capul bogaților mii de prilejuri, care să-i facă să socotească drept necesare cele de prisos și nefolositoare, ca să-și închipuie că nu le e de ajuns bogăția pentru nevoile pe care le au, ci își împart averea și pentru nevoia lor prezentă, dar și pentru cea din viitor; o parte și-o pun pentru ei înșiși, o altă parte pentru copii; în sfîrșit își împart averea pentru fel de fel de cheltuieli.

Ascultă ce hotărîri iau!

«O parte din avuția noastră, spun ei, să ne fie pentru nevoile noastre zilnice, iar altă parte s-o punem de-o parte; bogăția pentru nevoile zilnice, însă, să depășească hotarul trebuințelor: o parte să ne fie pentru luxul din casă, o altă parte să fie pusă în slujba fastului exterior; o parte să o dăm pentru călătorii luxoase, iar altă parte să o întrebuințăm pentru strălucirea și luxul căminului nostru!».

Te miri de unde mai născocesc atîtea lucruri nefolositoare! Au nenumărate trăsuri: unele pentru bagaje, altele pentru ei, îmbrăcate în aramă și argint; au cai fără de număr, care, ca și oamenii, își au genealogia lor, după noblețea părinților; unii îi desfătează pe bogați, plimbîndu-i prin oraș, alții merg cu ei la vînătoare, iar alții sînt deprinși pentru călătorii; frîurile, chingile și ciucurii din jurul gîtului sînt toate de

6. *Ps.* 111, 8.

argint, toate brodate cu aur; stofe de purpură împodobesc caii ca pe miri. Au mulțime de catîri împărțiți după culoare; însoțitorii lor se înșiră unii după alții: unii merg înainte, iar alții în urmă. Numărul celorlalte slugi este nesfîrșit, ca să le fie de ajuns pentru tot luxul lor: administratori, casieri, grădinari; oameni iscusiți în tot felul de meserii născocite de bogați, fie pentru probleme de neapărată nevoie, fie pentru desfătarea și bunul lor trai: bucătari, brutari, paharnici, vînători, sculptori, pictori și alți oameni meșteri în a face fel de fel de lucruri spre desfătarea bogaților. Au turme de cămile, unele puse la cărat, altele trimise la păscut; herghelii de cai, cirezi de vite, turme de oi, de porci; toate cu paznicii lor; pămînt din destul, ca să dea hrană tuturor acestor animale, ba încă prin veniturile lui să mai înmulțească bogăția; băi în orașe, băi la țară; case strălucitoare construite din marmoră de diferite feluri; una din piatră de Frigia, alta din piatră de Lacedemonia și de Tesalonic; unele călduroase iarna, altele răcoroase vara; pardoseala împodobită cu mozaic, iar acoperișul aurit; cînd pereții acestor case nu sînt acoperiți cu plăci, sînt împodobiți cu picturi florale.

III

Dar pentru că bogăția mai prisosește, deși a fost cheltuită în mii și mii de feluri, atunci prisosul se îngroapă în pămînt și se păstrează în locuri tainice. Că își spun bogații: «Viitorul este nesigur; pot să dea peste noi nevoi nebănuite!». Da, e nesigur dacă vei ajunge să folosești aurul îngropat! Dar cu totul sigură este pedeapsa pentru purtarea ta neomenoasă! Cînd n-ai putut să-ți cheltuiești bogăția cu nenumăratele tale născociri, ai îngropat-o în pămînt! Ce cumplită nebunie! Atîta vreme cît aurul era ascuns în inima pămîntului, scormoneai pămîntul să-l scoți la iveală; dar cînd a ajuns la lumină, îl ascunzi iarăși în pămînt. În sfîrșit, sînt de părere că, îngropîndu-ți bogăția, ți-ai îngropat odată cu ea și inima, că *«unde este comoara ta,* spune Domnul, *acolo este și inima ta»* [7].

De aceea poruncile Domnului întristează pe bogați și le fac traiul netrai, pentru că îi opresc să facă cheltuieli nefolositoare.

Mi se pare că soarta tînărului din Evanghelie, ca și a celor la fel cu el, se aseamănă cu a unui călător care, în dorința de a vedea un oraș, străbate cu rîvnă tot drumul pînă la el; în urmă, însă, se oprește la unul din hanurile de dinaintea zidurilor orașului și, din lenea unei puține mișcări, face de prisos toată osteneala de pînă atunci, lipsindu-se de vederea frumuseților orașului. Tot așa sînt și oamenii care primesc să facă

7. *Matei*, 6, 21.

celelalte porunci, dar se împotrivesc cînd e vorba de averi. Cunosc mulţi oameni care postesc, se roagă, suspină, arată o evlavie fără sfîrşit, dar nu scot din pungă un bănuţ pentru cei nevoiaşi. Ce folos au ei de celelalte virtuţi? Împărăţia cerurilor nu-i primeşte. *«Că mai uşor intră cămila prin urechile acului,* spune Domnul, *decît bogatul în împărăţia cerurilor»* [8]. Hotărîrea este clară, Cel Care a rostit-o este nemincinos, dar rari sînt cei care îi dau crezare.

— Dar cum vom trăi, întreabă bogaţii, dacă vom părăsi totul? Care va fi înfăţişarea vieţii, dacă vom vinde totul şi vom părăsi totul?

— Nu mă întreba pe mine de înţelesul poruncilor Stăpînului! A ştiut Legiuitorul să împace cu legea ceea ce-i cu neputinţă! Inima ta stă ca în balanţă, nedumerită în care parte să încline: spre viaţa cea adevărată sau spre desfătarea din lumea aceasta. Dar oamenii care judecă înţelepţeşte trebuie să fie încredinţaţi că avuţia li-i dată spre administrare şi nu spre desfătare; iar cînd se despart de ea trebuie să se bucure ca unii care se despart de bunuri străine şi nu să se întristeze ca şi cum ar pierde bunurile proprii.

Pentru ce te întristezi, pentru ce sufletul îţi plînge, cînd auzi: *«Vinde-ţi averile tale!»*. Nici chiar dacă bogăţia te-ar însoţi în viaţa viitoare n-ar trebui să-ţi fie atîta de dragă, că o întunecă bunătăţile de acolo. Iar dacă bogăţia rămîne neapărat aici, pentru ce să n-o vinzi, ca să o cîştigi? Cînd dai aur ca să-ţi cumperi un cal, nu te întristezi; dar cînd dai pe cele trecătoare, ca să iei în schimb împărăţia cerurilor, plîngi, întorci spatele celui ce-ţi cere, amîni datul, născocind nenumărate pricini de nevoi.

IV

Ce vei răspunde Judecătorului, tu, care-ţi îmbraci pereţii caselor, dar nu îmbraci pe om, tu, care împodobeşti caii, dar treci cu vederea pe fratele îmbrăcat în zdrenţe, tu, care laşi grîul de putrezeşte, dar nu hrăneşti flămîndul, tu, care îngropi aurul, dar dispreţuieşti pe cel sugrumat de sărăcie?

Dacă se întîmplă ca şi soţia ta să fie iubitoare de averi, atunci boala este îndoită; îţi aţîţă pofta după desfătări şi-ţi măreşte dorinţa de plăceri; bagă în sufletul tău ghimpii unor dorinţe ciudate: se gîndeşte la pietre preţioase, la mărgăritare, la smaralde, la hiacint, la aur, din care o parte să-l prefacă în bijuterii, iar altă parte s-o ţeasă în haine; şi, prin tot felul de idei lipsite de gust, îţi măreşte boala. Rîvna femeilor pentru podoabele acestea nu-i ceva trecător, ci zi şi noapte se gîndesc numai la ele. Nenumăraţi linguşitori întreţin poftele lor: le aduc negustori de

8. *Luca,* 18, 25.

imprimeuri, giuvaergii, parfumieri, negustori de stofe, negustori de broderii. Nu-i lasă timp bărbatului să răsufle din pricina neîncetatelor ei porunci. Nici o bogăție nu-i îndestulătoare să satisfacă poftele femeiești, de-ar curge bogăția rîuri. Doresc parfumuri din cele mai îndepărtate țări, cum ar dori untdelemnul ce se vinde-n piață; iar stofele fabricate din flori marine, purpura, mătasea sînt pentru ele ca și lîna oilor. Aurul, încrustat cu pietre prețioase, împodobește fruntea și gîtul femeilor; alt aur la cordoane și alt aur le leagă mîinile și picioarele. Se bucură femeile iubitoare de aur să fie legate și de mîini și de picioare, numai dacă aurul le leagă. Cînd mai are oare vreme să se îngrijească de sufletul său un bărbat care slujește poftelor femeiești? După cum valurile furioase și furtunile mării scufundă corăbiile șubrede, tot așa și gusturile rele ale femeilor îneacă sufletele slabe ale bărbaților.

În atîtea părți este tras aurul și de bărbat și de femeie! Se iau la întrecere unul cu altul în a descoperi noi și noi prilejuri de cheltuieli zadarnice, încît, pe bună dreptate, nu mai au timp să mai privească și la cei din jur.

Dacă auzi, bogatule, spunîndu-ți-se: «*Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor*, ca să ai merinde pentru desfătarea veșnică!», pleci întristat; dar dacă auzi spunîndu-ți-se: «Dă-ți averile tale femeilor iubitoare de podoabe, dă-le sculptorilor, negustorilor de mobile, mozaicarilor, pictorilor!», te bucuri ca și cum ai dobîndi ceva mai prețios decît averile.

Nu vezi aceste ziduri măcinate de vreme, ale căror resturi se ridică în întreg orașul, ca niște stînci ieșite din mare? Cîți săraci nu erau în oraș cînd au fost ridicate zidurile acestea? Dar ei n-au fost băgați în seamă de bogații din vremea aceea, că erau cuprinși de zelul ridicării acestor zidării! Unde-i acum construcția strălucitoare a lucrărilor lor? Unde-i cel care nu mai contenea cu lauda măreției clădirilor lui? Nu s-au dărîmat, n-au dispărut întocmai ca jucăriile copiilor făcute în nisip? Nu stă oare în iad cel care le-a ridicat, căindu-se de zelul pus de el pentru niște zădărnicii? Sufletul să-ți fie mare; zidurile, fie mici, fie mari, împlinesc aceeași trebuință!

Cînd trec pe lîngă casa unui om de curînd îmbogățit, lipsit de gust, și-i văd casa plină cu tot felul de podoabe, știu că omul acela n-are altceva mai de preț decît cele ce se văd; știu că împodobește cele neînsuflețite, dar sufletul îi este neîmpodobit.

Spune-mi, ce folos mai mare îți dau paturile de argint, mesele de argint, canapelele de fildeș, scaunele de fildeș, pentru ca bogăția să nu treacă din pricina acestora la săracii care stau cu miile la ușa casei tale și slobod glasuri pline de milă? Dar nu vrei să dai, spunînd că ți-i cu neputință să îndestulezi pe toți care îți cer. Cu limba te juri, dar mîna

te vădeşte. Mîna tace, dar te face mincinos cu inelul care străluceşte în degetul tău. Pe cîţi oameni nu poate scăpa de datorii un singur inel de-al tău? Cîte familii căzute în mizerie nu poate să ridice? Un singur dulap de-al tău cu haine poate să îmbrace un întreg popor îngheţat de frig! Dar laşi pe sărac să plece cu mîinile goale, netemîndu-te de dreapta răsplată a Judecătorului. N-ai milă? Nu vei fi miluit! N-ai deschis casa? Vei fi dat afară din împărăţie! N-ai dat pîine? Nu vei primi viaţa veşnică!

V

Spui că eşti sărac! O spun şi eu, că acela-i sărac care are nevoie de multe. Poftele voastre nesăturate vă fac să aveţi multe nevoi. La cei zece talanţi te străduieşti să mai adaugi alţi zece; cînd au ajuns douăzeci, cauţi alţii, tot pe atîţia; şi aşa, adăugînd mereu talant lîngă talant, nu te opreşti, ci ţi se aprinde pofta şi mai mult. După cum beţivii cu cît beau cu atît doresc să bea mai mult, tot aşa şi noii îmbogăţiţi cu cît au dobîndit mai mult cu atît doresc mai mult, iar ceea ce adaugă mereu le întreţine boala. Rîvna lor după avuţii îi duce la simţăminte potrivnice celor de la început; nu se mai bucură atîta de ce au, cît se întristează de ce le lipseşte sau îşi închipuie că le-ar lipsi. Aşa că sufletul lor este mereu mistuit de griji, că se iau la întrecere cu cei care-i depăşesc în bogăţii. Ar trebui să se bucure şi să aducă mulţumiri lui Dumnezeu că sînt mai avuţi decît atîţia alţii; dar nu, ei sînt neliniştiţi şi suferă că sînt în urma unuia sau a doi oameni mai bogaţi ca ei. Cînd ajung la fel de bogaţi ca bogaţii aceia, îndată se ambiţionează să egaleze pe un altul mai bogat; dacă l-au ajuns şi pe acela, îşi mută ambiţia spre altul. După cum cei care urcă scările păşesc mereu din treaptă în treaptă şi nu se opresc pînă nu ajung la cea mai de sus, tot aşa şi aceşti bogaţi nu pun capăt pornirii lor după putere, pînă cînd, ajunşi sus de tot, îşi frîng gîtul prin căderea lor de la o înălţime atîta de mare. Făcătorul universului a făcut ca pasărea seleuciană [9] să nu mai aibă saţiu niciodată spre binefacerea omului; tu, însă, ţi-ai făcut nesăţios sufletul spre vătămarea oamenilor. Cîte-i vede ochiul atîtea pofteşte lacomul. *«Ochiul nu se va sătura de a vedea»* [10], iar iubitorul de argint de a lua. Iadul n-a spus: *«Ajunge!»*[11], nici lacomul n-a spus vreodată: «Ajunge!».

Cînd te vei folosi de cele ce ai, cînd te vei desfăta de ele, odată ce eşti necontenit cuprins de ostenelile de a aduna mereu? «*Vai de cei ce lipesc casă lîngă casă şi împreună ţarină cu ţarină, ca să ia ceva de la*

9. Pasărea seleuciană este o magnifică pasăre-paradis.
10. *Ecl.*, 1, 8.
11. *Prov.*, 27, 20; 30, 16.

vecin !»[12]. Tu ce faci? Nu pui mii şi mii de chichiţe, ca să iei bunurile vecinului? «Casa vecinului, spui tu, îmi întunecă casa! Este zgomotoasă! Ţine în ea vagabonzi!». Sau îi găseşte alte pricini, nu importă care. Îl împinge, îl alungă, îl sileşte, îi face necazuri şi nu se opreşte pînă nu-l sileşte să se mute. Ce l-a ucis pe israiliteanul Nabute?[13] Nu, oare, dorinţa lui Ahav de a-i lua via? Lacomul este vecin rău şi la oraş şi la ţară. Marea îşi cunoaşte hotarele ei, noaptea nu depăşeşte vechile ei margini, dar lacomul nu respectă timpul, nu cunoaşte margine, nu îngăduie să se păstreze o ordine în lume, ci imită furia focului: cuprinde totul, arde totul. După cum fluviile, din mici, cum au pornit de la izvor, ajung neînchipuit de mari prin adăugirile de apă ce le primesc treptat şi tîrăsc cu ele, din pricina iuţelii apei, tot ce le stă în cale, tot aşa şi cei care ajung de au mare putere capătă şi mai mult puterea de a nedreptăţi chiar cu ajutorul celor împilaţi şi robesc pe ceilalţi oameni prin cei nedreptăţiţi mai înainte; şi aşa creşterea puterii ajunge prilej de mai mare răutate. Cei nedreptăţiţi mai înainte dau, de voie-de nevoie, ajutor bogaţilor, ca să vatăme şi să nedreptăţească şi pe alţii. Care-i vecinul, care-i ruda, care-i omul de afaceri, care să nu fi fost tras pe sfoară de bogat? Nimic nu poate sta în calea silniciei bogătaşului! Toate se supun tiraniei lui, toate tremură în faţa puterii lui. Cei nedreptăţiţi de bogat se gîndesc mai mult cum să facă să nu mai sufere alte rele de la bogat decît să se răzbune pentru nedreptăţile ce li le-a făcut. Bogatul înjugă boi străini, ară, seamănă şi culege cele ce nu-i aparţin. Dacă i te împotriveşti, te loveşte; dacă te plîngi, te dă în judecată, că l-ai insultat; dacă îl aduci în faţa judecătorului, tu eşti cel băgat la închisoare, că are martori falşi, gata pregătiţi, care-ţi pun viaţa în primejdie. Ai fi mai bucuros să mai dai ceva numai ca să scapi de necazurile în care te bagă.

VI

Aş vrea să mai răsufli puţin, să conteneşti o clipă de a nedreptăţi, ca să dai răgaz gîndurilor tale să-şi amintească la ce sfîrşit te duce rîvna faptelor tale. Ai atîtea şi atîtea hectare de pămînt de arătură, tot atîtea hectare de grădină, munţi, cîmpii, imaşuri, rîuri, livezi. Ce-ţi rămîne din toate acestea? Nu te aşteaptă oare tot trei metri de pămînt? Nu va fi de ajuns greutatea cîtorva pietre pentru paza ticălosului tău trup? Pentru ce te frămînţi? Pentru ce faci fărădelegi? Pentru ce culegi cu mîinile tale cele ce n-au rod? De-ar da Dumnezeu să fie numai fără de rod şi nu materie pentru focul veşnic! Nu te trezeşti odată din beţia asta? Nu ţi se însănătoşează odată gîndurile tale? Nu-ţi vii în

12. *Isaia*, 5, 9.
13. *III Regi*, 21, 1—15.

simțiri? N-ai înaintea ochilor judecata lui Hristos? Ce vei răspunde cînd cei nedreptățiți vor sta în jurul tău și vor striga împotriva ta dreptului Judecător? Ce vei face? Ce apărători vei tocmi? Ce martori vei aduce? Cum vei convinge pe Judecătorul Care nu se poate înșela? Nu poate fi acolo vorbitor măestru! Nu poți întrebuința acolo cuvinte frumoase, care să poată acoperi adevărul în fața Judecătorului! Acolo nu te mai însoțesc lingușitorii, nici banii, nici mîndria funcției tale! Ești fără prieteni, fără ajutoare, fără sprijin, fără apărare. Rămîi rușinat, trist, abătut, singur, fără de nici o îndrăzneală. Oriunde ți-ai întoarce ochii, n-ai să vezi decît mărturiile învederate ale răutății tale: aici lacrimile orfanului, dincolo suspinele văduvei; în altă parte săracii care au fost alungați în pumni de la casa ta, slugile pe care le-ai bătut, vecinii pe care i-ai supărat. Toți se vor scula împotriva ta! Mulțimea faptelor tale rele te va înconjura. Că după cum umbra merge după trup, tot așa și păcatele merg după suflet și înfățișează lămurit faptele. De aceea acolo nu se poate tăgădui nimic, ci chiar gura cea mai nerușinată este astupată. Înseși faptele vor da mărturie împotriva fiecărui om; nu vor da glas, dar se vor înfățișa așa cum le-am săvîrșit. Cum voi putea să-ți pun sub ochi grozăviile ce se vor petrece atunci?

Dacă asculți, deci, cuvintele mele, dacă te lași, deci, convins, adu-ți aminte de ziua aceea în care se va descoperi mînia lui Dumnezeu din cer[14]. Adu-ți aminte de venirea slăvită a lui Hristos, cînd *«vor învia cei ce au făcut cele bune întru învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele întru învierea judecății»*[15]. Atunci rușine veșnică îi va cuprinde pe păcătoși *«și urgia focului va mistui pe cei potrivnici»*[16]. Cele ce se vor petrece atuncea să te întristeze, nu porunca de a-ți vinde averile și de a le da săracilor! Cum te voi convinge? Ce să grăiesc? Nu dorești nici împărăția cerurilor și nici de gheenă nu te temi! Unde să găsesc vindecare sufletului tău? Dacă cele îngrozitoare nu te înfricoșează, dacă cele vesele nu te îndeamnă, atunci vorbesc cu o inimă de piatră!

VII

Uită-te, omule, la natura bogăției! Ce te face să te minunezi atîta de aur? Piatră este aurul, piatră argintul, piatră mărgăritarul, piatră fiecare din pietrele prețioase: topazul, smaraldul, agata, hiacintul, ametistul și matostatul. Acestea-s florile bogăției! Pe unele le dosești, ascunzîndu-le și acoperind cu întuneric strălucirea pietrelor, iar pe altele le porți, fudulindu-te cu strălucirea și marea lor valoare. Spune-mi, ce folos

14. *Rom.*, 1, 18.
15. *Ioan*, 5, 29.
16. *Evr.*, 10, 27.

ai arătîndu-ți pretutindeni mîna împodobită strălucitor cu pietre prețioase? Nu ți-i rușine să dorești cu patimă pietrele prețioase cum le doresc femeile însărcinate? Acestea se mistuiesc de dorul pietrelor prețioase, dar și tu ești lacom după cele mai frumoase pietre, căutînd agate portocalii, matostat, ametist. Care om dornic de podoabe a putut să-și prelungească viața cu o singură zi? Pe cine l-a crutat moartea, că a fost bogat? De cine s-a depărtat boala, că a avut bani? Pînă cînd aurul va sugruma sufletele, pînă cînd va fi undița morții, pînă cînd va fi momeala păcatului? Pînă cînd bogăția va fi pricina războaielor, pentru care se făuresc arme și se ascut săbii? Din pricina bogăției rudele nu mai țin seamă de rude, frații se uită cu ochi ucigași la frați. Din pricina bogăției pustiile sînt pline de ucigași, marea de pirați și orașele de calomniatori. Cine-i tatăl minciunii? Cine-i făcătorul actelor false? Cine-i părintele jurămîntului fals? Nu-i oare bogăția? Nu-i rîvna după bogăție? Pentru ce, oamenilor, vă supuneți înșivă la chinuri? Cine a prefăcut bunurile voastre în arme împotriva voastră? Banii v-au fost dați să vă ajute să trăiți și nu să vă ajungă povară de păcate. Bogăția v-a fost dată să vă puteți răscumpăra sufletul, nu ca să vă fie pricină de pierzare.

— Am nevoie de bogăție pentru copiii mei, mi s-ar putea spune.

— Pretext cu aparență de adevăr pentru acoperirea lăcomiei! Puneți înainte pe copii, pentru a vă satisface pofta inimii. Nu aruncați vina pe cel nevinovat! Copiii voștri au Stăpînul lor, au Îngrijitorul lor. De la Acesta au primit viața și tot de la El așteaptă și mijloacele de trai. Oare nu și pentru cei însurați s-a scris porunca aceasta a Evangheliei: *«Dacă vrei să fii desăvîrșit, vinde-ți averile tale și dă-le săracilor»* [17]? Cînd cereai Domnului copii, cînd te rugai să ajungi tată, adăugai oare și aceste cuvinte: «Dă-mi copii, ca să nu ascult de poruncile Tale? Dă-mi copii, ca să nu ajung în împărăția cerurilor?». Cine-ți garantează că fiul tău va avea gînduri bune, că va întrebuința cum trebuie averea ce i-o vei lăsa? Pentru mulți, bogăția a ajuns prilej de desfrînare. Sau n-ai auzit pe Eclesiast zicînd: *«Am văzut o boală cumplită: a păstra bogăția spre răul celui care o va avea* [18]; și iarăși: *«Las avuția mea omului ce va veni după mine! Dar cine poate ști de va fi înțelept sau nebun?»* [19]. Bagă de seamă ca nu cumva bogăția strînsă de tine cu mii și mii de osteneli să o prefaci în materie de păcate pentru copiii tăi și apoi să fii pedepsit de două ori: o dată pentru păcatele pe care însuți le-ai făcut și a doua oară pentru acelea cu care ai împovărat pe alții. Nu ți-i oare sufletul mai apropiat decît copilul? Nu ți-i oare sufletul mai apropiat decît orice lucru? Dă-i, deci, sufletului întîietate la moștenirea ta! Dă-i lui mai întîi

17. *Matei*, 19, 21.
18. *Ecl.*, 5, 12.
19. *Ecl.*, 2, 18. 19.

bogate prilejuri pentru dobîndirea vieţii veşnice! După aceea împarte şi copiilor ce ţi-a mai rămas. Unii copii, deşi n-au moştenit nimic de la părinţi, şi-au făcut loruşi de multe ori case; dar dacă sufletul e părăsit de tine, de cine va fi miluit?

VIII

S-au spus cele ce-am spus către bogaţii care au copii. Dar bogaţii care n-au copii ce scuză vrednică de crezare ne vor aduce pentru zgîrcenia lor?

— Nu-mi vînd averile, spun ei, nici nu le dau celor săraci, că-mi sînt necesare pentru nevoile vieţii.

— Deci nu-i Domnul Învăţătorul tău şi nici Evanghelia nu-ţi rînduieşte viaţa, ci tu însuţi dai legi vieţii tale. Dar priveşte bine în ce primejdie cazi cînd judeci aşa! Dacă Domnul a dat porunci, care ne sînt de neapărată trebuinţă, iar tu le socoteşti cu neputinţă de îndeplinit, atunci nu spui altceva decît că eşti mai înţelept decît Legiuitorul.

— După ce mă voi bucura, mi se răspunde, de avuţii toată viaţa mea, la sfîrşitul vieţii îi voi lăsa pe săraci moştenitorii mei; cu zapise şi testamente îi voi pune stăpîni pe toate bunurile mele.

— Deci atunci vei fi iubitor de oameni, cînd nu vei mai fi printre oameni! Atunci şi eu te voi numi iubitor de oameni, cînd te voi vedea mort! Multă mulţămită se cuvine dărniciei tale, că ai ajuns darnic şi mărinimos cînd zaci în mormînt şi eşti făcut pămînt! Spune-mi, pentru care timp ceri să fii răsplătit: pentru cel petrecut pe pămînt sau pentru cel de după moarte? Dar pe vremea cînd trăiai, cînd te aruncai cu totul plăcerilor din viaţă şi erai înconjurat numai de desfătări, nici nu voiai să vezi pe săraci! Ce faptă mai poţi săvîrşi după ce-ai murit? Ce răsplată se cuvine faptelor tale? Arată-mi faptele şi cere răsplata! Nimeni nu mai face negoţ după spartul tîrgului, nici nu este încoronat cel care vine după terminarea luptelor atletice şi nici fapte de bravură nu se mai pot face după ce s-a terminat războiul. Este lămurit, deci, că nici după ce ai părăsit viaţa aceasta nu mai poţi să faci fapte de evlavie. Făgăduieşti că ai să orînduieşti binefacerile tale prin testament? Dar cine te va vesti cînd ai să mori? Cine-ţi va garanta felul morţii tale? Cîţi oameni n-au pierit în accidente groaznice, fără să poată scoate de durere un cuvînt măcar? Pe cîţi nu i-au lăsat fără conştiinţă temperaturile mari? Pentru ce mai aştepţi un timp în care de multe ori nici nu mai eşti stăpîn pe gîndurile tale? Noapte adîncă, boală grea şi ajutor de nicăieri. Cel care stă de veghe la căpătîiul tău este gata să orînduiască totul spre folosul lui, zădărnicind hotărîrile tale. Tu te uiţi în jurul tău, într-o parte şi alta,

și vezi pustiul ce te înconjoară. Ei bine, atunci vei simți nesocotința ta, atunci vei plînge nebunia ta! Că ai lăsat împlinirea poruncii pentru un timp în care limba nu se mișcă, mîna tremură și nu mai poți să-ți arăți gîndurile nici cu vocea, nici cu scrisul. Dar, chiar dacă ai fi rînduit în testament pe toate și chiar dacă ți-ai fi spus lămurit gîndurile tale, e de ajuns un singur rînd adăugat să schimbe hotărîrea ta, o singură pecete falsificată, doi sau trei martori mincinoși să mute toată moștenirea ta asupra altora.

IX

Pentru ce te înșeli singur, rînduind rău pentru timpul de acum bogăția spre desfătarea trupului și făgăduind pentru mai tîrziu acelea pe care n-ai să le mai poți face?

Dar, după cum ți-am arătat, rău e sfatul ce ți-l dai cînd spui: «Mă voi desfăta de plăceri cît trăiesc! După ce voi muri, voi face ce mi s-a poruncit!». Îți va spune, însă, și Avraam: *«Ai luat cele bune în viața ta!»* [20]. Calea cea strîmtă și îngustă [21] nu te primește, dacă nu lepezi povara bogăției. Ai plecat din viață purtînd-o pe umeri și n-ai ancorat-o, cum ți s-a poruncit. Pe cînd trăiai te puneai pe tine înaintea poruncii Domnului; după ce ai murit și te-ai descompus, pui înainte porunca Domnului, ca să te răzbuni pe dușmanii tăi, spunînd: «Ca să nu-mi ia cutare averea, s-o ia Domnul!». Cum să numesc acest gînd? Răzbunare pe dușmani sau dragoste de aproapele? Citește-ți testamentul!

— Voiam să mai trăiesc, mi se poate spune iarăși, ca să mă bucur de averile mele!

— Atunci se cuvine morții mulțumire, și nu ție! Dacă ai fi nemuritor, nici nu ți-ai mai aduce aminte de porunci. *«Nu vă amăgiți! Dumnezeu nu se lasă batjocorit!»* [22]. La altar nu se aduc mortăciuni! Du la altar jertfă vie! Darul ce se aduce din ce prisosește nu-i bine primit! Iar tu aduci Binefăcătorului cele ce ți-au mai rămas, după ce ți s-a scurs viața. Dacă nu îndrăznești să servești pe oamenii de seamă cu resturile de la masa ta, cum îndrăznești să faci milostiv pe Dumnezeu cu rămășițele averii tale?

Vedeți, bogaților, ce sfîrșit are iubirea de avuții și încetați de a mai fi împătimiți după averi! Cu cît ești mai iubitor de avuție cu atît caută mai mult să nu lași după tine nimic din cele ce ai. Fă ca toate să fie ale tale! Ia-le pe toate cu tine! Nu lăsa străinilor bogăția ta! Se poate ca slugile tale să nu-ți împodobească mormîntul nici cu cea mai proastă

20. *Luca*, 16, 25.
21. *Matei*, 7, 14.
22. *Gal.*, 6, 7.

podoabă şi să nu-ţi facă o înmormîntare pompoasă, ca să cîştige bunăvoinţa moştenitorilor. Sau poate că vor şi filosofa atunci pe socoteala ta, spunînd : «Este o prostie să împodobim un mort, să ducem la groapă cu atîta risipă de cheltuieli pe unul care nu mai ştie ce se petrece în jurul lui! Nu-i mai bine să împodobim pe cei vii cu aceste haine scumpe şi frumoase, decît să putrezească odată cu mortul bogăţiile îmbrăcămintei ? La ce folos cavou măreţ, înmormîntare costisitoare şi cheltuieli fără de rost ? Se cuvine ca de aceşti bani să se folosească, pentru nevoile vieţii, cei ce rămîn după el !». Aşa vor grăi şi spre a se răzbuna pentru asprimea cu care te-ai purtat cu ei, dar şi spre a face plăcere moştenitorilor. Ia-le-o înainte, dar, şi înmormîntează-te singur ! O frumoasă înmormîntare este evlavia. Pleacă din lume îmbrăcat cu toate bogăţiile tale ! Fă-ţi podoabă bogăţia ce o ai ! Să o ai cu tine ! Ai încredere în bunul sfătuitor, în Hristos, Care te-a iubit, Care a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui [23], Care s-a dat pe Sine preţ de răscumpărare pentru noi [24]. Să ne supunem Lui, pentru că fiind înţelept cunoaşte ce ne este de folos ; să-L primim, pentru că ne iubeşte ; să-I fim recunoscători, pentru că este Binefăcătorul nostru ! Într-un cuvînt, să facem ce ne-a poruncit, ca să ajungem moştenitori ai vieţii veşnice, celei întru Hristos, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

23. *II Cor.*, 8, 9.
24. *I Tim.*, 2, 6

OMILIA A VIII-a

Rostită în timp de foamete și secetă

I

«Leul va mugi și cine nu se va înfricoșa? Domnul Dumnezeu a grăit și cine nu va profeți?» [1]. Cu aceste cuvinte profetice să facem începutul cuvîntării noastre și să luăm în ajutor, în nevoia de acum, pe proorocul Amos, cel purtat de Dumnezeu, care a vindecat nenorociri asemănătoare cu cele ce ne supără pe noi, ca să vă fac cunoscute gîndurile și sfaturile mele, spre a vă fi de folos. Că și acest profet, în vremurile de mai înainte, cînd poporul evreu a părăsit credința strămoșească, cînd a călcat în picioare sfințenia legilor și a alunecat spre slujirea de idoli, a ajuns predicatorul pocăinței, îndemnîndu-l să se întoarcă de pe calea rătăcirii lui și amenințîndu-l cu pedepse.

Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea și mie o parte din zelul pe care l-a folosit acest profet în timpul vechii istorii a evreilor, dar să nu dea Dumnezeu să văd că păcatele noastre vor avea același sfîrșit ca și păcatele iudeilor. Că poporul iudeu, ca un cal rău și nărăvaș, care-și mușcă frîul, nu s-a lăsat condus spre cele de folos, ci, îndepărtîndu-se de calea cea dreaptă, a alergat după voia lui, s-a împotrivit cu semeție conducătorului, pînă ce, căzînd în rîpi și în prăpăstii, a suferit o pierzanie vrednică de neascultarea sa.

Să dea Dumnezeu să nu se întîmple aceasta cu noi, copiii mei, pe care v-am născut prin Evanghelie [2] și pe care v-am înfășat cu binecuvîntarea mîinilor mele. Să vă fie auzul curat și sufletul supus, ca să primească cu dragoste sfaturile mele. Primiți-mi cuvintele, cum primește ceara pecetea, ca, prin rîvna mea și a voastră, eu să iau rod îmbucurător pentru ostenelile mele, iar voi, cînd veți fi scăpați de nenorociri, să lăudați sfatul ce vi l-am dat.

Dar care-i subiectul cuvîntului meu, pe care întîrzii a vi-l face cunoscut și ține încă suspendate sufletele voastre cu nădejdea de a-l auzi?

1. *Amos*, 3, 8.
2. *I Cor.*, 4, 15.

II

Vedem, fraților, cerul senin, gol și fără de nori; seninătatea lui ne întristează și curățenia lui ne mîhnește, deși le doream mai înainte, cînd cerul era acoperit de nori, cînd era întunecat și lipsit de razele soarelui. Acum pămîntul, neînchipuit de uscat, este urît la înfățișare, sterp și neroditor, crăpat în bucăți, iar razele arzătoare ale soarelui intră adînc în el. Izvoarele, altădată bogate și îmbelșugate în ape, ne-au părăsit; fluviile cele mari și-au pierdut apele, încît chiar copiii mici umblă cu picioarele prin ele, iar femeile le trec încărcate cu poverile lor. Mulți dintre noi n-au nici ce să bea și ni-i viața în primejdie. Am ajuns niște noi israiliți care caută un nou Moisi și un toiag făcător de minuni ca să lovească iarăși pietrele spre a potoli nevoia însetatului popor; avem iarăși nevoie de nori adunați, care să dea oamenilor mană, hrana cea neobișnuită. Să ne temem să n-ajungem pentru urmașii noștri pildă nouă de foamete și pedeapsă.

Am văzut ogoarele și am lăcrimat pentru nerodirea lor; am vărsat lacrimi, pentru că ploaia nu s-a vărsat peste noi. Unele semințe s-au uscat înainte de a încolți, rămînînd sub bulgării de pămînt, așa cum le-a acoperit plugul, iar altele au răsărit puțin și, așa răsărite, s-au veștejit jalnic din pricina arșiței. Așa că acum este potrivit să schimbăm cuvintele evanghelice [3] și să spunem: «Secerători sînt mulți, dar seceriș nici puțin». Plugarii, așezați jos pe ogoare, cu mîinile încrucișate pe genunchi — așa cum stau toți cei sfîșiați de mari dureri — plîng ostenelile lor zadarnice; se uită la copilașii lor și se tînguie; își îndreaptă privirile spre soții și se jelesc; ating și pipăie paiele uscate ale semănăturilor și scot vaiete mari, întocmai ca părinții cărora le-au murit copiii în floarea vîrstei.

Să ni se spună și nouă de același profet, amintit la început, cuvintele spuse iudeilor: *«Eu am oprit de la voi ploaia cu trei luni înainte de seceriș; voi ploua peste o cetate, iar peste altă cetate nu voi ploua; o parte se va uda, iar altă parte peste care nu voi ploua se va usca. Și se vor aduna două sau trei cetăți la o cetate ca să bea apă, și nu se vor sătura, că nu v-ați întors spre Mine, zice Domnul»* [4].

Să cunoaștem, dar, că Dumnezeu ne trimite aceste nenorociri, pentru că ne-am îndepărtat de El și ne-am lenevit; nu caută să ne zdrobească, ci Se silește să ne îndrepte, așa cum fac părinții cu copiii lor neascultători: se mînie și se supără pe copii, nu ca să le facă rău, ci ca să-i abată de la copilăriile și păcatele tinereții spre o purtare bună.

3. *Luca*, 10, 2.
4. *Amos*, 4, 7—8.

Uitați-vă, dar, că mulțimea păcatelor noastre a scos și anotimpurile din propriile lor hotare și a schimbat vremurile în altele cu totul neobișnuite. Iarna n-a mai avut umezeală obișnuită unită cu uscăciunea, ci a înghețat toată umezeala, a uscat-o, și a trecut fără de nori și fără de zăpadă. Tot așa și primăvara: ne-a arătat numai o parte din însușirile ei, adică numai căldura, fără să fie însoțită și de umezeală. Arșița și gerul, depășind într-un chip nou hotarele firii și unindu-se rău spre paguba noastră, izgonesc pe oameni din trai și din viață.

Care-i pricina acestei neorînduieli și turburări? Ce înseamnă această nouă înfățișare a vremilor? Să o cercetăm că avem minte; să o judecăm, că sîntem înzestrați cu rațiune! Oare nu mai este un Conducător al universului? Oare Dumnezeu, Creatorul universului, a uitat să mai poarte grijă de lume? Oare I s-a luat stăpînirea și puterea? Sau, dacă are aceeași putere și n-a pierdut stăpînirea, S-a făcut cumva aspru și Și-a schimbat marea Lui bunătate și grija de oameni în ură de oameni? Nici un om cu judecată n-ar putea spune asta, pentru că sînt vădite și lămurite pricinile pentru care nu mai sîntem ocîrmuiți ca de obicei. Cînd primim de la Dumnezeu, nu dăm și altora; lăudăm binefacerea, dar lipsim de binefacere pe cei nevoiași. Robi fiind, am fost eliberați, dar n-avem milă de tovarășii noștri de robie. Flămînzi fiind, Dumnezeu ne-a hrănit, dar trecem cu vederea pe cel lipsit. Avem pe Dumnezeu dătător și vistiernic neîmpuținat, dar sîntem zgîrciți și nu facem părtași și pe cei săraci la cele ale noastre. Oile ne-au făcut mulțime de miei, dar cei goi sînt mai mulți ca oile! Hambarele ne gem de mulțimea grînelor, dar pe cel strîmtorat de nevoie nu-l miluim! Pentru asta ne amenință și dreptul Judecător! Pentru asta și Dumnezeu nu-Și deschide mîna, pentru că noi ne-am închis-o pentru iubirea de frați. Pentru asta sînt uscate ogoarele, pentru că s-a răcit dragostea.

III

În zadar sînt strigătele celor ce se roagă! Se risipesc în aer! Pentru ce? Pentru că nici noi n-am auzit glasurile celor ce ne roagă!

Dar cum este cererea și rugăciunea noastră? Voi, bărbaților, afară de cîțiva, vă ocupați cu negustoria; iar voi, femeilor, slujiți bărbaților la lucrul lui mamona! Puțini sînt cu mine și cu rugăciunea! Dar și aceștia se plictisesc, cască, se întorc adeseori și pîndesc timpul cînd își va termina cîntărețul cîntarea și cînd vor scăpa, ca dintr-o închisoare, din biserică și de la îndatorirea rugăciunii. Cu noi în biserică sînt acești copilași, care și-au lăsat tăblițele la școală și au venit să cînte aici împreună cu noi; iau necazul nostru drept recreație și joacă și fac sărbătoare din nenorocirea noastră, pentru că au scăpat pentru

puţină vreme de un dascăl supărător şi de grija lecţiilor. Mulţimea bărbaţilor în puterea vîrstei, poporul cel vinovat, cel care poartă în suflete pricina relelor, cel care a lucrat şi a adus nenorocirea, se plimbă în voie şi vesel prin oraş, iar copiii neştiutori şi nevinovaţi se adună în biserică şi se grăbesc la mărturisire, ei care nu sînt nici pricina nenorocirilor şi nici nu au cunoştinţa sau puterea să se roage cum trebuie. Vino în biserică, tu, bărbat în puterea vîrstei, tu, care eşti plin de păcate! Cazi tu cu faţa la pămînt! Plîngi şi suspină şi lasă pe copii să facă cele potrivite vîrstei lor! Pentru ce te ascunzi tu, care eşti vinovat, şi aduci întru apărarea ta pe cel nevinovat? Crezi oare că poţi înşela pe Judecător, punînd în locul tău pe altcineva? Trebuie să fie negreşit aici, împreună cu tine, şi copilul, dar nicidecum numai el singur.

Află că şi ninivitenii au îmblînzit pe Dumnezeu prin pocăinţă şi prin jelirea păcatelor pe care le-a strigat lor Iona după ce a ieşit din mare şi din chit. Ninivitenii n-au pus numai pe copii să facă pocăinţă, în timp ce ei îşi petreceau viaţa în desfătări şi ospeţe, ci ei, părinţii, cei care au păcătuit, s-au pus sub jugul postului; ei, părinţii, au suferit pedeapsa şi apoi, ca un adaos, au silit şi pe copii să jelească, pentru ca întristarea să cuprindă toate vîrstele; atît cei conştienţi de păcate, cît şi cei ce nu-şi dădeau seama de păcate; unii de voie, ceilalţi de nevoie. Şi astfel Dumnezeu văzîndu-i că s-au smerit şi s-au osîndit pe ei înşişi cu o pedeapsă ce a cuprins toate vîrstele, a pus capăt suferinţei, a ridicat osînda şi a dăruit bucurie celor ce plînseseră aşa de adînc [5]. Ce pocăinţă potrivită! Ce plînset înţelept şi deplin! Nici vitele nu le-au lăsat în afara pedepsei, ci au găsit mijlocul să le facă şi pe ele să strige de nevoie: au despărţit viţelul de vacă, au izgonit mielul de la ugerul oii, iar pruncul de sîn nu mai era în braţele celei ce l-a născut. Cele ce au născut erau închise în locuri deosebite, iar cei născuţi, în alte locuri. Strigăte pline de jale se auzeau şi răsunau şi dintr-o parte şi din alta. Cei de curînd născuţi căutau izvoarele laptelui, iar mamele lor, chinuite de dureri fireşti, îşi chemau, cu voci pline de milă, odraslele. Copiii de ţîţă, înfometaţi în acelaşi chip, rămîneau cu gurile deschise şi-şi pierdeau răsuflarea de prea mult plînset, iar maicile erau cu sufletul sfîşiat de durere. Pentru aceasta Scriptura cea de Dumnezeu insuflată a păstrat în scris pocăinţa ninivitenilor, ca să fie de învăţătură întregii lumi. Cel bătrîn plîngea, îşi trăgea şi-şi smulgea părul alb; cel tînăr şi în floarea vîrstei mai tare se văita; săracul suspina; bogatul, uitîndu-şi de desfătări, socotea suferinţa drept înfrînare. Împăratul lor şi-a schimbat în înjosire strălucirea şi slava împărătească; şi-a dat jos coroana şi şi-a presărat cenuşă pe cap; şi-a aruncat haina de

5. *Iona*, 3, 3—10.

purpură și s-a îmbrăcat cu sac; și-a lăsat tronul cel înalt și în chip vrednic de plîns se tîra pe pămînt; a părăsit toată desfătarea împărătească și a plîns împreună cu poporul; a ajuns ca unul din cei mulți cînd a văzut mîniat pe Stăpînul de obște al tuturora.

IV

Așa gîndesc oamenii chibzuiți și cu judecată! Așa este pocăința celor ce s-au făcut vinovați de păcate! Dar noi săvîrșim cu osîrdie păcatul și privim pocăința cu dispreț și trîndăvie. Care dintre noi, rugîndu-se, varsă lacrimi pentru a primi ploaie la vreme potrivită? Care dintre noi, ca să-și șteargă păcatele, și-a udat patul cu lacrimi, după pilda fericitului David? [6] Care dintre noi a spălat picioarele străinilor și a șters praful călătorilor, ca să îmblînzească la vreme pe Dumnezeu, cerîndu-I să curme seceta? Care dintre noi a hrănit pe copilul lipsit de tată, ca Dumnezeu să ne hrănească acum holdele, rămase ca niște orfani, biciuite de asprimea vînturilor? Care dintre noi a purtat de grijă văduvei chinuite de necazurile vieții, ca Dumnezeu să-i dea acum, cu aceeași măsură, hrana de care are nevoie? Rupe contractele nedrepte [7], ca să ți se dezlege păcatul! Distruge polițele care odrăslesc grele dobînzi, ca pămîntul să odrăslească rodurile sale obișnuite! Aurul și arama, ce-s sterpe, rodesc împotriva firii lor, iar pămîntul, care odrăslește în chip firesc, ajunge sterp, osîndit să nu rodească, pentru a pedepsi pe cei ce-l locuiesc.

Să ne arate, deci, cei ce pun preț pe lăcomie și cei ce adună averi cu nemiluita, ce putere au avuțiile adunate sau care-i folosul lor, dacă Dumnezeu mîniindu-Se prelungește mai multă vreme pedeapsa? Cei ce strîng aur vor ajunge mai galbeni decît aurul de nu vor avea pîinea pe care pînă mai ieri-alaltăieri o disprețuiau, pentru că o puteau avea la îndemînă pe puțini bani! Spune-mi la ce vor mai servi pungile pline de galbeni, de nu va mai fi grîu în jitnițe și nici negustori care să vîndă grîul? Nu vei fi oare îngropat împreună cu aurul? Nu este oare pămînt aurul? Nu va sta oare o bucată de lut netrebnică lîngă trupul tău, care nu-i decît tot lut? Ai dobîndit totul, dar n-ai un singur lucru de trebuință: putința de a te hrăni. Cu toată bogăția ta, fă un singur nor, fă să cadă cîteva picături de ploaie, silește pămîntul să rodească, îndepărtează nenorocirea cu bogăția ta mîndră și semeață! Poate că vei ruga vreun om evlavios, ca Ilie Tesviteanul [8], ca să te scape de nenorociri, un om sărac, galben la față, desculț, fără casă, fără masă,

6. *Ps.*, 6, 6.
7. *Isaia*, 58, 6.
8. *III Regi*, 18, 45.

sărman, îmbrăcat cu o singură haină, ca Ilie cu cojocul, avînd tovarăşi de viaţă şi de masă rugăciunea şi înfrînarea. Iar dacă rugîndu-te de un om ca acesta vei dobîndi ajutor, oare nu vei rîde tare de avuţiile pline de nenumărate griji? Nu vei scuipa aurul? Nu vei azvîrli ca pe un gunoi argintul pe care-l numeai mai înainte cu totul puternic şi prieten foarte iubit, iar acum slab ajutor la nevoie? Din pricina ta ne-a pedepsit Dumnezeu cu această nenorocire, pentru că deşi aveai, nu dădeai; pentru că treceai cu vederea pe cei flămînzi, pentru că nu te întorceai spre cei ce se tînguiau, pentru că nu miluiai cînd ţi se cerea. Din pricina cîtorva inşi a venit nenorocirea peste un întreg popor, iar din pricina răutăţii unuia singur s-a vătămat tot poporul. Ahar a furat cele sfinte şi toată armata a fost pedepsită [9]. Zambri a făcut desfrînare cu madianita [10] şi poporul lui Israil a fost pedepsit.

V

Cu toţii deci, şi în deosebi şi faţă de toţi, să ne cercetăm viaţa. Seceta să ne fie un dascăl care ne aduce aminte fiecăruia de păcatele noastre. Să spunem şi noi cuvintele acelea chibzuite ale vrednicului Iov: *«Mîna Domnului este aceea care s-a atins de mine»* [11]. Şi mai cu seamă să socotim nenorocirea de acum în primul loc ca o urmare a păcatelor noastre.

Iar dacă mai trebuie să mai adaug o pricină, apoi iat-o: uneori vin peste oameni, pentru încercarea sufletelor lor, astfel de nenorociri ale vieţii, pentru ca prin necazuri să se vădească cei vrednici, fie săraci, fie bogaţi, că şi unii şi alţii prin răbdare sînt încercaţi desăvîrşit. Mai ales într-un timp ca acesta de foamete se vădeşte unul dacă este larg la suflet şi iubitor de fraţi, iar altul dacă este mulţumitor şi nu dimpotrivă hulitor, schimbîndu-şi iute sentimentele după împrejurările vieţii.

Cunosc mulţi oameni — şi o ştiu nu din auzite, ci din proprie experienţă — care atîta vreme cît trăiau în belşug şi erau, după cum se spune, în ape bune, mulţumeau Binefăcătorului, dacă nu desăvîrşit, cel puţin pe jumătate; dar dacă cumva lucrurile se întorc împotrivă, iar cel bogat ajunge sărac, cel cu trupul sănătos, bolnav, cel slăvit şi strălucit, acoperit de ruşine şi necinste, atunci sînt nemulţumiţi, rostesc hule şi pregetă la rugăciune; se plîng împotriva lui Dumnezeu ca împotriva unui datornic rău de plată şi nu se poartă ca faţă de un Stăpîn, Care s-a supărat pe ei. Dar departe de mintea voastră un gînd ca acesta!

Cînd vezi că Dumnezeu nu-ţi dăruieşte darurile obişnuite, cugetă aşa în tine însuţi: Oare Dumnezeu nu ne poate da hrană? Cum e cu

9. *Iosua*, 7, 1.
10. *Num.*, 25, 6—18.
11. *Iov*, 19, 21.

putință, cînd El este Domnul cerului și al întregii podoabe a lumii, cînd El este înțeleptul Ocîrmuitor al anotimpurilor și al anilor. Conducătorul universului, Cel ce a rînduit ca anotimpurile și schimbările atmosferice să urmeze unele altora, ca într-un dans bine rînduit, ca prin varietatea lor să ne ajute la feluritele noastre trebuințe: la vreme să vină umezeală, apoi să urmeze căldura; frigul să se amestece în cursul unui an, dar să nu fim lipsiți nici de trebuința ce o avem de la vremea uscată. Prin urmare Dumnezeu este puternic. Fiind deci recunoscut ca puternic, nu cumva Îi lipsește bunătatea? Nu se poate spune! Că dacă nu-i bun, care nevoie L-a făcut pe Cel ce nu este bun să zidească la început pe om? Cine L-a silit pe Ziditor să ia, chiar împotriva voii Lui, țărînă și din lut să dea chip unei frumuseți ca aceasta? Cine L-a constrîns să dăruiască omului, după chipul Său, rațiune, ca prin ea să învețe artele și meseriile, să învețe a filosofa despre lucrurile cele mai înalte, pe care nu le poate atinge cu simțurile? Dacă vei cugeta așa, vei găsi că Dumnezeu este prin fire bun și că nu-I lipsește bunătatea nici chiar acum în nenorocirea de față. Spune-mi, te rog, ce L-a făcut să nu fie numai seceta ce o vedem, ci un pîrjol desăvîrșit? Dacă soarele și-ar fi schimbat puțin drumul său obișnuit și s-ar fi apropiat de cele de pe pămînt, n-ar fi ars într-o clipă tot ce se vede, dacă Dumnezeu ar fi plouat foc din cer, așa cum pedepsise odată pe păcătoși? [12]

Vino-ți în fire, omule! Nu te purta ca și copiii fără de minte, care, fiind mustrați de dascăl, își rup cărțile, sau fiind opriți de părinți, spre folosul lor, de la mîncare, sfîșie haina tatălui și zgîrie cu unghiile fața mamei.

Furtuna mării pune la încercare și verifică pe căpitanul corăbiei, stadionul pe atlet, lupta pe general, nenorocirea pe omul tare la suflet, ispita pe creștin. Necazurile încearcă sufletele ca focul aurul. Ești sărac? Nu te mîhni! Că întristarea prea mare ajunge pricină de păcat; mîhnirea cufundă mintea, încurcăturile amețesc, iar nedumerirea naște nerecunoștință. Ai, însă, nădejde în Dumnezeu! Oare Dumnezeu nu vede strîmtorarea ta? În mîna Lui are hrana ta, dar amînă datul, ca să-ți pună la încercare tăria, ca să-ți cunoască gîndul, de nu cumva este ca al celor răi și nemulțumitori. Că aceia, atîta vreme cît au în gură bucatele, laudă, lingușesc și nu încetează a se minuna; dar dacă sînt îndepărtați puțin de la masă, lovesc cu insultele, ca și cu niște pietre, pe cei cărora cu puțin mai înainte li se închinau, din pricina plăcerii, ca lui Dumnezeu.

Cercetați Vechiul și Noul Testament și veți găsi în fiecare din ele mulți oameni care au fost hrăniți de Dumnezeu în felurite chipuri. Carmilul, munte înalt și nelocuit, avea pe Ilie, pustiul pe pustnic; toată

12. *Fac.*, 19, 24.

averea dreptului era sufletul lui, iar merinde pentru viaţă, nădejdea în Dumnezeu. Cu toate că trăia aşa, n-a pierit de foame; dimpotrivă, păsările cele mai răpitoare şi mai ales cele mai lacome îi aduceau hrană şi au ajuns slugile dreptului în ce priveşte hrana, ele care de obicei răpesc hrana altora; prin porunca lui Dumnezeu şi-au schimbat firea, ajungînd păzitori credincioşi ai pîinii şi ai cărnii. Din Sfînta Scriptură ştim că lui Ilie corbii i-au adus de mîncare [13]. Groapa din Babilon avea în ea un tînăr israilit; era rob prin necazul venit asupra lui, dar liber cu sufletul şi cu cugetul. Ce s-a întîmplat? Leii, împotriva firii lor, posteau [14], iar Avacum, cel ce-l hrănea pe tînărul israilit, era purtat prin văzduh, adus fiind de înger, atît el cît şi merindele. Şi ca să nu moară de foame tînărul cel drept, profetul Avacum străbătea în scurt timp drumul care se întindea peste atît pămînt şi mare din Iudeea pînă în Babilon [15].

VI

Ce a fost iarăşi în pustie cu poporul pe care îl conducea Moisi? Cum i-a purtat de grijă Dumnezeu vreme de patruzeci de ani? În pustie nu era om care să semene, nici bou care să tragă plugul, nici arie, nici teasc, nici hambar şi totuşi poporul avea hrană fără să are şi fără să semene; piatra, care mai înainte nu avea apă, a izvorît apă, şi apa ieşea cînd era nevoie. Nu mai înşir, una cîte una, binefacerile pe care Dumnezeu, ca un părinte, le-a făcut, cu purtarea Sa de grijă, oamenilor în nenumărate rînduri!

Rabdă şi tu puţin în vreme de necaz, ca viteazul Iov. Să nu fii doborît de furtună şi nici să lepezi ceva din averea de virtuţi, pe care o porţi. Păstrează în suflet, ca pe o comoară de mare preţ, mulţumirea ce o datorezi lui Dumnezeu şi vei primi şi tu daruri îndoite de desfătări pentru mulţumirea ce o arăţi. Adu-ţi aminte de cuvîntul apostolului: *«Mulţumiţi pentru toate!»* [16]. Eşti sărac? Este altul negreşit mai sărac decît tine. Ai hrană numai pentru zece zile? Altul are numai pentru o singură zi. Ca un om bun şi mulţumitor împarte prisosul tău cu cel lipsit. Nu pregeta să dai din puţinul tău. Nu pune folosul tău mai presus de primejdia obştească. Chiar dacă ai avea pentru hrana ta numai o singură pîine şi de-ar veni la uşa ta cineva să-ţi ceară de mîncare, scoate din cămară acea singură pîine şi, luînd-o în mîini, caută la cer şi spune aceste cuvinte pline de milă, dar şi de mulţumire: «Am, Doamne, o singură pîine, pe care o vezi, şi primejdia îmi stă în faţă; dar pun porunca Ta mai presus de mine; şi, din puţinul ce-l am, dau

13. *III Regi*, 17, 6.
14. *Dan.*, 6, 16—23.
15. *Bel*, 1, 40—46.
16. *I Tes.*, 5, 18.

fratelui înfometat. Dă și Tu robului care-i în primejdie! Știu bunătatea Ta; am încredere și în puterea Ta. Tu nu amîni multă vreme harurile Tale, ci împarți cînd vrei darurile!». Dacă vei spune și vei face așa, pîinea pe care o dai în strîmtorarea ta, ajunge sămînță pentru ogoarele tale, dă rod îmbelșugat, este arvună pentru hrană și pricinuitoare de milă dumnezeiască. Spune și tu cuvintele văduvei din Sidon, rostite în niște vremuri ca acestea: — adu-ți aminte la timp potrivit de această istorie! — *«Viu este Domnul, că numai atît am în casă pentru hrana mea și a copiilor mei»* [17]. Dacă vei da din puținul tău, vei avea și tu, prin harul lui Dumnezeu, izvor în urciorul cu untdelemn și neîmpuținată copaia cu făină. Pentru că harul îmbelșugat al lui Dumnezeu se întoarce îndoit celor credincioși și se asemănă cu fîntînile care nu seacă niciodată, cu toate că se scoate mereu apă din ele. Tu, cel sărac, împrumută pe Dumnezeu cel bogat! Ai încredere în Cel Ce primește în locul celui nevoiaș, în Cel Ce dă din ale Sale harul. Este un girant vrednic de crezare și are bogățiile Sale întinse pretutindeni, pe pămînt și mare. De-I ceri datoria, cînd călătorești pe mare, chiar atunci, în mijlocul mării, primești capitalul la un loc cu dobînda, că Îi place să dea cu adaos.

VII

Foamea, boala înfometatului, este chin plin de jale. Foamea este capul nenorocirilor omenești; moartea prin foamete este cea mai nemiloasă moarte. Că în toate celelalte primejdii de moarte sfîrșitul vine îndată; ascuțișul sabiei pune iute capăt vieții; furia focului stinge îndată viața; dinții fiarelor sălbatice sfîșie mădularele cele mai de seamă și nu îngăduie să se prelungească chinurile. Foamea, însă, este un chin prelungit, o suferință care durează, o boală încuibărită în noi înșine, ce nu mai dispare, o moarte veșnic prezentă și veșnic amînată. Foamea usucă umezeala firească a trupului, îi împuținează greutatea și-i topește puțin cîte puțin puterea. Carnea se înfășoară împrejurul oaselor ca o pînză de păianjen; fața își pierde culoarea; roșeața din obraji dispare, că se topește sîngele; albeața feței piere, că slăbiciunea o înnegrește; trupul se învinețește, că din pricina suferinței ajunge un trist amestec de gălbiciune și negreală; genunchii tremură și se mișcă greu; glasul este subțire și slab; ochii, slăbiți în găurile lor, stau în zadar în orbite, ca și miejii de nucă acoperiți în cojile lor; stomacul, gol, stors și fără formă, nu mai are volum; măruntaiele nu mai stau în starea lor firească, ci lipite de oasele spatelui.

De cîte pedepse nu-i vrednic oare unul care trece cu vederea un astfel de trup? Este oare cruzime mai mare ca aceasta? Nu este vred-

17. *III Regi*, 17, 12.

nic oare să fie numărat printre fiarele sălbatice şi să fie privit ca un blestemat şi osîndit ca un ucigaş cel care poate vindeca un rău atît de mare, dar, de bună voie, întîrzie să ajute din pricina zgîrceniei? Chinul foamei a silit adeseori pe mulţi să calce chiar legile firii, să mănînce adică trupurile celor de aceeaşi fire cu ei, mama să-şi mănînce copilul, să bage neomenos iarăşi în pîntece pe cel pe care l-a scos din pîntece. O grozăvie ca aceasta este povestită în *«Istoria iudeilor»* [18], scrisă de celebrul Iosif [19], atunci cînd nenorociri cumplite au venit asupra ierusalimitenilor spre a-i pedepsi pentru nelegiuirea săvîrşită asupra Domnului.

Însuşi Dumnezeul nostru trece adeseori cu vederea alte suferinţe, dar Îl cuprinde mila de cei flămînzi. *«Mi-i milă de popor»* [20], a spus Hristos. De aceea la judecata din urmă, cînd Domnul va chema pe cei drepţi, locul cel dintîi îl are cel darnic; cel care a hrănit pe cei flămînzi este în fruntea celor cinstiţi de Dumnezeu; cel care a dat pîine este chemat înaintea tuturor; cel bun şi larg la inimă este trimis înaintea celorlalţi drepţi în viaţa veşnică [21], pe cînd cel care n-a împărţit nimănui din avuţia sa şi cel zgîrcit este dat focului înaintea tuturor păcătoşilor [22].

Timpul de secetă şi foamete de acum te cheamă la milostenie, mama poruncilor. Ai mare grijă să nu treacă cumva timpul iarmarocului şi al vremii unor bune afaceri! Timpul se duce şi nu aşteaptă pe cel ce zăboveşte. Zilele se grăbesc şi trec pe alături de cel trîndav. Şi după cum nu-i cu putinţă să opreşti cursul unui rîu, afară numai dacă îi opreşti prin zăgazuri curgerea şi întrebuinţezi apa pentru nevoile tale, tot aşa şi cu timpul; nu-i cu putinţă să-l opreşti cînd este mînat de valuri forţate şi nici să-l întorci înapoi odată ce a trecut, afară numai dacă îl întîmpini cînd se apropie. De aceea, opreşte porunca, pentru că fuge, împlineşte-o, ia-o şi strînge-o la piept cu amîndouă braţele. Dă puţin, ca să capeţi mult! Nimiceşte cel dintîi păcat făcut de om, dăruind celui flămînd hrană! Că după cum Adam, mîncînd rău, ne-a lăsat moştenire păcatul, tot aşa şi noi, dacă potolim nevoia şi foamea fratelui nostru, nimicim mîncarea cea aducătoare de moarte.

18. *Istoria războiului iudeilor*, Cartea VI, Cap. 21, în: «Oeuvres complètes» de *Flavius Joseph*, avec notice biographique par *J. A. C. Buchon*, Paris, 1838, p. 772—774.
19. Iosif Flaviu, istoric evreu, descendent dintr-o familie sarcerdotală, s-a născut la Ierusalim în anul 37 şi a murit la Roma în anul 100. Se afla în Ierusalim în timpul asediului. Lucrările lui: *Autobiografia, Istoria veche a iudeilor, Istoria războiului iudeilor, Istoria muceniciei Macabeilor, Răspuns lui Apion pentru justificarea vechii istorii a iudeilor.*
20. *Matei*, 15, 32.
21. *Matei*, 25, 34—36.
22. *Matei*, 25, 41—43.

VIII

Popoare, ascultaţi! Creştini, luaţi în urechi, că acestea zice Domnul, nu grăind cu gura Sa, ci glăsuind prin gurile robilor Săi, ca prin nişte organe! Să nu ne arătăm noi, cei înzestraţi cu raţiune, mai cruzi decît animalele lipsite de raţiune. Animalele se folosesc în comun de cele ce răsar în chip firesc din pămînt. Turme de oi pasc pe unul şi acelaşi munte; nenumăraţi cai îşi culeg hrana pe una şi aceeaşi cîmpie; şi toate celelalte animale lasă unele altora hrana de care au nevoie. Dar noi oamenii ne însuşim bunurile comune tuturora şi ne facem singurii stăpîni pe cele ce sînt ale celor mulţi. Să ne ruşineze şi pildele pline de iubire de oameni, pe care ni le dau păgînii. La unele popoare păgîne este o lege a iubirii de oameni de a avea o singură masă, de a fi comune bucatele, de a face un singur cămin aproape dintr-un popor nenumărat de oameni.

Dar să lăsăm pe păgîni şi să ne întoarcem la exemplul dat de cei trei mii de bărbaţi! Să imităm prima adunare a creştinilor![23] Aceia aveau toate în comun: viaţa, sufletul, înţelegerea; masa le era comună, frăţia nezdruncinată, dragostea nefăţarnică; multele trupuri făceau un singur trup; feluritele suflete erau unite într-o singură înţelegere.

Multe exemple de iubire frăţească ai în Vechiul şi Noul Testament! De vezi un bătrîn că suferă de foame, cheamă-l şi hrăneşte-l ca şi Iosif pe Iacov[24]. De întîlneşti un vrăjmaş strîmtorat de nevoie, nu te lăsa doborît de ura ce te stăpîneşte ca să te răzbuni, ci hrăneşte-l ca şi Iosif pe fraţii care-l vînduseră[25]. De dai de un tînăr cuprins de dureri şi de griji, plîngi şi tu cum a plîns Iosif pe Veniamin[26], fiul bătrîneţilor lui Iacov[27]. Te ispiteşte poate şi pe tine lăcomia, cum îl ispitea pe Iosif stăpîna lui, şi te trage de haină[28], ca să dispreţuieşti porunca lui Dumnezeu şi să iubeşti mai mult porunca cea iubitoare de aur şi de lume decît porunca Stăpînului? Ei bine, cînd îţi vine în minte un gînd care dă luptă cu porunca dumnezeiască, care trage mintea ta curată la iubirea de argint, care te sileşte să laşi iubirea de fraţi şi să te alipeşti de ea, atunci aruncă şi tu hainele şi fugi cuprins de mînie. Păstrează faţă de Domnul credinţa aşa cum a păstrat-o Iosif faţă de Pentefri[29]. Poartă grijă de cei lipsiţi un singur an, ca Iosif şapte ani![30]

23. *Fapte*, 2, 44.
24. *Fac.*, 47, 12.
25. *Fac.*, 37, 28.
26. *Fac.*, 43, 30.
27. *Fac.*, 37, 3.
28. *Fac.*, 39, 12.
29. *Fac.*, 39, 6—12.
30. *Fac.*, 41, 54.

Nu-ți întrebuința toate averile tale pentru plăceri, ci dă ceva și sufletului! Închipuie-ți că ai două fete: plăcerea cea de pe pămînt și viața cea din ceruri. Dacă nu vrei să dai toată avuția fiicei tale celei mai bune, împarte-o cel puțin deopotrivă între cea neînfrînată și cea cumpătată, ca nu cumva cînd va trebui să te înfățișezi înaintea lui Hristos și să vii în fața Judecătorului să arăți pe una îmbrăcată foarte bogat, iar pe cealaltă, pe cea cu înfățișarea de mireasă și numirea de viețuire virtuoasă, să o arăți goală și îmbrăcată în zdrențe. Să nu înfățișezi, dar, Mirelui mireasa lipsită de frumusețe și de podoabă, pentru ca nu cumva Mirele privind-o să-și întoarcă fața, și văzînd-o să o urască și să nu se apropie de ea, ci împodobește-o cu podoabă cuvenită și păstreaz-o frumoasă pînă în ziua nunții, pentru ca și ea împreună cu fecioarele cele înțelepte să aprindă candela [31], avînd nestinsă lumina cunoștinței și nelipsit untdelemnul faptelor bune, ca prin fapte să se adeverească profeția dumnezeiască și să se potrivească și sufletului tău cuvintele: «*Stătut-a împărăteasa de-a dreapta ta, îmbrăcată în haină aurită și înfrumusețată. Ascultă, fiică, și vezi și pleacă-ți urechea ta, și va pofti împăratul frumusețea ta*» [32]. Profetul, e drept, a vorbit aici de frumusețea trupului, dar spusele lui se potrivesc și pentru sufletul fiecărui credincios, pentru că adunarea Bisericii e formată și din trupuri și din suflete.

IX

Gîndește-te mai dinainte cu chibzuială la prezentul și viitorul pe care-l trădezi pentru un cîștig rușinos! Te va părăsi trupul, la care crezi că se mărginește viața! Dar la arătarea Judecătorului așteptat — iar venirea Lui este neîndoielnică — tu singur îți vei închide cinstea și slava cerească și-ți vei deschide foc nestins, gheenă, chinuri și veacuri amare de dureri, în locul unei vieți fericite îndelungate. Să nu-ți închipui că încerc să te sperii cu sperietori mincinoase, cum fac mamele și doicile cu copiii care plîng fără noimă și neîntrerupt, liniștindu-i cu povestiri născocite. Cele ce vă spun nu sînt basme, ci adevăr propovăduit mai dinainte de o gură nemincinoasă. Să fii deplin încredințat că, după spusa evanghelică, nici o iotă sau cirtă nu va trece din cuvintele Domnului [33]. Va învia și trupul cel topit în sicriu, iar sufletul însuși, care prin moarte s-a despărțit de trup, va locui iarăși în trup și va fi martor nemincinos al celor săvîrșite în viață; nu le vor mărturisi alții, ci însăși conștiința noastră le va mărturisi. Și fiecăruia i se va măsura de dreptul Judecător după merit. Lui se cuvinte slava, puterea și închinăciunea în vecii vecilor, Amin.

31. *Matei*, 25, 4. 7.
32. *Ps.*, 44, 11—13.
33. *Matei*, 5, 18.

OMILIA A IX-a

Că Dumnezeu nu este autorul relelor

I

Multe sînt felurile învățăturilor; ne-au fost arătate prin David, sfîntul psalmist, de Duhul, Care a lucrat prin el. Uneori profetul David ne istorisește propriile sale suferințe, spunîndu-ne că a suferit cu bărbăție necazurile abătute asupra lui, iar, prin exemplul său, ne lasă o învățătură învederată de răbdare, ca atunci cînd spune: *«Doamne, pentru ce s-au înmulțit cei ce mă prigonesc?»* [1]; alteori ne arată bunătatea lui Dumnezeu și iuțeala ajutorului Lui dat celor care-L caută cu adevărat, zicînd: *«Cînd Te-am chemat, m-ai auzit, Dumnezeul dreptății mele»* [2], rostind cuvinte care au aceeași putere ca și cele ale profetului Isaia, care zice: *«Încă grăind tu, va zice: «Iată aici sînt»* [3], adică: «N-am terminat de a-L chema, că Dumnezeu m-a și auzit înainte de sfîrșitul chemării mele». Iarăși David, aducînd rugăciuni și cereri lui Dumnezeu, ne învață chipul în care păcătoșii trebuie să-L îmblînzească pe Dumnezeu: *«Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri, nici cu iuțimea Ta să mă cerți»* [4]. În Psalmul al doisprezecelea arată prelungirea încercării, cînd spune: *«Pînă cînd, Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit?»* [5]. Și în tot psalmul acesta ne învață să nu ne descurajăm cînd sîntem în necazuri, ci să așteptăm bunătatea lui Dumnezeu și să știm că Dumnezeu, prin o iconomie oarecare, ne lasă în necazuri hotărînd măsura suferințelor după credința pe care o are fiecare. După ce David a spus: *«Pînă cînd, Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit?»* și: *«Pînă cînd îți întorci fața Ta de la mine?»* [6], se îndreaptă îndată spre răutatea celor care nu cred în Dumnezeu, care, dacă au o mică piedică în viață, nu mai pot suferi starea grea în care se găsesc și încep îndată să se îndoiască în mintea lor, întrebîndu-se dacă există un Dumnezeu, Care poartă grijă de cele de aici, dacă vede viața fiecăruia, dacă împărtește fiecăruia după

1. *Ps.*, 3, 1.
2. *Ps.*, 4, 1.
3. *Isaia*, 58, 9.
4. *Ps.*, 6, 1.
5. *Ps.*, 12, 1.
6. *Ps.*, 12, 1.

merit. Apoi, cînd văd că situaţia lor nedorită se prelungeşte, încolţeşte în ei gîndul cel rău şi hotărăsc în inimile lor că nu există Dumnezeu : *«Zis-a cel nebun întru inima sa : «Nu este Dumnezeu»* [7]. Înfigîndu-se, deci, acest gînd în mintea lor, încep să păcătuiască fără să mai ţină seama de nimic. Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvîrşite în viaţă, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă şi pe străin, să facă orice faptă nelegiuită şi să se murdărească cu patimi necurate şi ticăloase şi cu toate poftele dobitoceşti ? De aceea David, ca o urmare a ideii că nu există Dumnezeu, a adăugat : *«Stricatu-s-au şi urîţi s-au făcut întru îndeletnicirile lor»* [8]. Că e cu neputinţă ca cei ce se îndepărtează de calea cea dreaptă să nu aibă în sufletele lor boala uitării de Dumnezeu.

II

Pentru ce popoarele păgîne au fost lăsate în seama minţii lor rătăcite şi fac cele ce nu se cad ? [9] Nu pentru că au spus : *«Nu este Dumnezeu»* ? Pentru ce au căzut în patimi ruşinoase, pentru ce femeile au schimbat întrebuinţarea firească a firii în una împotriva firii, iar bărbaţii au săvîrşit lucruri ruşinoase cu bărbaţii ? [10] Nu pentru că au schimbat slava nestricăciosului Dumnezeu în închipuiri de pasări, de animale cu patru picioare şi de tîrîtoare ? [11] Cu adevărat, deci, cel care spune că *«nu este Dumnezeu»* este nebun, lipsit de minte şi de înţelegere.

Asemănător acestuia şi tot atît de nebun este şi acela care spune că Dumnezeu este autorul relelor. Spun că amîndoi săvîrşesc un păcat tot atît de mare, pentru că amîndoi tăgăduiesc pe Cel Bun : unul spunînd că nu există Dumnezeu, iar celălalt hotărînd că Dumnezeu nu este bun. Dacă Dumnezeu este cauza relelor, atunci e evident că nu e bun şi deci şi o afirmaţie şi alta duc tot la tăgăduirea existenţei lui Dumnezeu.

De unde bolile ? se întreabă ei. De unde morţile premature ? De unde distrugerile complete ale oraşelor ? De unde naufragiile, războaiele, ciuma ? Acestea sînt rele, spun ei, şi sînt toate fapte ale lui Dumnezeu. Deci pe cine altul putem socoti pricinuitor al acestor rele, dacă nu pe Dumnezeu ?

7. *Ps.*, 13, 1.
8. *Ps.*, 13, 1.
9. *Rom.*, 1, 28.
10. *Rom.*, 1, 26—27.
11. *Rom.*, 1, 23.

Haide, dar, pentru că am dat de o problemă mult dezbătută, să încercăm să-i dăm o explicaţie clară şi lipsită de confuzie, după ce vom pune mai întîi ca bază a discuţiei un principiu recunoscut de toată lumea, cercetînd această problemă cu cea mai mare grijă.

III

Un lucru trebuie să avem precis în minţile noastre, că odată ce sîntem făptura bunului Dumnezeu, că odată ce sîntem păziţi de El, Care rînduieşte pentru noi şi pe cele mici şi pe cele mari, urmează că nu putem suferi ceva fără voia lui Dumnezeu şi că nici una din suferinţele noastre nu este spre vătămarea noastră sau spre ceva asemănător; şi deci nu trebuie să ne închipuim pentru noi o situaţie mai bună.

Morţile vin de la Dumnezeu; dar, moartea nu este un lucru rău, afară numai dacă-mi vorbeşti de moartea păcătosului; că pentru păcătos eliberarea de suferinţele de pe pămînt este început al chinurilor din iad, iar suferinţele din iad nu au autor pe Dumnezeu, ci pe noi înşine. Începutul şi rădăcina păcatului stă în noi şi în libertatea voinţei noastre. Am putea să nu avem nici o suferinţă, dacă ne-am îndepărta de viciu; dar pentru că noi înşine, prin plăcere, ne-am lăsat ademeniţi de păcat, ce motiv serios am putea invoca că n-am fost noi înşine autorii suferinţelor noastre?

Răul este de două feluri: răul raportat la simţirea noastră şi răul în sine.

Răul în sine depinde de noi, de pildă: nedreptatea, desfrînarea, nebunia, frica, invidia, uciderea, otrăvirea, viclenia şi toate patimile înrudite cu ele, care întinează sufletul făcut după chipul Creatorului şi-i întunecă frumuseţea.

Răul raportat la noi provoacă durere şi suferinţă simţirii noastre, de pildă: boala trupului, rănile trupului, lipsa celor necesare traiului, viaţa lipsită de slavă, paguba de bani şi pierderea celor scumpi nouă. Fiecare din aceste rele sînt aduse asupra noastră de înţeleptul şi bunul Stăpîn spre folosul nostru. Se ia bogăţia celor care au întrebuinţat-o rău, ca să strice unealta cu care săvîrşeau nedreptate; trimite boală celor cărora le este mai de folos să le fie mădularele legate decît să le aibă slobode, spre a ne îndepărta de păcat; aduce moarte cînd se termină firul vieţii, pe care dreapta judecată a lui Dumnezeu l-a fixat dintru început pentru fiecare, deoarece Dumnezeu vede de departe ce este de folos fiecăruia din noi. Foametea, seceta, ploaia prea multă sînt plăgi obşteşti abătute asupra oraşelor şi popoarelor, spre a le pedepsi, cînd răutatea lor a depăşit orice măsură. După cum doctorul este un binefăcător chiar dacă produce dureri şi suferinţe trupului (că poartă

război bolii, nu bolnavului), tot aşa Dumnezeu este bun, cînd prin pedepse date unora se îngrijeşte de mîntuirea tuturora. Nu acuzi pe doctor cînd pe unele din mădularele tale le taie, pe altele le arde, iar pe altele le scoate cu totul din trup, ci îi mai dai şi bani şi-l numeşti mîntuitorul tău, pentru că a oprit boala într-o mică parte a trupului înainte de a se întinde în tot corpul. Dar cînd vezi că un oraş se dărîmă peste locuitorii lui din pricina cutremurului sau că o corabie se scufundă în mare cu toţi călătorii, nu zăboveşti să-ţi porneşti limba hulitoare împotriva adevăratului Doctor şi Mîntuitor. Şi totuşi ar trebui să înţelegi că este nevoie de un tratament făcut cu grijă, cînd bolile oamenilor sînt mici şi uşor de vindecat, dar cînd se dovedeşte că bolile lor nu mai pot fi vindecate printr-un tratament obişnuit, atunci este necesară îndepărtarea celor ajunşi nefolositori, pentru ca nu cumva, întinzîndu-se boala, să cuprindă şi pe cei sănătoşi. Aşadar, după cum nu-i de vină doctorul dacă-ţi taie sau îţi arde o parte din trup, ci boala, tot aşa şi distrugerile oraşelor îşi au originea în păcatele oamenilor, care depăşesc orice măsură. Scuteşte, deci, pe Dumnezeu de hulă !

IV

Mi s-ar putea spune :

— Dacă Dumnezeu nu este autorul relelor, pentru ce se spune în Scriptură : *«Eu sînt Cel Ce am întocmit lumina şi am făcut întunericul, făcînd pace şi zidind rele»* [12] ; şi iarăşi : *«S-au pogorît de la Domnul rele peste porţile Ierusalimului»* [13] ; şi : *«Nu este răutate în oraş, pe care să n-o fi făcut Domnul»* [14] ; iar cîntarea cea mare a lui Moisi spune : *«Vedeţi, vedeţi că Eu sînt şi nu este Dumnezeu afară de Mine ; Eu voi omorî şi Eu voi face viu ; Eu voi bate şi Eu voi vindeca»* ? [15]

— Pentru un om care înţelege sensul Scripturii, nici unul din aceste texte nu cuprinde vreo acuzaţie împotriva lui Dumnezeu, că El ar fi autorul şi făcătorul răului.

Cînd spune : *«Eu sînt Cel Ce am întocmit lumina şi am făcut întunericul»*, Dumnezeu se arată pe Sine creator al zidirii, dar nu autor al răului. Ca să nu crezi cumva că altul este creatorul luminii şi altul creatorul întunericului, a spus că El este făcătorul şi meşterul a două elemente aparent potrivnice în natură, ca să nu cauţi un alt creator pentru foc, altul pentru apă, altul pentru aer şi altul pentru pămînt, pen-

12. *Isaia*, 45, 7.
13. *Mih.*, 1, 12.
14. *Amos*, 3, 6.
15. *Deut.*, 32, 39.

tru că aceste elemente sînt aparent contrare în virtutea contrarietății calităților lor. Unii, pornind de la această idee, au căzut în politeism.

«Dumnezeu face pace și zidește rele». Face pace mai cu seamă în tine, cînd îți liniștește mintea prin o învățătură bună și-ți potolește pasiunile care se scoală împotriva sufletului. *«Zidește rele»*, adică le transformă în bine și le aduce într-o stare mai bună, în așa fel că încetează de a mai fi rele și îmbracă natura binelui. *«Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule»* [16], adică: «Nu-mi crea acum inima, ci înnoiește inima mea cea învechită din pricina răutății», și: *«Ca din cei doi să zidească un om nou»* [17]; aici cuvîntul *«să zidească»* nu are sensul unei aduceri de la neființă la ființă, ci al unei transformări în bine a celor deja existente; și: *«Dacă cineva este în Hristos este făptură nouă»* [18]; și iarăși Moisi spune: *«Nu este oare Acesta Însuși Părintele tău care te-a dobîndit, te-a făcut și te-a zidit?»* [19]; faptul că aici cuvîntul *«zidire»* este așezat după cuvîntul *«facere»*, ne arată lămurit că termenul *«zidire»*, ca totdeauna unde este întrebuințat acest cuvînt, are sensul unei îmbunătățiri. Deci cînd Dumnezeu face pace, face pace în a zidi pe cele rele, adică a le transforma și a le aduce spre o stare mai bună. Apoi, dacă înțelegi prin cuvîntul *«pace»* ușurarea ce o avem la terminarea războaielor, iar prin cuvîntul *«rele»*, toate necazurile și nenorocirile ce însoțesc războaiele, cum sînt: expedițiile în afara granițelor țării, oboselile, stările de veghe, neliniștile, sudoarea, rănile, uciderile, căderile orașelor, luările în robie, surghiunurile, priveliștile pline de jale ale celor duși în robie și, într-un cuvînt, toate nenorocirile ce însoțesc războaiele, atunci spunem că toate acestea se întîmplă prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, Care pedepsește prin războaie pe cei vrednici de pedeapsă. Ai fi vrut oare să nu mai fie arsă Sodoma [20], odată ce sodomiții au săvîrșit acele nelegiuiri? Sau ai fi vrut să nu fie distrus Ierusalimul și nici să fie pustiit templul după cutremurătoarea nebunie săvîrșită de iudei împotriva Domnului? Dealtfel nu era drept oare să se săvîrșească acestea tocmai prin mîinile romanilor, cărora iudeii, dușmanii propriei lor vieți, au vîndut pe Domnul nostru? Deci nenorocirile războiului cad adesea și pe bună dreptate peste cei care le merită.

Cuvintele *«Eu voi omorî și Eu voi face viu»* interpretează-le, dacă vrei, în sensul de mai sus, că frica zidește pe cei simpli.

16. *Ps.*, 50, 11.
17. *Efes.*, 2, 15.
18. *II Cor.*, 5, 17.
19. *Deut.*, 32, 6.
20. *Fac.*, 19, 24—25.

«Voi bate şi voi vindeca». Aceste cuvinte, chiar interpretate literal, au un sens plin de folos sufletesc, că prin bătaie sădesc în noi frica de Dumnezeu, iar prin vindecare ne îndeamnă să-L iubim pe Dumnezeu.

Dar cuvintele acestea pot fi interpretate şi într-un sens mai înalt: *«Eu voi omorî»* pentru păcat, şi *«voi face viu»* pentru dreptate. Că în măsura în care omul nostru cel din afară se strică, în aceeaşi măsură cel dinăuntru se înnoieşte [21]. Dumnezeu nu omoară pe unul şi face viu pe altul, ci pe acelaşi om îl face viu prin acelea prin care îl omoară, şi-l vindecă prin acelea prin care îl bate, potrivit proverbului care spune: *«Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte»* [22]. Aşadar este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorît păcatul, ca să trăiască dreptatea.

Cuvintele: *«S-au pogorît de la Dumnezeu rele peste porţile Ierusalimului»* se interpretează prin ele însele.

— Ce rele?

— Zgomotul carelor de război şi al călăreţilor.

Cînd auzi cuvintele: *«Nu este răutate în oraş, pe care să n-o fi făcut Domnul»*, înţelege cuvîntul *«răutate»*! Scriptura vorbeşte aici de răutatea, adică de necazul adus asupra păcătoşilor pentru îndreptarea greşelilor lor, potrivit celor spuse de Dumnezeu: *«Că te-am necăjit şi te-am înfometat ca să-ţi fac bine»* [23]. Înainte de a ajunge nedreptatea peste măsură de mare, Dumnezeu o opreşte, după cum este oprit cursul unei ape cu stăvilare sau zăgazuri.

V

Pentru aceasta epidemiile care se abat asupra oraşelor şi popoarelor, uscăciunea văzduhului, nerodirea pămîntului, ca şi toate celelalte nenorociri, care se întîmplă în viaţa fiecăruia, au scopul de a opri creşterea răutăţii. Deci Dumnezeu trimite nişte nenorociri ca acestea, ca să înlăture naşterea adevăratelor nenorociri. Bolile trupeşti şi nenorocirile din afară sînt făcute pentru zăgăzuirea păcatului. Deci, Dumnezeu distruge răul; dar răul nu este de la Dumnezeu. Pentru că şi doctorul înlătură boala, dar nu bagă în trup boala. Distrugerile oraşelor, cutremurele, inundaţiile, zdrobirea armatelor, naufragiile şi pieirea a nenumărate vieţi omeneşti, pricinuite de pămînt, de mare, de văzduh, de foc sau de oricare altă cauză, se întîmplă spre înţelepţirea supravieţuitorilor, că Dumnezeu înţelepţeşte prin plăgi obşteşti răuta-

21. *II Cor.*, 4, 16.
22. *Prov.*, 23, 13.
23. *Deut.*, 8, 3.

tea oamenilor. Propriu vorbind, rău este numai păcatul; păcatul, mai ales, merită denumirea de rău; iar păcatul depinde de voința noastră; stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi. Unele rele ne sînt date de Dumnezeu ca niște încercări, pentru arătarea bărbăției noastre, ca lui Iov, care a fost lipsit de copii, a pierdut într-o clipită toată averea sa [24] și a fost lovit cu bube [25]; alte rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, ca lui David, care, aducînd rușine asupra casei lui, a fost pedepsit pentru pofta lui nelegiuită [26]. Cunoaștem iarăși un alt fel de rele înfricoșătoare aduse asupra oamenilor de dreapta judecată a lui Dumnezeu, pentru a-i înțelepți pe cei care alunecă ușor în păcat, ca Datan și Aviron, pe care i-a înghițit pămîntul, deschizîndu-se sub ei gropi și crăpături [27]. Prin acest fel de pedeapsă ei n-au devenit mai buni — cum ar fi fost cu putință pentru cei coborîți în iad? — ci prin pilda lor au înțeleptit pe cei rămași în viață. Tot așa și Faraon a fost înecat cu toată oastea lui [28]. Tot așa au fost nimiciți vechii locuitori ai Palestinei. Deci, cînd auzim că apostolul spune cîndva despre Faraon: *«vase ale mîniei gătite spre pieire»* [29], să nu înțelegem cumva că Faraon a fost făcut rău de Dumnezeu (că atunci ar fi mai drept ca vina să fie mutată asupra Creatorului), ci, cînd auzi cuvîntul *«vase»*, înțelege că fiecare din noi a fost făcut spre ceva folositor. După cum într-o casă mare sînt vase de aur, de argint, de lut și de lemn [30] (că libertatea de voință a fiecăruia dă asemănarea cu aceste materiale: vas de aur este cel care are o viețuire curată și lipsită de viclenie; vas de argint, potrivit valorii sale, este mai jos decît cel dintîi; vas de lut este omul care gîndește cele pămîntești și se sfărîmă cu ușurință, iar vas de lemn este omul care se întinează lesne cu păcatul și ajunge materie pentru focul veșnic), tot așa și vas al mîniei este omul care primește în el, ca într-un vas, orice lucrare a diavolului și din pricina mirosului greu din el, datorită stricăciunii, nu mai poate fi folosit, ci este vrednic numai de distrugere și pieire. De aceea pentru că Faraon trebuia să fie sfărîmat, Dumnezeu, Iconomul cel priceput și înțelept al sufletelor, a rînduit să i se ducă vestea și să ajungă cunoscut tuturora, ca, prin pățania lui, să fie de folos celorlalți oameni; că Faraon nu mai putea fi vindecat, din pricina marii lui răutăți. Dumnezeu i-a învîrtoșat inima, iar prin îndelunga Sa răbdare și prin amînarea pedepsei a mărit răutatea lui,

24. *Iov*, 1, 14—19.
25. *Iov*, 2, 7.
26. *II Regi*, 11, 28—29.
27. *Num.*, 16, 31—33.
28. *Ieș.*, 14, 28.
29. *Rom.*, 9, 22.
30. *II Tim.*, 2, 20.

pentru ca, după ce răutatea lui va depăşi orice margine, să fie înve-derată tuturor dreptatea pedepsei dumnezeieşti. Deşi Dumnezeu a gradat necontenit pedepsele date lui Faraon, de la cele mai mici pînă la cele mai mari, totuşi nu i-a muiat cerbicia, ci a văzut că Faraon dispreţuieşte îngăduinţa lui Dumnezeu, obişnuindu-se cu nenorocirile venite asupra lui. Dar, nici aşa, Dumnezeu nu l-a dat morţii, pînă ce nu şi-a găsit singur moartea prin înec, îndrăznind, în mîndria inimii sale, să meargă pe drumul celor drepţi, cu credinţa că Marea Roşie va fi şi pentru el, ca şi pentru poporul lui Dumnezeu, cale bătută.

Aflînd, deci, acestea de la Dumnezeu şi putînd singur să ştii cîte feluri de rele există, cunoscînd ce este cu adevărat răul şi că răul este păcatul, al cărui sfîrşit este pieirea, cunoscînd că rele care produc dureri simţurilor sînt rele aparente, că ele au, în realitate, puterea de a face bine, cum sînt de pildă suferinţele abătute asupra noastră pentru încetarea păcatului, a căror roadă este mîntuirea veşnică a sufletelor, încetează de a mai murmura împotriva celor rînduite de Dumnezeu! Pe scurt, nu socoti pe Dumnezeu autor al existenţei răului şi nici nu-ţi închipui că răul are o existenţă proprie. Răul nu există aparte, ca o fiinţă oarecare, şi nici nu putem să ni-l imaginăm ca o fiinţă independentă şi de-sine-stătătoare. Răul nu este decît lipsa binelui. Ochii au fost creaţi; orbirea are loc prin pierderea ochilor. Deci, dacă ochiul n-ar fi fost făcut dintr-o natură supusă stricăciunii, orbirea n-ar fi avut loc. Tot aşa şi răul; nu există prin el însuşi, ci este o consecinţă a beteşugirilor sufletului. Răul nu este necreat, după cum susţin ereticii, care acordă răului aceeaşi valoare ca şi naturii binelui, ca şi cînd şi binele şi răul ar fi fără de început şi veşnice şi anterioare creaţiei lumii; dar nici creat. Dacă toate sînt de la Dumnezeu, cum e cu putinţă ca răul să derive din bine? Nici urîtul nu derivă din frumos şi nici viciul din virtute. Citeşte Cartea Facerii lumii! Vei găsi acolo scris că «*toate sînt bune şi foarte bune*» [31]. Deci răul n-a fost creat împreună cu cele bune. Dar nici creaturile spirituale, făcute de Creator, n-au fost aduse la existenţă amestecate cu răul. Dacă creaturile materiale nu au avut în ele însele în momentul creaţiei răul, cum ar fi putut creaturile spirituale, care se deosebesc atît de mult de cele materiale, şi prin curăţenie şi prin sfinţenie, să aibă vreo părtăşanie cu răul?

Dar mi se poate spune: Răul este o realitate şi efectele lui se văd răspîndite din belşug de-a lungul întregii vieţi. De unde-şi are dar existenţa, dacă răul nu-i nici necreat, nici creat?

31. *Fac.*, 1, 31.

VI

Cei care cercetează unele ca acestea să răspundă la următoarele întrebări : De unde vin bolile ? De unde beteşugurile trupului ? Că nu se poate spune că boala este necreată, dar nici că este creatură a lui Dumnezeu. Nu ! Fiinţele au fost create cu o structură naturală potrivit firii lor şi au fost aduse la viaţă avînd desăvîrşite toate mădularele ; se îmbolnăvesc cînd îşi pierd starea naturală de vieţuire ; îşi pierd sănătatea sau prin o vieţuire rea, sau din o pricină oarecare ce aduce îmbolnăvirea trupului. Deci Dumnezeu a făcut trupul, nu boala ; a făcut sufletul, nu păcatul ; sufletul se înrăutăţeşte cînd se îndepărtează de starea lui naturală.

— Dar în ce constă pentru suflet binele pe care îl avea înainte de a se înrăutăţi ?

— În aceea că era aproape de Dumnezeu şi unit cu El prin dragoste. După ce sufletul a căzut din această stare, a fost stricat de fel de fel de boli.

— Dar, pe scurt, pentru ce sufletul primeşte răul ?

— Pentru că este înzestrat cu voinţă liberă, unul din titlurile de glorie ale fiinţelor înzestrate cu raţiune. Slobod de orice constrîngere şi creat de Creator cu voinţă liberă — pentru că a fost făcut după chipul lui Dumnezeu, — sufletul concepe binele, cunoaşte desfătarea ce vine din săvîrşirea binelui ; are capacitatea şi puterea de a-şi păstra starea sa naturală, dacă stăruie în contemplarea binelui şi în desfătarea bunătăţilor spirituale ; dar are şi capacitatea de a se îndepărta uneori de bine ; aceasta i se întîmplă cînd, săturat de desfătările cele duhovniceşti, ca îngreunat de somn şi alunecat de la cele de sus, se amestecă cu trupul, spre a se desfăta cu plăceri ruşinoase.

VII

Odinioară Adam era sus, nu în ce priveşte locul, ci prin libertatea voinţei sale, cînd, îndată ce i s-a dat viaţă, şi-a aruncat privirile spre cer ; s-a bucurat de cele văzute şi a iubit nespus de mult pe Binefăcătorul său, Care-i dăruise desfătarea vieţii veşnice, îl aşezase în desfătarea paradisului, îi dăduse aceeaşi stăpînire pe care o aveau îngerii, îl făcuse să aibă acelaşi fel de vieţuire cu arhanghelii şi să audă glas dumnezeiesc. Pe lîngă toate acestea era sub paza lui Dumnezeu şi se desfăta cu bunătăţile Lui. Dar iute s-a săturat de toate aceste bunătăţi ; şi ocărînd oarecum saţiul, a preferat frumuseţii spirituale ceea ce părea plăcut ochilor trupului şi a preţuit mai mult săturarea pîntecelui decît desfătările cele duhovniceşti. De aceea a fost

izgonit îndată din rai, a pierdut acea vieţuire fericită şi a ajuns rău, nu din constrîngere, ci din nesocotinţă. A păcătuit pentru că a întrebuinţat rău voinţa sa liberă şi a murit din pricina păcatului, «*că plata păcatului este moartea*» [32]. Cu cît se depărta de viaţă, pe atît se apropia de moarte. Că Dumnezeu este viaţă, iar lipsa vieţii, moarte. Deci Adam, prin depărtarea sa de Dumnezeu, şi-a pricinuit moartea, potrivit celor scrise: «*Iată vor pieri toţi cei care se depărtează de Tine*» [33]. Astfel, nu Dumnezeu a creat moartea, ci noi, prin voinţa noastră rea, am atras-o asupra noastră. Pentru pricinile de mai sus, Dumnezeu a îngăduit desfacerea trupului ca să nu se păstreze pentru noi nemuritoare boala [34], întocmai ca un olar care nu vrea să bage în foc un vas de lut stricat înainte de a îndrepta, prin refacerea lui, stricăciunea pe care o are.

— Dar pentru ce n-am fost creaţi, aş putea fi întrebat, cu capacitatea de a nu mai păcătui, încît să nu mai putem păcătui, chiar dacă am voi?

— Dar şi tu socoteşti bune slugile tale, cînd le vezi că îşi îndeplinesc îndatoririle lor de bună voie, nu cînd le ai sub lanţuri! Aşadar şi lui Dumnezeu nu-I este dragă fapta săvîrşită prin constrîngere, ci aceea săvîrşită prin virtute; iar virtutea se îndeplineşte prin libera alegere, şi nu prin constrîngere; iar alegerea depinde de noi şi ceea ce depinde de noi este tocmai liberul arbitru. Aşadar cel care huleşte pe Creator, că nu ne-a făcut infailibili prin fire, nu face altceva decît că preferă firii raţionale pe cea iraţională, firii libere şi active pe cea imobilă şi lipsită de iniţiativă.

Am făcut o digresiune de la subiect, dar era necesară, pentru ca nu cumva, căzînd în adînc de gînduri, să simţi şi lipsa lui Dumnezeu pe lîngă lipsa dorurilor tale. Să încetăm, dar, a corija pe Cel înţelept. Să încetăm a căuta ceva mai bun decît ceea ce a făcut El. Dacă ne scapă puterii noastre de pătrundere chiar pricinile rînduielilor mărunte ale lui Dumnezeu cu privire la viaţa noastră, totuşi să fie nestrămutată în sufletele noastre învăţătura că de la Cel bun nu vine nimic rău.

VIII

Ca urmare a ideii de mai sus se pune şi problema diavolului. De unde diavolul, dacă relele nu vin de la Dumnezeu? Ce vom răspunde?

32. *Rom.*, 6, 23.
33. *Ps.*, 72, 26.
34. Locul acesta a inspirat pe autorul molitfei celei mari de la slujba înmormîntării.

Acelaşi răspuns dat despre răutatea oamenilor este îndestulător şi pentru această întrebare.

— Din ce pricină este rău omul?

— Din propria sa voinţă liberă.

— Din ce pricină a ajuns diavolul rău?

— Din aceeaşi pricină, pentru că şi el avea libertatea voinţei şi era în puterea lui sau să rămînă lîngă Dumnezeu, sau să se înstrăineze de bine. Gavriil a fost înger şi a rămas necontenit lîngă Dumnezeu; satan a fost tot înger şi a căzut cu totul din ceata sa. Voinţa liberă l-a păstrat pe unul între cele de sus şi tot libertatea voinţei l-a aruncat pe celălalt din cer. Era cu putinţă ca şi Gavriil să apostazieze, iar satan să nu cadă. Dar pe unul l-a salvat dragostea fără saţiu de Dumnezeu, iar pe celălalt îndepărtarea de Dumnezeu l-a arătat vrednic de a fi aruncat în adînc. Acesta este răul: înstrăinarea de Dumnezeu. O mică întoarcere de ochi ne face să fim sau cu lumina soarelui, sau cu umbra trupului nostru; dacă ne uităm la soare, soarele este gata să ne lumineze; dar dacă ne întoarcem spre umbră, ne cuprinde neapărat întunericul. Tot aşa şi diavolul este rău, pentru că îşi are răutatea din libertatea voinţei, şi nu pentru că firea lui era vrăjmaşă binelui.

— Dar pentru ce se războieşte cu noi?

— Pentru că, fiind vas plin de toată răutatea, a primit şi păcatul invidiei şi ne-a pizmuit cinstea. Nu suferea să ne vadă că ducem în rai o viaţă fără de durere. Şi prin viclenii şi meşteşugiri a înşelat pe om; folosindu-se pentru amăgire tot de dorinţa pe care o avea şi el de a fi asemenea cu Dumnezeu, i-a arătat pomul cunoştinţei binelui şi răului şi i-a făgăduit că prin mîncarea fructului lui va ajunge asemenea lui Dumnezeu: «*Dacă veţi mînca dintr-însul, veţi fi ca nişte dumnezei, cunoscînd binele şi răul*» [35]. N-a fost făcut, deci, duşman al nostru; dar din pricina invidiei a ajuns în duşmănie cu noi. Văzîndu-se aruncat jos dintre îngeri, n-a suferit să vadă pe pămîntean înălţat, prin propăşirea în virtute, la vrednicia îngerilor.

IX

Dar pentru că a ajuns duşmanul nostru, Dumnezeu a rînduit să avem duşmănie faţă de el, prin cuvintele spuse şarpelui, instrumentul lui; ameninţarea pronunţată asupra şarpelui se referă la diavol: «*Vrăjmăşie voi pune între tine şi sămînţa ei*» [36]. Prieteniile cu răutatea sînt într-adevăr vătămătoare, că de obicei legea prieteniei face ca cei ce

35. *Fac.*, 3, 5.
36. *Fac.*, 3, 15.

se unesc să se asemene. De aceea pe bună dreptate s-a spus: *«Tovărăşiile rele strică obiceiurile bune»* [37]. După cum aerul respirat în locuri infectate de boală transmite încetul cu încetul celor sănătoşi boala, tot aşa tovărăşiile rele pricinuiesc mare rău sufletelor, chiar dacă nu se simte îndată vătămarea. Pentru asta este neîmpăcată duşmănia noastră faţă de şarpe. Aşadar, dacă unealta de care s-a slujit diavolul merită atîta ură, cît de mult trebuie să urîm pe cel care s-a slujit de şarpe?

Aş putea fi întrebat:

— Pentru ce a fost aşezat în paradis acest pom cu ajutorul căruia avea să reuşească diavolul în încercarea lui împotriva noastră? Dacă n-ar fi avut această momeală pentru ispită cum ar fi putut diavolul să ne ducă, prin neascultare, la moarte?

— Trebuia să fie o poruncă prin care să ni se pună la încercare ascultarea. De aceea era în paradis un pom încărcat cu fructe frumoase, pentru ca, arătînd virtutea înfrînării prin abţinerea de la ceea ce-i plăcut, să fim învredniciţi pe dreptate de cununile răbdării.

Mîncarea din pomul cunoştinţei binelui şi răului a avut ca urmare nu numai călcarea poruncii, ci şi cunoaşterea goliciunii. *«Au mîncat,* spune Scriptura, *şi li s-au deschis ochii lor şi au cunoscut că sînt goi»* [38]. Trebuia ca omul să nu-şi observe goliciunea, pentru ca nu cumva mintea lui să fie atrasă a-şi împlini lipsa, iar prin născocirea de îmbrăcăminte şi prin grija de trup, să fie sustras cu totul de la contemplarea lui Dumnezeu.

— Dar pentru ce n-au fost făcute odată cu facerea omului şi veşmintele?

— Pentru că omul nu trebuia să aibă îmbrăcăminte; nici naturală, nici confecţionată. Îmbrăcămintea naturală este proprie animalelor necuvîntătoare, cum sînt penele, părul, grosimea pieilor, care iarna pot să le acopere, iar vara le ajută să suporte căldura. În acestea nu se deosebeşte animal de animal, pentru că firea lor e la fel la toate; omul, însă, trebuia să aibă deosebite darurile bunătăţilor, potrivit dragostei lui de Dumnezeu. Îndeletnicirile cu meseriile i-ar fi răpit omului tot timpul său liber; iar acest lucru trebuia evitat ca vătămător omului. De aceea şi Domnul, vrînd să ne cheme din nou la o viaţă paradisiacă, îndepărtează din suflete grija, spunînd: *«Nu vă grijiţi pentru sufletul vostru ce veţi mînca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi îmbrăca»* [39]. Aşadar omul nu trebuia să aibă nici îmbrăcăminte naturală, nici confecţionată; ci altă îmbrăcăminte îi era

37. *I Cor.*, 15, 33.
38. *Fac.*, 3, 6—7.
39. *Matei*, 6, 25.

pregătită lui, dacă stăruia în virtute; o îmbrăcăminte care avea să înflorească peste om prin harul lui Dumnezeu și avea să strălucească prin veșminte luminoase ca acelea ale îngerilor, mai frumoase decît varietatea florilor și mai luminoase și mai strălucitoare decît stelele. De aceea, Dumnezeu nu i-a dat îndată omului îmbrăcăminte, pentru că îmbrăcămintea rezervată lui trebuia să fie o recompensă a virtuții sale; dar la această îmbrăcăminte omul n-a putut ajunge din pricina ispitei diavolului.

Așadar, vrăjmaș ne este diavolul din pricina căderii ce ne-a adus-o atunci prin ispita lui. Domnul, însă, a rînduit să luptăm împotriva lui, ca, ascultînd de poruncile Sale, să reparăm greșeala prin o nouă luptă și, biruind pe dușman, să fim încununați. Bine-ar fi fost dacă îngerul luminat n-ar fi ajuns diavol, ci ar fi rămas în ceata în care a fost rînduit de Dumnezeu dintru început! Dar pentru că a ajuns apostat, este dușman și al lui Dumnezeu, dar dușman și al oamenilor, făcuți după chipul lui Dumnezeu (că pentru aceasta este urîtor de om, pentru că este și luptător împotriva lui Dumnezeu; ne urăște și ca bunuri ale Stăpînului, dar ne urăște și ca asemănări ale lui Dumnezeu). Înțeleptul chivernisitor și purtător de grijă de cele omenești, însă, s-a folosit de răutatea diavolului pentru exercitarea sufletelor noastre întocmai ca un doctor care întrebuințează veninul viperei pentru pregătirea medicamentelor mîntuitoare.

— Cine este deci diavolul? Care este ceata sa? Care e dregătoria lui? De unde, mai ales, și-a căpătat numele de satan?

— Se numește satan, pentru că se împotrivește binelui. Acest sens îl are în limba ebraică, după cum cunoaștem din Cărțile Regilor: «*Și a ridicat Domnul satan (protivnic) lui Solomon pe Ader împăratul sirienilor*» [40]. Se numește diavol, pentru că este în același timp și colaborator al păcatului nostru și acuzator; se bucură de pierderea noastră, dar și denunță faptele noastre. Firea lui este necorporală, potrivit cuvintelor apostolului: «*Lupta noastră nu este împotriva sîngelui și trupului, ci împotriva duhurilor răutății*» [41]. Dregătoria lui este de conducător, tot potrivit cuvintelor apostolului: «*Lupta noastră este împotriva începătoriilor, împotriva conducătorilor întunericului acestuia*» [42]. Locul în care-și are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune același apostol: «*Împotriva conducătorului, care stăpînește în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării*» [43]. De aceea se numește și conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exerci-

40. *III Regi*, 11, 14.
41. *Efes.*, 6, 12.
42. *Efes.*, 6, 12.
43. *Efes.*, 2, 2.

tează în jurul pămîntului. Aşa spune Domnul: «*Acum este judecata lumii acesteia; acum conducătorul lumii acesteia se va izgoni afară*» [44]; şi iarăşi: «*Vine conducătorul lumii acesteia şi în Mine nu va găsi nimic*» [45].

X

Dar pentru că s-a spus despre oastea diavolului că «*sînt duhuri ale răutăţii întru cele cereşti*» [46], trebuie să se ştie că Scriptura numeşte de obicei văzduhul cer, ca în următoarele texte: «*Pasările cerului*» [47] şi: «*Se suie pînă la ceruri*» [48], adică se suie pînă în regiunile cele mai înalte ale văzduhului. Pentru aceea şi Domnul «*a văzut pe satan ca un fulger căzînd din cer*» [49], adică a căzut din propria sa conducere şi a ajuns jos, ca să fie călcat în picioare de cei care nădăjduiesc în Hristos. Că Domnul «*a dat putere ucenicilor Lui să calce peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului*» [50].

Aşadar, pentru că a fost doborîtă tirania diavolului, iar spaţiul din jurul pămîntului a fost curăţit prin patima cea mîntuitoare, «*care a împăcat cele de pe pămînt şi cele din cer*» [51], ni se făgăduieşte împărăţia cerurilor. Ioan Botezătorul a spus: «*S-a apropiat împărăţia cerurilor*» [52], iar Domnul, în toate cuvîntările Lui, predică «*Evanghelia împărăţiei*» [53]. Mai înainte încă îngerii au strigat: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace*» [54]. Chiar şi cei care se bucurau la intrarea Domnului nostru în Ierusalim strigau: «*Pace în ceruri şi slavă întru cei de sus*» [55]. Şi, pe scurt, nenumărate sînt strigătele de biruinţă care vestesc completa zdrobire a duşmanului; aşa că întru cele de sus noi nu mai avem de dus vreo luptă, nici război; nu mai există nici un potrivnic care să ne îndepărteze de viaţa cea fericită; o putem moşteni pe viitor nesupăraţi, putem să ne bucurăm necontenit de pomul vieţii, din care la început am fost împiedicaţi să ne împărtăşim, din pricina vicleniei şarpelui. Că «*a pus Dumnezeu sabie de foc ca să păzească calea pomului vieţii*» [56], pe care trecînd-o fără nici o piedică să dea Dumnezeu să ne desfătăm de bunătăţi, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în veci, Amin.

44. *Ioan*, 12, 31.
45. *Ioan*, 14, 30.
46. *Efes*, 6, 12.
47. *Matei*, 6, 26.
48. *Ps.*, 106, 26.
49. *Luca*, 10, 18.
50. *Luca*, 10, 19.
51. *Col.*, 1, 20.
52. *Matei*, 3, 2.
53. *Matei*, 4, 23; 9, 35; 24, 4.
54. *Luca*, 2, 14.
55. *Luca*, 19, 38.
56. *Fac.*, 3, 24.

OMILIA A X-a

Împotriva celor ce se mînie

I

După cum folosul prescripţiilor medicale, date just şi după toate regulile ştiinţei medicale, se vădeşte mai ales după ce ele au fost puse în practică, tot aşa şi îndemnurile duhovniceşti îşi vădesc înţelepciunea şi folosul lor pentru îndreptarea vieţii şi desăvîrşirea celor ce ascultă, mai ales atunci cînd preceptele lor dau rezultate recunoscute în viaţa de toate zilele.

Auzim că Proverbele declară în termeni precişi : *«Mînia pierde şi pe cei înţelepţi»* [1] ; auzim şi îndemnurile apostolului : *«Toată mînia şi iuţimea şi strigarea cu toată răutatea să fie depărtate de la voi»* [2] ; auzim şi pe Domnul spunînd : *«Cel care se mînie în deşert pe fratele său este vinovat judecăţii»* [3]. Cînd, însă, facem experienţa acestei patimi, nu atunci cînd are loc în sufletul nostru, ci atunci cînd se năpusteşte din afară asupra noastră ca o furtună neaşteptată, atunci cunoaştem minunata înţelepciune a preceptelor dumnezeieşti. Dacă înşine dăm vreodată drumul mîniei şi o lăsăm să-şi urmeze cursul ca un torent vijelios sau dacă examinăm în linişte turburarea care urîţeşte pe cei cuprinşi de această pasiune, atunci cunoaştem din experienţă dreptatea cuvintelor Scripturii : *«Bărbatul mînios nu are înfăţişare cuviincioasă»* [4].

Cînd această patimă a izgonit raţiunea şi a pus stăpînire pe suflet, face din om o adevărată fiară şi nu-i mai îngăduie să fie om, că nu mai are ajutorul raţiunii. Ce este otrava în animalele veninoase aceea este mînia în oamenii cuprinşi de furia mîniei. Turbează ca şi cîinii, atacă întocmai ca scorpionii, muşcă ca şerpii. Scriptura obişnuieşte să numească cu nume de animale pe cei stăpîniţi de patima mîniei, deoarece aceştia, prin răutatea lor, se aseamănă cu ele. Scriptura îi numeşte cîini [5], şerpi, pui de năpîrci [6], şi alte asemenea nume. Că cei care sînt gata să

1. *Prov.*, 15, 1.
2. *Efes.*, 4, 31.
3. *Matei*, 5, 22.
4. *Prov.*, 11, 25.
5. *Isaia*, 56, 10.
6. *Matei*, 23, 33.

se distrugă unii pe alţii şi să vatăme pe cei de aceeaşi seminţie cu ei, pot, pe bună dreptate, să fie număraţi între fiarele şi animalele veninoase, care au prin fire o ură neîmpăcată faţă de oameni. Din pricina mîniei: limbă neînfrînată, gură nepăzită, mîini nestăpînite, insulte, ocări, acuze, bătăi; şi altele cîte nu se pot enumera, apucăturile rele, toate sînt născute din mînie şi iuţime. Din pricina mîniei se ascute sabia, se săvîrşeşte uciderea omului prin mînă omenească. Din pricina mîniei nu se mai cunosc fraţii între ei, părinţii şi copiii uită legătura firii. Mînioşii, în primul loc, nu se cunosc pe ei înşişi, apoi nu-şi mai cunosc nici rudele, nici cunoscuţii. După cum puhoaiele, care se reped la vale, tîrăsc cu ele tot ce întîlnesc în cale, tot aşa şi pornirile violente şi nestăpînite ale mînioşilor se năpustesc împotriva tuturor fără deosebire. Pentru cei mînioşi nu impune respect nici părul alb, nici virtutea vieţii, nici înrudirea, nici binefacerile de mai înainte, nimic din tot ce trebuie respectat şi preţuit. Mînia este o nebunie de scurtă durată. Adeseori mînioşii se tîrăsc pe ei înşişi într-un rău evident; şi, dorinţa de răzbunare, neglijează binele lor personal. Cînd îşi aduc aminte de cei care i-au ofensat se simt pişcaţi ca de un tăun; mînia clocoteşte, saltă în ei şi nu se potolesc înainte de a face vreun rău celui care i-a mîniat, chiar dacă întîmplător şi-ar face lor rău; cum se întîmplă adeseori cu obiecte aruncate cu violenţă în altele din faţa lor; suferă ele mai multă pagubă decît pricinuiesc altora, pentru că se sfărîmă pe ele însele.

II

Cine ar putea zugrăvi mînia? Cine ar putea descrie chipul în care mînioşii dau drumul mîniei din pricini cu totul întîmplătoare? Ţipă, se sălbăticesc, se năpustesc cu tot atîta furie ca şi animalele veninoase şi nu se opresc înainte de a-şi fi vărsat focul prin săvîrşirea unui rău mai mare şi de nevindecat, în urma căruia mînia se sparge în ei ca şi o băşică de apă. Nici ascuţişul sabiei, nici focul, nici altceva înfricoşător nu-i în stare să reţină un suflet orbit de mînie; e tot atît de greu de oprit ca şi furia celor stăpîniţi de demoni; mîniosul nu se deosebeşte întru nimic de demoniac, nici în privinţa manifestărilor exterioare, nici în privinţa stării sufleteşti. Din pricina dorinţei de răzbunare sîngele mîniosului clocoteşte în jurul inimii, ca şi cum ar fi pus în mişcare şi frămîntat de un foc puternic; îi îmbujorează obrajii şi-i dă mîniosului o altă înfăţişare, schimbîndu-şi figura obişnuită şi cunoscută tuturora, ca şi actorul care-şi pune mască pe scenă. La mînioşi ochii îşi pierd căutătura lor, nu mai sînt cei obişnuiţi, sînt de nerecunoscut; privirea le tremură şi aruncă foc. Scrîşnesc din dinţi ca şi porcii mistreţi care se năpustesc spre atac. Faţa le este palidă şi pătată cu sînge; volumul tru-

pului li se mărește, vinele le plesnesc, răsuflarea li se oprește din pricina furtunii interioare; vocea le e aspră și țipătoare; cuvîntul le este nearticulat, vine pe buze la întîmplare, iese din gură fără șir, fără ordine, fără claritate. Cînd, însă, dau cu ochii de cei pe care sînt mîniați, furia lor se aprinde din ce în ce mai mult, întocmai ca o flacără care are din belșug material de ars; atunci, într-adevăr atunci, se poate vedea o priveliște ce nu se poate descrie nici în cuvinte și nu se poate suporta nici cu privirea. Mîinile se ridică împotriva semenului său și lovesc trupul oriunde nimeresc; picioarele izbesc fără cruțare părțile cele mai însemnate ale trupului; tot ce vede ajunge o armă în mîna furiei. Dacă găsește, însă, un potrivnic care să-i opună o pasiune egală lui, atunci altă mînie și furie de aceeași violență. Se luptă piept la piept și, căzînd jos, își fac unul altuia tot răul cu putință și, cum e de așteptat, suferă toate cîte suferă cei călăuziți de un astfel de demon. Ciuntirea mădularelor și adeseori moartea sînt răsplățile mîniei pe care le recoltează cei încăierați. Primul își ridică mîinile sale nedrepte; celălalt se apără; cel dintîi i-o întoarce, al doilea nu cedează. Trupul este brăzdat de răni, dar mînia face ca durerea să nu se mai simtă. Nu mai au răgaz să mai simtă durerile, că sufletul lor în întregime le este îndreptat spre răzbunarea insultei.

III

Nu vindecați răul cu rău și nici nu vă luați la întrecere în a vă nenoroci unul pe altul! În întrecerile în rău biruitorul este cel mai nefericit, că el pleacă de pe cîmpul de luptă mai plin de păcate. Nu plăti, deci, răul cu rău și nici nu răsplăti o datorie rea cu una mai rea. Te-a insultat cineva cînd era mînios? Potolește răul prin tăcere! Faci așa? Nu! Dimpotrivă, primești ca pe un șuvoi mînia lui în propria-ți inimă și imiți vîntul, care prin suflarea lui întoarce înapoi obiectele ce merg în contra lui. Nu folosi ca dascăl pe vrăjmaș, nici nu imita ceea ce urăști. Nu fi oglindă pentru mînios, reflectînd în tine chipul lui. Acela-i cu fața roșie. Nu te-ai înroșit și tu? Ochii lui sînt însîngerați! Spune-mi, ai tăi privesc liniștit? Vocea lui e țipătoare! Este a ta potolită? Nici ecoul din pustie nu se întoarce atît de desăvîrșit la cel ce a grăit cum se întorc insultele la cel ce insultă. Mai mult chiar; ecoul reproduce același sunet; insulta, însă, se întoarce cu adaos. Ce insultă își spun unii altora? Unul spune celuilalt că e om de nimica și de neam prost; celălalt îl face sclav, neam de sclavi. Cel dintîi îl numește sărăcie; acesta la rîndul lui îl face vagabond. Primul îl face prost; al doilea îi spune că-i țicnit. Și continuă să se insulte pînă își termină insultele, cum își termină arcașii săgețile. Apoi, după ce au terminat a se insulta cu limba, pornesc să-și

răzbune insultele cu fapta. Că mînia dă naştere la ceartă; cearta aduce insulte; insultele, lovituri; loviturile, răni; iar din răni, de multe ori moartea.

Să oprim, deci, chiar de la început acest rău, izgonind din suflete, prin orice mijloc, mînia. Făcînd aşa vom putea tăia odată cu această patimă, care e un fel de rădăcină şi izvor, cele mai multe dintre rele. Te-a insultat? Binecuvintează! Te-a lovit? Suferă! Te scuipă şi te socoteşte om de nimica? Gîndeşte-te că ai fost făcut din pămînt şi în pămînt te vei întoarce! [7]

Cel care îşi are ocupată mintea cu astfel de idei va găsi că orice insultă este inferioară adevărului. Făcînd aşa, nu-i vei da duşmanului prilej de răzbunare, că te vădeşti invulnerabil insultelor; îţi vei prilejui marea cunună a răbdării, că ţi-ai făcut din furia altuia prilej de înţelepţire proprie.

Astfel, dacă ai da ascultare cuvintelor mele, tu însuţi ai căuta să-ţi înmulţeşti insultele aduse de alţii. Îţi spune că eşti de neam prost, fără nici o slavă, o nimica, venit de nu ştiu unde? Tu, însă, numeşte-te pe tine pămînt şi cenuşă. Poţi să-ţi dai aceste nume, că nu eşti mai ilustru decît părintele nostru Avraam, care s-a numit cu astfel de nume [8]. Te face prost, sărac şi de nimic vrednic? Tu, însă, numeşte-te vierme, spune că din gunoi ţi-i originea, aşa cum spunea despre el şi David [9]. La acestea adaugă şi cuvintele potrivite spuse de Moisi. Acesta, insultat de Aaron şi Mariam, nu s-a plîns lui Dumnezeu împotriva lor, ci s-au rugat pentru ei [10]. Al cui ucenic vrei să fii? Al acestor bărbaţi fericiţi şi iubitori de Dumnezeu sau al celor plini de duhul răutăţii? Cînd eşti ispitit să insulţi pe cineva, gîndeşte-te că eşti în situaţia de a hotărî în care parte ai să te îndrepţi: să te apropii, prin îndelungă răbdare, de Dumnezeu, sau să te alături, prin mînie, duşmanului. Lasă timp gîndurilor tale să aleagă partea cea bună. Că sau vei fi de folos şi aceluia prin exemplul blîndeţei tale, sau te vei răzbuna şi mai cumplit pe el tocmai prin aceea că primeşti cu dispreţ ocările lui. Într-adevăr, ce poate fi mai dureros pentru un duşman decît să vadă că insultele lui nu-l ating pe duşmanul său? Nu-ţi lăsa sufletul abătut şi nici nu îngădui ca insultele să te atingă. Lasă-l să latre fără folos, să crape de ciudă. Cel care loveşte un obiect nesimţitor se pedepseşte pe sineşi, că nu se răzbună nici pe duşman, dar nu-şi pune capăt nici mîniei. Astfel, cel care insultă pe unul ce nu bagă în seamă insulta nu poate să-şi găsească mulţumire în insulte. Ba dimpotrivă, crapă de ciudă, după cum am spus. Ce nume vor

7. *Fac.*, 3, 19.
8. *Fac.*, 18, 27.
9. *Ps.*, 21, 6.
10. *Num.*, 12, 1—6.

da fiecăruia din voi cei care au fost de față la o astfel de scenă? Pe el îl vor numi un calomniator, pe tine, un om cu suflet mare; pe el, un om plin de mînie și nesuferit; pe tine, om plin de răbdare și blînd. El se va căi de cele rostite, dar ție nu-ți va părea rău niciodată de virtutea de care ai dat dovadă.

IV

Este nevoie să mai adaug ceva? Insulta a închis împărăția cerurilor, căci *«bîrfitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»* [11]; tu însă, prin tăcere, ți-ai pregătit împărăția. Că *«cel care va răbda pînă în sfîrșit, acela se va mîntui»* [12]. Ce scuză vei găsi dacă și tu te vei răzbuna și te vei împotrivi insultătorului tot cu același fel de insulte? Vei spune că el a început să te insulte? Aceasta nu-i o scuză vrednică de iertare. Nu merită o osîndă mai mică nici desfrînatul care aruncă vina pe o femeie de moravuri ușoare ca provocatoare a păcatului său. Nu există cununi fără concurenți și nici căderi fără dușmani. Ascultă pe David ce spune: *«Cînd păcătosul a stat înaintea mea»* [13] nu m-am mîniat, ci *«am amuțit și m-am smerit și am tăcut de bunătăți»* [14]. Te mînii la auzul unei insulte ca la auzul unui rău; dar imiți pe cel care insultă ca și cum ar fi făcut un lucru bun. Iată, săvîrșești ce acuzi. Oare vezi numaidecît răul săvîrșit de altul, dar nu dai nici o importanță faptei tale rușinoase? Spui că e un lucru rău insulta? Caută să n-o imiți! Nu este o scuză îndestulătoare dacă altul a început insulta. După părerea mea este mai drept ca mînia lui să crească, deoarece n-a dat peste un exemplu care să-l înțelepțească; tu, cînd ai văzut pe mînios că se schimbă la față, nu te-ai ferit de a te asemăna cu el, ci te-ai supărat și tu, te enervezi și te mînii și tu la rîndul tău împotriva lui; astfel furia ta ajunge o scuză pentru cel care a început. Prin cele ce faci procuri o scuză celuilalt și te osîndești pe sineți. Dacă mînia este un lucru rău, pentru ce n-ai abătut de la tine răul? Dacă cel ce se mînie este vrednic de iertare, pentru ce superi pe cel mînios? Prin urmare chiar dacă n-ai provocat tu cearta, totuși ești tot atît de vinovat. În luptele atletice, în care se dau coroane, nu se încununează cel care a dat prima lovitură, ci cel care a biruit. Așadar este osîndit nu numai cel care a început răul, ci și cel care a urmat în păcat pe cel ce a început răul. Dacă-ți spune că ești sărac, primește adevărul spus, de spune adevărul; dacă minte, însă, pentru ce te supără spusele lui? Nu te îngîmfa de laudele neadevărate, dar nici nu te supăra de insultele care

11. *I Cor.*, 6, 10.
12. *Matei*, 10, 22.
13. *Ps.*, 38, 2.
14. *Ps.*, 38, 3.

nu te ating. Nu vezi că săgeţile străbat de obicei corpurile tari şi rezistente, dar nu pătrund prin cele moi şi în cele care cedează loviturilor? Închipuie-ţi că insula este tot o săgeată. Cel care i se potriveşte o primeşte în el însuşi; cel care nu-i dă importanţă şi cedează, prin liniştea felului său de a fi, risipeşte răutatea pornită împotriva lui. Pentru ce să te turburi dacă te numeşte sărac? Adu-ţi aminte de firea ta! Gîndeşte-te că gol ai intrat în lume şi gol ai să ieşi[15]. Cine este oare mai sărac decît cel gol? N-ai auzit nimic supărător, dacă cele spuse nu ţi se potrivesc. Cine a fost dus la închisoare pentru că a fost sărac? Nu-i o ruşine să fii sărac; dimpotrivă, este o ruşine să nu suporţi în chip demn sărăcia. Adu-ţi aminte de Stăpînul, Care, deşi era bogat, a sărăcit pentru noi[16]. Dacă te face nebun şi prost, adu-ţi aminte de insultele prin care iudeii insultau adevărata înţelepciune, spunîndu-i: *«Eşti un samaritean şi ai drac»*[17]. Dacă te superi, dai dreptate celui ce te insultă. Ce lucru este mai nebunesc decît mînia? Dar dacă nu te mînii, ai ruşinat pe insultător şi ţi-ai arătat prin faptă înţelepciunea ta. Ai fost lovit? Dar a fost lovit şi Domnul! Ai fost scuipat? Şi Stăpînul nostru a fost scuipat! *«Că nu şi-a întors faţa de la ruşinea scuipărilor»*[18]. Ai fost calomniat? Şi Judecătorul a fost calomniat. Ţi-au sfîşiat haina? Au dezbrăcat şi pe Domnul meu şi şi-au împărţit hainele Lui loruşi[19]. Tu n-ai fost osîndit ca El şi nici n-ai fost răstignit! Multe-ţi lipsesc ca să ajungi să-L imiţi pe El!

V

Aceste gînduri să-ţi treacă prin minte, ca să-ţi înfrînezi iuţeala. Astfel de pregătiri şi de dispoziţii sufleteşti împiedică oarecum săltările inimii şi aduc echilibru şi linişte gîndurilor. Acesta este sensul cuvintelor lui David: *«M-am pregătit, dar nu m-am turburat»*[20]. Trebuia înfrînată, dar, mişcarea furioasă şi nebunească a inimii prin amintirea exemplelor bărbaţilor fericiţi. Astfel marele David a suportat cu blîndeţe batjocura lui Şimei. N-a dat timp mîniei să iasă la iveală, ci şi-a îndreptat gîndul către Dumnezeu şi a spus: *«Domnul a zis lui Şimei să blesteme pe David»*[21]. De aceea, cînd a auzit că-l face ucigaş şi nelegiuit, nu s-a mîniat pe el, ci s-a smerit pe sine însuşi, deoarece insulta îi era adresată pe merit.

15. *Iov*, 1, 21.
16. *II Cor.*, 8, 9.
17. *Ioan*, 8, 48.
18. *Isaia*, 50, 6.
19. *Matei*, 27, 31. 35.
20. *Ps.*, 118, 60.
21. *II Regi*, 16, 10.

Alungă din mintea ta aceste două gînduri: Nu avea o idee prea mare despre tine și nici nu socoti pe ceilalți oameni mai prejos de tine. Dacă vom fi însuflețiți de aceste gînduri, niciodată mînia nu va izbucni la auzul insultelor adresate nouă. Cumplit lucru este pentru un om, care a făcut bine și căruia ar trebui să i se aducă cele mai mari mulțumiri, să primească pe lîngă nerecunoștință încă și ocări și insulte! Într-adevăr este cumplit lucru; dar răul este mai mare pentru cel care săvîrșește insulta decît pentru cel care o suferă. Te-a insultat? Tu nu insulta. Cuvintele ce-ți sînt adresate să-ți fie o școală pentru a învăța înțelepciunea. Dacă nu primești insulta, nu ești rănit. Dacă, însă, sufletul tău se turbură, închide supărarea în tine însuți: *«În mine s-a turburat inima mea»* [22] a spus David, adică: «N-a ieșit la iveală supărarea mea, ci s-a potolit ca un val care se sparge de țărmuri». Liniștește-ți inima mînioasă și înfuriată! Pasiunile să se rușineze la apariția judecății tale, ca și obrăznicia copiilor la ivirea unui bărbat venerabil.

— Cum am putea să evităm vătămarea ce o avem de pe urma mîniei?

— Dacă vom face ca mînia să nu o ia înaintea rațiunii; de aceasta mai cu seamă să avem grijă, ca niciodată mînia să nu alerge înaintea rațiunii; să o avem ca pe un cal înhămat pus în slujba noastră, să asculte de rațiune ca și calul de frîu, să nu depășească propriile sale hotare, să fie condusă de rațiune în direcția spre care rațiunea o conduce. Că spre foarte multe fapte de virtute mînia este de un real folos sufletului spre a sări în ajutorul rațiunii împotriva păcatului, întocmai ca un soldat care depune armele lîngă general, dar este gata să dea ajutor la comandă. În acest caz mînia este un nerv al sufletului, care îi dă impuls pentru săvîrșirea faptelor bune. Dacă găsește vreodată sufletul moleșit de plăceri, mînia îl face, din extrem de moale și adormit, sever și energic, după cum fierul se călește afundîndu-l în apă. Că dacă nu te-ai mînia împotriva păcatului, n-ai putea să-l urăști atît cît trebuie. Socotesc că trebuie să avem o rîvnă egală pentru iubirea virtuții ca și pentru ura păcatului. Pentru acesta din urmă este mai cu seamă folositoare mînia: cînd urmează rațiunii cum urmează cîinele pe păstor; cînd rămîne potolită și blîndă față de tot ce este folositor; cînd răspunde îndată la chemarea rațiunii; cînd se sălbăticește față de o voce și figură străină, chiar dacă pare că este prietenoasă, dar se retrage timidă la strigătul prietenului și cunoscutului ei. Acesta este ajutorul cel mai bun și cel mai potrivit dat de pasiunea mîniei părții raționale a sufletului. O astfel de

22. *Ps.*, 142, 4.

mînie nu va face pace şi nici nu va încheia armistiţiu cu cei vicleni, nu va accepta o prietenie vătămătoare, ci va lătra şi va sfîşia plăcerea înşelătoare ca pe un lup. Acesta este folosul mîniei pentru cei care ştiu să se folosească de ea. Dealtfel fiecare afecţiune a sufletului devine bună sau rea după modul în care fiecare întrebuinţează afecţiunea. De pildă afecţiunea dragostei; unul o întrebuinţează în desfătări trupeşti şi plăceri necurate; unul ca acesta este un ticălos şi un desfrînat; altul o îndreaptă spre dragostea de Dumnezeu şi spre dorirea veşnicelor bunătăţi; acesta este vrednic de imitat şi de fericit. Tot aşa şi cu raţiunea; omul, care se foloseşte bine de raţiune, este un om cu minte şi înţelept; cel care îşi ascute mintea sa spre vătămarea aproapelui este un mişel şi un nelegiuit.

VI

Să nu facem, deci, prilej de păcat afecţiunile date nouă de Creator pentru mîntuirea noastră. Astfel mînia, dacă e folosită cînd trebuie şi cum trebuie, dă naştere la răbdare şi la tărie de caracter; cînd, însă, nu-i întrebuinţată după dreapta judecată se preface în nebunie. Pentru aceasta şi psalmistul ne sfătuieşte: «*Mîniaţi-vă, dar nu păcătuiţi*» [23]. Domnul ameninţă cu osînda pe cel care se mînie în zadar [24], dar nu opreşte de a ne folosi de mînie ca de un leac, acolo unde trebuie. Textele: «*Vrăjmăşie voi pune între tine şi şarpe*» [25] şi: «*Fiţi duşmani cu madianiţii*» [26], ne învaţă că trebuie să ne slujim de mînie ca de o armă. Pentru aceasta Moisi, omul cel mai blînd dintre toţi oamenii [27], pentru a pedepsi idololatria a înarmat mîinile leviţilor spre uciderea fraţilor lor. Moisi a spus: «*Puneţi-vă fiecare sabie pe coastă şi mergeţi de la o poartă la cealaltă şi întorceţi-vă prin tabără şi fiecare să-şi omoare pe fratele lui şi fiecare pe vecinul său şi fiecare pe aproapele său*» [28]; iar mai jos puţin: «*Şi a spus Moisi: «Astăzi aţi umplut mîinile voastre în Domnul, fiecare în fiul lui şi în fratele lui, ca să fie dată peste voi binecuvîntarea*» [29]. Ce a îndreptăţit pe Finees? Oare nu mînia lui cea dreaptă împotriva desfrînaţilor? Finees era un om foarte blînd şi paşnic; dar cînd a văzut că Zimri a făcut desfrînare pe faţă şi fără de ruşine cu madianita şi că ei nici n-au ascuns priveliştea urîtă a ruşinii lor, n-a mai putut răbda,

23. *Ps.*, 4, 4.
24. *Matei*, 5, 22.
25. *Fac.*, 3, 15.
26. *Num.*, 25, 18.
27. *Num.*, 12, 3.
28. *Ieş.*, 32, 27.
29. *Ieş.*, 32, 29.

s-a folosit de mînie, aşa cum trebuia, şi a străpuns pe cei doi cu lancea [30]. Oare Samuil n-a adus în mijloc şi n-a ucis, mînat de o dreaptă mînie, pe Agag, împăratul amaliciţilor, salvat de Saul împotriva poruncilor lui Dumnezeu? [31] Astfel mînia este de multe ori un bun ajutor pentru săvîrşirea faptelor bune. Zelosul Ilie, printr-o mînie raţională şi dreaptă, a omorît, pentru folosul întregului Israil, patru sute cincizeci de preoţi ai lui Baal şi patru sute de preoţi ai desişurilor, care au mîncat la masa Izabelei [32].

Tu, însă, te mînii fără motiv pe fratele tău. În adevăr, cum nu te mînii fără motiv, cînd te superi pe altul decît pe cel care a pus la cale provocarea? Faci ca şi cîinii; aceştia muşcă pietrele, pentru că nu pot să muşte pe cel care a aruncat cu piatra. Unealta este vrednică de milă; trebuie urît cel care a pus la cale provocarea. Într-acolo îndreaptă-ţi mînia, spre ucigaşul de oameni, tatăl minciunii, lucrătorul păcatului; faţă de fratele tău ai milă chiar, pentru că dacă stăruie în păcat, va fi dat focului veşnic împreună cu diavolul.

După cum cuvintele: *indignare* şi *mînie* diferă unul de altul, tot aşa şi înţelesul lor se deosebeşte foarte mult. *Indignarea* este un fel de aprindere şi o pornire iute a pasiunii; *mînia* este durere stăruitoare, o pornire continuă pentru a răsplăti cu rău pe cei care te-au nedreptăţit, sufletul dorind puternic să se răzbune. Trebuie să se ştie că oamenii păcătuiesc în amîndouă aceste stări sufleteşti; sau se pornesc cu furie şi fără de judecată împotriva celor ce i-au mîniat, sau uneltesc cu viclenie şi pe ascuns împotriva celor ce i-au supărat; trebuie să ne ferim şi de una şi de alta.

VII

Cum am putea face ca să nu dăm drumul acestei pasiuni atunci cînd nu se cade? Cum? Dacă ne vom deprinde mai întîi cu smerenia pe care Domnul ne-a poruncit-o şi prin cuvînt, dar ne-a arătat-o şi prin faptă; cînd spunînd: «*Cel care vrea să fie întîiul între voi să fie cel din urmă dintre toţi*» [33], cînd răbdînd liniştit şi nemişcat pe cel care-L lovea [34]. Făcătorul cerului şi al pămîntului, Cel închinat de toată zidirea văzută şi nevăzută, Cel Care «*poartă universul prin cuvîntul puterii Lui*» [35] n-a trimis de viu în iad pe cel ce L-a lovit, n-a deschis pămîntul sub picioarele nelegiuitului, ci îl sfătuieşte şi-l

30. *Num.*, 25, 6—8.
31. *I Regi*, 15, 32—33.
32. *III Regi*, 18, 22—40.
33. *Marcu*, 9, 35
34. *Ioan*, 18, 22—23.
35. *Evr.*, 1, 3.

învaţă: *«Dacă am grăit rău, mărturiseşte despre rău; dar dacă am grăit bine, pentru ce Mă baţi?»* [36]. Dacă, potrivit poruncii Domnului, te vei obişnui să te socoteşti cel din urmă dintre toţi, cum poţi să te mai revolţi că ai fost insultat? Cînd te insultă un copil, socoteşti insulta prilej de rîs; cînd îţi adresează cuvinte insultătoare un om ieşit din minţi, îl socoteşti mai degrabă vrednic de milă decît de ură. Prin urmare nu cuvintele unuia sau altuia provoacă în noi supărarea, ci mîndria noastră de a ne socoti mai buni decît cel care ne-a insultat, preţuirea exagerată pe care fiecare o avem despre noi. Dacă vei smulge din suflet aceste două gînduri, insultele vor fi ecoul unor sunete lipsite de conţinut. *«Pune deci capăt iuţelii şi părăseşte mînia»* [37], ca să scapi de a face cunoştinţă cu mînia *«care se descoperă din cer peste toată păgînătatea şi nedreptatea oamenilor»* [38]. Că dacă vei putea să tai cu ajutorul unei judecăţi sănătoase rădăcina amară a mîniei, vei tăia odată cu această rădăcină multe patimi: viclenia, bănuiala, neîncrederea, răutatea, uneltirea, îndrăzneala şi tot roiul de păcate de acest fel, care sînt vlăstare ale mîniei. Să nu băgăm în sufletul nostru un rău atît de mare, care ne îmbolnăveşte sufletul, ne întunecă gîndurile, ne înstrăinează de Dumnezeu, ne face să nu ne mai cunoaştem rudele şi cunoscuţii, începe război, aduce asupra noastră mulţime de nenorociri, dă naştere în sufletul nostru demonului răutăţii, care pune stăpînire îndată pe toate gîndurile noastre ca un chiriaş neruşinat şi închide intrarea Sfîntului Duh. Unde este duşmănie, ceartă, gîlceavă, care turbură necontenit sufletele, acolo duhul blîndeţii nu-şi găseşte loc de odihnă.

Să dăm deci ascultare sfatului fericitului Pavel, alungînd de la noi toată iuţeala şi mînia şi strigarea, împreună cu toată răutatea [39] şi să fim milostivi şi buni unii cu alţii, aşteptînd fericita nădejde făgăduită celor blînzi, că *«fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul»* [40], în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în veci, Amin.

36. *Ioan*, 18, 23.
37. *Ps.*, 36, 8.
38. *Rom.*, 1, 18.
39. *Efes.*, 4, 31.
40. *Matei*, 5, 5

OMILIA A XI-a

Despre invidie

I

Bun este Dumnezeu și dătător de bunătăți celor vrednici; rău este diavolul și făcător a tot felul de răutate. După cum lipsa de invidie este o urmare a bunătății, tot așa invidia este o urmare a răutății diavolului.

Să ne păzim, deci, fraților, de patima invidiei, ca nu cumva să ajungem părtași faptelor celui potrivnic și să fim osîndiți odată cu el. Dacă cel mîndru suferă aceeași osîndă ca și diavolul, cum va scăpa invidiosul de pedeapsa pregătită diavolului?

Nu se naște în sufletele oamenilor o patimă mai pierzătoare decît invidia; supără foarte puțin pe cei din jur, dar pricinuiește în primul loc un rău personal celui stăpînit de această patimă. După cum rugina mănîncă fierul, tot așa și invidia roade sufletul invidiosului. Dar, mai bine spus, după cum viperele, potrivit spuselor oamenilor, mănîncă, la nașterea lor, pîntecele care le-a zămislit, tot așa și invidia obișnuiește să sfîșie sufletele care au odrăslit-o.

Invidia este o întristare pentru bunăstarea aproapelui. Din pricina asta pe invidios niciodată nu-l părăsește nici supărarea, nici mîhnirea. A rodit mult țarina vecinului? Este plină casa vecinului de tot ce-i trebuie pentru viață? Nu-l părăsește veselia? Ei bine, toate acestea întrețin boala și măresc durerea invidiosului. Așa că se aseamănă cu un om gol, săgetat din toate părțile. Este cineva voinic, sănătos? Starea lui îl rănește pe invidios! Este altul mai frumos la chip? Altă rană pentru invidios! Cutare depășește pe mulți prin talentele sale? Este cineva cinstit și admirat pentru înțelepciunea și darul vorbirii? Este un altul bogat, îi place nespus să dăruiască și să împărtășească cu averea sa pe cei săraci și este lăudat mult de cei cărora le face bine? Ei bine, toate acestea sînt lovituri și răni care-l lovesc drept în inimă. Și grozăvia bolii stă în aceea că nu poate să și-o mărturisească; dimpotrivă, privește sub sprîncene, e trist, abătut, plîngăreț,

mistuit de răutate. Dacă-l întreabă cineva de ce suferă, îi e ruşine să-şi mărturisească chinul sufletului şi să spună: «Sînt un invidios şi un amărît; mă roade fericirea prietenului meu; bunăstarea fratelui meu mă face să plîng de durere; nu pot suferi să văd faptele bune ale altora; orice prosperitate a altui om mă face nenorocit!». Aşa ar grăi, dacă ar vrea să spună adevărul. Dar nu vrea să mărturisească nimic din toate chinurile lui; ţine boala în adîncul sufletului şi boala îi roade încetul cu încetul măruntaiele şi-l topeşte.

II

Nici nu caută doctor pentru boala lui, dar nici nu poate să descopere un leac care să-l vindece, deşi sînt pline Scripturile de astfel de leacuri. Aşteaptă o singură uşurare a bolii lui: să vadă căderea unuia din cei invidiaţi. Ura i se termină numai cînd vede pe cel invidiat nefericit din fericit cum era; cînd vede ajuns vrednic de milă pe cel admirat de toată lumea. Numai atunci se împacă cu el, numai atunci îi este prieten, cînd îl vede lăcrimînd, cînd îl vede jelind. Nu se bucură cu cel vesel, dar plînge cu cel îndurerat. Îl căinează că i s-a schimbat soarta, că a căzut într-o stare atît de jalnică; ridică în slava cerului, prin cuvinte, starea lui fericită de mai înainte, nu din dragoste de om, nici din simpatie, ci pentru a-i face şi mai grea nenorocirea. Pe copil îl laudă după ce a murit şi-l slăveşte cu nenumărate elogii, că era frumos la chip, că era deştept, că era destoinic în toate; dacă ar trăi, n-ar întrebuinţa un limbaj atît de elogios. De vede, însă, că şi alţii îl încarcă cu laude, se schimbă iarăşi şi pizmuieşte pe cel mort. Invidiosul admiră bogăţia altuia după ce a pierdut-o; laudă şi ridică în slava cerului frumuseţea, vigoarea şi sănătatea cuiva după ce s-a îmbolnăvit. Şi pe scurt, invidiosul este duşman al celor prezente, dar prieten al celor pierdute.

III

Ce poate fi mai pierzător decît această boală? Este distrugerea vieţii, ruină a firii, vrăjmaşă a darurilor dumnezeieşti, împotrivire faţă de Dumnezeu.

Cine l-a pornit pe demon, începătorul răutăţii, la război împotriva oamenilor? Oare nu invidia? Prin invidie demonul s-a arătat pe faţă luptător împotriva lui Dumnezeu; s-a mîniat pe Dumnezeu din pricina marilor daruri date de Dumnezeu omului; şi, pentru că n-a putut să se răzbune pe Dumnezeu, s-a răzbunat pe om.

Şi Cain, cel dintîi ucenic al diavolului, s-a purtat la fel. Diavolul l-a învăţat şi invidia şi uciderea, surori una cu alta întru nelegiuire, pe care şi Pavel le-a alăturat prin cuvintele: *«Sînt plin de invidie, de ucidere»* [1]. Ce a făcut Cain? A văzut cinstea dată de Dumnezeu fratelui său şi s-a aprins de gelozie; a omorît pe cel cinstit de Dumnezeu, spre a lovi pe Cel Ce l-a cinstit. Pentru că nu putea să lupte cu Dumnezeu a schimbat lupta împotriva lui Dumnezeu în ucidere de frate.

Să fugim, fraţilor, de această patimă. Ea ne învaţă să luptăm împotriva lui Dumnezeu, dă naştere la uciderea de oameni, produce turburare în natură, nu ţine seamă de cele mai strînse legături de rudenie. Este o nenorocire cu totul nesăbuită.

Pentru ce te întristezi, omule, odată ce n-ai suferit nici o nenorocire? Pentru ce porţi război împotriva celui care are unele bunuri, odată ce nu ţi-a împuţinat cu nimic bunurile tale?

Dacă, însă, te superi chiar cînd ţi se face bine, nu urmează oare că invidiezi direct propriul tău folos?

Un astfel de om a fost Saul, care a prefăcut în pricină de luptă împotriva lui David marile binefaceri primite de la acesta. Mai întîi, deşi a fost izbăvit de boală prin acea dumnezeiască şi armonioasă cîntare, totuşi a încercat să străpungă cu suliţa pe binefăcător [2]; apoi, deşi a fost mîntuit de duşmani împreună cu oastea lui şi a fost eliberat de ruşine prin lupta lui David cu Goliat, totuşi cînd dănţuitoarele au atribuit lui David în cîntece de triumf, merit înzecit în victoria dobîndită, cîntînd: *«David a bătut zeci de mii, iar Saul mii»* [3], numai pentru aceste cuvinte şi pentru mărturia adevărului, care era în aceste cuvinte, a încercat mai întîi să-l ucidă cu propria sa mînă şi să-l omoare prin viclenie; apoi, deşi David a fugit, totuşi nici aşa n-a pus capăt duşmăniei sale, ci în cele din urmă a cercetat pustiul, pornind împotriva lui trei mii de ostaşi de elită [4]. Dacă ar fi fost întrebat pentru ce a pornit acest război, negreşit că ar fi spus: «Binefacerile primite de la David!». Mai mult, în timpul prigoanei chiar Saul, pe cînd dormea, a fost prins de David şi-i era uşor să-l omoare pe duşmanul său; totuşi dreptul David l-a scăpat iarăşi, ferindu-se de a ridica mîinile asupra lui [5]; cu toate acestea nici de astă dată

1. *Rom.*, 1, 29.
2. *I Regi*, 18, 11.
3. *I Regi*, 18, 7.
4. *I Regi*, 24, 3.
5. *I Regi*, 26, 7—12.

Saul n-a fost înduplecat de această binefacere. Dimpotrivă, din nou porneşte armată împotriva lui, din nou îl urmăreşte; pînă ce a doua oară este prins de David în peşteră [6]; aici virtutea unuia s-a arătat mai strălucită, iar răutatea celuilalt s-a făcut mai vădită [7].

Invidia este un fel de duşmănie care se poate înlătura cu foarte mare greutate. Pe scurt, binefacerile îmblînzesc pe duşman; pe invidios, însă, şi pe răutăcios, binefacerea făcută lui îl întărîtă şi mai mult. Şi cu cît i se face mai mult bine, cu atît se revoltă mai mult, se supără şi se arată mai nemulţumit. Şi este mai mare durerea pricinuită de faptul că binefăcătorul are putinţa să-i facă bine, decît mulţumirea de pe urma binefacerilor primite.

Pe care fiară n-o depăşesc invidioşii prin răutatea lor? Pe care animal neîmblînzit nu-l întrec în sălbăticie? Cîinii se îmblînzesc, dacă le dai de mîncare; leii se domesticesc, dacă sînt îngrijiţi; invidioşii, însă, se sălbăticesc şi mai mult, dacă sînt îngrijiţi.

IV

Cine l-a făcut rob pe Iosif, care era liber prin naştere? Oare nu invidia fraţilor săi? Cu acest prilej este vrednic să te minunezi de nebunia acestei boli. Într-adevăr, fraţii lui Iosif, temîndu-se de împlinirea viselor, l-au făcut rob pe fratele lor [8], pentru că niciodată un rob nu primeşte închinăciune. Dacă visurile sînt adevărate, este oare vreun meşteşug prin care să se poată împiedica împlinirea lor? Dar dacă vedeniile din visuri sînt mincinoase, pentru ce pizmuiţi pe cel care se lasă înşelat de ele? Prin rînduiala lui Dumnezeu, însă, viclenia lor s-a întors împotriva lor. Că, prin fapta prin care socoteau că împiedică prezicerea, prin aceea au deschis drum împlinirii visurilor. Într-adevăr, dacă n-ar fi fost vîndut, n-ar fi ajuns în Egipt, n-ar fi căzut, datorită castităţii lui, uneltirilor femeii desfrînate, n-ar fi fost aruncat în temniţă, nu s-ar fi împrietenit cu slujitorii lui Faraon, n-ar fi tălmăcit visurile în urma cărora a primit conducerea Egiptului şi i s-au închinat fraţii lui veniţi la el din pricina lipsei de grîu [9].

Treci cu mintea la cea mai mare invidie, care a luat naştere cu prilejul celei mai mari fapte din istoria lumii; este vorba de invidia provocată de furia iudeilor împotriva Mîntuitorului. Pentru ce L-au pizmuit? Pentru minunile Lui! Ce scop au avut minunile Lui? Mîn-

6. *I Regi*, 24, 4—16.
7. *I Regi*, 24, 18.
8. *Fac.*, 37, 3—28.
9. *Fac.*, cap. 39 — cap. 45.

tuirea celor din nevoi ! Flămînzii erau hrăniţi, şi Cel Care-i hrănea era prigonit şi duşmănit; demonii erau alungaţi, şi se uneltea împotriva Celui Care poruncea demonilor; leproşii erau curăţiţi, şchiopii umblau, surzii auzeau şi orbii vedeau, iar Binefăcătorul era alungat. În cele din urmă au dat morţii pe Cel Care a dăruit viaţa, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor şi au osîndit pe Judecătorul lumii. Astfel invidia şi-a desfăşurat toată gama răutăţilor ei.

Şi cu această singură armă, începînd de la facerea lumii şi pînă la sfîrşitul veacului, pe toţi îi răneşte şi pe toţi îi doboară diavolul, distrugătorul vieţii noastre, el, care se bucură de pierderea noastră, el, care a căzut prin invidie şi vrea să ne doboare şi pe noi împreună cu el prin acelaşi păcat.

Înţelept a fost, deci, Solomon, care n-a îngăduit să cineze cu omul invidios [10]. Prin tovărăşia la cină, înţeleptul Solomon lasă să se înţeleagă toate legăturile din viaţă. Că după cum trebuie să avem grijă de a îndepărta cît mai mult de foc materialele uşor de aprins, tot aşa trebuie, atît cît este cu putinţă, să nu avem legături de prietenie cu oamenii pizmătăreţi, pentru a ne aşeza în afara săgeţilor invidiei. Într-adevăr, nici nu este cu putinţă de a veni în alt chip în contact cu invidia decît dacă ne apropiem de ea prin legături de prietenie. Că, după cuvintele lui Solomon, *«orice om este invidiat de prietenul lui»* [11]. Şi aşa este, scitul nu este pizmuit de egiptean, ci de unul de acelaşi neam cu el; iar între cei de acelaşi neam fiecare este pizmuit nu de oameni necunoscuţi, ci de cunoscuţii lui; iar dintre cunoscuţi invidia ia naştere între vecini, între cei de aceeaşi meserie şi în general între cei care sînt în cele mai strînse legături; şi iarăşi dintre aceştia invidia îşi face loc între cei de aceeaşi vîrstă, între neamuri, între fraţi. Pe scurt, invidia este o boală a prieteniei, după cum mălura este boala grîului. Singurul lucru vrednic de laudă în această patimă este că invidia ajunge cu atît mai împovărătoare pentru invidios cu cît este cultivată mai mult. După cum săgeţile aruncate cu putere se întorc asupra celui care le-a aruncat, dacă se izbesc de ceva tare şi rezistent, tot aşa şi pornirile invidiei nu supără deloc pe cel invidiat, ci sînt răni tocmai pentru invidios. Care om a micşorat cu ceva prin invidie calităţile şi bunurile aproapelui său? Invidiosul se pierde pe el însuşi, topindu-se de întristare. Cei care suferă de boala invidiei sînt socotiţi mai distrugători chiar decît animalele veninoase; acestea introduc veninul cu ajutorul unei răni, iar acesta putrezeşte în-

10. *Prov.*, 23, 6.
11. *Ecl.*, 4, 4.

cetul cu încetul partea rănită; invidioşii, însă, după părerea unora, vatămă chiar numai prin căutătura ochilor, încît trupuri sănătoase, în puterea şi în floarea vîrstei, deochiate de ei, se topesc şi dintr-o dată se prăpădeşte tot trupul, ca şi cum ar izvorî din ochii invidioşilor un curent distrugător, care ruinează şi strică. Eu, însă, resping această părere ca pe o părere populară, răspîndită de babe printre femei; spun, însă, că demonii, urîtorii binelui, cînd găsesc înclinări potrivite scopurilor lor, le folosesc în tot chipul după propria lor voinţă; în acest chip se folosesc şi de ochii invidioşilor, spre a le sluji voinţei lor. Dacă lucrurile stau aşa, nu te cutremuri, făcîndu-te slujitorul demonului distrugător, ci dimpotrivă, primeşti să pună stăpînire pe tine patima invidiei, prin care ajungi nu numai duşmanul celor care nu te-au nedreptăţit cu nimic, dar şi duşmanul bunului şi neinvidiosului Dumnezeu?

V

Să fugim de acest păcat de nesuferit. Invidia este învăţătura şarpelui, născocirea demonilor, sămînţa duşmanului, arvuna iadului, piedică evlaviei, cale spre gheenă, lipsire de împărăţia cerurilor.

Invidioşii se cunosc oarecum după faţă. Privirea le este uscată şi lipsită de strălucire, obrazul posomorît, sprîncenele încruntate, sufletul turburat de patimă, fără putinţă de a judeca adevărat lucrurile. Pentru ei fapta virtuoasă nu este vrednică de laudă, talentul oratoric nu-i împodobit cu bună-cuviinţă şi eleganţă retorică; pentru ei nimic nu este vrednic de urmat şi de slăvit. Şi după cum vulturii se îndreaptă spre locurile rău mirositoare, trecînd în zborul lor peste multe livezi şi peste multe locuri încîntătoare şi bine mirositoare; şi după cum muştele trec pe lîngă lucrurile sănătoase şi se grăbesc spre răni, tot aşa şi invidioşii nu dau nici o atenţie faptelor strălucite şi mărețe din viaţă, ci se opresc asupra celor putrede. Dacă se întîmplă să greşească cineva cu ceva, cum e cazul multora din faptele oamenilor, apoi această greşeală o fac cunoscută cu intenţia de a caracteriza prin ea pe cel care a săvîrşit-o, ca şi caricaturiştii care fac portretele celor pictaţi luînd ca o caracteristică generală nasul lor strîmb sau o cicatrice sau vreo schiloditură provenită fie din naştere, fie de pe urma vreunei boli. Invidioşii sînt destoinici în a batjocori faptele vrednice de laudă prin răstălmăcirea dată lor, sînt destoinici în a calomnia virtutea, înfăţişînd-o drept un viciu învecinat cu ea. Pe cel curajos îl numesc obraznic, iar pe cel cuminte şi înfrînat, nesimţitor; pe cel drept îl numesc om

fără de inimă, iar pe cel chibzuit, viclean. Pe cel mărinimos îl bîrfesc ca pe un om de prost gust, iar pe cel cu inima largă, ca pe un risipitor; și dimpotrivă, pe cel econom îl numesc zgîrcit. Pe scurt, invidiosul nu se sfiește de a da oricărui fel de virtute numele viciului potrivnic virtuții.

Ce vom face? Vom mărgini cuvîntarea noastră numai la acuzarea acestui viciu? Aceasta, însă, ar însemna să vindecăm boala numai pe jumătate. Nu este fără de folos într-adevăr a arăta celui stăpînit de acest păcat cît este de mare boala sa spre a-l face să și-o îngrijească după cum merită. A-l lăsa, însă, aici, fără a-l povățui spre o însănătoșire deplină, înseamnă a-l lăsa pe cel suferind pradă bolii.

Ce vom face deci? Cum vom proceda ca de la început să nu pună stăpînire pe noi această boală, sau dacă ne stăpînește să scăpăm de ea?

Mai întîi să nu socotim lucru mare și extraordinar cele omenești: nici bogăția, pe care o au unii oameni, nici slava, care trece, nici bunăstarea trupului. Că noi nu numim bunuri lucrurile trecătoare; noi sîntem chemați să ne împărtășim de bunurile cele veșnice și adevărate. Dacă vom cugeta așa, atunci bogătașul nu mai este de invidiat din pricina bogăției sale, înalții demnitari nu mai sînt de pizmuit din pricina marii lor dregătorii, nici cel puternic, din pricina tăriei trupului lui și nici cel înțelept, din pricina superiorității lui intelectuale. Toate acestea sînt în mîinile celor care le întrebuințează bine numai niște mijloace pentru săvîrșirea virtuții; fericirea nu stă în ele; dar cel care le întrebuințează în chip rău este un om vrednic de plîns, ca și cel care se rănește de bună voie cu sabia pe care a primit-o ca să se apere de dușmani. Dacă omul întrebuințează aceste daruri bine și după dreapta judecată și este administrator al bunurilor primite de la Dumnezeu, fără să le păstreze pentru propria sa desfătare, atunci este vrednic a fi lăudat și iubit și pentru iubirea de frați și pentru dărnicia firii lui.

Un altul se distinge prin deșteptăciunea sa, este un orator talentat al cuvîntului lui Dumnezeu și tălmăcitor al cuvintelor Sfintei Scripturi. Să nu invidiezi pe un astfel de om și nici să nu voiești să tacă tălmăcitorul cuvintelor dumnezeiești, dacă, prin harul Sfîntului Duh, este aprobat și lăudat de ascultători. Că el este spre binele tău și ți s-a trimis prin acel frate darul învățăturii, dacă voiești să-l primești. Mai mult, nimeni nu astupă izvorul care curge, nimeni nu-și acoperă ochii la lumina soarelui, nici nu le pizmuiește, ci dorește să se bucure de ele. Pentru ce nu asculți cu bucurie cînd în biserică curge din belșug cuvîntul duhovnicesc și cînd inimă evlavioasă izvorăște din harurile

Duhului? Pentru ce nu primești cu mulțumire folosul ce-l ai în urma acestor daruri? Te mușcă, însă, aplauzele ascultătorilor și ai voi să nu se folosească nimeni și să nu fie nimeni care să laude? Cum îți vei dezvinovăți o astfel de purtare în fața Judecătorului inimilor noastre?

Trebuie să socotim binele adevărat numai binele sufletesc. Trebuie să iubim și să prețuim și pe cel care are multă bogăție, ca și pe cel cu funcție înaltă sau cu sănătate trupească, dacă le întrebuințează după dreapta judecată, socotindu-le mijloace obștești de trai, cînd dă, de pildă, cu inimă largă din averea sa celor lipsiți, cînd își pune trupul în slujba celor bolnavi, cînd socotește toată averea sa nu atît a lui cît mai mult a oricărui om în nevoie. Dar pe un om care nu întrebuințează așa aceste mijloace obștești de trai, trebuie să-l socotim mai degrabă nenorocit decît de invidiat, ca pe unul ce are mai multe prilejuri de a fi rău, căci prisosul mijloacelor de trai și de bogăție este spre pierderea lui. Dacă bogăția ajunge un mijloc pentru săvîrșirea nedreptății, atunci bogatul este vrednic de plîns; dar dacă bogăția este pusă în slujba virtuții, atunci nu mai poate da loc invidiei, că foloasele bogăției sînt puse în chip obștesc la îndemîna tuturor, afară numai dacă cineva, din pricina marii lui răutăți, pizmuiește propriul său bine.

Și, pe scurt, dacă te ridici cu mintea deasupra celor omenești și privești la binele real, la ceea ce merită să fie lăudat, atunci niciodată nu vei socoti vrednic de fericit și de invidiat vreunul din lucrurile cele pămîntești și pieritoare. Dacă gîndești așa și nu te minunezi de cele lumești ca de niște lucruri mari, atunci este cu neputință să te cuprindă invidia. Dar dacă dorești negreșit slava și vrei să te arăți mai presus de ceilalți oameni și nu suferi să fii al doilea — că și starea aceasta dă naștere la invidie — atunci mută-ți ambiția ta, ca pe un curent de apă, spre dobîndirea virtuții. Nu căuta să te îmbogățești cu orice preț și nici să fii cu bun nume în lucrurile lumești. Toate acestea nu stau în puterea ta. Dimpotrivă, caută să fii drept, curat sufletește și trupește, înțelept, curajos și răbdător în suferințele pentru credință. Lucrînd așa te mîntui și pe tine însuți și vei avea și strălucire mai mare pentru niște bunuri mai mari. Da, virtutea stă în puterea noastră și poate fi dobîndită de omul sîrguitor; belșugul de avuție, însă, frumusețea trupului și înălțimea funcțiunilor nu stau în puterea noastră. Așadar, dacă virtutea este un bun mai mare și mai durabil și dacă toți mărturisim că este de preferat, urmează că trebuie s-o urmărim. Dar este cu neputință să se nască în sufletul nostru virtutea, dacă sufletul nu ni-i curățit de celelalte vicii, și înainte de toate de invidie.

VI

Nu vezi cît de mare rău este fățărnicia? Și ea este un rod al invidiei. Că duplicitatea de caracter se naște în oameni mai ales din pricina invidiei, cînd țin în adîncul sufletului ură, iar fața lor e colorată de dragoste, ca și stîncile din mare, care, acoperite de puțină apă, sînt pentru corăbierii care nu se feresc de ele un rău neprevăzut.

Așadar, dacă de pe urma invidiei curg fără încetare peste noi, ca dintr-un izvor, moartea, pierderea adevăratelor bunătăți, înstrăinarea de Dumnezeu, turburarea legilor și în același timp răsturnarea tuturor bunurilor din viață, să ascultăm pe apostol și *«să nu alergăm după slava deșartă, întărîtîndu-ne unii pe alții și pizmuindu-ne unii pe alții»* [12], ci mai degrabă să fim *«buni, miloși, iertîndu-ne unii pe alții, după cum și Dumnezeu ne-a iertat pe noi, în Hristos Iisus»* [13], Domnul nostru, cu Care slavă Tatălui împreună cu Sfîntul Duh, în vecii vecilor, Amin.

12. *Gal.*, 3, 26.
13. *Efes.*, 4, 32.

OMILIA A XII-a

La începutul Proverbelor

I

Bună este răsplata ascultării. Să dăm deci ascultare bunului nostru părinte [1], care ne-a poruncit să predicăm despre Cuvintele Duhului Sfînt. Bunul nostru părinte voieşte să căpătăm experienţă pe acest drum al predicării, aşa cum vînătorii iscusiţi deprind cîinii de vînătoare, purtîndu-i prin locuri grele de umblat.

Ne-a poruncit aşadar să tălmăcim începutul Cărţii Proverbelor. Orice om ştie, chiar cel care cunoaşte puţin această carte, că este greu de prins înţelesul proverbelor; dar nu trebuie să dăm înapoi în faţa acestei greutăţi; ne punem nădejdea în Domnul, Care, prin rugăciunile părintelui nostru, ne va da cuvînt la deschiderea gurii noastre [2].

Ştim că scrierile prea înţeleptului Solomon sînt de toate trei: *Cartea aceasta a Proverbelor, Eclesiastul* şi *Cîntarea Cîntărilor.* Fiecare din ele urmăreşte un scop deosebit, dar toate s-au scris spre folosul oamenilor.

Cartea Proverbelor s-a scris pentru înfierarea moravurilor şi îndreptarea viciilor; pe scurt, este o învăţătură pentru viaţă, cuprinzînd în ea reguli înţelepte pentru cele ce trebuie făcute.

Eclesiastul atacă problema naturii lucrurilor şi ne descoperă deşertăciunea celor din lumea aceasta, pentru ca să nu socotim vrednice de rîvnit cele trecătoare şi nici să irosim strădaniile sufletului nostru cu lucruri deşarte.

În sfîrşit, *Cîntarea Cîntărilor* ne arată chipul desăvîrşirii sufletului; înfăţişează înţelegerea deplină dintre mireasă şi Mire, adică legătura strînsă a sufletului cu Dumnezeu-Cuvîntul.

Dar să ne întoarcem la tema noastră.

1. Adică: episcop. Deci omilia aceasta a fost rostită pe cînd sfîntul Vasile cel Mare era preot.
2. *Efes.*, 6, 19.

II

«Proverbele lui Solomon, fiul lui David, care a împărăţit în Israel» [3].

Cuvîntul «proverb» este clasat de învăţaţii elini printre cuvintele populare, printre cuvintele care de obicei se rostesc pe drum. Cuvîntul «proverb» — παροιμία este format din două cuvinte: παρὰ şi οἶμος, iar cuvîntul οἶμος înseamnă drum. De aceea învăţaţii elini definesc proverbul: un cuvînt comun, întrebuinţat de mulţime, cu putinţa de a fi aplicat de la cazuri singulare la cazuri multiple similare.

La noi creştinii proverbul este un dicton folositor, exprimat cu oarecare obscuritate, care cuprinde în el însuşi mult folos, iar în adîncul său ascunde mult înţeles. Pentru aceea şi Domnul spune: *«Acestea vi le-am spus în pilde (proverbe), dar va veni ceasul cînd nu vă voi mai vorbi în pilde, ci pe faţă»* [4]. Deci proverbul nu-şi exprimă înţelesul său pe faţă şi direct, ci indirect celor sprinteni la minte.

«Proverbele lui Solomon», adică cuvinte sfătuitoare, folositoare în tot cursul vieţii. S-a adăugat şi numele autorului, pentru ca, prin celebritatea persoanei, să atragă pe cei ce-i ascultă cuvintele. Că vrednicia de credinţă a învăţătorului face să fie primit cu uşurinţă cuvîntul său şi-i face mai atenţi pe cei ce se instruiesc.

Aşadar *«Proverbele lui Solomon»*.

— Care Solomon?

— Acela despre care Domnul a spus: *«Iată ţi-am dat ţie inimă înţeleaptă şi pricepută; mai înainte de tine n-a fost om ca tine şi după tine nu se va ridica asemenea ţie»* [5]; şi iarăşi: *«Domnul a dat lui Solomon înţelepciune şi pricepere multă foarte şi lărgimea inimii ca nisipul de pe ţărmul mării. Şi s-a înmulţit înţelepciunea lui Solomon mai mult decît înţelepciunea tuturor oamenilor din vechime şi mai mult decît toţi înţelepţii Egiptului»* [6]. A fost deci de neapărată trebuinţă să se adauge numele autorului cărţii.

«Proverbele lui Solomon, fiul lui David».

S-a adăugat şi tatăl, ca să cunoşti că Solomon era înţelept, născut dintr-un tată înţelept şi profet; că din copilărie a fost instruit în cărţile sfinte, că n-a căpătat la sorţi domnia şi nici n-a luat cu forţa o împărăţie ce nu i se cuvenea, ci prin dreapta judecată a tatălui său şi prin voia lui Dumnezeu a luat sceptrurile împărăteşti.

«Solomon a fost împăratul Ierusalimului».

3. *Prov.*, 1, 1.
4. *Ioan*, 16, 25.
5. *III Regi*, 3, 12.
6. *III Regi*, 4, 29—30.

Nici acest lucru nu este de prisos. Mai întîi pentru a-l deosebi pe el de alții cu același nume, apoi pentru zidirea celebrului templu din Ierusalim, ca să cunoști cine a construit acel templu, cine este autorul întregii rînduieli date Ierusalimului și cine este autorul legilor și a bunei ordini din oraș. Ajută mult la primirea sfaturilor date de Cartea Proverbelor și faptul că autorul cărții a fost împărat. Dacă împărăția este o autoritate legală, atunci e clar că hotărîrile date de un împărat, vrednic cu adevărat de acest nume, sînt foarte bune și drepte, pentru că urmăresc folosul obștesc al tuturor cetățenilor și nu sînt alcătuite cu scopul de a fi de folos numai împăratului. Aceasta e deosebirea dintre un tiran și un împărat: tiranul urmărește totdeauna interesele sale, pe cînd împăratul face totul spre folosul supușilor săi.

Al doilea verset al Cărții Proverbelor enumeră și foloasele acestei cărți; care sînt și la cîte pot da naștere în sufletele celor care învață aceste proverbe.

III

Și, în primul loc din Cartea Proverbelor, putem cunoaște: *«Înțelepciunea și învățătura»* [7].

Înțelepciunea este știința lucrurilor dumnezeiești și omenești și cunoașterea cauzelor lor. Cel ce teologhisește bine cunoaște înțelepciunea, așa cum spune și fericitul Pavel: *«Iar înțelepciunea o grăim celor desăvîrșiți; dar nu înțelepciunea veacului acestuia, nici a stăpînitorilor veacului acestuia, care sînt pieritori, ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu întru taină, pe cea ascunsă a lui Dumnezeu, pe care a rînduit-o Dumnezeu mai înainte de veci»* [8]. Iar cel care înțelege pe Creator din facerea lumii, a cunoscut și el pe Dumnezeu din înțelepciunea cu care a fost făcută lumea. Că *«cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la facerea lumii se văd cînd cugeți la cele făcute de El»* [9].

Cartea Proverbelor ne duce la ideea de Dumnezeu, cînd spune: *«Dumnezeu prin Înțelepciune a întemeiat pămîntul»* [10]; și: *«Cînd pregătea cerul eram cu El»* [11]; și: *«Eram alături de El, lucrînd împreună cu El; eram și Eu; și se bucura de Mine»* [12]. Cartea Proverbelor ne spune toate acestea despre Înțelepciune, personificînd-o, pentru a ne-o face cunoscută în chip clar. Și, pe scurt, cuvintele: *«Domnul M-a zidit început căilor Lui»* [13] vorbesc de Înțelepciunea care se arată în lume, aproa-

7. *Prov.*, 1, 2.
8. *I Cor.*, 2, 6—7.
9. *Rom.*, 1, 20.
10. *Prov.*, 3, 19.
11. *Prov.*, 8, 27.
12. *Prov.*, 8, 30.
13. *Prov.*, 8, 22.

pe dînd glas, prin cele văzute, că de Dumnezeu s-au făcut, pentru că nu întîmplător străluceşte în cele create o atît de mare înţelepciune. Că după cum *«cerurile spun slava lui Dumnezeu, iar facerea mîinilor Lui o vesteşte tăria»* [14] — şi o spun fără glas — *«că nu sînt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă»* [15], tot aşa sînt unele cuvinte şi ale Înţelepciunii Întîinăscute, Care înaintea celorlalte a fost pusă temelie zidirii în timpul creaţiei. Înţelepciunea aceasta proclamă în tăcere pe Ziditorul şi Domnul, ca prin Ea să te urci la ideea singurului înţelept.

IV

Este, însă, şi o înţelepciune omenească, adică priceperea în treburile vieţii, potrivit căreia numim înţelepţi pe cei care cunosc în amănunţime meseriile folositoare. Pentru aceea, în cea mai mare parte a Cărţii Proverbelor, Solomon dă sfaturi cu privire la înţelepciune. *«La răspîntii înţelepciunea este lăudată, în pieţe vorbeşte cu îndrăznire şi de pe vîrfurile zidurilor se propovăduieşte»* [16].

Autorul Cărţii Proverbelor, cunoscînd ambiţia oamenilor şi că noi cu toţii iubim strălucirea înţelepciunii, prin laudele aduse înţelepciunii, ne îndeamnă sufletele să ne-o însuşim fără lenevie şi fără superficialitate. Solomon spune că pretutindeni se vorbeşte de înţelepciune : pe drumuri, în pieţe, în fortăreţele cetăţii. Vorbeşte de porţi, de pieţe şi de ziduri, tocmai pentru a arăta, prin răspîntii şi pieţe, strălucirea înţelepciunii, iar prin ziduri, folosul ei ; pentru a arăta că înţelepciunea este îndestulătoare pentru întărirea vieţii. Şi, voind să ne-o însuşim, spune : *«Zi că înţelepciunea este sora ta !»* [17] ; şi iarăşi : *«Iubeşte-o şi te va păzi !»* [18]. Apoi, arătînd folosul ei obştesc şi că folosul ei se îndreaptă în chip egal la toţi, zice : *«Junghiat-a jertfele sale»* [19], adică a pregătit hrană tare pentru cei care au, prin obişnuinţă, simţirile sufletului deprinse cu o astfel de hrană [20]. *«A dres în pahar vinul său»* [21], *«care veseleşte inima omului»* [22]. Numeşte *«pahar»* participarea obştească a întregului popor la bunuri ; din acest pahar este îngăduit tuturor să scoată, în deplină libertate, atît cît poate fiecare şi cît îi este de folos. *«Înţelepciunea şi-a gătit eişi masă»* [23]. Solomon spune toate acestea în chip

14. *Ps.*, 18, 1.
15. *Ps.*, 18, 3.
16. *Prov.*, 1, 21—22.
17. *Prov.*, 7, 4.
18. *Prov.*, 4, 6.
19. *Prov.*, 9, 2.
20. *Evr.*, 5, 14.
21. *Prov.*, 9, 2.
22. *Ps.*, 103, 16.
23. *Prov.*, 9, 2.

metaforic, arătîndu-ne cele duhovnicești prin cele materiale. Numește *«masă»* hrana spirituală a sufletului și ne poftește la această masă cu o predică înaltă, adică cu învățături, care n-au nimic smerit și înjositor. Înțelepciunea spune : *«Cel neînțelept să se abată pe la mine»* [24]. După cum cei bolnavi au nevoie de știința medicală, tot așa cei neînțelepți au nevoie de înțelepciune. Și : *«Este mai bine să faci comerț cu înțelepciunea decît cu vistierii de aur și de argint»* [25] ; și : *«Înțelepciunea este mai scumpă decît pietrele prețioase ; nici un lucru de preț nu este vrednic de ea»* [26] ; și : *«Fiule, dacă vei fi înțelept, vei fi înțelept și pentru tine și pentru aproapele tău»* [27] ; și : *«Fiul înțelept nu întîmpină nici o piedică în faptele sale»* [28]. Și, pe scurt, poți cunoaște adevărul acestor cuvinte dacă în ceasurile de răgaz vei alege cele spuse de Solomon despre înțelepciune. Dar pentru că *«înțelepciunea nu va intra în sufletul celui viclean»* [29], înțelepciunea curățește mai întîi, cu frica de Dumnezeu, sufletele celor ce vor să se ocupe cu ea. A arunca oricui se întîmplă tainele mîntuirii și a primi fără deosebire pe toți care n-au nici viață curată și nici judecată sănătoasă și chibzuită, este la fel ca și cum ai pune mir de mult preț într-un vas murdar. De aceea *«începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu»* [30], iar frica este curățitoare sufletului, potrivit rugăciunii profetului, care spune : *«Pătrunde cu frica Ta cărnurile mele»* [31]. Că unde locuiește frica, acolo se înscăunează curățenia sufletească, de acolo fuge pe nesimțite orice viclenie și orice faptă nelegiuită ; că odată ce sufletul este pătruns de frică, nu poate fi mișcat spre fapte necugetate. După cum cel care are trupul străpuns de cuie nu poate să lucreze din pricina durerilor de care e stăpînit, tot așa și cel pătruns de frica da Dumnezeu nu folosește ochiul spre ceea ce nu se cade, nu-și mișcă mîinile spre fapte neîngăduite și, într-un cuvînt, nu poate face vreo faptă mică sau mare în afară de cele ce se cuvin, fiind țintuit, ca de o durere, de așteptarea pedepselor cu care este amenințat.

V

Solomon, însă, îndepărtează de învățăturile dumnezeiești pe cei necurați și ticăloși, spunînd : *«Cei fără frică de Dumnezeu se vor sălăș-*

24. *Prov.*, 9, 4.
25. *Prov.*, 3, 14.
26. *Prov.*, 3, 15.
27. *Prov.*, 9, 12.
28. *Prov.*, 13, 14.
29. *Înț. Sol.*, 1, 4.
30. *Prov.*, 1, 7.
31. *Ps.*, 118, 120.

lui la porți» [32]; și: *«Căuta-veți la cei răi înțelepciune și nu o veți găsi»* [33]; și: *«Căuta-Mă-vor cei răi și nu Mă vor găsi»* [34], pentru că nu sînt curățiți cu frica de Dumnezeu. Deci, de voiești să dobîndești înțelepciune, apropie-te cu frică mîntuitoare, după ce te-ai curățit de rușinea păcatului.

Ni s-a arătat, așadar, din învățătura proverbelor și un alt bine: dobîndirea fricii de Dumnezeu, pe care ne-o însușim cu ajutorul înțelepciunii.

În al doilea loc din Cartea Proverbelor putem *«cunoaște certarea»* (παιδεία) [35].

Certarea este o disciplină folositoare sufletului, care, cu trudă de multe ori, curățește sufletul de petele păcatului. Certarea *«nu pare la început pricină de bucurie, ci de întristare; dar mai pe urmă aduce celor încercați de ea roadă pașnică spre mîntuire»* [36]. A cunoaște deci această certare înseamnă să ai o minte deosebită; pentru că mulți, descurajați de asprimea certării, din pricina neștiinței, nu așteaptă folosul de pe urma certării, ci, nemulțumiți de asprimea ei, continuă să sufere mai departe ponoasele neștiinței. De aceea sînt vrednice de laudă glasurile drepților, care spun: *«Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerți»* [37]. Profetul nu se roagă să îndepărteze Domnul certarea, ci urgia. Asemănătoare acestui text sînt și următoarele: *«Ceartă-ne, Doamne, dar nu cu judecată și nici cu mînie»* [38]; și: *«Certarea Domnului îmi deschide urechile»* [39]. Și după cum copiii cei mici, care nu-și fac lecțiile, ajung mai atenți și-și învață lecțiile, după ce dascălii sau pedagogii lor îi bat cu nuielele; și după cum aceleași lecții, înainte de bătaie, treceau pe lîngă urechile lor, dar, după suferințele pricinuite de lovituri, le intră în urechi și se păstrează în memorie, ca și cum atunci li s-ar fi deschis urechile, tot așa se petrec lucrurile și cu cei care nu ascultă învățătura dumnezeiască și disprețuiesc poruncile Domnului. Dar cînd s-a abătut asupra lor certarea Domnului, atunci sînt primite poruncile lui Dumnezeu, totdeauna propovăduite, dar totdeauna

32. Textul acesta din Scriptură nu se găsește sub forma aceasta nici în Proverbe și nici în altă parte a Sfintei Scripturi. Într-o formă apropiată se găsește în *Proverbe*, 19, 23: *«Iar cel fără frică se va sălășlui în locuri unde nu se află cunoștință»*, text pe care Biblia românească din 1982 îl dă sub forma aceasta: *«Frica de Dumnezeu duce la viață și ne îndestulăm fără să fim loviți de nenorociri»*, iar Biblia lui Gala Galaction (București, 1939) îl traduce: *«Frica de Dumnezeu este izvor de viață; tihniți să petrecem noaptea, fără să fim loviți de vreo nenorocire»*.

33. *Prov.*, 14, 6.

34. *Prov.*, 1, 28.

35. *Prov.*, 1, 2.

36. *Evr.*, 12, 11.

37. *Ps.*, 6, 1.

38. *Ier.*, 10, 24.

39. *Isaia*, 50, 6.

călcate în picioare, ca și cum ar fi izbit pentru prima oară auzul lor. Pentru aceea spune Scriptura: *«Certarea Domnului îmi deschide urechile»*. Deci, pentru că certarea învață pe cel dezordonat — cum a făcut Pavel, care a dat satanei, ca unui călău ce torturează și biciuiește, pe cei care au căzut de la credință, ca să se învețe să nu mai hulească[40], și cum a fost întors cel îndărătnic, despre care s-a spus că în urma robiei s-a pocăit[41] — se cuvine să cunoaștem puterea certării și spre cîte este de folos.

Cunoscînd, dar, Solomon folosul certării sfătuiește: *«Nu înceta a certa pe copil, că nu va muri de-l vei lovi cu nuiaua. Că tu îl vei bate cu nuiaua, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte»*[42]; iar apostolul Pavel spune: *«Care este fiul pe care tatăl nu-l ceartă?»*[43]. Această certare este pentru omul care judecă drept mai de preț decît multă bogăție. Pentru aceea spune Solomon: *«Luați certare și nu argint»*[44], pentru că în vremurile grele, sau în caz de îmbolnăvire a trupului, sau cînd cei ai casei tale suferă, atunci să nu-ți treacă prin minte vreun gînd rău despre Dumnezeu, ci cu multă răbdare primește biciuirile Lui, că prin ele Dumnezeu te ceartă pentru păcatele tale; și, pentru că ai cunoscut certarea, spune și tu: *«Urgia Domnului o voi suferi, că am păcătuit înaintea Lui»*[45]; și: *«Bine este mie că m-ai smerit»*[46]. Un astfel de om a fost Pavel, care a spus: *«Sîntem certați, dar nu omorîți»*[47]; și: *«Fiind judecați, sîntem certați de Domnul, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea»*[48].

VI

Dar pentru că παιδεία înseamnă și *învățătură*, potrivit celor scrise despre Moisi că *«a fost învățat în toată înțelepciunea egiptenilor»*[49], nu este de puțină importanță pentru mîntuire de a nu dori dobîndirea oricărei cunoștințe la întîmplare, ci de a cunoaște cea mai folositoare învățătură. De pe acum unii au disprețuit învățătura dată de cuvintele dumnezeiești și s-au ocupat cu geometria, pe care au descoperit-o egiptenii, sau cu astrologia, în mare cinste la haldeeni, sau în general cu cunoștința zadarnică despre forme și umbre. Pe mulți i-a preocupat poetica, retorica și descoperirea sofismelor, a căror materie este minciuna; nici

40. *I Tim.*, 1, 20.
41. *Ier.*, 31, 19.
42. *Prov.*, 23, 13
43. *Evr.*, 12, 7.
44. *Prov.*, 8, 10.
45. *Mih.*, 7, 9.
46. *Ps.*, 118, 71.
47. *II Cor.*, 6, 9.
48. *I Cor.*, 11, 32.
49. *Fapte*, 7, 22.

poezia nu poate exista fără mit, nici retorica fără arta vorbirii și nici sofistica fără false raționamente. Așadar, pentru că mulți au neglijat cunoștința despre Dumnezeu, în rîvna lor după dobîndirea acestor cunoștințe, îmbătrînind în cercetarea unor învățături zadarnice, este necesară cunoașterea *învățăturii*, pentru a alege învățătura cea folositoare și a evita pe cea zadarnică și vătămătoare.

Cel care citește cu atenție Cartea Proverbelor și nu primește cu lenevie folosul lor poate înțelege *«cuvintele de prudență»* [50].

Știm că prudența este una din însușirile generale sufletești prin care noi oamenii cunoaștem ce este bine, ce este rău și ce este indiferent. Cuvîntul prudent derivă de la cuvîntul prudență. Pentru ce, oare, se spune la Facere despre șarpe că este cel mai prudent dintre toate animalele ? [51] La fel spune și Domnul : *«Fiți prudenți ca șerpii»* [52]. Și iconomul cel nedrept a fost prudent [53]. Oare nu este clar că are două înțelesuri cuvîntul prudență ? Unul se referă la păzirea propriului interes cu vătămarea aproapelui, ca de pildă prudența șarpelui, care odată cu mușcătura își ferește capul. Alt sens al cuvîntului prudență pare să fie acela de viclenie de caracter, cu ajutorul căreia se descoperă iute folosul propriu în dauna oamenilor mai simpli, ca de pildă prudența iconomului nedrept. Prudența adevărată, însă, este însușirea de a cunoaște cele ce trebuie făcute și cele ce nu trebuie făcute. Omul care urmează această prudență niciodată nu se va depărta de faptele virtuoase, dar nici nu va fi prins de prăpădul păcatului. Așadar, cel care înțelege *«cuvintele de prudență»* cunoaște pe de o parte pe vicleni și înșelători, iar pe de altă parte cele ce trebuie făcute în viață. Și, ca un zaraf încercat, va păstra ceea ce este bun și se va feri de tot felul de răutate [54]. Această prudență se dăruiește celui care-și clădește luiși casă și pune temelia ei pe piatră, adică o fixează trainic pe credința în Hristos, încît să rămînă neclintită în fața ploilor, vînturilor și revărsărilor apelor [55]. Prin astfel de cuvinte, spuse în pilde, Domnul ne-a învățat să rămînem neturburați în ispite, atît în cele omenești cît și în cele ce ne vin de sus. Ne mai învață să nu neglijăm cele pe care trebuie neapărat să le facem, ci, pregătiți din timp cu provizii pentru viață, să așteptăm, cu inimă pregătită, venirea Mirelui. Că fecioarele cele înțelepte, spune Domnul, au ieșit întru întîmpinarea Mirelui, pentru că au avut untdelemn în

50. *Prov.*, 1, 2.
51. *Fac.*, 3, 1.
52. *Matei*, 10, 16.
53. *Luca*, 16, 8.
54. *I Tes.*, 5, 22.
55. *Matei*, 7, 24—25.

candelele lor; fecioarele cele neînţelepte, însă, pentru că n-au fost pregătite, au rămas înstrăinate de bucuria Mirelui [56].

VII

Acum să vedem ce înseamnă: «*A pricepe întorsăturile cuvintelor*» [57].

Cuvîntul adevărat, care iese dintr-o minte sănătoasă, este şi grăieşte totdeauna la fel despre aceleaşi lucruri; dar cuvîntul felurit şi meşteşugit este foarte întortochiat şi lucrat cu grijă; ia nenumărate forme şi drumuri nebănuite, schimbîndu-se după gustul ascultătorilor. Aşadar, pentru a putea ţine piept asalturilor cuvintelor meşteşugite, Cartea Proverbelor ne dăruieşte mare folos. Că cel care citeşte cu luare aminte Cartea Proverbelor şi ascultă fără lenevire sfaturile ei, înarmat cu experienţa proverbelor, primeşte fără vătămare întorsăturile cuvintelor; nu este nici fermecat de ele şi nici nu se îndepărtează de adevăr. Deci, cînd faptele sînt într-un chip, iar cuvintele le prezintă în alt chip, atunci avem o întorsătură de cuvinte, dar, mai bine spus, o stricare a adevărului, pricinuită de cuvînt. Iar omul, care este unul în aparenţă, dar altul în realitate, face uz de cuvinte meşteşugite, înşelînd pe cei cu care are legături, întocmai cum înşală pe cîini iepurii şi vulpile, care se îndreaptă într-o parte, dar apucă în altă parte. Antitezele falsei cunoştinţe sînt şi ele întorsături de cuvinte. Că oamenii care nu se mulţumesc cu simplitatea învăţăturii duhovniceşti şi care din pricina dialecticii sînt porniţi spre contradicţie, adeseori reduc la neant puterea adevărului prin verosimilitatea sofismelor. Dar cel întărit cu învăţăturile proverbelor pricepe întorsăturile cuvintelor. Că dacă vreodată ar da peste probleme, care au argumente la fel de puternice — şi pentru şi contra — şi în faţa cărora este dificilă aflarea adevărului, totuşi, datorită lecturii sîrguincioase a Proverbelor, mintea nu i se va turbura, chiar dacă cei care discută par a aplica, cu argumentele lor, unii altora lovituri la fel de puternice.

VIII

Proverbele ne dau şi putinţa de «*a înţelege dreptatea adevărată*» [58].

Dreptatea este facultatea de a da fiecăruia ce i se cuvine. Şi pentru că acest lucru este greu de realizat atît de cei care, din pricina puţinătăţii minţii lor, nu găsesc soluţiile juste de a da fiecăruia ce i se cuvine, cît şi de cei care, din pricina patimilor omeneşti de care sînt stăpîniţi,

56. *Matei*, 25, 1—12.
57. *Prov.*, 1, 3.
58. *Prov.*, 1, 3.

fac să dispară dreptatea, dispreţuind pe săraci şi neţinînd de rău pe cei puternici, care săvîrşesc nedreptăţi, de aceea Cartea Proverbelor făgăduieşte să dea ucenicilor săi cunoştinţa adevăratei dreptăţi. Şi pentru că mulţi urmăresc laudele oamenilor, preferînd în realitate nedreptatea şi lăcomia, ca ceva folositor, iar în aparenţă şi prin cuvinte lăudînd nespus de mult egalitatea şi dreptatea, de aceea cel instruit de sfaturile Proverbelor cunoaşte pe aceşti oameni şi ştie care este dreptatea desfigurată şi falsificată şi care este dreptatea adevărată şi curată. Dar pentru că şi înţelepţii greci au vorbit mult despre dreptate şi prin cuvinte asemănătoare adevărului înşeală pe cei care nu pot să urmeze drepata raţiune, de aceea Cartea Proverbelor făgăduieşte să facă cunoscută adevărata dreptate, ca să scăpăm de vătămarea sofismelor lor. Şi legile date de păgîni se deosebesc mult unele faţă de altele, producînd o mare confuzie în mintea acelora care nu înţeleg just noţiunea de dreptate. Astfel, unele legi ale păgînilor socotesc dreaptă uciderea părinţilor; altele resping ca nelegiuit orice omor. Unele legi preţuiesc foarte mult curăţenia trupească; altele nu ţin nici o socoteală de mame, fiice şi surori. Şi, pe scurt, mulţi, stăpîniţi de un vechi obicei, nu pot deosebi răul în faptele lor. Cartea aceasta a Proverbelor, prin învăţăturile sale despre adevărata dreptate, scapă pe oameni de patimile cele necugetate.

Dreptate înseamnă distribuire egală între oameni. Dar, chiar dacă nu reuşim să facem exact această distribuire egală, totuşi dacă o facem cu cele mai drepte intenţii, nu ne depărtăm de scop. Există însă şi o dreptate imanentă, aceea care vine de la Dreptul Judecător, fie pentru a îndrepta pe oameni, fie pentru a-i răsplăti. Această dreptate o putem înţelege cu greu, din pricina înălţimii dogmelor cuprinse în ea. Acest lucru socot că a vrut să-l spună psalmistul prin cuvintele: *«Dreptatea Ta ca munţii lui Dumnezeu»* [59]. Aşadar Solomon făgăduieşte să facă cunoscută această dreptate adevărată şi dumnezeiască celor ce caută să studieze cu sîrguinţă învăţăturile Proverbelor.

IX

Iarăşi, pentru că unele păcate se săvîrşesc fără voie, iar altele cu voie, de aceea nici termenul de dreptate nu se aplică la fel fiecăruia din aceste păcate. Să presupunem că avem de judecat de păcatul desfrînării pe două femei desfrînate. Una din ele, vîndută unui traficant de carne vie, săvîrşeşte viciul constrînsă, spre a da răului ei stăpîn cu trupul său cîştig; cealaltă, însă, săvîrşeşte păcatul de bună voie, pentru plăcere. Păcatul săvîrşit fără voie este iertat, pe cînd celălalt, săvîrşit cu gînd

59. *Ps.*, 35, 6.

rău, este osîndit. Un alt exemplu : unul a păcătuit pentru că a primit din copilărie o educaţie proastă : a avut părinţi răi şi a fost crescut cu cuvinte şi cu fapte nelegiuite ; altul a avut totul pentru a-l pune pe calea virtuţii : educaţie foarte îngrijită, sfaturile părinţilor, învăţătură aleasă, ascultarea cuvintelor dumnezeieşti, trai cumpătat şi tot ce îndrumează sufletul spre virtute ; a alunecat şi a săvîrşit acelaşi păcat ca şi celălalt. Cum să nu fie acesta, pe bună dreptate, pedepsit mai greu ? Cel dintîi va fi pedepsit numai pe temeiul ideilor mîntuitoare răspîndite în sufletul nostru, că nu s-a folosit cum trebuie de ele ; celălalt, în afară de aceasta, va fi pedepsit şi pentru că n-a ţinut seamă de ajutorul primit şi pentru că, din pricina neluării aminte, a fost tîrît spre păcat. Prin urmare «*a înţelege dreptatea adevărată*» este cu adevărat semn de strălucită minte şi de desăvîrşită gîndire. Dar Cartea Proverbelor mai face şi făgăduinţa că cel instruit de Proverbe poate înţelege bine teologia. Că adevărata dreptate este Hristos, «*Cel Ce s-a făcut pentru noi de la Dumnezeu înţelepciune, dreptate, sfinţire şi răscumpărare*» [60].

Cartea Proverbelor a alăturat de cunoaşterea adevăratei dreptăţi şi «*îndrumarea judecăţii pe calea cea dreaptă*» [61]. Că este cu neputinţă să judece drept cazurile îndoielnice cel ce n-a fost instruit mai înainte cu privire la dreptate. Da, nici chiar Solomon, dacă n-ar fi avut cunoştinţe precise de dreptate, n-ar fi putut pronunţa atît de drept şi de sigur, acea sentinţă celebră în procesul pentru copil al celor două femei desfrînate [62]. Şi pentru că spusele amîndurora nu puteau fi sprijinite cu martori, Solomon a îndrumat judecata spre inima de mamă şi prin ea a descoperit ce nu cunoştea. Femeia care nu era mamă. a primit fără durere uciderea copilului ; dar adevărata mamă, pentru dragostea ei firească de copil, nici n-a vrut să audă de ucidere. Deci, cel care cunoaşte adevărata dreptate şi prin ea este învăţat să dea fiecăruia ce este al lui, poate să îndrumeze judecata pe calea cea dreaptă. Că după cum arcaşul îndreaptă săgeata spre ţintă în aşa fel încît săgeata să nu meargă nici dincolo de ţintă, nici dincoace de ea şi nici să rătăcească la dreapta sau la stînga, tot aşa şi judecătorul trebuie să aibă în vedere numai dreptatea, fără să caute la faţa oamenilor — că la procese nu-i bine să cauţi la faţa oamenilor [63] — şi fără a înclina cumpăna dreptăţii de partea cuiva, ci de a da hotărîri drepte şi cu neputinţă de schimbat. Dacă un judecător are de judecat procesul a doi împricinaţi, unul care a răpit avutul, iar altul care a fost păgubit, va face dreptate între cei doi dacă va lua de la cel hrăpăreţ atît cît a aflat că i s-a luat celui nedreptăţit. Dar

60. *I Cor.*, 1, 30.
61. *Prov.*, 1, 3.
62. *III Regi*, 3, 16—28.
63. *Prov.*, 24, 23.

judecătorul, care nu are altoită mai dinainte în sufletul său adevărata dreptate, ci este corupt prin bani sau dă hotărîri de dragul prieteniei sau se răzbună pentru vreo duşmănie sau se teme de stăpînire, nu poate să îndrumeze judecata pe calea cea dreaptă. Unuia ca acesta psalmistul îi spune: *«Deci, dacă grăiţi cu adevărat despre dreptate, judecaţi drept, fiii oamenilor»* [64]. Că semnul după care se cunoaşte sufletul drept este dreptatea cu care face judecata. Pentru aceea şi Solomon zice în Proverbele sale: *«Balanţa care cîntăreşte mai mult sau mai puţin decît este drept este urîtă înaintea lui Dumnezeu»* [65]. Prin *«balanţă»* Solomon arată metaforic inegalitatea hotărîrilor date la procese.

Judecata cu dreptate nu este folositoare numai judecătorilor, ci şi nouă, cînd avem de luat o hotărîre asupra unei acţiuni. Pentru că avem înnăscut un criteriu natural, prin care deosebim binele de rău, trebuie ca în alegerea faptelor pe care le săvîrşim să facem o justă deosebire între ele. De pildă un judecător cu sufletul nepărtinitor şi animat de cele mai înalte sentimente de dreptate, cînd are de judecat între fapte morale contrarii, va da dreptate virtuţii şi va osîndi viciul. De pildă, ai de judecat desfrînarea şi castitatea. Mintea ta, distinsă şi încrezătoare, prezidează judecata; plăcerea apără desfrînarea, iar frica de Dumnezeu asistă la proces castitatea; dacă vei osîndi păcatul şi vei da cîştig de cauză castităţii, vei face o dreaptă judecată; dar dacă vei înclina spre plăcere şi vei hotărî că păcatul este de preferat, ai făcut o judecată nedreaptă şi vei fi supus blestemului celui care a spus: *«Vai de cei ce spun că amarul este dulce şi dulcele amar; de cei ce spun că lumina este întuneric, iar întunericul lumină»* [66].

X

Aşadar, pentru că după Solomon *«gîndurile drepţilor sînt judecăţi»* [67], trebuie să ne străduim ca în forul intim al gîndurilor noastre să nu ne schimbăm judecăţile cu privire la lucruri, ci să avem mintea asemenea unei balanţe, cîntărind fără părtinire fiecare faptă. Cînd ai de judecat virtutea faţă de viciul opus ei, dă biruinţă legii lui Dumnezeu împotriva păcatului. Vin în faţa judecăţii tale lăcomia şi dreptatea? Dă-ţi sentinţa împotriva dorinţei răpirii bunurilor străine, şi virtuţii, votul tău! Sînt în ceartă calomnia şi îndelunga răbdare? Condamnă calomnia şi preferă îndelunga răbdare! Duşmănia şi dragostea? Fă de ruşine duşmănia şi arunc-o cît mai departe, dar laudă dragostea şi în-

64. *Ps.*, 57, 1.
65. *Prov.*, 20, 13.
66. *Isaia*, 5, 20.
67. *Prov.*, 12, 5.

sușește-ți-o! Ai de judecat fățărnicia și sinceritatea, curajul și lașitatea, înțelepciunea și neînțelepciunea, dreptatea și strîmbătatea, castitatea și desfrînarea, și, ca să spun pe scurt, ai de judecat virtutea și viciul? Atunci arată dreptatea judecăților tale din forul ascuns al sufletului tău și, făcîndu-ți porunca lui Dumnezeu un fel de ajutor de judecător, arată-ți ura față de viciu, întoarce-te cu dezgust din fața păcatului și prețuiește din toată inima virtutea! Dacă în orice faptă a ta vei face să biruiască în tine faptele cu adevărat bune, vei fi fericit *«în ziua aceea cînd va judeca Domnul cele ascunse ale oamenilor, cînd gîndurile se învinovățesc și se dezvinovățesc»* [68]; atunci nu vei pleca osîndit pentru înclinarea ta spre rele, ci vei fi cinstit cu cununile dreptății, cu care, în tot cursul vieții tale, ai încununat virtutea.

XI

Ce ne mai învață Cartea Proverbelor pe lîngă cele de mai sus?

«Ca să dea celor fără de răutate istețime și copilului simțire și înțelegere» [69].

Lipsa de răutate sau inocența are două sensuri. Înseamnă sau inocența dobîndită cu ajutorul rațiunii prin înstrăinarea de păcat, printr-o îndelungată luare aminte și studiere a faptelor bune, tăind din rădăcină viciul — astfel cel inocent, sau cel fără de răutate, este cel lipsit cu totul de răutate — sau înseamnă neexperimentarea viciului, fie din pricina tinereții, fie din pricină că n-a cunoscut încă viciul. De pildă copilul nu știe de mîndrie, nu știe de viclenie și de șiretenie; sînt apoi unii locuitori ai satelor, care nu cunosc șiretlicurile negustorești și nici cursele din tribunale; pe unii ca aceștia îi numim inocenți, nu pentru că ar fi depărtați de rău datorită voii lor libere, ci pentru că n-au făcut încă experiența relei deprinderi. Propriu vorbind, inocent este un om ca David, care a spus: *«Eu în nerăutatea mea am umblat»* [70], omul care a îndepărtat din sufletul lui orice răutate prin exercitarea virtuții, omul care a fost învrednicit și de moștenirea bunătăților. Că *«Domnul nu va lipsi de bunătăți pe cei ce umblă în nerăutate»* [71]. Unul ca acesta cu încredere va spune: *«Judecă-mă, Doamne, că eu întru nerăutatea mea am umblat»* [72]; și *«Judecă-mă după dreptatea mea și după nerăutatea care este întru mine»* [73]. Simplitatea purtării, mărinimia, lipsa de vicleșug caracterizează pe inocent. Un astfel de om era Iacov, care era

68. *Rom.*, 2, 16. 15.
69. *Prov.*, 1, 4.
70. *Ps.*, 25, 1.
71. *Ps.*, 83, 13.
72. *Ps.*, 25, 1.
73. *Ps.*, 7, 9.

«*om fără vicleşug, locuind în casă*»[74], adică făcea uz de simplitatea firii sale, fără să ia, ca o mască, o înfăţişare făurită cu meşteşug pentru înşelarea celor din jurul său. De aici se vede că inocent este omul care n-a făcut experienţa răului. Unul ca acesta, spune Cartea Proverbelor, are nevoie de isteţimea cea vrednică de laudă, ca să dobîndească pe lîngă curăţenia sa naturală şi priceperea căpătată prin experienţă, astfel ca, întărit cu isteţimea cea bună, ca şi cu o armă, să rămînă neatins de vicleniile duşmanilor. Că socot că omul desăvîrşit trebuie să fie înţelept faţă de bine şi curat faţă de rău. Cei inocenţi scot din Cartea Proverbelor, ca dintr-un izvor, isteţimea lor mîntuitoare: «*Bărbatul isteţ este tron al simţirii*»[75]; şi «*Cel isteţ se ascunde cînd vin rele*»[76]; şi «*Cel care ţine seamă de mustrări este mai isteţ*»[77]. Isteţimea este, aşadar, facultatea potrivit căreia săvîrşim cu dibăcie toate faptele noastre; viclenia este întrebuinţarea isteţimii numai la săvîrşirea răului. Prin urmare, pentru că omul isteţ poate să se descurce cu dibăcie în toate faptele, iar printre aceste fapte sînt şi fapte rele, urmează că isteţimea are două înţelesuri. Omul care întrebuinţează isteţimea spre paguba altora este un om viclean; iar isteţul, vrednic cu adevărat de laudă, este omul care descoperă iute şi cu judecată ce este spre binele lui şi îndepărtează relele puse cu viclenie şi duşmănie la cale de alţii împotriva lui. Fii, deci, atent la cuvîntul *isteţime* şi cunoaşte că este o facultate sufletească, care poate fi întrebuinţată în două direcţii; dacă un om o foloseşte cu gînd curat, spre folosul lui şi al altora, este lăudat; dar dacă o întrebuinţează spre paguba celor din jurul lui este de osîndit, pentru că îi dă prilej să se folosească de ea spre propria sa pierdere.

XII

Plină este istoria Vechiului Testament cu exemple de întrebuinţarea isteţimii şi într-un chip şi în altul. Bună a fost isteţimea evreilor, care au înşelat pe egipteni; au primit plată pentru lucrul lor la facerea oraşelor, dar şi-au procurat materiale pentru construirea cortului[78]. Au lucrat cu o isteţime vrednică de laudă moaşele care au scăpat de la moarte pe pruncii de parte bărbătească ai evreilor[79]. Bună a fost isteţimea Rebecăi, care a prilejuit fiului ei binecuvîntarea cea mare[80]. A

74. *Fac.*, 25, 27.
75. *Prov.*, 12, 24.
76. *Prov.*, 27, 12.
77. *Prov.*, 15, 5.
78. *Ieş.*, 12, 35.
79. *Ieş.*, 1, 17.
80. *Fac.*, 27, 15.

lucrat cu o istețime vrednică de laudă Rahab [81], tot atît de bine și Rahila [82]; cea dintîi salvînd pe iscoade, iar cealaltă, înșelînd pe tatăl ei, a putut să scape de închinarea la idoli. Gavaoniții s-au purtat cu israilitenii cu o istețime vrednică de condamnat [83]. Rea a fost istețimea lui Avesalom, care, sub chipul dreptății, a atras de partea sa pe supușii tatălui său și a strîns mulțime de rebeli pentru a lupta împotriva lui David [84]. Sînt învinuiți unii că au făcut sfat isteț, dar viclean, împotriva poporului lui Dumnezeu [85].

În textele acestea este lăudată istețimea întrebuințată cu folos, fiind ca o armă împotriva necazurilor din viață, întărind sufletele oamenilor mai simpli. Dacă Eva ar fi avut această istețime n-ar fi căzut cu ușurință pradă vicleniilor șarpelui [86].

Așadar, învățătura acestui verset întărește pe cel inocent, care-și schimbă cu ușurință gîndurile, pentru că dă crezare oricărui cuvînt, și-i oferă folosul istețimii ca un fel de ajutor în toate împrejurările vieții.

XIII

Acum să cercetăm cum dă Cartea Proverbelor *«copilului simțire și înțelegere»* [87].

Pentru că, după cum spune apostolul, omul este dublu, cel din afară și cel dinăuntru [88], cel care se vede și cel care are în ascuns gîndurile sale, de aceea trebuie ca și vîrsta copilăriei să o considerăm tot sub aceste două aspecte.

Ar fi cu adevărat vrednic de rîs să susținem că proverbul acesta are scopul de a da simțire copilului de curînd născut. Că pe care dintre simțuri poate să-l dea Cartea Proverbelor, de vreme ce vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul le avem odată cu nașterea și nu le dobîndim prin instrucție, ci natura desăvîrșește prin ele ființa?

Prin urmare nu trebuie să interpretăm cuvîntul *copil* în sens literal și nici să înțelegem prin *simțire* unul din simțurile enumerate mai sus, ci vîrstele să le aplicăm omului lăuntric. Multe locuri din Scriptură ne-au învățat că există o stare de copilărie a sufletului, o altă stare de tinerețe și în sfîrșit o stare de bătrînețe a sufletului. De pildă, de la Pavel știm că creștinii din Corint erau copii [89], pentru că aveau nevoie

81. *Iosua*, 2, 4—21.
82. *Fac.*, 31, 34—35.
83. *Iosua*, 9, 4—27.
84. *II Regi*, 15, 4—8.
85. *Ps.*, 82, 3.
86. *Fac.*, 3, 1—5.
87. *Prov.*, 1, 4.
88. *II Cor.*, 4, 16.
89. *I Cor.*, 3, 1—2.

încă de lapte, de învăţăturile introductive şi simple ale Evangheliei şi pentru că nu puteau lua hrana tare a dogmelor. Tînăr la suflet este omul desăvîrşit în tot felul de virtute, care fierbe cu duhul, care doreşte cu înfocare să săvîrşească fapte de evlavie şi care are toată tăria pentru săvîrşirea faptelor bune. Pe acesta Evanghelia îl numeşte siluitor, în stare să răpească împărăţia cerurilor [90], iar Sfîntul Duh îl primeşte ca pe unul ce-i destoinic să înalţe imne lui Dumnezeu: *«Tineri şi fecioare*, spune Scriptura, *să laude numele Domnului»* [91], iar în profeţia lui Ioil li s-a făgăduit tinerilor să vadă vedenii [92]. În sfîrşit, cel bătrîn la suflet este omul desăvîrşit în înţelepciune şi pricepere. Un astfel de om a fost Daniil, care, în trup tînăr, a arătat o înţelepciune mai vrednică de respect decît a unuia cu capul alb. Din pricina aceasta cei îmbătrîniţi în zile rele i-au spus lui: *«Vino, şezi în mijlocul nostru şi ne spune nouă, că ţie ţi-a dat Dumnezeu cinstea bătrîneţilor»* [93].

Astfel, în textul din Proverbe, prin *copil* se înţelege omul renăscut şi crescut prin baia naşterii din nou, ajuns ca un copil; şi, în această stare fiind, este propriu împărăţiei cerurilor. Unui astfel de prunc de curînd născut, hrănit cu laptele cel curat şi spiritual, Cartea Proverbelor îi dă simţire şi înţelegere dacă se exercitează cu ajutorul ei; îi dă simţirea celor prezente şi înţelegerea celor viitoare; îl învaţă valoarea lucrurilor omeneşti şi-i dă sensul întîmplărilor din viaţă, ca să nu slujească plăcerilor ruşinoase şi nici să nu rămînă înmărmurit de admiraţie în faţa slavei deşarte a lumii acesteia. Cartea Proverbelor îi mai insuflă şi înţelegerea veacului ce va să fie şi-l apropie, prin cuvintele ei, de credinţa celor făgăduite.

XIV

Dar pentru că am aplicat deosebirile de vîrstă la omul lăuntric, este firesc să aplicăm şi numirile simţurilor la facultăţile sufletului.

Astfel, cînd Cartea Proverbelor spune: *«Apropie urechea ta de cuvintele mele»* [94], trebuie să ştim că e vorba de partea ascultătoare a sufletului, ca atunci cînd Domnul spune: *«Cel ce are urechi de auzit să audă»* [95]; şi *«Cuvîntul înţelept la ureche ascultătoare»* [96]. Prin aceste cuvinte şi altele asemenea, Cartea Proverbelor dă tînărului un auz sănătos. Iar cînd spune: *«Nu te uita la femeia stricată»* [97]; şi iarăşi:

90. *Matei*, 11, 12.
91. *Ps.*, 148, 12.
92. *Ioil*, 2, 28.
93. *Sus.*, 50.
94. *Prov.*, 22, 17.
95. *Matei*, 13, 19.
96. *Prov.*, 25, 12.
97. *Prov.*, 5, 3.

«Nu-ţi întoarce ochii spre ea» [98]; şi: *«Ochii tăi să caute drept»* [99], negreşit că proverbele acestea îi dăruiesc copilului ca un fel de vedere a sufletului. Cînd îl sfătuieşte: *«Mănîncă miere, fiule, ca să se îndulcească gîtlejul tău»* [100], în chip figurat numeşte miere învăţătura dumnezeiască; la fel şi cuvintele psalmistului: *«Cît de dulci sînt cuvintele Tale pentru gîtlejul meu; mai mult decît mierea pentru gura mea»* [101] — prin aceste sfaturi proverbele urmăresc formarea unui gust duhovnicesc al sufletului, despre care s-a zis: *«Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul»* [102]. Există şi un simţ tactil al sufletului, datorită căruia se atinge de el înţelepciunea, îmbrăţişîndu-i oarecum virtutea, că spun Proverbele: *«Iubeşte înţelepciunea, ca să te îmbrăţişeze»* [103]; iar Eclesiastul zice: *«Vreme este a îmbrăţişa şi vreme este a te îndepărta de îmbrăţişare»* [104]. Trupurile se pîngăresc prin îmbrăţişări necurate, iar sufletul, prin îmbrăţişarea înţelepciunii, unindu-se desăvîrşit cu ea, se umple de sfinţenie şi curăţie. Aşa se dăruieşte copilului simţire.

Dar cum i se dă copilului înţelegere? Proverbele spun: *«Nu vor folosi averile în ziua cea rea»* [105]. Aceste cuvinte aduc aminte inimii tale de ziua aceea în care nu-ţi va fi îndestulătoare mulţimea averilor şi nici nu te vor scăpa de munca veşnică. Sau cînd Proverbele spun: *«Cei fără de răutate vor moşteni pămîntul»* [106], vor moşteni acel pămînt ai cărui moştenitori sînt cei blînzi, aşa cum spune psalmistul: *«Cei blînzi vor moşteni pămîntul»* [107]; şi după cum grăieşte fericirea Domnului: *«Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul»* [108]; şi iarăşi: *«Înţelepţii vor moşteni slavă»* [109]. Înţelegerea, deci, îmboldeşte sufletul să dorească bunătăţile cuprinse în făgăduinţe; îi dă copilului această înţelegere, pe de o parte ca să se teamă de ameninţările ce vin peste păcătoşi, iar pe de altă parte să dorească făgăduinţele gătite pentru cei drepţi.

«Acestea auzindu-le înţeleptul mai înţelept va fi» [110].

Cuvintele acestea dau mărturie de marea putere a Cărţii Proverbelor, pentru că înţelepciunea lor depăşeşte înţelepciunea înţelepţilor, iar învăţăturile cuprinse în această carte sînt mai adînci decît învăţă-

98. *Prov.*, 9, 19.
99. *Prov.*, 4, 25.
100. *Prov.*, 24, 13.
101. *Ps.*, 118, 103.
102. *Ps.*, 33, 8.
103. *Prov.*, 4, 6. 8.
104. *Ecl.*, 3, 5.
105. *Prov.*, 11, 4.
106. *Prov.*, 2, 21.
107. *Ps.*, 36, 11.
108. *Matei*, 5, 5.
109. *Prov.*, 3, 35.
110. *Prov.*, 1, 5.

turile înțelepților. Nenumărații oameni care audiază învățăturile celorlalți dascăli sînt ucenici, pe cînd auditorii învățăturii acestei cărți sînt înțelepți. Cuvîntul înțelept este omonim — că se numesc înțelepți și înțelepții lumii acesteia, dar se numesc înțelepți și cei care au primit Înțelepciunea cea adevărată, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe temeiul credinței în El.

Proverbul acesta vestește că vor ajunge mai înțelepți înțelepții lumii acesteia, dacă se apropie de învățătura sănătoasă a Proverbelor; aceștia vor disprețui zadarnica lor cunoștință de mai înainte și vor muta spre adevăr admirația lor. Dar pentru că cuvîntul *înțelept* se aplică la mai multe categorii de oameni — că se numește înțelept și cel care are dorința de a se iniția în înțelepciune, și cel care a făcut oarecare progres în sistemele de înțelepciune, și cel care este desăvîrșit, potrivit stării sale sufletești — înțeleptul, de care a fost vorba mai sus, dacă citește Cartea Proverbelor va ajunge mai înțelept, fie că este numai îndrăgostit de înțelepciune, fie că este înaintat în înțelepciune, pentru că pe de o parte dobîndește multe cunoștințe despre dogmele dumnezeiești, iar pe de altă parte pentru că este instruit cu privire la natura lucrurilor omenești. Aceasta, pentru că Proverbele izgonesc în multe feluri viciul și aduc în multe chipuri în locul lui iarăși virtutea; înfrînează limba nedreaptă, instruiesc ochiul cu căutătură vicleană și stricată, nu îngăduie ca mîini nedrepte să aibă stăpînirea în puterea lor; alungă lenea, osîndesc poftele rușinoase, dau învățături cu privire la prudență și bărbăție, laudă castitatea. Așadar cel instruit în aceste învățături are o repulsie puternică față de faptele rele, iar prin înclinarea spre mai bine, ca prin o chemare interioară, capătă dorința binelui; și astfel cel înțelept prin firea sa ajunge mai înțelept datorită desăvîrșirii dobîndite din învățătura Proverbelor.

XV

«Cel inteligent va dobîndi conducere» [111]. Cel care vrea să-și însușească o meserie sau o artă oarecare trebuie să aibă însușirile firești corespunzătoare. Atletul, un trup bine format și putere; alergătorul, armonia membrelor și sprinteneală; tot așa și conducătorul trebuie să aibă agerime de minte și ușurință de înțelegere. De aceea Cartea Proverbelor, prin proverbul de mai sus, nu cheamă pe orice om la conducere, ci pe cel inteligent. Căci ce este conducerea decît o știință a sufletului despre nestatornicia lucrurilor omenești, cu ajutorul căreia

111. *Prov.*, 1, 5.

învățăm cum se cuvine să o traversăm ? În multe locuri din Scriptură găsim numită viața aceasta *«ape»* și *«mare»*, ca de pildă în Psalmi : *«Trimis-a din înălțime și m-a luat, ridicatu-m-a din ape multe»* [112]. Este clar că numește *«ape»* turburarea vieții. Că nici situațiile fericite și căutate cu multă rîvnă de majoritatea oamenilor nu sînt permanente și de lungă durată, dar nici situațiile turburi și grele din viață nu rămîn neschimbate, ci și unele și altele sînt supuse mișcării și unor schimbări neașteptate. După cum nu e cu putință ca marea să rămînă mult timp în aceeași stare, că acum este liniștită și nemișcată și după puțin timp o vezi frămîntată de furia vînturilor, sălbăticită și clocotitoare din pricina furtunilor, dar apoi o profundă liniște o stăpînește, tot așa și situațiile din viață se întorc cu ușurință cînd într-o parte, cînd în alta. Pentru aceasta conducătorul trebuie să se aștepte la schimbări de situații în momentele liniștite ale vieții, cînd totul i se întîmplă după gustul său, dar nu trebuie să-și piardă nădejdea în momentele grele, ca și cum ar rămîne veșnice, și nici să se ducă la fund, înecat de o tristețe exagerată. Nu dăinuiește mult timp nici sănătatea trupului, nici floarea tinereții, nici prosperitatea gospodăriei și nici una din situațiile fericite ale vieții ; ci, cînd ești într-o astfel de stare fericită a vieții, așteaptă-te și la furtună. Va veni și boală, va veni și sărăcie ; vîntul nu bate totdeauna în pupa corăbiei ; adeseori vine necinste peste omul celebru și invidiat de toți ; întîmplări nedorite îi turbură fericirea vieții ; șirul nenorocirilor vine asupra ta, ca niște valuri, și, năpustindu-se unele după altele, îți turbură viața și groaznică furtună îți învăluiește traiul. Vei vedea, însă, că și acestea trec și viața se preface în veselie și într-o liniște cu adevărat încîntătoare.

Așadar, conducător inteligent este omul care se comportă față de evenimente potrivit naturii lor, rămînînd totdeauna identic cu sine însuși, fără să se mîndrească în situațiile fericite ale vieții și fără să fie doborît în necazuri și nenorociri.

Dar ne este folositor și în alte privințe darul conducerii.

Știu că mai sînt și alte valuri și furtuni înfricoșătoare care năvălesc asupra sufletului, furtuni provocate de pasiunile trupului : mînia, teama, plăcerile și întristările, care cad asupra sensibilității trupului ca o furtună puternică și îneacă adeseori sufletul lipsit de conducere. Din această pricină mintea trebuie să fie așezată sus, deasupra pasiunilor, ca un conducător, să-i fie trupul ca o corabie ; și, întorcînd cu dibăcie gîndurile, cum întoarce corăbierul cîrma corăbiei, să calce peste patimi ;

112. *Ps.*, 17, 19.

mintea să rămînă sus, la înălţime, neatinsă de patimi, fără să fie murdărită de amărăciunea patimilor, ci totdeauna să se roage spunînd: *«Izbăveşte-mă de cei ce mă urăsc şi de adîncurile apelor, ca să nu mă înece viforul apei, nici să mă înghită adîncul»* [113].

XVI

Vrei să-ţi vorbesc şi de o altă călătorie pe mare, pentru care ne este necesar darul conducerii?

«Împărăţia cerurilor este asemenea unui neguţător» [114]. Toţi cîţi mergem pe calea evanghelică sîntem nişte neguţători care, prin săvîrşirea poruncilor, neguţătorim pentru noi înşine dobîndirea bunătăţilor cereşti. Trebuie, deci, să ne adunăm multă şi felurită bogăţie cerească, dacă nu voim să fim ruşinaţi atunci cînd ni se va cere să arătăm ce am lucrat, ca cei ce au primit talanţii, şi nici să auzim spunîndu-ni-se: *«Slugă vicleană şi leneşă»* [115]. Să încărcăm mărfurile neguţătorite şi să străbatem viaţa aceasta, fără să le pierdem sau împuţina. Că mulţi oameni şi-au adunat multe bogăţii duhovniceşti din tinereţile lor, dar cînd au ajuns la mijlocul vieţii, năvălind asupra lor ispitele duhurilor răutăţii, n-au făcut faţă furiei furtunii, pentru că n-au avut alături de ei darul conducerii, ci au fost păgubiţi de toată strînsura lor. Astfel unii *«au căzut din credinţă»* [116]; alţii şi-au pierdut curăţia trupească agonisită din tinereţe, năvălind asupra lor, ca o vijelie neaşteptată, plăcerile ruşinoase. Este o privelişte vrednică de cea mai mare milă ca, după post, după aspră vieţuire, după rugăciuni îndelungate, după belşug de lacrimi, după înfrînare de douăzeci sau treizeci de ani, ca, dintr-o neatenţie a sufletului şi dintr-o lipsă de grijă, să te vezi lipsit de toate şi să te asemeni, tu, care erai îmbogăţit cu săvîrşirea poruncilor, negustorului aceluia foarte bogat care, încîntat de mulţimea mărfurilor cumpărate, străbate mări pline de primejdii, fiindu-i corabia mînată de vînturi prielnice, dar dintr-odată pierde totul, sfărîmîndu-i-se corabia chiar în apropierea portului. Te asemeni, deci, acestui negustor dacă şi tu, prin o ispită a diavolului, ca izbit de o furtună sălbatică, pierzi cele dobîndite cu nenumărate osteneli şi sudori, cufundîndu-te în păcat. Unuia ca acesta, care s-a înecat odată cu toată virtutea agonisită, i se potrivesc cuvintele: *«Ajuns-am în adîncurile mării şi furtuna m-a înghiţit»* [117].

113. *Ps.*, 68, 17—18.
114. *Matei*, 13, 45.
115. *Matei*, 25, 26.
116. *I Tim.*, 1, 19.
117. *Ps.*, 68, 3.

XVII

Ţine, dar, cu putere în mîini cîrmele vieţii. Cîrmuieşte-ţi ochii, ca să nu se năpustească asupra ta, prin ochi, valul aprig al poftei! Cîrmuieşte-ţi auzul, ca să nu primească urechile ceva vătămător! Cîrmuieşte-ţi limba, ca să nu rostească cuvinte neîngăduite! Să nu te răpună furia mîniei, să nu te înece loviturile fricii, nici să te doboare povara întristării! Valuri sînt patimile; dacă te ţii deasupra lor, vei fi un cîrmaci iscusit al vieţii tale; dar dacă nu te vei feri, cu pricepere şi linişte, de fiecare din aceste valuri, fiind purtat într-o parte şi alta, ca o corabie fără lest, de toate ispitele ce vin asupră-ţi, te vei pierde în oceanul păcatului. Ascultă, deci, ce te învaţă şi arta conducerii corăbiei! Corăbierii obişnuiesc să privească la cer şi de acolo ştiu cum să cîrmuiască corabia; ziua după soare, iar noaptea după steaua polară sau după o altă stea care străluceşte totdeauna; cu ajutorul lor determină direcţia de plutire. Tot aşa să ai şi tu privirea îndreptată la cer, după cuvîntul psalmistului: «*La Tine am ridicat ochii mei, Cela Ce locuieşti în cer*» [118]. Priveşte la Soarele dreptăţii! Şi, călăuzit de poruncile Domnului, ca de nişte stele strălucitoare, ai neadormită privirea! Nu da somn ochilor tăi şi nici aţipeală pleoapelor tale [119], ca să fii necontenit condus de porunci! Că spune Scriptura: «*Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărărilor mele*» [120]. Dacă nu vei aţipi la cîrmă atîta vreme cît eşti în viaţa aceasta, în această nestatornicie a lucrurilor lumii, vei primi şi ajutorul Duhului, Care te va împinge înainte şi te va mîna cu vînturi dulci şi liniştite pînă ce te vor duce nevătămat la limanul acela neînvălurat al voinţei lui Dumnezeu, Căruia slava şi puterea în vecii nesfîrşiţi ai vecilor, Amin.

118. *Ps.*, 122, 1.
119. *Ps.*, 131, 4.
120. *Ps.*, 118, 105.

OMILIA A XIII-a

Îndemnătoare la Sfîntul Botez

I

Înțeleptul Solomon, împărțind timpul faptelor săvîrșite de om în viață și hotărînd un timp potrivit pentru fiecare faptă, a spus : *«Pentru toate este timp ; este timp pentru orice lucru ; este timp pentru naștere, este timp pentru moarte»* [1]. Eu, însă, schimbînd puțin hotărîrea înțeleptului Solomon, aș putea spune, rostindu-vă această predică mîntuitoare, că este timp pentru moarte, este timp pentru naștere.

— Care este pricina acestei schimbări ?

— Solomon, vorbind despre cele supuse nașterii și pieirii, a urmat cursul ordinii naturale și a pus nașterea înaintea morții ; că este cu neputință să mori înainte de a te naște. Eu, însă, voind să vorbesc de nașterea cea duhovnicească, am pus moartea înaintea vieții. Că pentru noi morții în trup îi urmează nașterea în Duh, după cum spune și Domnul : *«Eu voi ucide și Eu voi face viu»* [2]. Să murim, dar, ca să trăim. Să omorîm cugetul trupului, care nu poate să se supună legii lui Dumnezeu [3], ca să se nască în noi puternic cugetul Duhului, prin Care ia naștere viața și pacea. Să ne înmormîntăm cu Hristos, Care a murit pentru noi, ca să și înviem împreună cu Cel Ce ne-a adus învierea.

Pentru fiecare din faptele din viață este potrivit un anumit timp ; un anumit timp pentru somn, un anumit timp pentru veghe ; un anumit timp pentru război, un anumit timp pentru pace. Dar întreaga viață a omului este timp pentru botez. Nici trupul nu poate trăi fără să respire și nici sufletul nu poate ființa fără să cunoască pe Creatorul său ; că necunoașterea lui Dumnezeu este moartea sufletului. Cel care n-a fost botezat nu-i luminat ; iar fără lumină nici ochiul nu poate vedea pe cele ale sale, nici sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu. Orice timp al vieții este potrivit pentru mîntuirea prin botez : noaptea, ziua, în orice ceas, în orice clipă, chiar cea mai scurtă clipă. Dar cu mult mai

1. *Ecl.*, 3, 1. 2.
2. *Deut.*, 32, 39.
3. *Rom.*, 8, 7.

potrivit este timpul înrudit cu semnificaţia botezului. Şi care timp ar fi mai înrudit cu botezul decît ziua Paştelui? Această zi este pomenirea învierii Domnului; iar botezul ne dă putinţa învierii. În ziua învierii, deci, să primim harul învierii. Pentru aceea Biserica cheamă de mult timp cu predică puternică pe fiii ei, ca să nască în această zi pe cei pentru care de mult a simţit durerile naşterii şi să guste, după ce i-a înţărcat de la cuvintele catehezei, hrana tare a dogmelor. Ioan a predicat botezul pocăinţei şi se ducea la el toată Iudeea. Domnul predică botezul înfierii şi care om din cei care-şi pun nădejdea în El nu va asculta? Botezul lui Ioan ducea la botez; botezul acesta desăvîrşeşte; acela era îndepărtare de păcat; acesta, unire cu Dumnezeu. Predica lui Ioan era predica unui om şi atrăgea pe toţi la pocăinţă. Tu, însă, pregeţi, te gîndeşti, amîni, deşi ai fost învăţat de profeţi: *«Spălaţi-vă, faceţi-vă curaţi»* [4], ai fost sfătuit de psalmi: *«Apropiaţi-vă de Dînsul şi luminaţi-vă»* [5], ţi s-a binevestit de apostoli: *«Pocăiţi-vă şi fiecare din voi să se boteze în numele Domnului Iisus Hristos spre iertarea păcatelor şi veţi primi făgăduinţa Sfîntului Duh»* [6], eşti chemat chiar de Domnul, spunîndu-ţi: *«Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni»* [7], că toate aceste cuvinte au fost citite astăzi.

Din copilărie ai fost catehizat, şi încă nu îmbrăţişezi adevărul? Ai învăţat mereu, şi n-ai ajuns încă să ştii? Toată viaţa ta ai ispitit şi ai iscodit pînă la bătrîneţe! Cînd ai să te creştinezi? Cînd vom cunoaşte că eşti de-al nostru? Anul trecut aşteptai anul acesta; acum iarăşi amîni pe la anul! Vezi să nu faci făgăduinţe care să depăşească hotarele vieţii tale! Nu ştii, omule, ce va naşte ziua de mîine! Nu făgădui lucruri ce nu sînt în puterea ta! La viaţă te chemăm, omule! Pentru ce nu răspunzi la chemare? Eşti chemat la împărtăşirea bunătăţilor. Pentru ce treci cu vederea darul? Împărăţia cerurilor este deschisă. Nemincinos este Cel Care te cheamă. Calea este uşoară; nu-i nevoie de timp, de cheltuieli, de oboseală. Pentru ce întîrzii? Pentru ce amîni? Pentru ce te temi de jug, ca o junică nepusă la jug? *«Jugul Meu este bun; sarcina uşoară»* [8]. Nu striveşte grumazul, ci-l slăveşte. Că nu pune cu sila jugul în jurul gîtului, ci cere voinţă liberă de la cel care şi-l pune. Uită-te că Domnul învinuieşte pe Efraim, ca pe o junică înfuriată, pentru că rătăceşte pe unde nu trebuie, dispreţuind jugul legii [9]. Su-

4. *Isaia*, 1, 16.
5. *Ps.*, 33, 5.
6. *Fapte*, 2, 38.
7. *Matei*, 11, 28.
8. *Matei*, 11, 30.
9. *Osea*, 4, 17. 18.

pune-ți grumazul tău neîmblînzit! Pune pe grumazul tău jugul lui Hristos, pentru ca nu cumva, aruncînd jugul sau trăind după capul tău, să cazi ușor pradă fiarelor!

II

«*Gustați și vedeți că bun este Domnul!*»[10]. Cum să spun celor neștiutori că mierea este dulce? «*Gustați și vedeți!*». Încercarea te lămurește mai bine decît orice cuvînt. Iudeul nu amîna tăierea împrejur din pricina acestei amenințări: «*Orice suflet, care nu se va tăia împrejur în ziua a opta, va fi nimicit din poporul lui*»[11]; tu, însă, amîni tăierea împrejur cea nefăcută de mînă omenească, care se săvîrșește în botez prin dezbrăcarea poftelor trupului[12], deși auzi pe Însuși Domnul spunînd: «*Amin, Amin, spun vouă, dacă nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va intra întru împărăția lui Dumnezeu*»[13]. Dincolo, durere și rană; aici, rouă sufletului și vindecare rănii inimii. Te închini Celui Care a murit pentru tine? Primește atunci ca să și fii îngropat împreună cu El prin botez![14] Cum vei fi părtaș învierii Lui, dacă nu odrăslești împreună cu El prin asemănarea morții Lui?[15] Israil cel de demult a fost botezat de Moisi în nor și în mare[16], dîndu-ți simbolurile botezului și arătîndu-ți adevărul care avea să fie arătat în vremile din urmă; tu, însă, fugi de botezul care n-a fost închipuit în mare, ci săvîrșit în adevăr, care n-a fost în nor, ci în Duhul, care n-a fost săvîrșit în Moisi, om ca și noi, ci în Hristos, Care l-a făcut pe Moisi. Israil, dacă n-ar fi trecut marea, n-ar fi scăpat de Faraon; și tu, dacă nu treci prin apă, n-ai să scapi de amara tiranie a diavolului. Dacă Israil n-ar fi fost botezat în chip simbolic, n-ar fi băut din piatra cea duhovnicească; nici ție, dacă n-ai să fii botezat în chip adevărat, nu ți se va da băutura cea adevărată. După botez Israil a mîncat pîinea îngerilor[17]. Tu, însă, cum vei mînca pîinea cea vie[18] dacă nu vei primi mai întîi botezul? Prin botez a intrat Israil în pămîntul făgăduinței. Tu, însă, cum ai să te reîntorci în paradis fără să fii pecetluit prin botez? Sau nu știi că sabia de foc a fost așezată ca să păzească drumul pomului vieții[19]; sabie înfricoșătoare și arzătoare pentru cei necredincioși, iar pentru cei credincioși prietenoasă și cu dulce stră-

10. *Ps.*, 33, 8.
11. *Fac.*, 17, 14.
12. *Col.*, 2, 11.
13. *Ioan*, 3, 5.
14. *Col.*, 2, 12.
15. *Rom.*, 6, 5.
16. *I Cor.*, 10, 2.
17. *Ps.*, 77, 29.
18. *Ioan*, 6, 51.
19. *Fac.*, 3, 24.

lucire ? Stăpînul a făcut să se învîrtă sabia aceea [20] ; cînd vede un credincios, se dă la o parte ; dar cînd vede pe unul nepecetluit prin botez, tăişul sabiei îl întîmpină.

III

Ilie nu s-a spăimîntat cînd a venit la el căruţa cea de foc şi cai de foc ; ci, în dorinţa de a se ridica la înălţime, a cutezat săvîrşirea unei fapte înfricoşătoare ; şi cel care trăia încă în trup s-a suit cu o bucurie nespus de mare în căruţa aceea cuprinsă de flăcări [21]. Tu, însă, n-ai să te urci la cer într-o căruţă de foc, ci ai să te sui la cer prin apă şi prin Duh, şi nu alergi cînd te cheamă ? Ilie a arătat puterea botezului pe altarul arderilor de tot, arzînd complet jertfa, nu cu foc, ci cu apă. Şi se ştie doar că natura focului este potrivnică apei ; totuşi, cînd apa a fost vărsată atunci de trei ori în chip tainic peste altar, apa a ajuns foc şi a aţîţat flacăra ca untdelemnul. «*Ilie a spus : «Aduceţi vase cu apă şi vărsaţi-le peste jertfă şi peste lemne» ; şi a spus : «Turnaţi a doua oară !» ; şi au turnat a doua oară ; şi a mai spus : «Turnaţi a treia oară !», şi au turnat a treia oară*» [22]. Scriptura a arătat cu asta că cel care se botează se uneşte prin botez strîns cu Dumnezeu şi că prin credinţa în Treime străluceşte în sufletele celor care se botează lumină curată şi cerească.

De-aş împărţi în biserică aur, nu mi-ai spune : «Voi veni mîine şi îmi vei da mîine !», ci te-ai grăbi să ceri, ca să se împartă aurul îndată şi te-ai supăra dacă aş amîna pe altă dată împărţirea. Dar pentru că marele Dăruitor nu-ţi oferă un metal care-ţi ia ochii, ci curăţenia sufletului, pretextezi, înşiri scuze, ca şi cum ar trebui să fugi de darul ce ţi se oferă. O, minune ! Te înnoieşti, fără să fii topit ; eşti plăsmuit din nou, fără să fii strivit ; eşti vindecat, fără să suferi dureri şi totuşi nu te gîndeşti ce har ţi se dă ! Dacă ai fi rob la oameni şi s-ar prescrie libertatea pentru robi, n-ai alerga în ziua hotărîtă tocmind avocaţi şi rugînd pe judecători ca, prin orice mijloc, să capeţi libertatea ? N-ai îndura şi palme şi cele mai mari lovituri ce se dau robilor, numai ca să scapi de sclavie ? Dar pentru că nu eşti rob oamenilor, ci păcatului, predicatorul te cheamă la libertate, ca să te slobozească de robie, să te facă cetăţean cu îngerii şi, adoptîndu-te prin har, să te arate fiu al lui Dumnezeu şi moştenitor al bunătăţilor lui Hristos, spui că n-a venit încă vremea, ca să primeşti aceste daruri ! O, piedici viclene ! O, îndeletnicire ruşinoasă şi fără de sfîrşit ! Pînă cînd cu plăcerile ? Pînă cînd cu desfătările ? Am trăit des-

20. *Fac.*, 3, 24.
21. *IV Regi*, 2, 11.
22. *III Regi*, 18, 34.

tulă vreme pentru lume, să trăim, deci, şi pentru noi înşine! Ce lucru este egal în valoare cu sufletul nostru? Ce este deopotrivă cu împărăţia cerurilor? Care sfătuitor îţi este mai vrednic de credinţă decît Dumnezeu? Cine este mai înţelept decît înţeleptul Dumnezeu sau cine ne este mai de folos decît bunul Dumnezeu? Cine este mai apropiat de noi decît Cel Care ne-a făcut? Nici Eva n-a avut vreun folos dînd mai mult crezare sfatului şarpelui decît sfatului lui Dumnezeu. Cît de nesăbuite sînt cuvintele pe care le rosteşti! «N-am timp să mă fac sănătos! Să nu-mi arăţi încă lumina! Să nu mă uneşti încă cu Împăratul!». Nu spui deschis cuvintele acestea? Dar, mai bine spus, rosteşti cuvinte mai nesocotite ca acestea! Dacă ai avea de plătit impozite şi s-ar vesti că sînt iertate datoriile datornicilor, iar apoi ar încerca cineva să lucreze spre paguba ta, ca să nu capeţi această scutire, nu te-ai revolta şi n-ai striga că ai fost jefuit de partea ce ţi se cuvenea datorită scutirii generale? Dar cînd ţi-au fost propovăduite mai dinainte nu numai iertarea datoriilor trecute, ci şi daruri viitoare, cînd îţi faci singur nedreptate, fără ca duşmanii tăi să se pornească împotriva ta, socoteşti oare că te sfătuieşti cum trebuie şi gîndeşti spre folosul tău însuţi, cînd nu primeşti iertare, ci cauţi să mori plin de datorii? Mai cunoaşte şi aceasta, că cel care era dator cu zece mii de talanţi ar fi dobîndit iertare dacă nu-şi reînnoia datoria sa prin neomenia arătată semenului său [23]. Trebuie să ne ferim să nu păţim la fel; şi, ca să ne rămînă neluat de la noi darul botezului, să iertăm, după ce am primit harul, pe cei ce ne-au greşit.

IV

Intră în vistieria sufletului tău şi adu-ţi aminte de cele ce ai săvîrşit! Dacă ai multe păcate, mulţimea lor să nu te deznădăjduiască, *«că unde s-a înmulţit păcatul, a prisosit harul»* [24], dacă primeşti harul; că celui ce datorează mult, mult i se şi iartă, ca să iubească mai mult; dar dacă păcatele tale sînt mici şi neînsemnate şi nu sînt păcate de moarte [25], pentru ce te nelinişteşte viitorul, cînd n-ai dus o viaţă ticăloasă, deşi n-ai fost povăţuit de lege? Gîndeşte-te! Sufletul tău stă acum ca într-o balanţă, tras într-o parte de îngeri şi în alta de demoni. Spre care îţi vei înclina inima? Cine va birui în tine? Plăcerea trupului sau sfinţenia sufletului? Desfătarea celor prezente sau dorinţa celor viitoare? Te vor primi îngerii sau te vor ţine strîns cei care te stăpînesc acum? În timpul luptei generalii dau soldaţilor de sub conducerea lor

23. *Matei*, 18, 23—34.
24. *Rom.*, 5, 20.
25. *I Ioan*, 5, 17.

un semn distinctiv, pentru ca ostaşii lor să se poată chema uşor unii pe alţii şi să poată fi o deosebire precisă între ei şi duşmani de s-ar amesteca în învălmăşeli. Nimeni nu te va cunoaşte de eşti de-al nostru sau de-al vrăjmaşilor, dacă nu vei arăta prin simbolurile tainice înrudirea cu noi, dacă nu va fi însemnată peste tine lumina feţei Domnului [26]. Cum are să-şi ceară îngerul dreptul asupra ta ? Cum are să te scoată din mîna vrăjmaşilor, dacă nu-ţi cunoaşte pecetea ? Cum vei putea spune : «Sînt al lui Dumnezeu», dacă nu porţi semnele lui Dumnezeu ? Sau ai uitat că îngerul nimicitor a trecut pe lîngă casele care erau pecetluite, iar în cele nepecetluite a omorît pe primii născuţi ? [27] Vistieria nepecetluită este cu uşurinţă furată de hoţi, iar oaia fără semn este înstrăinată fără de primejdie.

V

Eşti tînăr ? Întăreşte-ţi tinereţea cu frîul botezului ! Ai trecut de floarea vîrstei ? Nu-ţi păgubi strînsura, nu pierde talismanul, nu cugeta despre ceasul al unsprezecelea ca despre ceasul cel dintîi ! [28] Chiar cel care începe viaţa se cuvine să aibă înaintea ochilor sfîrşitul vieţii sale. Dacă un doctor ţi-ar făgădui să te facă, prin operaţii şi noi medicamente, tînăr din bătrîn cum eşti, n-ai dori oare să vină ziua aceea în care să te vezi întors în floarea vîrstei ? Dar cînd botezul îţi făgăduieşte să-ţi înflorească din nou sufletul tău, pe care tu l-ai învechit, iar din pricina fărădelegilor l-ai îmbătrînit şi l-ai murdărit, dispreţuieşti pe Binefăcător şi nu alergi la făgăduinţă ! Nu doreşti să vezi cît e de mare minunea făgăduinţei ? Nu doreşti să vezi cum se naşte din nou fără de mamă omul, cum omul cel învechit şi stricat de poftele înşelăciunii [29] ajunge iarăşi plin de viaţă, întinereşte şi se reîntoarce la adevărata floare a tinereţii ? Botezul este răscumpărare pentru cei robiţi, iertare greşelilor, moarte păcatului, renaştere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruţă către cer, pricinuitoare a împărăţiei cerurilor, harul înfierii. Pui, nenorocitule, plăcerea mai presus de nişte bunătăţi atît de mari şi atît de preţioase ? Îţi înţeleg amînarea, chiar dacă ţi-o ascunzi prin cuvinte ! Faptele o strigă, chiar dacă o taci cu glasul ! «Lasă-mă, îmi spui, să-mi bucur trupul cu desfătarea celor ruşinoase, să mă tăvălesc în mocirla plăcerilor, să-mi murdăresc mîinile cu sînge, să răpesc bunurile străine, să umblu cu viclenie, să jur strîmb, să mint şi voi primi botezul cînd voi termina cu răutăţile !». Dacă păcatul este un lucru bun,

26. *Ps.*, 4, 6.
27. *Ieş.*, 12, 23.
28. *Matei*, 20, 12.
29. *Efes.*, 4, 22.

păstrează-l pînă la sfîrşit! Dar dacă e păgubitor pentru cel care-l săvîrşeşte, pentru ce stărui în cele ce te pierd? Nici un om care caută să dea afară din stomacul său amărăciunea fierii nu şi-o măreşte cu mîncăruri multe şi vătămătoare. Se cuvine ca trupul să se scape de durerile care-l supără şi nu să-şi facă boala mai mare decît poate suferi. Corabia stă pe linia de plutire pînă la o anumită încărcătură de mărfuri; la o greutate mai mare se scufundă. Teme-te ca şi tu să nu păţeşti la fel; şi, făcînd păcate mai mari decît iertarea, să nu naufragiezi înainte de a ajunge în porturile pe care le nădăjduieşti. Dumnezeu nu-ţi vede oare faptele sau nu ştie El gîndurile tale sau crezi că lucrează împreună cu tine la fărădelegi? «*Gîndit-ai nelegiuire*, spune Scriptura, *că voi fi asemenea ţie*» [30]. Tu, cînd vrei să legi prietenie cu un muritor, ţi-l atragi prin facere de bine, spunînd şi făcînd acele lucruri care ştii că-i fac plăcere; cînd, însă, e vorba să te împrieteneşti cu Dumnezeu şi nădăjduieşti să fii primit ca fiu, dar săvîrşeşti cele potrivnice lui Dumnezeu, iar prin călcarea legii Îl necinsteşti, nădăjduieşti oare să ţi-L faci prieten tocmai prin acelea prin care mai ales Îl superi? Vezi ca nu cumva în nădejdea răscumpărării, adunîndu-ţi mulţime de răutăţi, să-ţi înmulţeşti păcatul şi să pierzi iertarea! «*Dumnezeu nu se lasă batjocorit!*» [31]. Nu te tîrgui cu harul! Să nu spui: «Bună este legea, dar mai plăcut păcatul!». Plăcerea este o undiţă a diavolului, care te trage spre pieire. Plăcerea este mama păcatului, iar păcatul este boldul morţii. Plăcerea hrăneşte viermele cel veşnic, care la început încîntă pe cel care se desfătează, dar mai pe urmă plăcerile ajung mai amare decît fierea. Nimic altceva nu strigă amînarea botezului decît un gînd ca acesta: «Să domnească mai întîi păcatul în mine, apoi, cîndva, va domni şi Domnul! Să fac mădularele mele arme ale nedreptăţii întru fărădelege [32], apoi, cîndva, voi face din ele şi arme ale dreptăţii întru Dumnezeu!». Tot aşa şi-a adus jertfele şi Cain; cele mai bune pentru desfătarea lui, cele proaste pentru Ziditorul, pentru Dumnezeu, Cel Ce i le-a dăruit. Cînd eşti puternic să săvîrşeşti orice faptă, îţi cheltuieşti tinereţea în păcate; iar cînd mădularele îţi sînt obosite le oferi lui Dumnezeu, cînd nu mai sînt bune de nimic, cînd au nevoie de odihnă, pentru că şi-au pierdut puterea, din pricină că bătrîneţea le-a slăbit. La bătrîneţe, castitatea nu mai este castitate, ci neputinţă; că n-ai putere să te desfrînezi. Mortul nu se încununează. Nimenea nu-i drept cînd n-are puterea să mai facă răul. Atîta vreme cît eşti în putere, stăpîneşte păcatul cu ajutorul raţiunii. Virtutea stă în abaterea de la rău şi în săvîrşirea

30. *Ps.*, 49, 22.
31. *Gal.*, 6, 7.
32. *Rom.*, 6, 13.

binelui. Neputința de a face răul nu este vrednică prin ea însăși nici de laudă, nici de pedeapsă. Dacă te lași de păcate din pricina vîrstei, atunci lauda se cuvine slăbiciunii trupului și nu ție! Lăudăm pe cei care sînt buni datorită voinței lor, și nu pe cei împiedicați a săvîrși răul din o silnicie oarecare. Cine oare ți-a fixat hotarul vieții? Cine ți-a hotărît că ai să ajungi la adînci bătrîneți? Cine-ți poate da o garanție vrednică de credință de cele ce vor fi? Nu vezi că sînt răpiți din viață prunci, că se prăpădesc oameni în puterea vîrstei? Viața nu are un termen mai dinainte hotărît. Pentru ce aștepți ca botezul să-ți fie darul îmbolnăvirii tale, atunci cînd nu vei mai putea rosti cuvinte mîntuitoare, cînd poate nici nu vei avea putința să mai auzi limpede, că boala e cuibărită în capul tău, cînd nu vei putea să ridici mîinile la cer, să te ții pe picioare, să îngenunchezi la rugăciune, să fii învățat cum trebuie, să te mărturisești după rînduială, să te unești cu Dumnezeu și să te lepezi de dușman? Se poate ca nici să nu poți urmări cu mintea limpede slujba botezului, să nu-ți mai dai seama de cele ce se petrec cu tine, să nu-ți dai seama dacă ai simțit harul sau dacă ai primit fără simțire cele săvîrșite. Dar cînd ai primit cu mintea limpede harul, atunci ai talantul și nu pui la îndoială cele săvîrșite.

VI

Fă ce a făcut eunucul! [33] Eunucul a găsit pe catehet și n-a disprețuit învățătura; bogatul a poftit pe sărac să se urce în căruță, cel falnic și mîndru, pe omul simplu și nebăgat în seamă; a fost învățat Evanghelia împărăției, a primit în inimă credința, dar n-a amînat pecetea Duhului; iar cînd a întîlnit apă, a zis: *«Iată apă!»* — cuvînt izvorît din o mare bucurie sufletească — *Iată ce căutăm! Ce mă împiedică să mă botez?»* [34]. Unde voința este gata, nu este nici o piedică. Dumnezeu, Cel Ce ne cheamă, este iubitor de oameni, slujitorul Lui la îndemînă, iar harul din belșug. Bunăvoință să fie și nici o piedică nu va mai fi! Unul singur este cel care pune piedici! Acela care ne astupă căile mîntuirii! Pe acela să-l biruim cu priceperea. Acela ne face să pregetăm; noi, însă, să ne sculăm la lucru! Acela înșeală inimile noastre cu făgăduințe deșarte; noi, însă, să cunoaștem gîndurile lui! Oare nu ne spune el să facem azi păcatul și nu ne convinge să lăsăm pentru mîine fapta bună? De aceea, Domnul, nimicind sfaturile lui cele viclene, spune: *«Astăzi dacă veți auzi glasul Meu»* [35]. Acela spune: «Astăzi pentru mine,

33. *Fapte*, 8, 27—39.
34. *Fapte*, 8, 36.
35. *Ps.*, 94, 8.

mîine pentru Domnul !». Domnul strigă dimpotrivă : *«Astăzi ascultaţi glasul Meu !»*. Uită-te bine la duşman ! Nu îndrăzneşte să ne sfătuiască să ne depărtăm cu totul de Dumnezeu — ştie că este greu creştinilor să audă acest sfat —, ci prin meşteşugiri înşelătoare îşi urmăreşte cu plan scopul. *«Este iscusit în a face răul»* [36]. Ştie că noi oamenii căutăm să trăim timpul de acum şi că orice faptă a noastră o facem pentru acest timp. Acela ne fură prin meşteşugirile sale ziua de astăzi şi ne lasă nădejdile pe ziua de mîine. Apoi, cînd vine ziua de mîine, vine iarăşi vicleanul împărţitor al zilelor noastre şi pretinde din nou pentru el ziua de astăzi, iar pentru Domnul pe aceea de mîine. Şi, tot aşa, prin dorinţa noastră de plăceri, ne fură prezentul şi lasă viitorul în nădejdi, făcîndu-ne să ne pierdem pe nesimţite viaţa.

VII

Am văzut odată o viclenie ca aceasta la o pasăre isteaţă. Pentru că puii ei, din pricina slăbiciunii lor, erau o pradă uşoară vînătorilor, se dădea pe sine ca o pradă gata de prins ; dar îndată fugea din mîinile vînătorilor ; şi făcea în aşa fel încît nici nu putea fi prinsă de vînători, dar nici nu-i făcea să-şi piardă nădejdea prinderii ei, ci, ţinîndu-i în diferite chipuri pe vînători cu nădejdea prinderii, le dădea prilej puilor să scape ; apoi, în urmă, zbura şi ea. Teme-te să nu păţeşti şi tu la fel ca vînătorii ; în nădejdea dobîndirii celor nesigure, să-ţi scape din mîini cele sigure. Vino, dar, la mine ! Mută-te cu totul la Domnul ! Dă-ţi numele tău ! Înscrie-te în Biserică ! Ostaşul este numărat în matricolele oştirii ; atletul, înscris printre concurenţi, ia parte la întreceri ; omul de rînd, înscris printre cetăţeni, este numărat între membrii cetăţii. Eşti supus tuturor acestor îndatoriri, ca ostaş al lui Hristos, ca atlet al bunei credinţe, ca cetăţean al cerurilor. Înscrie-te în această carte, ca să fii scris în cea de sus ! Învaţă şi învaţă-te vieţuirea evanghelică : atenţie deosebită ochilor, înfrînare limbii, înrobire trupului, gînd smerit, curăţenie minţii, stingere mîniei ! Dacă te sileşte cineva să faci ceva, fă mai mult decît îţi cere [37] ; dacă cineva îţi ia ceva, nu te judeca cu el [38] ; dacă te urăşte cineva, iubeşte-l [39] ; dacă eşti persecutat, rabdă [40] ; dacă eşti hulit, roagă-te pentru hulitori [41]. Fii mort pentru păcat [42] ; răstigneşte-te împreună cu Hristos ; mută-ţi toată dragostea spre Domnul.

36. *Ier.*, 4, 22.
37. *Matei*, 5, 41.
38. *Matei*, 5, 40.
39. *Matei*, 5, 44.
40. *I Cor.*, 4, 12.
41. *Matei*, 5, 44.
42. *Rom.*, 6, 2.

— Acestea, însă, sînt anevoioase!

— Dar care faptă din cele bune este uşoară? Cine a dobîndit victorii dormind? Care petrecăreţ şi iubitor de plăceri s-a împodobit cu cununile răbdării? Nimeni n-a luat premiul dacă n-a alergat. Ostenelile dau naştere slavei; oboselile prilejuiesc cununi. *«Prin multe necazuri se cuvine să intrăm în împărăţia cerurilor»* [43]; o spun şi eu; dar aceste necazuri le primeşte fericirea aceea din împărăţia cerurilor, pe cînd ostenelile pentru păcat le aşteaptă durerea şi tristeţea iadului. Omul, care priveşte cu deosebită luare aminte, îşi dă seama că nici faptele diavolului nu se săvîrşesc fără osteneală de lucrătorii nelegiuirii. Ce fel sînt sudorile castităţii? Dar cel care trăieşte în desfrînare este cu totul năduşit, că plăcerea îl topeşte. Slăbeşte, oare, înfrînarea atît de mult trupul cît îl strică neînfrînarea ticăloasă şi nestăpînită? Da, anevoioase sînt nopţile nedormite ale celor care priveghează în rugăciuni, dar cu mult mai anevoioase ale celor care stau de veghe pentru săvîrşirea răutăţilor! Că teama de a fi prins asupra faptului şi ghimpele, care însoţeşte totdeauna plăcerea, alungă desăvîrşit orice linişte. Dar dacă tot fugind de calea cea strîmtă, care duce la mîntuire, mergi pe calea cea largă a păcatului, mă tem ca nu cumva călătorind pe calea aceasta să nu ajungi pînă la sfîrşit într-o casă de oaspeţi pe măsura ei.

— Dar vistieria virtuţii e greu de păzit!

— Pentru asta priveghează, frate! Dacă vrei, ai ajutoare: rugăciunea, care te păzeşte noaptea; postul, care-ţi păzeşte casa; cîntarea de psalmi, care-ţi desfătează sufletul. Ia-le pe acestea în ajutorul tău! Ele să stea de veghe cu tine noaptea, ca să păzească odoarele vistieriei tale! Spune-mi, ce-i mai bine: să fim bogaţi şi să ne neliniştim cu paza odoarelor sau dintru început să nu avem ce să păzim? Nimeni nu aruncă bunătăţile de teama pierderii lor. Că nimic din cele omeneşti n-ar mai exista dacă ne-am gîndi că am putea pierde din lucrurile pentru care ne sîrguim. Lîngă lucrarea pămîntului stă nerodirea lui; lîngă neguţătoria pe mare, naufragiile; lîngă căsătorie, văduvia; lîngă naşterea de copii, lipsa de copii. Şi totuşi ne apucăm de lucru; şi, întemeiaţi pe mai bune nădejdi, lăsăm pe seama lui Dumnezeu, Cel Care ne rînduieşte viaţa, împlinirea celor ce nădăjduim. Tu, cu cuvîntul, ridici în slăvi sfinţenia botezului; cu fapta, însă, îţi petreci timpul cu fapte vrednice de osîndă. Vezi ca nu cumva să te căieşti de relele tale sfaturi, atunci cînd nu-ţi va mai fi de folos căinţa! Pilda fecioarelor să te înţelepţească! [44]. Acelea n-au avut untdelemn în vasele lor; atunci au văzut

43. *Fapte*, 14, 22.
44. *Matei*, 25, 1—13.

că le lipsea ce le era de trebuință, cînd trebuia să intre la nuntă odată cu Mirele. De aceea, Sfînta Scriptură le-a numit nebune, pentru că, cheltuindu-și timpul sorocit folosirii untdelemnului cu umbletul pentru găsirea untdelemnului, n-au băgat de seamă că s-au îndepărtat pe ele însele de bucuria Mirelui. Să nu dea Dumnezeu ca și tu, amînînd din an în an, din lună în lună și din zi în zi de a-ți lua untdelemn, hrana luminii, să vină peste tine ziua, pe care n-o aștepți, cînd nu vei mai putea deloc să-ți prelungești viața, ziua în care de jur împrejurul tău nu vor fi decît neliniște și durere fără mîngîiere, cînd deznădăjduiți vor fi doctorii și deznădăjduite și rudele tale, cînd vei fi înăbușit de răsuflare uscată și grea și cînd fierbințeală puternică va arde și va topi cele dinăuntrul tău. Atunci vei ofta din adîncul inimii, dar nu vei găsi pe nimeni care să ia parte la durerea ta; vei rosti cuvinte slabe și abia auzite, dar nimeni nu te va auzi; orice cuvînt rostit de tine va fi nebăgat în seamă, socotit o aiureală. Cine-ți va da atunci botezul? Cine-și va aminti de tine, care ești năucit de boală? Cunoscuții vor fi triști, străinii nici nu vor căuta la boala ta, iar prietenul va pregeta să-ți aducă aminte de botezarea ta, ca să nu facă turburare: dacă doctorul se înșală, dacă tu, din dragostea firească de viață, nu ți-ai pierdut nădejdea în viață? Noapte e în jurul tău și nu-i nimeni care să te ajute. Cel care te poate boteza nu-i lîngă tine. Moartea îți stă aproape, iar cei care o aduc se grăbesc. Cine să te răpească din mîinile lor? Dumnezeu, Care a fost disprețuit? El, da, te va auzi atunci, că și tu Îl auzi acum! Îți va mai da oare răgaz? Că bine ai folosit răgazul pe care ți l-a dat!

VIII

«Nimeni să nu te înșele cu vorbe deșarte!» [45]. Că pe neașteptate va veni peste tine pieirea [46], iar prăpădul se va năpusti asupra ta ca o furtună. Înger întunecat va veni să te ducă cu sila și să tîrască sufletul tău legat cu păcatele, întors necontenit spre cele de aici, gemînd fără să poată da drumul la strigăte, că i s-a luat organul cu care plîngea. O, cît de mult te vei sfîșia! Cît vei suspina! În zadar te vei căi de sfaturile ce ți le-ai dat, cînd vei vedea veselia drepților la strălucita împărțire a darurilor și tristețea păcătoșilor în întunericul cel mai din adînc. Ce vei spune atunci, în durerea inimii tale? «Vai mie, că n-am aruncat povara aceasta grea a păcatului, care era atît de ușor de dat jos, ci am atras asupra mea șirul acestor răutăți! Vai mie, că nu mi-am

45. *Efes.*, 5, 6.
46. *I Tes.*, 5, 3.

spălat petele, ci sînt înfierat cu păcatele! Acum aş fi cu îngerii! Acum m-aş desfăta cu bunătăţile cereşti! O, viclene sfătuiri! Din pricina unei desfătări trecătoare a păcatului mă chinui veşnic! Din pricina plăcerii trupului, sînt dat focului! Judecata lui Dumnezeu e dreaptă! Eram chemat şi nu ascultam! Eram învăţat şi nu luam aminte! Mi se aduceau mărturii şi rîdeam de ele!».

Aceste şi astfel de cuvinte vei spune, plîngîndu-te, dacă vei tot amîna mereu botezul. Omule, sau teme-te de gheenă, sau cîştigă împărăţia! Nu dispreţui chemarea! Să nu spui: «*Rogu-te să mă ierţi*[47] pentru cutare şi cutare pricină!». Nici o pricină nu-i îndestulătoare pentru iertare. Îmi vine să lăcrimez cînd socot că doreşti mai mult faptele ruşinoase decît marea slavă a lui Dumnezeu şi, fiind strîns lipit de păcat din pricina plăcerii desfrînării, te depărtezi singur de bunătăţile făgăduite, ca să nu vezi bunătăţile Ierusalimului celui ceresc[48]. Acolo este mulţimea cea mare a îngerilor, adunarea celor întîi-născuţi, tronurile apostolilor, scaunele întîi-stătătoare ale profeţilor, sceptrele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele drepţilor. Doreşte să fii numărat împreună cu aceia, botezîndu-te şi sfinţindu-te potrivit darului lui Hristos, că Lui se cuvine slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

47. *Luca*, 14, 18.
48. *Ps.*, 127, 6.

OMILIA A XIV-a

Împotriva celor care se îmbată

I

Cele văzute aseară mă îndeamnă să vorbesc, dar tot ele îmi opresc pornirea şi-mi slăbesc osîrdia, cînd văd că toate ostenelile mele de mai înainte au rămas fără rod. Că şi plugarul pregetă să mai semene a doua oară aceleaşi brazde, dacă seminţele aruncate în ele întîia oară nu au răsărit. Cu ce nădejdi să mai vorbesc eu astăzi, dacă n-am avut nici un folos de pe urma atîtor sfaturi pe care n-am încetat a vi le da mai de mult, iar în timpul acestor şapte săptămîni de post n-am încetat a vă mărturisi, zi şi noapte, Evanghelia harului lui Dumnezeu? O, cîte nopţi n-aţi privegheat în zadar! Cîte zile n-aţi venit în zadar la biserică! Dacă ar fi fost numai în zadar! Că cel care a propăşit în fapte bune, dar se întoarce apoi la obişnuinţa veche, nu pierde numai plata ostenelilor lui, ci este vrednic de pedeapsă şi mai grea, că după ce a gustat cuvîntul cel bun al lui Dumnezeu [1], după ce a fost învrednicit de cunoaşterea tainelor, a trădat totul, înşelat de o plăcere de o clipă. «*Cel mai slab*, spune Solomon, *are parte de milă, dar cei tari cumplit se vor certa*» [2]. O singură seară, un singur atac al duşmanului a distrus şi a nimicit toată osteneala aceea. Ce rîvnă, deci, mai pot avea să vă vorbesc acum?

Aş fi tăcut, o ştiţi prea bine, dacă nu m-aş fi temut de pilda lui Ieremia, care nevrînd să vorbească unui popor îndărătnic, a pătimit acelea pe care însuşi le-a istorisit: foc s-a aprins în măruntaiele lui, l-au părăsit toate puterile şi nu mai putea să sufere [3].

Nişte femei neruşinate, uitînd de frica de Dumnezeu şi dispreţuind focul cel veşnic, într-o zi ca asta, cînd în amintirea învierii Domnului trebuia să stea în casă şi să se gîndească la ziua aceea, în care se vor deschide cerurile, cînd Judecătorul ni se va arăta din ceruri, cînd vor fi trîmbiţele lui Dumnezeu, învierea morţilor, dreapta judecată şi răsplata fiecăruia după fapta lui; deci, în loc să se gîndească la toate

1. *Evr.*, 6, 5.
2. *Înţ. Sol.*, 6, 6.
3. *Ier.*, 20, 9.

acestea, să-şi curăţească inimile de gînduri viclene, să-şi spele cu lacrimi păcatele de mai înainte şi să se pregătească pentru întîmpinarea lui Hristos în ziua cea mare a arătării Lui, au scuturat jugul robiei lui Hristos, au aruncat de pe cap broboada bunei-cuviinţe, au dispreţuit pe Dumnezeu, au dispreţuit pe îngerii Lui, s-au arătat fără de ruşine în faţa bărbaţilor, îşi fîlfîiau părul în vînt, îşi ridicau rochiile şi jucau cu picioarele [4]. Cu ochi pofticios, cu rîs desfrînat, aţîţau la dans şi atrăgeau spre ele poftele desfrînate ale celor tineri. Au jucat lîngă bisericile mucenicilor din afară de oraş şi au făcut din acele sfinte locuri locaş al neruşinării lor. Au pîngărit văzduhul cu cîntece de ruşine, au pîngărit şi pămîntul cu necuratele lor picioare, care duduia de jocurile lor; s-au dat în spectacol în faţa mulţimii tinerilor; cu adevărat neruşinate şi ieşite din minţi, cu nimic mai prejos de cele mai mari furii ale nebuniei.

Cum voi tăcea acestea? Cum le voi plînge aşa precum merită? Vinul ne-a vătămat aceste suflete! Vinul, darul lui Dumnezeu, dat celor cumpătaţi pentru mîngîierea slăbiciunii lor, a ajuns acum în mîinile celor necumpătaţi unealtă de desfrîu.

II

Beţia, demon de bună voie, băgat în suflete de către plăcere, beţia mamă a păcatului, vrăjmaşa virtuţii, face fricos pe cel viteaz, desfrînat pe cel înfrînat; nu ştie de dreptate, ucide chibzuinţa. După cum apa stinge focul, tot aşa şi vinul nemăsurat întunecă mintea.

Pregetam să vorbesc împotriva beţiei, nu pentru că ar fi un păcat mic sau că ar fi vrednică de dispreţuit, ci pentru că nici un folos n-ar aduce cuvîntul. Dacă cel care se îmbată înnebuneşte şi se întunecă, în zadar grăieşte cel ce mustră pe cel ce nu aude. Cui să vorbesc deci? Căci cel care are nevoie de sfat nu aude cele ce îi spun, iar cel înfrînat şi cumpătat nu are nevoie de ajutorul cuvîntului, că-i lipsit de patima beţiei. Ce voi face, dar, în faţa acestora, dacă cuvîntul e nefolositor, iar tăcerea plină de primejdie? Să nu mai îngrijim boala? Dar primejdioasă este şi neîngrijirea. Să grăiesc ceva împotriva beţivilor? Dar vorbesc unor urechi moarte! Ce voi face? Voi face şi eu ce fac doctorii cînd izbucneşte ciuma: pe cei sănătoşi îi feresc de îmbolnăvire cu medicamente profilactice, iar de cei bolnavi nici nu se ating. Tot aşa şi vouă cuvîntul meu vă va fi folositor pe jumătate: va păzi pe cei nepătimaşi; dar nu va scăpa, nici nu va vindeca pe cei stăpîniţi de patimă.

4. *Isaia*, 3, 15.

III

Prin ce te deosebești de animale, omule? Nu prin darul rațiunii, primit de la Ziditorul tău, prin care ai ajuns stăpînul și domnul întregii zidiri? Cel care prin beție se lipsește pe el de rațiune *«s-a alăturat dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor»* [5]. Dar, mai bine spus, eu aș zice că bețivii sînt mai fără de minte chiar decît dobitoacele. Toate animalele cu patru picioare, chiar fiarele, au rînduite pornirile lor spre împreunare; dar cei cu sufletul stăpînit de beție și cu trupul plin de fierbințeală nefirească sînt ațîțați spre împreunări necurate și rușinoase și spre plăceri în orice timp și în orice ceas. Beția nu-i ia omului numai judecata, ci îi schimbă și simțurile și-l face pe cel ce se îmbată mai rău decît orice dobitoc. Care vită își vatămă atîta vederea și auzul cum și le vatămă bețivul? Nu-i așa că nu-și mai cunosc cunoscuții? Nu aleargă adeseori la străini ca la niște prieteni? Nu sar de multe ori peste umbre ca peste niște șanțuri și prăpăstii? Urechile lor sînt pline de sunetele și zgomotele unei mări învălurate; li se pare că pămîntul se ridică drept înaintea lor și că munții li se învîrt în jur. Uneori rîd fără să se poată opri, alteori se bocesc și plîng nemîngîiați. Sînt cînd viteji și cutezători, cînd fricoși și sfioși. Somnul le este greu, împovărător și înăbușitor, cu adevărat în apropierea morții; iar stările de veghe, mai nesimțitoare decît visurile. Vis le este viața; n-au cămașă pe ei, n-au nici ce mînca a doua zi, dar la beție o fac pe împărații, pe generalii, zidesc orașe, împart bani. Vinul clocotește în inima lor și le umple capul cu astfel de năluciri și cu atîta amăgire. Alți bețivi cad în stări sufletești potrivnice: sînt deznădăjduiți, triști, îndurerați, plîngăreți, temători și sperioși. Același vin dă naștere la diferite stări sufletești, după felul diferit al trupului; pe cei în care vinul face ca sîngele să se răspîndească în tot trupul și să le înflorească obrazul, îi face veseli, prietenoși și voioși; dar pe cei pe care vinul îi apasă sub povara lui, strîngîndu-le și presîndu-le sîngele, îi face triști și amărîți. Pentru ce trebuie să mai vorbesc de mulțimea celorlalte porniri pătimașe: caracter nesuferit, pornire spre mînie, plîngerea soartei, iuțeala sufletului, strigătul, scandalul, ușurința de a fi înșelat, mînia nestăpînită?

IV

Neînfrînarea spre plăceri iese din vin ca dintr-un izvor, iar desfrînarea merge mînă în mînă cu beția; și e mai mică furia animalelor spre împreunări decît pornirea pătimașă a bețivilor; că animalele cunosc hotarele firii, dar bețivii caută femeia în bărbat și bărbatul în femeie. Nu-i

5. *Ps.*, 48, 12.

este ușor cuvîntului să spună toate desfrînările născute din beție. Vătămările pricinuite de ciumă cad cu vremea peste oameni, că aerul depune în trupuri încetul cu încetul microbii ciumei, dar vătămările pricinuite de vin cad îndată peste ei. Bețivii își pierd sufletul, că se mînjesc cu toate murdăriile, dar își strică și sănătatea trupului; își istovesc trupul și-l slăbănogesc nu numai din dorința nestăpînită de plăceri, care îi îmboldesc spre desfrîu, dar îl poartă și buhăit, fleșcăit și lipsit de putere. Ochii bețivilor sînt vineți; fața palidă; răsuflarea greoaie și scurtă; limba împleticită; vorbirea neclară; picioarele tremurătoare, ca la copiii cei mici; scurgeri din trupuri ca din niște trupuri neînsuflețite. Sînt vrednici de milă din pricina beției; mai vrednici de milă decît cei cuprinși de furtună în mijlocul mării, pe care valurile, ce vin unele după altele, îi acoperă și nu le îngăduie să scape de furtună. Tot așa și sufletele bețivilor; sînt duse la fund, cufundate în vin. După cum corăbiile surprinse de furtună și pe cale să se scufunde trebuie ușurate prin aruncarea încărcăturii lor, tot așa și bețivii trebuie să dea afară din ei ceea ce-i îngreunează. Abia de se liberează de povara lor, dacă varsă și-și golesc stomacul. Sînt mai nenorociți decît naufragiații. Naufragiații au ca pricină a nenorocirii lor vînturile, marea și necazurile din afară, pe cînd bețivii atrag asupra lor de bună voie furtuna pricinuită de beție. Demoniacul este vrednic de milă; bețivul, însă, care suferă ca și demoniacul, nu-i vrednic nici de milă, că se luptă cu un demon pe care singur l-a ales. Bețivii își fac și leacuri de beție, nu ca să scape de patima beției, ci ca să poată bea mai mult. Scurtă le este ziua, scurtă și noaptea, scurte și nopțile de iarnă cît privește timpul de băut. Răul acesta nu are sfîrșit. Vinul cere mereu mai mult vin. Bețivul nu se mulțumește cu cît îi e de trebuință, ci simte nevoia neapărată de a bea mai mult; le arde gîtlejul bețivilor și li se mărește mereu pofta. Și, socotind că nu și-au potolit pofta, pătimesc cu totul altceva decît ce voiau; că tot continuînd cu cheful nu mai simt nici o plăcere de pe urma băuturii. După cum lumina prea mare întunecă vederile și după cum cei care fac mare zgomot, din pricina zgomotului nemăsurat, nu mai pot auzi nici ei nimic, tot așa și bețivii, pierd pe nesimțite plăcerea din pricina dragostei prea mare de plăcere. Vinul li se pare prost și apos, chiar de ar fi neamestecat cu apă; li se pare că are gustul searbăd al vinului nou, chiar de-ar fi vechi și curat; de-ar fi vinul rece ca gheața, nu poate să stingă flacăra ce-i arde pe dinăuntru din pricina prea multului vin. *«Ale cui sînt vaietele? Ale cui gîlcevile? Ale cui procesele? Ale cui grețurile și stezile? Ale cui zdrobirile zadarnice? Ai cui ochii turburi? Nu oare ale celor care zăbovesc lîngă vin și care pîndesc unde se fac*

ospețe?» [6]. *Vaietul* este un strigăt de jale; și vrednici de jale sînt bețivii, că *«bețivii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»* [7]. *Gîlceava* se naște din pricina turburării făcute de vin gîndurilor. *Grețurile*, din pricina proastei digestii pricinuite de plăcerea băutului. Picioarele le sînt legate, legate le sînt și mîinile din pricina vinului ajuns în mîini și în picioare. Înainte de aceste suferințe, chiar în timpul cînd beau, vin peste ei suferințele unor oameni cuprinși de nebunie. Cînd membranele care acoperă creierul sînt pline de funinginea pe care aburii vinului o trimit în sus, capul e cuprins de dureri de nesuportat; nu poate rămîne drept pe umeri, ci cade cînd pe unul, cînd pe altul, alunecînd din grumaz. *Sfezile*, după spusele Scripturii, sînt vorbăriile de la ospețe, fără măsură și cu ceartă. *Zdrobiri zadarnice* sînt pricinuite iubitorilor de vin, că din pricina beției nu pot să se țină pe picioare; cad la pămînt în fel și fel de chipuri, încît trupul primește neapărat zadarnice zdrobiri.

V

Dar cine să spună acestea celor cuprinși de beție? Din cauza beției au capul greu, picotesc, cască, văd încețoșat, au grețuri. De aceea nici nu aud cînd învățătorii le strigă din toate părțile: *«Nu vă îmbătați de vin, în care este desfrînare»* [8]; și iarăși: *«Neînfrînat este vinul și de ocară beția»* [9]. Neascultînd de ei, culeg roadele beției. Trupul le e buhăit, ochii urduroși și gura uscată și aprinsă. După cum albiile torentelor de apă par pline atîta vreme cît curg pe ele din munte șuvoaiele, dar rămîn uscate după ce a trecut năvala de ape, tot așa și bețivilor, atîta vreme cît gura le e lac de vin, este oarecum plină și udă; dar la puțină vreme după ce trece vinul, se vede uscată și fără umezeală. Gura, totdeauna scăldată și înecată de mulțimea vinului, își pierde și umiditatea care îi dă viață. Care om are o constituție atîta de tare încît să poată ține piept relelor pricinuite de beție? Prin ce mijloc s-ar putea ca un trup, înfierbîntat necontenit de vin, dar necontenit udat de vin, să nu se istovească, să nu-și piardă puterea și să nu se distrugă? De aici vin tremurăturile și bolile; duhul este tăiat de abuzul vinului, nervii își pierd tăria lor și tremur cuprinde toate mădularele trupului. Pentru ce atragi asupra ta blestemul lui Cain [10], ca să tremuri și să te vînzolești toată viața ta? Că trupul, dacă nu are sprijinul său firesc, trebuie neapărat să se vînzolească și să tremure.

6. *Prov.*, 23, 28—29.
7. *I Cor.*, 6, 10.
8. *Efes.*, 5, 18.
9. *Prov.*, 20, 1.
10. *Fac.*, 4, 14.

VI

Pînă cînd vin? Pînă cînd beţie? Eşti în primejdia de a ajunge mocirlă în loc de om, atît de mult te-ai amestecat cu vinul şi ai putrezit împreună cu el! Din pricina beţiei din fiecare zi, puţi a vin, a vin stricat, ca vasele care nu mai pot fi întrebuinţate. Pe aceştia îi plînge Isaia: «*Vai de cei ce se scoală dimineaţa şi umblă după sicheră, de cei care petrec pînă seara, că vinul îi va arde pe ei. Beau vinul cu chitare şi cu alăute, dar la lucrurile Domnului nu caută şi lucrurile mîinilor Lui nu le socotesc*» [11]. Evreii numesc, de obicei, *sicheră* orice băutură care îmbată. Pe cei care pîndesc, de cum începe ziua, unde au loc ospeţe, pe cei care stau în jurul prăvăliilor cu vin şi a crîşmelor, pe cei care se poftesc unul pe altul la băutură şi-şi irosesc toată grija sufletului cu unele ca acestea, pe aceştia îi plînge profetul, că nu le mai rămîne deloc timp pentru înţelegerea minunilor lui Dumnezeu. Ochii lor nu mai au vreme să privească la cer, să contemple frumuseţile lui şi să cerceteze ordinea care este în natură, pentru ca din armonia naturii să înţeleagă pe Creator. Dimpotrivă, îndată ce se crapă de ziuă, împodobesc sălile de ospeţe cu felurite covoare şi cu feţe de mese înflorate; arată deosebită grijă şi rîvnă în pregătirea paharelor; rînduiesc vase, ca să ţină vinul rece, clondire şi sticle, ca la banchete şi ospeţe publice. Felurimea vaselor cu vin are scopul de a-i face să uite că s-au săturat de vin, iar schimbarea paharelor, îndemn să bea mai mult. Au oameni însărcinaţi cu aranjarea ospăţului, paharnici-şefi şi oameni care servesc la masă. S-a născocit ordine în această dezordine şi rînduială într-un lucru lipsit de orice rînduială, pentru că, după cum autoritatea demnitarilor creşte, dacă sînt însoţiţi de suite, tot aşa şi cu beţia; se pun în slujba ei, ca a unei împărătese, atîţia slujitori, ca să-i ascundă ruşinea prin grija mare pe care i-o arată. În afară de acestea, coroane, flori, miruri, parfumuri şi nenumărate petreceri le iau acestor oameni pierduţi şi mai mult timp. Apoi, pe măsură ce băutul se prelungeşte, au loc întreceri, dispute, lupte, silindu-se fiecare să întreacă pe celălalt în beţie. Arbitrul lor este diavolul, iar premiul victoriei, păcatul. Cel care toarnă în el mai mult vin, acela învinge pe ceilalţi. Cu adevărat «*slava lor stă în ruşinea lor*» [12]. Se iau la întrecere unii cu alţii, dar se pedepsesc pe ei înşişi. Ce cuvînt ar putea zugrăvi neruşinarea celor petrecute? Toate sînt pline de nesocotinţă, toate pline de dezordine: învinşii sînt beţi, învingătorii beţi, iar slugile rîd. Mîna nu mai slujeşte, gura nu mai primeşte mîncarea, stomacul plesneşte şi răul nu se potoleşte. Nenorocitul trup, pierzîndu-şi puterea

11. *Isaia*, 5, 12—13.
12. *Filip.*, 3, 19.

sa firească, curge din toate părțile, că nu mai poate suferi silnicia care i se face din pricina prea multului vin.

VII

Privelişte vrednică de milă în ochii creştinilor ca un bărbat în floarea vîrstei, cu trupul plin de putere, de frunte în mijlocul ostaşilor, să fie dus pe braţe acasă pentru că nu poate să stea drept şi nici nu poate să meargă pe picioarele lui. Bărbatul, care se cădea să fie înfricoşător duşmanilor, ajunge de rîsul copiilor din piaţă. A fost doborît fără sabie, a fost ucis fără să fi avut duşman în faţă. Bărbatul înarmat, în cei mai înfloritori ani ai vieţii, ajuns pradă vinului, este gata să sufere de la vrăjmaşi tot ce vor aceia. Beţia, distrugere a gîndurilor, istovire a puterii, îmbătrînire înainte de vreme, moarte în scurtă vreme. Ce altceva sînt beţivii decît nişte idoli ai păgînilor, că *«ochi au, dar nu văd; urechi au, dar nu aud»* [13]. Mîinile au amorţit, picioarele au murit.

Cine a uneltit toate acestea? Cine este pricinuitorul acestor răutăţi? Cine a gătit pentru noi otrava nebuniei? Ai făcut, omule, din ospăţ cîmp de bătălie! Scoţi pe tineri duşi de mînă ca pe nişte răniţi în război! Ai ucis cu vin floarea tinereţii! Chemi pe om la ospăţ ca pe un prieten, dar îl scoţi din casă mort, că i-ai stins cu vin viaţa. Iar cînd oaspeţii socot că sînt sătui de vin, atunci încep să bea mai zdravăn; şi beau ca animalele ca dintr-un izvor pregătit în grabă, care are tot atîtea ţevi cîţi oaspeţi sînt. Beţia se prelungeşte; şi iată că soseşte un tînăr, cu umerii bine făcuţi; nu este încă beat; aduce cu sine o sticlă foarte mare cu vin pus la gheaţă; dă la o parte pe paharnic, se aşează în mijloc şi împarte beţivilor beţia cu ajutorul unor ţevi încovoiate. Năstruşnică este măsura aceasta, pusă în slujba nemăsuratei lor pofte de vin, ca să se desfrăbăleze toţi la fel, să nu bea unul mai mult decît altul. După ce s-au împărţit ţevile şi fiecare a primit ţeava încovoiată în dreptul lui, beau ca boii, pe nerăsuflate, ca dintr-un havuz şi se silesc să sugă cu gîturile cît le lasă prin ţevile de argint vasul de sus cu vin pus la gheaţă.

Uită-te la nenorocitul tău stomac! Vezi cît e de mare vasul care primeşte băutura! Are numai mărimea unui pahar! Nu te uita la vasul din care torni vinul în pahare, ca să-l goleşti odată, ci la stomacul tău, că e plin demult! De aceea, *«vai de cei ce se scoală dimineaţa şi umblă după sicheră, de cei care petrec pînă seara şi-şi cheltuiesc toată ziua în beţie; nu mai au timp să caute la lucrurile Domnului şi lucrurile mîinilor Lui nu le socotesc. Vinul îi arde pe ei»* [14]; că fierbinţeala vinului, ajunsă în trup, este scînteie pentru săgeţile cele înfocate ale vrăjmaşului. Vinul

13. *Ps.*, 113, 13.
14. *Isaia*, 5, 12—13.

îneacă raţiunea şi mintea; şi, ca un roi de albine, aţîţă patimile şi plăcerile. Care trăsură, fără vizitiu, trasă de mînji este purtată cu atîta neorînduială? Care corabie, lipsită de cîrmaci şi purtată la întîmplare de valuri, nu este mai în mare siguranţă decît un beţiv?

VIII

Datorită unor răutăţi ca acestea, bărbaţii la un loc cu femeile se încing la joc unii lîngă alţii; îşi dau sufletele lor demonului iubitor de vin şi se rănesc unii pe alţii cu săgeţile patimilor. Rîsete şi la unii şi la alţii; cîntece de ruşine, mişcări deşănţate, aţîţătoare de desfrîu. Spune-mi: rîzi şi te desfătezi cu desfătare neruşinată, tu, care ar trebui să lăcrimezi şi să suspini pentru cele săvîrşite pînă acum? Cînţi cîntece de ruşine, alungînd psalmii şi imnele pe care le-ai învăţat! Mişti picioarele, sari ca un ieşit din minţi şi dansezi dansuri ce nu trebuie dansate, tu, care trebuie să-ţi încovoi genunchii la rugăciune? Pe cine să plîng? Pe fetele care nu ştiu de nuntă sau pe cele care au luat jugul căsniciei? Cele dintîi s-au întors de la astfel de petreceri cu fecioria pierdută, iar celelalte n-au mai adus soţilor curăţia trupurilor lor. Chiar dacă unele au înlăturat păcatul din trup, au primit totuşi negreşit stricăciunea în suflet. Acelaşi lucru am să-l spun şi despre bărbaţi. Au văzut rău, au fost văzuţi rău, că *«cel care se uită la femeie spre a o pofti pe ea a şi făcut desfrînare»* [15]. Dacă întîlnirile întîmplătoare au atîta primejdie pentru cei care se uită cu curiozitate, apoi întîlnirile puse la cale de mai înainte, spre a vedea femei, care ajung neruşinate din pricina beţiei, care fac fel de fel de mişcări ca să aţîţe pe privitori, care cîntă cîntece de ruşine, în stare ca numai auzite să înfigă în cei neînfricaţi boldul plăcerii, ce vor spune sau cum se vor apăra cei care au cules un roi de păcate din nenumărate spectacole ca acestea? Oare nu cumva pentru asta au privit, ca să li se deştepte poftele? Deci, potrivit hotărîrii de neînlăturat a Domnului, sînt vinovaţi de păcatul preacurviei.

Cum vă va primi praznicul Rusaliilor, cînd aţi pîngărit în acest chip Paştele? Rusaliile sînt prăznuirea venirii văzute şi ştiute de toţi a Duhului Sfînt. Tu, însă, luînd-o înainte, te-ai făcut locaş al duhului celui potrivnic şi ai ajuns templu al idolilor în loc să ajungi templu al lui Dumnezeu prin sălăşluirea în tine a Duhului celui Sfînt [16]. Ai atras asupra ta blestemul profetului, care, din partea lui Dumnezeu, spune: «*Voi preface sărbătorile voastre în plîngere*» [17]. Cum veţi conduce pe slugile voastre, cînd voi slujiţi ca nişte robi unor pofte ruşinoase şi vătămă-

15. *Matei*, 5, 28.
16. *I Cor.*, 3, 16; *Rom.*, 8, 11.
17. *Amos*, 8, 10.

toare? Cum veţi îndruma pe copii, cînd voi duceţi viaţă dezordonată şi nu ţineţi seamă de nici o îndrumare?

Ce să fac? Să vă las numai cu cele spuse pînă acum? Mă tem, însă, ca nu cumva cel nesupus să ajungă mai neruşinat, iar cel care s-a căit să nu fie doborît de mai multă întristare [18]. Că «*tămăduirea*, spune Scriptura, *pune capăt la păcate mari*» [19].

Postul să tămăduiască beţia! Psalmii, cîntecele ruşinoase! Lacrima să fie leacul rîsului! În loc de dans, să se încovoaie genunchiul! În loc de bătutul din palme, să se lovească pieptul! În locul podoabei hainelor, smerenia! Dar, peste toate, milostenia să te răscumpere de păcat [20]. «*Răscumpărarea bărbatului este bogăţia lui*» [21]. Fă-ţi tovarăşi ai rugăciunii tale pe mulţi din oropsiţii soartei şi va fi alungat de la tine orice gînd de desfrînare! Cînd poporul israilitean s-a aşezat să mănînce şi să bea şi s-a sculat să joace [22] — jocul lor era închinare la idoli — atunci leviţii şi-au înarmat mîinile împotriva fraţilor lor şi şi-au sfinţit mîinile pentru preoţie [23].

Aşadar, vă poruncesc vouă, care vă temeţi de Dumnezeu, toţi cîţi v-aţi întristat acum din pricina necuviinţei celor osîndiţi: Dacă-i veţi vedea că se pocăiesc de nebunia faptelor săvîrşite, aveţi milă de ei ca de mădularele voastre bolnave; dar dacă îi veţi vedea că se obrăznicesc şi dispreţuiesc întristarea voastră, *«ieşiţi din mijlocul lor, deosebiţi-vă de ei şi nu vă atingeţi de cel necurat»* [24], ca aşa ei să se ruşineze şi să-şi recunoască păcatul lor, iar voi să primiţi răsplata zelului lui Finees [25], prin dreapta judecată a lui Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

18. *II Cor.*, 2, 7.
19. *Ecl.*, 10, 4.
20. *Dan.*, 4, 24.
21. *Prov.*, 13, 8.
22. *Ieş.*, 32, 6.
23. *Ieş.*, 32, 27—29.
24. *Isaia*, 52, 11; *II Cor.*, 6, 17.
25. *Num.*, 25, 11.

OMILIA A XV-a

Despre credință

I

Evlavios lucru și fără de sațiu este pentru un suflet iubitor de Dumnezeu să-și aducă aminte necontenit de Dumnezeu; dar îndrăzneț lucru este a vorbi de cele despre Dumnezeu, pentru că mintea nu se poate urca pînă la măsura vredniciei Lui, iar cuvîntul, la rîndul său, exprimă slab cele pe care mintea le concepe. Dacă, deci, mintea noastră este mai prejos de înțelegerea măreției lui Dumnezeu, iar cuvîntul este mai prejos și decît mintea, nu este, oare, neapărată trebuință de tăcere, ca nu cumva prin slăbiciunea cuvintelor să punem în primejdie minunea vorbirii despre Dumnezeu?

Dorința de a slăvi pe Dumnezeu este însămînțată în chip firesc în toți cei înzestrați cu darul vorbirii; dar toți sînt la fel de neputincioși a vorbi după vrednicie despre Dumnezeu. În rîvna pentru evlavie ne deosebim unul de altul; dar nimeni nu-i așa de orbit ca să se înșele pe el însuși atît de mult, încît să considere că s-a urcat pe cel mai înalt pisc al înțelegerii lui Dumnezeu, ci, cu cît va părea că propășește în cunoașterea lui Dumnezeu, cu atît mai mult va simți neputința lui. Aceasta a simțit-o Avraam; aceasta a simțit-o Moisi. Cînd au putut să vadă pe Dumnezeu, atît cît e cu putință unui om să-L vadă, mai ales atunci s-au socotit pe ei înșiși o nimica. Avraam s-a numit pămînt și cenușă [1], iar Moisi a spus că este slab la glas și zăbavnic la limbă [2], că vedea slăbiciunea limbii lui, care nu putea sluji măreției celor gîndite de mintea sa.

Totuși, pentru că urechile voastre s-au deschis acum pentru auzirea vorbirii despre Dumnezeu, iar Biserica nu-i sătulă niciodată de astfel de auziri, adeverind cuvîntul Eclesiastului, că *«nu se satură urechea de a auzi»* [3], este de neapărată trebuință să grăiască după putere. Voi vorbi, dar, despre Dumnezeu nu atît cît este și ce este Dumnezeu, ci cît ne este nouă cu putință. Nu renunțăm să ne uităm la cer și să-l privim

1. *Fac.*, 18, 27.
2. *Ieș.*, 4, 10.
3. *Ecl.*, 1, 8.

atîta cît putem, deşi nu putem străbate cu ochii locul cuprins între pămînt şi cer! Tot aşa şi acum, prin slabe cuvinte, să împlinim credinţa, iar în tot cuvîntul nostru să lăsăm să biruiască măreţia firii dumnezeieşti. Că nici limbile îngerilor, oricum ar fi ele, nici ale arhanghelilor, unite cu toată firea cea cuvîntătoare, nu o vor putea ajunge decît în mică parte, necum s-o egaleze întru totul.

Iar tu, dacă vrei să vorbeşti sau să auzi ceva despre Dumnezeu, părăseşte trupul, părăseşte simţurile trupeşti, lasă pămîntul, lasă marea, lasă în urma ta văzduhul, nu mai ţine seama de anotimpuri şi de buna întocmire a vremurilor şi nici de podoabele pămîntului, înalţă-te mai presus de regiunile văzduhului, treci dincolo de stele, de minunăţia lor, dincolo de frumoasa lor podoabă, dincolo de măreţia lor, de folosul oferit de ele întregului univers, dincolo de buna lor rînduială, dincolo de strălucirea lor, dincolo de poziţia lor, de mişcarea lor, de raportul în care se găsesc unele cu altele şi de depărtarea unora de altele. După ce ai străbătut cu mintea întreg universul, după ce ai depăşit cerul şi ai ajuns mai presus de el, priveşte cu mintea numai frumuseţile cele de acolo, oştirile cereşti, corurile îngerilor, dregătoriile arhanghelilor, slava domniilor, locurile întîi-stătătoare ale tronurilor, priveşte puterile, începătoriile, stăpîniile [4]. După ce ai străbătut întreg universul, după ce te-ai urcat cu gîndul mai presus de toată zidirea şi ţi-ai înălţat mintea dincolo de toate acestea, contemplă firea dumnezeiască, identică cu sine însăşi, nestrămutată, neschimbată, impasibilă, simplă, necompusă, neîmpărţită, lumină neapropiată [5], putere nespusă, măreţie fără de hotar, slavă cu orbitoare strălucire, bunătate dorită, frumuseţe nemeşteşugită, care copleşeşte sufletul inundat de ea, dar cu neputinţă de arătat după vrednicie prin cuvînt.

II

Acolo este Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh, firea necreată, vrednicia de stăpîn, bunătatea firească. Tatăl, principiul tuturora, cauza existenţei existenţelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieşit izvorul vieţii, înţelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu [6], Fiul născut din Tatăl, Cuvîntul cel viu, Care este Dumnezeu şi este la Dumnezeu [7] şi nu adus la existenţă; existînd mai înainte de toţi vecii şi nu dobîndit în urmă; Fiu, nu posesiune; Făcător, nu făptură;

4. *Col.*, 1, 16; *Efes.*, 1, 21.
5. *I Tim.*, 6, 16.
6. *Col.*, 1, 15.
7. *Ioan*, 1, 2.

Ziditor, nu zidire; este tot ceea ce este Tatăl. Am spus: Fiu și Tată. Păstrează-mi aceste însușiri! Rămînînd, deci, Fiu prin modul existenței, este totuși tot ce este Tatăl, potrivit cuvintelor Domnului, Care spune: *«Toate cîte are Tatăl ale Mele sînt»* [8]. Un portret, într-adevăr, trebuie să aibă toate cîte se găsesc în originalul său. *«Am văzut,* spune evanghelistul, *slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl»* [9], adică minunile făcute de El nu i-au fost date prin dar și prin har, ci Fiul are vrednicia Dumnezeirii părintești pe temeiul comuniunii de fire. A primi este caracteristic celui creat; a avea prin fire este propriu celui născut. Ca Fiu are în chip firesc cele pe care le are Tatăl; ca Unic-Născut, le are pe toate adunate în El Însuși, fără să le împartă cu altul. Din această numire de Fiu am fost învățați că El participă la firea Tatălui. N-a fost creat la porunca Tatălui, ci strălucește nedespărțit din ființa Tatălui, unit din veșnicie cu Tatăl, egal în bunătate, egal în putere, părtaș slavei. Ce este El altceva decît pecete și chip, care arată în El Însuși în întregime pe Tatăl?

Iar toate textele care-ți vorbesc de firea Lui trupească, cu care a lucrat mîntuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis [10], că nu poate să facă de la El nimic [11], că a primit poruncă [12], și altele asemenea, să nu-ți dea pricini să micșorezi Dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorămîntul Fiului la slăbiciunea firii tale omenești nu-ți dă dreptul să micșorezi vrednicia Celui puternic, ci înțelege firea Lui așa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le avînd în vedere întruparea Sa pentru mîntuirea oamenilor. Dacă aș vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aș putea aduce, uitînd de mine însumi, o mulțime nesfîrșită de dovezi.

III

Dar să ne întoarcem la subiectul nostru!

Mintea, care a reușit să se curățească de patimile cele materiale, care a putut să părăsească toată zidirea înțelegătoare și, ca un pește, să iasă din adînc și să înoate la suprafața apei, ajunge în regiunea curată a creației și vede pe Duhul cel Sfînt acolo unde este Fiul și unde este Tatăl, în unire cu Ei într-o singură ființă și într-o singură fire, avînd pe toate: bunătatea, dreptatea, sfințenia, viața. Scriptura spune: *«Duhul*

8. *Ioan,* 16, 15.
9. *Ioan,* 1, 14.
10. *Ioan,* 3, 17.
11. *Ioan,* 5, 30.
12. *Ioan,* 10, 18.

Tău cel bun» [13]; și iarăși: *«Duh drept»* [14]; și iarăși: *«Duhul cel Sfînt»* [15]; iar apostolul spune: *«Legea Duhului vieții»* [16]. Nici una din aceste însușiri nu este dobîndită în urmă și nici adăugată mai tîrziu, ci, după cum căldura este nedespărțită de foc și strălucirea de lumină, tot așa este nedespărțită și de Duhul: sfințirea, viața, bunătatea și dreptatea. Așadar Duhul este acolo — acolo în fericita Fire — nu numărat ca o multiplicitate, ci contemplat în Treime; propovăduit ca o unitate, nu înțeles ca o ceată. Că după cum Tatăl este unul și Fiul este unul, tot așa unul este și Sfîntul Duh. Duhurile slujitoare, însă, sînt mulțimi nenumărate în fiecare ceată îngerească. Nu căuta, deci, în creație pe Duhul Sfînt, Care este mai presus de creație! Nu pogorî pe Cel Care sfințește în rîndul celor sfințiți! Duhul Sfînt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfințește pe puteri, însuflețește totul. Duhul Sfînt se împarte în toată creația, este împărtășit în chip diferit de fiecare din cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micșorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deși este împărțit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sînt plini de Duhul, iar Duhul Sfînt rămîne neîmpuținat. După cum soarele nu este micșorat întru nimica de cei care participă la lumina și căldura sa, deși luminează corpurile și este împărțit în felurite chipuri de corpuri, tot așa și Duhul rămîne nemicșorat și neîmpărțit, cu toate că dă tuturora harul Său. Luminează pe toți pentru a înțelege pe Dumnezeu, insuflă pe profeți, înțelepțește pe legiuitori, sfințește pe preoți, întărește pe împărați, desăvîrșește pe drepți, umple de cinste pe cei curați sufletește și trupește, dă harurile tămăduirilor, învie pe morți, dezleagă pe cei legați, înfiază pe cei străini. Acestea le lucrează prin nașterea de sus [17]. Dacă ia un vameș, care crede, îl face evanghelist [18]; dacă se pogoară peste un pescar, face din el un teolog [19]; dacă găsește un prigonitor, care se pocăiește, îl face apostol al neamurilor, predicator al credinței, vas al alegerii [20]. Prin Duhul Sfînt cei slabi ajung puternici, cei săraci se îmbogățesc, oamenii simpli la cuvînt sînt mai înțelepți decît înțelepții. Pavel era slab, dar, prin venirea Duhului, ștergarele trupului lui vindecau pe cei care le primeau [21]. Și Petru avea un trup plin de slăbiciune, dar, prin harul Duhului, care sălășluia în el, umbra făcută de trupul lui alunga bolile

13. *Ps.*, 142, 12.
14. *Ps.*, 50, 11.
15. *Ps.*, 50, 12.
16. *Rom.*, 8, 2.
17. *Ioan*, 3, 3.
18. *Matei*, 9, 9.
19. *Matei*, 4, 19.
20. *Fapte*, 9, 15.
21. *Fapte*, 19, 12.

celor suferinzi[22]. Săraci erau Petru şi Ioan, că nu aveau nici argint, nici aur[23], dar dăruiau sănătate, mai de preţ decît mult aur; ologul primise aur de la mulţi, dar continua să cerşească; de la Petru a primit harul şi a încetat cu cerşitul, a sărit ca o căprioară, lăudînd pe Dumnezeu[24]. Ioan nu cunoştea înţelepciunea lumii, dar rostea, cu puterea Duhului, cuvinte cu care nu se poate compara nici o înţelepciune.

Sfîntul Duh este în cer şi umple pămîntul; este de faţă pretutindenea şi nu-i mărginit de nimic. În fiecare locuieşte în întregime şi este în întregime cu Dumnezeu. Nu administrează darurile ca un slujitor, ci împarte harurile ca un stăpîn. *«Împărţeşte*, spune apostolul, *în deosebi fiecăruia, după cum voieşte»*[25]. Este trimis ca administrator al harurilor, dar lucrează cu propria Lui putere.

Să ne rugăm ca Duhul să locuiască în sufletele noastre şi să nu ne părăsească nici o clipă, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

22. *Fapte*, 5, 15—16.
23. *Fapte*, 3, 6.
24. *Fapte*, 3, 1—8.
25. *I Cor.*, 12, 11.

OMILIA A XVI-a

La cuvintele : «La început era Cuvîntul» [1]

I

Orice cuvînt al Evangheliei este mai de preț decît toate celelalte învățături ale Duhului, pentru că în acelea ne-a vorbit Domnul prin robii Săi, prin profeți, pe cînd în Evanghelii ne-a vorbit Însuși Stăpînul [2]. Dar, dintre evangheliști, cel care are cele mai sublime cuvinte ale predicării evanghelice, care a rostit cuvinte mai presus de auz, ce depășesc orice putere de înțelegere, este Ioan, fiul tunetului [3].

Începutul Evangheliei lui l-am auzit citit adineaori : *«La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul»* [4]. Cunosc pe mulți, străini de cuvîntul adevărului, care se laudă cu înțelepciunea lor lumească și care nu numai că au admirat cuvintele acestea de la începutul Evangheliei lui Ioan, dar au îndrăznit să le introducă în scrierile lor. Diavolul este un tîlhar și a destăinuit învățăturile noastre ucenicilor lui. Dacă, deci, înțelepciunea lumească a admirat atît de mult puterea acestor cuvinte, ce vom păți noi, ucenicii Duhului, dacă le ascultăm fără să le dăm atenție și le socotim că au mică putere în ele ? Dar este oare cineva atît de nesimțitor, încît să nu rămînă înmărmurit de uimire în fața unei astfel de frumuseți de gîndire și în fața unei adîncimi atît de neajunse de învățături și să nu dorească înțelegerea lor adevărată ? Nu este greu să admiri ce e frumos, dar e greu și cu anevoie de ajuns să înțelegi exact cele admirate. Nu-i nimeni care să nu preamărească soarele de pe cer, să nu-i admire măreția lui, frumusețea lui, simetria razelor sale și lumina lui strălucitoare ; dar dacă s-ar ambiționa să-și ațintească privirile ochilor lui pe discul soarelui, nu numai că nu va mai putea vedea frumusețea admirată, dar își va pierde și vederea. Mi se pare că tot așa va păți și mintea care se ambiționează să cerceteze exact cuvintele : *«La început era Cuvîntul»*.

Cine va înțelege după cum se cuvine cele cu privire «la *început*» ? Ce cuvinte să se găsească spre a fi în stare să înfățișeze ceea ce se gîn-

1. *Ioan*, 1, 1.
2. *Evr.*, 1, 2.
3. *Marcu*, 3, 17.
4. *Ioan*, 1, 1.

deşte prin aceste cuvinte? Ioan Evanghelistul, cînd a voit să ne predea învăţătura despre Fiul lui Dumnezeu, n-a pus alt început Evangheliei sale decît începutul Cărţii Facerii lumii [5]. Că Duhul cel Sfînt cunoştea pe cei care aveau să atace slava Unuia-Născut; ştia mai dinainte pe cei care aveau să ne înfăţişeze învăţături false şi viclene [6], născocite spre pierderea ascultătorilor lor, spunînd de pildă: «Dacă a fost născut, nu exista înainte de naştere»; şi: «Nu exista înainte de a se naşte»; şi: «Şi-a primit ipostaza din cele ce nu există». Cuvinte ca acestea rostesc limbile care, prin cuvinte înşelătoare, sînt mai ascuţite decît orice sabie cu două tăişuri. Dar, pentru ca nimeni să nu poată grăi aşa, Duhul cel Sfînt a luat-o înainte prin cuvintele Evangheliei după Ioan, spunînd: *«La început era Cuvîntul»*. Dacă te vei ţine cu tărie de aceste cuvinte, cu nimic nu te vor vătăma maeştrii relelor învăţături. Dacă ereticul îţi spune: «Dacă a fost născut, nu exista înainte de naştere», tu spune-i: *«La început era»*. Dacă-ţi spune mai departe: «Cum era înainte de a se naşte?», tu nu lăsa cuvîntul *«era»*, nu părăsi cuvintele: *«La început»*.

Punctul cel mai înaintat al cuvîntului *început* nu se poate sesiza; nu putem descoperi ce este dincolo de început. Să nu te rătăcească multele sensuri ale acestui cuvînt. În viaţa aceasta multe sînt începuturile multor lucruri, dar există un singur început, care este înaintea tuturor celorlalte începuturi. Proverbele au spus: *«Început căii celei bune»* [7]; iar început căii este prima mişcare de unde începem mersul a cărui parte anterioară o putem găsi. Şi: *«Început înţelepciunii este frica de Domnul»* [8]. Dar şi acestui început îi stă altceva înainte. Început al învăţării meseriilor sînt elementele meseriei. Aşadar element al înţelepciunii este frica de Domnul; dar este ceva anterior acestui început, şi anume starea sufletească a celui care n-a fost încă înţelepţit şi n-a primit în el frica de Dumnezeu. Şi demnităţile politice, slujbele înalte, sînt începătorii, dar aceste începătorii sînt şi ele începătorii ale altor începătorii şi fiecare începătorie e relativă. Începutul liniei este punctul; începutul suprafeţei este linia; începutul corpului este suprafaţa; începutul cuvîntului scris sînt literele.

II

Începutul din Evanghelia după Ioan nu este de felul acestora. Nu este legat de nimic, nu este dependent de nimeni, nu are nici un raport cu nimeni; este liber, independent, lipsit de orice legătură cu ci-

5. Cartea Facerii începe cu cuvintele: *«La început»*.
6. Adică: ereticii arieni.
7. *Prov.*, 16, 7.
8. *Prov.*, 1, 7; *Ps.*, 110, 9.

neva; este neajuns de minte, nu poate fi depăşit de gîndire, nu i se poate găsi ceva anterior lui. Dacă te-ai ambiţiona, prin imaginaţia minţii tale, să treci dincolo de acest început, vei vedea că el ţi-o ia înainte şi stă înaintea gîndurilor tale. Lasă să alerge mintea ta cît o vrea, lasă-o să se înalţe spre cele de sus şi vei vedea că, după ce a rătăcit de nenumărate ori, după ce a făcut zadarnice încercări, se întoarce din nou în ea însăşi, pentru că n-a putut să lase în urma sa acest cuvînt. Aceasta pentru că *«începutul»* acesta este în afară şi mai presus de orice concept intelectual.

Aşadar *«la început era Cuvîntul»*. O, minune! Cum s-au unit aceste cuvinte unele cu altele, avînd toate aceeaşi valoare! Cuvîntul *«era»* are aceeaşi valoare ca şi cuvintele: *«la început»*. Unde este hulitorul? Unde este limba care luptă împotriva lui Hristos, care spune: «Era un timp cînd nu era?». Ascultă Evanghelia: *«La început era»*. Dacă era la început, atunci cînd nu era? Să plîng necredinţa lor sau să mă scîrbesc de neştiinţa lor? Ereticii spun: «Nu era înainte de a se naşte». Ştii, oare, cînd s-a născut, ca să poţi fixa în timp cuvintele «înainte de»? Cuvintele «înainte de» sînt cuvinte care arată timpul şi situează un timp înaintea altui timp în ce priveşte vechimea. Este oare bine gîndit să spui că Creatorul timpului îşi are naşterea în categoriile timpului? Aşadar, *«la început era»*. Dacă nu te depărtezi de cuvîntul *«era»*, nu vei lăsa să se strecoare în mintea ta hulă vicleană. După cum corăbierii dispreţuiesc furtuna, dacă sînt ancoraţi cu două ancore, tot aşa şi tu vei rîde de turburarea aceasta rea, care vine în viaţă din pricina duhurilor răutăţii şi care turbură credinţa multora, dacă vei avea sufletul ancorat cu tăria acestor două cuvinte, care îţi duc sufletul în port.

III

Dar mintea noastră întreabă:

— Cine era la început?

— *«Cuvîntul»*, răspunde evanghelistul Ioan.

— Care cuvînt? Cuvîntul omenesc sau cuvîntul îngerilor? Că apostolul ne-a dat să înţelegem că şi îngerii au propria lor limbă, cînd spune: *«Dacă aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor»* [9].

— Termenul *cuvînt* are două sensuri. Unul este cuvîntul rostit cu ajutorul vocii; acesta, după ce a fost pronunţat, se pierde în aer; altul este cuvîntul interior, care există în inimile noastre, cuvîntul conceptual; mai este şi un altfel de cuvînt: cuvîntul artificial.

Bagă de seamă să nu fii cumva înşelat de multele sensuri ale termenului *cuvînt*. Cum ar fi putut fi la început cuvîntul omenesc, cînd

9. *I Cor.*, 13, 1.

omul a luat tîrziu început existenţei sale? Înainte de om au fost făcute fiarele, înainte de om dobitoacele, toate tîrîtoarele, cele de pe uscat, cele din apă, pasările cerului, stelele, soarele, luna, ierburile, semințele, pămîntul, marea, cerul. Aşadar, nu era la început cuvîntul omenesc, dar nici cuvîntul îngerilor, că toată creaţia este posterioară veacurilor şi şi-a luat început al existenţei de la Creator. Tot aşa şi cuvîntul interior, cuvîntul care este în inimă, este posterior oricărei gîndiri. Înţelege deci termenul «*Cuvînt*» într-un chip vrednic de Dumnezeu.

Cînd Ioan ţi-a vorbit de Unul-Născut L-a numit «*Cuvînt*», aşa precum mai jos puţin Îl va numi «*lumină*» [10], «*viaţă*» [11], «*înviere*» [12]. Şi după cum atunci cînd auzi că Unul-Născut este numit «*lumină*», nu te gîndeşti la lumina aceasta materială, văzută cu ochii; şi după cum atunci cînd auzi că este numit «*viaţă*», nu te gîndeşti la viaţa aceasta comună, pe care o trăiesc şi animalele necuvîntătoare, tot aşa şi atunci cînd auzi că Unul-Născut este numit «*Cuvînt*», fereşte-te ca nu cumva, din pricina slăbiciunii minţii tale, să te cobori la gînduri pămînteşti şi josnice, ci caută să afli înţelesul acestui termen.

— Pentru ce este numit «*Cuvînt*»?

— Ca să-ţi arate că iese din minte!

— Pentru ce este numit «*Cuvînt*»?

— Că s-a născut fără suferinţă!

— Pentru ce este numit «*Cuvînt*»?

— Pentru că este chipul Celui Care L-a născut, arătînd în El Însuşi în întregime pe Cel Ce L-a născut; şi fără să se despartă întru ceva de Cel Ce L-a născut, are totuşi o existenţă desăvîrşită în El Însuşi, aşa precum şi cuvîntul nostru înfăţişează în întregime gîndirea noastră; că cele pe care le-am gîndit în inimă pe acelea le rostim prin cuvînt; şi astfel graiul nostru este înfăţişarea gîndirii inimii noastre, că din prisosinţa inimii grăieşte cuvîntul [13]. Inima noastră este un fel de izvor, iar cuvîntul rostit este ca un pîrîiaş care curge din acest izvor. Atîta curge cît ţîşneşte mai întîi din izvor; şi cît este ascuns tot atîta se şi arată.

Aşadar Ioan L-a numit «*Cuvînt*», ca să-ţi arate naşterea impasibilă din Tatăl, să-ţi teologhisească existenţa desăvîrşită a Fiului şi să arate prin asta legătura în afară de timp a Fiului cu Tatăl. Că şi cuvîntul nostru, născut din minte, se naşte fără suferinţă; nici nu se taie, nici nu se împarte, nici nu curge; ci mintea, rămînînd întreagă în propria

10. *Ioan*, 1, 4.
11. *Ioan*, 1, 4; 11, 25
12. *Ioan*, 11, 25.
13. *Matei*, 12, 34.

sa ființă, dă naștere la un cuvînt întreg și desăvîrșit; iar cuvîntul ieșind în afară are în el toată puterea minții care l-a născut.

Ia, așadar, din termenul «*Cuvînt*» atît cît este evlavios pentru teologia Unuia-Născut și lasă la o parte și treci cu toată dibăcia peste tot ce vei găsi că este neadevărat și nepotrivit.

«*La început era Cuvîntul*». Dacă evanghelistul Ioan ar fi spus: «La început era Fiul», ar fi introdus odată cu numirea de Fiu și ideea de suferință, pentru că la noi oamenii tot ce se naște se naște în timp și se naște în urma unei suferințe; de aceea Ioan, luînd-o înainte, a spus «*Cuvînt*», îndreptînd mai dinainte părerile nepotrivite, ca să-ți păstrezi nerănit sufletul.

IV

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Iarăși «*era*», pentru cei care hulesc, care spun că «nu era».

— Unde era «*Cuvîntul*»?

— Nu era într-un loc, că ceea ce este necuprins nu poate fi cuprins de loc.

— Dar unde era?

— «*La Dumnezeu*»! Nici Tatăl nu este într-un loc și nici Fiul într-un spațiu oarecare; și nici nu poate fi înțeles ca fiind cuprins de loc: Tatăl este infinit, infinit este și Fiul. Tot ce-ai gîndi și oriunde te-ai duce cu duhul vei găsi că totul este plin de Dumnezeu; și pretutindeni vei găsi alături și ipostaza Fiului.

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Minunează-te de preciziunea fiecărui cuvînt! N-a spus: «În Dumnezeu era Cuvîntul», ci: «*la Dumnezeu*», ca să arate deosebirea ipostazei. N-a spus: «în Dumnezeu», ca să nu dea prilej să se confunde ipostaza. Rea este și hula acelora care caută să amestece pe toate, care spun că Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh sînt o singură persoană și că ar fi numai nume diferite date uneia și aceleiași ființe [14]. Rea și nu mai puțin de evitat este și necredința acelora care hulesc, spunînd că Fiul lui Dumnezeu nu este asemenea, după ființă, lui Dumnezeu și Tatălui [15].

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Evanghelistul, după ce a folosit termenul «*Cuvînt*» ca să ne înfățișeze impasibilitatea nașterii Sale, îndată a îndepărtat și toate celelalte sensuri greșite, care s-ar fi putut da termenului *Cuvînt*.

Și răpind orice putință de defăimare a hulitorilor, care ar întreba: «Ce este Cuvîntul?», evanghelistul a răspuns: «*Și Dumnezeu era Cuvîn-*

14. Ca ereticii sabelieni.
15. Ca ereticii arieni, ramura anomeilor.

tul». Nu-mi vorbi cu măiestrie despre unele sensuri ale termenului *cuvînt* şi nici nu atribui vreo hulă învăţăturii Duhului din pricina relei tale ştiinţe. Ai hotărîrea ! [16]. Supune-te Domnului !

«*Şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era la început la Dumnezeu*» [17]. Iarăşi este recapitulată în cîteva cuvinte toată teologia pe care ne-a predat-o evanghelistul despre Unul-Născut.

— Cine este «Acesta» ?

— «*Acesta*» este Cuvîntul, Dumnezeu. După ce evanghelistul ţi-a lămurit termenul de «*Cuvînt*», după ce prin doctrina expusă ţi-a întipărit oarecum în sufletul tău învăţături, pe care nu le ştiai, şi după ce a făcut să locuiască în inima ta Cuvîntul, Hristos, a spus: «*Acesta*».

— Ce fel este «*Acesta*» ?

— Nu te uita în afară cînd cauţi pe Cel arătat prin acest pronume demonstrativ, ci intră în ascunzişul sufletului tău şi cunoaşte pe Cel despre Care ai fost învăţat că era Dumnezeu «*la început*», că a ieşit ca Logos, că «*era la Dumnezeu*» ; şi minunîndu-te şi închinîndu-te Stăpînului tău, Care este statornicit în tine prin învăţătură, cunoaşte că «*Acesta era la început*», adică era totdeauna la Dumnezeu, Tatăl Său.

Păstraţi-mi aceste puţine cuvinte, întipărindu-le ca pe o pecete în mintea voastră ! Aceste cuvinte vor fi un zid de nesfărîmat în faţa asalturilor duşmanilor ; aceste cuvinte sînt o pavăză mîntuitoare pentru suflete împotriva celor care le atacă.

Dacă vine cineva şi-ţi spune : «Nu era, de vreme ce s-a născut ! Că dacă era, cum s-a născut ?», îndepărtează această hulă împotriva slavei Unuia-Născut, ca pe un cuvînt al demonilor. Tu, însă, întoarce-te şi vino la cuvintele Evangheliei : «*La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era la început la Dumnezeu*». Spune pe «*era*» de patru ori şi vei spulbera cuvîntul lor «nu era». Să rămînă nezdruncinate aceste temelii ale credinţei ! Vom clădi, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe temelia lor, şi cealaltă învăţătură a noastră.

Dar nu-i cu putinţă să vă vorbesc într-o singură cuvîntare despre toate, ca nu cumva printr-o cuvîntare prea lungă să fac fără de folos învăţăturile strînse de voi cu atîta sîrguinţă. Mintea nu-i în stare să cuprindă dintr-odată pe toate ; va păţi ca şi un stomac, care nu poate mistui mîncărurile din el din pricină că a mîncat prea mult. Doresc ca mîncarea să vă fie plăcută, iar mistuirea, folositoare. Sînt totdeauna gata spre slujirea celorlalte învăţături, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

16. Adică : cuvintele sfîntului evanghelist Ioan.
17. *Ioan*, 1, 1—2.

OMILIA A XVII-a

La mucenicul Varlaam

I

Mai de mult moartea sfinților era cinstită cu plînsete și lacrimi. Iosif a plîns cu amar moartea lui Iacov [1]; nu puțin au jelit iudeii și săvîrșirea lui Moisi [2]; cu multe lacrimi au cinstit iudeii și moartea lui Samuil [3]. Acum, însă, la săvîrșirea sfinților, prăznuim; că după răstignirea Domnului s-a schimbat firea celor pline de întristare. Nu mai însoțim cu plînsete moartea sfinților, ci la mormintele lor îi prăznuim cu dumnezeiești cîntări; că somn este moartea sfinților, dar, mai bine spus, călătorie spre o viață mai bună. De aceea săltau de bucurie mucenicii uciși, că dorul lor după o viață mai fericită făcea să piară amara durere a uciderii. Mucenicul nu vedea primejdiile, ci cununiile; nu tremura în fața loviturilor, ci număra recompensele; nu se uita la călăii care îl chinuiau aici jos pe pămînt, ci vedea cu mintea pe îngeri, care-l aplaudau sus; nu se uita la vremelnicia chinurilor, ci la veșnicia răsplăților. Strălucită arvună culeg mucenicii și de la noi, acum, că sînt slăviți de toți cu strigăte dumnezeiești de bucurie, iar din mormintele lor prind în mrejele lor nenumărate popoare.

II

Aceasta este fapta săvîrșită de viteazul Varlaam astăzi. A sunat trîmbița de război a mucenicului și a adunat, după cum vedeți, pe ostașii bunei credințe. Atletul lui Hristos, care zace în mormînt, a fost vestit de crainic și a însuflețit priveliștea Bisericii. Și precum Stăpînul spunea credincioșilor: *«Cel care crede în Mine chiar de va muri, va trăi»* [4], și viteazul Varlaam a murit, dar strînge în jurul lui mari mulțimi de

1. *Fac.*, 50, 1.
2. *Deut.*, 34, 8.
3. *I Regi*, 25, 1.
4. *Ioan*, 11, 25.

oameni ; s-a prefăcut în țărînă în mormînt, dar cheamă la ospăț. Acum este timpul ca și noi să strigăm : *«Unde este înțeleptul, unde este cărturarul, unde este întrebătorul veacului acestuia?»* [5]. Om de la țară era nebiruitul dascăl al credinței, prăznuit de noi astăzi ; tiranul l-a atras ca pe un vînat ușor de prins, dar singur a cunoscut că are în față un ostaș de neînvins ; rîdea de el, pentru că vorbea țărănește ; dar s-a cutremurat cînd a văzut că grăiește, cu putere de tînăr, cuvinte îngerești. Nu avea suflet de țăran, cum îi era limba ; și nici nu-și pocea gîndirea odată cu cuvintele, ci era un al doilea Pavel, spunînd ca și Pavel : *«Chiar dacă sînt simplu la cuvînt, dar nu și cu știința»* [6]. Călăii au obosit bătîndu-l, dar mucenicul era mai puternic decît ei ; mîinile celor ce-l scrijelau au amorțit, dar cugetul celui scrijelat nu s-a încovoiat. Biciuirile i-au sfărîmat încheieturile mădularelor, dar tăria credinței se întărea mai mult. Coastele găurite de lovituri se fărîmițau, dar îmbobocea filosofia minții sale. Cea mai mare parte a trupului său murise, dar era puternic, ca și cum nici nu începuseră chinurile. Cînd dragostea de credință pune stăpînire pe sufletul cuiva, orice fel de tortură este disprețuită și toți cei care îl chinuie pentru dragostea sa mai mult îl mîngîie decît îl lovesc. Mi-i martoră dragostea apostolilor, care le făceau plăcute biciuirile primite de la iudei : *«Plecau,* spun Faptele Apostolilor, *din fața sinedriului, bucurîndu-se că au fost învredniciți să fie batjocoriți pentru numele Lui»* [7]. Un om ca acesta a fost și ostașul cîntat de noi astăzi ; socotea veselie chinurile ; socotea că este atins cu trandafiri în loc de bice ; fugea de atacurile necredinței ca de niște săgeți și socotea mînia judecătorului umbră de fum ; rîdea de cetele sălbăticite ale lăncierilor ; se bucura de primejdii ca de cununi ; se veselea de răni ca de niște cinstiri ; saltă de veselie în fața celor mai crunte pedepse ca în fața celor mai strălucite răsplăți ; scuipa pe ascuțișul săbiilor ; socotea mîinile călăilor mai moi ca ceara ; îmbrățișa butucul chinuirii ca pe un butuc al mîntuirii ; se bucura de zidurile temnițelor ca de livezi înflorite ; era încîntat de născocirea de noi chinuri ca de felurimea florilor. A avut mîna dreaptă mai puternică decît focul ; că acesta a fost cel din urmă chin născocit pentru el de chinuitori. Au făcut foc pe altar ca să aducă jertfă demonilor ; chinuitorii stăteau lîngă altar ; a fost adus mucenicul ; i-au poruncit să țină mîna dreaptă întinsă deasupra altarului și au făcut din palma mucenicului un fel de jertfelnic de aramă, în care au

5. *I Cor.*, 1, 20.
6. *II Cor.*, 11, 6.
7. *Fapte*, 5, 41.

pus cu viclenie tămîie aprinsă. Nădăjduiau ca mîna să-i fie biruită de tăria focului, spre a-l sili să dea îndată drumul tămîiei pe altar. Vai cît este de felurită viclenia necredincioșilor! Își spuneau: «Dacă nu i-am încovoiat voința cu nenumăratele chinuri, să-i încovoiem prin foc măcar mîna acestui luptător dornic de luptă. Dacă nu i-am zguduit sufletul prin felurite uneltiri, să-i zguduim măcar mîna, punîndu-i-o în foc!». Dar ticăloșii n-au reușit nici cu această nădejde a lor. Flacăra a mîncat mîna, dar mîna a rămas, ținînd flacăra ca pe cenușă. N-a întors ca fugarii spatele focului ce se războia cu el, ci a rămas nemișcat, iar mîna lupta cu vitejie împotriva flăcării, dîndu-i mucenicului prilejul să spună cuvintele profetului: *«Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul meu, Cel Ce învață mîinile mele la oștire și degetele mele la război!»* [8]. Focul se învălmășea în luptă cu mîna, dar focul era cel biruit. Lupta se dădea între flacără și mîna dreaptă a mucenicului, dar biruința mîinii drepte era o biruință necunoscută pînă atunci de nici o luptă; flacăra era doborîtă de mînă, dar mîna era încă gata de luptă, O, mînă, mai dornică de luptă decît focul! O, mînă, care nu știi să te pleci în fața focului! O, foc, care ai cunoscut că poți fi biruit de mînă! Fierul se înmoaie în fața iuțelii focului; arama se pleacă în fața puterii focului; de foc este biruită și tăria pietrelor; dar tăria focului, care încovoaie totul, n-a încovoiat, arzînd, dreapta mucenicului.

III

Pe bună dreptate ar fi putut striga acum mucenicul către Stăpîn: *«Ținutu-m-ai de mîna mea cea dreaptă, dusu-m-ai în sfatul Tău și cu slavă m-ai primit»* [9].

Cum te voi numi pe tine, o viteazule ostaș al lui Hristos? Te voi numi statuie? Dar statuia e cu mult mai prejos de răbdarea ta; focul înmoaie statuia, pe care o primește, dar n-a înduplecat mîna ta cea dreaptă să se miște măcar. Dacă te voi numi fier, voi găsi că și o imagine ca aceasta nu poate înfățișa desăvîrșit tăria ta; că numai tu ai înduplecat flacăra să nu silească mîna; numai tu ți-ai făcut jertfelnic din mîna ta cea dreaptă, numai tu ai pălmuit obrajii demonilor cu mîna cuprinsă de flăcări. Atunci, cu mîna prefăcută în cărbune, ai topit capetele lor, iar acum, cu aceeași mînă, prefăcută în cenușă, orbești oștirile lor călcîndu-le în picioare.

8. *Ps.*, 143, 1.
9. *Ps.*, 72, 23.

Dar pentru ce micşorez eu, cu gîngureli de copil, biruinţa ta? Să dăm locul unor limbi mai mărețe să-l cînte pe mucenic! Să chemăm să-l laude trîmbiţele mai puternice ale învăţătorilor! Înălţaţi-mi acum, o, pictori vestiţi ai marilor isprăvi ale luptătorilor, şi împodobiţi cu culorile artei voastre pe cel încununat, descris atît de întunecat de mine! Să plec învins de icoana pe care o veţi face faptelor vitejeşti ale mucenicului! Să mă bucur astăzi, deşi sînt învins, de o victorie ca aceasta a iscusinţei voastre! Să văd zugrăvită de voi mai bine lupta mîinii cu focul! Să văd zugrăvit pe icoana voastră mai strălucitor pe luptător! Să plîngă şi acum demonii, loviţi de faptele vitejeşti zugrăvite de voi ale mucenicului! Să li se arate iarăşi lor mîna arsă şi victorioasă! Să fie zugrăvit pe icoană şi Hristos întîi-stătătorul luptelor, Căruia slava în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A XVIII-a

La mucenicul Gordie

I

Este o lege naturală ca albinele să nu plece din stupi înainte ca regina să-și ia zborul în fruntea roiului. Așadar și eu, pentru că am văzut poporul Domnului ieșind acum pentru întîia oară la dumnezeieștile flori, care sînt mucenicii, caut conducătorul. Cine-i cel care a pus în mișcare acest mare roi de popor ? Cine-i cel care a schimbat tristețea iernii în veselie de primăvară ? Acum, pentru întîia oară, poporul s-a revărsat din oraș, ca din niște stupi, și a ocupat, om lîngă om, acest loc împodobit din fața orașului, acest stadion sfînt și prea frumos al mucenicilor. Minunea mucenicului m-a îmboldit și pe mine, m-a făcut să-mi uit de boală și să vin aici. Haide, dar, și eu, atît cît îmi îngăduie vocea, să mă învîrt în zumzet de albină, în jurul isprăvilor mucenicului, ca în jurul unei flori, spre a face și pentru poporul de față un lucru plăcut și cuvios.

«Cînd dreptul este lăudat se vor bucura popoarele» [1], ne spunea de curînd înțeleptul Solomon. Eram nedumerit ce înțeles să dau acestor cuvinte enigmatice ale autorului Proverbelor. Oare «se bucură popoarele» cînd un orator sau un scriitor talentat alcătuiește un cuvînt care uimește pe ascultători, cînd prin rostire elegantă încîntă auzul, cînd ideile lui noi și aranjarea lor, frumusețea cuvintelor și armonia frazei aduc aplauze ? Nu poți spune asta, pentru că Solomon nu s-a folosit niciodată de acest fel de a vorbi și nici nu putea să ne sfătuiască să întrebuințăm în cuvîntările de laudă în cinstea mucenicilor cuvinte alese și căutate, el care totdeauna a preferat cuvintele simple și vorbirea lipsită de podoabă.

— Dar ce vrea să spună Solomon ?

— Că popoarele se bucură cu bucurie duhovnicească la singura aducere aminte a faptelor mari săvîrșite de drepți ; că sînt îndemnate să rîvnească și să imite faptele bune pe care le aud. Da, istoria bărbaților care au viețuit drept și cuvios este pentru cei mîntuiți ca o lumină pe calea vieții lor. Cînd am auzit pe Sfîntul Duh istorisind viața lui Moisi,

1. *Prov.*, 29, 2.

îndată a pătruns în noi dorinţa de a rîvni virtutea acelui bărbat şi fiecăruia din noi i s-a arătat vrednică de urmat şi de fericit blîndeţea purtării lui [2]. Cuvintele de laudă în cinstea celorlalţi oameni sînt alcătuite din cuvinte exagerate; în cinstea drepţilor, însă, e de ajuns numai adevărul faptelor lor spre a arăta virtutea lor covîrşitoare. Astfel, cînd povestim viaţa celor care au strălucit prin bună credinţă, slăvim întîi pe Stăpîn prin robi; lăudăm apoi pe drepţi, prin mărturia faptelor pe care le ştim despre ei; şi, în sfîrşit, bucurăm popoarele prin auzirea faptelor lor bune. Viaţa lui Iosif [3] este un îndemn spre castitate, iar povestirea faptelor lui Samson [4], îndemn spre vitejie.

II

Şcoala cea dumnezeiască nu cunoaşte legi pentru alcătuirea cuvîntărilor de laudă, ci mărturia faptelor; mărturia faptelor lor ţine locul legilor cuvîntărilor de laudă, că mărturia aceasta este îndestulătoare şi pentru lauda sfinţilor şi de ajuns şi pentru folosul celor care năzuiesc spre virtute. Legile cuvîntărilor de laudă cer să fie arătată patria celui lăudat, să-i fie cercetat neamul, să-i fie povestită creşterea; legea noastră, însă, trece sub tăcere toate aceste cerinţe ale legilor retorice şi-i este de ajuns numai ceea ce are propriu fiecare din cel lăudat. Sînt oare mai vrednic de laudă dacă oraşul, în care m-am născut, a avut de dus războaie grele şi mari, dacă a dobîndit trofee strălucitoare în luptele cu duşmanii? Întru cît sînt mai vrednic de laudă dacă patria, în care m-am născut, are o poziţie geografică bună, prielnică şi iarna şi vara? Care-mi este folosul, dacă patria mea are o populaţie mare şi îndestulată să hrănească cirezi de vite, dacă patria mea ţine primul loc sub soare şi în privinţa hergheliilor de cai? Întru cît pot aceste lucruri să ne facă mai buni pentru virtute? Să ne înşelăm oare pe noi înşine, crezînd că mărim lauda adusă oamenilor, dacă povestim că munţii învecinaţi locului lor de naştere au piscuri ce trec dincolo de nori şi se înalţă mult în văzduh? Este de rîs şi de batjocură să umplem cuvîntările de laudă în cinstea drepţilor cu fleacuri neţinute în seamă de cei care au dispreţuit întreaga lume. Ne este de ajuns povestirea vieţii lor ca să avem necontenit folos. Pentru a fi lăudaţi, sfinţii n-au nevoie de adaosuri străine, ci noi, cei din viaţă, avem nevoie de pomenirea vieţii lor pentru a o imita. După cum focului îi urmează de la sine lumina, iar mirului, mirosul plăcut, tot aşa şi faptelor bune le urmează neapărat folosul. Pentru a-

2. *Num.*, 12, 3.
3 *Fac.*, 39, 7—12.
4. *Jud.*, cap. 14 — cap. 16.

ceastă pricină nu este de mică importanță cunoașterea exactă a adevărului faptelor lor de altădată.

Au ajuns pînă la noi puține știri care păstrează faptele de vitejie ale mucenicului. Și mi se pare că și cu mine se întîmplă ce se întîmplă pictorilor. Aceștia, cînd copiază tablourile după alte tablouri, de cele mai multe ori, după cum e și firesc, se îndepărtează de originale; și pentru mine, deci, nu-i mică primejdia de a micșora adevărul, pentru că n-am fost de față la cele întîmplate. Dar pentru că a venit ziua de pomenire a mucenicului care a luptat cu strălucire pentru mărturisirea credinței în Hristos, să spun cîte știu.

Acest sfînt mucenic s-a născut în orașul acesta; de aceea îl și iubim mai mult, că este podoaba noastră. După cum pomii roditori dau fructe potrivite propriului lor pămînt, tot așa și mucenicul acesta, ieșind din sînurile pămîntului nostru și înălțîndu-se spre cea mai mare înălțime a slavei, a dăruit pămîntului care l-a născut și l-a crescut desfătarea roadelor credinței lui. Bune sînt și fructele altor regiuni, cînd sînt plăcute și hrănitoare; dar cu mult mai plăcute decît cele străine sînt fructele din țara noastră, cele care cresc pe pămîntul nostru; ne dăruiesc pe lîngă desfătare, și frumusețe, că aparțin pămîntului nostru.

Mucenicul făcea parte din cea mai aleasă oștire; era comandantul a sute de oameni și se distingea printre ceilalți ostași prin puterea trupului și prin vitejia sufletului. Cînd, însă, tiranul de atunci [5] și-a împins înverșunarea și cruzimea sufletului său pînă la război împotriva Bisericii și și-a ridicat mîna sa de Dumnezeu urîtoare împotriva dreptei credințe, s-a făcut strigare pretutindeni și s-au răspîndit decrete, în toate piețele și în toate locurile mai însemnate, ca nimeni să nu se mai închine lui Hristos, iar cei care se vor închina să fie omorîți; poruncă s-a mai dat ca toți să se închine idolilor și să socotească dumnezei chipurile cioplite în pietre și lemne, iar cei neînduplecați să sufere cele mai cumplite chinuri. Frămîntare și turburare a fost în tot orașul; credincioșii erau jefuiți; li se răpeau averile; trupurile iubitorilor de Hristos erau pline de răni; femeile erau tîrîte prin mijlocul orașului; nu mai era milă de tinerețe și nici respect de bătrînețe. Cei care nu erau vinovați cu nimic sufereau chinuri ca și răufăcătorii; închisorile gemeau de lume; casele rămăseseră pustii, iar pustiurile se umpluseră de fugari. Credința era crima pentru care pătimeau acestea. Tatăl își trăda fiul, fiul pîra pe tată, frații se înverșunau unii împotriva altora, iar robii se răsculau împotriva stăpînilor. Noapte cumplită a cuprins viața; nu se mai cunoștea om pe om din pricina nebuniei diavolești.

5. Împăratul Liciniu (307—323). Cf. *Sofronie Evstratiadis*, Ἁγιολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλήσιας (Atena), p. 98.

Bisericile erau dărîmate de mîinile nelegiuiţilor, altarele răsturnate; nu se mai vedea nici liturghie, nici tămîiere, nici loc unde să se slujească; tristeţe cumplită, ca un nor, a cuprins totul. Slujitorii altarului erau alungaţi; toate corurile credinţei amuţiseră; demonii dănţuiau, pîngărind totul cu fumul de la jertfele de grăsime şi de sîngiuri.

Atunci acest viteaz bărbat, preîntîmpinînd silnicia judecătorilor, a aruncat centura militară şi a fugit peste graniţă. A dispreţuit înalta sa slujbă, a dispreţuit slava, toată bogăţia, rudele, prietenii, slugile, plăcerile vieţii, toate cele rîvnite de oameni şi a fugit în pustietăţi adînci şi nestrăbătute de oameni, socotind mai potolit traiul cu fiarele sălbatice decît vieţuirea cu închinătorii la idoli. A făcut ce făcuse altădată zelosul Ilie care, văzînd că închinarea la idoli pune stăpînire pe Sidon, a fugit în muntele Horiv şi a trăit într-o peşteră, căutînd pe Dumnezeu pînă ce a văzut pe Cel dorit, atît cît este cu putinţă omului să vadă pe Dumnezeu [6].

III

Un bărbat ca Ilie a fost şi Gordie. A fugit de turburările lumii, de mulţimea din piaţă, de mîndria înalţilor slujbaşi, de tribunale, de hulitori, de cei care vînd, de cei care cumpără, de cei care jură fals, de mincinoşi, de cuvinte de ruşine, de glume dobitoceşti şi de toate celelalte, pe care populaţia oraşelor le trage după sine ca pe nişte şlepuri. Şi-a curăţit urechile, şi-a curăţit ochii; dar înainte de toate şi-a curăţit inima, ca să poată vedea pe Dumnezeu şi să ajungă fericit. A avut descoperiri, a fost învăţat tainele, nu de la oameni, nici prin oameni, ci avînd mare dascăl pe Duhul adevărului. Ajungînd, deci, la gîndul că viaţa pămîntească este nefolositoare şi zadarnică şi mai şubredă decît visul şi umbra, a fost însufleţit mai puternic de dorinţa chemării celei de sus.

Cînd, ca un atlet, s-a simţit în de ajuns de exercitat şi de pregătit pentru luptă, prin post, privegheri, rugăciuni, prin cugetarea continuă şi neîncetată a cuvintelor Duhului, a aşteptat o zi [7] în care locuitorii întregului oraş se găseau în teatru la sărbătoarea zeului războiului [8], spre a privi alergările de cai. Aşadar, cînd tot poporul era adunat sus în teatru — de unde nu lipseau nici iudeul, nici păgînul, ba chiar era ameste-

6. *III Regi*, 19, 1—13.
7. Textul: *«a aşteptat ziua aceasta»*, ca şi cuvintele de la sfîrşitul cuvîntării: *«o zi ca aceasta a văzut privelişţea aceea minunată»*, arată că sfîntul Vasile a ţinut cuvîntarea chiar în ziua în care sfîntul mucenic Gordie a primit cununa de mucenic. În sinaxarul ortodox, unele manuscrise — cele mai multe — pun pomenirea sa la 3 ianuarie, altele la 4 ianuarie (cf. *H. Delehaye*, Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Bruxelles, 1902, col. 367—368). În mineiul românesc pomenirea sfîntului mucenic Gordie este la 3 ianuarie.
8. Zeul Ares, identificat la romani cu Marte, fiul lui Zeus şi al Herei, unul din cei doisprezece zei mari ai grecilor.

cată cu ei nu mică mulţime de creştini, care, trăind fără multă purtare de grijă de sufletul lor, *«au şezut în adunarea deşertăciunii»* [9], şi în loc să se ferească *«de adunările celor ce viclenesc»* [10] s-au dus atunci să privească la iuţeala cailor şi la iscusinţa conducătorilor de care, acolo unde se aflau şi robi, veniţi cu îngăduiala stăpînilor lor, unde se aflau şi copii, care au fugit de la şcoală la spectacol, unde erau şi femei de rînd şi de proastă condiţie — deci cînd tot stadionul era plin şi toţi erau atenţi să vadă întrecerea cailor, atunci acel bărbat viteaz, mare la suflet şi mare la cuget, s-a coborît de sus din munţi în teatru. Nu s-a spăimîntat de popor, n-a ţinut seamă în cîte mîini duşmane se dădea, ci cu netremurătoare inimă şi cu cugetul vesel a trecut pe lîngă cei care erau în stadion ca pe lîngă nişte pietre dese sau pe lîngă mulţime de copaci şi s-a oprit în mijlocul stadionului, adeverind cuvîntul care spune: *«Dreptul ca leul îndrăzneşte»* [11]. Şi avea sufletul atît de curajos, încît, ajuns într-un loc al teatrului de unde putea fi văzut de toţi, a strigat acele cuvinte pe care le-am auzit unii din cei care trăiesc pînă acum: *«Am fost găsit de cei care nu mă căutau; m-am arătat celor care nu întrebau de mine»* [12]. Cu aceste cuvinte a arătat că n-a fost adus silit la primejdii, ci s-a dat luptei de buna sa voie. A imitat pe Stăpînul, Care în întunecimea nopţii, cînd iudeii nu-L recunoşteau, s-a făcut pe Sineşi cunoscut [13].

IV

Îndată înfăţişarea teatrului s-a schimbat din pricina acelei privelişti neobişnuite: un bărbat cu înfăţişarea sălbatică, cu părul capului murdar din pricina traiului îndelungat în munţi, cu barba lungă, cu haina murdară, cu tot trupul slăbănogit, cu toiag în mînă şi cu un sac atîrnat de gît. Din toată înfăţişarea lui se desprindea un farmec care-l umplea de o lumină interioară. Cînd a fost cunoscut cine este, s-au înălţat fel de fel de strigăte: creştinii băteau din palme şi strigau de bucurie; duşmanii adevărului îndemnau pe judecător să-l omoare şi să-l osîndească la moarte înainte de a-l judeca. Tot văzduhul era plin de strigăte şi zgomot. Nimeni nu s-a mai uitat la cai, nimeni nu s-a mai uitat la conducătorii de care; cursa carelor de întrecere în zadar mai făcea zgomot; ochiul nimănui nu mai zăbovea în altă parte decît să-l vadă pe Gordie; nici urechile nu voiau să audă altceva decît cuvintele lui Gordie. Un

9. *Ps.*, 25, 4.
10. *Ps.*, 63, 2.
11. *Prov.*, 28, 1.
12. *Isaia*, 65, 1.
13. *Ioan*, 18, 3—8.

zgomot nedeslușit, ca o suflare de vînt, străbătea prin tot teatrul și acoperea zgomotul făcut de cursele de cai.

Cînd crainicii au făcut poporului semn să tacă, au adormit flautele, au tăcut și feluritele instrumente muzicale; se auzea numai Gordie, se vedea numai Gordie. A fost tîrît îndată în fața prefectului orașului, acolo unde stătea și conducea cursele. Prefectul l-a întrebat mai întîi cu voce blîndă și potolită, cine este și de unde este. După ce Gordie i-a spus patria de unde este, neamul, dregătoria în care a fost, pricina fugii din lume și întoarcerea sa, a adăugat:

«Sînt aici ca să-mi arăt prin faptă și disprețul ce-l am față de poruncile voastre, dar și credința ce o am în Dumnezeul în Care nădăjduiesc. Am auzit, a continuat Gordie, că depășești pe mulți în cruzime. Am ales, dar, timpul acesta ca foarte potrivit spre a-mi îndeplini dorința».

Cu aceste cuvinte a aprins ca și cu focul mînia prefectului orașului și i-a ațîțat toată furia împotriva lui.

Prefectul a spus:

— «Chemați călăii! Unde sînt plumburile? Unde sînt bicele? Să fie întins pe roată! Să fie chinuit pe lemn! Să fie aduse uneltele de chinuire! Să fie pregătite fiarele sălbatice, focul, sabia, crucea, groapa! Dar care e cîștigul, a mai spus el, dacă nelegiuitul acesta moare dintr-odată?».

— «De cîte nu sînt păgubit, a luat îndată Gordie cuvîntul, dacă nu pot să mor de mai multe ori pentru Hristos!».

Prefectul, pe lîngă cruzimea din fire, a ajuns încă mai cumplit cînd se uita la slujba avută de bărbat și socotea ca propria lui insultă tinerețea sufletească a lui Gordie. Și cu cît îl vedea mai mult că are o inimă curajoasă, cu atît se sălbăticea mai mult și se ambiționa mai tare să înfrîngă dîrzenia lui Gordie prin născocirea a fel de fel de chinuri. Prefectul acestea a spus și a gîndit.

V

Iar mucenicul, căutînd spre Dumnezeu, rostea sfintele cuvinte ale Psalmilor, zicînd:

«Domnul este ajutorul meu și nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul» [14]; și: *«Nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine ești!»* [15].

A mai spus și alte cuvinte înrudite cu acestea, care-i dădeau tărie și pe care le învățase din dumnezeieștile Scripturi. Atît de departe era de el gîndul de a se da înapoi și de a se teme de chinurile ce-l amenințau, încît le chema spre el și spunea:

14. *Ps.*, 117, 6.
15. *Ps.*, 22, 4.

«Pentru ce șovăiți? Pentru ce stați? Să-mi fie scrijelat trupul! Să-mi fie răsucite mădularele! Să-mi fie chinuite oricît veți voi! Să nu-mi invidiați cumva fericita mea nădejde! Cu cît veți prelungi chinurile, cu atît îmi veți prilejui o răsplată mai mare! Am o înțelegere cu Stăpînul: în locul rănilor de pe trup, îmi va înflori la înviere haină luminoasă; în locul necinstirii, cununile; în locul închisorii, raiul; în locul osîndirii cu făcătorii de rele, traiul cu îngerii. Semănați mult în trupul meu, ca să secer de mai multe ori pe atîta!».

Dar, pentru că n-au putut să-l înduplece prin amenințări și vedeau că este cu neputință, și-au schimbat purtarea față de el și au început să-l lingușească. Așa e viclenia diavolului: pe cel fricos îl înspăimîntă, iar pe cel curajos îl moaie. Acestea au fost și uneltirile de atunci ale vicleanului. Cînd a văzut că nu se pleacă în fața amenințărilor, prefectul a încercat să-l ademenească prin înșelăciuni și momeli. I-a făgăduit daruri, pe unele i le dădea el, iar pe altele chezășuia că are să le primească din partea împăratului: o slujbă de frunte în oștire, belșug de bani, tot ce-ar fi voit.

VI

Cînd prefectul a văzut că nu i-a reușit încercarea (că fericitul bărbat la auzul făgăduințelor a rîs de nebunia lui și l-a întrebat dacă socoate că i-ar putea da ceva de aceeași valoare cu împărăția cerurilor), atunci mînia lui n-a mai cunoscut margini; și-a scos sabia, a adus pe călău alăturea de el și, mînjindu-și mîna și limba, a osîndit pe fericit la moarte. Toată mulțimea din teatru s-a dus la locul acela, iar locuitorii, care rămăseseră în oraș, s-au revărsat înaintea zidurilor orașului și priveau la priveliștea aceea mare și cumplită, minunată pentru îngeri și pentru întreaga făptură, dar dureroasă pentru diavol și înfricoșătoare pentru demoni. Orașul s-a golit de locuitori; mulțimea, ca un torent, se revărsa buluc spre locul acela. Nici o femeie, nici un bărbat, de rînd sau de vază, nu înțelegea să lipsească de la acea priveliște. Păzitorii caselor și-au părăsit posturile lor; magazinele și-au închis ușile; mărfurile au rămas împrăștiate în piață; grija și paza tuturora era să iasă cu toții și să se ducă acolo; n-a mai rămas în oraș nici un răufăcător. Robii au părăsit slujbele de la stăpîni; străini și băștinași erau acolo lîngă bărbat. Atunci și fecioarele au îndrăznit să-și arunce privirile în ochii bărbaților; chiar bătrînii și bolnavii, țintuiți pe loc de slăbiciune, erau în afara zidurilor orașului. În jurul fericitului bărbat, care se grăbea să meargă la viață prin moarte, se și aflau prietenii lui; îl îmbrățișau, îl rugau și-și luau de la el ultimul rămas bun; vărsînd pentru el lacrimi calde, îl rugau să nu se dea pe el focului, să nu-și prăpădească

tinereţea lui, să nu părăsească acest dulce soare. Alţii, cu sfaturi ademenitoare, încercau să-i zdruncine tăria sufletului lui, spunîndu-i: «Tăgăduieşte numai cu cuvîntul pe Hristos, dar ai în suflet credinţa aşa cum o vrei! Dumnezeu negreşit nu se uită la cele rostite cu limba, ci la sufletul celui care vorbeşte. Aşa vei putea potoli şi pe judecător şi-ţi vei face milostiv şi pe Dumnezeu».

VII

Gordie, însă, era neînduplecat, neînvins şi nerănit de asaltul ispititorilor. Ai putea compara tăria sufletului lui cu casa unui om chibzuit, pe care nu poate s-o zguduie nici furia de nestăvilit a vînturilor, nici ploaia iute căzută din nori, nici puhoaiele de apă ce curg în jurul ei, pentru că este clădită pe temelie trainică de piatră [16]. Aşa era bărbatul acesta! Avea nezdruncinată tăria credinţei în Hristos. Cu ochii duhovniceşti vedea pe diavol alergînd împrejur; pe unii îi făcea să lăcrimeze, iar pe alţii îi ajuta să-l înduplece să se lepede de Hristos.

Celor care plîngeau Gordie le spunea cuvintele Domnului:

«*Nu mă plîngeţi pe mine* [17], ci plîngeţi pe duşmanii lui Dumnezeu, care îndrăznesc unele ca acestea împotriva credincioşilor, care-şi adună focul gheenei prin flacăra aceasta, pe care o aprind împotriva noastră! Încetaţi de a mă plînge şi de a-mi sfărîma inima! Sînt gata să mor pentru numele Domnului Iisus [18] nu numai o dată, ci chiar de nenumărate ori, de-ar fi cu putinţă».

Celor care îl sfătuiau să-şi tăgăduiască credinţa cu limba, le răspundea:

«Limba zidită de Hristos nu poate rosti ceva împotriva Ziditorului. Căci cu inima credem spre îndreptăţire, iar cu gura mărturisim spre mîntuire [19]. Nu are, oare, ostaşul nădejde de mîntuire? N-a fost oare nici un sutaş credincios? Mi-aduc aminte mai întîi de sutaşul care stătea lîngă crucea lui Hristos; acesta a cunoscut puterea Celui răstignit din minunile Sale; era încă fierbinte îndrăzneala iudeilor, dar sutaşul nu s-a temut de mînia lor, nici nu s-a ferit de a vesti adevărul, ci a mărturisit şi n-a tăgăduit că era cu adevărat Fiul lui Dumnezeu [20]. Cunosc şi un alt sutaş, care, pe cînd Domnul era în trup, a cunoscut că este Dumnezeu şi Împărat al puterilor şi în stare, numai prin porunca Lui, să trimită, prin duhurile Sale slujitoare, ajutor celor în nevoi; şi credinţa

16 *Matei*, 7, 24—25.
17. *Luca*, 23, 28.
18. *Fapte*, 21, 13.
19. *Rom.*, 10, 10.
20. *Matei*, 27, 54.

aceluia a socotit-o Domnul mai mare decît credința întregului Israil [21]. Cornelie, care era sutaș, n-a fost oare învrednicit de vedenie îngerească și în urmă a dobîndit prin Petru mîntuire? Milosteniile și rugăciunile lui au fost auzite de Dumnezeu [22]. Ucenicul acelora vreau să fiu. Cum voi tăgădui, dar, pe Dumnezeul meu, Căruia m-am închinat din copilăria mea? Nu se va cutremura oare cerul de sus? Nu se vor întuneca oare din pricina mea stelele? Mă va mai ține, oare, pămîntul? *«Nu vă amăgiți! Dumnezeu nu se lasă batjocorit!»* [23]. După gura noastră ne judecă Dumnezeu [24]; din cuvintele noastre ne îndreptățește și din cuvintele noastre ne osîndește [25]. N-ați citit înfricoșătoarea amenințare a Domnului: *«De cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, Mă voi lepăda și Eu de el înaintea Tatălui Meu, Cel din ceruri»*? [26]

VIII

Pentru ce mă sfătuiți să fiu viclean? Ca să obțin ce, prin o viclenie ca aceasta? Ca să cîștig cîteva zile? Dar voi pierde toată veșnicia! Ca să fug de durerile trupului? Dar nu voi vedea bunătățile drepților! Este curată nebunie să-ți aduci cu măiestrie asupră-ți pierdere și să-ți procuri, cu șiretenie și viclenie, osînda veșnică. Vă dau un sfat: Dacă gîndiți rău, dezvățați-vă de ce-ați învățat și învățați credința! Iar dacă vă schimbați cuvintele după împrejurări, atunci *«lepădați minciuna și grăiți adevărul»* [27] și spuneți: *«Domnul Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl»* [28]. Aceste cuvinte le va rosti orice limbă cînd *«în numele lui Iisus se va pleca tot pămîntul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt»* [29]. Oamenii toți sînt muritori, dar mucenicii puțini. Să nu așteptăm să ajungem morți, ci să ne mutăm de la viață la viață. Pentru ce așteptați o moarte firească? O astfel de moarte este fără de rost, fără de cîștig, comună și dobitoacelor și oamenilor. Pe cel venit în viață, prin naștere, sau timpul îl duce la mormînt, sau boala îi pune capăt vieții, sau morțile năprasnice îl distrug. Așadar, dacă trebuie neapărat să murim, atunci să neguțătorim prin moarte viața. Faceți de bunăvoie ce veți face vrînd-nevrînd. Nu cruțați viața aceasta pămîntească, de care neapărat veți fi lipsiți. Chiar dacă cele pămîntești ar fi la fel de veșnice, și atunci ar trebui să vă sîrguiți să le schimbați cu cele

21. *Matei*, 8, 8—10.
22. *Fapte*, 10, 1—48.
23. *Gal.*, 6, 7.
24. *Luca*, 19, 22.
25. *Matei*, 12, 37.
26. *Matei*, 10, 33.
27. *Efes.*, 4, 25.
28. *Filip.*, 2, 11.
29. *Filip.*, 2, 10.

cereşti; dar dacă cele pămînteşti nu dăinuiesc decît puţină vreme şi au atît de puţin preţ, ar fi cumplită nebunie ca, în goana după ele, să pierdem fericirea gătită nădejdilor noastre.

După ce a spus aceste cuvinte şi-a făcut semnul crucii, s-a îndreptat spre chinuri, fără să-şi schimbe culoarea feţei şi fără să-şi piardă veselia chipului. Era ca şi cum n-ar fi avut de întîlnit călăul, ci ca şi cum s-ar fi dat în mîinile îngerilor care aveau să-l primească îndată, nouă jertfă, spre a-l duce, ca pe Lazăr, la viaţa cea fericită [30].

Cine va putea povesti strigătul poporului? Care tunet a lăsat pe pămînt din nori un bubuit atît de puternic cît cel înălţat atunci de pe pămînt la cer? Acesta este stadionul celui încununat! [31] O zi ca aceasta a văzut priveliştea aceea minunată, pe care timpul n-a înnegrit-o, obişnuinţa n-a vestejit-o şi nici întîmplările de mai tîrziu n-au biruit-o. După cum admirăm neîncetat soarele, deşi-l vedem necontenit, tot aşa avem proaspătă amintirea acelui bărbat. *«Întru pomenirea veşnică va fi dreptul»* [32] la cei de pe pămînt, cît va fi pămîntul, iar în ceruri, în faţa dreptului Judecător, Căruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

30. *Luca*, 16, 22.
31. Se poate conchide că biserica mucenicului a fost zidită în fostul stadion al Cezareii Capadochiei, chiar pe locul unde a suferit sfîntul mucenicia.
32. *Ps.*, 111, 6.

OMILIA A XIX-a

La sfinții patruzeci de mucenici [1]

I

S-ar putea oare îndestula iubitorul de mucenici numai cu pomenirea mucenicilor? — Că cinstirea dată celor buni este o dovadă a dragostei noastre față de Stăpînul obștesc. — Nu, pentru că cel care laudă pe bărbații vrednici nu va întîrzia a-i și imita în împrejurări asemănătoare.

Fericește, deci, cu toată inima pe cel care a suferit mucenicia, ca să fii și tu, prin voință, mucenic și să pleci din această lume, învrednicit de aceleași răsplăți ca și mucenicii fără prigoană, fără foc și fără biciuiri.

N-avem de lăudat un mucenic, nici doi, nici nu merge numărul celor fericiți pînă la zece, ci patruzeci de bărbați, care au avut un singur suflet în deosebite trupuri, dar toți, într-un gînd și într-o unire a credinței; toți au arătat aceeași răbdare în chinuri și aceeași stăruință pentru adevăr; toți, la fel unii cu alții: egali în cuget, egali în mucenicie. Pentru aceea au fost învredniciți să ia și aceleași cununi ale slavei.

Ce cuvînt ar putea egala vrednicia lor? Nici patruzeci de limbi n-ar ajunge să proslăvească virtutea atîtor bărbați. Și totuși, chiar dacă ar fi fost numai unul care ar fi trebuit prăznuit, ar fi fost destul de mare să biruiască puterea cuvintelor mele, dar încă o mulțime atîta de mare, o falangă militară, o armată de nedoborît, la fel de nebiruită în războaie și de cu neputință de lăudat cu cuvîntul.

II

Hai, dar, să-i aducem în mijlocul nostru, istorisindu-le viața; și înfățișînd tuturor, ca într-o icoană, faptele de vitejie ale bărbaților, să

1. Acești sfinți patruzeci de mucenici au suferit mucenicia în orașul Sevastia, pe timpul împăratului Liciniu (307—323). Numele lor după codicii parisini 1575 și 1576 sînt acestea: Chirion, Candidos (sau Claudie), Domnos, Eutihie, Severian, Chiril, Teodul, Vivian, Anghias, Isihie, Evnoic, Meliton, Iliadis (sau Ilie), Alexandru, Sachedon (sau Sacherdon), Valens, Prisc, Hudion, Eraclie, Ecdichie, Ioan, Filictimon, Flavie, Xantie (sau Xantias), Valerie, Nicolae, Atanasie, Teofil, Lisimah, Gaie, Claudie, Smaragd, Sisinie, Leontie, Aeție, Acachie, Dometian (sau Dometie), Gorgonie, Iulian (sau Elian) și Aglaios (cf. *Sofronie Evstratiadis, Op, cit.*, p 319—320).

dăm celor de faţă folosul obştesc ce-l avem de la ei. Oratorii şi pictorii înseamnă adeseori vitejiile războinicilor; unii îi împodobesc cu cuvîntul, iar alţii îi zugrăvesc în tablouri, încît şi unii şi alţii au îndemnat pe mulţi la fapte de vitejie; că ceea ce povestirea prezintă prin auz, aceea pictura, fără de glas, înfăţişează prin imitare. Tot aşa şi noi, să amintim celor de faţă vitejia bărbaţilor şi, aducînd oarecum înaintea ochilor faptele lor, să mişcăm spre faptă pe cei mai curajoşi, pe cei care sînt prin voinţă asemenea lor. Acesta este rostul cuvîntului de laudă în cinstea mucenicilor: să îndemne la virtute pe cei adunaţi să le prăznuiască pomenirea.

Cuvîntările de laudă întru pomenirea sfinţilor nu se pot supune regulilor oratorice ale cuvîntărilor de laudă. Că oratorii, în discursurile lor, au ca material pentru laudă faptele şi întîmplările din lume; dar pentru aceia pentru care lumea a fost răstignită [2], cum este cu putinţă ca ceva din cele din lume să le dea pricină de laudă?

Cei patruzeci de mucenici n-au avut o singură patrie; fiecare se trăgea din altă parte. Cum, oare, să-i numim: oameni fără patrie sau cetăţeni ai întregii lumi? După cum la strîngerea darurilor cele date de fiecare sînt comune tuturor celor care au contribuit, tot aşa şi cu fericiţii aceştia: patria fiecăruia este patria comună a tuturora, că toţi au dăruit unul altuia patria lor. Dar, mai bine spus, de ce să căutăm patriile lor pămînteşti, cînd putem şti care este patria lor de acum; că patria mucenicilor este cetatea lui Dumnezeu [3], al cărei meşter şi creator este Dumnezeu [4]; este Ierusalimul cel de sus [5], cetatea cea liberă, mama lui Pavel şi a celor asemenea lui. Fiecare din mucenicii prăznuiţi era dintr-un alt neam de oameni; dar neamul cel duhovnicesc era unul pentru toţi, că Dumnezeu, Tatăl lor, este obştesc, iar ei toţi sînt fraţi; nu pentru că s-ar fi născut dintr-un bărbat şi dintr-o femeie, ci pentru că s-au făcut asemenea unii altora prin înfierea Duhului întru unirea cea săvîrşită dată de dragoste. Cor pregătit, număr mare adăugat celor ce din veci laudă pe Domnul; nu adunaţi unul cîte unul, ci deodată mutaţi în ceata sfinţilor.

Dar care este chipul mutării lor? Deosebiţi de toţi ceilalţi prin mărimea trupului, prin floarea şi puterea vîrstei, au fost rînduiţi să slujească în armată. Pentru iscusinţa lor în război şi pentru vitejia sufletului lor au căpătat cele dintîi ranguri de la împăraţi, iar pentru vitejia lor erau cunoscuţi tuturora.

2. *Gal.*, 6, 14.
3. *Evr.*, 12, 22.
4. *Evr.*, 11, 10.
5. *Evr.*, 12, 22.

III

Cînd a fost dat acel edict fără de Dumnezeu şi nelegiuit ca să nu se mărturisească Hristos sau să se aştepte primejdii, s-a pornit din partea judecătorilor nedreptăţii ură mare şi sălbatică prigoană a credincioşilor, fiind ameninţaţi cu tot felul de munci. S-au urzit împotriva lor curse şi viclenii; au fost născocite felurite munci: călăii erau neînduplecaţi, focul gata, sabia ascuţită, crucea înfiptă; erau pregătite groapa, roata, bicele. Unii creştini fugeau, alţii se supuneau, alţii şovăiau. Unii s-au înfricoşat de ameninţări, înainte de începerea chinurilor; alţii, care erau aproape de cei chinuiţi, au leşinat; alţii au intrat cu curaj în luptă, dar mai pe urmă, nemaiputînd să îndure muncile pînă la sfîrşit, au părăsit lupta la mijlocul ei, şi, ca şi cei surprinşi pe mare de furtună, au pierdut ce cîştigaseră la început prin răbdare.

Atunci aceşti ostaşi nebiruiţi şi viteji ai lui Hristos au păşit în mijloc; comandantul le arăta poruncile împăratului şi le cerea să se supună lor; dar ei, cu voce slobodă, cu bărbăţie şi curaj, fără să se înfricoşeze de cele ce vedeau şi fără să se înspăimînte de ameninţări, au spus că sînt creştini.

O, fericite limbi, care aţi slobozit glasul acesta! Văzduhul a fost sfinţit primindu-l, îngerii l-au lăudat auzindu-l, diavolul împreună cu demonii au fost răniţi, iar Domnul l-a înscris în ceruri!

IV

Fiecare ostaş, cînd a păşit în mijloc, a spus: «Sînt creştin!». Şi după cum cei care participă la luptele din stadion îşi spun îndată numele şi apoi se îndreaptă spre locul de luptă, tot aşa şi aceştia atunci au aruncat numele, pe care îl aveau de la naştere, şi s-a numit fiecare cu numele Mîntuitorului obştesc. Toţi au făcut aşa: cel care venea în urmă se alătura celui dinainte. Astfel toţi au căpătat un singur nume. Nu se mai numea unul cutare şi celălalt cutare, ci toţi s-au numit creştini.

Ce a făcut atunci prefectul? Şi era cumplit şi foarte iscusit fie prin a ademeni cu cuvinte dulci, fie prin a-i îndepărta de Hristos cu ameninţări. Mai întîi i-a încîntat cu vorbe dulci, încercînd să le slăbească tăria credinţei, spunîndu-le: «Nu jertfiţi tinereţea voastră şi nici nu schimbaţi viaţa aceasta dulce cu o moarte înainte de vreme! E o nebunie ca cei obişnuiţi să fie întîii în războaie să moară de o moarte vrednică de făcătorii de rele!». Le-a făgăduit apoi averi, le-a dat onoruri din partea împăratului, le-a împărţit ranguri şi căuta să-i înşele cu felurite viclenii. Dar, pentru că nu s-au lăsat înşelaţi de ispita aceasta,

tiranul s-a îndreptat spre celălalt chip al vicleniei: i-a amenințat cu răni, cu moarte, cu chinuri cu neputință de suferit.

Tiranul aceasta a spus, dar mucenicii ce?

«Pentru ce ne ispitești, au zis ei, o, dușmanule al lui Dumnezeu, să ne desparți de Dumnezeul cel viu și să slujim demonilor pierzători, oferindu-ne bunurile tale? Ne dai oare atît de mult cît încerci să ne iei? Urîm darurile tale, prilej de pierzanie; nu primim o cinste care este mama necinstei! Ne dai averi care rămîn aici și o slavă care se vestejește. Ne faci cunoscuți împăratului, dar ne înstrăinezi de adevăratul Împărat. De ce ne mai oferi cu atîta stăruință puținele lucruri din lumea aceasta? Noi disprețuim întreaga lume! Tot ce se vede în lume n-are pentru noi un preț egal cu cele ce dorim. Uită-te la cerul acesta cît este de frumos la vedere și cît e de măreț! Uită-te la pămînt cît este de mare! Privește și minunile din el! Nimic din toate acestea nu poate egala fericirea drepților. Acestea trec, dar ale noastre rămîn; un singur dar dorim: cununa dreptății. O singură slavă rîvnim: slava din împărăția cerurilor. Dornici sîntem să căpătăm cinstea cea de sus; de chinul din iad ne înfricoșăm. Focul de acolo ne îngrozește; acesta, cu care voi ne amenințați, este prietenul nostru, că știe să respecte pe cei ce disprețuiesc pe idoli. Săgeți de copii socotim rănile ce ni le veți face [6]. Loviți trupul nostru, care, dacă va rezista mai mult, se va încununa cu mai multă strălucire, iar dacă se va sfîrși mai repede, va pleca scăpînd de niște judecători atît de silnici, care, slujind trupului, ambiționați să conduceți și sufletele, care dacă nu sînteți cinstiți mai mult decît Dumnezeul nostru, vă înfuriați ca și cum ați fi insultați cu cele mai mari insulte și ne amenințați cu aceste groaznice chinuri, socotind o crimă credința noastră în Dumnezeu. Dar nu veți întîlni oameni fricoși, nici iubitori de viața aceasta pămîntească și nici oameni care se înfricoșează iute, că e vorba de dragostea de Dumnezeu. Sîntem gata să suferim tot felul de chinuri: să fim trași pe roată, să fim răsuciți, să fim arși de vii!».

V

Cînd tiranul acela, îngîmfat și barbar, a auzit cuvintele acestea n-a mai putut suferi curajul bărbaților. Fierbînd de mînie se gîndea ce mijloc să născocească, ca să le facă moartea îndelungată și crudă totodată. Și a găsit mijlocul. Uitați-vă cît de îngrozitor! Văzînd că este friguroasă clima țării și că era și iarnă, a așteptat să se însereze, pentru ca frigul să fie mai puternic; sufla atunci și crivățul. A poruncit, deci, să

6. *Ps.*, 63, 8.

fie dezbrăcaţi pînă la piele şi să fie lăsaţi goi pe lacul din mijlocul oraşului sub cerul senin, ca să moară îngheţaţi.

Cei care aţi încercat gerul iernii ştiţi negreşit că felul acesta de chin este cumplit. Că nici nu-i cu putinţă să înţeleagă alţii grozăvia chinului acestuia decît numai cei care l-au încercat mai înainte. Trupul, supus la ger, se înnegreşte mai întîi în întregime, că îngheaţă sîngele; apoi se zbate, se frămîntă, dinţii tremură, vinele se strîng şi tot trupul fără voie se zgîrceşte. Durere groaznică şi suferinţă nespusă pătrund pînă în măduva oaselor, pricinuind celor îngheţaţi chinuri cu neputinţă de suferit. Apoi cad vîrfurile mădularelor, ca şi cum ar fi arse de foc; căci căldura, alungată din vîrfurile trupului şi îngrămădindu-se înăuntru lui, lasă moarte mădularele din care a fugit şi produce dureri şi celorlalte mădulare spre care a venit. Astfel, din pricina îngheţării sîngelui, moartea se apropie încetul cu încetul.

Au fost, aşadar, osîndiţi să-şi petreacă noaptea sub cerul liber, atuncea cînd lacul, în jurul căruia era zidit oraşul în care au pătimit sfinţii aceste chinuri, era neted ca un hipodrom; îngheţase complet şi se întărise atît de mult din pricina gerului, încît locuitorii puteau merge fără grijă pe el; atuncea cînd rîurile, veşnic în mişcare, înlănţuite de gheaţă, îşi opresc curgerile lor, cînd firea nestatornică a apei dobîndeşte tăria pietrelor, iar vînturile aspre ale crivăţului omoară orice vietate.

VI

Pe o astfel de vreme, deci, la auzul poruncii — şi uitaţi-vă acum la curajul bărbaţilor! — sfinţii şi-au aruncat cu bucurie şi cea din urmă haină şi s-au îndreptat la moartea prin îngheţ. Se încurajau unul pe altul, ca şi cînd ar fi fost vorba să ia lucrurile unui duşman căzut în luptă, spunînd:

«Nu ne dezbrăcăm de haine, ci îndepărtăm pe omul cel vechi, cel stricat de poftele înşelăciunii [7]. Îţi mulţumim, Doamne, că aruncăm păcatul odată cu haina aceasta. Dacă din pricina şarpelui ne-am îmbrăcat cu păcatul [8], să ne dezbrăcăm de el de dragul lui Hristos. Să nu ţinem mai mult la haine decît la paradisul pe care l-am pierdut! Ce să dăm în schimb Domnului? [9] A fost dezbrăcat şi Domnul nostru. Ce lucru mare dacă robul suferă ce-a suferit Stăpînul? Dar, mai bine spus, noi sîntem cei care L-am dezbrăcat pe Domnul [10]; că soldaţi erau şi cei care au îndrăznit aceasta; ei L-au dezbrăcat şi şi-au împărţit hainele

7. *Efes.*, 4, 22.
8. *Fac.*, 3, 21.
9. *Ps.*, 115, 3.
10. *Matei*, 27, 28.

Lui loruşi [11]. Prin fapta noastră să ştergem vina scrisă împotriva noastră! Aspră-i iarna, dar dulce-i paradisul! Dureros e îngheţul, dar plăcută odihna! Să suferim puţină vreme, şi sînul patriarhului ne va încălzi! Să schimbăm o singură noapte cu toată veşnicia! Să ardă piciorul, ca să dănţuiască veşnic cu îngerii! Să se desprindă mîna, ca să aibă îndrăzneală să se înalţe către Stăpînul! Cîţi dintre camarazii noştri n-au căzut în luptă ca să rămînă credincioşi unui împărat pămîntesc! Oare noi nu vom jertfi viaţa aceasta pentru credinţa în adevăratul Împărat? Cîţi făcători de rele n-au suferit moartea, pentru că au fost surprinşi săvîrşind nelegiuiri? Oare noi nu vom suferi moartea pentru dreptate? Să nu ne dăm îndărăt, camarazi! Să ne luptăm cu diavolul! Trupurile noastre nu sînt decît trupuri! Să nu le cruţăm! Pentru că trebuie negreşit să murim, să murim ca să trăim! *Fie, Doamne, jertfa noastră înaintea Ta!* [12] Să fim primiţi ca o jertfă vie, bine plăcută Ţie [13]. Prin gerul acesta să ne aducem ardere de tot, jertfă frumoasă, ardere de tot nouă, mistuită nu prin foc, ci prin ger».

Spunînd între ei aceste cuvinte de îndemn şi încurajîndu-se unul pe altul, au petrecut noaptea, stînd de strajă ca la război. Sufereau cu bărbăţie durerile de faţă, se bucurau de bunătăţile nădăjduite şi-şi băteau joc de vrăjmaş. Una le-a fost rugăciunea tuturora:

«Patruzeci am intrat în luptă, patruzeci să fim încununaţi Stăpîne! Să nu lipsească la număr nici unul! Cinstit este numărul! L-ai cinstit cu postul cel de patruzeci de zile [14]. Prin el a intrat în lume legea [15]. Cu post de patruzeci de zile Ilie, căutînd pe Domnul, a reuşit să-L vadă!» [16].

Aşa le-a fost rugăciunea! Dar unul din numărul lor, doborît de durere, a dezertat şi a fugit. Jale ce nu se poate povesti a lăsat în sufletele celorlalţi. Domnul, însă, n-a lăsat neîmplinite rugăciunile lor. Cel care era însărcinat cu paza mucenicilor şi se încălzea într-o baie din apropiere privea la cele ce aveau să se întîmple. Era gata să primească pe ostaşii care vor fugi. Că tiranul s-a mai gîndit iarăşi şi la aceea de a fi o baie în apropiere, care putea da grabnic ajutor celor care aveau să-şi schimbe părerea. Dar ceea ce a fost născocit cu gînd viclean de duşmanii credinţei, de a găsi adică un astfel de loc în apropierea locului de mucenicie, unde îngrijirea grabnică, ce li se oferea, putea să zdruncine

11. *Matei*, 27, 35.
12. *Dan.*, 3, 40, cf. Septuaginta ediţia *Alfred Rahlis*, vol. II, Stuttgart, p. 888. Versetul acesta nu se găseşte nici în Biblia de la 1914 şi nici în ultima ediţie a Bibliei din 1982; în aceste Biblii capitolul 3 din Daniil are 33 de versete, pe cînd cel din ediţia lui Rahlfs are 97 versete.
13. *Rom.*, 12, 1.
14. *Matei*, 4, 2.
15. *Ieş.*, 24, 18; 34, 28.
16. *III Regi*, 19, 8. 12—13.

statornicia luptătorilor, tocmai aceea a arătat mai strălucită răbdarea mucenicilor. Că nu este răbdător omul, care în lipsă de cele de trebuință nu poate face altceva, ci acela care rabdă relele, deși are din belșug putința desfătării.

VII

Pe cînd, dar, ostașii sufereau mucenicia, paznicul, care se uita să vadă ce se va întîmpla, a văzut străină priveliște: îngeri s-au pogorît din ceruri și au împărțit din partea Împăratului ceresc mari daruri ostașilor. Au împărțit daruri tuturor celorlalți; pe unul numai l-au lăsat nerăsplătit, socotindu-l nevrednic de cinstirile cerești. Era tocmai acela care în clipa aceea, doborît de dureri, fugise la dușmani.

Jalnică priveliște pentru cei drepți! Ostașul fugar, viteazul prizonier, oaia lui Hristos pradă fiarelor! Ci ceea ce-i și mai vrednic de plîns este că a pierdut și viața veșnică și nici de aceasta pămîntească nu s-a bucurat; că îndată ce s-a băgat în apa cea caldă i s-a dezghiocat trupul. Cel care a iubit viața aceasta pămîntească a murit, păcătuind fără vreun folos.

Paznicul, cînd l-a văzut că fuge și aleargă spre baie, a luat locul dezertorului; și-a aruncat hainele de pe el, s-a amestecat cu cei goi, strigînd aceeași mărturisire ca și sfinții: «Sînt creștin!». Cu neașteptata lui schimbare a uimit pe ostași. A completat numărul; iar prin adăugarea lui le-a mîngîiat durerea pricinuită de dezertor. Noul venit a imitat pe soldații așezați în ordine de luptă; aceștia cînd cade unul din primul rînd îi completează îndată locul, ca nu cumva să se strice ordinea de luptă din pricina celui căzut. Așa a făcut și acesta. A văzut minunile cerești, a cunoscut adevărul, a fugit la Stăpîn și a fost numărat cu mucenicii. S-au reînnoit cele întîmplate cu ucenicii: a plecat Iuda și în locul lui a venit Matia [17]. A fost următor al lui Pavel: ieri prigonitor, azi binevestitor [18]. Și el a avut de sus chemarea, «*nu de la oameni, nici prin oameni*» [19]. A crezut în numele Domnului nostru Iisus Hristos; a fost botezat în numele Lui, nu de altcineva, ci de propria sa credință; nu cu apă, ci cu propriul lui sînge.

VIII

Și astfel, cînd s-a făcut ziuă, au fost dați focului, deși mai suflau încă, iar rămășițele focului au fost aruncate în rîu, încît mucenicia fericiților a trecut prin întreaga fire: au luptat pe pămînt, au răbdat văz-

17. *Fapte*, 1, 26.
18. *Fapte* 9, 20—21.
19. *Gal.*, 1, 1.

duhul, au fost dați focului, apa i-a primit. Lor li se potrivesc cuvintele psalmistului : *«Am trecut prin foc și apă și ne-ai scos la odihnă»* [20].

Aceștia sînt cei care au primit în paza lor țara noastră, care, ca niște turnuri dese, ne dau apărare tare împotriva asalturilor dușmanilor. Ei nu s-au închis într-un singur loc, ci au fost găzduiți în multe locuri și au împodobit multe țări. Și minunat este că nu cercetează despărțiți unul de altul pe cei care îi primesc, ci dănțuiesc uniți, amestecați unii cu alții. O, minune! Nici nu lipsesc la număr și nici nu le crește numărul. Dacă îi tai în o sută nu depășesc numărul, iar dacă îi aduni întru unul singur, rămîn tot patruzeci, ca și focul; că focul, care aprinde alt foc, rămîne întreg așa cum era; și cei patruzeci de mucenici sînt toți împreună și toți în fiecare. Sînt binefacere îmbelșugată, har neîmpuținat, ajutor grabnic creștinilor, biserică de mucenici, oaste de biruitori, cor al celor ce proslăvesc pe Dumnezeu.

Trebuie să te ostenești, oare, mult, ca să găsești pe unul care să se roage pentru tine Domnului? Nu, că sînt aici patruzeci, care într-un singur glas înalță rugăciunea. *«Acolo unde sînt doi sau trei adunați în numele Domnului, acolo este și El în mijlocul lor»* [21]. Dar acolo unde sînt patruzeci, cine va pune la îndoială prezența lui Dumnezeu?

Cel întristat să-și caute scăparea la cei patruzeci de mucenici; cel vesel tot la ei să alerge; unul, ca să găsească izbăvire de dureri, iar celălalt, ca să-și păstreze veselia. Lîngă acești sfinți mucenici găsești pe femeia credincioasă care se roagă pentru copiii ei, care cere întoarcerea soțului din călătorie și vindecarea celui bolnav.

Faceți cererile voastre împreună cu mucenicii! Tinerii să imite pe cei ce au fost de o vîrstă cu ei, părinții să se roage ca să ajungă părinți ai unor asemenea copii, mamele să ia de aici pildă de bună mamă!

Că mama unuia din fericiții aceia, văzînd pe ceilalți că și muriseră de frig, iar fiul ei că încă răsufla, datorită vigoarei lui și a rezistenței sale la chinuri și că fusese lăsat de călăi cu gîndul că-și va schimba părerea, ea, ca adevărată mamă de mucenic, l-a ridicat cu mîinile sale și l-a pus în căruța în care se aflau și ceilalți pentru a fi duși la rug. N-a lăsat să-i curgă lacrimi nevrednice, nici n-a rostit vreo vorbă necuviincioasă și nepotrivită cu împrejurarea, ci a spus: «Du-te, copilul meu, pe drumul cel bun cu cei de o vîrstă cu tine, împreună cu camarazii tăi. Nu rămîne de ceată! Să nu te înfățișezi Stăpînului în urma celorlalți!».

Într-adevăr, din rădăcină bună, vlăstar bun. Curajoasa mamă a arătat că a hrănit pe fiul ei mai mult cu învățăturile credinței decît cu lapte. Și cum a fost crescut, așa a și fost trimis de credincioasa lui maică.

20. *Ps.*, 65, 11.
21. *Matei*, 18, 20.

Diavolul a plecat rușinat; a pus întreaga fire în mișcare împotriva mucenicilor, dar a văzut că toate uneltirile lui au fost biruite de virtutea bărbaților. A fost învinsă noaptea cu vîntul ei aspru, vremea geroasă a ținutului, epoca anului, goliciunea trupurilor.

Cor sfînt! Ceată sfințită! Adunare nedezbinată! Păzitori obștești ai neamului omenesc! Prieteni buni la nevoie! Ajutători în rugăciune! Mijlocitori prea puternici! Stele ale întregii lumi! Flori ale Bisericii! Pe voi pămîntul nu v-a acoperit, ci cerul v-a primit! Vouă vi s-au deschis porțile raiului! Priveliște vrednică de oștirea îngerilor, vrednică de patriarhi, de profeți, de drepți! Bărbați care, în floarea vîrstei, au disprețuit viața și au iubit pe Domnul mai presus de părinți, mai presus de copii. Erau într-o vîrstă în care viața era plină de nădejdi, dar au disprețuit viața aceasta trecătoare, ca prin mădularele lor să laude pe Dumnezeu. S-au făcut priveliște lumii, îngerilor, oamenilor[22]; au ridicat pe cei căzuți, au întărit pe cei șovăielnici, au făcut de două ori mai mare celor credincioși dorința de mucenicie; cu toții au înălțat un singur trofeu al credinței în Dumnezeu și cu toții au fost împodobiți cu o singură cunună a dreptății în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia cinstea și puterea în vecii vecilor, Amin.

22. *I Cor.*, 4, 9.

OMILIA A XX-a

Despre smerenie

I

Dacă omul ar fi rămas în slava ce i s-a rînduit de Dumnezeu, n-ar fi avut o falsă măreţie, ci una adevărată. Ar fi fost înălţat de puterea lui Dumnezeu, ar fi fost luminat de înţelepciunea dumnezeiască şi s-ar fi bucurat de viaţă veşnică şi de veşnicele bunătăţi. Dar pentru că şi-a mutat în altă parte dorinţa de slava dumnezeiască, pentru că nădăjduia să fie mai mare şi pentru că se grăbea să ia ce nu putea lua, a pierdut şi ceea ce putea avea. De aceea, cel mai bun mijloc pentru mîntuirea lui, pentru vindecarea de boală şi pentru întoarcerea spre starea de la început este smerenia, adică a nu-şi închipui că se poate împodobi prin propriile lui puteri cu vreo slavă oarecare, ci să o ceară de la Dumnezeu. Aşa îşi va îndrepta greşeala, aşa îşi va vindeca boala, aşa se va întoarce la sfînta poruncă, pe care a părăsit-o. Dar diavolul, care a doborît pe om cu nădejdea unei false slave, nu încetează de a-l momi cu aceleaşi ispite şi de a născoci pentru asta nenumărate uneltiri. Îi înfăţişează ca mare lucru strîngerea de avuţii, ca să-l facă să se mîndrească cu ele şi să se străduiască pentru ele. Şi totuşi bogăţia nu-i spre slavă, ci spre mare primejduire. Strîngerea de avuţii este temei de lăcomie, iar stăpînirea lor nu ajută cu nimic la dobîndirea unui nume bun, ci îngîmfă în zadar, mîndreşte în deşert, pricinuieşte sufletului o boală asemănătoare umflăturii. Umflătura trupurilor nu este nici sănătoasă, nici folositoare, ci semn de boală, vătămare a sănătăţii, început de primejduire a vieţii şi prilej de pieire. Aşa-i şi mîndria pentru suflet. Mîndria ia naştere nu numai de pe urma bogăţiilor, că oamenii se mîndresc nu numai cu traiul îmbelşugat şi cu luxul îmbrăcămintei prilejuit de bogăţie (bogaţii întind mese îmbelşugate şi costisitoare peste trebuinţă; se îmbracă cu haine de care n-au nevoie; îşi construiesc case mărețe şi le impestriţează cu fel de fel de podoabe; tîrăsc după ei mulţime de slugi şi cete de nenumăraţi linguşitori), ci se mîndresc peste fire şi cu dregătoriile pe care le au. Dacă poporul le dă o dregătorie, dacă sînt învredniciţi cu o conducere oarecare, dacă li se acordă o dem-

nitate deosebită, ei, cu acest prilej, ca și cum ar depăși pe ceilalți oameni, cred nu numai că scaunul lor este așezat pe nori, ci socotesc pe oamenii de sub ei vrednici de a fi călcați în picioare; se semețesc față de cei care le-au dat slujba și se îngîmfă față de aceia prin care sînt ceea ce li se pare că sînt. Niște oameni ca aceștia se găsesc într-o stare sufletească plină de nebunie; că slava lor este mai trecătoare decît visul, iar strălucirea, de care sînt înconjurați, mai deșartă decît nălucirile nopții; slava lor a luat ființă la o hotărîre a poporului și se destramă tot printr-o hotărîre a poporului. Așa a fost acel fiu fără de minte al lui Solomon, tînăr cu vîrsta, dar mai tînăr cu mintea. Poporul i-a cerut să împărățească mai blînd; el, însă, l-a amenințat cu o domnie și mai aspră; iar prin amenințare a pierdut domnia; prin ce se aștepta că va fi un împărat mai puternic, prin aceea a fost dat jos din dregătoria pe care o avea [1].

Îl mai semețește pe om și puterea mîinilor, iuțeala picioarelor, frumusețea trupului, toate nimicite de boli și veștejite de vreme. Omul nu simte că *«tot trupul este iarbă și că toată slava omului ca floarea ierbii. Uscatu-s-a iarba și floarea a căzut»* [2]. Așa a fost semețirea uriașilor cu puterea lor [3], gîndul nesocotitului Goliat, luptătorul împotriva lui Dumnezeu [4]; așa a fost cu Adonias, care se mîndrea cu frumusețea chipului său [5], și cu Abesalom, care se îngîmfa cu bogăția părului capului său [6].

II

Chiar înțelepciunea și priceperea, care par cele mai mari și mai trainice bunuri pe care le au oamenii, sînt și ele zadarnice, că îngîmfă și dau omului o înălțime neadevărată; sînt o nimica dacă le lipsește înțelepciunea dată de Dumnezeu. Diavolul a fost isteț și ascuțit la minte, dar n-a reușit cu istețimea lui îndreptată împotriva omului; ceea ce meșteșugea împotriva omului, a meșteșugit, fără să-și dea seama, împotriva lui. N-a păgubit atîta pe om, pe care nădăjduia să-l înstrăineze de Dumnezeu și de viața veșnică, cît s-a trădat pe sine însuși, că s-a depărtat de Dumnezeu și a fost osîndit la moarte veșnică. Diavolul a fost prins și în cursa întinsă Domnului: a fost răstignit el, deși se aștepta să-L răstignească pe Domnul; a murit el, deși nădăjduia să-L nimicească prin moarte pe Domnul. Dacă deci stăpînitorul lumii [7], întîiul,

1. *III Regi*, 12, 14. 18.
2. *Isaia*, 40, 7. 8.
3. *Fac.*, 6, 4; *Înțel. Sol.*, 14, 6.
4. *I Regi*, 17, 4.
5. *III Regi*, 1, 6.
6. *II Regi*, 14, 26.
7. *Ioan*, 12, 31.

marele şi nevăzutul maestru al înţelepciunii lumeşti, este prins în propriile dibăcii ale minţii sale şi ajunge de săvîrşeşte cea mai mare nebunie, cu mult mai mult ucenicii, imitatorii lui, chiar de-ar născoci cu mintea lor nenumărate dibăcii, «*ajung nebuni, zicînd că sînt înţelepţi*» [8]. Planuri dibace a făcut Faraon pentru a pierde pe Israil; dar înţeleptului Faraon i-a venit pieirea, fără să-şi dea seama, tocmai de acolo de unde nici nu se aştepta: copilul dat morţii din porunca lui este crescut şi ascuns chiar în palatele împărăteşti [9]; şi acest copil a nimicit puterea lui Faraon, a întregului popor egiptean şi a mîntuit pe Israil [10]. Ucigaşul Abimelec, fiul nelegitim al lui Ghedeon [11], a ucis pe cei şaptezeci de fii legitimi ai lui Ghedeon; socotea că a născocit cu asta un plan dibaci, ca să-şi întărească stăpînirea; apoi a zdrobit pe cei ce l-au ajutat la omor; dar este zdrobit de ei; şi, în sfîrşit, este ucis de o piatră aruncată de mîna unei femei [12]. Sfat pierzător au plănuit cu dibăcie toţi iudeii împotriva Domnului, zicînd în ei înşişi: «*Dacă vom lăsa lucrurile aşa* [13] *toţi vor crede în El şi vor veni romanii şi ne vor lua locul şi neamul*» [14]. Cu acest sfat au ajuns la uciderea lui Hristos; s-au gîndit să-şi salveze neamul şi ţara, dar planurile lor i-au pierdut: au fost alungaţi din ţara lor şi s-au înstrăinat şi de legile lor şi de religia lor. Într-un cuvînt, din nenumărate pilde poţi vedea că este şubredă înţelepciunea omenească, că este, mai bine spus, mică şi umilă decît mare şi înaltă.

III

Aşa că nici un om cu dreaptă judecată nu se va mîndri nici cu înţelepciunea lui şi nici cu cele de care am vorbit mai înainte, ci va da crezare sfatului foarte bun al fericitei Ana şi al profetului Ieremia: «*Să nu se laude înţeleptul cu înţelepciunea lui; să nu se laude puternicul cu puterea lui; să nu se laude bogatul cu bogăţia lui!*» [15].

— Dar care este lauda cea adevărată? Prin ce este mare omul?

— «*În aceasta să se laude cel ce se laudă, spune Dumnezeu, în a înţelege şi a cunoaşte că Eu sînt Domnul*» [16]. Aceasta-i înălţimea omului; aceasta-i slava şi măreţia lui: să cunoască ce-i cu adevărat mare, să se lipească strîns de Dumnezeu şi să caute slava lui în slava care

8. *Rom.*, 1, 22.
9. *Ieş.*, 2, 5—10.
10. *Ieş.*, 14, 30.
11. După *Judecători*, 9, 1, Abimelec nu era fiul lui Ghedeon, ci al lui Ierobaal.
12. *Jud.*, 9, 1—57.
13. În textul Evangheliei: «*Dacă-l vom lăsa aşa*».
14. *Ioan*, 11, 48.
15. *Ier.*, 9, 22.
16. *Ier.*, 9, 23.

vine de la Domnul. Apostolul spune : *«Cel ce se laudă, în Domnul să se laude»* [17], atunci cînd a spus : *«Hristos s-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu, îndreptățire, sfințire și răscumpărare, pentru ca, precum este scris : «Cel ce se laudă, în Domnul să se laude»* [18]. Atunci este laudă desăvîrșită și completă în Dumnezeu, cînd omul nu se laudă nici cu îndreptățirea lui proprie, ci cunoaște că este lipsit de orice îndreptățire adevărată și că îndreptățirea sa se săvîrșește numai prin credința în Hristos. Și Pavel se lăuda cu aceea că nu ținea seamă de faptele de dreptate săvîrșite de el, ci căuta îndreptățirea în Hristos, dobîndită de la Dumnezeu pe temeiul credinței : o căuta în cunoașterea lui Hristos, în puterea învierii Lui, în participarea la patimile Lui, în asemănarea cu moartea Lui, ca să ajungă la învierea din morți [19]. Cu astfel de gînduri Pavel a doborît orice înălțare a mîndriei.

Nu-ți mai rămîne, deci, nimic cu ce să te mîndrești, o, omule ! Că lauda și nădejdea ta stau în a-ți omorî toate ale tale și în a căuta viața viitoare în Hristos, a cărei pîrgă o avem chiar acum cînd sîntem în viața aceasta pămîntească pentru că trăim în întregime prin harul și darul lui Dumnezeu. *«Că Dumnezeu este Cel Care lucrează în noi a voi și a lucra spre bună plăcerea Lui»* [20]. Dumnezeu descoperă prin Duhul Lui [21] înțelepciunea Sa rînduită mai dinainte spre slava noastră [22]; Dumnezeu dă puteri celor care lucrează. Pavel spune : *«Mai mult decît toți m-am ostenit, dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este în mine»* [23]. Dumnezeu izbăvește de primejdii împotriva oricărei așteptări omenești. *«Noi înșine ne-am socotit,* spune Pavel, *osîndiți la moarte, ca să nu ne încredem în noi înșine, ci în Dumnezeu, Care înviază morții, Care ne-a izbăvit și ne izbăvește de la o moarte ca aceasta și în care nădăjduim că încă ne va mai izbăvi»* [24].

IV

Spune-mi, deci, pentru ce te mîndrești cu faptele tale bune ca de propriile tale fapte, în loc să mulțumești pentru aceste daruri Celui Ce ți le-a dat ? *«Ce faptă bună ai, pe care să n-o fi primit ? Iar dacă ai primit-o, pentru ce te lauzi, ca și cum n-ai primit-o ?»* [25]. Nu datorită fap-

17. *I Cor.*, 1, 31.
18. *I Cor.*, 1, 30—31.
19. *Filip.*, 3, 9—11.
20. *Filip.*, 2, 13.
21. *I Cor.*, 2, 10.
22. *I Cor.*, 2, 7.
23. *I Cor.*, 15, 10.
24. *II Cor.*, 1, 9—10.
25. *I Cor.*, 4, 7.

telor tale de dreptate ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu te-a cunoscut datorită bunătăţii Lui. Pavel a spus: *«Cunoscînd pe Dumnezeu, dar, mai bine spus, fiind cunoscuţi de Dumnezeu»* [26]. Nu prin virtutea ta ai prins pe Hristos, ci Hristos te-a prins pe tine prin venirea Lui. Pavel spune: *«Urmăresc, doar voi prinde aceea pentru care şi eu am fost prins de Hristos»* [27]; iar Domnul spune: *«Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi»* [28]. Te mîndreşti că ai fost cinstit şi iei milostivirea lui Dumnezeu pricină de îngîmfare? Atunci te vei cunoaşte cine eşti, cînd vei fi alungat din paradis ca Adam [29], cînd vei fi părăsit de Duhul ca Saul [30], cînd vei fi tăiat din rădăcina cea sfîntă ca Israil [31]. Scriptura spune: *«Prin credinţă stai; nu te îngîmfa, ci teme-te!»* [32]. După har urmează judecata; iar Judecătorul va cerceta cum ai întrebuinţat cele dăruite ţie.

Dar dacă nu înţelegi nici aceea, că ai primit har de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, datorită unei neînchipuite nesimţiri, faci din harul dat propria ta faptă, gîndeşte-te că nu eşti mai de preţ ca apostolul Petru. Nu poţi întrece în dragostea ta de Domnul pe Petru, care L-a iubit atît de puternic, încît voia să moară pentru El. Şi totuşi, cînd Petru a rostit cu mîndrie cuvintele: *«Dacă toţi se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti»* [33], a fost lăsat de Domnul în marginile slăbiciunii omeneşti; şi atunci a căzut şi s-a lepădat de Hristos [34]. Prin păcatul său, Petru a fost înţelepţit spre evlavie şi a fost învăţat să fie şi înţelegător faţă de cei slabi, dar să-şi vadă şi propria lui slăbiciune, cunoscînd bine că, după cum atunci cînd era să se înece în mare, a fost uşurat de dreapta lui Hristos [35], tot aşa şi în furtuna smintelii, în primejdie de a pieri prin necredinţă, a fost păzit de puterea lui Hristos, Care chiar i-a prezis cele ce aveau să i se întîmple, spunîndu-i: *«Simone, Simone, iată satana a cerut să vă cearnă ca pe grîu; dar Eu M-am rugat pentru tine, ca să nu piară credinţa ta şi tu, întorcîndu-te, întăreşte pe fraţii tăi»* [36]. Şi Petru, dăscălit în acest chip, a fost pe bună dreptate ajutat, că a fost învăţat să arunce din sufletul său mîndria şi să fie înţelegător cu cei slabi.

26. *Gal.*, 4, 9.
27. *Filip.*, 3, 12.
28. *Ioan*, 15, 16.
29. *Fac.*, 3, 23—24.
30. *I Regi*, 16, 14.
31. *Rom.*, 11, 16—18.
32. *Rom.*, 11, 20.
33. *Matei*, 26, 33.
34. *Matei*, 26, 69—75.
35. *Matei*, 14, 28—31.
36. *Luca*, 22, 31—32.

Fariseul acela nesuferit și peste măsură de îngîmfat, care vorbea cu neobrăzare nu numai de el, ci defăima înaintea lui Dumnezeu și pe vameș, a pierdut lauda dreptății din pricina păcatului mîndriei. Vameșul, însă, s-a pogorît de la templu îndreptățit, pentru că a slăvit pe Dumnezeul cel Sfînt, pentru că nici nu îndrăznea să-și ridice privirea la cer, ci cerea numai milostivire de la Dumnezeu, învinuindu-se pe sine și prin chipul în care stătea în biserică și prin lovirea pieptului și prin aceea că n-a cerut nimic altceva decît milostivire [37].

Caută deci și ferește-te de pilda cumplitei pagube aduse de mîndrie! Cel mîndru și-a păgubit mîntuirea, cel cu limba îndrăzneață a pierdut răsplata; a fost micșorat mai mult decît cel smerit și păcătos, pentru că s-a mărit pe sine mai mult decît acela și pentru că n-a așteptat hotărîrea de la Dumnezeu, ci și-a rostit-o singur.

Nu te mîndri, dar, niciodată față de nimeni, nici față de cel mai mare păcătos! Adeseori smerenia mîntuie pe cel cu multe și mari păcate. Nu socoti niciodată că tu ești mîntuit și celălalt pierdut. Niciodată! Dacă tu cu gura ta hotărăști că ești mîntuit, vei fi osîndit de hotărîrea lui Dumnezeu. *«Nu mă judec pe mine însumi,* a spus Pavel, *că nu mă știu vinovat cu nimic; dar nu cu aceasta m-am mîntuit; însă Cel Care mă judecă este Domnul»* [38].

V

Socotești că ai săvîrșit vreo faptă bună? Mulțumește lui Dumnezeu! Nu te mîndri cu ea față de semenul tău! *«Fiecare,* spune Pavel, *să-și cerceteze fapta lui și atunci va avea laudă față de sine numai și nu față de altul»* [39]. Cu ce ai folosit pe semenul tău, dacă-ți trîmbițezi credința, dacă spui că ai suferit prigoniri pentru numele lui Hristos sau dacă spui că ai îndurat ostenelile postului? De pe urma tuturor acestora tu cîștigi, și nu altul. Teme-te să nu ai aceeași cădere ca și diavolul, care s-a mîndrit față de om, dar a căzut mai jos decît omul și a ajuns călcat în picioare de cel pe care avea de gînd să-l calce în picioare. La fel a fost și căderea israiliților. S-au mîndrit față de celelalte neamuri, spunînd că sînt necurate, și ei cu adevărat au ajuns necurați, iar neamurile s-au curățit. *«Dreptatea lor a ajuns ca o cîrpă lepădată»* [40], iar nelegiuirea și necredința neamurilor s-au șters prin credință. Într-un cuvînt, adu-ți aminte de adevărul proverbului, care spune: *«Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor sme-*

37. *Luca,* 18, 10—14.
38. *I Cor.,* 4, 3—4.
39. *Gal.,* 6, 4.
40. *Isaia,* 64, 6.

riţi le dă har» [41]. Să ai în faţa ochilor cuvintele Domnului : «*Tot cel ce se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte se va înălţa*» [42]. Să nu fii judecător nedrept, cînd judeci faptele tale, şi nici nu le judeca pentru a-ţi face plăcere. Dacă ţi se pare că ai făcut vreun bine, nu socoti numai acest bine, uitînd cu ştiinţă celelalte păcate ; nici nu te mîndri cu faptele bune săvîrşite astăzi, iertîndu-te singur de faptele rele săvîrşite ieri sau alaltăieri, ci, cînd ai de gînd să te lauzi cu o faptă bună săvîrşită acum, adu-ţi aminte de fapta rea de mai de demult şi atunci vei pune capăt mîndriei nesăbuite. Dacă vezi pe semenul tău păcătuind, nu te uita numai la acest păcat al lui, ci aminteşte-ţi de faptele bune pe care le-a săvîrşit şi le săvîrşeşte ; şi adeseori vei vedea că este mai bun decît tine, dacă vei cerceta toate faptele lui şi nu te vei opri la nimicuri. Nici Dumnezeu nu cercetează cu de-amănuntul faptele oamenilor. «*Eu, spune Domnul, vin să adun faptele şi gîndurile oamenilor*» [43]. Odată, cînd Dumnezeu a voit să pedepsească pe Iosafat pentru un păcat săvîrşit, şi-a adus aminte şi de faptele lui bune şi a zis : «*Dar au fost găsite şi cuvinte bune întru tine*» [44].

VI

Să ne spunem neîncetat aceste cuvinte şi unele ca acestea, pentru a îndepărta de la noi mîndria ; să ne coborîm pe noi înşine, ca să ne înălţăm, fiind următorii Domnului, Care s-a pogorît din cer la cea mai mare umilinţă, ca de la umilinţă să ne urcăm la o minunată înălţime. Toate faptele Domnului ne învaţă smerenia. Cînd era prunc era în peşteră ; şi nu în pat, ci în iesle ; în casa unui teslar şi a unei sărmane mame, supunîndu-Se mamei Lui şi logodnicului ei ; a fost învăţat şi a auzit lucruri pe care nu avea nevoie să le înveţe şi să le audă ; punea întrebări şi prin întrebările puse minuna pe toţi cu înţelepciunea Lui. S-a supus lui Ioan şi Stăpînul a primit de la rob botezul. Nu s-a împotrivit nici unuia din duşmanii Săi şi nici nu s-a folosit de nespusa putere pe care o avea, ci se supunea lor ca unora care ar fi fost mai puternici decît El, îngăduind puterii acesteia trecătoare să-şi arate toată tăria ei. A stat înaintea arhiereilor cum stă un acuzat, a fost dus înaintea guvernatorului şi a îndurat judecata şi, cu toate că putea să vădească pe hulitori, suferea în tăcere hulele ; a fost scuipat de slugi şi de cei mai josnici robi, a fost dat morţii, ba chiar la moartea cea mai ruşinoasă

41. *Prov.*, 3, 34 ; *Iacob*, 4, 6 ; *I Petru*, 5, 5.
42. *Luca*, 14, 11.
43. *Isaia*, 66, 18.
44. *II Cron.*, 19, 3.

printre oameni. Astfel Domnul nostru a străbătut de la naştere pînă la sfîrşitul Său pe toate cele omeneşti. Dar după o atît de mare smerenie Îşi arată în urmă slava Sa, slăvind împreună cu El pe cei care au trăit împreună cu El fără de slavă. Dintre aceştia, cei dintîi au fost fericiţii ucenici, oameni sărmani şi goi, care au cutreierat lumea, nu cu înţelepciunea cuvîntului, nu cu mulţimea însoţitorilor, ci singuri, mergînd din loc în loc, singuratici, călătorind cînd pe uscat, cînd pe mare, biciuiţi, loviţi cu pietre, prigoniţi şi, în sfîrşit, ucişi.

Acestea sînt pentru noi învăţăturile părinteşti şi dumnezeieşti! Să imităm pilda lor, ca prin smerenie să răsară şi pentru noi slavă veşnică, darul desăvîrşit şi adevărat al lui Hristos.

VII

Cum vom dobîndi, dar, smerenia cea mîntuitoare şi vom îndepărta buboiul pierzător al mîndriei?

Dacă în toate împrejurările vieţii vom pune în practică smerenia şi dacă vom face totul, ca să nu ne vatăme mîndria. Că sufletul ia chipul ocupaţiilor noastre, ia înfăţişarea celor ce facem şi se aseamănă cu ele. Să-ţi fie, dar, deprinse cu smerenia şi înfăţişarea şi haina şi mersul şi statul şi hrana şi aşternutul şi casa şi toate lucrurile din casă. Cuvîntul, cîntecul şi vorba cu vecinii să fie mai degrabă măsurate decît îngîmfate. Nu întrebuinţa vorbe umflate şi meşteşugite, nici nu folosi glas afectat în cîntecele tale. Nu fi mîndru şi grav în vorbirile tale, ci îndepărtează orice lăudăroşenie. Fii îndatoritor cu prietenii, blînd cu slugile, răbdător cu cei care te supără, milostiv cu cei de jos. Mîngîie pe cei năpăstuiţi, cercetează pe cei bolnavi; nu privi de sus pe nimeni; vorbeşte cu blîndeţe, răspunde cu bucurie celui ce te întreabă; fii binevoitor cu toată lumea; cînd vorbeşti, nu te lăuda şi nici nu pune pe alţii să te laude; nu primi cuvinte necuviincioase; ascunde, pe cît poţi, însuşirile şi faptele tale bune; cînd păcătuieşti, învinovăţeşte-te şi nu aştepta mustrările altora [45], ca să te asemeni omului celui drept, care, el cel dintîi, se învinovăţeşte, ca să fii ca Iov, care nu s-a ruşinat de mulţimea locuitorilor cetăţii de a mărturisi în faţa tuturor greşeala lui [46]. Nu fi aspru cînd dojeneşti, nici grabnic şi pătimaş cînd mustri, că şi aceasta este tot mîndrie. Nu osîndi pe alţii pentru toate fleacurile, ca şi cînd tu ai fi cu desăvîrşire drept. Priveşte cu ochi înţelegători pe cei ce greşesc şi ridică-i duhovniceşte din păcatul lor, aşa cum îndeamnă apostolul, *«luînd seama la tine însuţi, ca să nu cazi şi*

45. *Prov.*, 18, 17.
46. *Iov*, 31, 34.

tu în ispită» [47]. Să pui atîta rîvnă în a nu fi slăvit de oameni cîtă rîvnă pun alţii în a fi slăviţi, de-ţi aminteşti de Hristos, Care a spus că cel care caută de buna sa voie laudă de la oameni şi face binele pentru a fi văzut de oameni pierde răsplata de la Dumnezeu. *«Îşi iau plata lor»* [48] a spus Domnul. Să nu-ţi pierzi, deci, plata de la Dumnezeu, vrînd să fii văzut de oameni. Dumnezeu este marele privitor al faptelor noastre. Să iubeşti slava pe care ţi-o dă Dumnezeu! El dă strălucită răsplată. Ai fost numit într-o slujbă înaltă şi te cinstesc şi te slăvesc oamenii? Poartă-te cu cei de sub stăpînirea ta ca şi cum ai fi egal cu ei, *«nu ca stăpîn al păstoriţilor»* [49]. Domnul a poruncit: *«Cel care vrea să fie între voi întîiul să fie slugă tuturor»* [50].

Pe scurt, urmăreşte atît de mult smerenia ca şi cum ai fi îndrăgostit de ea. Îndrăgeşte-o şi te va slăvi. Aşa vei merge pe calea care duce cu bine la slava cea adevărată, slava îngerilor, slava de la Dumnezeu. Hristos te va mărturisi înaintea îngerilor că eşti ucenic al Lui [51] şi te va slăvi, dacă vei fi următor smereniei Lui, Care a spus: *«Învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre»* [52], Căruia slava şi stăpînirea, în vecii vecilor, Amin.

47. *Gal.*, 6, 1.
48. *Matei*, 6, 2.
49. *I Petru*, 5, 3.
50. *Marcu*, 10, 44.
51. *Luca*, 12, 8.
52. *Matei*, 11, 29.

OMILIA A XXI-a

Despre a nu ne lipsi de cele lumești și despre focul din afara Bisericii

I

Socoteam, iubiților, că pișcîndu-vă de fiecare dată mai tare în cuvîntările mele, vă voi părea un predicator greu de suferit, pentru că arăt o mare îndrăzneală, nepotrivită nici unui străin și nici unui bărbat stăpînit de păcate asemănătoare. Voi, însă, ați primit cu dragă inimă mustrările mele, iar din rănile pricinuite de limba mea ați făcut prilej de a aprinde în voi și mai tare dorința unei vieți îmbunătățite. Și nu e de mirare, pentru că sînteți înțelepțiți în cele ale Duhului. *«Mustră pe înțelept și te va iubi»* [1], spune Solomon într-un loc din scrierile sale. Pentru aceea, fraților, vă dau și acum, atît cît îmi stă în putință, același sfat, în dorința de a vă scoate din lațurile diavolului.

Mare și felurit război duce împotriva noastră, iubiților, în fiecare zi, vrăjmașul adevărului! Îl duce, făcînd, după cum știți, din poftele noastre săgeți împotriva noastră și luînd totdeauna de la noi puterea de a ne vătăma. Dar pentru că Stăpînul a legat cu legi de nedezlegat o mare parte din puterea diavolului și nu i-a îngăduit să se năpustească deodată, ca să nimicească de pe pămînt neamul omenesc, vicleanul ne fură victoria datorită nesocotinței noastre proprii. Face ca și oamenii lacomi și vicleni, care gîndesc și lucrează, să se îmbogățească cu averi străine; și pentru că nu pot să-și pună în aplicare silnicia lor în văzul lumii, obișnuiesc să pîndească la drumul mare; și dacă văd în apropierea lor un loc scobit în văgăuni adînci sau umbrit de desimea copacilor se ascund acolo și, feriți în astfel de ascunzișuri de vederea călătorilor, năvălesc pe neașteptate asupra lor, în așa fel încît nimeni nu poate să vadă lațurile primejdiei înainte de a cădea în ele. Tot așa și diavolul, vrăjmașul și prigonitorul nostru dintru început, se ascunde la umbra plăcerilor lumești, care cresc pe drumul acestei vieți și sînt în stare să dosească pe tîlhar și să ascundă pe uneltitor; și de acolo ne întinde, fără să ne dăm seama, lațurile pierzării. Deci, dacă voim să stră-

1. *Pilde*, 9, 8.

batem fără de primejdie drumul vieţii ce ne stă în faţă, dacă voim să înfăţişăm lui Hristos sufletul împreună cu trupul lipsite de ruşinea rănilor pricinuite de diavol, dacă voim să primim cununile de biruinţă, trebuie să rotim necontenit, cu luare aminte de jur împrejur, ochii sufletului nostru, să punem sub bănuială pe toate cele ce ne desfătează şi să le îndepărtăm îndată; trebuie să nu ne lipim sufletul de nimic, nici chiar dacă aurul ar sta grămadă înaintea noastră şi ar fi gata să ajungă în mîinile celor ce-l voiesc — că spune Scriptura: «*Ca apa de-ar curge bogăţia, nu vă lipiţi inima de ea*» [2] —, nici chiar dacă pămîntul ar odrăsli toată desfătarea şi ne-ar pune la îndemînă locuinţe luxoase (că iarăşi spune Scriptura: «*Locuinţa noastră este în cer, de unde aşteptăm şi mîntuitor, pe Hristos*» [3]), nici chiar dacă necontenit ne-ar sta în faţă petreceri, chefuri, beţii şi mese cu lăutari (că tot Scriptura spune: «*Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sînt deşertăciune*» [4]), nici chiar dacă ni s-ar oferi frumuseţile trupurilor locuite de suflete desfrînate (că spune înţeleptul: «*Fugi din faţa femeii ca din faţa şarpelui*» [5]), nici chiar dacă ni s-ar pune la îndemînă funcţii înalte, conduceri de popoare, roi de însoţitori şi de linguşitori, nici chiar dacă ni s-ar oferi tron înalt şi strălucit, popoare şi cetăţi gata de bună voie să ne slujească şi să ni se supună nouă (că «*Tot trupul*, spune Scriptura, *este ca iarba şi toată slava omului ca floarea ierbii. Uscatu-s-a iarba şi floarea a căzut*» [6]). În dosul tuturor acestor ispite atît de încîntătoare stă prigonitorul obştesc al neamului omenesc şi aşteaptă ca, ademeniţi cîndva de cele văzute să ne abatem din calea dreaptă şi să cădem în cursa lui. Trebuie să ne temem mult ca nu cumva apropiindu-ne fără băgare de seamă de ele şi cu gîndul că plăcerea pricinuită de desfătare n-are în ea nimic vătămător, să înghiţim, la cea dintîi gustare, undiţa ascunsă a vicleniei şi apoi să fim, cu voia şi fără voia noastră, legaţi de diavol şi tîrîţi pe nesimţite de plăceri spre moarte, înfricoşătorul sălaş al tîlharilor.

II

Este deci de neapărată trebuinţă, fraţilor, şi folositor nouă tuturora să ne pregătim ca drumeţii şi alergătorii: să ne uşurăm, prin orice mijloc, sufletele pentru drum; să ne grăbim, spre sfîrşitul căii noastre, fără să ne uităm înapoi.

Nimeni să nu-şi închipuie că sînt născocitor de cuvinte noi, cînd numesc acum cale viaţa omenească; că şi profetul David tot aşa a nu-

2. *Ps.*, 61, 10.
3. *Fil.*, 3, 20.
4. *Ecl.*, 1, 2.
5. *Înţ. Sir.*, 21, 2.
6. *Isaia*, 40, 7—8.

mit viața. Uneori spune: «*Fericiți cei fără prihană în cale, care umblă în legea Domnului*» [7]; alteori strigă către Stăpînul său: «*Depărtează de la mine calea nedreptății și cu legea Ta mă miluiește*» [8], uneori laudă grabnicul ajutor dat de Dumnezeu celor prigoniți și, cîntînd cu bucurie din liră, zice: «*Cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru? Dumnezeu este Cel Ce mă încinge cu putere și a pus fără prihană calea mea*» [9]. Și pretutindeni în psalmi, David, pe bună dreptate, așa a socotit că trebuie numită viața omenească, fie că e minunată, fie că e rea. Și după cum cei care au de făcut o cale lungă, pe drumul ce-l au de făcut, schimbă pașii, care se iau la întrecere unul cu altul, iar prin schimbarea iute a unui picior cu celălalt partea de pămînt care le era înainte trece în urma lor și ajung ușor la capătul drumului, tot așa și cei care au fost aduși la viață de Creator chiar de la început intră în perioadele timpului; și lăsînd în urma lor perioadă de timp după perioadă, ajung la sfîrșitul vieții.

Nu vi se pare oare că viața prezentă este un drum continuu, o călătorie marcată de vîrste ca de niște stații? Își are începutul, pentru fiecare om, cu durerile de naștere ale mamei, iar sfîrșitul îl arată sălașurile din morminte. La ele ne duce pe toți călătoria asta; pe unii mai devreme, pe alții mai tîrziu; unii călătoresc străbătînd toate răstimpurile vieții, iar alții nu poposesc nici în primele stații ale vieții lor. Drumurile care duc de la un oraș la altul pot fi evitate; iar cel care nu vrea nici nu merge pe ele; calea vieții, însă, ne ține cu forța și chiar dacă am vrea să amînăm călătoria ne trage spre punctul de oprire pe care Stăpînul ni l-a rînduit. Nu-i cu putință, iubiților, ca cel care a intrat pe poarta care duce la această viață și care a pășit pe această cale să nu meargă și pînă la sfîrșitul ei. Fiecare din noi, îndată ce a ieșit din pîntecele maicii lui, este prins de curgerea timpului și-i tîrît înainte; lasă mereu în urma lui ziua trăită și nu poate niciodată, chiar dacă ar vrea, să se mai întoarcă la ziua cea de ieri. Și ne bucurăm cînd sîntem duși de timp mereu tot înainte; ne veselim cînd schimbăm o vîrstă cu alta, ca și cum am dobîndi cine știe ce; ne socotim fericiți, cînd din copil ajungem bărbat și din bărbat ajungem bătrîn. Și totuși nu ținem seama că timpul pe care l-am trăit este timp pierdut din viață; nu simțim că viața noastră se cheltuiește, cu toate că o măsurăm totdeauna cu măsura vieții trăite și scurse; nu ne dăm seama cît de ascuns ne este timpul pe care ni l-a dat să-l trăim Cel Ce ne-a trimis să facem călătoria asta; nu știm cînd va voi Stăpînul să

7. *Ps.*, 118, 1.
8. *Ps.*, 118, 29.
9. *Ps.*, 17, 34—35.

ne ia de pe această cale, cînd va deschide fiecărui drumeț porțile intrării în cealaltă viață. De aceea se cade să fim pregătiți în fiecare zi pentru plecarea noastră din această viață, așteptînd cu ochii ațintiți semnul Stăpînului. «*Să fie*, spune Domnul, *mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse, iar voi asemenea oamenilor care așteaptă pe Domnul lor cînd se va întoarce de la nuntă, ca, venind și bătînd, îndată să-i deschidă*» [10].

III

Dar noi nici nu voim să ne uităm cu luare aminte la poverile cu care plecăm de aici! Nu luăm aminte care poveri sînt ușoare, pentru un drum ca acesta, ca să le putem duce, după ce le-am strîns, pe lumea cealaltă, ca să ne facă veselă viața de pe acea lume, ca să ajungă acolo în stăpînirea noastră; și care sînt poverile grele și istovitoare care ne țintuiesc trupul de pămînt, care nu ne sînt deloc firești și nici nu pot intra pe poarta cea strîmtă, ca să însoțească pe cei care le au. Noi, însă, facem cu totul dimpotrivă! Lăsăm la o parte poverile ce-ar trebui strînse și le strîngem tocmai pe acelea ce s-ar cuveni să le trecem cu vederea; nu luăm aminte la cele ce ar trebui să facă una cu noi, care ne pot fi cu adevărat podoabă firească sufletului și trupului; dar căutăm să strîngem numai cele ce ne sînt necontenit străine și care pun în viața noastră pecetea rușinii; ne ostenim și muncim zadarnic întocmai ca unul care se înșală singur, vrînd să umple un vas găurit.

Socot că și copiii știu că nici una din plăcerile din viață, după care se înnebunesc cei mai mulți oameni, nu sînt cu adevărat ale noastre și nici nu pot fi, ci sînt la fel de străine tuturora: și celor care par a se desfăta cu ele, și celor care nici nu se ating de ele. Dacă unii ar strînge în viața lor grămezi de aur, aurul strîns nu va rămîne necontenit în stăpînirea lor; că sau fuge chiar în timpul vieții lor, deși îl înlănțuiesc în fel și fel de chipuri și trece la cei mai puternici decît ei, sau îi părăsește cînd ajung în pragul morții și nu vrea să plece odată cu ei; iar cînd moartea, care le desparte cu forța sufletul de ticălosul trup, îi tîrăște pe drumul cel fără de întoarcere, ei își întorc necontenit privirile spre avuția lor și-și plîng sudorile vărsate din tinerețe cu strîngerea lor; atunci văd că bogăția trece în mîinile altora, văd că lor nu le-a rămas decît osteneala strîngerii de bogății, iar aurul nu le-a dat decît păcatul lăcomiei. Chiar de-ai avea mii de hectare de pămînt, case strălucitoare, turme și cirezi de felurite vite, chiar de-ai

10. *Luca*, 12, 35—36.

avea cea mai mare putere peste oameni, totuşi nu vei putea să te desfătezi de ele pe vecie, pentru că puţină vreme te vei numi stăpînul lor, că bogăţia va trece iarăşi în mîinile altora, iar pe tine te vor acoperi cîteva palme de pămînt. Adeseori, chiar înainte de moarte, înainte de mutarea ta din această viaţă, vei vedea că averea ta trece în mîinile altora, ba chiar a duşmanilor tăi. Nu ştim oare cîte moşii, cîte case, cîte neamuri şi oraşe, încă pe cînd trăiau stăpînii lor, au căpătat numele altor stăpîni? Nu ştim oare că unii care erau robi mai înainte s-au urcat pe tronuri de conducere, iar cei care se numeau domni şi stăpîni erau mulţumiţi să stea cu supuşii şi să se închine robilor lor de altădată, cînd, ca la jocul de zaruri, soarta lor li s-a schimbat pe neaşteptate?

IV

Sînt oare ale noastre cele pe care bogăţia le-a născocit spre a le mînca şi bea şi toate cele cîte peste trebuinţă le-a scornit pentru satisfacerea nemulţumitorului stomac, care nu păstrează nimic, chiar dacă îl umplem necontenit? Acestea fac puţină plăcere numai gustului cînd trec prin gură spre a fi depuse în stomac; dar îndată sînt aruncate afară cu grabă ca de prisos şi supărătoare; iar dacă zăbovesc mai multă vreme în stomac ne pun viaţa în mare primejdie. Multor oameni mîncarea peste măsură le-a adus moartea şi le-a fost şi pricină că nu s-au mai putut desfăta cu nimic. Nu sînt oare pentru om o pagubă neîndoielnică şi o vădită vătămare desfrînările, împreunările spurcate şi toate faptele săvîrşite de un suflet nebun şi turbat? Nu înstrăinează, oare, şi nu micşorează puterile omului? Că trupul, prin împreunări, pierde hrana cea mai bună şi cea mai de preţ. De aceea fiecare din cei care s-au tăvălit în paturile de desfrîu simte îndată după săvîrşirea păcatului o căinţă puternică, după ce furia trupului s-a potolit, iar mintea, ajunsă la capătul celor ce a săvîrşit şi deşteptată ca dintr-o beţie sau dintr-o furtună, are răgaz să se gîndească ce s-a petrecut cu ea; simte că trupul a ajuns mai slab, trîndav la treabă şi neputincios în toate. Acest lucru l-au înţeles şi instructorii de gimnastică, care au pus ca lege castitatea în şcolile în care tinerii se exercitează pentru luptele atletice; legea castităţii pune la adăpost de plăceri trupurile tinerilor şi nici nu îngăduie tinerilor, în timp ce se pregătesc pentru luptele atletice, să privească măcar la chipurile frumoase, dacă vor să-şi vadă capul încununat; că la concurs neînfrînarea aduce batjocură şi nu cunună.

V

Este bine ca, închizînd ochii, să trecem cu vederea toate bunurile de care am vorbit, pentru că ne sînt cu totul străine, de prisos şi cu neputinţă de a ni le face bunuri proprii; dar pentru acele bunuri, care sînt cu adevărat bunuri ale noastre, se cuvine să avem deosebită purtare de grijă.

— Dar care sînt cu adevărat bunurile noastre?

— Sufletul — prin care vieţuim, care nu are trebuinţă de nimic din cele ce împovărează, pentru că este simplu şi spiritual — şi trupul, care a fost dat de Creatorul său vehicul sufletului în această viaţă.

Acesta este omul: spirit unit cu trup, folositor şi potrivit. Acesta este plăsmuit în pîntecele mamei de prea înţeleptul Meşter al universului; acesta în vremea durerilor naşterii este scos la lumină din cămările cele întunecoase; acesta a fost rînduit să stăpînească cele de pe pămînt; pentru acesta întreaga fire este o şcoală a virtuţii; acestuia îi este dată legea de a imita pe Creator, atît cît îi stă în putinţă, şi de a schiţa pe pămînt rînduiala cea bună din cer; acesta cînd este chemat pleacă de aici; acesta se înfăţişează înaintea scaunului de judecată a lui Dumnezeu, Care l-a trimis pe acest pămînt; acesta este judecat; acesta primeşte răsplata tuturor faptelor pe care le-a săvîrşit în viaţă.

Proprietate a noastră ajung şi virtuţile, cînd sînt cu grijă unite cu firea omenească. Ostenindu-ne pentru săvîrşirea lor, virtuţile nici aici pe pămînt nu vor să ne părăsească, dacă nu le alungăm cu forţa, de buna noastră voie, şi dacă nu punem în locul lor păcatele; pe lumea cealaltă virtuţile merg înaintea celor ce s-au străduit să le săvîrşească; aşează pe cel care le are alăturea de îngeri şi-l luminează veşnic în ochii Creatorului. Dar bogăţia, puterea, luxul şi desfătarea şi toată mulţimea celor la fel cu acestea, care creşte în jurul nostru din nebunia noastră în fiecare zi, nici nu intră odată cu noi în viaţă şi nici nu pleacă odată cu noi, ci pentru fiecare om se adeveresc şi rămîn cuvintele spuse odinioară de un drept: «*Gol am ieşit din pîntecele maicii mele şi gol mă voi întoarce!*»[11].

VI

Omul care ştie să-şi dea cele mai bune sfaturi se va îngriji mai ales de suflet şi va căuta prin orişice mijloc să şi-l păstreze curat şi nepătat. Iar dacă s-ar întîmpla ca trupul să se topească de foame sau să lupte cu frigul şi cu arşiţa sau să sufere din pricina bolilor sau să

11. *Iov*, 1, 21.

îndure vreo siluire din partea cuiva, puțin îi va păsa, că la fiecare din necazuri va rosti cuvintele lui Pavel: *«Chiar dacă omul nostru cel din afară se strică, totuși cel dinăuntru se înnoiește în fiecare zi»* [12]. Nici chiar de-ar vedea că viața îi este în primejdie, nu se va teme, ci cu încredere va spune: *«Știm că dacă se va strica locuința noastră pămîntească a cortului, avem casă de la Dumnezeu, locuință nefăcută de mînă omenească, veșnică în ceruri»* [13]. Iar dacă vrei să-ți cruți și trupul, ca pe un bun necesar sufletului și ca pe un bun ce ajută sufletul să trăiască pe pămînt, atunci se cuvine să te îngrijești puțin de trebuințele lui; atît numai cît să-l menții și să-l păstrezi sănătos printr-o purtare de grijă măsurată, ca să slujească sufletului și să nu-i îngădui să zburde de pe urma bunului trai. Dacă-l vei vedea apoi că arde cîndva de dorința de a avea mai mult și dincolo de ce-i folositor, să-i strigi poruncile date de Pavel: *«Nimic n-am adus în lumea aceasta și este învederat că nici nu putem scoate ceva. Avînd, însă, hrană și îmbrăcăminte, vom fi îndestulați cu acestea»* [14]. Dacă-i vei cînta și-i vei spune trupului necontenit aceste cuvinte, îl vei conduce lesne și-l vei face ușor pentru călătoria la cer; dar, mai bine spus, vei avea în el un bun colaborator pentru gîndurile mărețe ale sufletului tău; dar dacă îi vei îngădui trupului să se obrăznicească și să se sature cu de toate în fiecare zi, ca o fiară sălbatică, la urmă, prin silnicele lui împotriviri, vei fi doborît împreună cu el la pămînt și vei zace suspinînd zadarnic. Iar cînd vei fi dus în fața Stăpînului și ți se va cere rodul călătoriei îngăduite ție pe pămînt și vei vedea că nu poți arăta nici unul, vei plînge cu amar, vei locui într-un veșnic întuneric și te vei ține de rău pentru desfătarea și rătăcirea ta, din pricina cărora ai pierdut timpul în care puteai să te mîntui; dar de pe urma lacrimilor nimic nu vei mai cîștiga, că spune David: *«În iad cine se va mărturisi Ție?»* [15].

VII

Să fugim, dar, cît putem de repede, ca să nu ne înăbușim de bună voie. Dacă ai fost momit de multă vreme și ai îngrămădit peste tine pe nedrept colbul bogăției și ți-ai înlănțuit mintea cu grijile bogăției sau ai lipit de bogăție întinăciunea cea greu de dezlipit a păcatului sau te-ai umplut cu alte păcate, tu, cît mai este vreme, înainte de a te pierde desăvîrșit și înainte de a se scufunda corabia, aruncă cea mai mare parte din poveri, azvîrle mărfurile pe care nu trebuia să le aduni

12. *II Cor.*, 4, 16.
13. *II Cor.*, 5, 1.
14. *I Tim.*, 6, 7—8.
15. *Ps.*, 6, 5.

și imită pe corăbieri. Aceia, chiar dacă ar duce în corabia lor mărfuri de mare trebuință, dar dacă furtuna mării s-ar ridica clocotind în jurul lor și ar amenința să acopere corabia îngreuiată de încărcătură, se vor descotorosi cît vor putea mai repede de tot ce împovărează corabia, vor arunca fără milă mărfurile în mare, ca să țină corabia deasupra valurilor și să-și scape de primejdie, dacă e cu putință, numai sufletele și trupurile lor. Mai mult decît aceia se cuvine ca noi să luăm aceste hotărîri și să facem la fel. Aceia pierd îndată mărfurile pe care le-au aruncat și le stă în față sărăcia; noi, însă, cu cît vom arunca mai multă încărcătură rea cu atît vom aduna pentru sufletele noastre mai multă și mai bună bogăție. Desfrînarea și celelalte păcate asemenea ei, dacă le spălăm cu lacrimi și le aruncăm, se pierd și nu rămîne nici urmă de ele, iar locul acelora îl iau dreptatea și sfințenia, încărcături ușoare, pe care valurile nu pot să le înghită. Averile, de sînt aruncate bine, nu se pierd pentru cei ce le azvîrl și le aruncă, ci, mutate în stomacurile săracilor, ca în niște corăbii mai sigure, sînt salvate acolo de la înec, ajung în porturi și păstrează pentru cei ce le-au aruncat podoabă, nu primejdie.

VIII

Să ne dăm, iubiților, un sfat omenos: Dacă vrem să prefacem în cîștig povara bogăției, să o împărțim la mulți; aceia o vor purta cu bucurie și o vor închide în sînurile Stăpînului, cămările cele nejefuite, «*pe care nici rugina nu le strică, nici furii nu le sapă, nici nu le fură*» [16]. Să lăsăm bogăția să se reverse, așa cum voiește, spre cei ce au nevoie de ea. Să nu trecem cu vederea pe Lazării care încă și acum zac în fața ochilor noștri, nici să le pizmuim fărîmiturile mesei noastre, îndestulătoare spre a-i sătura; nici, asemănîndu-ne acelui bogat nemilostiv, să ajungem în aceeași văpaie a gheenei ca și el [17]. Pentru că atunci ne vom ruga mult de Avraam, mult de fiecare din cei ce au trăit sfînt pe pămînt, dar de nici un folos nu ne va fi strigătul nostru. «*Fratele nu te izbăvește; te va izbăvi omul?*» [18]. Fiecare din aceia ne va spune cu strigăt: «Nu căuta mila pe care n-ai arătat-o altora! Nu te gîndi că ai să primești daruri atît de mari, tu care te-ai zgîrcit la cele mici! Desfătează-te cu cele ce-ai strîns în viață! Plîngi acum, pentru că atunci nu ți-a fost milă de frate cînd l-ai văzut că plînge!». Acestea ne vor spune nouă și pe bună dreptate. Mă tem, însă, că ne vor arunca cuvinte mai amare ca acestea, pentru că, după cum știți,

16. *Matei*, 6, 20.
17. *Luca*, 16, 19—31.
18. *Ps.*, 48, 7.

am întrecut în răutate pe bogatul cel din Evanghelie. Că nu trecem cu vederea pe frații pe care sărăcia îi aruncă la pămînt pentru a ne cruța bogăția, nici nu ne astupăm urechile la glasul celor nevoiași pentru a păstra copiilor și rudelor averea, ci pentru a o cheltui pe lucruri cu mult mai rele și a o face din galantonie imbold spre răutate pentru cei care-și pierd vremea cu fapte netrebnice. Cîte femei sau cîți bărbați din aceștia nu stau la masa noastră! Unii încîntă pe gazdă cu vorbe de rușine, alții aprind focul desfrîului cu priviri și mișcări dezmățate; alții se cicălesc între ei, ca să desfăteze pe cel ce i-a invitat la masă, alții îl înșală cu laude false. Și cîștigul acestora nu se mărginește numai la aceea că s-au ospătat din belșug, dar pleacă și cu mîinile pline de daruri bogate; și învață astfel de la noi că le este mai de folos să le facă pe acestea și să se ocupe cu ele decît cu virtuțile. Dacă, însă, vine la noi un sărac, care abia poate vorbi din pricina foamei, întoarcem spatele celui de aceeași fire cu noi, ne e scîrbă de el, fugim iute, temîndu-ne ca nu cumva să ne molipsim de nenorocirea lui dacă am merge mai încet; dacă săracul caută la pămînt, rușinîndu-se de nenorocirea lui, spunem că-i un fățarnic; iar dacă ne privește cu îndrăzneală, din pricina foamei grozave care-l chinuie, îl numim iarăși nerușinat și răzvrătit; dacă se întîmplă să fie acoperit cu haine curate, dăruite de cineva, îl alungăm ca pe un nesăturat și ne jurăm că o face pe săracul; dacă este îmbrăcat în zdrențe putrede, iarăși îl alungăm că miroase greu. Nu ne poate înmuia nemiloasa noastră inimă nici dacă ar amesteca în rugămințile lui numele Creatorului, nici dacă necontenit cu jurămînt ne-ar spune să ne ferească Dumnezeu de a cădea în niște necazuri ca acelea. De aceea mă tem că focul gheenei, care ne va arde pe noi, va fi mai cumplit decît focul care-l ardea pe bogatul cel din Evanghelie [19].

Dacă mi-ar îngădui timpul și aș avea destul talent, v-aș tîlcui toată pilda bogatului, așa cum ne-a istorisit-o Biblia, ca să termin cu ea cuvîntarea mea. Dar acum este timpul să vă slobozesc, că sînteți obosiți. Iar dacă eu, din slăbiciunea minții și a limbii mele, am lăsat ceva la o parte, completați voi înșivă cele ce lipsesc și puneți-le ca pe niște leacuri pe rănile sufletelor voastre. Că spune Scriptura: *«Dă prilej înțeleptului și mai înțelept va fi»* [20]; iar *«Dumnezeu este puternic să prisosească în voi tot harul, pentru ca avînd pururea toată îndestularea în toate să prisosiți spre tot lucrul bun»* [21].

19. *Luca*, 16, 24.
20. *Prov.*, 9, 9.
21. *II Cor.*, 9, 8.

IX

Dar cu toate că a ajuns cuvîntarea mea la liman, după cum vedeți, totuși unii frați mă întorc iarăși pe drumul cuvîntului, rugîndu-mă să nu trec cu vederea minunea săvîrșită ieri de Stăpînul nostru și nici să tac biruința pe care a avut-o Mîntuitorul asupra furiei diavolului, iar vouă să vă dau prilej de veselie și de cîntec.

Că iarăși, precum știți, diavolul și-a arătat furia sa împotriva noastră; s-a înarmat cu pară de foc și a pornit război împotriva împrejmuirilor bisericii; dar iarăși mama obștească a biruit și a întors împotriva dușmanului meșteșugirile lui; n-a reușit nimic altceva decît că și-a făcut cunoscută dușmănia sa. Harul Duhului a suflat împotriva atacurilor dușmanului și biserica a rămas nevătămată. Furtuna dezlănțuită de vrăjmaș n-a putut să zdruncine piatra pe care Hristos și-a zidit staul turmei Sale [22]. A stat și acum lîngă noi Cel Care altădată a stins cuptorul în Babilon [23]. Gîndiți-vă cît suspină astăzi diavolul că nu s-a putut bucura de reușita încercării puse la cale! Urîtorul de oameni a aprins focul în apropierea bisericii, ca să vatăme buna noastră stare. Flacăra era ințețită de suflările furioase ale diavolului; aprindea toate lucrurile ce întîlnea în cale și cuprinsese aproape tot văzduhul; se silea să se apropie de biserică, ca să aducă peste noi nenorocire obștească. Mîntuitorul, însă, a făcut ca flacăra să se îndrepte împotriva celui care a aprins-o și a poruncit ca furia lui să i se întoarcă împotrivă. Dușmanul și-a pregătit arcul răutății, dar a fost împiedicat să dea drumul săgeții; dar, mai bine spus, i-a dat drumul, dar s-a întors în capul lui. El are parte de lacrimile amare ce ni le pregătise nouă. Să facem, fraților, urîtorului de oameni mai dureroasă rana, să-i mărim jalea!

— Cum?

— Vă voi spune eu! Iar voi să faceți ce am să vă spun.

Unii au fost smulși furiei focului de către Ziditorul și nu le-a mai rămas vreun mijloc de trai; au scăpat de primejdie numai cu trupul și cu sufletul. Deci, toți cîți n-am suferit încercarea acelei nenorociri, să punem înaintea lor averile noastre. Să îmbrățișăm pe frații care abia au putut scăpa cu viață; fiecare să spună celuilalt: *«Mort a fost și a înviat, pierdut a fost și s-a aflat»* [24]. Să acoperim trupul cel înrudit cu noi. Să punem în locul răutăților urîtorului de oameni mîngîierea noastră, pentru ca celui care a vătămat să nu i se pară mare vătămarea; a luptat, dar n-a biruit pe nimeni; a luat agoniseala fraților, dar s-a văzut învins de dărnicia noastră.

22. *Matei*, 16, 18.
23. *Dan.*, 3, 19—28.
24. *Luca*, 15, 24.

X

Iar voi, fraţilor, cei care aţi scăpat de primejdie, nu vă lăsaţi copleşiţi de nenorocirea căzută pe capetele noastre, nici să nu vi se turbure mintea, ci scuturaţi negura tristeţii, întăriţi-vă din nou sufletele voastre cu ajutorul unor gînduri pline de bărbăţie şi faceţi din nenorocire prilej de cununi. Dacă veţi rămîne nezdruncinaţi, vă veţi arăta mai încercaţi în credinţă şi veţi străluci ca şi aurul curat trecut prin foc; ba încă veţi face de ruşine şi mai mult pe urîtorul de oameni, că n-a putut să scoată din ochii voştri o lacrimă măcar cu nenorocirile puse la cale împotriva voastră. Aduceţi-vă aminte de răbdarea lui Iov. Spuneţi-vă vouă înşivă cuvintele lui: *«Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, aşa s-a întîmplat»* [25]. Nimeni din pricina nenorocirilor suferite să nu ajungă la încredinţarea de a gîndi sau de a spune că purtarea de grijă a lui Dumnezeu nu mai rînduieşte viaţa noastră şi nici să nu învinuiască iconomia şi judecata lui Dumnezeu! Dimpotrivă, să privească la atletul acela şi pe el să-l aibă sfetnic spre mai bine. Să se gîndească la tot şirul de nenorociri venite peste el, din care a ieşit biruitor. Cu toate că diavolul a aruncat asupra lui mulţime de săgeţi, nu l-a rănit de moarte. I-a nimicit toată bunăstarea gospodăriei lui şi a pus la cale să aducă peste el una după alta veştile nenorocirilor; încă nu termina un crainic a-i vesti o nenorocire că şi venea un altul aducînd vestea tristă a altor nenorociri mai mari. Necazurile veneau unele după altele, nenorocirile imitau năvala valurilor; înainte de a se usca lacrima de dinainte, urma pricina unor noi lacrimi. Dreptul, însă, stătea ca o stîncă în mare; primea atacurile furtunii, prefăcea în spumă furia valurilor şi slobozea către Stăpînul glas de mulţumire: *«Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, aşa s-a întîmplat!»*. N-a socotit vrednice de lacrimi nenorocirile venite peste el. Cînd, însă, a venit un crainic şi l-a vestit că un vînt puternic a prăbuşit casa bucuriei peste fiii şi fiicele lui, care erau la ospăţ [26], atunci numai şi-a sfîşiat haina, vădindu-şi durerea firească şi mărturisind prin cele ce făcea că este tată iubitor de copii. Dar şi atunci a pus hotar şi măsură durerii; a împodobit cele întîmplate cu acele cuvinte pline de credinţă, spunînd: *«Domnul a dat, Domnul a luat; cum a hotărît Domnul, aşa s-a întîmplat!»*. Aproape că a strigat nişte cuvinte ca acestea: «Am fost numit tată atîta vreme cît a voit Cel Ce m-a făcut tată; a hotărît iarăşi să-şi ia cununa naşterii de copii; nu mă lupt cu El pentru cele ce sînt ale Lui. Să biruie ce-a hotărît Stăpînul! El este Creatorul nea-

25. *Iov*, 1. 21.
26. *Iov*, 1 19.

mului meu, iar eu o unealtă. Pentru ce trebuie să mă supăr în zadar eu, un rob, şi să critic o hotărîre pe care n-o pot înlătura ?». Cu nişte cuvinte ca acestea, dreptul a doborît pe diavol.

XI

Cînd urîtorul de oameni a văzut că Iov este din nou biruitor şi că n-a putut fi zdruncinat de nici una din acestea, a îndreptat ispita chiar asupra trupului lui : i-a lovit trupul cu răni, de nespus cu cuvîntul [27] ; a făcut să izvorască din trupul lui viermi ; l-a pogorît pe bărbat de pe scaunul strălucit pe care sta şi l-a pus să stea pe gunoi. Iov, însă a rămas nemişcat, cu toate că l-au lovit atîtea dureri ; i se dezghiocau cărnurile de pe el, dar păstra nejefuită vistieria credinţei în ascunsul sufletului său. Aşadar vrăjmaşul, nemaiavînd ce să mai facă, a imitat vechea viclenie : a ademenit mintea femeii lui Iov, cu gînd păgîn şi hulitor, şi prin femeie a încercat să turbure pe atlet. Femeia, pierzînd orice nădejde din pricina vremii îndelungate de cînd îi zăcea bărbatul, s-a apropiat de drept, a căutat în jos şi, lovindu-se cu mîinile în faţa celor văzute, îl ţinea de rău pentru roadele bunei sale credinţe. I-a înşirat belşugul de altădată din casa lor, punîndu-i în faţă nenorocirile în care se zbate ; i-a arătat ce viaţă duce, din ce fel de viaţă a căzut şi ce răsplată a primit de la Dumnezeu pentru multele sale jertfe ; îi spunea cuvinte vrednice totdeauna de micimea sufletească a unei femei, dar în stare să turbure pe orice bărbat şi să descurajeze chiar o inimă vitează : «Am ajuns, spunea ea, să umblu de colo-colo ca o femeie fără de căpătîi şi ca o slujnică ; eu, împărăteasa, robesc şi sînt silită să caut la mîinile slugilor mele ; eu, care altădată hrăneam pe mulţi, abia de sînt hrănită de străini». A mai adăugat că ar fi mai bine şi mai de trebuinţă să se folosească de cuvinte de hulă ca să ascută sabia mîniei Ziditorului decît să rabde chinurile şi să prelungească şi pentru el şi pentru ea suferinţa luptelor. Nici una din nenorocirile de mai înainte nu l-a întristat pe Iov atît de mult cît l-au întristat cuvintele acestea. Privirea i s-a umplut de mînie şi s-a uitat la femeia lui ca la o duşmancă.

— Ce i-a spus ?

— «*Pentru ce ai grăit ca o femeie fără de minte ?*» [28]. Alungă din minte, o, femeie, un astfel de sfat ! Cîtă vreme ai să faci de ocară cu cuvintele tale traiul pe care l-am dus împreună ? Ai grăit, precum nu doream, cuvinte pline de minciună despre traiul meu, iar prin cele ce-ai

27. *Iov*, 2, 7.
28. *Iov*, 2, 10.

grăit ai hulit și viața mea. Mi se pare acum că pe jumătate am păcătuit și eu, deoarece căsătoria a făcut din noi doi un singur trup, iar tu, jumătatea mea, ai căzut în păcatul hulirii de Dumnezeu. «*Dacă am primit cele bune din mîna lui Dumnezeu, nu vom suferi oare și pe cele rele?*» [29]. Adu-ți aminte de bunătățile trecute, de care ai avut parte! Pune în cumpănă cele bune cu cele rele! Viața nici unui om nu-i fericită de la un capăt pînă la altul. Numai Dumnezeu este fericit fără întrerupere. Tu, dacă suferi din pricina nenorocirilor de acum, mîngîie-te cu bunătățile de mai înainte! Acum plîngi, dar ai rîs mai înainte! Acum ești săracă, dar ai fost bogată mai înainte! Ai băut din izvorul cel limpede al vieții, bea acum cu răbdare și această apă turbure! Nici apa rîurilor nu se vede curată totdeauna. Iar viața noastră, precum o știi, este un rîu care curge în continuu, plin de valuri, care vin unul după altul: unul a luat-o la vale de mult, altul alunecă încă, altul este abia ieșit din izvor, iar altul așteaptă să iasă; și noi cu toții ne grăbim spre marea obștească a morții. *Dacă am primit cele bune din mîna Domnului, nu vom suferi oare și pe cele rele?* Putem noi oare sili pe Judecător să ne dea veșnic aceleași lucruri? Putem noi oare învăța pe Stăpîn, cum trebuie să ne cîrmuiască viața? El Însuși are putere asupra hotărîrii Sale. Rînduiește cum vrea cele ale noastre. Este înțelept și dă slugilor Sale ce le este de folos. Nu iscodi judecățile Stăpînului! Iubește numai pe cele rînduite de înțelepciunea Lui! Primește cu plăcere orișice îți dă! Arată în nenorociri că ai fost vrednică de fericirea cea dintîi!».

XII

Spunînd acestea, Iov a respins și acest atac al diavolului și a adus pe capul lui rușinea desăvîrșită a înfrîngerii.

— Ce s-a întîmplat în urmă?

— A fugit boala iarăși de la el, cum și în zadar venise, și n-a mai avut nici o putere. A înflorit trupul spre a doua tinerețe; viața i-a fost împodobită iarăși cu toate bunătățile, iar bogăția curgea de două ori mai multă din toate părțile în gospodăria lui, pe de o parte, ca să nu fie cu nimic păgubit, iar pe de altă parte, ca să fie plată pentru răbdarea dreptului.

— Dar pentru ce a primit de două ori mai mult decît înainte: caii, catîrii, cămilele, oile, țarinele și toată cealaltă bogăție, iar numărul copiilor, pe care i-a născut, a fost egal cu numărul celor morți?

29. *Iov*, 2, 10.

— Pentru că dobitoacele necuvîntătoare şi întreaga bogăţie stricăcioasă le pierduse desăvîrşit, dar copiii, care-i muriseră, trăiau prin partea cea bună a firii lor, adică prin sufletul lor. Cînd Iov a fost împodobit de Ziditorul iarăşi cu alţi fii şi cu alte fiice, avea şi această bogăţie tot de două ori : unii copii trăiau pe pămînt, făcînd bucuria părinţilor în viaţa aceasta, iar ceilalţi, mergînd mai înainte, aşteptau pe cel care i-a născut. Şi vor sta împrejurul lui Iov toţi copiii săi atunci cînd Judecătorul vieţii omeneşti va aduna Biserica cea de la o margine a lumii la cealaltă, cînd trîmbiţa vestitoare a venirii Împăratului, sunînd mai puternic în morminte, va cere trupurile încredinţate lor. Atunci şi cei care acum par morţi se vor înfăţişa mai iute decît cei vii înaintea Creatorului tuturora [30]. Pentru aceasta socot că Dumnezeu i-a dat lui Iov de două ori mai multă bogăţie decît avusese înainte, dar a judecat că este drept ca Iov să se mulţumească cu un număr egal de copii.

Vezi cît de multe bunătăţi şi-a adunat Iov cu răbdarea lui ? Şi tu, dar, dacă ai suferit vreo pagubă de pe urma focului de ieri, aprins de răutatea dracilor, rabdă paguba, potoleşte-ţi, cu gînduri mai bune, durerea pricinuită de pierdere, şi, precum scrie în Scriptură, «*aruncă spre Domnul grija ta şi El te va hrăni*» [31], Lui se cuvine slava în vecii vecilor, Amin

30. *I Tes.*, 4, 15.
31. *Ps.*, 54, 25.

OMILIA A XXII-a CĂTRE TINERI

Cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni

I

Multe sînt, copiilor, pricinile care mă îndeamnă să vă vorbesc despre lucrurile pe care le socot cele mai bune și le cred a vă fi de folos de le veți urma. Vîrsta pe care o am, multele încercări prin care am trecut și participarea din destul și la bucuriile și la neplăcerile vieții, dascăli în multe privințe, m-au făcut să am experiența lucrurilor omenești, așa că sînt în stare să arăt și celor care acum își încep viața care-i cea mai bună cale.

Prin înrudirea de sînge sînt pentru voi îndată după cei ce v-au născut și vă iubesc tot atît de mult ca și părinții voștri. Și, dacă nu cumva mă înșel în privința voastră, cred că, uitîndu-vă la mine, nu veți dori părinții, iar dacă veți primi cu plăcere cele ce vă voi spune, veți face parte din ceata a doua a celor lăudați de Hesiod[1]; iar dacă nu, n-am să vă spun ceva neplăcut, ci am să vă rog să vă amintiți de versurile în care acela spune :

«Cel mai bun este omul care, prin el însuși, știe ce trebuie să facă ;
Bun este și acela care urmează celor spuse de alții ;
Dar cel care nu-i în stare nici de una, nici de alta, în toate-i nefolositor» [2].

II

Să nu vă minunați, dar, dacă vă spun că prin propria mea cercetare am găsit ceva mai bun pentru voi, care frecventați în fiecare zi pe profesori și sînteți în legătură cu bărbații celebri din vechime prin scrierile pe care aceștia le-au lăsat. Tocmai pentru aceasta vin să vă

1. Hesiod, poet grec (sec. VIII î.d.Hr.), autorul poemelor didactice: *Lucrări și zile* și *Teogonia*.
2. *Lucrări și zile*, 293—297.

sfătuiesc. Că nu trebuie să daţi cu totul acestor bărbaţi cîrma minţii voastre, cum aţi da cîrma unei corăbii, şi nici să-i urmaţi oriunde v-ar duce, ci să primiţi de la ei atît cît vă este de folos şi să ştiţi ce trebuie să lăsaţi la o parte.

Aşadar, începînd de aici, vă voi spune care sînt învăţăturile ce trebuie lăsate la o parte şi cum le putem deosebi.

Noi, copiilor, gîndim că viaţa aceasta omenească n-are absolut nici o valoare şi nici nu socotim şi nici nu numim în general bine ceea ce se sfîrşeşte în această viaţă pămîntească. Nici slava strămoşilor, nici puterea trupului, nici frumuseţea, nici măreţia, nici cinstea dată de toţi oamenii, nici chiar demnitatea de împărat, în sfîrşit, nimic din cele ce pot fi numite mari de oameni nu le socotim vrednice de dorit şi nici nu admirăm pe cei ce le au, ci, prin nădejdile noastre, mergem mai departe şi facem totul pentru pregătirea altei vieţi. Susţinem că trebuie să iubim şi să urmărim din toată puterea cele ce ne pot ajuta la pregătirea celeilalte vieţi, iar pe cele care nu ţintesc spre viaţa aceea, să le trecem cu vederea, ca fără de valoare. Care este această viaţă, unde este şi cum o vom trăi, sînt întrebări la care n-am să răspund acum, pe de o parte, pentru că ne-ar depărta de subiectul de faţă, iar pe de altă parte, pentru că ar trebui să am ascultători mai în vîrstă decît voi. Poate că v-aş arăta-o îndeajuns spunîndu-vă atît numai, că dacă cineva ar aduna cu mintea şi ar strînge la un loc toată fericirea de cînd există oameni, ar găsi că nu poate fi egalată nici cu cea mai mică parte din bunătăţile acelei vieţi, ci, mai mult, toate bunurile din această lume sînt mai prejos ca valoare decît cel mai mic dintre bunurile celeilalte lumi ; şi sînt tot atît de departe unele de altele pe cît este de departe umbra şi visul de lucrurile reale. Dar, mai bine spus, ca să mă folosesc de un exemplu mai potrivit, pe cît este mai de preţ tuturora sufletul decît trupul, pe atît este şi deosebirea dintre cele două vieţi. Spre viaţa aceasta ne conduc Sfintele Scripturi, care ne instruiesc cu cuvintele lor pline de taină.

Dar pentru că nu-i cu putinţă, din pricina vîrstei voastre, să înţelegeţi adîncimea cuvintelor Sfintei Scripturi, deocamdată să ne exercităm mai dinainte ochiul sufletului, ca în umbră şi oglindă, cu alte învăţături, care nu se deosebesc cu totul de ale noastre, imitînd pe soldaţii care fac exerciţii de luptă pe cîmpul de instrucţie : aceştia, exercitîndu-şi mîinile şi picioarele, dobîndesc o deosebită dibăcie, aşa că datorită instrucţiei sînt victorioşi în lupte. Trebuie să ştim că în faţa

noastră stă cea mai mare luptă din toate luptele, pentru care trebuie să facem totul și să ne străduim, cît ne stă în putință, pentru pregătirea acesteia : trebuie să stăm de vorbă cu poeții, cu scriitorii, cu oratorii și cu toți oamenii, de la care am putea avea vreun folos oarecare pentru cultivarea sufletului. După cum boiangiii pregătesc mai întîi cu oarecare operații obiectul care are să primească vopseaua, iar în urmă îl colorează, purpuriu sau altfel, tot așa și noi, dacă voim ca slava binelui să rămînă tot timpul nedespărțită de noi, să ascultăm învățăturile sfinte și de taină după ce am fost inițiați mai întîi în literatura profană. După ce ne-am obișnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile și spre lumina lui.

Așadar, dacă există vreo înrudire între aceste două feluri de învățături, cunoștința lor poate să ne fie de folos ; iar dacă nu-i nici o înrudire, să cunoaștem deosebirea dintre ele, punîndu-le față în față ; și nu-i puțin lucru acesta, pentru a afla care-i mai bună.

Cu ce dar să comparăm pe fiecare dintre aceste două învățături, spre a ne face o idee despre ele ?

După cum însușirea proprie a unui pom este de a face un fruct bun și frumos, dar și frunzele, care se mișcă pe ramuri, dau pomului oarecare podoabă, tot așa și cu sufletul : fructul lui este mai cu seamă adevărul ; dar nu-i lipsit de frumusețe dacă-i împodobit cu înțelepciunea profană, așa precum frunzele oferă fructului înveliș și înfățișare frumoasă.

Se spune că marele Moisi, al cărui nume este foarte mare la toți oamenii din pricina înțelepciunii sale, s-a apropiat de contemplarea Celui Ce este [3] numai după ce și-a exercitat mai întîi mintea cu învățăturile egiptenilor [4]. Asemănător acestuia, deși în timpuri mai noi, se spune că și înțeleptul Daniil [5], pe cînd era în Babilon, numai după ce a învățat bine înțelepciunea haldeilor, s-a apropiat de învățăturile dumnezeiești.

Am spus, deci, îndeajuns că nu sînt nefolositoare pentru suflet învățăturile profane. De acum înainte vă voi spune cum trebuie să le folosiți.

Mai întîi să nu dați atenție tuturor cuvintelor poeților, ca să încep cu ei, că sînt cu totul deosebiți în ce privește învățăturile lor. Cînd vor-

3. *Ieș.*, 3, 14.
4. *Fapte*, 7, 22.
5. *Dan.*, 1, 4.

besc de faptele sau cuvintele bărbaţilor buni, să-i iubiţi şi să-i imitaţi şi mai ales să încercaţi să fiţi ca nişte oameni ca aceia; dar cînd vorbesc de oameni răi, trebuie să evitaţi imitarea lor, astupîndu-vă urechile, după cum spun poeţii, tot atît de bine ca şi Ulise în faţa cîntecelor sirenelor [6], că obişnuinţa cu cuvintele rele este o cale spre fapte. De aceea trebuie să păzim cu toată grija sufletul, ca nu cumva, atraşi de plăcerea cuvintelor, să primim, fără să băgăm de seamă, ceva din cele rele, întocmai ca aceia care beau otrava împreună cu mierea. Nu vom lăuda, deci, pe poeţi nici cînd spun vorbe de ocară, nici cînd batjocoresc, nici cînd înfăţişează pe îndrăgostiţi sau pe beţivi, nici cînd spun că fericirea stă într-o masă bogată şi în cîntece neruşinate; dar cea mai puţină atenţie le vom da cînd vorbesc de zei şi mai cu seamă cînd povestesc că sînt mulţi şi nu se înţeleg între ei. La zei, fratele se răscoală împotriva fratelui, tatăl împotriva copiilor, iar aceştia la rîndul lor duc război neîmpăcat părinţilor lor. Să lăsăm pentru actorii de pe scenă adulterele zeilor, amorurile şi împreunările lor în văzul tuturora, dar mai cu seamă destrăbălările lui Zeus [7], corifeul şi şeful tuturor zeilor, după cum spun ei, de care e ruşine să le spui chiar despre animale.

III

Acelaşi lucru am să-l spun şi despre scriitori; şi mai ales cînd scriu pentru a face plăcere ascultătorilor. Nu vom imita nici arta de a spune minciuni a oratorilor. Că nici la tribunale, nici în celelalte fapte nu se cuvine să minţim, noi care am ales calea cea dreaptă şi adevărată a vieţii, cărora prin lege ni s-a poruncit să nu umblăm în judecăţi. Vom primi, însă, acele scrieri ale lor în care au lăudat virtutea sau au osîndit viciul. După cum celelalte fiinţe se bucură numai de mirosul sau de frumuseţea florilor, iar albinele pot lua din flori şi mierea, tot aşa şi aici, oamenii care nu caută în astfel de scrieri numai plăcutul şi frumosul pot să scoată din ele şi un oarecare folos pentru suflet. Trebuie, deci, şi voi să citiţi scrierile autorilor profani, aşa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să

6. Homer povesteşte în Cîntul XII, 142—200 al Odiseii despre o insulă, din apropierea strîmtorii Mesina, care era locuită de sirene. Acestea, prin cîntecul lor fermecător, ademeneau şi pierdeau pe toţi corăbierii, care se apropiau de insulă, ca să le asculte cîntecul. Ulise, pentru a scăpa şi el şi echipajul corăbiei sale de vraja cîntecului sirenelor, la sfatul zeiţei Circe, a astupat cu ceară urechile corăbierilor şi a pus să fie legat de mîini şi de picioare de catarg, ca să poată asculta cîntecul sirenelor, dar să nu poată îndrepta corabia spre insulă. Numai aşa a scăpat de primejdie.

7. Zeus, divinitatea supremă a grecilor — identificat la romani cu Jupiter — căsătorit cu Hera, este tatăl multor zei şi semizei.

aducă tot ce găsesc în florile peste care se așează, ci iau cît le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă sîntem înțelepți, să luăm din cărți cît ni se potrivește nouă și cît se înrudește cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci cînd culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să culegem atît cît este de folos și să ne ferim de ce este vătămător. Așadar chiar de la început se cuvine să cercetăm pe fiecare dintre învățături și să le adaptăm scopului urmărit, potrivit proverbului doric: «potrivind piatra după fir».

Și pentru că trebuie să ne rînduim prin virtute viața noastră și pentru că virtutea este mult lăudată de poeți, mult lăudată de scriitori, dar mai mult încă de filosofi, trebuie să dăm mai cu seamă atenție scrierilor unor oameni ca aceștia. Nu mic este folosul sădirii în sufletele tinerilor o oarecare înrudire și obișnuință cu virtutea, pentru că din pricina frăgezimii vîrstei, învățăturile unor astfel de oameni se înfig adînc și rămîn pentru totdeauna. Ce oare altceva să presupunem că a avut în vedere Hesiod, cînd a compus poemele sale, cîntate de toți, dacă nu să îndemne pe tineri la virtute? «Drumul care duce la virtute, a spus acest poet, este la început anevoios, greu de străbătut, plin de multă sudoare și durere și cu urcuș. Din pricina asta nu poate oricine pune piciorul pe el, pentru că merge drept în sus, și nici să ajungă cu ușurință în vîrf cel care a pus piciorul pe el. Dar cel ajuns sus poate să vadă că drumul este neted și frumos, că este ușor și lesnicios de mers pe el și mai plăcut decît celălalt drum, care duce la viciu, pe care fiecare îl poate lua îndată, că-i este la îndemînă», a spus acest poet [8]. După părerea mea Hesiod n-a spus cu alt scop aceste cuvinte decît ca să ne îndemne la virtute, să ne sfătuiască să fim buni și să străbatem calea virtuții fără să ne moleșim în fața greutăților, înainte de a ajunge la sfîrșit. Dacă un alt scriitor a lăudat virtutea la fel cu Hesiod, să primim cuvintele lui, că ne duc la același scop.

IV

Am auzit pe un bun interpret al scrierilor poeților [9] spunînd că întreaga operă a lui Homer [10] este o laudă a virtuții și că toată poezia lui, în afară de ce este secundar, duce la virtute, chiar de pildă acolo unde

8. *Lucrări și zile*, 286—290.
9. S-a spus că acest «bun interpret al scrierilor poeților» ar fi profesorul de retorică al sfîntului Vasile, sofistul Libaniu.
10. Homer, poet epic grec, a trăit în secolul IX înaintea erei noastre; este autorul — contestat de unii — al *Iliadei* și *Odiseii*. Tradiția îl prezintă bătrîn, mergînd din cetate în cetate și recitînd versurile sale.

Homer îl înfăţişează pe Ulise [11], generalul chefalenilor [12], scăpat complet gol din naufragiu ; acela, de cum s-a arătat, a inspirat respect fiicei împăratului [13] ; şi poetul n-a socotit că este ruşinos să-l arate gol, pentru că îl împodobise cu virtute în loc de îmbrăcăminte. Apoi şi ceilalţi feaci [14] l-au socotit atîta de vrednic, încît toţi, părăsind desfătarea în care trăiau, se uitau la el, îi rîvneau soarta şi nici unul din ei nu dorea altceva mai mult decît să ajungă ca Ulise şi mai ales scăpat din naufragiu [15]. Interpretul gîndirii poetului spunea că Homer, în aceste versuri, a spus, aproape strigînd : «O, oamenilor, trebuie să vă îngrijiţi de virtute, care înoată chiar cu cel naufragiat ; iar cînd ajunge gol la ţărm îl arată mai vrednic decît fericiţii feaci !». Şi într-adevăr aşa este.

Bunurile celelalte nu aparţin mai mult celor care le au decît celor care întîmplător le dobîndesc pe urmă, pentru că se mută cînd ici, cînd colo, ca la jocul cu zarul. Singurul bun care nu se pierde este virtutea ; rămîne atît celui în viaţă, cît şi celui căruia i s-a sfîrşit viaţa. De aceea mi se pare că despre bogaţi a spus şi Solon [16] cuvintele acestea :

«Dar noi nu vom schimba cu ei
Virtutea pe bogăţie, pentru că virtutea nu pleacă niciodată,
Pe cînd averile le are cînd unul, cînd altul dintre oameni» [17].

Asemănătoare cuvintelor lui Solon sînt şi versurile lui Teognis [18], în care spune că Dumnezeu — oricine ar fi acela pe care-l numeşte Dumnezeu — înclină balanţa între oameni, cînd într-o parte, cînd în alta, cînd să fie bogaţi, cînd să nu aibă nimic [19].

La fel cu aceşti poeţi a filosofat despre virtute şi viciu şi sofistul Prodicos din Chios [20]. Trebuie să-i dăm şi lui ascultare, că nu-i bărbat de dispreţuit. Cuvintele lui sînt cam acestea, pe cît mi-aduc aminte de ideile lui, că nu-i ştiu exact cuvintele — ştiu, însă, că a scris în proză,

11. Ulise (la greci : Odisevs), soţul Penelopei, tatăl lui Telemac, unul din cei mai celebri eroi ai războiului Troiei ; curajos, dar prudent, inteligent, dar viclean, sigur pe el, este autorul calului troian care a dus la căderea Troiei. Peripeţiile călătoriei întoarcerii în Itaca, care au durat zece ani, formează subiectul epopeii Odiseia.

12. Locuitorii insulei Chefalenia (astăzi Cefalonia), una din insulele din marea Ionică.

13. Nausica.

14. Locuitorii insulei Sheria, identificată de obicei cu insula Cherchira (Corfu).

15. Homer, *Odiseia*, Cîntul VI.

16. Solon, legislator, om de stat, poet şi filosof, unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei (640—558 î.d.Hr.). Ajungînd arhonde a redeşteptat naţionalismul atenienilor, a uşurat pe cetăţenii săraci de impozite şi a restabilit armonia în cetate, dînd o constituţie democrată. Ne-au rămas fragmente din poeziile sale.

17. Plutarh, *Viaţa lui Solon*, cap. III (cf. Sommer, p. 90, p. 84, nota 1).

18. Teognis, poet grec, născut la Megara (sec. VI î.d.H.). Decepţiile din viaţă explică pesimismul poetului, de la care ne-au rămas mai mult de o mie de versuri.

19. Versul 157 ş.u. (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 17, nota 13).

20. Prodicos, sofist grec din Chios (sec. V î.d.H.). A predat elocinţa şi a avut ca discipoli pe Euripide şi Socrate. Platon l-a pus în dialogul său : *Protagoras*. Lecţiile ţinute de el i-au adus reputaţie şi avere.

nu în versuri — : Pe cînd Heracle [21] era tînăr și avea aproape aceeași vîrstă ca și voi, și se gîndea pe care cale să apuce, pe aceea care prin osteneli duce la virtute sau pe cea ușoară, s-au apropiat de el două femei ; erau virtutea și viciul ; cu toate că tăceau, s-a văzut îndată, din înfățișarea lor, deosebirea dintre ele. Una era împodobită cu tot felul de podoabe, ca să arate că trăiește în lux și că în jurul ei este un întreg roi de plăceri ; i-a arătat, dar, lui Hercule acestea și-i făgăduia mai multe ca acestea, încercînd să și-l atragă. Cealaltă femeie, istovită și slabă, cu privirea aspră, i-a spus alte cuvinte ; nu i-a făgăduit ceva ușor sau plăcut, ci nenumărate sudori, osteneli și primejdii pe toată întinderea uscatului și mării ; iar ca răsplată a tuturor acestor osteneli, după spusele lui Prodicos, i-a făgăduit îndumnezeirea. Hercule, în cele din urmă, i-a urmat acesteia [22].

Aproape toți scriitorii, renumiți prin înțelepciunea lor, au lăudat, fiecare după puterea lui, în scrierile lor, mai mult sau mai puțin virtutea. Acestor scriitori se cade să le dăm crezare și căutăm să punem în practică cuvintele lor. Acela-i înțelept la care înțelepciunea este întărită de fapte, care nu se mărginește la cuvinte «ca cei care se mută din loc în loc ca umbra» [23]. Socot că înțeleptul care întărește prin fapte înțelepciunea sa se aseamănă cu un pictor care pictează frumusețea vrednică de admirat a unui om în așa fel încît modelul seamănă perfect cu cel înfățișat de pictor în tablou. A lăuda în public în chip strălucit virtutea, a ține lungi discursuri despre ea, iar în intimitate a prefera plăcerea în locul castității și lăcomia în locul dreptății, înseamnă a te asemăna celor ce joacă dramele pe scenă. Adeseori aceștia o fac pe împărații și marii demnitari, dar ei nu sînt nici împărați, nici mari demnitari, ci, mai mult, se întîmplă chiar de nu sînt nici liberi. Alte exemple : muzicantul nu îngăduie de buna sa voie să-i fie dezacordată lira și nici dirijorul nu îngăduie să aibă un cor care să nu cînte cît mai armonios. Și fiecare e în dezacord cu sine, dacă viața nu-i este la fel cu

21.Heracle (la greci : Hercule), erou al mitologiei grecești, este fiul lui Zeus. După multe fapte eroice s-a dus la Teba, unde s-a căsătorit cu Megara. Într-un acces de nebunie și-a ucis soția și copiii. Pentru a ispăși această crimă, regele Euristeu l-a obligat să execute douăsprezece munci, așa numitele «cele douăsprezece munci ale lui Heracle». În afară de aceste munci a făcut și alte multe fapte eroice. A avut, însă, și în o sută de locuri aventuri amoroase ; și-a uitat chiar de eroismul său, ajungînd sclavul Omfalei. În sfîrșit, s-a căsătorit cu Deianira, pe care a părăsit-o pentru Iola. Deianira, pentru a-și aduce soțul înapoi, i-a trimis cămașa muiată în sîngele lui Nesos, primită în dar de la acesta în clipa morții, fiind ucis de Heracle pentru că se îndrăgostise de Deianira. Cămașa avea darul miraculos de a aduce înapoi pe soțul necredincios ; dar îndată ce Hercule a îmbrăcat cămașa, a fost cuprins de dureri atît de puternice, încît, pentru a scăpa de ele, s-a ars de viu.

22. Xenofon (430—355 î.d.Hr.) ne-a păstrat în *Memoriile* sale această frumoasă alegorie a lui Prodicos despre Hercule.

23. Homer, *Odiseia*, X, 495.

cuvintele, ci grăieşte aşa cum spune Euripide[24]: «Limba a jurat, dar mintea la jurămînt n-a luat parte»[25] şi caută să pară bun, fără să fie. Şi e culmea nedreptăţii, de trebuie să dăm crezare cuvintelor lui Platon[26], să pari drept fără să fii[27].

Să primim, deci, acele scrieri care ne sfătuiesc spre bine.

Să nu ne lipsim, însă, nici de folosul pe care îl putem avea din faptele mari ale bărbaţilor din vechime, ajunse pînă la noi fie prin viu grai, fie păstrate în scrierile poeţilor sau scriitorilor.

De pildă: Un om din piaţă insultă pe Pericle[28]; acesta nu l-a luat în seamă; şi asta a ţinut toată ziua; unul îl ocăra fără cruţare, iar celălalt nu se sinchisea deloc; apoi, cînd s-a făcut seară şi s-a întunecat, şi acela nu voia să plece, Pericle l-a întovărăşit cu felinarul pînă acasă, ca să nu piardă prilejul de a se exercita în înţelepciune[29]. Şi iarăşi, un altul s-a mîniat pe Euclide din Megara[30]; l-a ameninţat cu moartea şi s-a jurat. Euclide s-a jurat şi el că are să-l potolească şi că are să-l facă să-i înceteze mînia[31]. Merită să aminteşti nişte pilde ca acestea unui om stăpînit de mînie! Că nu trebuie să dăm crezare celor ce sînt spuse cu nesocotinţă în tragedie: «Mînia înarmează mîna împotriva duşmanilor»[32], şi mai cu seamă să nu dăm deloc prilej mîniei să se nască; iar dacă e greu, atunci, cu ajutorul raţiunii, să punem frîu mîniei, ca să nu meargă mai departe.

24. Euripide, poet tragic grec (480—406 î.d.H.). Cele mai celebre din operele sale sînt: *Alceste, Medeea, Andromaca, Electra, Hecuba, Ifigenia în Aulida, Ifigenia în Taurida, Bacantele.*

25. În tragedia *Hipolit*, versul 608 (cf. Dubner—Lefranc, p. 20, nota 12).

26. Platon, filosof grec (428—348 î.d.H.), elevul lui Socrate şi dascălul lui Aristotel. Autor a numeroase lucrări filosofice scrise în formă de dialog: *Criton, Fedon, Gorgias, Banchetul, Republica, Legile* şi altele, în care Socrate este personajul principal. Filosofia sa este idealistă şi are ca metodă dialectica. Prin dialectică, adică prin eliminarea deosebirilor dintre existenţe şi prin descoperirea asemănărilor, se ajunge la idei, tipuri pure ale fiecărui grup de existenţe. Aceste idei au o ierarhie; în fruntea lor stă ideea supremă, ideea de bine, identificată cu Dumnezeu. Ideea de bine, principiul întregii existenţe, este pentru lumea ideilor ceea ce este soarele pentru lumea fenomenelor.

27. *Republica*, Cartea II (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 20, nota 14).

28. Pericle (495—429), general, orator şi om de stat atenian, a încurajat artele şi literele, a împodobit Atena cu numeroase monumente strălucitoare, între care Partenonul. Secolul său, cel mai strălucit din istoria Greciei, a fost numit secolul lui Pericle.

29. Plutarh, *Viaţa lui Pericle*, cap. V (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 20, nota 5).

30. Euclide, filosof grec (450—380 î.d.H.), discipol al lui Socrate. După moartea lui Socrate s-a retras în Megara, unde a pus la dispoziţie casa sa lui Platon şi altor discipoli ai lui Socrate, care părăsiseră Atena de teama unei persecuţii. Euclide este întemeietorul şcolii filosofice din Megara.

31. Faptul acesta este povestit de Plutarh în lucrarea: *Dragoste frăţească*, p. 489 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 21, nota 7).

32. *Dubner—Lefranc*, p. 21, nota 10, socot că sfîntul Vasile cel Mare sau a citat din memorie greşit versul 84 din tragedia *Resus* a lui Euripide, care are acest text: «Cu duşmanii nu trebuie să-ţi pierzi vremea în discuţii fără de folos, ci să-ţi înarmezi mîna», sau a citat un vers dintr-o tragedie pierdută.

V

Dar să întoarcem iarăşi cuvîntul la pilde de fapte celebre. Cineva, năpustindu-se asupra lui Socrate al lui Sofronisc [33], îl lovea peste obraz fără milă. Socrate nu s-a împotrivit, ci l-a lăsat pe cel beat de furie să-şi descarce mînia; faţa i se umflase de nu i se mai vedea din pricina rănilor. Cînd acela a încetat cu loviturile, se zice că Socrate n-a făcut altceva decît că a scris pe fruntea lui, ca pe o statuie, numele făptaşului: «Cutare a făcut-o». Aceasta i-a fost răzbunarea [34].

Pentru că aceste fapte se aseamănă cu învăţăturile noastre, vă spun că trebuie imitaţi nişte oameni ca aceştia. Fapta lui Socrate se înrudeşte cu porunca: Celui care te loveşte peste obraz trebuie să-i întinzi şi pe celălalt [35]. Aşa trebuie să ne răzbunăm. Fapta lui Pericle sau Euclide se aseamănă cu porunca ce ne învaţă să răbdăm pe cei ce ne prigonesc şi să suferim cu blîndeţe mînia lor, şi cu porunca aceea care ne cere să dorim duşmanilor noştri binele şi nu să-i blestemăm [36]. Cel care s-a exercitat mai dinainte cu aceste fapte nu va mai spune că poruncile evanghelice sînt cu neputinţă de îndeplinit.

Nu voi trece cu vederea fapta lui Alexandru [37] care, luînd roabe pe fiicele lui Darius [38], vestite pentru frumuseţea lor, nici n-a vrut să le vadă măcar, că a socotit că este o ruşine ca cel care a biruit pe bărbaţi să fie biruit de femei [39]. Fapta lui Alexandru se aseamănă cu această poruncă evanghelică: Cel care priveşte cu poftă la o femeie, chiar dacă

33. Socrate, fiul sculptorului Sofronisc, filosof grec (490—399 î.d.Hr.), n-a lăsat nici o scriere, ci şi-a expus învăţătura sa prin viu grai, cunoscută din *Dialogurile* lui Platon, din piesa *Norii* a lui Aristofan şi din lucrările despre Socrate ale lui Xenofon (*Memorii, Banchetul, Apologia lui Socrate*). Spre deosebire de filosofii anteriori, Socrate priveşte omul ca obiect propriu al filosofiei. Deviza lui a fost: «Cunoaşte-te pe tine însuţi». Acuzat că e împotriva religiei statului şi că corupe tineretul, Socrate a fost condamnat la moarte. Prietenii i-au propus să evadeze, dar a refuzat, spunînd că nu vrea să fie văzut de străini proscris, umilit şi condamnat ca duşman al autorităţii şi călcător al legii.

34. Sf. Vasile a luat această faptă a lui Socrate din Plutarh (cf. *Sommer*, p. 92, p. 44, nota 2).

35. *Matei*, 5, 39.

36. *Matei*, 5, 44.

37. Alexandru cel Mare, fiul lui Filip regele Macedoniei, discipolul lui Aristotel, s-a născut în 356 (î.d.H.) în Macedonia şi a murit în Babilon, în 323 î.d.H. în vîrstă de 33 de ani, după ce supusese toate cetăţile greceşti, cucerise Egiptul şi Fenicia, învinsese pe Darius III şi ajunsese cu oştirea sa pînă în nordul Indiei. Dar, fiindu-i istovită armata, s-a reintors în Babilon şi a căutat să-şi organizeze cuceririle sale. Imperiul creat de el, însă, nu i-a supravieţuit, că îndată după moartea sa a fost împărţit între generalii săi. Cuceririle lui Alexandru au pus început perioadei elenistice.

38. Darius III, regele perşilor (335—330 î.d.H.), a fost învins de Alexandru cel Mare în 333 î.d.H.; în 330 î.d.H. a fost ucis de generalii săi.

39. Ştirea este transmisă de Plutarh în lucrarea sa: *Despre curiozităţi*, p. 522 (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 22, nota 8).

n-a săvîrşit cu fapta adulterul, nu-i iertat de păcat, pentru că a primit pofta în sufletul său [40].

Cu greu se va crede că se aseamănă întîmplător cu învăţăturile noastre fapta lui Clinias [41], unul din ucenicii lui Pitagora [42], şi că nu le-a imitat cu intenţie.

— Dar ce a făcut Clinias ?

— Putea să scape, prin jurămînt, de o amendă de trei talanţi [43]; Clinias, însă, a plătit mai degrabă amenda decît să jure, cu toate că se jura pe drept. Socot că a auzit de porunca aceea care ne opreşte jurămîntul [44].

Dar să ne întoarcem iarăşi la cele ce spuneam la început. Nu trebuie să primim fără deosebire toate învăţăturile scriitorilor, ci numai pe acelea care sînt folositoare. Că e ruşinos să ne ferim de mîncărurile vătămătoare, dar să nu spunem nici un cuvînt de învăţăturile care ne hrănesc sufletul, ci, ca un şuvoi să tîrîm şi să băgăm în noi tot ce ne iese în cale. Căpitanul unei corăbii are o pricină de nu lasă corabia în voia vînturilor, ci o îndreaptă spre port; arcaşul la fel aruncă săgeata în ţintă; tot aşa şi fierarul şi lemnarul urmăresc un scop în meseria lor. Putem noi oare să rămînem în urma acestor meşteşugari cînd este vorba să urmărim scopul nostru? Nu se poate ca meşteşugarii să aibă un scop al muncii lor, iar viaţa omenească să nu aibă nici un scop, în vederea căruia trebuie să facem şi să spunem totul, dacă nu vrem să ne asemănăm cu animalele. Dacă am face altfel am fi ca nişte corăbii fără lest, mintea nu ne-ar sta la cîrma sufletului nostru şi-am fi purtaţi în viaţă la întîmplare, în sus şi în jos.

Trebuie să facem ca şi cei care se iau la întrecere în luptele corp la corp sau, dacă vreţi, în întrecerile muzicale; aceştia fac exerciţii în vederea întrecerilor şi a coroanelor care le stau în faţă; şi nimeni din cei care se exercitează în lupta corp la corp sau în lupta cu pumnii nu face şi exerciţii de cîntat la chitară sau din flaut. Polidamas [45] n-a

40. *Matei*, 5, 28.
41. Clinias, filosof pitagorician (sec. V—IV î.d.Hr.), prieten cu Platon.
42. Pitagora, filosof şi matematician grec (sec. VI î.d.H.), fondatorul pitagoreismului, partizan al metempsihozei şi al unei vieţi înalte, austere. Scrierile sale nu s-au păstrat.
43. Un talant valora în jurul a 5.600 franci.
44. *Matei*, 5, 33—37. — *Dubner—Lefranc*, (p. 23, nota 11) comentînd textul acesta, spun: «Negreşit sf. Vasile nu putea ignora că Clinias a trăit aproape cu cinci secole înainte de Mîntuitorul şi că Vechiul Testament opreşte numai sperjurul. Totuşi, la sfîrşit, găsim explicaţia: sf. Vasile l-a socotit pe Clinias membru al noii şcoli pitagoriene, care a durat pînă în secolul V al erei noastre».
45. Polidamas, atlet din Tesalia (sec. V î.d.H.), cu o forţă de uriaş. Se pun pe seama lui multe isprăvi prin care şi-a arătat puterea sa, între care şi aceasta povestită de sf. Vasile cel Mare. A pierit zdrobit de o stîncă pe care a voit să o oprească din cădere.

făcut așa; ci, înainte de luptele olimpice, oprea trăsurile din mers și prin acest exercițiu își întărea puterea [46]. La fel Milon [47] nu putea fi mișcat de pe un scut uns, ci, cu toate că era împins, rezista tot atît de bine ca și statuile legate cu plumb [48]. Și, ca să spun pe scurt, pentru acești atleți exercițiile erau pregătiri în vederea întrecerilor atletice; dacă ar fi părăsit arena și locurile de exercițiu și s-ar fi ocupat cu instrumentele muzicale ale lui Marsias [49] sau Olimp [50], frigienii ar mai fi primit, oare, coroane și glorie sau ar fi fugit, ca să nu-și facă de rîs puterea trupului lor? Dar nici Timotei [51] n-a părăsit cîntarea spre a-și petrece timpul în locurile de exerciții atletice, că n-ar fi ajuns să întreacă pe toți în muzică și să fie atît de meșter în arta sa, încît putea, ori de cîte ori voia, printr-o cîntare puternică și aspră să deștepte mînia și iarăși printr-o cîntare plăcută putea s-o înfrîneze și s-o potolească. Se spune că, datorită muzicii, odată pe cînd se cînta înaintea lui Alexandru un cîntec frigian, Alexandru s-a sculat de la masă și s-a dus la arme; dar s-a întors iarăși la oaspeți cînd s-a schimbat cîntarea [52]. Atîta putere îți dă exercițiul, și în muzică și în luptele atletice, ca să-ți atingi scopul.

VI

Pentru că am amintit de coroane și de atleți, trebuie să vă spun că atleții se supun la nenumărate oboseli, ca să-și mărească prin fel de fel de mijloace puterea lor trupească: transpiră tare din pricina greutăților exercițiilor gimnastice, capătă multe răni în locurile de exerciții, țin dietă, nu cea mai plăcută, ci cea hotărîtă de instructorii lor, și încă alte multe osteneli; și, ca să nu lungesc vorba, trăiesc în așa chip, încît viața dusă de ei înainte de întreceri este un exercițiu în vederea întrecerilor. După toate aceste pregătiri, se dezbracă pentru a intra în stadion; aici suferă totul și-și pun viața în primejdie, ca să primească o coroană de măslin sau de țelină sau de altă plantă de acest fel și ca să fie strigați de crainic învingători.

46. *Pausanias*, VI, 5 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 24, nota 3).

47. Milon, atlet grec născut la Crotona (sec. VI î.d.H.), învingător mai mult de treizeci de ori în întrecerile atletice. La bătrînețe, vrînd să despice cu mîinile un trunchi de copac, care era întredeschis, cele două părți ale copacului și-au revenit și i-au prins mîinile, nemaiputîndu-le scoate; a rămas prins acolo și a murit mîncat de lupi.

48. *Pausanias*, VI, 14 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 24, nota 5).

49. Marsias, muzicant legendar. La un concurs muzical l-a provocat la întrecere pe Apolon. După mai multe zile de luptă, a biruit Apolon, care îndată l-a agățat pe Marsias de un pin și l-a jupuit de viu.

50. Olimp, muzicant frigian, contemporan cu regele Midas (sec. VII).

51. Timotei, poet și muzicant grec (447—357 î.d.H.). A cîștigat premii la multe concursuri; a compus o mulțime de poeme.

52. Întîmplarea este povestită de Plutarh, în al doilea discurs despre *Soarta lui Alexandru*, § 4 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 26, nota 11).

Dar noi, cărora ne stau înainte premiile vieții veșnice, atît de minunate în număr și în măreție, încît cu cuvîntul nu pot fi rostite, le vom putea lua oare fără să ne obosim, dormind fără grijă și ducînd o viață fără nici o socoteală? Dacă ar fi așa, atunci lenevia ar avea mare trecere în viață, iar Sardanapal[53] ar fi fost cel mai fericit dintre oameni sau, dacă vrei, chiar Marghitis[54], despre care Homer a spus — dacă acestea sînt cuvintele lui Homer — că nici nu ara, nici nu săpa și nici nu făcea ceva folositor în viață. Dar nu-i oare mai adevărat cuvîntul lui Pitacos[55], care a spus că e greu să fii virtuos?[56] Da, abia după ce am trecut prin multe greutăți ajungem să dobîndim acele bunătăți despre care vă spuneam mai înainte că nu pot fi egalate cu nici unul din bunurile pămîntești. Nu trebuie, dar, să ne lenevim, nici să schimbăm speranțele cele mari cu un trai ușor, de scurtă durată, dacă nu voim să fim făcuți de rușine și să fim pedepsiți, nu în viața aceasta de aici, de oameni, (deși și acest lucru nu e de mică importanță pentru un om cu judecată sănătoasă), ci la judecata viitoare, care va avea loc fie sub pămînt, fie în altă parte. Cel care calcă fără voie poruncile poate că va primi iertare de la Dumnezeu; dar cel care cu voie alege răul nu va putea scăpa de o pedeapsă și mai mare.

— Ce vom face deci? ar putea să mă întrebe cineva.

— Ce altceva, decît să ne îngrijim de suflet, liberîndu-ne de toate celelalte griji.

VII

Trebuie, dar, să slujim trupului numai în cele necesare; sufletului, însă, să-i dăm ce-i mai bun, spre a-l slobozi, cu ajutorul filosofiei, ca dintr-o închisoare, de legătura cu patimile trupului, ca să facem în același timp și trupul stăpîn peste patimi. Stomacului să-i slujim numai în cele de trebuință, să nu-i dăm mîncările cele mai plăcute, cum fac cei care caută bucătari și oameni pentru servit la masă, cei care caută oameni, care răscolesc pămîntul și marea, ca și cum ar plăti bir unui stăpîn neîndurător. Vrednici de milă sînt unii ca aceștia din pricina

53. Sardanapal, rege legendar al Asiriei, cu o viață destrăbălată și desfrînată; a pierit ars de foc împreună cu averile, eunucii și femeile sale pe un rug căruia singur i-a dat foc. Dubner—Lefranc, p. 27, nota 9, nu-l socot rege legendar, ci al patrulea și ultimul rege al Asiriei, care a domnit douăzeci de ani (779—759 î.d.Hr.).

54. Marghitis, eroul unui poem satiric atribuit lui Homer.

55. Pitacos, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.d.Hr.), născut în Mitilini; a condus timp de zece ani patria sa (589—579 î.d.Hr.), dîndu-i legi; a abdicat de bună voie.

56. Sentință celebră, dezvoltată de Platon în dialogul: *Protagoras*, p. 339 ș.u. (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 28, nota 12).

îndeletnicirii lor; nu suferă mai puţin decît cei chinuiţi în iad, care scarmănă lînă ca să întreţină focul, sau cară apă cu ciurul şi o varsă într-un vas găurit, aşa că muncile lor nu mai au sfîrşit.

A te îngriji de aranjatul părului şi de haine mai mult decît e necesar este, după cuvîntul lui Diogene [57], sau o faptă de om necugetat, sau o faptă de om ticălos [58]. A căuta să fii elegant şi a fi numit de alţii elegant socot că este tot atît de ruşinos ca şi a trăi în desfrîu sau a strica altora casele. Este oare vreo deosebire pentru un om cu mintea sănătoasă dacă îmbracă o haină scumpă sau una ieftină, atîta vreme cît şi una şi alta îl apără iarna de frig şi vara de căldură?

Tot aşa şi în toate celelalte nu trebuie să ne îngrijim mai mult decît e necesar şi nici să purtăm grijă de trup mai mult decît e bine pentru suflet. Pentru un bărbat, care poartă cu adevărat acest nume, este tot atît de ruşinos a fi elegant şi iubitor de trup ca şi a fi înclinat în chip nevrednic spre orice altă patimă. A-ţi da toată silinţa ca trupul să fie cît mai bine înseamnă a nu te cunoaşte pe tine însuşi şi a nu înţelege porunca înţeleaptă, care spune că nu ceea ce se vede este omul; şi este nevoie de mai multă înţelepciune, cu ajutorul căreia fiecare din noi, nu importă care, ajunge de se cunoaşte pe el însuşi. Acest lucru este însă, celor care n-au sufletul curăţit, mai cu neputinţă decît celui bolnav de ochi să privească soarele; iar curăţirea sufletului, ca să spun pe scurt şi potrivit puterii voastre de înţelegere, se face prin dispreţuirea plăcerilor simţurilor: ochii să nu se desfete cu spectacolele prosteşti ale scamatorilor sau cu privirea trupurilor, care bagă în suflet ghimpele plăcerii, iar urechile să nu primească în suflet cîntece de ruşine. Din nişte cîntece ca acestea se nasc de obicei patimile, odrasle ale josniciei şi ale umilirii; noi, însă, trebuie să urmărim alte cîntece, care sînt mai bune şi ne fac mai buni; de acestea folosindu-se şi David, poetul sfintelor cîntări, a slobozit pe împăratul Saul, după cum se spune, de duhul cel rău [59]. Se zice că şi Pitagora, întîlnind nişte oameni beţi, care fuseseră la un ospăţ, a poruncit cîntăreţului din flaut, care mergea în fruntea lor, să schimbe cîntecul şi să cînte un cîntec

57. Diogene Cinicul, filosof grec (413—327 î.d.Hr.). După el, virtutea este suveranul bine; ştiinţa, onorurile, bogăţia sînt bunuri false, care trebuie dispreţuite. Consecvent ideilor sale, locuia într-un butoi. Contemporanii îşi băteau joc de el, dar se temeau de el din pricina spiritului lui caustic; posteritatea i-a ridicat o coloană, iar locuitorii oraşului său natal, Sinope, o statuie. Epictet îl socotea model de înţelepciune şi omul cel mai apropiat de desăvîrşire.

58. Aceste cuvinte ale lui Diogene ne sînt păstrate de Diogene Laerţiu, VI, 54 (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 29, nota 6).

59. *I Regi*, 16, 23.

doric; aceia, datorită cîntecului, și-au revenit, au aruncat coroanele și s-au dus acasă rușinați. Alții, la auzul cîntecului din flaut, își ies din minți ca și coribantele[60] și bacantele[61]. Atît de mult poate să schimbe sufletul un cîntec sănătos sau un cîntec desfrînat! De aceea trebuie să luați parte la această muzică la modă acum tot atît de puțin ca și la orice altă faptă rușinoasă.

De asemeni mă rușinez să mai spun că trebuie oprită parfumarea aerului cu felurite mirodenii plăcute la miros, ca și ungerea trupului cu parfumuri. Ce altceva aș putea spune despre porunca de a nu urmări plăcerile care vin de pe urma pipăitului și gustului, decît că aceste plăceri silesc pe cei ce se îndeletnicesc cu căutarea lor să trăiască întocmai ca animalele, robiți pîntecelui și celor de sub pîntece?

Într-un cuvînt, cel care nu vrea să se îngroape în plăcerile lui ca într-o mocirlă trebuie să disprețuiască trupul și să se îngrijească de el atît cît este necesar ca să poată, după cum spune Platon, sluji înțelepciunii[62]. Cuvintele lui Platon se aseamănă cu cele spuse de Pavel, care ne îndeamnă să nu ne îngrijim de trup, ca să nu-i dăm prilej să aibă poftă[63]. Este oare vreo deosebire între cei care se îngrijesc de trup ca să-i fie cît mai bine, dar disprețuiesc, ca ceva fără valoare, sufletul, a cărui unealtă este trupul, de cei care au grijă de uneltele meseriei lor, dar neglijează meseria care se folosește de aceste unelte? Se cuvine să facem cu totul dimpotrivă: să stăpînim și să înfrînăm trupul, cum înfrînăm pornirile furioase ale unui animal, iar turburările pricinuite în suflet de trup să le domolim, atingîndu-le cu rațiunea ca și cu un bici. Să nu disprețuim rațiunea dînd frîu liber plăcerii, ca rațiunea să fie tîrîtă cum este tîrît un vizitiu de niște cai greu de stăpînit. Să ne amintim și de cuvintele lui Pitagora. Acesta, văzînd că un ucenic al lui a pus multă carne pe el în urma exercițiilor gimnastice și a mîncării, a spus așa: «N-ai să încetezi a-ți face mai grea închisoarea?». De aceea și Platon, după cum se spune, prevăzînd paguba adusă sufletului de trup, a așezat intenționat Academia[64] într-un loc nesănătos al Aticei, ca să taie prea bunul trai al trupului, așa cum se taie la vița de vie mlădițele de prisos. Am auzit apoi pe doctori spunînd că starea prea bună a trupului este vătămătoare.

60. Preotese ale zeiței Cibela, celebre prin orgiile lor, pline de furii, străbăteau orașele dansînd și cîntînd.
61. Preotese ale zeului Bahus, care celebrau misterele zeului în dansuri și orgii.
62. *Republica*, cartea VI, p. 498 B (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 31, nota 3).
63. *Rom.*, 13, 14.
64. Școala filosofică întemeiată de Platon în grădinile din nord-vestul Atenei, pe terenul lui Academos; de aici numele de Academie.

VIII

Deci cînd grija prea mare de trup este vătămătoare chiar pentru trup și este o piedică pentru suflet, e curată nebunie să te lași subjugat de trup și să-i slujești. Dacă ne-am deprinde să disprețuim trupul, n-am mai admira ceva din cele lumești. La ce ne-ar folosi bogăția, dacă n-am mai pune nici un preț pe plăcerile trupului? Nu văd, decît dacă ne-ar face plăcere să păzim bogățiile îngropate ca balaurii din poveste. Cine-i învățat, însă, să fie slobod de niște griji ca acestea cu greu ar vrea cîndva să spună sau să facă ceva rușinos sau josnic. Va disprețui ceea ce depășește trebuința, de-ar fi nisipul aurifer din Lidia [65] sau lucrul furnicilor purtătoare de aur [66], cu atît mai mult cu cît va avea mai puțină trebuință de avere. Iar trebuința este hotărîtă de necesitățile firii, și nu de plăceri. Cei care depășesc hotarul trebuinței se aseamănă cu cei ce alunecă în jos, care nu se pot opri din căderea lor, pentru că n-au de ce se prinde; ci cu cît adună mai multe bogății cu atît au nevoie de mai mult pentru împlinirea poftelor lor, potrivit cuvintelor lui Solon, fiul lui Exicestid, care a spus: «Oamenii nu au o margine în pofta lor după averi» [67]. Trebuie să citām și cuvintele dascălului Teognis, care a spus: «Nu-mi place și nici nu doresc să fiu bogat. Ci să trăiesc cu puține, slobod de orice necaz» [68].

Admir și disprețul lui Diogene față de toate cele omenești. Diogene a spus că este mai bogat chiar decît marele împărat al perșilor, pentru că are nevoie pentru trai de mai puține lucruri ca acela [69]. Noi, însă, nu ne-am mulțumi nici chiar de-am avea talanții lui Pitios [70] din Misia [71], de-am avea atîtea și atîtea hectare de pămînt, iar cirezi de vite mai multe decît pot fi numărate. Socot că se cuvine să nu dorim bogăția cînd ne lipsește, iar cînd o avem să nu ne gîndim mai mult a o stăpîni decît a ști cum s-o folosim. Frumos este și cuvîntul lui Socrate! Socrate, cînd a văzut că un om bogat se lăuda cu bogăția lui, i-a spus că n-are să-l

65. Aurul din nisipul rîurilor din Lidia, în vechime țară în Asia Mică la Marea Egee.

66. După *Herodot*, III, 102; *Strabon*, II, p. 70; XIV, p. 706, aceste furnici trăiau în India; erau mai mici decît cîinii, dar mai mari decît vulpile și foarte periculoase; pentru a-și face culcușurile în pămînt, găureau pămîntul și scoteau aurul, pe care indienii nu-l puteau lua decît cu mari primejdii (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 33, nota 4).

67. Acest vers se găsește în *Fragmentele* lui Solon, V, versul 71 și în *Gnomele* lui Teognis, versul 227, la Dubner-Lefranc, p. 33, nota 5.

68. Versurile 1157 și 1158 din Colecție (cf.: *Dubner-Lefranc*, p. 33, nota 6).

69. *Plutarh*, An vitiositas ad infelicitatem sufficiat, p. 499 A (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 7).

70. *Herodot*, VII, 27 spune despre acest Pitios că a hrănit imensa armată a lui Xerxe și s-a oferit să plătească solda și să țină în subzistența sa timp de cinci luni trupele (cf: *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 8).

71. În vechime, țară în Asia Mică la Marea Egee la nord de Lidia.

laude mai înainte de a vedea dacă știe să întrebuințeze bine bogăția [72]. Fidias [73] și Policlit [74], dacă s-ar fi lăudat cu aurul și cu fildeșul, din care unul a făcut pe Zeus pentru eleni, iar celălalt pe Iunona [75] pentru argieni, s-ar fi făcut de rîs, că s-ar fi împodobit cu o bogăție străină, părăsind arta prin care chiar aurul ajunge mai plăcut și mai de preț. Ne închipuim oare că facem un lucru vrednic de mai puțină rușine cînd socotim că virtutea omenească nu este de ajuns prin ea însăși pentru a ne împodobi ?

Dar poate că vom disprețui bogăția și vom nesocoti plăcerile simțurilor ! Vom urmări, însă, lingușeala și slugărnicia și vom imita viclenia și fățărnicia vulpii lui Arhiloh ? [76] Nu ! Omul înțelept trebuie să fugă cît mai mult de dorința de a trăi pentru glorie și de a face pe placul mulțimii ; trebuie să-și facă rațiunea conducătoare vieții, încît chiar de-ar trebui să se împotrivească tuturor oamenilor, chiar de-ar fi să rămînă fără glorie și să-și pună viața în primejdie pentru bine, să nu prefere nimic celor recunoscute de el ca bune. În ce s-ar deosebi oare cel care nu are o purtare ca aceasta de acel sofist egiptean [77], care ori de cîte ori voia se prefăcea în plantă, în animal, în foc, în apă și în orice altceva ? Unul ca acesta va lăuda acum dreptatea înaintea celor ce o prețuiesc, iar mai tîrziu va vorbi împotriva ei, cînd simte că nedreptatea este aprobată. Așa fac lingușitorii ! Și după cum polipul ia culoarea pămîntului pe care stă, tot așa și un om ca acesta își schimbă gîndirea după părerile celor cu care stă de vorbă.

Dar toate acestea le vom învăța mai bine din scrierile noastre. Cele spuse acum sînt numai o schiță a virtuții, scoasă din lucrările scriitorilor profani. Cei care strîng cu grijă folosul din fiecare lucru, adaugă, ca fluviile cele mari, din toate părțile multe la cele ce au. Cuvintele spuse de poet : «Adună puțin cîte puțin» [78] nu se referă atît la creșterea bogăției, cît la înmulțirea cunoștințelor. Cînd fiul lui Vias [79] a plecat în Egipt și l-a întrebat pe tatăl său ce să lucreze spre a-i face cît mai multă

72. Dialogul lui Platon : *Euthydem*, p. 280 (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 11).
73. Fidias, cel mai mare sculptor al grecilor (sec. V î.d.Hr.). A sculptat numeroase statui celebre, astăzi pierdute, între care grandioasa statuie a lui Zeus Olimpicus, executată în aur și fildeș, precum și statuia Atenei de pe Acropole. A îndrumat și executat, din însărcinarea lui Pericle, zidirea și decorarea Partenonului.
74. Policlit, sculptor grec (sec. V î.d.Hr.) născut în Argos.
75. Iunona (la greci : Hera), zeița căsătoriei, fiica lui Cronos și a Reei, sora și soția lui Zeus.
76. Arhiloh, poet liric grec (sec. VII î.d.Hr.). De la acest poet, unul din cei mai mari poeți ai Greciei, inventatorul versurilor iambice, nu ne-au rămas decît fragmente.
77. Proteu, de care vorbește Homer în *Odiseia* IV, 455 ș.u. și de care amintește Platon în dialogul : *Euthydem*, p. 288 B (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 36, nota 3).
78. Hesiod, *Lucrări și zile*, versul 361.
79. Vias, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.d.Hr.).

plăcere, Vias i-a spus: «Adună merinde pentru bătrînețe!» [80]. Vias a numit virtutea merinde, dar i-a pus hotare mici, că a mărginit folosul virtuții numai la viața aceasta pămîntească. Dar chiar dacă mi-ai vorbi de bătrînețea lui Tithon [81] sau a lui Arganthonie [82], sau a lui Matusala al nostru, cel cu viața foartă lungă, despre care se spune că a trăit nouă sute șaptezeci de ani [83], chiar dacă ai măsura tot timpul de cînd sînt oameni pe pămînt, aș rîde ca de niște păreri de copil, gîndindu-mă la timp cît este de lung și fără de bătrînețe, al cărui sfîrșit nu ni-l putem închipui, după cum, nu mai puțin, nu poți pune sfîrșit sufletului nemuritor.

Pentru această viață veșnică v-aș îndemna să strîngeți merinde, mișcînd, după cum spune proverbul, orice piatră de unde ați putea avea folos. Să nu ne temem că e greu și că e nevoie de osteneală! Să ne aducem aminte de înțeleptul [84] care ne-a sfătuit că trebuie să alegem viața cea mai bună și să facem fapte de virtute, cu nădejdea că obișnuința va face plăcută o viață ca aceasta. E rușinos să pierdem prezentul, iar mai tîrziu să rechemăm trecutul, cînd căința nu ne mai folosește.

V-am spus acum acele lucruri pe care le-am socotit a fi cele mai bune; celelalte vi le voi spune în tot cursul vieții.

Voi, însă, din cele trei feluri de boală ce există să nu păreți a suferi de o boală trupească, ce nu se poate vindeca, și nici să aveți o boală sufletească asemănătoare bolilor trupești ce sînt fără vindecare. Cei care au o boală ușoară merg singuri la doctor; cei cuprinși de boli mai mari cheamă pe doctori la ei; dar cei care au o boală care, cu nici un chip, nu se poate vindeca, nu primesc nici pe doctori, chiar dacă vin la ei. Să dea Dumnezeu ca voi să nu fiți cuprinși niciodată de această boală, ca să fugiți de oamenii cu gînduri bune.

80. Dicton transmis de Diogene Laerțiu, I, 88 (la: *Dubner-Lefranc*, p. 37, nota 4).

81. Tithon, prinț troian, de o mare frumusețe. Zeița Aurora, îndrăgostită de el, l-a luat de soț și a cerut lui Zeus să-l facă nemuritor, dar a uitat să-i ceară și tinerețe veșnică, așa că au venit peste el toate relele îmbătrînirii. Cum nu putea muri, la rugămintea lui a fost transformat în greier.

82. Arganthonios, regele tartesienilor, un popor din Spania, a trăit 120 de ani după Pliniu (VII, c. 48) și 300 de ani după Silius Italicus (III, versul 396) (la: *Dubner-Lefranc*, p. 37, nota 6).

83. După *Fac.*, 5, 27: Matusala a trăit 969 de ani.

84. Acest precept, spune *Sommer* (p. 95, p. 84, nota 1), este citat de Plutarh, fără să numească autorul, în lucrarea sa: *Precepte pentru sănătate*; dar *Stoben*, XXIX, spune că preceptul aparține lui Pitagora.

OMILIA A XXIII-a

La sfîntul mucenic Mamant

I

Știu cît de măreață trebuie să fie o cuvîntare de laudă ținută la o astfel de prăznuire! Dar, după cum știu asta, tot așa îmi știu și neputința. Tema cuvîntării cere ca spusele mele să fie vrednice de mulțimea adunată aici, de nădejdile puse în mine și de subiect.

Pentru că astăzi facem pomenire de mucenic în una din cele mai mari zile de pomenire a mucenicilor, de aceea toți sînteți cu mintea trează și auzul pregătit, așteptînd să spun ceva vrednic de mucenic, iar prin aceasta să întăresc Biserica. Copiii cei buni cer să fie mărețe cuvîntările de laudă ținute în cinstea părinților lor și n-ar primi să se primejduiască măreția celor lăudați din pricina neiscusinței oratorului. Deci, cu cît e mai mare dorința voastră de a auzi o cuvîntare frumoasă, pe atît de mare și primejdia mea. Ce voi face? Cum voi putea împlini dorințele voastre, ca să nu plec fără să vă fi fost cu ceva de folos celor ce sînteți de față? Voi ruga deci pe fiecare din voi să-și reîmprospăteze în minte tot ce avea în memorie despre mucenic atunci cînd a venit aici, să se hrănească cu merindele duhovnicești aduse de acasă și să plece bucurîndu-se că a mîncat din propriile lui merinde. Aduceți-vă aminte de mucenic toți cîți v-ați bucurat de el în timpul viselor, toți cîți l-ați avut ajutor în rugăciune, cînd ați fost în această biserică, toți cîți l-ați avut alături de voi în faptele voastre, cînd i-ați chemat numele lui! Aduceți-vă aminte pe cîți călători i-a scos la drumul cel bun, pe cîți i-a sculat din boală, cîtor părinți le-a dat înapoi copiii ce erau pe moarte, cîtor oameni nu le-a lungit firul vieții! Adunați-mi la un loc toate faptele lui minunate și alcătuiți, din această colectă obștească, cuvînt de laudă în cinstea mucenicului! Spuneți unul altuia minunile lui! Fiecare să spună cele ce știe celui ce nu știe! Cele pe care nu le știe să le afle de la cel care le știe! Și așa, ospătîndu-vă unul pe altul, din această colectă obștească, iertați-mi neputința mea!

II

Lauda mucenicului este însăși bogăția harurilor lui duhovnicești. Nu putem să lăudăm pe mucenic folosindu-ne de legile retorice ale cu-

vîntărilor de laudă profane. Nu putem să vorbim de părinţii şi strămoşii străluciţi ai mucenicului, că e ruşinos lucru să fie împodobit cu podoabe străine cel care străluceşte cu propria sa virtute. De obicei legile retorice profane cer ca asemenea podoabe străine să fie cuprinse în cuvîntările de laudă; legea adevărului, însă, cere ca meritele proprii ale fiecăruia să formeze izvorul cuvîntărilor de laudă. Nu-l face iute pe cal iuţeala la drum a tatălui lui, nici lauda unui cîine de vînătoare nu se datoreşte faptului că s-a născut din alţi cîini foarte iuţi. Şi după cum la celelalte animale meritele fiecăruia sînt propriile sale merite, tot aşa lauda proprie a mucenicului este aceea mărturisită de faptele mari de virtute, pe care însuşi le-a făcut. Ce valoare poate avea pentru copil faima tatălui său? Astfel, mucenicul prăznuit astăzi nu-şi datoreşte strălucirea lui altora, ci el însuşi în cursul vieţii sale a aprins facla bunului său nume. Ceilalţi oameni ajung vestiţi cu faptele de laudă ale lui Mamant, dar nu Mamant cu ale altora. Copiii care au învăţat de la Mamant evlavia să se laude cu el! Mamant izvorăşte virtutea prin propriile lui puteri. Nu este ca un şuvoi de munte, care se laudă cu apa izvoarelor străine, ci este un izvor care-şi are frumuseţea apelor sale izvorîtă din propriile sale sînuri. Să admirăm pe mucenic, nu pentru podoabele străine cu care a împodobit, ci să-l lăudăm pentru propria sa podoabă! Uită-te la vestiţii crescători de cai de curse! Uită-te la mormintele lor albe! Nu sînt mormintele lor nişte pietre, pe care nimeni nu le bagă în seamă? Dar numele mucenicului pune în mişcare întreaga ţară, face ca fiecare oraş să îmbrace haina de sărbătoare. Nu aleargă rudele la mormintele strămoşilor lor, ci toţi se grăbesc spre locul evlaviei. Numesc tată pe acest conducător al adevărului, dar nu numesc tată pe începătorii trupurilor lor. Vezi că virtutea se cinsteşte şi nu bogăţia? Astfel Biserica, prin cinstea dată înaintaşilor, îndeamnă pe cei în viaţă. Ea spune: Nu te strădui după bogăţie, nici după înţelepciunea cea trecătoare a lumii! [1] Toate acestea dispar odată cu viaţa pămîntească! Tu dimpotrivă, fii lucrătorul evlaviei! Evlavia te va urca la ceruri, evlavia îţi va face nemuritoare amintirea şi nepieritor numele cel bun printre oameni.

III

Astfel, dacă-ţi aduci aminte de păstor, să nu admiri bogăţia! Ne-am adunat să lăudăm pe mucenic, nu pentru că a fost bogat. Să nu plece nimeni de aici admirînd pe bogat, ci admirînd sărăcia unită cu evlavia. A fi cineva păstor nu-i mare lucru şi nici nu-i o meserie care să aibă nevoie de înţelepciune. Dacă te supără cineva, nu spui oare celui ce te-a

1. *I Cor.*, 2, 6.

supărat, în loc de insultă : Eşti un cioban ? Un păstor nu cîştigă mai mult decît hrana cea de fiecare zi ; de umăr îi atîrnă traista, în mînă are bîta şi cu el merindele pe-o zi ; n-are nici o grijă de ziua de mîine ; este duşman fiarelor sălbatice şi tovarăş celor mai blînde animale ; fuge de locurile unde se adună multă lume, fuge de tribunale ; nu cunoaşte pe hulitori, nu ştie ce-i neguţătoria ; nu ştie ce-i bogăţia ; nu-şi are propriul său acoperiş ; trăieşte sub cer, acoperişul obştesc al lumii ; noaptea priveşte spre bolta înstelată şi prin stele cunoaşte minunile Făcătorului. Păstor ! Să nu ne ruşinăm de adevăr ! Să nu imităm pe scriitorii profani, ca să ascundem adevărul prin frumuseţea cuvintelor ! Adevărul este simplu, n-are nevoie de apărători, se impune prin el însuşi. Dacă spui mai mult decît adevărul, înseamnă că te înjoseşti. Într-o cuvîntare de laudă adevărul trebuie admirat mai mult decît orice. Mamant era : păstor şi sărac ! Acestea sînt pricini de mîndrie pentru creştin. Dacă vei căuta să vezi cine au fost conducătorii şcolii credinţei, vei găsi păstori şi vameşi. Dacă vei căuta să vezi cine au fost ucenicii Domnului, vei găsi curelari săraci. Nici unul bogat ; nici o vază lumească. Toate acestea pier odată cu lumea. Iată, dar, a cui zi o prăznuim, de dragul cui sîntem toţi veseli, pentru a cărui viaţă am părăsit oraşele şi satele şi am venit aici !

Pentru că am amintit de păstor, nu dispreţui numele de păstor ! Ai auzit că cel dintîi om, care a bineplăcut lui Dumnezeu, a fost Abel, un păstor [2]. Cine l-a imitat pe Abel ? Moisi, marele legiuitor ! După ce a scăpat de Faraon, care căuta să-l omoare [3], după ce s-a scîrbit de viclenia celor de un neam cu el [4], a fost păstor în muntele Horiv [5] şi pe cînd păştea oile vorbea cu Dumnezeu [6]. Moisi n-a văzut pe înger, fiind mare demnitar, ci, păscînd oile, a fost învrednicit de acea convorbire cerească. Cine a mai fost păstor după Moisi ? Iacov patriarhul, prin păstorirea oilor, arătîndu-şi răbdarea sa pentru adevăr [7], a lăsat, ca într-o mică icoană, caracterul întregii sale vieţi. Cui a dat Dumnezeu rîvna ? Lui David ! David de la păstoritul oilor a fost înălţat pe tron împărătesc [8]. Păstoritul şi demnitatea împărătească sînt surori, cu singura deosebire că uneia îi este încredinţată conducerea animalelor, iar celeilalte, conducerea oamenilor. Astfel, păstoritul este temelia celei mai înalte ştiinţe : ştiinţa conducerii oamenilor. De aceea Domnul, unind în persoana Sa pe amîndouă, este păstor şi împărat, păstorind pe cei mai simpli la

2. *Fac.*, 4, 2.
3. *Ieş.*, 1, 22.
4. *Ieş.*, 2, 14.
5. *Ieş.*, 3, 1.
6. *Ieş.*, 3, 4.
7. *Fac.*, 31, 38.
8. *I Regi.*, 16, 11—13.

minte şi avînd sub conducerea împărăţiei pe cei mai luminaţi la minte. Vrei să vezi ce mare e păstorul? *«Domnul mă păstoreşte!»* [9], spune psalmitul.

— Dar în ce chip păstoritul este sora demnităţii împărăteşti?

— *«Cine este acesta Împăratul slavei?»* [10]. Cel numit Păstor în textul de mai sus, în textul acesta este numit Împărat. Să nu crezi că numirea aceasta Îi este dată de alţii, iar El se ruşinează să-şi dea acest nume! Dimpotrivă, trecînd sub tăcere pe năimiţi, mărturiseşte despre Sine că întruneşte, în persoana Sa, calităţile unui adevărat păstor: *«Eu sînt Păstorul cel bun»* [11], *«Eu sînt şi nu Mă schimb»* [12]. Au oare aceeaşi valoare cuvintele: *«Păstorul cel bun»* ca şi acelea spuse despre faptele mari ale lui Dumnezeu, ca de pildă cuvintele: *«Eu cu mîna Mea am întărit pămîntul şi Eu singur am întins cerul»* [13], ca şi toate faptele şi cuvintele măreţe şi vrednice ce trebuie spuse despre Dumnezeu? Da! Domnul prin aceste cuvinte scoate dintre păstori pe năimiţi şi raportează la El pe adevăratul păstor: *«Eu sînt Păstorul cel bun»*. Află cine este Păstorul şi cine este Păstorul cel bun! Domnul singur tălmăceşte aceste cuvinte spunînd: *«Păstorul cel adevărat sufletul lui îşi pune pentru oi; iar năimitul şi cel care nu este păstor, ale căruia nu sînt oile, nu-i pasă cînd vede lupul venind»* [14].

IV

În această privinţă Biserica întreabă: Dacă Domnul este păstorul, cine este năimitul? Nu-i oare diavolul? Iar dacă diavolul este năimitul, atunci cine-i lupul? Dar se ştie că lup este diavolul, fiara neîmblînzită, răpitoare, vicleană, duşmanul obştesc al tuturora. Trebuie, deci, ca năimitul să fie altcineva, unul care are un nume special. Domnul numea năimiţi pe aceia cărora le adresa cuvinte de mustrare. Dar sînt şi acum, şi n-ar trebui să fie, oameni care merită numele de năimiţi. Pe vremea Mîntuitorului năimiţi erau arhiereii şi fariseii şi tot partidul iudaic. Pe ei îi numea năimiţi, pentru că au luat puterea de a păstori pentru propriul lor cîştig şi nu pentru a face bine şi dreptate poporului. Aceia sînt năimiţi, care se roagă folosindu-se de deşarte născociri pentru a mînca pîinea văduvelor şi orfanilor. Sînt năimiţi şi nu păstori cei care se ocupă de propriile lor interese, cei care urmăresc prezentul şi nu se gîndesc la viitor. Şi acum sînt mulţi năimiţi, care-şi vînd viaţa pentru o neînsemnată şi nenorocită glorie, care fac dezbinări în Biserică, întemeindu-se

9. *Ps.*, 22, 1.
10. *Ps.*, 23, 8. 10.
11. *Ioan*, 10, 11.
12. *Mal.*, 3, 6.
13. *Isaia*, 44, 24.
14. *Ioan*, 10, 11—13.

chiar pe cuvintele sănătoase ale Domnului. Scriptura spune: *«Pe cînd Domnul spunea aceste cuvinte s-a făcut dezbinare între ei»* [15]. *«Unii spuneau: «Are demon!». Alţii: «Demonul nu poate face ca ochii orbi să vadă»* [16]. Vezi, deci, că această boală a dezbinării este veche. Lopata desparte îndată pleava de grîu; ce-i uşor şi nestatornic se desparte de ce-i hrănitor, iar ce-i potrivit pentru mîncarea cea duhovnicească rămîne agricultorilor. Pentru aceasta se fac dezbinări, pentru că unii se despart de alţii într-un chip sau în altul. Este o însuşire proprie a iudeilor de a face dezbinări; dar Biserica lui Dumnezeu, care a primit cămaşa cea fără cusătură, cămaşa ţesută dintru început, păstrată nesfîşiată de ostaşi [17], care a îmbrăcat pe Hristos; Biserica lui Dumnezeu să nu sfîşie cămaşa! *«Eu cunosc pe ale Mele şi ale Mele Mă cunosc»* [18]. Ereticul a răpit aceste cuvinte pentru făurirea hulei lui. Ereticul spune: «Iată Domnul a spus: *«Cele ale Mele Mă cunosc şi cunosc pe ale Mele»!* Ce înţeles are cuvîntul *a cunoaşte?* Se înţelege, oare, prin acest cuvînt că putem cunoaşte fiinţa lui Dumnezeu? Că putem măsura măreţia Lui? Aceea înţelegi despre Dumnezeire, ceea ce afirmi, în îndrăzneala ta, că cunoşti? Nu înţelegi, oare, care este măsura cunoaşterii noastre despre Dumnezeu din cele spuse de Domnul puţin mai jos? Ce cunoaştem despre Dumnezeu? *«Oile Mele,* spune Domnul, *ascultă glasul Meu»* [19]. Iată cum se cunoaşte Dumnezeu! Din ascultarea poruncilor Lui; din săvîrşirea poruncilor, pe care le-am auzit. Cunoaşterea lui Dumnezeu e aceasta: păzirea poruncilor lui Dumnezeu!

— Cum? Cunoaşterea lui Dumnezeu nu este cercetarea cu de-amănuntul a fiinţei lui Dumnezeu? Nu este căutarea şi cercetarea celor mai presus de lume? Nu este cugetarea despre cele nevăzute? *«Cele ale Mele Mă cunosc şi le cunosc pe ale Mele».*

— Ţi-i de ajuns să ştii că Hristos este păstor bun [20], că şi-a pus sufletul Său pentru oi [21]. Aceste margini are cunoaşterea lui Dumnezeu. A căuta să cunoşti cît este de mare Dumnezeu, care este măsura Lui, în ce fel este fiinţa Lui şi altele asemenea este primejdios pentru cel ce întreabă şi cu neputinţă de răspuns pentru cel întrebat. Tăcerea este leacul unor astfel de întrebări. Domnul a spus: *«Oile Mele ascultă glasul Meu»* [22]; n-a spus: «Oile Mele caută», a spus: «Sînt ascultătoare, nu sînt puse pe discuţie». Ai auzit pe Fiul! Nu mai discuta meşteşugit cu

15. *Ioan,* 9, 16.
16. *Ioan,* 10, 20. 21.
17. *Ioan,* 19, 23—24.
18. *Ioan,* 10, 14.
19. *Ioan,* 10, 27.
20. *Ioan,* 10, 11.
21. *Ioan,* 10, 15.
22. *Ioan,* 10, 27.

privire la chipul nașterii Fiului, nu atribui cauze celor necauzate și nu despărți prin schismă ce este unit! Pentru a pune capăt acestor întrebări, evanghelistul, cu mult înainte, ți-a pus o temelie de nezdruncinat. Ai auzit mai înainte și auzi și acum! Evanghelistul a spus: *«La început era Cuvîntul»* [23], ca să nu socoți că Fiul este o odraslă omenească, venită din neființă. A spus: *«Cuvînt»* din pricina impasibilității Sale; a spus: *«era»* din pricină că este mai presus de timp; a spus: *«început»*, ca să unești pe Cel născut cu Tatăl. Ai văzut în ce chip oaia ascultătoare ascultă glasul Stăpînului! *«La început»* și: *«era»* și: *«Cuvînt»*. Nu întreba: «Cum era?». Nu spune: «Dacă era, nu a fost născut, iar dacă a fost născut nu era». Oaia care pune niște întrebări ca acestea nu este oaie. Are numai pielea de oaie; pe dinăuntru, însă, cel care vorbește este lup. Să fie făcut cunoscut vicleanul! *«Oile Mele ascultă glasul Meu»*. Ai auzit pe Fiul? Înțelege în ce constă asemănarea cu Tatăl. Spun asemănarea din pricina slăbiciunii trupurilor mai puternice. Dealtfel acesta-i adevărul — nu mă tem să mă apropii de adevăr — și nu sînt înclinat spre hulă. Spun identitate între Tatăl și Fiul, dar salvez însușirea de Fiu și de Tată. În ipostaza Fiului înțelege chipul părintesc, ca să salvezi rațiunea exactă a chipului Tatălui, ca să înțelegi, cu cuviință dumnezeiască, cuvintele: *«Eu sînt în Tatăl și Tatăl întru Mine»* [24]. Să nu înțelegi amestecarea ființelor, ci identitatea caracterelor.

Se pare, însă, iubiților, că problema aceasta este una din cele mai controversate; dar supunerea pe care o aveți în a mă asculta m-a silit pe mine, neputinciosul, să o aduc înaintea voastră și să vorbesc despre ea, pentru ca puterea lui Dumnezeu să strălucească mai ales în neputința omului, care-I servește de unealtă. Poate pentru că pentru aceasta a prisosit în noi neputința, pentru ca să fie slăvit și mai mult Cel Care întărește cele neputincioase. Iar Cel Care a adus această prăznuire a noastră, Care a pus capăt rugăciunilor anului trecut și a făcut început anului ce vine — că ziua de astăzi ne pune hotar anului trecut și este în același timp și început al anului ce vine [25] — așadar Cel Care ne-a adunat și ne-a dat puterea de a lucra în viitor, să ne păzească întru El nevătămați, neispitiți și nerăpiți de lup; să păstreze nezdruncinată Biserica aceasta întărită cu puternicele turnuri ale mucenicilor; să alunge de la ea orice viclenie și orice atac al furiilor eretice; să ne dea nouă prilej de a învăța în liniște cuvintele dumnezeiești și de a învăța harul ce ni s-a dat al Duhului, că lui Hristos slava, și puterea împreună cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

23. *Ioan*, 1, 1.
24. *Ioan*, 14, 10.
25. Cuvîntarea aceasta a fost rostită, deci, la începutul anului bisericesc, adică la 1 septembrie.

OMILIA A XXIV-a

Împotriva sabelienilor, a lui Arie și a anomeilor

I

Iudaismul se luptă cu păgînismul și amîndoi cu creștinismul, așa cum altădată egiptenii și asirienii erau dușmani unii altora, dar amîndoi la un loc dușmani ai lui Israil, așa cum și în viciu găsim teama și îndrăzneala, care se luptă între ele, dar amîndouă dau luptă împotriva bărbăției. O astfel de luptă — și dintr-o parte și din alta — este dusă și împotriva dreptei credințe; de o parte atacurile lui Sabelie [1], iar de altă parte ale celor ce învață că Fiul nu este asemenea cu Tatăl. Noi însă, după cum am fugit de păgînism, îndepărtînd reaua închinare la idoli și osîndind politeismul cel fără de Dumnezeu, tot așa am fugit și de blasfemia iudeilor, care tăgăduiseră pe Fiul lui Dumnezeu. Că noi ne temem de amenințarea Domnului, Care spune: «*De cel care se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, de acela Mă voi lepăda și Eu înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri*» [2]. Să fugim, așadar, așa cum e și drept, de cei care, împotriva învățăturii adevărului, au născocit învățături înrudite și cu păgînismul și cu iudaismul.

Da, diavolul cel iscusit în a face rău, cînd a văzut că noi creștinii ne-am îndepărtat și de păgîni și de iudei, cînd a văzut că avem dușmănie față de acești eretici, din pricina numelui ce-și dau, că s-au numit creștini ca și noi, încearcă să introducă iarăși tăgada iudaică și politeismul păgîn. Unii eretici spun că Unul-Născut este operă și făptură a lui Dumnezeu și prin cultul și teologia lor introduc politeismul păgîn, pentru că se închină creaturii și nu Creatorului; alți eretici tăgăduiesc pe

1. Sabelie, eretic antitrinitar modalist, s-a născut probabil în Cirenaica și a început să predice erezia sa în Roma pe timpul papilor Zefirin (199—217) și Calist (217—222). Excomunicat de Biserică, s-a dus în Egipt unde a continuat răspîndirea învățăturii sale. Sabelianismul a renăscut în protestantism, în socianism, în swedenborgianism, ca și în sistemul panteist al lui Schleiermacher și Schelling. Sabelie neagă dogma Sfintei Treimi. După Sabelie Sfînta Treime nu are o existență reală, ci una modală. Unicul Dumnezeu are trei moduri de apariție și trei moduri de lucrări în istorie: ca Tată este Creator, ca Fiu este Mîntuitor, iar ca Duh Sfînt este Sfințitor.

2. *Matei*, 10, 33.

Dumnezeu din Dumnezeu și mărturisesc pe Fiul numai cu numele; dar de fapt și într-adevăr Îi tăgăduiesc existența, și prin asta reînnoiesc iarăși iudaismul. Cînd acești eretici mărturisesc că Fiul lui Dumnezeu este Cuvîntul, Îl aseamănă cu cuvîntul interior [3]; iar cînd Îl numesc Înțelepciune, spun că este asemenea cu starea sufletească ce se naște în sufletele celor instruiți; deci Tatăl și Fiul sînt o singură persoană, pentru că și omul este unul și nu-i despărțit de cuvîntul și de înțelepciunea care sînt în el. Ereticii fac aceste afirmații, cu toate că evanghelistul, chiar la începutul Evangheliei sale, strigă: *«Și Dumnezeu era Cuvîntul»* [4], dîndu-I Fiului o existență proprie. Dacă ar fi fost în inimă Cuvîntul, cum ar fi gîndit Dumnezeu, cum ar fi fost Cuvîntul lîngă Dumnezeu? Căci cuvîntul din om nu se numește nici om, nici nu este lîngă om, ci în om; nu este nici viu, nici nu ființează prin sine însuși. Cuvîntul lui Dumnezeu, însă, este viață și adevăr [5]. Cuvîntul nostru îndată ce a fost rostit a și încetat de a fi, pe cînd despre Cuvîntul lui Dumnezeu psalmistul spune: *«În veac, Doamne, Cuvîntul Tău rămîne în cer»* [6].

II

Pe un asemenea teren se dă lupta aceasta. Dar care este și cum este lupta ce se dă împotriva adevărului și dintr-o parte și din alta? Unii din acești eretici sînt de acord cu existența Fiului și admit că Fiul este o persoană proprie, iar Tatăl o persoană proprie, dar introduc ideea că nu este asemănare de fire între Fiul și Tatăl. Prin spusele lor admit numele de Fiu, dar în realitate coboară pe Fiu în rîndul creaturilor. Nu pun nici un preț pe cuvîntul Domnului, Care s-a arătat pe Sine Însuși, atunci cînd a spus unui ucenic care ardea de dorința de a vedea pe Tatăl: *«Cel care M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl»* [7]. Pentru oamenii cu judecată aceste cuvinte opresc hulele și ale unora și ale altora. Domnul nu spune că El este Tatăl; face o distincție precisă de persoane; prin cuvintele: *«Cel care M-a văzut pe Mine»* arată propria Sa persoană, iar prin cuvintele: *«A văzut pe Tatăl»* se referă la persoana Tatălui; Îl distinge precis de El și prin cuvintele următoare: *«Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl Meu»* [8]. Aceste cuvinte nu arată o amestecare a persoanelor, ci înfățișează completa asemănare a Dumnezeirii. Să audă aceste cuvinte și dușmanii, că cel care a fost

3. Cuvîntul care ia ființă în sufletul omenesc.
4. *Ioan*, 1, 1.
5. *Ioan*, 14, 6.
6. *Ps.*, 118, 89.
7. *Ioan*, 14, 9.
8. *Ioan*, 14, 7.

învrednicit de împărtășirea cu Fiul nu este lipsit de împărtășirea cu Tatăl. Tatăl n-a născut ceva deosebit, ci Cel născut este asemenea cu El Însuși. Ascultă, anomeule! *«Eu și Tatăl una sîntem!»* [9]. Ascultă și tu, Sabelie! *«Eu de la Tatăl am ieșit și la El Mă duc!»* [10]. Fiecare din voi să-și tămăduiască propria rană cu învățătura evanghelică. Tu primește unitatea Dumnezeirii pe temeiul completei asemănări a firii, a Fiului și Tatălui; iar tu raportează cuvintele: *«de la El am ieșit și la El Mă duc»*, la deosebirea persoanelor. Să ne unim asupra înțelesului acestor cuvinte, să facem pace și să punem capăt îndelungatului război dus împotriva credinței; să aruncăm aceste arme ascuțite ale necredinței și să prefacem sulițele în pluguri și săbiile în seceri [11]. Nu te mărgini să spui numai cu gura, ci urmează Celui Care a spus: *«Eu nu sînt singur, pentru că Tatăl Care M-a trimis este cu Mine* [12]. Altul este Tatăl Care a trimis și altul Fiul, Care a fost trimis. Și iarăși spune: *«Eu mărturisesc despre Mine Însumi și mărturisește despre Mine Tatăl, Care M-a trimis»* [13]. Iar *«în legea voastră este scris* spune Domnul, *că mărturia a doi oameni este adevărată»* [14]. Numără, dacă vrei, persoanele! *«Eu,* spune Hristos, *sînt Cel Ce mărturisesc»*. O persoană. *«Și mărturisește despre Mine Tatăl Cel Ce M-a trimis»*. A doua persoană. Nu sînt atît de îndrăzneț, ca eu să număr, ci Însuși Domnul m-a învățat, spunînd: *«În legea voastră este scris că mărturia a doi oameni este adevărată»*. Iar tu, într-un alt chip de necredință, te lupți cu Dumnezeu spunînd că Fiul nu este asemenea prin fire cu Dumnezeu, nu dai egalitate de fire, introduci un interval de timp în viața Dumnezeirii! Să te facă de rușine Pavel, care zice: *«Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut»!* [15] Acceptă că chipul cel viu este întru totul asemenea cu viața cea dintru început! Mărturisește că este Tatăl Fiului și nu Creatorul unei făpturi! Iar în mărturisirea cea adevărată pe care o faci despre Tatăl dă Celui născut aceeași cinstire ca și Tatălui și adu-ți aminte de mărturia evanghelistului, care spune: *«că pe Dumnezeu Îl numea Tatăl Lui, făcîndu-se pe Sine deopotrivă cu Dumnezeu»* [16]. Egalitatea cu Tatăl trebuie înțeleasă ca o egalitate de fire și nu ca o măsurare corporală. Pentru ce, oare, a spus Pavel că *«n-a socotit o răpire a fi întocmai cu Dumnezeu»* [17], dacă, după cum hulești tu,

9. *Ioan*, 10, 30.
10. *Ioan*, 16, 28.
11. *Isaia*, 2, 4.
12. *Ioan*, 8, 16.
13. *Ioan*, 8, 18.
14. *Ioan*, 8, 17.
15. *Col.*, 1, 15.
16. *Ioan*, 5, 18.
17. *Filip.*, 2, 6.

n-a fost niciodată întocmai? Cum *«a existat în chipul lui Dumnezeu»* [18] Cel Care, după cuvîntul tău, n-a fost niciodată asemenea?

III

Astfel este războiul, care se dă și dintr-o parte și din alta. Dar care-i adevărul? Nu te teme de a mărturisi persoanele, ci spune Tatăl, spune și Fiul; nu atribui două nume unei singure persoane, ci învață că fiecare din cele două nume are un înțeles propriu. Cumplită răutate este de a nu primi învățăturile Domnului, Care a făcut distincție precisă între persoane. El spune: *«Dacă voi pleca Eu, voi ruga pe Tatăl și alt Mîngîietor vă va trimite»* [19]. Așadar, Fiul este Cel Care roagă; Tatăl este Cel rugat; iar Mîntuitorul este Cel trimis. Oare nu te rușinezi cînd auzi lămurit: *«Eu»* despre Fiul; *«Acela»* despre Tatăl; *«Altul»* despre Duhul cel Sfînt, iar tu pe toate le amesteci, pe toate le confunzi și dai toate numirile unui singur lucru? Să nu socotești nici tu un furt, care duce la necredință, despărțirea persoanelor. Chiar dacă sînt două persoane la număr, totuși nu sînt despărțite prin fire; nici cel care spune două nu introduce înstrăinare. Un singur Dumnezeu: Tatăl; un singur Dumnezeu: Fiul; și nu doi Dumnezei, pentru că Fiul are identitate cu Tatăl. Nu văd altă Dumnezeire în Tatăl și altă Dumnezeire în Fiul; nici altă fire, firea Tatălui și altă fire, firea Fiului. Ca să-ți fie clară însușirea persoanelor, numără separat pe Tatăl și separat pe Fiul; iar ca să nu cazi în politeism, mărturisește o singură ființă în cei doi: în Tatăl și în Fiul. Mărturisind așa, cade Sabelie, iar anomeul se sfărîmă.

IV

Cînd spun o singură ființă, să nu înțelegi două părți dintr-un întreg, ci să înțelegi că dintru început Fiul există împreună cu Tatăl și nu că Tatăl și Fiul își au ființa lor dintr-o ființă superioară. Nu numim ipostasele Tatălui și Fiului surori, ci mărturisim pe Tatăl și pe Fiul. Este o identitate de ființă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămîne desăvîrșit, Fiul strălucește desăvîrșit. Toți cîți n-ați urmărit cu destulă atenție cele spuse de mine sau ați stat în jurul meu spre defăimarea mea, căutînd nu să luați ceva folositor de la mine, ci urmărind să huliți ceva din cele spuse, să nu spuneți cumva după ce veți pleca de la

18. *Filip.*, 2, 6.
19. *Ioan*, 14, 16.

mine : «Predică doi Dumnezei, vestește politeismul !». Nu sînt doi Dumnezei, că nici nu sînt doi tați. Cel care introduce două principii predică doi Dumnezei. Așa a gîndit Marcion [20] și oricare altul, dacă gîndește la fel de rătăcit ca Marcion. Iarăși, cel care afirmă că Cel născut are o altă ființă decît Cel Ce a născut, susține și el doi Dumnezei și introduce politeismul datorită neasemănării ființei. Dacă spui că este o Dumnezeire nenăscută și una născută, tu ești cel care predici politeismul, că, afirmînd că Cel nenăscut este potrivnic Celui născut, susții negreșit că și ființele celor două persoane sînt potrivnice. Dacă ființa Tatălui este nenașterea, iar ființa Fiului este nașterea, urmează nu numai că sînt doi Dumnezei, dar afirmi și că ei se luptă unul cu altul. Dar rătăcirea cea mai cumplită este că lupta dintre ei nu se datorește unui act de voință, ci unui dezacord între firi, care face că firile nu pot ajunge niciodată la împăcare. Dreapta învățătură, însă, a evitat contradicțiile care provin și dintr-o erezie și din alta. Că unde este un singur principiu, este unul cel din care rezultă ceva ; și unde este un singur original una este și imaginea ; astfel principiul unității nu se vatămă deloc. Pentru că Fiul, existînd prin naștere din Tatăl și întipărind în El prin fire pe Tatăl, ca imagine a Lui, este întru totul asemenea cu Tatăl. Fiul, ca odraslă a Tatălui, salvează deofiinţimea Fiului cu Tatăl. Cel care privește tabloul împăratului în piață spune că cel din tablou este împăratul, dar nu susține că sînt doi împărați, unul tabloul și altul cel al căruia este tabloul ; nici nu lipsește originalul de numele de împărat, dacă ar zice arătînd pe cel pictat în tablou : «Acesta este împăratul». Ba, dimpotrivă, a întărit și mai mult cinstirea dată originalului prin mărturisirea lui. Dacă tabloul împăratului este împăratul, cu atît mai mult este drept să fie împărat cel care este cauza celui din tablou. În această pildă lemnele, ceara și arta pictorului fac un chip supus stricăciunii, fac chipul unui om stricăcios, este o operă de artă a pictorului ; dincolo, însă, în Dumnezeire, cînd auzi de chip înțelege «*strălucirea slavei*» [21]. Ce este «*strălucirea*» și ce este «*slava*» ? Însuși apostolul le-a explicat îndată, adăugînd : «*Și caracterul ipostasei*» [22]. Așa că ipostasa este identică cu slava, iar caracterul cu strălucirea. Deci *slava*, pentru că rămîne desăvîrșită și cu nimic neîmpuținată, face să iasă desăvîrșit la iveală *strălucirea*. Și astfel noțiunea de *chip*, înțeleasă cu cuviință dumnezeiască, ne înfățișează unitatea Dumnezeirii. *Acesta* este în *Acela*, iar *Acela* în *Acesta*. *Acesta* este așa cum este *Acela*, iar *Acela* așa cum este *Acesta*. Astfel se unesc cele două persoane,

20. Despre Marcion, vezi nota 7 din Omilia II la Hexaemeron.
21. *Evr.*, 1, 3.
22. *Evr.*, 1, 3.

pentru că nu se schimbă şi nici Fiul nu se înţelege după alt chip şi după alt caracter străin. Aşadar spun iarăşi: Unul şi Unul; firea este neîmpărţită, iar desăvîrşirea neştirbită. Deci, este un singur Dumnezeu, pentru că în cele două persoane este contemplată o singură fire, arătată în întregime şi în una şi în alta.

Dar de mult văd că a început să vă obosească cuvîntarea mea şi aproape mi se pare că vă aud spunînd că, stăruind prea mult asupra unor lucruri asupra cărora sînteţi de acord, nu atac problemele de care se vorbeşte cel mai mult. Da, acum oricine este dornic să audă cuvîntări despre Sfîntul Duh. Eu, însă, aş vrea să predau ascultătorilor învăţătura despre Sfîntul Duh aşa simplu cum am primit-o, aşa nemeşteşugită cum am auzit-o, spre a nu fi solicitat să vorbesc mereu despre acelaşi lucru, ci să pot avea ucenici convinşi dintr-o singură expunere a mărturisirii credinţei. Dar pentru că voi staţi în jurul meu mai mult ca judecători decît ca ucenici, cu gîndul de a mă pune la încercare şi nu de a căuta să învăţaţi ceva de la mine, trebuie neapărat să procedez ca la tribunal: să răspund la obiecţii, să întreb mereu şi mereu să repet învăţăturile pe care le-am primit. Dar, vă rog, să nu-mi cereţi să auziţi cu orice chip ceea ce vă face plăcere, ci ceea ce este bineplăcut Domnului, ceea ce este în concordanţă cu Sfintele Scripturi, ceea ce nu se opune învăţăturii părinţilor.

Aşadar cele ce am spus despre Fiul, anume că trebuie să mărturisim propria Lui persoană, acelaşi lucru îl avem de spus şi despre Sfîntul Duh. Duhul nu este ceea ce este Tatăl; că este scris: *«Duh este Dumnezeu»* [23]. Iarăşi nici Fiul şi Duhul nu sînt una şi aceeaşi persoană; că s-a zis: *«Iar dacă nu are cineva Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui; iar Hristos este în voi»* [24]. Unii, întemeiaţi pe aceste texte, s-au înşelat şi au identificat pe Hristos cu Duhul Sfînt. Dar ce spunem noi? Spunem că în aceste texte se arată identitatea de fire şi nu amestecul de persoane. Este Tatăl, Cel Care are existenţa desăvîrşită şi cu totul completă; El este rădăcina şi izvorul Fiului şi Duhului Sfînt. Este şi Fiul, Cuvîntul, Care trăieşte în plină Dumnezeire, odraslă desăvîrşită a Tatălui; deplin este şi Duhul, nu parte a altcuiva, ci desăvîrşit şi întreg, contemplat în Sine Însuşi. Fiul este unit cu Tatăl nedespărţit, iar Duhul unit cu Fiul. Nu este ceva care să-i despartă, nici ceva care să separe unirea lor din veşnicie. Între dînşii nu intervine timpul, nici sufletul nostru nu poate concepe ideea separării, anume că Unul-Născut n-a fost totdeauna cu Tatăl sau că Sfîntul Duh n-a coexistat împreună cu Fiul.

23. *Ioan*, 4, 24.
24. *Rom.*, 8, 9—10.

V

Aşadar, cînd unim Treimea, să nu-ţi închipui cele trei persoane ca părţi ale unui lucru neîmpărţit — gîndul acesta este plin de necredinţă —, ci primeşte unirea nedespărţită a trei persoane necorporale desăvîrşite. Unde este prezenţa Duhului Sfînt, acolo este prezent şi Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident şi Tatăl. *«Nu ştiţi,* spune Apostolul Pavel, *că trupul vostru este templu al Sfîntului Duh, Care locuieşte în voi?»* [25]; şi: *«Dacă va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica pe acela Dumnezeu»* [26]. Aşadar, fiind sfinţiţi prin Duhul, primim pe Hristos Care locuieşte în noi în omul cel dinăuntru şi împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuieşte în cei vrednici. Tradiţia botezului şi mărturisirea credinţei arată această unire. Dacă Duhul ar fi străin firii dumnezeieşti, cum ar putea fi numărat împreună Tatăl şi cu Fiul? Dacă s-ar fi alăturat Tatălui şi Fiului mai tîrziu, cum ar fi putut fi integrat firii veşnice? Cei care separă pe Duhul de Tatăl şi de Fiul şi Îl numără printre făpturi fac nedesăvîrşit botezul, nedesăvîrşită şi mărturisirea credinţei. Dacă se scoate Duhul, nici Treimea nu mai rămîne Treime. Şi iarăşi, dacă o singură făptură din creaţie ar fi adăugată, atunci întreaga creaţie ar fi introdusă în numărarea Tatălui şi Fiului. Ce ne-ar opri să spunem: Credem în Tatăl şi în Fiul şi în întreaga creaţie? Că dacă este evlavios de a crede într-o parte a creaţiei, cu mult mai vrednic de credinţă este de a accepta în mărturisirea de credinţă întreaga creaţie. Iar de crezi în întreaga creaţie, trebuie să crezi nu numai în îngeri şi în duhurile cele slujitoare, ci şi în puterile cele potrivnice, pentru că şi ele sînt o parte a creaţiei, şi deci să le cuprinzi şi în mărturisirea de credinţă. Astfel, hula împotriva Duhului te duce la învăţături necredincioase şi nelegiuite. Şi odată ce ai spus ce nu trebuie despre Duhul, lipsa Duhului s-a şi făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii îşi împropriază întunericul, tot aşa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează şi se cufundă în întunecime sufletească.

VI

Nu despărţi, deci, Duhul cel Sfînt de Tatăl şi de Fiul! Tradiţia să te înduplece! Domnul aşa a învăţat; apostolii au propovăduit, părinţii au păstrat, mucenicii au întărit. Mulţumeşte-te să spui că ai fost învăţat şi nu-mi vorbi mie de isteţimi ca acestea: «Este nenăscut sau

25. *I Cor.*, 6, 19.
26. *I Cor.*, 3, 17.

născut; dacă Tatăl este nenăscut; dacă Fiul este născut; iar dacă Duhul nu este nici una din aceste două, atunci este făptură». Eu știu că Duhul este cu Tatăl, dar nu știu că Duhul este Tată; am primit că Duhul este cu Fiul, dar nu știu că a fost numit Fiu. Înțeleg legătura Lui cu Tatăl, pentru că purcede din Tatăl; înțeleg și legătura Lui cu Fiul, pentru că aud: *«Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui»* [27]. Dacă Duhul nu are legătură cu Hristos, cum se face că unește cu Hristos? Aud din Scriptură și: *«Duhul adevărului»* [28]; dar *Domnul este adevărul* [29]; iar cînd aud: *«Duhul înfierii»* [30], îmi vine în minte unitatea Duhului cu Fiul și cu Tatăl în ce privește firea. Căci, cum poate să înfieze pe cel străin, cum poate să-și facă al lui ceea ce-i străin? Astfel nici nu născocesc cuvinte noi, nici nu îndepărtează vrednicia Duhului; iar pe cei care îndrăznesc să numească pe Sfîntul Duh făptură, îi plîng și-i bocesc, pentru că printr-un sofism fără nici o valoare și printr-un raționament fals se aruncă pe ei înșiși în prăpastie. Ereticii mai spun: «Mintea noastră a înțeles că există aceste trei persoane; dar nu este nici o persoană care să nu cadă sub următoarele categorii: de nenăscut, de născut sau de creat; iar persoana care nu cade nici în prima categorie, nici în a doua, urmează că face parte din a treia categorie». Acest «urmează» al vostru vă supune blestemului veșnic. Ai cercetat, oare, toate existențele? Ai adus cu ajutorul rațiunii tale pe toate existențele în aceste categorii? Nu ți-a rămas nimic necercetat? Ai cuprins totul cu mintea? Ai cuprins totul cu cugetarea ta? Știi cele ce sînt sub pămînt? Cunoști pe cele din adînc? Mîndrie diavolească este a spune: «Cunosc numărul firelor de nisip și măsurătoarea mării!». Dar dacă nu cunoști multe și mult mai nenumărate sînt cele necunoscute decît cele cunoscute, pentru ce nu mărturisești, fără să te rușinezi, neștiința ta lipsită de primejdie și despre modul existenței Sfîntului Duh odată cu neștiința tuturor celorlalte? N-am timp să te conving de zădărnicia gîndurilor tale și n-am nici timp să-ți arăt cît de multe lucruri sînt în lume, care scapă înțelegerii gîndirii tale. Atît numai aș vrea să-ți spun ție și celor care au aceleași păreri cu tine — și o afirm cu încredințare — că tu, care spui că Duhul Sfînt este făptură, te vei căi odată și odată de această înțelepciune nelegiuită. Nu ți-i teamă de păcatul care nu se poate ierta? [31]. Sau socotești că vei putea să hulești mai nelegiuit decît așa? Din acest singur

27. *Rom.*, 8, 9.
28. *Ioan*, 14, 17.
29. *Ioan*, 14, 6.
30. *Rom.*, 8, 15.
31. *Matei*, 12, 32.

cuvînt — făptură — s-au format toate grozăviile : înstrăinarea de Dumnezeu în ce privește firea Duhului, umilința robiei, slujbe slugarnice, lipsirea sfințeniei, care, potrivit firii făpturii, nu-i prisosește ; acest cuvînt — făptură — pune hotare puterii sfințitoare a Duhului, așa că sfințește numai în măsura în care i s-a dat această putere prin har ; și are această putere de sfințire atît cît o au și celelalte făpturi, care au fost sfințite. Și după cum ni se dă nouă arătarea Duhului spre folos [32] și după cum se măsoară fiecăruia după măsura credinței [33], tot așa va participa și Duhul la sfințenie, dacă este într-adevăr o făptură, după cum gîndesc pnevmatomahii.

VII

Dar să nu lăsăm necombătută ideea prostească a acelora care socotesc că pot înțelege totul cu mintea lor. Să ne răspundă : Care este ființa soarelui ? Care din două ? Este Unul din cele patru elemente ? sau este compus din cele patru elemente ? Dar soarele nu-i nici pămînt, nici aer, nici apă, nici foc. Aceste elemente se mișcă în linie dreaptă, unele îndreptîndu-se în sus, altele în jos. Pămîntul și apa se îndreaptă în jos, din pricină că sînt grele ; aerul și focul se mișcă în sus, din pricină că sînt ușoare ; mișcarea soarelui, însă, este circulară ; deci soarele nu este alcătuit din unul din cele patru elemente ; dar nici nu-i compus din acestea, că cele compuse cu greu se țin, pentru că sînt alcătuite din elemente contrare, iar cele contrare în timpul mișcării se resping reciproc. Mișcarea soarelui, apoi, se face fără greutate, de aceea este și neîntreruptă. Deci soarele nu-i compus. Corpurile sînt sau simple sau compuse. Soarele nu este un corp simplu, că nu se mișcă în linie dreaptă ; nu este nici compus, că nu se mișcă cu greutate ; deci soarele nu există. Dar astfel de înțelepte categorisiri ale voastre sînt luate în bătaie de joc de cei care au ochi. Un alt exemplu : Cum văd oamenii ? Prin care din cele două moduri : Primind imaginea obiectelor sau slobozind putere din ochi ? Dar nu primim imaginile obiectelor, căci cum e cu putință ca bolta cerului să încapă în deschizătura mică a pupilei ? Dar nici să slobozim ceva din ochi, că este, oare, îndestulător ca ceea ce slobozim să se întindă pe tot cuprinsul cerului ? Deci, dacă nici nu primim imaginea obiectelor și nici nu slobozim din ochi o putere, urmează că nu vedem. Ce voi face ? Voi respinge silogismele voastre sau voi avea dorința ca să fie concluziile voastre ade-

32. *I Cor.*, 12, 7.
33. *Rom.*, 12, 6.

vărate ? Ce deosebire este între argumentaţiile de mai sus şi învăţătura voastră artificială despre Sfîntul Duh, pe care o expuneţi în faţa unor nenorocite femeiuşti şi a unor eunuci, care se aseamănă cu femeile ? Nu asculta cu obrăznicie ! Dacă Duhul purcede din Dumnezeu, pentru ce Îl aşezi între făpturi ? Că nu-mi vei spune că în Scriptură este scris : *«Toate de la Dumnezeu»* [34] ; că după cum se spune în Scriptură : *«Hristosul lui Dumnezeu»* [35], nu ca făptură, cum sîntem noi, — că *«noi sîntem ai lui Hristos, iar Hristos al lui Dumnezeu»* [36] —, ci altfel sîntem noi numiţi ai lui Hristos, ca robi ai Stăpînului, şi altfel este numit Hristos al lui Dumnezeu, ca Fiu al Tatălui ; tot aşa şi Duhul ; nu pentru că toate făpturile sînt din Dumnezeu şi El este ca toate celelalte făpturi ; nu pentru că celelalte puteri slujitoare se numesc duhuri, urmează că şi Duhul Sfînt este asemenea lor din pricina numirii. Unul este cu adevărat Duhul. După cum sînt mulţi fii, dar unul este Fiul cel adevărat, tot aşa chiar dacă se spune că toate sînt din Dumnezeu, dar propriu vorbind numai Fiul este din Dumnezeu şi numai Duhul este din Dumnezeu. Pentru că şi Fiul a ieşit de la Tatăl, iar Duhul purcede din Tatăl. Fiul a ieşit din Tatăl prin naştere, iar Duhul din Dumnezeu într-un chip care nu se poate spune prin cuvinte. Vezi, dar, cît este de mare primejdia de a micşora slava Mîngîietorului ? Fiul nu primeşte slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune : *«Acela pe Mine Mă va slăvi»* [37] ; nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura ; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu toate celelalte făpturi, n-ar fi spus *«Acela»*. În cuvintele de mai sus Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfăţişează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu aşa cum au spus îngerii : *«Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu»* [38], ci aşa cum a spus Domnul : *«Părinte, Te-am slăvit pe Tine ; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvîrşit»* [39] ; şi după cum Tatăl slăveşte pe Fiul, cînd zice : *«Şi Te-am slăvit şi iarăşi Te voi slăvi»* [40], tot aşa şi Fiul primeşte pe Duhul în comuniunea Sa şi a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta şi atunci accept că duşmanii mei spun adevărul. *«Cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă»* [41]. Pentru ce ? Negreşit, din pricina Duhului, Care locuieşte în apostoli. Deci, cel care nu cinsteşte pe Du-

34. *I Cor.*, 11, 12.
35. *Luca*, 9 ,20.
36. *I Cor.*, 3, 23.
37. *Ioan*, 16, 14.
38. *Luca*, 2, 14.
39. *Ioan*, 17, 4.
40. *Ioan*, 12, 28.
41. *Luca*, 10, 16.

hul nu cinsteşte pe Fiul, *«iar cel care nu cinsteşte pe Fiul nu cinsteşte pe Tatăl»* [42]. Astfel, deci, lipsa de respect faţă de una din persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri. Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu; dar în Scriptură se spune: *«Duhul dumnezeiesc este Cel Ce m-a făcut pe mine»* [43]; şi: *«Şi l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul dumnezeiesc al înţelepciunii şi al priceperii»* [44]. Cui, deci, vei vrea să apropii *«dumnezeiescul»*? Făpturii sau Dumnezeirii? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură, idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl: *«Veşnica Lui putere şi Dumnezeire»* [45]; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaşte vrednicia Duhului! Atît eşti de nepriceput încît nu poţi deduce nici din însuşi cuvîntul «Duh» noţiunea exactă de Duh! [46]

42. *Ioan*, 5, 23.
43. *Iov*, 33, 4.
44. *Ieş.*, 35, 31.
45. *Rom.*, 1, 20.
46. Textul tipărit în Migne se termină fără doxologie; dar editorul, în nota 41, col. 617, spune: «In unele manuscrise urmează doxologia».

INDICE SCRIPTURISTIC

S-au folosit următoarele sigle: OH — Omilii la Hexaemeron; OP — Omilii la Psalmi; OC — Omilii şi cuvîntări.

Facere

1, 1 — OH, I, 2; II, 3; III, 2; VI, 2.
1, 2 — OH, II, 1. 4. 6; III, 5.
1, 3 — OH, II, 7; III, 2; VI, 2; IX, 6.
1, 4 — OH, II, 7; VI, 3.
1, 4—5 — OH, VI, 2.
1, 5 — OH, II, 8; III, 1.
1, 6 — OH, III, 2. 4. 5. 7; VI, 2.
1, 6—7 — OH, III, 4.
1, 7 — III, 4.
1, 7—10 — OP, V, 3.
1, 8 — OH, III, 8. 10.
1, 9 — OH, VI, 2.
1, 9—10 — OH, IV, 2; V, 2.
1, 10 — OH, IV, 6.
1, 11 — OH, V, 1; VIII, 1.
1, 11—12 — OH, VI, 2.
1, 14 — OH, VI, 2; 4.
1, 15 — OH, VI, 2.
1, 16 — OH, VI, 2. 9.
1, 20 — OH, III, 8; VII, 1; VIII, 1. 2. 8.
1, 21 — OH, VII, 6.
1, 24 — OH, VIII, 1. 7. 8; IX, 2.
1, 26 — OH, IX, 6; OC, IV, 2.
1, 27 — OH, IX, 5. 6; OP, I, 3; XI, 8.
1, 28 — OP, XI, 8; OC, V, 6.
1, 31 — OC, IX, 5.
2, 7 — OP, XI, 8; OC, III. 6.
2, 17 — OC, I, 3.
2, 21—23 — OC, V, 2.
2, 24 — OC, V, 5.
3, 1 — OC, XII, 6.
3, 1—5 — OC, XII, 12.
3, 1—19 — OP, VI, 5.
3, 5 — OC, IX, 8.
3, 6—7 — OC, IX, 9.
3, 9 — OP, XIV, 3.
3, 14 — OH, VII, 3.
3, 15 — OC, IX, 9; X, 6.
3, 17—18 — OH, V, 5.
3, 18 — OH, V, 6.
3, 19 — OH, V, 5; OP, VII, 4; OC, III, 5; X, 3.
3, 21 — OC, XIX, 6.
3, 23—24 — OC, XX, 4.
3, 24 — OC, IX, 10; XIII, 2.
4, 2 — OC, XXIII, 3.
4, 10 — OP, XIV, 2; OC, XIV, 5.
5, 27 — OC, XXII, 8.
6, 4 — OC, XX, 1.
9, 3 — OC, I, 5.
9, 20—21 — OC, I, 5.
11, 5 — OP, VII, 8.
15, 4 — OP, V, 3.
17, 14 — OC, XIII, 2.
18, 20—21 — OP, VII, 8.
18, 27 — OP, V, 2; OC, X, 3; XV, 1.
19, 24 — OC, VIII, 5.
19, 24—25 — OC, IX, 4.
21, 22 — OP, VIII, 1.
21, 30 — OP, II, 8.
23, 16 — OP, III, 1.
25, 27 — OH, VII, 3; OP, XI, 6; OC, XII, 11.
25, 33—34 — OC, I, 6.
26, 8 — OP, VIII, 1.
26, 18 — OP, II, 8.
27, 15 — OC, XII, 12.
27, 29 — OP, IX, 12.
28, 12 — OP, I, 4.
31, 34—35 — OC, XII, 12.
31, 38 — OC, XXIII, 3.
32, 28 — OP, X, 8.
37, 3 — OC, VIII, 8.
37, 3—28 — OC, XI, 4.
37, 20—24 — OP, II, 8.
37, 24 — OP, VI, 3.
37, 28 — OC, VIII, 8.
39, 1 — OP, VIII, 1.
39, 6—12 — OC, VIII, 8.
39, 7—12 — OC, XVIII, 1.
39, 12 — OC, VIII, 8.
Cap. 39 — Cap. 45 — OC, XI, 4.
41, 54 — OC, VIII, 8.
42, 15 — OP, III, 5.
43, 30 — OC, VIII, 8.
47, 9 — OH, II, 8; OP, VIII, 9.
47, 12 — OC, VIII, 8.
47, 16—17 — OC, VI, 2.
48, 16 — OP, II, 7.
48, 22 — OP, XII, 3.
49, 25 — OP, VI, 3.
50, 1 — OC, XVII, 1.

Ieşire

1, 5 — OP, IX, 5.
1, 17 — OC, XII, 12.
1, 22 — OC, XXIII, 3.
2, 2 — OH, I, 1.
2, 5 — OP, VIII, 1.
2, 5—10 — OC, XX, 2.
2, 10 — OH, I, 1.
2, 11—15 — OH, I, 1.
2, 14 — OC, XXIII, 3.
2, 15 — OP, II, 8.
3, 1 — OC, XXIII, 3.
3, 2 — OH, VI, 3.
3, 4 — OC, XXIII, 3.
3, 6 — OP, X, 6.
3, 14 — OC, XXII, 2.
4, 10 — OC, XV, 1.
5, 17 — OP, X, 8.
7, 7 — OH, I, 1.
12, 7 — OP, XII, 3.
12, 23 — OC, XIII, 4.
12, 29 — OP, II, 8; VI, 3.
12, 35 — OC, XII, 12.
13, 21 — OP, IX, 6.
14, 9 — OP, VII, 9.
14, 15 — OP, XIV, 2.
14, 21 — OP, V, 6.
14, 23 — OP, VII, 9.
14, 28 — OC, IX, 5.
14, 30 — OC, XX, 2.
15, 1 — OP, VII, 9.
16, 3 — OC, I, 9.
20, 10 — OC, I, 7.
20, 12 — OP, II, 4.
20, 13 — OP, I, 4; III, 5.
20, 14 — OP, I, 4; III, 5.
20, 15 — OP, I, 4.
20, 18 — OP, V, 3.
24, 2 — OP, VIII, 12.
24, 18 — OC, I, 5; XIX, 6.
31, 2—3 — OH, I, 5.
32, 4 — OP, V, 5.
32, 6 — OC, I, 5; XIV, 8.
32, 19 — OC, I, 5.
32, 20 — OP, V, 5.
32, 27 — OC, X, 6.
32, 27—29 — OC, XIV, 8.
32, 29 — OC, X, 6.
33, 11 — OP, IX, 2.
33, 20 — OP, VIII, 11.
34, 28 — OC, XIX, 6.
35, 31 — OC, XXIV, 7.
34, 35 — OP, VI, 5.

Levitic

17, 11 — OH, VIII, 2.
25, 9 — OC, I, 3.

Numeri

12, 1—6 — OC, X, 3.
12, 3 — OP, VIII, 2; OC, X, 6; XVIII, 1.
12, 6—8 — OH, I, 1.
14, 37 — OC, I, 9.
16, 31—33 — OC, IX, 5.
20, 10 — OC, XI, 4.
20, 12 — OP, XI, 4.
25, 6—8 — OC, X, 6.
25, 6—18 — OC, VIII, 4.
25, 11 — OC, XIV, 8.
25, 18 — OC, X, 6.

Deuteronom

8, 3 — OP, IX, 3; OC, IX, 4.
15, 9 — OC, III, 1.
16, 20 — OP, III, 2.
17, 16 — OP, VII, 9.
23, 20 — OP, IV, 1.
28, 5 — OP, VI, 5.
28, 23 — OH, III, 8.
30, 15 — OP, XIII, 4.
32, 6 — OC, IX, 4.
32, 39 — OP, VI, 4; OC, IX, 4; XIII, 1.
33, 13—15 — OH, III, 8.
34, 8 — OC, XVII, 1.

Iosua

2, 4—21 — OC, XII, 12.
7, 1 — OC, VIII, 4.
9, 4—27 — OC, XII, 12.

Judecători

9, 1—57 — OC, XX, 2.
13, 4 — OC, I, 6.
13, 14 — OC, I, 6; II, 6.
14, 5—6 — OC, II, 6.
14, 14 — OP, IV, 5.
Cap. 14 — Cap. 16 — OC, XVIII, 1.
15, 15—17 — OC, II, 6.
16, 3 — OC, II, 6.
17, 1—20 — OC, II, 6.
17, 21 — OC, II, 6.
17, 24—27 — OC, II, 6.

I Regi

1, 11 — OC, II, 6.
1, 13 — OC, I, 6.
15, 32—33 — OC, X, 6.
16, 11—13 — OC, XXIII, 3.
16, 14 — OC, XIX, 4.
16, 23 — OC, XXII, 7.
17, 4 — OC, XX, 1.
18, 7 — OC, XI, 3.
18, 11 — OC, XI, 3.
21, 1—15 — OP, VIII, 1.
21, 11 — OP, VIII, 1.
21, 12—13 — OP, VIII, 1.
21, 13 — OP, VIII, 1.
21, 14 — OP, VIII, 1.
22, 1 — OP, VIII, 1.
22, 1—23 — OP, VIII, 1.
24, 3 — OC, XI, 3.

24, 4—16 — OC, XI, 3.
24, 18 — OC, XI, 3.
25, 1 — OC, XVII, 1.
25, 4 — OP, IX, 1.
26, 7—12 — OC, XI, 3.

II Regi

1, 24 — OC, IV, 3.
1, 26 — OC, IV, 3.
8, 3—4 — OP, XII, 2.
8, 15—16 — OP, XII, 2.
10, 6 — OP, XII, 2.
10, 9 — OP, XII, 2.
10, 19 — OP, XII, 2.
11, 28—29 — OC, IX, 5.
12, 18 — OC, XX, 1.
13, 14 — OP, VIII, 12.
14, 26 — OC, XX, 1.
15, 4—8 — OC, XII, 12.
15, 31 — OP, VII, 6.
16, 10 — OC, X, 5.
17, 1—13 — OP, II, 1.
17, 14 — OP, II, 1.
17, 15—16 — OP, II, 1.

III Regi

1, 6 — OC, XX, 1.
3, 1 — OP, VIII, 1.
3, 12 — OC, XII, 2.
3, 16—28 — OC, XII, 9.
11, 14 — OC, IX, 9.
12, 14 — OC, XX, 1.
17, 1 — OC, I, 6; II, 6.
17, 6 — OC, VIII, 5.
17, 12 — OC, VIII, 6.
17, 22 — OC, I, 6.
18, 1 — OC, I, 6.
18, 22—40 — OC, X, 6.
18, 34 — OC, XIII, 3.
18, 42—45 — OP, V, 4.
18, 45 — OC, VIII, 4.
19, 1—13 — OC, XVIII, 2.
19, 8 — OC, XIX, 6.
19, 8—13 — OC, I, 6.
19, 12—13 — OC, XIX, 6.
21, 1—15 — OC, VII, 5.
29, 30 — OC, XII, 2.

IV Regi

2, 11 — OC, XIII, 3.
2, 21 — OC, V, 2.
4, 8 — OC, I, 6.
4, 39 — OH, IX, 1.
4, 39—41 — OC, I, 6.
4, 42—44 — OC, I, 6.
6, 25 — OP, VII, 6.
7, 1 — OP, VII, 6.
7, 16 — OP, VII, 6.
7, 18 — OP, VIII, 6.
19, 23 — OP, VII, 9.
19, 35 — OP, VII, 9.

I Paralipomena

16, 41—42 — OP, XIII, 1.
25, 1 — OP, XIII, 1.

II Paralipomena

19, 3 — OC, XX, 5.

Iov

1, 1 — OC, IV, 6.
1, 7 — OP, VII, 6.
1, 9 — OP, XI, 10.
1, 13—19 — OP, VI, 2.
1, 14—19 — OC, IX, 5.
1, 18—19 — OC, IV, 6.
1, 19 — OC, XXII, 10.
1, 21 — OC, IV, 6; X, 4; XXI, 5. 10.
2, 7 — OC, IX, 5; XXI, 11.
2, 9 — OP, VI, 2.
2, 10 — OC, XXI, 11.
3, 17 — OP, XI, 5.
3, 18 — OC, II, 5.
5, 7 — OP, XI, 5.
14, 4—5 — OP, VII, 4.
15, 11 — OC, V, 6.
19, 21 — OC, VIII, 5.
30, 25 — OC, IV, 6.
31, 34 — OC, XX, 7.
33, 4 — OC, XXIV, 7.
36, 27 — OH, III, 5.
38, 6 — OH, I, 9.
39, 9 — OP, V, 5.
39, 10 — OP, V, 5.

Psalmii

1, 1 — OP, I, 3. 4. 6.
1, 2 — OH, VII, 6; OP, I, 3.
1, 5 — OP, II, 4.
2, 7 — OP, IX, 7.
3, 1 — OC, IX, 1.
3, 7 — OP, VIII, 13.
4, 1 — OC, IX, 1.
4, 4 — OC, X, 6.
4, 6 — OC, XIII, 4.
6, 1 — OC, IX, 1; XIII, 5.
6, 2 — OP, VI, 3; VIII, 13.
6, 5 — OC, XXI, 6.
6, 6 — OC, VIII, 4.
6, 7 — OP, VIII, 3.
7, 1 — OP, II, 2.
7, 1—2 — OP, II, 2.
7, 3—5 — OP, II, 3.
7, 5 — OP, II, 3.
7, 6 — OP, II, 3.
7, 7 — OP, II, 4.
7, 8 — OP, II, 4.
7, 9 — OP, II, 4. 5; OC, XII, 11.
7, 10 — OP, II, 6.
7, 11 — OP, II, 7.
7, 12 — OP, II, 7.
7, 13 — OP, II, 7.

7, 13—14 — OP, II, 7.
7, 14 — OP, II, 7.
7, 15 — OP, II, 8.
7, 16 — OP, II, 8.
8, 2 — OP, V, 4.
8, 3 — OP, VII, 9.
8, 6 — OP, XI, 8.
8, 8 — OH, III, 8.
10, 7 — OP, VII, 1.
11, 3 — OP, III, 3.
12, 1 — OC, IX, 1.
13, 1 — OP, XI, 6; OC, IX, 1.
14, 1 — OP, III, 1.
14, 2 — OP, III, 2.
14, 2—3 — OP, III, 3.
14, 3 — OP, III, 4.
14, 4 — OP, III, 5.
14, 5 — OP, IV, 1.
15, 10 — OP, XI, 5.
17, 1 — OH, III, 4.
17, 3 — OP, V, 5.
17, 19 — OC, XII, 15.
17, 34—35 — OC, XXI, 2.
17, 36 — OP, VI, 3.
18, 1 — OH, III, 9; OP, V, 3. 7; OC, XII, 3.
18, 3 — OC, XII, 3.
18, 4 — OP, IX, 12; XI, 1.
18, 9 — OP, VIII, 13.
18, 10—11 — OH, VIII, 8.
18, 11 — OH, VIII, 8.
21, 6 — OC, X, 3.
21, 22 — OP, V, 5.
21, 23 — OP, V, 5.
21, 24 — OP, XI, 4.
22, 1 — OP, XI, 9; OC, XXIII, 3.
22, 4 — OC, XVIII, 5.
22, 5 — OP, IX, 7.
22, 8 — OH, II, 8.
23, 2 — OH, I, 9.
23, 8 — OC, XXIII, 3.
23, 10 — OC, XXIII, 3.
25, 1 — OP, II, 4; OC, XII, 11.
25, 2 — OP, II, 4.
25, 4 — OC, XVIII, 3.
26, 7—8 — OP, IX, 11.
28, 1 — OP, V, 1. 2.
28, 2 — OP, V, 2. 3.
28, 3 — OP, V, 3. 4.
28, 4 — OP, V, 4.
28, 5 — OP, V, 5.
28, 6 — OP, V, 5.
28, 7 — OH, VI, 3; OP, V, 6.
28, 8 — OP, V, 6.
28, 9 — OP, V, 6. 7.
28, 10 — OP, V, 8.
28, 11 — OP, V, 8.
28, 17 — OP, VII, 3.
29, 1 — OP, VI, 1. 3.
29, 2 — OP, VI, 3.
29, 3 — OP, VI, 3.
29, 4 — OP, VI, 3. 4.
29, 5 — OP, VI, 4. 5.
29, 6 — OP, VI, 5.
29, 7 — OP, VI, 5. 6.
29, 8 — OP, VI, 6.
29, 9 — OP, VI, 6.
29, 10 — OP, VI, 7.
29, 11 — OP, VI, 7.
29, 12 — OP, VI, 7.
31, 5 — OP, V, 8.
31, 7 — OP, V, 8.
32, 1 — OP, VII, 1. 10.
32, 2 — OP, VII, 2.
32, 3 — OP, VII, 2. 3.
32, 4 — OP, VII, 3.
32, 5 — OP, VII, 3
32, 6 — OP, VII, 4.
32, 7 — OP, VII, 5.
32, 8 — OP, VII, 6.
32, 9 — OP, VII, 6.
32, 10 — OP, VII, 6.
32, 11 — OP, VII, 7.
32, 12 — OP, VII, 7.
32, 13—14 — OP, VII, 8.
32, 15 — OC, III, 1.
32, 16 — OP, VII, 9.
32, 17 — OP, VII, 9.
32, 18 — OP, VII, 10.
32, 20 — OP, VII, 10.
32, 21 — OP, VII, 10.
32, 22 — OP, VII, 10.
33, 1 — OP, VIII, 1.
33, 2 — OP, VIII, 2.
33, 3 — OP, VIII, 3.
33, 4 — OP, VIII, 3. 12.
33, 5 — OP, VIII, 4; OC, XIII, 1.
33, 6 — OP, VIII, 5. 12.
33, 7 — OH, V, 6; OP, II, 7; VIII, 5.
33, 8 — OP, VIII, 6; OC, XII, 14; XIII, 2.
33, 9 — OP, VIII, 6. 8.
33, 10 — OP, VIII, 7.
33, 11 — OP, VIII, 8; X, 7.
33, 12 — OP, VIII, 9.
33, 13 — OP, VIII, 10.
33, 14 — OP, VII, 10; VIII, 11.
33, 15 — OP, VIII, 11. 12.
33, 16 —OP, VIII, 12.
33, 17 — OP, VIII, 12.
33, 18 — OP, VIII, 4. 12; X, 2.
33, 19 — OP, VIII, 13.
33, 20 — OP, VIII, 14.
33, 21 — OP, VIII, 14.
34, 9 — OP, VIII, 13.
35, 6 — OP, VII, 5; XII, 8.
36, 4 — OH, VIII, 8.
36, 8 — OC, X, 7.
36, 11 — OC, XII, 14.
36, 25 — OC, II, 8.
36, 27 — OP, I, 3.
36, 35 — OP, V, 5.
38, 1 — OP, XIII, 1.
38, 2 — OC, X, 4.
38, 2—3 — OP, XIII, 1.
38, 3 — OC, X, 4.

38, 8 — OP, XIII, 1.
38, 10 — OP, XIII, 1.
38, 17 — OP, III, 1.
40, 4 — **OP, VI, 3.**
41, 1 — OP, V, 6.
41, 4 — OP, III, 2.
43, 24 — OP, XIV, 1.
43, 25 — OP, VI, 2.
43, 26 — OP, VI, 2.
44, 1 — OP, IX, 3.
44, 2 — OP, IX, 3.
44, 3 — OP, IX, 3. 4. 5.
44, 4—5 — **OP, IX, 5.**
44, 5 — OP, IX, 5.
44, 6 — **OP, IX, 6.**
44, 7 — OP, IX, 6.
44, 8—9 — OP, IX, 7.
44, 10 — OP, IX, 9.
44, 11 — OP, IX, 9.
44, 11—13 — OC, VIII, 8.
44, 12—13 — OP, IX, 10.
44, 14 — OP, IX, 10.
44, 15—16 — OP, IX, 11.
44, 17—18 — OP, IX, 11.
44, 19 — OP, IX, 12.
44, 20—21 — OP, IX, 12.
45, 1 — OP, X, 1. 3.
45, 2 — OP, X, 3.
45, 3 — OP, X, 3.
45, 4 — **OP, X, 4.**
45, 5 — OP, X, 5.
45, 6 — OP, X, 6.
45, 7 — OP, X, 6.
45, 8 — OP, X, 7.
45, 9 — OP, X, 7.
45, 10 — OP, X, 8.
45, 11 — OP, X, 8.
48, 1—2 — OP, XI, 1.
48, 3 — OP, XI, 2.
48, 4 — OP, XI, 2.
48, 5 — OP, XI, 2.
48, 6 — OP, XI, 3.
48, 7 — OP, XI, 4; OC, XXI, 8.
48, 7—8 — OP, XI, 4.
48, 8 — OP, XI, 4.
48, 9 — OP, XI, 5.
48, 9—11 — OP, XI, 6.
48, 12 — OH, IX, 2; OC, XIV, 3.
48, 12—13 — OP, XI, 8.
48, 14 — OP, XI, 9.
48, 15 — OP, XI, 9.
48, 16 — OP, XI, 9.
48, 17 — OP, XI, 10.
48, 19 — OP, XI, 10.
48, 20 — OP, XI, 11.
48, 21 — OP, XI, 11.
49, 9 — OP, IX, 3.
49, 17 — OP, VII, 1.
49, 22 — OC, XIII, 5.
50, 11 — OP, VII, 1; OC, IX, 4; XV, 3.
50, 12 — OC, XV, 3.
50, 18 — OP, VIII, 12.
51, 7 — OH, V, 6.
54, 11 — OP, IV, 1.
54, 25 — OC, XXI, 12.
57, 1 — OC, XII, 9.
59, 1 — OP, XII, 1. 3.
59, 3 — OP, XII, 3.
59, 4 — OP, XII, 3.
59, 6 — OP, XII, 3.
59, 7 — OP, XII, 2. 4.
59, 7—8 — OP, XII, 4.
59, 8 — OP, XII, 2. 4.
59, 9 — OP, XII, 2. 4.
59, 10 — OP, XII, 4.
59, 12 — OP, XII, 1. 5.
61, 1 — OP, XIII, 2.
61, 2 — OP, XIII, 2.
61, 3 — OP, XIII, 3.
61, 4 — OP, XIII, 3.
61, 5 — OP, XIII, 3.
61, 7 — OP, XIII, 4.
61, 8 — OP, XIII, 4. 5.
61, 9 — OP, XIII, 4. 5.
61, 10 — OP, XIII, 5; OC, VI, 5; XXI, 1.
61, 11 — OP, XIII, 5.
63, 1 — OP, VIII, 8.
63, 2 — OC, XVIII, 3.
63, 6 — OP, VIII, 3.
63, 8 — OC, XIX, 4.
64, 4 — OP, VII, 7.
65, 11 — OC, XIX, 8.
67, 6 — OH, VII, 3.
68, 3 — OC, XII, 16.
68, 17—18 — OC, XII, 15.
68, 29 — OP, V, 3.
68, 32 — OP, XI, 7.
70, 6 — OP, II, 2.
70, 8 — OP, II, 2.
72, 23 — OC, XVII, 3.
72, 26 — OP, VIII, 12; OC, IX, 7.
74, 3 — OH, I, 9; III, 4.
74, 5 — OH, IX, 4; OP, II, 7.
75, 7 — OP, VII, 9.
76, 10 — OP, IX, 2.
76, 16 — OP, V, 3.
77, 25 — OC, I, 9.
77, 29 — OC, XIII, 2.
79, 9 — OP, V, 5.
79, 11 — OP, V, 5.
80, 4 — OC, I, 1.
80, 9 — OP, VIII, 1.
81, 1 — OP, II, 4.
82, 3 — OC, XII, 12.
83, 1 — OP, III, 2.
83, 2 — OC, I, 10.
83, 13 — OC, XII, 11.
86, 2 — OP, X, 4.
87, 4 — OP, II, 8.
88, 30 — OP, IX, 7.
88, 32 — OP, IX, 7.
89, 1 — OP, X, 2.
89, 10 — OH, II, 8.
90, 7 — OP, VIII, 5.
90, 10 — OP, V, 1.

90, 13 — OH, IX, 6; OP, V, 6.
91, 3 — OP, VII, 2.
91, 10 — OP, V, 5.
91, 13 — OP, V, 3.
91, 15 — OP, VII, 1.
94, 4 — OH, I, 9.
94, 8 — OC, XIII, 6.
96, 12 — OP, VIII, 4.
101, 27 — OP, IX, 2.
102, 5 — OP, VII, 2.
103, 16 — OH, V, 6; OC, V, 3. 6; XII, 4.
103, 19 — OP, V, 6.
103, 25 — OH, IX, 3; OC, V, 3.
103, 26 — OH, VII, 3.
104, 37 — OC, I, 9.
106, 26 — OH, III, 8; OC, IX, 10.
109, 5 — OP, III, 5.
110, 9 — OC, XVI, 1.
111, 6 — OC, XVIII, 8.
111, 8 — OC, VI, 3; VII, 2.
111, 9 — OP, V, 5.
112, 5 — OP, VI, 1.
113, 13 — OC, XIV, 7.
114, 1 — OP, XIV, 1.
114, 2 — OP, XIV, 2.
114, 3 — OP, XIV, 2.
114, 4 — OP, XIV, 2.
114, 5 — OP, XIV, 2. 3.
114, 6 — OP, XIV, 4.
114, 7 — OP, VII, 10; XIV, 10. 5.
114, 8 — OP, XIV, 5.
115, 3 — OC, V, 6. 7; XIX, 6.
117, 6 — OC, XVIII, 5.
117, 9 — OC, IV, 6.
118, 1 — OP, I, 3; OC, XXI, 2.
118, 17 — OP, II, 3.
118, 29 — OC, XXI, 2.
118, 53 — OC, V, 9.
118, 60 — OP, VI, 6; OC, X, 5.
118, 71 — OC, V, 6; XII, 5.
118, 89 — OC, XXIV, 1
118, 103 — OH, III. 1; OC, XII, 14.
118, 105 — OC, XII, 17.
118, 106 — OP, III, 5
118, 120 — OP, VIII, 6; OC, XII, 4.
118, 131 — OP, VIII, 1. 13.
118, 133 — OC, III, 4.
119, 4 — OP, IX, 6.
119, 5 — OC, IV, 3.
120, 4 — OP, VI, 2.
122, 1 — OC, XII, 17.
122, 2 — OP, VII, 10.
122, 3 — OP, VII, 10.
125, 6 — OP, VI, 4.
125, 7—8 — OP, XI, 5.
127, 1 — OP, III, 5.
127, 6 — OC, XIII, 8.
129, 3 — OP, VII, 3.
131, 1 — OP, VIII, 2.
131, 4 — OC, XII, 17.
135, 8—9 — OH, VI, 8.
138, 5 — OH, IX, 6.
138, 6 — OC, III, 8.
138, 20—21 — OP, IX, 8.
140, 4 — OC, IV, 1.
140, 8 — OP, VIII, 13.
141, 10 — OC, V, 5.
142, 4 — OC, X, 5.
142, 12 — OC, XV, 3.
143, 1 — OC, XVII, 2.
145, 2 — OP, II, 2; X, 1.
148, 4 — OH, III, 3. 9.
148, 7 — OH, III, 9.
148, 12 — OC, XII, 13.
148, 13 — OP, V, 5.
150, 1 — OH, III, 4.

Proverbele lui Solomon

1, 1 — OC, XII, 2.
1, 2 — OC, XII, 3. 5. 6.
1, 3 — OC, XII, 7. 8. 9.
1, 4 — OC, XII, 11. 13.
1, 5 — OC, XII, 14. 15.
1, 7 — OH, I, 5; OC, VI, 1; XII, 4.
1, 21—22 — OC, XII, 4.
1, 28 — OC, XII, 5.
2, 21 — OC, XII, 14.
3, 3 — OC, VI, 1.
3, 9 — OP, V, 2.
3, 14 — OC, XII, 4.
3, 15 — OC, XII, 4.
3, 19 — OC, XII, 3.
3, 23 — OP, VIII, 13.
3, 27 — OC, VI, 1.
3, 28 — OC, VI, 6.
3, 34 — OC, XX, 5.
3, 35 — OC, XII, 14.
4, 6 — OC, XII, 4. 14.
4, 8 — OC, XII, 14.
4, 25 — OC, XII, 14.
5, 3 — OC, XII, 14.
5, 15 — OP, II, 8; IV, 2.
5, 19 — OP, V, 6.
6, 5 — OC, III, 2.
6, 6 — OH, VIII, 4.
6, 7 — OH, VIII, 4.
6, 8 — VIII, 4.
7, 4 — OC, XII, 4.
8, 10 — OC, XII, 5.
8, 22 — OC, XII, 3.
8, 27 — OC, XII, 3.
8, 30 — OC, XII, 3.
9, 2 — OC, II, 8; XII, 4.
9, 4 — OC, XII, 4.
9, 8 — OC, XXI, 1.
9, 9 — OC, XXI, 8.
9, 12 — OC, XII, 4.
9, 19 — OP, I, 6; OC, XII, 14.
10, 3 — OC, II, 8.
11, 4 — OC, XII, 14.
11, 25 — OC, X, 1.
11, 26 — OC, VI, 3.
12, 5 — OC, XII, 10.
12, 21 — OP, II, 3.

12, 24 – OC, XII, 11.
13, 8 – OC, III, 6; 14, 8.
13, 9 – OH, II, 5.
13, 14 – OC, XII, 4.
13, 26 – OP, IX, 3.
14, 6 – OC, XII, 5.
14, 15 – OP, II, 6.
15, 1 – OC, X, 1.
15, 5 – OC, XII, 11.
16, 7 – OH, I, 5; OC, XVI, 1.
18, 17 – OC, XX, 7.
19, 13 – OP, V, 1.
19, 17 – OP, III, 6; OP, IV, 5.
20, 1 – OC, XIV, 5.
20, 6 – OP, XI, 8. 11.
20, 13 – OC, XII, 9.
21, 1 – OP, VII, 9.
22, 1 – OC, VI, 3.
22, 17 – OC, XII, 14.
22, 28 – OH, VII, 4; OP, XIII, 5.
23, 6 – OC, XI, 4.
23, 13 – OC, IX, 4; XII, 5.
23, 26 – OP, IV, 2.
23, 28—29 – OC, XIV, 4.
24, 13 – OC, XII, 14.
24, 23 – OC, XII, 9.
24, 34 – OP, IV, 2.
25, 12 – OC, XII, 14.
27, 12 – OC, XII, 11.
27, 20 – OC, VII, 5.
28, 1 – OC, XVIII, 3.
29, 2 – OC, XVIII, 1.
29, 13 – OP, IV, 2.
30, 16 – OC, VII, 5.
31, 6 – OC, V, 9.

Eclesiastul

1, 2 – OC, XXI, 1.
1, 7 – OH, IV, 3.
1, 8 – OC, VII, 5; XV, 1.
1, 15 – OP, II, 7.
2, 14 – OP, VIII, 13.
2, 18 – OC, VII, 7.
2, 19 – OC, VII, 7.
3, 1 – OC, XIII, 1.
3, 2 – OC, XIII, 1.
3, 5 – OC, XII, 14.
4, 4 – OC, XI, 4.
5, 12 – OC, VII, 7.
7, 3 – OC, V, 8.
10, 4 – OP, I, 1; VII, 1; OC, XIV, 8.
12, 11 – OP, IX, 6.

Cîntarea Cîntărilor

2, 5 – OP, IX, 6.
4, 7 – OP, VI, 5.
5, 2 – OH, VII, 6.
5, 3 – OP, VIII, 1.
6, 8 – OP, IX, 9.

Isaia

1, 3 – OH, VIII, 1.
1, 16 – OC, XIII, 1.
2, 4 – OC, XXIV, 2.
3, 1 – OP, V, 8.
3, 15 – OC, XIV, 1.
5, 1 – OH, V, 6.
5, 9 – OH, VII, 4; OC, VII, 5.
5, 12—13 – OC, XIV, 6. 7.
5, 20 – OP, IV, 5; XIII, 4; OC, XII, 9.
6, 1 – OP, VIII, 8.
9, 2 – OC, V, 7.
10, 14 – OC, V, 1.
13, 9 – OP, XI, 2.
25, 8 – OP, XIV, 5.
26, 16 – OC, V, 6.
27, 1 – OP, VII, 1.
28, 1 – OC, I, 10.
29, 14 – OP, XI, 5.
30, 26 – OP, IX, 2.
33, 14 – OP, III, 2.
40, 1 – OC, II, 1.
40, 2 – OC, II, 1.
40, 6 – OP, V, 3.
40, 7 – OH, V, 2; OC, XX, 1.
40, 7—8 – OC, XXI, 1.
40, 8 – OC, XX, 1.
40, 10 – OP, VII, 10.
40, 13 – OP, III, 2.
40, 22 – OH, I, 8; IV, 1.
42, 18 – OP, VIII, 13.
43, 26 – OP, IX, 3.
44, 24 – OC, XXIII, 3.
44, 27 – OH, III, 6.
45, 3 – OP, VII, 5.
45, 7 – OC, IX, 4.
50, 6 – OC, XII, 5.
50, 7 – OC, X, 4.
51, 6 – OH, I, 8.
52, 3 – OP, XI, 4.
52, 11 – OC, XIV, 8.
53, 2—3 – OP, IX, 4.
53, 7 – OP, V, 5.
53, 9 – OP, XI, 4.
54, 1 – OP, V, 6.
56, 10 – OC, X, 1.
58, 4 – OC, I, 1. 10.
58, 5 – OC, II, 7.
58, 6 – OC, I, 1. 10; OC, VIII, 4.
58, 7 – OC, VI, 1.
58, 9 – OP, VI, 3; OC, IX, 1.
60, 15 – OP, X, 4.
60, 18 – OP, X, 4.
61, 1 – OP, VIII, 12
64, 6 – OC, XX, 5.
65, 1 – OC, XVIII, 3.
66, 18 – OC, XX, 5.
66, 24 – OC, III, 7.

Ieremia

2, 13 – OP, II, 8.
4, 19 – OP, VIII, 13.

4, 22 — OP, XI, 5; OC, XIII, 6.
5, 8 — OP, IX, 1; XI, 8; OC, I, 9.
5, 22 — OH, IV, 3.
9, 1 — OC, V, 9.
9, 6 — OP, IV, 1.
9, 22 — OC, XX, 3.
9, 22—23 — OP, VIII, 2.
9, 23 — OC, XX, 3.
10, 24 — OC, V, 6; XII, 5.
11, 15 — OP, V, 1.
15, 10 — OC, IV, 3.
16, 15 — OC, III, 4.
17, 5 — OP, II, 2; X, 1.
17, 6 — OH, V, 9.
20, 9 — OC, XIV, 1.
31, 19 — OC, XII, 5.
38, 6 — OP, VI, 3.
44, 5 — OP, VIII, 1.

Plîngerile lui Ieremia

1, 1 — OC, IV, 3.

Iezechiil

1, 15—16 — OP, V, 3.
2, 10 — OC, IV, 3.
9, 5—6 — OP, XII, 3.
13, 4 — OP, XI, 8.
22, 12 — OP, IV, 1.
22, 27 — OP, X, 8.
37, 5—6 — OP, VIII, 13.

Daniil

1, 4 — OC, XXII, 2.
1, 8—16 — OC, I, 6.
3, 8—28 — OP, V, 6.
3, 19—28 — OC, XXI, 9.
3, 21 — OC, IV, 3.
3, 22 — OP, V, 6.
3, 24—50 — OC, I, 6.
3, 40 — OC, XIX, 6.
3, 50 — OP, V, 6.
4, 24 — OC, XIV, 8.
6, 16 — OP, II, 8.
6, 16—22 — OC, I, 7.
6, 16—23 — OC, VIII, 5.
6, 17—24 — OC, IV, 3.
9, 23 — OC, I, 7.
10, 2 — OC, I, 7.
10, 11 — OC, I, 7.

Osie

4, 17 — OC, XIII, 1.
4, 18 — OC, XIII, 1.
7, 2 — OP, XI, 2.
7, 11 — OP, XI, 6.
10, 12 — OC, VI, 3.

Ioil

2, 11 — OH, II, 8.
2, 28 — OC, XII, 13.

Amos

3, 6 — OC, IX, 4.
3, 8 — OC, VIII, 1.
4, 7—8 — OC, VIII, 2.
4, 13 — OH, III, 4.
5, 18 — OH, II, 8.
8, 10 — OC, XIV, 8.
8, 11 — OP, VIII, 7; OC, II, 8.

Iona

1, 3 — OH, VII, 6.
2, 1 — OC, IV, 3.
3, 3—9 — OC, I, 9.
3, 3—10 — OC, VIII, 3.

Miheia

1, 12 — OC, IX, 4.
7, 1 — OC, IV, 3.
7, 2 — OC, IV, 3.
7, 9 — OC, XII, 5.
7, 18—19 — OP, V, 8.

Sofonie

3, 9—10 — OP, XI, 1.

Zaharia

6, 12 — OP, X, 5.

Maleahi

1, 6 — OP, V, 2.
3, 6 — OC, XXIII, 3.
4, 2 — OH, VI, 1; OP, VIII, 4; X, 5; OC, V, 7.

Tobit

3, 6 — OC, V, 5.

Baruh

3, 38 — OC, V, 7.

Cîntarea celor trei tineri

41, 48—49 — OH, III, 9.

Înțelepciunea lui Solomon

1, 4 — OC, XII, 4.
6, 6 — OC, XIV, 1.
14, 6 — OC, XX, 1.

Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah

8, 6 — OP, III, 4.
9, 18 — OC, III, 2.
20, 31 — OP, XI, 2.
21, 2 — OC, XXI, 1.
27, 11 — OH, VI, 10.

Istoria Suzanei

50 — OC, XII, 13.

Bel

1, 40—46 — OC, VIII, 5.

Matei

1, 9 — OH, VI, 7.
1, 22 — OP, X, 6.
3, 2 — OC, IX, 10.
3, 4 — OC, I, 9.
3, 10 — OP, V, 7.
3, 17 — OP, V, 3.
4, 1—11 — OC, I, 9.
4, 2 — OC, XIX, 6.
4, 4 — OP, IX, 3.
4, 16 — OC, V, 7.
4, 19 — OC, XV, 3.
4, 23 — OC, IX, 10.
5, 3 — OP, VIII, 5. 12.
5, 4 — OP, VI, 4; OC, IV, 3. 4; V, 9.
5, 5 — OP, VIII, 2. 5; OC, X, 7; XII, 14.
5, 9 — OP, VIII, 5.
5, 12 — OC, V, 7.
5, 16 — OP, V, 2.
5, 18 — OC, VIII, 9.
5, 22 — OP, III, 5; OC, X, 1. 6.
5, 28 — OP, III, 5; OC, III, 1; XIV, 8; XXII, 5.
5, 33—37 — OC, XXII, 5.
5, 34 — OP, III, 5.
5, 37 — OP, III, 5.
5, 39 — OC, XXII, 5.
5, 40 — OC, XIII, 7.
5, 41 — OP, I, 4; OC, XIII, 7.
5, 42 — OP, III, 6; IV, 1. 5.
5, 44 — OP, II, 6; OC, XIII, 7; XXII, 5.
5, 45 — OC, VI, 1.
6, 1 — OP, IX, 11.
6, 2 — OC, XX, 7.
6, 4 — OH, V, 6; OP, IX, 11.
6, 6 — OH, V, 6; OP, IX, 11.
6, 10 — OP, IX, 5.
6, 16 — OC, II, 3.
6, 16—17 — OC, I, 1; II, 7.
6, 17 — OC, II, 3.
6, 18 — OH, V, 6.
6, 20 — OC, VI, 6; XXI, 8.
6, 21 — OC, VII, 3.
6, 25 — OC, IX, 9.
6, 26 — OC, IX, 10.
7, 2 — OP, XIII, 5.
7, 3 — OC, III, 5.
7, 13 — OP, X, 2.
7, 13—14 — OP, XI, 5.
7, 14 — OP, VIII, 4; X, 2; OC, VII, 9.
7, 15 — OH, VII, 3.
7, 16 — OP, IV, 5.
7, 17 — OP, IV, 5.
7, 18 — OP, VI, 3.
7, 24—25 — OC, XII, 6; XVIII, 7.
8, 8—10 — OC, XVIII, 7.
8, 12 — OH, II, 5; OP, XI, 11.
8, 13 — OP, II, 2.
9, 9 — OC, XV, 3.
9, 12 — OC, I, 3.
9, 13 — OP, XI, 1.
9, 17 — OP, VII, 5.
9, 35 — OC, IX, 10.
10, 16 — OP, XI, 6; OC, XII, 6.
10, 22 — OC, X, 4.
10, 29 — OP, VII, 3.
10, 30 — OP, VII, 3.
10, 33 — OC, XVIII, 7; XXIV, 1.
10, 42 — OP, VII, 8.
11, 11 — OC, I, 9.
11, 12 — OC, XII, 13.
11, 19 — OP, II, 1.
11, 28 — OP, X, 7; XI, 5; OC, XIII, 1.
11, 29 — OP, VIII, 2. 5; IX, 6; OC, XX, 7.
11, 30 — OC, XIII, 1.
12, 32 — OC, XXIV, 6.
12, 33 — OP, VI, 3.
12, 34 — OP, III, 3; OC, XVI, 3.
12, 35 — OP, IX, 3.
12, 36 — OP, VII, 8.
12, 37 — OP, VIII, 9; IX, 3; OC, XVIII, 7.
12, 42 — OP, II, 5.
12, 43—44 — OP, X, 8.
13, 7 — OP, X, 8.
13, 8 — OP, VI, 5.
13, 17 — OP, XII, 4.
13, 19 — OC, XII, 4.
13, 25 — OH, V, 5.
13, 43 — OP, VIII, 13.
13, 45 — OC, XII, 16.
14, 28—31 — OC, XX, 4.
15, 18 — OP, I, 4.
15, 32 — OC, VIII, 7.
16, 3 — OH, VI, 4.
16, 18 — OC, XXI, 9.
17, 1—9 — OP, IX, 5.
17, 5 — OP, IX, 2.
18, 3 — OP, XIV, 4.
18, 10 — OP, VIII, 11.
18, 20 — OC, XIX, 8.
18, 23—34 — OC, XIII, 3.
19, 5 — OC, V, 5.
19, 16—24 — OC, VII, 1.
19, 17 — OC, III, 6.
19, 19 — OP, I, 4.
19, 20 — OC, VII, 1.
19, 21 — OP, I, 4; VIII, 5; OC, III, 6; VII, 1. 7.
19, 22 — OC, VII, 1.
19, 28 — OP, IX, 12.
20, 12 — OC, XIII, 5.
20, 16 — OP, VII, 7.
21, 33 — OH, V, 6.
22, 27 — OP, II, 6.
22, 30 — OP, XIV, 5.
22, 37 — OP, IX, 2.
23, 27 — OP, XI, 6.
23, 33 — OP, IV, 3; OC, X, 1.
24, 4 — OC, IX, 10.
24, 29 — OH, VI, 4; OC, V, 4.
24, 35 — OH, I, 3; OC, V, 4.

25, 1—12 — OC, XII, 6.
25, 1—13 — OC, XIII, 7.
25, 4 — OC, VIII, 8.
25, 7 — OC, VIII, 8.
25, 26 — OC, XII, 16.
25, 29 — OP, V, 8.
25, 32 — OP, IX, 9.
25, 34 — OC, III, 6.
25, 34—36 — OC, VI, 6; VIII, 7.
25, 35 — OP, III, 6.
25, 41 — OP, V, 2. 6; OC, III, 7.
25, 41—43 — OC, VI, 6; VIII, 7.
26, 33 — OC, XX, 4.
26, 69—75 — OC, XX, 4.
27, 28 — OC, XIX, 6.
27, 31 — OC, 10, 4.
27, 35 — OC, X, 4; XIX, 6.
27, 54 — OC, XVIII, 7.
28, 19 — OP, V, 3.

Marcu

3, 17 — OP, V, 3; OC, XVI, 1.
4, 7 — OP, X, 8.
4, 9 — OP, VIII, 13.
4, 23 — OP, VIII, 13.
4, 26—28 — OH, V, 5.
9, 2—9 — OP, IX, 5.
9, 29 — OC, I, 9.
9, 35 — OC, X, 7.
9, 44 — OC, III, 7.
9, 46 — OC, III, 7.
9, 48 — OC, III, 7.
10, 44 — OC, XX, 7.
12, 30 — OP, II, 6.
12, 33 — OP, II, 6.

Luca

1, 79 — OP, VIII, 4.
2, 14 — OC, IX, 10; XXIV, 7.
2, 29 — OC, V, 5.
2, 29—30 — OP, XIII, 2.
2, 52 — OP, IX, 5.
4, 22 — OP, IX, 5.
6, 21 — OP, VI, 4; OC, IV, 3. 4.
6, 34 — OP, IV, 5.
7, 32 — OP, VI, 7.
7, 50 — OP, II, 2.
8, 7 — OP, X, 8.
8, 8 — OP, VIII, 13.
9, 20 — OC, XXIV, 7.
9, 27—36 — OP, IX, 5.
10, 2 — OC, VIII, 2.
10, 6 — OP, II, 1.
10, 13 — OP, VI, 7.
10, 16 — OC, XXIV, 7.
10, 18 — OC, IX, 10.
10, 19 — OP, V, 6; OC, IX, 10.
10, 25—37 — OC, VII, 1.
10, 27 — OP, II, 6.
10, 29 — OP, III, 4.
10, 36 — OP, III, 4.
10, 37 — OP, III, 4.
12, 8 — OC, XX, 7.
12, 16—18 — OC, VI, 1.
12, 18 — OC, VI, 1. 6.
12, 19 — OC, VI, 6.
12, 20 — OP, XI, 6; OC, VI, 2. 6.
12, 35—36 — OC, XXI, 2.
12, 42 — OP, III, 2.
13, 8—9 — OC, III, 4.
13, 38 — OP, IX, 1.
14, 11 — OC, XX, 5.
14, 18 — OC, XIII, 18.
14, 33 — OP, X, 8.
14, 35 — OP, VIII, 13.
15, 24 — OC, XXI, 9.
16, 8 — OP, XI, 6; OC, XII, 6.
16, 9 — OP, III, 2.
16, 19 — OP, VIII, 14; XI, 5.
16, 19—31 — OC, I, 9; XXI, 8.
16, 20—21 — OP, XI, 5.
16, 22 — OP, XII, 5; OC, XVIII, 8.
16, 23 — OC, I, 9.
16, 24 — OC, XXI, 8.
16, 25 — OP, XI, 10; OC, VII, 9.
18, 10—14 — OC, XX, 4.
18, 11—12 — OP, II, 5; OC, III, 5.
18, 13 — OC, III, 5.
18, 25 — OC, VII, 3.
19, 22 — OC, XVIII, 7.
19, 38 — OC, IX, 10.
19, 41 — OC, IV, 3.
22, 31—32 — OC, XX, 4.
23, 28 — OC, V, 7; XVIII, 7.
24, 1 — OP, X, 5.
24, 43 — OC, I, 9.

Ioan

1, 1 — OP, VII, 3. 4; IX, 3; OC, XVI, 1; XXIII, 4; XXIV, 1.
1, 1—2 — OC, XVI, 4.
1, 2 — OP, XI, 6; OC, XV, 2.
1, 4 — OC, V, 7; XVI, 3.
1, 9 — OH, VI, 1. 2; OP, VIII, 4; IX, 5
1, 14 — OP, XI, 8; OC, III, 6; V, 7; XV 2.
1, 16 — OP, VIII, 5.
1, 29 — OP, V, 5.
1, 32 — OP, IX, 8.
3, 3 — OC, XV, 3.
3, 5 — OC, XIII, 2.
3, 14 — OP, X, 8.
3, 17 — OP, VII, 4; OC, XV, 2.
3, 18 — OP, II, 4.
3, 20 — OP, VIII, 4.
3, 29 — OP, IX, 2.
4, 6 — OP, XI, 4.
4, 7—26 — OP, II, 8.
4, 10 — OP, X, 4.
4, 10—14 — OP, VIII, 7.
4, 14 — OP, V, 4; X, 4.
4, 24 — OC, XXIV, 4.
5, 18 — OC, XXIV, 2.

5, 23 = OC, XXIV, 7.
5, 29 = OC, VII, 6.
5, 30 = OC, XV, 2.
6, 9 = OH, VI, 11.
6, 32 = OP, VIII, 6.
6, 33 = OP, V, 5; VIII, 1; IX, 3.
6, 48 = OP, VIII, 7.
6, 51 = OP, IX, 5; OC, XIII, 2.
6, 55 = OP, VIII, 6.
7, 38 = OP, V, 4; X, 4.
8, 16 = OC, XXIV, 2.
8, 17 = OC, XXIV, 2.
8, 18 = OC, XXIV, 2.
8, 39 = OP, IX, 12.
8, 48 = OC, X, 4.
9, 16 = OC, XXIII, 4.
10, 11 = OC, XXIII, 3.
10, 11—13 = OC, XXIII, 3.
10, 14 = OC, XXIII, 4.
10, 15 = OP, XI, 9; OC, XXIII, 4.
10, 16 = OP, V, 3.
10, 17 = OC, XXIII, 4.
10, 18 = OC, XV, 2.
10, 20 = OC, XXIII, 4.
10, 21 = OC, XXIII, 4.
10, 27 = OC, XXIII, 4.
10, 30 = OH, IX, 6; OC, XXIV, 2.
11, 9—10 = OP, X, 5.
11, 11 = OC, IV, 5.
11, 25 = OC, V, 7; XVI, 3; XVII, 2.
11, 35 = OC, IV, 3.
11, 43 = OC, IV, 5.
11, 48 = OC, XX, 2.
12, 28 = OC, XXIV, 7.
12, 31 = OC, IX, 9; XX, 2.
12, 33 = OP, X, 8.
13, 23 = OP, IX, 2.
14, 3 = OP, III, 2.
14, 6 = OP, III, 3; IX, 5. 6; XI, 4; OC, XXIV, 1. 6.
14, 7 = OC, XXIV, 2.
14, 9 = OH, IX, 6; OC, XXIV, 2.
14, 10 = OC, XXIII, 4.
14, 16 = OC, XXIV, 3.
14, 16—17 = OP, XI, 1.
14, 17 = OP, I, 3; OC, XXIV, 6.
14, 23 = OP, VIII, 9; OC, I, 11.
14, 27 = OP, V, 8; VIII, 10.
14, 30 = OP, II, 2; OC, IX, 9.
15, 1 = OH, V, 6; OP, VII, 5; IX, 5.
15, 2 = OH, V, 6.
15, 5 = OH, V, 6; OP, V, 5; IX, 5.
15, 6 = OH, V, 6.
15, 15 = OP, IX, 2.
15, 16 = OC, XX, 4.
15, 26 = OP, VII, 4.
16, 14 = OC, XXIV, 7.
16, 15 = OC, XV, 2.
16, 25 = OC, XII, 2.
16, 28 = OC, XXIV, 2.
16, 33 = OP, VII, 3; VIII, 12; XI, 1.
17, 4 = OC, XXIV, 7.
17, 12 = OP, II, 1.
17, 24 = OP, II, 4.
18, 3—8 = OC, XVIII, 3.
18, 22—23 = OC, X, 7.
18, 23 = OC, X, 7.
19, 23—24 = OC, XXIII, 4.
19, 39 = OP, IX, 9.
20, 28 = OP, VI, 3.
21, 20 = OP, IX, 2.

Faptele Apostolilor

1, 26 = OC, XIX, 7.
2, 3 = OC, III, 6.
2, 38 = OC, XIII, 1.
2, 44 = OC, VIII, 8.
3, 1—8 = OC, XV, 3.
3, 6 = OC, XV, 3.
4, 34—35 = OP, III, 6.
5, 15—16 = OC, XV, 3.
5, 41 = OC, XVII, 2.
7, 16 = OP, III, 1.
7, 20 = OH, I, 1.
7, 22 = OC, XII, 6; XXII, 2.
8, 3 = OP, XI, 8.
8, 27—39 = OC, XIII, 6.
8, 32 = OP, V, 5.
8, 36 = OC, XIII, 6.
9, 15 = OC, XV, 3.
9, 20—21 = OC, XIX, 7.
9, 22 = OP, XI, 8.
10, 1—48 = OC, XVIII, 7.
14, 22 = OP, VIII, 4; X, 2; OC, XIII, 7.
16, 18 = OP, VII, 1.
17, 21 = OP, X, 8.
19, 12 = OC, XV, 3.
21, 13 = OC, XVIII, 7.
28, 3—6 = OH, IX, 6.

Romani

1, 5 = OP, IX, 4.
1, 16 = OH, IX, 1.
1, 18 = OC, VII, 6; X, 7.
1, 20 = OH, I, 6; III, 10; OP, III, 3; OC, XII, 3; XXIV, 7.
1, 21—22 = OH, I, 3.
1, 22 = OP, XI, 5; OC, XX, 2.
1, 23 = OP, V, 2; OC, IX, 2.
1, 26—27 = OC, IX, 2.
1, 28 = OC, IX, 2.
1, 29 = OC, XI, 3.
2, 4 = OP, VII, 4.
2, 5 = OP, VI, 4.
2, 15 = OC, XII, 10.
2, 16 = OC, XII, 10.
2, 23 = OP, V, 2.
2, 24 = OP, V, 2.
3, 23—24 = OP, XI, 3.
3, 25 = OP, X, 4.
5, 3 = OP, VII, 10; X, 2; XII, 5.
5, 3—4 = OP, VIII, 1; VIII, 4; X, 2; XII, 1.

5, 3—5 — OP, XII, 5; OC, IV, 3.
5, 14 — OP, XI, 9.
5, 20 — OC, XIII, 4.
5, 37 — OP, X, 2.
6, 2 — OP, VIII, 14; OC, XIII, 7.
6, 5 — OC, XIII, 2.
6, 8 — OP, VIII, 14.
6, 13 — OC, XIII, 5.
6, 19 — OP, VII, 2.
6, 23 — OC, IX, 7.
7, 6 — OP, VII, 2.
7, 9—10 — OP, I, 5.
7, 24 — OP, VIII, 9. 14.
8, 2 — OC, XV, 3.
8, 7 — OC, XIII, 1.
8, 8 — OP, VI, 7.
8, 9 — OC, XXIV, 6.
8, 9—10 — OC, XXIV, 4.
8, 11 — OC, XIV, 8.
8, 13 — OC, IV, 2.
8, 15 — OC, V, 7; XXIV, 6.
8, 18 — OC, V, 6.
8, 29 — OP, VII, 10.
8, 31 — OP, X, 8.
8, 32 — OP, XIII, 2.
8, 35 — OP, VI, 2; XIV, 1.
8, 37 — OP, VII, 10; XIV, 2.
8, 39 — OP, VII, 10.
9, 4—5 — OP, VIII, 7.
9, 22 — OC, IX, 5.
10, 10 — OP, XI, 2. 8; OC, XVIII, 7.
11, 5 — OP, VII, 7.
11, 16—18 — OC, XX, 4.
11, 20 — OC, XX, 4.
11, 25 — OP, VII, 7.
11, 33 — OH, II, 2.
12, 1 — OC, XIX, 6.
12, 6 — OC, XXIV, 6.
12, 12 — OC, IV, 3.
12, 15 — OC, IV, 3. 4; V, 7.
12, 17 — OH, VIII, 4.
12, 21 — OH, VIII, 4.
13, 1 — OP, VII, 9.
13, 10 — OC, V, 7.
13, 12 — OP, X, 5.
13, 14 — OP, IX, 11; OC, XXII, 7.

I Corinteni

1, 20 — OC, XVII, 2.
1, 21 — OH, VIII, 6; OP, IX, 4; XI, 5.
1, 24 — OP, V, 5.
1, 27 — OP, VII, 9.
1, 30 — OC, XII, 9.
1, 30—31 — OC, XX, 3.
1, 31 — OC, XX, 3.
2, 4 — OH, I, 1.
2, 6 — OP, XI, 5; OC, XXIII, 2.
2, 6—7 — OC, XII, 3.
2, 7 — OC, XX, 3.
2, 9 — OP, I, 5; X, 4.
2, 10 — OC, XX, 3.
2, 12—13 — OP, IX, 4.
2, 13 — OH, I, 1.
2, 16 — OP, XI, 6.
3, 1—2 — OC, XII, 13.
3, 7 — OP, VII, 9.
3, 9 — OP, XIII, 3.
3, 11 — OC, III, 4.
3, 12 — OC, III, 4.
3, 16 — OC, II, 7; XIV, 8.
3, 17 — OC, XXIV, 5.
3, 19 — OH, IX, 1; OP, XI, 5.
3, 23 — OC, XXIV, 7.
4, 3—4 — OC, XX, 4.
4, 5 — OP, II, 6; VIII, 4; OC, III, 1.
4, 7 — OC, XX, 4.
4, 9 — OC, XIX, 8.
4, 11 — OP, VIII, 7.
4, 11—12 — OP, VI, 2.
4, 12 — OC, XIII, 7.
4, 12—13 — OP, VIII, 1.
4, 13 — OP, VIII, 12.
4, 15 — OC, VIII, 1.
5, 5 — OP, IX, 7.
6, 10 — OC, II, 4; X, 4; XIV, 4.
6, 15 — OP, V, 2.
6, 19 — OC, XXIV, 5.
6, 20 — OP, V, 2; XI, 4.
7, 23 — OP, XIII, 3.
7, 31 — OH, I, 3; OP, VIII, 9.
9, 24 — OC, III, 4.
9, 25 — OC, II, 3.
9, 26 — OC, III, 4.
9, 27 — OP, VI, 6.
10, 2 — OC, XIII, 2.
10, 12 — OP, XIV, 5.
10, 13 — OP, VIII, 4; XIII, 3.
10, 31 — OP, VIII, 1; OC, V, 3.
11, 12 — OC, XXIV, 7.
11, 31 — OP, II, 4.
11, 32 — OC, V, 6; XII, 5.
12, 3 — OP, VII, 1.
12, 7 — OH, VI, 11; OC, XXIV, 6.
12, 11 — OC, XV, 3.
12, 27 — OP, VIII, 11.
12, 28 — OH, V, 6.
13, 1 — OC, XVI, 3.
13, 11—12 — OP, IX, 2.
13, 12 — OP, VII, 5; VIII, 6. 11; X, 4
14, 15 — OP, V, 7.
15, 10 — OP, IX, 4; XI, 5; OC, XX, 3.
15, 12 — OC, III, 6.
15, 22 — OC, III, 6.
15, 24 — OP, X, 1; XII, 1.
15, 26 — OC, III, 6.
15, 31 — OP, III, 5.
15, 33 — OC, IX, 9.
15, 35—50 — OH, VIII, 8.
15, 42 — OP, IX, 2.
15, 42—44 — OC, IV, 6.
15, 43—44 — OP, IX, 2.
15, 52 — OH, VI, 5.
15, 54 — OP, XI, 1.
15, 55 — OC, III, 6.

II Corinteni

1, 9—10, — OC, XX, 3.
2, 7 — OC, XIV, 8.
3, 3 — OP, IX, 3.
3, 18 — OP, VI, 7.
4, 5 — OP, VIII, 12.
4, 8 — OP, VIII, 4. 12.
4, 10 — OP, VII, 5; OC, IV, 2.
4, 16 — OP, VII, 2; IX, 2; OC, 1, 9; IX, 4; XII, 13; XXI, 6.
5, 1 — OC, XXI, 6.
5, 4 — OP, V, 1.
5, 9 — OP, XIV, 5.
5, 17 — OP, VII, 6; OC, IX, 4.
6, 9 — OC, XII, 5.
6, 16 — OC, II, 7.
6, 17 — OC, XIV, 8.
8, 9 — OP, VIII, 5; OC, VII, 9; X, 4.
9, 6 — OP, XI, 5.
9, 8 — OC, XXI, 8.
11, 6 — OC, XVII, 2.
11, 23 — OP, XI, 5.
11, 25—27 — OP, VIII, 7.
11, 27 — OC, IV, 2.
12, 2 — OH, III, 3.
12, 9—10 — OC, IV, 2.
12, 10 — OP, VII, 9.
12, 10 — OP, XII, 5; OC, I, 9.
12, 14 — OP, II, 3.
13, 3 — OP, IX, 5.

Galateni

1, 1 — OC, XIX, 7.
2, 20 — OP, II, 3; OC, IV, 2.
4, 9 — OC, XX, 4.
4, 19 — OP, VIII, 8.
5, 17 — OC, I, 9; II, 3; III, 3.
5, 22 — OP, VII, 1; IX, 8.
5, 26 — XI, 6.
6, 1 — OC, XX, 7.
6, 4 — OC, XX, 5.
6, 7 — OP, V, 7; OC, VII, 9; XIII, 5; XVIII, 7.
6, 8— OP, XIII, 5.
6, 14 — OP, IX, 4; XIII, 4; OC, XIX, 2.

Efeseni

1, 21 — OC, XV, 1.
2, 2 — OC, IX, 9.
2, 3 — OP, XII, 3.
2, 5 — OP, VII, 4. 9.
2, 12 — OP, VIII, 8; XII, 3.
2, 14 — OP, VIII, 10; X, 8; XII, 3.
2, 15 — OP, VII, 6; VIII, 5; X, 8; OC, IX, 4.
4, 22 — OC, XIII, 5; XIX, 6.
4, 22—24 — OP, IX, 2.
4, 25 — OC, XVIII, 8.
4, 27 — OP, VII, 1.
4, 31 — OC, X, 1. 7.
4, 32 — OC, XI, 6.
5, 2 — OP, V, 5.
5, 6 — OC, XIII, 8.
5, 16 — OP, VIII, 9.
5, 18 — OC, XIV, 5.
5, 23 — OP, IX, 10.
5, 25 — OH, VII, 5.
6, 4 — OH, IX, 4.
6, 12 — OC, II, 1; III, 4; IX, 9. 10.
6, 13 — OC, III, 4.
6, 14 — OC, II, 3.
6, 16 — OC, II, 3.
6, 17 — OC, II, 3.
6, 19 — OC, XII, 1.

Filipeni

1, 23 — OC, IV, 3.
2, 6 — OC, XXIV, 2.
2, 7 — OP, VIII, 5.
2, 8 — OP, XI, 8.
2, 8—9 — OP, IX, 5.
2, 10 — OP, IX, 10; XI, 1; OC, XVIII, 8.
2, 11 — OC, XVIII, 8.
2, 13 — OC, XX, 3.
2, 15 — OH, VI, 2.
3, 8 — OP, IX, 4.
3, 9—11 — OC, XX, 3.
3, 12 — OC, XX, 4.
3, 13 — OC, III, 4.
3, 13—14 — OP, IX, 2.
3, 14 — OP, V, 6; VIII, 10.
3, 18 — OC, IV, 3; V, 9.
3, 19 — OP, XIII, 4; OC, XIV, 6.
3, 20 — OH, IX, 2; OC, XXI, 1.
3, 21 — OP, VII, 10.
4, 7 —OP, V, 8; VI, 6; VIII, 10.
4, 13 — OP, V, 4; X, 2.

Coloseni

1, 12 — OH, II, 5.
1, 15 — OH, IX, 6; OC, XV, 2; XXIV, 2.
1, 16 — OH, I, 5; OC, XV, 1.
1, 20 — OP, VIII, 5. 10; X, 7; XII, 3; OC, IX, 10.
2, 4 — OP, VIII, 10.
2, 11 — OC, XIII, 2.
2, 12 — OC, XIII, 2.
2, 15 — OP, X, 3.
3, 1 — OH, IX, 2.
3, 3—4 — OP, VIII, 9.
3, 5 — OP, III, 2; OC, IV, 2.
3, 9—10 — OP, IX, 11.
3, 12 — OP, IX, 11.
4, 7 — OP, VIII, 2.

I Tesaloniceni

4, 13 — OC, IV, 6.
4, 15 — OC, XXI, 12.
5, 3 — OC, XIII, 8.
5, 5 — OP, VIII, 8.
5, 8 — OC, II, 3.

5, 16 — OC, IV, 4.
5, 16—18 — OP, VIII, 1.
5, 16—18 — OC, IV, 1 ; V, 3.
5, 18 — OC, VIII, 6.
5, 22 — OC, XII, 6.

II Tesaloniceni

2 ,3 — OP, II, 1.

I Timotei

1, 19 — OC, XII, 6.
1, 20 — OC, XII, 5.
2, 6 — OC, VII, 9.
3, 15 — OP, VI, 1 ; OC, III, 4.
4, 13 — OP, III, 4.
5, 23 — OC, V, 3.
6, 7—8 — OC, XXI, 6.
6, 9 — OP, XI, 6.
6, 14 — OP, X, 1.
6, 16 — OC, XV, 1.
6, 17 — OP, XI, 3.

Timotei

1, 8 — OC, III, 4.
1, 18 — OC, III, 4.
2, 3 — OC, III, 4.
2, 4 — OC, III, 4.
2, 5 — OP, XIV, 5 ; OC, III, 4.
2, 10 — OP, VIII, 14.
2, 16 — OP, III, 2.
2, 20 — OC, III, 4 ; IX, 5.
2, 26 — OC, III, 2.
3, 16 — OP, I, 1.
4, 2 — OP, III, 4.
4, 3 — OP, IX, 3.
4, 7—8 — OP, XIV, 5.
4, 8 — OC, III, 6.

Tit

1, 3 — OP, I, 3.

Evrei

1, 2 — OH, IX, 6 ; OC, XVI, 1.
1, 3 — OH, IX, 6 ; OP, X, 5 ; OC, X, 7 ; XXIV, 4.
1, 7 — OP, XI, 8.
2, 4 — OC, III, 6.
2, 7 — OP, XI, 11.
2, 9 — OP, XI, 11.
2, 14 — OP, XI, 9.
4, 12 — OP, V, 7 ; IX, 5.
5, 14 — OC, II, 8 ; XII, 4.
6, 5 — OC, XIV, 1.
7, 26—27 — OP, XI, 4.
9, 37—38 — OC, I, 9.
10, 1 — OP, VIII, 9.
10, 27 — OC, VII, 6.
11, 10 — OP, X, 4 ; OC, XIX, 2.
11, 25 — OH, I, 1.
11, 40 — OP, XI, 9.
12, 6 — OP, VIII, 1 ; XII, 5.
12, 7 — OC, XII, 5.
12, 11 — OC, XII, 5.
12, 22 — OH, IX, 2 ; OP, III, 1 ; OC, XIX, 2.
12, 23 — OH, IX, 2 ; OP, X, 4 ; XII, 7.

Iacov

4, 6 — OC, XX, 5.

I Petru

1, 2 — OP, V, 8.
2, 9 — OP, VII, 7.
2, 22 — OP, XI, 4.
5, 3 — OC, XX, 7.
5, 5 — OC, XX, 5.
5, 6 — OP, XI, 3.

I Ioan

1, 5 — OH, II, 4.
3, 8 — OP, II, 8 ; IX, 10 ; XIV, 2.
5, 17 — OC, XIII, 4.
5, 19 — OP, VIII, 9.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Aaron, OP, XI, 4; OC, X, 3.
Abimaleh, nume de împărat, OP, VIII, 1.
Abimaleh, împăratul Filistenilor, OP, VIII, 1.
Abimaleh, preot, OP, VIII, 1.
Academia, şcoala filosofică a lui Platon, OC, XXII, 7.
Achila, traducător al Vechiului Testament în limba greacă, Op, IX, 4.
Adam, — a lăsat moştenire păcatul, OC, VIII, 7; — a primit întîia dată porunca de a posti, OC, I, 3.
Ader, împăratul sirienilor, OP, VII, 6; OC, IX, 9.
adevăr, -ul Evangheliei, OP, VII, 7; -ul în Scriptură este lipsit de cuvinte meşteşugite, OH, III, 8; -ul învăţăturii creştine, OH, I, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, VI, 6; -ul proverbului, OC, XX, 5; canonul -ului OP, II, 6; contemplările -ului, OP, VIII, 5; cunoaşterea -ului, OH, II, 8; OP, VII, 5; descoperirea -ului, OH, VI, 11; dogmele -ului, OH, IX, 6; OP, VIII, 6; dragostea de —, OH, I, 1; Duhul -ului, OP, I, 3; XI, 1; OC, XVIII, 3; XXIV 6.
Adonai Doamne, OC, II, 6.
Adrazar, fiul lui Raab, împăratul din Saba, OP, XII, 2; robii lui —, OP, XII, 2.
adulter, — al naturii, OH, VII, 6; -ele zeilor, OC, XXII, 2.
adunare, -a sărbătorească a sfinţilor, OP, X, 4; prima — a creştinilor avea toate în comun, OC, VIII, 8.
Agog, împăratul amaliciţilor, OC, X, 6.
agonie, -ia de pe cruce, OP, X, 3.
Ahar, persoană biblică, OC, VIII, 4.
Ahav, persoană biblică, OC, VII, 5; Ioram fiul lui —, OP, VII, 6.
Ahaz, rege în Iuda, OH, VI, 7.
Ahitofel, sfetnicul lui David, OP, II, 1; VII, 6.
alegere, -a depinde de noi, OC, IX, 7; -a harului, OP, VII, 7; -a între fapte, OH, VI, 7; vas al -rii, OC, XV, 3; virtutea se săvîrşeşte prin libera —, OC, IX, 7.
alegorie, legile -i, OH, IX, 1.
Alexandru cel Mare, fapta lui —, OC, **XXII, 5.**
altar, -ul arderilor de tot, OC, XIII, 3; slujitorii -ului, OC, XVIII, 2.
Amnon, întîiul născut al lui David, OP, VIII, 12; fiii lui —, OP, XII, 2.
Amos, proorocul, OC, VIII, 1.
Ana, mama lui Samuil, OC, II, 6; XX, 3.
Anatolia, părţile de mijloc ale -iei, OH, III, 6.
Anhus, împăratul celor din Get, OP, VIII, 1.
anomeu, eretic, OH, IX, 6; OC, XXIV, 1. 2. 3.
apostolie, OP, IX, 4.
aproapele, calităţile şi bunurile -lui, OC, XI, 4; dragostea de —, OC, VII, 1. 9; femeia -lui, OP, XI, 8; porunca dragostei de —, OC, VII, 1; vătămarea -lui, OC, X, 5.
Arabia, OP, XII, 2; pustiul -iei, OH, IV, 4.
Aravot, pustie în Iuda, OP, II, 1.
Araxe, fluviu, OH, III, 6.
ardere, — de tot, OC, XIX, 6; altarul -rilor de tot, OC, XIII, 3.
Argantonie, OC, XXII, 8.
argieni, OC, XXII, 8.
Arhanghel, OC, XV, 1. 3; dregătoriile -ilor, OH, I, 5; OC, XV, 1; vieţuire cu -ii, OC, IX, 7.
Arhi, tatăl lui Husi, OP, II, 1.
Arhiloh, vulpea lui —, OC, XXII, 8.
Arie, eretic, OC, XXIV, 1.
Asaf, levit, OP, XIII, 1.
asirian, OP, XI, 6; OC, XXIV, 1
asprime, -a certării, OC, XII, 5.
astrolog, combaterea -ilor, OH, VI, 5. 7; cuvintele -ilor, OH, VI, 7.
astrologie, -ia este în mare cinste la haldeeni, OC, XII, 6.
astronomie, vestita —, OH, I, 3.
atenian, OP, X, 8.
Atica, OC, XXII, 7.
Atlantic, oceanul numit —, OH, VII, 6.
Avacum, profetul, OC, VIII, 5.
Abel, OC, XXIII, 3.
Abesalom, fiul lui David, OP, II, 1. 7; XX, 1; isteţimea cea rea a lui —, OC, XII, 12.
Abiatar, preot, OP, II, 1.
Abimeleh, ucigaşul —, fiul nelegitim al lui Ghedeon, OC, XX, 2.

Aviron, persoană biblică, OC, IX, 5.
Avraam, Dumnezeul lui —, OP, VI, 3; X, 6; sînurile lui —, OC, I, 9.

B

Baal, 450 preoţi ai lui —, OC, X, 6.
Bactru, fluviu, OH, III, 6.
Babilon, cuptorul din —, OC, XXI, 9; groapa din —, OC, VIII, 5; istoria celor trei tineri din —, OP, V, 6; trupul celor trei tineri din —, OC, I, 6.
beţie, -ia duce la desfrîu, OC, I, 10; -ia este duşman al lui Dumnezeu, OC, II, 7; -ia este distrugerea gîndurilor, OC, XIV, 7; -ia este mamă a păcatului, vrăjmaşă a virtuţii, OC, XIV, 2; fumurile -iei, OC, II, 6; leacuri de —, OC, XIV, 4; mamă a neruşinării este -ia, OC, II, 4; patima -iei, OC, XIV, 2; păcatul -iei, OC, II, 7; suflet pîngărit de —, OC, II, 4.
Biblie, OC, XXI, 8.
bine, -le real, OP, VIII, 7; OC, XI, 5; adevăratul —, OC, VII, 1; contemplarea -lui, OC, IX, 6; definiţia -lui, OP, IX, 2; dorinţa -lui, OC, XII, 14; Dumnezeu este însuşi -le desăvîrşit, OP, VIII, 7; lupta dintre rău şi —, OH, II, 4; natura -lui, OP, I; 3; IX, 12; OC, IX, 4. 5; pomul cunoştinţei -lui şi răului, OC, I, 3; IX, 8. 9; puterea -lui, OH, II, 4; răul este lipsa -lui, OC, IX, 5; vrăjmaşul -lui, OC, IX, 8.
binecuvîntare, -a lui Dumnezeu, OP, V, 8; -a mîinilor, OC, VIII, 1.
Biserică, -ca celor ce vieţuiesc în ceruri, OP, X, 4; -ca celor întîi născuţi, OP, XI, 7; -ca celor întîi-născuţi înscrişi în ceruri, OP, X, 4; -ca de jos, OP, X, 5; -ca Domnului, OP, IX, 11; XII, 4; -ca Dumnezeului celui viu, OP, V, 3; VI, 1; -ca este singura porumbiţă desăvîrşită a lui Hristos, OP, IX, 9; -ca este trupul Domnului, OP, IX, 5; -ca galatenilor, OP, VIII, 8; -ca Împăratului, OP, IX, 11; -ca lui Dumnezeu, OH, II, 1; OP, V, 7; VIII, 13; XI, 1; XII, 1. 2; XIV, 1; OC, II, 7; XXIII, 4; -cile mucenicilor, OC, XIV, 1; XIX, 8; adunarea -cii, OH, IV, 7; OC, VIII, 8; capul -cii, OP, IX, 10; credinţa în —, OH, V, 6; dezbinări în —, OC, XXIII, 4; fiii -cii, OP, IX, 12; Hristos este capul -cii, OP, IX, 5; în — îngerii înscriu pe cei ce postesc, OC, II, 2; învăţătura -cii, OH, III, 3; învăţaţii noştri din —, OH, III, 9; învăţătura -cii, OH, III, 3; puroiul -cii, OH, II, 4; război împotriva -cii, OC, XVIII, 2; trupul -cii, OH, V, 5; OP, VI, 1; zidirea -cii, OH, I, 8.
Bitinia, OH, IV, 4.
bogăţie, -ia credinţei, OH, VIII, 8; -ia dată de Dumnezeu omului, OH, VI, 1; -ia dragostei lui Hristos, OP, IX, 9; -ia duhovnicească, OH, VIII, 8; -ii duhovniceşti, OC, XIII, 16; -ia este pricina războaielor, OC, VII, 7; -ia înţelepciunii lumii, OH, I, 4; -ia lui Dumnezeu, OP, VII, 5; -iile lui Dumnezeu sînt întinse pretutindeni, OC, VIII, 6; administrarea bună a -iilor stricăcioase, OC, VI, 3; cei răi, care fac din — instrumentul răutăţii lor, OP, XI, 10; florile -iei, OC, VII, 7; foloasele -iei, OC, XI, 5; grijile -i, OC, XXI, 7; iubirea de —, OH, VII, 3; mulţimea -i, OP, XI, 3; natura -i, OP, XIII, 5; OC, VII, 7; povara -i, OC, VII, 9; XXI, 8; prisosul -i, OC, VI, 1; VII, 3; rîvna după —, OC, VII, 7; strîngerea de -ii, OC, XXI, 3; uşurătatea -i, OP, XIII, 5.
Botez, -ul iertării păcatelor, OP, V, 8; -ul înfierii, OP, VIII, 8; OC, VIII, 1; -ul lui Iisus, OP, V, 3; -ul pocăinţei, OC, XIII, 1; amînarea -ului, OC, XIII, 5; ce este -ul, OC, XIII, 5; darul -ului, OC, XIII, 3; frîul -ului, OC, XIII, 5; harul -ului, OP, V, 8; mîntuirea prin —, OC, XIII, 1; puterea -ului, OC, XIII, 3; simboalele -ului, OC, XIII, 2; semnificaţia -ului, OC, XIII, 1; sensul -ului în credinţa lui Hristos, OC, XIII, 1; sensul -ului lui Ioan, OC, XIII, 1; sfinţenia -ului, OC, XIII, 7; slujba -ului, OC, XIII, 5; tradiţia -ului, OC, XXIV, 5.
britanic, OH, 9; insulă -ă, OH, IV, 4.
bucurie, -ia Domnului, OC, IV, 4; — duhovnicească, OH, VIII, 8; OC, XVIII, 1; — dumnezeiască, OP, VII, 1; -ia împărăţiei cerurilor, OC, V, 2; -ia păinii, OP, VIII, 6; -ia Mirelui, OC, XII, 6; XIII, 7; — veşnică, OP, X, 4; definiţia -i, OC, IV, 4; sîmbete pline de —, OP, VIII, 9; untdelemnul -i, OP, IX, 3. 5.
bun, -urile acestei lumi, OC, XXII, 2; -uri adevărate, OC, XI, 5; XXI, 5; -urile lui Dumnezeu, OC, V, 7; IX, 9; -urile aproapelui, OC, XI, 4; -urile celeilalte lumi, OC, XXII, 2; — comun, OP, XII, 3; -urile comune tuturor, OC, VIII, 8; -ul libertăţii, OP, IV, 4; -uri necesare, OC, XXI, 6; -uri pămînteşti, OC, XXII, 6; buna întocmire a -urilor pămînteşti, OH, III, 8; dorinţa răpirii -urilor străine, OC, XII, 10; inegalitatea în împărţirea -urilor materiale, OP, XI, 10; participarea obştească a întregului popor la -uri, OC, XII, 4; repartiţia neegală a -urilor, OC, VI, 7; sufletul, -ul cel nemişcător, OH, VI, 10; turburarea tuturor -urilor din viaţă, OC, XI, 6.

bunătate, -tăţile adevărate, OC, V, 4; -tăţile cele din odihna cea veşnică, OP, VIII, 7; -tăţi cereşti, OC, V, 2; VI, 8; XIII, 8; -a Cuvîntului ceresc, OP, VIII, 6; -tăţile de mai înainte, OC, XXI, 11; -tăţile drepţilor, OC, XVIII, 8; -tăţile făgăduite, OH, V, 2; OP, XIII, 5; OC, IV, 2; VI, 8; XII, 14; XIII, 8; -tăţile Ierusalimului celui ceresc, OC, XIII, 8; -a lui Dumnezeu, OH, II, 4; OP, V, 2; VIII, 6. 12; X, 5; OC, IV, 2; VI, 1; VIII, 2. 5. 6; IX, 1. 7; -tăţile lui Lazăr, OP, XII, 5; -tăţile nădăjduite, OC, IV, 3; XIX, 6; -tăţile păcii, OP, XII, 2; -tăţile raiului, OP, III, 1; -tăţi veşnice, OP, I, 3; OC, XX, 1; -tăţile vieţii de dincolo, OC, XXII, 2; -tăţile viitoare, OC, VII, 3; -tăţile virtuţii, OP, IX, 2; bogăţia -tăţii lui Dumnezeu, OP, VII, 4; Dumnezeu este dătător de -tăţi, OC, XI, 1; contemplarea adevăratelor -tăţi, OC, IV, 7; desfătările -tăţilor îngereşti, OC, IV, 2; desfătarea -tăţilor spirituale, OC, IX, 6; dobîndirea -tăţilor cereşti, OC, XII, 16; dorirea veşnicelor -tăţi, OC, X, 5; încrederea în -tăţile făgăduite, OH, VI, 1; legea este umbra -tăţilor viitoare, OP, VIII, 9; moştenirea veşnicelor -tăţi, OP, VII, 7; moştenitor al -tăţilor lui Hristos, OC, XIII, 3; nădejdea -tăţilor veşnice, OC, IV, 7; pierderea adevăratelor -tăţi, OC, XI, 6.

C

Cades, pustiul —, OP, V, 6.

Cain, OC, XIII, 5; —, cel dintîi ucenic al diavolului, OC, XI, 3; blestemul lui —, OC, XIV, 5.

cale, -a către Dumnezeu, OC, III, 6; -a cea dreaptă, OC, VIII, 1; IX, 1; XII, 9; XXI, 1; -a cea dreaptă şi adevărată a vieţii, OC, XXII, 3; -a cea largă, OP, X, 2; OC, XIII, 7; -a cea strîmtă, OC, VII, 9; -a de mijloc, OP, II, 7; -a desfrîului, OC, I, 9; -a evanghelică, OC, XII, 16; căi greşite, OP, X, 1; -a istoriei, OC, I, 5; -a împărătească, OC, III, 4; -a lesnicioasă, OC, VII, 1; căile mîntuirii, OC, IV, 3; XIII, 6; -a nedreptăţii, OC, XXI, 2; -a spre fapte, OC, XXII, 2; -a spre gheenă, OC, XI, 5; -a vieţii, OP, XI, 2; OC, XVIII, 1; XXI, 2; -a virtuţii, OC, XII, 9; XXII, 3; cea mai bună —, OC, XXII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5.

camătă, OP, IV, 1. 3. 4. 5; OC, I, 8; datul cu —, OP, IV, 5.

Carmil, -ul, munte înalt, avea pe Ilie, OC, VIII, 5; vîrful -ului, OP, V, 4.

carte, -a celor vii, OP, XI, 7; -a cerurilor, OC, XIII, 7; -a Facerii, OH, I, 1; II, 6; OP, I, 3; OC, IX, 5; cărţile filozofilor, OH, III, 8; cărţi istorice, OP, I, 1; cărţile legii, OP, II, 5; -a lui Iov, OP, V, 5; cărţile lui Moisi, OC, III, 1; cărţile profetice, OP, II, 5; -a Proverbelor, OC, XII, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 13. 14. 15; -a Psalmilor, OP, I, 1. 2. 3; V, 1; VII, 5; -a Regilor, OP, II, 1; OC, IX, 9; XII, 2; cărţile sfinte, OC, XII, 2; neştiinţa de —, OP, III, 4.

castitate, îndemn spre —, OC, XVIII, 1; legea -tăţii, OC, XXI, 4; postul creator al -tăţii, OC, I, 6; sudorile -tăţii, XIII, 7.

catehet, OC, XIII, 6.

cateheză, cuvintele -zei, OC, XIII, 1.

Caucaz, munţii —, OH, III, 6.

căinţă, OC, III, 4; V, 9; XIII, 7; XXI, 4; XXII, 8.

cămaşă, -şa cea fără cusătură, OC, XXIII, 4; -şa ţesută dintru început, OC, XXIII, 4.

celt, părţile apusene ale -ţilor, OH, III, 6.

cer, -ul, acoperişul obştesc al lumii, OC, XXIII, 3; -ul a fost făcut desăvîrşit, OH, II, 1; -urile -urilor, OH, III, 3; -ul este corp continuu, OH, II, 5; -ul este primul în ordinea creaţiei, OH, I, 7; -urile nu sînt însufleţite, OH, III, 9; -ul va trece, OH, I, 3; adunarea celor întîinăscuţi în -uri, OP, X, 4; al doilea, al treilea — sau mai multe -uri, OH, III, 3; OC, I, 9; alt — de o natură mai tare, OH, III, 3; Biserica celor ce vieţuiesc în -uri, OP, X, 4; Biserica celor întîinăscuţi înscrişi în -uri, OP, X, 4; bucuria împărăţiei -urilor, OC, V, 2; celui de al doilea — i s-a dat o întrebuinţare deosebită în univers, OH, III, 3; cetăţean al -urilor, OC, XIII, 7; comoară în -uri, OC, VI, 6; curiozităţile celor care au filozofat despre —, OH, III, 8; două -uri, OH, III, 3; Dumnezeu a numit tăria —, OH, III, 8; Dumnezeu este Domnul -ului, OC, VIII, 5; facerea -ului şi a pămîntului s-a făcut într-o clipită şi în afară de timp, OH, I, 6; fiinţa -ului, OH, I, 8; forma -ului, OH, I, 8; frumuseţile -ului, OC, XIV, 6; frumuseţile de dincolo de —, OC, XV, 1; împărăţia -urilor, OP, III, 6; V, 7; VIII, 12; OC, III, 6; IV, 2; VI, 3; VII, 3. 6. 7; X, 4. 10; XII, 13. 16; XIII, 1. 3. 5. 7; XVIII, 6; întîii-născuţi înscrişi în -uri, OH, IX, 2; lipsire de împărăţia -urilor, OC, XI, 5; masa din împărăţia -urilor, OC, I, 9; măreţia -ului, OH, VI, 1; mişcarea întregului —, OH, III, 3; multe -uri, OH, III, 3; natura -ului, OH, I, 7. 8; nenumărate -uri, OH, III, 3; podoaba -ului, OH, II, 1; VII, 1; slava din împărăţia -urilor, OC, V, 7; substanţa -ului, OH, III, 3; tîlcuirea celui dintîi —, OH, III, 3; tratate

despre natura -ului, OH, I, 11; viaţa din -uri, OC, VIII, 8; ziua deschiderii -urilor, OC, XIV, 1.
cetate, -a cea de sus, OP, X, 4; -a cea liberă, OC, XIX, 2; -a lui Dumnezeu, OP, X, 4. 6; definiţia -tăţii, OP, X, 4; patria mucenicilor este -a lui Dumnezeu, OC, XIX, 2.
Chios, sofistul Prodicos din —, OC, XXII, 4.
cîntare, -a cea nouă, OP, VII, 2; -a -tărilor, OP, VIII, 1; IX, 9; OC, XII, 1; — de laudă în cinstea Creatorului, OH, III, 9; — de psalmi, OP, VI, 3; XII, 2; OC, XIII, 7; -a lui Moisi, OC, IX, 4.
cîntec, — doric, OC, XXII, 7; — frigian, OC, XXII, 5; -ul greierului, OH, VIII, 7; -ele sirenelor, OC, XXII, 2.
Clinias, ucenicul lui Pitagora, OC, XXII, 5.
comoară, — în ceruri, OC, VI, 6; învăţătura Duhului este — bună pentru veacul ce va să fie, OH, III, 1.
contemplare, -a adevăratelor bunătăţi, OC, IV, 7; -lările adevărului, OP, VIII, 5; -a binelui, OC, IX, 6; -a Creatorului, OP, IX, 10; -a creaţiei, OH, V, 9; -lări dumnezeieşti, OP, X, 4; -a existenţelor, OH, I, 1; -a frumuseţii slavei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; -a lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -a minunăţiilor creaţiei, OH, VII, 6.
Core, fiii lui —, OP, IX, 1. 2; X, 1; XI, 1.
Coribant, OC, XXII, 7.
Corint, creştinii din —, erau copii, OC, XII, 13.
corintean, OP, III, 5.
Cornelie sutaşul, OC, XVIII, 17.
creare, cea dintîi —, OP, VI, 5; -a focului, OH, III, 5; -a lumii, OH, II, 2; OP, V, 4; -a luminătorilor, OH, VII, 1; -a oamenilor, OH, IX, 6; -a vieţuitoarelor, OH, VI, 10; cauza creării universului, OH, I, 2; prima — a omului, OP, VII, 6.
Creator, -ul lumii, OH, I, 2; OC, II, 2; -ul luminii, OC, IX, 4; -ul naturii, OH, VI, 3; -ul stelelor, OH, VI, 7; -ul timpului, OC, XVI, 2; -ul universului, OH, I, 2; III, 9; VI, 2; -ul zidirii, OC, IX, 4; adînca înţelepciune a -ului, OC, III, 8; afecţiunile date de — pentru mîntuirea noastră, OC, X, 6; asemănarea cu -ul, OC, III, 7; cîntare de laudă în cinstea -ului, OH, III, 9; chipul -ului, OP, XX, 3; OC, III, 3. 6; contemplarea -ului, OP, IX, 10; creaţia a luat început de la —, OC, XVI, 3; creaţiile mici ale zidirii -ului, OH, VI, 11; dorul de a fi împreună cu -ul, OC, IV, 2; dragostea pentru —, OH, V, 9; Dumnezeu, -ul inimilor, OP, VII, 8; -ul oamenilor, OH, VII, 8; Dumnezeu, -ul universului, OH, I, 3. 4; OC, VIII, 2; glasul -ului, OH, IV, 5; hotarul constrîngător pus focului de —, OH, III, 7; imitarea -ului, OC, XXI, 5; înţelepciunea -ului, OH, I, 7; VI, 11; OP, VII, 3; înţelepciunea -ului universului, OH, II, 2; înţeleptul —, OH, VI, 10; legile -ului, OH, V, 5; marea înţelepciune a -ului, OH, V, 9; OC, III, 6; măreţele creaţii ale -ului, OH, VI, 11; mărturia -ului, OH, II, 7; numele -ului, OC, XXI, 8; ochii -ului OC, XXI, 5; porunca -ului, OH, IV, 2; V, 5; VII, 1; IX, 3; purtarea de grijă a -ului, OH, V, 9; puterea -ului, OH, I, 9; VI, 3; raţiunile de —, OH, III, 10; slujba -ului, OH, IX, 2; sufletul făcut după chipul -ului, OC, IX, 3; urmele înţelepciunii -ului, OH, IX, 4.
creator (în afară de Dumnezeu), OC, IX, 4; XIX, 2; -ul întunericului, OC, IX, 4; -ul morţii, OH, II, 4.
creaţie, -ia a luat început de la Creator, OC, XVI, 3; -ia este posterioară veacurilor, OC, XVI, 3; -ia lumii, OC, IX, 5; -iile mari ale Ziditorului, OH, VI, 11; — materială, OP, IX, 2; -iile mici ale zidirii Creatorului, OH, VI, 11; bogăţia -iei, OH, VIII, 8; cercetarea -iei, OH, IX, 5; cerul este primul în ordinea -iei, OH, I, 7; contemplarea -iei, OH, V, 9; contemplarea minunăţiilor -iei, OH, VII, 6; corul obştesc al -iei, OH, III, 9; desăvîrşirea -iei, OH, VII, 1; Duhul Sfînt este mai presus de —, OC, XV, 3; frumuseţile -iei, OC, IV, 2; istoria -iei, OH, VI, 2; marele şi variatul atelier al -iei dumnezeieşti, OH, IV, 1; măreţele -ii ale Creatorului, OH, VI, 11; măreţiile -iei, OP, VIII, 3; minunea -iei, OH, V, 2; minunile -iei, OH, VII, 6; momentul -iei, OC, IX, 5; ordinea -iei, OP, IX, 10; patima crucii este binefacerea întregii -ii, OP, IX, 9; porunca -iei, OH, VII, 1; principiile -iei, OH, I, 7; priveliştile minunate ale -iei, OH, VI, 1; scopul precis al -iei, OH, III, 10; temelia -iei universului, OH, I, 2.
credincios, fiecare — are un înger însoţitor, OP, XI, 9.
credinţă, adevărata —, OP, IX, 9; -ţa cea bună, OP, II, 4; -ţa cea dreaptă, OP, V, 2; -ţa celor făgăduite, OC, XII, 13; -ţa în adevăratul Împărat, OC, XIX, 6; -ţa în Biserică, OH, V, 6; -ţa în Cuvîntul, OP, XI, 6; -ţa în Dumnezeu, OP, XIII, 2; OC, V, 1; VI, 6; XIX, 4; -ţa în Hristos, OP, XII, 2; OC, V, 1; XII, 6. 14; XX, 3; -ţa în sîngele lui Hristos, OP, XI, 4; -ţa în Treime, OC, XIII, 3; -ţa lui Iosif faţă de Pentefri, OC, VIII, 8; -ţa simplă, OH, I, 10; -ţa strămoşească, OC, VIII, 1; atlet al bunei -ţe, OC, XIII,

7; atleţii -ţei, OC, I, 6; II ,1; XIII, 7; ascultarea -ţei, OP, IX, 4; buna —, OP, I, 3; XII, 2; conducătorii şcoalei -ţei, OC, XXIII, 3; dascăl al -ţei, OC, XVII, 2; dogmele -ţei, OC, II, 3; III, 3; dreapta —, OP, II, 11; OC, XVIII, 2; XXIV, 1; duşmanii -ţei, OC, XIX, 6; învăţătura dreptei -ţe, OC, IV, 7; plăsmuiri lipsite de —, OH, II, 4; învăţăturile -ţei, OC, XIX, 8; învăţături lipsite de dreapta —, OH, II, 4; lipsă de —, OH, II, 2; mărturisirea -ţei, OC, XVIII, 2; XXIV, 5; măsura -ţei, OH, VI, 11; XXIV, 6; ostaşii bunei -ţe, OC, XVII, 2; pavăza -ţei, OC, II, 3; predicator al -ţei, OC, XV, 3; rătăcire de la —, OH, IX, 6; roadele bunei -ţe, OC, XXI, 11; suferinţe pentru —, OC, V, 2; XI, 5; tăria -ţei, OC, XVII, 2; XVIII, 7; XIX, 4; temeiul -ţei, OC, XVI, 4; XX, 3; temelii ale -ţei, OC, XVI, 4; trofeu al -ţei lui Dumnezeu, OC, XIX, 8; unire a -ţei, OC, XIX, 1; vrednicia de -a învăţătorului, OC, XII, 2.

creştin, nădejdile mari ale -ilor,, OH, VI, 7; nume de —, OP, XI, 7; prima adunare a -ilor avea toate în comun, OC, VIII, 8.

creştinism, OC, XXIV, 1.

cumpătare, OC, I, 3. 10; V, 2; hotarele -tării, OC, IV, 7.

cunoaştere, -a adevăratei dreptăţi, OC, XII, 9; -a adevărului, OP, VII, 5; XI, 11; -a cauzelor lucrurilor, OC, XII, 3; -a lui Dumnezeu, OH, I, 6; OP, V, 5; VIII, 11; IX, 11; X, 3. 8; XII, 2; OC, III, 6; XV, 1; XXIII, 4; -a lui Hristos, OC, XX, 3; -a tainelor, OC, XIV, 1; marginile -rii de Dumnezeu, OC, XXIII, 4; măsura -rii despre Dumnezeu, XXIII, 4.

cunoştinţă, -ţa adevărului, OH, VIII, 8; -ţe despre dogmele dumnezeieşti, OC, XII, 14; -ţa despre Dumnezeu, OP, II, 6; OC, XII, 6; -ţa falsă, OP, XI, 7; OC, XII, 7; -ţa păcatului, OP, VI, 7; OC, V, 7; cămăruţele sufletului pentru păstrarea -ţelor, OC, III, 7; pomul -ţei binelui şi răului, OC, I, 3; IX, 8. 9.

cununie, femeie luată cu —, OC, II, 4.

curăţenie, -ia minţii, OH, III, 9; OC, XIII, 7; -ia sufletească, OC, XII, 4; XIII, 3; -ia trupească, OC, XII, 8. 16; XIV, 8.

Cuvînt (Dumnezeu-Cuvîntul), -ul adevărului, OP, VIII, 6; -ul cel creator, OP, VII, 4; -ul cel viu, OC, XV, 2; -ul cel ceresc, OP, IX, 5; -ul, Doctorul sufletelor, OC, III, 4; -ul era la Dumnezeu, OC, XVI, 4; -ul era la început la Dumnezeu, OC, XVI, 4; -ul este Dumnezeu şi este la Dumnezeu, OC, XV, 2; -ul este mai presus de timp, OC, XXIII, 4; -ul, Făcătorul universului, OP, VII, 4; -ul gurii lui Dumnezeu, OP, VII, 4; -ul lui Dumnezeu, OP, VIII, 12; -ul lui Dumnezeu este viaţă şi adevăr, OC, XXIV, 1; -ul lui Dumnezeu unit cu trupul, OP, IX, 5; -ul, odrasla desăvîrşită a Tatălui, OC, XXIV, 4; -ul s-a făcut trup, OC, V, 7; -ul vieţii, OP, VIII, 1; bunătatea -ului ceresc, OP, VIII, 6; caracteristicile -ului, OC, XVI, 3; credinţa în -ul, OP, XI, 6; dumnezeiescul —, OP, VII, 2; OC, V, 7; Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; XI, 9; Dumnezeu era -ul, OC, XVI, 4; XXIV, 1; firea omenească a -ului, lui Dumnezeu, OP, IX, 7; frumuseţea -ului, OP, IX, 6; impasibilitatea -ului, OC, XXIII, 4; înfăţişarea lui Dumnezeu în chipul -ului, OP, IX, 6; împărăteasa, adică sufletul logodit cu Mirele -ul, OP, IX, 9; întruparea -ului, OP, IX, 5; la început era -ul, OC, XVI, 2. 3; XXIII, 4; legătura strînsă a sufletului cu Dumnezeu -ul, OC, XII, 1; Mirele -ul, OP, VI, 5; naşterea impasibilă a -ului din Tatăl, OC, XVI, 3; podoaba înţelepciunii -ului, OP, IX, 6; puterea lui Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; ucenicii au cunoscut frumuseţea lui Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; ucenici ai -lui, OC, III, 4.

cuvîntare, -tări de îmbărbătare, OC, II, 1; -tările de laudă, OC, XIX, 2; XXIII, 1. 2. 3; -tările de laudă în cinstea drepţilor, OC, XVIII, 2; -tările de laudă în cinstea mucenicilor, OC, XVIII, 1; -tări despre Sfîntul Duh, OC, XXIV, 4; -tările lui Hristos, OC, IX, 10; legile -tărilor de laudă, OC, XVIII, 2; XIX, 2; XXIII, 2; legile retorice ale -tărilor profane de laudă, OC, XXIII, 2.

D

Daniil, OP, II, 8; OC, I, 9; XII, 13; — bărbatul doririlor, OC, I, 7; cuvintele lui —, OH, III, 9; înţeleptul —, OC, XXII, 2; profeţia lui —, OH, III, 9; trupul lui —, OC, I, 7.

Dar, -ul botezului, OC, XIII, 3; -urile date de Dumnezeu, OC, III ,2; VI, 5; -ul desăvîrşit al lui Hristos, OC, XIII, 8; XX, 6; -ul postului, OC, I, 2; -ul Sfîntului Duh, OP, VII, 4; -ul vorbirii, OH, IX, 3; OC, XI, 1; XV, 1; împărţirea -urilor, OC, V, 7; XIII, 8; strîngerea -urilor, OC, XIX, 2; vinul, — al lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; vrăjmaş al -urilor dumnezeieşti, OC, XI, 3.

Darius, regele mezilor, OH, IV, 3; fiicele lui —, OC, XXII, 5.

Datan, persoană biblică, OC, IX, 5.

David, — împăratul, OP, XIII, 1; —, poetul sfintelor cîntări, OC, XXII, 7; —, profetul, OC, XXI, 2; dreptul —, OC, XI, 3; inaugurarea casei lui —, OP, VI, 1; Ionatan, prietenul lui —, OC, IV, 3; lupta lui — cu Goliat, OC, XI, 3; marele —, OC, X, 5; pilda fericitului —, OC, VIII, 4; profetul —, OP, V, 6; X, 2; OC, IX, 1; sfîntul psalmist —, OC, IX, 1.

demon, -ul, cauza răului, OH, VI, 1; — distrugător, OC, XI, 4; -ul, începătorul răutăţii, OC, XI, 3; -ul, prin invidie, s-a arătat potrivnic lui Dumnezeu, OC, XI, 3; -ul răutăţii, OC, X, 7; -ii, urîtorii binelui, OC, XI, 4; furia celor stăpîniţi de -i, OC, X, 2; jertfă -ilor, OC, XVII, 2; păcatul, primul născut al -ului, OH, VI, 1; uneltirea -ilor, OP, XIII, 3.

desăvîrşire, -a creaţiei, OH, VII, 1; -a dobîndită din învăţătura proverbelor, OC, XII, 14; -a dragostei, OP, IX, 2; -a după Evanghelie, OP, XII, 2; -a firii omeneşti, OP, IX, 1; -a puterii de gîndire, OP, IX, 1; -a sufletului, OH, IX, 1; OC, XII, 1; -a universului, OH, III, 5; evlavia este temelia -rii, OH, I, 5; nădejde de —, OC, I, 5.

descîntec, -ul vrăjitoarelor, OH, VI, 11.

descoperire, -a adevărului, OH, VI, 11; -a băutului de vin, OC, I, 5; -a faptelor ascunse, OP, VIII, 4; -rile geometriei, OH, VIII, 4; -a învăţăturilor, OP, VII, 7; ziua -rii mîniei lui Dumnezeu, OC, VIII, 6.

desfătare, -a bogaţilor, OC, VII, 2; -tările bunătăţilor îngereşti, OC, IV, 2; -a bunătăţilor spirituale, OC, IX, 2; -a cea trecătoare, OP, VIII, 7; -a de cele dumnezeieşti, OH, VI, 3; -tări duhovniceşti, OC, II, 3; IX, 6. 7; -a îndepărtează de mîntuire, OC, I, 5; -a paradisului, OC, V, 7; IX, 7; -a roadelor credinţei, OC, XVIII, 2; -a trecătoare a păcatului, OH, I, 1; -tări trupeşti, OP, VIII, 7; OC, VII, 9; X, 5; -a veşnică, OP, XIII, 4; -a vieţii veşnice, OC, IX, 7; merinde pentru -a veşnică, OC, VII, 4.

desfrînare, duhul -nării, OP, L, 6; păcatul -nării, OC, XII, 9; plăcerea -nării, OC, XIII, 8.

desfrîu, calea -ului, OC, I, 9; cîntece de —, OH, IV, 1; şcoală obştească de —, OH, IV, 1.

deşertăciune, -a învăţăturii filosofilor profani, OH, I, 2; -a lucrurilor din lume, OC, XII, 1; -nile vieţii, OP, XIII, 4.

diavol, -ul avea libertatea voinţei, OC, IX, 8; -ul este şi colaborator la păcat şi acuzator, OC, IX, 9; -ul este duşman al oamenilor şi al lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -ul este luptător împotriva lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -ul este rău, OC, IX, 8; -ul este rău şi făcător a tot felul de răutăţi, OC, IX, 1; -ul este tîlhar, OC, XVI, 1; -ul este urîtor de om, OC, IX, 9; -ul este vas plin de toată răutatea, OC, IX, 8; -ul n-a fost făcut de Dumnezeu duşman al nostru; a ajuns din invidie, OC, IX, 8; -ul se numeşte conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exercitează în jurul pămîntului, OC, IX, 9; -ul, vrăjmaşul obştesc, OC, V, 1; ameninţarea şarpelui se referă la —, OC, IX, 9; asaltul -ului, OC, VI, 1; atacul -ului, OC, XXI, 12; capul -ului, OC, XXI, 9; ceata -ului, OC, IX, 9; cursa -ului, OC, XXI, 1; definiţia -ului, OC, IX, 9; dregătoria -ului e de conducător, OC, IX, 9; Dumnezeu a rînduit să avem mînie faţă de —, pentru că este duşmanul nostru, OC, IX, 9; duşmănia -ului, OC, XXI, 9; faptele -ului, OC, XIII, 7; firea -ului este necorporală, OC, IX, 9; firea -ului este vrăjmaşă binelui, OC, IX, 8; focul pregătit spre pedeapsă -ului şi îngerilor lui, OP, V, 6; furia -ului, OC, XXI, 9; invidia este o urmare a răutăţii -ului, OC, XI, 1; ispita -ului, OC, IX, 9; XII, 16; ispitele -ului, OC, I, 9; VI, 1; ispitirea de la —, OC, I, 9; îngerii -ului, OC, VI, 8; laturile -ului, OC, XXI, 1; locul unde îşi are -ul sediul conducerii sale este aerian, OC, IX, 9; lucrarea -ului, OC, IX, 5; meşteşugirile -ului, OP, X, 2; OC, XXI, 9; oastea -ului, OC, IX, 10; pedeapsa pregătită -ului, OC, XI, 1; plăcerea este o undiţă a -ului, OC, XIII, 5; prada -ului, OC, III, 2; problema -ului, OC, IX, 8; puterea -ului, OC, XXI, 1; răutatea -ului, OC, IX, 9; ruşinea rănilor pricinuite de —, OC, XXI, 1; silnicia -ului, OP, XI, 3; suflările furioase ale -ului, OC, XXI, 9; tirania -ului, OP, XI, 3; OC, IX, 10; XIII, 2; ucenicii şi imitatorii -ului, OC, XX, 2; unealta -ului, OC, IX, 9; viclenia -ului, OC, XVIII, 5.

Diogene, OC, XXII, 8; cuvîntul lui —, OC, XXII, 7.

dogmă, -ma adevărului, OH, IX, 6; OP, VIII, 6; -ele cele mincinoase, OP, VIII, 10; -ele credinţei, OC, II, 3; -ele cuprind învăţături morale, naturale şi mistice, OP, IX, 9; -ele sînt felurite, nu de un singur fel, OP, IX, 9; alcătuirea -elor, OP, IX, 9; cunoştinţe despre -ele dumnezeieşti, OC, XII, 14; hrana tare a -elor, OC, XII, 13; XIII, 1; în istoria creaţiei este semănată în chip tainic — teologiei, OH, VI, 2; înălţimea -elor, OC, XII, 6.

Domnul Iisus Hristos, vezi Iisus Hristos.

doric, cîntec —, OC, XXII, 7; proverb —, XXII, 3.

drac, OC, X, 4; postul este armă împotriva oştirii -ilor, OC, I, 9; răutatea -ilor, OC, XXI, 12.
dragoste, -a către Dumnezeu, OC, V, 3; -a cea cerească, OP, IX, 6; — de adevăr, OH, I, 1; -a de aproapele, OC, VII, 1. 9; -a de aur, OC, VI, 3; -a de bani, OH, V, 6; OC, VI, 4; -a de cele de aici, OC, IV, 2; -a de credinţă, OC, XVII, 2; -a de Domnul, OC, XX, 4; -a de Dumnezeu, OP, VII, 10; IX, 6; XIV, 1; OC, IV, 4; X, 5; XIX, 4; -a de om, OC, XI, 2; -a de osteneală, OP, XII, 2; -a de tristeţe, OC, IV, 5; -a de trup, OC, IV, 2; -a de viaţă, OC, XIII, 7; — desăvîrşită, OP, IX, 9; — dumnezeiască, OP, IX, 4. 6; -a dintre părinţi şi pui, OH, IX, 4; -a este plinirea legii, OC, V, 7; -a fără saţiu de Dumnezeu, OC, IX, 8; -a firească pentru copil, OC, XIII, 9; -a lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -a lui Hristos, OP, VI, 2; XIV, 1; -a mutuală, OP, III, 6; — nefăţarnică, OC, VIII, 8; -a părintească, OC, VI, 4; -a pentru Creator, OH, V, 9; -a pentru stăpîni, OH, IX, 4; -a trupească, OH, V, 6; OP, II, 7; -a trupului pentru suflet, OC, III, 7; adevărata —, OC, VII, 1; afecţiunea -i, OC, X, 5; bogăţia -i lui Hristos, OP, IX, 9; desăvîrşirea -i, OP, IX, 2; legăturile -i, OH, V, 6; legătura -i şi păcii, OP, VIII, 13; patima -i de averi, OC, VII, 1; plăcerea se pierde din pricina -i prea mari de plăcere, OC, XIV, 4; porunca -i, OC, V, 8; VII, 1; porunca -i de aproapele, OC, VII, 1; puterea -i, OP, IX, 2; sufletul unit cu Dumnezeu prin —, OC, IX, 6; unirea desăvîrşită dată de —, OC, XIX, 2.
dreptate, -a adevărată, OC, XII, 8. 9; definiţia -tăţii, OC, XII, 8; -a imanentă, OC, XII, 8; -a lui Dumnezeu, OP, X, 5; OC, V, 5; -a pedepsei dumnezeieşti, OC, IX, 5; adevărata — este Hristos, OC, XII, 9; cumpăna -tăţii, OC, XII, 9; cunoaşterea adevăratei -tăţi, OC, XII, 9; cunoştinţe precise de —, OC, XII, 9; cununa -tăţii, OP, XIV, 5; OC, II, 1; III, 6; VI, 3; XII, 10; XIX, 4. 8; Dumnezeul -tăţii, OC, IX, 1; fapte de —, OC, XX, 3. 4; fructele -tăţii, OP, V, 2; învăţături despre adevărata —, OC, XII, 8; lauda -tăţii, OC, XX, 4; noţiunea de —, OC, XII, 8; platoşa -tăţii, OC, II, 3; săvîrşirea faptelor de —, OH, I, 5; sentimente de —, OC, XII, 9; Soarele -tăţii, OP, VIII, 4; X, 5; OC, XII, 17; Soarele -tăţii pe cruce, OC, V, 7; şcoala -tăţii, OH, VI, 1; temeiul -tăţii, OP, III, 2; termenul de —, OC, XII, 9.
Duh (Duhul Sfînt), -ul cel din Dumnezeu, OP, VII, 4; -ul Domnului, OP, VIII, 12; -ul dumnezeiesc, OC, XXIV, 7; -ul Dumnezeului celui viu, OP, IX, 3; -ul este administrator al harurilor, OP XV, 3; -ul gurii lui Dumnezeu, OP, VII, 4; -ul înfierii, OC, V, 7; XXIV, 6; -ul lui Dumnezeu, OH, II, 6; OC, II, 7; XX, 3; -ul lui Hristos, OC, XXIV, 4. 6; -ul luminează pe toţi pentru a înţelege pe Dumnezeu, OC, XV, 3; -ul purcede din Tatăl, OC, XXIV, 7; -ul Sfînt, OP, I, 1; III, 2; VII, 1. 4. 5; VIII, 5; IX, 11; X, 4. 8; XI, 1; -ul Sfînt are putere creatoare, OH, II, 6; -ul Sfînt este acolo unde este Fiul şi unde este Tatăl, OC, XV, 3; -ul Sfînt este mai presus de creaţie, OC, XV, 3; -ul Sfînt se împarte în toată creaţia, fără să se micşoreze, rămîne neîmpuţinat, OC, XV, 3; ajutorul -ului, OH, II, 1; IX, 6; OC, V, 9; arătarea -ului, OH, VI, 11; OC, XXIV, 6; cele săvîrşite de -ul, OC, XV, 3; cugetare continuă a cuvintelor -ului, OC, XVIII, 3; cugetul -ului, OC, XIII, 1; cuvintele cele de învăţătură ale -ului, OH, I, 1; cuvinte despre Sfîntul —, OC, XII, 1; cuvintele -ului, OH, IV, 1; IX, 1; cuvîntări despre Sfîntul —, OC, XXIV, 4; darul Sfîntului —, OP, VII, 4; de -ul Sfînt sînt nedespărţite: sfinţirea, viaţa, bunătatea şi dreptatea, OC, XV, 3; făgăduinţa Sfîntului —, OC, XIII, 1; firea -ului, OC, XXIV, 6; gîndurile -ului, OP, XI, 2; harul -ului, OP, VIII, 12; OC, XI, 5; XV, 3; XXI, 9; XXIII, 4; harurile -ului, OC, XI, 5; hula împotriva -ului, OC, XXIV, 5; hula învăţăturii -ului, OC, XVI, 4; intrarea Sfîntului —, OC, X, 7; împărţirea -ului, OC, III, 6; însuşirile Sfîntului —, OC, XV, 3; învăţătura despre Sfîntul —, OC, XXIV, 4—7; învăţătura -ului, OP, V, 7; învăţăturile -ului, OC, XVI, 1; învăţătura -ului este comoară bună pentru veacul ce va să fie, OH, III, 1; legea -lui vieţii, OC, XV, 3; lucrarea Sfîntului —, OP, X, 1; luminarea de la Sfîntul —, OP, XI, 6; luminile Sfîntului —, OC, I, 9; modul existenţei -ului Sfînt, OC, XXIV, 6; naşterea în —, OC, XIII, 1; numai Fiul şi numai -ul sînt din Dumnezeu, OC, XXIV, 7; numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului —, OP, V, 3; nu se poate spune prin cuvinte cum -ul a ieşit din Dumnezeu, OC, XXIV, 7; noţiunea de —, OC, XXIV, 7; pecetea -ului, OC, XIII, 6; prezenţa -ului, OP, VII, 4; primirea -ului, OP, VII, 4; puterea -ului, OC, XV, 3; puterea sfinţitoare a -ului, OC, XXIV, 6; puterile Sfîntului —, OC, XV, 3; raportul dintre Tatăl, Fiul şi -ul, OC, XXIV, 4; revărsările Sfîntului —, OP, X, 4; sabia -ului, OC, II, 3; Sfîntul — este unul, OC, XV, 3; slava Sfîntului —, OP, V, 2; Tatăl este rădăcina şi izvorul

Fiului şi al Sfîntului —, OC, XXIV, 4; Tatăl şi Fiul şi Sfîntul — sînt într-o singură fiinţă şi într-o singură fire, OC, XV, 3; trupul este templu al Sfîntului —, OC, XXIV, 5; ucenicii -ului, OC, XVI, 1; unitatea -ului cu Fiul şi cu Tatăl în ce priveşte firea, OC, XXIV, 6; venirea -ului, OC, XIV, 8; XV, 3; vrednicia -ului, OC, XXIV, 6. 7.

duh (alt duh decît Sfîntul Duh), -ul blîndeţii, OC, X, 7; -ul cel drept, OP, VII, 1; -ul cel rău, OC, XXII, 7; -ul celui potrivnic, OC, XIV, 8; -ul de pe pămînt, OH, II, 2; — de viaţă, OP, VIII, 13; -ul desfrînării, OP, I, 6; -ul înfierii, OP, XIV 1; — necurat, OP, VII, 1; X, 8; — pitonicesc, OP, VII, 1; -ul răutăţii, OC, X, 3; -urile răutăţii, OH, III, 9; IV, 7; OP, I, 6; XIII, 2; OC, III, 4; IX, 9. 10; XVI, 2; -urile rele, OP, VI, 1; -uri slujitoare, OH, II, 5; OP, X, 2; OC, XXIV, 5; -urile slujitoare ale lui Hristos, OC, XVIII, 7; -urile slujitoare sînt mulţimi nenumărate în fiecare ceată îngerească, OC, XV, 3; ispitele -urilor răutăţii, OC, XII, 16; mîntuirea -ului, OP, VII, 9; smerit cu -ul, OP, VIII, 12.

Duminică, sfînta —, OH, II, 8.

Dumnezeire, -a Domnului, OC, I, 9; -a lui Hristos, OP, IX, 9; XI, 4; -a Unuia-Născut, OP, V, 2; OC, XV, 2; Fiul are vrednicia -rii părinteşti, OC, XV, 2; firea neînţeleasă a -rii, OC, I, 3; însuşirea -rii, OH, IX, 6; razele -rii, OP, VIII, 4; unitatea -rii, OC, XXIV, 2, 4; veşnica putere şi — a Tatălui, OC, XXIV, 7; viaţa -rii, OC, XXIV, 2.

Dumnezeu, — a făcut cerul şi pămîntul, OH, I, 11; — a numit tăria cer, OH, III, 8; —a pus armonie în toate părţile lumii, OH, I, 7; — a rînduit să avem duşmănie faţă de diavol, pentru că este duşmanul nostru, OC, IX, 9; — este binele desăvîrşit, OP, VIII, 7; — cel iubitor de oameni, OC, VI, 1; -l cel sfînt, OP, V, 1; OC, XX, 4; -l cel viu, OC, XIX, 4; —, creatorul inimilor, OP, VII, 8; —, creatorul oamenilor, OP, VII, 8; —, creatorul universului, OH, I, 3. 4; OC, VIII, 2; — Cuvîntul, OP, IX, 5; XX, 9; —, dătător şi vistiernic, OC, VIII, 2; — Domnul, OP, VIII, 2; IX, 2; -l dreptăţii, OC, IX, 1; — era Cuvîntul, OC, XVI, 4; XXIV, 1; — este bun, OC, IX, 3; — este bun şi dătător de bunătăţi, OC, XI, 1; — este cauza lumii, OH, I, 7; — este Domnul cerului şi a întregii podoabe a lumii, OC, VIII, 5; — este fericit fără întrerupere, OC, XXI, 11; — este girant vrednic de crezare, OC, VIII, 6; — este înţeleptul ocîrmuitor al anotimpurilor şi anilor, conducătorul universului, OC, VIII, 5; — este lumină, OH, II, 4; — este mare privitor al faptelor noastre, OC, XX, 7; — este pace, OP, X, 8; — este prin fire bun, OC, VIII, 5; — este puternic, OC, VIII, 5; — este viaţă, OC, IX, 7; —, iconomul cel priceput şi înţelept al sufletelor, OC, IX, 5; — între oameni, OC, III, 6; V, 7; — întrupat, OP, X, 6; —, învăţătorul nostru, OC, III, 2; -l lui Avraam, OP, VI, 3; X, 6; -l lui Iacov, OP, VI, 3; X, 6. 8; -l lui Isaac, OP, VI, 3; X, 6; -l mucenicilor, OP, XIV, 1; — nu este cauza relelor, OC, IX, 2; — nu-i descoperitor de forme, OH, II, 3; -l puterilor, OP, X, 6; -l slavei, OP, V, 3. 4; — şi-a exprimat numai voinţa şi a adus la existenţă măreţiile ce se văd, OH, I, 2; — şi Tatăl, OP, XI, 1; -l universului, OH, III, 6; OP, XIV, 1. 5; acuzaţie împotriva lui —, OC, IX, 4; adăpostire în —, OP, X, 1; adîncurile lui — în vistierii, OP, VII, 5; ajutor dat de —, OC, XXI, 2; ajutorul harului lui —, OH, II, 1; ajutorul lui —, OP, VI, 7; VII, 10; X, 5. 8; unele rele sînt trimise de — pentru vindecarea păcatelor, OC, IX, 5; Amos, proorocul cel insuflat de —, OC, VIII, 1; apropierea de —, OP, XII, 4; arătarea lui —, OP, X, 5; XIII, 5; arătarea lui — în trup, OP, X, 4; armătura lui —, OC, III, 4; ascultarea de poruncile lui —, OC, XXIII, 4; asemănări ale lui —, OC, IX, 9; auzirea vorbirii despre —, OC, XV, 1; bărbaţi fericiţi iubitori de —, OC, X, 3; beţia este duşman al lui —, OC, II, 7; biciuirile lui —, OC, XII, 5; binecuvîntarea lui —, OP, V, 8; binefacerile lui —, OC, V, 7; binefăcătorul nostru —, OC, V, 6; Biserica -ului celui viu, OP, V, 3; VI, 1; Biserica lui —, OH, II, 1; OP, V, 7; VIII, 13; XI, 1; XII, 1. 2; XIV, 1; OC, II, 7; XXIII, 4; boala uitării de —, OC, IX, 1; bogăţia bunătăţii lui —, OP, VII, 4; bogăţia dată de — omului, OH, VI, 1; bogăţiile lui — sînt întinse pretutindeni, OC, VIII, 6; bunăplăcerea lui —, OC, XX, 3; bunătatea lui —, OP, V, 2; X, 5; OC, IV, 2; VI, 1; VIII, 5; IX, 1; XX, 4; bunătatea, puterea şi harurile lui —, OC, VIII, 6; bunătăţile lui —, OC, IX, 7; bunul —, OC, XIII, 3; calea către —, OC, III, 6; casă de la —, OC, XXI, 6; casa -lui celui viu, OC, III, 4; casa lui —, OH, I, 1; V, 6; OP, VI, 1; cedrii lui —, OP, V, 5; ce este —, OC, XXIII, 4; cel dintîi cuvînt al lui — a creat lumina, OH, II, 7; cercetarea cuvintelor lui —, OH, III, 1; cetatea lui —, OP, X, 4. 6; cetăţean în cetatea lui —, OP, X, 4; chipul -lui celui nevăzut, OH, IX, 6;

OC, XV, 2; XXIV, 2; chipul -lui celui prea înalt, OP, XI, 8; chipul lui —, OH, VIII, 5; IX, 6; OP, I, 3; VII, 6. 8; VIII, 11; OC, V, 2; IX, 6. 9; XXIV, 2; cinstitori de —, OC, IV, 6; cîntările lui —, OP, XIII, 1; contemplarea frumuseții slavei lui —, OP, XIV, 5; contemplarea lui —, OC, IX, 9; covîrșitoarea putere a lui —, OH, III, 3; creatura lui —, OC, IX, 6; credința în —, OP, XIII, 2; OC, V, 1; VI, 6; XIX, 4; cum vine glasul lui — la profeți, OP, V, 3; cum vorbește —, OH, III, 2; cunoașterea adevăratului —, OP, X, 1; cunoașterea lui —, OH, I, 6; OP, V, 5; VIII, 11; X, 3. 5; OC, III, 6; XXIII, 4; cunoștința despre —, OC, XII, 6; cunoștința lui —, OP, VII, 5; curtea lui —, OP, V, 3; curțile lui —, OH, V, 10; Cuvîntul era la început la —, OC, XVI, 4; Cuvîntul era și este la —, OC, XV, 2; Cuvîntul cel bun al lui —, OC, XIV, 1; Cuvîntul lui —, OH, III, 2; OP, V, 7; VIII, 12; Cuvîntul lui — unit cu trupul, OP, IX, 5; cuvintele lui —, OH, III, 1. 2; VIII, 8; IX, 2; OP, V, 7; VIII, 13; IX, 2; XI, 5; cuvintele spuse de — șarpelui, OC, IX, 9; darurile date de —, OC, III, 2; darurile lui —, OC, VI, 5; degetul lui —, OC, I, 5; depărtarea de —, OC, IX, 7; diavolul este dușman al lui —, OC, IX, 9; diavolul este luptător împotriva lui —, OC, IX, 9; diavolul n-a fost făcut de — dușman al nostru, a ajuns din invidie, OC, IX, 8; Domnul —, OP, VII, 1. 10; X, 8; OC, VIII, 1; XVII, 2; dobîndirea fricii de —, OC, XII, 5; dragostea de —, OP, VII, 10; IX, 6; XIV, 1. 2; OC, IV, 4; X, 5; XIX, 4; dreapta judecată a lui —, OP, XI, 11; OC, IX, 3. 4. 5; XIV, 8; dreapta judecată a lui — aduce unele rele înfricoșătoare pentru înțelepțirea celor ce alunecă ușor în păcat, OC, IX, 5; dreptatea lui —, OP, X, 5; dragostea fără sațiu de —, OC, IX, 8; dragostea lui —, OC, IX, 9; Duhul cel din —, OP, VII, 4; Duhul -lui celui viu, OP, IX, 3; Duhul lui —, OH, II, 6; OC, II, 7; XX, 3; Duhul luminează pe toți pentru a înțelege pe —, OC, XV, 3; dușmanul lui —, OC, XI, 4; XVIII, 7; XIX, 4; dușmanii lui —, OP, IX, 6; dușman și potrivnic al bunătății lui —, OH, II, 4; edict fără de —, OC, XIX, 3; Evanghelia harului lui —, OC, XIV, 1; facerea mîinilor lui —, OH, III, 9; faptele lui —, OC, IX, 2; XXIII, 3; fața lui —, OP, VI, 6; VIII, 11; OC, IX, 1; fața slavei lui —, OP, VIII, 11; făptura bunului —, OC, IX, 3; feluritele chipuri ale înțelepciunii lui — în creaturi, OH, VIII, 8; firea omenească a Cuvîntului lui —, OP, IX, 7; firea omenească a lui —, OP, IX, 8; fiu al lui —, OP, XIII, 4; OC, XIII, 3; fii ai lui —, OP, II, 4; V, 1, 2; Fiul lui —, OP, IX, 8; XIII, 2; OC, XVIII, 7; XXIV, 1; Fiul s-a adus jertfă lui —, OP, V, 1. 5; Fiul se numește Miel al lui — și Oaie, OP, V, 5; focul mîniei lui —, OP, XI, 1; frica de —, OH, VIII, 8; OP, VII, 6; VIII, 6; OC, IX, 4; XII, 4. 5. 9; XIV, 1; XVI, 1; frica de — este început al înțelepciunii, OH, I, 5; frumusețea lui —, OP, VI, 5; gînd de mulțumire către —, OH, VI, 11; gînd vrednic de —, OH, I, 1; gîndurile lui —, OH, III, 2; glas, cuvînt sau poruncă a lui —, OH, II, 7; glasul lui —, OH, V, 1; OP, V, 7; X, 6. 7; gura lui —, OP, IX, 3; har de la —, OP, VIII, 2; XIV, 5; OC, XX, 4; harul lui —, OP, VIII, 2; IX, 4; XI, 3. 8; OC, VIII, 6; XX 3; harul bogat al lui —, OC, V, 6; harul și darul lui —, OC, XX, 3; hotărîrea lui —, OP, XIII, 5; OC, XX, 4; XXI 11; hotărîrile lui —, OC, V, 5; Hristos este puterea lui —, OP, V, 5; Hristosul lui —, OP, XIII, 2; OC, XXIV, 7; iconomia și judecata lui —, OC, XXI, 10; ideea de —, OC, XII, 3; ideea despre —, OP, VIII, 1; X, 8; idee vrednică de măreția -lui universului, OH, VI, 11; iertare de la —, OC, XXII, 6; iubirea de oameni a lui —, OP, XII, 1; XIII, 5; XIV, 2. 3; iubitorul de oameni —, OH, VIII, 7; iuțeala ajutorului lui —, OC, IX, 1; iuțimea lui —, OC, IX, 1; împărăția lui —, OP, VIII, 4; IX, 7; X, 1. 2; XIV, 4; OC, II, 4; VI, 8; VII, 1; X, 4; XI, 3; XIII, 2; XIV, 4; îndelunga răbdare a lui —, OC, VI, 1; IX, 5; îndepărtarea de —, OC, IX, 8; îndurările lui —, OP, VII, 4. 10; XIV, 3; înfățișarea lui — în chipul Cuvîntului, OP, IX, 6; îngăduința lui —, OC, IX, 5; înrudirea cu —, OC, IV, 2; înstrăinarea de —, OP, VI, 6; OC, XI, 6; XXIV, 6; însușirea lui —, OP, VII, 10; însușirile lui —, OH, I, 2; OC, VIII, 5; întruparea Fiului lui —, OP, VI, 1; înțelegerea lui —, OC, XV, 1; înțelegerea lui — Tatăl, OP, XI, 6; înțelegerea măreției lui —, OC, XV, 1; înțelegerea minunilor lui —, OC, XIV, 6; înțelepciunea covîrșitoare a lui —, OH, IX, 6; înțelepciunea dată de —, OC, XX, 2; înțelepciunea de la —, OC, XX, 3; înțelepciunea lui —, OH, VII, 5; VIII, 7; OP, XI, 2. 3; OC, XX, 3; XXI, 11; înțelepciunea lui — întru taină, OC, XII, 3; înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui —, OP, XI, 5; înțelepciunea nepătrunsă a lui —, OH, IX, 5; înțelepciunea nespusă a lui —, OH,

VI, 1; înţelepciunea şi dreptatea lui —, OC, V, 5; înţeleptul —, OC, XIII, 3; învăţătura de — insuflată, OH, I, 3; învăţătura despre Fiul lui —, OC, XVI, 1; învăţăturile date de — lui Moisi, slujitorul Lui, OH, VI, 1; învăţături străine cinstirii de —, OP, V, 2; judecata lui —, OH, II, 7; OP, II, 6; VII, 3; VIII, 11; IX, 7; XI, 1; OC, XIII, 8; judecata dreaptă a lui —, OP, V, 2; VI, 4; judecăţile lui —, OP, VII, 5; IX, 7; judecăţile lui — sînt adînci, OP, VII, 5; lauda de la —, OH, I, 5; laudă desăvîrşită în —, OC, XX, 3; lauda lui —, OP, VIII, 1; legătura strînsă a sufletului cu — Cuvîntul, OC, XII, 1; legea lui —, OH, VII, 4; OP, II, 5; OC, V, 9; XII, 10; XIII, 1; XXI, 2; legile lui —, OC, I, 5; lipsa lui —, OC, IX, 7; locaşul lui —, OP, VII, 8; X, 5; lucrurile lui —, OP, X, 7; lumea a luat fiinţă fără scurgere de timp, odată cu voinţa lui —, OH, I, 6; luptător împotriva lui —, OP, IX, 6; marea înţelepciune a lui —, OH, VII, 5; OC, IV, 2; marele —, OH, II, 2; marea putere a lui — OH, VII, 1; marginile cunoaşterii lui —, OC, XXIII, 4; măreţia lui —, OC, XXIII, 4; măreţiile lui —, OP, VIII, 3; măsura cunoaşterii despre —, OC, XXIII, 4; măsură rînduită de —, OH, II, 8; Mielul lui —, OP, V, 5; mila lui —, OP, XIII, 5; XIV, 3; milostivirea lui —, OP, VII, 10; OC, XX, 4; mintea lui —, OH, III, 2; OP, VI, 2; minunile lui —, OH, VIII, 8; minunea vorbirii despre —, OC, XV, 1; mîna cea tare a lui —, OP, XI, 3; mîna lui —, OH, I, 9; OP, VII, 9; OC, III, 6; XXIII, 3; mînă urîtoare de —, OC, XVIII, 2; mînia lui —, OC, VI, 3; Moisi era plăcut lui —, OH, I, 1; Moisi, slujitorul lui —, OH, IX, 1; morţile vin de la —, OC, IX, 3; mulţimea puterii lui —, OH, I, 11; munţii lui —, OC, XII, 8; moartea nu e creată de —, OC, IX, 7; natura glasului lui —, OH, IV, 2; nădejdea în —, OH, VII, 6; OC, VIII, 5; necredinţa în —, OH, I, 2; OP, XI, 6; necunoaşterea lui — este moartea sufletului, OC, XIII, 1; nespusa înţelepciune a lui —, OH, IV, 6; nestricăciosul —, OP, V, 2; neştiinţa filosofilor despre —, OH, I, 2; nici o silabă nu este de prisos din cuvintele cele inspirate de —, OH, VI, 11; nu este — autorul relelor, OC, IX, 2; numele lui —, OH, I, 2; OP, V, 1. 7; IX, 12; XIV, 2; OC, XII, 13; ochiul cel neadormit al lui —, OH, VII, 5; ochii lui —, OH, IV, 6. 7; OP, VI, 2; ogorul lui —, OP, XIII, 3; om al lui —, OP, V, 7; om, chipul lui —, OC, VIII, 5; omul, lucrul mîinilor lui —, OH, VI, 1; operele lui —, OH, II, 2; IV, 1; operele mari ale lui —, OH, III, 10; orator talentat al cuvîntului lui —, OC, XI, 5; pacea de la —, OP, V, 8; pacea lui —, OP, VIII, 10; patria mucenicilor este cetatea lui —, OC, XIX, 2; paza lui —, OP, XIV, 4; păcatul hulirii de —, OC, XXI, 11; păzirea poruncilor lui —, OC, XXIII, 4; plata de la —, OC, XX, 7; plăcile scrise de degetul lui —, OC, I, 5; poporul lui —, OH, I, 1; OC, IX, 5; XII, 12; porunca lui —, OH, II, 1. 5; IV, 2. 4; VII, 1; VIII, 7; OP, V, 6; XIII, 4; OC, IV, 3; V, 4; VIII, 5. 8; XII, 10; poruncile lui —, OP, IX, 6; OC, X, 6; XII, 5; postul apropie de —, OC, I, 5; prezenţa lui —, OC, XIX, 8; prieten cu —, OC, VI, 6; prieteni ai lui —, OP, IX, 2; prin invidie demonul s-a arătat potrivnic lui —, OC, XI, 3; prin post ne îndreptăm înaintea lui —, OC, I, 3; privirea lui —, OH, VII, 5; OP, VIII, 11; pronia lui —, OH, IX, 5; OP, XI, 10; OC, IX, 1; purtarea de grijă a lui —, OP, II, 7; V, 2. 4; OC, IV, 2; VIII, 6; XXI, 10; purtarea de grijă de oameni a lui —, OC, V, 9; puterea activă a lui — OH, II, 3; puterea creatoare a lui —, OH, I, 2; III, 3; puterea de gîndire a lui —, OH, II, 2; puterea de neînţeles a lui —, OH, II, 2; puterea este a lui —, OP, XIII, 5; puterea lui —, OH, I, 7; II, 2; OC, XXIII, 4; puterea lui — Cuvîntul, OP, X, 5; puterea lui — este nesfîrşită, OH, I, 2; putere potrivnică lui —, OH, II, 4; puterea veşnică a lui —, OH, III, 10; răsplata de la —, OC, XX, 7; răul este înstrăinarea de —, OC, IX, 8; răul nu este de la —, OC, IX, 5; rînduiala lui —, OP, VII, 1; OC, IX, 7; XI, 4; rodnicia cuvîntului lui —, OP, V, 7; rîul lui —, OP, X, 4; sabia lui —, OP, VII, 1; sărac după —, OP, VIII, 5; scaunul de judecată al lui —, OC, XXI, 5; Scriptura cea de — insuflată, OC, VIII, 3; semnele lui —, OC, XIII, 4; sfatul lui —, OP, VII, 7; OC, XIII, 3; XVII, 3; slava de la —, OC, XX, 7; slava lui —, OH, III, 9, OP, VI, 1; VIII, 1; XI, 3; OC, V, 3; IX, 2; XII, 3; XIII, 8; XX, 3; slava lui — Tatăl, OC, XVIII, 8; slăvirea lui —, OP, VI, 1; slujba lui —, OP, XIV, 1; slujitorul bunului —, OC, VI, 2; slujitorii lui —, OP, XI, 8; strălucirea lui —, OP, X, 8; suferinţele din iad nu au ca autor pe —, ci pe noi, OC, IX, 3; suflet iubitor de —, OC, XV, 1; sufletul unit cu — prin dragoste, OC, IX, 6; ştiinţa lui —, OH, II, 2; IX, 6; tăcerea este leacul despre fiinţa lui —, OC, XXIII, 4; tăgăduirea existenţei lui —, OC, IX, 2; tăria lui —, OP, X, 3; XIII, 5; tăria puterii lui —, OH, III, 4; templul lui —, OC, XXIV, 5; toiagul

lui —, OP, IX, 7; totul este plin de —, OC, XVI, 4; tristețea cea după —, OP, I, 2; trîmbițele lui —, OC, XIV, 1; trofeu al credinței în —, OC, XIX, 8; trupul cel purtător de —, OP, X, 4; XII, 4; turma lui —, OH, II, 4; ucenicii au cunoscut frumusețea lui — Cuvîntul, OP, IX, 5; unele rele ne sînt date de — ca încercări pentru arătarea bărbăției noastre, OC, IX, 5; un singur —, OC, XXIV, 4; urechile lui —, OP, VIII, 12; urechile robilor lui —, OH, VII, 6; urgia lui —, OP, VI, 4; vederea lui —, OC, V, 7; viețuirea după —, OP, I, 4; vinul, darul lui —, OC, XIV, 1; voia lui —, OC, I, 6; IX, 3; XII, 2; voința lui —, OH, I, 2. 7; II, 7; OP, VI, 4. 6; OC, XII, 17; zidirea lui —, OP, XIII, 3; ziua descoperirii mîniei lui —, OC, VII, 6; ziua dreptei judecăți a lui —, OP, VIII, 4.

E

ebraic, limba -ă, OH, II, 6; OC, IX, 9; textul —, OH, IV, 5.
Eclesiast, cuvîntul -ului, OH, IV, 3; OC, XV, 1.
Efraim, persoană biblică, OP, XI, 6; XII, 2. 4; OC, XIII, 1.
egalitate, — de fire, OC, XXIV, 2; — de rang, OH, IX, 3; -a Fiului cu Tatăl, OC, XXIV, 2.
Egee, Marea —, OH, IV, 4.
Egipt, conducerea -ului, OC, XI, 4; înțelepții -ului, OC, XII, 2.
egiptean, -tenii au descoperit geometria, OC, XII, 6; dascăli -teni, OH, I, 1; învățăturile -tenilor, OC, XXII, 2; sofist —, OC, XXII, 8.
Egon, rîu, OH, III, 6.
elen, filosofii -i, OH, I, 2; învățații -i, OC, XII, 2; literatura scriitorilor -i, OC, XXII, 1.
Elisei, prooroc, OH, IX, 1; OP, VII, 6; OC, I, 6; V, 2.
Eloi Savaot, OC, II, 6.
Eman, cîntăreț biblic, OP, XIII, 1.
Emanuil, OP, X, 6.
eretic, OC, IX, 5; XVI, 1. 2; XXIII, 4; XXIV, 2. 9; gurile -ilor, OP, IX, 3.
ereziarh, OP, XI, 7.
erezie, OH, V, 7; OC, XXIV, 4.
Etiopia, OH, I, 1; III, 6.
Euclide din Megara, OC, XXII, 4; fapta lui —, OC, XXII, 5.
Eufrat, rîu, OP, XII, 2.
eunuc, OC, XXIV, 7; -ul din Faptele Apostolilor, OC, XIII, 6.
Euripide, poet tragic, OC, XXII, 4.
Euxin, Pontul —, OH, III, 6; IV, 4; VII, 4.
Eva, OC, I, 3; XII, 12; XIII, 3; neascultarea -ei, OC, I, 4.
Evanghelie, -ia harului lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; -ia împărăției, OC, IX, 10; XIII, 6; -ia lui Hristos, OC, III, 5; adevărul -i, OP, VII, 7; bogatul din —, OC, VI, 1. 5; XXI, 8; cuvîntul -i, OP, IX, 3; OC, XVI, 1; desăvîrșirea după —, OP, XII, 2; fiii -i, OP, IX, 12; glasul -i, OP, V, 3; împreună-lucrătorii -i, OP, VIII, 2; începutul -i după Ioan, OC, XVI, 1. 2; XXIV, 1; învățăturile introductive ale -i, OC, XII, 13; pilda bogatului din —, OC, VI, 5; porunca -i, OC, VII, 7; predica -i, OP, IX, 4; propovăduirea -i, OP, IX, 5; propovăduitorii -i, OP, IX, 4; soarta tînărului din —, OC, VII, 3.
Evanghelist, -ul Ioan, OP, IX, 9; OC, XVI, 3.
evlavie, -ia este temelia desăvîrșirii, OH, I, 5; — fără sfîrșit, OC, VII, 3; sărăcia unită cu -ia, OC, XXIII, 3.
evreu, istețimea -eilor, OC, XII, 12; poporul —, OC, VIII, 1; pruncii de parte bărbătească ai -eilor, OC, XII, 12; vechea istorie a -eilor, OC, VIII, 1.
Exicestid, Solon, fiul lui —, OC, XXII, 8.
Ezechia, rege, OH, VI, 7.

F

facere, -a aerului, OP, IX, 5; -a cea dintîi a omului, OH, VI, 1; OP, XI, 8; -a celor de sub pămînt, OP, IX, 5; -a celor mai mari stihii ale lumii, OP, IX, 5; -a celor mai presus de lume, OP, IX, 5; -a cerului și a pămîntului, OH, I, 1; VI, 2; OP, IX, 5; -a cerului și a pămîntului s-a făcut într-o clipită și în afară de timp, OH, I, 6; -a cerului și a stelelor, OH, I, 11; -a fiarelor, OH, IX, 1; -a ființelor, OP, I, 3; -a lumii, OH, I, 1. 2. 3. 5. 6; II, 2. 5; III, 3. 5; IX, 1. 2. 6; OC, XII, 3. 4; -a luminătorilor, OH, VI, 1. 8; -a mării, OH, I, 2; OP, IX, 5; -a omului, OH, IX, 6; OC, IX, 9; -a semințelor, OH, V, 11; -a soarelui, OH, IV, 5; V, 1; -a tăriei, OH, III, 2; -a tîrîtoarelor, OH, IX, 1; a doua zi a -rii lumii, OH, III, 10; Cartea -rii, OH, I, 1; OP, I, 3; IX, 5; OC, XVI, 1; istoria -rii lumii, OH, II, 3; OP, V, 3; învățătura despre -a lumii, OH, IV, 4; scriitorul Cărții -rii OH, II, 6; starea în lume înainte de -a lumii, OH, II, 8; stare mai veche decît -a lumii, OH, I, 5; ziua întîia a -rii lumii, OH, I, 6.
faptă, -telor bune le urmează folosul, OC, XVIII, 2; -te care au cauze străine de noi, OH, II, 5; -te de dreptate, OP, III, 2; IX, 6; OC, XX, 3. 4; -te de evlavie, OC, VII, 8; XII, 13; -te de virtute, OH, I, 5; OP, III, 3; OC, V, 3; X, 5; XXII, 8; -te de moarte, OP, XI, 6.

Faraon, OP, II, 8; III, 5; VI, 3; VII, 9; VIII, 1; X, 8; OC, IX, 5; XI, 4; XIII, 2; XX, 2; XXIII, 3; fiica lui —, OH, I, 1; puterea lui —, OC, XX, 2.
fariseu, trufia -eilor, OC, VII, 1.
Fasis, rîu, OH, III, 6.
Făcător (Dumnezeu), -ul cerului şi al pămîntului, OC, X, 7; -ul universului, OH, II, 7; OC, VII, 5; Marele — de minuni şi Meşter, OH, IV, 1; minunile -ului, OC, XXIII, 3; Cuvîntul, -ul universului, OP, VII, 4; Hristos este — de pace, OP, VIII, 5.
făcător (altcineva decît Dumnezeu) -rii de pace, OP, III, 5; — de rele, OH, VI, 7; OC, XVIII, 5; XIX, 6; -ul răului (diavolul), OC, IX, 4.
făgăduinţă, -ţele bunătăţilor, OH, II, 5; -ţa cununilor, OC, V, 7; -ţa Sfîntului Duh, OC, XIII, 1; bunătăţile din -ţe; OC, XII, 14; Duhul -ţei, OP, XIII, 4; pămîntul -ţei, OC, I, 9; XIII, 2.
făţărnicie, -ia este rod al invidiei, OC, XI, 6.
Fecioară (Maica Domnului), OH, VIII, 6; Sfînta —, OP, X, 6.
fecioară, -rele înţelepte, OC, VIII, 8; XII, 6; -rele neînţelepte, OC, XII, 6; pilda -relor, OC, XIII, 7.
feciorie, — pierdută, OC, XIV, 8; sfinţenia -i, OP, VIII, 12.
femeie, -ia aproapelui, OP, XI, 8; -ia credincioasă, OC, XIX, 8; — cu moravuri uşoare, OC, X, 4; — desfrînată, OP, I, 6; OC, II, 4; XI, 4; XII, 9; -mei gravide, OP, II, 8; OC, VII, 7; — luată cu cununie, OC, II, 4; frumuseţea -meilor cinstite, OH, III, 8; gusturile rele ale -meii, OC, VII, 4; mintea -meii lui Iov, OC, XXI, 11; virtutea -meii, OC, V, 1.
Fenicia, OP, XII, 2.
fericire, -a celor ce-L iubesc pe Domnul, OH, I, 5; -a Domnului, OC, XII, 14; -a drepţilor, OC, XIX, 4; -a prietenului, OC, XI, 1; -a vieţii, OC, IV, 1; XII, 15; veselia -rii omeneşti, OH, V, 2.
Fidias, sculptor grec, OC, XXII, 8.
fiică, -cele Ierusalimului, OC, V, 7; -cele lui Darius, OC, XXII, 5; -ca lui Faraon, OH, I, 1; -cele lui Israil, OC, IV, 3.
fiinţă, -ţa Tatălui, OC, XXIV, 4; o singură — în Tatăl şi Fiul, OC, XXIV, 3; tăcerea este leacul despre -ţa lui Dumnezeu, OC, XXIII, 4.
filipeni, OC, IV, 3; Epistola către —, OP, IX, 5.
filisteni, Abimeleh, împăratul -lor, OP, VIII, 1.
Filoh, căpetenia oştirii celor de alt neam, OP, VIII, 1.
filosof, -i eleni, OH, I, 2; -i păgîni, OP, XI, 1; cărţile -ilor, OH, III, 8; deşertăciunea învăţăturii -ilor profani, OH, I, 2; ideile -ilor, OH, I, 2; III, 3; neştiinţa -ilor despre Dumnezeu, OH, I, 2.
filosofie, ajutorul -i, OC, XXII, 7; principiile -i lumii, OH, VI, 1.
Finees, persoană biblică, OC, X, 6; zelul lui —, OC, XIV, 8.
fire, -a dumnezeiască, OP, VI, 5; OC, XXIV, 5; -a neînţeleasă a Dumnezeirii, OH, I, 3; -a nestatornică a apei, OC, XIX, 4; -a omenească a Cuvîntului lui Dumnezeu, OP, IX, 7. 8; -a omenească a lui Dumnezeu, OP, IX, 8; -a omenească a lui Hristos, OP, IX, 5. 8; -a omenească a Mîntuitorului, OP, IX, 8; comuniunea de — între Tatăl şi Fiul, OC, XV, 2; întreaga — este o şcoală a virtuţii, OC, XXI, 5; întrebuinţarea firească a -rii în una împotriva -rii, OC, IX, 2; măreţia -rii dumnezeieşti, OC, XV, 1; unitatea Duhului cu Fiul şi cu Tatăl în ce priveşte -a, OC, XXIV, 6.
Fiu (Fiul lui Dumnezeu), -l a ieşit din Tatăl prin naştere, OC, XXIV, 7; -l a lucrat cu firea Sa trupească mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; -l are identitate cu Tatăl, OC, XXIV, 3; -l are în chip firesc pe cele pe care le are Tatăl, OC, XV, 2; -l are vrednicia Dumnezeirii părinteşti, OC, XV, 2; -l există dintru început împreună cu Tatăl, OC, XXIV, 4; -l este infinit, OC, XVI, 4; -l este pecete şi chip al Tatălui, OC, XV, 2; -l este unul, OC, XV, 3; -l, fiind Unic-Născut, are pe toate adunate în El însuşi, fără să le împartă cu altul, OC, XV, 2; -l lui Dumnezeu, OP, IX, 8; XIII, 2; OC, XVIII, 7; XXIV, 1; -l născut din Tatăl, OC, XV, 2; -l nu este odraslă omenească, OC, XXIII, 4; -l Omului, OP, X, 8; -l participă la firea Tatălui, OC, XV, 2; -l s-a adus jertfă lui Dumnezeu, OP, V, 5; -l se numeşte Miel şi Oaie, OP, V, 5; -l Unul-Născut, OP, V, 5; asemănarea -lui cu Tatăl, OC, XXIII, 4; caracteristicile -lui, OC, XV, 2; chipul naşterii -lui, OC, XXIII, 4; comuniunea de fire între Tatăl şi -l, OC, XV, 2; cuvintele pline de smerenie despre -l trebuie interpretate avînd în vedere întruparea Sa pentru mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; deofiinţimea -lui cu Tatăl, OC, XXIV, 4; egalitatea -lui cu Tatăl, OC, XXIV, 2; fiinţa -lui, OC, XXIV, 4; firea -lui, OC, XXIV, 3; identitate între Tatăl şi -l, OC, XXIII, 4; impasibilitatea naşterii -lui, OC, XVI, 4; ipostasa -lui, OC, XVI, 4; XXIII, 4; ipostasele Tatălui şi -lui, OC, XXIV, 4; însuşirea de —, OC, XXIII, 4; întruparea -lui lui Dumnezeu, OP, VI, 1; învăţătura despre -l lui Dumnezeu, OC, XVI,

1; legătura în afară de timp a -lui cu Tatăl, OC, XVI, 3; naşterea -lui, OH, VI, 7; naşterea -lui din Tatăl, OC, XV, 2; numai -l şi numai Duhul sînt din Dumnezeu, OC, XXIV, 7; numele Tatălui şi a -lui şi al Sfîntului Duh, OP, V, 3; o singură fiinţă în Tatăl şi în -l, OC, XXIV, 3; pogorămîntul -lui la slăbiciunea firii omeneşti, OC, XV, 2; raportul dintre Tatăl şi -l, OC, XXIV, 4; raportul dintre Tatăl şi -l şi Duhul, OC, XXIV, 4; slava -lui, OC, XV, 2; Tatăl este rădăcina şi izvorul -lui şi Sfîntului Duh, OC, XXIV, 4; Tatăl şi -l şi Sfîntul Duh sînt într-o singură fiinţă şi într-o singură fire, OC, XV, 3; unitatea Duhului cu -l şi cu Tatăl în ce priveşte firea, OC, XXIV, 6; venirea în trup a -lui, OC, XV, 2.

fiu (altul decît Fiul lui Dumnezeu), fiii berbecilor, OP, V, 1. 2; fiii Bisericii, OP, IX, 12; — duhovnicesc, OP, VIII, 8; -l Evangheliei, OP, IX, 12; fiii lui Dumnezeu, OP, II, 4; V, 1. 2; XIII, 4; fiii luminii, OP, VIII, 8; X, 5; XI, 6; fiii miresei lui Hristos, OP, IX, 12; fiii neascultării, OP, IX, 9; fiii oamenilor, OP, VII, 8; IX, 3. 4; XI, 1. 3; XIII, 4. 5; fiii păcii, OP, V, 8; fiii pustiei, OP, V, 6; fiii tunetului, OP, V, 3; IX, 5.

Flaviu, Iosif —, OC, VIII, 7.

foame, — de auzirea cuvîntului Domnului, OP, VIII, 7; — de pîine materială, OP, VIII, 7; -a este capul nenorocirilor omeneşti, OC, VIII, 7; -a este o moarte veşnic prezentă şi veşnic amînată, OC, VIII, 7; -a este un chin prelungit, OC, VIII, 7.

foamete, moartea prin —, OC, VIII, 7; timp de secetă şi —, OC, VIII, 7; vreme de —, OP, VII, 10; OC, VI, 3.

foc, -ul desfrîului, OC, XXI, 8; — din cer, OC, VIII, 5; -ul din iad, OC, XIX, 4; — fără strălucire, OP, VIII, 8; -ul gheenei, OC, I, 9; XVIII, 7; XXI, 8; -ul mîniei lui Dumnezeu, OP, XI, 1; -ul pregătit spre pedeapsă diavolului şi îngerilor lui, OP, V, 6; -ul veşnic, OP, VIII, 4; OC, III, 6; VII, 6; X, 6; XIV, 1; căruţă de —, OC, XIII, 3; universul va fi ars prin —, OH, III, 6.

frate, -aţi ai lui Hristos, OP, XI, 4; -le îmbrăcat în zdrenţe, OC, VII, 4; iubirea de —, OP, II, 6; III, 6; foamea şi nevoia -lui, OC, VIII, 7; uşurarea nevoilor -aţilor, OP, V, 4.

frică, — aducătoare de sfinţenie, OP, VIII, 8; -ca de Dumnezeu, OH, I, 5; VIII, 8; OP, VII, 6; VIII, 6. 8; OC, IX, 4; XII, 4. 5. 9; XIV, 1; XVI, 1; -ca de legi, OH, II, 5; — mîntuitoare, OP, VIII, 8; OC, XII, 5.

Frigia, piatră de —, OC, VII, 2.

frigieni, OC, XXII, 5.

frumos, -ul real, OP, IX, 5; sensul cuvîntului — dat de Scriptură, OH, III, 10.

frumuseţe, — adevărată, OP, IX, 6; -a creaţiei, OH, IV, 2. 6; OC, IV, 2; -a creaturilor, OP, VIII, 3; -a Cuvîntului, OP, IX, 6; -ţile de dincolo de cer, OC, XV, 1; -ţile de pe pămînt, OP, VII, 3; -a lui Iisus Hristos, OP, IX, 5. 6. 11; -a lui Dumnezeu, OP, VI, 5; -a lumii, OH, III, 7; -a luminii, OH, II, 7; -a mării, OH, IV, 7; -ţile munţilor şi şesurilor, OC, V, 6; -a nespusă a slavei Ziditorului, OC, IV, 4; -a nespusă a stelelor, OH, VI, 1; -a omului, OP, IX, 3; OC, VIII, 5; — spirituală, OP, IX, 4; OC, IX, 7; -a sufletului, OH, VI, 10; OP, VI, 5; -a trupului, OH, II, 7; OP, V, 5; VIII, 2; IX, 2. 4. 11; OC, III, 5; VIII, 8; XI, 5; XX, 1; XXI, 1; -a universului, OH, IV, 1; -a virtuţii, OC, III, 3; -a slavei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; definiţia -ţii, OP, IX, 5; ucenicii au cunoscut -a lui Dumnezeu-Cuvîntul, OP, IX, 5.

fum, -urile beţiei, OC, II, 6; -ul de la jertfele de grăsime, OC, XVIII, 2.

G

Gadira, marea de dincolo de —, OH, IV, 4.

gal, părţile apusene ale -ilor, OH, III, 6.

Galaad, OP, XII, 2. 4.

galateni, OP, VIII, 8; Biserica -lor, OP, VIII, 8.

gavaoniţi, isteţimea -lor, OC, XII, 12.

Gavriil, — era înger, OC, IX, 8.

geometrie, descoperirile -i, OH, VIII, 4; egiptenii au descoperit -ia, OC, XII, 6.

Get, Anhus, împăratul celor din —, OP, VIII, 1.

Ghedeon, ucigaşul Abimeleh, fiul nelegitim al lui —, OC, XX, 2; 70 fii legitimi ai lui —, OC, XX, 2.

gheenă, cale spre —, OC, XI, 5; focul -nei, OC, I, 9; XVIII, 7; XXI, 8; văpaia -nei, OC, XXI, 8.

ghicitoare, OP, IV, 5.

ghicitură, OP, VIII, 6; X, 4.

Goliat, OC, XX, 1; lupta lui David cu —, OC, XI, 3; sabia lui —, OP, VIII, 1.

Gomora, strigătul Sodomei şi -rei, OP, VII, 8.

Gordie, OC, XVIII, 3. 4. 7; — era comandantul a 100 de oameni, OC, XVIII, 2; cuvintele lui —, OC, XVIII, 4; faptele de vitejie ale mucenicului —, OC, XVIII, 2; omilia XVIII la mucenicul —, OC, XVIII, 1; pămîntul care l-a născut pe —, OC, XVIII, 2; ziua de pomenire a mucenicului —, OC, XVIII, 2.

grec, OH, VI, 8; cuvînt —, OH, II, 6; înţelepţii -i, OC, XII, 8; pămîntul —, OH, IV, 4.
greşeală, — lui Iov, OC, XX, 7; iertare de -şeli, OC, XIII, 5; îndreptarea -şelilor, OC, IX, 4; învăţătură fără de — în ce priveşte cunoştinţa, OH, III, 6.
grijă, -jile bogăţiei, OC, XXI, 7; -jile căsătoriei, OP, X, 8; -ja cea deşartă, OP, V, 3; -ja de oameni a lui Dumnezeu, OC, V, 9; VIII, 2; -ja de săraci, OP, III, 6; -ja de trup, OC, IX, 9; XXII, 8; -ja de suflet, OC, I, 1; XIV, 6.

H

haină, — aurită, adică dogme spirituale, OP, IX, 9; — duhovnicească, OP, IX, 11; -na înfrînării, OC, III, 1; — luminoasă, OC, XIII, 5; -na miresei, OP, IX, 9; -na mîntuirii, OP, VI, 7; -na sufletului, OP, IX, 11.
haldeu, înţelepciunea -eenilor, OC, XXII, 2; astrologia este în mare cinste la -eeni, OC, XII, 6.
Hanaan, OP, IX, 10.
Har, -ul bogat al lui Dumnezeu, OC, V, 6; -ul botezului, OP, V, 8; -ul cuvintelor Scripturii, OH, III, 1; — de la Dumnezeu, OP, VIII, 2; XIV, 5; OC, XX, 4; -ul Domnului Iisus Hristos, OC, V, 9; XV, 3; -ul Duhului, OC, XV, 3; XXI, 9; XXIII, 4; -ul Duhului Sfînt, OP, VIII, 12; -urile Duhului, OC, XI, 5; — duhovnicesc, OC, I, 9; -urile duhovniceşti, OC, I, 11; — dumnezeiesc, OP, VI, 5; VII, 9; XIII, 4; -ul înfierii, OP, V, 2; OC, XIII, 5; -ul învierii, OC, XIII, 1; -ul lui Dumnezeu, OP, VIII, 2; IX, 4; XI, 3. 8; OC, VIII, 6; IX, 9; XX, 3. 4; -ul lui Hristos, OP, V, 5; VII, 6; — neîmpuţinat, OC, XIX, 8; -ul posturilor, OC, I, 1; -ul Sfîntului Duh, OC, XI, 5; -urile tămăduirilor, OC, XV, 3; ajutorul -ului lui Dumnezeu, OH, II, 1; alegerea -ului, OP, VII, 7; belşugul -ului din cuvîntul lui Hristos, OP, IX, 5; Evanghelia -ului lui Dumnezeu, OC, XIV, 1.
harismă, -ma profetică, OP, X, 1.
Heracle, erou grec, OC, XXII, 4.
Hesiod, poet grec, OC, XXII, 1. 3.
Hircaniană, Marea —, OH, IV, 4.
Hoaspe, fluviu, OH, III, 6.
Homer, cuvintele lui —, OC, XXII, 6; interpretul gîndirii poetului —, OC, XXII, 4; opera lui — este o laudă a virtuţii, OC, XXII, 4; poezia lui — duce la virtute, OC, XXII, 4.
Horiv, muntele —, OC, XVIII, 2; XXIII, 3; peştera din muntele —, OC, I, 6.
hrană, -na adevărului, OP, VIII, 1; — atletică, OP, VIII, 1; -na cu învăţăturile adevărului, OC, II, 8; -na dată de aer, OH, IV, 1; -na de fiecare zi, OC, XXIII, 3; — deosebită, OH, VII, 2. 3; — duhovnicească, OP, VIII, 13; OC, II, 8; -na spirituală a sufletului, OC, II, 2; III, 1; XII, 4; -na tare a dogmelor, OC, XII, 13; XIII, 1.
Hremete, rîul Nise, numit —, OH, III, 6.
Hristos, vezi : Iisus Hristos.
hulă, -la împotriva Duhului, OC, XXIV, 5; — împotriva slavei Unuia-Născut, OC, XVI, 4; -la învăţăturii Duhului, OC, XVI, 4.
hulire, păcatul -rii de Dumnezeu, OC, XXI, 11.
Husi, persoană biblică, OP, II, 1.

I

Iacov, patriarhul, OH, II, 8; VIII, 3; OP, I, 4; II, 6. 8; VI, 3; VIII, 9; IX, 12; X, 8; XI, 6; XII, 3; OC, VIII, 8; XII, 11; XXIII, 3; coapsele lui —, OP, IX, 5; Dumnezeul lui —, OP, VI, 3; X, 6. 8; feciorii patriarhului —, OC, II, 8; moartea lui —, OC, XVII, 1; Veniamin, fiul bătrîneţilor lui —, OC, VIII, 8.
iad, OP, VI, 3; VIII, 13; XI, 9; OC, III, 6; V, 7; VII, 4. 5; IX, 5; X, 7; XXI, 6; XXII, 7; aloea pentru pogorîrea lui Hristos în —, OP, IX, 9; arvuna -ului, OC, XI, 5; chinul din —, OC, XIX, 4; chinurile din —, OC, IX, 3; XXII, 7; coborîrea în —, OP, XIV, 2; durerea şi întristarea -ului, OC, XIII, 7; focul din —, OC, XIX, 4; închisoare a -ului, OP, XI, 9; pogorîrea în —, OP, IX, 9; XI, 9; primejdiile -ului, OP, XIV, 1. 2; suferinţele din — nu au ca autor pe Dumnezeu, ci pe noi, OC, IX, 3.
Iberia, — occidentală, OH, IV, 4.
icoană, -na veacului, OH, II, 8.
iconomie, -ia crucii, OP, VII, 6; -ia întrupării, OP, IX, 9; -ia lui Dumnezeu, OC, XXI, 10.
idee, -a de Dumnezeu, OP, VII, 1; X, 8; OC, XII, 3; ideile filosofilor, OH, I, 2; III, 3; ideile înţelepciunii lumii, OP, XI, 3; idei mîntuitoare, OC, XII, 9; slăbiciunea ideilor filosofilor profani, OH, III, 3.
Iditum, cîntăreţ de cîntări sfinte, OP, XIII, 1.
idol, -ii păgînilor, OC, XIV, 7; închinarea la -i, OP, V, 5; OC, I, 5; XII, 12; XIV, 8; XVIII, 2; rătăcirea -ilor, OP, XII, 2; slujirea la -i, OC, VIII, 1; templul -ilor, OC, II, 7; XIV, 8; vieţuirea cu închinătorii de -i, OC, XVIII, 2.
idololatrie, OP, II, 5; V, 5; VII, 6; IX, 10; OC, X, 6.
Idumea, ţinut biblic, OP, XII, 2. 4.
Iemeni, persoană biblică, OP, II, 1.

Ieremia, prooroc., OH, V, 9; OP, II, 8; V, 1; VI, 3; VIII, 1; XI, 5; OC, IV, 3; V, 9; XX, 3; pilda lui —, OC, XIV, 1.
Ierihon, OP, III, 4; OC, V, 2.
iertare, — de la Dumnezeu, OC, XXII, 6; — de păcate, OP, VI, 4; VII, 2; OC, XIII, 1. 5; botezul -tării păcatelor, OP, V, 8.
Ierusalim, OP, III, 1. 4; OC, IV, 3. 5; IX, 4; -ul cel de sus, OH, IX, 2; OP, X, 5; OC, XIX, 2; -ul ceresc, OP, VIII, 2; X, 4; bunătățile -ului ceresc, OC, XIII, 8; fiicele -ului, OC, V, 7; intrarea Domnului în —, OC, IX, 10; porțile -ului, OC, IX, 4; rînduiala -ului, OC, XII, 2; urechile -ului, OC, II, 1; zidirea templului din —, OC, XII, 2.
ierusalimlean, OC, VIII, 7.
Iezechiil, prooroc, OP, IV, 1; V, 3; VIII, 13; XII, 3; OC, IV, 3.
Iisus Hristos, — a mîncat și a băut, nu pentru că avea nevoie să mănînce și să bea, ci pentru a lăsa măsuri și hotare pentru pasiunile cele de neapărată trebuință, OC, IV, 5; — a participat în întregime la firea omenească, OC, IV, 5; — a plîns, OC, IV, 3; — a postit, OC, I, 9; — a unit în persoana Sa pe păstor și împărat, OC, XXIII, 3; — bunul sfătuitor, OC, VII, 9; — Domnul mării și al vînturilor, OH, VII, 5; — este adevărata dreptate, OC, XII, 9; — este capul Bisericii, OP, IX, 5; — este făcător de pace, OP, VIII, 5; — este însăși viața, OP, XI, 4; — este întîi-stătătorul luptelor, OC, XVII, 3; — este numit viață, cale, pîine, viță, lumină adevărată, sabie și are încă și alte numiri, OP, IX, 5; — este pacea, OP, VIII, 10; — este păstor bun, OC, XXIII, 4; — este pîinea cea adevărată, OP, VIII, 6; — este puterea lui Dumnezeu, OP, V, 5; — este sfîrșitul auzirii, OP, VIII, 5; —, viața noastră, OP, VIII, 9; — întrunește în persoana Sa calitățile unui adevărat păstor, OC, XXIII, 3; — s-a făcut pentru noi de la Dumnezeu înțelepciune, dreptate, sfințire și răscumpărare, OC, XII, 9; XX, 3; adormiți în —, OC, IV, 6; arătarea la judecata lui —, OP, VIII, 12; belșugul harului din cuvîntul lui —, OP, IX, 5; Biserica este trupul lui —, OP, IX, 5; Biserica este singura porumbiță desăvîrșită a lui —, OP, IX, 9; bogăția dragostei lui —, OP, IX, 9; botezul lui —, OP, V, 3; buna mireasmă a lui —, OP, IX, 9; cinstitul sînge al lui —, OP, XI, 4; credința în —, OP, XII, 2; OC, V, 1; XII, 6. 14; XX, 3; credința în sîngele lui —, OP, XI, 4; crucea lui —, OP, IX, 4; XIII, 4; OC, XVIII, 7; cunoașterea lui —, OC, XX, 3; cuvintele despre —, OP, IX, 4; darul lui —, OC, XIII, 8; XX, 6; dragostea lui —, OP, VI, 2; XIV, 1; dreapta judecată a lui —, OC, I, 11; duhul lui —, OC, XXIV, 4. 6; Dumnezeirea lui —, OP, IX, 9; OC, I, 9; dușmanii lui —, OC, XX, 6; Evanghelia lui —, OC, III, 5; faptele lui —, OP, IX, 5; fața lui —, OP, VIII, 11; fericirea celor ce-L iubesc pe —, OH, I, 5; fiii miresei lui —, OP, IX, 12; firea omenească a lui —, OP, IX, 5; frații lui —, OP, XI, 4; frumusețea lui —, OP, IX, 5. 11; glasul lui —, OC, XXIII, 4; harul lui —, OC, V, 5. 9; XV, 3; intrarea lui — în Ierusalim, OC, IX, 10; ispitirea lui — de diavol, OC, I, 9; împărăția lui —, OP, IX, 5. 9; înălțarea pe cruce a lui —, OP, II, 3; îndreptățirea în —, OC, XX, 3; întîi-stătătorii turmei lui —, OP, V, 2; întîmpinarea lui — în ziua arătării Lui, OC, XIV, 1; întruparea lui —, OP, VII, 2; XIII, 2; înțelepciunea lui —, OC, XX, 6; învățătura cea nouă și mîntuitoare a lui —, OP, VII, 7; învățătura lui —, OH, V, 5; OP, VII, 2; OC, XXIV, 3; învierea lui —, OH, II, 8; OC, XIII, 1; XIV, 1; judecata lui —, OC, VII, 6; jugul lui —, OP, XII, 4; OC, XIII, 1; jugul robiei lui —, OC, XIV, 1; lacrimile lui —, OC, IV, 6; legea lui —, OH, VII, 6; OP, I, 3; OC, XXI, 2; limba luptătoare împotriva lui —, OC, XVI, 2; lucrurile mîinilor lui —, OC, XIV, 6; lumina feței lui —, OC, XIII, 4; luptătorul împotriva lui —, OH, IX, 6; mădulare ale trupului lui — OP, V, 2; IX, 5; măreția lui —, OP, VIII, 3; mărturisirea credinței în —, OC, XVIII, 2; mărturisirea lui —, OP, VIII, 3; mila lui —, OP, VII, 3. 4; mintea lui —, OP, XI, 6; mireasa lui —, OP, IX, 11; moștenitor al bunătăților lui —, OC, XIII, 3; nașterea lui —, OC, XX, 6; nelegiuirea săvîrșită de iudei asupra lui —, OC, VIII, 3; numele lui —, OP, VII, 10; IX, 10; XI, 1; XII, 5; XIV, 2; OC, IV, 6; XIII, 1; XVII, 2; XVIII, 7; XIX, 7. 8; oaia lui —, XIX, 7; omorîrea lui — OP, VII, 5; OC, IV, 2; Omul Dumnezeu —, XI, 4; ostaș al lui —, OC, II, 1; XIII, 7; XVII, 3; XIX, 3; pacea lui —, OP, VIII, 10; patimile lui —, OP, II, 2; VI, 4; IX, 9; X, 8; participarea la patimile lui —, OC, XX, 3; părtaș al lui —, OP, IX, 8; OC, I, 2; plînsul lui —, OC, IV, 5; pogorămîntul lui —, OP, IX, 9; pogorămîntul lui — la smerenia și slăbiciunea firii omenești, OP, IX, 5; pogorîrea lui — în iad, OP, XI, 9; porunca lui —, OP, VIII, 5; predicarea botezului înfierii de către —, OC, XIII,

1; preţ al omului este sîngele lui —, OP, XIII, 3; prietenie pentru —, OP, IX, 2; puterea învierii lui —, OC, XX, 3; puterea lui —, OC, XX, 4. 6; răscumpărarea în —, OP, XI, 3; răspunsurile lui —, OC, VII, 1; răstignirea lui —, OC, XVII, 1; sărăcia lui —, OC, VII, 9; scaunul de judecată a lui —, OC, IV, 6; sfinţii sînt trup al lui — şi mădulare în parte, OP, VIII, 11; sîngele lui —, OP, XI, 4. 8; slava lui —, OC, XX, 3. 6; slăvirea lui —, OP, VIII, 3; smerenia lui —, OC, XX, 6. 7; staulul turmei lui —, OC, XXI, 9; sufletul lui —, OC, XXIII, 4; taina învierii lui —, OP, II, 3. 4; Tatăl lui —, OC, XXIV, 7; tăria credinţei în —, OC, XVIII, 7; tăria lui —, OP, X, 3; timpul patimilor lui —, OP, VII, 6; timpul venirii lui —, OP, XII, 4; toate faptele lui — ne învaţă smerenia, OC, XX, 6; trupul Bisericii lui —, OP, VI, 1; trupurile iubitorilor de — erau pline de răni, OC, XVIII, 2; trupul lui —, OP, IX, 8; OC, I, 9; IV, 5; trupul lui — este adevărată mîncare, OP, VIII, 6; ucenic al lui —, OP, VIII, 2. 5; OC, XX, 7; ucenicii lui —, OP, VI, 4; OC, XXII, 3; viaţa în —, OP, XIV, 5; viaţa reală este —, OP, VIII, 9; viaţa viitoare în —, OC, XX, 3; venirea arătată a lui — la judecată, OP, VIII, 11; venirea lui —, OC, VII, 6; XX, 4; venirea lui — în trup, OP, I, 2; VIII, 12; veşmintele lui —, OP, IX, 9; vieţuirea în — este viaţa adevărată, OP, VIII, 9; vrăjmaşii crucii lui —, OC, IV, 3; V, 9; ziua lui —, OH, II, 8; OP, XI, 2; OC, I, 1.

Ilie, prooroc, OC, I, 6; II, 6; XIII, 3; XVIII, 3; XIX, 6; — Tesviteanul, OC, VIII, 4; Carmilul, munte înalt, avéa pe —, OC, VIII, 5; istoria lui —, OP, V, 4; vieţuirea lui —, OC, VIII, 5; zelosul —, OC, X, 6; XVIII, 2.

Ind, rîul —, OH, III, 6.

indian, OH, VI, 9; Marea -ă OH, IV, 3; VII, 2; viermele —, OH, VIII, 8.

interpretare, — alegorică, OH, II, 5; IX, 1; -a cuvintelor Scripturii, OH, III, 1; -a Scripturii, OH, IX, 1; — spirituală, OH, III, 9.

invidie, -ia este cea mai pierzătoare patimă în sufletele oamenilor, OC, XI, 1; -ia este o boală a prieteniei, OC, XI, 4; -ia este o duşmănie foarte grea de înlăturat, OC, XI, 3; -ia este o întristare pentru bunăstarea aproapelui, OC, XI, 1; -ia este o urmare a răutăţii diavolului, OC, XI, 1; -ia este vrăjmaşă a darurilor dumnezeieşti, OC, XI, 3; -ia roade sufletul invidiosului, OC, XI, 1; -ia sfîşie sufletele care au odrăslit-o, OC, XI, 1; boala -iei, OC, XI, 4; ce este -ia, OC, XI, 3; diavolul n-a fost făcut de Dumnezeu duşman al nostru, a ajuns din —, OC, IX, 8; făţărnicia este rod al -iei, OC, XI, 6; lipsa de — este urmare a bunătăţii, OC, XI, 1; Omilia XI despre —, OC, XI, 1; patima -iei, OC, XI, 1. 4; păcatul -iei, OC, IX, 8; prin — demonul s-a arătat potrivnic lui Dumnezeu, OC, XI, 3; pornirile -iei, OC, XI, 4; săgeţile -iei, OC, XI, 4.

invidios, -ul este duşman al celor prezente, prieten al celor pierdute, OC, XI, 2; starea sufletească a -oşilor, OC, XI, 5.

Ioab, general şef, fiul lui Saurias, OP, XII, 2.

Ioad, persoană biblică, OP, IX, 1.

Ioan (Botezătorul), OC, I, 9; IX, 10; XIII, 1; XX, 6; predica lui —, OC, XIII, 1; viaţa sfîntului —, OC, I, 9.

Ioan (Evanghelistul), OP, II, 8; IX, 2. 9; OC, XV, 3; XVI, 1. 3; — are cele mai sublime cuvinte ale predicării evanghelice, OC, XVI, 1; — fiul tunetului, OC, XVI, 1; începutul Evangheliei după —, OC, XVI, 1. 2; teologia predată de evanghelistul — despre Unul-Născut, OC, XVI, 4.

Ioatam, persoană biblică, OH, VI, 7.

Ioil, profeţia lui —, OC, XII, 13.

Iona, prooroc, OH, VII, 6; OC, VIII, 3.

Ionatan, prietenul lui David, OC, IV, 3.

Ionică, Marea —, OH, IV, 4.

Ioram, fiul lui Ahav, OP, VII, 6.

Iosafat, persoană biblică, OC, XX, 5.

Iosif Arimateanul, OP, IX, 9.

Iosif, fiul lui Iacov, OP, II, 6. 8; III, 5; VI, 3; VIII, 1; XII, 3; OC, VIII, 8; XI, 4; XVII, 1; — a hrănit pe fraţii lui care-l vînduseră, OC, VIII, 8; — a plîns pe Veniamin, OC, VIII, 8; predica iubirii de oameni a lui —, OC, VI, 2; seminţia lui —, OH, III, 8; stăpîna lui — îl ispitea, OC, VIII, 8; viaţa lui —, OC, XVIII, 1.

Iosif, — Flaviu, OC, VIII, 7.

Iov, dreptul, OH, III, 5; OP, V, 5; VI, 2; XI, 5. 10; OC, II, 5; IV, 6; IX, 5; XX, 7; XXI, 11. 12; bunăstarea gospodăriei lui —, OC, XXI, 10; Cartea lui —, OP, V, 5; cuvîntul lui —, OH, I, 9; cuvintele lui —, OC, VIII, 5; XXI, 10; dreptul —, OC, XXI, 5. 10; inima lui —, OC, IV, 6; marele —, OC, VI, 1; mintea femeii lui —, OC, XXI, 11; răbdarea dreptului —, OC, XXI, 10. 12; şirul de nenorociri venite peste —, OC, XXI, 10; viteazul —, OC, VIII, 6.

ipostasă, -sa Fiului, OC, XVI, 4; XXIII, 4; -sele Tatălui şi Fiului, OC, XXIV, 4; -sa trupurilor animalelor, OH, VIII, 2; caracterul -sei, OC, XXIV, 4; chipul

-sei, OH, IX, 6; deosebirea -sei, OC, XVI, 4.
Isaac, patriarh, OP, II, 6. 8; VII, 3; VIII 1; Dumnezeul lui —, OP, VI, 3; X, 6.
Isaia, prooroc, OH, I, 8; III, 6; OP, V, 3; IX, 2; X, 4; XI, 4; OC, I, 1; IX, 1; XIV, 6; imaginea înțeleptului —, OH, V, 2; profeția lui —, OP, VIII, 12.
Isav, persoană biblică, OP, II, 6; IX, 12; OC, I, 6.
ispășire, jertfă de —, OP, XI, 3. 4. 5; XII, 3.
ispită, -ta diavolului, OC, I, 9; VI, 1; IX, 9; XIII, 16; -tele duhurilor răutății, OC, XII, 16; -tele trupului, OP, X, 8; asaltul -telor, OC, XVIII, 7; lupte împotriva -telor, OC, I, 9; momeală pentru -te, OC, IX, 9; pilde de -te, OC, VI, 1.
ispitire, -a Domnului de diavol, OC, I, 9.
Israil, OH, III, 8; OP, VI, 2; VII, 6. 9; X, 8; XII, 2. 3; OC, XII, 2; XIII, 2; XVIII, 7; XX, 2. 4; XXIV, 1; — cel de demult, OC, XIII, 2; — cel după trup, OP, XI, 6; fiii lui —, OP, XI, 4; XII, 2; fiicele lui —, OC, IV, 3; folosul întregului —, OC, X, 6; poporul —, OP, VIII, 7; XI, 4; OC, VIII, 4; rămășița lui —, OP, VII, 7.
israilit, OP, XII, 3; căderea -liților, OC, XX, 5; noii -liți, OC, VIII, 2; tînăr —, OC, VIII, 5.
israilitean, OC, XII, 12; -ul Nabute, OC, VII, 5; poporul — OC, XIV, 8.
istețime, — vrednică de laudă, OC, XII, 12; definiția -mei, OC, XII, 11; întrebuințarea -mei, XII, 12.
Istru, rîul —, OH, III, 6.
iubire, -a de aproapele, OP, III, 2; -a de arginți, OC, II, 5; VI, 6; VIII, 8; -a de aur și de lume, OC, VIII, 8; -a de bogăție, OH, VII, 3; -a de frați, OP, II, 6; OC, VIII, 2. 8; XI, 5; -a de întîietate, OP, VIII, 14; -a de oameni a lui Dumnezeu, OP, VII, 10; XI, 1; XII, 1; XIII, 5; XIV, 2. 3; -a de oameni a Legiuitorului, OP, IV, 5; -a de putere, OP, VIII, 14; -a virtuții, OC, X, 5; exemple de — frățească în Vechiul și în Noul Testament, OC, VIII, 8; legea -rii de oameni, OC, VIII, 8; pilde pline de — de oameni, OC, VIII, 8; predica despre -a de oameni a lui Iosif, OC, VI, 2.
Iuda, fiul lui Iacov, OP, XII, 2. 4.
Iuda, vînzătorul, OP, II, 1; OC, XIX, 7.
iudaic, născocire -ă, OH, IX, 6; partidul —, OC, XXIII, 4.
iudaism, învățături înrudite cu -ul, OC, XXIV, 1.
Iudeea, OC, VIII, 5; XIII, 1; lacul Asfaltitis din —, OH, IV, 4.
iudeu, blasfemia -eilor, OC, XXIV, 1; furia -eilor împotriva Mîntuitorului, OC, XI, 4; istoria -eilor, OC, VIII, 7; îndrăzneala -eilor, OC, XVIII, 7; legile și religia -eilor, OC, XX, 2; neamul acesta —, dușman al adevărului, OH, IX, 6; nelegiuirea săvîrșită de -ei asupra Domnului, OC, VIII, 7; păcatele -eilor, OC, VIII, 1; poporul —, OC, VIII, 1; sinagoga -eilor, OP, V, 3; vițelul făcut de -ei, OP, V, 5.
Iulita, muceniță, OC, V, 1. 2; sfînta —, OC, V, 2.
Iunona, zeiță, OC, XXII, 8.
Izabela, soția lui Ahav, împăratul Samariei, masa -lei, OC, X, 6.

Î

împărăteasă, —, adică sufletul logodit cu Mirele-Cuvîntul, OP, IX, 9.
împărăție, -ia cerurilor, OP, III, 6; V, 7; VIII, 12; OC, III, 6; IV, 2; VI, 3. 8; VII, 2. 4. 6. 7; IX, 10; X, 4; XII, 13. 16; XIII, 1. 3. 5. 7. 8; XVIII, 6; -ia lui Dumnezeu, OP, VIII, 4; IX, 7; X, 1. 2; XIV, 4; OC, II, 4; VI, 8; VII, 1; X, 4; XIII, 2; XIV, 4; -ia lui Hristos, OP, IX, 5. 9; bucuria -i cerurilor, OC, V, 2; Evanghelia -i, OC, IX, 10; XIII, 6; lipsire de -ia cerurilor, OC, XI, 5; masa din -ia cerurilor, OC, I, 9; slava din -ia cerurilor, OC, XIX, 4.
împărtășire, -a bunătăților, OC, XIII, 1.
împărțire, -a averilor la săraci, OC, VII, 1; -a darurilor, OC, V, 7; XIII, 8; -a Duhului, OC, III, 6; inegalitate în -a bunurilor materiale, OP, XI, 10.
împreunare, -a cu patimile trupului, OP, VII, 8; — de nuntă, OH, VII, 5; XXI, 4.
închinare, -a la idoli, OP, V, 5; OC, I, 5; XII, 12; XIV, 8; XVIII, 2; XXIV, 1.
închinăciune, OH, III, 10; OC, VIII, 9; XI, 4.
închinător, viețuirea cu -ii la idoli, OC, XVIII, 2.
înfrînare, -a limbii, OC, II, 7; XIII, 7; -a poftelor, OH, II, 5; -a, tovarăș de viață și de masă, OC, VIII, 4; cununile -nării, OC, II, 3; lecții de —, OC, I, 7; haina -nării, OC, III, 1; legea -nării, OC, I, 3; pildă de —, OC, IV, 6; virtutea -nării, OC, IX, 9.
îngăduință, -ța lui Dumnezeu, OC, IX, 5.
înger, -ul Domnului, OH, V, 6; OP, VIII, 5; -ii diavolului, OC, VI, 8; -i înfricoșători, OP, VIII, 8; — întunecat, OC, XIII, 8; -ii lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; — luminat, OC, IX, 9; -ul nimicitor, OC, XIII, 4; -ii, păzitorii vieții noastre, OC, II, 2; -ii scriu cuvintele, OP, V, 7; aducerea -ilor la existență, OP, VII, 4; asemănarea cu -ii, OC, I, 3; chipul -ilor, OH, IX, 6; corurile -ilor, OC, XV, 1; cuvîntul -ilor, OC, XVI, 3; fiecare

credincios are un — însoțitor, OP, XI, 9; firea -ilor, OP, VIII, 5; focul pregătit spre pedeapsă diavolului și -ilor lui, OP, V, 6; Gavriil era —, OC, IX, 8; în Biserică -ii înscriu pe cei ce postesc, OC, II, 2; limbile -ilor, OC, XV, 1; XVI, 3; lucrul -ilor, OP, V, 7; măreția -ilor, OP, VIII, 5; mulțimea -ilor, OC, XIII, 8; oștile -ilor, OH, I, 5; OC, XIX, 8; paza -ilor, OH, V, 6; OP, VIII, 5; pîinea -ilor, OC, XIII, 2; postul ne face asemenea cu -ii, OC, II, 6; priveliștea -ilor, OC, XIX, 8; satana a fost —, OC, IX, 8; slavă de —, OP, XII, 5; slava -ilor, OC, XX, 7; stăpînire de -i, OC, IX, 7; tăria -ilor, OP, VIII, 5; vrednicia -ilor, OH, IX, 6; OP, XI, 8; OC, IX, 8; viața -ilor, OC, IV, 4; zeci de mii de -i, OP, X, 4.

îngîmfare, -a cărturarilor, OC, VII, 1.

întrupare, -a Cuvîntului, OP, IX, 5; -a Domnului, OP, VII, 2; XIII, 2; -a Fiului lui Dumnezeu, OP, VI, 1; -a lui Hristos, OP, II, 4; iconomia -pării, OP, IX, 5. 9; rînduiala -pării, OP, IX, 8.

întuneric, -ul cel mai adînc, OC, XIII, 8; -ul cel mai din afară, OH, II, 5; OP, XI, 11; OC, VI, 8; -ul de la începutul lumii, OH, II, 5; -ul nu are existența în el însuși, OH, II, 5; -ul veșnic, OC, XXI, 6; conducătorii -ului, OC, IX, 9; creatorul -ului, OC, IX, 4; definiția -ului, OH, II, 4; natura -ului, OH, VI, 3; stăpînitorii -ului, OC, II, 1.

1. *înțelepciune*, -a Cîrmuitorului universului, OH, III, 7; -a covîrșitoare a lui Dumnezeu, OH, IX, 6; -a Creatorului, OH, I, 7; VI, 11; OP, VII, 3; -a Creatorului universului, OH, II, 2; -a Cuvîntului, OC, XX, 6; -a dată de Dumnezeu, OC, XX, 2; -a de la Dumnezeu, OC, XX, 3; -a Domnului, OC, XX, 6; -a dumnezeiască, OC, XX, 1; -a întîi-născută, OC, XII, 3; -a lui Dumnezeu, OH, III, 6; VII, 5; VIII, 7; OP, XI, 2. 3; -a și dreptatea lui Dumnezeu, OC, V, 5; XX, 3. XXI, 11; -a lui Dumnezeu întru taină, OC, XII, 3; -a lui Hristos, OC, XX, 6; -a Marelui Meșter, OH, VI, 10; -a nepătrunsă a lui Dumnezeu, OH, IX, 5; -a cea nespusă a lui Dumnezeu, OH, VI, 1; -a Ziditorului OH, II, 2; VIII, 7; -a adîncă a Creatorului, OC, III, 8; feluritele chipuri ale -nii lui Dumnezeu în creaturi, OH, VIII, 8; marea — a Creatorului, OH, V, 9; OC, III, 6; marea — a lui Dumnezeu, OH, VII, 5; OC, IV, 2; minunea -nii Ziditorului, OH, VIII, 8; podoaba -nii Cuvîntului OP, IX, 6; urmele -nii Creatorului, OH, IX, 4.

2. *înțelepciune*, -a cea adevărată, OC, X, 4; XII, 14; — ascunsă, OP, XI, 2; -a cea deșartă, OH, VIII, 7; -a cea nebună, OH, III, 6; IX, 1; -a cea pieritoare, OP, XI, 5; -a lumii, OH, II, 6; OP, XIII, 4; OC, XV, 3; XVI, 1; -a lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu, OP, XI, 5; -a trecătoare a lumii, OC, XXIII, 2; -a veacului acestuia, OC, XII, 3; definiția -nii, OC, XII, 3. 4; folosul obștesc al -nii, OC, XII, 4; frica de Dumnezeu este început al -nii, OH, I, 5; înțelept este omul care-și întărește -a prin fapte, OC, XXII, 4; nevăzutul maestru al -nii lumești, OC, XX, 2; sistemele de —, OC, XII, 14.

înțelepțire, dreapta judecată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoșătoare pentru -a celor ce alunecă ușor spre păcat, OC, IX, 5.

învățare, -a meseriilor, OC, XVI, 1; -a teologiei, OP, V, 6.

învățat, -ații eleni, OC, XII, 2; -ații noștri din Biserică, OH, III, 9.

învățătură, -a adevărului, OC, XXIV, 1; -a aleasă, OC, XII, 9; — artificială, OC, XXIV, 7; — bisericească, OP, V, 3; -ra Bisericii, OH, III, 3; -a bunei credințe, OP, VIII, 8; -a cea adevărată, simplă la cuvînt, OH, III, 6; -rile cele mîntuitoare, OH, VII, 4; -a celui rău, OH, V, 5; -rile credinței, OC, XIX, 8; -rile creștine, OC, XVI, 1; -a curată, OH, V, 5; -rile date de Dumnezeu lui Moisi, OH, VI, 1; -a de Dumnezeu insuflată, OH, I, 3; -ri de inițiere, OP, VII, 7; -ri de taină, OC, XXII, 2; -rile demonilor, OP, IX, 10; -ri despre dreptatea adevărată, OC, XII, 8; -a despre facerea lumii, OH, IV, 4; -ra despre Fiul lui Dumnezeu, OC, XVI, 1; -a despre înviere, OH, VIII, 8; -ri despre prudență și bărbăție, OC, XII, 14; -a despre Sfîntul Duh, OC, XXIV, 4—7; -rile din Proverbe, OC, XII, 14; -a Domnului, OH, V, 5; OP, VII, 2; OC, XXIV, 3; -a dreaptă, OC, XXIV, 4; -a dreptei credințe, OC, IV, 7; -a Duhului, OP, V, 7; -rile Duhului, OC, XVI, 1; -a Duhului este comoară bună pentru veacul ce va să fie, OH, III, 1; — duhovnicească, OP, V, 2. 4; — dumnezeiască, OP, II, 5; OC, IV, 6; XII, 5. 14; XX, 6; XXII, 2; -rile egiptenilor, OC, XXII, 2; -ri elementare, OP, VIII, 10; -ri eretice, OH, IV, 7; -a evanghelică, OP, III, 5; IX, 2. 10; OC, XXIV, 2; -ri false, OH, III, 8; -ri false și viclene, OC, XVI, 1; — fără greșeală în ce privește cunoștința, OH, III, 6; -ri fiziologice, OP, VII, 7; -rile introductive ale Evangheliei, OC, XII, 13; -ri înrudite și cu păgînismul și cu iudaismul, OC, XXIV, 1; -rile înțelepților, OC, XII, 14; -ri lipsite

de dreapta credință, OH, II, 4; -a maniheilor, OH, VIII, 1; -ri mîntuitoare, OP, X, 8; OC, I, 9; II, 8; VII ,1; -rile neamurilor, OP, VII, 7; -ri necredincioase, OC, XXIV, 5; -a noastră duhovnicească este simplă și nemeșteșugită, OH, III, 8; -a nouă și mîntuitoare a lui Hristos, OP, VII, 7; -ri noi, OP, X, 8; -rile părinților, OP, IX, 10; XI, 11; OC, XXIV, 4; -ri pentru viață, OC, XII, 1; -ri profane, OC, XXII, 2; -a Proverbelor, OC, XII, 5. 7. 8. 14; -ri rele, OH, II, 4; OP, IX, 3; XI, 6. 7. 11; -rile scriitorilor, OC, XXII, 5; -ri sfinte, OP, IX, 3; OC, XXII, 2; -ri străine, OP, IX, 11; -ri străine cinstirii de Dumnezeu, OP, V, 2; -ri stricate, OP, II, 6; -ri vătămătoare OH, V, 5; -ri zadarnice, OC, XII, 6; adevărul -rii creștine, OH, I, 2; carte elementară de —, OP, I, 2; cuvintele de — ale Duhului, OH, I, 1; darul -rii, OC, XI, 5; deosebirea -rilor, OC, XXII, 2; deosebirea între -a noastră și -a filosofilor profani, OH, III, 8; descoperirea -rii, OP, VII, 7; deșertăciunea -rii filosofilor profani, OH, I, 2; dogmele cuprind -ri morale, naturale și mistice, OP, IX, 9; hrana cu -rile adevărului, OC, II, 8; hula -rii Duhului, OC, XVI, 4; lumea aceasta este loc de — a sufletelor omenești, OH, I, 5; maeștrii relelor -ri, OC, XVI, 1; petele -rilor rele, OP, IX, 10; pretextul unei -ri duhovnicești, OH, III, 9; simplitatea -rilor duhovnicești, OC, XII, 7.

înviere, a treia zi a -rii, OP, X, 5; -a Domnului, OH, II, 8; -a din morți, OC, XX, 3; -a judecății, OC, VII, 6; -a morților, OC, XIV, 1; -a vieții, OC, VII, 6; amintirea -rii Domnului, OC, XIV ,1; botezul dă putința -rii, OC, XIII, 1; dimineața -rii, OP, XI, 9; fii ai -rii, OP, VIII, 11; harul -rii, OC, XIII, 1; învățătură despre —, OH, VIII, 8; nădejdea -rii, OC, III, 6; IV, 2; părtaș -rii lui Hristos, OC, XIII, 2; pomenirea -rii Domnului, OC, XIII, 1; puterea -rii lui Hristos, OC, XX, 3; rînduiala cu privire la —, OP, IX, 9; schimbare la -a cea de obște, OH, VIII, 8; taina -rii, OP, VIII, 13; taina -rii Domnului, OP, II, 3. 4; tainele -rii, OP, VII, 2; ziua -rii, OC, XIII, 1.

J

jertfă, — de ispășire, OP, XI, 3. 4. 5; XII, 3; — demonilor, OC, XVII, 2; — frumoasă, OC, XIX, 6; — vie, OC, VII, 9; XIX, 6; Fiul s-a adus — lui Dumnezeu, OP, V, 5; fumul de la -ele de grăsime, OC, XVIII, 2.

jertfelnic, — de aramă, OC, XVII, 2.

jertfire, OP, V, 1.

judecată, -ta din urmă, OC, VIII, 7; -cățile Domnului, OH, VIII, 8; -ta lui Dumnezeu, OH, II, 7; OP, II, 6; V, 2; VI, 4; VII, 3. 5; VIII, 11; IX, 7; XI, 1; OC, XIII, 8; XXI, 10; -ta lui Hristos, OC, VII, 6; -ta lumii, OC, IX, 9; -cățile Stăpînului, OC, XXI, 11; arătarea Domnului la —, OP, VIII, 12; criteriul de —, OH, VI, 9; XIII, 4. 5; dreapta —, OH, VI, 7; OC, X, 6; XI, 5; XII, 2. 9; XIV, 1; XX, 3; dreapta — a lui Dumnezeu, OP, XI, 11; OC, IX, 3. 4. 5; XIV, 8; dreapta — a lui Hristos, OC, I, 11; frica de —, OP, V, 7; învierea -căţii, OC, VII, 6; scaun de —, OP, VIII, 8; scaunul de — al lui Hristos, OC, IV, 6; XXI, 5; tronul dumnezeiesc de —, OP, VII, 3; unde va fi -ta viitoare, OC, XXII, 6; venirea arătată a Domnului la —, OP, VIII, 11; ziua -căţii, OP, IX, 3; XI, 2; XIII, 4; OC, VI, 8; ziua dreptei -căţi a lui Dumnezeu, OP, VIII, 4.

Judecător (Dumnezeu), -ul inimilor, OC, XI, 5; -ul lumii, OC, XI, 4; -ul obștesc, OC, VI, 3; -ul vieții omenești, OC, XXI, 12; adevăratul —, OP, II, 6; arătarea -ului, OC, VIII, 9; dreptul —, OH, I, 4; II, 1; OP, II, 6; VI, 4; OC, II, 8; VI, 5; VII, 6; VIII, 2. 9; XII, 8; XVIII, 8; dreapta răsplătire a -ului, OP, V, 1; OC, VII ,4.

jug, -ul căsniciei, OC, XIV, 8; -ul de robie al diavolului, OP, XI, 3; -ul legii, OC, XIII, 1; -ul lui Hristos, OP, XII, 4; OC, XIII, 1; XIV, 1; -ul postului, OC, VIII, 3.

jurămînt, — fals, OP, III, 5; IV, 1. 2; VIII, 9; — strîmb, OC, XIII, 5; îndepărtarea de -ul strîmb, OC, II, 7; părintele -ului fals, OC, VII, 7.

L

Lacedemonia, piatră de —, OC, VII, 2.

lapte, — spiritual, OC, XII, 13.

laț, -urile diavolului, OC, XXI, 1; -urile pierzării, OC, XXI, 1.

Lazăr (prietenul lui Hristos), OC, IV, 3. 5; moartea lui —, OC, IV, 5.

Lazăr (săracul), OP, XI, 5; OC, I, 4. 9; XVIII, 8; bunătățile lui —, OP, XII, 5; -ii, OC, XXI, 8.

lăcomie, -ia la mîncare, OP, VI, 5; OC, I, 5; grozăvia -i, OC, I, 9; sînurile nesățioase ale -i, OH, VII, 3; temei de —, OC, XX, 1.

lege, -gi ale păgînilor, OC XII, 8; -a adevărului, OC, XXIII, 2; -gile alegoriei, OH, IX, 1; -a castității, OC, XXI, 4; -a cea dintîi, OH, IV, 3; -a dumnezeiască, OP, X, 4; -a cea duhovnicească, OP, VIII, 9; -gile Creatorului, OH, V, 4; -a creștină, OC, XVIII, 2; -a Domnu-

lui, OH, VII, 6; OP, I, 3; OC, XXI, 2; -a duhului vieţii, OC, XV, 3; -a este umbra bunătăţilor viitoare, OP, VIII, 9; -gile firii, OC, VIII, 7; -a iubirii de oameni, OC, VIII, 8; -gile iudeilor, OC, XX, 2; -a înfrînării, OC, I, 3; -a lui Dumnezeu, OH, VII, 4; OP, II, 5; OC, I, 5; V, 9; XII, 10. 17; XIII, 1; XXI, 2; -a lui Moisi, OP, VII, 9; XI, 9; -a morţii, OC, IV, 7; — naturală, OH, VII, 5; OC, XVIII, 1; -a naturii, OH, V, 1. 10; VII, 3. 4; IX, 3; -gi nescrise, OH, VIII, 4; -gile ospitalităţii, OH, VIII, 5; -a pămîntului, OH, V, 1; -a postului, OC, I, 3; -a postului a fost dată în paradis, OC, I, 3; -a prieteniei, OC, IX, 9; -ile retorice ale cuvîntărilor profane de laudă, OC, XXIII, 2; -gile serbărilor publice, OH, VI, 1; -a veche este a creştinilor, OP, V, 1; călcarea -gii, OP, V, 2; OC, XIII, 5; cărţile -gii, OP, II, 5; cea dintîi dare a -gii, OP, VII, 2; darea -gii, OC, I, 3. 5; dispreţuirea -gii, OP, V, 2; dragostea este plinirea -gii, OC, V, 7; litera -gii, OP, XI, 6; jugul -gii, OC, XIII, 1; postul este mai vechi ca -a, OC, I, 3; sfinţenia -gii, OC, VIII, 1; slujba cea preînchipuitoare din -a veche, OC, I, 6; turburarea -gii, OC, XI, 6.

Legiuitor (Dumnezeu), -ul posturilor, OC, II, 2; iubirea de oameni a -ului, OP, IV, 5; înălţimea de cugetare a -ului, OC, IV, 2.

legiuitor (om), -ul de la Luca, OC, VII, 1; -ul Moisi, OC, II, 6; XXIII, 3; mîndria -ilor, OC, VII, 1.

lemn, chipurile cioplite în —, OC, XVIII, 2.

leu, groapa de lei, OP, II, 8.

levit, OP, V, 1; OC, X, 6; XIV, 8.

Libia, OH, V, 8.

Liban, chedrii -ului, OP, V, 5; viţelul -ului, OP, V, 5; vîrful -ului, OP, V, 5.

libertate, -a de voinţă, OP, VIII, 5; IX, 8; XIII, 4; OC, IX, 5. 7. 8; bunul -tăţii, OP, IV, 4; diavolul avea -a de voinţă, OC, IX, 8; începutul şi rădăcina păcatului stă în noi şi în -a voinţei noastre, OC, IX, 3.

Lidia, nisipul aurifer din —, OC, XXII, 8.

linişte, -a sufletului, OP, V, 8; VIII, 3; stare de —, OP, V, 6.

literatură, -ra profană, OC, XXII, 2; -ra scriitorilor eleni, OC, XXII, 1.

literă, -a legii, OP, XI, 6; începutul cuvîntului sînt -rele, OC, XVI, 1.

liturghie, OP, XIV, 1; OC, XVIII, 2.

locaş, — al neruşinării, OC, XIV, 1; -ul Celui Prea Înalt, OP, X, 4; -ul lui Dumnezeu, OP, VII, 8; X, 3; -uri sfinte, OC, II, 4; sfîntul — al mucenicilor, OP, XIV, 1.

locuinţă, — nefăcută de mînă omenească, OC, XXI, 6; -ţa pămîntească a cortului, OC, XXI, 6; lumea aceasta, — potrivită tuturor celor supuşi naşterii şi stricăciunii, OH, I, 5.

Luca, cuvintele Evangheliei după —, OC, VI, 1; legiuitorul de la —, OC, VII, 1.

lume, -a aceasta este gîndită de Dumnezeu pentru un scop folositor, OH, I, 6; -a aceasta, locuinţă potrivită tuturor celor supuşi naşterii şi stricăciunii, OH, I, 5; -a aceasta, o şcoală, un loc de învăţătură a sufletelor omeneşti, OH, I, 5; -a a luat fiinţă fără scurgere de timp, odată cu voinţa lui Dumnezeu, OH, I, 6; -a are început, OH, I, 2; -a cea nevăzută, OH, I, 5; -a cealaltă, OC, XXI, 3. 5; -a este o operă de artă, OH, I, 7; -a este o şcoală a sufletelor înzestrate cu raţiune şi un loc unde se poate învăţa cunoaşterea lui Dumnezeu, OH, I, 6; -a înconjurătoare, OC, III, 2; -a materială şi mărginită, OH, I, 3; -a nu s-a făcut de la sine, OH, I, 1; -a operă folositoare, OH, I, 7; -a spirituală, OH, I, 5; -a va pieri prin foc, OH, III, 8; a fost ceva şi înainte de -a aceasta, OH, I, 5; alcătuirea -mii acesteia, OH, I, 6; VI, 1; bunurile acestei -mi, OC, XXII, 2; bunurile celeilalte -mi, OC, XXII, 2; cele din — sînt o călăuză a minţii pentru contemplarea celor nevăzute, OH, I, 6; cele mai presus de —, OC, XXIII, 4; elementele -mii, OH, I, 2. 7; Dumnezeu a pus armonie în toate părţile -mii, OH, I, 7; Dumnezeu este cauza -mii, OH, I, 7; facerea -mii a început în timp, OH, I, 3; frumuseţea -mii, OH, III, 7; întunericul de la începutul -mii, OH, II, 5; judecarea -mii, OH, I, 4; OC, IX, 9; natura -mii acesteia, OH, I, 4; nenumărate -mi, OH, III, 3; pieirea -mii, OH, VI, 4; pieiri şi renaşteri nenumărate ale -mii, OH, III, 8; reînnoirea întregii -mi, OP, VII, 2; renaşterea întregii -mi, OP, VII, 2; sfîrşitul -mii, OH, I, 3. 4; IX, 2. 3; OP, X, 1; starea -mii înainte de facerea -mii, OH, I, 5; II, 8; vestire mai dinainte despre sfîrşitul şi transformarea -mii, OH, I, 3.

lumină, -na cea adevărată, OH, VI, 1; OP, VIII, 4; -na cea adevărată a lumii, OH, VI, 2; -na cea mai presus de lume, OH, II, 5; -na cea veşnică, OP, X, 5; — cerească, OH, II, 8; OC, XIII, 3; -na feţei Domnului, OC, XIII, 4; -nile Sfîntului Duh, OC, I, 9; -na slavei lui Dumnezeu, OP, VIII, 9; — spirituală, OH, I, 2; II, 8; OP, X, 5; -na teologiei, OH, IX, 6; -na veşnică, OH, II, 5; cel dintîi cuvînt

al lui Dumnezeu a creat -na, OH, II, 7; Domnul este numit — adevărată, OP, IX, 5; Dumnezeu este —, OH, II, 4; natura -nii, OH, II, 7; VI, 3; răsărirea -nii spirituale, OP, X, 5; Tatăl -nii celei adevărate, OH, II, 8.
Lună (astru), -na are o putere extraordinară, mai presus de fire, OH, VI, 10; fluxul şi refluxul mării sînt o urmare a fazelor -nii, OH, VI, 11; influenţa fazelor -nii asupra corpurilor de pe pămînt OH, VI, 10; schimbările atmosferice au legătură cu fazele -nii, OH, VI, 11.
lună (timp), a zecea zi a -nii a şaptea, OC, I, 3; adăugarea unei -ni, OH, VI, 8; soroacele -nii, OP, IV, 5.
luptă, -ta dintre rău şi bine, OH, II, 4; -ta împotriva ispitelor, OC, I, 9; Hristos, Întîi-Stătătorul -telor, OC, XVIII, 3.
luptător, — împotriva lui Hristos, OH, IX, 6, — împotriva lui Dumnezeu, OP, IX, 6; OC, XX, 1; diavolul este — împotriva lui Dumnezeu, OC, IX, 9.

M

Macedonia, OH, IV, 4.
madianită, OC, VIII, 4.
madianiţi, OC, X, 6.
mamă (Maica Domnului), OC, XX, 6.
Mamant, bogăţia harurilor duhovniceşti ale lui —, OC, XXIII, 2; faptele de laudă ale lui —, OC, XXIII, 2; faptele minunate ale lui —, OC, XXIII, 1; minunile lui —, OC, XXIII, 1; Omilia XXIII la sfîntul —, OC, XXIII, 1.
Mamona, cămările lui —, OC, VI, 6; lucrul lui —, OC, VIII, 3.
Manase, persoană biblică, OP, XII, 2. 4.
manihei, eretici, OH, II, 4; învăţătura -lor, OH, VIII, 1; proştii —, OH, VIII, 1.
Marcion, eretic, OP, XI, 7; OC, XXIV, 4.
marcioniţi, eretici, OH, II, 4.
mare, -a de dincolo de coloane, OH, III, 6; -a de dincolo de Gadira, OH, IV, 4; -a de la apus, OH, IV, 4; VI, 11; -a de la miazănoapte, OH, IV, 4; VII, 4; -a de la miazăzi, OH, IV, 4; VII, 4; -a de la răsărit, OH, IV, 4; -a Egee, OH, IV, 4; -a Egipteană, OH, IV, 3; -a este începutul şi izvorul apelor din aer, OH, IV, 7; -a fără insule, OH, VII, 4; -a Hircaniană, OH IV, 4; mări închise, OH, IV, 4; -a Indiană, OH, IV, 3; VII, 2; -a Ionică, OH, IV, 4; -a noastră (Mediterană), OH, III, 6; -a Roşie, OH, IV, 3. 4; OP, V, 6; VII, 5; OC, IX, 5; -a Sardiniei, OH, IV, 4; -a Siciliei, OH, IV, 4; -a Tiriniană, OH, IV, 4; nivelul Mării Roşii, OH, IV, 3.
Marghitis, personaj din opera lui Homer, OC, XXII, 6.
Maria, sora lui Moisi, OC, X, 3.
Marsias, instrumentele muzicale ale lui —, OC, XXII, 5.
martor, -i falşi, OC, V, 1; VII, 5; doi sau trei -i mincinoşi, OC, VII, 8.
masă, -sa din împărăţia cerurilor, OC, I, 9.
Matia, apostol, OC, XIX, 7.
Matusala, persoană biblică, OC, XXII, 8.
mauritani, OH, VII, 2.
mădular, -e ale desfrînatei, OP, V, 2; -e ale trupului lui Hristos, OP, IX, 5; -ele lui Hristos, OP, V, 2; sfinţii sînt trup al lui Hristos şi -e în parte, OP, VIII, 11.
măreţie, -ia cerului, OH, III, 3; VI, 1; -ia Domnului, OP, VIII, 3; -ia firii dumnezeieşti, OC, XV, 1; -ia îngerului, OP, VIII, 5; -ia lui Dumnezeu, OP, VIII, 3; OC, XXIII, 4; -ia sufletului, OC, V, 1.
mărturisire, -a credinţei, OC, XXIV, 5; -a credinţei în Hristos, OC, XVIII, 2; -a lui Hristos, OP, VIII, 13; expunerea -rii credinţei, OC, XXIV, 4.
Megara, Euclide din —, OC, XXII, 4.
Meotis, lacul —, OH, III, 6.
merinde, — de păcate, OP, X, 1; — duhovniceşti, OC, XXIII, 1; — pentru bătrîneţe, OC, XXII, 8; — pentru desfătarea veşnică, OC, VII, 4.
Mesopotamia, OP, XII, 2.
mezi, Darius, regele -lor, OH, IV, 3.
Miel, -ul lui Dumnezeu, OP, V, 5; Fiul se numeşte — al lui Dumnezeu, OP, V, 5; sîngele -ului celui nevinovat, OP, XII, 3.
Miheia, prooroc, OP, V, 8.
milă, -la lui Dumnezeu, OP, VII, 3. 4. 10; XII, 5; XIV, 3; OC, VIII, 6; definiţia -lei, OP, XIV, 3.
Milon, atlet, OC, XXII, 5.
milostenie, -ia lui Dumnezeu, OP, VII, 3; -ia, mama poruncilor, OC, VIII, 7.
milostivire, -a lui Dumnezeu, OC, XX, 4; OP, VII, 10; XX, 4. 8.
minciună, arta de a spune -ni a oratorilor, OC, XXII, 3; îndepărtarea de -ni, OC, II, 7; tatăl -nii, OC, VII, 7.
minune, -nile ascunse ale lumii, OH, VI, 1; -ni cereşti, OC, XIX, 7; -a creaţiei, OH, V, 2; VII, 6; -nile de pe pămînt, OC, XIX, 4; -nile din văzduh, OH, VIII, 8; -nile Făcătorului, OC, XXIII, 3; -nile lui Dumnezeu, OH, VIII, 8; -nile lui Hristos, OC, XI, 4; XVIII, 7; înţelegerea -nii lui Dumnezeu, OC, XIV, 6; toiag făcător de -ni, OC, VIII, 2.
mir, — de mult preţ, OC, XII, 4.
Mire (Domnul Iisus Hristos), -le Cuvîntul, OP, VI, 5; bucuria -lui, OC, XII, 6; XIII, 7; împărăteasa, adică sufletul logodit cu -le Cuvîntul, OP, IX, 9; întîmpinarea -lui, OC, XII, 6; înţelegerea deplină între mireasă şi —, OC, XII, 1;

prietenul -lui, OP, IX, 2; venirea -lui, OC, XII, 6; veselia ospăţului -lui, OC, II, 8.
mireasă, -sa din Cîntarea Cîntărilor, OP, IX, 6; -sa Domnului, OP, IX, 11; înfăţişarea de —, OC, VIII, 8; -sa lui Hristos, OP, IX, 11; înţelegerea deplină între — şi Mire, OC, XII, 1; fii ai -sei lui Hristos, OP, IX, 12; frumuseţea -sei, OP, IX, 11; haina -sei, OP, IX, 9.
mireasmă, buna — a lui Hristos, OP, IX, 9.
Misia, talanţii lui Pitios din —, OC, XXII, 8.
mîncare, — duhovnicească, OC, XXIII, 4.
mîndrie, — diavolească, OC, XXIV, 6; buboiul pierzător al -i, OC, XX, 7; păcatul -i, OC, XX, 4.
Mîngîietorul (Sfîntul Duh), OP, XI, 1; OC, XXIV, 3; slava -ui, OC, XXIV, 7.
mînie, -ia este o beţie a sufletului, OC, I, 10; -ia este o nebunie de scurtă durată, OC, X, 1; -ia Judecătorului, OC, XVII, 2; -ia să n-o ia înaintea raţiunii, OC, X, 5; -ia trebuie îndreptată spre ucigaşul de oameni, tatăl minciunii, OC, X, 6; -ia Ziditorului, OC, XXI, 11; cînd este de folos -ia, OC, X, 5; definiţia -i, OP, VI, 4; OC, X, 6; deosebirea între — şi urgie, OP, VI, 4; -ia lui Dumnezeu, OP, XI, 1; OC, VI, 3; rădăcina amară a -i, OC, X, 7; răsplăţile -i, OC, X, 2; ziua descoperirii -i lui Dumnezeu, OC, VII, 6.
mîntuire, ce este -a, OP, XIII, 2; -a duhului, OP, VII, 9; -a omului, OP, XII, 1; -a prin botez, OC, XIII, 1; -a sufletului, OH, IX, 3; -a veşnică a sufletului, OC, IX, 5; afecţiunile date de Creator pentru -a noastră, OC, X, 6; butuc al -rii, OC, XVII, 2; cornul -rii, OP, V, 5; desfătarea îndepărtează de —, OC, I, 5; Fiul a lucrat cu firea Sa trupească -a oamenilor, OC, XV, 2; haina -rii, OP, VI, 7; mijloc pentru —, OC, XX, 1; nădejde de —, OC, XVIII, 7; paza -rii, OH, IX, 4; piedică în calea -rii, OC, IV, 3; roadă de —, OC, XII, 5; tainele -rii, OC, XII, 4; uşurinţa -rii, OC, VII, 1.
Mîntuitorul (Domnul), -ul neamului omenesc, OP, XIII, 2; -ul nostru Iisus Hristos, OP, I, 3; OC, XIV, 8; firea omenească a -ui, OP, IX, 8; furia iudeilor împotriva -ui, OC, XI, 4; mîna dreaptă a -ui, OP, XIII, 2; numele -ui, OC, XIX, 4.
Moab, persoană biblică, OP, XII, 2. 4.
moabit, OP, XII, 4.
moarte, -a nu e un lucru rău, OC, IX, 3; -a păcatului, OC, XIII, 5; -a păcătosului, OC, VIII, 14; IX, 3; -a sfinţilor este somn, OC, XVII, 1; — veşnică, OP, XIII, 4; OC, XX, 2; morţile vin de la Dumnezeu, OC, IX, 3; boldul morţii, OC, XIII, 5; creator al morţii, OH, II, 4; Dumnezeu n-a creat -a, OC, IX, 7; legea morţii, OC, IV, 7; necunoaşterea lui Dumnezeu este — sufletului, OC, XIII, 1; nimicirea morţii, OC, III, 6; prin voinţa noastră rea am atras -a, OC, IX, 7; păcat de —, OP, XIV, 2; păcate de —, OC, XIII, 4; plata păcatului este -a, OC, IX, 7; somnul, fratele morţii, OC, I, 10; undiţa morţii, OC, VII, 7.
Moisi, — era plăcut lui Dumnezeu, OH, I, 1; — legiuitorul, OC, II, 6; —, marele legiuitor, OC, XXIII, 3; —, omul cel mai blînd dintre toţi oamenii, OC, X, 6; —, slujitorul lui Dumnezeu, OH, IX, 1; blîndeţea purtării lui —, OC, XVIII, 1; cîntarea lui —, OC, IX, 4; cărţile lui —, OC, III, 1; cuvintele inspirate ale profetului —, OH, II, 4; înţeleptul —, OH, I, 7; învăţăturile date de Dumnezeu lui —, OH, VI, 1; legea dată prin —, OP, VII, 9; săvîrşirea lui —, OC, XVII, 1; viaţa lui —, OC, XVIII, 1; virtutea lui —, OC, XVIII, 1; 40 de zile de post şi rugăciune ale lui —, OC, I, 5.
momeală, -la păcatului, OC, VII, 7; — pentru ispită, OC, IX, 9.
moştenire, -a sfinţilor întru lumină, OH, II, 5; -a veşnicelor bunătăţi, OP, VII, 7; Adam a lăsat — păcatul, OC, VIII, 7.
mucenic, biserică de -i, OC, XIV, 3; XIX, 8; cinstea -ilor, OP, XIV, 1; cununile -ilor, OC, XIII, 8; cuvîntări de laudă în cinstea -ilor, OC, XVIII, 1; Dumnezeul -ilor, OP, XIV, 1; faptele vitejeşti de —, OC, XVII, 3; isprăvile -ului, OC, XVIII, 1; iubitorul de -i, OC, XIX, 1; lauda -ului sînt faptele lui mari de virtute, OC, XXIII, 2; muncile la care erau supuşi -ii, OC, XVIII, 2; patria -ilor este cetatea lui Dumnezeu, OC, XIX, 2; răbdarea -ilor, OC, XIX, 6; stadionul sfînt al -ilor, OC, XVIII, 1.
mucenicie, dorinţa de —, OC, XIX, 8.
mulţumire, -ri pentru faptele bune, OC, VI, 3; gînd de — către Dumnezeu, OH, VI, 11; rugăciune de —, OP, VIII, 1.

N

Nabul Carmelitul, OP, IX, 1.
Nabute Israiliteanul, OC, VII, 5.
Naştere, -a Domnului, OC, XX, 6; — duhovnicească, OC, XIII, 1; -a Fiului, OH, VI, 7; -a impasibilă a Cuvîntului din Tatăl, OC, XVI, 3; -a în Duh, OC, XIII, 1; baia -rii din nou, OC, XII, 13; chipul -rii Fiului, OC, XXIII, 4; Fiul a ieşit din Tatăl prin —, OC, XXIV, 7; impasibilitatea -rii Fiului, OC, XVI, 4.

Nausica, fiica regelui feacilor, OC, XXII, 4.
nădejde, -a bunătăţilor veşnice, OC, IV, 7; -a bunătăţilor viitoare, OC, V, 6; -a celor viitoare, OC, IV, 7; — de desăvîrşire, OC, I, 5; — de mîntuire, OC, XVIII, 7; -di fericite, OC, V, 2; -a în Dumnezeu, OH, VII, 6; OC, IV, 6; VIII, 5; -a în viaţă, OC, IV, 2; -a învierii, OC, III, 6; IV, 2; -dile mari ale creştinilor, OH, VI, 7; — mîntuitoare, OC, II, 3; -a răscumpărării, OC, XIII, 5; -a răsplătirii, OC, IV, 7; -a slavei încununării, OC, IV, 3; -a unei false slave, OC, XX, 1; -a veacului ce va să fie, OC, IV, 3; -a vieţii veşnice, OC, VI, 6; fericita —, OC, X, 7; viaţa plină de -di, OC, XIX, 8.
neam, — duhovnicesc, OC, XIX, 2; -uri necredincioase, OP, VII, 6; adunarea -urilor, OP, XI, 1; apostol al -urilor OC, XV, 3; Mîntuitorul -ului omenesc, OP, XIII, 2; nelegiuirea şi necredinţa -urilor, OC, XX, 5; prigonitorul obştesc al -ului omenesc, OC, XXI, 1; sfatul -urilor, OP, VII, 6.
necredincios, sfatul -oşilor, OP, I, 3; viclenia -oşilor, OC, XVII, 2.
necredinţă, -ţa în Dumnezeu, OH, I, 2; -ţa neamurilor, OC, XX, 5; atacurile -ţei, OC, XVII, 2; armele ascuţite ale -ţei, OC, XXIV, 2.
nedreptate, calea -tăţii, OC, XXI, 2; judecătorul -tăţii, OC, V ,2; XIX, 3; legătura -tăţii, OC, I, 1. 10; răul -tăţii, OP, IV, 5.
nelegiuire, -a neamurilor, OC, XX, 5; -a săvîrşită de iudei asupra Domnului, OC, VIII, 7; lucrătorii -rii, OC, XIII, 7.
nenorocire, comerţ cu -rile oamenilor, OC, VI, 3; foamea este capul -rilor omeneşti, OC, VIII, 7.
neştiinţă, -ţa de carte, OP, III, 4; -ţa filosofilor despre Dumnezeu, OH, I, 2; întunericul -ţei şi al răutăţii, OP, X, 5; ponoasele -ţei, OC, XII, 5.
nevoiaş, glasul celor -i, OC, XXI, 8; îngrijirea celor -i, OC, VII, 1; suspinele -ului, OC, VI, 4.
Nil, fluviul, OH, III, 6.
ninevîteni, OC, I, 9; VIII 3; pocăinţa -lor, OC, VIII, 3.
Nise, rîul — numit Hremete, OH, III, 6.
Noe, OC, I, 5.
Nomba, oraşul preoţilor, OP, VIII, 1.

O

Oaie, -ia lui Hristos, OC, XIX, 7; Fiul se numeşte Miel al lui Dumnezeu şi —, OP, V, 5.
obicei, -urile rele ale păgînilor, OP, IX, 10; tovărăşiile rele strică -urile bune, OC, IX, 9.
ochi, -ul cel neadormit al lui Dumnezeu, OH, VII, 5; -i Creatorului, OC, XXI, 5; -i Domnului, OP, VII, 10; VIII, 11; -i duhovniceşti, OC, XVIII, 7; -ul dumnezeiesc, OP, VII, 3; -i invidioşilor, OC, XI, 4; -i lui Dumnezeu, OH, III, 10; IV, 6. 7; OP, VI, 2; VII, 8; -i lumii, OH, V, 6; -i minţii, OH, II, 1; OP, X, 7; — pofticios, OC, XIV, 1; -i sufletului, OP, VIII, 3; X, 4; OC, III, 2. 5; XXII, 2.
Ocîrmuitor, Dumnezeu este înţeleptul — al anotimpurilor şi al anilor, OC, VIII, 5.
odihnă, -na cea viitoare, OP, XIV, 5; -na veacului ce va să fie, OH, II, 8; — veşnică, OP, XI, 5; XIV, 5; bunătăţile din -na cea veşnică, OP, VIII, 7; loc de —, OC, X, 7; lumina -nei, OP, V, 6.
1. *Om* (Domnul Hristos), -ul Dumnezeu Iisus Hristos, OP, XI, 4; Fiul -ului, OP, X, 8.
2. *om*, — al lui Dumnezeu, OP, V, 7; -ul are facultatea de a sta drept, OC, III, 8; -ul cel din afară, OP, VII, 2; IX, 11; OC, I, 9; IX, 4; XXI ,6; -ul cel dinăuntru, OP, III, 2; VIII, 13; IX, 1. 2. 11; OC, I, 9; II, 8; IX, 4; XII, 13. 14; XXI, 6; XXIV, 5; -ul cel vechi, OP, V, 8; VII, 5; IX, 2. 11; OC, XIII, 5; XIX, 6; -ul, chip al lui Dumnezeu, OC, VIII, 5; -ul, conducător al celor necuvîntătoare şi al celor neînsufleţite, OH, VI, 1; -ul desăvîrşit în înţelepciune şi pricepere este bătrîn la suflet, OC, XII, 13; -ul este o părticică din lume, OC, V, 4; -ul este spirit unit cu trup, OC, XXI, 5; -ul, operă a mîinilor lui Dumnezeu, OH, VI, 1; -ul pămîntesc, OP, XI, 10; -ul renăscut, OC, XII, 13; -ul, sadul cel ceresc, OH, IX, 2; -ul sfînt, OP, VI, 5; -ul stricăcios, OP, V, 2; OC, XXIV, 4; alcătuirea -ului, OP, XI, 9; bogăţia dată de Dumnezeu -ului, OH, VI, 1; căderile din voia -ului, OH, II, 5; cel dintîi păcat făcut de —, OC, VIII, 7; comerţ cu nenorocirile oamenilor, OC, VI, 3; diavolul este urîtor de oameni, OC, IX, 9; facerea -ului, OH, IX, 6; OC, IX, 9; facerea cea dintîi a -ului, OH, VI, 1; OP, VII, 6; XI, 8; facultăţile -ului, OP, VIII, 13; Fiul a lucrat cu firea Sa trupească mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; frumuseţea -ului, OP, IX, 3; OC, VIII, 5; gura spirituală a -ului dinăuntru, OP, VIII, 1; înălţimea, slava şi măreţia -ului, OC, XX, 3; legături nefireşti între oameni, OC, I, 9; legea iubirii de oameni, OC, VIII, 8; mîntuirea -ului, OP, XII, 1; moartea oamenilor, OH, VIII, 7; OC, V, 8; natura comună

a oamenilor, OC, III, 1; partea conducătoare din —, OP, V, 3. 8; partea rea din —, OC, III, 3; preţ al -ului este sîngele lui Hristos, OP, XIII, 3; raţiunea este specificul -ului, OP, XI, 1; rele dependente de —, OH, II, 5; tînăr la suflet este -ul desăvîrşit în virtute, OC, XII, 13; viaţa -ului este de origine dumnezeiască, OC, III, 8.

omorîre, -a lui Hristos, OC, IV, 2; -a lui Iisus, OP, VII, 5.

operă, -rele lui Dumnezeu, OH, II, 2; III, 10; IV, 1; lumea este o — de artă, OH, I, 7; lumea, — folositoare, OH, I, 7; omul, -ra mîinilor lui Dumnezeu, OH, VI, 1.

orator, — talentat al cuvîntului lui Dumnezeu, OC, XI, 5; arta de a spune minciuni a -ilor, OC, XXII, 3.

orfan, lacrimile -ului, OC, VII, 6; pîinea -ilor, OC, XXIII, 4; tatăl -ilor, OC, VII, 1.

os, oase duhovniceşti, OP, VIII, 13; oase moarte, OP, XI, 6; oase spirituale, OP, VIII, 13.

osîndă, -da cea din urmă, OH, VII, 3; — veşnică, OP, X, 1; XIII, 3; OC, VI, 6; XVIII, 8; fapte vrednice de —, OC, XIII, 7.

ostaş, — al lui Hristos, OC, II, 1; XIII, 7; XVII, 3; XIX, 3; -ii bunei credinţe, OC, XVIII, 2; -ii celui rău; -i duhovniceşti, OC, II, 3.

oştire, -rile cereşti, OP, V, 7; OC, XV, 1; -a îngerilor, OC, XIX, 8.

Ozia, persoană biblică, OH, VI, 7.

P

pace, — adîncă, OC, II, 5; -a caselor, OC, I, 11; -a cea adevărată, OP, VIII, 1; -a cea de la Dumnezeu, OP, V, 8; VIII, 10; — deplină, OC, II, 5; -a Domnului, OP, VIII, 10; binele păcii, OP, III, 5; bunătăţile păcii, OP, XII, 2; Dumnezeu este —, OP, X, 8; făcătorii de —, OP, VIII, 5; fii ai păcii, OP, V, 8; Hristos este făcătorul de —, OP, VIII, 5; legătura dragostei şi păcii, OP, VIII, 13.

Palestina, OH, IV, 4; vechii locuitori ai -nei, OC, IX, 5.

Paralipomene, istoria -lor, OP, XIII, 1.

paradis, OC, I, 4. 5; V, 2; IX, 9; XIII, 2; XIX, 6; XX, 4; desfătarea -ului, OC, V, 7; IX, 7; legea postului a fost dată în —, OC, I, 3; locuitorii -ului, OC, I, 3.

pasiune, -nile cele de neapărată trebuinţă ale sufletului, OC, IV, 5; -nile cele de sub pîntece, OC, III, 8; -ni trupeşti, OC, IV, 2. 5; mulţimea -nilor, OC, IV, 6; pornirea iute a -nii, OC, X, 6.

Paşte, OC, XIV, 8; ziua -ului, OC, XIII, 1.

patimă, -ma beţiei, OC, XIV, 2; -ma cea mîntuitoare, OC, IX, 10; -ma crucii este binefacere a întregii creaţii, OP, IX, 9; -mile Domnului, OP, II, 2; VI, 4; IX, 9; X, 8; -ma dragostei de averi, OC, VII, 1; -mi josnice, OP, V, 4; -mile lui Hristos au curăţit spaţiul din jurul pămîntului, OC, IX, 10; -ma invidiei, OC, XI, 1; -mile trupului, OH, I, 1; IX, 2; OP, I, 2; V, 5; VIII, 3; XI, 8. 11; OC, III, 4. 7; IV, 2; V, 7; amărăciunea -milor, OC, XII, 15; furtuni provocate de -mile sufletului, OC, XII, 15; îndreptarea -milor, OC, III, 3; legătura cu -mile trupului, OC, XXII, 7; participarea la -mile lui Hristos, OC, XX, 3; prăznuirea mîntuitoarelor -mi, OC, I, 11; timpul -milor Domnului, OP, VII, 6.

patriarh, -ul Iacov, OP, VIII, 9; OC, XXIII, 3; feciorii -ului Iacov, OC, II, 8; sceptrele -ilor, OC, XIII, 8; sînul -ului, OC, XIX, 6; şirul -ilor, OP, XII, 4.

patrie, -ia cea de sus, OC, II, 2; -ia mucenicilor este cetatea lui Dumnezeu, OC, XIX, 2.

pavăză, -za credinţei, OC, II, 3; — mîntuitoare, OC, XVI, 4.

pază, -za îngerilor, OH, V, 6; OP, VIII, 5; -za lui Dumnezeu, OP, XIV, 4; OC, IX, 7; -za mîntuirii, OH, IX, 4.

păcat, -ul beţiei, OC, II, 7; — de moarte, OP, XIV, 2; -te de moarte, OC, XIII, 4; -ul depinde de voinţa noastră, OC, IX, 5; -ul este boală a sufletului, OC, V, 9; -ul desfrînării, OC, XII, 9; -ul hulirii de Dumnezeu, OC, XXI, 11; -ele inimilor, OC, III, 1; -ul invidiei, OC, IX, 8; -ele iudeilor, OC, VIII, 1; -ul lăcomiei, OC, XXI, 3; -ul lui Petru, OC, XX, 4; -e mari, OC, XIV, 8; -ul mîndriei, OC, XX, 4; -e multe şi mari, OC, XX, 4; -ele oamenilor, OC, IV, 4; IX, 3; -ul preacurviei, OC, XIV, 8; -ul, primul născut al diavolului, OH, VI, 1; -le proprii, OH, IX, 6; -ele semenului, OC, V, 9 -ele tinereţii, OC, VIII, 2; Adam a lăsat moştenire -ul, OC, VIII, 7; unele rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea -elor, OC, IX, 5; amintirea -ului, OP, VI, 7; apărarea -elor, OC, IV, 2; asemănarea trupului -ului, OP, XI, 4; beţia, mamă a -ului, OC, XIV, 2; botezul iertării -elor, OP, V, 8; căderea în —, OP, XIV, 5; căderile sufletelor în -te, OP, XIV, 5; chipurile -elor, OP, VIII, 4; cunoştinţa -ului, OP, VI, 7; OC, V, 7; dascăl de -e, OH, VIII, 8; desfătarea trecătoare a -ului, OH, I, 1; dezvinovăţiri pentru -e, OC, IV, 1; diavolul este şi colaborator la -e şi acuzator, OC, IX, 9; dreapta judecată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoşătoare pentru înţelepţirea celor ce alunecă uşor în -e, OC, IX, 5; iertarea -elor, OP, VI, 4; VII, 2; OC,

XIII, 1; începutul şi rădăcina -ului stau în noi şi în libertatea voinţei noastre, OC, IX, 3; îndepărtarea de -e, OC, I, 10; înstrăinarea de -e, OC, II, 7; XII, 11; întinăciunea -ului, OC, XXI, 7; jelirea -elor, OC, VIII, 3; locul -ului, OC, III, 1; lucrător al -ului, OP, XIV, 2; materie de -e, OC, VII, 7; mărimea -ului, OP, XIV, 2; OC, III, 4; merinde de -e, OP, X, 1; moarte -ului, OC, XIII, 5; momeala -ului, OC, VII, 7; neajunsurile -ului, OP, VIII, 6; oceanul -ului, OC, XII, 17; petele -ului, OC, XII, 5; plata -ului este moartea, OC, IX, 7; pofta, cel dintîi — făcut de om, OC, VIII, 7; povara -ului, OC, VII ,7; XIII, 8; prăpădul -ului, OC, XII, 6; rău este numai -ul, OC, IX, 5; ridicarea din —, OP, XIII, 3; roi de -e, OC, II, 6; X, 7; ruşinea -ului, OC, XII, 5; săvîrşirea -ului, OC, XXI, 4; sfîrşitul -ului este pieirea, OC, IX, 5; suferinţa pentru încetarea -ului, OC, IX, 5; ura -ului, OC, X, 5; urmele -elor, OP, XI, 2; vădirea -elor, OP, VIII, 14; zăgăzuirea -ului, OC, IX, 5.

păgîn, idoli ai -ilor, OC, XIV, 7; învăţăturile rele ale -ilor, OP, IX, 10; legi ale -ilor, OC, XII, 8; miturile -ilor, OP, IX, 10.

păgînism, învăţături înrudite şi cu -ul şi cu iudaismul, OC, XXIV, 1.

pămînt, -ul este al doilea în ordinea existenţei, OH, I, 7; -ul este sufletul animalelor, OH, VIII, 2; -ul făgăduinţei, OP, XI, 4; OC, I, 9; XIII, 2.

părinte, — duhovnicesc, OP, VIII, 8; datina -nţilor, OP, XII, 2; învăţătura -nţilor, OP, IX, 10; OC, XXV, 4; sfaturile -nţilor, OC, XII, 9; uciderea -nţilor, OC, XII, 8.

părtaş, — al lui Hristos, OC, I, 2; -i faptelor celui potrivnic, OC, XI, 1; — învierii lui Hristos, OC, XIII, 2.

părtăşie, — cu Hristos, OP, IX, 8.

1. *Păstor*, (Domnul Hristos), -ul cel adevărat, OC, XXIII, 3; -ul cel bun, OC, XXIII, 3; adevăratul —, OP, XI, 9; OC, XXIII, 3; Domnul a unit în persoana Sa pe — şi pe Împărat, OC, XXIII, 3; Hristos este — bun, OC, XXIII, 4; Hristos întruneşte în persoana Sa calităţile unui adevărat —, OC, XXIII, 3.

2. *păstor*, -ul cel rău, OP, XI, 9; -i obşteşti ai neamului omenesc, OC, XIX, 8; îndatoriri de —, OC, III, 4.

pecete, -a, Duhului, OC, XIII, 6; -a ruşinii, OC, XXI, 3.

perşi, împăratul -lor, OC, XXII, 8.

Petru, apostol, OP, V, 8; IX, 5; XV, 3; XVIII, 7; XX, 4; păcatul lui —, OC, XX, 4.

piatră, -ra cea duhovnicească, OC, XIII, 2; chipurile cioplite în pietre, OC, XVIII, 2; — de Tesalonic, OC, VII, 2; — de Lacedemonia, OC, VII, 2.

piedică, — evlaviei, OC, XI, 5; — în calea mîntuirii, OC, IV, 3.

pieire, -a lumii, OH, VI, 4; -a universului, OH, III, 5; nenumăratele -ri ale lumii, OH, III, 8; sfîrşitul păcatului este -a, OC, IX, 5; vase ale mîniei, gătite spre —, OC, IX, 5.

pierdere, -a adevăratelor bunătăţi, OC, XI, 6.

pildă, -da bogatului, OC, I, 9; -da bogatului din Evanghelie, OC, VI, 3. 5; -da bogatului nemilostiv, OC, XXI, 8; -de de înfrînare, OC, IV, 6; -da fecioarelor, OC, XIII, 7.

Pirineu, Muntele —, OH, III, 3.

Pitagora, filosof grec, OC, XXII, 7; Clinias, ucenicul lui —, OC, XXII, 5; cuvintele lui —, OC, XXII, 7.

Pitios, talanţii lui — din Misia, OC, XXII, 8.

pîine, -a cea de toate zilele, OH, VI, 5; -a cea vie, OP, IX, 3; OC, XIII, 2. — de orz, OH, VI, 11; -a îngerilor, OC, XIII, 2; — îngerească, OC, I, 9; -a pogorîtă din cer, OP, VIII, 1; -le punerii înainte, OP, VIII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5; Domnul este -a cea adevărată, OP, VIII, 6.

placă, -ca inimii, OP, IX, 3; plăcile scrise cu degetul lui Dumnezeu, OC, I, 5.

plată, -ta de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -ta Domnului, OP, VII, 10; -ta păcatului este moartea, OC, IX, 7.

Platon, filosof grec, OC, XXII, 7; cuvintele lui —, OC, XXII, 4. 7.

platoşă, -şa dreptăţii, OC, II ,3.

plăcere, -a este o undiţă a diavolului, OC, XIII, 5; -rile pipăitului şi gustului, OC, XXII, 7; -ri ruşinoase, OC, XII, 13. 16; -a se pierde din pricina dragostei prea mari de —, OC, XIV, 4; -rile simţurilor, OC, XXII, 7. 8; -a stomacului, OC, I, 1; -rile trupului, OP, V, 2; X, 8; OC, II, 3; XIII, 4. 8; XXII, 8; -rile vieţii, OC, VII, 8; XVIII, 2; bună — a lui Dumnezeu, OC, XX, 3; mocirla -rilor OC, XIII, 5.

plîns, -ul Domnului, OC, IV, 5; -ul sfinţilor, OC, IV, 4; cum să fie -ul, OC IV, 6.

pnevmatomahi, OC, XXIV, 6.

poartă, porţile intrării în cealaltă viaţă, OC, XXI, 2; porţile raiului, OC, XIX, 8.

pocăinţă, -ţa fără post este neputincioasă, OC, I, 3; -ţa ninivitenilor, OC, VIII, 3; botezul -ţei, OC, XIII, 1; lacrimi de —, OC, V, 7; postul este începutul -ţei, OC, II, 7.

podoabă, -ba bătrînilor, OC, I, 7; -ba cerului, OH, II, 1; VII, 1; -ba înţelepciunii Cuvîntului, OP, IX, 6; -ba sufletului, OC, XXI, 3; definiţia -bei, OP, IX, 5; Dumnezeu este Domnul cerului şi al întregii -be a lumii, OC, VIII, 5.
poftă, -te duhovniceşti, OC, IX, 1; -tele ruşinoase, OC, XII, 14; XIV, 8; îndepărtarea de -te, OC, II, 7; înfrînarea -telor, OH, II, 5.
pogorămînt, -ul lui Hristos, OP, IX, 9, -ul Domnului la smerenia şi slăbiciunea firii omeneşti, OP, IX, 5.
pogorîre, -a Domnului, OP, VII, 8; -a Domnului în iad, OP, XI, 9; XIV, 2; aloea pentru -a în iad, OP, IX, 9.
Pol, -ul Nord, OH, I, 4; -ul Sud, OH, I, 4.
Policlet, sculptor, OC, XXII, 8.
Polidamas, atlet, OC, XXII, 5.
politeism, -ul păgîn, OC, XXIV, 1; primejdia -ului, OH, IX, 6.
pom, -ul cunoştinţei binelui şi răului, OC, I, 3; IX, 8. 9.
Pont, -ul Euxin, OH, III, 6; IV, 4; VII, 4; apele -ului, OH, VII, 4.
poruncă, — dumnezeiască, OH, II, 3; IV, 3. 4; VIII, 7; OC, III, 6; -cile Domnului, OP, V, 4. 6; VIII, 13; OC, III, 2. 5; VII, 3. 7. 9; X, 7; XII, 5. 17; -cile Scripturii, OC, III, 5; -ca lui Pavel, OC, V, 9; XXI, 6; -ca Creatorului, OH, IV, 2; V, 5; VII, 1; IX, 3; -ca creaţiei, OH, VII, 1; -ca de a vinde averile şi de a le da săracilor, OC, VII, 6; -ca dragostei, OC, VII, 1. 8; -ca dragostei de aproapele, OC, VII, 1; -ci evanghelice, OP, II, 6; V, 7; OC, VII, 7; XXII, 5; -ca lui Dumnezeu, OH, II, 1. 5. 7; IV, 2. 4; VII, 1; VIII, 7; OP, V, 6; XIII, 4; OC, IV, 3; V, 4; VIII, 5. 6. 8; X, 6; XII, 10; -ca lui Hristos, OP, VIII, 5; OC, XVIII, 7; -ci mari, OC, VI ,6; — mică, OH, V, 10; -ca postului, OC, II, 2; — scurtă, OH, V, 2; cea dintîi —, OH, V, 1. 10; OP, VIII, 9; milostivirea, mama -cilor, OC, VIII, 7; zece sînt -cile cele generale, OP, VII, 2.
post, -ul a prilejuit darea legii, OC, I, 5; -ul adevărat, OC, I, 1; -ul apropie de Dumnezeu, OC, I, 5; -ul arma cea tare şi puternică, OC, II, 2; -ul creator al castităţii, OC, I, 6; -ul de 40 de zile, OC, XIX, 6; -ul este armă împotriva oştirii dracilor, OC, I, 9; -ul este foarte vechi, OC, I, 5; -ul este început al pocăinţei, OC, II, 7; -ul este mai vechi ca legea, OC, I, 3; -ul este moştenire strămoşească, OC, I, 5; -ul este odor al strămoşilor, OC, I, 3; -ul este talisman al sufletului, OC, I, 6; -ul este vechi şi are aceeaşi vîrstă ca şi omenirea, OC, I, 3; -ul iudaic, OC, I, 1; -ul, mama sănătăţii, OC, I, 7; II, 7; -ul n-a luat început în ziua curăţirii, OC, I, 3; -ul naşte pe profeţi, OC, I, 6; — necontenit, OC, III, 4; -ul ne face asemenea cu îngerii, OC, II, 6; -ul nu-i descoperire nouă, OC, I, 3; -ul, tovarăş al soţilor, OC, I, 7; -ul trimite rugăciunile la cer, OC, I, 7; — trupesc, OH, VIII, 8; adevărat —, OC, I, 10; ce este -ul OC, I, 6; darul -ului, OC, I, 2; harul -urilor, OC, I, 1; istoria -ului, OC, I, 5; jugul -ului, OC, VIII, 3; începutul -ului, OC, I, 3; legea -ului a fost dată în paradis, OC, I, 3; Legiuitorul -urilor, OC, II, 2; masă de —, OC, II, 5; nobleţea -ului, OC, I, 11; ostenelile -ului, OC, XX, 5; pocăinţa fără — este neputincioasă, OC, I, 3; porunca -ului, OC, II, 2; predicarea -ului, OC, II, 2; prin — Moisi a primit poruncile scrise de degetul lui Dumnezeu, OC, I, 5; prin — ne îndreptăm înaintea lui Dumnezeu, OC, I, 3; puterea -ului, OC, I, 6; rugăciunea unită cu -ul, OC, I, 6; sfinţenia -ului, OC, II, 4; sfinţii au primit -ul, OC, I, 5; ucenici ai -ului OC, II, 5; vieţuirea din rai este o imagine a -ului, OC, I, 3; zile de —, OC, II, 3; 5 zile de —, OC, I, 10; II, 4. 7; 7 săptămîni de —, OC, XIV, 1; 40 zile de — şi rugăciune ale lui Moisi, OC, I, 5.
postitor, rugăciunea -ului, OC, I, 6.
povară, -a bogăţiei, OC, VII, 9; XXI, 8; — de păcate, OC, VII, 7; -ra păcatului, OC, XIII, 8.
prăznuire, -a mîntuitoareler patimi, OC, I, 11.
predicare, -a evanghelică, OC, XVI, 1; -a postului, OC, II, 2.
predicator, — al credinţei, OC, XV, 3; -ul pocăinţei, OC, VIII, 1.
predică, -ca apostolilor, OP, V, 7; -ca Evangheliei, OP, IX, 4; -a lui Ioan Botezătorul, OC, XIII, 1; -a despre iubirea de oameni a lui Iosif, OC, VI, 2; — mîntuitoare, OC, XIII, 1; -ca teologiei, OH, IX, 6.
preoţie, OC, XIV, 8.
preţ, — al omului este sîngele lui Hristos, OP, XIII, 3; — de răscumpărare, OP, II, 2; XI, 3. 4; XIV, 2; OC, VI, 8; VII, 9; -ul vieţii, OH, I, 1.
prietenie, — pentru Hristos, OP, IX, 2; — vătămătoare, OC, X, 5; frumuseţea -i, OP, IX, 2; invidia este o boală a -i, OC, XI, 4; masca -i, OH, VII, 3; simfonia -i, OP, IX, 2.
prigoană, -na credincioşilor, OC, XIX, 3; vreme de —, OC, V, 1.
prigonitor, — obştesc al neamului omenesc, OC, XXI, 1.

Prodicos, sofist grec, OC, XXII, 4; — din Chios, OC, XXII, 4.
profet, — Domnului, OH, I, 1; blestemul -ului, OC, XIV, 8; cum vine glasul lui Dumnezeu la -eți, OP, V, 3; rugăciunea -ului, OC, XII, 4; scaunele întîi-stătătoare ale -eților, OC, XIII, 8; zelul -ului, OC, VIII, 1.
profeție, -ia dumnezeiască, OC, VIII, 8.
pronie, -ia lui Dumnezeu, OH, IX, 5; OP, X, 5; XI, 10; OC, IX, 1.
Propontida, mare, OH, VII, 4.
propovăduire, -a Evangheliei, OP, IX, 5; nebunia -rii, OH, VIII, 6; OP, XI, 5.
propovăduitor, -ii Evangheliei, OP, IX, 4.
proverb, — doric, OC, XXII, 3; adevărul -elor, OC, XX, 5; adîncul -ului, OC, XII, 2; autorul Cărții -elor, OC, XII, 4; XVIII, 1; definiția -ului, OC, XII, 2; desăvîrșirea dobîndită din învățătura -elor, OC, XII, 14; etimologia cuvîntului —, OC, XII, 2; folosul -elor, OC, XII, 13; înțelepciunea -elor, OC, XII, 14; înțelesul -elor, OC, XII, 1; învățătura -elor, OC, XII, 5. 7. 14; învățătura sănătoasă a -elor OC, XII, 14; lectura sîrguincioasă a -elor, OC, XII, 7; marea putere a Cărții -elor, OC, XII, 14.
prudență, -ța șarpelui, OC, XII, 6; definiția -ței, OC, XII, 6; învățătura despre —, OC, XII, 14.
prunc, -i cu cunoștința, OH, I, 5.
Psalm, cópii ale Cărții, -ilor, OP, V, 1; folosul -ului, OP, I, 2; XI, 1; XII, 2.
Psaltire, — duhovnicească, OP, XI, 2; traducătorii -rii, OP, XII, 4.
punere-înainte, pîinile -rii-înainte, OP, VIII, 1.

R

Raab, persoană biblică, istețimea lui —, OC, XIII, 12.
Rahila, persoană biblică, istețimea -lei, OC, XII, 12.
rai, porțile -ului, OC, XIX, 8; viețuirea din — este o imagine a postului OC, I, 3.
răbdare, — în chinuri, OC, XIX, 1; — în suferințe, OC, VI, 1; cununa -dării, OC, IX, 9; X, 3; îndelungă —, OP, VII, 4; VIII, 12; IX, 11; XIII, 1; OC, X, 3; XII, 10; recompensele -dării, OC, VI, 7.
răscumpărare, -a bărbatului, OC, XIV, 8; -a în Hristos, OP, XI, 3; -a sufletului, OP, XI, 3; nădejdea -rării, OC, XIII, 5; preț de —, OP, II, 2; XI, 3. 4; OC, VI, 8; VII, 9.
răsplată, -ta ascultării, OC, XII, 1; -ta binefăcătorilor, OC, IV, 1; -ta de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -ta chemării, OP, IX, 2; -ta faptei, OC, XIV, 1; -ta faptelor săvîrșite în viață, OC, XXI, 5; -plățile mîniei, OC, X, 2; -plăți strălucite, OC, XVII, 2; XX, 7; veșnicia -plăților, OC, XVII, 1.
răsplătire, -a facerilor de bine, OH, VIII, 5; dreapta — a Judecătorului, OP, V, 1; OC, VII, 4; nădejdea -rii, OC, IV, 7.
răstignire, -a Domnului, OC, XVII, 1; casia pentru -a trupului Domnului, OP, IX, 9.
rău, rele aparente, OC, IX, 5; — de mare, OC, V, 8; rele dependente de om, OH, II, 5; -l este de două feluri: -l, în sine și -l raportat la simțirea noastră, OC, IX, 3; -l este o consecință a beteșugurilor sufletești, OC, IX, 5; -l este înstrăinarea de Dumnezeu, OC, IX, 8; -l este lipsa binelui, OC, IX, 5; — este numai păcatul, OC, IX, 5; -l este o boală a sufletului, OH, IX, 4; -l nu are existență proprie, nu există aparte, OC, IX, 5; -l nu este de la Dumnezeu, OC, IX, 5; -l nu este necreat, nici creat, nu există prin el însuși, OC, IX, 5; abaterea de la —, OC, XIII, 5; adevăratul —, OH, II, 5; unele rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, OC, IX, 5; autorul -lui, OH, VI, 7; OC, IX, 2. 4; ce este -l, OH, II, 4; de unde își are -l existența, OC, IX, 5; demonul este cauza -lui, OH, VI, 1; dreapta judecată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoșătoare pentru înțelepțirea celor ce alunecă ușor în păcat, OC, IX, 5; Dumnezeu nu este cauza relelor, OC, IX, 2; efectele -lui, OC, IX, 5; existența -lui, OC, IX, 5; experiența -lui, OC, XII, 11; făcătorul -lui, OC, IX, 4; înclinarea spre rele, OC, XII, 10; îndepărtarea de rele, OP, VIII, 10; lupta dintre — și bine, OH, II, 4; părtășenie cu -l, OC, IX, 5; pomul cunoștinței binelui și -lui, OC, I, 3; IX, 8. 9; pricina relelor OC, VIII, 3; ținerea de minte a -lui, OH, VIII, 1; unele rele ne sînt date de Dumnezeu ca încercări pentru arătarea bărbăției noastre, OC, IX, 5; ura față de —, OH, I, 1.
răutate, -a diavolului, OC, IX, 9; -a dracilor, OC, XXI, 12; -a oamenilor, OC, I, 6; IX, 5. 8; -a strămoșilor, OP, XI, 11; -tățile urîtorului de oameni, OC, XXI, 9; -a vrăjmașului, OC, V, 4; adîncul -tății, OH, III, 9; OP, VII, 8; cauza -tății, OH, VI, 7; cei răi care fac din bogăție instrumentul -tății lor, OP, XI, 10; creșterea -tății, OC, IX, 5; demonul -tății, OC, X, 7; depărtarea de — stă în puterea noastră, OC, IX, 5; diavolul este vas plin de toată -a, OC, IX, 8; diavolul este rău și făcător de -tăți, OC, XI, 1; duhurile -tății, OH, III, 9; IV, 7; OP, I, 6; OC III, 4; IX, 9. 10; X, 3; XVI, 2;

învăţăturile vechii -tăţi, OP, IX, 11; invidia este o urmare a -tăţii diavolului, OC, XI, 1; ispitele duhurilor -tăţii, OC, XII, 16; patimile -tăţii, OP, XIII, 4.
război, bogăţia este pricina -boaielor, OC, VII, 7; nenorocirile -ului, OC, IX, 4;
răzbunare, -a insultei, OC, X, 2; -a pe duşmani, OC, VII, 9; dorinţa de —, OC, X, 2.
religie, -ia iudeilor, OC, XX, 2.
renaştere, -a întregii lumi, OP, VII, 2; -a sufletului, OC, XIII, 5; a doua — a omului, OP, VII, 6; nenumărate -ri ale lumii, OH, III, 8.
Rebeca, persoană biblică, OP, VIII, 1; isteţimea -cii, OC, XII, 12.
rînduială, -la cu privire la înviere, OP, IX, 9; -la dată Ierusalimului, OC, XII, 2; -la din cer, OC, XXI, 5; -la întrupării, OP, IX, 2, 8; -la lui Dumnezeu, OH, VII, 4; OP, VII, 1; OC, IX, 7; XI, 4; buna — bisericească, OP, IX, 11.
Roab, Ardazar, fiul lui —, împăratul din Saba, OP, XII, 2; sirienii lui —, OP, XII, 2.
roadă, -dele bunei credinţe, OC, XXI, 11; -dele cerului, OH, III, 8; — de mîntuire, OC, XII, 5; -de duhovniceşti, OP, XI, 5; desfătarea -delor credinţei, OC, XVIII, 2.
rob, -i ai Stăpînului, OC, XXIV, 7; -i la oameni, OC, XIII, 3; gurile -ilor lui Dumnezeu, OC, VIII, 8; urechile -ilor lui Dumnezeu, OH, VII, 6.
robie, jugul de — a duşmanului, OP, XI, 3; jugul -i lui Hristos, OC, XIV, 1; stare de —, OH, VI, 7; umilinţa -i, OC, XXIV, 6.
rod, -ul călătoriei pe pămînt, OC, XXI, 6; — de binefacere, OC, VI, 3; tăţărnicia este — al invidiei, OC, XI, 6.
Rodan, rîu, OH, III, 6.
rodnicie, -a cuvîntului lui Dumnezeu, OP, V, 7.
Roma, cetatea împărătească —, OH, VIII, 7; cetăţuia -mei, OH, VIII, 7.
roman, OC, XX, 2; mîinile -ilor, OC, IX, 4.
Roşie, Marea —, OH, IV, 3. 4.
rouă, -ua sufletului, OC, XIII, 2.
rugăciune, — continuă, OC, V, 4; — de mulţumire, OP, VIII, 1; -ni îndelungate, OC, XII, 16; -a postitorului, OC, I, 6; -a profetului, OC, XII, 4; -ni stăruitoare, OP, XII, 5; -a tovarăşului de viaţă şi de masă, OC, VIII, 4; -a unită cu postul, OC, I, 6; casa de —, OP, V, 7; definiţa -nii, OC, V, 3; îndatorirea -nii, OC, VIII, 3; postul trimite -nile la cer, OC, I, 7; pricini de —, OC, V, 3.
Rusalii, ce sînt -le, OC, XIV, 8; praznicul -lor, OC, XIV, 8.
ruşine, -a rănilor pricinuite de diavol, OC, XXI, 1; -a scuipărilor, OC, X, 4; — veşnică, OP, V, 2; VIII, 8; OC, VII, 6; cîntece de —, OH, IV, 1; OC, XIV, 1. 8; XXII, 7; cuvinte de —, OP, VIII, 9; OC, XVIII, 3; pecetea -nii, OC, XXI, 3; priveliştea urîtă a -nii, OC, X, 6; vorbe de —, OP, XIII, 3; OC, XXI, 8.

S

Sabat, OC, I, 7.
Sabelie, eretic, OC, XXIV, 2. 3; atacurile lui —, OC, XXIV, 1.
sabelieni, OC, XXIV, 1.
sabie, — arzătoare, OC, XIII, 2; — ascuţită, OC, XIX, 3; — cu două tăişuri, OC, XVI, 1; — de foc, OC, IX, 10; XIII, 2; -ia Duhului, OC, II, 3; -ia lui Dumnezeu, OP, VII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5.
sad, omul -ul cel ceresc, OH, IX, 2.
Sadoc, preot, OP, II, 1.
Samaria, OP, VII, 6.
Samson, persoană biblică, OP, IV, 5; OC, I, 6; II, 6; povestirea faptelor lui —, OC, XVIII, 1.
Samuil, prooroc, OC, II, 6; X, 6; mama lui —, OC, I, 6; moartea lui —, OC, XVII, 1.
Sardanapal, regele asirienilor, OC, XXII, 6.
Sardinia, Marea -iei, OH, IV, 4.
satan, OC, IX, 9. 10; XII, 5; XX, 4; — a fost înger, OC, IX, 8; — înseamnă potrivnic, OC, IX, 9; numele de —, OC, IX, 9; sensul cuvîntului —, OC, IX, 9.
Saul, regele iudeilor, OP, VIII, 1; OC, IV, 3; X, 6; XI, 3; XX, 4; XXII, 7.
Saurias, Ioab, fiul lui —, OP, XII, 2.
Savaot, Eloi —, OC, II, 6.
săgeată, -geţile invidiei, OC, XI, 4; -geţile înfocate ale diavolului, OC, XIV, 7; -geţile patimilor, OC, XIV, 8.
sămînţă, — cerească, OC, VI, 3.
sănătate, — duhovnicească, OC, II, 1; -a sufletului, OH, IX, 4; OC, I, 1; — trupească, OP, V, 7; OC, XI, 5; -a trupului, OP, V, 7; XII, 5; XIII, 5; OC, IX, 5; definiţia -tăţii, OH, IX, 4; vătămarea -tăţii, OC, XX, 1; virtutea este -a sufletului, OH, IX, 4.
săptămînă, -ni de ani, OP, XIV, 5; trei -ni, OC, I, 7; şapte -ni de post, OC, XIV, 1.

sărac, — după Dumnezeu, OP, VIII, 5; grija de -i, OP, III, 6; împărțirea averilor la -i, OC, VII, 1; porunca de a vinde averile și a le da -ilor, OC, VII, 6; suferințele -ilor, OC, VI, 4. 8.

sărăcie, -ia de bună voie, OP, VIII, 5; -ia lui Hristos, OP, VIII, 5; OC, VII, 9; -ia unită cu evlavia, OC, XXIII, 3.

sărbătoare, haină de —, OC, XXIII, 2.

scaun, -ul ciumaților, OP, I, 6; — de judecată, OP, VIII, 8; -ul de judecată al lui Dumnezeu, OC, XXI, 5; -ul de judecată al lui Hristos, OC, IV, 6; -ele întîistătătoare ale profeților, OC, XIII, 8; douăsprezece -e, OP, IX, 12.

schimbare, — duhovnicească, OP, IX, 2; -a la învierea cea de obște, OH, VIII, 8; -bările stărilor sufletești, OH, II, 4; -a grabnică a celor omenești, OH, VI, 10.

Sciția, părțile cele mai adînci ale -iei, OH, III, 6.

scop, — obștesc, OH, VIII, 4; -ul precis al creației, OH, III, 10; -urile urmărite de Scriptură, OH, II, 1; -ul vieții omenești, OP, XI, 1; lumea aceasta a fost gîndită de Dumnezeu pentru un — folositor, OH, I, 6.

scriere, -rile autorilor profani, OC, XXII, 3; -rile creștine, OC, XXII, 8; -rile poeților și scriitorilor, OC, XXII, 4; interpret bun al -rilor poeților, OC, XXII, 4.

scriitor, învățăturile -ilor, OC, XXII, 5; literatura -ilor eleni, OC, XXII, 1; lucrările -ilor profani, OC, XXII, 8; scrierile -ilor, OC, XXII, 4; trestie de —, OP, IX, 3.

Scriptură, -a cea de Dumnezeu insuflată, OC, VIII, 3; -a trebuie înțeleasă așa cum a fost scrisă, OH, IX, 1; adevărul în — este lipsit de cuvinte meșteșugite, OH, III, 8; adîncimea cuvintelor Sfintei -ri, OC, XII, 2; cópii ale -rii, OH, IV, 5; concordanța cu Sfintele -ri, OC, XXIV, 4; cuvintele -rii sînt simple și ușor de înțeles, OH, II, 4; Dumnezeiasca —, OP, V, 1. 3; OC, XVIII, 5; harul cuvintelor -rii, OH, III, 1; interpretarea -rii, OH, III, 1; IX, 1; înțelesul adevărat al cuvintelor -rii, OH, I, 1; înțelesul celor scrise în —, OH, III, 4; mărturia -rii, OH, VI, 10; porunca -rii, OC, III, 4. 5; răstălmăcire a cuvintelor rii, OH, II, 4; scopurile urmărite de —, OH, II, 1; sensul -rii, OH, II, 2; OC, IX, 4; Sfînta —, OC, VIII, 5; XIII, 7; XXII, 2; simfonia -rii, OP, VIII, 7; simplitatea vorbirii -rilor, OP, IX, 4; șirul cuvintelor -rii, OH, VI, 8; tălmăcitor al cuvintelor Sfintei -ri, OC, XI, 5; tălmăcitorii -rii, OH, IV, 5; textul -rii, OH, I, 5; V, 2; textul vechi al -rii, OH, V, 2; traducători ai -rii, OH, I, 6; voia -rii, OP, XI, 6.

scrîșnire, -a dinților, OP, XI, 11.

seleucian, pasărea -ă, OC, VII, 5.

Semei, persoană biblică, batjocura lui —, OC, X, 5.

semen, păcatele -ilor, OC, V, 9.

Senaherim, împăratul asirienilor, OP, VII, 9.

serbare, -bări populare, OC, III, 5; legile -bărilor publice, OH, VI, 1.

Servonitis, lacul —, OH, IV, 4.

Sesostris, regele Egiptului, OH, IV, 3.

sfat, -uri ademenitoare, OC, XVIII, 6; -ul apostolului Pavel, OC, IV, 2; -uri bune, OC, XXI, 6; -urile conducătorilor, OP, VII, 6; -ul Domnului, OP, VII, 7; -ul evanghelic, OP, VIII, 5; — isteț, OC, XII, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, VII, 7; OC, XIII, 3; XVII, 3; — omenos, OC, XXI, 8; -urile neamurilor, OP, VII, 6; -ul necredincioșilor, OP, I, 3; -uri neînțelepte, OP, VII, 6; -urile părinților, OC, XII, 9; -uri rele, OC, VI, 5; — pierzător, OC, XX, 2; -urile proverbelor, OC, XII, 8; — rău, OC, VII, 9; -uri rele, OC, XIII, 7; -urile Siriei, OP, VII, 6; -ul șarpelui, OC, XIII, 3; — viclean, OC, VI, 2; XIII, 8; -urile viclene ale diavolului, OC, XIII, 6; locul tainic de — al inimii, OP, VIII, 3.

sfințenie, -ia botezului, OC, XIII, 7; -ia feciorIei, OP, VIII, 12; -ia postului, OC, II, 4; -ia sufletului, OC, XIII, 4; frică aducătoare de —, OP, VIII, 8; locul -ei, OP, V, 1.

sfînt, -nții au primit postul, OC, I, 5; -nții lui Dumnezeu, OP, VIII, 6; -nții, luminători ai sufletelor, OH, VI, 2; -nți mucenici, OC, XIX, 8; -nții plîngeau, OC, IV, 3; -nții sînt trup al lui Hristos și mădulare în parte, OP, VIII, 11; adunarea sărbătorească a -nților, OP, X, 4; ceata -nților, OC, XIX, 2; lauda -nților, OC, XVIII, 2; moartea -nților, OC, XVII, 1; moștenirea -nților întru lumină, OH, II, 5; plînsul și lacrimile -nților, OC, IV, 4; pomenirea -nților, OC, XIX, 2; pomenirea vieții -nților, OC, XVIII, 2; povestirea vieții -nților, OC, XVIII, 2; săvîrșirea -nților, OC, XVII, 1; moartea -nților este somn, OC, XVII, 1; strălucirea -nților, OH, II, 8; viețuirea -nților, OP, X, 4.

sfîrșit, — bun, OP, X, 1; OC, VI, 5; -ul căii, OC, XXI, 2; -ul călătoriei, OC, V, 3; -ul deosebit al vieții, OC, V, 5; -ul Domnului, OC, XX, 6; -ul fericit al vie-

ţii omeneşti, OP, X, 1; -ul lumii, OH, I, 3. 4; IX, 2; OP, X, 1; -ul nopţii, OH, II, 8; -ul obştesc al universului, OH, V, 10; -ul păcatului este pieirea, OC, IX, 5; -ul veacurilor, OP, XII, 2; OC, XI, 4; -ul vieţii, OC, IV, 3; VII, 8; XIII, 5; XXI, 2; Domnul este -ul auzirii, OP, VIII, 5; nu se poate închipui -ul timpului, OC, XXII, 8; nu se poate pune — sufletului nemuritor, OC, XXII, 8; perioada de la —, OH, I, 6; război fără —, OH, II, 4; vestire de mai înainte despre -ul şi transformarea lumii, OH, I, 3.

Sichem, OP, XII, 3.

sicilian, Marea -ă, OH, IV, 4.

Sidon, OC, XVIII, 2; cuvintele văduvei din —, OC, VIII, 6.

silabă, -bele numelui lui Dumnezeu, OP, VII, 10; nici o — nu este de prisos din cuvintele cele inspirate de Dumnezeu, OH, VI, 11.

Simah, traducător al Vechiului Testament, OP, IX, 4.

simbol, -boluri ale botezului, OC, XIII, 2; -boluri tainice, OC, XIII, 4; smirna este — al îngropării Domnului, OP, IX, 9.

Simeon, dreptul, OP, XIII, 2; OC, V, 5.

simplitate, -a învăţăturii duhovniceşti, OC, XII, 7; -a vorbirii Scripturilor, OP, IX, 4.

sinagogă, -ga iudeilor, OP, V, 3.

sinedriu, OC, XVII, 2.

Sion, OP, III, 1.

Siria, împăratul -iei, OP, XII, 2; împăratul -iei, fiul lui Ader, OP, VII, 6; sfaturile -iei, OP, VII, 6.

sirian, OH, II, 6; OP, VII, 6; XII, 2; -ienii din Saba, OP, XII, 2; -ienii lui Roab, OP, XII, 2; Ader, împăratul -ienilor, OC, IX, 9; bărbat —, OH, II, 6.

sirii, popor din Asia, OH, VIII, 8.

sîmbătă, -betele pline de bucurie, OP, VIII, 9.

sînge, -le crucii lui Hristos, OP, VIII, 5. 10; — de oaie, OP, XII, 3; -le dreptului, OP, XIV, 2; -le lui Hristos, OP, VIII, 14; XI, 4; XII, 3; -le Mielului celui nevinovat, OP, XII, 3; -le Unuia-Născut, OC, IV, 2; cinstitul — al Domnului Iisus Hristos, OP, XI, 4; credinţa în -le lui Hristos, OP, XI, 4; preţ al omului este -le lui Hristos, OP, XIII, 3.

slavă, -va cea adevărată, OC, VII, 2; XX, 7; -a cea de jos, OC, VII, 2; -va cerească, OC, VIII, 9; -va cerului, OC, XI, 2; — de înger, OP, XII, 5; -va de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -va deşartă, OC, XI, 6; -va deşartă a lumii acesteia, OC, XII, 13; -va din împărăţia cerurilor, OC, V, 7; XIX, 4; -va Domnului, OC, XX, 3; -va dreptului, OP, VI, 7; -va Fiului, OC, XV, 2; -va împărătească, OC, III, 3; -va îngerilor, OC, XX, 7; -va lui Dumnezeu, OH, I, 8; III, 9; OP, VI, 1; VIII, 1. 9; XI, 3; OC, V, 3; IX, 2; XII, 3; XIII, 8; XX, 3; -va lui Dumnezeu Tatăl, OC, XVIII, 8; -va lui Hristos, OC, XX, 6; -va lumii, OP, IX, 2; X, 8; -va Mîngîietorului, OC, XXIV, 7; -va omului, OH, V, 2; OC, XX, 1. 3; XXI, 1; -va Sfîntului Duh, OP, V, 2; -va strămoşilor, OC, XXII, 2; -va Tatălui, OP, VIII, 1; -va Unuia-Născut, OC, XVI, 1; -va veşnică, OC, VI, 3; XX, 6; -va Ziditorului, OH, III, 9; admiraţia pentru -va deşartă, OH, V, 6; contemplarea frumuseţii -vei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; cununile -vei, OC, V, 2; Domnul -vei, OP, V, 3; dorinţa de -va dumnezeiască, OC, XX, 1; Dumnezeul -vei, OP, V, 3. 4; faţa -vei lui Dumnezeu, OP, VIII, 11; frumuseţea nespusă a -vei Ziditorului, OC, IV, 4; hulă împotriva -vei Unuia-Născut, OC, XVI, 4; Împăratul -vei, OC, XXIII, 3; lumina -vei lui Dumnezeu, OP, VIII, 9; nădejdea -vei încununării, OC, IV, 3; nădejdea unei false -ve, OC, XX ,1; tainele din adîncul -vei bisericeşti, OP, IX, 11.

slăvire, -a Domnului, OP, VIII, 3; -a lui Dumnezeu, OP, VI, 1; -a Stăpînului universului, OH, III, 9.

slujbă, — bisericească, OP, XII, 2; OC, V, 1; -ba botezului, OC, XIII, 5; -ba Creatorului, OH, IX, 2; -ba dumnezeiască, OP, VIII, 7; -ba lui Dumnezeu, OP, XIV, 1; -ba preînchipuitoare din legea veche, OC, I, 6; -ba tainică şi adevărată, OC, I, 6; sfintele -be, OC, I, 6.

slujire, -a cea adevărată, OP, XIV, 5; -a de idoli, OC, VIII, 1; -a mică a cuvîntului, OH, VI, 11; treaptă de —, OP, VIII, 2.

slujitor, -ii altarului, OC, XVIII, 2; -ul bunului Dumnezeu, OC, VI, 2; -ii lui Dumnezeu, OP, XI, 8.

smerenie, -ia mîntuitoare, OC, XX, 7; -ia vieţii, OC, III, 6; pogorămîntul Domnului la -ia şi la slăbiciunea firii omeneşti, OP, IX, 5; toate faptele Domnului ne învaţă -ia, OC, XX, 6; următor -ei lui Hristos, OC, XX, 7.

smirnă, -na este simbol al îngropării Domnului, OP, IX, 9; -na pentru îngroparea Domnului, OP, IX, 9.

Soare (Hristos), -le dreptăţii, OP, VI, 1; OC, VIII, 4; X, 5; OC, XII, 17; -le dreptăţii pe cruce, OC, V, 7.

soare (astru), facerea -lui, OH, IV, 5; V, 1; ființa -lui, OC, XXIV, 7; frumusețea -lui, OH, VI, 1; natura -lui, OH, III, 7; semne în —, OH, VI, 4; semnele date de —, OH, VI, 4.

Saba sirienii din —, OP, XII, 2.

Socrate, filosof grec — al lui Sofronisc, OC, XXII, 5; cuvîntul lui —, OC, XXII, 8.

Sodoma, OC, IX, 4; strigătul -mei, OP, VII, 8.

sodomit, OC, IX, 4.

sofism, descoperirea -elor, OC, XII, 6; vătămarea -elor, OC, XII, 8; verosimilitatea -elor, OC, XII, 7.

sofist, — egiptean, OC, XXII, 8; -ul Prodicos din Chios, OC, XXII, 4.

sofistică, OC, XII, 6.

Sofonia, profeția lui —, OP, XI, 1.

Sofronisc, Socrate al lui —, OC, XXII, 5.

Solomon, OH, II, 5; OP, I, 6; II, 8; V, 6; VI, 1; VIII, 1; XI, 11; OC, VI, 6; IX, 9; XI, 4; XII, 2. 4. 5. 8. 9. 10; XIV, 1; XVIII, 1; XX, 1; —, fiul lui David, OC, XII, 2; —, împăratul Ierusalimului, OC, XII, 2; cuvîntul lui —, OC, V, 8; cuvintele lui —, OC, V, 9; XI, 4; înțelepciunea lui —, OC, XII, 2; înțeleptul —, OC, XIII, 1; proverbele lui —, OH, VIII, 4; OC, XII, 2. 9; scrierile lui —, OC, XII, 1; XXI, 1.

Solon, legislator, poet și filosof grec, OC, XXII, 4; cuvintele lui —, OC, XXII, 4. 8; —, fiul lui Exicestid, OC, XXII, 8.

somn, aparițiile din timpul -ului, OH, IX, 1, ce este -ul, OP, VIII, 1; —, fratele morții, OC, I, 10; închipuirile din —, OH, IV, 1; OP, V, 3; moartea sfinților este —, OC, XVII, 1; voia -ului, OC, V, 4.

spor, — duhovnicesc, OP, III, 1.

stadion, — al mucenicilor, OC, XVIII, 1.

Stăpîn, (Dumnezeul), — înțelept, OC, V, 4, -ul obștesc, OC, XIX, 1; -ul tuturor, OC, III, 3; -ul universului, OP, IV, 5; XIII, 1; XIV, 1; bunuri ale -ului, OC, IX, 9; dărnicia -ului, OP, IV, 5; glasul -ului, OC, XXIII, 4; istorisirea minunilor -ului, OH, VII, 6; intrarea -ului, OC, I, 11; înțeleptul și bunul —, OC, IX, 3; înțelesul poruncilor -ului, OC, VII, 3; judecățile -ului, OC, XXI, 11; porunca -ului, OC, VIII, 8; semnul -ului, OC, XXI, 2; sînurile -ului, OC, XXI, 8; slăvirea -ului universului, OH, III, 9.

stăpînitor, -ii întunericului, OC, II, 1; -ul lumii, OC, XX, 2; -ul lumii acesteia, OP, II, 2; -ii veacului acestuia, OP, II, 2; XI, 5; OC, XII, 3.

stea, -ele ale întregii lumi, OC, XIX, 8; -elele din zodiac, OH, VI, 5; buna rînduială a -elelor, OC, XV, 1; corurile -elelor, OP, XI, 8; OC, III, 6; Creatorul -elelor, OH, VI, 7; natura -elelor, OH, VI, 7.

stihie, facerea celor mai mari -ii ale lumii, OP, IX, 5.

strălucire, -rile argintului și aurului, OC, III, 6; -a înțelepciunii, OC, XII, 4; -a lui Dumnezeu, OP, X, 8; -a luminii, OH, II, 7; VI, 3; -a sfinților, OH, II, 8.

stricăciune, natură supusă -ii, OC, IX, 5.

strigăt, -ul drepților, OP, VIII, 12; — duhovnicesc, OP, VI, 7.

suferință, -țele celor neputincioși, OC, VII, 1; -țele din iad nu au ca autor pe Dumnezeu, ci pe noi și libertatea voinței noastre, OC, IX, 3; -țe pentru credință, OC, V, 2; XI, 5; -țele săracului, OC, VI, 4. 8; eliberarea de -țele de pe pămînt, OC, IX, 3; ideea de —, OC, XVI, 3; măsura -țelor, OC, IX, 1; răbdarea în -țe, OC, VI, 1.

suflet, -ul animalului, OH, VIII, 2; -ele animalelor nu rămîn după descompunerea trupurilor lor, OH, VIII, 2; -ul, bunul cel nemișcător, OH, VI, 10; -ele cîinilor, OH, VIII, 2; -ul credinciosului, OC, VIII, 8; -ele drepților, OC, II, 8; -ul este nemuritor, OC, III, 3; -ul este simplu și spiritual, OC, XXI, 5; -ul, făcut după chipul Creatorului, OC, IX, 3; -ul ia chipul ocupațiilor noastre, OC, XX, 7; — iubitor de Dumnezeu, OC, XV, 1; -ul lui Hristos, OC, XXIII, 4; -ul nu poate fi definit, OC, III, 7; -ul unit cu Dumnezeu prin dragoste, OC, IX, 6; — virtuos, OC, VI, 6; averea dreptului este -ul lui, OC, VIII, 5; bătrîn la — este omul desăvîrșit în înțelepciune și pricepere, OC, XII, 13; cămăruțele -ului pentru păstrarea cunoștințelor, OC, III, 7; criteriile de judecată ale -ului, OP, XIII, 4. 5; cultivarea -ului, OC, XXII, 2; curățenia -ului, OC, XIII, 3; curățirea -ului, XXII, 7; cum este -ul necuvîntătoarelor, OH, IX, 3; Cuvîntul, doctorul -elor, OC, III, 4; desăvîrșirea -ului, OC, XII, 1; despărțirea -ului de trup, OP, XIV, 2; Doctorul -elor, OP, XI, 1; dragostea trupului pentru —, OC, III, 7; facultățile -ului, OC, XII, 14; ființa -ului, OC, III, 7; fructul -ului este adevărul, OC, XXII, 2; frumusețea -ului, OH, VI, 10; OP, VI, 5; furtuni provocate de patimile -ului, OC, XII, 15; gustul duhovnicesc al -ului, OC, XII,

14; haina -ului, OP, IX, 11; hrana -ului, OH, III, 1; OC, II, 2; XII, 4; invidia este cea mai pierzătoare patimă în -ele oamenilor, OC, XI, 1; iscusinţa -ului, OC, XIX, 2; împărăteasa, adică -ul logodit cu Mirele-Cuvîntul, OP, IX, 9; înălţimea -ului, OC, IV, 2; închisoarea -ului, OP, VI, 6; înverşunarea şi cruzimea -ului, OC, XVIII, 2; legătura strînsă a -ului cu Dumnezeu-Cuvîntul, OC, XII, 1; libera voinţă a -ului, OC, V, 3; lumea aceasta este o şcoală, loc de învăţături ale -elor omeneşti, OH, I, 5; marele Doctor al -elor, OC, VII, 1; mîntuirea -elor, OH, IX, 3. 5; necunoaşterea lui Dumnezeu este moartea -ului; nu se poate pune sfîrşit -ului nemuritor, OC, XXII, 8; păcatul este boala -ului, OC, V, 9; pămîntul este -ul animalelor, OH, VIII, 2; partea ascultătoare a -ului, OC, XII, 14; partea conducătoare a -ului, OP, V, 3; VIII, 1; X, 5; OC, III, 7; partea pătimaşă a -ului, OP, IX, 5; OC, III, 6; partea raţională a -ului, OC, III, 6; X, 5; partea spirituală a -ului, OC, IV, 2; partea -ului înclinată spre păcat, OC, III, 1; pasiunile cele de neapărată trebuinţă ale -ului, OC, IV, 5; postul este talisman al -ului, OC, I, 6; purtarea de grijă de —, OC, I, 1; XVIII, 3; puterea raţională a -ului, OC, III, 2; rănile -ului, OC, XXI, 8; răscumpărarea -ului, OP, XI, 3; răul este o boală a -ului, OH, IX, 4; renaşterea -ului, OC, XIII, 5; sănătatea -ului, OC, I, 1; sfinţenia -ului, OC, XIII, 4; simţul tactil al -ului, OC, XII, 14; simţurile -ului, OC, XII, 4; starea de copilărie, de tinereţe şi de bătrîneţe a -ului, OC, XII, 13; trupul, vehicul al -ului în această viaţă, OC, XXI, 5; turburările pricinuite de trup -ului, OC, XXII, 7; virtutea este sănătatea -ului, OH, IX, 4.

Sunamitidă, OC, I, 6.

Ş

şarpe, ameninţarea adresată -lui se referă la diavol, OC, IX, 9; cuvîntele spuse de Dumnezeu, -lui, OC, IX, 9; duşmănia faţă de —, OC, IX, 9; sfatul -lui, OC, XIII, 3; viclenia -lui, OP, VI, 5; OC, IX, 10.

şcoală, -la dumnezeiască, OC, XVIII, 2; întreaga fire este o — a virtuţii, OC, XXI, 5; lumea aceasta este o — de învăţătură a sufletelor omeneşti, OH, I, 5.

ştiinţă, -ţa cea adevărată, OH, II, 6; -ţa lucrurilor dumnezeieşti, OC, XII, 3; -ţa lui Dumnezeu, OH, II, 2; IX, 6; -ţa medicală, OH, V, 4. 9; OP, VIII, 8; OC, XII, 4.

T

Tabor, Muntele —, OP, IX, 5.

taină, -na creştină, OH, VIII, 6; -na cuvintelor, OP, X, 1; -nele din adîncul slavei bisericeşti, OP, IX, 11; -ne dumnezeieşti, OP, II, 8; X, 1; -nele învierii, OP, VII, 2; VIII, 13; -na învierii Domnului, OP, II, 3. 4; -nele mîntuirii, OC, XII, 4; cunoaşterea -nelor, OC, XIV, 1; cuvintele cele de —, OH, II, 8; cuvinte pline de —, OC, XXII, 2; înţelepciunea lui Dumnezeu întru —, OC, XII, 3; învăţături de —, OC, XXII, 2; locurile de —, OP, IX, 11.

talant, -nţii lui Pitios din Misia, OC, XXII, 8; trei -nţi, OC, XXII, 5; zece -nţi, OC, VII, 5; zece mii de -nţi, OC, XIII, 3.

Tamara, persoană biblică, OP, VIII, 12.

Tanais, fluviul —, OH, III, 6.

Tars, oraş în Cilicia, OP, V, 3.

Tarte, rîul —, OH, III, 6.

Tatăl (Dumnezeu-Tatăl), — are identitate cu Fiul, OC, XXIV; 3; —, Care este în ceruri, OP, V, 2; VIII, 11; XI, 9; OC, XXIV, 1; — Domnului nostru Iisus Hristos, OC, XXIV, 7; — este infinit, OC, XVI, 4; — este rădăcina şi izvorul Fiului şi al Sfîntului Duh, OC, XXIV, 4; — este unul, OC, XV, 3; — Fiul şi Sfîntul Duh sînt într-o singură fiinţă şi într-o singură fire, OC, XV, 3; — luminii celei adevărate, OH, II, 8; —, principiul tuturor, cauza existenţei existenţelor, rădăcina a tot ce este viu, OC, XV, 2; asemănarea Fiului cu —, OC, XXIII, 4; caracteristicile -ui, OC, XV, 2; chipul -ui, OC, XXIII, 4; comuniunea de fire între — şi Fiul, OC, XV, 2; Cuvîntul, odraslă desăvîrşită a -ui, OC, XXIV, 4; deofiinţimea -ui cu Fiul, OC, XXIV; 4; Dumnezeu şi —, OP, XI, 1; Duhul Sfînt este acolo unde este Fiul şi unde este —, OC, XV, 3; Duhul purcede din —, OC, XXIV, 7; egalitatea Fiului cu —, OC, XXIV, 2; fiinţa -ui, OC, XXIV, 4; firea -ui, OC, XXIV, 3; Fiul a ieşit din —, OC, XXIV, 7; Fiul a ieşit din — prin naştere, OC, XXIV, 7; Fiul dintru început există împreună cu —, OC, XXIV, 4; Fiul este pecete şi chip al -ui, OC, XV, 2; Fiul împreună cu —, OH, IX, 6; Fiul are în chip firesc pe cele pe care le are —, OC, XV, 2; Fiul născut din —, OC, XV, 2; Fiul şi —, OC, XV, 2; identitate între — şi Fiul, OC, XXIII, 4; ipostasele -ui şi Fiului sînt surori, OC, XXIV, 4; însuşirea de —, OC, XXIII, 4; înţelegerea lui Dumnezeu —, OP, XI, 6; legătura în afară de timp a Fiului cu —,

OC, XVI, 3; naşterea Fiului din —, OC, XV, 2; naşterea impasibilă a Cuvîntului din —, OC, XVI, 3; numele -ui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, OP, V, 3; o singură fiinţă în — şi Fiul, OC, XXIV, 3; puterea -ui, OP, V, 5; raportul dintre — şi Fiul, OC, XXIV, 4; raportul dintre — şi Fiul şi Duhul, OC, XXIV, 4; slava lui Dumnezeu —, OC, XVIII, 8; slava -ui, OP, VIII, 1; unitatea Duhului cu Fiul şi cu — în ce priveşte firea, OC, XXIV, 6; Unul-Născut din —, OC, XV, 2; veşnica putere şi Dumnezeire a -ui OC, XXIV, 2.

tată (altul decît Dumnezeu-Tatăl), — iubitor de copii, OC, XXI, 10; -l minciunii, OC, VII, 7; -l orfanilor, OC, VII, 1.

tăcere, -a este leacul la întrebarea despre fiinţa lui Dumnezeu, OC, XXIII, 4.

tăgadă, -da iudaică, OC, XXIV, 1.

tăgăduire, -a existenţei lui Dumnezeu, OC, IX, 2.

tăiere-împrejur, OH, IX, 6; OC, XIII, 2.

tălmăcitor, — al cuvintelor dumnezeieşti, OC, XI, 5; -i ai Scripturii, OH, IV, 5; -ii de vise, OH, IX, 1.

Teba, oraş în Egipt, OH, IX, 2.

templu, -l idolilor, OC, II, 7; XIV, 8; -l lui Dumnezeu, OC, XIV, 8; XXIV, 5; trupul este — al Sfîntului Duh, OC, XXIV, 5; zidirea -lui din Ierusalim, OC, XII, 2.

Teognis, poet grec, cuvintele dascălului —, OC, XXII, 8; versurile lui —, OC, XXII, 4.

teolog, OC, XV, 3.

teologie, -ia predată de evanghelistul Ioan despre Unul-Născut, OC, XVI, 4; -ia Unuia-Născut, OC, XVI, 3; în istoria creaţiei este semănată în chip tainic dogma —i, OH, VI, 2; învăţarea -i, OP, V, 6; lumina -i, OH, IX, 6; predica -i, OH, IX, 6; primele principii ale -i, OP, V, 6.

Tesalonic, piatră de —, OC, VII, 2.

tesaloniceni, OC, IV, 1.

Testament, -ul cel dintîi, OP, VII, 7; Noul —, OP, IV, 5; OC, VIII, 5; Vechiul —, OP, IV, 5; VII, 2; OC, VIII, 5; exemple de iubire frăţească în Vechiul şi Noul —, OC, VIII, 8; istoria Vechiului —, OC, XII, 12; rînd adăugat în —, OC, VII, 8.

text, -ul ebraic, OH, IV, 5; OP, IX, 4; — neautentic, OH, IV, 5; -ul Scripturii, OH, I, 5; V, 2; -ul vechi al Scripturii, OH, V, 2.

Timotei, apostol, OC, XXII, 5; epistola către —, OP, VI, 1.

timp, -ul are măsură şi semne, OH, II, 8; — de pace, OC, I, 6; — de război, OC, I, 6; -ul de secetă şi foamete, OC, VIII, 7; -ul este foarte lung şi fără bătrîneţe, OC, XXII, 8; -ul patimilor Domnului, OP, V, 5; VII, 6; -ul se duce, OC, VIII, 7; -ul venirii Domnului, OP, XII, 4; -ul viitor, OP, XII, 2; categoriile -ului, OC, XVI, 2; cercetarea amănunţită a -ului, OH, VI, 5; cînd a luat fiinţă -ul, OH, I, 5; Creatorul -ului, OC, XVI, 2; facerea cerului şi a pămîntului s-a făcut într-o clipită şi în afară de —, OH, I, 6; facerea lumii a început în —, OH, I, 3; începutul -ului nu-i -ul şi nici cea mai mică parte de —, OH, I, 6; legătura în afară de — a Fiului cu Tatăl, OC, XVI, 3; lumea a luat fiinţă fără scurgere de —, odată cu voinţa lui Dumnezeu, OH, I, 6; perioadele -ului, OC, XXI, 2; prima mişcare în —, OH, I, 6; starea e mai presus de —, veşnică, OH, I, 5.

tinereţe, -a sufletească, OC, XVIII, 5; a doua —, OC, XXI, 12; floarea -ţii, OC, XIII, 5; XIV, 7; păcatele -ţii, OC, VIII, 2; pedagogul -ţii, OC, I, 7; puterile -ţii, OP, IX, 1; starea de — a sufletului, OC, XII, 13; uşurătatea -ţii, OH, IX, 5.

Tir, oraş în Fenicia, OP, IX, 10.

Tireniană, Marea —, OH, IV, 4.

Titon, personaj troian, bătrîneţea lui — OC, XXII, 8.

tînăr, -ul din Evanghelie, OC, VII, 1; — la suflet este omul desăvîrşit în virtute, OC, XII, 13; cei trei tineri din Babilon, OP, V, 6; OC, I, 6; IV, 3.

toiag, — făcător de minuni, OC, VIII, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, IX, 7.

Toma, apostol, OP, VI, 3.

tradiţie, OP, VIII, 1; OC, XXIV, 6; -ia botezului, OC, XXIV, 5.

traducător, -i ai Scripturii, OH, I, 6; -ii Psaltirii, OP, XII, 4.

Treime, OC, XV, 3; dumnezeiasca şi fericita —, OH, II, 6; cele trei persoane ale Sfintei -mi, OC, XXIV, 5; credinţa în —, OC, XIII, 3; persoanele -mii, OC, XXIV, 7; relaţiile dintre persoanele Sfintei -mi, OC, XXIV, 6.

tristeţe, -a cea după Dumnezeu, OP, I, 2; -a păcătoşilor, OC, XIII, 8; dragostea de —, OC, IV, 5; negura -ţii, OC, XXI, 10.

trîmbiţă, -ţele lui Dumnezeu, OC, XIV, 1.

trîndăvie, -ia este început al facerii de rău, OH, VII 5.

trofeu, — al credinţei în Dumnezeu, OC, XIX, 8.

tron, -urile apostolilor, OC, XIII, 8; locurile întîi-stătătoare ale -urilor, OC, XV, 1.

trufie, -ia fariseilor, OC, VII, 1.

Trup, -ul Bisericii lui Hristos, OP, VI, 1; -ul cel purtător de Dumnezeu, OP, X, 4; XII, 4; -urile celor trei tineri din Babilon, OC, I, 6; — desăvîrşit, OP, IX, 1; -ul Domnului, OP, VI, 1; VIII, 6; IX, 8; OC, I, 9; IV, 5; -ul Domnului este adevărată mîncare, OP, VIII, 6; — duhovnicesc, OP, IX, 2; OC, IV, 6; -ul este muritor, OC, III, 3; -ul este templu al Sfîntului Duh, OC, XXIV, 5; -urile iubitorilor de Hristos erau pline de răni, OC, XVIII, 2; -ul lui Daniil, OC, I, 7; -ul lui Hristos, OP, VI, 1; -ul morţii, OP, VIII, 14; -ul sănătos al Bisericii, OH, V, 5; — sufletesc, OC, IV, 6; -ul vehicul al sufletului în această viaţă, OC, XXI, 5; alcătuirea -ului omenesc, OP, VI, 1; Biserica este — al Domnului, OP, IX, 5; construcţia -ului omenesc, OH, VI, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu unit cu -ul, OP, IX, 5; Cuvîntul s-a făcut —, OC, V, 7; desfacerea -ului, OC, IX, 7; despărţirea sufletului de —, OP, XIV, 2; dragostea de —, OC, IV, 2; frumuseţea -ului, OP, V, 5; IX, 2. 4; OC, III, 5; VIII, 8; XI, 1; XX, 1; XXI, 1; grija de —, OC, IX, 9; XXII, 8; ispitele -ului OP, X, 8; Israil cel după —, OP, XI, 6; înrobirea -ului, OC, XIII, 7; omul este spirit unit cu -ul, OC, XXI, 5; patimile -ului, OH, I, 1; IX, 2; OP, I, 2; VIII, 3; XI, 8; OC, III, 4. 7; IV, 2; V, 7; pieirea -ului, OP, IX, 7; sfinţii sînt — al lui Hristos şi mădulare în parte, OP, VIII, 11; venirea Domnului în —, OP, VIII, 12; venirea în — a Fiului, OC, XV, 2.

turmă, -ma cea cuvîntătoare, OP, V, 2; -ma lui Dumnezeu, OH, II, 4; întîi-stătătorii -mei lui Hristos, OP, V, 2; staulul -mei lui Hristos, OC, XXI, 9.

Ţ

ţară, -ra celor vii, OP, XIV, 5.

U

ucenic, -i ai postului, OC, II, 5; — al lui Hristos, OC, XX, 7; -i ai Cuvîntului, OC, III, 4; -ii au cunoscut frumuseţea lui Dumnezeu-Cuvîntul OP, IX, 5; -ii diavolului, OC, XVI, 1; XX, 2; -ii Domnului, OP, VI, 4; VIII, 12; OC, XXIII, 3; -ii Duhului, OC, XVI, 1; -ii lui Hristos, OP, VIII, 2. 5; OC, IX, 10; XIX, 7; XX, 6; -ul lui Pitagora, OC, XXII, 7; Clinias, -ul lui Pitagora, OC, XXII, 3.

ucidere, — de frate, OC, XI, 3; — de oameni, OC, X, 1; XI, 3; -a lui Hristos, OC, XX, 2; -a părinţilor, OC, XII, 8.

Ulise, erou troian, OC, XXII, 2, 4; —, generalul cefalenilor, OC, XXII, 4.

umbră, legea este -ra bunătăţilor viitoare, OP, VIII, 9.

undiţă. -ţa morţii, OC, VII, 7; -ţa vicleniei, OC, XXI, 1; plăcerea este o — a diavolului, OC, XIII, 5.

unealtă, -nelte de chinuire, OC, XVIII, 5; -nelte de desfrîu, OC, XIV, 1; -ta diavolului, OC, IX, 9; -ta este vrednică de milă, OC, X, 6.

uneltire, -a demonilor, OP, XIII, 3.

ungere, — sfîntă, OC, I, 2; — preînchipuitoare, OP, IX, 8.

unire, -a cu Dumnezeu, OP, X, 4; -a credinţei, OC, XIX, 1; -a desăvîrşită dată de dragoste, OC, XIX, 2.

unitate, -a Duhului cu Fiul şi cu Tatăl în ce priveşte firea, OC, XXIV, 6; -a Dumnezeirii, OC, XXIV, 2. 4; principiul -tăţii, OC, XXIV, 4.

univers, -ul va fi ars prin foc, OH, III, 6; Arhitectul -ului, OH, VI, 1; cauza creării -ului, OH, I, 2; celui de al doilea cer i s-a dat o întrebuinţare deosebită în —, OH, III, 3; centrul -ului, OH, I, 10; Creatorul -ului, OH, III, 9; VI, 2; Conducătorul -ului, OC, VIII, 2; Cuvîntul, făcătorul -ului, OP, VII, 4; desăvîrşirea -ului, OH, III, 5; Dumnezeul -ului, OH, III, 6; OP, XIV, 1. 5; Dumnezeu, Creatorul -ului, OH, I, 3. 4; OC, VIII, 2; Conducătorul -ului, OC, VIII, 5; existenţa întregului —, OH, I, 7; Făcătorul -ului, OH, II, 7; OC, VII, 5; frumuseţea -ului OH, IV, 1; idee vrednică de măreţia Dumnezeului -ului, OH, VI, 11; înţelepciunea Cîrmuitorului -ului, OH, III, 7; înţelepciunea Creatorului -ului, OH, II, 2; marginile -ului, OH, I, 10; Meşterul -ului, OC, V, 3; mijlocul -ului, OH, III, 5; pieirea -ului, OH, III, 5; prea înţeleptul Meşter al -ului, OC, XXI, 5; sfîrşitul obştesc al -ului, OH, V, 10; slăvirea Stăpînului -ului, OH, III, 9; Stăpînul -ului, OP, IV, 5; XIII, 1; XIV, 1; temelia creaţiei -ului, OH, I, 2; Ziditorul -ului, OH, II, 2.

untdelemn, -ul bucuriei, OP, IX, 3.

Unul-Născut, OP, IX, 2; XII, 3; OC, XVI, 3; XXIV, 1; — din Tatăl, OC, XV, 2; — Fiul, OP, V, 5; dovezile lămurite despre —, OH, III, 4; Dumnezeirea

Unuia-Născut, OP, V, 2; OC, XV, 2; hulă împotriva slavei Unuia-Născut, OC, XIV, 4; ideea Unuia-Născut, OH, III, 2; înălțimea Unuia-Născut, OP, IX, 7; sîngele Unuia-Născut, OC, IV, 2; slava Unuia-Născut, OC, XVI, 1; teologia predicată de evanghelistul Ioan despre —, OC, XVI, 4; teologia Unuia-Născut, OC, XVI, 3.

ură, — față de rău, OH, I, 1; ura păcatului, OC, X, 5.

ureche, -chile Domnului, OP, VIII, 1; -chile Ierusalimului, OC, II, 1; -chile inimii, OP, VIII, 8; -chi moarte, OC, XIV, 2; -chile robilor lui Dumnezeu, OH, VII, 6.

urgie, -ia lui Dumnezeu, OP, VI, 4; definiție, OP, VI, 4; deosebirea între mînie și —, OP, VI, 4.

urîțenie, -ia patimilor, OC, V, 8; -ia viciului, OC, III, 7.

urmă, -mele înțelepciunii Creatorului, OH, IX, 4; -mele păcatelor, OP, VIII, 4; XI, 2.

V

Valentin, eretic, OP, XI, 7.

valentinieni, adepții lui Valentin, OH, II, 4.

vas, — al mîniei este omul care primește în el orice lucrare a diavolului, OC, IX, 5; -e ale mîniei gătite spre pieire, OC, IX, 5; -e de aur, argint, de lut și de lemn, OC, III, 4; IX, 5; — de aur este acela care are o viețuire curată și lipsită de viclenie, OC, IX, 5; — de lemn este acela care se întinează lesne cu păcatul și ajunge materie pentru focul veșnic, OC, IX, 5; — de lut, OC, IX, 7; — de lut este omul care gîndește cele pămîntești și se sfarmă cu ușurință, OC, IX, 5; -ele sfinte, OP, IX, 11; diavolul este — plin de toată răutatea, OC, IX, 8.

Vavilon, vezi Babilon.

vădire, -a păcatelor, OP, VIII, 14.

văduvă, cuvintele -vei din Sidon, OC, VIII, 6; pîinea -vei, OC, XXIII, 4; suspinele -vei, OC, VII, 6.

văpaie, -ia cuptorului, OC, I, 6. 9; -ia gheenei, OC, XXI, 8.

veac, -ul acesta este o măsură a lumii, OP, VIII, 9; boierii -ului acestuia, OP, X, 3; creația este posterioară -urilor, OC, XVI, 3; fericita viețuire în -ul ce va să fie, OP, XI, 1; icoana -ului, OH, II, 8; întrebătorul -ului acestuia, OC, XVII, 2; înțelegerea -ului ce va să fie, OC, XII, 13; înțelepciunea -ului acestuia, OC, XII, 3; învățătura Duhului este comoară bună pentru -ul ce va să fie, OH, III, 1; multe -uri, OH, II, 8; nașterea din nou a -ului, OH, I, 4; odihna -ului ce va să fie, OH, II, 8; sfîrșitul -urilor, OP, XII, 2; stăpînitorul -ului, OP, II, 2; stăpînitorii -ului acestuia, OP, XI, 5; OC, XII, 3; sfîrșitul -ului, OC, XI, 4; succesiuni de -uri, OH, II, 8; unicitatea -ului, OH, II, 8; zilele -ului acestuia, OP, VI, 4.

vedenie, -iile din visuri, OC, XI, 4; — îngerească, OC, XVIII, 7.

Veniamin, —, fiul bătrîneților lui Iacov, OC, VIII, 8; Iosif a plîns pe —, OC, VIII, 8.

venire, -a arătată a Domnului la judecată, OP, VIII, 11; -a Duhului, OC, XV, 3; -a Duhului Sfînt, OC, XIV, 8; -a în trup a Domnului, OP, I, 2; VIII, 12; OC, XV, 2; -a Judecătorului, OC, VIII, 9; -a lui Hristos, OC, XX, 4; -a lui Hristos în trup, OP, I, 2; -a Mirelui, OC, XII, 6; -a slăvită a lui Hristos, OP, IX, 5; OC, VII, 6; a doua —, OC, XXI, 12; timpul -rii Domnului, OP, XII, 4.

Veseleil, persoană biblică, înțelepciunea lui —, OH, I, 5; OC, XXIV, 7.

veselie, -ia drepților, OC, XIII, 8; — duhovnicească, OH, II, 5; -ia fericirii omenești, OH, V, 2; — îngerească, OC, IV, 7; -ia ospățului Mirelui, OC, II, 8; -a sufletelor, OH, VIII, 8; OC, IV, 1.

vestire, — mai dinainte despre sfîrșitul și transformarea lumii, OH, I, 3.

veșmînt, -mintele lui Hristos, OP, IX, 9.

veșnicie, -ia răsplăților, OC, XVII, 1.

Vias, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei, fiul lui —, OC, XXII, 8.

viață, -ța reală este Hristos, OP, VIII, 9; -ța ce va să fie, OH, II, 8; OP, II, 2; -ța de dincolo, OC, I, 9; XXII, 2; -ța Dumnezeirii, OC, XXIV, 2; -ța este un rîu care curge continuu, OC, XXI, 11; -ța în Hristos Iisus, OP, XIV, 5; -ța îngerilor, OC, IV, 4; -ța îngerească, OC, I, 3; IV, 4; -ța nici unui om nu-i fericită de la un capăt pînă la altul, OC, XXI, 11; -ța omului este de origine dumnezeiască, OC, III, 8; -ța paradisiacă, OC, IX, 9; -ța veșnică, OP, V, 4; X, 4; OC, VII, 1. 4; VIII, 7; XIX, 7; XX, 1. 2; XXII, 8; -ța viitoare, OH, VI, 1; OP, V, 1; OC, VII, 3; -ța viitoare în Hristos, OC, XX, 3; -ța virtuoasă, OP, I, 4; V, 2; VIII, 10; IX, 11; bunătățile vieții de dincolo, OC, XXII, 2; desfătarea vieții veșnice, OC, XI, 7; dobîndirea vieții veșnice, OC, VII, 7; Hristos este însăși -ța, OP, XI, 4; Hristos, -ța

noastră, OP, VIII, 9; Judecătorul vieții omenești, OC, XXI, 12; legea Duhului vieții, OC, XV, 3; pomul vieții, OC, IX, 10; XIII, 2; pomenirea vieții sfinților, OC, XVIII, 2; porțile intrării în cealaltă —, OC, XXI, 2; porunca vieții, OP, VIII, 9; răstimpurile și stațiunile vieții, OC, XXI, 2; scopul vieții omenești, OP, XI, 1; sfîrșitul fericit al vieții omenești, OP, X, 1; sfîrșitul vieții, OC, IV, 3; VII, 8; XXI, 2; vieţuirea în Hristos este — adevărată, OP, VIII, 9; virtutea vieţii, OC, X, 1.

viciu, îndreptarea -iilor, OC, XII, 1; neexperimentarea -lui, OC, XII, 11; săvîrșirea -lui, OH, VI, 7; urîțenia -lui, OC, III, 7.

viclenie, -ia diavolului, OC, XVIII, 5; -ia șarpelui, OP, VI, 5; OC, IX, 10; XII, 12; definiția -i, OC, XII, 11; undița -i, OC, XXI, 1.

vierme, -le cel veșnic, OC, XIII, 5; -le înveninat, OC, III, 6.

vieţuire, -a cu închinătorii de idoli, OC, XVIII, 2; -a din rai este o imagine a postului, OC, I, 3; -a după Dumnezeu, OP, I, 4; — evanghelică, OC, IV, 2; XIII, 7; -a în Hristos este viață adevărată, OP, VIII, 9; -a sfinților, OP, X, 4; fericita — în veacul ce va să fie, OP, XI, 1.

vin, -ul cel duhovnicesc, OP, VII, 5; -ul, darul lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; după potop a apărut -ul, OC, I, 5.

virtute, -a este bunul care nu se pierde, OC, XXII, 4; -a este sănătatea sufletului, OH, IX, 4; -a se săvîrșește prin libera alegere, nu prin constrîngere, OC, IX, 7; -a stă în puterea noastră, OC, XI, 5; frumusețea -ții, OC, III, 3; întreaga fire este o școală a -ții, OC, XXI, 5.

vis, împlinirea -elor, OC, XI, 4; tălmăcitori de -e, OH, IX, 1; vedeniile din -e, OC, XI, 4.

viță, -ța cea adevărată, OP, VII, 5; Domnul este numit —, OP, IX, 5.

vițel, -ul făcut de iudei, OP, V, 5; -ul Libanului, OP, V, 5.

voință, -ța liberă, OH, VI, 7; OC, IX, 6. 7. 8; XII, 11; XIII, 1; -ța liberă este unul din titlurile de glorie ale ființelor înzestrate cu rațiune, OC, IX, 6; -ța lui Dumnezeu, OH, I, 2. 7; II ,7; OP, VI, 4. 5. 6; VII ,6; OC, XII, 17; diavolul avea libertatea -ței, OC, IX, 8.

vrăjitoare, descîntecele -lor, OH, VI, 11.

Z

zeu, -ul războiului, OC, XVIII, 3; adulterele, amorurile, împreunările zeilor, OC, XXII, 2.

Zeus, OC, XXII, 8; — ,corifeul și șeful tuturor zeilor, OC, XXII, 2; destrăbălările lui —, OC, XXII, 2.

zodiac, secțiuni ale -ului, OH, VI, 7; stele din —, OH, VI, 5.

zodie, -a berbecului, OH, VI, 6; -a cumpenei, OH, VI, 6; -a scorpionului, OH, VI, 6; -a taurului, OH, VI, 6.

CUPRINSUL

Pag.

Prescurtări 5
Introducere 7
A. Viaţa Sfîntului Vasile cel Mare 7
B. Opera Sfîntului Vasile cel Mare 33

I — Omilii la Hexaemeron 69
Omilia I 71
Omilia a II-a 84
Omilia a III-a 97
Omilia a IV-a 111
Omilia a V-a 119
Omilia a VI-a 132
Omilia a VII-a 147
Omilia a VIII-a 157
Omilia a IX-a 170

II — Omilii la Psalmi 181
I Omilie la Psalmul I 183
II Omilie la Psalmul VII 193
III Omilia I la Psalmul XIV 206
IV Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV 214
V Omilie la Psalmul XXVIII 222
VI Omilie la Psalmul XXIX 236
VII Omilie la Psalmul XXXII 245
VIII Omilie la Psalmul XXXVI 261
IX Omilie la Psalmul XLIV 283
X Omilie la Psalmul XLV 299
XI Omilie la Psalmul XLVIII 309
XII Omilie la Psalmul LIX 325
XIII Omilie la Psalmul LXI 331
XIV Omilie la Psalmul CXIV 339

III — Omilii şi cuvîntări 345
Omilia I despre post 347
Omilia a II-a despre post 358
Omilia a III-a la cuvintele «Ia aminte de tine însuţi» 365
Omilia a IV-a, despre mulţumire 376
Omilia a V-a, la muceniţa Iulia 386
Omilia a VI-a, la cuvintele Evangheliei după «Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi» 399

	Pag.
Omilia a VII-a	409
Omilia a VIII-a	422
Omilia a IX-a	434
Omilia a X-a	448
Omilia a XI-a	458
Omilia a XII-a	467
Omilia a XIII-a	488
Omilia a XIV-a	500
Omilia a XV-a	510
Omilia a XVI-a	515
Omilia a XVII-a	520
Omilia a XVIII-a	524
Omilia a XIX-a	534
Omilia a XX-a	543
Omilia a XXI-a	552
Omilia a XXII-a, Către tineri	566
Omilia a XXIII-a	583
Omilia a XXIV-a	589
Indice Scripturistic	600
Indice real și onomastic	614
Cuprinsul	650

Redactor : CORNELIU ZĂVOIANU
Tehnoredactor :
Preot (ierom.) VARTOLOMEU BOGDAN

Dat la cules 20.V.1984. Bun de tipar 20.II.1986.
Format 16/70×100 legat 1/1 p. Coli de tipar 40,75.
Comanda Nr. 175.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE